EDUARDO GALEANO

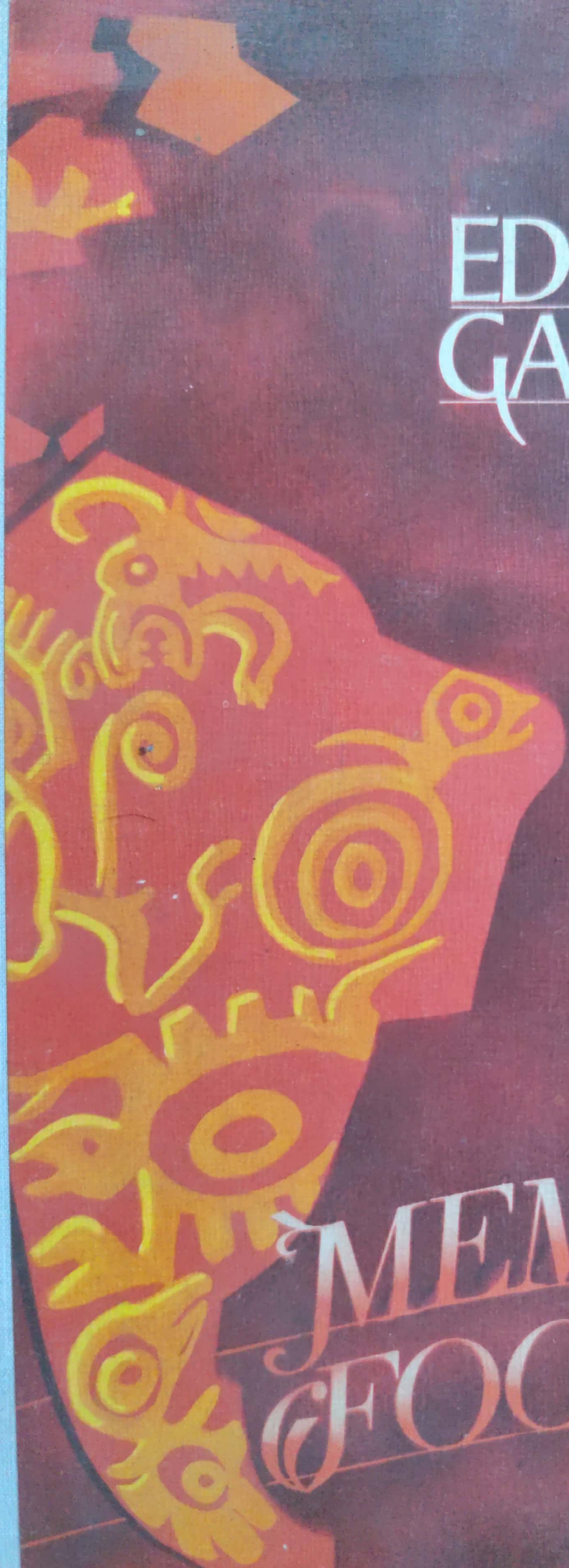

MEMORIA DEL FOCULUI

EDUARDO GALEANO

MEMORIA FOCULUI

Traducere din limba spaniolă
ALEXANDRU CIOLAN

1988
EDITURA POLITICĂ
București

Scanned with OKEN Scanner

Redactor : G. OANCEA
Coperta : GHEORGHE BALTOC

© Eduardo Galeano
MEMORIA DEL FUEGO. I. LOS NACIMIENTOS, 1982
MEMORIA DEL FUEGO. II. LAS CARAS Y LAS MÁSCARAS, 1984
MEMORIA DEL FUEGO. III. EL SIGLO DEL VIENTO, 1986

Scanned with OKEN Scanner

Doar cinci ani ne mai despart de o mare aniversare : împlinirea a cinci secole de la descoperirea Americii, prilej de reflecţie şi moment, poate, deschizător de noi drumuri şi punţi ale înţelegerii. În decursul acestor cinci veacuri, Americile nu au încetat nici măcar o clipă să fascineze spiritele europene dornice de cunoaştere şi de aventură. Dincolo de aceasta, ce a însemnat însă America pentru Europa ? Dar Europa pentru America ? Ce anume pare a condamna continentul latinoamerican la statutul de reprezentant al Lumii a Treia ? Care e profilul Americii de Sud ? Care îi sînt năzuinţele ? Pînă unde i se întind puterile ? Ce vînturi au purtat-o pe oceanul istoriei ? Iată cîteva întrebări fundamentale la care răspunde trilogia scriitorului şi publicistului uruguayan Eduardo Galeano, spirit progresist, adînc ancorat în realitatea trecută, prezentă şi viitoare a patriei sale mari — America, militant neobosit pentru liniştea, independenţa şi demnitatea subcontinentului latinoamerican, pentru pacea lumii, gînditor cu un crez politic şi umanitar ireproşabil, potrivnic oricărei forme de imperialism. Cartea aceasta este fascinantă, deconcertantă, fără asemănare în tot ce s-a scris pînă acum despre America — şi s-a scris enorm... Străbătută de lirism şi de o subtilă ironie, Memoria focului este şi nu este un tratat de istorie. Problematica ei este istorică şi politică, personajele ei sînt reale, dar viziunea este una profund originală, dinspre America şi despre America, mijloacele de prezentare fiind pur scriitoriceşti. Prin puterea de sinteză, Eduardo Galeano este istoric ; dar în paginile cărţii sale istoria americană se deschide larg spre înalta literatură, arta preluînd cu succes sarcinile ştiinţei şi făcînd din istorie un subiect viu, palpitant şi profund uman. Iată de ce cartea aceasta ex-

Scanned with OKEN Scanner

trem de densă în informație, cu un limbaj și o viziune foarte personale, se cere citită pe îndelete, cu atenție și înțelegere, fără prejudecăți europocentriste și cu gingășia celui care, aplecîndu-se asupra unui strop de rouă, știe să deslușească în el măreția firmamentului.

Pentru toți cei care iubesc America Latină sau vor să se apropie de sufletul, de durerile și de năzuințele ei, Memoria focului *rămîne o carte adresată deopotrivă minții și inimii.*

Scanned with OKEN Scanner

I

OBÎRȘIILE

De la iarba uscată va lua foc şi iarba verde

(Proverb african ajuns în America
o dată cu sclavii)

Scanned with OKEN Scanner

Prag

Am fost un elev slab la istorie. Orele de istorie erau ca niște vizite la Muzeul de Ceară sau pe Tărîmul Morților. Trecutul era liniștit, găunos, mut. Ni se preda despre vremuri trecute ca să ne resemnăm, conștiințe golite, în fața timpului prezent : nu pentru a făuri istoria, care fusese construită deja, ci pentru a o accepta. Sărmana istorie nici nu mai respira : trădată în textele academice, mințită în sălile de clasă, adormită în discursurile solemne, fusese închisă în muzee și îngropată, sub coroane de flori, în bronzul statuilor și în marmora monumentelor.

Fie ca *Memoria focului* să-i redea istoriei suflul, libertatea și cuvîntul. De-a lungul secolelor, America Latină a fost jefuită nu numai de aurul, argintul, salpetrul, cauciucul, cuprul și petrolul ei, ci i-a fost uzurpată pînă și memoria. De timpuriu a fost condamnată la amnezie de cei care au împiedicat-o să fie ea însăși. Istoria oficială latinoamericană se reduce la o paradă de eroi naționali îmbrăcați în uniforme de curînd scoase de la curățat. Eu nu sînt istoric. Sînt un umil scriitor care ar vrea să contribuie la recuperarea memoriei sechestrate a întregii Americi și mai ales a Americii Latine, pămînt disprețuit și jinduit ; aș vrea să vorbesc cu ea, să-i pătrund secretele, să o întreb din ce lut a fost zămislită, din ce dragoste sau din ce viol s-a născut.

Nu știu cărui gen literar îi aparține această voce născută din alte voci. *Memoria focului* nu este, bineînțeles, o antologie ; nu știu însă dacă este roman, eseu, poem epic, mărturie sau... Și nici nu vreau să știu. Nu cred în limitele trasate între genuri de grănicerii literari.

Nu am dorit să scriu o operă obiectivă. Nici n-am vrut, nici n-aș fi putut. Așadar, nimic nu este mai străin de această prezentare a istoriei decît perspectiva neutră. Incapabil să mă distanțez, devin părtinitor : recunosc și mă căiesc. Și totuși, fiecare fragment al acestui vast

Scanned with OKEN Scanner

mozaic se sprijină pe o solidă bază documentară. Tot ce povestesc aici s-a întîmplat, chiar dacă este povestit într-o manieră personală.

E.G.

Cartea aceasta
deschide o trilogie. Este împărțită în două părți : în prima, America precolumbiană se dezvăluie prin intermediul miturilor indigene ale nașterii ; în a doua, se desfășoară istoria Americii de la sfîrșitul secolului al XV-lea pînă în anul 1700. Volumul următor din *Memoria focului* va cuprinde secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Volumul al treilea va ajunge pînă în zilele noastre.

La sfîrșitul fiecărui text, între paranteze, numerele indică principalele opere consultate de autor ca sursă de informare și reper bibliografic. Lista surselor se găsește la sfîrșitul fiecărei cărți.

La începutul fiecărui episod se indică anul și locul întîmplării.

Citatele sînt culese cu litere cursive.

Autorul
s-a născut la Montevideo, Uruguay, în 1940. Numele său complet este Eduardo Hughes Galeano. Și-a început cariera de ziarist la săptămînalul socialist *El Sol*, publicînd desene și caricaturi semnate *Gius*, din cauza dificultății cu care primul dintre numele sale de familie este pronunțat de vorbitorii de spaniolă. Apoi a fost șef de redacție la săptămînalul *Marcha* și director al ziarului *Epoca* și al cîtorva săptămînale din Montevideo *. În 1973 s-a exilat în Argentina, unde a întemeiat și condus revista *Crisis*. De la sfîrșitul lui 1976, a trăit exilat în Spania. La începutul lui 1985 s-a întors în țara sa, unde trăiește și acum.

A publicat diferite cărți. Printre ele, *Las venas abiertas de América Latina* (1971) **, *La canción de nosotros* (Cîntecul nostru, 1975) și *Días y noches de amor y de guerra* (Zile și nopți de dragoste și de război, 1978), ultimele două premiate de Casa de las Américas.

Mulțumiri :
Lui Jorge Enrique Adoum, Ángel Berenguer, Hortensia Campanella, Juan Gelman, Ernesto González Bermejo, Carlos María Gutiérrez, Mercedes López-Baralt, Guy Prim, Fernando Rodríguez, Nicole Rouan, César Salsamendi, Héctor Tizón, José María Valverde și Federico Vogelius, care au citit ciornele acestei cărți și au formulat valoroase comentarii și sugestii ;

lui Federico Álvarez, Ricardo Bada, José Fernando Balbi, Álvaro Barros-Lémez, Borja și José María Calzado, Ernesto Cardenal, Rosa del Olmo, Jorge Ferrer, Eduardo Heras León, Juana Martínez, Augusto Monterroso, Dámaso Murúa, Manuel Pereira, Pedro Saad, Nicole Vaisse,

* Reamintim cititorilor noștri că Eduardo Galeano este un vechi calaborator al revistei de politică externă *Lumea*, căreia prin anii '60 îi trimetea din Montevideo diferite „scrisori".

** *Venele deschise ale Americii Latine*, București, Editura Politică, 1983.

Scanned with OKEN Scanner

Rosita şi Alberto Villagra, Ricardo Willson şi Sheila Willson-Serfaty, care au facilitat accesul autorului la bibliografia necesară ;

lui José Juan Arrom, Ramón Carande, Álvaro Jara, Magnus Mörner, Augusto Roa Bastos, Laurette Sejourné şi Eric R. Wolf, care au fost consultaţi ;

Fundaţiei AGKED din Germania Federală, care a contribuit la realizarea acestui proiect ;

şi în special Helenei Villagra, care a fost iubitul şi implacabilul critic al acestor texte, pagină cu pagină, pe măsură ce se năşteau.

Această carte
este dedicată Bunicii Ester, care a cunoscut-o înainte de a muri.

Scanned with OKEN Scanner

Primele glasuri

Creaţia

Femeia şi bărbatul visau că Zeul îi visa.

Zeul îi visa în timp ce cînta şi îşi agita maracas-urile, învăluit în fum de tutun, şi se simţea fericit, dar şi înfiorat de îndoială şi de mister.

Indienii makiriate ştiu că dacă Zeul visează mîncare, rodeşte şi dă de mîncare. Dacă Zeul visează viaţă, se naşte şi dă naştere.

Femeia şi bărbatul visau că în visul Zeului apărea un mare ou strălucitor. Înăuntrul oului, ei cîntau şi dansau şi făceau zarvă mare, pentru că erau nebuni de dorinţa de a se naşte. Visau că în visul Zeului bucuria era mai puternică decît îndoiala şi decît misterul ; iar Zeul, visînd, îi crea, şi cîntînd, spunea :

— Sparg oul acesta şi se naşte femeia şi se naşte bărbatul. Şi împreună vor trăi şi vor muri. Dar se vor naşte din nou. Se vor naşte şi vor muri din nou şi încă o dată se vor naşte. Şi nu vor înceta niciodată să se nască, pentru că moartea e minciună. *(48)* *

Timpul

Timpul maya s-a născut şi a căpătat nume pe cînd cerul încă nu exista, iar pămîntul nu se deşteptase.

Zilele au pornit la drum dinspre Răsărit.

Prima zi a scos din măruntaiele ei cerul şi pămîntul.

Ziua a doua a făcut scara pe care coboară ploaia.

* Cifra indică sursa consultată de autor şi trimite la lista de la p. 225.

Scanned with OKEN Scanner

Opera celei de a treia au fost ciclurile mării și ale pămîntului și mulțimea lucrurilor.

Din voința celei de a patra zile, cerul și pămîntul s-au aplecat și s-au putut întîlni.

A cincea zi a hotărît ca toată lumea să muncească.

Din a șasea zi a ieșit prima lumină.

În locurile unde nu era nimic, ziua a șaptea a pus pămînt. Ziua a opta și-a înfipt în pămînt mîinile și picioarele.

Ziua a noua a creat lumile de jos. Ziua a zecea a hotărît ca lumile de jos să fie ale celor cu suflet otrăvit.

În soare, ziua a unsprezecea a modelat piatra și copacul.

Cea care a făcut vîntul a fost ziua a douăsprezecea. A suflat vînt și l-a numit spirit, pentru că în el nu era moarte.

Ziua a treisprezecea a udat pămîntul și din lut a plămădit un trup ca al nostru.

Așa se spune în Yucatán. *(208)*

Soarele și luna

Primul soare, soarele de apă, a fost luat de viitură. Toți cîți sălășluiau în lume s-au prefăcut în pești.

Al doilea soare a fost devorat de tigri.

Al treilea a fost mistuit de o ploaie de foc, care a ars oamenii.

Cel de-al patrulea soare, soarele de vînt, a fost șters de furtună. Oamenii au devenit maimuțe și s-au împrăștiat în munți.

Gînditori, zeii s-au adunat în Teotihuacán.

— Cine să aducă zorii ?

Domnul Melcilor, renumit pentru forța și frumusețea lui, a făcut un pas înainte :

— Eu am să fiu soarele — a spus el.

— Și mai cine ?

Tăcere.

Toți au privit către Micuțul Zeu Sifilitic, cel mai urît și cel mai prăpădit dintre zei, și au hotărît :

— Tu.

Domnul Melcilor și Micuțul Zeu Sifilitic s-au retras pe înălțimile care acum sînt piramidele soarelui și a lunii. Acolo, postind, au meditat.

Apoi, zeii au adunat lemne, au făcut un rug imens și i-au chemat.

Micuțul Zeu Sifilitic și-a luat avînt și s-a aruncat în flăcări. Imediat a apărut pe cer, incandescent.

Domnul Melcilor a privit încruntat vîlvătaia. A înaintat, a dat înapoi, s-a oprit. A mai încercat de cîteva ori. Pentru că se codea, au trebuit să-i facă vînt. Greu de tot s-a urcat pe cer. Zeii, furioși, l-au lovit. L-au lovit peste față cu un iepure, o dată și încă o dată, pînă i-au luat

Scanned with OKEN Scanner

strălucirea. Astfel, arogantul Domn al Melcilor a devenit luna. Petele de pe lună sînt semnele acelei pedepse.

Dar soarele strălucitor stătea neclintit. Uliul de obsidian a zburat pînă la Micuțul Zeu Sifilitic :

— De ce nu pornești din loc ?

Și i-a răspuns dispreţuitul, purulentul, cocoșatul, șchiopul :

— Pentru că vreau sîngele și regatul.

Acest al cincilea soare, soarele mișcării, i-a luminat pe tolteci și îi luminează pe azteci. Are gheare și se hrănește cu inimi omenești. *(108)*

Norii

Nor a picurat un strop de ploaie pe trupul unei femei. După nouă luni, femeia a născut doi gemeni.

Cînd au crescut, băieții au vrut să afle cine le era tatăl.

— Mîine dimineață, le-a spus mama lor, priviți spre Răsărit. O să-l zăriți acolo, înălțîndu-se pe cer drept ca un turn.

Umblînd pe pămînt și prin cer, gemenii au pornit în căutarea tatălui lor.

Nor i-a primit plin de neîncredere și le-a cerut :

— Dovediți-mi că sînteți fiii mei.

Unul dintre gemeni a trimis pe pămînt un fulger. Celălalt, un tunet. Pentru că Nor tot se mai îndoia, au trecut printr-o viitură și au ieșit întregi.

Atunci, Nor le-a făcut loc lîngă el, între numeroșii lui frați și nepoți. *(174)*

Vîntul

Cînd Zeul l-a făcut pe primul dintre indienii wawenock, au rămas cîteva resturi de lut pe pămîntul lumii. Din aceste resturi, Gluskabe s-a făcut pe sine însuși.

— Da' tu, de unde-ai apărut ? — a întrebat Zeul, mirat, din înălțimi.

— Eu sînt fermecat, i-a răspus Gluskabe. Nu m-a făcut nimeni.

Zeul s-a oprit lîngă el și a întins mîna spre Univers.

— Privește-mi opera — l-a provocat el. Dacă ești fermecat, arată-mi ce ai inventat.

— Dacă vreau, pot face vîntul.

Și Gluskabe a suflat cît a putut de tare.

Vîntul s-a născut și a murit într-o clipă.

Scanned with OKEN Scanner

— Pot face vîntul, a recunoscut Gluskabe ruşinat, dar nu-l pot face să dureze.

Atunci, Zeul a suflat atît de tare, că lui Gluskabe, prăbuşit, i-a căzut tot părul. *(174)*

Ploaia

În regiunea marilor lacuri din Nord, o fată a descoperit deodată că e vie. Uimită de spectacolul lumii, fata a deschis larg ochii şi a pornit la drum, fără ţintă.

Luînd-o pe urmele vînătorilor şi ale tăietorilor de lemne din neamul menomini, a ajuns la o casă construită din bîrne. Acolo locuiau zece fraţi, păsările tunetului, care i-au oferit adăpost şi de-ale gurii.

Într-o dimineaţă nefericită, pe cînd era la izvor, un şarpe păros a răpit-o şi a dus-o în străfundul unui munte de piatră. Şerpii tocmai se pregăteau să o înghită cînd fata a cîntat.

Din depărtare, păsările tunetului i-au auzit chemarea. Au atacat muntele de piatră cu fulgere, au salvat prizoniera şi au omorît şerpii.

Păsările tunetului au lăsat fata pe creanga unui copac.

— Aici ai să locuieşti. Ori de cîte ori o să cînţi, noi o să venim.

Cînd broscuţa cea verde strigă în copaci, sosesc tunetele şi începe să plouă peste lume. *(113)*

Curcubeul

Piticii din selvă l-au surprins pe Yobuënahuaboshka într-o ambuscadă şi i-au tăiat capul.

Ţopăind, capul s-a întors în ţinutul locuit de neamul cashinahua.

Cu toate că învăţase să sară şi să se legene graţios, nimeni nu dorea un cap fără trup.

— Mamă, fraţilor, oameni buni — se tînguia capul. De ce nu mă vreţi ? De ce vă e ruşine cu mine ?

Ca să se termine odată tînguielile şi să scape de el, mamă-sa i-a spus să se prefacă în ceva, dar capul nu voia să devină ceva ce exista deja. Aşa că s-a gîndit, a visat, a născocit. Luna nu exista. Nici curcubeul.

Atunci, capul a cerut şapte gheme de sfoară, de culori diferite.

A ochit şi a aruncat pe cer cele şapte gheme, unul după altul. Ghemele au rămas agăţate de nori, iar sforile s-au depănat încetişor pînă la pămînt.

Înainte de a porni urcuşul, capul a spus :

Scanned with OKEN Scanner

— Cine n-o să mă recunoască va fi pedepsit. Cînd o să mă vedeţi acolo, sus, să spuneţi : „Iată-l pe falnicul şi frumosul Yobuënahua-boshka !".

Apoi a împletit cele şapte fire care atîrnau de nori şi a pornit spre cer, pe sfoară în sus.

În noaptea aceea, între stele a apărut pentru prima oară un gol alb. O fată şi-a ridicat privirea şi a întrebat, uimită : „Ce-o fi asta ?".

Un papagal *ara* cu pene ca focul s-a năpustit atunci asupra ei, s-a rotit brusc şi a pişcat-o între picioare cu coada lui ascuţită. Fata a sîngerat. De atunci, femeile sîngerează cînd vrea luna.

A doua zi dimineaţa, pe cer strălucea frînghia împletită din fire de şapte culori.

Cineva a arătat-o cu degetul :

— Ia uitaţi-vă ! Ce-o mai fi şi năzbîtia asta ?

Dar de cum a spus asta, s-a şi prăbuşit la pămînt.

Atunci a murit pentru prima oară cineva. *(59)*

Ziua

Corbul, care tronează acum în înaltul totemurilor neamului haida, era odată, demult, nepotul marelui şef divin care a făcut lumea.

Cînd corbul a plîns cerînd luna, care atîrna pe peretele de bîrne, bunicul lui i-a dat-o. Corbul a aruncat-o pe cer, pe gaura coşului ; şi s-a pus iar pe plîns, cerînd stelele. Cînd le-a căpătat, le-a împrăştiat în jurul lunii.

Apoi a plîns, a bătut din picioare şi a ţipat pînă cînd bunicul lui i-a dat cutia de lemn cioplit în care ţinea lumina zilei. Marele şef divin i-a interzis să scoată cutia din casă. Hotărîse ca lumea să trăiască în întuneric.

Corbul se juca cu cutia, făcînd pe distratul, dar cu coada ochiului îi spiona pe paznicii care îl supravegheau.

Profitînd de un moment de neatenţie, a fugit cu cutia în cioc. Cînd a trecut prin coş, vîrful pliscului i s-a rupt, iar penele i-au ars, rămînînd negre pe vecie.

Corbul a ajuns pe insulele de pe coasta canadiană. A auzit glasuri şi a cerut de mîncare. Nu i-a dat nimeni. Atunci a ameninţat că va sparge cutia de lemn :

— Dacă scapă ziua care se ascunde înăuntru, niciodată n-o să se mai stingă cerul — a avertizat el. Nimeni n-o să mai poată dormi, nici n-o să mai poată avea secrete şi o să se ştie cine e om, cine pasăre şi cine animal din pădure.

Au rîs de el. Supărat, corbul a spart cutia, iar universul s-a umplut de lumină. *(87)*

Scanned with OKEN Scanner

Noaptea

Soarele strălucea neîncetat, iar indienii cashinahua nu cunoşteau dulceaţa tihnei.

Istoviţi de atîta lumină, i-au cerut şoarecelui să le dea noaptea cu împrumut.

S-a făcut întuneric, dar noaptea şoarecelui le-a ajuns indienilor doar cît să mănînce şi să fumeze cîteva clipe în faţa focului. Nici nu se întinseseră bine în hamace, că au şi venit zorii.

Au încercat atunci noaptea tapirului. În noaptea tapirului au putut dormi pe săturate, cum tînjeau de multă vreme. Dar cînd s-au trezit, trecuse atîta timp, că buruienile muntelui le năpădiseră semănăturile şi le înecaseră casele.

După multe căutări, s-au oprit la noaptea unui tatú. I-au cerut-o cu împrumut, dar nu i-au mai înapoiat-o niciodată.

Tatú-ul, prădat de noapte, doarme de atunci ziua. *(59)*

Stelele

În sunet de flaut se declară dragostea sau se anunţă întoarcerea vînătorilor. Cîntînd din flaut, indienii waiwai îşi invită oaspeţii. Pentru cei din neamul tukano, flautul plînge ; pentru cei din neamul kalina, flautul vorbeşte, iar trompeta strigă.

Pe malurile Rîului Negru, flautul le dă bărbaţilor putere. Flautele sacre stau ascunse, iar femeia care le descoperă e vrednică să moară.

Demult, tare demult, pe cînd femeile deţineau flautele sacre, bărbaţii strîngeau vreascuri, cărau apă şi pregăteau pîinea de manioc.

Bărbaţii povestesc că soarele a fost cuprins de mînie cînd a văzut că femeile conduceau lumea. Soarele a coborît în selvă şi a fecundat o fecioară, strecurîndu-i între picioare sucuri de frunze. Aşa s-a născut Jurupari.

Jurupari a furat flautele sacre şi le-a dat bărbaţilor. I-a învăţat să le ascundă, să le apere, iar în lipsa femeilor să organizeze sărbători rituale. Le-a mai spus secrete pe care trebuie să le transmită în taină fiilor lor.

Cînd mama lui Jurupari a descoperit ascunzătoarea flautelor sacre, el a condamnat-o la moarte, iar din fărîmele trupului ei a făcut stelele de pe cer. *(91 şi 112)*

Calea Lactee

Viermele, nu mai mare ca degetul mic, mînca inimi de păsări. Tatăl lui era cel mai bun vînător din neamul mosetenilor.

Scanned with OKEN Scanner

Creştea viermele. Curînd, a atins mărimea unui braţ şi cerea tot mai multe inimi. Vînătorul îşi petrecea toată ziua în pădure, ucigînd pentru fiul lui.

Era de-acum un şarpe în toată regula. Nu mai încăpea în colibă, iar pădurea se golise de păsări. Tatăl lui, arcaş neîntrecut, i-a oferit atunci inimi de jaguar.

Şarpele înghiţea şi creştea. Dar nici jaguari nu mai erau în pădure.

— Vreau inimi omeneşti, a spus şarpele.

Vînătorul a golit de oameni satul şi zonele învecinate, dar într-o zi, într-un sat îndepărtat, a fost surprins pe creanga unui copac şi ucis.

Împins de foame şi de dor, şarpele a plecat în căutarea tatălui.

Şi-a încolăcit trupul în jurul satului cu pricina, ca nimeni să nu poată scăpa. Bărbaţii din sat au tras toate săgeţile pe care le aveau în inelul acela uriaş care îi împresurase. Dar şarpele creştea neîncetat.

Nimeni n-a scăpat. Şarpele a luat trupul tatălui său şi s-a ridicat la ceruri.

Şi astăzi poate fi văzut acolo sus, şerpuitor, străpuns de săgeţi luminoase, licărind în noapte. *(174)*

Luceafărul

Luna, mamă încovoiată de griji, i-a spus fiului ei :

— Nu ştiu pe unde umblă tatăl tău. Du-te de-l caută şi dă-i de ştire despre mine.

Iar fiul a pornit în căutarea celui mai aprins dintre toate focurile.

Nu l-a găsit în miezul zilei, unde soarele îşi bea vinul şi dansează cu femeile lui în sunet de timpane. L-a căutat în zări şi pe tărîmul morţilor. Dar soarele neamului tarasco nu era în nici una dintre cele patru case.

Luceafărul continuă să-şi urmărească şi astăzi tatăl pe cer. Dar mereu ajunge sau prea devreme, sau prea tîrziu. *(52)*

Limbajul

Întîiul Părinte al poporului guaraní s-a ridicat în întuneric, iluminat de reflexele propriei sale inimi, şi a creat flăcările şi negura subţire. A creat dragostea, dar nu avea cui s-o dăruiască. A creat limbajul, dar n-avea cine să-l asculte.

Atunci le-a poruncit zeilor să construiască lumea şi să aibă grijă de foc, de negură, de ploaie şi de vînt. Apoi le-a oferit muzica şi cuvintele imnului sacru, ca să dea viaţă femeilor şi bărbaţilor.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel, dragostea a devenit comuniune, limbajul a căpătat viaţă, iar Întîiul Părinte a scăpat de singurătate. El însoţeşte bărbaţii şi femeile care umblă cîntînd :

Călcăm deja pe acest pămînt,
călcăm pe acest pămînt strălucitor. (40 şi 192)

Focul

Nopţile erau de gheaţă, pentru că zeii luaseră cu ei focul. Frigul le tăia oamenilor carnea şi cuvintele. Ei se rugau, tremurînd, cu glasul spart ; dar zeii se făceau că nu aud.

Într-un tîrziu, zeii le-au înapoiat oamenilor focul. Ei au dansat de bucurie şi au înălţat cîntece de mulţumire. Dar puţin după aceea zeii au trimis ploaie şi grindină şi au stins văpăile.

Zeii au vorbit şi au cerut : ca să merite focul, oamenii trebuie să-şi deschidă pieptul cu pumnalul de obsidian şi să-şi ofere inima.

Indienii quechua le-au oferit zeilor drept ofrandă sîngele prizonierilor şi în felul acesta au scăpat de frig.

Cakchiqueles nu au acceptat însă preţul. Indienii cakchiqueles, primii dintre quechua şi moştenitori ai mayaşilor, s-au strecurat prin fum, cu pas uşor, au furat focul şi l-au ascuns în peşterile lor din munţi. *(188)*

Selva

În vis, Părintele indienilor uitotos a văzut o pîclă strălucitoare. În aburii aceia palpitau muşchi şi licheni şi răsuna şuieratul vîntului, fluieratul păsărilor şi sîsîitul şerpilor.

Părintele a reuşit să prindă pîcla şi a reţinut-o cu firul răsuflării lui. Apoi a scos-o din vis şi a amestecat-o cu pămînt.

A scuipat de cîteva ori pe pămîntul pîclos. Din spuma învolburată s-a ridicat selva, copacii şi-au desfăşurat coroanele lor enorme şi s-au ivit fructele şi florile. Din pămîntul mustos au căpătat trup şi glas greierele, maimuţa, tapirul, mistreţul, tatú-ul, cerbul, jaguarul şi ursul furnicar. Aerul s-a umplut de acvile regale, papagali ara, vulturi, păsări colibri, bîtlani albi, raţe şi lilieci...

A sosit vijelioasă şi viespea. A lăsat broaştele şi oamenii fără coadă, dar s-a plictisit repede. *(174)*

Scanned with OKEN Scanner

Cedrul

Din vîrful nuielei lui, Întîiul Părinte a făcut să se nască pămîntul şi l-a acoperit cu puf.

Din puf s-a ridicat cedrul, copacul sfînt din care curge cuvîntul. Atunci, Întîiul Părinte le-a spus indienilor wby'a-guarani să despice trunchiul acelui copac şi să asculte ce conţine. Le-a spus că cine va şti să asculte cedrul, păstrătorul cuvintelor, va cunoaşte viitorul loc al vetrelor. Cine nu va şti să-l asculte va redeveni pămînt vrednic de dispreţ. *(192)*

Guaiacul

O fată din neamul nivakle mergea după apă. În drum a întîlnit un copac puternic, pe Nasuk, guaiacul, şi s-a simţit atrasă de el. A îmbrăţişat trunchiul zdravăn, lipindu-se de el cu tot trupul, şi şi-a înfipt unghiile în coajă. Iar copacul a sîngerat. La despărţire, fata i-a spus :

— Oh, Nasuk, cît aş vrea să fii bărbat !

Guaiacul a devenit bărbat şi a pornit în căutarea ei. Cînd a găsit-o, i-a arătat spinarea zgîriată şi s-a întins lîngă ea. *(192)*

Culorile

Penele păsărilor erau albe ; tot albă era şi blana animalelor.

Acum, sînt albaştri cei care s-au scăldat într-un lac în care nu se vărsa nici un rîu şi din care nici nu se năştea vreun rîu. Roşii sînt cei care s-au scufundat în lacul de sînge vărsat de un copil din tribul kadiueu. Au culoarea pămîntului cei care s-au tăvălit în noroi, iar culoarea cenuşii cei care au căutat căldura în vetrele stinse. Verzi sînt cei care şi-au frecat corpul de frunziş ; cei care au stat cuminţi au rămas albi. *(174)*

Dragostea

În selva Amazonului, prima femeie şi primul bărbat s-au privit plini de curiozitate. Tare-i mai mira ce aveau între picioare.

— Te-au tăiat ?, a întrebat bărbatul.

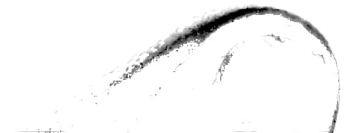

Scanned with OKEN Scanner

— Nu, a răspuns ea. Mereu am fost așa.

El a privit-o mai de aproape. S-a scărpinat în cap. Acolo era o rană deschisă. I-a spus atunci :

— Să nu mănînci manioc, nici banane, nici vreun alt fel de fructe care, cînd sînt coapte, se despică. O să te lecuiesc. Întinde-te în hamac și odihnește-te.

Ea l-a ascultat. A înghițit cu răbdare băuturile de ierburi și l-a lăsat să-i aplice pomezi și unguente. Trebuia să strîngă din dinți ca să nu o pufnească rîsul atunci cînd el îi spunea :

— Fii fără grijă !

Jocul îi plăcea, cu toate că începuse să se plictisească să tot trăiască postind, întinsă în hamac. La amintirea fructelor, i se umplea gura de apă.

Într-o seară, bărbatul a venit în fugă prin pădure. Țopăia de bucurie și striga întruna :

— Am găsit ! Am găsit !

Tocmai văzuse două maimuțe lecuindu-se în frunzișul unui copac.

— Uite-așa, a spus bărbatul, apropiindu-se de femeie.

Cînd s-a sfîrșit lunga lor îmbrățișare, un miros puternic, de flori și de fructe, a umplut aerul. Din trupurile lor, zăcînd alăturate, se desprindeau aburi și străluciri nemaivăzute, iar frumusețea era așa de mare, că zeii și soarele mureau de rușine. *(59)*

Rîurile și marea

În selva locuită de triburile chocoes nu exista pic de apă. Dumnezeu a aflat că furnica are apă și i-a cerut-o, dar ea n-a vrut să i-o dea. Dumnezeu a strîns-o de mijloc, care i-a rămas pe vecie așa, iar furnica a scuipat toată apa pe care o avea în burtă.

— Acum să-mi spui de unde ai luat-o.

Furnica l-a condus pe Dumnezeu la un copac prin nimic deosebit de ceilalți copaci.

Patru zile și patru nopți au muncit broaștele și oamenii, cu securile, dar copacul nu voia să cadă. O liană îl împiedica să atingă pămîntul.

Dumnezeu i-a poruncit atunci tucanului :

— Tai-o.

Tucanul n-a reușit și de aceea a fost condamnat să mănînce fructele întregi.

Cînd s-a prăbușit copacul apei, din trunchiul lui s-a născut marea, iar din crengile lui s-au născut rîurile.

Toată apa era dulce. Diavolul a presărat cîțiva pumni de sare. *(174)*

Scanned with OKEN Scanner

Mareele

Înainte, vînturile suflau fără încetare peste insula Vancouver. Nu exista timp frumos, nici reflux.

Oamenii s-au hotărît să omoare vînturile.

Au trimis iscoade. Mierla de iarnă n-a reuşit, nici sardina. Cu toate că nu vede bine şi are braţele rupte, pescăruşul a reuşit să înşele uraganele care stăteau de strajă în faţa casei vînturilor.

Oamenii au trimis atunci o oaste de peşti, condusă de pescăruş. Peştii s-au împrăştiat în faţa uşii. La ieşire, vînturile au călcat pe ei, au alunecat şi au căzut, claie peste grămadă, peste pisica de mare, care le-a împrăştiat cu coada şi le-a înghiţit.

Vîntul de apus a fost prins viu. Prizonier al oamenilor, a promis că n-o să sufle tot timpul, că vor exista brize uşoare şi aer proaspăt şi că apele vor părăsi ţărmul de cîteva ori pe zi, pentru ca în timpul refluxului oamenii să poată pescui moluşte. Iar oamenii l-au iertat.

Vîntul de apus şi-a ţinut promisiunea. *(114)*

Zăpada

— Vreau să zbori !, i-a spus stăpînul casei, iar casa şi-a luat zborul. A plutit în întuneric, şuierînd, pînă cînd stăpînul i-a poruncit :

— Vreau să te opreşti !

Iar casa s-a oprit, atîrnînd în întunericul nopţii şi în mijlocul zăpezii care se cernea din cer.

Nu exista spermanţet cu care să aprindă lămpile, aşa că stăpînul casei a adunat un pumn de zăpadă proaspătă, iar zăpada i-a dat lumină.

Casa s-a lăsat încetişor într-un sat iglulik. Cineva a venit să dea bineţe şi cînd a văzut lămpile aprinse cu zăpadă, a exclamat :

— Arde zăpada !

Iar lămpile s-au stins. *(174)*

Potopul

La poalele Anzilor, s-au strîns şefii de trib.

Au fumat şi au stat de vorbă.

Copacul abundenţei îşi înalţa coroana pînă dincolo de acoperişul lumii. De jos se vedeau crengile încovoiate sub greutatea ciorchinilor, încărcate de ananas, nuci de cocos, mamonas şi guanábanas, porumb, manioc, fasole...

Scanned with OKEN Scanner

Şoarecii şi păsările se înfruptau pe săturate. Oamenii, nu. Vulpea, care urca şi cobora între un ospăţ şi altul, nu poftea pe nimeni. Oamenii care încercaseră să se cațere fuseseră trîntiţi la pămînt şi zdrobiţi.

— Ce-i de făcut ?

Unul dintre şefi a cerut în vis o secure. S-a trezit cu o broască în mînă. A lovit cu broasca trunchiul falnic al pomului abundenţei, dar animalului i-au ieşit măruntaiele pe gură.

— A fost un vis mincinos.

Tot în vis, un alt şef i-a cerut Părintelui tuturor o secure. Părintele l-a prevenit că pomul se va răzbuna, dar i-a trimis un papagal roşu.

Cu papagalul roşu în mînă, căpetenia a doborît pomul abundenţei. O ploaie de bucate a năpădit pămîntul, iar bubuitura a asurzit lumea. Atunci, o furtună fără seamăn s-a pornit din fundul rîurilor. Apele s-au umflat şi au acoperit lumea.

Dintre oameni, numai unul a supravieţuit. A înotat şi a tot înotat, zile şi nopţi de-a rîndul, pînă a reuşit să se prindă de coroana unui palmier care ieşea din ape. *(174)*

Broasca ţestoasă

Cînd s-au retras apele Potopului, valea Oaxaca era toată o mlaştină.

O mînă de lut a prins viaţă şi a început să umble. Era broasca ţestoasă, care mergea încet-încet. Înainta cu gîtul întins şi cu ochii larg deschişi, descoperind lumea pe care soarele o aducea din nou la viaţă.

Într-un loc urît mirositor, broasca ţestoasă a văzut un zopilot hrănindu-se cu stîrvuri.

— Du-mă la cer, l-a rugat ea. Vreau să-l cunosc pe Dumnezeu.

Mult s-a mai lăsat rugat zopilotul. Erau aşa de gustoşi morţii ! Broasca ţestoasă scotea capul din carapace ca să-l roage pe zopilot, dar îl retrăgea imediat, pentru că nu suporta duhoarea.

— Tu, care ai aripi, du-mă — se milogea ea.

Într-un tîrziu, sătul de atîta pisălogeală, zopilotul şi-a întins enormele lui aripi negre şi şi-a luat zborul, cu broasca ţestoasă în spinare.

Treceau prin nori, iar broasca ţestoasă, cu capul ascuns în carapace, se văicărea :

— Ptiu, ce mai puţi !

Zopilotul se făcea că n-aude.

— Miroşi a stîrv ! repeta broasca ţestoasă.

Şi a ţinut-o tot aşa, pînă cînd pasărea, pierzîndu-şi răbdarea, s-a aplecat brusc şi a aruncat-o la pămînt.

Dumnezeu a coborît din ceruri şi a lipit bucăţelele.

Pe carapacea broaştei ţestoase se mai văd şi acum urmele. *(92)*

Scanned with OKEN Scanner

Papagalul

După Potop, selva era verde, dar pustie. Supraviețuitorul trăgea cu arcul în copaci, dar săgețile nu întîlneau decît umbre și frunze.

Într-o seară, după mult umblet și multă căutare, supraviețuitorul s-a întors la adăpostul lui și a găsit carne friptă și turte de manioc. La fel s-a întîmplat și a doua zi, și în următoarea. Cel care își pierduse orice speranță din cauza foamei și a singurătății s-a întrebat cui trebuia să-i mulțumească pentru acest noroc. În zori, s-a ascuns și a așteptat.

Doi papagali au venit din cer. De cum au atins pămîntul, s-au transformat în femei. Au aprins focul și au început să gătească.

Singurul bărbat a ales-o pe cea care avea părul mai mare și penele mai lungi și mai frumos colorate. Cealaltă femeie, disprețuită, s-a îndepărtat în zbor.

Indienii maynas, coborîtori din perechea aceea, își blestemă strămoșul atunci cînd femeile lor sînt leneșe și ursuze. Spun că el e de vină, fiindcă a ales-o pe cea care nu era bună de nimic. Cealaltă a fost mama și tatăl tuturor papagalilor care trăiesc în selvă. *(191)*

Pasărea colibri

În zori, salută soarele. La căderea nopții, încă mai trudește. Umblă zumzăind din creangă în creangă, din floare în floare, iute și trebuincioasă ca lumina. Uneori stă în cumpănă și rămîne nemișcată în aer, ca atîrnată de un fir nevăzut ; alteori zboară înapoi, ca nimeni alta. Uneori umblă ametită de aroma mierii sorbite din corole. Zborul ei e o străfulgerare de culori.

Poartă mesajele zeilor, se preface în fulger pentru a le îndeplini răzbunările și suflă profeții la urechea prezicătorilor. Cînd moare un copil guaraní, ea îi răscumpără sufletul, care zace în potirul unei flori, și îl duce, în ciocul ei lung ca un ac, pe Tărîmul fără Dureri. Cunoaște drumul acesta de la începutul timpului. Ea există dinainte de nașterea lumii ; pe atunci, răcorea gura Întîiului Părinte cu boabe de rouă și îi potolea foamea cu nectarul florilor.

Tot ea a condus lunga peregrinare a toltecilor pînă în orașul sfînt Tula, înainte de a fi adus căldura soarelui la azteci.

Căpitan la chontali, planează deasupra cîmpurilor inamice, le mănoară forța, coboară în picaj și îl omoară în somn pe comandant. Soare la kekchies, zboară spre lună, o surprinde în sălașul ei și se drăgostește cu ea.

Trupul nu-i e mai mare ca o migdală. Se naște dintr-un ou mai mic decît un bob de fasole, într-un cuib care încape într-o nucă. De dormit, doarme la adăpostul unei frunzulițe. *(40, 206 și 210)*

Scanned with OKEN Scanner

Urutaú

„Sînt fiica nefericirii", a spus Ñeambiú, fiica șefului, cînd tatăl ei i-a interzis să-l mai iubească pe un bărbat dintr-un trib dușman.

După ce a spus asta, Ñeambiú a luat-o la fugă.

Au găsit-o după un timp, în munții Iguazú. Dar au găsit o statuie. Ñeambiú privea fără să vadă ; gura îi amuțise, iar inima ei adormise.

Șeful a trimis după cel care dezleagă tainele și vindecă bolile. Comunitatea întreagă a venit să asiste la reînviere.

Șamanul a cerut sfatul ierbii mate și vinului de manioc. S-a apropiat de Ñeambiú și a mințit-o la ureche :

— Bărbatul pe care-l iubești a murit de curînd.

Strigătul lui Ñeambiú i-a transformat pe toți indienii în sălcii plîngătoare. Iar ea și-a luat zborul, transformată în pasăre.

Țipetele urutaului, care noaptea înfioară munții, se aud de la o jumătate de leghe. E greu să vezi urutaul. Să-l vînezi e cu neputință. Nu e om pe lume care să poată prinde pasărea fantomă. *(86)*

Cuptorarul

Cînd a împlinit vîrsta celor trei încercări, băiatul a alergat și a înotat mai bine decît oricine, a stat nouă zile întins pe piei, fără să mănînce, fără să se miște și fără să se plîngă. În timpul încercărilor auzea o voce de femeie care cînta pentru el, de departe, ajutîndu-l să rabde.

Șeful tribului a hotărît că băiatul trebuie să se însoare cu fata lui, dar el s-a ridicat în zbor și s-a pierdut în pădurile de pe malul rîului Paraguay, căutîndu-și cîntăreața.

Și astăzi mai umblă cuptorarul pe acolo. Bate puternic din aripi și își strigă bucuria cînd crede că aude, în zbor, vocea căutată. Așteptînd-o pe cea care nu mai vine, și-a construit o casă de lut, cu ușa deschisă către briza din nord, într-un loc ferit de raze.

Toți îl respectă. Dacă ucizi cuptorarul sau îi strici cuibul atragi furtuna. *(144)*

Corbul

Lacurile secaseră, iar prin vadurile rîurilor nu se prelingea nici un firicel de apă. Morți de sete, indienii takelma au trimis corbul și cioara să caute apă.

Corbul a obosit repede. A urinat într-o strachină de lut și a spus că e apa pe care o aduce dintr-un ținut îndepărtat.

Scanned with OKEN Scanner

În schimb, cioara a zburat tot mai departe. Într-un tîrziu, s-a înapoiat încărcată de apă proaspătă și a salvat astfel poporul takelma de la secetă.

Drept pedeapsă, corbul a fost condamnat să sufere de sete în timpul verii. Cît țin căldurile, corbul croncăne răgușit, pentru că nu poate să-și înmoaie gîtlejul. *(114)*

Condorul

Cauillaca țesea o haină la umbra unui copac, iar pe deasupra ei zbura Coniraya, transformat în pasăre. Fata nu acorda nici cea mai mică atenție trilurilor și zborurilor lui rotite.

Coniraya știa că alți zei mai bătrîni și mai însemnați ca el ardeau de dorința de a o avea pe Cauillaca. I-a trimis totuși, de acolo de sus, sămînța lui, sub forma unui fruct copt. Cînd a văzut fructul cărnos la picioarele ei, Cauillaca l-a ridicat și a mușcat din el cu sete. A simțit o plăcere necunoscută pînă atunci și a rămas grea.

Coniraya s-a transformat într-un bărbat zdrențuros, de mai mare comila, și a urmat-o prin întregul Peru. Cauillaca fugea spre mare cu copilul la spinare, iar pe urmele ei mergea Coniraya, căutînd-o deznădăjduit.

A întrebat un sconcs dacă n-a zărit-o cumva. Privindu-i picioarele însîngerate și văzîndu-i dezolarea, sconcsul i-a răspuns : „Prostule ! Nu vezi că nu merită osteneala să o mai urmărești ?“ Atunci Coniraya l-a blestemat :

— Toată viața să bîntui în noapte. Pe oriunde treci, să lași în urma ta un miros urît. Cînd o fi să mori, să n-aibă cine să te ridice de jos.

În schimb, condorul l-a încurajat pe urmăritor : „Fugi !“, i-a strigat el. „Fugi și o s-o ajungi din urmă“. Iar Coniraya l-a binecuvîntat :

— Să zbori pe oriunde ai chef. Să nu existe locșor din cer sau de pe pămînt unde să nu poți ajunge. Nimeni să nu ajungă la cuibul tău. Niciodată să nu-ți lipsească mîncarea ; și cine va cuteza să te omoare va muri la rîndu-i.

După ce a traversat munții, Coniraya a ajuns pe malul mării. Dar sosise prea tîrziu. Fata și copilul ei erau o insulă tăiată în stîncă, în mijlocul mării. *(100)*

Jaguarul

Jaguarul mergea la vînătoare, înarmat cu arc și săgeți. Deodată, a zărit o umbră. A vrut s-o prindă, dar n-a reușit. A ridicat atunci capul. Stăpînul umbrei era tînărul Botoque, din tribul kayapó, care stătea în vîrful unei stînci, aproape mort de foame.

Scanned with OKEN Scanner

Botoque nu mai avea putere să se mişte şi abia-abia a reuşit să îngaime cîteva vorbe. Jaguarul a lăsat arcul jos şi l-a poftit pe Botoque acasă la el, să mănînce carne friptă. Cu toate că nu ştia ce poate să însemne cuvîntul „friptă", băiatul a acceptat invitaţia şi s-a lăsat să lunece pe spatele vînătorului.

— Aduci copilul altuia, i-a reproşat femeia jaguarului.

— Acum e copilul meu, a spus jaguarul.

Botoque a văzut pentru prima oară focul. A cunoscut cuptorul de piatră şi gustul cărnii fripte de tapir şi de cerb. A aflat că focul dă lumină şi încălzeşte. Jaguarul i-a dăruit un arc cu săgeţi şi l-a învăţat să se apere.

Într-o zi, Botoque a fugit. O omorîse pe femeia jaguarului.

A fugit mult, desperat, şi nu s-a mai oprit pînă în satul lui. Acolo a povestit totul şi a dezvăluit tainele pe care le aflase : arma cea nouă şi carnea friptă. Cei din neamul kayapó au hotărît să fure focul, iar el i-a condus la casa îndepărtată.

De atunci, jaguarul îi urăşte pe oameni. Din foc, nu i-a mai rămas decît scînteierea care îi luminează pupilele. Pentru vînat are doar colţii şi ghearele, iar victimele şi le înghite crude. *(111)*

Ursul

Animalele de zi şi animalele de noapte s-au întîlnit ca să hotărască ce e de făcut cu soarele, care pleca şi venea cînd voia el. Animalele au hotărît să lase totul în voia soartei. Cine cîştiga la jocul de-a ghicitul urma să decidă cît trebuia să ţină, de atunci înainte, lumina soarelui pe pămînt.

Tocmai puneau asta la cale cînd soarele, ros de bănuială, s-a apropiat de ei. Aşa de mult s-a apropiat soarele, că animalele de noapte au trebuit să o rupă la fugă. Ursul a fost victima acestei grabe. Şi-a vîrît laba dreaptă în mocasinul stîng, iar laba stîngă în mocasinul drept. A luat-o la sănătoasa şi a fugit aşa, chinuit.

După indienii comanşi, de atunci merge ursul legănat. *(132)*

Caimanul

Soarele indienilor macusi era îngrijorat. În iazurile lui erau tot mai puţini peşti.

L-a pus pe caiman de pază. Iazurile s-au golit. Caimanul, paznic şi fur, a inventat o drăguţă de poveste cu tîlhari invizibili, dar soarele nu l-a crezut. A pus mîna pe machete şi i-a brăzdat corpul de tăieturi.

Scanned with OKEN Scanner

Ca să-i potolească furia, caimanul i-a oferit-o în căsătorie pe frumoasa lui copilă.

— O aştept, a spus soarele.

Cum nu avea nici o fată, caimanul a cioplit o femeie în trunchiul unui prun sălbatic.

— Iat-o, l-a anunţat el, şi s-a vîrît în apă, privind cu coada ochiului, cum face şi acum.

Pasărea dulgher i-a salvat viaţa. Înainte de a veni soarele, pasărea dulgher a ciugulit-o pe fata de lemn sub burtă. Şi în felul acesta fata, care era neterminată, a fost deschisă ca să o pătrundă soarele. *(112)*

Tatú-ul

S-a anunţat o mare serbare pe lacul Titicaca, iar tatú-ul, vieţuitoare foarte importantă, a vrut să-i uimească pe ceilalţi invitaţi.

S-a apucat din vreme să ţească urzeala fină a unei haine atît de elegante, că avea să facă furori.

Vulpea l-a văzut lucrînd şi n-a răbdat-o inima să nu-şi bată joc de el :

— Nu eşti în apele tale ?

— Nu mă deranja ! Sînt ocupat.

— Ce e asta ?

Tatú-ul i-a explicat.

— Ah ! a spus vulpea, savurînd cuvintele. Pentru serbarea de diseară ?

— Cum de diseară ?

Tatú-ului i s-au tăiat picioarele. Niciodată nu fusese prea sigur în calcularea timpului.

— Iar eu, care sînt cu straiul doar la jumătate !

În timp ce vulpea se îndepărta rîzînd în barbă, tatú-ul şi-a terminat în grabă haina. Pentru că timpul zbura, n-a putut s-o mai lucreze cu aceeaşi delicateţe. A trebuit să folosească fire mai groase, iar ţesătura, făcută în grabă, a ieşit mai largă.

De aceea carapacea tatú-ului are ţesătura strînsă la gît şi mai largă spre coadă. *(174)*

Iepurele

Iepurele voia să crească.

Zeul i-a promis că o să-l facă mai mare dacă îi aduce o piele de tigru, una de maimuţă, una de şopîrlă şi una de şarpe.

Scanned with OKEN Scanner

Iepurele s-a dus să-l viziteze pe tigru.

— Zeul mi-a spus un secret, i-a şoptit el confidenţial.

Tigrul a vrut să-l afle, iar iepurele l-a anunţat că avea să vină un uragan.

— Eu o să scap, fiindcă sînt mic. Am să mă ascund într-o crăpătură. Dar tu, ce-o să faci ? Uraganul n-o să te ierte.

O lacrimă s-a prelins printre mustăţile tigrului.

— Mi-a venit o idee ca să te scap, s-a oferit iepurele. O să căutăm un copac cu trunchiul foarte puternic. Eu o să te leg de copac, de gît şi de picioare, iar uraganul n-o să te mai ia.

Plin de recunoştinţă, tigrul s-a lăsat legat. Atunci iepurele l-a omorît cu o lovitură de bîtă şi l-a jupuit.

A plecat mai departe, afundîndu-se în pădure, prin ţinuturile zapotecilor.

S-a oprit sub un copac în care o maimuţă stătea şi mînca. Iepurele a început atunci să se lovească peste gît cu un cuţit, doar că făcea asta cu partea fără tăiş. La fiecare lovitură, izbucnea în rîs. După ce s-a tot lovit şi a tot hohotit, a aruncat într-un tîrziu cuţitul pe jos şi s-a retras ţopăind.

S-a ascuns în frunziş, stînd la pîndă. N-a trecut mult şi maimuţa a coborît. S-a uitat la lucrul acela atît de hazliu şi s-a scărpinat în cap. A înşfăcat cuţitul şi la prima lovitură a şi căzut, cu gîtul retezat.

Mai lipseau două piei. Pe şopîrlă, iepurele a învitat-o să se joace cu mingea. Mingea era de piatră : a lovit-o în locul unde începe coada şi a lui a fost.

În apropierea şarpelui, iepurele s-a făcut că doarme. Înainte ca şarpele să sară, pe cînd îşi lua avînt, odată i-a vîrît unghiile în ochi.

A ajuns în cer cu cele patru piei.

— Acum, fă-mă mare, a cerut.

Dar Zeul s-a gîndit : „Dacă aşa mic cum e acum a făcut ce-a făcut, ce n-o să facă dacă o să fie mai mare ? Poate că nici eu n-am să mai fiu Zeu".

Iepurele aştepta. Zeul s-a apropiat blînd, l-a mîngîiat pe spinare, l-a apucat brusc de urechi, l-a învîrtit în aer şi l-a aruncat pe pămînt.

De atunci i-au rămas iepurelui urechile lungi, labele din faţă scurte, pentru că le-a întins ca să amortizeze căderea, iar ochii colorați, de frică. *(92)*

Şarpele

Zeul i-a spus :

— Or să treacă trei piroge pe rîu. În două dintre ele o să călătorească moartea. Dacă nu greşeşti, am să te scap de scurtimea vieţii.

Şarpele a lăsat să treacă prima pirogă, încărcată cu coşuri de carne putrezită. N-a dat atenţie nici celei de-a doua, care era plină de lume. Cînd a sosit a treia, care părea goală, a salutat-o.

Scanned with OKEN Scanner

De atunci, în ținutul indienilor shipaiá șarpele e nemuritor.
De cîte ori îmbătrînește, Zeul îi dăruiește o piele nouă. *(111)*

Broasca

Dintr-o peșteră din Haiti au ieșit primii indieni taínos.

Soarele nu le-a lăsat un moment de răgaz. Cît ai bate din palme, a pus mîna pe ei și i-a transformat. Pe cel care stătea de pază noaptea l-a transformat în piatră ; din pescari a făcut copaci, iar pe cel care a ieșit să caute ierburi l-a prins pe drum și l-a transformat în pasăre care cîntă dimineața.

Unul dintre bărbați a fugit de soare. La plecare, a luat cu el toate femeile.

Cîntecul broscuțelor din insulele Caraibe nu e un hohot de rîs. Broscuțele sînt copiii taínos din acele vremuri. Spunînd „oac, oac", ei își strigă mamele. *(126 și 168)*

Liliacul

Pe cînd timpul era încă foarte tînăr, nu exista pe lume vietate mai urîtă decît liliacul.

Liliacul s-a urcat în cer la Zeu. Nu i-a spus :

— M-am săturat să fiu așa de urît. Dă-mi pene colorate !

Nu. I-a spus :

— Dă-mi, te rog, și mie niște pene, că mor de frig.

Zeului nu-i mai rămăsese nici o pană.

— Fiecare pasăre o să-ți dea o pană, a hotărît el.

Așa a obținut liliacul pana albă a porumbelului și cea verde a papagalului, pana ape-ape a păsării colibri și cea roz a păsării flamingo, cea roșie din penajul păsării cardinal și pana albastră de pe spinarea peșcărușului, pana de culoarea argilei din aripa acvilei și cea de culoarea soarelui arzător de pe pieptul tucanului.

Liliacul, împodobit cu toate culorile și nuanțele, se plimba între pămînt și nori. Pe unde trecea, aerul se înveselea, iar păsările rămîneau mute de admirație. Zapotecii spun că din ecoul zborului său s-a născut curcubeul.

Vanitatea i-a umflat pieptul. Îi privea plin de dispreț pe ceilalți și făcea comentarii supărătoare.

Păsările s-au strîns la sfat și au zburat împreună pînă la Zeu.

— Liliacul își bate joc de noi, s-au plîns ele. Și, în plus, din cauza penelor lipsă, ne e frig.

Scanned with OKEN Scanner

A doua zi, cînd a dat din aripi în plin zbor, liliacul a rămas deodată despuiat. O ploaie de pene a căzut pe pămînt.

Şi astăzi le mai caută liliacul. Orb şi urît, duşman al luminii, trăieşte ascuns în peşteri. Noaptea, iese în căutarea penelor pierdute. Şi zboară repede-repede, fără să se oprească o clipă, fiindcă îi e ruşine să fie văzut. *(92)*

Ţînţarii

Nenumăraţi erau morţii neamului nookta. Şi fiecare mort avea o gaură pe unde i se furase sîngele.

Asasinul, un copil care ucidea de pe cînd nu învăţase încă să păşească, şi-a primit sentinţa rîzînd în hohote. L-au străpuns lăncile, iar el, rîzînd, le-a îndepărtat ca pe nişte spini.

— Să vă învăţ eu cum să mă omorîţi, a spus copilul.

Şi i-a pus pe călăi să ridice un rug înalt în care să-l arunce.

Cenuşa lui s-a răspîndit în aer, pusă pe rele ; şi astfel şi-au început zborul primii ţînţari. *(174)*

Mierea

Miere fugea de cele două cumnate ale sale. De mai multe ori le gonise din hamacul lui.

Ele umblau după el, zi şi noapte ; îl vedeau şi le lăsa gura apă. Doar în vis reuşeau să-l atingă, să-l lingă, să-l mănînce.

Ciuda lor a crescut neîncetat. Într-o dimineaţă, pe cînd cumnatele se îmbăiau, l-au descoperit pe Miere pe malul rîului. Au dat fuga şi l-au împroşcat. Miere, înmuiat, s-a topit.

În golful Paria, nu-i aşa lesne să găseşti mierea pierdută. Trebuie să te caţeri în copaci, cu securea în mînă, să despici trunchiul şi să scormoneşti cu răbdare. Puţina miere trebuie mîncată cu plăcere şi cu teamă, pentru că adesea ucide. *(112)*

Seminţele

Pachacamac, fiul soarelui, a făcut un bărbat şi o femeie pe întinderile de nisip din Lurín.

Cum nu exista nimic de mîncare, bărbatul a murit de foame.

Femeia scormonea pămîntul în căutare de rădăcini, cînd soarele a străpuns-o şi i-a făcut un copil.

Scanned with OKEN Scanner

Pachacamac, gelos, a înșfăcat pruncul și l-a sfîrtecat. După aceea, însă, i-a părut rău de ce făcuse, mai ales că se temea de mînia tatălui său, soarele, așa că a risipit prin lume rămășițele fratelui său sfîrtecat.

Din dinții mortului, a răsărit atunci porumbul ; maniocul a răsărit din coaste și din oase. Sîngele a făcut pămîntul roditor, iar din carnea semănată au răsărit copacii, care fac umbră și dau fructe.

De aceea găsesc de mîncare femeile și bărbații care se nasc pe aceste meleaguri unde nu plouă niciodată. *(53)*

Porumbul

Din lut i-au făcut zeii pe primii maiași quechua. Dar indienii au durat puțin. Erau moi, fără vlagă ; s-au prăbușit înainte de a reuși măcar să pășească.

Zeii au încercat atunci lemnul. Păpușile de lemn au vorbit și au mers, dar erau uscate : nu aveau sînge, nici carne, nici memorie, nici direcție. Nu știau să vorbească cu zeii sau nu aveau ce să le spună.

Atunci zeii au făcut din porumb mame și tați. Le-au amestecat carnea cu porumb galben și alb.

Femeile și bărbații de porumb vedeau ca zeii. Privirea lor cuprindea lumea întreagă.

Zeii au aruncat un abur și le-au lăsat ochii încețoșați pe vecie, fiindcă nu voiau ca oamenii să vadă dincolo de orizont. *(188)*

Tutunul

Indienii cariri l-au rugat pe Bunic să-i lase să guste din carnea de porc sălbatic, care încă nu exista. Bunicul, creator al Universului, a luat copiii mici ai neamului cariri și i-a transformat în porci sălbatici. Apoi a zămislit un copac mare, pe care ei să fugă în cer.

Indienii au urmărit godacii pe trunchi în sus, din creangă în creangă, și au reușit să omoare cîțiva. Atunci, Bunicul le-a poruncit furnicilor să dărîme copacul. În cădere, indienii și-au rupt oasele. Din acea cădere, avem cu toții oasele rupte și putem să îndoim degetele și picioarele și să ne înclinăm corpul.

Cu purceii sălbatici morți, s-a încins în sat un mare ospăț.

Indienii l-au rugat pe Bunic să coboare din cer, unde îi îngrijea pe copiii care scăpaseră cu viață din vînătoare, dar el a preferat să rămînă acolo.

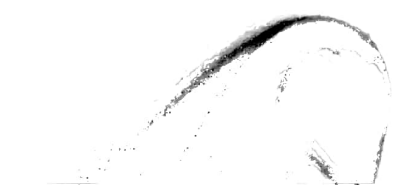

Scanned with OKEN Scanner

Bunicul a trimis tutunul, ca să ocupe locul cuvenit între oameni. Fumînd, indienii vorbesc cu Zeul lor. *(111)*

Iarba mate

Tare mai dorea luna să coboare pe pămînt. Voia să guste fructele şi să se scalde într-un rîu.

Mulţumită norilor, a putut coborî. De la asfinţit pînă la răsărit, norii au gonit pe cer pentru ca nimeni să nu observe absenţa lunii.

Noaptea petrecută pe pămînt a fost o grozăvie. Luna s-a plimbat prin pădurea de pe malurile fluviului Paraná, a cunoscut misterioase arome şi mirosuri şi s-a scăldat îndelung. Un bătrîn localnic a salvat-o de două ori. Un jaguar era gata-gata să-şi înfigă colţii în gîtul lunii, dar bătrînul a tăiat capul fiarei ; iar cînd lunii i-a fost foame, bătrînul a condus-o acasă la el. „Îţi oferim sărăcia noastră", i-a spus nevasta ţăranului şi i-a dat cîteva turtiţe de porumb.

În noaptea următoare, de sus de pe cer, luna s-a aplecat peste casa prietenilor ei. Bătrînul îşi ridicase coliba într-o poiană din pădure, departe de sate. Trăia acolo, ca într-un exil, împreună cu nevasta şi cu fata lui.

Luna a descoperit că în casa aceea nu mai era nimic de mîncare. Ei i se dăduseră ultimele turte de mălai. Atunci a luminat locul cu cea mai bună lumină a ei şi a cerut norilor să picure în jurul colibei o ploaie anume.

La răsăritul soarelui, pe acele locuri apăruseră cîţiva copaci necunoscuţi. Prin frunzişul verde se zăreau flori albe.

Fata bătrînului n-a murit niciodată. Ea este stăpîna ierbii mate şi străbate lumea oferind-o celorlalţi. Iarba mate îi trezeşte pe adormiţi, îi înviorează pe trîndavi şi îi înfrăţeşte pe necunoscuţi. *(86* şi *144)*

Maniocul

Nici un bărbat n-o atinsese pe fiica şefului şi totuşi în pîntecele ei a crescut un copil.

I-au pus numele Mani. La cîteva zile de la naştere, copilul alerga şi vorbea. Lumea venea din cele mai îndepărtate colţuri ale selvei ca să vadă minunea.

N-a suferit de nimic, dar la un an a spus : „O să mor". Şi a murit.

A trecut timpul şi o plantă nemaivăzută pînă atunci a crescut pe mormîntul lui Mani, pe care mamă-sa îl uda în fiecare zi. Planta a crescut, a înflorit şi a dat în rod. Păsările care ciuguleau fructele se ridicau în tării, dădeau roate nebune prin aer şi cîntau ca niciodată.

Scanned with OKEN Scanner

Într-o zi, pămîntul unde zăcea Mani s-a deschis.

Şeful a vîrît mîna şi a smuls de acolo o rădăcină mare şi cărnoasă. A mărunţit-o cu o piatră, a făcut o cocă, a stors-o şi la căldura focului a copt pîine pentru toată lumea.

Această rădăcină au numit-o *mani oca,* sau „casa lui Mani" ; aşa se numeşte şi astăzi fructul acesta în zona Amazonului şi în alte părţi. *(174)*

Cartoful

Un şef din insula Chiloé, loc populat de pescăruşi, voia să facă dragoste ca zeii.

Cînd perechile zeieşti se îmbrăţişau, se cutremura pămîntul şi se ridica marea. Toată lumea ştia asta, dar nimeni nu văzuse zeii iubindu-se.

Hotărît să-i surprindă, şeful a înotat pînă la insula oprită.

N-a apucat să vadă decît o şopîrlă uriaşă, cu gura larg deschisă plină de spumă şi cu o limbă imensă care scuipa foc.

Zeii l-au îngropat sub pămînt pe indiscret şi l-au condamnat să fie mîncat de ceilalţi oameni. Drept pedeapsă pentru curiozitatea lui i-au acoperit corpul cu ochi orbi. *(178)*

Gătitul mîncării

În inima pădurii, o femeie din neamul tillamook a dat peste o colibă care scotea fum. Curioasă, s-a apropiat şi a intrat.

În mijloc, între pietre, ardea focul.

De tavan atîrnau o mulţime de somoni. Unul i-a căzut în cap. Femeia l-a luat şi l-a agăţat la locul lui. Peştele s-a desprins din nou şi a lovit-o în cap, iar ea l-a agăţat iarăşi, dar somonul a căzut încă o dată.

Femeia a aruncat în foc rădăcinile pe care le strînsese ca să le mănînce. Focul le-a mistuit cît ai bate din palme. Furioasă, ea a lovit pălălaia cu un vătrai, de mai multe ori, atît de violent, încît focul era gata-gata să se stingă dacă nu venea stăpînul casei şi nu o oprea.

Omul cel misterios a însufleţit flăcările, s-a aşezat alături de femeie şi i-a explicat :

— N-ai înţeles.

Lovind flăcările şi împrăştiind jarul, ea fusese gata să lase focul orb, şi asta era o pedeapsă pe care el nu o merita. Focul mîncase rădăcinile crezînd că femeia i le oferise. Înainte, însă, focul fusese cel care desprinsese somonul de mai multe ori, lovind-o în cap pe femeie, dar nu ca să o vatăme : nu era altceva decît un fel de a-i spune că putea să gătească peştele.

Scanned with OKEN Scanner

— Să-l gătesc ? Ce-nseamnă asta ?

Atunci, stăpînul casei a învăţat-o pe femeie să stea de vorbă cu focul, să aurească peştele pe jar şi să mănînce cu plăcere. *(114)*

Muzica

În timp ce duhul Bopé-joku fluiera o melodie, porumbul se ridica din pămînt, nestăvilit, luminos, şi oferea ştiuleţi uriaşi, plini de boabe.

O femeie îi culegea prost. Smulgînd brutal un ştiulete, l-a vătămat. Ştiuletele s-a răzbunat rănind-o la mînă. Femeia l-a insultat pe Bopé-joku şi i-a blestemat fluieratul.

Cînd Bopé-joku şi-a strîns buzele, porumbul s-a ofilit şi s-a uscat.

Niciodată nu s-a mai auzit fluieratul vesel care făcea porumbul să crească puternic şi frumos. De atunci, indienii bororos cultivă porumbul în chinuri, cu multă trudă, şi culeg puţine roade.

Duhurile se exprimă fluierînd. Cînd aştrii răsar în noapte, duhurile îi întîmpină fluierînd. Fiecare stea răspunde la un sunet, care e numele ei. *(112)*

Moartea

Primul indian modoc, Kumokums, a ridicat un sat pe malul rîului. Cu toate că urşii aveau locuri bune în care să se ghemuiască şi să doarmă, cerbii se plîngeau că e prea frig şi nu e destulă iarbă.

Kumokums a mai ridicat un sat, departe de primul, şi a hotărît să petreacă în fiecare cîte o jumătate de an. De aceea a împărţit anul în două, şase luni de vară şi şase de iarnă, iar luna care rămînea era pentru mutat.

Viaţa între cele două sate s-a dovedit a fi fericită, iar naşterile s-au înmulţit uimitor ; dar cei care mureau refuzau să plece şi populaţia a devenit aşa de numeroasă, că nu mai ajungea mîncarea.

Kumokums a hotărît atunci să alunge morţii. Ştia că stăpînul tărîmului morţilor e un mare bărbat şi că nu face rău nimănui.

La puţin timp, a murit şi fata lui Kumokums. A murit şi a plecat din ţara modoc, după cum poruncise tatăl ei.

Îndurerat, Kumokums i-a cerut părerea porcului spinos.

— Tu ai fost cel care a hotărît aşa, i-a spus porcul spinos ; acum trebuie să suferi ca toţi ceilalţi.

Dar Kumokums a călătorit pînă în îndepărtatul tărîm al morţilor şi şi-a cerut fata înapoi.

— Acum fata ta e a mea, i-a spus marele schelet care poruncea acolo. Nu mai are carne, nici sînge. Ce mai poate face în ţara ta ?

Scanned with OKEN Scanner

— O vreau așa cum e — a răspuns Kumokums.

Stăpînul tărîmului morților a stat și s-a gîndit.

— Ia-o !, a acceptat el într-un tîrziu. Dar i-a atras atenția :

— O să meargă în urma ta. Apropiindu-se de tărîmul celor vii, carnea o să crească din nou pe oasele ei. Dar tu să nu întorci capul decît după ce-ai ajuns în lumea ta. Ne-am înțeles ? Îți ofer posibilitatea asta.

Kumokums a pornit-o la drum. Fata mergea în urma lui.

De patru ori i-a atins mîna, mereu mai cărnoasă și mai caldă, și nu s-a uitat înapoi. Dar cînd, la orizont, mijeau pădurile cele verzi, n-a mai rezistat și a întors capul. O grămăjoară de oase s-a prăbușit atunci sub ochii lui. *(132)*

Învierea

După cinci zile, morții se întorceau de obicei în Peru. Beau un pahar de rachiu de porumb și spuneau :

— Acum, sînt nemuritor.

Era prea multă lume pe pămînt. Se semăna pînă și în fundul prăpăstiilor și pe marginea lor, dar mîncarea tot nu ajungea.

Atunci a murit un om în Huarochirí.

Într-a cincea zi, toată suflarea s-a adunat ca să-l primească. L-au așteptat de dimineață pînă noaptea tîrziu. S-au răcit mîncărurile aburinde, iar somnul a turnat plumb pe pleoape. Dar mortul nu mai venea.

A apărut a doua zi. Toți erau furioși. Cel mai tare fierbea de indignare nevastă-sa, care a început să țipe la el :

— Leneșule ! Ai rămas la fel de leneș ! Toți morții vin la timp, numai tu, nu !

Înviatul a mormăit o scuză, dar femeia i-a dat cu un știulete în cap și l-a lăsat lat.

Sufletul s-a desprins de trup, și-a luat zborul, bîzîind ca o muscă, și nu s-a mai întors niciodată.

De atunci, nici un mort n-a mai revenit pe pămînt ca să se amestece cu cei vii și să împartă cu ei mîncarea. *(14)*

Magia

O femeie bătrînă-bătrînă din neamul tukuna le-a pedepsit pe fetele care nu vruseseră să-i dea de mîncare. În timpul nopții, le-a smuls oasele de la picioare și le-a supt măduva. Fetele n-au mai putut niciodată să meargă.

Demult, în copilărie, puțin după naștere, bătrîna primise de la o broască puterile alinării și ale răzbunării. Broasca o învățase să tămăduiască și să ucidă, să asculte glasurile care nu se aud și să vadă culori care nu se zăresc. Învățase să se apere înainte de a fi învățat să păsească. Încă

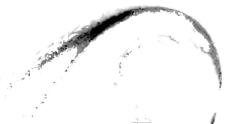

nu mergea și știa deja să fie unde nu era, fiindcă razele dragostei și ale urii străbat într-o clipită pădurile cele mai dese și trec rîurile cele mai adînci.

Cînd indienii tukuna i-au tăiat capul, bătrîna și-a adunat în mîini propriul sînge și l-a suflat spre soare.

— Iar sufletul să intre în tine, a strigat ea.

De atunci, ucigașul primește în trupul lui, fără să vrea și fără să știe, sufletul victimei. *(112)*

Rîsul

Liliacul, atîrnat cu capul în jos, a văzut cum un războinic kayapó s-a aplecat la izvor.

A vrut să fie prietenul lui.

Și-a dat drumul peste războinic și l-a îmbrățișat. Pentru că nu știa limba kayapó, i-a vorbit cu mîinile. Mîngîierile liliacului i-au smuls bărbatului primul hohot. Cu cît rîdea mai mult, cu atît se simțea mai slăbit. Și a rîs, a rîs, pînă și-a pierdut forțele și s-a prăbușit leșinat.

Cînd s-a aflat în sat, s-a stîrnit un val de mînie. Războinicii au dat foc unei grămezi de frunze uscate în peștera liliecilor și au închis ieșirea.

Apoi s-au așezat la sfat. Războinicii au hotărît ca de atunci numai femeile și copiii să rîdă. *(111)*

Frica

Trupurile acelea nemaivăzute îi atrăgeau pe bărbații nivakle, dar nu îndrăzneau să se atingă de ele. Le văzuseră pe femei mîncînd : înghițeau carnea de pește pe gura de sus, dar mai înainte o mestecau în gura de jos. Între picioare, aveau dinți.

Atunci bărbații au aprins focuri, au chemat muzica și au cîntat și au dansat pentru femei.

Ele s-au așezat de jur-împrejur, cu picioarele încrucișate.

Bărbații au dansat toată noaptea. S-au mlădiat, s-au învîrtit și au plutit ca fumul și ca păsările.

Cînd s-a luminat de ziuă, au căzut sleiți. Femeile s-au ridicat încetișor și le-au dat apă de băut.

Unde stătuseră ele, pămîntul era presărat de dinți. *(192)*

Scanned with OKEN Scanner

Autoritatea

În vremuri îndepărtate, femeile se așezau în canoe la prova, iar bărbații la pupa. Femeile erau cele care vînau și pescuiau. Ele ieșeau din sat și se întorceau cînd puteau sau cînd voiau. Bărbații ridicau colibele, pregăteau mîncarea, țineau focurile aprinse ca să gonească frigul, creșteau copiii și argăseau pieile pentru îmbrăcăminte.

Așa decurgea viața la indienii onas și yaganes din Țara de Foc, pînă într-o zi cînd bărbații au omorît toate femeile și și-au pus măștile pe care femeile le inventaseră ca să-i înspăimînte.

Doar fetele nou-născute au fost cruțate. Pe cînd creșteau, asasinii le spuneau și le tot repetau că le fusese hărăzit să-i slujească pe bărbați. Ele au crezut. Au crezut și fiicele lor, și fiicele fiicelor lor. *(91 și 178)*

Puterea

În ținutul de unde izvorăște rîul Juruá, Zgîrcitul era stăpînul porumbului. Nu dădea boabele decît coapte, ca nimeni să nu le poată semăna.

Șopîrla de zid a fost cea care a reușit să-i fure un bob crud. Zgîrcitul a prins-o și i-a sfîșiat gura și degetele de la mîini și de la picioare ; dar ea știuse să ascundă grăuntele după ultima măsea. Apoi, șopîrla de zid a scuipat bobul crud pe pămîntul tuturor. De pe urma sfîșieturilor acelora a rămas șopîrla de zid cu gura așa de mare și cu degetele așa de lungi.

Zgîrcitul mai era și stăpînul focului. Papagalul s-a apropiat de el și s-a pus pe plîns, urlînd cît putea de tare. Zgîrcitul arunca în el cu tot ce-i cădea în mînă, dar papagalul se ferea ; cînd a văzut că Zgîrcitul aruncă în el cu un tăciune încins, a prins tăciunele în pliscul lui enorm, ca un cioc de tucán, și a fugit în zbor. În urma lui lăsa o ploaie de scîntei. Jarul, aținat de vînt, îi ardea ciocul ; dar ajunsese deja în pădure cînd Zgîrcitul a bătut toba și a dezlănțuit potopul.

Papagalul a reușit să așeze tăciunele aprins în scorbura unui copac, l-a dat în grija celorlalte păsări și a ieșit să se răcorească, lăsîndu-se biciuit de ploaia violentă. Apa i-a alinat arsurile. În ciocul lui, care a rămas scurt și încovoiat, se vede și acum urma albă a arsurii.

Cu trupurile lor, păsările au apărat focul furat. *(59)*

Războiul

În zori, strigătul cornului a anunțat, din munți, că e vremea arcurilor și a țevilor de suflat săgeți.

La căderea nopții, din sat nu mai rămăsese decît fum.

Scanned with OKEN Scanner

Un bărbat a reuşit să se trîntească, nemişcat, printre morţi. Şi-a mînjit trupul cu sînge şi a aşteptat. A fost singurul supravieţuitor din neamul palawiyang.

Cînd duşmanii s-au retras, bărbatul s-a ridicat. S-a uitat în jur la lumea dispărută de pe faţa pămîntului. A umblat printre semenii lui, cu care împărţise foamea şi setea. În zadar a căutat un suflet sau un lucru care să nu fi fost distrus. Tăcerea înspăimîntătoare îl scotea din minţi. Era ameţit de mirosul de ars şi de sînge.

Îi era lehamite de viaţă şi s-a întins iarăşi între ai săi.

O dată cu primele raze au venit şi vulturii. Sufletul omului era înnegurat, iar el nu voia decît să doarmă şi să se lase devorat.

Dar fata condorului şi-a deschis drum între păsăretul care dădea roată. A dat puternic din aripi şi s-a lansat în picaj.

El s-a prins de picioarele ei, iar fata condorului l-a dus cu ea, departe. *(51)*

Petrecerea

Cu arcul în mînă, un eschimos urmărea renii, cînd un vultur l-a surprins pe la spate.

— I-am omorît pe cei doi fraţi ai tăi, a spus vulturul. Dacă vrei să scapi, trebuie să dai o petrecere în satul tău, pentru ca toată lumea să cînte şi să danseze.

— O petrecere ? Ce-nseamnă să cînţi ? Şi ce e aia să dansezi ?

— Hai cu mine.

Vulturul i-a arătat o petrecere. Era un belşug de mîncare şi de băutură. Toba răsuna la fel de tare ca inima bătrînei mame a vulturului, care cu bătăile inimii îşi îndrepta copiii, din casa ei, prin munţi şi pe gheţurile nesfîrşite. Lupii, vulpile şi ceilalţi oaspeţi au dansat şi au cîntat pînă în zori.

Vînătorul s-a întors în satul lui.

Mult după aceea, a aflat că bătrîna mamă a vulturului şi toţi bătrînii din lumea vulturilor sînt puternici, frumoşi şi iuţi. Oamenii, care învăţaseră în sfîrşit să cînte şi să danseze, le trimiseseră din depărtare, de la petrecerile lor, voia bună care încălzeşte sîngele. *(174)*

Conştiinţa

Cînd coborau apele fluviului Orinoco, pirogile îi aduceau pe caraîbieni cu securile lor de război.

Nimeni nu putea să ţină piept fiilor jaguarului. Făceau satele una cu pămîntul, iar din oasele victimelor făureau flaute.

Scanned with OKEN Scanner

N-aveau teamă de nimeni şi de nimic. Doar o fantomă, născută din propriile lor inimi, îi înspăimînta.

Îi aştepta, ascunsă după trunchiuri de copaci. Le rupea punţile şi le întindea în cale liane încolăcite de care se împiedicau. Venea numai noaptea ; ca să-i înşele, păşea invers. Sta pe înălţimile de unde se rostogoleau stîncile, în nisipul mişcător care se scufunda sub picioare sau în frunza plantei otrăvitoare şi în atingerea pînzei de păianjen. Îi dobora dintr-o suflare, le vîra frigurile pe urechi şi le răpea umbra.

Nu era durerea, dar durea. Nu era moartea, dar era ucigătoare. Se numea Kanaima şi se născuse între învingători ca să-i răzbune pe învinşi. *(51)*

Oraşul sacru

Wiracocha, care alungase negurile, i-a poruncit soarelui să-şi trimită un fiu şi o fiică pe pămînt, ca să lumineze drumul orbilor.

Fiii soarelui au ajuns pe malurile lacului Titicaca şi au pornit-o la drum prin trecătorile cordilierei. Purtau cu ei un toiag. În locul unde avea să se înfigă din prima lovitură, urmau să întemeieze noul regat. Urcaţi pe tron, aveau să se poarte asemeni tatălui lor care dă lumina, limpezimea şi căldura, alungă ploaia şi burniţa, ajută culturile, înmulţeşte turmele şi nu lasă să treacă nici o zi fără să viziteze lumea.

Unde n-au încercat să înfigă toiagul de aur ! Pămîntul nu-l primea, iar ei căutau mai departe.

S-au căţărat pe ţancuri, au traversat podişuri şi au trecut prin ape vijelioase. Tot ce atingeau cu piciorul se schimba : pămînturile aride deveneau mănoase, mlaştinile secau, iar vadurile se umpleau de apă. În zori îi însoţeau gîştele sălbatice, iar la asfinţit, condorii.

În sfîrşit, în apropierea muntelui Wanakauri, fiii soarelui au putut să înfigă toiagul. Cînd pămîntul l-a înghiţit, un curcubeu s-a arătat pe cer.

Atunci primul dintre incaşi i-a spus surorii şi femeii lui :

— *Să adunăm lumea !*

Între lanţul muntos şi *punas*, podişurile friguroase, era o vale acoperită de hăţişuri. Nimeni nu avea casă. Oamenii trăiau în grote şi la adăpostul stîncilor, hrănindu-se cu rădăcini, şi nu ştiau să ţească bumbacul şi lîna ca să se apere de frig.

Toţi i-au urmat. Toţi i-au crezut. Strălucirea cuvintelor şi a ochilor lor le-a spus că fiii soarelui nu minţeau ; i-au însoţit aşadar pînă în locurile unde îi aştepta, nenăscut încă, nemuritorul oraş Cuzco. *(76)*

Scanned with OKEN Scanner

Rătăcitorii

Maiaşii quechua au venit dinspre Răsărit.

Cînd au ajuns pe noile meleaguri, cu zeii lor la spinare, s-au temut că niciodată n-o să se mai facă lumină. Lăsaseră veselia departe, în Tulán, şi rămăseseră fără suflare la capătul lungii şi chinuitoarei călătorii. Au aşteptat la marginea pădurii Izmachí, liniştiţi, strînşi unii într-alţii, fără ca vreunul dintre ei să se aşeze sau să se odihnească. Dar timpul trecea şi întunericul nu se mai sfîrşea.

Luceafărul vestitor a apărut, în sfîrşit, pe cer.

Indienii quechua s-au îmbrăţişat şi au dansat ; iar apoi, spune cartea sfîntă, *soarele s-a ridicat ca un om.*

De atunci, indienii quechua se grăbesc, la sfîrşitul fiecărei nopţi, să primească luceafărul de ziuă şi să vadă soarele înălţîndu-se. Cînd soarele stă să se nască, ei spun :

— De acolo venim noi. *(188)*

Pămîntul făgăduinţei

Nedormiţi, desculţi, plini de răni, au mers zi şi noapte, timp de două secole. Umblau în căutarea locului unde pămîntul se întinde între stufărişuri şi trestii.

De mai multe ori s-au pierdut, s-au risipit şi s-au adunat din nou. I-au doborît vînturile şi s-au tîrît legaţi unii de alţii, lovindu-se, împingîndu-se ; au căzut din picioare de foame şi s-au ridicat, şi din nou au căzut şi s-au ridicat. În regiunea vulcanilor, unde nu creşte fir de iarbă, au mîncat carne de reptile.

Purtau cu ei steagul şi pelerina zeului care le vorbise preoţilor în vis şi le promisese un regat de aur şi de pene de quetzal : *Veţi supune, de la o mare la cealaltă, toate popoarele şi oraşele,* prevestise zeul, *dar nu prin vrajă, ci prin curajul inimii şi vitejia braţelor.*

Cînd au ajuns la laguna cea luminoasă, sub soarele de amiază, aztecii au plîns pentru prima dată. Acolo era insuliţa de lut : într-un nopal, deasupra stufărişului şi a trestiilor, vulturul îşi întindea aripile.

Cînd i-a văzut venind, vulturul a lăsat capul în jos. Aceşti paria, care se înghesuiau pe malul lagunei, soioşi, tremurînd din toate mădularele, erau aleşii, cei care în vremi îndepărtate se născuseră din gura zeilor.

Huitzilopchtli i-a salutat :

— *Acesta este locul odihnei noastre şi al măreţiei noastre* — a răsunat vocea. *Poruncesc ca oraşul acesta, care va fi regele şi stăpînul tuturor celorlalte, să se numească Tenochtitlán. Aici este Mexicul ! (60 şi 210)*

Scanned with OKEN Scanner

Primejdiile

Cel care a făcut soarele şi luna i-a avertizat pe indienii taínos să aibă grijă de morţi.

În timpul zilei, morţii se ascundeau şi mîncau goiavă, dar noaptea ieşeau la plimbare şi îi provocau pe cei vii. Morţii provocau la luptă, iar moartele, la dragoste. În timpul luptei, dispăreau cînd voiau ; şi cînd era mai dulce dragostea, bărbaţii rămîneau fără nimic în braţe. Înainte de a primi provocarea la luptă a unui bărbat sau la dragoste a unei femei, trebuia să-i pipăi pîntecele, fiindcă morţii nu au buric.

Stăpînul cerului i-a mai avertizat pe indienii taínos că şi mai atenţi trebuie să fie la oamenii îmbrăcaţi.

Căpetenia Cáicihu a postit o săptămînă şi astfel a fost demn de glasul lui : *Scurtă va fi bucuria vieţii,* a anunţat nevăzutul, cel care are mamă, dar nu are început : *Oameni îmbrăcaţi vor veni, vor stăpîni şi vor ucide. (168).*

Pînza de păianjen

Apăbea, preot al indienilor sioux, a visat că fiinţe nemaivăzute ţeseau o imensă pînză de păianjen în jurul satului său. S-a trezit din somn convins că aşa va fi şi le-a spus alor săi : *Cînd rasa aceasta ciudată va termina pînza de păianjen, ne va închide în case cenuşii şi pătrate, pe pămînt sterp, şi în acele case vom muri de foame. (152)*

Profetul

Întins pe burtă pe rogojină, preotul-jaguar din Yucatán a ascultat mesajul zeilor. I-au vorbit prin acoperiş, din vîrful casei lui, într-o limbă pe care nimeni altcineva nu o înţelegea.

Chilam Balam, care era purtătorul de cuvînt al zeilor, a amintit ceea ce nu se întîmplase încă :

— Se vor împrăştia în lume femeile care cîntă şi bărbaţii care cîntă şi toţi cîntăreţii... Nimeni nu va avea scăpare... Multă mizerie va fi în anii în care va domni lăcomia. Oamenii vor deveni sclavi. Tristă va fi faţa soarelui... Lumea se va goli de oameni, se va micşora şi va fi umilită... *(25)*

Scanned with OKEN Scanner

Vechea Lume Nouă

1492 / Marea cea mare

Ruta soarelui către Indii

Aerul e dulce şi suav, ca în primăverile sevillene, iar marea parcă ar fi un rîu Guadalquivir, dar nu se ridică bine fluxul că bărbaţii care brăzdează marea necunoscută cu trei corăbii peticite, înghesuiţi în teuga de la prova, cuprinşi de rău de mare, încep să vomite. Mare fără margini. Oameni, frunze în vînt. Şi dacă marea nu-i iubeşte ? Se lasă noaptea peste caravele. Unde îi va arunca vîntul ? Urmărind un peşte zburător, pe punte sare o doradă, iar panica sporeşte. Marinarii nu simt mirosul sărat al mării înfuriate, nici nu ascultă larma pescăruşilor şi a pelicanilor care vin dinspre Apus. La orizont începe oare hăul ? La orizont se termină oare marea ?

Ochi înfierbîntaţi de marinari căliţi în mii de zile petrecute pe mare, priviri arzătoare de puşcăriaşi smulşi din închisorile andaluze şi îmbarcaţi cu forţa : ochii nu văd reflexele din spuma valurilor, vestitoare de aur şi argint, nici păsările de uscat şi de apă dulce care zboară neîncetat deasupra navelor, nici stuful verde, nici crengile îmbrăcate în melci care plutesc în derivă străpungînd sargasele. În fundul hăului, sînt oare flăcările iadului ? În ce vîltori îi vor arunca vînturile alizee pe aceşti sărmani ? Ei scrutează cerul, căutîndu-l pe Dumnezeu, dar cerul este de nepătruns, ca şi marea aceasta niciodată străbătută de corăbii. Ascultă vuietul mării, *la mare*, maica noastră marea, muget care răspunde vîntului rostind eterne condamnări, misterioase lovituri de tobă răsunînd în adîncuri : îşi fac semnul crucii şi vor să se roage, dar bîiguie : „În noaptea asta cădem de pe lume, în noaptea asta cădem de pe lume". *(49)*

Scanned with OKEN Scanner

1492 / Guanahaní

Columb

Cade în genunchi, plînge, sărută pămîntul. Înaintează împleticindu-se, pentru că de mai bine de o lună doarme puţin sau deloc, şi cu lovituri de spadă doboară cîteva crengi.

Apoi, înalţă stindardul. În genunchi, cu privirea ridicată spre cer, pronunţă de trei ori numele Isabelei şi al lui Ferdinand. Lîngă el, Rodrigo de Escobedo, notarul cu scris încet, întocmeşte actul.

De azi înainte, totul aparţine regilor îndepărtaţi : marea cu coralii ei, nisipurile, stîncile înverzite de muşchi, pădurile, papagalii şi oamenii aceştia cu pielea de culoarea laurilor, care încă nu cunosc hainele, nici vina, nici banii, şi care urmăresc scena năuciţi.

Luis de Torres traduce în ebraică întrebările lui Cristofor Columb :

— Ştiţi unde se află regatul Marelui Han ? De unde e aurul pe care îl purtaţi atîrnat de nas şi de urechi ?

Oamenii cei goi se uită la el cu gura căscată, iar interpretul îşi încearcă norocul în limba caldeeană, pe care o cunoaşte puţin :

— Aur ? Temple ? Palate ? Regele regilor ? Aur ?

Încearcă apoi în arabă, cu puţinul pe care îl ştie :

— Japonia ? China ? Aur ?

Interpretul se dezvinovăţeşte în faţa lui Columb în limba din Castilia. Columb blesteamă în genoveză şi zvîrle cît colo scrisorile de acreditare, ticluite în latină şi adresate Marelui Han. Oamenii goi asistă la dezlănţuirea de mînie a străinului cu părul roşu şi pielea necoaptă, îmbrăcat într-o mantie de catifea şi în haine arătoase.

În curînd vestea va străbate în lung şi-n lat insula :

— Veniţi să-i vedeţi pe oamenii care au sosit din cer ! Aduceţi-le de mîncare şi de băut ! *(49)*

1493 / Barcelona

Ziua gloriei

Îl vestesc trompetele heralzilor. Clopotele nu-şi mai potolesc dangătul, iar răpăitul tobelor e plin de veselie.

Întors de curînd din Indii, Amiralul urcă treptele scării de piatră şi înaintează pe covorul stacojiu în mijlocul scînteierilor de mătase ale curţii care îl aplaudă. Bărbatul care a îndeplinit profeţiile sfinţilor şi ale înţelepţilor ajunge la podium, îngenunchează şi sărută mîinile reginei şi ale regelui.

Din spate, apar trofeele. Pe tăvi strălucesc obiectele de aur pe care Columb le-a obţinut, în schimbul unor oglinjoare şi cîrpe colorate, în îndepărtatele grădini izvorîte de curînd din mare.

Pe ramuri şi frunze uscate defilează pieile de şopîrle şi de şerpi, iar în urma lor intră, cu faţa scăldată în lacrimi, tremurînd din toate mădularele, fiinţele nemaivăzute. Sînt cei cîţiva supravieţuitori care au rezistat la răceală, la pojar şi la scîrba pe care le-o produc mîncarea şi mirosul urît al creştinilor. Nu apar goi, cum erau cînd s-au apropiat de

Scanned with OKEN Scanner

cele trei caravele şi au fost prinşi. Au fost acoperiţi de curînd cu pantaloni scurţi şi camizole şi puşi să poarte în mîini, pe cap şi pe umeri, cîţiva papagali. Jumuliţi de vînturile potrivnice din timpul călătoriei, papagalii arată la fel de jalnic ca şi oamenii. Dintre femeile şi copiii capturaţi, n-a mai rămas nici unul.

În sală se aud şuşoteli răuvoitoare. Aurul e puţin şi nu se vede nicăieri piperul negru, nici nucşoara, nici cuişoarele, nici ghimbirul ; Columb n-a adus cu el sirene bărboase, nici oameni cu coadă, dintre aceia care au un singur ochi şi un singur picior, un picior atît de mare, că dacă-l ridică se apără de soarele necruţător. *(44).*

1493 / Roma

Testamentul lui Adam

În răcoarea Vaticanului, înmiresmată de parfumuri orientale, Papa dictează o nouă bulă.

N-a trecut multă vreme de cînd Rodrigo Borgia, valencian din Xátiva, a devenit Alexandru al VI-lea. Nu s-a scurs nici un an din ziua cînd a cumpărat cu bani peşin cele şapte voturi de care avea nevoie în Sfîntul Colegiu şi a putut schimba purpura de cardinal cu mantia de hermină a Supremului Pontif.

Mai multe ceasuri dedică Alexandru al VI-lea calculării preţului de vînzare a indulgenţelor decît meditaţiilor asupra misterului Sfintei Treimi. Nu e un secret pentru nimeni că preferă slujbele foarte scurte, cu excepţia acelora pe care i le ţine în odaia lui privată bufonul Gabriellino, şi toată lumea ştie că noul papă e în stare să devieze o procesiune ca să treacă pe sub balconul unei frumoase doamne.

Papa mai e în stare să taie lumea ca pe un pui : ridică mîna şi trasează o frontieră, de la un capăt la altul al planetei, de-a lungul mării necunoscute. Împuternicitul Domnului acordă pe vecie Isabelei de Castilia, lui Ferdinand de Aragon şi urmaşilor lor pe tronul spaniol, tot ce s-a descoperit sau se va descoperi la apus de această linie. Îi însărcinează ca în insulele şi pe uscatul descoperite sau care se vor descoperi să trimită oameni buni, cu frica lui Dumnezeu, docţi, înţelepţi şi pricepuţi, ca să-i educe pe băştinaşi în credinţa catolică şi să-i înveţe bunele obiceiuri. Coroanei portugheze îi va aparţine ceea ce se va descoperi la răsărit.

Nerăbdare şi euforie a pînzelor desfăşurate : Columb pregăteşte deja, în Andaluzia, a doua călătorie către locurile unde aurul creşte ciorchini-ciorchini în vii, iar pietrele preţioase aşteaptă în craniile dragonilor. *(180)*

1493 / Huexotzingo

Unde este adevărul, cel care are rădăcini ?

În valea Tlaxcala, Huexotzingo este cetatea muzicii, nu a războiului. Una-două, aztecii o atacă, o prădează şi îi smulg prizonieri pe care îi sacrifică apoi pe altarele lor.

Scanned with OKEN Scanner

Tecayehuatzin, regele cetăţii Huexotzingo, a adunat astăzi poeţii din mai multe provincii.

În grădinile palatului, poeţii vorbesc despre florile şi cîntecele care coboară din tării pe pămînt, regiune a clipei trecătoare, dăinuind doar acolo, în casa Dătătorului de viaţă. Poeţii stau de vorbă şi se întreabă :

Sînt oare oamenii adevăraţi ?
Dar mîine va mai fi adevărat
cîntecul nostru ?

Vocile se succed. La căderea serii, regele cetăţii Huexotzingo mulţumeşte şi îşi ia rămas bun :

Adevărate ştim că sînt
ale prietenilor noştri inimi. (108)

1493 / Pasto

Toţi sînt contribuabili

Pînă în aceste înălţimi îndepărtate, hăt, în nord, ajunge perceptorul imperiului incaş.

Indienii quillacingas nu au ce să dea, dar în acest întins imperiu toată lumea plăteşte tribut, în produse sau în zile de muncă. Nimeni, oricît de departe ar trăi şi oricît ar fi de sărac, nu trebuie să uite cine porunceşte.

La poalele vulcanului, şeful indienilor quillacingas se apropie şi depune în mîinile trimisului din Cuzco un tub de bambus. Tubul e plin cu păduchi vii. *(53 şi 150)*

1493 / Insula Santa Cruz

O experienţă a lui Michele de Cuneo, de fel din Savona

Umbra velaturii se alungeşte peste mare. O străbat sargase şi meduze plutind în derivă, împinse de valuri către ţărm.

Din teuga de la pupa uneia dintre caravele, Columb admiră plajele albe în care a înfipt, încă o dată, crucea şi spînzurătoarea. E a doua lui călătorie. Cît o să dureze, nu ştie ; dar inima îi spune că totul o să se termine cu bine, iar Amiralul nu poate să n-o creadă. Nu îi stă oare în obicei să măsoare viteza navelor cu mîna la piept, numărînd bătăile inimii ?

Sub coverta altei caravele, în cabina căpitanului, o fată îşi arată dinţii. Michele de Cuneo îi caută sînii, dar ea îl zgîrie, îl loveşte cu picioarele şi ţipă. Michele tocmai a primit-o în dar de la Columb.

Scanned with OKEN Scanner

O biciuieşte cu o funie. O loveşte tare în cap, peste pîntece şi peste pulpe. Ţipetele devin scîncete, iar scîncetele, gemete. În sfîrşit, nu se mai aud decît ţipătul pescăruşilor şi scîrţîitul lemnului care se leagănă. Din cînd în cînd, o boare stîrnită de valuri pătrunde prin hublou.

Michele se aruncă asupra corpului însîngerat, gîfîie, se opinteşte. Aerul miroase a catran, a salpetru, a sudoare. Şi atunci fata, care părea leşinată sau moartă, îşi înfige unghiile în spinarea lui Michele, îl înlănţuie cu picioarele şi îl rostogoleşte într-o îmbrăţişare sălbatică.

Mult după aceea, cînd se trezeşte, Michele nu mai ştie unde se află, nici ce i s-a întîmplat. Se desprinde de ea, cu faţa suptă, şi o îndepărtează cu o îmbrîncitură.

Împleticindu-se, urcă pe covertă. Trage adînc în piept briza mării şi spune cu glas tare, ca o mărturisire :

— Toate indiencele astea sînt nişte tîrfe. *(181).*

1495 / Salamanca

Primul cuvînt venit din America

Elio Antonio de Nebrija, înţelept priceput într-ale limbii, îşi publică aici *Vocabularul spaniol-latin.* Dicţionarul include primul americanism din limba castiliană :

Canoe : ambarcaţie dintr-un lemn.

Noul cuvînt vine din Antile.

Bărcile acestea fără pînze, scobite într-un trunchi de ceiba, au salutat sosirea lui Cristofor Columb. În canoe, vîslind, au venit de pe insule oamenii cu lungi plete negre şi trupuri brăzdate de semne roşii-stacojii. S-au apropiat de caravele, au oferit apă dulce şi au schimbat aurul pe tinichele, tinichele dintr-acelea care în Castilia valorează un maravedí. *(49 şi 154)*

1495 / La Isabela

Caonabó

Cufundat în gînduri, absent, prizonierul stă pe jos la uşa casei lui Cristofor Columb. Are picioarele în lanţuri, iar cătuşele îi imobilizează mîinile.

Caonabó a trecut prin sabie micul fort Navidad, ridicat de Amiral cînd a descoperit insula aceasta numită Haiti. A dat foc fortului şi i-a ucis pe toţi cei aflaţi înăuntru. Dar nu numai pe ei : în aceşti peste doi ani a pedepsit cu arcul şi săgeata cîţi spanioli plecaţi la vînătoare de aur şi de oameni i-au ieşit în cale în regiunea lui din munţii Cibao.

Alonso de Ojeda, veteran al războiului cu maurii, s-a dus să-l viziteze mînat de gînduri bune. L-a invitat să încalece pe calul său şi i-a pus cătuşele de metal strălucitor care îi imobilizează mîinile, spunîndu-i că aşa arată podoabele folosite de regii Castiliei la baluri şi serbări.

Scanned with OKEN Scanner

Acum, credulul cacique Caonabó își petrece zilele așezat lîngă ușă, cu ochii țintă la limba de lumină care în zori mîngîie țărîna bătătorită, iar la asfințit se retrage puțin cîte puțin. Nici nu clipește cînd pe lîngă el trece Columb. În schimb, cînd apare Ojeda, singurul bărbat care l-a învins, are grijă să se ridice în picioare și să îl salute cu o reverență. *(103 și 158)*

1496 / La Concepción

Sacrilegiul

Bartolomeu Columb, fratele și ajutorul lui Cristofor, asistă la arderea cărnii omenești.

Șase oameni alimentează pentru prima dată un rug în Haiti. Fumul e înecăcios. Cei șase ard ca pedeapsă și învățare de minte: au îngropat în pămînt icoanele lui Iisus și ale Fecioarei pe care sfinția sa Ramón Pané li le lăsase ca să-i apere și să-i consoleze. Sfinția sa Ramón i-a învățat să se roage în genunchi, să rostească Tatăl Nostru și Avemaria și să-l invoce pe Iisus în fața ispitei, a durerii și a morții.

Nimeni nu i-a întrebat de ce au îngropat icoanele. Ei credeau că noii zei vor fecunda semănăturile de porumb, manioc, boniatos și fasole.

Focul face și mai nesuferită căldura umedă, lipicioasă, prevestitoare de ploi puternice. *(103)*

1498 / Santo Domingo

Raiul pe pămînt

Pe înserat, pe malurile rîului Ozama, Cristofor Columb scrie o scrisoare. Trupul îi scîrțîie din toate încheieturile, chinuit de reumatism, dar inima îi tresaltă de bucurie. Descoperitorul le explică Regilor Catolici *ceea ce este cît se poate de evident*: raiul pe pămînt se află în sfîrcul unui sîn de femeie.

A aflat lucrul acesta cu cîteva luni în urmă, cînd caravelele lui au intrat în golful Paria. *Și corăbiile se înalță încetișor spre cer...* Navigînd pe ape în sus, înspre locurile unde aerul nu mai apasă, Columb a atins limita maximă a Orientului. *Pe aceste meleaguri, cele mai frumoase din lume,* bărbații dau dovadă de șiretenie, îndemînare și curaj, iar femeile, foarte frumoase, au drept unic veșmînt lungile lor plete și salbele de perle care le învăluie trupurile. Apa, dulce și limpede, trezește setea. Iarna nu e mușcătoare, nici vara arzătoare, iar briza e o adevărată mîngîiere. Copacii oferă o umbră binefăcătoare și, la tot pasul, fructe delicioase deșteaptă foamea...

Dar dincolo de *această verdeață și de această frumusețe* nu mai poate sui nici o corabie. Este granița Orientului. Acolo se sfîrșesc apele, pămîntul și insulele. Sus de tot, departe de tot, își întinde larg ramurile

Scanned with OKEN Scanner

Copacul Vieții și izvorăsc cele patru rîuri sfinte. Unul dintre ele este Orinoco, *despre care nu cred să existe pe lume rîu mai mare și mai adînc.*

Lumea nu e rotundă. Lumea este un sîn de femeie. Sfîrcul se naște în golful Paria și se ridică pînă foarte aproape de cer. În vîrf, acolo unde curg sevele Raiului, nu va ajunge nimeni, niciodată. *(50)*

Limba Raiului

Indienii guaraos, care locuiesc în anticamera raiului pe pămînt, numesc curcubeul *șarpe cu salbe*, iar cerul, *marea de sus*. Fulgerul este *strălucirea ploii*. Prietenul, *cealaltă inimă*. Sufletul, *soarele din piept*. Cucuveaua, *stăpînul nopții întunecate*. Toiagului îi spun *nepot permanent* ; și în loc de iert, spun *uit*. *(17)*

1499 / Granada

Cine e spaniol ?

La șapte ani de la îngenuncherea ultimului bastion al maurilor din Spania, moscheile încă mai sînt deschise în Granada. După victoria spadei, înaintarea crucii e înceată. Arhiepiscopul Cisneros hotărăște că Iisus nu poate aștepta.

Mauri îi numesc spaniolii creștini pe spaniolii de cultură islamică, trăitori aici de aproape opt veacuri. Mii și mii de spanioli de cultură iudaică au fost deja condamnați la exil. *Maurii* vor trebui să aleagă și ei între botez și exil ; iar pentru falșii convertiți, ard rugurile Inchiziției. Unitatea Spaniei, această Spanie care a descoperit America, nu va fi rezultatul reunirii părților ei.

La ordinul arhiepiscopului Cisneros, înțelepții musulmani din Granada se îndreaptă spre temniță. Flăcări înalte mistuie cărțile islamice de religie și poezie, de filosofie și știință, exemplare unice care păstrau cuvîntul unei culturi izvorîte și înflorite pe aceste pămînturi.

De sus, palatele tăiate în piatră ale Alhambrei sînt martorii muți ai îngenuncherii, iar fîntînile dau în continuare apă pentru grădini. *(64, 218 și 223)*

1500 / Florența

Leonardo

Tocmai s-a întors de la piață cu o mulțime de colivii la spinare. Le așază pe balcon, deschide ușițele și păsărelele își iau zborul. Se uită după ele cum se pierd în înălțimi, vîslind prin aer, pline de bucurie, și se apucă de lucru.

Soarele amiezii îi încălzește mîna. Pe un carton cît toate zilele, Leonardo da Vinci desenează lumea. În lumea desenată de Leonardo apar

Scanned with OKEN Scanner

și pămînturile pe care, în drumul spre Apus, le-a descoperit Columb. Artistul le inventează, așa cum a inventat mai înainte avionul, tancul, parașuta și submarinul și le dă formă așa cum înainte a încarnat misterul fecioarelor și patimile sfinților ; imaginează corpul Americii, care încă nu se numește astfel, și o desenează ca tărîm nou, și nu ca parte a Asiei.

Căutînd Orientul, Columb a întîlnit Apusul. Leonardo ghicește că lumea a devenit mai largă. *(209)*

1506 / Valladolid

A cincea călătorie

Seara, și-a dictat ultimul testament. Dimineața, a întrebat dacă a sosit trimisul regelui. Apoi o adormit. În somn a vorbit fără nici o noimă și a gemut. Acum încă mai respiră, dar cu multă greutate, parcă luptîndu-se cu aerul.

La curte, nimeni nu i-a ascultat rugăminţile. Din a treia călătorie s-a întors prizonier, legat în lanţuri, iar în a patra nimeni nu-i mai lua în seamă titlurile și demnităţile.

Cristofor Columb se stinge conștient că nu există pasiune sau glorie care să nu sfîrșească în suferinţă. Nu știe, în schimb, că peste cîţiva ani, stindardul înfipt de el pentru prima dată în nisipurile Caraibelor va flutura deasupra imperiului aztec, pe pămînturi încă necunoscute, și deasupra imperiului incaș, sub ceruri pe care strălucește Crucea Sudului. Nu știe că a rămas dator în minciunile, promisiunile și delirele lui. Amiralul Suprem al Mării celei Mari e încredinţat că a ajuns în Asia pe la spate.

Oceanul nu se va numi marea lui Columb. Nici lumea nouă nu-i va purta numele, căci îl va împrumuta pe acela al prietenului său, florentinul Amerigo Vespucci, navigator și maestru pilot. Și totuși, cel care a descoperit culoarea aceasta uluitoare care lipsea din curcubeul european e Columb. El, orb, moare fără să o vadă. *(12 și 166)*

1506 / Tenochtitlán

Zeul tuturor

Moctezuma a ieșit învingător la Teuctepec.

În temple ard focurile. Bat tobele. Unul după altul, prizonierii suie treptele către piatra rotundă de sacrificiu. Preotul le înfige în piept pumnalul de obsidian, înalţă inima în pumn și o arată soarelui care răsare dintre vulcanii albaștri.

Cărui zeu îi oferă sîngele ? Îl cere soarele, ca să se nască în fiecare zi și să călătorească între un orizont și altul. Dar măreţele ceremonii ale morţii mai slujesc și alt zeu, care nu apare în codice, nici în cîntece.

Dacă acest zeu nu ar domni în lume, nu ar mai exista sclavi, nici stăpîni, nici supuși, nici colonii. Negustorii azteci nu ar putea smulge popoarelor supuse un diamant în schimbul unui pumn de fasole, nici un

Scanned with OKEN Scanner

smarald pentru un bob de porumb, nici aur pe delicatese, nici cacao în schimbul pietrelor. Hamalii nu ar mai străbate în lungi şiruri nemărginirea imperiului, încovoiaţi sub greutatea tributurilor. Poporul de rînd ar îndrăzni să îmbrace haine de bumbac, să bea ciocolată şi să se împăuneze cu interzisele pene de quetzal, cu brăţările de aur şi cu magnoliile şi orhideele rezervate nobililor. Ar cădea, atunci, măştile care ascund feţele şefilor războinici, ciocul de vultur, gîtlejurile de tigru, panaşele care fîlfîie în vînt şi strălucesc în soare.

Treptele templului sînt mînjite de sînge, iar craniile se adună în centrul pieţei. Dar nu numai pentru ca soarele să se mişte pe cer ; nu : şi pentru ca zeul acesta tainic să hotărască în locul oamenilor. Ca ofrandă adusă aceluiaşi zeu, de partea cealaltă a mării, inchizitorii îi ard pe rug pe eretici sau îi schingiuiesc în camerele de tortură. E Zeul Fricii. Zeul Fricii are dinţi de şoarece şi aripi de vultur. *(60)*

1511 / Rîul Guauravo

Agüeynaba

Cu trei ani în urmă, căpitanul Ponce de León a sosit în insula Puerto Rico pe o caravelă. Şeful Agüeynaba i-a deschis uşile casei sale, i-a dat de mîncare şi de băut, l-a pus să aleagă între fiicele lui şi i-a arătat rîurile de unde se scoate aur. I-a mai oferit şi numele lui. Juan Ponce de León a devenit Agüeynaba, iar Agüeynaba a primit, în schimb, numele conchistadorului.

Cu trei zile în urmă, soldatul Salcedo a ajuns, singur, pe malul rîului Guauravo. Indienii s-au oferit să-l treacă purtîndu-l pe umeri, dar cînd au ajuns în mijlocul apei, l-au lăsat să se scufunde şi l-au ţinut la fund pînă n-a mai mişcat. Apoi, l-au întins pe iarbă.

Salcedo e acum un maldăr de carne vineţie şi zbîrcită care putrezeşte cu iuţime la soare, strivit sub greutatea platoşei şi bîzîit de muşte. Indienii se uită la el, ţinîndu-se de nas. Zi şi noapte i-au cerut să-i ierte că s-au îndoit. Tobele transmit vestea cea bună : *invadatorii nu sînt nemuritori.*

A doua zi avea să izbucnească răscoala. Agüeynaba avea să o conducă. Şeful răzvrătiţilor îşi va redobîndi numele dinainte, care a fost folosit ca să-i umilească poporul.

— *Oac-oac, oac-oac,* orăcăie broaştele. Tobele cheamă la luptă, acoperind contrapunctul acestui cîntec cristalin. *(1)*

1511 / Aymaco

Becerrillo

Răscoala şefilor Agüeynaba şi Mabodamaca a fost înăbuşită şi toţi prizonierii au fost trimişi la moarte.

Căpitanul Diego de Salazar o descoperă pe bătrînă ascunsă în hăţiş, dar nu o pedepseşte cu spada.

Scanned with OKEN Scanner

— Du-te ! îi spune. Du-i scrisoarea asta guvernatorului, în Caparra.

Bătrîna deschide cu greu ochii şi întinde o mînă tremurîndă.

Porneşte la drum, cu paşi şovăielnici de prunc, legănîndu-se ca un urs, şi poartă scrisoarea ca pe un steag.

Cînd ajunge la o bătaie de arbaletă, căpitanul îl dezleagă pe Becerrillo.

Guvernatorul Ponce de León a hotărît ca Becerrillo să primească dublul soldei unui trăgător cu arbaleta, fiindcă descoperă ambuscade şi vînează indieni. Nu există un duşman mai înverşunat al indienilor din Puerto Rico.

Vijelia o răstoarnă pe bătrînă. Cu urechile ciulite şi ochii ieşiţi din cap, Becerrillo o s-o înghită dintr-o muşcătură.

— Domnule cîine, îi spune ea cu glas rugător, îi duc scrisoarea asta domnului guvernator.

Becerrillo nu înţelege limba locului, dar bătrîna îi arată plicul gol.

— Eu nu ţi-am făcut nici un rău, domnule cîine.

Becerrillo adulmecă plicul. Dă cîteva tîrcoale pumnului de oase tremurînde care geme cuvintele, ridică un picior şi îşi dă drumul pe ea. *(166)*

1511 / Yara

Hatuey

În insulele acestea, pămînturi ale umilinţei, mulţi aleg moartea, spînzurîndu-se sau otrăvindu-se împreună cu copiii. Invadatorii nu pot împiedica răzbunarea, dar ştiu să o explice : indienii, va spune Oviedo, sînt *atît de sălbatici încît gîndesc că totul e comun*, oameni *prin natura lor leneşi şi vicioşi şi puţin dedaţi muncii... Mulţi dintre ei, în clipele de răgaz, s-au omorît cu otravă ca să nu muncească, iar alţii s-au spînzurat cu mîinile lor.*

Hatuey, şef indian din ţinutul Guahaba, nu s-a sinucis. Într-o canoe, a fugit din Haiti împreună cu ai săi şi s-a refugiat în peşterile şi în munţii din Răsăritul Cubei.

Acolo a arătat spre un coş plin cu aur şi a spus :

— Acesta este zeul creştinilor. Din cauza lui ne urmăresc. Din cauza lui ne-au murit părinţii şi fraţii. Să dansăm pentru el. Dacă dansul nostru o să-i fie pe plac, zeul acesta o să poruncească să nu ni se mai facă nici un rău.

Trei luni mai tîrziu, Hatuey e prins şi legat de un stîlp.

Înainte de a aprinde focul care-l va transforma în cenuşă, un preot îi promite glorie şi odihnă veşnică dacă acceptă să se boteze. Hatuey întreabă :

— În cerul acesta locuiesc creştinii ?

— Da.

Hatuey alege iadul, iar lemnele încep să tosnească. *(102, 103 şi 166)*

Scanned with OKEN Scanner

1511 / Santo Domingo

Primul protest

În biserica din trunchiuri de copac şi cu acoperiş din frunze de palmier, Antonio de Montesinos, călugăr dominican, tună şi fulgeră. Din amvon, denunţă exterminarea :

— *Cu ce drept şi în virtutea cărei legi îi ţineţi pe indieni într-o supuşenie atît de crudă şi de îngrozitoare ? Nu mor ei oare, sau mai bine zis nu-i omorîţi în fiecare zi ca să scoateţi aur ? Nu trebuie să-i iubiţi ca pe voi înşivă ? Nu înţelegeţi asta, nu simţiţi atîta lucru ?*

Apoi, cu fruntea sus, Montesinos îşi deschide drum prin mulţimea încremenită.

Un murmur de mînie creşte încet-încet.

Nu asta aşteptau plugarii din Extremadura şi păstorii din Andaluzia care, cu tot felul de nume şi de poveşti născocite, cu o archebuză ruginită la spinare au pornit la noroc, de cealaltă parte a mării, în căutarea munţilor de aur şi a prinţeselor dezbrăcate. O slujbă de iertare şi de consolare doreau aventurierii aceştia cumpăraţi cu promisiuni pe treptele catedralei din Sevilla, căpitanii plini de păduchi, veterani ai unor bătălii niciodată purtate, ca şi condamnaţii care au avut de ales între America şi temniţă sau spînzurătoare.

— Va fi denunţat în faţa regelui Ferdinand ! Va fi expulzat !

Un om, năucit, tace. A sosit pe aceste tărîmuri cu nouă ani în urmă. Stăpîn de indieni, de filoane de aur şi de semănături, a făcut avere frumoasă. Se numeşte Bartolomé de Las Casas şi va fi în curînd primul sacerdot uns în Lumea Nouă. *(103)*

1513 / Cuareca

Leoncico

Muşchii umflaţi mai-mai să le rupă pielea. Ochii galbeni nu se sting niciodată. Gîfîie. Muşcă aerul. Nici un lanţ nu-i poate opri cînd primesc ordinul de atac.

În noaptea aceasta, din ordinul căpitanului Balboa, cîinii îşi vor înfige colţii în carnea lipsită de apărare a cincizeci de indieni din Panama. Vor sfîrteca şi vor devora cincizeci de vinovaţi pentru dezgustătorul păcat al sodomiei, *cărora, ca să fie femei, nu le lipsesc decît ţîţele şi să nască.* Spectacolul va avea loc într-un luminiş din munţi, între copacii pe care furtuna de acum cîteva zile i-a smuls din rădăcini. Soldaţii îşi dispută cele mai bune locuri la lumina torţelor.

Vasco Núñez de Balboa prezidează ceremonia. Dulăul său, Leoncico, e în fruntea răzbunătorilor Domnului. Leoncico, fiul lui Becerrillo, are corpul brăzdat de cicatrice. E maestru în capturi şi sfîrtecări. Primeşte soldă de sublocotenent şi îşi are partea lui de aur şi sclavi din fiecare pradă.

Peste numai două zile, Balboa va descoperi Pacificul. *(81 şi 166)*

Scanned with OKEN Scanner

1513 / Golful San Miguel

Balboa

În apa care-i ajunge pînă la brîu, ridică spada şi urlă spre cele patru zări.

Oamenii lui înfig o cruce imensă în nisip, secretarul Valderrábano imortalizează numele celor care au descoperit noua mare, iar părintele Andrés intonează un *Te Deum Laudamus.*

Balboa leapădă cele cincisprezece kilograme ale armurii, aruncă spada cît colo şi se cufundă în apă.

Se bălăceşte şi se lasă purtat de valuri, ameţit de o bucurie cum nu va mai simţi niciodată. Marea se deschide în faţa lui, îl îmbrăţişează şi îl leagănă, iar Balboa ar vrea să o soarbă toată, pînă la ultima picătură. *(142)*

1514 / Rîul Sinú

Somaţia

Au traversat oceanul nesfîrşit şi au lăsat în urmă un şir nesfîrşit de zile, sînt sătui de căldură, de selvă şi de ţînţari. Îndeplinesc totuşi instrucţiunile regelui : indigenii nu vor fi atacaţi înainte de a-i soma să se supună. Sfîntul Augustin autorizează războiul împotriva celor care abuzează de libertate, căci îmblînziţi ei ar fi mai puţin periculoşi decît neîmblînziţi ; dar bine spune sfîntul Isidor, că nici un război nu e drept dacă nu e precedat de o declaraţie.

Înainte de a se năpusti asupra aurului, a grăuncioarelor de aur mari poate cît ouăle, avocatul Martín Fernández de Enciso citeşte cu conştiinciozitate ultimatumul pe care tălmaciul îl traduce cu poticneli.

Enciso vorbeşte în numele regelui Ferdinand şi al reginei Juana, fiica lui, îmblînzitori de populaţii barbare. Le aduce la cunoştinţă indienilor de pe rîul Sinú că Dumnezeu a venit pe lume şi l-a lăsat în locul său pe sfîntul Petru, că urmaşul sfîntului Petru este Sfîntul Părinte şi că Sfîntul Părinte, Stăpîn al Universului, a binevoit să-i acorde regelui Castiliei întreg teritoriul Indiilor şi al acestei peninsule.

Soldaţii fierb în armuri. Enciso citeşte rar somaţia şi îi îndeamnă pe indieni să părăsească aceste pămînturi, care nu le aparţin ; le mai spune că dacă vor să rămînă acolo trebuie să plătească Alteţelor Lor, în semn de supunere, un tribut în aur. Tălmaciul face şi el ce poate.

Stînd jos, cei doi *caciques* îl ascultă fără să clipească pe ciudatul personaj care îi anunţă că în caz de refuz sau de tărăgănare va porni război împotriva lor, îi va face sclavi pe ei, pe femeile şi pe copiii lor, îi va vinde şi va dispune de ei şi că morţile şi pierderile din acest război drept nu vor fi din pricina spaniolilor.

Fără să-l privească pe Enciso, cei doi *caciques* răspund că Sfîntul Părinte a fost foarte generos cu ceea ce nu-i aparţine, că trebuie să fi fost beat cînd a luat hotărîri cu privire la ceva ce nu-i al lui şi că regele Castiliei e un nerușinat, din moment ce ameninţă necunoscuţi.

Atunci, începe vărsarea de sînge.

Scanned with OKEN Scanner

În viitor, lungul discurs va fi citit în plină noapte, fără tălmaci şi la o jumătate de leghe de satele care urmează a fi atacate prin surprindere. Indigenii, cufundaţi în somn, nu vor auzi cuvintele care îi declară vinovaţi de crimele comise împotriva lor. *(78, 81 şi 166)*

1514 / Santa María del Darién

De dragul fructelor

Gonzalo Fernández de Oviedo, de curînd sosit, gustă fructele Lumii Noi.

Goiava i se pare cu mult mai bună decît mărul.

Guanábana e apetisantă, oferă o pulpă albă, mustoasă, are o savoare potolită şi, oricît de mult ai mînca, nu-ţi cade greu la stomac.

Mamey-ul are un gust de să-ţi lingi degetele şi miroase foarte bine. *Nu există ceva mai bun,* crede Oviedo.

Dar muşcă dintr-un moşmon şi cerul gurii îi e năpădit de o aromă pe care nici moscul nu o egalează. *Moşmonul e cea mai bună fructă,* se corectează, *şi nu există alta cu care să se poată compara.*

Curăţă atunci un ananas. Ananasul auriu miroase cum le-ar plăcea piersicilor să miroasă şi poate deschide pofta celor care nu-şi mai amintesc să le fi fost de multă vreme foame. Oviedo nu cunoaşte cuvinte demne să-i descrie virtuţile. I se înveselesc ochii, nasul, degetele, limba. *Fructul acesta le întrece pe toate, aşa cum penele de păun le pun în umbră pe cele ale oricărei alte păsări,* conchide el. *(166)*

1515 / Anvers

Utopia

Aventurile Lumii Noi fac să fiarbă tavernele din portul flamand. Într-o noapte de vară, în faţa cheiurilor, Thomas Morus îl cunoaşte sau îl inventează pe Rafael Hithloday, marinar de pe corăbiile lui Amerigo Vespucci, care afirmă că a descoperit insula Utopia pe una dintre coastele Americii.

Navigatorul povesteşte că în Utopia nu există bani, nici proprietate privată. Acolo domneşte dispreţul faţă de aur şi de consumul inutil şi nimeni nu se îmbracă fălos. Fiecare predă depozitelor publice rezultatul muncii sale şi ia în mod liber tot ceea ce-i lipseşte. Economia e planificată. Nici vorbă de acaparare, care e fiica fricii, nici de foame. Poporul alege principele şi tot el îl poate destitui ; tot poporul alege preoţii. Locuitorii Utopiei urăsc războiul şi onorurile pe care acesta le creează, cu toate că îşi apără cu înverşunare graniţele. Religia nu contravine raţiunii şi respinge atît mortificările inutile, cît şi convertirile forţate. Legile permit divorţul, dar pedepsesc cu asprime trădările conjugale şi obligă la şase ore de muncă pe zi. Munca se împarte, odihna se împarte ; se împart, de asemenea, bucatele. Comunitatea are grijă de copii în timpul cît părinţii

Scanned with OKEN Scanner

sînt ocupaţi. Suferinzii se bucură de un tratament privilegiat : eutanasia pune capăt agoniilor lungi şi dureroase. Livezile şi grădinile ocupă cea mai mare parte a ţării şi peste tot răsună o muzică dulce. *(146)*

1519 / Frankfurt

Carol Quintul

Sînt cincizeci de ani de cînd a murit Gutenberg, iar tiparniţele împînzesc Europa : Biblia se editează cu caractere gotice, iar cursul aurului şi al argintului se ţine tot cu cifre gotice. Monarhul înghite oameni, iar oamenii se ouă monezi de aur în grădina desfătărilor din Bosco ; în timp ce-şi pictează şi sculptează sfinţii şi profeţii atletici, Michelangelo scrie : *Sîngele lui Iisus se vinde cu linguriţa.* Totul are preţ: tronul papei şi coroana regală, pălăria de cardinal şi mitra episcopală. Se cumpără indulgenţe, excomunicări şi titluri de noblеţe. Biserica socoteşte cămătăria un păcăt, dar Sfîntul Părinte ipotechează pămîntul Vaticanului ; iar pe malurile Rinului, coroana Sfîntului Imperiu este oferită celui care plăteşte mai bine.

Trei candidaţi îşi dispută moştenirea lui Carol cel Mare. Principii electori jură că voturile şi mîinile le sînt curate şi se pronunţă la amiază, la ceas de rugăciune : coroana Europei e vîndută regelui Spaniei, Carol I, fiul seducătorului şi al nebunei şi nepot al Regilor Catolici, pentru opt sute cincizeci de mii de florini pe care îi pun pe masă bancherii germani Függer şi Welser.

Carol I devine Carol Quintul, împărat al Spaniei, Germaniei, Austriei, Neapolelui, Siciliei, Ţărilor de Jos şi al imensei Lumi Noi, apărător al credinţei catolice şi vicar războinic al lui Dumnezeu pe pămînt.

În timpul acesta, musulmanii ameninţă graniţele, iar Martin Luter bate în cuie, pe uşa unei biserici din Wittemberg, sfidătoarele lui erezii. *Un principe trebuie să facă din război singurul său obiectiv şi singura sa preocupare,* a scris Machiavelli. La nouăsprezece ani, noul monarh este omul cel mai puternic din istorie. În genunchi, sărută spada. *(116, 209 şi 218)*

1519 / Acla

Pedrarias

Vuieşte marea şi răsună tobele. S-a lăsat noaptea, dar lumina lunii e puternică. De jur-împrejurul pieţei, ştiuleţi şi peşti uscaţi atîrnă de acoperişurile de paie.

Soseşte Balboa, legat în lanţuri, cu mîinile prinse la spate. Îl dezleagă. Balboa fumează ultima ţigară. Fără să spună un cuvînt, îşi pune gîtul pe tăietor. Călăul ridică securea.

Din locuinţa sa, Pedro Arias de Ávila priveşte pe furiş, prin găurile peretelui de trestie. Stă pe sicriul pe care şi l-a adus din Spania. Sicriul îi foloseşte şi de scaun şi de masă, iar o dată pe an, cu ocazia slujbei

Scanned with OKEN Scanner

care îi sărbătorește învierea, îl acoperă cu lumînări. I se spune Pedrarias Îngropatul din ziua în care, înfășurat în giulgiu, s-a ridicat din sicriul acesta, în toiul slujbei funebre cîntate de călugărițe și în bocetele rudelor. Înainte i se spunea Pedrarias Amorezul, fiindcă era neînvins în întreceri, în bătălii și în dragoste ; dar acum, cu toate că are aproape optzeci de ani, își merită numele de Mînia lui Dumnezeu. Cînd Pedrarias se trezește scuturîndu-și coama ninsă, furios că în seara dinainte a pierdut o sută de indieni la zaruri, e bine să nu-i apari în față.

De cînd a pus piciorul pe pămîntul acesta, Pedrarias l-a privit cu neîncredere pe Balboa. Și fiindcă Balboa îi e ginere, nu-l ucide fără judecată. Iar cum pe aici nu prea plouă cu literați, judecătorul a fost și avocat și procuror. Procesul a fost lung.

Căpățîna lui Balboa se rostogolește pe nisip.

Balboa a fondat așezarea aceasta, numită Acla, între copacii aplecați de vînturi ; în ziua în care s-a născut Acla, o pasăre neagră și dezgustătoare s-a repezit în picaj, de dincolo de nori, a smuls coiful de oțel de pe capul lui Balboa și s-a depărtat croncănind.

Aici își construia Balboa, bucată cu bucată, bregantinele care aveau să-l ducă în explorarea noii mări pe care o descoperise.

O va face călăul. Va fonda o întreprindere de cucerire, iar Pedrarias îi va fi asociat. Călăul, venit cu Columb în ultima lui călătorie, va fi marchiz cu douăzeci de mii de supuși în misterioasele regate din sud. Numele lui e Francisco Pizarro. *(81 și 142)*

1519 / Tenochtitlán

Prevestiri ale focului, apei, pămîntului și aerului

Odată, demult, magii au zburat pînă la peștera unde locuia mama zeului războiului. Vrăjitoarea, nespălată de opt veacuri, n-a rîs, nici nu le-a dat binețe. A acceptat, fără să mulțumească, ofrandele, mantiile, blănurile, penele, și a ascultat, strîmbîndu-se, veștile. *Mexic,* au informat-o magii, *este stăpînă și regină și toate orașele îi sînt supuse.* Bătrîna a mormăit singurul ei comentariu : *Aztecii i-au doborît pe ceilalți, dar vor veni alții care îi vor doborî pe azteci.*

A trecut timpul.

De zece ani încoace, semnele nu mai încetează.

Din mijlocul cerului, un rug a picurat foc o noapte întreagă.

Un foc neașteptat cu trei cozi s-a înălțat la orizont și a zburat spre soare.

Casa zeului războiului s-a sinucis : și-a dat singură foc ; vărsau peste ea ulcioare de apă, dar apa înteția vîlvătaia.

Într-o după-amiază fără furtună, un alt templu a fost lovit de trăsnet.

Laguna în care se află vatra orașului a devenit cazan în clocot. Apele au crescut, fierbinți, înfuriate, și au luat cu ele casele, smulgîndu-le din temelii.

Scanned with OKEN Scanner

Plasele pescarilor au scos, amestecată între peşti, o pasăre de culoarea cenuşii. Pe cap, pasărea avea o oglindă rotundă. Împăratul Moctezuma a văzut în oglindă cum o armată de soldaţi înainta cu picioare de cerb, scoţînd strigăte de luptă. Magii care nu au ştiut să citească semnele din oglindă au fost pedepsiţi ; magii au fost pedepsiţi de asemenea pentru că nu au văzut monştrii cu două capete care, neînduplecaţi, chinuie somnul şi nesomnul lui Moctezuma. Împăratul i-a închis pe magi în cuşti, osîndindu-i să moară de foame.

Noapte de noapte, ţipetele unei femei nevăzute îi scoală din somn pe locuitorii din Tenochtitlán şi Tlatelolco. *Copiii mei,* strigă femeia, *trebuie să plecăm departe, departe.* Nici un perete nu poate opri bocetul acestei femei : *Încotro să mergem, copilaşii mei ? (60 şi 210)*

1519 / Cempoala

Cortés

Crepuscul învăpăiat pe ţărmul din Veracruz. Ard unsprezece corăbii şi, o dată cu ele, soldaţii răzvrătiţi, care atîrnă în vîrful catargelor pe nava amiral. Marea îşi deschide gîtlejul, înghiţind rugurile ; pe nisipul plajei, Hernán Cortés strînge mînerul spadei şi îşi descoperă capul.

Corăbiile s-au scufundat şi, o dată cu ele, spînzuraţii. Nu mai e cale de întoarcere, nici altă viaţă decît aceea care se deschide din acest moment ; cine ştie cum se va sfîrşi : încununată de aur şi de glorie, sau în pliscul vulturilor şi în înfrîngere ? În faţa ţărmului din Veracruz s-au risipit visurile celor care ar fi vrut să se întoarcă în Cuba, să se legene în hamace în după-amiezele coloniale, învăluiţi în cosiţe de femeie şi în fum de tutun : marea e trecutul, iar uscatul, pericolele. Cei care au putut plăti vor merge călare ; ceilalţi, pe jos : şapte sute de oameni îndreptîndu-se spre centrul Mexicului, către lanţul de munţi şi vulcani şi către imperiul misterios al lui Moctezuma.

Cortés îşi aranjează pălăria cu pene şi se întoarce cu spatele la flăcări. La căderea nopţii, ajunge în galop în cătunul indigen Cempoala. Nu spune nimic trupei. Or să afle ei.

Bea vin, singur în cortul lui. Poate că se gîndeşte la bărbaţii pe care i-a ucis neîmpărtăşiţi sau la femeile cu care s-a culcat fără să-i fie soţii, încă din anii cînd era student la Salamanca, ani care par atît de îndepărtaţi, sau la vremea pierdută ca birocrat în Antile, în anii de aşteptare. Poate că se gîndeşte la guvernatorul Diego Velázquez, care nu peste multă vreme o să tremure de mînie în Santiago de Cuba. Nu-şi poate stăpîni un zîmbet cînd se gîndeşte la adormitul ăsta de ale cărui ordine nu va mai asculta niciodată ; sau la surpriza care-i aşteaptă pe soldaţi, prinşi acum în partidele de zaruri şi cărţi, rîzînd şi blestemînd în jurul focurilor de tabără.

Poate că la asta se gîndeşte sau poate la fascinaţia şi spaima zilelor ce vor veni ; şi cînd îşi ridică privirea, o vede în cadrul uşii ; în ciuda întunericului, o recunoaşte. Cu o săptămînă în urmă, cînd i-a dăruit-o un *cacique* din Tabasco, o chema Malinali, sau Malinche. Acum o cheamă Marina.

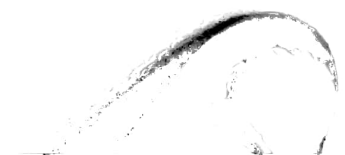

Scanned with OKEN Scanner

Cortés mormăie ceva, iar ea, nemișcată, așteaptă. Apoi, deodată, fata își desprinde părul și hainele. Cu un foșnet, mătăsurile colorate alunecă la picioarele ei desculțe, iar el amuțește cînd îi zărește trupul strălucitor.

La cîțiva pași de acolo, soldatul Bernal Díaz del Castillo așterne pe hîrtie, la lumina lunii, cronica zilei. O tobă îi servește drept masă. *(54 și 62)*

1519 / Tenochtitlán

Moctezuma

Mișcîndu-se pe valuri, niște munți mari au ajuns pînă pe coastele Yucatanului. Zeul Quetzalcóatl s-a întors. Indienii sărută prova corăbiilor.

Împăratului Moctezuma îi e frică și de umbra lui.

— Ce mă fac ? Unde să mă ascund ?

Moctezuma ar vrea să devină piatră sau lemn. Bufonii curții nu reușesc să-l mai distreze. Quetzalcóatl, zeul bărbos, cel care dăduse cu împrumut pămîntul și cîntecele frumoase, a venit să ceară ceea ce îi aparține.

În timpuri străvechi, Quetzalcóatl a plecat spre Răsărit, după ce a dat foc casei sale de aur și casei sale de corali. Cele mai frumoase păsări i-au deschis drumul în zbor. A pornit pe mare, pe o plută de vipere, și s-a pierdut în depărtare, navigînd spre soare-răsare. Dintr-acolo s-a întors acum. Zeul bărbos, șarpele cu pene, s-a întors flămînd.

Se zguduie pămîntul. În crătiți, în timpul fiertului, păsările dansează. *Nimeni nu va rămîne*, a prevestit poetul. *Nimeni, nimeni, nimeni nu trăiește cu adevărat pe pămînt.*

Moctezuma i-a trimis zeului Quetzalcóatl bogate ofrande de aur : coifuri pline cu pulbere de aur, rațe de aur, cîini de aur, tigri de aur, coliere și lănci, arcuri și săgeți de aur, dar cu cît înghite mai mult aur, cu atît mai nesățios devine zeul acesta ; mînat de dorința lui neostoită, zeul înaintează spre Tenochtitlán. Își urmează drumul printre marii vulcani, iar în urma lui vin alți zei bărboși. Din mîinile cotropitorilor răsar tunete asurzitoare și fulgere care ucid.

— Ce mă fac ? Unde să mă ascund ?

Moctezuma trăiește cu capul ascuns între mîini.

Cu doi ani în urmă, cînd s-au înmulțit semnele prevestitoare ale întoarcerii și răzbunării, Moctezuma și-a trimis magii la peștera lui Huémac, zeul morților. Magii au coborît în străfundurile Chapultepecului, însoțiți de un alai de pitici și de gheboși, și i-au înmînat lui Huémac, din partea împăratului, o ofrandă de piei de prizonieri de curînd jupuiți. Huémac i-a trimis vorbă lui Moctezuma :

— Nu-ți face iluzii. Nu mai există liniște, nici bucurie.

Și i-a poruncit să țină post la mîncare și să doarmă fără femei.

Moctezuma l-a ascultat. S-a supus unei lungi penitențe. Eunucii au zidit încăperile soțiilor sale, iar bucătarii i-au uitat mîncărurile preferate.

Dar a fost și mai rău. Corbii neliniștii au dat năvală stoluri-stoluri. Moctezuma a pierdut oblăduirea lui Tlazoltéotl, zeița dragostei, care este și zeița scîrnăviei, cea care înghite excrementele noastre pentru ca dra-

Scanned with OKEN Scanner

gostea să fie cu putinţă, şi astfel, sufletul împăratului a fost cuprins, în singurătate, de mizerie şi de cenuşă. A trimis alţi mesageri la Huémac, o dată şi încă o dată, încărcaţi de daruri şi de rugăminţi, pînă cînd, în sfîrşit, regele morţilor i-a dat întîlnire.

În noaptea hotărîtă, Moctezuma a pornit la drum. Barca a lunecat spre Chapultepec. Împăratul stătea ca ţintuit la prova, iar prin negura lagunei îşi deschidea drum strălucitorul lui panaş de flamingo.

Cu puţin înainte de a atinge poalele colinei, Moctezuma a auzit un zgomot de vîsle. Deodată, din întuneric a apărut o canoe ; în ea a sclipit pentru o clipă un trup gol şi singur, înălţînd vîsla ca pe o lance.

— Tu eşti, Huémac ?

Cel din canoe s-a apropiat de el atîta, că era cît pe ce să-l atingă. S-a uitat drept în ochii împăratului, cum nimeni nu are voie să facă. „Laşule", i-a spus, şi a dispărut. *(60, 200 şi 210)*

1519 / Tenochtitlán

Capitala aztecilor

Muţi de atîta frumuseţe, conchistadorii străbat călare drumul pavat. Tenochtitlán pare rupt din paginile despre Amadís, *lucruri nemaivăzute, nemaiauzite, nici măcar visate...* Soarele se ridică de după vulcani, intră în lagună şi împrăştie ceaţa. Oraşul, cu străzile, şanţurile de scurgere şi templele lui cu turnuri înalte, se desfăşoară scînteietor în faţa ochilor. Mulţimea, în linişte şi fără grabă, iese în întîmpinarea cotropitorilor, în timp ce un număr nesfîrşit de canoe brăzdează apele de cobalt.

Moctezuma soseşte în litieră, aşezat pe o mătăsoasă blană de jaguar, sub un baldachin de aur încrustat cu perle şi împodobit cu pene verzi. Nobilii regatului mătură pămîntul pe care va călca.

Moctezuma îl salută pe zeul Quetzalcóatl :

— *Ai venit să te aşezi pe tronul tău. Ai venit înconjurat de nori, de ceţuri. Nu în vis te văd, nu visez. Ai ajuns pe pămînturile tale...*

Cei care-l însoţesc pe Quetzalcóatl primesc ghirlande de magnolii, de trandafiri şi de floarea soarelui, salbe de flori în jurul gîtului, al braţelor, al pieptului : floarea pavezei şi floarea inimii, floarea plăcut mirositoare şi cea foarte galbenă.

Quetzalcóatl s-a născut în Extremadura şi a debarcat pe pămînturile Americii cu o boccea de haine la spinare şi ceva mărunţiş în pungă. Avea nouăsprezece ani cînd a pus piciorul pe cheul de piatră din Santo Domingo, întrebînd : *Unde-i aurul ?* Acum a împlinit treizeci şi patru de ani şi e un căpitan plin de noroc. Poartă o armură de fier negru şi conduce o armată de călăreţi, lăncieri, trăgători cu arbaleta, puşcaşi şi cîini feroce. Le-a promis soldaţilor : *În scurt timp am să fac din voi oamenii cei mai bogaţi din cîţi au venit vreodată în Indii.*

Împăratul Moctezuma, care acum deschide porţile Tenochtitlanului, va dispărea curînd. Peste puţină vreme, va fi numit *femeia spaniolilor* şi va muri, ucis cu pietre de poporul său. Tînărul Cuauhtémoc îi va lua locul. El va lupta. *(60 şi 62)*

Scanned with OKEN Scanner

Cîntecul aztec al scutului

Pe scut, fecioara l-a născut
pe marele războinic.
Pe scut, fecioara l-a născut
pe marele războinic.

Pe muntele şarpelui, învingătorul.
Printre munţi,
vopsit de război
şi cu scut de vultur.

Nimeni, desigur, nu i-a ţinut piept.
Pămîntul a început să se învîrtească
atunci cînd el s-a vopsit de război
şi a ridicat scutul. (77)

1520 / Teocalhueyacan

„Noaptea cea tristă"

Hernán Cortés îi trece în revistă pe puţinii supravieţuitori ai armatei sale, în vreme ce Malinche coase steagurile sfîşiate.

Tenochtitlán a rămas în urmă. În urmă a rămas şi coloana de fum pe care a scos-o pe gură vulcanul Popocatépetl, parcă spunînd adio, şi pe care nici un vînt nu o putea împrăştia.

Aztecii şi-au recucerit oraşul. Terasele oraşului s-au împînzit de arcuri şi de suliţe, iar laguna s-a acoperit de canoe în luptă. Conchistadorii au fugit în dezordine, urmăriţi de o furtună de săgeţi şi de pietre, în zgomotul tobelor de război, al strigătelor şi al blestemelor care scoseseră noaptea din minţi.

Răniţii, mutilaţii şi muribunzii pe care Cortés îi numără acum s-au salvat trecînd peste cadavrele care le-au slujit drept punte : au ajuns pe celălalt mal călcînd peste caii care alunecaseră şi se scufundaseră şi peste soldaţii ucişi de săgeţi şi de pietre sau tîrîţi la fund de greutatea desagilor pline cu aur, la care nu se îndurau să renunţe. *(62 şi 200)*

1520 / Segura de la Frontera

Împărţirea prăzii

În tabăra spaniolilor lumea cîrteşte şi se ia la harţă. Soldaţii n-au încotro şi predau lingourile de aur salvate din dezastru. Cine va fi prins că ascunde ceva va muri spînzurat.

Lingourile provin din operele orfevrilor şi sculptorilor din Mexic. Înainte de a deveni pradă de război şi a fi topit în drugi, aurul acesta a

Scanned with OKEN Scanner

fost şarpe gata să muşte, tigru care stătea să sară, vultur care îşi ia zborul sau pumnal scînteietor care brăzdează aerul.

Cortés explică : aurul acesta nu e decît un mizilic în comparaţie cu ce va veni. Reţine a cincea parte pentru rege, altă cincime pentru el, plus ceea ce li se cuvine tatălui său şi calului care i-a murit, şi împarte căpitanilor aproape tot ce mai rămîne. Puţin sau aproape nimic primesc soldaţii, care au lins aurul, şi-au înfipt dinţii în el, l-au cîntărit în palmă, au dormit cu el sub cap şi i-au împărtăşit visurile lor de răzbunare.

În timpul acesta, faţa sclavilor indieni capturaţi de curînd în Tepeaca şi Huaquechula e însemnată cu fierul încins.

Aerul miroase a carne arsă. *(62 şi 205)*

1520 / Bruxelles

Dürer

Lucrurile acestea sînt rupte din soare, asemenea bărbaţilor şi femeilor care le-au lucrat şi pămîntului îndepărtat pe care calcă.

Sînt coifuri şi cingători, evantaie de pene, veşminte, mantii, zale de vînătoare, un soare de aur şi o lună de argint, ţevi de suflat săgeţi şi alte arme atît de frumoase, că par făcute pentru a învia victimele.

Cel mai bun desenator al tuturor timpurilor nu se mai satură privind. Ceea ce vede Dürer este o parte din prada pe care Cortés i-a smuls-o lui Moctezuma : singurele piese netopite în lingouri. Regele Carol, de curînd urcat pe tronul Sfîntului Imperiu, expune privirilor trofeele din noile lui bucăţi de lume.

Albert Dürer nu cunoaşte poemul mexican care spune că adevăratul artist găseşte plăcere în muncă şi vorbeşte cu propria lui inimă, care nu e moartă, nici mîncată de furnici. Dar văzînd ceea ce vede, Dürer aude cuvintele acestea şi simte că trăieşte cea mai mare bucurie din jumătatea de veac pe care i-a fost dat să o trăiască. *(108)*

1520 / Tlaxcala

Pentru recucerirea Tenochtitlanului

Mai e puţin şi se termină anul. Cînd se va lumina de ziuă, Cortés va da ordinul de plecare. Trupele sale, pulverizate de azteci, s-au refăcut în cîteva luni, sub oblăduirea indienilor aliaţi din Tlaxcala, Huexotzingo şi Texcoco. O armată de cincizeci de mii de indigeni ascultă de ordinele lui, iar noi soldaţi bine înarmaţi au venit din Spania, Santo Domingo şi Cuba, cu cai, archebuze, arbalete şi tunuri. Pentru lupta pe apă, cînd vor sosi la lagună, Cortés va avea la îndemînă pînză, fier şi catarge cu care va construi treisprezece brigantine. Cei din Huexotzingo vor aduce lemnul.

Scanned with OKEN Scanner

În sclipirea primelor raze, în depărtare se zăreşte ţinutul vulcanilor. Mai departe, izvorît din apele miraculoase, aşteaptă, sfidător, Tenochtitlánul. *(54)*

1521 / Tlatelolco

Spada de foc

Sîngele curge ca apa, iar apa de băut e acră de atîta sînge. De mîncare, n-a mai rămas decît pămîntul. Se duc lupte pentru fiecare casă, peste morţi şi ruine, ziua şi noaptea. Se împlinesc aproape trei luni de cînd bătălia a început şi nu se mai sfîrşeşte. Nu se respiră decît praf de puşcă şi miros de hoit ; dar mai răsună încă timpanele şi tobele în ultimele turnuri şi clopoţeii de la gleznele ultimilor luptători. Încă nu au amuţit strigătele şi cîntecele dătătoare de putere. Ultimele femei pun mîna pe securile celor căzuţi şi lovesc scuturile pînă cad şi ele.

Împăratul Cuauhtémoc îl cheamă pe cel mai bun căpitan al său. Îi încoronează capul cu bufniţa cu pene lungi, iar în mînă îi aşază spada de foc. Cu spada aceasta în mînă, zeul războiului a ieşit din pîntecele mamei sale, atunci, la începutul timpului. Cu şarpele acesta care scînteiază ca soarele, Huizilopochtli i-a tăiat capul surorii sale luna şi i-a făcut bucăţi-bucăţele pe cei patru sute de fraţi ai săi, stelele, fiindcă nu voiau să-l lase să se nască.

Cuauhtémoc porunceşte :

— *S-o vadă duşmanii noştri şi să se înfioare.*

Spada de foc îşi deschide drum. Căpitanul ales înaintează, singur, prin fum şi printre dărîmături.

Îl doboară un foc de archebuză. *(60, 107 şi 200)*

1521 / Tenochtitlán

Se aşterne liniştea şi plouă peste lume

Deodată, strigătele şi tobele amuţesc. Oamenii şi zeii au fost învinşi. Dacă au murit zeii, a murit şi timpul. Dacă au murit oamenii, a murit şi oraşul. Pe limba lui a pierit acest oraş războinic, oraşul sălciilor albe şi al stufului alb. Principi învinşi din toate ţinuturile nu vor mai veni cu bărcile, prin ceaţă, să-i plătească tribut.

S-a aşternut tăcerea. O tăcere care scoate din minţi. Şi plouă. Cerul e brăzdat de fulgere şi tunete şi plouă neîncetat, toată noaptea.

În coşuri imense se adună aurul, grămezi-grămezi. Aurul scuturilor şi însemnelor de război, al măştilor zeilor, al atîrnătorilor pentru buze şi urechi, al jilţurilor, al bijuteriilor. Se cîntăreşte aurul şi se preţăluiesc prizonierii. *Preţul unui sărac abia de se ridică la doi pumni de mălai...* Soldaţii încing partide de zaruri şi de cărţi.

Tălpile împăratului Cuauhtémoc, unse cu ulei, ard la foc încet în tăcerea lumii şi în foşnetul ploii. *(60, 107 şi 200)*

Scanned with OKEN Scanner

1521 / Florida

Ponce de León

Era bătrîn sau se simţea aşa. Nu-i mai ajungea timpul, nici inima lui obosită nu mai rezista. Juan Ponce de León ar fi vrut să descopere şi să cucerească lumea nesupusă încă pe care i-o anunţaseră insulele Floridei. Prin măreţia faptelor lui, ar fi vrut să facă să pălească amintirea lui Cristofor Columb.

A debarcat aici, urmînd cursul rîului fermecat care străbate grădina desfătărilor. În locul izvorului tinereţii, a dat peste săgeata asta care-i străpunge pieptul. Nu se va mai scălda niciodată în apele care redau puterea muşchilor şi strălucirea privirii, fără să şteargă experienţa minţii înţelepte.

Soldaţii îl poartă pe braţe spre corabie. Căpitanul, învins, scîncește ca un copil, în ciuda vîrstei lui înaintate şi care continuă să înainteze. Cei care-l poartă pe braţe înţeleg, fără să se mire, că aici a avut loc o nouă înfrîngere în lupta continuă dintre mereu şi niciodată. *(166)*

1522 / Drumurile din Santo Domingo

Picioare

Răscoala, prima răscoală a sclavilor negri din America, a fost înăbuşită. A început în fabricile de zahăr ale lui Diego Columb, fiul descoperitorului. Pîrjolul s-a întins apoi în toate fabricile şi plantaţiile de zahăr de pe insulă. Negrii şi puţinii indieni care au mai rămas în viaţă s-au răsculat, înarmaţi cu pietre, cu beţe şi cu lăncii din trestie care s-au frînt, neputincioase, cînd au izbit cu furie armurile.

În spînzurătorile înşirate de-a lungul drumurilor atîrnă acum femei şi bărbaţi, tineri şi bătrîni. La înălţimea ochilor călătorului atîrnă picioarele. După picioare, călătorul i-ar putea recunoaşte pe osîndiţi, ar putea ghici cum erau înainte de a muri. Printre picioarele acestea, crăpate de trudă şi de mersul pe jos, sînt picioare supuse şi picioare nesupuse; picioare prizoniere şi picioare care mai dansează încă, iubind pămîntul şi chemînd la război. *(166)*

1522 / Sevilla

Călătoria cea mai lungă realizată vreodată

Nimeni nu-i mai credea în viaţă şi totuşi au sosit azi-noapte. Au aruncat ancora şi au descărcat toate tunurile de la bord. N-au debarcat imediat, nici nu s-au lăsat văzuţi. În zori, au apărut pe cheiurile de piatră. În zdrenţe şi tremurînd din toate mădularele, au intrat în Sevilla cu făclii aprinse în mîini. Lumea a făcut loc, uimită, acestei procesiuni de pocitanii conduse de Juan Sebastián de Elcano. Înaintau bălăbănindu-se,

Scanned with OKEN Scanner

sprijinindu-se unii de alţii, din biserică în biserică, plătind făgăduinţe, cu mulţimea pe urmele lor. Mergeau cîntînd.

Porniseră cu trei ani în urmă, pe rîu în jos, cu cinci corăbii mîndre care au luat drumul Apusului. Era o adunătură de aventurieri, veniţi de peste tot, care îşi dăduseră întîlnire pentru a căuta împreună trecătoarea dintre oceane, şi bogăţia, şi gloria. Toţi erau fugari ; au plecat pe mare fugind de sărăcie, de dragoste, de temniţă sau de spînzurătoare.

Supravieţuitorii vorbesc acum de furtuni, de crime şi de minuni. Au cunoscut mări şi pămînturi care nu apar pe hărţi şi încă nu poartă un nume ; au trecut de şase ori prin locul unde lumea fierbe, fără să se ardă. La sud, au întîlnit zăpadă albastră, iar pe cer, patru stele în formă de cruce. Au văzut soarele şi luna umblînd invers şi peşti zburători. Au auzit vorbindu-se despre femei pe care le lasă grele vîntul şi au văzut păsări negre, asemănătoare corbilor, care se năpustesc în gîtlejul deschis al balenelor şi le devorează inima. Pe o insulă foarte îndepărtată, povestesc ei, trăiesc omuleţi înalţi de o jumătate de metru, cu urechi care le ajung pînă la picioare. Atît de lungi le sînt urechile, că la culcare una le serveşte drept saltea, iar cealaltă drept pătură. Şi mai povestesc despre indienii din Moluce, care, văzînd şalupele cum se desprind de corăbii şi cum ajung la mal, au crezut că sînt puii corăbiilor, care le nasc şi le dau să sugă.

Mai povestesc supravieţuitorii că în sudul sudului, acolo unde se deschide pămîntul şi se întîlnesc oceanele, indienii aprind, zi şi noapte, ruguri înalte, ca să nu moară de frig. Atît de înalţi sînt indienii aceia, încît noi de-abia dacă le ajungem cu capul la brîu. Magellan, şeful expediţiei, a prins doi şi le-a pus cătuşe de fier la picioare şi la mîini ; unul a murit de scorbut, iar celălalt de căldură.

Povestesc că nu au avut de ales şi a trebuit să bea apă împuţită, ţinîndu-se de nas, şi au mîncat rumeguş, burdufuri şi carnea şobolanilor care veneau să le fure ultimii pezmeţi plini de viermi. Pe cei care mureau de foame îi aruncau peste bord, dar cum nu aveau pietre de care să-i lege, leşurile pluteau pe apă : europenii cu faţa în sus, iar indienii cu faţa în jos. Cînd au ajuns în Moluce, un marinar le-a dat indienilor o carte, regele de tobă, pentru şase păsări, dar n-a putut să guste nici măcar o bucăţică, atît de umflate îi erau gingiile.

L-au văzut pe Magellan plîngînd. Cînd corăbiile au intrat în oceanul pe care nici un european nu mai navigase vreodată, au văzut ochii asprului navigator portughez scăldaţi în lacrimi. Şi au cunoscut mînia teribilă a lui Magellan, care a pus să fie scurtaţi de cap şi tăiaţi bucăţi-bucăţele doi căpitani răzvrătiţi şi i-a părăsit în deşert pe alţi rebeli. Magellan este acum un trofeu, un stîrv în mîinile indigenilor din Filipine, care i-au înfipt în picior o săgeată veninoasă.

Din cei două sute treizeci şi şapte de marinari şi soldaţi, cîţi au plecat din Sevilla în urmă cu trei ani, s-au întors optsprezece. Au venit cu o singură corabie scîrţîind din toate încheieturile, cu chila mîncată şi ciuruită toată.

Supravieţuitorii. Bărbaţii aceştia morţi de foame au făcut pentru prima oară înconjurul lumii. *(20 şi 78)*

Scanned with OKEN Scanner

1523 / Cuzco

Huaina Cápac

Se înclină în faţa soarelui, se trînteşte la pămînt, cu fruntea în ţărînă. Prinde în palme primele raze, le duce la gură şi bea lumină.

Apoi, se ridică şi rămîne în picioare. Priveşte drept spre soare, fără să clipească.

În spate, multele femei ale lui Huaina Cápac aşteaptă cu capul plecat. Tot în tăcere aşteaptă şi mulţii prinţi. Inca priveşte soarele, îl priveşte de la egal la egal şi un murmur dezaprobator creşte între preoţi.

S-au scurs mulţi ani din ziua în care Huaina Cápac, fiu al părintelui strălucitor, s-a urcat pe tron căpătînd titlul de şef puternic şi tînăr bogat în virtuţi. A extins imperiul dincolo de graniţele lăsate de înaintaşi. Dornic de putere, descoperitor, cuceritor, Huaina Cápac şi-a condus armatele din selva Amazonului pînă pe înălţimile oraşului Quito şi de la Chaco pînă pe coastele chiliene. Cu lovituri de secure şi săgeţi care nu greşesc ţinta a devenit stăpînul unor noi munţi, cîmpii şi întinderi de nisip. Nu există om care să nu-l viseze şi să nu se teamă de el în acest regat mai întins acum decît Europa. De Huaina Cápac depind păşunile, apa şi oamenii. Din voinţa lui s-au mişcat lanţurile de munţi şi mulţimile. În acest imperiu care nu cunoaşte roata el a poruncit să se înalţe, în Quito, edificii cu piatră adusă din Cuzco, *pentru ca în viitor măreţia să-i fie înţeleasă, iar oamenii să-i asculte cuvîntul.*

Inca se uită drept în soare. Nu ca să-l desfidă, cum se tem preoţii, ci cu milă. Lui Huaina Cápac îi e milă de soare pentru că, fiind tatăl său şi părintele tuturor incaşilor, de la începutul timpurilor, soarele nu are dreptul să obosească, nici să se plictisească. Soarele nu se odihneşte niciodată, nici nu se joacă, nici nu uită. Nu poate lipsi la întîlnirea de fiecare zi şi străbate, azi, pe cer drumul de ieri şi de mîine.

În timp ce contemplă soarele, Huaina Cápac hotărăşte :, ,Voi muri în curînd". *(47 şi 76)*

1523 / Cuauhcapolca

Întrebările unui cacique

Le dă aur şi de mîncare şi acceptă să fie botezat. Vrea însă ca Gil González de Ávila să-i explice cum poate Iisus să fie om şi zeu, iar Maria, mamă şi fecioară. Întreabă încotro zboară sufletele cînd ies din trup şi dacă e ferit de moarte Sfîntul Părinte de la Roma.

Mai întreabă cine l-a ales rege pe regele Castiliei. Cacique Nicaragua a fost ales de bătrînii comunităţilor, întruniţi la umbra unei ceiba. A fost regele ales de bătrînii comunităţilor sale ?

Îi mai cere conchistadorului să-i explice de ce atît de puţini oameni vor atît de mult aur. Le vor ajunge trupurile pentru atîtea podoabe ?

Apoi întreabă dacă e adevărat, cum a anunţat un profet, că soarele, luna şi stelele îşi vor pierde lumina iar cerul se va prăbuşi.

Scanned with OKEN Scanner

Nu întreabă de ce nu se vor mai naşte copii în aceste ţinuturi. Nici un profet nu i-a povestit că aici, peste cîţiva ani, femeile vor refuza să mai aducă pe lume sclavi. *(81 şi 103)*

1523 / Painala

Malinche

De la Cortés a avut un fiu şi pentru Cortés a deschis porţile unui imperiu. A fost umbra şi îngerul lui păzitor, interpreta, sfătuitoarea, turnătoarea şi amanta lui de-a lungul întregii cuceriri a Mexicului ; şi continuă să călărească alături de el.

Trece prin Painala îmbrăcată spaniolește, în stofe, mătăsuri şi satinuri, iar la început nimeni nu o recunoaşte pe doamna strălucitoare care îi însoţeşte pe noii stăpîni. De la înălţimea unui cal roib, Malinche îşi plimbă privirea peste malurile rîului, trage adînc în piept mirosul dulceag al aerului şi caută, în zadar, cotloanele desişului verde unde cu mai bine de douăzeci de ani în urmă a descoperit magia şi spaima. S-au scurs multe zile însorite şi altele ploioase, pline de suferinţe şi păreri de rău de cînd mama ei a vîndut-o ca sclavă şi a fost smulsă de pe pămîntul mexican ca să-i slujească pe stăpînii maya din Yucatán.

Cînd mama îşi dă seama cine e cea care a sosit în vizită în Painala, se aruncă la picioarele ei şi le scaldă în lacrimi, cerîndu-şi iertare. Cu un gest, Malinche pune capăt smiorcăielii. Îşi ridică mama de umeri, o îmbrăţişează, îşi scoate salbele şi i le atîrnă la gît. Apoi se urcă pe cal şi îşi continuă drumul alături de spanioli.

Nu-i nevoie să-şi urască mama. De cînd stăpînii ei din Yucatán i-au dăruit-o lui Hernán Cortés, în urmă cu patru ani, Malinche a avut timp să se răzbune. Şi-a plătit datoria : mexicanii se înclină şi sînt apucaţi de tremur cînd o văd venind. E de ajuns o singură privire a ochilor ei negri pentru ca un principe să atîrne spînzurat. Umbra ei va mai pluti, şi dincolo de moarte, deasupra măreţului Tenochtitlán pe care ea l-a ajutat atît de mult să fie învins şi umilit, iar fantoma ei cu pletele în vînt şi tunica fluturîndă va continua să înspăimînte, pe vecie, în pădurile şi peşterile din Chapultepec. *(29 şi 62)*

1524 / Quetzaltenango

Poetul le va povesti copiilor istoria acestei bătălii

Poetul va vorbi despre Pedro de Alvarado şi despre cei care au venit o dată cu el ca să instaureze frica.

Va povesti că trupele indigene fuseseră distruse, iar Guatemala era trecută prin foc şi sabie, dar căpitanul Tecum Umán s-a înălţat în aer şi

Scanned with OKEN Scanner

a zburat cu aripi şi pene care îi crescuseră din trup. A zburat şi s-a repezit din înălţimi asupra lui Alvarado : cu o lovitură năpraznică i-a retezat capul calului. Alvarado şi calul s-au desfăcut în două şi desfăcuţi au rămas : conchistadorul s-a desprins însă de calul decapitat şi s-a ridicat. Din nou şi-a luat zborul căpitanul Tecum şi s-a înălţat, ca fulgerul, sus, sus de tot. Cînd s-a năpustit din nori, Alvarado s-a ferit şi l-a străpuns cu lancea. Cîinii au dat năvală să-l sfîrtece pe Tecum Umán, dar spada lui Alvarado i-a oprit. Mult l-a mai contemplat Alvarado pe învins : trupul lui deschis, penele de quetzal care-i creşteau din braţe şi din picioare, aripile frînte, coroana triplă de perle, diamante şi smaralde. Alvarado şi-a chemat soldaţii. Le-a spus : „Priviţi", şi i-a obligat să-şi scoată coifurile.

Copiii, stînd roată în jurul poetului, vor întreba:

— Şi toate astea, le-ai văzut tu cu ochii tăi ? Le-ai auzit cu urechile tale ?

— Da.

— Ai fost acolo ? — vor întreba copiii.

— Nu. Din toţi cîţi au fost acolo, nimeni dintre ai noştri n-a scăpat cu viaţă.

Poetul va arăta spre norii în mişcare şi spre coroanele unduitoare ale copacilor.

— Vedeţi lăncile ? — va întreba el. Vedeţi picioarele cailor ? Ploaia de săgeţi ? Fumul ?

— Ascultaţi ! — va spune şi îşi va lipi urechea de pămîntul plin de vuiete.

Şi îi va învăţa să miroasă istoria în vînt, să o pipăie în pietrele şlefuite de rîu şi să-i cunoască gustul mestecînd anumite ierburi, încet, fără grabă, ca atunci cînd mesteci tristeţea. *(8 şi 107)*

1524 / Utatlán

Răzbunarea învinsului

Şefii indieni sînt o adunătură de oase înnegrite de fum, zăcînd printre dărîmăturile oraşului. Astăzi, totul miroase a ars în capitala indienilor quechua.

Cu aproape un secol în urmă, un profet a vorbit. Înainte ca indienii quechua să-i smulgă inima, un şef al neamului cakchiquele a spus : *Aflaţi că nişte oameni înarmaţi şi îmbrăcaţi din cap pînă în picioare, nu goi ca noi, vor distruge aceste clădiri şi vor face din ele cuiburi de cucuvele şi de pisici sălbatice şi toată această măreţie va lua sfîrşit.*

A vorbit în timp ce îl omorau, aici, în oraşul din trecătoare, pe care soldaţii lui Pedro de Alvarado l-au preschimbat în rug. Învinsul i-a blestemat pe cei din triburile quechua care de multă vreme domneau peste alte popoare din Guatemala. *(8 şi 188)*

Scanned with OKEN Scanner

Împărtășania

Marea i-a înghițit, i-a scuipat, i-a înghițit din nou și i-a izbit de stînci. Prin aer zburau delfini și lamantine, iar cerul era tot o spumă. Cînd micuța corabie s-a desfăcut în bucăți, oamenii s-au prins cum au putut de colțurile de piatră. Toată noaptea, valurile s-au luptat să-i smulgă, izbindu-i cu putere ; pe mulți au reușit să-i desprindă, i-au strivit de pietre și i-au înghițit.

În zori, furtuna a încetat și a venit refluxul. Cei care reușiseră să se salveze au pornit la întîmplare într-o canoe, lăsîndu-se purtați de ape.

De cinci zile, naufragiații plutesc printre recifuri. Nu au găsit pic de apă dulce sau măcar vreun fruct ca să le potolească setea.

În dimineața aceasta au debarcat pe una dintre insulițe.

Înaintează în patru labe, sub un soare care topește pietrele. Nimeni nu mai are putere să-l tîrască pe cel rămas în urmă. Goi și plini de răni, îl blestemă pe căpitan, licențiatul Alonso Zuazo, bun avocat dar prost navigator, își blestemă mamele care i-au născut, îi blestemă pe rege, pe papă și pe Dumnezeu.

Dîmbușorul acesta e muntele cel mai înalt din lume. Oamenii se cațără unii după alții și se consolează numărînd ceasurile care-i mai despart de moarte.

Și, deodată, se freacă la ochi. Nu le vine să creadă. Cinci broaște țestoase imense îi așteaptă pe plajă. Cinci broaște dintre acelea care pe mare par insule de piatră, făcînd nepăsătoare dragoste chiar dacă navele trec atît de aproape de ele, încît mai-mai că le ating.

Naufragiații se năpustesc asupra lor. Se prind de carapace, urlînd de foame și de furie, se opintesc pînă reușesc să le răstoarne, iar țestoasele dau neputincioase din picioare ; își înfig pumnalele, deschid pîntecele cu cuțitul și cu mîinile și își cufundă capetele în sîngele care mustește.

Apoi adorm buștean scufundați în sînge, vîrîți pînă la gît în aceste butoaie de vin binefăcător, în timp ce soarele își continuă mersul domol către mijlocul cerului.

Nimeni nu-l ascultă pe licențiatul Alonso Zuazo. Cu gura unsuroasă, licențiatul îngenunchează pe nisip, înalță mîinile și oferă țestoasele celor cinci răni ale Mîntuitorului. *(166)*

1525 / Tuxkahá

Cuauhtémoc

De creanga unei bătrîne ceiba, atîrnat de picioare, se leagănă trupul ultimului rege aztec.

Cortés i-a tăiat capul.

Venise pe lume într-un leagăn înconjurat de scuturi și darde, iar acestea au fost primele zgomote pe care le-a auzit :

— *Pămîntul tău e în altă parte. Altui pămînt i-ai fost hărăzit. Adevăratul tău loc e pe cîmpul de bătaie. Îndatorirea ta e să-i dai soarelui*

Scanned with OKEN Scanner

de băut sîngele duşmanilor tăi şi să-i dai pămîntului de mîncare trupul duşmanilor tăi.

Cu douăzeci şi nouă de ani în urmă, magii i-au picurat apă pe creştet şi au pronunţat cuvinte rituale :

— *În care loc te ascuzi, nenorocule ? În care mădular te ascunzi? Îndepărtează-te de copilul acesta !*

I-au pus numele Cuauhtémoc, *vultur care cade.* Tatăl său lăţise imperiul de la o mare la cealaltă. Cînd prinţul s-a urcat pe tron, invadatorii veniseră şi învinseseră. Cuauhtémoc s-a ridicat şi a rezistat. A fost regele vitejilor. La patru ani de la înfrîngerea Tenochtitlánului, din adîncurile selvei, încă mai răsună cîntecele care cheamă la război.

Cine îi leagănă, acum, trupul mutilat ? Vîntul sau ceiba ? Nu cumva ceiba, cu coroana ei bogată ? Nu primeşte ceiba ramul acesta rupt ca pe unul dintre miile de braţe născute din trunchiul ei maiestuos ? Îi vor creşte oare flori roşii ?

Viaţa continuă. Viaţa şi moartea continuă. *(212)*

1526 / Toledo

Tigrul american

În împrejurimile alcázarului toledan, îmblînzitorul plimbă tigrul primit de rege din Lumea Nouă. Îmblînzitorul, un lombard numai zîmbet şi cu mustaţa în furculiţă, îl duce de lanţ, ca pe un căţeluş, iar jaguarul alunecă pe trepte cu paşi de vată.

Lui Gonzalo Fernández de Oviedo îi îngheaţă sîngele în vine. De departe, strigă paznicului să nu fie încrezător, să nu se lase înşelat de fiară, că asemenea animale nu sînt făcute să trăiască între oameni.

Îmblînzitorul rîde, dezleagă jaguarul şi îl mîngîie pe spinare. De unde e, Oviedo aude bestia torcînd. Ştie foarte bine că acest mîrîit printre dinţi este o rugăciune adresată diavolului şi o ameninţare. Într-o zi, nu foarte îndepărtată, acest îmblînzitor credul va cădea în cursă. Va întinde mîna ca să scarpine tigrul, dar o lovitură rapidă de labă o să-l dea gata. Ce crede nefericitul ăsta, că Dumnezeu i-a dat jaguarului gheare şi dinţi pentru ca un îmblînzitor să-l hrănească la ore fixe? Niciodată, nimeni din rasa lui n-a venit la masă chemat cu clopoţelul, nici n-a avut altă lege decît să devoreze. Oviedo se uită la zîmbăreţul lombard şi vede o grămăjoară de carne tocată între patru lumînări.

— Tăiaţi-i unghiile ! sfătuieşte la plecare. Smulgeţi-i unghiile din rădăcină. Şi toţi dinţii şi colţii. *(166)*

1523 / Madrid

Ca să deschidă punga

Frigul se strecoară prin crăpături şi îngheaţă cerneala în călimări.

Carol Quintul îi datorează fiecărui sfînt o lumînare. Cu banii casei Welser, bancheri din Augsburg, şi-a cumpărat coroana imperială, şi-a plă-

Scanned with OKEN Scanner

tit nunta şi a finanţat o bună parte a războaielor care i-au permis să umilească Roma, să înăbuşe răscoala flamanzilor şi să risipească jumătate din nobilimea războinică a Franţei pe cîmpurile din Pavia.

Cînd semnează decretul care acordă casei Welser dreptul de a explora, exploata şi guverna Venezuela, pe împărat îl dor măselele.

Mulţi ani de acum înainte, Venezuela va avea guvernatori germani. Primul, Ambrosio Alfinger, nu va lăsa nici un indian neînsemnat cu fierul încins şi nevîndut pe pieţele din Santa Marta, Jamaica şi Santo Domingo şi va muri cu gîtul străpuns de o săgeată. *(41, 103 şi 165)*

1528 / Tumbes

Ziua uimirilor

Expediţia descoperă în sfîrşit o plajă fără manglieri şi fără ţînţari.

Francisco Pizarro, care are ştire despre un sat apropiat, porunceşte unui soldat şi unui sclav african să pornească la drum.

Albul şi negrul sosesc la Tumbes printre semănături bine irigate cu ajutorul unor canale, culturi cum nu au mai văzut în America ; locuitorii din Tumbes, care nu umblă dezbrăcaţi, nici nu dorm sub cerul liber, îi înconjoară cu bucurie pe noii veniţi şi le oferă daruri. Alonso de Molina nu are destui ochi ca să se holbeze la tăbliile de aur şi argint care căptuşesc pereţii templului.

Locuitorii din Tumbes nu încetează să se minuneze în faţa atîtor lucruri venite din altă lume. Îl trag de barbă pe Alonso de Molina, îi pipăie hainele şi securea de fier. Prin gesturi, întreabă ce vrea monstrul cu creastă roşie care ţipă în colivie. Alonso îl arată şi spune : „Cocoş", iar ei învaţă primul cuvînt în limba din Castilia.

Africanului care îl însoţeşte pe soldat nu-i merge însă la fel de bine. Se apără cu înverşunare de indieni, care vor să-i frece pielea cu coceni uscaţi de porumb. Într-un vas imens, apa dă în clocot. Or să-l vîre acolo, ca să-l decoloreze. *(166 şi 185)*

1528 / Insula Ursitei Potrivnice

„Oameni foarte darnici cu ceea ce au..."

Dintre corăbiile care au pornit din San Lúcar de Barrameda către Florida, una a fost azvîrlită de furtună în coroanele unor copaci din Cuba, iar pe altele le-a înghiţit marea în naufragii succesive. Nici vasele improvizate de oamenii lui Narváez şi Cabeza de Vaca, cu cămăşi în chip de vele şi păr de cal în chip de cordaj, n-au avut o soartă mai bună.

Naufragiaţii, stafii despuiate, tremură de frig şi plîng printre stîncile insulei Ursitei Potrivnice. Cîţiva indieni vin să le aducă apă, peşte şi rădăcini şi văzîndu-i cum plîng, plîng alături de ei. Indienii plîng în

Scanned with OKEN Scanner

hohote, şi cu cît durează mai mult zgomotoasa smiorcăială, cu atît mai milă li se face spaniolilor de ei înşişi.

Indienii îi conduc în sat. Ca să nu moară de frig, aprind focuri în locurile de popas. Între un foc şi altul îi cară cu targa, nelăsîndu-i să atingă pămîntul cu picioarele.

Spaniolii îşi închipuie că indienii îi vor tăia în bucăţele şi îi vor arunca în oală, dar în sat localnicii continuă să împartă cu ei puţina mîncare pe care o au. Álvar Núñez Cabeza de Vaca povesteşte că indienii sînt scandalizaţi şi cuprinşi de mînie cînd află că, pe plajă, cinci creştini *s-au mîncat unii pe alţii, pînă cînd a rămas unul singur, care, fiind singur, n-a mai avut cine să-l mănînce. (39)*

1531 / Fluviul Orinoco

Diego de Ordaz

Soarele se răsfrînge în ape, vîntul refuză să sufle, aşa că vasul trebuie remorcat de şalupe ca să înainteze pe rîu în sus.

Căpitanul şi-a pictat pe scut vulcanul Popocatépetl, fiindcă el a fost primul spaniol care a pus piciorul pe zăpada din vîrf. În ziua aceea a fost atît de sus, că prin cenuşa învolburată zărea spinările vulturilor şi oraşul Tenochtitlán tremurînd în lagună ; dar cînd vulcanul a tunat mînios şi a pufnit o ploaie de foc, de pietre şi de fum negru, a trebuit să o rupă la fugă.

Acum, Diego de Ordaz, lac de sudoare, se întreabă dacă fluviul acesta, Orinoco, îl va conduce într-adevăr spre locul unde îl aşteaptă aurul. Indienii de pe maluri indică aurul tot mai departe. În vreme ce căpitanul goneşte ţînţarii, coca peticită a navei înaintează pîrîind. Maimuţele protestează, papagali nevăzuţi strigă *plecaţideaici, plecaţideaici,* iar mulţimea păsăretului fără nume zboară rotit pe maluri cîntînd *sîccănumăprinzi, sîccănumăprinzi, sîccănumăprinzi. (175)*

Cîntec al neamului piaroa despre omul alb

Apa rîului e bolnavă.
Peştii se retrag
în sus spre izvoare,
în apa roşie de glod.
Trece omul cu barbă,
omul alb.
Trece omul cu barbă,
într-o canoe mare
cu vîsle ţipătoare
pe care le muşcă şerpii. (17)

Scanned with OKEN Scanner

1531 / Ciudad de México

Fecioara din Guadalupe

Lumina se ridică oare din pămînt sau coboară din cer ? E licurici sau e luceafăr ? Lumina nu vrea să părăsească dîmbul Tepeyac ; toată noaptea rămîne acolo, scînteind printre pietre şi zburdînd printre crengi. Juan Diego, indian dezbrăcat, a privit-o năucit, iluminat : lumina luminilor s-a aprins pentru el, s-a răsfirat în fîşii aurii şi roşietice, iar în mijlocul splendorii a apărut cea mai strălucitoare şi mai luminoasă dintre femeile mexicane. Învăluită în lumină, femeia i-a vorbit în limba náhuatl : „Eu sînt maica Domnului".

Episcopul Zumárraga ascultă şi nu-i vine să creadă. Protector oficial al indienilor, desemnat de împărat, episcopul e totodată paznicul neînduplecat care, cu fierul roşu, aplică pe faţa indienilor numele stăpînilor. Din ordinul lui au fost puse pe foc codicele aztece, hîrtii scrise de mîna Diavolului, şi tot el a distrus cinci sute de temple şi douăzeci de mii de idoli. Episcopul Zumárraga ştie că în vîrful colinei Tepeyac îşi avea sanctuarul zeiţa pămîntului, Tonantzin, şi că indienii se duceau acolo în pelerinaj să o venereze pe femeia aceea acoperită de şerpi, inimi şi mîini, căreia i se spunea *maica noastră.*

Neîncrezător, episcopul hotărăşte că indianul Juan Diego a văzut-o pe Fecioara din Guadalupe. Fecioara tuciurie din Extremadura, născută pe pămînturile însorite ale Spaniei, a venit în valea aztecilor ca să fie maica învinşilor. *(60 şi 79)*

1531 / Santo Domingo

O scrisoare

Îşi stoarce creierii chinuindu-se să prindă cuvintele îndărătnice care îi dau tîrcoale : *Nu vă uitaţi la nimicnicia fiinţei mele şi la stîngăcia vorbelor,* imploră el, *ci la voinţa care mă îndeamnă să le spun.*

Fray Bartolomé de Las Casas scrie Consiliului Indiilor. Mai bine ar fi fost pentru indieni, susţine el, *să ajungă în infern cu necredinţa lor, încet dar respectîndu-şi voinţa,* decît să fie salvaţi de creştini. Răsună aerul de ţipetele mulţului sînge vărsat : *arşi de vii, prăjiţi pe grătar, aruncaţi cîinilor fioroşi...*

Se ridică, face cîţiva paşi. Sutana lui albă fîlfîie în nori de colb.

Apoi se aşază pe marginea scaunului bătut în ţinte late. Îşi scarpină cu pana nasul cît toate zilele. Mîna osoasă aşterne cuvintele pe hîrtie. Pentru ca în America indienii să fie salvaţi, iar legea Domnului să fie respectată, fray Bartolomé propune ca spada să fie condusă de cruce. Garnizoanele să se supună episcopilor şi să se trimită coloni ca să cultive pămîntul la adăpostul fortăreţelor. Colonii, spune el, *şi-ar putea aduce sclavi negri sau mauri sau de altă stirpe, ca să-i slujească, sau să trăiască din truda braţelor, sau în alt fel care să nu fie în dauna indienilor... (27)*

Scanned with OKEN Scanner

Naufragiatul şi celălalt

Un vînt de sare şi de soare îl biciuieşte pe Pedro Serrano, care se plimbă gol pe malul abrupt. Pescăruşii dau roată, urmărindu-l. Cu o mînă streaşină, apărîndu-se de soare, scrutează teritoriul inamic.

Coboară pînă la sînul de mare şi face cîţiva paşi pe nisip. Ajuns la linia de graniţă, îşi uşurează băşica. Nu atinge linia, dar ştie că dacă celălalt îl priveşte din vreo ascunzătoare va veni dintr-un salt să ceară socoteală pentru actul provocator.

Se uşurează şi aşteaptă. Păsăretul ţipă şi se îndepărtează. Unde s-o fi vîrît ? Cerul e o oglindă albă, lumină de var, iar insula o piatră fierbinte ; stînci albe, umbre albe, spumă pe nisipul alb ; o lume de sare şi var. Unde s-o fi vîrît nemernicul ăsta ?

Cu mult timp în urmă, într-o noapte bîntuită de furtună, vasul pe care călătorea s-a făcut praf şi pulbere ; cînd a apărut celălalt, căţărat pe o bîrnă pe care marea înfuriată a aruncat-o pe nisip, părul şi barba îi crescuseră pînă la piept. Pedro i-a golit plămînii de apă, i-a dat de mîncare şi de băut şi l-a învăţat să supravieţuiască pe insula aceasta pustie, unde singurele lucruri care cresc sînt stîncile. L-a învăţat să răstoarne ţestoasele şi să le spintece, să taie carnea fîşii-fîşii, să o usuce la soare şi să adune apa de ploaie în carapace. L-a învăţat să se roage să plouă şi să scoată midii din nisip, i-a arătat ascunzătorile racilor şi creveţilor şi l-a poftit cu ouă de broască ţestoasă şi cu stridii pe care marea le aducea lipite de crengile de manglier. De la Pedro a aflat celălalt că tot ce arunca marea pe recif trebuie strîns pentru ca focul să ardă zi şi noapte, alimentat cu alge uscate, sargase, rămurele, stele de mare şi oase de peşte. Pedro l-a ajutat să-şi ridice un şopron din carapace de broască ţestoasă, un locşor umbros unde, în lipsa copacilor, să se ferească de soare.

Primul război a fost războiul apei. Pedro l-a bănuit pe celălalt că fură în timp ce el doarme, iar celălalt l-a învinuit că bea cu sorbituri de bou. Cînd s-a terminat apa şi s-au prelins şi ultimele picături pentru care s-au bătut în pumni, nu le-a mai rămas altceva de făcut decît să-şi bea fiecare propria urină şi sîngele smuls singurei ţestoase care s-a arătat pe insulă. Apoi s-au întins să moară la umbră şi saliva nu le mai ajungea decît ca să se insulte în şoaptă.

I-a salvat ploaia. Dar carapacele erau atît de rare, iar celălalt a fost de părere că Pedro ar fi putut foarte bine să-şi reducă la jumătate acoperişul casei :

— Casa ta e un palat de bagá — a spus el —, iar eu într-a mea îmi petrec ziua încovrigat.

— Fac pe Dumnezeu — a răspuns Pedro — şi pe mă-ta ! Dacă nu-ţi place insula mea, cară-te ! — şi i-a arătat marea cea largă.

Au hotărît să împartă apa. De atunci, în fiecare extremitate a insulei există cîte un rezervor de apă.

Al doilea a fost războiul focului. Vedeau cu schimbul de foc, poate-poate vreo corabie ar fi trecut în depărtare. Dar într-o noapte, pe cînd celălalt era de veghe, focul s-a stins. Pedro l-a trezit cu înjurături şi ghionturi.

Scanned with OKEN Scanner

— Dacă insula asta e a ta, ocupă-te tu, împieliţatule ! — i-a spus celălalt, arătîndu-şi dinţii.

S-au tăvălit în nisip. Cînd s-au săturat să se tot înghiontească, au hotărît ca fiecare să-şi aprindă focul lui. Cuţitul lui Pedro a scrîşnit pe piatră pînă cînd din ea a apărut o flăcăruie ; şi, de atunci, în fiecare capăt al insulei arde cîte un foc.

Al treilea a fost războiul cuţitului. Celălalt nu avea cu ce tăia, iar Pedro cerea creveţi proaspeţi drept plată ori de cîte ori i-l împrumuta pe al lui.

Au izbucnit apoi războiul mîncării şi războiul salbelor de melcişori.

Cînd s-a terminat şi ultimul război, purtat cu pietre, au semnat un armistiţiu şi un tratat de frontiere. Nu exista nici un document scris, pentru că în singurătatea aceea nu găseai nici măcar o frunză de *cupey* ca să mîzgăleşti ceva pe ea şi, în plus, nici unul dintre ei nu ştie să se semneze ; au trasat însă o linie de frontieră şi au jurat pe Dumnezeu şi pe rege că o vor respecta. Au aruncat în sus un os de peşte. Lui Pedro i-a revenit jumătatea de insulă dinspre Cartagena, iar celuilalt, cea dinspre Santiago de Cuba.

Iar acum, în picioare în faţa frontierei, Pedro îşi roade unghiile, ridică ochii spre cer, de parcă s-ar uita după ploaie, şi se gîndeşte : „Trebuie să fie ascuns pe undeva. Îi simt putoarea. Răpănosul. În mijlocul mării şi nu se spală niciodată. Preferă să fiarbă în zeama lui. Pe-aici trebuie să fie, plimbîndu-şi stîrvul".

— Ei, nemernicule !

Nu-i răspund decît tunetul valurilor, ţipetele păsărilor şi şuieratul vîntului.

„Nerecunoscătorule", strigă Pedro, „Pui de căţea", strigă şi strigă, pînă răguşeşte, şi colindă insula de la un capăt la celălalt, înainte şi înapoi. singur şi gol pe nisipul pustiu. *(76)*

1532 / Cajamarca

Pizarro

O mie de oameni mătură drumul marelui Inca spre piaţa cea mare unde spaniolii aşteaptă pitulaţi. Cînd trece Părintele Iubit, Unicul, Singurul, stăpînul muncilor şi al sărbătorilor, mulţimea începe să tremure ; cîntăreţii amuţesc, iar dansatorii încremenesc. În lumina slabă, ultima sclipire a zilei, coroanele şi îmbrăcămintea lui Atahualpa şi a cortegiului format din preaputernicii regatului aruncă scăpărări de aur şi de argint.

Unde sînt zeii aduşi de vînt ? Inca ajunge în mijlocul pieţei şi dă ordin de oprire. Cu cîteva zile în urmă, un spion s-a strecurat în tabăra invadatorilor, i-a scuturat de bărbi şi s-a întors spunînd că nu erau decît o mînă de pungaşi iviţi din mare. Blasfemia aceasta l-a costat viaţa. Unde sînt fiii lui Wiracocha, care au călcîiele bătute în stele şi scot tunete aducătoare de moarte, făcînd să răsune cerul şi pămîntul ?

Preotul Vicente de Valverde răsare din umbră şi se proţăpeşte în faţa lui Atahualpa. Într-o mînă ţine Biblia, iar în cealaltă un crucifix.

Scanned with OKEN Scanner

Strigă de parcă s-ar afla în largul mării, rugîndu-se să stea furtuna : Dumnezeu cel adevărat e aici, iar restul e minciună. Interpretul traduce, iar Atahualpa, dominînd mulţimea, întreabă :

— Cine ţi-a spus asta ?

— Aşa spune Biblia, cartea sfîntă.

— Dă-mi-o, să-mi spună şi mie.

Cîţiva paşi mai încolo, în spatele unui zid, Francisco Pizarro scoate sabia din teacă.

Atahualpa priveşte Biblia, o răsuceşte în mîini, o scutură, doar-doar o să sune, şi o duce la ureche :

— Nu spune nimic. E goală.

Şi îi dă drumul pe jos.

Pizarro aşteaptă clipa asta din ziua cînd s-a prezentat în faţa regelui Carol Quintul şi i-a descris regatul mare cît Europa pe care îl descoperise şi îşi propunea să-l cucerească, promiţîndu-i tezaurul cel mai strălucitor din istoria omenirii. Şi chiar mai dinainte : din ziua în care spada sa a tras o linie pe nisip, iar cîţiva soldaţi morţi de foame şi plini de răni au jurat să-l urmeze pînă la capăt. Şi chiar mai dinainte, mult dinainte : Pizarro aşteaptă momentul acesta de cincizeci şi patru de ani, de cînd a fost părăsit la uşa unei biserici din Extremadura şi a băut lapte de scroafă, pentru că nu avea cine să-i dea să sugă.

Pizarro urlă şi se repede înainte. La semnalul lui, se deschide cursa. Sună trompetele, călărimea dă năvală, iar pe ziduri archebuzele iau foc, trăgînd în mulţimea uimită şi dezarmată. *(76, 96 şi 221)*

1533 / Cajamarca

Răscumpărarea

Pentru a răscumpăra viaţa lui Atahualpa, încep să curgă aurul şi argintul. Pe drumurile imperiului, lungi şiruri de cărăuşi îşi încovoaie spinările sub greutatea preţioaselor sarcini. Cea mai frumoasă pradă vine din Cuzco : o grădină întreagă, în mărime naturală, cu flori şi copaci din aur masiv şi pietre scumpe, cu păsări şi animale din argint curat, din turcoaze şi lazulit.

Cuptorul înghite zei şi podoabe şi scuipă lingouri de aur şi argint.

Soldaţii şi comandanţii cer în cor împărţeala. De şase ani n-au mai primit nimic.

Din fiecare cinci lingouri, Francisco Pizarro pune unul deoparte, pentru rege. Apoi îşi face semnul crucii. Îi cere ajutor Domnului, atoateştiutorul, ca să nu fie nedrept ; şi îi cere ajutor lui Hernando de Soto, care ştie să citească, ca să-l supravegheze pe notar.

Adjudecă o parte Bisericii şi alta vicarului armatei. Îşi recompensează cu mărinimie fraţii şi pe ceilalţi căpitani. Fiecare soldat simplu primeşte mai mult decît cîştigă prinţul Filip într-un an, iar Pizarro devine omul cel mai bogat din lume. Vînătorul lui Atahualpa îşi dăruieşte sieşi dublul a ceea ce cheltuieşte curtea lui Carol Quintul într-un an, cu ceî şase sute de servitori ai ei, fără a mai pune la socoteală litiera marelui Inca, optzeci şi trei de kilograme de aur curat, care e trofeul lui de general. *(76 şi 184)*

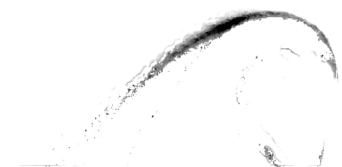

Scanned with OKEN Scanner

1533 / Cajamarca

Atahualpa

Un curcubeu negru a străbătut cerul. Inca Atahualpa n-a vrut să creadă.

În zilele sărbătorii soarelui, un condor s-a prăbuşit, lipsit de viaţă, în Piaţa Veseliei. Atahualpa n-a vrut să creadă.

Îi trimitea la moarte pe mesagerii care aduceau veşti proaste şi cu o lovitură de secure l-a scurtat de cap pe bătrînul profet care i-a prevestit nenorociri. A trecut prin foc casa oracolelor, iar martorii profeţiei au murit de sabie.

Atahualpa a poruncit să fie legaţi de stîlpii de pe marginea drumului toţi cei optzeci de copii ai fratelui său, Huáscar, iar vulturii s-au săturat de atîta carne. Femeile lui Huáscar au înroşit cu sîngele lor apele rîului Andamarca. Huáscar, prizonierul lui Atahualpa, a mîncat excremente umane, a băut urină de oaie şi a avut drept femeie o piatră îmbrăcată. Apoi, Huáscar a spus, iar acesta a fost ultimul lucru pe care l-a spus : *Or să-l omoare, aşa cum el mă omoară pe mine.* Şi Atahualpa tot n-a vrut să creadă.

Cînd palatul lui a devenit închisoarea sa, tot n-a vrut să creadă. Atahualpa, prizonierul lui Pizarro, a spus : *Sînt cel mai mare dintre prinţipii de pe pămînt.* Răscumpărarea a umplut o încăpere cu aur şi două cu argint. Invadatorii au topit pînă şi leagănul de aur în care Atahualpa ascultase primul cîntec.

Aşezat pe tron, Pizarro l-a anunţat pe Atahualpa că hotărîse să-i confirme condamnarea la moarte. Atahualpa i-a răspuns :

— *Nu-mi veni cu glume de-astea.*

Nici acum nu vrea să creadă, cu toate că urcă treptele pas cu pas, tîrîind după el lanţurile, în lumina lăptoasă a dimineţii.

Curînd, vestea va ajunge la nenumăraţii fii ai pămîntului care îi datorează fiului soarelui supunere şi tribut. În Quito, moartea umbrei care apără va fi jeluită : *năuciţi, rătăciţi, cu amintirile şterse, singuri.* În Cuzco se vor înfiinge chefuri şi va fi veselie.

Atahualpa e legat de mîini, de picioare şi de gît, dar încă se mai gîndeşte : *Ce-am făcut oare ca să merit moartea ?*

Sub spînzurătoare, refuză să creadă că a fost învins de oameni. Doar zeii ar fi putut să o facă. Tatăl său, soarele, l-a trădat.

Înainte ca laţul de fier să-i frîngă gîtul, plînge, sărută crucea şi acceptă să fie botezat. Acceptînd numele de Francisco, numele învingătorului său, bate la porţile paradisului europenilor, dar acolo nu i s-a rezervat nici un loc. *(53, 76 şi 221)*

1533 / Xaquixaguana

Secretul

Pizarro se îndreaptă spre Cuzco. Conduce, acum, o numeroasă armată. Manco Cápac, noul rege al incaşilor, a adăugat mii de indieni pumnului de conchistadori.

Scanned with OKEN Scanner

Dar generalii lui Atahualpa îi hărțuiesc înaintarea. În valea Xaquixaguana, Pizarro prinde un mesager al dușmanului.

Focul linge tălpile prizonierului.

— Ce spune mesajul ?

Mesagerul e un bărbat bătucit de vînturile înghețate din Anzi și de arșița deșertului. Meseria l-a obișnuit cu durerea și cu oboseala. Urlă, dar nu vorbește.

După lungi chinuri, își dă drumul la gură :

— Caii n-or să poată urca munții.

— Și mai ce ?

— Că nu trebuie să ne fie teamă. Caii înspăimîntă, dar nu fac nici un rău.

— Și mai ce ?

Îl obligă să stea în picioare pe jar.

— Și mai ce ?

Și-a pierdut picioarele. Înainte de a-și pierde și viața, spune :

— Că și voi sînteți muritori. *(81 și 185)*

1533 / Cuzco

Conchistadorii intră în orașul sacru

Prin nori de fum, soldații își deschid drum în amiaza strălucitoare. Miroase a piele udă și a pîrjol, iar răpăitul copitelor e acoperit de scîrțîitul roților de tun.

Un altar se înalță în piață. Prapuri de mătase, cu vulturi brodați, îl escortează pe zeul cel nou, bărbos ca și fiii săi, și cu brațele întinse. Oare zeul cel nou nu-și vede fiii repezindu-se, cu securea în mînă, asupra aurului din temple și din morminte ?

Printre dărîmăturile orașului Cuzco, acoperite de un strat de funingine, bătrînii și betegii așteaptă, tăcuți, zilele ce vor veni. *(47 și 76)*

1533 / Riobamba

Alvarado

Cu o jumătate de an în urmă, corăbiile s-au oprit în Puerto Viejo.

Atras de făgăduința unui regat virgin, Pedro de Alvarado părăsise Guatemala. Îl urmau cinci sute de spanioli și două mii de sclavi negri și indieni. Mesagerii îi spuseseră :

— Puterea care te așteaptă pune în umbră tot ce cunoști. La nord de Tumbes îți vei spori renumele și bogăția. Pizarro și Almagro stăpînesc acum sudul, dar fabulosul regat Quito nu aparține nimănui.

În satele de pe coastă au dat de aur, argint și smaralde. Încărcați cu averile rapid dobîndite, au pornit-o spre cordilieră. Au lăsat în urmă selva, smîrcurile, frigurile care ucid într-o singură zi sau te lasă nebun pe viață și îngrozitoarele ploi cu cenușă vulcanică. Pe platourile înalte

Scanned with OKEN Scanner

ale Anzilor, gerurile, vînturile tăioase şi furtunile de zăpadă le-au venit de petrecanie sclavilor neobişnuiţi cu frigul, iar mulţi spanioli şi-au lăsat oasele în munţi. Soldaţii care s-au dat jos să strîngă chingile cailor au rămas îngheţaţi pe vecie. Averile au fost azvîrlite în prăpăstii. Alvarado oferea aur, iar soldaţii ţipau după mîncare şi adăpost. Cu ochii arşi de strălucirea zăpezii, Alvarado a continuat să înainteze, căzînd şi ridicîndu-se şi tăind cu spada capetele sclavilor care se prăbuşeau şi ale soldaţilor care se codeau.

Aproape morţi, cu muşchi de sticlă şi sîngele îngheţat, cei mai tari au reuşit să urce pe podiş. Astăzi au ajuns în sfîrşit la drumul regal al incaşilor, care duce spre Quito, spre paradis. Dar nici nu sosesc bine, că descoperă în noroi urme proaspete de potcoave. Căpitanul Benalcázar le-a luat-o înainte. *(81 şi 97)*

1533 / Quito

Oraşul acesta se sinucide

Nestăviliţi, oamenii lui Benalcázar dau năvală. Mii de aliaţi indigeni, duşmani ai incaşilor, spionează şi luptă alături de ei. La capătul a trei bătălii, soarta e pecetluită.

Retrăgîndu-se, generalul Rumiñahui dă foc oraşului, din patru părţi deodată. Invadatorii nu se vor bucura de el viu, nici nu vor găsi alte tezaure decît cele smulse mormintelor. Oraşul Quito, leagăn şi tron al lui Atahualpa, e un rug imens între vulcani.

Rumiñahui, pe care nimeni nu l-a rănit vreodată pe la spate, lasă în urmă vîlvătaia. Ochii îi sînt scăldaţi în lacrimi, din cauza fumului. *(158 şi 214)*

1533 / Barcelona

Războaiele sfinte

Sosesc heralzii din America aducînd vestea cea bună. Împăratul închide ochii, dar cu ochii minţii vede pînzele umflate de vînt şi simte mirosul de sare şi catran. Împăratul respiră asemenea mării, flux, reflux, şi suflă ca să grăbească navele înţesate de comori.

Providenţa i-a dăruit de curînd un nou regat, *în care aurul şi argintul sînt tot aşa de abundente ca fierul în Vizcaya.* Uimitoarea pradă de război e pe drum. Cu ea va putea linişti bancherii care îl strîng cu uşa şi va putea, în sfîrşit, să-şi plătească soldaţii, suliţaşi elveţieni, mercenari germani, pedestraşi spanioli, care n-au mai văzut o monedă nici în vis. Răscumpărarea lui Atahualpa va finanţa războaiele sfinte împotriva semilunii Islamului, care a ajuns la porţile Vienei, şi împotriva ereticilor lui Luther, în Germania. Împăratul va construi o mare flotă ca să-i mături din Mediterana pe sultanul Soliman şi pe bătrînul pirat Barbarossa.

Scanned with OKEN Scanner

Oglinda îi întoarce imaginea unui zeu al războiului : armura drapată în damasc, cu dantele dăltuite la gît şi pe piepţi, coiful cu pene, figura iluminată de soarele gloriei, genele în atac peste ochii melancolici, bărbia acoperită de păr împinsă înainte. Împăratul visează Algerul şi ascultă chemarea Constantinopolelui. Tunisia, căzută pe mîini necredincioase, îl aşteaptă şi ea pe generalul lui Hristos. *(41 şi 47)*

1533 / Sevilla

Comoara incaşilor

Prima corabie îşi revarsă pe cheiurile Sevillei încărcătura de aur şi argint.

Înjugaţi la vasele mari de lut pline ochi, boii trag din greu, mînaţi spre Casa de Comerţ cu Indiile.

Mulţimea care cască gura la debarcare nu-şi poate opri un strigăt de uimire. Toată lumea vorbeşte de mistere şi de monarhul învins peste mări.

Doi bărbaţi, beţi morţi, ies îmbrăţişaţi dintr-o tavernă care dă spre port. Se amestecă în mulţime şi încep să strige după un notar. Ei nu sărbătoresc tezaurul incaş. Sînt aprinşi în obraji şi le lucesc ochii ; toată ziua s-au umflat cu un vinişor pe cinste şi au încheiat un pact de frăţie. Au hotărît să facă schimb de femei, tu o iei pe a mea, care e un giuvaer, şi eu pe a ta, cu toate că nu face doi bani, iar acum îl caută pe notar să le certifice acordul.

Lor nu le pasă de aurul şi argintul din Peru ; iar lumii, uluite, nu-i pasă de naufragiatul sosit o dată cu comoara. Corabia, atrasă de foc, l-a cules pe naufragiat de pe o insulă din Caraibe. Îl cheamă Pedro Serrano şi cu nouă ani în urmă s-a salvat înot. Acum părul îi foloseşte drept spătar, iar barba drept şorţ, are pielea tăbăcită şi de cînd l-au urcat la bord nu-i mai tace gura. Îşi continuă povestea şi acum, în mijlocul agitaţiei. Nimeni n-are urechi pentru el. *(41 şi 76)*

1534 / Riobamba

Inflaţia

Cînd au ajuns la Santo Domingo veştile despre aurul lui Atahualpa, toată lumea a început să caute o corabie. Alonso Hernández, distribuitor de indieni, a fost printre primii care au plecat în fugă. S-a îmbarcat în Panamá şi, odată ajuns la Tumbes, a cumpărat un cal. În Tumbes, calul costa de şapte ori mai mult decît în Panamá şi de treizeci de ori mai mult decît în Santo Domingo.

Traversarea cordilierei l-a lăsat pe Hernández fără cal. Ca să-şi continue călătoria spre Quito, cumpără altul. Plăteşte pentru el de nouăzeci de ori mai mult decît în Santo Domingo. Mai cumpără, cu trei sute

Scanned with OKEN Scanner

cincizeci de pesos, un sclav negru. În Riobamba, un cal e de trei ori mai scump decît un om.

Totul se vinde în acest regat, pînă şi steagurile mînjite de noroi şi sînge, iar preţurile sînt astronomice. Cu un lingou de aur poţi cumpăra două coli de hîrtie.

Negustorii, sosiţi de curînd, îi învinge pe conchistadori fără ajutorul spadei. *(81, 166 şi 184)*

1535 / Cuzco

Tronul de alamă

Pe genunchii micuţului rege, rege supus altui rege, nu se odihneşte sceptrul de aur, ci un băţ lucios din sticlă colorată. Manco Cápac al II-lea poartă pe creştet ciucurele stacojiu, dar în urechi nu-i mai atîrnă discurile strălucitoare, pieptul nu-i mai e împodobit cu soarele, nici cu triplul colier de aur. Frate, duşman şi moştenitor al lui Atahualpa, Manco Cápac al II-lea nu mai poartă pe umeri mantia din lînă de vigonie cusută cu fir de aur şi argint. Şoimii au zburat de pe steagurile bătute de vînt ; le-au luat locul vulturii împăratului Europei.

În faţa acestui Inca încoronat de Pizarro nu îngenunchează nimeni. *(53)*

1536 / Ciudad de México

Motolinía

Desculţ, fray Toribio de Motolinía urcă dealul. Spinarea i se încovoiază sub greutatea boccelei.

Prin partea locului, i se spune *Motolinía* celui sărman sau îndurerat, iar el încă mai poartă hainele peticite şi zdrenţăroase care i-au dat numele, cu ani în urmă, cînd a venit pe jos, desculţ ca şi acum, dinspre portul Veracruz.

Se opreşte în vîrful dealului. La picioarele lui se întinde imensa lagună şi străluceşte oraşul Mexic. Motolinía îşi şterge fruntea cu mîna, respiră adînc şi înfige în pămînt, una după alta, zece cruci grosolane, beţe legate cu sfoară ; în timp ce le înfige, le închină pe rînd :

— Crucea aceasta, Doamne, pentru molimele care aici erau necunoscute şi care cu atîta înverşunare se întorc acum împotriva localnicilor.

— Aceasta pentru război şi aceasta pentru foamete, care au ucis tot atîţia indieni cîte picături sînt în mare şi cîte fire de nisip în deşert.

— Aceasta pentru strîngătorii de tributuri, trîntori care mănîncă mierea indienilor ; şi aceasta pentru tributuri, pe care, ca să le plătească, indienii trebuie să-şi vîndă copiii şi pămînturile.

— Aceasta pentru minele de aur, care miros a mortăciune pînă la o leghe depărtare.

— Aceasta pentru marele oraş Mexic, ridicat pe ruinele Tenochtitlanului, şi pentru cei care cu spinările lor au cărat bîrne şi pietre ca

Scanned with OKEN Scanner

el să fie înălţat, cîntînd şi strigînd, zi şi noapte, pînă au murit sleiţi sau striviţi sub greutăţile care i-au dărîmat.

— Aceasta pentru sclavii care din toate ţinuturile au fost mînaţi spre acest oraş, ca turmele de vite, şi însemnaţi cu fierul roşu pe obraz ; şi aceasta pentru cei căzuţi pe drum în timp ce poartă pe umeri încărcături apăsătoare de merinde.

— Şi aceasta, Doamne, pentru neîncetatele conflicte şi încăierări care se iscă între noi, spaniolii, sfîrşind de fiecare dată cu schingiuirea şi masacrarea indienilor.

Îngenuncheat în faţa crucilor, Motolinía se roagă :

— Iartă-i, Doamne. Te rog să-i ierţi. Ştiu bine că încă îşi mai adoră idolii sîngeroşi şi că, dacă înainte aveau o sută de zei, acum, cu tine, au o sută unu. Ei nu ştiu să deosebească ostia de un bob de porumb. Dar dacă merită pedeapsa mîinii tale grele, merită şi mila inimii tale generoase.

Apoi Motolinía îşi face semnul crucii, îşi scutură hainele şi porneşte înapoi, la vale.

Puţin înainte de chindie ajunge la mănăstire. Singur în chilia sa, se întinde pe rogojină şi mănîncă, cu înghiţituri mici, o turtiţă de mălai. *(60 şi 213)*

1536 / Machu Picchu

Manco Inca

Sătul să mai fie rege tratat ca un cîine, Manco Inca se ridică împotriva oamenilor cu faţa păroasă. Pe tronul gol, Pizarro îl instalează pe Paullo, fratele lui Manco Inca, al lui Atahualpa şi al lui Huáscar.

Călare în fruntea unei mari armate, Manco Inca asediază oraşul Cuzco. În jurul oraşului ard ruguri şi o ploaie neîntreruptă de săgeţi cu iască aprinsă se abate asupra lui. Dar foamea îi chinuie mai cumplit pe asediatori decît pe asediaţi, iar trupele lui Manco Inca se retrag, după o jumătate de an, scoţînd ţipete care cutremură pămîntul.

Inca trece prin vadul rîului Urubamba şi se arată printre piscurile acoperite de zăpadă. Treptele îl poartă spre sălaşul secret din înălţimi. Apărată de turnuri şi parapeţi, fortăreaţa Machu Picchu domină lumea. *(53 şi 76)*

1536 / Valea Ulúa

Gonzalo Guerrero

Călăreţii lui Alonso de Ávila se retrag victorioşi. Pe cîmpul de bătaie, printre învinşi, zace un indian cu barbă. Trupul gol îi e acoperit cu arabescuri de vopsea şi de sînge. Simboluri de aur îi atîrnă de nas, de buze şi de urechi. Un foc de archebuză i-a sfărîmat ţeasta.

Îl chema Gonzalo Guerrero. În prima lui viaţă fusese marinar în portul Palos. A doua viaţă şi-a început-o cu un sfert de veac în urmă,

Scanned with OKEN Scanner

cînd a naufragiat pe coastele Yucatanului. De atunci, a trăit printre indieni. A fost cacique în vremuri de pace şi căpitan în timpuri de război. De la o femeie maya a avut trei fii.

În 1519, Hernán Cortés a trimis după el :

— *Nu* — i-a spus Gonzalo mesagerului. *Priveşte-mi copiii, cît sînt de frumoşi. Lasă-mi cîteva mărgele verzi, din cele pe care le-ai adus cu tine. O să le dau copiilor mei şi o să le spun : „Jucăriile astea vi le trimit fraţii mei, din ţinuturile mele".*

Mult după aceea, Gonzalo Guerrero a căzut apărînd alte ţinuturi, luptîndu-se alături de alţi fraţi, fraţii pe care şi-i alesese. A fost primul cuceritor cucerit de indieni. *(62 şi 119)*

1536 / Culiacán

Cabeza de Vaca

Au trecut opt ani de cînd Cabeza de Vaca a naufragiat pe Insula Soartei Potrivnice. Din cei şase sute de oameni, cîţi au plecat din Andaluzia, cîţiva au dezertat pe drum şi pe mulţi i-a înghiţit marea ; alţii au murit de foame, de frig sau ucişi de indieni, iar patru, numai patru, sosesc acum în Culiacán.

Álvar Núñez Cabeza de Vaca, Alonso del Castillo, Andrés Dorantes şi tuciuriul Estebanico au străbătut pe jos toată America, din Florida pînă pe coastele Pacificului. Goi, schimbîndu-şi pielea ca şerpii, au mîncat ierburi smulse pietrelor, rădăcini, viermi, şopîrle şi orice alt lucru viu peste care au dat, pînă cînd indienii le-au oferit pleduri, nopal şi ştiuleţi verzi de porumb în schimbul minunilor şi lecuirilor pe care le făceau. Cîţi morţi n-a înviat Cabeza de Vaca, rostind rugăciuni, şi cîţi betegi n-a înzdrăvenit făcînd semnul crucii şi suflînd pe locul dureros ! Din leghe în leghe, faima făcătorilor de minuni creştea tot mai mult, lumea le ieşea în întîmpinare şi se despărţea de ei, cînd părăseau satele, cu dansuri şi voie bună.

În ţinuturile Sinaloa, mergînd spre sud, au apărut primele semne ale creştinilor. Cabeza de Vaca şi tovarăşii lui au găsit catarame, cuie de potcoave, ţăruşi de priponit caii. Au mai întîlnit şi frica : cîmpuri părăsite, indieni care fugeau în munţi.

— Sîntem aproape — a spus Cabeza de Vaca. După atîta umblet, sîntem aproape de semenii noştri.

— *Ei nu sînt ca voi* — au spus indienii. *Voi veniţi de unde răsare soarele, iar ei de unde apune. Voi înzdrăveniţi bolnavii, iar ei îi omoară pe cei sănătoşi. Voi umblaţi desculţi şi dezbrăcaţi. Voi nu rîvniţi nimic. (39)*

1537 / Roma

Papa spune că sînt la fel ca noi

Papa Paul al III-lea pecetluieşte cu numele său sigiliul de plumb, pe care figurează efigiile sfinţilor Petru şi Pavel, şi leagă pergamentul,

Scanned with OKEN Scanner

noua bulă emisă de Vatican. Noua bulă se numește *Sublimis Deus* și dezvăluie faptul că indienii sînt ființe omenești, dotate cu suflet și rațiune. *(103)*

1538 / Santo Domingo

Oglinda

Soarele amiezii scoate fum din pietre și sclipiri din metale. În port e forfoteală mare. Galioanele au adus din Sevilla artileria grea destinată fortăreței din Santo Domingo.

Fernández de Oviedo, *alcaide*, conduce transportul culevrinelor și al tunurilor. Mînați cu biciul, negrii trag încărcătura în goana mare. Carele scîrțîie sub greutatea fierului și a bronzului, iar o mulțime de sclavi sting cu găleți de apă focul osiilor încinse.

În mijlocul vînzolelii și al vacarmului, o tînără indiană își caută stăpînul. Are pielea plină de bășici. Fiecare pas al ei e o victorie, iar puținele haine care o acoperă sînt o suferință pentru pielea arsă. Toată noaptea și jumătate din zi, fata aceasta a suportat, țipînd întruna, fierbințeala acidului. Cu mîinile ei a copt rădăcinile de guao și le-a frecat în palme pînă au devenit pastă. Și-a uns tot trupul cu guao, de la rădăcina părului pînă la degetele de la picioare, fiindcă planta aceasta are darul de a pîrjoli pielea și a-i lua culoarea, făcînd astfel din indiene și negrese doamne albe ca zăpada din Castilia.

— Mă recunoști stăpîne ?

Oviedo o îndepărtează cu un brînci ; dar fata insistă, cu firișorul ei de voce, lipită de stăpîn ca o umbră, în timp ce Oviedo umblă de colo-colo împărțind ordine șefilor de echipă.

— Știi cine sînt ?

Fata cade la pămînt și de acolo continuă să întrebe :

— Stăpîne, stăpîne, de ce nu știi cine sînt ? *(166)*

1538 / Valea Bogotá

Barbăneagră, Barbăroșie, Barbăalbă

S-a împlinit un an de cînd Gonzalo Jiménez de Quesada, barbă neagră, ochi negri, a pornit în căutarea aurului spre izvoarele rîului Magdalena. Jumătate din populația orașului Santa Marta a luat-o pe urmele lui.

Au străbătut mlaștinile și ținuturile care fumegă în soare. Cînd au ajuns pe malul rîului, nu mai era în viață nici măcar unul din miile de indieni despuiați pe care îi luaseră cu ei ca să care tunurile, pîinea și sarea. Pentru că nu mai erau sclavi de urmărit și de prins, au aruncat cîinii în vasele mari de lut, pline cu apă dînd în clocot. Apoi a venit rîndul cailor să fie tăiați în bucățele. Foamea era mai rea decît caimanii, viperele și

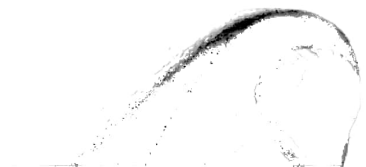

Scanned with OKEN Scanner

ţînţarii. Au mîncat rădăcini şi curele. S-au luptat pentru carnea celor căzuţi, înainte ca preotul să le fi dat permisul de intrare în Rai.

Au navigat pe rîu în sus, biciuiţi de ploi şi fără pic de vînt în pînze, pînă cînd Quesada a hotărît că trebuie să schimbe direcţia. El Dorado se află pe celălalt versant al cordilierei, a spus, şi nu la izvoarele rîului. Au umblat prin munţi.

S-au căţărat şi s-au tot căţărat, iar acum Quesada are în faţa ochilor văile înverzite ale neamului chîbcha. În faţa celor o sută şaizeci de zdrenţăroşi bolnavi de friguri, ridică spada, se declară stăpîn şi afirmă că nu va mai asculta niciodată ordinele guvernatorului.

Sînt trei ani şi jumătate de cînd Nicolás de Federmann, barbă roşie, ochi albaştri, a plecat din Coro în căutarea buricului de aur al lumii. A străbătut munţi şi platouri îngheţate. Indienii şi negrii au murit primii.

Cînd ajunge pe piscurile unde se vălătucesc norii, Federmann descoperă văile verzi ale neamului chibcha. O sută şaizeci de soldaţi au supravieţuit, fantome acoperite cu piei de cerb care de-abia se mai tîrîie. Federmann sărută spada, se declară stăpîn şi afirmă că nu va mai asculta niciodată ordinele guvernatorului.

Sînt mai bine de trei ani de cînd Sebastián de Benalcázar, ochi cenuşii, barbă ninsă de trecerea anilor sau de colbul drumurilor, a pornit în căutarea bogăţiilor pe care oraşul Quito, golit şi ars, i le-a refuzat. Din mulţimea care l-a urmat, n-au mai rămas decît o sută şaizeci de europeni sleiţi de puteri şi nici un indian. Devastator de oraşe, fondator de oraşe, Benalcázar a lăsat pe unde a trecut dîre de cenuşă şi sînge şi noi lumi născute din vîrful sabiei sale : în jurul spînzurătorii, piaţa ; în jurul pieţei, biserica, şi casele, şi zidurile.

Coiful conchistadorului străluceşte pe crestele cordilierei. Benalcázar se declară stăpîn al văilor verzi ale neamului chibcha şi afirmă că nu va mai asculta niciodată ordinele guvernatorului.

Quesada a venit prin nord. Federmann, pe la răsărit. Benalcázar, prin sud. Cruce şi praf de puşcă, cer şi pămînt : după ce au dat nebunește roată pămîntului, cei trei căpitani răzvrătiţi coboară povîrnişurile cordilierei şi se întîlnesc în cîmpia Bogotá.

Benalcázar ştie că în ţara aceasta *caciques* sînt purtaţi în litiere de aur. Federmann ascultă plăcuta melodie pe care vîntul o stîrneşte lovindu-se de tăbliile de aur ale templelor şi palatelor. Quesada îngenunchează pe ţărmul lagunei în care preoţii indigeni se scufundă acoperiţi cu praf de aur.

Cui îi va aparţine El Dorado ? Lui Quesada, granadinul, care afirmă că a sosit primul ? Lui Federmann, neamţul din Ulm, care cucereşte în numele bancherului Welser ? Sau lui Benalcázar, cordobezul ?

Cele trei armate în zdrenţe, numai piele şi oase şi răni, se măsoară şi aşteaptă.

Deodată, neamţul izbucneşte în rîs. Nu se mai poate opri, se strîmbă de rîs, iar andaluzii se molipsesc şi ei ; toţi trei căpitanii cad la pămînt, răpuşi de hohote, de foame şi de cel care le-a dat întîlnire şi le-a tras clapa : cel care este fără să fie şi a sosit fără să vină : cel care ştie că El Dorado nu va fi al nici unuia dintre ei. *(13)*

Scanned with OKEN Scanner

1538 / Vulcanul Masaya

Vulcan, zeul banului

În alte timpuri, pe gura vulcanului Masaya ieşea o bătrînă dezbrăcată, cunoscătoare a multor secrete, care dădea sfaturi bune în legătură cu purtarea războiului şi creşterea porumbului. De cînd au venit creştinii — spun indienii —, bătrîna refuză să mai iasă din muntele care arde.

Mulţi creştini cred că Masaya este una dintre gurile iadului şi că vîlvătăile, fumul şi scînteile prevestesc veşnice pedepse. Alţii dau asigurări că norii de fum incandescent, care se văd de la cincizeci de leghe, sînt aruncaţi în tării de aurul şi argintul care dau în clocot. Metalele preţioase se topesc şi se purifică, zvîrcolindu-se în măruntaiele muntelui. Cu cît arde mai tare focul, cu atît vor fi mai pure.

Timp de un an au pregătit expediţia. Părintele Blas del Castillo se scoală dis-de-dimineaţă şi-i împărtăşeşte pe Pedro Ruiz, Benito Dávila şi Juan Sánchez. Toţi patru îşi cer iertare cu ochii în lacrimi şi pornesc la drum o dată cu zorii.

Preotul coboară primul. Se vîră într-un coş, cu coiful pe cap, sutana sumeţită şi o cruce în mînă, şi ajunge pe întinsa esplanadă care dă roată gurii de foc.

— Nu e infern, ci paradis — proclamă el, negru de funingine, în timp ce înfige crucea între pietre. Numaidecît vor coborî şi tovarăşii săi. De sus, indienii trimit scripeţii, lanţurile, găleţile, bîrnele, buloanele...

Scufundă găleata de fier. Din adînc nu vine aur, nici argint, ci zgură de pucioasă. Cînd dau drumul găleţii în adîncuri, vulcanul o înghite. *(203)*

1541 / Santiago de Chile

Inés Suárez

Cu cîteva luni în urmă, Pedro de Valdivia a descoperit colina şi valea aceasta. Araucanii, care le descoperiseră cu cîteva mii de ani mai înainte, numeau colina Huelén, ceea ce înseamnă *durere*. Valdivia a botezat-o Santa Lucía.

Din vîrful dealului, Valdivia a văzut pămîntul înverzit între braţele rîului şi a hotărît că nu exista pe lume loc mai nimerit pentru a închina un oraş apostolului Santiago, care îi însoţeşte pe conchistadori şi se luptă alături de ei.

A tăiat aerul cu spada, în cele patru direcţii ale rozei vînturilor, şi astfel s-a născut Santiago del Nuevo Extremo, care împlineşte, acum, prima lui vară : o mînă de case din lemn şi lut, acoperite cu paie, cu piaţa în centru, înconjurată de un gard de nuiele.

N-au mai rămas decît vreo cincizeci de bărbaţi în Santiago. Valdivia umblă cu ceilalţi pe malurile rîului Cachapoal.

Cînd se crapă de ziuă, sentinela dă alarma din vîrful gardului împrejmuitor. Din cele patru zări i-au împresurat cetele indigene.

Scanned with OKEN Scanner

Spaniolii aud strigătele de luptă şi se trezesc cu un nor de săgeţi abătîndu-se asupra lor.

La amiază, cîteva case sînt făcute scrum, iar gardul a căzut. Se dau lupte în piaţă, corp la corp.

Inés aleargă atunci spre coliba care ţine loc de închisoare. Gardianul îi păzeşte acolo pe cei şapte şefi araucani pe care spaniolii i-au făcut prizonieri cu cîtva timp în urmă. Sfătuieşte, conjură, ordonă să li se taie capetele.

— Ce ?

— Capetele !

— Cum ?

— Uite-aşa !

Inés îi smulge spada, iar cele şapte capete se rostogolesc în ţărînă.

Se schimbă sorţii luptei. Capetele fac din asediaţi urmăritori. În cursul atacului, spaniolii nu-l invocă pe apostolul Santiago, ci pe Maica Domnului, care le-a sărit în ajutor.

Inés Suárez, născută în Málaga, a fost prima care a dat fuga atunci cînd Valvidia a înălţat steagul la uşa casei lui din Cuzco, vestind înrolarea. A venit în ţinuturile acestea din Sud în fruntea oştilor invadatoare, călărind alături de Valvidia, cu spada din oţel bun şi cămaşa din zale fine, şi de atunci umblă, se luptă şi doarme alături de Valvidia. Astăzi, i-a luat locul.

E singura femeie între bărbaţii care spun despre ea că „e o bărbătuşă“ şi o compară cu Roland şi cu Cidul, în timp ce ea freacă cu ulei degetele căpitanului Francisco de Aguirre, care au rămas înţepenite pe mînerul spadei şi nu e chip să fie desfăcute, cu toate că, pentru astăzi, războiul s-a terminat. *(67, 85 şi 130)*

1541 / Peñón de Nochistlán

Niciodată

Îi sechestraseră pînă şi catîrca. Cei care mănîncă acum din vesela lui de argint şi calcă pe covoarele lui l-au alungat din Mexic cu lanţuri la picioare.

Zece ani mai tîrziu, ei, funcţionarii, l-au convocat pe războinic. Alvarado a părăsit cîrmuirea Guatemalei şi a venit să pedepsească indieni în aceste ţinuturi nerecunoscătoare pe care le cucerise alături de Cortés. Ar fi vrut să continue călătoria spre nord, către cele şapte oraşe ale aurului din regatul Cíbola, dar azi-de-dimineaţă, în toiul luptei, un cal a căzut peste el şi l-a prăvălit în prăpastie.

Pedro de Alvarado s-a întors în Mexic şi aici zace. Nici un cal nu-l va mai purta spre nord, nici în altă parte. Coiful îi atîrnă de creanga unui copac, iar spada i-a căzut între tufele de mure. *Nu mă vîrî în teacă lipsită de onoare,* se citeşte pe lama de oţel. *(81)*

Scanned with OKEN Scanner

1541 / Ciudad Vieja de Guatemala

Beatriz

Pedro de Alvarado s-a căsătorit cu Francisca, dar Francisca s-a prăbuşit săgetată de apa de flori de portocal pe care a băut-o în drum spre Veracruz. Atunci s-a căsătorit cu Beatriz, sora Franciscăi.

Beatriz îl aştepta în Guatemala, dar acum două luni a aflat că a rămas văduvă. Şi-a tapetat în negru casa, pe dinăuntru şi pe dinafară, şi a bătut în cuie uşile şi ferestrele, ca să se sature de plîns fără martori.

A plîns privindu-şi în oglindă trupul gol, uscat de atîta aşteptare şi care nu mai avea ce aştepta, trup care nu cînta, şi a plîns, şi gura ei nu mai putea să spună decît :

— Eşti aici ?

A plîns casa aceasta pe care o urăşte şi pămîntul acesta care nu este al ei, anii irosiţi între casă şi biserică, între misă şi masă, între botez şi înmormîntare, înconjurată de soldaţi beţi şi de servitoare indiene care o umplu de scîrbă. A plîns mîncarea care îi face rău şi pe cel care nu venea niciodată, pentru că întotdeauna era un război de purtat sau un ţinut de cucerit. A plîns pentru tot ce plînsese în patul ei fără nimeni, cînd tresărea la auzul unui lătrat de cîine sau la cîntatul unui cocoş şi singură-singurică învăţa să citească întunericul, să asculte tăcerea şi să deseneze în aer. A plîns şi a tot plîns, sfîşiată pe dinăuntru.

Cînd a ieşit în sfîrşit din claustrare, a anunţat :

— Eu sînt guvernatoarea Guatemalei.

Nu i-a fost dat să guverneze mult.

Vulcanul scuipă o cascadă de apă şi de pietre care îneacă oraşul şi ucide tot ce-i stă în cale. Potopul se îndreaptă spre casa ei, iar Beatriz aleargă spre capelă, se caţără pe altar şi îmbrăţişează Fecioara. Cele unsprezece servitoare îi înlănţuie picioarele şi se înlănţuie unele pe altele, iar Beatriz strigă :

— Eşti aici ?

Tromba devastează oraşul fondat de Alvarado iar în timp ce vuietul creşte, Beatriz tot mai strigă :

— Eşti aici ? *(81)*

1541 / Cabo Frío

În zori, greierele a cîntat

Amuţise de cînd l-au îmbarcat în portul Cádiz, două luni şi jumătate de tăcere şi tristeţe în colivia lui, dar astăzi strigătul lui de bucurie a răsunat de la pupa la prova şi i-a trezit pe toţi din somn :

— Minune ! Minune !

Le-a ajuns timpul exact cît să devieze corabia. Greierele sărbătorea apropierea pămîntului. Mulţumită alarmei lui, navigatorii nu s-au izbit de stîncile din faţa ţărmului brazilian.

Cabeza de Vaca, şeful acestei expediţii către fluviul La Plata, e foarte priceput în chestii dintr-astea. I se spune Alvar Vrăjitorul, fiindcă a traversat America de la un ţărm la altul înviind morţii în satele indigene. (39)

Scanned with OKEN Scanner

1542 / Quito

El Dorado

Mult au mai umblat oamenii lui Gonzalo Pizarro, afundîndu-se în pădure, în căutarea prinţului cu piele de aur şi a codrilor de scorţişoară. N-au găsit decît şerpi şi lilieci, armate de ţînţari, mlaştini şi ploi care nu se mai sfîrşesc. Noapte de noapte, fulgerele au luminat caravana de oameni dezbrăcaţi pe care spaima îi îndeasă unii într-alţii.

Numai răni şi oase, în după-amiaza aceasta au ajuns în împrejurimile oraşului Quito. Fiecare îşi spune numele ca să fie recunoscut. Din cei patru mii de sclavi indieni ai expediţiei nu s-a mai întors nici unul.

Căpitanul Gonzalo Pizarro îngenunchează şi sărută pămîntul. Azinoapte, a visat că un dragon se năpustea asupra lui, îl sfîrteca şi îi mînca inima. De aceea nici nu clipeşte cînd i se comunică vestea :

— Fratele tău Francisco a fost asasinat la Lima. *(97)*

1542 / Conlapayara

Amazoanele

Astăzi, în ziua de Sfîntul Ion, bătălia nu se anunţa deloc grea. De pe brigantine, cu rafale de archebuză şi de arbaletă, oamenii lui Francisco de Orellana goleau de duşmani canoele albe care veneau dinspre ţărm.

Dar şi-a arătat dinţii vrăjitoarea. Au apărut femeile războinice, scandalos de frumoase şi de crude, şi atunci canoele au împînzit apa, iar corăbiile au plecat în goana mare, pe rîu în sus ; ca nişte porci spinoşi înspăimîntaţi, aşa arătau corăbiile, zbîrlite de săgeţi înfipte de la pupa la prova şi pînă şi în catargul cel mare.

Căpitanele s-au luptat rîzînd. S-au aşezat în fruntea bărbaţilor, femei fermecătoare şi pline de graţie, iar spaima a dispărut din satul Conlapayara. S-au luptat rîzînd, dansînd şi cîntînd, cu sînii vibrîndu-le în aer, pînă cînd spaniolii s-au pierdut dincolo de gura rîului Tapajós, dărîmaţi de efort şi de uimire.

Auziseră vorbindu-se de femeile acestea, dar de-abia acum cred. Trăiesc în sud, în ţinuturi fără bărbaţi, unde îi îneacă pe nou-născuţii băieţi. Cînd trupul cere, pornesc război împotriva triburilor de pe coastă şi iau prizonieri. Îi înapoiază în dimineaţa următoare. După o noapte de dragoste, flăcăul se întoarce moşneag.

Orellana şi soldaţii lui vor continua să străbată rîul cu cel mai mare debit din lume şi vor ieşi pe mare fără pilot, fără busolă şi fără hartă de navigaţie. Călătoresc pe două brigantine construite de ei înşişi în plină selvă, cu lovituri de secure, făcînd cuie şi balamale din potcoavele cailor morţi şi aţîţînd tăciunii cu bocanci care ţineau loc de foale. Plutesc în voia valurilor pe fluviul Amazon. Navighează pe lîngă malurile împădurite, neputincioşi să mai tragă la vîsle, stau întinşi şi şoptesc rugăciuni : îl roagă pe Dumnezeu să fie bărbaţi, oricît ar fi de mulţi, următorii duşmani. *(45)*

Scanned with OKEN Scanner

1542 / Rîul Iguazú

Înconjurat de lumină

Scoţînd aburi sub costumul lui de fier încins, chinuit de înţepături şi de răni, Álvar Núñez Cabeza de Vaca descalecă şi îl vede pentru prima oară pe Dumnezeu.

Fluturi uriaşi zboară de jur-împrejur. Cabeza de Vaca îngenunchează în faţa cascadelor de pe rîul Iguazú. Bubuitor, plin de spumă, rîul se scurge din cer pentru a spăla tot sîngele celor căzuţi şi a izbăvi toate deşerturile ; puhoaiele dezlănţuie aburi şi curcubee şi fac să răsară selva din pămîntul uscat ; ape tunătoare, ejaculaţie a Domnului fecudînd pămîntul, eternă ziuă dintîi a Creaţiei.

Pentru a descoperi această ploaie a lui Dumnezeu, Cabeza de Vaca a străbătut jumătate de planetă şi a plutit pe cealaltă jumătate. Ca să o cunoască, a suferit naufragii şi chinuri ; ca să o vadă, s-a născut cu ochi în cap. Zilele pe care îi e dat să le mai trăiască de acum înainte vor fi o desfătare. *(39)*

1543 / Cubagua

Pescuitorii de perle

Oraşul Nueva Cádiz a căzut doborît de năvala apelor şi a piraţilor. Mai înainte, însă, căzuse întreaga insulă Cubagua. Aici, cu patruzeci şi cinci de ani în urmă, Columb le-a dat indienilor cîteva cioburi şi a primit în schimbul lor perle. De atîta pescuit, stridiile s-au terminat, iar scufundătorii zac pe fundul mării.

Sclavi indieni, cu pietre legate de spinare, se scufundau în apele acestea pentru a ajunge adînc, adînc de tot, acolo unde zăceau perlele cele mari, şi înotau fără răgaz, de la răsăritul la apusul soarelui, smulgînd stridiile lipite de stînci şi de fundul mării.

Nici un sclav n-a rezistat prea mult. La scurtă vreme i se rupeau plămînii : în locul lui, la suprafaţă urca o şuviţă de sînge. Oamenii care prinseseră sau cumpăraseră sclavi scufundători spuneau că marea se înroşeşte pentru că stridiile, ca şi femeile, au menstruaţie. *(102 şi 103)*

1544 / Machu Picchu

Tronul de piatră

De aici a domnit Manco Inca peste ţinutul Vilcabamba. De aici a purtat un lung şi aprig război, război de pîrjol şi ambuscade, împotriva invadatorilor. Ei nu cunosc labirinturile care conduc spre cetăţuia secretă. Nici un duşman nu le cunoaşte.

Scanned with OKEN Scanner

Doar căpitanul Diego Méndez a putut ajunge la ascunzătoare. Venea fugind. Din ordinul fiului lui Almagro, spada sa străpunsese gîtlejul lui Francisco Pizarro. Manco Inca i-a oferit adăpost. Dar Diego Méndez a înfipt pumnalul în spatele lui Manco Inca.

Printre pietrele din Machu Picchu, unde florile îmbujorate îi oferă miere cui le fecundează, Inca zace înfăşurat în frumoase mantii. (53)

Cîntec de război al incaşilor

Vom bea din tigva trădătorului,
iar din dinţii lui vom face coliere.
Din oasele lui vom face flaute,
din pielea lui vom face tobă.
Atunci, vom dansa. (202)

1544 / Campeche

Las Casas

De mult aşteaptă aici, în port, doar el, căldura şi ţînţarii. Se plimbă pe cheu, desculţ, ascultînd ritmurile mării şi zgomotul produs pe caldarîm, la fiecare pas, de propriul său toiag. Nimeni nu-i adresează o vorbă măcar acestui bărbat care a fost uns de curînd episcop de Chiapas.

E bărbatul cel mai duşmănit din America, *antihristul* seniorilor din colonii, *biciul acestor pămînturi.* Din cauza lui a promulgat împăratul noile legi care-i lipsesc pe fiii conchistadorilor de sclavi indieni. Ce se vor face ei fără braţele care trudesc în mine şi pe plantaţii ? Noile legi le smulg mîncarea de la gură.

E bărbatul cel mai iubit din America. Glas al celor fără glas, îndîrjit apărător al *celor care sînt trataţi mai rău ca bălegarul din pieţe,* denunţător al celor care din lăcomie *fac din Iisus cel mai crud dintre zei, iar din rege, un lup flămînd de carne omenească.*

De cum a debarcat în Campeche, fray Bartolomé de Las Casas a anunţat că nici un stăpîn de indieni nu va mai fi iertat de păcate. I s-a răspuns că aici împuternicirea lui de episcop nu făcea doi bani şi că noile legi nu erau valabile, pentru că sosiseră tipărite şi nu scrise de mîna secretarilor regali. A ameninţat cu excomunicarea şi i s-a rîs în nas. S-a rîs tare, în hohote, pentru că lui fray Bartolomé i-a mers vestea că e surd.

În după-amiaza aceasta a sosit mesagerul din Ciudad Real de Chiapas. Consiliul municipal îl înconoştiinţează că vistieria e goală şi că nu-i poate plăti episcopului călătoria pînă la dioceza sa, dar că îi trimite cîteva monede din cutia milelor. *(27 şi 70)*

Scanned with OKEN Scanner

1544 / Lima

Carvajal

Primele raze ale dimineții dau formă și chip umbrelor care atîrnă de felinarele din piață. Un trecător matinal recunoaște înspăimîntat figurile : doi dintre primii conchistadori, dintre aceia care l-au capturat pe Inca Atahualpa în Cajamarca, se leagănă cu limba scoasă și ochii ieșiți din cap.

Tunet de tobe, tropot de cai : orașul se trezește ca la comandă. Pristavul strigă cît îl țin bojocii, iar alături de el Francisco de Carvajal dictează și ascultă. Pristavul anunță că toți seniorii mai importanți din Lima vor fi spînzurați asemenea acestora doi și nu va rămîne casă nedevastată, în cazul în care consiliul municipal nu-l acceptă drept guvernator pe Gonzalo Pizarro. Generalul Carvajal, ofițer în trupele rebele, dă răgaz pînă la amiază.

— Carvajal !

Nici nu s-a stins bine ecoul, că membrii Audienței Regale și notabilitățile orașului Lima și-au și aruncat cîte o haină în spinare și, încheindu-se la nasturi din mers, au venit în goana mare la palat ca să semneze, fără să crîcnească, actul care îi recunoaște lui Gonzalo Pizarro autoritatea unică și absolută.

Nu lipsește decît semnătura licențiatului Zárate, care își mîngîie gîtul și stă în cumpănă, în vreme ce ceilalți așteaptă, năuci, tremurînd din toate mădularele, auzind sau crezînd că aud sforăitul cailor și înjurăturile soldaților care se așază pe poziții, cu frîul strîns, dornici de atac.

— Grăbiți-vă — îl imploră ei.

Zárate se gîndește la zestrea frumușică pe care i-o lăsa fetei sale, Teresa, ajunsă la vîrsta măritișului, și la darurile bogate pe care le-a făcut Bisericii, plătind cu vîrf și îndesat o viață mai senină decît asta.

— Ce mai așteaptă domnia voastră ?

— Răbdarea lui Carvajal e scurtă !

Carvajal : peste treizeci de ani de război în Europa, zece în America. S-a luptat la Ravenna și la Padova. A participat la jefuirea Romei. S-a bătut alături de Cortés în Mexic și alături de Francisco Pizarro în Peru. De șase ori a traversat cordiliera.

— Diavolul Anzilor !

În toiul luptei, se știe, uriașul zvîrle cît colo coiful și armura și își descoperă pieptul. Mănîncă și doarme călare.

— Răbdare, domnilor, răbdare !

— Va curge sînge nevinovat !

— Nu-i timp de pierdut !

Umbra spînzurătorii se lasă peste titlurile nobiliare de curînd cumpărate :

— Semnați, domnule ! Să evităm noi tragedii în Peru !

Licențiatul Zárate înmoaie pana de gîscă, desenează o cruce și dedesubt, înainte de semnătură, scrie : *„Jur pe numele Creatorului și pe această Cruce și pe învățăturile Sfintei Scripturi că iscălesc din trei motive : de frică, de frică și iar de frică". (167)*

Scanned with OKEN Scanner

1545 / Ciudad Real de Chiapas

Din Valladolid soseşte vestea cea rea

Coroana a suspendat legile cele noi, care făceau din indieni nişte fiinţe libere.

În cei aproape trei ani cît au funcţionat, cine le-a respectat ? În realitate, continuă să fie sclavi chiar şi indienii cărora li s-a însemnat pe braţe, cu fierul roşu, cuvîntul *liber*.

— Pentru asta mi-au dat dreptate ?

Fray Bartolomé se simte părăsit de Dumnezeu, frunză în vînt, singur şi neînsemnat.

— Mi-au spus că da, pentru ca nimic să nu se schimbe. Nici măcar hîrtiile nu-i vor mai apăra pe cei a căror singură pavăză le e pîntecele. De asta au primit regii Lumea Nouă din mîinile Papei ? Dumnezeu e simplu pretext ? Umbra aceasta de călău iese oare din trupul meu ?

Ghemuit sub pătură, îi scrie principelui Filip. Îl anunţă că va călători la Valladolid fără să mai aştepte răspuns sau învoire.

Apoi, fray Bartolomé îngenunchează pe rogojină, cu faţa spre noapte, şi rosteşte cu voce tare o rugăciune inventată de el. *(70)*

1546 / Potosí

Argintul din Potosí

Cincizeci de indieni au murit pentru că au refuzat să slujească în galeriile subterane. Nu e nici un an de cînd a apărut primul filon, iar pămîntul colinei s-a mînjit deja de sînge omenesc. Iar la o leghe de aici, stîncile care străjuiesc defileul sînt stropite cu sînge negru-verzui de Diavol. Diavolul închisese cu nădejde trecătoarea care duce spre Cuzco şi îi strivea pe toţi spaniolii care veneau pe acolo. Un arhanghel l-a smuls pe Diavol din peştera lui şi l-a izbit de stînci. Acum, minele de argint din Potosí au mînă de lucru şi cale liberă.

Pe vremea lui Inca Huaina Cápac, înaintea conchistei, cînd tîrnăcopul de cremene s-a înfipt în vinele de argint ale colinei, un zgomot grozav a cutremurat lumea, iar glasul colinei le-a spus indienilor :

— *Bogăţia aceasta are alţi stăpîni. (21)*

1547 / Valparaíso

Despărţirea

Peste resturile banchetului bîzîie muştele. Nici vinul băut fără măsură, nici soarele arzător nu i-a pleoştit pe meseni. În dimineaţa aceasta, inimile bat de să spargă pieptul. Sub umbrar, cu faţa spre mare, Pedro de Valdivia îşi ia rămas bun de la cei care vor pleca. După multe războaie şi multă foame îndurată pe pămînturile sălbatice din Chile, cincisprezece

Scanned with OKEN Scanner

dintre oamenii săi se pregătesc să se întoarcă în Spania. O lacrimă se prelinge printre gene atunci cînd Valdivia își amintește de anii pe care i-au trăit împreună, de orașele apărute din nimic, de indienii domesticiți cu fierul lănciilor :

— *Nu-mi mai rămîne altă consolare* — se înflăcărează discursul — *decît să știu că o să vă odihniți și o să vă bucurați de ceea ce pe drept vi se cuvine, iar aceasta îmi ușurează, cel puțin în parte, mîhnirea.*

Nu departe de țărm, valurile leagănă vasul care îi va duce în Peru. De acolo, vor călători spre Panama ; prin Panama, spre cealaltă mare, și apoi... Drumul va fi lung, dar dacă întinzi puțin picioarele, parcă și simți sub tălpi pietrele cheiurilor din Sevilla. Bagajele, burdușite cu haine și aur, se odihnesc pe punte de cu seară. Cu trei mii de pesos în aur pleacă din Chile notarul Juan Pinel. Cu un mănunchi de hîrtii, o pană de pasăre și o călimară, l-a urmat pe Valdivia ca o umbră, legitimîndu-i fiecare pas și dînd forță de lege fiecărui act al său. De mai multe ori l-a păscut moartea. Averea aceasta, nu prea mare, va fi de ajuns ca să îmbunătățească soarta fiicelor fecioare care îl așteaptă pe notarul Pinel în îndepărtata Spanie.

Soldații visează cu voce tare cînd, deodată, cineva tresare și întreabă :

— Da' Valdivia ? Unde e Valdivia ?

Toți o iau la goană spre țărm. Sar, strigă, amenință cu pumnii.

Valdivia se vede tot mai mic. Iată-l, vîslind în singura barcă spre corabia încărcată cu aurul tuturor.

Pe plaja din Valparaíso, blestemele și amenințările acoperă vuietul valurilor.

Velele se umflă în vînt și îl poartă pe Valdivia spre Peru, spre titlul de guvernator în Chile. Cu aurul pe care îl duce cu el și cu cutezanța brațelor sale, speră să-i convingă pe preaputernicii din Lima.

În vîrful unei stînci, notarul Juan Pinel își smulge părul din cap și rîde prostește. Fecioare vor muri fiicele lui din Spania. Unii plîng, roșii de furie ; gornistul Alonso de Torres cîntă fals o melodie de demult, apoi calcă în picioare trompeta, singurul lucru care i-a mai rămas. *(67 și 85)*

Cîntec de dor, din cancionero-ul spaniol

De dor nu mai pot trăi,
țară unde mă născui.

De-oi muri făr' de noroc,
pe un munte să mă-ngropi,
ca pămîntul să nu-mi fie
chiar străin sub năsălie
și să fie munte-nalt,
să văd de-oi putea zări
țara unde mă născui. (7)

Scanned with OKEN Scanner

1548 / Xaquixaguana

Bătălia de la Xaquixaguana a luat sfîrşit

Gonzalo Pizarro, cel mai grozav lăncier din America, bărbatul în stare să ochească o muscă în zbor cu archebuza sau cu arbaleta, îi predă spada lui Pedro de La Gasca.

Gonzalo îşi scoate cu gesturi lente armura din oţel de Milano. La Gasca venise cu însărcinarea de a-i tăia aripile, iar şeful rebelilor nu mai visează să se încoroneze rege al Perului. Tot ce mai visează acum e ca La Gasca să-i cruţe viaţa.

În cortul învingătorilor intră Pedro de Valdivia. Infanteria a luptat sub ordinele sale.

— Onoarea regelui era în mîinile voastre, domnule guvernator — spune La Gasca.

E pentru prima dată că reprezentantul regelui i se adresează numindu-l guvernator. Guvernator în Chile. Valdivia mulţumeşte, înclinînd capul. Are cîteva lucruri de cerut, dar nici nu deschide bine gura, că intră soldaţii care îl aduc pe secundul lui Gonzalo Pizarro. Generalul Carvajal apare cu coiful pe cap, împodobit cu pene. Cei care l-au făcut prizonier nu îndrăznesc să-l atingă.

Dintre toţi ofiţerii lui Pizarro, Carvajal e singurul care nu a trecut în tabăra adversă. Cînd La Gasca le-a oferit răzvrătiţilor pocăiţi iertarea regelui, mulţi soldaţi şi căpitani au dat pinteni cailor şi, traversînd mlaştina, au schimbat tabăra. Carvajal a rămas să lupte pînă i-au doborît calul.

— Carvajal — îi spune Diego Centeno, comandant al trupelor învingătoare. Ai căzut cu onoare, Carvajal.

Bătrînul nici măcar nu se uită la el.

— Nu mă mai cunoşti ? — insistă Centeno şi întinde mîna ca să primească spada.

Carvajal, care nu o dată l-a învins pe Centeno, l-a pus pe fugă şi l-a urmărit prin jumătate din Peru, îl ţintuieşte cu privirea şi spune :

— Te ştiam doar de la spate.

Şi îi predă spada lui Pedro de Valdivia. *(67 şi 85)*

1548 / Xaquixaguana

Călăul

Legat cu funii şi lanţuri, Carvajal soseşte într-un car enorm tras de catîri. În mijlocul norilor de praf şi al huiduielilor, războinicul cîntă. Vocea lui dogită acoperă corul de insulte, fără să ia în seamă loviturile celor care ieri îl aplaudau şi astăzi îl scuipă în faţă :

Ce păcat !
Te naşti legănat
Şi mori legănat !
Ce păcat !

Scanned with OKEN Scanner

cîntă el din carul care îl hurducăie spre eşafod. Catîrii ajung în vîrful colinei, iar soldaţii îl trîntesc pe Carvajal la picioarele călăului. În urletele mulţimii, călăul îşi scoate, încet, iataganul.

— Frate Juan — îi cere Carvajal. Sîntem din aceeaşi breaslă, aşa că poartă-te cu mine ca între meseriaşi.

Pe băiatul acesta cu trăsături plăcute îl cheamă Juan Enríquez. Pe vremea cînd se plimba pe cheiurile Sevillei visînd să devină călău al regelui în America, îl chema altfel. Se spune că-şi iubeşte meseria pentru că vîră groaza în ceilalţi şi nu există persoană mai importantă sau războinic mai răsărit care să nu-l ocolească atunci cînd îl zăreşte pe stradă. Se mai spune că e un răzbunător norocos. E plătit ca să omoare ; iar arma nu-i ruginește, nici surîsul nu-i piere.

Ah, tataie !
Ah, tataie !

îngînă Carvajal, încet şi trist, pentru că şi-a adus aminte de calul lui, Boscanillo, care e şi el bătrîn şi învins, şi cît de bine s-au înţeles.

Juan Enríquez îl apucă de barbă cu mîna stîngă, iar cu dreapta îi taie capul dintr-o lovitură.

Sub soarele de aur izbucneşte un strigăt de satisfacţie.

Călăul arată mîndru capul lui Carvajal, care cu o clipă în urmă avea optzeci şi patru de ani şi nu iertase pe nimeni, niciodată. *(76 şi 167)*

1548 / Xaquixaguana

Despre canibalism în America

Din ziua cînd Francisco Pizarro a asistat îndoliat la înmormîntarea victimei sale, împăratul Atahualpa, mai mulţi bărbaţi s-au succedat la conducerea vastului regat care fusese al incaşilor.

Diego de Almagro, guvernator al unei părţi a regatului, s-a ridicat împotriva lui Francisco Pizarro, guvernator al celeilalte. Amîndoi juraseră, în faţa ostiei sfinte, că vor împărţi onorurile, indienii şi pămînturile, *fără ca vreunul să ia mai mult,* dar Pizarro şi-a însuşit totul şi a învins, iar Almagro a fost scurtat de cap.

Fiul lui Almagro şi-a răzbunat tatăl şi s-a proclamat guvernator în faţa leşului lui Pizarro. Dar pe fiul lui Almagro l-a trimis la spînzurătoare Cristóbal Vaca de Castro, care a intrat în istorie ca fiind singurul bărbat scăpat de spînzurătoare, de secure şi de spadă.

Mai apoi, Gonzalo Pizarro, fratele lui Francisco, s-a ridicat la arme împotriva lui Blasco Núñez Vela, primul vicerege al Perului. Grav rănit, Núñez Vela a căzut de pe cal. I-au tăiat capul şi l-au înfipt într-o suliţă.

Gonzalo Pizarro a fost cît pe ce să se încoroneze rege. Astăzi, luni 9 aprilie, pe spinarea unui catîr, urcă panta care duce spre butuc. Are mîinile legate la spate şi faţa acoperită cu o mantie neagră, care îl împiedică să vadă capul fără trup al lui Francisco de Carvajal. *(76 şi 81)*

Scanned with OKEN Scanner

1548 / Guanajuato

Se nasc minele din Guanajuato

— Bună să-ţi fie inima, frate.

— Şi dumitale, călătorule.

Catîrgiii care vin dinspre oraşul México se întîlnesc şi hotărăsc să facă popas. S-a lăsat noaptea ; din umbră, jivinele care dorm în timpul zilei stau acum la pîndă.

— Nu e ăla dealul Paharului ?

— Mai bine i-ar spune al răufăcătorilor.

Meşterul Pedro şi Martín Rodrigo au plecat spre Zacatecas să-şi încerce norocul în minele de acolo şi duc cu ei puţina lor avere : cîţiva catîri, pe care speră să-i vîndă pe un preţ bun. În zori, or să pornească mai departe.

Adună cîteva crengi pe un strat de frunze uscate şi aşază în jurul lor un rînd de pietre. Amnarul loveşte cremenea, scînteia devine flacără : cu faţa la foc, catîrgiii îşi deapănă poveştile pline de nenoroc şi pe cînd stau aşa, zdrenţăroşi şi nostalgici, unul dintre ei scoate un strigăt .

— Strălucesc !

— Ce ?

— Pietrele !

Martín Rodrigo sare ca ars, iar Meşterul Pedro îşi rupe unghiile smulgînd pietrele fierbinţi şi îşi arde buzele sărutîndu-le. *(182)*

1549 / La Serena

Întoarcerea

Pedro de Valdivia a debarcat în rada portului Quintero. Dar nici nu face cîţiva paşi pe cheu, că simte în nări duhoarea acră de stîrv.

În Peru, Valdivia a reuşit să se ferească de capcane şi să-şi învingă îndoielile şi duşmanii. În ochii celor care hotărăsc la Lima, puterea braţelor sale puse în slujba regelui şi strălucirea aurului de care şi-a văduvit oamenii pe plaja din Valparaíso au fost argumente cît se poate de convingătoare. După doi ani, Valdivia se întoarce în Chile cu titlul de guvernator semnat şi parafat. S-a obligat să înapoieze aurul acela pînă la ultimul gram. Dar mai are o obligaţie, care îl macină pe dinăuntru : pentru a putea beneficia de strălucitorul titlu, va trebui să pună punct legăturilor lui cu Inés Suárez şi să-şi aducă din Spania soţia legitimă.

Chile nu-l primeşte cu zîmbetul pe buze. În oraşul La Serena, pe care l-a botezat aşa după numele ţinutului unde s-a născut, spaniolii zac printre dărîmături, cu mîinile şi capetele tăiate. Poveştile lor halucinante nu-i interesează pe vulturi. *(67 şi 85)*

Ultima oară

Se crapă de ziuă. Negura se retrage încet-încet, iar cerul se desparte, tremurător, de pămînt.

Scanned with OKEN Scanner

Inés, care n-a închis ochii toată noaptea, se desprinde din braţele lui Valdivia şi se sprijină într-un cot. E îmbibată toată de el şi îşi simte dureros de viu fiecare colţişor al trupului ; îşi priveşte mîna, în lumina ţăptoasă a dimineţii ; degetele îi ard. Speriată, caută pumnalul. Îl ridică.

Valdivia doarme sforăind. Pumnalul şovăie în aer, deasupra trupului gol.

Se scurg secole.

Într-un tîrziu, îl împlîntă cu gingăşie în pernă, lîngă faţa lui, apoi se depărtează în vîrful picioarelor pe podeaua de lut, lăsînd patul văduvit de femeie.

1552 / Valladolid

Au ajuns să comande slugile

În timp ce preotul citeşte cu voce tare scrisoarea trimisă din Potosi de bărbatul ei, Juan Prieto, femeia mîngîie lingoul de argint cu buzele, cu fruntea, cu pieptul. Aproape un an le-au trebuit scrisorii şi lingoului ca să traverseze oceanul şi să ajungă la Valladolid.

Juan Prieto scrie că în timp ce ceilalţi îşi pierd vremea în beţii şi la luptele cu tauri, el nu pune piciorul în cîrciumă sau pe la corride, că în Potosí pentru orice fleac se trage sabia din teacă şi că bate pe-acolo un vînt prăfos care distruge hainele şi te scoate din minţi. Că el nu se gîndeşte decît la întoarcerea în Spania şi că îi trimite acum lingoul acesta mare de argint să construiască grădina în care se va ţine banchetul de bun-venit.

Grădina trebuie să aibă porţi duble de fier şi un arc de piatră destul de larg ca pe sub el să poată trece caleştile poftite la sărbătoare. Va fi o grădină împrejmuită cu ziduri înalte, fără nici o deschizătură, şi în ea vor fi pomi şi flori, iepuri şi porumbei. În mijloc să se aştearnă o masă mare cu tot felul de bucate pentru seniorii din Valladolid, pe care el i-a slujit, cu ani în urmă, ca servitor. Pe iarbă, lîngă scaunul din capul mesei, să se întindă un covor, iar pe covor să se aşeze femeia şi fiica lui, Sabina.

O roagă stăruitor pe femeie să n-o scape din ochi pe Sabina şi să aibă grijă să n-o atingă nici soarele, că doar pentru ea şi-a petrecut el toţi anii aceştia în Indii, ca să-i asigure o zestre bună şi o nuntă cum se cuvine. *(120)*

1553 / Malurile rîului San Pedro

Miguel

De cîte ori a fost biciuit, nici el nu mai ştie. Ba că munceşte fără chef, ba că a pierdut o unealtă, iar vătaful spunea de fiecare dată : „Să plătească cu trupul". Într-o zi, pe cînd se pregăteau să-l lege pentru o nouă repriză de biciuială, Miguel a înşfăcat o spadă şi s-a pierdut în munţi.

Scanned with OKEN Scanner

L-au urmat și alți sclavi din minele din Buría. Cîțiva indieni s-au alăturat și ei fugarilor. Așa s-a născut mica armată care a atacat anul trecut minele și a luat cu asalt proaspăt născutul oraș Barquisimeto.

În creierii munților, departe de tot și de toate, răzvrătiții și-au întemeiat, pe malul rîului, regatul lor liber. Indienii jirajaras s-au vopsit în negru din cap pînă în picioare și împreună cu africanii l-au proclamat monarh pe negrul Miguel.

Regina Guiomar se plimbă maiestuoasă printre curmali în fîșiitul fustei largi de brocart. Doi paji îi ridică trena mantiei de mătase.

De pe tronul lui de lemn, Miguel ordonă să se sape tranșee și să se ridice palisade, numește ofițeri și miniștri și îl proclamă episcop pe cel mai învățat dintre oamenii lui. La picioarele sale, prințul moștenitor se joacă în țărînă.

— Regatul meu e departe de lume și are ape limpezi — spune Miguel, în timp ce un curtean îi îndreaptă gulerul de dantelă, iar altul îi netezește pieptarul de satin.

Sub conducerea lui Diego de Losada, în Tocuyo se pregătește deja armata care îl va ucide pe Miguel și îi va distruge regatul. Spaniolii vor veni cu cîini, înarmați cu archebuze și cu arbalete. Negrii și indienii care vor scăpa cu viață își vor pierde urechile, testicolele ori tendoanele de la picioare, ca să servească de învățare de minte întregii Venezuele. *(2)*

Un vis al lui Pedro de Valdivia

În ceața deasă, făcliile aruncă o lumină tremurătoare. Se aude un zăngănit de pinteni pe caldarîm, într-o piață care nu e nici din Chile, nici din altă parte. De la balcoane, un șir de nobili, paladini cu lungi mantii negre, săbii la cingătoare și pălării cu pene se înclină și se descoperă la trecerea lui Pedro de Valdivia. Cînd își scot pălăriile, își scot și capetele.

1553 / Tucapel

Lautaro

Fulgerul războiului a străbătut toate provinciile din Chile.

În fruntea araucanilor flutură mantia roșie a lui Caupolicán, ciclopul în stare să smulgă copacii din rădăcini.

Cavaleria spaniolă pornește la atac. Armata lui Caupolicán se răsfiră în evantai, o lasă să intre, dar imediat se închide și îi înghite flancurile.

Valdivia trimite al doilea batalion, care se izbește de un zid format din mii de oameni. Atunci atacă el însuși, urmat de cei mai buni soldați. Dă năvală urlînd cît îl țin plămînii, cu lancea în mînă, iar araucanii se năruie în fața ofensivei fulgerătoare.

Scanned with OKEN Scanner

În timpul acesta, în fruntea indienilor din armata spaniolă, Lautaro așteaptă pe un dîmb.

— Ce e lașitatea asta ? De unde atîta mîrșăvie născută pe pămînrile noastre ?

Pînă în clipa aceasta, Lautaro a fost pajul lui Valdivia. Străfulgerat de mînie, pajul alege trădarea, alege loialitatea : suflă în cornul care îi atîrnă pe piept și, în galop întins, se aruncă în luptă. Își deschide drum cu lovituri de bîtă, sfărîmînd platoșe și îngenunchind cai, pînă ajunge la Valdivia, pe care îl privește în ochi și îl doboară.

Noul *caudillo* araucan nu a împlinit încă douăzeci de ani. *(5)*

1553 / Tucapel

Valdivia

În jurul arborelui de scorțișoară s-a pornit petrecerea.

Încinși cu șorțuri de sălbatici, învinșii asistă la dansurile învingătorilor, care poartă coif și platoșă. Lautaro se fălește cu hainele lui Valdivia : pieptarul verde brodat cu aur și argint, platoșa strălucitoare și coiful cu vizieră de aur, împodobit cu pene și bătut în smaragde.

Valdivia, gol pușcă, își ia adio de la lume.

Nu s-a înșelat nimeni. Acesta e pămîntul pe care, cu treisprezece ani în urmă, Valdivia l-a ales ca să moară, atunci cînd a plecat din Cuzco urmat de șapte spanioli călări și o mie de indieni pe jos. Nu s-a înșelat nimeni, în afară de doña María, uitata lui soție din Extremadura, care la capătul celor douăzeci de ani cît au trăit despărțiți s-a hotărît să traverseze oceanul. Acum, navighează cu bagajul ei demn de rangul de guvernatoare : jilț de argint, pat de catifea albastră, covoare și un alai de rude și servitori.

Araucanii îi deschid gura lui Valdivia și i-o umplu cu pămînt. Îl obligă să înghită pămînt, pumni întregi de pămînt, îi umflă trupul cu pămînt chilian și îi spun :

— *Vrei aur ? Mănîncă aur. Satură-te de aur. (5 și 26)*

1553 / Potosí

Primarul și frumoasa

Dacă Potosí ar avea spital, iar ea ar trece pe la porțile lui, bolnavii s-ar înzdrăveni.

Dar orașul acesta, adunătura aceasta de case născută cu mai puțin de șase ani în urmă, nu are spital.

Tabăra minerilor, care numără deja douăzeci de mii de suflete, a crescut nebunește. Noi acoperișuri se ivesc peste noapte, ridicate de aventurierii veniți de peste tot, dînd din coate și lovind cu spada în stînga și-n dreapta, în căutarea unei averi ușoare. Nici un bărbat nu riscă să iasă pe ulițele de pămînt fără spadă la cingătoare și pieptar din

Scanned with OKEN Scanner

piele, iar femeile sînt condamnate să trăiască în spatele obloanelor. Dacă nu sînt chiar urîte de tot, mare pericol le aşteaptă ; iar dintre ele, frumoasei, care pe deasupra mai e şi văduvă, nu-i rămîne altceva de făcut decît să se încuie cu şapte lacăte. Iese numai în zori, escortată, ca să meargă la slujbă ; cui o vede îi vine să o bea toată, dintr-o înghiţitură sau cu sorbituri mici, şi pînă şi ciungilor le cresc mîinile.

Primarul general al oraşului, don Diego de Esquivel, a pus ochii pe ea. Se spune că de-aia umblă el cu gura pînă la urechi, şi toată lumea ştie că n-a mai zîmbit de demult, din copilărie, cînd a încercat o dată şi a rămas cu dureri de maxilar. *(167)*

În sunet de flaşnetă, un orb îi cîntă celei care doarme singură

Doamna mea,
de ce dormi singurea
cînd te-ai putea întinde
lîng-un holtei ca mine
cu mîndre straie
argintate
şi-n loc de bumbi,
cu nestemate ?
Sus
două mure,
Jos
două mere,
Şi-n mijloc
o rodie
care te-mbie
să guşti din ele. (196)

1553 / Potosí

Primarul şi amorezul

— Păi, nu doarme deloc singură — spune cineva. Uite, cu ăsta doarme.

Şi i-l arată. Preferatul fetei e un soldat chipeş, cu glasul şi privirea numai miere. Don Diego simte că plesneşte de ciudă, dar hotărăşte să aştepte. I-o veni lui apa la moară odată şi odată.

Într-o noapte, într-un tripou din Potosí, un călugăr joacă la cărţi toţi banii cerşiţi pentru mănăstire. Norocosul cîştigător strînge cu degete lacome rodul strădaniilor călugărului, dar acesta lasă un braţ în jos, scoate un pumnal de sub sutană şi ţintuieşte mîna nelegiuitului pe masa de joc. Amorezul, care căsca gura prin preajmă, n-are de lucru şi intră în păruială.

Acum sînt arestaţi cu toţii.

Scanned with OKEN Scanner

Cel care trebuie să hotărască e don Diego. Intră amorezul. Prilejul ăsta îl aştepta primarul.

— Biciul sau amenda ? — îl pune el să aleagă.

— Amendă nu pot să plătesc. Sînt sărac, dar prin vinele mele curge un sînge curat de hidalgo şi sînt vlăstarul unei familii nobile.

— Douăsprezece lovituri de bici pentru prinţul nostru — porunceşte primarul.

— Bine, dar sînt hidalgo spaniol ! — protestează soldatul.

— Chestia asta să mi-o spui la cealaltă ureche, că asta nu te crede — îi răspunde don Diego şi se aşază comod în jilţ să savureze loviturile.

După ce e dezlegat, amorezul pedepsit spune pe un ton ameninţător :

— Ştii cu ce-o să-mi plăteşti, domnule primar ? Cu urechile dumitale, care au fost surde. Ele or să mă răzbune. Ţi le mai împrumut pentru un an. Poţi să le foloseşti timp de un an, dar să nu uiţi că ale mele sînt. *(167)*

1554 / Cuzco

Primarul şi urechile

De cînd cu ameninţarea amorezului, în fiecare dimineaţă, la sculare, don Diego îşi pipăie urechile şi le măsoară în faţa oglinzii. A descoperit că urechile cresc dacă sînt mulţumite şi se pleoştesc de frig şi de melancolie ; că sub anumite priviri şi la auzul calomniilor se înroşesc ca para focului, iar zgomotul unei lame de oţel frecate pe piatră le face să se zbată desperate, ca păsărelele în colivie.

Ca să-şi pună urechile la adăpost, don Diego le duce la Cuzco. Un întreg alai de paznici şi de sclavi îl însoţeşte în călătorie.

Într-o dimineaţă de duminică, don Diego iese din biserică. Umblă cu paşi apăsaţi, urmat de un negrişor care îi duce scăunelul de îngenuncheat acoperit cu pluş. Deodată, o pereche de ochi îi ţintuie urechile : o pelerină sinilie străbate ca un fulger mulţimea şi se pierde, filfîind, în depărtare.

Ţi-e mai mare mila să te uiţi la urechile primarului. *(167)*

1554 / Lima

Primarul şi perceptorul

Dintr-o clipă în alta, clopotele catedralei vor bate de miezul nopţii. Atunci se va împlini exact un an de la episodul acela stupid care l-a obligat pe don Diego să se mute în Cuzco, iar din Cuzco la Lima.

Don Diego se convinge pentru a mia oară că uşile sînt zăvorîte şi că paznicii, risipiţi pînă şi pe acoperiş, n-au aţipit. El însuşi a controlat toată casa, colţişor cu colţişor, fără să-i scape nici măcar lemnele de foc din bucătărie.

Scanned with OKEN Scanner

Zilele astea o să dea o petrecere. Cu lupte de tauri şi măşti, cu focuri de artificii, cu păsări rumenindu-se la proţap şi butoiaşe de vin cu caneaua deschisă. Don Diego o să lase toată Lima cu gura căscată. La petrecere va îmbrăca, pentru prima dată, mantia de damasc şi se va împăuna cu noul harnaşament de catifea neagră, bătut cu ţinte de aur, care se potriveşte atît de bine cu valtrapul stacojiu.

Acum se aşază şi aşteaptă bătăile de clopot. Le numără. Suspină din rărunchi.

Cu un sfeşnic în mînă, un sclav îi luminează pînă în dormitor drumul acoperit cu covoare. Alt sclav îi scoate pieptarul, încălţările moi ca nişte mănuşi şi ciorapii albi ajuraţi. Apoi sclavii închid uşa şi se retrag să-şi ocupe pînă în zori locurile de veghe.

Don Diego suflă în lumînări, îşi potriveşte sub cap perna de mătase şi, pentru prima oară după un an, se scufundă în somn fără să tresară.

Mult după aceea, armura care împodobeşte un colţ al încăperii începe să se mişte. În întuneric, armura se apropie încetişor de pat, cu spada în mînă. *(167)*

1554 / Ciudad de México

Sepúlveda

Consiliul municipal din Ciudad de México, crema nobilimii coloniale, hotărăşte să-i trimită lui Juan Ginés de Sepúlveda două sute de pesos de aur, în semn de recunoştinţă pentru activitatea pe care o desfăşoară şi ca să-l încurajeze să acţioneze la fel şi în viitor.

Umanistul Sepúlveda nu este numai doctor şi arhiepiscop, cronicar şi capelan al lui Carol Quintul. Străluceşte şi în afaceri, după cum o dovedeşte averea lui tot mai mare, iar la curte este înflăcăratul agent de propagandă al celor care stăpînesc pămînturi şi indieni în America.

Argumentelor lui Bartolomé de Las Casas, Sepúlveda le opune afirmaţia că indienii sînt sclavi prin natura lor, că Dumnezeu însuşi vrea să se întîmple aşa şi că în Sfintele Scripturi sînt nenumărate exemple de pedepsire a celor nedrepţi. Atunci cînd Las Casas pretinde ca spaniolii să înveţe limbile indienilor la fel cum indienii învaţă limba vorbită în Castilia, Sepúlveda răspunde că deosebirea dintre spanioli şi indieni este aceeaşi care îl desparte pe bărbat de femeie şi aproape la fel ca aceea care deosebeşte omul de maimuţă. Ceea ce Las Casas numeşte abuz şi crimă, pentru Sepúlveda este un sistem legitim de dominare, aşa că recomandă arta vînătorii împotriva celor care, cu toate că s-au născut pentru a se supune, refuză sclavia.

Regele, care publică atacurile lui Las Casas, interzice în schimb tratatul lui Sepúlveda despre cauza dreaptă a războiului colonial. Sepúlveda acceptă cenzura fără să protesteze, cu un zîmbet în colţul buzelor. La urma urmei, realitatea e mai puternică decît conştiinţa pervertită ; Sepúlveda ştie foarte bine un lucru pe care îl cunosc toţi cei aflaţi la putere : nu dorinţa de a cîştiga suflete, ci pofta de aur măreşte imperiile. *(90 şi 118)*

Scanned with OKEN Scanner

1556 / Asunción dei Paraguay

Conchistadoarele

Spinările lor au cărat lemnele de foc şi răniţii. Ca pe nişte copii i-au tratat pe bărbaţi : le-au dat apă proaspătă, i-au mîngîiat şi le-au oblojit rănile. Cuvintele de încurajare şi strigătele de alarmă din gurile lor au ieşit ; tot din gurile lor au ieşit blestemele care i-au trăsnit pe mişei şi le-au dat aripi celor slabi. Ele au tras cu arbaletele şi cu tunurile atunci cînd bărbaţii se tîrau în căutarea unui colţişor umbros unde să-şi lase sufletele. Cînd supravieţuitorii nesfîrşitelor zile de foamete şi ai ploii de săgeţi au ajuns la brigantine, tot femeile au fost acelea care au ridicat pînzele şi au găsit scăparea, pe rîu în sus, vîslind de zor, fără să se plîngă. Aşa s-a întîmplat în Buenos Aires şi pe fluviul Paraná.

După douăzeci de ani, guvernatorul Irala a împărţit indieni şi pămînturi în Asunción del Paraguay.

Bartolomé García, unul dintre cei veniţi din sud cu brigantinele, mormăie nemulţumit. Irala nu i-a dat decît şaisprezece indieni, tocmai lui care mai are înfipt în braţ un vîrf de săgeată şi care s-a luptat corp la corp cu pumele, cînd săreau peste îngrăditurile de răchită din Buenos Aires.

— Dar eu ? Dacă tu te plîngi, eu ce să mai spun ? — protestează doña Isabel de Guevara.

Şi ea a fost de la început. A venit din Spania ca să fondeze, alături de Mendoza, oraşul Buenos Aires, iar alături de Irala a urcat pînă la Asunción. Fiindcă e femeie, guvernatorul nu i-a dat nici un indian. *(120)*

1556 / Asunción del Paraguay

„Raiul lui Mahomed“

Se rostogolesc zarurile. O indiancă ţine în mînă opaiţul. Goală o s-o ia cu el cine o cîştigă, fiindcă aşa, goală, a pus-o în joc cel care o pierde.

În Paraguay, indiencele sînt trofee la jocurile de noroc, pradă a expediţiilor în selvă, motiv de dueluri şi asasinate. Cu toate că sînt multe, cea mai urîtă valorează cît un cal sau cît un butoi de untură. Cuceritorii Indiilor şi ai indiencelor merg la biserică urmaţi de cîrduri de femei. În ţinuturile acestea sărace în aur şi în argint, unii au cîte optzeci sau o sută de femei care în timpul zilei mestecă trestie de zahăr, iar noaptea torc bumbac şi se lasă iubite, ca să le ofere stăpînilor lor dulciuri, haine şi fii ; ele îi ajută să uite de bogăţiile visate atîta, dar pe care realitatea le-a refuzat, şi de logodnicele care acolo, departe, în Spania, se veştejesc aşteptînd.

— Atenţie ! Se urcă în pat pline de ură — avertizează Domingo Martínez, viitor călugăr şi tată al unui număr niciodată ştiut de metişi. Martínez afirmă că indiencele sînt pizmăreţe şi încăpăţînate, nejinduind altceva decît să se întoarcă în munţii unde au fost vînate, şi că nu li se poate încredinţa nici măcar o uncie de bumbac, fiindcă o ascund sau o

Scanned with OKEN Scanner

ard ori o dau cuiva, *că singura lor desfătare e să-i ducă la pierzanie pe creştini şi să distrugă tot ce le cade în mînă.* Unele s-au omorît spînzurîndu-se sau mîncînd pămînt, iar altele refuză să le dea piept noilor născuţi. Indianca Juliana l-a ucis într-o noapte pe conchistadorul Nuño de Cabrera, iar apoi, ţipînd, le-a îndemnat şi pe celelalte să-i urmeze exemplul. *(73 şi 74)*

Versuri ale muieraticului din cancionero-ul spaniol

Pentru că maurii ţin
tot cîte şapte femei,
de ce spaniolii mei
mai prejos ar fi ?
Ah, ce veselie,
Spania-i acuma
ţară de mauri !
De iubeşti doar una
e ca şi nici una,
două de iubeşti
zău de nu greşeşti,
trei dacă iubeşti
şi-alte patru înşeli,
asta-i fericire
de la Dumnezeu ! (196)

1556 / La Imperial

Mariño de Lobera

Cel care stabileşte direcţia şi ritmul e calul şarg, clocotind de forţă. Dacă vrea să galopeze, galopează ; caută răcoarea cîmpului şi se zbenguie pe păşuni, se adapă la pîrîu, apoi se întoarce ; respectuos, umblă la pas de colo pînă colo pe uliţele de pămînt ale noului oraş.

Călărind pe deşelate, lăsînd frîul liber, Pedro Mariño de Lobera se plimbă şi o duce într-o petrecere. Tot vinul din La Imperial îi curge prin vine. Din cînd în cînd chicoteşte şi mormăie ceva. Calul întoarce capul, îl priveşte şi aprobă.

Astăzi se împlinesc patru ani de cînd don Pedro a părăsit alaiul viceregelui din Lima şi a pornit-o spre Chile.

— Eu am patru ani — îi spune don Pedro calului. Patru anişori. Tu eşti mai bătrîn şi mai nerod.

În răstimpul acesta, multe a văzut şi mult s-a mai luptat. Din pămînturile acestea chiliene, spune el, bucuriile şi aurul răsar ca în alte părţi plantele. În vreme de război — şi întotdeauna e vreme de război — Fecioara îi orbeşte pe indieni cu o ceaţă deasă, iar apostolul Santiago

Scanned with OKEN Scanner

se alătură oştilor conchistei cu lancea lui şi cu calul lui alb. Cu puţin timp în urmă, escadroanele araucane stăteau cu spatele spre mare, nu departe de aici, iar un val uriaş le-a înşfăcat şi le-a înghiţit.

Don Pedro îşi aduce aminte şi comentează, iar calul clatină din cap.

Un fulger străbate cerul, iar tunetele asurzesc pămîntul.

— Plouă — constată don Pedro. Plouă cu lapte !

Calul înalţă botul şi bea. *(130)*

1558 / Cañete

Războiul continuă

Caupolicán sfîrşeşte cu o sută de săgeţi în piept. Marele şef cu un singur ochi cade trădat. Luna se oprea din drum ca să-i admire isprăvile şi nu era pe lume om care să nu-l iubească sau căruia să nu-i fie frică de el. Şi uite că un trădător i-a venit de hac.

Anul trecut, trădarea l-a surprins şi pe Lautaro :

— Şi tu, ce cauţi aici ? — a întrebat căpetenia spaniolilor.

— Vin să-ţi ofer capul lui Lautaro — a spus trădătorul.

Lautaro n-a intrat ca învingător în Santiago, în fruntea alor săi. O lance, cea mai lungă din tabăra spaniolă, i-a purtat capul de la colina Chilipirco pînă în Santiago.

Trădarea e o armă care face ravagii printre araucani, la fel ca tifosul, variola şi foamea, în timp ce războiul devastează recoltele şi semănăturile.

Dar vînătorii şi cultivatorii de pe aceste pămînturi chiliene au şi ei armele lor. Acum stăpînesc caii care înainte îi înspăimîntau : dau năvală călare, ca un vîrtej, apăraţi de pieptare din piele neargăsită. Ştiu să tragă cu archebuzele culese de pe cîmpurile de bătaie şi leagă spade în vîrful lăncilor. Ascunşi după rămurişul mişcător, în ceaţa apusului de soare, înaintează nevăzuţi. Apoi se prefac că se retrag, iar caii duşmanilor se afundă în mlaştini sau îşi rup picioarele în cursele ascunse. Coloanele de fum le spun pe unde umblă trupele spaniole : lovesc şi dispar. Se întorc pe neaşteptate şi se năpustesc asupra lor la ceasul amiezei, cînd soarele arde neiertător, iar soldaţii se prăjesc în armuri. Lasourile inventate de Lautaro îi răstoarnă pe călăreţi.

În plus, araucanii zboară. Înaintea fiecărei lupte, îşi freacă trupurile cu penele celor mai rapide păsări. *(5 şi 66)*

Cîntec araucan al călăreţului nălucă

Cine e
cel care călăreşte în vînt
ca tigrul,
cu trupul lui de fantomă ?
Cînd îl văd stejarii,

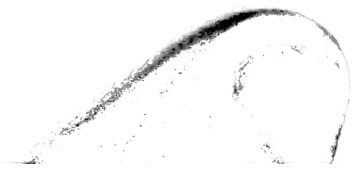

cînd îl văd oamenii,
îşi spun pe şoptite
unii altora :
„Priveşte, frate, vine
năluca lui Caupolicán". (42)

1558 / Michmaloyan

Tzitzime

L-au prins şi îl pedepsesc pe Juan Teton, indian prezicător din satul Michmaloyan, din valea Mexicului, şi pe cei care l-au ascultat şi l-au luat în seamă. Juan umbla anunţînd sfîrşitul unui ciclu şi vestind că nu e departe legătura dintre ani. Atunci, spunea el, va veni întunericul total, se va usca verdeaţa şi va domni foamea. Animale or să devină toţi cei care nu se spală pe cap ca să şteargă botezul. *Tzitzime,* înspăimîntătoarele păsări negre, vor coborî din cer şi-i vor înghiţi pe toţi cei care nu şi-au şters semnul preoţilor.

Tzitzime mai fuseseră anunţate şi de Martín Océlotl, care a fost închis şi biciuit, prădat şi alungat din Texcoco. Şi el a spus că nu va fi lumină la sărbătoarea focului nou şi că lumea se va sfîrşi din vina celor care au uitat învăţăturile părinţilor şi ale bunicilor şi nu mai ştiu cui îi datorează naşterea şi viaţa. Prin neguri, spunea el, *tzitzime* se vor năpusti asupra noastră şi vor înghiţi femeile şi bărbaţii. După părerea lui Martín Océlotl, preoţii misionari sînt *tzitzime* mascaţi, *duşmani ai veseliei, care nu ştiu că ne-am născut ca să murim şi că după moarte nu va mai fi plăcere, nici bucurie.*

Cam tot aşa cred despre preoţi şi foştii stăpîni care mai supravieţuiesc în Tlaxcala : *Sărmanii,* spun ei. *Sărmanii. Bolnavi sau nebuni trebuie să fie. În miezul zilei, în miez de noapte şi la răsăritul soarelui, cînd toţi sînt plini de bucurie, ei plîng şi se jeluiesc. Rău trebuie să le fie. Sînt oameni fără minte. Nu caută plăcerea şi bucuria, ci tristeţea şi pustiul. (109)*

1558 / Yuste

Cine sînt, cine am fost oare ?

Capul îi arde şi fiecare răsuflare e o adevărată izbîndă. Nu se mai poate ţine pe picioarele umflate de gută. Întins pe terasă, cel care a fost monarhul unei jumătăţi a lumii goneşte bufonii şi admiră asfinţitul în Extremadura. Soarele se lasă după lanţul vineţiu de munţi, iar ultimele lui raze înroşesc umbrele în mănăstirea ieronimilor.

A intrat biruitor în multe oraşe. A fost aclamat şi urît. Mulţi şi-au dat viaţa pentru el ; dar şi mai mulţi sînt cei a căror viaţă a fost curmată în numele lui. La capătul a patruzeci de ani de călătorii şi lupte, cel mai înalt prizonier al propriului său imperiu vrea să se odihnească şi să uite.

Scanned with OKEN Scanner

Astăzi a cerut să se țină o slujbă spre propria lui pomenire. Cine sînt, cine am fost oare ? În oglindă, a văzut întrînd moartea. Am mințit sau am fost mințit ?

Între două bătălii, la lumina rugurilor, a semnat peste patru sute de împrumuturi de la bancheri germani, genovezi și flamanzi, dar niciodată galioanele nu i-au adus din America destul aur și argint. Cel care a iubit atît de mult muzica a ascultat mai degrabă bubuitul tunurilor și ropotul cailor decît melodiile cîntate la lăută ; și după atîtea lupte, fiul său, Filip, moștenește un imperiu falimentar.

Din Nord, prin cețuri, Carol a sosit în Spania pe cînd avea șaptesprezece ani, urmat de un alai de negustori flamanzi și bancheri germani, într-o nesfîrșită caravană de căruțe și cai. Pe atunci nu știa nici măcar să salute în limba castiliană. Mîine, însă, o va alege pentru a-și lua rămas-bun.

— *Oh, Iisuse !* — vor fi ultimele sale cuvinte. *(41 și 116)*

1559 / Ciudad de México

Îndureraţii

Acvila casei de Austria își deschide aripile de aur, profilîndu-se pe cerul senin care domină platourile înalte. Pe o pînză neagră, înconjurată de steaguri, se odihnește coroana, ca omagiu adus lui Carol Quintul și morții care *l-a învins pe monarhul invincibil.*

Coroana, copie exactă a celei purtate de împăratul Europei, a străbătut ieri străzile orașului México. Pe o pernă de damasc, a fost purtată în procesiune. Mulțimea înalță rugi și cîntece în urma ei, iar clopotele tuturor bisericilor băteau a mort. Seniori de vază au defilat călare, în satinuri negre, brocarturi negre, pelerine de catifea neagră brodate cu aur și argint, iar arhiepiscopul, episcopii și mitrele lor strălucitoare au străbătut în lectici norii de tămîie.

De cîteva nopți, croitorii n-au mai închis ochii. Colonia întreagă se îmbracă în doliu.

În cartierele mizere de la periferie, aztecii sînt și ei îndoliați. Sînt cîteva luni, aproape un an, de cînd poartă doliu. Molima omoară pe capete. O febră, necunoscută înainte de venirea europenilor, dă sînge pe nas și pe ochi și ucide. *(28)*

Sfaturi ale bătrînilor înțelepți azteci

Acum, că poți vedea cu ochii tăi,
învață.
Aici, așa e : nu e bucurie,
nu e fericire.
Pămîntul e tărîmul plîngerii,
e locul unde ne dăm sfîrșitul
și unde pot fi cunoscute

Scanned with OKEN Scanner

tristețea și amărăciunea.
Un vînt de-obsidian se-abate
asupra noastră.
Pămîntul este locul bucuriei chinuite,
al bucuriei ce îndurerează.

Dar chiar dacă ar fi așa,
chiar dac-ar fi adevărat că totu-i suferință,
chiar dacă lucrurile așa ar sta pe lume,
trebuie oare mereu să fim înfricoșați?
Trebuie oare să tremurăm tot timpul?
Trebuie oare în plînset să ne trecem viața?

Ca să nu fie viața noastră tot un geamăt,
ca să nu ne lăsăm pradă tristeții,
Stăpînul Nostru ne oferă
hrană, zîmbet, visuri
și tăria noastră
și, în sfîrșit,
iubirea,
cea care seamănă
copiii. (110)

1560 / Huexotzingo

Recompensa

Șefii indigeni din Huexotzingo poartă acum numele noilor stăpîni. Îi cheamă Felipe de Mendoza, Hernando de Meneses, Miguel de Alvarado, Diego de Chaves sau Mateo de la Corona. Scriu însă în limba lor, limba náhuatl, o scrisoare pe care i-o trimit regelui Spaniei : *Nefericiți sîntem, sărmani vasali ai voștri din Huexotzingo...*

Îi explică lui Filip al II-lea că nu pot ajunge în alt fel la el, fiindcă n-au cu ce-și plăti călătoria, și în scrisoare își spun păsul și cer ce au de cerut. *Cum să vorbim? Cine să vorbească pentru noi? Nefericiți sîntem.*

Ei n-au purtat niciodată război împotriva spaniolilor. Douăzeci de leghe au străbătut pînă la Hernán Cortés și l-au îmbrățișat, i-au dat de mîncare, l-au slujit și i-au îngrijit soldații bolnavi. I-au pus la dispoziție oameni, arme și lemn ca să construiască brigantinele cu care a asaltat Tenochtitlanul. După căderea capitalei aztece, cei din Huexotzingo au luptat alături de Cortés în cucerirea Michoacanului, în Jalisco, Colhuacan, Pánuco, Oaxaca, Tehuantepec și Guatemala. Mulți au murit. Apoi, *cînd ne-au spus să spargem pietrele și să ardem lemnele pe care le adoram, așa am făcut și ne-am distrus templele... Tot ce ne-au cerut, am îndeplinit.*

La venirea spaniolilor, Huexotzingo era un regat independent. Locuitorii săi nu plătiseră niciodată tribut aztecilor. *Părinții, bunii și străbunii noștri nu cunoșteau tributul și nu erau datori nimănui.*

Scanned with OKEN Scanner

Acum, în schimb, spaniolii cer tributuri atît de mari, în bani şi în porumb, că *declarăm în faţa Maiestăţii Voastre că nu va trece multă vreme pînă cînd oraşul nostru Hucxotzingo va dispărea şi va muri.* (120)

1560 / Michoacán

Vasco de Quiroga

Creştinism primitiv, comunism primitiv : episcopul de Michoacán redactează rînduielile comunităţilor sale evanghelice. El le-a fondat, inspirîndu-se din *Utopia* lui Thomas Morus, din profeţii biblici şi din vechile tradiţii ale indienilor din America.

Satele create de Vasco de Quiroga, în care nimeni nu este stăpînul nimănui şi a nimic şi în care foamea şi banii sînt necunoscuţi, nu se vor înmulţi, cum ar vrea el, pe tot cuprinsul Mexicului. Consiliul Indiilor nu va lua niciodată în serios proiectele nesăbuitului episcop şi nu va arunca o privire măcar peste cărţile pe care el, încăpăţînat, le recomandă. Dar utopia s-a întors în America, unde se afla realitatea ei originară. Himerele lui Thomas Morus au căpătat trup în mica lume solidară din Michoacán ; iar indienii de aici vor simţi ca pe ceva al lor, în timpurile care vor veni, amintirea lui Vasco de Quiroga, halucinatul care şi-a fixat privirea în delir pentru a vedea dincolo de ticăloşia timpului. (227)

1561 / Villa de los Bergantines

Prima independenţă a Americii

L-au încoronat ieri. Maimuţele se uitau curioase din copaci. Din gura lui Fernando de Guzmán şiroia suc de *guanábana,* iar în ochi avea numai soare. Unul după altul, soldaţii au îngenuncheat în faţa tronului de lemn şi paie, au sărutat mîna celui ales şi i-au jurat supunere. Apoi, cu excepţia femeilor, servitorilor, indienilor şi negrilor, au semnat cu toţii actul, scriindu-şi numele sau făcînd o cruce. Notarul a certificat documentul şi aşa a fost proclamată independenţa.

Pierduţi în inima selvei, căutătorii El Dorado-ului îşi au acum propriul lor monarh. În afara urei, nimic nu-i mai leagă de Spania. Au refuzat să se mai supună regelui de dincolo de mare :

— Nu-l cunosc ! — a strigat ieri Lope de Aguirre, numai oase şi mînie, ridicînd spada acoperită de rugină. Nu-l cunosc, nici nu vreau să-l cunosc, nici să-l am stăpîn, nici să-l slujesc !

În cea mai mare colibă din sat se instalează curtea. La lumina unui candelabru, principele Fernando înfulecă de zor gogoşi de manioc date prin miere. Îl servesc pajii săi, paharnicul, ospătarul ; între două gogoşi, le dă ordine secretarilor, dictează decrete, acordă audienţe şi favoruri. Vistiernicul regatului, capelanul, majordomul curţii şi maestrul de ceremonii poartă pieptare zdrenţuite, au mîinile umflate şi buzele crăpate. Comandant al oştilor e Lope de Aguirre, şchiop, chior, aproape pitic şi

Scanned with OKEN Scanner

cu pielea arsă, conspirînd noaptea și supraveghind ziua construirea brigantinelor.

Se aud lovituri de securе și de ciocan. Curenții Amazonului au distrus navele, dar două noi chile sînt încropite pe nisip. Selva oferă lemn de bună calitate. Din pielea cailor au făcut foale ; din potcoave au făcut cuie, buloane și țîțîni.

Chinuiți de țînțari, de friguri și de aerul umed și fierbinte, oamenii așteaptă nașterea corăbiilor. Se hrănesc cu nutreț și carne de vultur nesărată. N-au mai rămas nici cîini, nici cai, iar cîrligele undițelor nu mai scot din rîu decît nămol și plante putrezite ; cu toate acestea, nimeni nu se îndoiește în tabără că ceasul răzbunării a sosit. Au plecat din Peru cu cîteva luni în urmă, în căutarea lacului unde legenda spune că se găsesc statui de aur masiv, de mărimea unui copil, și tot în Peru vor să se întoarcă, pe picior de război. Nu vor mai pierde nici o zi căutînd pămîntul făgăduinței, fiindcă își dau seama că îl cunosc deja și s-au sătumrat să-și tot blesteme nenorocul. Vor naviga pe Amazon, vor ieși pe ocean, vor ocupa insula Margarita, vor invada Venezuela și Panamá...

Cei adormiți visează argintul din Potosí. Aguirre, care nu închide niciodată singurul ochi care i-a mai rămas, îl vede și treaz. *(123 și 164)*

1561 / Nueva Valencia del Rey

Aguirre

În mijlocul scenei, cu securea în mînă, apare Lope de Aguirre, înconjurat de zeci de oglinzi. Profilul regelui Filip al II-lea, negru, imens, se desenează pe fundal.

LOPE DE AGUIRRE *(vorbind cu fața spre public)* — Purtîndu-ne înfrîngerea, trecînd prin mari primejdii și înfruntînd moartea, am făcut mai bine de zece luni și jumătate pînă la gurile Amazonului, care e un rîu mare și de temut și cu rău renume. Apoi, am pus stăpînire pe insula Margarita. Acolo, am răsplătit cu știreangul sau cu lațul douăzeci și cinci de trădări. Apoi ne-am deschis drum pe uscat. Tremură de frică soldații regelui Filip ! În curînd vom părăsi Venezuela... În curînd vom intra biruitori în regatul Peru ! *(Se întoarce și înfruntă propria-i imagine, jalnică, pe care i-o întoarce o oglindă.)* Eu l-am făcut rege pe don Fernando de Guzmán, pe rîul Amazon ! *(Ridică securea și sparge oglinda.)* Eu l-am făcut rege și tot eu l-am ucis ! Și pe căpitanul gărzii, și pe general, și pe alți patru căpitani ! *(În timp ce vorbește, sparge, una după alta, toate oglinzile.)* Și pe majordomul lui, și pe căpitanul lui preot de campanie !... Și pe o femeie din șleahta care mi se împotrivea, și pe un comandor de Rodos și pe un amiral... și alți șase aliați !... Și am numit alți căpitani și un sergent major ! Și au vrut să mă ucidă și i-am spînzurat ! *(Face praf ultimele oglinzi.)* Pe toți, pe toți !... *(Suflînd greu, se așază pe podeaua acoperită de cioburi. În mîini, verticală, securea. Privirea-i e pierdută. Lungă tăcere.)* În tinerețe, am trecut oceanul spre ținuturile Perului, fiindcă eu prețuiesc doar cu lancea în mînă... Un sfert de veac !... Taine, mizerii... Am scurmat în cimitire ca să smulg pentru

Scanned with OKEN Scanner

alţii argintărie şi potire de aur... Am ridicat spînzurători în mijlocul unor oraşe încă nenăscute... Călare, am urmărit oameni... Indieni alergînd îngroziţi prin flăcări... Cavaleri cu titluri pompoase şi haine de mătase închiriate, hidalgos, fii ai nimănui agonizînd în selvă, turbînd, muşcînd pămîntul, cu sîngele otrăvit de înţepături... În cordilieră, războinici acoperiţi cu armuri oţelite, răpuşi de furtuni mai violente decît orice foc de archebuză... Mulţi şi-au găsit mormîntul în măruntaiele vulturilor... Mulţi au rămas galbeni ca aurul pe care-l căutau... Pielea galbenă, ochii galbeni... Iar aurul... *(Lasă securea să-i cadă. Cu greu desface mîinile ca nişte gheare. Îşi arată palmele.)* Risipit... Aur devenit umbră sau colb... *(Priveşte mirat. Rămîne mut, multă vreme. Deodată, se ridică. Cu spatele la public, ridică pumnul spre umbra enormă a lui Filip al II-lea, proiectată, cu barba lui de ţap, pe fundal.)* Puţini regi ajung în iad, dar asta doar fiindcă sînteţi puţini ! *(Se îndreaptă spre fundul scenei, tîrîndu-şi piciorul şchiop.)* Nerecunoscătorule ! Mi-am ruinat trupul ca să te apăr împotriva răzvrătiţilor din Peru ! Ţi-am dat un picior, un ochi şi mîinile astea care nu-mi mai servesc la mare lucru ! Acum, cel răzvrătit sînt eu ! Răzvrătit pînă la moarte, din cauza nerecunoştinţei tale ! *(Se întoarce cu faţa spre public, scoate sabia din teacă.)* Eu, Principe al răzvrătiţilor ! Lope de Aguirre Pelerinul, Mînia lui Dumnezeu, Şef al ofensaţilor ! N-avem nevoie de tine, rege al Spaniei ! *(Se aprind lumini colorate în diferite puncte ale scenei.)* Nu trebuie să-ţi lăsăm nici un ministru în viaţă ! *(Se năpusteşte, cu spada în mînă, asupra unui fascicul de lumină roşiatică.)* Oidores *, guvernatori, preşedinţi, viceregi ! Război pe viaţă şi pe moarte împotriva codoşilor de curteni ! *(Fasciculul de lumină e în acelaşi loc, indiferent la spada care îl retează.)* Uzurpatori ! Hoţi ! *(Spada răneşte aerul.)* Voi aţi distrus Indiile ! *(Atacă un fascicul de lumină galbenă.)* Literaţi, notari, conţopişti ! Pînă cînd o să mai suportăm jecmăneala voastră pe pămînturile astea pe care noi le-am cucerit ? *(Loviturile de spadă taie un fascicul de lumină albă.)* Călugări, episcopi, arhiepiscopi ! Nu vreţi să îngropaţi indieni săraci ! Din penitenţă ţineţi la bucătărie o duzină de fetişcane ! Traficanţi ! Traficanţi cu lucruri sfinte ! Şarlatani ! *Şi tot aşa, continuă vîrtejul neputincios al spadei împotriva fasciculelor de lumină care se înmulţesc pe scenă. Aguirre e tot mai sleit de puteri şi se vede tot mai singur şi mai mic.) (123 şi 164)*

1561 / Nueva Valencia del Rey

Din scrisoarea lui Lope de Aguirre către regele Filip al II-lea

...De fapt noi am priceput deja în regatul acesta cît eşti de crud şi că îţi încalci credinţa şi cuvîntul, şi de aceea mai puţină crezare dăm pe-aici cuvîntului tău decît cărţilor lui Martin Luther, fiindcă Viceregele tău, Marchizul de Cañete, l-a spînzurat pe Martîn de Robles, om de seamă aflat în slujba ta, şi pe viteazul Tomás Vázquez, cuceritor al Pe-

* *Oidor*, magistrat care, în audienţele regale (tribunale) ale Spaniei, audia părţile şi lua hotărîri.

Scanned with OKEN Scanner

rului, şi pe sărmanul de Alonso Díaz care s-a străduit mai mult în descoperirea regatului acestuia decît exploratorii lui Moise în deşert...

Ia seama, ia seama, Rege spaniol, nu fi crud cu vasalii tăi, nici nerecunoscător, căci aflîndu-vă tatăl tău şi cu tine pe tronul Spaniei lipsiţi de griji, ţi-au dat vasalii tăi cu preţul sîngelui şi al averii lor toate regatele şi domeniile cîte ai pe-aici, şi ia seama, doamne şi stăpîne, dacă vrei să fii un rege drept, că nu poţi trage nici un cîştig din pămînturile acestea unde n-ai riscat nimic, dacă cei care au muncit şi au asudat pe ele nu vor fi mai întîi răsplătiţi...

Of, of, ce păcat că Cezarul şi Împăratul, tatăl tău, a cucerit cu forţele Spaniei trufaşa Germanie şi a cheltuit atîta bănet scos din aceste Indii pe care noi le-am descoperit, iar ţie nici că-ţi pasă de bătrîneţea şi truda noastră, măcar atît cît să ne amăgeşti pentru o zi foamea... (123)

1561 / Barquisimeto

Se restabileşte ordinea

Părăsit de ai săi, care au preferat iertarea sau favorurile regale. Lope de Aguirre o ciuruie cu lovituri de cuţit pe fiica lui, Elvira, *ca să n-ajungă saltea pentru nemernici,* şi îi înfruntă pe călăi. Le corectează tirul, nu aşa, nu aşa, prost mai ochiţi, şi cade fără să se încredinţeze Domnului.

Cînd Filip al II-lea citeşte scrisoarea, aşezat pe tron, acolo, departe, căpăţîna lui Aguirre stă înfiptă într-o suliţă, ca să servească de învăţătură tuturor peonilor dezvoltării europene. *(123 şi 164)*

1562 / Maní

Se înşală focul

Fray Diego de Landa aruncă în foc, una după alta, cărţile maya.

Inchizitorul îl afuriseşte pe Satana, iar focul trosneşte şi mistuie. De jur-împrejurul rugului, ereticii urlă cu captele în jos. Atîrnaţi de picioare, cu pielea numai răni în urma loviturilor de bici, indienii primesc băi de ceară topită, în timp ce vîlvătaia creşte, iar cărţile pîrîie de parcă s-ar văita.

În noaptea aceasta, opt secole de literatură maya se prefac în cenuşă. Pe aceste lungi suluri de hîrtie de scoarţă vorbeau semnele şi imaginile : povesteau muncile şi zilele, visele şi războaiele unui popor născut înainte de Columb. Cu pensule din păr de mistreţ, cunoscătorii lucrurilor pictaseră cărţile acestea iluminate, iluminatoare, pentru ca nepoţii nepoţilor să nu fie orbi, să ştie să se vadă şi să-şi vadă istoria, să cunoască mişcarea stelelor, frecvenţa eclipselor şi profeţiile zeilor şi să poată invoca ploile şi obţine recolte bogate de porumb.

În centru, inchizitorul arde cărţile. De jur-împrejurul rugului, îi pedepseşte pe cititorii lor. În timpul acesta, autorii, artişti-preoţi, morţi cu ani sau cu secole în urmă, beau ciocolată la umbra răcoroasă a primu-

Scanned with OKEN Scanner

lui copac din lume. Ei sînt liniştiţi, fiindcă au murit ştiind că memoria nu arde. Oare nu se va cînta şi nu se va dansa, în veacul vecilor, tot ce au pictat ei ?

Cînd i se aruncă pe foc căsuţele de hîrtie, memoria se adăposteşte în gurile care cîntă slăvind oamenii şi zeii, *cîntece care rămîn din om în om*, şi în trupurile care dansează în sunetul trunchiurilor goale, al carapacelor de ţestoasă şi al flautelor de trestie. *(205 şi 219)*

1563 / Fortăreaţa Arauco

Istoria care va fi

Asediul e sufocant. În acest fortuleţ de la frontieră, de două ori ars şi renăscut, aproape că nu mai există apă. În curînd va trebui băut puţinul care se urinează. Au căzut atîtea săgeţi, că spaniolii le folosesc drept lemn de foc.

Şeful araucanilor se apropie, călare, pînă la picioarele zidului :

— Căpitane ! Mă auzi ?

Lorenzo Bernal se iveşte sus, pe zid.

Şeful indian anunţă că vor presăra paie în jurul fortăreţei şi le vor da foc. Mai spune că în Concepción n-au mai lăsat pe nimeni în viaţă.

— Nici gînd ! strigă Bernal.

— Predaţi-vă, căpitane ! N-aveţi scăpare.

— Nici gînd ! Nici gînd !

Calul se ridică în două picioare.

— Atunci, o să muriţi !

— Să murim, atunci ! răspunde Bernal şi strigă : „Dar cu timpul o să cîştigăm războiul. O să fim tot mai mulţi !".

Indianul izbucneşte în rîs :

— Cu ce femei ? întreabă el.

— Dacă n-o să avem spaniole, o să le avem pe ale voastre, răspunde rar căpitanul, cîntărindu-şi cuvintele, şi adaugă :

— *Şi le vom face copii care vor fi stăpînii voştri. (130)*

1564 / Plymouth

Hawkins

Cele patru corăbii aflate sub comanda căpitanului John Hawkins aşteaptă fluxul de dimineaţă. Îndată ce vor creşte apele, or să plece spre Africa, să vîneze oameni pe coastele Guineei. De acolo se vor îndrepta spre Antile, să schimbe sclavii pe zahăr, piei şi perle.

Cu cîţiva ani în urmă, Hawkins a făcut drumul acesta pe cont propriu. Cu o navă botezată *Iisus* a vîndut în Santo Domingo trei sute de negri de contrabandă. Regina Elisabeta a făcut o criză de furie, dar s-a potolit cînd a aflat bilanţul călătoriei. Cît ai clipi din ochi, a devenit partener comercial al curajosului *cîine de mare* din comitatul Devon, iar

Scanned with OKEN Scanner

conții de Pembroke și de Leicester și primarul Londrei au cumpărat primele acțiuni ale noii companii.

În timp ce marinarii ridică velele, căpitanul Hawkins le ține o predică de pe punte. În secolele următoare, flota britanică își va însuși pe deplin aceste ordine :

— *Slujiți-l zilnic pe Domnul !* strigă Hawkins din răsputeri. *Iubiți-vă unii pe alții ! Păstrați-vă proviziile ! Îngrijiți-vă de foc ! Alegeți-vă o bună tovarășie ! (127, 187 și 198)*

1564 / Bogotá

Necazurile vieții conjugale

— Ia spune, mă găsești ciudată ?

— Păi, puțintel.

— Puțintel cum ?

— Puțintel cam grasă, stăpînă, nu vă fie cu supărare.

— Ia să văd, ghicești ? Grasă de mîncare sau de rîs ?

— S-ar părea că din iubire, stăpînă, și să nu mi-o luați în nume de rău.

— Da de unde, femeie, că doar de-asta te-am chemat...

Stăpîna e foarte îngrijorată. Trupul ei n-a mai avut răbdare să-l aștepte pe soțul absent și cineva i-a șoptit că încornoratul e în drum spre Cartagena. Cînd i-o descoperi burta... Ce n-o să facă bărbatul ăsta așa de hotărît ! Pentru durerile de cap, el are un leac sigur : decapitarea...

— De-asta te-am chemat, Juana. Ajută-mă, tu care ești așa de descurcăreață de poți bea vin dintr-un pahar gol. Spune-mi : îmi vine bărbatul cu flota la Cartagena ?

Într-un lighean de argint, negresa Juana García amestecă apă, țărînă, sînge, buruieni. Scufundă o cărticică verde și o lasă să plutească. Apoi își vîră nasul :

— Nu — o informează ea. Nu vine. Și dacă vreți să vă vedeți bărbatul, aplecați-vă.

Stăpîna se înclină peste lighean. La lumina lumînărilor, îl zărește. Stă lîngă o femeie frumoasă, într-un loc plin de mătăsuri și cineva croiește o rochie de pînză înflorată.

— Ah, șarlatanul ! Ia spune, Juana, ce loc e ăsta ?

— Casa unui croitor, în insula Santo Domingo.

În lichidul gros apare imaginea unui croitor potrivind o mînecă.

— I-o iau ? — propune negresa.

— Ia-i-o !

Mîna iese din lighean ; cu vîrful degetelor ține o mînecă de pînză fină șiroind de apă.

Stăpîna tremură de mînie.

— Încă n-am burta cît ar merita, porcul porcilor !

Într-un colț, un cățeluș mîrîie încetișor, cu ochii mijiți. *(194)*

Scanned with OKEN Scanner

1565 / Drumul spre Lima

Iscoada

Pe moşia lui don Antonio Solar, pe malurile rîului Lurín, pepenii galbeni au crescut mari ca soarele. E pentru prima dată cînd pe aceste meleaguri se cultivă fructele acestea aduse din Spania ; vătaful îi trimite stăpînului zece mostre ca să-l bucure şi să se fălească. Dimensiunile pepenilor nu pot fi comparate decît cu mărimea ridichilor din valea rîului Cuzapa, despre care se spune că de ele se pot lega cinci cai.

Doi indieni duc la Lima, în saci, darul vătafului. Duc şi o scrisoare, ca să i-o înmîneze, o dată cu pepenii, lui don Antonio Solar :

— Dacă mîncaţi vreun pepene — i-a avertizat vătaful — scrisoarea asta o să vă dea de gol.

La jumătatea drumului, cînd sînt la cîteva leghe de Oraşul Regilor, indienii se aşază pe un mal înalt să se odihnească.

— Ce gust o fi avînd fructul ăsta aşa de rar ?

— Minunat trebuie să fie.

— Ce-ar fi să gustăm ? Un pepene. Unul singur.

— *Ne pîrăşte scrisoarea* — avertizează unul dintre indieni.

Se uită la scrisoare şi o urăsc. Îi caută o închisoare. O ascund în spatele unei stînci, de unde nu poate vedea nimic, şi din cîteva muşcături înghit un pepene cu miezul zemos şi dulce, cu un gust niciodată închipuit, apoi mai mănîncă unul, ca să echilibreze sarcinile.

După aceea iau scrisoarea, o vîră sub haine, îşi aruncă sacii la spinare şi pornesc mai departe. *(76)*

1565 / Yauyos

Piatra aceasta sînt eu

Funcţionarul regelui o aşteaptă pe vrăjitoarea cea pricepută la rele, care trebuie să vină să dea socoteală. La picioarele lui zace, cu faţa în jos, idolul de piatră. Vrăjitoarea a fost surprinsă în timp ce veghea pe ascuns statueta de ceramică şi în curînd va plăti pentru erezie. Dar înainte de a o pedepsi, funcţionarul vrea să audă din gura ei mărturisirea discuţiilor cu diavolul. Pe cînd aşteaptă să-i fie adusă, îşi trece vremea călcînd în picioare statueta şi gîndindu-se la soarta indienilor, fiinţe pe care Dumnezeu regretă că le-a făcut.

Soldaţii o împing de la spate pe vrăjitoare, care rămîne tremurînd în prag.

Atunci statueta de piatră, urîtă şi bătrînă, o salută în limba quechua pe vrăjitoarea cea bătrînă şi urîtă :

— *Fii binevenită, prinţesă* — spune vocea, răguşită, de sub picioarele funcţionarului.

Funcţionarul rămîne trăsnit şi cade, răscrăcărat, la pămînt.

În timp ce îi face vînt cu pălăria, bătrîna se prinde de haina leşinatului şi îl roagă : „Nu mă pedepsi, domnule, n-o sparge !“

Bătrîna ar vrea să-i explice că în piatra aceasta trăiesc divinităţile şi că, dacă n-ar fi statueta, ea n-ar şti cum o cheamă, nici cine e, nici de unde vine şi ar umbla prin lume goală şi pierdută. *(221)*

Scanned with OKEN Scanner

Rugăciune a incaşilor, în căutarea Domnului

Ascultă-mă,
din marea de sus unde te găseşti,
din marea de jos unde zăboveşti.
tu,
creator al lumii,
olar al omului,
Domn al Domnilor.
Pe tine
ochii mei tînjesc să te vadă
şi jinduiesc să te cunoască,
fiindcă văzîndu-te eu,
cunoscîndu-te,
preţuindu-te,
înţelegîndu-te,
mă vei vedea şi tu şi mă vei cunoaşte.
Soarele, luna,
ziua,
noaptea,
vara,
iarna,
nu umblă în zadar,
în ordine,
spre locul cuvenit
şi ajung la soroc.
Pretutindeni porţi cu tine
sceptrul tău de rege.
Ascultă-mă,
ajută-mă !
Să nu mai obosesc,
să nu mai mor. (105)

1565 / Ciudad de México

Ceremonia

Tunica aurită scînteiază în soare. După patruzeci şi cinci de ani de la propria lui moarte, Moctezuma e în fruntea procesiunii. Călăreţii dau năvală în piaţa centrală a oraşului México.

Dansatorii se mişcă în tunetul tobelor şi în plînsetul fluierelor. Mulţi indieni, îmbrăcaţi în alb, înalţă buchete de flori ; alţii poartă pe umeri imense vase de lut. Fumul de tămîie se amestecă cu mirosul mîncărurilor picante.

În faţa palatului lui Cortés, Moctezuma descalecă.

Se deschide uşa. Înconjurat de paji înarmaţi cu baltage lungi şi ascuţite, apare Cortés.

Moctezuma îşi pleacă umil capul încoronat cu pene, cu aur şi cu pietre preţioase. Îngenunchеat, oferă ghirlande de flori. Cortés îi atinge

Scanned with OKEN Scanner

umărul. Moctezuma se ridică. Cu mișcări încete, își scoate masca și dă la iveală părul cîrlionțat și mustățile în furculiță ale lui Alonso de Avila.

Alonso de Avila, stăpîn atotputernic de indieni, de pămînturi și de mine, intră în palatul lui Martín Cortés, marchiz de Oaxaca. Fiul unui conchistador își deschide casa în fața unui nepot de conchistador.

Astăzi începe oficial conspirația împotriva regelui Spaniei. Viața coloniei nu se limitează la serate și turnire, partide de cărți și de vînătoare. *(28)*

1566 / Madrid

Fanaticul demnității umane

Fray Bartolomé de Las Casas trece peste rege și peste Consiliul Indiilor. Va fi pedepsit pentru nesupunere ? La cei nouăzeci și doi de ani ai săi, puțin îi pasă. De-o jumătate de secol se tot luptă. Oare cheia tragediei sale nu trebuie căutată tocmai aici ? Știe foarte bine că l-au lăsat să cîștige multe bătălii, pentru că rezultatul războiului era hotărît dinainte.

Degetele nu-l mai ascultă. Dictează scrisoarea. Fără permisiunea nimănui, se adresează direct Sfîntului Scaun. Îi cere papei Pius al V-lea să ordone încetarea războaielor purtate împotriva indienilor și să pună capăt jafului care folosește crucea drept scuză. În timp ce dictează se indignează, i se urcă sîngele la cap și i se sparge vocea care i-a mai rămas, puțină și dogită.

Deodată, cade la pămînt. *(70 și 90)*

1566 / Madrid

Chiar dacă pierzi, tot merită osteneala

Buzele se mișcă, rostind cuvinte mute.

— O să mă ierți, Doamne ?

Fray Bartolomé cere îndurare la Judecata de Apoi pentru că a crezut că sclavii negri și mauri ar putea ușura soarta indienilor.

Zace întins, cu fruntea scăldată în sudoare, palid tot, iar buzele nu încetează să se miște.

Un tunet se descarcă, surd, în depărtare. Fray Bartolomé, născătorul, făcătorul, închide ochii. Cu toate că niciodată n-a auzit prea bine, ascultă răpăitul ploii pe acoperișul mănăstirii din Atocha. Ploaia îi scaldă fața. Surîde.

Unul dintre preoții care îl priveghează șoptește ceva despre lumina ciudată care-i destinde chipul. Prin ploaie, eliberat de chinuri și de îndoieli, fray Bartolomé călătorește, pentru ultima dată, spre lumile înverzite unde a cunoscut bucuria.

— Mulțumesc — spun în tăcere buzele sale, în timp ce el citește rugăciunile la lumina licuricilor, împroșcat de ploaia care lovește acoperișul din frunze de palmier.

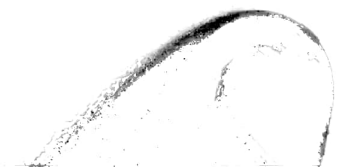

Scanned with OKEN Scanner

— Mulţumesc — spune, pe cînd oficiază slujbe în şoproane fără pereţi şi botează copii goi în rîuri.

Preoţii îşi fac semnul crucii. S-au scurs şi ultimele firicele de nisip în clepsidră. Cineva o întoarce, ca nu cumva să se întrerupă timpul *(27, 70 şi 90)*

1568 / Los Teques

Guaicaipuro

Rîul n-o să-i mai reflecte niciodată chipul, nici panaşul bogat.

De astă dată, zeii nu i-au mai dat ascultare femeii lui, Urquía, care le cerea să nu-l atingă gloanţele, nici bolile şi ca niciodată somnul, frate cu moartea, să nu uite să-l redea lumii la sfîrşitul fiecărei nopţi.

Guaicaipuro a murit împuşcat.

De cînd indienii l-au ales şef, n-a mai fost clipă de răgaz în valea aceasta, nici în ţinutul muntos Avila, iar în proaspăt construitul oraş Caracas, cînd i se şoptea numele, lumea îşi făcea semnul crucii.

În faţa morţii şi a funcţionarilor ei, ultimul dintre slobozi a căzut strigînd *omorîţi-mă, omorîţi-mă, eliberaţi-vă de teamă. (158)*

1568 / Ciudad de México

Fiii lui Cortés

Martín e numele fiului mai mare al lui Hernán Cortés, fiu natural pe care i l-a dăruit indianca Malinche. Pe patul de moarte, tatăl lui i-a lăsat o pensioară anuală.

Tot Martín îl cheamă şi pe fiul legal al lui Hernán Cortés, pe care i l-a dăruit o spanioloaică, fiică de conte şi nepoată de duce. Fiul acesta a moştenit blazonul şi averea : e marchiz de Oaxaca, stăpîn peste mii de indieni şi mii de leghe din pămîntul pe care tatăl său l-a umilit, l-a iubit şi l-a ales pentru odihna veşnică.

Martín, marchizul, obişnuia să se plimbe pe străzile oraşului México într-un jilţ de catifea stacojie brodat cu aur. În urma lui veneau gardienii în livrele roşii, cu spade la brîu. Cine-i ieşea în cale îşi descoperea capul, i se închina şi se alătura convoiului. Celălalt Martín, bastardul, făcea parte din suită.

Martín, marchizul, a vrut s-o rupă cu Spania şi să se proclame rege al Mexicului. Cînd conjuraţia a eşuat, a bîiguit cuvinte de căinţă şi a dezvăluit cîteva nume. Viaţa i-a fost cruţată.

Martín, bastardul, care şi-a slujit fratele în conspiraţie şi nu numai în conspiraţie, se zvîrcoleşte acum în camera de tortură. Alături de el, scribul notează : ***A fost dezbrăcat şi prins în chingi. Mustrat, a spus că nu se simte vinovat.***

Scanned with OKEN Scanner

Călăul învîrteşte roata. Carnea plesneşte, oasele trosnesc.

Scribul notează : *E dojenit din nou. Spune că nu are nimic de adăugat la tot ce-a spus.*

A doua învîrtire a roţii. A treia, a patra, a cincea. *(28)*

1569 / Havana

Sfîntul Simion împotriva furnicilor

Furnicile hărţuiesc oraşul şi distrug semănăturile. Cîţiva creştini cu somnul mai greu au murit chiar devoraţi pe la buric.

Într-o şedinţă extraordinară, autorităţile din Havana hotărăsc să recurgă la protecţia unui sfînt patron care să apere oraşul de furnicile sălbatice.

În prezenţa reverendului Alonso Álvarez are loc tragerea la sorţi. Dintre cei doisprezece apostoli, favorit iese sfîntul Simion, ales avocat *ca să intervină pe lîngă Domnul Tatăl Nostru să scape de furnici oraşul acesta, cu casele, moşiile şi hotarele lui.*

Drept răsplată, oraşul va institui o sărbătoare anuală în onoarea şi întru cinstirea prea fericitului sfînt Simion, cu slujbă în zori şi în timpul dimineţii, procesiuni la care să participe obligatoriu toată lumea şi lupte de tauri. *(161)*

1571 / Ciudad de México

Îţi vei denunţa aproapele

La balcoane atîrnă blazoane, pleduri colorate, catifele, steaguri. Armura cavalerului de Santiago scoate scîntei, în timp ce acesta pleacă steagul ordinului său în faţa viceregelui. Pajii îşi înalţă halebardele în jurul crucii imense ridicate pe eşafod.

De la Madrid a venit inchizitorul general. Timpane şi trompete îi anunţă sosirea. Vine pe spinarea unei catîrci bogat împodobite, înconjurat de glugi negre şi lumînări aprinse.

Sub autoritatea sa supremă vor fi schingiuiţi sau arşi de vii ereticii. În urmă cu secole, papa Inocenţiu al IV-lea a cerut să fie schingiuiţi ucigaşii sufletului şi hoţii credinţei în Hristos ; mult mai tîrziu, papa Paul al III-lea a interzis ca tortura să dureze mai mult de o oră. De atunci, inchizitorii îşi întrerup pentru o clipă activitatea la fiecare ceas. Inchizitorul general de curînd sosit în Mexic va veghea ca niciodată în timpul execuţiilor să nu se folosească lemn verde, ca să nu împută oraşul cu fum urît mirositor ; va mai ordona ca execuţiile să aibă loc în zile cu cer senin, pentru ca toată lumea să le poată admira. Nu se va ocupa de indieni, *care sînt noi în credinţă, oameni slabi şi săraci cu duhul.*

Inchizitorul general se aşază lîngă vicerege. O salvă de artilerie îl salută.

Răsună tobele, iar pristavul proclamă edictul general cu privire la credinţă. Edictul cere ca toată lumea să denunţe ceea ce ştie sau a văzut

ori auzit, fără să cruțe femeia, bărbatul, părintele sau pe oricine altcineva, oricît de apropiat ar fi. Toți sînt obligați să-i denunțe pe cei vii sau pe cei morți dacă au spus sau dat crezare *cuvintelor sau părerilor eretice, suspecte, greșite, cutezătoare, supărătoare, scandaloase sau blasfemiatoare. (115 și 139)*

1571 / Madrid

Vina e a criminalului sau a martorului ?

A oglinzii sau a feței care se oglindește în ea ? Regele nu stă prea mult pe gînduri. Prin decret, ordonă sechestrarea tuturor manuscriselor lăsate de fray Bartolomé de Las Casas, ca să nu ajungă în mîinile spaniolilor răuvoitori și ale dușmanilor Spaniei. Filip al II-lea se arată îngrijorat mai ales de posibilitatea publicării sau difuzării voluminoasei *Istorii a Indiilor*, pe care Las Casas nu a putut să o termine și care trăiește, închisă sub cheie, în mănăstirea San Gregorio. *(70 și 90)*

1572 / Cuzco

Túpac Amaru I

Picioarele lui se tîrăsc pe caldarîm. Pe spinarea unui măgar pitic, cu lațul în jurul gîtului, Túpac Amaru merge spre eșafod. Un pristav îi deschide calea, numindu-l în gura mare tiran și trădător.

În piață crește zarva.

— Inca, de ce te duc să-ți taie capul ?

Murmurul mulțimii indigene devine urlet. *Să ne trimită pe toate la moarte !*, strigă femeile.

De pe eșafod, Túpac Amaru ridică o mînă, o duce la ureche și o lasă să cadă încetișor. Atunci, mulțimea amuțește.

Cînd sabia călăului desparte de trup capul nepotului lui Huaina Cápac, în afară de liniște nu se mai aude nimic.

O dată cu Túpac Amaru se sfîrșesc patru secole de dinastie a incașilor și aproape patruzeci de ani de rezistență în munții Wilcabamba. Vîrtejul războiului nu va mai coborî peste orașul Cuzco în ritmul răgușit al tobelor. *(76)*

Cred cei învinși :

Se va întoarce și va umbla pe pămînt. Munții cei înalți o știu. Pentru că sînt cei mai înalți, văd mai departe și știu.

A fost fiul soarelui și al unei femei neroade.

Scanned with OKEN Scanner

El a închis vîntul, iar pe soare, tatăl său, l-a legat pentru ca timpul să dureze.

Cu lovituri de bici, mînîndu-le de la spate, a dus pietre pe înălţimi. Cu pietrele acestea a durat temple şi fortăreţe.

Pe unde a mers el, au mers şi păsările. Păsările îl salutau şi îi înveseleau umbletul. De atîta mers, i-au sîngerat picioarele. Cînd sîngele picioarelor lui s-a amestecat cu ţărîna, noi am învăţat să cultivăm pămîntul. Am învăţat să vorbim atunci cînd el ne-a spus : „Vorbiţi !“ El a fost mai puternic şi mai tînăr decît noi.

În piepturile noastre n-a sălăşluit întotdeauna frica. Nu întotdeauna am umblat împleticindu-ne. Istoria noastră e lungă. Istoria noastră s-a născut în ziua cînd am fost smulşi din gura, din ochii, din subsuorile şi din pîntecele pămîntului.

Españarrí, fratele lui Inkarrí, i-a tăiat capul. El a făcut-o. Capul lui Inkarrí a devenit bani. Din măruntaiele lui pline de scîrnăvie au izvorît aurul şi argintul.

Munţii cei înalţi o ştiu. Capul lui Inkarrí vrea să crească spre picioare. Fărîmele lui se vor uni odată. În ziua aceea, zorii se vor ivi la asfinţit. În ziua aceea, el va umbla pe pămînt însoţit de păsări. *(15 şi 162)*

1574 / Ciudad de México

Primul autodafe din Mexic

De la proclamarea edictului cu privire la denunţuri, plouă cu turnătorii împotriva ereticilor şi a bigamilor, a vrăjitoarelor şi a blasfemiatorilor.

Autodafeul are loc în prima duminică de Păresimi. De la răsăritul soarelui pînă la căderea nopţii, Tribunalul Sfintei Inchiziţii dictează sentinţe împotriva fiinţelor înspăimîntătoare smulse din celule şi din camerele de tortură. Pe eşafodul somptuos, înconjuraţi de lăncii, călăii îşi fac meseria în ovaţiile mulţimii. *Nici că s-a mai pomenit atîta lume venită să se veselească public sau la vreun act solemn organizat pe aceste meleaguri,* spune viceregele Noii Spanii, care asistă la spectacol aşezat într-un jilţ îmbrăcat în catifea şi cu o pernă sub picioare.

Se aplică pedeapsa lumînării, frînghiei, căluşului, abjurarea *de levi* şi între o sută şi două sute de lovituri de bici unui argintar, unui meşter cuţitar, unui aurar, unui secretar şi unui pantofar *pentru a fi spus că actul carnal în sine nu e un păcat mortal.* Pedepse asemănătoare au suferit diferiţi bigami ; între ei, călugărul augustin Juan Sarmiento, care, cu spatele tot o rană, se duce să vîslească timp de cinci ani pe o galeră.

O sută de lovituri de bici primesc negrul Domingo, născut aici, *fiindcă are obiceiul să-l renege pe Domnul,* şi Miguel Franco, metis, pentru că *o punea pe femeia lui să i se confeseze.* Alte o sută primeşte spiţerul sevillan Gaspar de los Reyes, *pentru a fi spus că mai bine să trăieşti în concubinaj decît însurat şi că săracilor şi celor îndureraţi le e permis să jure strîmb pentru bani.*

Să tragă la vîsle pe galere, *închisoare aspră pentru desfrînaţi,* se duc diferiţi luterani şi evrei care *o dată cu laptele şi-au supt şi erezia,*

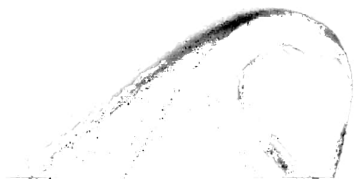

cîțiva englezi din flota piratului John Hawkins și un francez *care-i numea trîndavi pe Rege și pe Papă.*

Pe rug își sfîrșesc zilele trăite în erezie un englez din minele din Guanajuato și un bărbier francez din Yucatán. *(139)*

1576 / Guanajuato

Spun fețele bisericești

A ajuns în Mexic cu douăzeci de ani în urmă. Doi porumbei au îndrumat-o pînă la Guanajuato. A ajuns fără nici o zgîrietură, cu toate că a traversat marea și a străbătut deșertul, iar însoțitorii i s-au rătăcit. Ne-a trimis-o regele drept mulțumire pentru bogățiile izvorîte din belșug și fără încetare din măruntaiele acestor munți.

Timp de mai bine de opt secole, trăise în Spania. Ferită de mauri, a supraviețuit ascunsă într-o peșteră din Granada. Cînd a fost descoperită și răscumpărată de creștini, pe trupul ei de lemn nu era nici o rană. Intactă a ajuns la Guanajuato. Intactă e și acum, făcînd minuni. Săracilor ca și bogaților, Doamna Noastră din Guanajuato le ușurează sărăcia ; și îi apără de frig pe cei ce dorm sub cerul liber sau adăpostiți în palate. În nesfîrșita-i îngăduință, nu face deosebire între stăpîni și sclavi. Și nu e om care să o invoce și să fie lipsit de favoarea divină.

Prin mila ei se salvează acum mulți indieni din Guanajuato, care aleargă la ea plini de credință și de pocăință. Ea a oprit spada Domnului, care cu îndreptățită mînie pedepsește astăzi idolatriile și păcatele indienilor din Mexic. Neatinși de ciumă au rămas îndurerații care și-au ridicat rugile spre ea și i-au plătit pomana corespunzătoare.

În celelalte regiuni, indianul scăpat de tifos moare de foame sau de suferință. Cadavrele umplu cîmpurile și piețele și pline de morți sînt casele în care, murind toți, n-a mai avut cine să dea fuga să anunțe. În întreg Mexicul ciuma a ridicat asemenea nori de fum și o asemenea duhoare de împuțiciune, că spaniolii nu putem umbla decît ținîndu-ne de nas. *(79 și 131)*

1576 / Xochimilco

Apostolul Santiago împotriva ciumei

Aici plăteau tribut, în bani și în porumb, pînă și copiii de țîță. Dacă ciuma își mai face de cap, cine o să mai plătească ? Brațe de pe-aici au ridicat catedrala din Mexic. Dacă nu încetează ciuma, cine o să mai semene cîmpurile ? Cine o să mai toarcă și cine o să mai țeasă în ateliere ? Cine o să mai înalțe biserici și cine o să mai pietruiască străzile ?

Franciscanii discută situația în mănăstire. Din cei treizeci de mii de indieni cîți erau în Xochimilco la venirea spaniolilor, n-au mai rămas decît patru mii, poate nici măcar atît. Mulți au murit luptîndu-se alături de Hernán Cortés, cucerind pentru el oameni și pămînturi, dar mai mulți

Scanned with OKEN Scanner

încă au murit muncind pentru el și pentru Pedro de Alvarado, și încă și mai mulți mor de pe urma epidemiei.

Lui fray Jerónimo de Mendieta, paznic al mănăstirii, îi vine ideea salvatoare.

Se pregătește tragerea la sorți. Un călugăraș, legat la ochi, amestecă hîrtiuțele în vasul de argint. Pe fiecare hîrtiuță stă scris numele unui sfînt cu renume dovedit la curtea cerească. Călugărașul alege una, iar părintele Mendieta o despăturește și citește :

— Apostolul Santiago !

De la balcon, îi anunță, în limba lor, pe indienii din Xochimilco. Apocalipticul monah vorbește stînd în genunchi, ridicînd brațele.

— Santiago va birui ciuma.

I se promite un altar. *(79 și 161)*

1577 / Xochimilco

Sfîntul Sebastian împotriva ciumei

În anii aspri ai conchistei, în ajunul fiecărei bătălii, din mormîntul lui Santiago se auzeau zgomote de arme ; iar apostolul se lupta alături de oștirile invadatoare, cu lancea în mînă, pe calul său alb. Se vede treaba că apostolul Santiago obișnuiește mai degrabă să omoare indieni decît să-i salveze. Ciuma, care pare a-i ocoli pe spanioli, continuă să-i masacreze pe indienii din Xochimilco și din celelalte regiuni ale Mexicului.

Din chilia lui, după căderea nopții, părintele Mendieta aude țipete și gemete mai puternice decît corurile de îngeri.

Cineva trebuie să intervină pe lîngă Domnul, fiindcă apostolul Santiago dă dovadă de nepăsare. Altfel, nu va trece multă vreme și în Xochimilco n-o să mai rămînă picior de indian, nici măcar de sămînță. Franciscanii țin sfat și organizează o nouă tragere la sorți. Norocosul Sebastian va fi noul avocat divin.

I se promite un altar. *(79 și 161)*

1579 / Quito

Fiul lui Atahualpa

Lui Beto, preot indian din regiunea Archidona, i s-a arătat Diavolul în chip de vacă și i-a spus că Dumnezeu e foarte supărat pe creștini și că n-are să-i mai apere. Guami, preot indian din Tambisa, a trăit cinci zile în altă lume. Acolo a văzut minuni și l-a ascultat pe Domnul, iar acum are puterea ploii și puterea reînvierii. Beto și Guami anunță că indienii care nu se alătură răscoalei vor culege broaște și șerpi și că pămîntul lor va fi sterp pe vecie.

Profeții devin șefii multor lănci. La sud-est de Quito se răzvrătesc indienii quijos. Iau cu asalt mai multe sate și așteaptă, zadarnic, să se răscoale munții. Fiul lui Inca, Francisco Atahualpa, căpitan în trupele

Scanned with OKEN Scanner

spaniole, îi înhață pe conjurații din munți și evită insurecția. Indienii quijos rămîn singuri.

La capătul cîtorva lupte, vine și înfrîngerea. Spaniolii îi obligă pe toți îndienii din regiunea Quijos și din împrejurimile orașului Quito să asiste la executarea profeților Beto și Guami. Îi plimbă într-o căruță, pe străzile orașului Quito, îi schingiuiesc cu cleşti înroșiți, îi spînzură, îi sfîrtecă și le expun resturile. Din balconul de onoare, căpitanul Francisco Atahualpa asistă la ceremonie. *(156)*

1580 / Buenos Aires

Întemeietorii

Cu aproape o jumătate de secol în urmă, un căpitan spaniol a părăsit Sevilla și a luat drumul mării, îndreptîndu-se spre țărmurile acestea lipsite de glorie. A vîrît în expediție toată averea cîștigată în jefuirea Romei.

Aici a întemeiat un oraș, un fortuleț înconjurat de colibe, și tot de aici a pornit, pe rîu în sus, în căutarea munților de argint și a misteriosului lac unde doarme soarele.

Cu zece ani în urmă, Sebastián Gaboto a pornit în căutarea bogățiilor regelui Solomon urcînd pe firul fluviului La Plata, care habar n-are că numele lui înseamnă Rîul de Argint, mocirlos pe un mal și nisipos pe celălalt, conducînd spre alte rîuri, care duc în selvă.

Orașul lui don Pedro de Mendoza n-a dăinuit. În timp ce soldații lui se mîncau unii pe alții, înnebuniți de foame, căpitanul îi citea pe Vergiliu și pe Erasm și rostea fraze pentru eternitate. Nu după mult timp, cînd speranțele într-un nou Peru i s-au spulberat, a vrut să se întoarcă în Spania. N-a mai ajuns viu. Mai apoi a sosit Alonso Cabrera, care a dat foc orașului Buenos Aires în numele regelui. El a reușit să se înapoieze în Spania. Acolo și-a ucis femeia și și-a sfîrșit zilele într-un ospiciu.

Juan de Garay vine acum din Asunción. Santa María de los Buenos Aires se naște din nou. Garay e însoțit de o mînă de paraguayeni, fii de conchistadori, care au primit de la mamele lor guaraníes primul lapte și limba indigenă pe care o vorbesc.

Spada lui Garay, înfiptă în pămînt, desenează umbra crucii. Întemeietorii tremură de frig și de frică. Adierea vîntului smulge o muzică foșnitoare din coroanele copacilor dincolo de care, pe cîmpiile nesfîrșite, pîndesc în tăcere indienii și nălucile. *(74, 97 și 99)*

1580 / Londra

Drake

— La aurul galioanelor ! La argintul din Potosí !

Vine Balaurul !, țipau femeile, iar clopotele dădeau alarma. În trei ani, Francis Drake a făcut ocolul lumii. A trecut de două ori Ecuatorul

Scanned with OKEN Scanner

și a jefuit mările Spaniei, prădînd porturi și corăbii din Chile și pînă în Mexic.

Acum se întoarce cu o singură corabie și un echipaj format din optsprezece muribunzi, dar aduce cu el tezaure de o sută douăzeci de ori mai mari decît capitalul investit în expediție. Regina Elisabeta, principalul acționar și autoarea planului, îl unge pe pirat cavaler. Ceremonia are loc pe apele Tamisei. Pe spada care îl consacră au fost gravate cuvintele reginei : *Cine te love*ș*te, pe mine mă love*ș*te, Drake.* În genunchi, el îi oferă Maiestății Sale o broșă cu smaralde furată în Pacific.

Înălțîndu-se deasupra cetii și a funinginei, Elisabeta se găsește în punctul cel mai înalt al imperiului care se naște. E fiica lui Henric al VIII-lea și a Annei Boleyn, care pentru că a născut-o fată, și-a pierdut capul în turnul Londrei. Regina Fecioară își devoră amanții, își strunește domnișoarele de onoare cu lovituri de pumni și își scuipă curtenii.

Francis Bacon va fi filosoful și cancelarul noului imperiu, iar William Shakespeare, poetul lui. Francis Drake, căpitanul corăbiilor lui. Stăpîn al furtunilor, al velelor și al vînturilor, piratul Drake se cațără la curte ca pe catarge și cordaje. Cu pieptul lui lat și barba de culoarea focului, s-a născut la țărmul mării și a fost crescut în frica lui Dumnezeu. Casa lui e marea ; și niciodată nu pleacă la atac fără o Biblie lipită de piept, pe sub haine. *(149, 187 și 198)*

1582 / Ciudad de México

De ce culoare e pielea leproșilor ?

Opaițul înaintează sfîșiind întunericul, iar pîlpîirile lui scot din umbră siluete de năluci, chipuri de năluci, mîini de năluci și le lipesc de pereți.

Cu mîinile înmănușate ascunse sub pelerină, funcționarul nu atinge nimic. Privește strîngîndu-și ochii, de parcă s-ar teme să nu i se molipsească vederea. Funcționarul a venit să verifice îndeplinirea noii ordonanțe în spitalul Sfîntul Lazăr. Viceregele poruncește ca bolnavii bărbați să nu se amestece între ei. Albii și metișii vor ocupa o sală, negrii și mulatrii, alta, iar indienii vor sta singuri. Femeile, în schimb, de orice culoare sau condiție ar fi, trebuie să stea împreună, în aceeași încăpere. *(148)*

1583 / Copacabana

Maica aymara a Domnului

Traversează lacul Titicaca într-o barcă de papură. Ea călătorește alături de el. E îmbrăcată de sărbătoare. În orașul La Paz i-au aurit tunica.

La debarcare, o învelește cu un pled, ca s-o apere de ploaie ; și purtînd-o în brațe, acoperită, intră în Copacabana. Ploaia sfichiuiește mulțimea venită în întîmpinare.

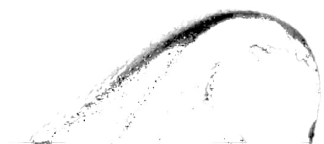

Scanned with OKEN Scanner

Francisco Tito Yupanqui intră cu ea în biserică și o dezvelește. O urcă în altar. De sus, Fecioara din Copacabana îi îmbrățișează pe toți. Ea va goni bolile și necazurile și vremea urîtă din februarie.

Sculptorul indian a cioplit-o în Potosí ; de acolo a și adus-o. Aproape doi ani de muncă i-a luat zămislirea acestei frumuseți. Indienii nu pot desena sau ciopli decît imagini care imită modele europene, iar Francisco Tito Yupanqui n-a vrut să încalce restricția. Și-a propus să facă o Fecioară asemănătoare Mariei Candelaria, dar mîinile lui au modelat trupul acesta crescut pe platourile înalte, cu pieptul larg, doritor de aer, torsul puternic și picioarele scurte și fața aceasta latră de indian, cu buze cărnoase și ochi migdalați care privesc, triști, pămîntul chinuit. *(56 și 163)*

1583 / Santiago de Chile

A fost o clipă liber

Se reazemă în mîini, dar cade pe brînci. Vrea să se sprijine într-un cot, dar alunecă. Reușește să proptească un genunchi, dar se scufundă în noroi.

Cu fața în noroi, plînge în bătaia ploii.

Hernando Maravilla n-a plîns în timp ce primea cele două sute de lovituri de bici pe străzile Limei, în drum spre port ; n-a scos o lacrimă pe cînd primea alte două sute de lovituri de bici aici, în Santiago.

Acum îl biciuie ploaia, care îl spală de sîngele uscat și de noroiul căzăturilor.

— Nemernicule ! Așa muști mîna care îți dă de mîncare ? — a spus stăpîna, doña Antonia Nabía, văduvă îmbrăcată de o veșnicie în haine cernite, cînd i-au înapoiat sclavul fugar.

Hernando Maravilla fugise fiindcă într-o zi a zărit o femeie frumoasă ca o cadră și n-a mai avut altceva de făcut decît să o urmeze. L-au prins în Lima și l-a interogat Inchiziția. A fost condamnat la patru sute de lovituri de bici *pentru a fi spus că diavolul a inventat căsătoriile și că episcopul e un nimic și un rahat.*

Cel care s-a născut în Africa, nepot de mag, fiu de vînător, se zvîrcolește și plînge, cu spatele tot o rană, în timp ce ploaia cade peste Santiago de Chile. *(31 și 138)*

1583 / Tlatelolco

Sahagún

Singur sînt, singur sînt, cîntă guguștiucul.

O femeie oferă flori unei pietre sparte în mii de fărîme :

— Doamne — îi spune femeia pietrei. Doamne, cît ai mai suferit.

Bătrînii înțelepți indigeni îi cer lui fray Bernardino de Sahagún : „Să ne lase să murim, căci ne-au murit zeii".

Scanned with OKEN Scanner

Fray Bernardino de Ribeira, de fel din Sahagún, călugăr franciscan, descult, cu sutana ferfenițită, căutător al perfecțiunii Paradisului, căutător al amintirilor acestor cătune învinse, străbate de peste patruzeci de ani regiunile Mexicului, senioria Huexotzingo, Tula toltecilor, regiunea Texcoco, pentru a răscumpăra imagini și cuvinte din vremuri trecute. În cele douăsprezece cărți ale *Istoriei generale a întîmplărilor din Noua Spanie*, Sahagún și tinerele sale ajutoare au adunat și salvat cuvinte din bătrîni, sărbători indiene, rituri și zei indigeni, povești despre trecerea anilor și despre aștri, mituri, poeme, medicină, relatări despre vremuri de mult apuse și despre recenta invazie europeană... Istoria cîntă în această primă mare operă de antropologie americană.

Cu șase ani în urmă, regele Filip al II-lea a poruncit ca manuscrisele lui Sahagún să fie confiscate, împreună cu toate codicele indigene traduse și transcrise de el, *fără ca din ele să mai rămînă nici originalul, nici vreo copie*. Pe unde-or fi acum cărțile acestea suspectate că perpetuează și divulgă idolatrii ? Nimeni nu știe. Consiliul Indiilor n-a răspuns în nici un fel la rugămințile deznădăjduitului autor și antologator. Ce a făcut regele cu acești patruzeci de ani din viața lui Sahagún și cu mai multe secole din viața Mexicului ? La Madrid umblă zvonul că paginile au fost folosite pentru împachetarea mirodeniilor.

Bătrînul Sahagún nu se dă bătut. La cei peste optzeci de ani ai săi, strînge la piept cele cîteva hîrtii salvate de la dezastru și le dictează elevilor săi, în Tlatelolco, primele rînduri ale unei noi opere, care se va intitula *Arta ghicitului*. Apoi, se va apuca de lucru la un calendar mexican complet. Cînd va termina calendarul, va începe dicționarul náhuatl-spaniol-latin. Și de cum va termina dicționarul...

Afară urlă cîinii, speriați de ploaie. *(24 și 200)*

1583 / Ácoma

Pietrosul regat Cíbola

Căpitanul Antonio de Espejo, posesorul unei mari și rapid cîștigate averi la frontierele Mexicului, a răspuns chemării celor șapte orașe de aur. În fruntea cîtorva războinici călări, a pornit în odiseea Nordului ; dar în locul fabulosului regat Cíbola, a dat peste un imens deșert, presărat din loc în loc cu așezări fortificate. De crengile copacilor nu atîrnă pietre prețioase, pentru că nu există copaci decît în văile tot mai rare ; și nici alte străluciri de aur decît cele pe care soarele nemilos le smulge pietrelor.

În sătucurile acestea spaniolii își înalță steagul. Indienii nu știu că în curînd vor fi obligați să-și schimbe numele și să ridice temple în care vor trebui să adore alți zei, cu toate că Marele Spirit al hopisilor a vestit, cu mult timp în urmă, că va veni o nouă rasă, o rasă de oameni cu limba bifurcată, aducînd cu ei lăcomia și îngîmfarea. Indienii hopis îl primesc pe căpitanul Espejo cu turtițe de mălai, curcani și blănuri ; iar indienii navajos, care locuiesc în munți, le urează bun-sosit oferindu-le apă și porumb.

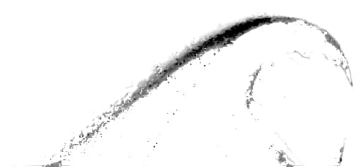

Scanned with OKEN Scanner

Sus, pe cerul purpuriu, se înalță o fortăreață de stîncă și lut. De la înălțimea mesetei, poporul ácoma domină valea, înverzită de porumbiștile irigate cu ajutorul unor canale și al unor zăgazuri ridicate în calea apelor. Indienilor ácomas, dușmani ai indienilor navajos, le-a mers vestea că sînt cruzi ; nici Francisco Vásquez de Coronado, care a umblat pe aici cu patruzeci de ani în urmă, n-a avut curaj să se apropie de ei.

Ácomas dansează în onoarea căpitanului Espejo și îi întind la picioare pleduri colorate, curcani, știuleți verzi de porumb și blănuri de vînat.

Peste numai cîțiva ani vor refuza să plătească tribut. Asaltul va dura trei zile și trei nopți. Supraviețuitorii vor fi scurtați de un picior cu o lovitură de secure, iar căpeteniile vor fi aruncate în prăpăstii. *(89)*

Cîntec nocturn al neamului navajo

Casă făcută din zori,
casă făcută din lumina asfințitului,
casă făcută din nori negri...
Norul cel negru stă la intrare
și din nor întunecat e cărăruia care se zărește
sub fulgerul ce se ridică...
Fericit, de-aș putea merge.
Fericit, prin ploi bogate, de-aș putea umbla.
Fericit, prin frunzișul bogat, de-aș putea umbla.
Fericit, pe urmele polenului, de-aș putea umbla.
Fericit, de-aș putea umbla.
Frumos să fie tot ce mă așteaptă.
Frumos să fie tot ce las în urmă.
Frumos să fie tot ce-i dedesubt.
Frumos să fie tot ce e deasupra.
Frumos să fie tot ce mă-nconjoară
și-n frumusețe să sfîrșesc. (42)

1586 / Cauri

Ciuma

Gripa nu strălucește ca spada de oțel și, cu toate acestea, nici un indian nu scapă de ea. Tetanosul și tifosul produc mai multe morți decît o mie de ogari cu ochii injectați și boturi pline de bale. Variola atacă în secret, iar tunul cu zgomot mare, în trombe de scîntei și fum de pucioasă, și cu toate acestea, variola lichidează mai mulți indieni decît toate tunurile la un loc.

Vînturile ciumei devastează ținuturile peruane. Cel atins de ele se prăbușește : vînturile îi devorează trupul, îi mănîncă ochii, îi gîtuie beregata. Totul miroase a putreziciune.

Scanned with OKEN Scanner

Cuvinte misterioase străbat însă Perul. Cuvintele acestea şoptite la ureche umblă pe urmele ciumei, ţinîndu-se strîns de ea, şi acoperă vaietele muribunzilor : „Cine zvîrle crucifixul se va întoarce din moarte". *(221)*

1588 / Quito

Nepotul lui Atahualpa

Coloanele transpiră aur, arabescuri şi zorzoane de aur ; sfinţii sînt de aur, adoratele fecioare au mantii aurite, iar corul de îngeri îşi filfîie aripioarele de aur : aceasta este una dintre casele pe care oraşul Quito le oferă celui născut cu secole în urmă în Bethleem, într-o iesle umplută cu paie, şi care a murit dezbrăcat.

Familia lui Inca Atahualpa îşi are un altar propriu în biserica aceasta închinată Sfîntului Francisc. Sub altar se odihnesc morţii. Fiul lui Atahualpa, care se numea Francisco, la fel ca tatăl şi ca asasinul tatălui său, ocupă mormîntul principal. Dacă, aşa cum se spune, Domnul îi ascultă cu mai multă atenţie pe cei care comandă decît pe cei care execută ordinele gemînd, Dumnezeu trebuie să-l ţină la mare cinste pe căpitanul Francisco Atahualpa. Fiul lui Inca a ştiut să înăbuşe răscoalele indigenilor din Sud. El i-a adus în Quito, prizonieri, pe şefii răzvrătiţi din Cañaribamba şi Cuyes şi a fost răsplătit pentru aceasta cu funcţia de Director al Lucrărilor Publice ale oraşului.

Fiicele şi nepoatele lui Francisco au venit să depună statueta sfintei Ecaterina, pe care un sculptor din Toledo, Juan Bautista Vázquez, a cioplit-o special ca să împodobească altarul familiei Atahualpa. Alonso, fiul lui Francisco, a trimis statueta din Spania ; dar familia nu ştie că Alonso a murit la Madrid pe cînd sfînta Ecaterina traversa marea, îndreptîndu-se spre biserica aceasta căreia îi fusese hărăzită.

Alonso Atahualpa, nepot al lui Inca, a murit în închisoare. Ştia să cînte la harpă, la vioară şi la clavecin. Nu purta decît haine spaniole, cusute de cei mai buni croitori, şi de multă vreme nu-şi mai plătea chiria casei. Un hidalgo nu poate fi închis pentru datorii, dar Alonso a înfundat puşcăria, denunţat de croitorii, bijutierii, pălărierii şi negustorii de mănuşi cei mai importanţi din Madrid. Nu plătise nici sculptura pe care familia lui o depune acum, printre ghirlande de aur, în altarul aurit. *(155 şi 215)*

1588 / Havana

Sfîntul Marţial împotriva furnicilor

Prădalnicele furnici continuă să mortifice oamenii şi să ruineze zidurile. Doboară copaci, distrug semănături şi se hrănesc cu fructe, păpuşoi şi carne de om neatent.

Dată fiind ineficienţa lui Simion, sfîntul patron, consiliul municipal alege, în unanimitate, alt protector.

Scanned with OKEN Scanner

Orașul promite că în fiecare an îi va sărbători și îi va ține ziua. Sfîntul Marțial este noul apărător al orașului Havana împotriva atacurilor îndrăznețe ale furnicilor *bibijagua*. Sfîntul Marțial, care cu trei secole în urmă a fost episcop de Limoges, se bucură de renume de specialist ; în plus, i se atribuie o mare trecere pe lîngă Domnul. *(161)*

1589 / Cuzco

Spune că a avut soarele

Înțepenit în pat, Mancio Serra de Leguizamo își descarcă inima. În prezența notarului, dictează și jură :

— *Că am găsit regatele acestea în așa fel încît în nici unul dintre ele nu era nici un hoț, nici vreun om vicios, nici leneș, nici nu existau femei adultere sau rele...*

Bătrînul căpitan al lui Pizarro nu vrea să părăsească lumea asta fără să spună pentru prima dată :

— *Că pămînturile, și munții, și minele, și pășunile, și vînatul, și lemnul, și toate celelalte bunuri erau administrate și împărțite în așa fel că fiecare își cunoștea și își avea avutul său, fără ca nimeni altcineva să i-l ocupe sau să i-l ia...*

Din armata care a cucerit Perul, don Mancio e ultimul supraviețuitor.

Cu mai bine de jumătate de secol în urmă, a fost unul dintre cei care au invadat orașul sfînt Cuzco, au jefuit bijuteriile din morminte și din case și cu lovituri de secure au smuls pereții Templului Soarelui, atît de bogați în aur, că strălucirea lor îi dădea o paloare de mort celui care intra. După spusele sale, a primit cea mai grozavă parte a prăzii : figura de aur a soarelui, cu razele și flăcările lui de foc, care domnea, imens, peste oraș și-i orbea pe locuitori la ceasul asfințitului.

Don Mancio a jucat soarele la cărți și l-a pierdut într-o singură noapte. *(118)*

1592 / Lima

Un autodafe în Lima

Vîntul împrăștie cenușa celor trei englezi luterani, capturați în insula Puná. Unul dintre ei, Henry Oxley, a fost ars de viu pentru că n-a vrut să-și renege credința.

Fumul se învălătucește în centrul unui cerc format din lănci înalte, în timp ce mulțimea delirează, iar Tribunalul Sfintei Inchiziții dictează pedepse cu biciuirea și altele asemenea, dureroase și umilitoare.

Mai mulți sînt pedepsiți fiindcă *s-au căsătorit de două ori sau pentru simplul act carnal și alte asemenea delicte*. Sînt condamnați, *fiindcă au făcut propuneri călugărițelor*, un dominican, un franciscan, un augustin și un iezuit. Juan de la Portilla, soldat, *pentru că a jurat pe urechile lui Dumnezeu*. Isabel de Angulo, nevastă de soldat. fiindcă *recita în șoaptă*

Scanned with OKEN Scanner

cuvintele Crezului ca să o iubească bărbaţii. Bartolomé de Lagares, marinar, *pentru a fi afirmat că dacă eşti holtei şi plăteşti, nu comiţi un păcat.* Lorenzo de la Peña, bărbier, *care pentru că i-au lipsit femeia de locul din biserică, a spus că dacă se întîmplă asta, nu există Dumnezeu.*

Legat fedeleş pleacă să ispăşească zece ani de închisoare sevillanul Pedro Luis Enríquez, *pentru a fi afirmat că ducînd un cocoş pe un cîmp unde nu e zgomot de cîini, tăindu-i capul la miezul nopţii, se va găsi înăuntru o pietricică mare cît o alună, cu care frecîndu-şi buzele, prima femeie frumoasă pe care o vei vedea, vorbindu-i, o să moară de dragoste pentru cine face asta, şi că omorînd o pisică în luna ianuarie şi vîrîndu-i cîte un bob la fiecare încheietură şi îngropînd-o, bobii care se vor naşte în felul acesta, muşcînd din ei şi privind într-o oglindă, aveau virtutea de a te face nevăzut ; şi pentru a fi declarat că e ticălos şi vraci, lucru dovedit de faptul că avea o cruce pe piept şi alta în cerul gurii şi de faptul că a povestit că în închisoare vedea străluciri şi simţea mirosuri suave .(137)*

1593 / Guarapari

Anchieta

Ignaţiu de Loyola a arătat orizontul şi a ordonat :

— *Mergeţi de înflăcăraţi lumea !*

José de Anchieta era cel mai tînăr dintre apostolii care au adus mesajul lui Hristos, vestea minunată, în selvele Braziliei. Patruzeci de ani mai apoi, indienii îl numesc *caraibébé*, omul cu aripi, şi spun că făcînd semnul crucii, Anchieta goneşte furtunile şi transformă peştele în şuncă, iar pe muribund, în atlet. Coruri de îngeri coboară din cer ca să-i anunţe sosirea galioanelor sau atacurile duşmanilor, iar Dumnezeu îl ridică de la pămînt cînd rosteşte, îngenuncheat, rugăciunile. Raze de lumină răspîndeşte trupul lui plăpînd, ars de brîul de păr de cal, cînd el se flagelează împărtăşind suferinţele singurului fiu al Domnului.

Pentru alte minuni îi va mulţumi însă Brazilia. Din mîna acestui sfînt zdrenţăros s-au născut primele poeme scrise pe meleagurile acestea, prima gramatică tupí-guaraní şi primele piese de teatru, *autos sacramentales,* care transmit în limba indigenă evanghelia, amestecînd personaje de prin părţile locului cu împăraţi romani şi cu sfinţi creştini. Anchieta a fost primul învăţător şi primul medic din Brazilia şi a fost descoperitorul şi cronicarul animalelor şi al plantelor care cresc pe aici, povestind într-o carte cum îşi schimbă penajul de *guará* culoarea, cum depune icrele *peixe-boi* în rîurile orientale şi care sînt obiceiurile porcului spinos.

La cei şaptezeci de ani ai săi, continuă să întemeieze oraşe şi să ridice biserici şi spitale ; pe umerii lui osoşi, cară bîrne cot la cot cu indienii. Ca atrase de curata şi sărmana lui luminozitate, îl caută păsările şi îl caută oamenii. Străbate pe jos leghe după leghe, fără să se plîngă şi fără să accepte să fie purtat pe braţe prin ţinuturile acestea unde totul are culoarea căldurii şi totul se naşte şi putrezeşte într-o clipă pentru a renaşte, fruct care devine miere, apă, moarte, sămînţă a noilor fructe :

Scanned with OKEN Scanner

pămîntul fierbe, marea fierbe la foc încet, iar Anchieta îşi scrie pe nisip, cu un beţişor, versurile de preamărire a Creatorului vieţii fără de sfîrşit. *(10 şi 38)*

1596 / Londra

Raleigh

Magician al tutunului, artificier fanfaron, sir Walter Raleigh scoate pe nas şerpi de fum, iar pe gură inele şi spirale, şi spune :

— Dacă-mi vor tăia capul, acesta o să cadă fericit cu pipa între dinţi.

— Puţi — comentează prietenul lui.

Nu mai e nimeni în cîrciumă, cu excepţia unui sclav negru care aşteaptă aşezat într-un colţ.

Raleigh povesteşte că a descoperit raiul pe pămînt anul trecut, în Guyana, acolo unde se ascunde Manoa de aur. Îşi linge buzele cînd îşi aminteşte savoarea ouălor de iguana şi îşi mijeşte ochii pentru a vorbi despre fructele şi frunzele care nu cad niciodată de pe crengile copacilor.

— Ascultă, colega — spune. Piesa asta a ta, cu tinerii îndrăgostiţi... Da, asta. În pădurile acelea, ce minunăţii ! Ai plasat-o în Verona şi miroase a carceră. Te-ai înşelat în privinţa peisajului, dragă. Aerul de acolo...

Prietenul lui Raleigh, un chelios cu ochi vicleni, ştie că Guyana aia e o mlaştină cu cerul mereu acoperit de ţînţari, dar ascultă în tăcere şi dă din cap, fiindcă ştie de asemenea că Raleigh nu-l minte. *(198)*

1597 / Sevilla

Într-un loc din închisoare

A fost rănit şi mutilat de turci. A fost atacat de piraţi şi biciuit de mauri. A fost excomunicat de preoţi. A fost prizonier în Alger şi în Castro del Río. Acum e închis în Sevilla.

Aşezat pe jos, lîngă patul de piatră, stă pe gînduri. Înmoaie pana în călimară şi stă pe gînduri, cu ochii pierduţi în flacăra lumînării, cu mîna lui măiastră înţepenită în aer.

Merită oare să mai insiste ? Îl mai doare încă răspunsul regelui Filip, cînd pentru a doua oară i-a cerut o slujbă în America : *Mergeţi acolo de căutaţi cu ce vă pot mulţumi.* Dacă lucrurile s-au schimbat de atunci, s-au schimbat în rău. Înainte avea, cel puţin, speranţa unui răspuns. De multă vreme regele în haine cernite, detaşat de lume, nu mai vorbeşte decît cu propriile sale închipuiri, între pereţii Escorialului.

Miguel de Cervantes, singur în celula sa, nu-i scrie regelui. Nu cere nici un post vacant în Indii. Pe hîrtia goală, începe să povestească nenorocirile unui poet rătăcitor, un *hidalgo din cei cu lancea în panoplie, scut vechi, mîrţoagă slăbănoagă şi ogar iute de picior.*

Zgomotele închisorii răsună trist. El nu le aude. *(46 şi 195)*

Scanned with OKEN Scanner

Istoria Florianei Rosales, virtuoasă femeie din Potosí

(în versiunea abreviată
a cronicii lui Bartolomé Arzáns de Orsúa y Vela)

Pentru marea frumusețe de care încă din leagăn dădea dovadă, ca o fragedă și frumoasă floare, și pentru că Ana era numele mamei ei, au botezat-o Floriana.

Exersîndu-se mereu în virtute și în reculegere între pereții casei, frumoasa domnișoară evita să vadă și să fie văzută, dar tocmai asta înteța dorințele pretendenților care încă de pe cînd a împlinit doisprezece ani o curtau. Dintre ei, cei care cu mai mare eficiență perseverau în solicitări erau don Julio Sánchez Farfán, propietar de mine, căpitanul don Rodrigo de Albuquerque și guvernatorul Tucumanului, care a trecut pe acolo în drum spre Lima, dar cînd a văzut-o pe Floriana în biserică a rămas în Potosí.

De necaz, văzîndu-se respins, guvernatorul Tucumanului l-a provocat la duel pe tatăl Florianei, și într-un loc cu izvoare au scos săbiile și s-au înțepat unul pe altul, pînă cînd niște femei, nu fără a da dovadă de curaj, s-au băgat între ei.

S-a aprins de mînie Floriana cînd și-a văzut tatăl rănit și a hotărît să pedepsească, ea cu mîinile ei, insulta. A trimis la guvernator să i se spună că în noaptea următoare îl aștepta într-o anumită prăvălie, unde fără martori voia să-i vorbească.

Și-a pus guvernatorul haine bogate și era tare fălos, viciu demn de dispreț al celor crescuți la școala lui Heliogábalo, despre care Herodianus spune că disprețuia îmbrăcămintea romană și greacă, fiind făcută din lînă, și purta haine de aur și de purpură cu pietre prețioase, după moda persană, după cum povestește Lampridiu. La ora stabilită a sosit guvernatorul, gătit cu minunate stofe, și a apărut și Floriana aducînd printre frumoasele flori ale chipului ei și veninoasa aspidă a supărării sale. Scoțînd un lung și bine ascuțit pumnal din mînecă, s-a repezit ca o leoaică să-i cresteze fața insultîndu-l de zor. Cu mîna s-a ferit de înțepătură guvernatorul și a scos la iveală un stilet. Dîndu-și Floriana seama de primejdie, i-a aruncat în față un vîrtej de mantii, după care a mai avut timp să apuce zdravăn cu amîndouă mîinile un ditamai ciomagul pe care norocul i l-a scos în cale. Așa de tare l-a lovit, că a căzut secerat guvernatorul Tucumanului.

Cu mari păreri de rău și tremurînd de frică, părinții Florianei au încercat să o ascundă în casă, dar n-a mai fost cu putință. Corregidorul, autoritate supremă în materie de justiție și poliție, a venit degrabă, și n-a mai putut face altceva Floriana decît să urce în camera ei și să se arunce de la fereastră în stradă. A vrut Dumnezeu să i se agațe fusta de un lemn care ieșea din cercevea, și a rămas atîrnată cu capul în jos.

O slujnică, știindu-l pe don Julio Sánchez Farfán că îi iubea stăpîna, i-a spus să se ducă pe ulicioara din spatele casei să vadă dacă nu cumva Floriana era pe-acolo, fiindcă tocmai se aruncase pe fereastră. Dar căpitanul Rodrigo de Albuquerque l-a văzut pe don Julio vorbind în secret cu servitoarea și s-a luat după el pînă la ulicioară.

A sosit don Julio în clipa în care îndurerata Floriana, care petrecuse cîtăva vreme atîrnată, speriată de moarte, cerea deja iertare, spunînd că se sufocă. S-a apropiat cavalerul nostru şi întinzînd mîinile a apucat-o de umeri şi, trăgînd puternic, s-a prăbuşit cu ea la pămînt.

În clipa aceea a apărut căpitanul Rodrigo, şi cu vorbe de îndrăgostit a acoperit-o cu pelerina lui pe Floriana şi a ridicat-o. Văzînd aceasta, don Julio, cuprins de gelozie, s-a ridicat în picioare şi scoţînd un pumnal, s-a năpustit asupra căpitanului numindu-l trădător nenorocit. Rănit de moarte la piept, s-a prăbuşit la pămînt căpitanul, cerînd împărtăşania, lucru auzit de Floriana, care şi-a blestemat norocul şi onoarea pătată şi a plecat în grabă.

S-a îmbrăcat Floriana în haine de indiancă pentru a ieşi din oraşul Potosí, dar cînd era să încalece pe un catîr, cineva l-a anunţat pe corregidor, care a dat fuga s-o azvîrle în închisoare. Cînd a văzut-o corregidorul pe Floriana, copilul orb pe nume Cupidon i-a săgetat pieptul. A luat-o, plin de dorinţe, de mînă şi a dus-o la palat.

Cînd băteau zece ceasuri ale nopţii, ora la care trebuia să meargă în patul corregidorului, Floriana a legat o frînghie de balcon şi şi-a dat drumul pînă a ajuns în braţele lui don Julio, care o aştepta dedesubt. I-a spus domnişoara noastră lui Julio că înainte de a face un singur pas să-i jure că se poate încrede în persoana şi în cumînţenia lui.

Văzînd cavalerul ce pericol îi paşte, fiindcă fuga fusese deja descoperită, a luat-o pe Floriana la spinare şi a fugit aşa cu ea pînă în îndepărtata piaţă a Pisicii. A zburat pe pietre şi prin noroi, năduşit tot, şi cînd în sfîrşit s-a putut aşeza să se odihnească şi a dat-o jos pe Floriana, s-a prăbuşit pe dată.

Crezînd că-i vorba de vreun leşin, ea a aşezat capul lui don Julio în poala ei. Dar văzînd că era mort, a sărit în picioare speriată şi a fugit pînă în cartierul San Lorenzo, în luna martie a acelui an 1598.

Acolo a rămas ascunsă, hotărîtă să-şi păzească pe veci castitatea, şi pînă la sfîrşitul zilelor să-i rămînă credincioasă Domnului. (21)

Versuri spaniole de cîntat şi de dansat

Am văzut un om trăind
de cuţit străpuns,
dar au fost doi ochi de-ajuns
şi-a căzut răpus.

O balenă suspina
pe întinsa mare
şi-n suspinul ei spunea :
„Iubeşti şi te doare".

Astăzi vreau să cînt,
ca-aşa-mi vine cheful,
fiindcă mîine s-ar putea
să m-apuce plînsul. (196)

Scanned with OKEN Scanner

1598 / Ciudad de Panamá

Clipe de vis şi de noroc

Simón de Torres, spiţer din Panamá, ar vrea să doarmă, dar nu-şi poate dezlipi privirea de gaura din tavan. De cîte ori închide pleoapele, ochii i se deschid singuri şi privesc într-acolo. Simón îşi aprinde şi îşi stinge şi iar îşi aprinde pipa, gonind ţînţarii cu fumul sau cu mîna, şi se sucește şi se răsucește, leoarcă tot, fierbînd, în patul betegit de căzătura de deunăzi. Stelele îi fac cu ochiul prin gaura din tavan, iar el ar vrea să nu se mai gîndească. Şi uite-aşa se scurg orele pînă la cîntatul cocoşilor, care vestesc zorii sau cheamă găinile.

Acum o săptămînă, o femeie s-a prăbuşit din tavan şi a căzut peste Simón.

— Cine, cine eşti ? a bîiguit spiţerul.

— N-avem prea multă vreme — i-a răspuns ea, în timp ce-şi scotea hainele.

Cînd s-a luminat de ziuă, s-a trezit, strălucitoare, plină de vino-n-coace, şi s-a îmbrăcat într-o clipită.

— Unde pleci ?

— La Numele Domnului. Am lăsat pîinea în cuptor.

— Bine, da' pînă acolo sînt douăzeci de leghe ! — s-a minunat spiţerul.

— Optsprezece — l-a corectat ea. Şi pe cînd se depărta, a adăugat :

— Fii atent. Cine intră în mine îşi pierde memoria. *(157)*

1599 / Quito

Corciturile din Esmeraldas

Nici măcar nu clipesc. Se uită în jur plini de neîncredere. Penelul ăsta care le fură imaginea nu le fură cumva şi sufletele ? Ca şi oglinda, penelul e magic. Ca şi oglinda, pune stăpînire pe oameni.

Din cauza frigului din Quito, îi apucă din cînd în cînd strănutul, iar artistul îi mustruluieşte. Stingheri, pe jumătate sufocaţi de gulerele înalte, reiau poza, nemişcaţi, pînă la următorul strănut. Sînt de cîteva zile în oraş şi încă nu pot să priceapă de ce oameni atît de puternici au venit să trăiască într-un loc atît de friguros, nici de ce casele au uşi, nici de ce uşile au broaşte, drugi şi lacăte.

Cu o jumătate de secol în urmă, furtuna a izbit un vas plin cu negri de recifurile din dreptul ţărmului, aproape de gurile rîului Esmeraldas. Vasul aducea sclavi din Guineea ca să-i vîndă la Lima. Negrii au fugit şi s-au adăpostit în munţi. Au întemeiat sate şi au făcut copii cu femei indigene, iar aceşti copii s-au înmulţit la rîndul lor. Din cei trei cărora pictorul Andrés Sánchez Gallque le face acum portretul, doi s-au născut din amestecul acesta de africani şi ecuadorieni. Celălalt, Francisco de Arobe, a venit din Guineea. Cînd cu naufragiul, avea zece ani.

I-au deghizat în seniori plini de distincţie, cu surtuce şi pelerine, manşete de dantelă şi pălării, ca să nu-i facă impresie rea regelui, atunci cînd va primi, la Madrid, portretul noilor săi supuşi, *aceşti barbari care*

pînă acum fuseseră de neînvins. Au suliţe în mîini, coliere de dinţi şi scoici peste hainele spaniole ; iar feţele le sînt împodobite cu bijuterii de aur care le atîrnă de nas, de urechi şi de buze. *(176)*

1599 / Rîul Chagres

Înţelepţii tac

Acesta este drumul cel mai strălucitor din lume. Şuvoiul de argint şerpuieşte de la o mare la cealaltă. Convoaie nesfîrşite de catîri străbat selva, cărînd metalul din Potosí pînă la galioanele ancorate în Portobelo.

Maimuţele însoţesc drumul argintului zburînd din creangă în creangă în întreaga Panama. Ţipînd neîncetat, îşi bat joc de catîrgii şi aruncă în ei cu proiectile de goiavă.

Pe malul rîului Chagres, fray Diego de Ocaña se uită la ele cu admiraţie. Ca să traverseze rîul, maimuţele se prind de coroana unui copac şi formează un lanţ, ţinîndu-se una de coada celeilalte ; lanţul începe să se legene din ce în ce mai tare, pînă cînd balansul îl aruncă pe crengile înalte de pe malul celălalt.

Indianul peruan care poartă bagajele lui Ocaña se apropie de el şi comentează :

— Părinte, maimuţele astea sînt oameni. Dacă nu vorbesc e pentru ca spaniolii să nu-şi dea seama. Dacă văd că sînt oameni, le trimit să muncească în mine. *(157)*

1599 / La Imperial

Săgeţile de foc

Răscoala izbucneşte pe ţărmul Pacificului, iar tunetele scutură cordiliera Anzilor.

Martín García Óñez de Loyola, nepot al sfîntului Ignaţiu, a venit din Peru cu faima de a fi un vînător neobosit şi un ucigaş care nu dă greş. Acolo l-a capturat pe Túpac Amaru, ultimul Inca. Apoi a fost numit guvernator în Chile, ca să-i îmblînzească pe araucani. Aici a ucis indieni, a furat oi şi a dat foc semănăturilor fără să-i scape un grăunte măcar. Acum, araucanii îi plimbă căpăţîna înfiptă într-o suliţă.

Indienii cheamă la luptă suflînd în oase de creştini pe care le folosesc drept trompete. Măşti de război, platoşe de piele : cavaleria araucană trece Sudul prin foc şi sabie. Şapte aşezări se prăbuşesc, una după alta, sub ploaia săgeţilor de foc. Prada a devenit vînător. Araucanii împresoară oraşul La Imperial. Ca să-l lipsească de apă, deviază cursul rîului.

Jumătate din Chile, întreg sudul Bío-Bío e din nou araucan.

Indienii arată spre suliţă : *Asta e stăpînul meu. Nu-mi porunceşte să scot aur, nici să-i aduc ierburi şi lemne, nici să-i păzesc vitele, nici să semăn, nici să-i culeg recoltele. Cu stăpînul ăsta vreau să merg. (66 şi 94)*

Scanned with OKEN Scanner

1599 / Santa Marta

Războiul iubirii

Răscoala izbucneşte pe ţărmurile caraibiene, iar tunetele ei scutură Sierra Nevada. Indienii se ridică la luptă pentru libertatea iubirii.

La sărbătoarea lunii pline, zeii dansează în trupul şefului Cuchacique şi fac ca braţele să-i fie fermecate. Din satele Jeriboca şi Bonda, strigătele de război trezesc întreg ţinutul indienilor tairona şi scutură Masinga şi Masinguilla, Zaca şi Mamazaca, Mendiguaca şi Rotama, Buritaca şi Tairama, Maroma, Taironaca, Guachaca, Chonea, Cinto şi Nahuanje, Mamatoco, Ciénaga, Dursino şi Gairaca, Origua şi Durama, Dibocaca, Daona, Chengue şi Masaca, Daodama, Sacasa, Cominca, Guarinea, Mauracataca, Choquenca şi Masanga.

Şeful Cuchacique poartă blana de jaguar. Săgeţi care şuieră, săgeţi care ard, săgeţi care otrăvesc : indienii tairona dau foc capelelor, distrug crucile şi ucid preoţii, luptîndu-se împotriva zeului duşman care le interzice obiceiurile.

Din cele mai vechi timpuri, pe pămînturile acestea toată lumea putea să divorţeze, fraţii, dacă aveau chef, puteau să se iubească, şi tot aşa femeia cu bărbatul sau bărbatul cu bărbatul sau femeia cu femeia. Aşa a fost pe pămînturile acestea, pînă cînd au venit oamenii îmbrăcaţi în negru şi oamenii îmbrăcaţi în fier, care asmut cîinii împotriva celor care se iubesc aşa cum se iubeau strămoşii.

Indienii tairona îşi sărbătoresc primele victorii. În templele lor, pe care duşmanul le numeşte case ale Diavolului, cîntă la flaute făcute din oasele învinşilor, beau vin de porumb şi dansează în sunetul tobelor şi al trompetelor din scoici în spirală. Războinicii au barat toate trecătorile şi toate drumurile spre Santa Marta şi se pregătesc pentru asaltul final. *(189)*

1600 / Santa Marta

Ei aveau o patrie

Focul arde mocnit. Ce încet arde !

Zăngănit de fiare, zgomot de armuri. Asaltul asupra Santei Marta a eşuat, iar guvernatorul a dictat pedeapsa cu distrugerea completă. La momentul potrivit, din Cartagena au sosit arme şi soldaţi, iar indienii tairona, slăbiţi după atîţia ani de tribut şi de sclavie, se împrăştie în dezordine.

Exterminare prin foc. Ard aşezările şi plantaţiile, cîmpurile de porumb şi de bumbac, de manioc şi de cartofi, livezile cu pomi roditori. Ard irigaţiile şi semănăturile care bucurau privirea şi dădeau de mîncare, arăturile unde indienii se iubeau la lumina zilei, pentru că orbi se vor naşte copiii făcuţi pe întuneric.

Cîte lumi luminează incendiile acestea ? Lumea care era şi se vedea, cea care era şi nu se vedea...

Exilaţi după şaptezeci şi cinci de ani de răscoale, indienii tairona fug în munţi, spre cele mai sterpe şi mai îndepărtate cotloane, unde porumbul nu creşte, nici nu se poate pescui. Sînt izgoniţi în munţi, ca să li se

smulgă pămîntul şi memoria : acolo, departe, trebuie să se izoleze şi să uite, în singurătate, cîntecele din vremea cînd trăiau împreună, federaţie de popoare libere, şi erau puternici şi se îmbrăcau cu pelerine colorate de bumbac şi purtau coliere de aur şi pietre strălucitoare : ca să nu-şi mai amintească niciodată că bunii lor au fost jaguari.

În urma lor, lasă ruine şi morminte.

Vîntul suflă, inimile bat îndurerate, iar focul se îndepărtează dansînd. *(189)*

Tehnica vînătorii şi a pescuitului

În adîncurile selvei amazoniene, un pescar din tribul desana se aşază pe o stîncă şi priveşte liniştit rîul. Apele aurite de primele străluciri ale zilei se scurg molcom, purtînd cu ele peştii şi netezind pietrele. Pescarul priveşte şi priveşte şi simte că bătrînul rîu a devenit totuna cu sîngele care îi curge prin vine. Pescarul nu va pescui pînă cînd femeile peştilor nu se vor îndrăgosti de el.

În satul din apropiere se pregăteşte vînătorul. A vomitat, s-a scăldat în rîu, e curat pe dinăuntru şi pe dinafară. Acum bea infuzii de plante de culoarea cerbului, pentru ca mireasma lor să-i pătrundă în trup, şi îşi vopseşte faţa cu masca preferată a cerbului. După ce suflă fum de tutun peste arme, porneşte încet înspre izvorul unde se adapă cerbul. Acolo picură suc de ananas, care e lapte al fiicei soarelui.

Vînătorul a dormit singur în nopţile din urmă. Nici n-a avut alături o femeie, nici n-a visat femei, pentru ca animalul pe care îl va urmări şi-l va străpunge cu săgeata sau cu sulița să nu fie gelos. *(189)*

1600 / Potosí

A opta minune a lumii

Nesfîrşite caravane de lame şi catîri duc spre portul Arica argintul sîngerat din abundenţă de dealul din Potosí. După un lung drum pe mare, lingourile ajung în Europa pentru a finanţa, acolo, războiul, pacea şi progresul.

În schimbul argintului, de la Sevilla sau prin contrabandă sosesc în Potosí vinuri spaniole, pălării şi mătăsuri franţuzeşti, dantele, oglinzi şi tapeturi de Flandra, săbii germane şi hîrtie genoveză, ciorapi din Neapole, cristale de Veneţia, lumînări din Cipru, diamante din Ceylon, fildeş din India şi parfumuri din Arabia, Malaysia şi Goa, covoare persiene şi porţelanuri chinezeşti, sclavi negri din Capul Verde şi Angola şi cai chilieni, plini de forţă.

Totul e cît se poate de scump în oraşul acesta, cel mai scump din lume. Singurele lucruri ieftine sînt rachiul de porumb şi frunzele de coca. Indienii, smulşi cu forţa comunităţilor din întregul Peru, îşi petrec duminicile prin curţi, dansînd în jurul tobelor şi bînd rachiu de porumb pînă

Scanned with OKEN Scanner

ajung să se tăvălească pe jos. În zorii zilei de luni sînt mînați de la spate spre inima dealului ; acolo, mestecînd frunze de coca, urmăresc, cu lovituri de tîrnăcop, filoanele de argint, șerpi albi-verzui care apar și dispar în măruntaiele acestui pîntece enorm, lipsit de aer și de lumină. Indienii trudesc acolo toată săptămîna, prizonieri, respirînd praful care macină plămînii și mestecînd frunze de coca pentru a-și amăgi foamea și a-și ascunde extenuarea, fără să știe cînd se luminează și cînd se înserează, pînă la sfîrșitul zilei de sîmbătă, cînd sună de ieșire și de rugăciune. Atunci pornesc îndărăt, luminîndu-și calea cu făclii aprinse, și ies la suprafață duminică în zori, atît sînt de adînci galeriile subpămîntene și nesfîrșitele tuneluri.

Un preot, de curînd sosit în Potosí, îi vede apărînd în împrejurimile orașului, lungă procesiune de fantome descărnate și murdare, cu spinările însemnate cu biciul, și exclamă :

— Nu vreau să văd tabloul acesta de infern !

— Atunci închide ochii — i se spune.

— Nu pot — răspunde preotul. Cu ei închiși, văd și mai bine ! *(21 și 157)*

Profeții

S-au căsătorit aseară, în fața focului, după tradiție, și au ascultat cuvintele sacre.

Ei :

— *Atunci cînd el va fi cuprins de focul dragostei, nu fi de gheață.*

Și lui :

— *Atunci cînd ea va fi cuprinsă de focul dragostei, nu fi de gheață.*

În strălucirea focului se scoală, îmbrățișați, își dau bineție din priviri și își povestesc visele.

În timpul somnului, sufletul călătorește în afara trupului și cunoaște, într-o clipită sau într-o eternitate, tot ce se va întîmpla. Visele frumoase se oferă ; de aceea se trezesc perechile devreme. Visele urîte, în schimb, se aruncă la cîini.

Visele urîte, coșmaruri cu prăpăstii, cu vulturi și cu monștri, vestesc doar răul. Și răul, aici, înseamnă să fii obligat să mergi în minele de mercur din Huancavélica sau în îndepărtatul deal de argint din Potosí. *(150 și 151)*

Cîntec din Cuzco

O lamă ar dori
de aur să îi fie părul,
strălucitor ca soarele,
puternic precum dragostea,
ușor ca norul
pe care îl topește dimineața,

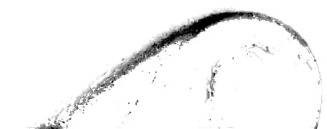

Scanned with OKEN Scanner

să țească un cordon
pe care să însemne,
nod după nod,
lunile ce trec
și florile ce mor. (202)

1600 / Ciudad de México

Caleștile

Pe ulițele largi ale orașului México au reapărut caleștile.

Cu mai bine de douăzeci de ani în urmă, asceticul Filip al II-lea le interzisese. Decretul spunea că folosirea caleștii lenevește bărbații și îi învață să trăiască în puf și trîndăvie ; și că în felul acesta își pierd puterile pentru arta războiului.

După moartea lui Filip al II-lea, caleștile sînt din nou stăpîne pe oraș. Pe dinăuntru, mătăsuri și cristaluri ; pe dinafară, aur și bagă și blazonul pe ușă. Au un miros de esențe fine și rulează cu mers legănat, ca de gondolă ; din spatele perdelelor, nobilimea colonială își dă binețe. Sus, pe capră, printre franjuri și ciucuri de mătase, se înalță vizitiul, disprețuitor, aproape rege ; iar caii au potcoave de argint.

Caleștile continuă să le fie interzise indienilor, prostituatelor și celor pedepsiți de Inchiziție. *(213)*

1601 / Valladolid

Quevedo

De patruzeci de ani, Spania domnește peste Portugalia și peste toate coloniile acesteia, așa că spaniolii se pot plimba prin lume fără să pună piciorul pe pămînt străin.

Dar Spania este națiunea cea mai scumpă din Europa : produce din ce în ce mai puține lucruri și tot mai multe monede. Din cei treizeci și cinci de milioane de scuzi bătuți cu șase ani în urmă n-a mai rămas nici umbra. Nu sînt deloc încurajatoare datele publicate de don Martín González de Cellorigo în *Memoriul despre politica necesară* : prin lucrarea norocului și a moștenirilor, fiecare spaniol care muncește trebuie să întrețină alți treizeci. Pentru rentieri, munca e un păcat. Hidalgii își au drept cîmp de bătaie alcovurile ; în Spania, sînt mai puțini copaci decît călugări și cerșetori.

Galerele încărcate cu argintul din America iau drumul Genovei. În Spania nu rămîne nici urmă din metalele sosite din Mexic și Peru. S-ar părea că meritul conchistei aparține mai degrabă negustorilor și bancherilor germani, genovezi, francezi și flamanzi.

În Valladolid trăiește un băiat șchiop și miop, cu sînge curat și cu spada și limba ascuțite. Noaptea, în timp ce valetul îi scoate cizmele, prin minte îi umblă versuri. A doua zi de dimineață, pe sub ușile palatului regal se strecoară șerpii.

Scanned with OKEN Scanner

Cu capul cufundat în pernă, tînărul Francisco de Quevedo y Villegas se gîndeşte la cel care transformă laşii în războinici şi îl îmblînzeşte pe judele cel mai sever ; şi blestemînd meseria de poet, se ridică în pat, se freacă la ochi, trage lampa mai aproape şi dintr-o răsuflare aşterne pe hîrtie versurile care nu-l lăsau să doarmă. Versurile vorbesc despre domnul Ban, care

se naşte-n Indii cu noroc
şi lumea toată-l jinduieşte,
în Spania nici că se-opreşte
şi-n Genova-şi găseşte loc.
(64, 183 şi 218)

1602 / Recife

Prima expediţie împotriva ţinutului Palmares

În fabricile de zahăr, care macină şi storc trestie şi oameni, munca fiecărui sclav se măsoară aidoma greutăţii trestiei, presiunii teascului ori căldurii cuptorului. Puterile unui sclav se sleiesc în cinci ani, dar stăpînului îi e suficient un an ca să-şi recupereze banii cu care l-a cumpărat. Cînd sclavii încetează de a mai fi braţe folositoare şi devin guri de prisos, li se dăruieşte libertatea.

În lanţul de munţi din nord-estul Braziliei se ascund sclavii care şi-au cucerit libertatea înainte de a-i fi lovit bătrîneţea prematură sau moartea fulgerătoare. Palmares se numesc sanctuarele unde se ascund fugarii, în pădurile înalte de palmier din Alagoas.

Guvernatorul general al Braziliei trimite prima expediţie împotriva ţinutului Palmares. Participă la ea cîţiva albi şi metişi săraci, dornici să captureze şi să vîndă negri, cîţiva indieni cărora li s-au promis piepteni, bricege şi oglinjoare, şi mai mulţi mulatri.

Cînd se întoarce de la rîul Itapicurú, comandantul expediţiei, Bartolomeu Bezerra, anunţă în Recife : *Focul răscoalei a fost distrus.* Şi e crezut. *(32 şi 69)*

1603 / Roma

Cele patru părţi ale lumii

La Roma se publică o ediţie ilustrată şi îmbogăţită a *Iconologiei* lui Cesare Ripa.

Dicţionarul de imagini simbolice înfăţişează lumea aşa cum e văzută de pe ţărmul nordic al Mediteranei.

Sus apare Europa, regina, cu însemnele puterii. O susţin cai şi lăncii. Cu o mînă ţine coloanele templului, iar în cealaltă are sceptrul. Pe cap poartă coroană, iar alte coroane zac la picioarele ei, printre mitre, cărţi, peneluri, ţitere şi harpe. Alături de cornul abundenţei se odihnesc rigla şi compasul.

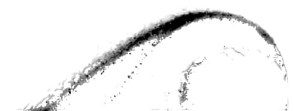

Scanned with OKEN Scanner

Jos, la dreapta, Asia oferă cafea, piper și tămîie. E împodobită cu ghirlande de flori și fructe. O cămilă, întinsă, o așteaptă.

Într-o parte, Africa este o maură oacheșă, terminată cu un cap de elefant. Pe piept îi atîrnă un colier de corali. O înconjoară leul, șarpele, scorpionul și spicele.

Jos de tot, apare America, *femeie îngrozitoare la vedere*. Din pielea goală și măslinie îi cresc pene. La picioare, are un cap de om de curînd tăiat și o șopîrlă. E înarmată cu arc și cu săgeți. *(125)*

1603 / Santiago de Chile

Haita de cîini de vînătoare

Consiliul municipal din Santiago a cumpărat o nouă pecete de argint pentru a însemna obrazul sclavilor indieni.

Guvernatorul, Alonso de Ribera, hotărăște ca a cincea parte din valoarea fiecărui araucan vîndut în porturile Valdivia și Arica, să se aloce cheltuielilor de război și întreținerii soldaților.

Vînătorile se țin lanț. Soldații traversează rîul Bío-Bío și noaptea pornesc la atac. Dau foc și taie capete și se întorc tîrînd după ei bărbați, femei și copii legați de gît. După ce îi marchează cu fierul roșu, îi vînd în Peru.

Guvernatorul ridică urciorul de vin și toastează pentru bătăliile cîștigate. Toastează după obiceiul flamand, ca Pedro de Valdivia. Mai întîi, cîte o înghițitură pentru toți hidalgii și pentru toate damele care îi vin în minte. Cînd se termină oamenii, ia la rînd sfinții și îngerii și niciodată nu uită să le mulțumească pentru pretext. *(94)*

1605 / Lima

Noaptea Judecății de Apoi

Puțin după Crăciun, pămîntul a început să se zvîrcolească și s-a scuturat de orașul Arequipa. Munții au pîrîit din rărunchi, iar pămîntul a scuipat temeliile caselor. Oamenii au rămas striviți sub dărîmături, iar recoltele, arse sub cenușă. Marea s-a ridicat și a înecat portul Arica.

Ieri pe înserat, un călugăr în picioarele goale a convocat mulțimea în piața din Lima. A anunțat că orașul acesta deșănțat se va scufunda în următoarele ore și o dată cu el împrejurimile, cît vezi cu ochii.

— Nimeni n-o să reușească să fugă ! urla el. Nici cel mai iute cal, nici cea mai rapidă corabie nu vor scăpa !

După căderea nopții, străzile erau pline de penitenți care se flagelau la lumina torțelor. Păcătoșii își strigau vina la colț de stradă, iar bogații aruncau de la balcoane vase de argint și haine de sărbătoare. Secrete înfiorătoare erau mărturisite în gura mare. Soțiile infidele smulgeau pietre din pavaj ca să-și lovească pieptul. Hoții și seducătorii îngenuncheau în fața victimelor lor, stăpînii sărutau picioarele sclavilor, iar cerșetorilor nu le ajungeau mîinile pentru atîtea pomeni. Biserica a pri-

Scanned with OKEN Scanner

mit într-o singură noapte mai mulţi bani decît în toate posturile mari din istoria ei. Cine nu căuta un preot ca să se spovedească umbla după un preot ca să se cunune. Bisericile erau înţesate de lume care voia să moară la adăpostul lor.

Şi într-un tîrziu se luminează de ziuă.

Pe cerul limpede, soarele e mai strălucitor ca niciodată. Penitenţii caută unguente pentru spinările descărnate, iar stăpînii îşi caută sclavii. Femeile căsătorite de cu seară se interesează de noii lor soţi, care s-au evaporat o dată cu zorii, pocăiţii din timpul nopţii colindă acum străzile căutînd noi păcate. Nu e uşă de după care să nu se audă plînsete şi blesteme. Nici un cerşetor n-a mai rămas la vedere. Şi preoţii s-au ascuns, ca să numere munţii de monede pe care Dumnezeu i-a acceptat în noaptea trecută. Cu banii care prisosesc, bisericile din Lima vor cumpăra din Spania pene autentice ale arhanghelului Gabriel. *(157)*

1607 / Sevilla

Fragii

Căpitanul Alonso González de Nájera, care a trăit şase ani în Chile, îşi deapănă amintirile.

Vorbeşte despre cei născuţi în sunet de tobe şi trompete, nobila oaste care se îmbracă în zale încă din leagăn şi face zid din trupurile sale în faţa atacurilor vijelioase ale indienilor. Dă asigurări că ploaia smulge grăunciori de aur din pămîntul chilian şi că indienii îşi plătesc tributul cu aur scos din pîntecele şopîrlelor.

Mai povesteşte despre un fruct rar, de culoarea şi forma inimii, care la atingerea dinţilor izbucneşte în dulci arome. În ceea ce priveşte aspectul, gustul şi mirosul, ar putea rivaliza cu cele mai desfătătoare fructe din Spania, *cu toate că acolo, în Chile, îl jignesc spunîndu-i poamă. (66)*

1608 / Puerto Príncipe

Silvestre de Balboa

În casa de lut şi frunze de palmier a lui Silvestre de Balboa, secretar al consiliului municipal din Puerto Príncipe, se naşte primul poem epic din istoria Cubei. Autorul dedică endecasilabii episcopului Altamirano, care cu patru ani în urmă a fost luat prizonier în portul Manzanillo de piratul francez Gilbert Giron.

Pe corabia piratului s-au urcat, din împărăţia lui Neptun, foci şi nereide îndurerate de soarta episcopului, care n-a vrut să accepte nimic în apărarea sa. Locuitorii din Manzanillo au reuşit să strîngă două sute de ducaţi, o mie de piei şi o mulţime de alimente şi, în sfîrşit, corsarul luteran şi-a eliberat prada. Din păduri au venit pe ţărmul mării, ca să-l întîmpine pe episcopul răscumpărat, satiri, fauni şi centauri care i-au adus goiave şi alte bunătăţi. Au venit nimfe încărcate de *mamey*, ananas, nopal, *aguacate*, tutun ; şi, purtînd jupoane, din copaci au coborît

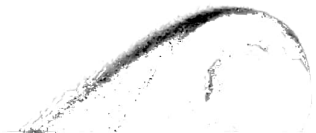

driadele, cu braţele încărcate de *pitajayas* sălbatice şi fructe ale copacului *birijí* şi ale înaltei *jagua*. A mai primit episcopul Altamirano *guabinas*, *dajaos* şi alţi peşti de rîu din mîinile naiadelor ; iar nimfele de izvor şi de iaz i-au dăruit gustoase broaşte ţestoase *jicoteas* din Masabo. Pe cînd se pregăteau să primească răscumpărarea, piraţii s-au pomenit pe cap cu o mînă de flăcăi, crema oraşului Manzanillo, care, plini de îndrăzneală, le-au dat ce meritau. Un sclav negru, pe nume Salvador, i-a străpuns piratului Gilbert Giron pieptul cu sulița :

Oh, Salvador creol, negru cinstit,
ţi-ai cîştigat renume fără moarte ;
ca să te laude cîte ai făcut
nu obosesc nici pene şi nici goarne.

Plin de admiraţie şi de spaimă, Silvestre de Balboa invocă Troia şi îi compară pe locuitorii din Manzanillo cu Ahile şi Ulise, după ce i-a amestecat cu nimfe, fauni şi centauri. Dar printre atîtea zeităţi prestigioase îşi fac loc, plini de umilinţă, locuitorii acestei localităţi, un sclav negru care s-a purtat ca un erou şi multe fructe, ierburi şi animale din insulă, pe care autorul le pomeneşte cu dragoste. *(23)*

1608 / Sevilla

Mateo Alemán

Mateo Alemán se urcă pe corabia care porneşte spre Mexic. Ca să poată călători în Indii, l-a mituit pe secretarul regelui, demonstrîndu-şi puritatea sîngelui.

Evreu după tată şi după mamă şi cu rude arse de Inchiziţie, Mateo Alemán şi-a născocit strămoşi creştini-creştini şi chiar un blazon, şi la înghesuială şi-a transformat pînă şi amanta, pe Francisca de Calderón, în fiica sa mai mare.

Romancierul a ştiut să înveţe manierele personajului său, Guzmán de Alfarache, *priceput în meseria distinsei şmecherii,* care îşi schimbă hainele, numele şi domiciliul dintr-un oraş într-altul ca să şteargă stigmate şi să scape de sărăcie. *N-am încotro şi joc la fel ca toată lumea, întîmplă-se ce s-o întîmpla,* explică Guzmán de Alfarache în romanul citit de toată Spania. *(6 şi 147)*

1608 / Córdoba

Inca Garcilaso

La cei şaptezeci de ani ai săi, se apleacă asupra mesei, înmoaie pana în călimara de corn şi aşterne pe hîrtie dezvinovăţiri.

Scrisul îi e minuţios şi plin de eleganţă. Elogiază invadatorul în limba invadatorului, care e acum şi a lui. Cu o mînă salută conchista, care este opera Providenţei : conchistadorii, braţe ale Domnului, au evan-

Scanned with OKEN Scanner

ghelizat Lumea Nouă, iar tragedia nu e altceva decît preţul mîntuirii. Cu mîna cealaltă îşi ia rămas bun de la lumea incaşă, *distrusă înainte de a fi fost cunoscută*, pe care o evocă plin de nostalgii paradisiace. O mînă este a tatălui său, căpitan al lui Pizarro. Cealaltă este a mamei, verişoară cu Atahualpa, pe care căpitanul a umilit-o şi a aruncat-o în braţele unui soldat.

Ca şi America, Inca Garcilaso de la Vega s-a născut dintr-un viol. Ca şi America, trăieşte sfîşiat.

Cu toate că trăieşte de o jumătate de secol în Europa, încă mai aude, de parcă ar fi fost rostite ieri, cuvintele care i-au bucurat copilăria în Cuzco, *lucruri primite în scutece o dată cu laptele :* în oraşul acesta ras de pe faţa pămîntului a văzut lumina zilei, la opt ani după intrarea spaniolilor, şi în oraşul acesta a sorbit, de pe buzele mamei sale, poveştile care vin din ziua îndepărtată în care soarele i-a lăsat să cadă, deasupra lacului Titicaca, pe prinţul şi prinţesa născuţi din dragostea sa cu luna.*(76)*

1609 / Santiago de Chile

Regulile mesei

I-au adus vestea azi dimineaţă, o dată cu aburinda şi plăcut mirositoarea ciocolată. Dintr-un salt, guvernatorul iese din aşternuturile de olandă : regele Spaniei a hotărît să legalizeze sclavia indienilor capturaţi în război.

Aproape un an i-a trebuit veştii ca să traverseze oceanul şi cordiliera. De multă vreme, în Chile araucanii sînt vînduţi în faţa notarului, iar celui care vrea să fugă i se taie tendoanele ; dar acum aprobarea regală va închide gura puţinilor cîrtitori.

— *Binecuvîntează, Doamne, pîinea aceasta...*

Guvernatorul oferă un dineu în onoarea îmblînzitorilor acestor pămînturi sălbatice. Invitaţii beau în coarne de bou vin din aceste locuri şi mănîncă pîinişoare de porumb înfăşurate în pănuşe, delicioasa *humita*, mîncare indiană. Urmînd recomandările lui Alfons Înţeleptul, iau cu trei degete bucăţile de carne împănată cu ardei iute ; şi, după dorinţa lui Erasm din Rotterdam, nu rod oasele, nici nu aruncă sub masă cojile de fructe. După ce beau lichidul fierbinte de *quelén-quelén,* se curăţă cu o scobitoare pe care n-o uită apoi nici între dinţi, nici în urechi. *(94 şi 172)*

1611 / Yarutini

Stîrpitorul de idolatrii

Cu lovituri de tîrnăcop îl distrug pe Cápac Huanca.

Preotul Francisco de Ávila le strigă indienilor săi să se grăbească. Mai sînt încă mulţi idoli nedescoperiţi şi nestîrpiţi în ţinuturile acestea din Peru, unde el nu cunoaşte pe nimeni care să nu cadă în păcatul ido-

latriei. Mînia divină nu se stinge niciodată. Ávila, biciul vrăjitoarelor, trăieşte fără să se odihnească.

Dar pe sclavii săi, care ştiu, fiecare lovitură îi doare. Stînca aceasta înaltă este un om ales şi salvat de zeul Pariacaca. Cápac Huanca a fost singurul care a împărţit cu el rachiul de porumb şi frunzele de coca atunci cînd Pariacaca s-a îmbrăcat în zdrenţe, a venit în Yarutini şi a cerşit ceva de băut şi de mestecat. Stînca aceasta este un om generos. Pariacaca l-a îngheţat şi l-a transformat în stîncă pentru ca furtuna pedepsei să nu-l ia pe sus, aşa cum i-a luat pe toţi ceilalţi.

Ávila porunceşte ca resturile să-i fie aruncate în prăpastie. În locul lui ridică o cruce.

Apoi îi pune pe indieni să-i povestească istoria lui Cápac Huanca şi o aşterne pe hîrtie. *(14)*

1612 / San Pedro de Omapacha

Cel lovit loveşte

Simbolul autorităţii, împletitura de piele cu vînă la capăt, şuieră în aer şi muşcă. Smulge fîşii de piele şi brăzdează carnea.

Gol, legat de piatra de tortură, Cristóbal de León Mullohuamani, cacique al comunităţii din Omapacha, rabdă pedeapsa. Gemetele lui marchează ritmul biciului.

Între celulă şi butuc, între butuc şi bici, cacique trăieşte în agonie. A îndrăznit să protesteze în faţa viceregelui din Lima şi n-a predat indienii pe care trebuia să-i predea : din vina lui n-a avut cine căra vinul din cîmpie la Cuzco, nici cine să toarcă şi să ţească hainele, cum a poruncit corregidorul.

Călăul, un sclav negru, loveşte cu sete. Spinarea aceasta nu e nici mai bună, nici mai rea decît altele. *(179)*

1613 / Londra

Shakespeare

Compania Virginia a suferit eşec după eşec pe ţărmurile de nord ale Americii, lipsite de aur şi de argint, dar prin întreaga Anglie circulă pamflete propagandistice care anunţă că acolo englezii le oferă indienilor *perle ale Cerului* în schimbul unor *perle ale pămîntului*.

Nu cu mult timp în urmă, John Donne explora, într-un poem, trupul iubitei sale, de parcă ar fi descoperit America ; iar Virginia, aurul Virginiei, este tema centrală a sărbătorilor organizate cu prilejul nunţii prinţesei Elisabeta. În onoarea fiicei regelui, are loc reprezentaţia cu o mascaradă a lui George Chapman care se învîrteşte în jurul unei mari stînci de aur, simbol al Virginiei sau al iluziilor acţionarilor acesteia : aurul, cheie a oricărei puteri, secretul vieţii urmărit de alchimişti, fiu al soarelui aşa cum argintul este fiul lunii, iar cuprul se naşte din Venus. Aurul

Scanned with OKEN Scanner

se găsește în zonele calde ale lumii, acolo unde soarele își seamănă cu generozitate razele.

Cu ocazia sărbătorilor prilejuite de nunta prințesei, se joacă de asemenea piesa lui William Shakespeare, *Furtuna,* inspirată de naufragiul unui vas al Companiei Virginia în Bermude. Marele creator de suflete și minuni își localizează de data aceasta piesa într-o insulă din Mediterana, care pare a fi situată mai degrabă în Caraibe. Acolo, ducele Prospero îl întîlnește pe Caliban, fiu al vrăjitoarei Sycorax, adoratoare a zeului indienilor din Patagonia. Caliban e un *sălbatic,* unul dintre indienii aceia pe care Shakespeare i-a văzut expuși în Londra : *ființă a tenebrelor,* mai mult animal decît om, nu învață decît să blesteme și nu are puterea judecății, nici simțul răspunderii. Numai ca sclav sau legat ca o maimuță și-ar putea găsi locul în societatea omenească, adică în societatea europeană, în care nu vrea cu nici un chip să se integreze. *(207)*

1614 / Lima

Hotărîri ale consiliului municipal din Lima : se naște cenzura teatrală

În acest consiliu municipal s-a examinat și s-a spus că, deoarece nu au fost controlate comediile care s-au reprezentat în acest oraș, a rezultat că s-au auzit multe lucruri în dauna anumitor persoane și împotriva autorităților și cinstirii datorate acestei republici. Și pentru ca de acum înainte asemenea lucruri rele să înceteze, e nevoie de îndreptare. Și judecînd și discutînd asupra ei, s-a hotărît și s-a poruncit să fie înștiințați autorii de comedii cîți sînt acum și cîți vor fi de acum înainte să nu reprezinte cu nici un chip, nici să nu permită să fie reprezentate nici un fel de comedii care nu au fost văzute, examinate și aprobate de persoana numită de acest consiliu în acest scop, sub pedeapsa unei amenzi de la două sute de pesos la nouă reali... (122)

1614 / Lima

Se interzic dansurile indienilor din Peru

Aripi de condor, cap de papagal, blănuri de jaguar : în plin Corpus Christi, indienii peruani dansează vechiul lor Raymi. În limba quechua ei invocă soarele la ceasul semănatului sau îl omagiază cu ocazia nașterilor ori cînd vine vremea strîngerii recoltei.

Pentru ca din voia Domnului, Stăpînul nostru, să înceteze prilejurile de a cădea în idolatrie, iar diavolul să nu-și mai poată întinde ademenirile, arhiepiscopul din Lima hotărăște că *nici în dialectul local, nici în limba generală nu mai trebuie încuviințate dansurile, cîntecele sau alte jocuri.* Arhiepiscopul anunță pedepse teribile și ordonă să fie arse toate

Scanned with OKEN Scanner

instrumentele indigene, inclusiv *quena* cea cu sunet dulce, mesageră a iubirii :

Să dormi pe țărm,
în miez de noapte voi veni... (21)

1615 / Lima

Guamán Poma

La cei șaptezeci de ani ai săi, se apleacă asupra mesei, înmoaie pana în călimara de corn și scrie și desenează sfidînd.

Scrisul îi e poticnit. Îl blestemă pe invadator în limba invadatorului, care nu e limba lui, și o face să explodeze. Limba din Castilia se împiedică la tot pasul de cuvinte quechua și aymara, dar la urma urmelor Castilia e Castilia datorită indienilor, iar *fără indieni Magestatea Voastră nu valorați nimic.*

Astăzi, Guamán Poma de Ayala își termină scrisoarea adresată regelui Spaniei. La început era adresată lui Filip al II-lea, care a murit în timp ce Guamán o scria. Acum vrea să i-o înmîneze personal lui Filip al III-lea. Pelerinul a mers din sat în sat, *umblînd autorul prin munți cu multă săpadă,* mîncînd dacă avea ce și purtînd tot timpul la spinare tot mai voluminosul manuscris de desene și cuvinte. *Din lume se întoarce autorul... A mers prin lume plîngînd tot timpul drumului* și, în sfîrșit, a ajuns la Lima. De aici își propune să călătorească în Spania. Cum o să reușească, nu știe. Ce contează ! Nimeni nu-l cunoaște pe Gaumán, nimeni nu-l ascultă, iar monarhul e tare departe și tare sus ; dar Guamán, cu pana în mînă, i se adresează de la egal la egal, îl tutuiește și îl sfătuiește ce are de făcut.

Exilat din provincia sa, golaș, un nimeni, Guamán nu șovăie să se proclame moștenitor al dinastiilor regale yarovilca și incașe și se autodesemnează Consilier al Regelui, Primul Indian Cronicar, Prinț al Regatului și Al Doilea în Stat. A scris scrisoarea din orgoliu : spița lui coboară pînă la vechii stăpîni din Huánuco, iar numele pe care și l-a luat reunește în el șoimul și puma scoase din blazonul strămoșilor săi, care stăpîneau pămînturile din nordul Perului, înaintea incașilor și a spaniolilor.

Cu lacrimi am scris scrisoarea aceasta. Cuvinte, imagini, lacrimi de furie. *Yndienii sînt stăpîni naturali ai acestui rregat iar spaniolii născuți în spania aici în rregatul acesta sînt xtrăini.* Apostolul Santiago, în uniformă militară, calcă în picioare un indian căzut la pămînt. În timpul banchetelor, platourile sînt umplute cu femei minuscule. Catîrgiul duce un coș plin cu copiii metișilor ai preotului. *De asemenea este pedeapsă a lui dumnezeu să moră mulți indieni minele de mercur și de argint.* În întregul Peru, *unde erau o sută nu mai sînt zece.* „Mănînci aurul acesta ?", întreabă Inca, iar conchistadorul îi răspunde : „Aurul acesta mîncăm".

Astăzi, Guamán își termină scrisoarea. Pentru ea a trăit. Cincizeci de ani, o jumătate de secol, i-au trebuit ca să o scrie și să o deseneze. Are aproape o mie două sute de pagini. Astăzi, Guamán termină scrisoarea și moare.

Nici Filip al III-lea, nici vreun alt rege nu o vor cunoaște vreodată. Timp de trei veacuri, scrisoarea va rătăci prin lume. *(124, 125 și 179)*

Scanned with OKEN Scanner

— Ce veşti aduci de la părintele nostru ?

— Zace, stăpîne, înconjurat de lacrimi şi de rugăciuni. Umflat e şi de culoarea cenuşii. S-a împăcat cu notarul şi cu preotul. Bocitoarele aşteaptă.

— De-aş avea balsamul lui Fierabrás... Din două înghiţituri s-ar înzdrăveni !

— La aproape şaptezeci de ani cît are şi aflat pe moarte ? Cu şase dinţi în gură şi o singură mînă folositoare ? Plin de cicatrice din bătălii, încăierări şi ani de temniţă ? La ce i-ar mai sluji şi fierul ăsta gras ?...

— Ce spun eu două înghiţituri ? Două picături !

— Prea tîrziu ar fi.

— Zici că e mort ?

— Pe moarte e.

— Descoperă-te, Sancho. Şi tu, Rocinante, lasă capul în jos. Ah, prinţ al armelor ! Rege al literelor !

— Fără el, stăpîne, ce-o să ni se întîmple ?

— Nu trebuie să facem nimic ce nu e întru slava sa.

— Încotro o să ne îndreptăm atît de singuri ?

— O să mergem acolo unde el a vrut şi n-a putut ajunge.

— Unde, stăpîne ?

— Să îndreptăm strîmbătăţile pe ţărmurile Cartagenei, în zănoagele din La Paz şi în pădurile din Soconusco.

— Să ne înmoaie pe acolo oasele.

— Trebuie să ştii, Sancho, frate al meu de drum şi meserie, că în Indii gloria îi aşteaptă pe cavalerii rătăcitori, însetaţi de dreptate şi de faimă...

— Cum nu puţine fost-au ciomăgelile...

— ...iar scutierii, drept răsplată, primesc imense regate neexplorate încă.

— Mai pe-aproape n-or fi ?

— Şi tu, Rocinante, află că : în Indii, potcoavele-s de-argint, iar caii aur pasc. Zei sînt consideraţi !

— Ce mai contează încă o bătaie !

— Taci, Sancho.

— Nu ne-a spus părintele nostru că America e cuib de răufăcători şi rai al prostituatelor ?

— Taci, cînd îţi spun !

— Cel care pentru Indii se îmbarcă, ne-a spus, îşi lasă aici pe cheiuri conştiinţa.

— Deci într-acolo ne vom îndrepta şi vom spăla onoarea celui care liberi ne-a născut în închisoare.

— Şi dacă ajunşi acolo o să ne pară rău ?

— Omagiu spui că este asemenea trădare ? Ah, ticălosule ! Din nou la drum ! De ne-a făcut pe lumea asta să rămînă, prin lume-l vom purta. Dă-mi chivăra ! Ia scutul, Sancho ! Şi lancea ! *(46)*

Scanned with OKEN Scanner

1616 / Potosí

Tabloul unei procesiuni

Vrăjit e dealul din Potosí : în pustietățile acestea friguroase și neospitaliere, a apărut orașul cel mai populat din lume.

Înalte cruci de argint deschid procesiunea, care înaintează între două șiruri de steaguri și de săbii. Pe străzile de argint, potcoave de argint ; tropotesc caii luxoși, împodobiți cu catifele și frîie bătute-n perle. Spre întărirea celor care poruncesc și mîngîierea celor ce slujesc, argintul defilează, strălucitor, și calcă apăsat, știind prea bine că nu e colțișor în cer sau pe pămînt pe care să nu-l poată cumpăra.

Orașul s-a îmbrăcat de sărbătoare ; balcoanele-s împodobite cu draperii și cu blazoane ; din marea de mătăsuri foșnitoare, din spuma dantelelor și avalanșa de perle, doamnele privesc și admiră grupul de călăreți care înaintează în sunet de trompete, fluiere și timpane răgușite. Cîțiva călăreți au ochiul acoperit cu un plasture negru și fruntea plină de cucuie și brăzdată de vînătăi ; nu sînt semne de război, ci urme ale sifilisului : cu toate acestea, de la balcoane în stradă și din stradă spre balcoane zboară neîncetat bezele și vorbe dulci.

Mascate, își fac apariția Interesul și Lăcomia. Lăcomia, cu masca ei de șerpi, cîntă, în timp ce calul se cabrează :

De mine spun că-s rădăcina
A tot ce-i rău și mi-e credința
Că neîmplinită îți va fi dorința.

Și îi răspunde Interesul, cu ciorapi negri, jupon negru brodat cu aur, mască neagră sub pălăria neagră cu pene bogate :

Iubirea am învins-o
Și dacă ea-i stăpînă peste moarte,
Înseamnă că-s mai tare eu ca toate.

Episcopul vine în fruntea unei lente și lungi armate de preoți și glugi de nazarineni înarmați cu ditamai lumînările și candelabrele de argint, pînă cînd larma trompeților acoperă clinchetul clopoțeilor care o anunță pe Fecioara din Guadalupe, Lumină a celor ce speră, Oglindă a dreptății, Liman al păcătoșilor, Consolare a îndureraților, Palmier verde, Creangă înflorită, Piatră strălucitoare. Sosește în tălăzuiri de aur și sidef, purtată pe brațe de cincizeci de indieni ; pierdută în atîta bogăție, privește cu ochi uimiți vînzoleala heruvimilor cu aripi de argint și spectaculoasa desfășurare a adoratorilor săi. Pe un armăsar alb apare Călărețul Spadei Înfierbîntate, urmat de un batalion de paji și lachei îmbrăcați în alb. Cavalerul își aruncă pălăria în sus și îi cîntă Fecioarei :

În doamna mea, chiar tuciurie,
e-atîta frumusețe,
că cerul și pămîntul le umbrește.

Lachei și paji în haine vinețiii sosesc în urma Cavalerului Dragostei Divine, care vine la trap, călăreț roman, cu faldurile de mătase vinețiie

Scanned with OKEN Scanner

fluturîndu-i : în faţa Fecioarei cade în genunchi şi îşi pleacă fruntea împodobită cu lauri, dar cînd se pregăteşte să-şi cînte versurile, izbucneşte o împuşcătură de fum de pucioasă. În piaţă şi-a făcut apariţia carul Diavolilor şi nimeni nu-l mai bagă în seamă pe Cavalerul Dragostei Divine.

Principele Tartar, adorator al lui Mahomed, îşi deschide aripile de liliac, iar prinţesa Proserpina, cu coafura ei de şerpi, proferează de sus blasfemii şi izbucneşte în hohote de rîs pe care curtea de diavoli le primeşte cu urale. Deodată, cineva rosteşte numele lui Iisus şi carul Infernului pocneşte într-o explozie grozavă. Principele Tartar şi prinţesa Proserpina trec dintr-un salt prin fum şi flăcări şi se rostogolesc, prizonieri, la picioarele Maicii Domnului.

Strada se umple de îngeraşi, nimburi şi aripioare de argint strălucitor, iar aerul răsună de sunetele vesele ale ghitarelor, ţiterelor şi fluierelor. Muzicanţii, îmbrăcaţi în fecioare, salută sosirea Îndurării, Dreptăţii, Păcii şi Adevărului, patru fiice graţioase ale oraşului Potosí aşezate în jilţuri de argint şi catifea. Caii înhămaţi la trăsură au capete şi piepturi de indieni.

Şi atunci, încolăcit, apare Şarpele. Reptila imensă alunecă pe o mie de picioare de indieni, deschide gura din care ies flăcări, îngrozind mulţimea, iar la picioarele Fecioarei se zbate ameninţător. Cînd soldaţii îi taie capul cu lovituri de spadă şi secure, din măruntaiele Şarpelui apare, cu orgoliul călcat în picioare, Inca. Tîrîndu-şi hainele ciudate, fiul Soarelui cade în genunchi înaintea Luminii Divine. Fecioara poartă o mantie de aur, cu rubine şi perle cît bobul de năut, iar deasupra privirilor ei uimite străluceşte, mai scînteietoare ca oricînd, crucea de aur a coroanei imperiale.

Urmează mulţimea. Artizani de toate meseriile, vîntură-lume şi cerşetori în stare să smulgă lacrimi şi unui ochi de sticlă : metişii, fii ai violenţei, nici sclavi nici stăpîni, merg pe jos. Legea le interzice armele şi caii, după cum interzice mulatrilor folosirea umbrelelor, pentru ca nimeni să nu poată acoperi stigmatul care pătează sîngele pînă la a şasea generaţie. O dată cu metişii şi mulatrii sosesc toate celelalte corcituri născute din încrucişarea vînătorului cu prada.

Procesiunea e închisă de o mulţime de indieni încărcaţi de flori, fructe şi mîncăruri aburinde. În faţa Fecioarei, indienii cer iertare şi mîngîiere.

Ceva mai departe, cîţiva negri mătură gunoaiele lăsate de ceilalţi. *(21 şi 157)*

1616 / Santiago Papasquiaro

Dumnezeul stăpînilor este şi Dumnezeul sclavilor ?

Un profet indian a vorbit despre viaţa liberă. Îmbrăcat după obiceiul străvechi, a străbătut deşerturile şi ţinuturile muntoase ridicînd praful şi cîntînd, în sunetul trist al unui trunchi uscat, isprăvile strămoşilor şi libertatea pierdută. Bătrînul a instigat la război împotriva celor care le-au răpit indienilor pămînturile şi zeii, iar acum îi lasă să crape în galeriile subterane din Zacatecas. Vor învia cei care mor în războiul de neocolit,

Scanned with OKEN Scanner

a anunţat el, şi vor renaşte tineri şi plini de vioiciune bătrînii care vor muri luptînd.

Indienii tepehuanes au furat muschete, au cioplit şi au ascuns multe arcuri şi săgeţi, pentru că ei sînt arcaşi la fel de pricepuţi ca Steaua dimineţii, săgetătorul divin. Au furat şi au omorît cai, pentru a le mînca agilitatea, şi catîri, pentru a le mînca puterea.

Răscoala a izbucnit în Santiago Papasquiaro, la nord de Durango. Tepehuanes, indienii cei mai creştini din regiune, primii convertiţi, au călcat în picioare ostiile ; iar cînd părintele Bernardo Cisneros le-a cerut îndurare, i-au răspuns : *Dominus Vobiscum.* În sud, în Mezquital, au distrus cu lovituri de machete faţa Fecioarei şi au băut vin din potire. În satul Zape, indieni îmbrăcaţi în sutane şi pe cap cu toca iezuiţilor i-au urmărit prin păduri pe spaniolii fugari. În Santa Catarina, l-au snopit cu măciucile pe părintele Hernando del Tovar, în timp ce-i spuneau : *Să vedem dacă te ajută Dumnezeu.* Părintele Juan del Valle a rămas întins pe jos, gol, cu mîna care făcea semnul crucii ridicată în aer şi cu cealaltă mînă acoperindu-şi sexul niciodată folosit.

Dar insurecţia a durat puţin. Pe cîmpia Cacaria, trupele coloniale i-au decimat pe indieni. Peste morţi se cerne o ploaie roşie. Ploaia străbate aerul prăfos şi ciuruie morţii cu gloanţe de glod roşu.

În Zacatecas bat clopotele, chemînd la banchetele ce vor sărbători evenimentul. Stăpînii minelor respiră uşuraţi. În galerii nu va mai lipsi mîna de lucru. Nimic nu va mai întrerupe prosperitatea regatului. Ei îşi vor putea face în continuare nevoile în lighenaşe de argint cizelat, iar doamnele lor se vor putea duce nestingherite la biserică, însoţite de o sută de servitori şi douăzeci de subrete. *(30)*

1617 / Londra

Fum de Virginia în ceţurile Londrei

Dramatis personae :

REGELE (Iacob I al Angliei, al VI-lea al Scoţiei). A scris : *Tutunul transformă în bucătărie părţile interioare ale omului, murdărindu-le şi infectîndu-le cu un fel de funingine unsuroasă şi slinoasă.* A mai scris de asemenea că cine fumează imită *barbarele şi bestialele obiceiuri ale sălbaticilor şi slugarnicilor indieni lipsiţi de Dumnezeu.*

JOHN ROLFE. Colonist englez din Virginia. Unul dintre membrii de vază ai acestui *popor însemnat şi ales cu degetul de Dumnezeu* — după cum îi defineşte Rolfe însuşi pe ai săi. Cu seminţe aduse în Virginia din insula Trinidad, a reuşit amestecuri bune de tutun pe plantaţiile sale. Cu trei ani în urmă a trimis spre Londra, în calele navei *Elizabeth,* patru butoaie pline cu frunze, care au deschis recentul, dar deja prosperul comerţ cu tutun spre Anglia. Nu e greşită afirmaţia că John Rolfe a aşezat tutunul pe tronul Virginiei, ca plantă regină cu puteri absolute. Anul trecut a venit la Londra împreună cu guvernatorul Dale, în căutare de noi colonişti şi noi investiţii pentru Compania Virginia şi promiţînd cîştiguri fabuloase acţionarilor, căci tutunul va fi în Virginia ceea ce argintul este

Scanned with OKEN Scanner

în Peru. A venit de asemenea ca să i-o prezinte regelui Iacob pe soţia sa, prinţesa indiană Pocahontas, botezată Rebecca.

SIR THOMAS DALE. Guvernator al Virginiei, pînă anul trecut. A autorizat căsătoria lui John Rolfe cu prinţesa Pocahontas, prima căsătorie anglo-indiană din istoria Virginiei, pe motiv că era un binevenit act politic, care avea să contribuie la paşnica furnizare de grîne şi braţe din partea populaţiei indigene. Totuşi, în hîrtia în care îi cerea încuviinţarea, John Rolfe n-a menţionat acest aspect al problemei. Nu a menţionat în nici un fel nici dragostea, cu toate că a avut grijă să nege orice *dorinţă desfrînată* faţă de frumoasa sa logodnică de optsprezece ani. Rolfe spunea că vrea să se însoare cu această păgînă *prost crescută, lipsită de educaţie, cu maniere barbare şi dintr-o spiţă condamnată, spre binele acestei plantaţii, spre onoarea ţării noastre, întru slava Domnului, spre propria mea mîntuire şi pentru a converti la adevărata credinţă în Dumnezeu şi în Iisus o fiinţă necredincioasă.*

POCAHONTAS. Pe vremea cînd trăia la indieni o mai chema şi Matoaka. Fiica preferată a marelui şef Powhatan. De cînd s-a căsătorit cu John Rolfe, Pocahontas a renunţat la idolatrie, şi-a luat numele de Rebecca şi şi-a acoperit goliciunea cu haine englezeşti. Purtînd joben şi guler înalt de dantelă, a sosit la Londra şi a fost primită la curte. Vorbea ca o englezoaică şi simţea ca o englezoaică ; împărtăşea cu devoţiune credinţa calvinistă a soţului ei, iar tutunul de Virginia a găsit în ea abila şi exotica promotoare de care avea nevoie pentru a se impune la Londra. De boală englezească a murit. Pe cînd naviga pe Tamisa în drum spre casă, spre Virginia, şi în timp ce vaporul aştepta vînturi favorabile, Pocahontas şi-a dat ultima suflare în braţele lui John Rolfe, în Gravesend, în luna martie a anului 1617. Avea douăzeci şi unu de ani neîmpliniţi.

OPECHANCANOUGH. Unchi al lui Pocahontas, frate mai mare al marelui şef Powhatan, Opechancanough a fost cel care, cu trei ani în urmă, a condus-o pe mireasă de braţ în biserica protestantă din Jamestown, golaşa biserică din trunchiuri de lemn. N-a scos o vorbă în timpul ceremoniei, nici înainte, nici după aceea, dar Pocahontas i-a spus lui John Rolfe povestea unchiului ei. Opechancanough a trăit odinioară în Spania şi în Mexic, a fost creştin şi îl chema Luis de Velasco, dar de cum l-au trimis înapoi pe meleagurile sale, a zvîrlit în foc crucifixul, mantia şi gulerul înalt, le-a tăiat capetele preoţilor care îl însoţeau şi şi-a recăpătat numele de Opechancanough, care în limba algonquino înseamnă *cel cu suflet curat.*

Un fost actor de la Teatrul Globus pe vremea lui Shakespeare a cules datele acestei istorii şi se întreabă acum, în faţa unei căni de bere, ce poate face cu ele. Să scrie o tragedie de amor sau o dramă moralizatoare despre tutun şi puterile lui malefice ? Sau mai bine o mascaradă pe tema cuceririi Americii ? Piesa ar avea un succes garantat, pentru că întreaga Londră vorbeşte despre prinţesa Pocahontas şi rapida ei trecere pe aici. Femeia asta... Ea singură era un harem. Întreaga Londră o visează goală între copaci, cu flori mirositoare în păr. Ce înger răzbunător a străpuns-o cu spada lui invizibilă ? Să fi plătit păcatele poporului ei păgîn ? Sau moartea aceasta a fost o avertizare adresată de Dumnezeu soţului ei ? Tutunul, fiu nelegitim al Proserpinei şi al lui Bacchus... Nu păstrează Satana misteriosul pact dintre iarba aceasta şi foc ? Nu suflă Satana fu-

Scanned with OKEN Scanner

mul care-i ameţeşte pe virtuoşi ? Şi lascivitatea ascunsă a puritanului John Rolfe... Şi trecutul lui Opechancanough, pe care înainte îl chema Luis de Velasco, trădător sau răzbunător... Opechancanough intrînd în biserică la braţ cu prinţesa... Înalt, drept, mut...

— Nu, nu — conchide indiscretul vînător de istorii, în timp ce îşi plăteşte berea şi iese în stradă. Povestea asta e prea bună ca s-o pun pe hîrtie. Cum spune medicul Silva, poet din Indii : „Dacă o scriu, ce-o să-mi mai rămînă să le povestesc prietenilor ?" *(36, 159 şi 207)*

1618 / Lima

Lume puţină

Stăpînul Fabianei Criolla a murit. Prin testament, i-a scăzut preţul libertăţii de la două sute la o sută cincizeci de pesos.

Fabiana a stat trează toată noaptea, întrebîndu-se cît o valora cutia ei de lemn de băcan plină cu praf de scorţişoară. Nu ştie să socotească, aşa că nu poate calcula libertăţile pe care le-a răscumpărat, prin muncă, de-a lungul celor cincizeci de ani ai ei, nici preţul fiilor care i-au fost smulşi de la sîn.

Nu se ivesc bine zorii, că pasărea vine să bată cu ciocul în fereastră. În fiecare zi, pasărea o anunţă că e timpul să se trezească şi să pornească.

Fabiana cască, se aşază pe rogojină şi îşi priveşte picioarele crăpate. *(31)*

1618 / Luanda

Îmbarcarea

Au căzut în plasele vînătorilor, care îi mînă acum spre ţărm, legaţi de gît, în timp ce în sate răsună tobele durerii.

Pe coastele africane, un sclav valorează patruzeci de mărgele de sticlă sau un fluier cu lănţişor, ori o pereche de pistoale sau un pumn de gloanţe. Muschetele şi machetele, rachiul, mătăsurile de China sau ţesăturile de India — totul se cumpără cu carne de om.

Un călugăr străbate şirurile de prizonieri în piaţa mare din portul Luanda. Fiecare sclav primeşte un grăunte de sare pe limbă, o picătură de apă sfinţită pe creştetul capului şi un nume creştin. Interpreţii traduc predica : *Acum sînteţi fii ai Domnului...* Slujitorul Domnului le cere să nu se gîndească la pămîntul pe care îl lasă în urmă şi să nu mănînce carne de cîine, de guzgan sau de cal. Le aminteşte epistola Sfîntului Pavel către efesani *(Sclavi, slujiţi-vă stăpînii !)* şi blestemul lui Noe împotriva fiilor lui Han, care au rămas negri pe vecie.

Văd marea pentru prima oară, iar animalul acesta zgomotos îi umple de groază. Cred că albii îi duc la un abator îndepărtat, ca să-i mănînce şi să facă din ei grăsime. Biciuştile din piele de hipopotam îi mînă spre enormele canoe care plutesc printre colţii de stîncă ieşiţi din mare. Pe

Scanned with OKEN Scanner

corăbii, îi ameninţă tunurile de la pupa şi de la prova, cu fitilele aprinse. Fiarele şi lanţurile îi împiedică să se arunce în mare.

Mulţi vor muri în timpul traversării. Supravieţuitorii vor fi vînduţi pe piaţa americană şi încă o dată însemnaţi cu fierul roşu.

Nu-şi vor uita niciodată zeii. Oxalá, care e şi bărbat şi femeie, se va deghiza în sfîntul Ieronim şi în sfînta Varvara. Obatalá va fi Iisus ; iar Oshún, duhul senzualităţii şi al apei proaspete, va deveni Fecioara Întîmpinării Domnului, a Curatei Zămisliri, a Caritătii şi a Plăcerilor, iar în insula Trinidad va fi sfînta Ana. În spatele sfîntului Gheorghe, al sfîntului Anton sau al sfîntului Mihail se vor zări armele lui Ogum, zeul războiului ; iar în sfîntul Lazăr va cînta Babalú. Tunetele şi fulgerele îngrozitorului Shangó se vor transfigura în sfîntul Ioan Botezătorul şi în sfînta Varvara. În Cuba, Elegguá va avea în continuare două feţe, viaţa şi moartea, iar în sudul Braziliei, Exú va avea două capete, Dumnezeu şi Diavolul, pentru a le oferi credincioşilor mîngîiere şi răzbunare. *(68, 127, 129* şi *160)*

1618 / Lima

Un portar tuciuriu

Prietenii îşi flutură mantiile flenduroase şi mătură pămîntul cu pălăriile. După ce îndeplinesc ritualul reverenţelor reciproce, se elogiază :

— Grozav ciot mai ai !

— Las'că şi rănile tale... Sînt de groază !

Străbat împreună cîmpul deschis, urmăriţi de muşte.

Stau de vorbă în timp ce-şi uşurează băşicile, cu spatele la vînt.

— De cînd nu te-am văzut...

— Am alergat ca un ogar. E greu, e greu.

— Of.

Şopîrlă scoate un coltuc din buzunar, suflă pe el, îl şterge cu mîneca şi îl îmbie pe Cerepîine. Aşezaţi pe o piatră, contemplă florile ciulinilor.

Cerepîine îşi înfige cei trei dinţi în coltuc şi povesteşte :

— În faţa Audienţei, ce mai pomeni primeam... Cel mai bun locşor din Lima. Da' m-a gonit portaru'. Cu şuturi în fund...

— Cine, Juan Ochoa ?

— Mai potrivit ar fi să spui Satana. Dumnezeu mi-e martor că nu i-am făcut nimic.

— Nu mai e Juan Ochoa.

— Sigur ?

— Ca pe un cîine l-au izgonit. Nu mai e portar la Audienţă, nici nimic.

Cerepîine, răzbunat, surîde. Îşi mişcă degetele de la picioarele goale.

— De rău ce era.

— Da de unde !

— De nerod l-au alungat ?

— Nţ ! Că-i copil de mulatră şi nepot de negresă. De-aia ! *(31)*

Scanned with OKEN Scanner

1620 / Madrid

Dansurile Diavolului vin din America

Mulţumită cadavrului sfîntului Isidor, care în nopţile din urmă a dormit alături de el, regele Filip al III-lea se simte mai bine. Azi la amiază a putut mînca şi bea fără să se înece. La vederea mîncărurilor preferate, i s-au aprins ochii şi a golit dintr-o sorbitură paharul de vin.

Acum îşi înmoaie degetele în castronul cu apă pe care un paj, îngenuncheat, i-l oferă. *Panetier*-ul îi trece şervetul majordomului de serviciu. Majordomul de serviciu i-l dă majordomului general. Majordomul general se înclină în faţa ducelui de Uceda. Ducele ia şervetul. Plecîndu-şi fruntea, îl întinde regelui. În timp ce regele se şterge pe mîini, camerierul îi scutură firimiturile de pe haine, iar preotul înalţă o rugă de mulţumire Domnului.

Filip cască, se descheie la gulerul înalt de dantelă şi întreabă ce mai e nou.

Ducele povesteşte că au venit la palat cei din Junta Spitalelor. Se plîng că publicul refuză să mai meargă la teatru de cînd regele a interzis dansurile ; iar spitalele trăiesc de pe urma comediilor. „Señor, i-au spus cei din Juntă ducelui, de cînd nu mai sînt dansuri, nu se mai vînd bilete. Bolnavii mor. N-avem cu ce plăti feşele şi medicii". Actorii recită versuri ale lui Lope de Vega în care se face elogiul indianului american :

Taquitán mitanacumí,
spaniol de-acolo aci.
...În Spania dragoste nu-i,
credeţi ce vă spui :
acolo-i doar interes,
şi iubire aici.

Dar ceea ce vrea publicul de la America sînt cîntecele săltăreţe şi dansurile care-i aprind şi pe cei mai cuvioşi. N-are nici o importanţă că actorii smulg lacrimi pînă şi pietrelor şi că fac şi morţii să rîdă, nici că arta decorului smulge fulgere din norii de carton. „Dacă teatrele mai rămîn goale, se tînguiesc cei din Juntă, o să trebuiască să închidem spitalele".

— Le-am răspuns — spune ducele — că Alteţa Voastră o să hotărască.

Filip îşi scarpină barba, îşi priveşte unghiile.

— Dacă Majestatea Voastră nu şi-a schimbat părerea... Ce e interzis interzis rămîne, şi cu străşnicie.

Sarabanda şi *chacona* fac să strălucească sexele în întuneric. Părintele Mariana a denunţat dansurile acestea, *invenţii ale negrilor şi ale sălbaticilor americani, infernale în cuvinte şi în mişcări.* Pînă şi în timpul procesiunilor se aud versurile lor care elogiază păcatul ; şi cînd încep sunetele lor lascive de tamburine şi de castaniete, nici călugăriţele în mănăstire nu-şi mai pot stăpîni picioarele, iar Diavolul le gîdilă şoldurile şi pîntecele.

Privirea regelui urmăreşte zborul unei muşte grase, trîndave, printre resturile banchetului.

Scanned with OKEN Scanner

— Şi tu, ce părere ai ? — o întreabă regele pe muscă.

Ducele se crede vizat :

— Dansurile acestea de măscărici sînt muzică de adunări de vrăjitoare, cum bine a spus Majestatea Voastră, iar locul vrăjitoarelor e pe rugurile din Piaţa Mare.

Bucatele au dispărut de pe masă, dar în aer mai persistă mirosul lor îmbietor.

Bîiguind, regele îi porunceşte muştei :

— Hotărăşte tu !

— Nici cel mai înverşunat duşman n-ar putea-o scuza pe Majestatea Voastră de intoleranţă — insistă ducele. Indulgentă a fost Majestatea Voastră. Pe vremea regelui, tatăl vostru, Dumnezeu să-l odihnească...

— Nu tu hotărăşti ? — murmură Filip.

— ...alte premii primea cine îndrăznea să danseze sarabanda. Două sute de lovituri de bici şi la galere !

— Tu, cînd îţi spun — şopteşte regele şi apoi închide ochii.

— Tu — şi un balonaş de spumă, salivă care mereu îi prisoseşte în gură, îi apare între buze.

Ducele insinuează un protest, dar tace imediat şi se retrage pe vîrful picioarelor.

Filip a căzut în somnolenţă, cu pleoapele grele, şi visează o femeie grasă şi goală care devorează cărţi de joc. *(186)*

1622 / Sevilla

Guzganii

Părintele Antonio Vázquez de Espinosa, de curînd sosit din America, e oaspetele de onoare.

Cînd servitorii aduc bucăţile de curcan cu sos, aerul e plin de spuma valurilor, înnebunite de furtună în largul mării de culoare albă ; iar cînd sosesc puii umpluţi, asupra mesei se dezlănţuie ploaia tropicală. Părintele Antonio povesteşte că pe ţărmurile din Caraibe plouă în aşa hal, că aşteptînd să stea ploaia, femeile rămîn gravide şi li se nasc copiii ; cînd se însenineză, aceştia sînt deja oameni în toată firea.

Ceilalţi invitaţi, atenţi la povestire şi la banchet, mănîncă şi tac ; preotul are gura plină de cuvinte şi a uitat de felurile de mîncare. De pe jos, aşezaţi pe perne, femeile şi copiii ascultă ca la slujbă.

Călătoria între portul Trujillo din Honduras şi Sanlúcar de Barrameda a fost o adevărată aventură. Corăbiile au navigat rostogolindu-se, împinse de vînturile dezlănţuite ; multe vase au fost înghiţite de marea înfuriată şi mulţi marinari de rechini. Dar nimic nu e mai rău, şi părintele Antonio coboară glasul, nimic nu e mai rău decît guzganii.

Drept pedeapsă pentru multele păcate care se comit în America, şi pentru că nimeni nu se îmbarcă spovedit şi împărtăşit cum se cuvine, Dumnezeu a umplut navele de guzgani. I-a vîrît în cambuze, printre provizii, şi sub puntea dinspre pupa ; în încăperea de la pupa, în cabine şi pînă şi în cabina pilotului : atîţia guzgani şi aşa de mari, că îngrozeau şi

Scanned with OKEN Scanner

provocau uimire. Patru chintale* de pîine au furat guzganii din încăperea unde dormea preotul, plus pesmeţii de sub tambuchi. Au devorat şuncile şi slănina din cuferele de la pupa. Cînd cei însetaţi se duceau după apă, dădeau peste guzgani înecaţi, plutind în vase. Cînd cei înfometaţi se duceau la coteţul păsărilor, nu mai găseau decît oase şi pene şi cîte o găină întinsă pe jos, cu picioarele roase. Nici papagalii din colivii n-au scăpat. Marinarii păzeau resturile de apă şi mîncare, zi şi noapte, înarmaţi cu bîte şi cuţite, dar guzganii săreau la ei şi îi muşcau de mîini şi se devorau între ei.

Între măsline şi fructe, au apărut guzganii. Deserturile zac neatinse. Nimeni nu mai pune gura pe vin.

— Vreţi să ascultaţi noile rugăciuni pe care le-am inventat ? Cum vechile rugi nu-l înduplecau pe Domnul...

Nu răspunde nimeni.

Bărbaţii tuşesc, ducîndu-şi şervetele la gură. Dintre femeile care se foiau de colo-colo dînd porunci slugilor, n-a mai rămas nici una. Cele care ascultau aşezate pe jos se uită chiorîş, cu gurile căscate. Copiii îl văd pe părintele Antonio cu bot alungit, dinţi şi mustăţi îngrozitoare şi îşi sucesc gîturile cătînd pe sub masă, doar-doar i-or zări coada. *(201)*

1624 / Lima

Se vînd oameni

— Umblă !
— Fugi !
— Cîntă !
— Ce cusururi are ?
— Deschide gura !
— E beţiv sau certăreţ ?
— Cît daţi, domnule ?
— Ce beteşuguri ?
— Păi valorează dublu !
— Aleargă !
— Să nu mă tragi pe sfoară, că ţi-l aduc înapoi !
— Sus, cîine !
— Aşa o bucăţică nu se dă pe gratis !
— Să ridice mîinile !
— Să cînte tare !
— Negresa asta, cu copil, sau fără ?
— Să-i văd dinţii !

Îi duc de ureche. Le vor însemna numele cumpărătorului pe obraz sau pe frunte şi vor fi unelte de muncă pe plantaţii, la pescuit şi în mine sau arme de război pe cîmpurile de luptă. Vor fi moaşe şi doici, dînd viaţă sau luînd-o, călăi şi gropari. Vor fi jongleri şi carne de pat.

Curtea cu sclavi e în plin centrul Limei, dar consiliul municipal tocmai a votat mutarea ei. Negrii de vînzare vor fi încartiruiţi într-o baracă,

* În Castilia, un chintal = 46 kg.

pe malul celălalt al rîului Rímac, lîngă abatorul San Lázaro. Acolo vor fi destul de departe de oraș, pentru ca vînturile să le împrăștie mirosurile corupte și contagioase. *(31 și 160)*

1624 / Lima

Negrul biciuit de negru

Trei sclavi africani au străbătut străzile Limei cu mîinile legate și cu un laț atîrnat de gît. Călăii, negri și ei, mergeau în urma lor. La fiecare doi-trei pași, o lovitură de bici, pînă se făceau o sută; și cînd se prăbușeau, loviturile nu se mai numărau.

Ordinul primarului. Sclavii au adus cărți de joc în cimitirul catedralei, transformîndu-l în sală de jocuri, folosind lespezile drept masă; primarul știe bine că învățătura de minte nu le strică negrilor în general, care sînt obraznici și mulți la număr, și în plus aplecați spre răzmeriță.

Acum, cei pedepsiți zac în curtea stăpînului lor. Au spinările pline de răni. Urlă cînd li se spală plăgile cu urină și cu rachiu.

Stăpînul îl blestemă pe primar, ridică pumnul, jură răzbunare. Nu așa te porți cu proprietatea altuia ! *(31)*

1624 / Lima

„Sărbătoarea diavolului"

Lumină de lună în miez de noapte, oră anunțată de clopotele bisericii. Don Juan de Mogrovejo de la Cerda iese din cîrciumă și pornește prin întunericul Limei și prin mirosul îmbătător al florilor de portocal.

Cînd ajunge la colțul străzii Comerțului, aude voci și ecouri înfundate ; se oprește și ciulește urechea.

Un oarecare Asmodeo spune că și-a schimbat de cîteva ori sălașul de cînd a plecat din Sevilla pe o corabie. La sosirea în Portobelo a poposit în trupurile unor negustori care *numesc înșelăciunea comerț, furtul — cîștig și șperaclul — cot de măsurat ;* s-a mutat în Panama și a trecut în trupul unui fățarnic de cavaler, cu nume fals, care *știa pe de rost mulțimea ducilor, almanahul marchizilor și lista conților...*

— Ia spune-mi, Asmodeo, individul ăsta al tău asculta poruncile cavaleriei moderne ?

— Pe toate, Amonio. Mințea, nu-și plătea datoriile și nici că-i păsa de a șasea poruncă ; se scula totdeauna tîrziu, vorbea în timpul slujbei și mereu se plîngea că-i e frig, cică e de bun gust să faci așa. Și fii atent că nu-i lucru ușor să-ți fie frig în Panama, pe căldurile alea care tare bine i-ar mai prinde infernului nostru. În Panama pînă și pietrele transpiră, iar lumea spune : „Grăbește-te cu supa, că se încălzește".

Indiscretul don Juan de Mogrovejo de la Cerda nu-i poate vedea nici pe Asmodeo, nici pe Amonio, care-și vorbesc de departe, dar îi e de ajuns să știe că asemenea nume nu figurează în viețile sfinților și să simtă

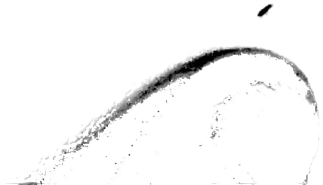

mirosul inconfundabil de pucioasă, dacă nu l-a convins cumva subiectul atît de grăitor al discuţiilor. Don Juan se sprijină de crucea înaltă de la colţul străzii Comerţului, a cărei umbră îi împiedică pe Amonio şi Asmodeo să se apropie ; îşi face semnul crucii şi invocă o armată întreagă de sfinţi să-l apere şi să-i vină în ajutor. De rugat, nu se poate ruga, fiindcă vrea să asculte mai departe. N-o să piardă nici o vorbuliţă din toată discuţia.

Asmodeo povesteşte că a părăsit trupul cavalerului pentru a se aciua într-un preot răspopit şi apoi, călătorind prin Peru, şi-a găsit adăpost în măruntaiele unei precucernice specializate în închirierea domnişoarelor.

— *Aşa am ajuns în Lima, unde de mare folos îmi vor fi sfaturile tale. Călăuzeşte-mă prin provinciile astea aşa de întinse...*

— *Banii din negustorie sînt cinstit cîştigaţi ?*

— *Dac-ar fi, în iadul nostru n-ar mai fi aşa înghesuială.*

— *Pe ce cale trebuie să-i ispitesc pe negustori ?*

— *Îndemnîndu-i să se apuce de negustorie şi apoi lăsîndu-i în pace.*

— *Aici, cei puternici inspiră dragoste, sau respect ?*

— *Teamă.*

— *Atunci, ce trebuie să facă cel care doreşte un premiu ?*

— *Să nu-l merite.*

Don Juan o invocă pe Fecioara din Atocha, caută mătăniile, de care uitase, şi strînge mînerul spadei, ascultînd în continuare întrebările despre Lima la care Amonio nu se lasă rugat să răspundă.

— *În ce-i priveşte pe îngîmfaţii din elită, te întreb dacă se îmbracă bine.*

— *Ar putea, după cît foarfecă tot timpul.*

— *Chiar aşa, tot timpul cîrtesc ?*

— *Da, chiar aşa, la Lima toate ceasurile sînt critice.*

— *Ia spune-mi, de ce în loc de Francisco spun Pancho, în loc de Luis — Lucho şi în loc de Isabel — Chabela ?...*

— *În primul rînd, ca să nu spună adevărul, şi apoi ca să nu le spună sfinţilor pe nume.*

În clipa aceasta, don Juan are un inoportun acces de tuse. Îi aude strigînd : *Să fugim, să fugim !* şi după cîteva minute bune se desprinde de crucea care l-a apărat. Cu genunchii tremurînd, traversează strada Negustorilor şi cată spre portalurile de pe Provincia. Nici urmă de şarlatani. *(57)*

1624 / Sevilla

Ultimul capitol al „Vieţii Hoţomanului“

Rîul îi întoarce chipul celui care îl iscodeşte.

— Unde să-l trimit pe potlogar ? Să-l trimit la moarte ?

Reflectate în apele Guadalquivirului, de pe cheul de piatră, dansează ghetele boante. Omul acesta are obiceiul de a da din picioare în timp ce se gîndeşte.

— Eu trebuie să hotărăsc. Eu l-am făcut să se nască dintr-un bărbier şi o vrăjitoare şi să fie nepot de călău. Eu l-am încoronat principe al

vieții hoțești în regatul păduchioșilor, al cerșetorilor și al aspiranților la spînzurătoare.

Ochelarii aruncă sclipiri pe apele verzui, iar ochii scrutează adîncimile, întrebînd, întrebători :

— Ce să fac ? Eu l-am învățat să fure găini și să ceară de pomană invocînd rănile lui Iisus. De la mine a învățat șmecheriile jocului de cărți și de zaruri și tot eu l-am făcut maestru într-ale floretei. Talentul meu l-a făcut seducător de călugărițe și actor ambulant.

Francisco de Quevedo își încrețește nasul ca să-și aranjeze ochelarii.

— Eu trebuie să hotărăsc. N-am încotro. Cine a mai văzut vreodată în istoria literelor ca un roman să nu aibă capitol final ?

Întinde gîtul spre galioanele care își strîng velele, îndreptîndu-se spre chei.

— Nimeni n-a suferit alături de el așa cum am suferit eu. N-am împărțit cu el foamea cînd îi chiorăiau mațele și nu i se mai vedeau ochii în cap ? Dacă don Pablos trebuie să moară, atunci eu trebuie să-l omor. Ca și mine, el e cenușă care nu mai are loc în vatră.

De departe, un băiețandru zdrențăros se uită la cavalerul care se scarpină în cap, aplecat deasupra rîului. „O cucuvaie", își spune băiețandrul. Și se gîndește : „Cucuvaia a înnebunit. Vrea să pescuiască fără undiță".

Iar Quevedo se gîndește :

— Să-l omor ? Nu se spune, oare, că nu-ți merge bine dacă spargi o oglindă ? Să-l omor. Și dacă asasinatul va fi considerat o meritată pedeapsă pentru traiul lui ticălos ? Ce s-ar mai bucura inchizitorii și cenzorii ! Numai cînd mă gîndesc la asta, mi se întoarce stomacul pe dos.

În momentul acela, un stol de pescărușI se ridică în zbor. O corabie venind din America tocmai își aruncă ancora. Dintr-un salt, Quevedo pornește la drum. Băiețandrul îl urmărește, imitîndu-i mersul crăcănat.

Fața scriitorului e numai zîmbet. Pe chei a găsit destinul pe care personajul său îl merită din plin. Îl va trimite pe don Pablos, hoțomanul, în Indii. Unde în altă parte și-ar găsi un sfîrșit mai bun ? Acum romanul are capitol final, iar Quevedo se afundă, halucinat, în Sevilla, orașul în care bărbații visează plecarea, iar femeile, întoarcerea. *(183)*

1624 / Ciudad de México

Fluviul mîniei

Mulțimea, care umple toată piața mare și străzile învecinate, blestemă și azvîrle cu pietre în palatul viceregelui. Bolovanii și strigătele mînioase, *trădător, hoț, cîine, Iuda,* se izbesc de obloane și de ușile masive închise cu șapte lacăte. Blestemele la adresa viceregelui se încrucișează cu ovațiile adresate arhiepiscopului, care l-a excomunicat fiindcă face speculă cu pîinea orașului. De mai multă vreme, viceregele are grijă să dirijeze tot grîul și porumbul spre hambarele sale personale ; în felul acesta, poate dispune după plac de prețuri. Mulțimea s-a înfierbîntat. *Să-l spînzurăm ! Puneți mîna pe ciomege ! Să-l omorîm cu ciomegele !* Unii cer capul ofițerului care a profanat biserica, scoțîndu-l tîrîș pe arhiepis-

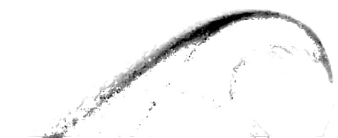

cop ; alţii cer să fie linşat Mejía, omul de paie în afacerile viceregelui ; şi toţi vor să-l jupoaie de viu pe viceregele hrăpăreţ.

Apar suliţe şi halebarde ; se aud împuşcături de pistol şi de muschetă. Mîini nevăzute arborează pe terasa palatului steagul triunghiular al regelui, iar sunetele ascuţite ale trompetelor cer ajutor, dar nimeni nu-i sare în ajutor viceregelui înfricoşat. Figurile mai importante ale regatului s-au ascuns în palate, iar pe judecători şi ofiţeri parcă i-a înghiţit pămîntul. Nici un soldat nu se mai supune ordinelor.

Pereţii închisorii din colţ nu rezistă asaltului. Prizonierii se alătură şi ei talazului înfuriat. Cad porţile palatului, focul înghite uşile, iar mulţimea dă năvală în saloane, ca un uragan care smulge draperii, sparge cufere şi devorează tot ce-i iese în cale.

Viceregele, deghizat în călugăr, a fugit printr-un tunel secret la mănăstirea franciscanilor. *(72)*

1625 / Ciudad de México

Cum vi se pare oraşul acesta ?

Părintele Thomas Gage, de curînd sosit, petrece clipe minunate pe promenada mărginită de plopi. Cu ochi de lup urmăreşte femeile care alunecă, parcă plutind, pe sub coroanele copacilor. Ca să-şi pună în valoare unduirea şoldurilor şi mersul graţios, nici una nu poartă şalul sau mantila mai jos de brîu. În urma fiecărei doamne vine un alai de negrese şi de mulatre pline de strălucire, cu sînii ieşindu-le din decoltee, numai foc şi freamăt : trandafiri le împodobesc pantofii cu tocuri foarte înalte, iar bentiţele de mătase care le încing fruntea au brodate pe ele cuvinte de dragoste.

Purtat pe braţe de indieni, preotul soseşte la palat.

Viceregele îl primeşte cu dulceaţă de ananas şi cu ciocolată aburindă şi îl întreabă cum i se pare oraşul.

Stăpînul casei îi întrerupe recitalul de elogii la adresa oraşului, a străzilor, a femeilor şi a echipajelor.

— Ştii dumneata că viaţa mea a atîrnat de un fir de păr ? Şi încă din capul unui chelios...

Şi viceregele îi povesteşte pe-ndelete tărăşenia cu răzmeriţa de anul trecut.

După mult fum şi sînge şi după două ceşti de ciocolată sorbite fără grabă, părintele Gage află că viceregele a stat ascuns un an întreg în mănăstirea franciscanilor şi că nici acum nu se poate aventura în afara palatului fără să riste să fie lovit cu pietre. Arhiepiscopul răzvrătit îşi trăieşte exilul în sărăcăcioasa şi îndepărtata Zamoră, cîţiva preoţi au fost condamnaţi la galere, iar pentru a pune capăt insolenţei plebei a fost de ajuns să atîrne în streang trei sau patru agitatori.

— Dacă ar fi după mine, i-aş spînzura pe toţi — spune viceregele. Se ridică din jilţ şi adaugă :

— Pe toţi ! Întreg oraşul ăsta blestemat ! — şi se aşază din nou.

— Meleagurile astea mereu gata să se răzvrătească — pufăie el. Eu am curăţat de bandiţi drumurile Mexicului !

Scanned with OKEN Scanner

Şi adaugă, pe ton confidenţial, întinzîndu-şi gîtul :

— Ştii ceva ? Odraslele spaniolilor, cei născuţi aici... În fruntea răzmeriţei, cine crezi că era ? Ei ! Creolii ! Se simt la ei acasă. Vor să comande...

Părintele Gage priveşte cu ochi mistici dantelăria de cristal care-i atîrnă deasupra capului şi îşi spune părerea :

— Domnul e grav ofensat. O a doua Sodomă... Am văzut cu ochii mei, în după-amiaza asta. Plăceri lumeşti...

Viceregele dă din cap în chip de confirmare.

— Ca iarba de iute vor fi cosiţi — osîndeşte preotul. Şi ca iarba de curînd cosită se vor veşteji.

Soarbe ultima înghiţitură de ciocolată.

— Psalmul treizeci şi şapte — încheie, depunînd încetişor ceşcuţa pe farfurioară. *(72)*

1625 / Samayac

Se interzic dansurile indienilor din Guatemala

Preoţii afirmă că orice urmă şi chiar amintire a riturilor şi obiceiurilor străvechi s-au şters din regiunea Verapaz, dar pristavii îşi scuipă plămînii strigînd în pieţe edictele prohibitive.

Juan Maldonado, oidor al Audienţei Regale, dictează acum, în satul Samayac, noi ordonanţe *împotriva dansurilor dăunătoare conştiinţei indienilor şi păstrării legii creştine pe care aceştia o împărtăşesc,* pentru că aceste dansuri *aduc aminte de sacrificii şi rituri străvechi şi aduc ofense Domnului.* Indienii risipesc banii pe pene, îmbrăcăminte şi măşti *şi pierd mult timp cu repetiţiile şi chefurile, drept pentru care îşi neglijează gospodăriile, plata dărilor şi întreţinerea caselor.*

Cine va dansa *tun*-ul * va primi o sută de lovituri de bici. *Tun*-ul este un pact al indienilor cu diavolul. *Tun*-ul, sau *Rabinal-Achí* *, este un dans al fertilităţii, cu măşti şi cuvinte, şi tot *tun* este trunchiul gol pe dinăuntru care acompaniază cu ritmul lui sunetele prelungi ale trompetelor, în timp ce se desfăşoară drama Bărbatului indienilor quechua, prizonier al rabinalilor : învingătorii cîntă şi dansează omagiind măreţia celui învins care, plin de demnitate, îşi ia rămas bun de la pămînturile sale şi se îndreaptă spre stîlpul unde va fi sacrificat. *(3)*

1626 / Potosí

Un Dumnezeu răzbunător

Apele s-au umflat, au rupt digul, au inundat oraşul. Mulţi şi-au găsit pieirea în viitură.

* *Rabinal-Achí* — dramă muzicală. cu dansuri rituale, a indenilor quechua.

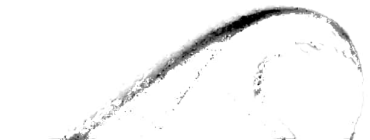

Scanned with OKEN Scanner

Catîrii au smuls din noroi oameni înecaţi. În groapa comună şi-au găsit odihna veşnică, de-a valma, spanioli, creoli, metişi şi indieni. Pînă şi casele din Potosí păreau nişte cadavre.

Furia lagunei Caricari nu s-a potolit pînă cînd preoţii nu l-au scos în procesiune pe Hristosul Crucii Adevărate. Cînd l-au văzut venind, apele au dat înapoi.

De la amvoanele din întregul Peru, zilele acestea se aud aceleaşi predici :

— Păcătoşilor ! Pînă cînd o să vă mai jucaţi cu bunătatea şi răbdarea Domnului ? Pînă cînd, păcătoşilor ? Nu v-au ajuns semnele şi pedepsele ?

În regatul acesta întins şi bogat, revărsarea lagunei din Potosí nu e deloc o noutate.

Cu patruzeci şi cinci de ani în urmă, o piatră uriaşă s-a prăvălit pe neaşteptate peste un sat de indieni vrăjitori, în Achocalla, la cîteva leghe de oraşul La Paz. Din cătunul scufundat n-a mai scăpat decît *cacique*, care a rămas mut şi a povestit totul prin semne. Altă piatră uriaşă a îngropat puţin după aceea un sat de indieni eretici din Yanaoca, în împrejurimile oraşului Cuzco. În anul următor, pămîntul s-a deschis şi a înghiţit oamenii şi casele în Arequipa ; şi cum oraşul nu se învăţase minte, puţin după aceea, pămîntul şi-a deschis iarăşi beregata şi n-a mai lăsat în picioare decît mănăstirea Sfîntului Francisc. În 1586, marea a înghiţit oraşul San Marcos de Arica, cu portul şi cu plajele lui.

N-a început bine secolul următor, că a erupt vulcanul Ubinas. Aşa de mare i-a fost mînia, încît pe uscat cenuşa a traversat cordiliera, iar pe mare a ajuns pînă pe coastele Nicaraguei.

Două stele au apărut pe cer în 1617, anunţînd ceva. Nu voiau să plece. Au coborît, într-un tîrziu, doar datorită sacrificiilor şi făgăduinţelor dreptcredincioaselor din întregul Peru, care s-au rugat fără răgaz de cinci ori cîte nouă zile. *(141)*

1628 / Chiapas

Episcopul şi ciocolata

Nu-i pune piper negru, cum fac cei cu ficatul leneş. Nu-i pune porumb, fiindcă umflă. O pudrează generos cu scorţişoară, care goleşte băşica, îndreaptă vederea şi întăreşte inima. Nu face economie nici la ardeii picanţi, bine măcinaţi. Adaugă apă de flori de portocal, zahăr şi *bija* * ca să-i dea culoare ; şi niciodată nu uita o mînă de anason, două de vanilie şi praful de trandafiri de Alexandria.

Fray Thomas Gage adoră ciocolata spumoasă bine pregătită. Dacă nu sînt tăvălite în ciocolată, dulciurile şi marţipanurile n-au nici un gust. Preotul nostru are nevoie de o ciocolată la jumătatea dimineţii ca să se ţină pe picioare, de alta după masa de prînz ca să-şi facă siesta şi de încă una ca să lungească noaptea şi să gonească somnul.

* *Bija* — arbore bixaceu din America, cu fructe de culoare roşie purpurie, din ale cărui seminţe se produce o pastă colorantă.

Scanned with OKEN Scanner

Totuşi, de cînd a sosit în Chiapas, nu-i mai ştie gustul. Burta îi protestează, dar fray Thomas preferă să se chinuiască între ameţeli şi leşinuri, decît să i se întîmple nenorocirea care l-a dus la pieire pe episcopul Bernardo de Salazar.

Pînă nu demult, doamnele din oraşul acesta veneau la biserică însoţite de un alai de paji şi servitoare care, în afara scăunelului de catifea pe care îngenunchează ca să se roage, aduceau şi un vas cu jar, o găletuşă şi o ceaşcă pentru pregătirea ciocolatei. Fiind slabe de stomac, doamnele nu puteau face faţă liturghiilor citite, şi cu atît mai puţin slujbei de duminică, fără o ceşcuţă cu elixir fierbinte. Asta pînă cînd episcopul Bernardo de Salazar a hotărît să le interzică obiceiul, din cauza bramburelii şi a tărăboiului stîrnit în biserică.

Doamnele nu l-au iertat. Într-o dimineaţă, episcopul a fost găsit mort în biroul său. La picioarele lui, spartă în bucăţele, zăcea ceaşca de ciocolată care tocmai îi fusese servită. *(72)*

1628 / Madrid

Se vînd titluri de hidalgo

În faţa coastelor din Matanzas, Cuba, flota spaniolă a căzut în mîinile corsarului Piet Heyn. Tot argintul care venea din Mexic şi din Peru va ajunge acum în Olanda. În Amsterdam, Heyn e ridicat la gradul de mare amiral şi i se pregăteşte o primire de erou naţional. Copiii olandezi vor cînta de-acum înainte :

Piet Heyn, Piet Heyn.
Mic îi fu numele,
dar măreţe faptele.

La Madrid se iau cu mîinile de cap. Tezaurul regal e o ladă goală.

Printre alte măsuri de urgenţă, regele hotărăşte să scoată la vînzare noi titluri de hidalgo. Titlul de hidalgo se acordă *pentru fapte însemnate.* Şi există fapt mai însemnat decît să ai destui bani ca să-l cumperi ? Pentru patru mii de ducaţi, orice plebeu se vede transformat în nobil de viţă veche ; în felul acesta, seara te bagi în pat ca fiu de evreu sau nepot de musulman, iar dimineaţa te trezeşti cu sîngele curat.

Titlurile de rangul al doilea sînt însă mai ieftine. Castilia e plină de nobili care umblă în fundul gol, în cel mai fericit caz acoperit de pelerină, hidalgos care iau mese iluzorii şi trăiesc scuturîndu-şi firimiturile invizibile din mustăţi şi de pe pieptarul de piele : cui plăteşte mai bine ele îi oferă dreptul de a folosi particula *don,* singurul lucru care le-a mai rămas.

Cu nobilii care merg în trăsuri de argint, ruinaţii nu au în comun decît simţul onoarei şi nostalgia măreţiei, oroarea faţă de muncă — cerşitul e mai puţin nedemn — şi scîrba pe care le-o provoacă spălatul, obicei maur, străin de religia catolică şi văzut cu ochi răi de Inchiziţie. *(64 şi 218)*

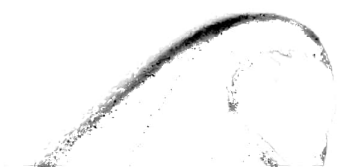

Scanned with OKEN Scanner

Versuri ale celui care a fost în Indii, cîntate în Spania

La Ronda merge după pere,
în Argonales după mere,
în Indii să cîştige bani
şi sus la munte, la muntence.

Soţul meu a fost în Indii,
să-şi sporească avuţia :
s-a întors plin de poveşti
şi cu bani — nimica.

Soţul meu a fost în Indii
şi-mi aduce un cuţit ;
stă pe el scris chiar-aşa :
„nu munceşti, nu vei mînca".

Merg bărbaţii toţi în Indii,
cu gînd să se îmbogăţească.
Indiile sînt aci
pentru cine va munci ! (29)

1629 / Las Cangrejeras

Bascuñán

Capul îi vîjîie şi îl doare. Întins în mocirlă, printre grămezi de cadavre, Francisco Núnez de Pineda y Bascuñán deschide ochii. Lumea e o bulboană de sînge şi noroi, biciuită de ploaie, care se învîrteşte, se rostogoleşte, pleoscăie şi se învîrtejeşte.

Indienii se năpustesc asupra lui. Îi smulg platoşa şi coiful de fier, înfundat pe cap de lovitura care l-a dărîmat, şi îl dezbracă zgîlţîindu-l. Înainte de a fi legat de un copac, Francisco apucă să-şi facă semnul crucii.

Furtuna îi biciuieşte faţa. Lumea încetează să se mai clatine. O voce dinăuntru îi spune, acoperind ţipetele araucanilor : „Te afli într-o mlaştină din ţinutul Chillán, pe pămînturile tale din Chile. Ploaia asta ţi-a udat pulberea. Vîntul ăsta ţi-a stins fitilul. Ai pierdut. Îi auzi pe indieni, care vorbesc despre moartea ta".

Francisco mormăie o ultimă rugăciune.

Deodată, un fulger de pene colorate străbate ploaia. Araucanii îi fac loc calului cel alb, care dă năvală scoţînd foc pe nări şi spume pe gură. Călăreţul, cu faţa acoperită de coif, trage brusc de frîie. Calul se ridică în două picioare în faţa lui Maulicán, cîştigătorul bătăliei. Toată lumea amuţeşte.

„E călăul", se gîndeşte Francisco. „Acum, totul s-a sfîrşit".

Mîndrul călăreţ se înclină şi îi spune ceva lui Maulicán. Francisco nu aude decît glasul ploii şi al vîntului. Călăreţul întoarce calul şi se

Scanned with OKEN Scanner

depărtează, iar Maulicán dezleagă prizonierul, își scoate mantia și îl acoperă.

Apoi, caii galopează spre Sud. *(26)*

1629 / Malurile rîului Bío-Bío

Putapichun

La puțină cale, văd o ceată apropiindu-se dinspre cordiliera îndepărtată. Maulicán dă pinteni calului și iese în întîmpinarea lui *cacique* Putapichun.

Cei de la munte aduc și ei un prizonier, care merge împleticindu-se între cai, cu o funie de gît.

Pe un colnic, Putapichun își înfige în pămînt lancea cu trei vîrfuri. Ordonă ca prizonierul să fie dezlegat și îi aruncă o creangă la picioare.

— Numește-i pe căpitanii cei mai curajoși din armata ta !

— Nu știu — se bîlbîie soldatul.

— Numește unul ! — ordonă Putapichun.

— Nu-mi aduc aminte.

— Numește unul !

Atunci îl numește pe tatăl lui Francisco.

— Altul !

Mai numește unul. La fiecare nume, trebuie să rupă un bețișor. Francisco asistă la scenă strîngînd din dinți. Soldatul numește doisprezece căpitani. Are douăsprezece bețișoare în mînă.

— Acum, sapă o groapă !

Prizonierul aruncă în groapă cele douăsprezece bețigașe, repetînd numele.

— Acoperă-le cu pămînt !

Apoi, Putapichun rostește :

— Gata, s-a zis cu cei doisprezece căpitani curajoși.

Iar călăul năruie asupra prizonierului ciomagul ghintuit.

Îi smulg inima. Îi oferă lui Maulicán prima sorbitură de sînge. Fumul de tutun se învălătucește în aer, iar inima trece din mînă în mînă.

Apoi, Putapichun, iute la război, și domol la vorbă, îi spune lui Maulicán :

— Am venit să-l cumpărăm pe căpitanul pe care îl porți cu tine. Știm că e fiul lui Álvaro, marele șef din cauza căruia s-au cutremurat pămînturile noastre.

Îi oferă o fată de-a sa, cinci oi de Castilia, cinci lame, trei cai cu șa încrustată și cîteva coliere de pietre prețioase :

— E prea de ajuns ca să plătești și zece spanioli.

Francisco simte un nod în gît. Maulicán privește în pămînt. După o clipă, răspunde :

— Mai întîi, trebuie să-l duc să-l vadă tatăl meu și ceilalți șefi din ținutul meu Repocura. Vreau să le arăt dovada curajului meu.

— O să așteptăm — acceptă Putapichun.

„Viața mea renaște între o moarte și alta", se gîndește Francisco. Simte că-i vîjîie capul. *(26)*

Scanned with OKEN Scanner

1629 / Malurile rîului Imperial

Maulicán

Te-ai scăldat în rîu ? Apropie-te de foc. Tremuri. Așază-te și bea. Hei, căpitane, ai amuțit ? Doar ne vorbești limba, de parcă ai fi unul de-ai noștri... Mănîncă, bea. Ne așteaptă un drum lung. Nu-ți place rachiul nostru ? Nu-ți place carnea noastră nesărată ? Tobele noastre nu-ți fac picioarele să joace. Ai noroc, căpitane copil. Voi ardeți fețele captivilor cu fierul care nu se șterge. Ai ghinion, căpitane copil. Acum libertatea ta e a mea. Mi-e milă de tine. Bea, bea, alungă-ți spaima din inimă. Nu te vor avea cei care te caută plini de mînie. Am să te ascund. N-am să te vînd niciodată. Soarta ta e în mîinile Stăpînului lumii și al oamenilor. El e drept. Așa. Ia. Mai vrei ? Înainte de răsăritul soarelui, o să plecăm spre Repocura. Vreau să-mi văd tatăl și să-l înveselesc. Tatăl meu e foarte bătrîn. Curînd, sufletul lui va pleca să mănînce cartofi negri dincolo de piscurile înzăpezite. Auzi pașii nopții ? Trupurile ne sînt curate și puternice, așa că putem porni la drum. Ne așteaptă caii. Inima îmi bate tare, căpitane copil. Auzi tobele inimii mele ? Auzi muzica veseliei mele? *(26)*

1629 / Ținutul Repocura

Ca să-și ia rămas bun

Zi după zi, lună după lună, a trecut timpul. Multe lucruri a mai auzit și a mai învățat Francisco în timpul captivității. A cunoscut, și odată va pune pe hîrtie, cealaltă versiune a acestui lung război din Chile, *război drept pe care indienii l-au pornit împotriva celor care i-au minții, i-au jignit și i-au tratat ca pe niște sclavi și chiar mai rău.*

În pădure, îngenuncheat în fața unei cruci din ramuri de mirt, Francisco înalță rugi de mulțumire. În noaptea aceasta va începe călătoria spre fortul Nacimiento. Acolo va fi schimbat pe trei șefi araucani prizonieri. Va călători apărat de o sută de sulițe.

Acum se îndreaptă spre așezarea de colibe. Sub frunzar, îl așteaptă un cerc de ponchouri și de chipuri pămîntii. Rachiul de fragi sau de mere circulă de la unul la altul.

Venerabilul Tereupillán primește creanga de scorțișoară, care e cuvîntul, și ridicînd-o înalță laude fiecărui *cacique* prezent. Îl laudă apoi pe Maulicán, războinic viteaz, care a obținut în bătălie un prizonier atît de valoros și a știut să-l țină în viață.

— Inimile generoase — spune Tereupillán — nu iau viața altuia cu sînge rece. Cînd ne-am ridicat la luptă împotriva spaniolilor tirani care ne jigneau și ne prigoneau, doar în timpul bătăliilor nu mi-a fost milă de ei. Dar apoi, cînd îi vedeam captivi, mare amărăciune și suferință îmi stîrneau, iar sufletul meu era îndurerat, pentru că nu-i uram. Lăcomia lor, da, o uram. Cruzimea lor, da, o uram. Trufia lor, da, o uram.

Și întorcîndu-se către Francisco, îi spune :

Scanned with OKEN Scanner

— Iar tu, căpitane, prietene și tovarășe, care pleci dintre noi și ne lași îndurerați, triști și nemîngîiați, nu ne uita.

Tereupillán lasă să cadă creanga de scorțișoară în centrul cercului, iar araucanii trezesc pămîntul, lovindu-l cu picioarele. *(26)*

1630 / Motocintle

Nu vor să-și trădeze morții

Timp de aproape doi ani, fray Francisco Bravo a predicat în satul Motocintle.

Într-o zi, i-a anunțat pe indieni că a fost chemat în Spania. El ar fi vrut să se întoarcă în Guatemala, le-a spus, și să rămînă pentru totdeauna aici, alături de iubita sa turmă, dar acolo, în Spania, superiorii săi n-or să-i dea voie.

— Doar aurul i-ar putea convinge — a mai spus fray Francisco.

— Aur n-avem — i-au răspuns indienii.

— Ba aveți — i-a contrazis preotul. Știu bine că în Motocintle există un filon ascuns de aur.

— Aurul acela nu ne aparține — i-au explicat ei. Aurul acela este al strămoșilor noștri. Noi nu facem decît să-l păzim. Dacă lipsește ceva, ce-o să le spunem cînd or să se întoarcă pe pămînt ?

— Eu știu doar ce-or să-mi spună superiorii mei în Spania. Or să spună : „Dacă indienii tăi din satul acela unde vrei să rămîi te iubesc atîta, cum de ești așa de sărac ?“

Indienii s-au strîns la sfat.

Într-o duminică, după liturghie, l-au legat la ochi pe fray Francisco și l-au pus să se învîrtească pînă a amețit. Toată lumea l-a însoțit, de la bătrîni pînă la copiii de țîță. Cînd au ajuns în fundul unei peșteri, i-au dezlegat ochii. Preotul clipea des, pentru că îl durea sclipirea aurului, mai mult aur decît toate comorile din o mie și una de nopți, iar mîinile îi tremurau și nu știau ce să apuce mai întîi. Și-a burdușit sutana luînd cît a putut căra. A jurat apoi pe Dumnezeu și pe Sfintele Scripturi că nu va destăinui niciodată secretul și a primit un catîr și turtițe pentru drum.

Puțin după aceea, Audiența Regală a Guatemalei a primit din portul Veracruz o scrisoare a lui fray Francisco Bravo. Cu mare durere în suflet își îndeplinea preotul datoria, *ca act de supunere față de rege, fiind vorba de o atît de importantă și de delicată afacere*. Dădea de știre despre posibila adresă a aurului : „Cred că nu m-am depărtat mult de sat. Pe stînga curgea un rîu...“ Trimitea cîteva pepite drept dovadă și promitea să folosească restul drept prinosuri aduse unui sfînt din Málaga.

Acum, în Motocintle dau năvală, călări, judecătorul și soldații. Îmbrăcat într-o tunică roșie și cu un baston alb atîrnîndu-i pe piept, judecătorul Juan Maldonado îi îndeamnă pe indieni să predea aurul.

Le promite și îi asigură că vor fi bine tratați.

Îi amenință.

Aruncă vreo cîțiva în închisoare.

Scanned with OKEN Scanner

Pe unii îi leagă la butuc şi îi torturează.
Pe alţii îi atîrnă în ştreang.
Dar degeaba. *(71)*

1630 / Lima

María, matroana comedianţilor

— Pe zi ce trece am tot mai multe probleme şi tot mai puţin parte de bărbat ! suspină María del Castillo. La picioarele ei, maşinistul, sufleurul şi prima actriţă o consolează şi îi fac vînt cu evantaiul.

În amurgul învolburat, gardienii Inchiziţiei l-au smuls pe Juan din braţele Mariei şi l-au aruncat în închisoare, pentru că limbi înveninate spun că ar fi zis, pe cînd asculta Evanghelia :

— *Puah ! Nu există decît viaţa şi moartea !*

Cu cîteva ceasuri în urmă, în piaţa mare şi pe cele patru străzi care dau spre colţul negustorilor, negrul Lázaro a făcut cunoscute, strigînd din răsputeri, noile ordine ale viceregelui cu privire la curţile de teatru.

Viceregele, conte de Chinchón, hotărăşte ca un perete de chirpici să despartă în teatru femeile de bărbaţi, cel care ar invada teritoriul celuilalt sex urmînd a fi pedepsit cu închisoarea sau amenda. Mai hotărăşte ca reprezentaţiile să se termine mai devreme, la chindie, şi ca bărbaţii şi femeile să iasă pe uşi diferite, ca să se pună capăt gravelor ofense la adresa Domnului care au loc în întunericul uliţelor. Şi ca să pună capac la toate, viceregele a mai hotărît ieftinirea biletelor.

— N-o să mă aibă niciodată ! strigă María. Oricîte necazuri mi-ar face, n-o să fiu niciodată a lui !

María del Castillo, decana actorilor din Lima, îşi păstrează neştirbite farmecul şi frumuseţea care au făcut-o celebră : la cei şaizeci de ani împliniţi ai ei, încă le mai ia în rîs pe femeile care îşi acoperă ochii cu broboada : pentru că are ochi fermecători, ea priveşte, seduce şi înspăimîntă cu chipul descoperit. Era aproape o copilă cînd a ales meseria aceasta de magiciană ; şi de o jumătate de veac, de pe scenele Limei, María fermecă mulţimea. Chiar dacă ar vrea, explică ea, n-ar mai putea schimba teatrul cu mănăstirea, fiindcă Dumnezeu ar refuza-o de nevastă după trei căsătorii de care a ştiut să se bucure din plin.

În ciuda inchizitorilor care vor s-o lase fără bărbat şi a strădaniilor împărăţiei de a-i speria publicul, María jură că niciodată n-o să se vîre în patul viceregelui.

— Niciodată, niciodată !

În pofida tuturor necazurilor care i se fac, singură-singurică va continua să ofere piese de capă şi spadă în curtea ei de teatru din spatele mănăstirii augustinilor. Peste puţin timp va relua reprezentaţia cu *Călugăriţa stegăriţă*, a remarcabilului talent peninsular Juan Pérez de Montalbán, şi va prezenta în premieră cîteva piese bine condimentate, pentru ca toată lumea să danseze, să cînte şi să tremure de emoţie în oraşul acesta în care nu se întîmplă niciodată nimic, atît de plicticos, că într-un căscat ţi-au şi trecut două zile din viaţă. *(122)*

Scanned with OKEN Scanner

1631 / Guatemala Antigua

O după-amiază muzicală în mănăstirea Concepción

În grădina mănăstirii, Juana cîntă şi mîngîie lăuta. Lumină verde, trunchiuri verzi, adiere verde : aerul era mort, dar acum se înfioară la atingerea vorbelor şi a muzicii ei.

Juana e fiica judecătorului Maldonado, care împarte indienii din Guatemala între muncile cîmpului, mine şi ateliere. O mie de ducaţi a primit zestre la căsătoria ei cu Iisus ; în mănăstire e slujită de şase sclave negre. În timp ce Juana cîntă, pe note proprii şi străine, sclavele ascultă şi aşteaptă la distanţă.

Aşezat în faţa călugăriţei, episcopul nu-şi poate stăpîni strîmbăturile. Priveşte capul Juanei plecat peste gîtul lăutei, gîtul ei gol, gura ei ispititoare şi îşi spune că trebuie să stea liniştit. Episcopului i-a mers vestea că nu i se citeşte nimic pe chip nici cînd sărută, nici cînd prezintă condoleanţe, dar acum chipul lui de piatră se încruntă : gura i se strîmbă, iar pleoapele clipesc răzvrătite. Trupul lui neclintit pare străin de mîna care tremură ţinînd între degete un păhărel.

Melodiile, laude adresate Domnului sau melancolii profane, se preling prin frunziş, ridicîndu-se spre vulcanul verde de apă care se înalţă deasupra, iar episcopul ar vrea să se concentreze asupra semănăturilor de porumb şi de grîu şi asupra izvoarelor care strălucesc pe povîrnişuri.

Vulcanul acesta ţine apa prizonieră. Cine se apropie de el poate auzi bolboroseli de marmită. Ultima dată cînd a vomitat, cu mai puţin de un secol în urmă, a înecat oraşul întemeiat la poalele lui de Pedro de Alvarado. Aici, în fiecare vară pămîntul se cutremură plin de mînie, iar oraşul trăieşte neliniştit între doi vulcani care îi taie respiraţia. Unul îl ameninţă cu diluviul, celălalt cu infernul.

În spatele episcopului, faţă în faţă cu vulcanul de apă, se ridică vulcanul de foc. În plină noapte, la lumina flăcărilor care îi ies pe gură se pot citi scrisori şi la o milă depărtare. Din timp în timp se aude un bubuit ca de tun, iar vulcanul bombardează lumea cu pietre : scuipă stînci aşa de mari, că nici douăzeci de catîri nu le mişcă din loc, umple cerul de cenuşă şi aerul de pucioasă urît mirositoare.

Cîntecele fetei plutesc în aer.

Episcopul se uită în pămînt, vrînd să numere furnicile, dar ochii îi alunecă spre picioarele Juanei, ascunse şi trădate de pantofi, şi mîngîie cu privirea trupul frumos dăltuit care palpită sub rasa albă, în timp ce amintirile brusc deşteptate îl poartă spre copilărie. Episcopul îşi aduce aminte de pofta nestăpînită cu care muşca ostia în timpul liturghiei şi de spaima ca nu cumva ostia să sîngereze ; apoi pluteşte pe o mare de cuvinte nerostite, de scrisori neaşternute pe hîrtie şi de vise nepovestite.

Aerul vibrează de atîta tăcere. Deodată, episcopul îşi dă seama că de cîteva clipe bune Juana a încetat să mai cînte. Lăuta i se odihneşte pe genunchi, iar ea îl priveşte pe episcop, toată numai zîmbet, cu nişte ochi pe care nici măcar ea nu-i merită. O aură verde o înconjoară.

Pe episcop îl podideşte tusea. Lichiorul de anason se scurge pe jos, iar mîinile i se umplu de băşici de atîta aplaudat.

— Te fac stareţă ! — izbucneşte el. Stareţă te fac ! *(72)*

Scanned with OKEN Scanner

Versuri populare ale celui care iubeşte în tăcere

Vreau să spun şi nu vorbesc
şi fără-a vorbi spun totul.
Doresc deşi nu îndrăznesc
şi fără să vreau doresc.

Simt o durere nu ştiu unde,
nici eu nu ştiu de ce.
Îmi va trece nu ştiu cînd
de mă alină cine ştiu.

Cînd mă priveşti
şi te privesc,
ochii îţi spun
ce nu-ţi spun eu.
Pentru că nu te găsesc,
te privesc şi nu vorbesc. (196)

1633 / Pinola

Gloria in excelsis Deo

Căpuşa e mai mică decît puricele şi mai fioroasă decît tigrul. Se vîră pe la picioare şi îl trînteşte pe cel care se scarpină. Nu-i atacă pe indieni, dar pe străini nu-i iartă.

Două luni a petrecut părintele Thomas Gage întins în pat şi războindu-se, iar acum, cînd sărbătoreşte victoria împotriva căpuşelor, face bilanţul timpului petrecut în Guatemala. Dacă n-ar fi căpuşele, n-ar avea de ce să se plîngă. În sate e primit în sunet de trompete, sub poloage de crengi şi flori. Are cîţi servitori doreşte şi un rîndaş care îi poartă calul de dîrlogi.

Îşi primeşte leafa cu punctualitate, în argint, porumb, grîu, cacao şi găini. Liturghiile pe care le ţine aici, în Pinola, şi în Mixco se plătesc aparte, şi tot aparte botezurile, nunţile, înmormîntările şi rugile pe care le înalţă la cerere ca să sperie lăcustele, bolile sau cutremurele. Dacă punem la socoteală şi ofrandele pentru sfinţii pe care îi are în grijă, şi are mulţi, şi cele din noaptea de ajun şi din săptămîna mare, părintele Gage primeşte peste două mii de scuzi pe an, bani curaţi, băşca vinul şi sutana, care nu-l costă nimic.

Veniturile preotului provin din tributurile plătite de indienii lui Juan de Guzmán, stăpînul acestor oameni şi al acestor pămînturi. Cum numai perechile căsătorite plătesc tribut, iar indienii află şi se spurcă repede, funcţionarii îi silesc la căsnicie pe copiii de doisprezece şi treisprezece ani, iar preotul îi cunună în timp ce trupurile le mai cresc încă. *(72 şi 135)*

Scanned with OKEN Scanner

1634 / Madrid

Cine se ascundea sub patul nevestei tale ?

Veghind la curăţenia sîngelui, Consiliul Suprem al Sfintei Inchiziţii hotărăşte ca de acum înainte să se înfăptuiască o conştiincioasă cercetare înaintea căsătoriei funcţionarilor săi.

Toţi cei care lucrează pentru Inchiziţie, portarul şi procurorul, torţionarul şi călăul, medicul şi rîndaşul de la bucătărie vor trebui să prezinte genealogia pe două secole a femeii pe care au ales-o, *pentru a evita căsătoria cu persoane infecte.*

Persoane infecte, prin ale căror vine curg litri sau picături de sînge indian sau negru, cu străbunici de credinţă iudaică sau de cultură islamică sau eretici de orice fel. *(115)*

1636 / Quito

Jumătatea a treia

Timp de mai bine de douăzeci de ani, a tăiat şi a spînzurat în regatul Quito, preşedinte al guvernului şi rege al amorului, al liturghiei şi al jocului de cărţi. Toţi ceilalţi dansează cum le cîntă el.

La Madrid, Consiliul Indiilor l-a declarat vinovat de cincizeci şi şase de nelegiuiri, dar vestea încă nu a traversat oceanul. Va trebui să plătească amendă pentru prăvălia pe care cu douăzeci de ani în urmă a instalat-o în audienţa regală ca să vîndă mătăsurile şi taftalele chinezeşti de contrabandă pe care tot el le adusese, ca şi pentru nenumăratele scandaluri cu văduve, femei măritate şi fecioare ; de asemenea, pentru cazinoul pe care l-a instalat acasă la el, în camera de brodat, vecină cu încăperea în care se împărtăşea în fiecare zi. Partidele de cărţi i-au adus lui don Antonio de Morga două sute de mii de pesos cîştig numai din biletele de intrare, fără a mai pune la socoteală isprăvile sprintenelor sale degete nesăţioase. (Pentru datorii de zece pesos, don Antonio a condamnat o mulţime de indieni să-şi petreacă restul vieţii în manufacturi, legaţi de războaiele de ţesut.)

Dar hotărîrea Consiliului Indiilor încă nu a ajuns la Quito. Nu asta îl îngrijorează pe don Antonio.

Stă în picioare, în salon, gol în faţa oglinzii cu ramă de aur, şi îl vede pe un altul. Îşi caută trupul de taur şi nu-l găseşte. Sub pîntecele umflat şi între picioarele slăbănoage atîrnă, mută, cheia care a ştiut să deschidă atîtea lacăte de femeie.

Îşi caută sufletul şi nu-l găseşte în oglindă. Cine a furat jumătatea pioasă a bărbatului care le ţinea predici călugărilor şi era mai evlavios decît episcopul ? Dar strălucirea mistică din ochi ? N-au mai rămas decît umbre şi zbîrcituri deasupra bărbii colilii.

Don Antonio de Morga face cîţiva paşi, atinge oglinda şi o întreabă de cea de-a treia jumătate a sa. Trebuie să existe un tărîm unde s-au refugiat visele visate şi uitate. Trebuie să existe un loc unde ochii, obosiţi de atîta privit, să fi păstrat culorile lumii, iar urechile, acum aproape

Scanned with OKEN Scanner

surde, melodiile. Caută un miros care să nu fi murit, o aromă care să nu se fi risipit, o căldură a mîinii care să nu se fi răcit.

Nu recunoaşte nimic nevătămat, pentru care să merite să mai rămînă. Oglinda nu-i întoarce decît imaginea unui bătrîn pustiit care va muri la noapte. *(176)*

1637 / Gurile rîului Sucre

Dieguillo

Cu cîteva zile în urmă, părintele Thomas Gage a învăţat să scape de caimani. Dacă alergi în zig-zag, caimanii se zăpăcesc. Ei nu ştiu să fugă decît în linie dreaptă.

În schimb, nimeni nu l-a învăţat să scape de piraţi. Dar ştie oare cineva cum te poţi apăra de două corăbii olandeze grozave cînd te găseşti pe o fregată leneşă şi fără tunuri ?

De-abia ieşită pe marea Caraibelor, fregata îşi strînge velele şi se predă.

Mai dezumflat decît velele, zace pe covertă sufletul părintelui Gage. Părintele duce cu el tot bănetul strîns în cei doisprezece ani pe care i-a petrecut în America salvînd nelegiuiţi şi smulgînd infernului nenumărate vieţi.

Schifurile nu mai pridídesc cu căratul. Piraţii confiscă slănina, făina, mierea, găinile, grăsimea şi pieile. De asemenea, aproape toată averea preotului aflată sub formă de perle şi aur. Nu toată, pentru că i-au respectat patul, iar el şi-a cusut în saltea mare parte din bunuri.

Căpitanul piraţilor, un zdrahon de mulatru, îl primeşte în cabina lui. Nu-i întinde mîna, dar îl poftеşte să se aşeze şi îi oferă o stacană de rom cu piper. Pe preot îl trec sudori reci. Trage o duşcă. Pe căpitanul Diego Grillo îl cunoaşte din auzite. Ştie că se ocupa de piraterie sub comanda temutului Picior de Lemn şi că acum fură pe cont propriu, cu patentă de cursă dată de olandezi. Se spune că Dieguillo ucide ca să nu-şi iasă din mînă.

Preotul imploră, bîiguie că nu i-au lăsat decît sutana de pe el. În timp ce îi umple stacana, piratul îi povesteşte, surd, fără să clipească, suferinţele pe care le-a îndurat pe vremea cînd era sclav al guvernatorului din Campeche.

— Maica mea încă mai e sclavă, în Havana. N-o cunoşti pe măicuţa mea ? E aşa de bună, sărmana, că ţi-e şi ruşine.

— Eu nu sînt spaniol — geme preotul. Eu sînt englez — spune şi repetă, dar în zadar. Ţara mea nu e duşmană cu voi. Nu sînt oare bune prietene Anglia şi Olanda ?

— Azi cîştig, mîine pierd — spune corsarul. Mai trage o gură de rom şi o trimite încetişor pe gît, la vale.

— Uite — îi ordonă şi îşi scoate jiletca. Îşi arată spatele, cicatricele lăsate de bici.

Se aud zgomote pe covertă. Preotul mulţumeşte cerului, fiindcă îi acoperă bătăile nebuneşti ale inimii.

— Eu sînt englez...

Scanned with OKEN Scanner

O venă stă să plesnească pe fruntea părintelui Gage. Nici saliva nu şi-o mai poate înghiţi.

— Duceţi-mă în Olanda. Vă rog, domnule, duceţi-mă în Olanda. Vă rog ! Un om generos nu mă poate lăsa aşa, dezbrăcat şi fără...

Cu o smucitură, căpitanul îşi desprinde braţul din miile de mîini ale preotului.

Loveşte în podea cu un baston şi pe dată apar doi oameni.

— Afară cu el !

Se întoarce cu spatele şi se priveşte în oglindă.

— Dacă treci prin Havana — îi spune la despărţire, du-te s-o vezi şi pe maica. Spune-i salutări. Spune-i... Spune-i că sînt bine.

La întoarcere spre fregată, părintele Gage are crampe la stomac. Marea e înfuriată, iar preotul îl blestemă pe cel care, cu doisprezece ani în urmă, i-a spus, în Jerez de la Frontera, că America e poleită cu aur şi argint şi că trebuie să mergi cu grijă, ca să nu te împiedici de diamante. *(72)*

1637 / Golful Massachusetts

„Dumnezeu e englez“,

a spus acum cîţiva ani cuviosul John Aymler, păstor de suflete. Iar John Winthrop, întemeietor al coloniei din golful Massachusetts, afirmă că englezii pot pune stăpînire pe pămînturile indienilor cu tot atîta dreptate ca Abraham pe ale sodomiţilor : *Ceea ce este comun tuturor nu aparţine nimănui. Poporul acesta sălbatic stăpînea vaste teritorii fără titlu şi proprietate.* Winthrop este şeful puritanilor care au sosit pe *Arbella* cu patru ani în urmă. A venit cu cei şapte fii ai săi. Reverendul John Cotton s-a despărţit de pelerini pe cheiurile din Southampton, asigurîndu-i că Dumnezeu îi va conduce, zburînd deasupra lor ca un vultur, din bătrîna Anglie, pămînt al nedreptăţilor, pînă pe pămîntul făgăduinţei.

Puritanii vin pentru a construi noul Ierusalim pe vîrful colinei. Cu zece ani înainte de *Arbella,* în Plymouth a sosit *Mayflower ;* alţi englezi, doritori de aur, atinseseră, în Sud, coastele Virginiei. Familiile puritane fug de rege şi de episcopii săi. Lasă în urmă impozitele şi războaiele, foamea şi bolile. Fug de asemenea de ameninţarea cu schimbări în vechea ordine. Cum spune Winthrop, avocat din Cambridge născut în leagăn nobil, *Dumnezeu cel atotputernic, în sfînta şi înţeleapta Sa providenţă, a hotărît că în condiţia omenească din toate timpurile unii trebuie să fie bogaţi, iar alţii săraci ; unii înalţi şi eminenţi în putere şi demnităţi, iar alţii, mediocri şi supuşi.*

Indienii vedeau pentru prima oară o insulă plutitoare. Catargul era un copac, iar velele, nori albi. Cînd insula s-a oprit, indienii s-au apropiat, în canoe, ca să culeagă fragi. În loc de fragi, au găsit variola.

Variola a decimat comunităţile indiene şi a curăţat terenul în faţa mesagerilor Domnului, aleşii Domnului, poporul lui Israel pe nisipurile din Canaan. Ca muştele au murit cei ce trăiau aici de mai bine de trei mii de ani. Variola, spune Winthrop, a fost trimisă de Dumnezeu ca să-i oblige pe coloniştii englezi să ocupe pămînturile eliberate de molimă. *(35, 153 şi 204)*

Scanned with OKEN Scanner

1637 / Mystic Fort

Din mărturia lui John Underhill, puritan din Connecticut, despre masacrarea unor indieni pequot

Ei nu ştiau nimic despre sosirea noastră. Aflîndu-ne în apropierea fortului, ne-am încredinţat Domnului şi I-am cerut ajutorul într-o atît de grea încercare...

Nu am avut decît să admirăm Divina Providenţă cînd soldaţii noştri, nepricepuţi în folosirea armelor, au dat drumul unei salve atît de dese că se părea că degetul Domnului ar fi aprins fitilul cu cremenea. La ivirea zorilor salva de bord i-a înspăimîntat pe indieni, care dormeau adînc, şi am auzit cele mai jalnice ţipete. Dacă Domnul nu ne-ar fi pregătit inimile pentru a-L sluji, am fi fost înclinaţi spre compătimire. Dar fiindcă Domnul ne lipsise de milă, ne-am pregătit să ne facem treaba fără compasiune, gîndindu-ne la sîngele pe care indienii l-au vărsat cînd s-au purtat în mod barbar şi i-au asasinat pe treizeci dintre compatrioţii noştri. Cu spadele noastre în mîna dreaptă şi carabinele sau muschetele noastre în mîna stîngă, am atacat...

Mulţi au murit arşi în fort... Alţii au fost obligaţi să iasă şi soldaţii noştri îi primeau cu vîrful săbiilor. Au căzut bărbaţi, femei şi copii ; cine scăpa de noi cădea în mîinile indienilor aliaţi, care aşteptau în arier-gardă. După cîte spun indienii pequot, se găseau vreo patru sute de suflete în acest fort, iar din mîinile noastre dacă au scăpat cinci. Măreaţă şi dureroasă a fost vederea sîngelui pentru tinerii soldaţi care nu mai fuseseră niciodată la război, privind la atîtea suflete cîte zăceau cu faţa în ţărînă şi atît de înghesuite, că prin unele locuri nu se putea trece.

S-ar putea ridica întrebarea : Şi de ce atîta furie ? (Cum a şi spus cineva.) Oare creştinii nu trebuie să fie mai îndurători şi mai miloşi ? Iar eu răspund amintind de războiul lui David. Cînd un popor a ajuns la o asemenea culme a cruzimii şi a păcatului împotriva Domnului şi a oamenilor, David nu mai respectă, ci sfîşie şi distruge cu spada lui şi omoară în modul cel mai groaznic. Adesea Scripturile declară că femeile şi copiii trebuie să piară alături de taţii lor. Adeseori se întîlnesc şi cazuri diferite, dar nu de asta o să discutăm acum. Destulă lumină am primit de la Cuvîntul Domnului pentru purtarea noastră. (204)

1639 / Lima

Martín de Porres

A mort bat clopotele bisericilor din Santo Domingo. Înconjurat de lumînări, scăldat în sudori de gheaţă, Martín de Porres şi-a dat sufletul după multă luptă cu Diavolul, avîndu-le alături de Preacurata Maria şi pe Sfînta Ecaterina Fecioară şi Apostol. A murit în patul lui, cu o piatră slujindu-i drept pernă şi cu o hîrcă alături, în timp ce viceregele Limei, îngenuncheat, îi săruta mîinile şi îl ruga să pună o vorbă bună ca să i se păstreze un locşor în Cer.

Scanned with OKEN Scanner

Martín de Porres s-a născut dintr-o sclavă neagră şi din stăpînul ei, cavaler de viţă nobilă şi cu vechi strămoşi spanioli, care n-a lăsat-o grea fiindcă a dispus de ea ca de un obiect, ci pentru că a aplicat principiul creştin după care, în pat, toate sînt egale în faţa Domnului.

La cincisprezece ani, Martín a fost donat mănăstirii călugărilor dominicani. Aici şi-a trăit chinurile şi a făcut minuni. Niciodată n-a fost uns călugăr, fiindcă era mulatru ; dar punînd cu dragoste mîna pe tîrn, a măturat zi de zi încăperile, galeriile interioare, infirmeria şi biserica. Cu briciul în mînă îi bărbierea pe cei două sute de călugări ai mănăstirii ; îi îngrijea pe cei bolnavi şi împărţea îmbrăcămintea curată cu miros de rozmarin.

Cînd a aflat că mănăstirea stătea prost cu banii, s-a prezentat în faţa stareţului :

— *Ave Maria.*

— *Gratia plena.*

— *Să-l vîndă Domnia Voastră pe cîinele acesta mulatru* — s-a oferit el.

Îi găzduia în patul său pe cerşetorii plini de bube de pe stradă şi se ruga în genunchi toată noaptea. Alb ca zăpada îl făcea lumina supranaturală ; albe lumini îi răspîndea faţa cînd trecea la miezul nopţii prin galeria interioară, zburînd ca un meteor divin spre singurătatea chiliei sale. Trecea prin uşi încuiate cu lacătul şi adesea se ruga îngenuncheat în aer, fără să atingă pămîntul ; îngerii îi ţineau isonul purtînd lumini în mîini. Fără să iasă din Lima, îi mîngîia pe captivii din Alger şi salva suflete în Filipine, în China şi Japonia ; fără să se mişte din chilia sa, trăgea clopotele pentru rugăciune. Însănătoşea muribunzii cu pînză înmuiată în sînge de cocoş negru şi praf de broască rîioasă şi cu ajutorul unor descîntece învăţate de la mama sa. Atingea cu degetul o măsea şi pe loc lua durerea şi închidea rănile ; purifica zahărul şi stingea incendii doar cu privirea. Episcopul a trebuit să-i interzică atîtea minuni nepermise.

După utrenii se dezbrăca şi îşi lovea spatele cu un bici din vînă de bou cu noduri la capăt ; în timp ce sîngele îi sărea din carne, striga :

— *Cîine mulatru ticălos ! Cît o să mai dureze viaţa ta păcătoasă ?*

Cu ochi rugători, înlăcrimaţi, cerîndu-şi mereu iertare, a trecut prin lume primul sfînt cu pielea închisă din foarte alba listă a sfinţilor Bisericii catolice. *(216)*

1639 / San Miguel de Tucumán

Dintr-un denunţ împotriva episcopului de Tucumán, adresat Tribunalului Inchiziţiei din Lima

Cu sinceritatea şi adevărul cu care trebuie să mă adresez sfîntului Tribunal, denunţ persoana reverendului episcop de Tucumán, Fr. Melchor Maldonado de Saavedra, despre care am auzit lucruri foarte grave, îndoielnice în credinţa noastră creştină şi care umblă prin tot episcopatul. Că în Salta, pe cînd împărtăşea, a venit o fată chipeşă şi el i-a spus : „Domnia ta eşti mai bună de îmbrăţişat decît de împărtăşit" ; iar în Cór-

Scanned with OKEN Scanner

doba, în anul trecut 1638, a venit alta de față cu multă lume și ridicîndu-și sutana i-a spus : „Cît ! Că nu trebuie s-o împărtășesc cu poalele lăsate, ci sumețite" și cu prima a trăit ca ibovnic în văzul lumii... (140)

1639 / Potosí

Testamentul negustorului

Dintre perdele, se iţeşte nasul notarului. Iatacul miroase a ceară şi a moarte. În lumina singurei lumînări, sub pielea muribundului se ghiceşte craniul.

— Ce mai aştepţi, corbule ?

Negustorul nu deschide ochii, dar glasul îi e neschimbat.

— Eu şi umbra mea am stat de vorbă şi am hotărît — spune el. Şi scoate un oftat. Şi îi ordonă notarului :

— Să nu schimbi nici o vorbuliţă. Auzi ? O să te plătesc cu două sute de pesos în găini ; cu penele lor şi cu alea pe care le foloseşti la scris, să zbori la dracu' ! Mă auzi ? Of ! Fiecare nouă zi e de închiriat şi mă costă tot mai mult. Hai, scrie ! Grăbeşte-te ! Cu a patra parte din banii pe care îi las ordon să se facă în pieţişoara de lîngă pod private, pentru ca în felul acesta nobilii şi plebeii din Potosí să-mi omagieze zilnic amintirea. Alt sfert din banii şi lingourile pe care le las va fi îngropat în curtea acestei case a mea, iar la poartă se vor pune patru zăvozi dintre cei mai răi, bine hrăniţi şi legaţi în lanţ, ca să păzească averea îngropată.

Rosteşte vorbele răspicat şi continuă, fără să-şi tragă sufletul :

— Cu alt sfert din averea mea, să se gătească cele mai alese bucate şi, în farfuriile mele de argint, să fie vîrîte într-o groapă adîncă, împreună cu toate merindele din cămară, fiindcă vreau ca viermii care or să mă mănînce să fie sătui. Şi mai hotărăsc...

Ridică degetul arătător, aruncînd pe zidul alb o umbră ca de ciomag :

— Şi mai hotărăsc... să nu vină picior de om la înmormîntarea mea, ci leşul să-mi fie însoţit de toţi măgarii din Potosí, gătiţi cu veşminte de preţ şi cu cele mai scumpe odoare, care se vor cumpăra cu restul banilor mei. *(21)*

Spun indienii :

Pămîntul are stăpîn ? Cum aşa ? Cum să-l vinzi ? Cum să-l cumperi ? Doar nu e al nostru. Noi sîntem ai lui. Sîntem fiii lui. Aşa a fost mereu, mereu. Pămînt viu. După cum creşte viermii, tot aşa ne creşte şi pe noi. Are oase şi sînge. Are lapte şi ne dă să sugem. Are şi păr, iarbă, paie, copaci. Ştie să dea naştere cartofilor. Dă naştere caselor. Face să se nască oameni. Ne îngrijeşte, şi îl îngrijim. Bea rachiu de porumb şi primeşte cînd îl poftim. Doar sîntem fiii lui. Cum să-l vindem ? Cum să-l cumpărăm ? *(15 şi 84)*

Scanned with OKEN Scanner

1640 / São Salvador de Bahía

Vieira

Pe gură îi ies fulgere şi tunete şi stîrneşte mai mult tărăboi ca o armată întreagă. Oratorul cel mai periculos din Brazilia e un preot portughez crescut în Bahía, bahian cu sufletul.

Olandezii i-au invadat ţara, iar iezuitul Antonio Vieira îi întreabă pe stăpînii coloniali *dacă noi nu sîntem faţă de olandezi cu pielea la fel de întunecată cum sînt indienii faţă de noi.* Din amvon, stăpînul cuvîntului îi mustră cu asprime pe stăpînii pămîntului şi ai oamenilor :

— *Oare trebuie să fiu stăpîn pentru că m-am născut mai departe de soare, iar alţii trebuie să fie sclavi pentru că s-au născut mai aproape? Nu poate exista o mai proastă înţelegere, nici o mai mare greşeală în judecata oamenilor !*

În biserica Ajutorul, cea mai veche din Brazilia, Antonio Vieira îl acuză pînă şi pe Dumnezeu, scoţîndu-l vinovat că îi ajută pe invadatorii olandezi !

— *Chiar dacă noi sîntem păcătoşi, Doamne, astăzi tu trebuie să fii cel care se căieşte ! (33, 171 şi 226)*

1641 / Lima

Ávila

A interogat mii şi mii de indieni, dar n-a întîlnit nici măcar unul care să nu fie eretic. A distrus idoli şi temple, a aruncat pe foc mumii ; a ras capete şi cu lovituri de bici a umplut spinările de răni. La trecerea sa, vîntul credinţei creştine a purificat Perul.

Preotul Francisco de Ávila are şaptezeci şi cinci de ani, simte că îl părăsesc forţele, umblă pe jumătate surd şi îl dor pînă şi hainele ; hotărăşte însă că nu va părăsi lumea aceasta pînă nu va obţine ceea ce dorea încă din copilărie. Solicită, deci, primirea în Ordinul Iezuiţilor.

— Nu,

răspunde rectorul iezuiţilor, Antonio Vázquez.

— Nu,

pentru că *oricît ni s-ar spune că e un bărbat învăţat şi bun vorbitor, Francisco de Ávila îşi vădeşte cu uşurinţă condiţia de metis. (14)*

1641 / Mbororé

Misiunile

Vin *mamelucii* din regiunea São Paulo, vînători de indieni, devoratori de pămînturi : înaintează prin Paraguay *în formaţie militară, în răpăit de tobe şi cu steagurile fluturînd,* tunet războinic, vînt războinic. Aduc cu ei lungi funii cu zgardă pentru indienii pe care îi vor prinde şi îi vor vinde ca sclavi pe plantaţiile din Brazilia.

Scanned with OKEN Scanner

De ani de zile, misiunile iezuiților sînt pustiite de *mameluci* sau *bandeirantes*. Din cele treisprezece misiuni din Guayrá n-a mai rămas decît scrum și pietre. Noi comunități evanghelice s-au născut în urma exodului, pe fluviul Paraná, în jos ; dar atacurile continuă neîncetat. În misiuni, șarpele găsește păsărelele adunate și îngrășate, mii de indieni antrenați pentru muncă și inocență, neînarmați, pradă ușoară. Sub tutela preoților, indienii guaraní duc o viață înregimentată, fără proprietate privată, fără bani, fără pedeapsa cu moartea, fără lux și fără lipsuri și pleacă la muncă în sunet de flaut. Săgețile de trestie sînt neputincioase în fața archebuzelor *mamelucilor*, care *își lustruiesc oțelul iataganelor spintecînd copiii* și iau cu ei drept trofeu sutane ferfenițite și convoaie de sclavi.

De data aceasta, însă, pe invadatori îi așteaptă o surpriză. Regele Spaniei, înspăimîntat de fragilitatea granițelor, a ordonat să li se împartă arme indienilor guaraní. *Mamelucii* fug în dezordine.

Din case se înalță vălătuci de fum și cîntece de laudă închinate Domnului. Fumul, care nu este de incendiu, ci de vatră, sărbătorește victoria. *(143)*

1641 / Madrid

Veșnicia împotriva istoriei

Contele-duce de Olivares își mușcă mîinile și blestemă printre dinți. Multe poate, după douăzeci de ani de făcut și desfăcut la curte, dar și mai multe poate Domnul.

Adunarea Teologilor tocmai a respins proiectul de canalizare a rîurilor Tajo și Manzanares, care ar prinde atît de bine bărăganurilor castiliene. Rîurile vor rămîne așa cum le-a făcut Dumnezeu, iar planurile inginerilor Carducci și Martelli vor sfîrși în arhive.

În Franța se anunță că în curînd se va deschide marele canal din Languedoc, pentru a uni Mediterana cu valea Garonnei. Dar în Spania care a cucerit America, Adunarea Teologilor hotărăște că *atentează împotriva Divinei Providențe cine încearcă să îndrepte ceea ce ea, din motive care nu mai trebuie cercetate, a vrut să fie imperfect*. Dacă Dumnezeu ar fi vrut ca rîurile să fie navigabile, le-ar fi făcut navigabile. *(128)*

1644 / Jamestown

Opechancanough

Înainte ca un soldat englez să-l împuște pe la spate, șeful Opechancanough se întreabă : „Unde o fi paznicul nevăzut al călătoriilor mele ? Cine mi-a furat umbra ?“

La o sută de ani, a fost înfrînt. Venise pe cîmpul de luptă în litieră.

Cu optzeci de ani în urmă, amiralul Pedro Menéndez de Avilés l-a luat cu el la Cádiz. L-a prezentat la curtea regelui Filip al II-lea : *Iată*

Scanned with OKEN Scanner

un frumos prinţ indian din Florida. L-au înveşmîntat cu ciorapi, jupon şi guler înalt. Într-o mănăstire dominicană l-au învăţat limba şi religia castilienilor. Apoi, în Mexic, viceregele i-a dăruit numele său, iar Opechancanough s-a numit de atunci Luis de Velasco. Puţin după aceea a revenit pe pămîntul părinţilor săi, ca interpret şi ghid al iezuiţilor. Ai lui credeau că s-a întors din moarte. A predicat creştinismul, dar apoi şi-a lepădat hainele, i-a scurtat de cap pe iezuiţi şi şi-a recăpătat numele dinainte.

De atunci, pe mulţi i-a omorît şi multe a văzut. A văzut flăcările devorînd aşezările şi semănăturile şi a văzut cum fraţii lui erau vînduţi cui plătea mai bine pe meleagurile acestea pe care englezii le-au botezat Virginia, în amintirea unei regine cu mintea virgină. A văzut variola înghiţind oameni şi tutunul, înrobitor, devorînd pămînturi. A văzut cum erau rase de pe hartă şaptesprezece din cele douăzeci şi opt de comunităţi de aici şi cum altele erau puse să aleagă între război şi diasporă. Treizeci de mii de indieni îi întîmpinaseră pe navigatorii englezi sosiţi în golful Chesapeake, într-o dimineaţă răcoroasă din 1607. Doar trei mii mai sînt în viaţă. *(36 şi 207)*

1645 / Quito

Mariana de Jesús

An de catastrofe pentru oraş. La fiecare uşă atîrnă o pînză neagră. Oştile nevăzute ale pojarului şi difteriei au dat năvală şi îşi fac de cap. În zori s-a lăsat noaptea, iar vulcanul Pichincha, regele zăpezii, a erupt : o mare de lavă şi de foc s-a abătut asupra cîmpiei, iar un uragan de cenuşă a măturat oraşul.

— Păcătoşilor ! Păcătoşilor !

Asemenea vulcanului, părintele Alonso de Rojas scoate flăcări pe gură. În amvonul strălucitor al bisericii iezuite, biserică de aur, părintele Alonso se bate cu pumnii în piept, scoţînd sunete înfundate, plînge, strigă şi imploră :

— Acceptă, Doamne, sacrificiul celui mai umil dintre slujitorii tăi. Fie ca sîngele şi carnea mea să şteargă păcatele oraşului Quito !

Atunci o fată se ridică la picioarele amvonului şi rosteşte cu seninătate :

— Eu.

În faţa mulţimii care a umplut biserica, Mariana anunţă că ea e aleasa. Ea va potoli mînia Domnului. Ea va fi pedepsită pentru toate păcatele de care se face vinovat oraşul ei.

Mariana nu s-a jucat niciodată de-a fericirea, nici măcar n-a visat că ar putea fi fericită, şi n-a dormit în viaţa ei mai mult de patru ore. Singura dată cînd un bărbat i-a atins mîna, a căzut bolnavă şi a zăcut cu febră o săptămînă încheiată. De copilă s-a hotărît să fie soaţa Domnului, căruia nu-i oferă dragostea în mănăstire, ci pe străzi şi pe cîmpuri : nu brodînd şi pregătind zaharicale şi dulceţuri în liniştea chiliilor, ci rugîndu-se îngenuncheată pe spini şi pietre şi căutînd pîine pentru nevoiaşi, încercînd să aline durerile bolnavilor şi să le ofere lumină celor ce trăiesc în întuneric, necunoscînd legea divină.

Scanned with OKEN Scanner

Adesea, Mariana se simte chemată de răpăitul ploii sau de trosnetul focului, dar întotdeauna tunetul Domnului e mai puternic : un Dumnezeu al mîniei, cu barbă de şerpi şi fulgere în priviri care i se arată gol în somn ca să o pună la încercare.

Mariana se întoarce acasă, se întinde în pat şi se pregăteşte să moară în locul tuturor. Ea va fi preţul iertării. Îi oferă Domnului carnea ei ca să mănînce şi sîngele şi lacrimile ei ca să bea pînă ameţeşte şi uită.

Aşa vor înceta molimele, se va potoli vulcanul, iar pămîntul nu se va mai cutremura. *(176)*

1645 / Potosí

Povestea Estefaniei, femeie păcătoasă din Potosí

(în versiunea abreviată
a cronicii lui Bartolomé Arzáns de Orsúa y Vela)

S-a născut Estefania în Oraşul acesta imperial şi a crescut în frumuseţe într-atît, că mai mult nici că putea face natura.

Pe cînd avea paisprezece ani, a plecat de-acasă frumoasa domnişoară, sfătuită de alte femei pierdute, şi aflînd mama ei hotărîrea îngrozitoare cu care fata ei se îndepărta de ea, plină de mîhnire şi-a sfîrşit zilele puţin timp după aceea.

Dar aceasta n-a făcut-o pe fiică să se îndrepte şi, fiind deja lipsită de tezaurul inestimabil al virginităţii, îmbrăcînd haine profane, a devenit o păcătoasă publică şi scandaloasă.

Văzînd fratele ei atîta discredit şi rău renume, a chemat-o acasă la el şi i-a spus : „Chiar de nu-ţi place, trebuie să mă asculţi, că atîta vreme cît păcătuieşti de moarte eşti duşmana Domnului şi sclava diavolului, şi în plus de asta îţi pierzi nobleţea şi îţi dezonorezi neamul. Fii atentă, surioară, ce faci şi ridică-te din noroiul acesta, teme-te de Domnul şi pocăieşte-te". Iar la acestea Estefania a răspuns : „Ce treabă ai cu mine, prefăcutule ?" Şi în timp ce fratele o dojenea, într-o clipită a luat din cui stiletul care atîrna pe perete şi cu o cruzime diavolească s-a repezit asupra lui spunînd : „Aşta e singurul răspuns pe care îl merită cuvintele tale". L-a lăsat mort într-o baltă de sînge şi apoi a ascuns nelegiuirea sub sentimente prefăcute, îmbrăcîndu-se în negru şi trîmbiţîndu-şi durerea.

Iar bătrînul ei tată, îndurerat de moartea bunului său fiu şi de scandalul fiicei celei rele, a încercat să o aducă pe calea cea bună cu cuvinte blînde, pe care cruda le asculta fără bucurie. În loc să se îndrepte, ea a început să-l urască pe venerabilul bătrîn şi în miez de noapte a dat foc acoperişului casei lui. Bătrînul a sărit din pat plin de tulburare, strigînd din răsputeri : „Foc ! Foc !", dar s-au prăbuşit grinzile care susţineau tavanul şi pe loc l-au mistuit flăcările.

Văzîndu-se liberă, Estefania s-a dedat cu şi mai multă deşănţare la vicii şi păcate şi mai mari.

În zilele acelea, a sosit în oraşul Potosí un bărbat din regatul Spaniei, negustor bogat din aceia care au venit în Peru cu galioanele şi i-a ajuns la urechi vestea frumuseţii şi graţiei acelei păcătoase publice. A

Scanned with OKEN Scanner

solicitat-o, şi pe cînd se bucurau mai tare în neruşinarea lor, un ibovnic mai vechi al femeii, înarmat cu toate armele şi cu două pistoale grozave, şi-a făcut apariţia hotărît să se răzbune pentru ofensă.

Vechiul ibovnic a dat peste femeie singură, dar cu vorbe înşelătoare ea i-a stins mînia şi după ce i-a potolit de tot pornirea, a scos cu mare rapiditate din mînecă un cuţit şi nefericitul a căzut mort pe loc.

I-a povestit Estefania întîmplarea bogatului negustor. După cîteva luni, fiind el orbit de gelozie, a ameninţat-o că o duce în faţa justiţiei pentru omorul făptuit. În zilele acelea au mers împreună să facă baie în lacul Tarapaya. Ea şi-a scos veşmintele bogate, dînd la iveală albeaţa trupului ei stropită cu carmin, şi goală s-a aruncat în apă. A urmat-o nesăbuitul negustor şi ajungînd amîndoi în mijlocul lacului, cu toată forţa braţelor sale i-a vîrît capul nefericitului sub apă.

Să nu se creadă că i s-au oprit aici nelegiuirile. Cu o lovitură de iatagan, a pus capăt vieţii unui cavaler cu sînge ilustru ; iar pe alţi doi i-a ucis cu veninul pe care l-a trimis într-o gustare. Din cauza intrigilor ei, alţii şi-au străpuns piepturile cu lovituri de spadă, fiind Estefania foarte mulţumită că din cauza ei curge sînge.

Şi aşa a fost pînă în 1645, cînd a ascultat păcătoasa o predică a părintelui Francisco Patiño, slujitor al Domnului, de ale cărui admirabile virtuţi se bucura în vremea aceea oraşul Potosi, şi a ajutat-o Domnul cu o rază a divinei sale graţii. Şi aşa de mare i-a fost durerea Estefaniei, că a început să verse rîuri de lacrimi, suspinînd şi oftînd de zor de ţi se rupea sufletul, iar cînd s-a terminat predica, s-a aruncat la picioarele preotului cerîndu-i să o spovedească.

A îndemnat-o părintele să se căiască şi a iertat-o, căci e lucru ştiut cu cîtă fericire se lasă femeile pe mîinile şarpelui, din cauza apucăturilor moştenite de la cea care l-a ispitit pe Adam. S-a ridicat Estefania de la picioarele confesorului ca o nouă Magdalenă şi pe cînd mergea spre casă, o, fericită păcătoasă !, i s-a arătat Preacurata şi i-a spus : „Fiica mea, eşti iertată. I-am cerut asta Fiului meu, pentru că în copilărie mi te rugai". (21)

1647 / Santiago de Chile

Se interzice jocul indienilor din Chile

Căpitanul general, don Martín de Mujica, proclamă cu surle şi tobe interzicerea jocului *chueca*, pe care, potrivit tradiţiei, araucanii îl joacă lovind o minge cu beţe încovoiate la vîrf, pe un teren marcat cu ramuri verzi.

Cu o sută de lovituri de bici vor fi pedepsiţi indienii care nu se vor supune ; şi cu amendă ceilalţi, pentru că infama *chueca* s-a răspîndit nepermis de mult printre soldăţimea creolă.

Ordonanţa căpitanului general spune că jocul a fost interzis *pentru a evita păcate atît de mari împotriva Domnului, Stăpînul nostru*, şi pentru că, alergînd după minge, indienii se antrenează pentru război : *jocul dă naştere la răzmeriţe şi în felul acesta scînteia devine flacără*. E indecent, se spune, ca în timpul jocului *chueca* să se strîngă la un loc bărbaţi şi femei aproape goi, *îmbrăcaţi doar cu pene şi blănuri de animale,*

Scanned with OKEN Scanner

crezînd că în felul acesta vor avea norocul de a cîştiga. La început îşi invocă zeii pentru ca mingea să le răsplătească isprăvile şi alergătura, iar la sfîrşit, îmbrăţişaţi, dau pe gît rîuri de *chicha. (173)*

1648 / Olinda

Merite ale cărnii de tun

Era doar un copil cînd l-au smuls din satul lui african, l-au îmbarcat în Luanda şi l-au vîndut în Recife. Cînd a fugit de pe plantaţiile de trestie de zahăr şi s-a refugiat într-una din redutele negre din Palmares, era deja bărbat.

Cînd olandezii au intrat în Brazilia, portughezii i-au ademenit cu libertatea pe sclavii care aveau să lupte împotriva invadatorilor. Fugarii din Palmares au hotărît că războiul acela nu era al lor : puţin le păsa dacă cei care îi mînau de la spate, cu biciul, pe plantaţiile de trestie sau în fabricile de zahăr, erau olandezi sau portughezi. Henrique Dias s-a prezentat însă şi şi-a oferit serviciile. De atunci, comandă un regiment de negri care se luptă pentru coroana portugheză în nord-estul Braziliei. Portughezii l-au făcut hidalgo.

Din Olinda, căpitanul Henrique Dias trimite o scrisoare de intimidare armatei olandeze cantonate în Recife. Avertizează că regimentul său, al Treilea al Henricilor, este format din patru naţiuni : *Minas, ardas, angolezi şi creoli : cei din urmă sînt atît de răi, că n-au teamă de nimic şi nu se simt datori nimănui ; minas sînt atît de curajoşi, că dacă nu reuşesc să dobîndească ceva cu braţele, reuşesc cu numele ; ardas sînt atît de înfocaţi, că vor să despice totul dintr-o lovitură ; iar angolezii sînt atît de puternici, că nici o muncă nu-i răpune. Judecaţi acum şi dumneavoastră dacă bărbaţi ca aceştia care răpun totul nu vor răpune toată Olanda. (69 şi 217)*

1649 / Sainte Marie des Hurons

Limbajul viselor

— Sărmanii,

se gîndeşte părintele Ragueneau, în timp ce-i priveşte pe indienii hurones înconjurîndu-l cu daruri şi ritualuri pe un bărbat care a avut, azi-noapte, un vis misterios. Comunitatea îl hrăneşte în gură şi dansează pentru el ; fetele îl mîngîie, îl curăţă cu cenuşă. După aceea, aşezaţi cu toţii roată, încearcă să-i ghicească visul. Vor să săgeteze visul cu vorbe şi imagini, iar el spune : „Nu, nu", pînă cînd cineva rosteşte cuvîntul „Rîu", şi atunci, împreună, se aşază pe malul lui : rîul, un şuvoi înfuriat, o femeie, singură într-o canoe, a pierdut pagaia, rîul o poartă, femeia nu ţipă, surîde, pare fericită... „Eu sînt ?" întreabă una dintre femei. „Eu sînt ?" întreabă alta. Comunitatea o cheamă pe cea care pătrunde cu privirea pînă la cele mai ascunse dorinţe, ca să interpreteze simbolurile

Scanned with OKEN Scanner

visului. În vreme ce-şi bea ceaiul de ierburi, profeta îşi invocă spiritul păzitor şi descifrează pe îndelete mesajul.

Asemenea tuturor neamurilor irocheze, huronii cred că visul transfigurează lucrurile cele mai triviale şi le transformă în simboluri atingîndu-le cu degetele dorinţei. Cred că visul este limbajul dorinţelor neîmplinite şi numesc *ondinnonk* dorinţele secrete ale sufletului, pe care trezia le ignoră. *Ondinnonk* apar în timpul călătoriilor pe care le face sufletul pe cînd trupul doarme.

— Sărmanii ! se gîndeşte părintele Ragueneau.

După indienii hurones, cine nu respectă ceea ce ordonă visele se face vinovat de o gravă crimă. Visele comandă. Dacă visătorul nu îndeplineşte ordinele, sufletul se supără şi îmbolnăveşte trupul sau îl ucide. Toate neamurile din familia irochezilor ştiu că boala poate veni în războci sau din accident ori de la vrăjitoarea care înfige în trup colţi de urs sau aşchii de os, dar mai vine şi de la suflet, dacă nu i se oferă lucrul după care tînjeşte.

Părintele Ragueneau discută cu alţi iezuiţi francezi care predică în regiune. El îi apără pe indienii din Canada : *E atît de uşor să numeşti sacrilegiu simpla prostie...*

Unele feţe bisericeşti văd coarnele lui Satana îndărătul acestor superstiţii ; şi sînt scandalizate pentru că indienii visează mai tot timpul împotriva celei de a şasea porunci, iar în ziua următoare se dedau orgiilor terapeutice. De obicei, indienii umblă aproape goi, privindu-se şi atingîndu-se într-o drăcească libertate, se căsătoresc şi se descăsătoresc după plac ; şi e de ajuns ca visul să o ceară, că se şi dezlănţuie sărbătoarea *andacwandat*, care prilejuieşte întotdeauna frenetice păcate. Părintele Ragueneau nu neagă faptul că Diavolul poate găsi terenul ideal în societatea aceasta fără judecători, fără comisari, fără închisori, fără proprietari, unde femeile împart conducerea cu bărbaţii şi împreună adoră zei falşi, dar revendică fondul de inocenţă al acestor suflete primitive, care încă nu cunosc legea Domnului.

Şi pe cînd alţi iezuiţi dîrdîie de spaimă pentru că într-o noapte oarecare un irochez ar putea visa că omoară un preot, Ragueneau îşi aminteşte că asta s-a şi întîmplat, şi nu o dată, dar că e de ajuns să-i permiţi visătorului să sfîşie o sutană în timp ce îşi dansează visul într-o inofensivă pantomimă.

— E drept, sînt obiceiuri prosteşti, crede părintele Ragueneau, dar nu sînt criminale. *(153 şi 222)*

O poveste irocheză

Afară ninge, iar în mijlocul casei celei mari, bătrînul povestitor îşi deapănă basmele cu faţa la foc. Aşezaţi pe blănuri de animale, toţi sînt numai urechi, în timp ce îşi cîrpesc hainele şi îşi dreg armele.

— În cer — povesteşte bătrînul — crescuse un copac măreţ. Avea patru rădăcini albe şi lungi, care se întindeau spre cele patru zări. Din copacul acesta s-au născut toate lucrurile...

Bătrînul povesteşte că într-o zi vîntul a smuls copacul din rădăcini. Prin gura care s-a făcut în cer a căzut femeia marelui şef, care avea

Scanned with OKEN Scanner

în mîini cîteva seminţe. O broască ţestoasă i-a adus pămînt pe carapace, pentru ca ea să-şi planteze seminţele, şi aşa au apărut primele plante care ne-au dat de mîncare. Apoi, femeia aceea a avut o fată, care a crescut şi a devenit soţia vîntului de la Apus. Vîntul de la Apus i-a şoptit cîteva cuvinte la ureche...

Povestitorul iscusit îşi deapănă basmul şi îl face să se întîmple. Acum, peste casa cea mare suflă vîntul de la Apus ; intră pe horn, iar fumul acoperă feţele cu un văl.

Fratele lup, care i-a învăţat pe irochezi să se adune laolaltă şi să-şi încordeze auzul, urlă dinspre munţi. E ceasul somnului.

Într-o dimineaţă oarecare, bătrînul povestitor nu se va mai scula. Dar unul dintre cei care i-au ascultat poveştile le va istorisi altora. Mai tîrziu va muri şi el, dar poveştile vor trăi atîta timp cît vor exista case mari şi lume adunată în jurul focurilor. *(37)*

Cîntarea cîntărilor poporului irochez

Cînd eu cînt,
pot să o ajut.
Da, pot, da !
Puternic e cîntecul !
Cînd eu cînt,
o pot scula.
Da, pot, da !
Puternic e cîntecul !
Cînd eu cînt,
îi îndrept braţele.
Da, pot, da !
Puternic e cîntecul !
Cînd eu cînt,
îi îndrept trupul.
Da, pot, da !
Puternic e cîntecul ! (197)

1650 / Ciudad de México

Învingătorii şi învinşii

Blazonul familiei se înalţă fălos pe fundalul dantelăriei de fier a porţii principale, înzorzonate ca un altar. Stăpînul casei vine într-o trăsură de mahon, însoţit de alaiul lui de livrele călări. Înăuntru, amuţeşte clavecinul ; se aud foşnete de taftale şi de mătăsuri, şoapte de fete de măritat, paşi de vată pe covoarele moi. Apoi, clinchetul linguriţelor de argint în ceştile de porţelan.

Oraşul México, oraş al palatelor, este unul dintre cele mai mari din lume. Cu toate că e foarte departe de mare, aici ajung flota Spaniei, naiele chinezeşti şi marele drum de argint din Nord. Negustorii de aici

Scanned with OKEN Scanner

rivalizează cu cei din Sevilla. De aici se scurg mărfurile spre Peru, Manila și Orientul Îndepărtat.

Indienii, care au construit orașul acesta al învingătorilor pe ruinele Tenochtitlanului, aduc alimente în canoe. Pot lucra aici toată ziua, dar la căderea serii trebuie să îl părăsească și să se îndrepte spre mahalalele lor, care se întind de partea cealaltă a zidului. Dacă nu, riscă să fie biciuiți.

Cîțiva indieni își pun ciorapi și ghete și vorbesc spaniolește, doar-doar îi vor lăsa să rămînă și vor putea scăpa, în felul acesta, de dări și de munca silnică. *(148)*

Din cîntecul náhuatl despre viața trecătoare

O dată, doar o dată ni se trece viața.
Plecăm pe ziuă, coborîm în noapte
spre tainicul ținut.
Aici venit-am doar să ne cunoaștem.
În trecere sîntem prin lume.

În pace și plăcere să ne petrecem viața !
Veniți și să ne veselim !
Cine trăiește supărat să nu se-arate :
larg e pămîntul.
Dacă-aș trăi mereu,
dacă n-ar fi să mor !

Cît timp trăim, cu sufletul rănit,
sîntem pîndiți aici și iscodiți.
Dar chiar de plouă cu necazuri,
chiar dacă sufletul ne doare,
nu ne e viața în zadar !
Dacă-aș trăi mereu,
dacă n-ar fi să mor ! (77)

1654 / Oaxaca

Medicină și vrăjitorie

Indienii zapotecas, care înainte de a cădea pe pămînt erau păsări cîntătoare cu penaj colorat, i-au povestit cîteva secrete lui Gonzalo de Balsalobre. După ce a trăit o vreme printre ei și după ce a cercetat îndelung misterele religiei și medicinei, don Gonzalo scrie în Oaxaca un raport detaliat pe care îl va trimite la Ciudad de México. Raportul îi denunță pe indieni în fața Sfintei Inchiziții și cere să se pedepsească tămăduirile vrăjitorești pe care preoții și justiția pămîntească nu au fost în stare să le suprime. Cu cîtăva vreme în urmă, licențiatul Alarcón a trăit timp de nouă ani în sînul comunității indienilor cohuixcos. A aflat despre ierburile

Scanned with OKEN Scanner

sfinte care însănătoşesc bolnavii şi i-a denunţat pe indieni pentru practici diavoleşti.

Totuşi, în prima epocă a conchistei, medicina indigenă stîrnea curiozitatea Europei, iar plantelor americane li se atribuiau puteri miraculoase. Fray Bernardino de Sahagún a strîns şi publicat învăţăturile a opt medici azteci, iar regele Filip al II-lea l-a trimis în Mexic pe Francisco Hernández, medicul curţii, ca să studieze cu temeinicie medicina localnicilor.

Pentru indieni, ierburile vorbesc, au sex şi înzdrăvenesc. Ajutate de cuvîntul omenesc, plantele smulg boala din trup, dezvăluie mistere, îndreaptă destine, stîrnesc dragostea sau provoacă uitarea. Glasurile acestea ale pămîntului sună a voci ale infernului în urechile unei Spanii ocupate cu anchetele bisericii şi cu exorcismele, o Spanie care pentru a se însănătoşi se încrede mai degrabă în magia rugilor, descîntecelor şi talismanelor decît în siropuri, purgative şi lăsări de sînge. *(4)*

1655 / San Miguel de Nepantla

Juana la patru ani

Juana stă la taclale cu sufletul, care e tovarăşul ei dinăuntru, şi se plimbă pe marginea şanţului de scurgere. Se simte cît se poate de fericită, fiindcă a apucat-o sughiţul, iar cînd o apucă sughiţul, Juana creşte. Se opreşte şi îşi priveşte umbra, care creşte o dată cu ea, şi o măsoară cu un băţ după fiecare tresărire care îi scutură burta. Şi vulcanii creşteau cînd îi apuca sughiţul, înainte, cînd erau vii, înainte de a-i arde propriul lor foc. Doi dintre vulcani încă mai fumegă, dar de sughiţat, nu mai sughit. Nu mai cresc. Juana sughite şi creşte. Creşte.

Plînsul, în schimb, cocîrjează. De aceea au rămas mici ca nişte linguri bătrînelele şi bocitoarele de la înmormîntări. Asta nu e scris în cărţile bunicului, pe care le citeşte Juana, dar ea ştie. Sînt lucruri pe care le-a aflat după lungi discuţii cu sufletul. Şi cu norii stă Juana de vorbă. Ca să vorbeşti cu norii, trebuie să te caţeri pe dealuri sau pe crengile cele mai de sus ale copacilor.

— Eu sînt nor. Noi, norii, avem chip şi mîini. Picioare, nu.

1656 / Santiago de la Vega

Gage

Într-un hamac întins între doi palmieri, moare în Jamaica pastorul anglican Thomas Gage.

Visase să fie primul viceregе englez al Mexicului încă din zilele îndepărtate cînd străbătea pămînturile Americii în sutană de preot catolic predicînd, spionînd şi savurînd ciocolata şi prăjitura de goiavă. În Londra a trecut de la o biserică la alta şi l-a convins pe lordul Cromwell că trebuia neapărat să se construiască o flotă puternică pentru a cuceri coloniile spaniole.

Scanned with OKEN Scanner

Anul trecut, trupele amiralului William Penn au invadat insula Jamaica. Anglia i-a smuls Spaniei prima ciozvîrtă din imperiul american, iar moştenitorii lui Columb, marchizi de Jamaica, şi-au pierdut cea mai mare parte a bunurilor. Atunci pastorul Thomas Gage a rostit o patriotică predică protestantă de la amvonul capelei principale din Santiago de la Vega, în timp ce guvernatorul spaniol sosea, purtat pe braţe de sclavi, ca să predea spada. *(145)*

1658 / San Miguel de Nepantla

Juana la şapte ani

În oglindă, Juana o vede pe mamă-sa intrînd. Dă drumul spadei care se prăvăleşte cu bubuit de tun, şi aşa de tare tresare Juana, încît capul îi dispare sub pălăria cu boruri largi.

— Nu mă joc ! se burzuluieşte ea cînd aude hohotele de rîs ale mamei. Îşi scoate pălăria. Acum i se văd mustăţile falnice desenate cu cărbune. Picioarele îi înoată în cizmele enorme de piele ; se împiedică şi cade ; supărată şi umilită, bate din picioare, în timp ce mamă-sa se îneacă de rîs.

— Nu mă joc ! protestează Juana cu ochii în lacrimi. Eu sînt bărbat ! Şi am să merg la universitate, fiindcă sînt bărbat !

Mama o mîngîie pe creştet.

— Fata mea frumoasă şi prostuţă ! Ar trebui să te biciuiesc pentru nesăbuinţele astea.

Se aşază lîngă ea şi îi spune blînd: „Mai bine te-ai fi născut proastă, sărmana mea fată isteaţă", şi o mîngîie, în timp ce Juana udă cu lacrimi pelerina largă a bunicului. *(16 şi 75)*

Un vis de-al Juanei

Se plimbă prin piaţa viselor. Pe jos, aşezate pe bucăţi mari de pînză, vînzătorii au întins visele.

În piaţă soseşte bunicul Juanei, foarte trist, pentru că de multă vreme nu mai visează. Juana îl ia de mînă şi îl ajută să aleagă vise, vise de marţipan sau de vată, aripi ca să zboare în timpul somnului, şi amîndoi pleacă încărcaţi de vise, atîtea vise, că n-or să le ajungă nopţile să le viseze pe toate.

1663 / Guatemala Antigua

Soseşte tiparniţa

Episcopul Payo Enríquez de Ribera e unul dintre cei mai înverşunaţi adepţi ai muncii silnice a indienilor. Fără indieni, se gîndeşte episcopul,

cine ar mai cultiva cîmpurile ? Şi dacă n-ar mai avea cine cultiva cîmpurile, cine ar mai cultiva spiritele ?

Tocmai redactează un document pe această temă, cînd primeşte din Puebla prima tiparniţă intrată în Guatemala. Eruditul şef spiritual al acestei dioceze a comandat tiparniţa, cu litere de plumb, tipograf şi tot ce mai trebuie, ca să-şi imprime tratatul de teologie *Explicatio Apologetica.*

Prima carte editată în Guatemala nu e scrisă nici în limba maya, nici în spaniolă, ci în latină. *(135)*

1663 / Malurile rîului Paraíba

Libertatea

Lătratul haitei de cîini şi trompetele vînătorilor de sclavi s-au stins de mult.

Fugarul traversează cîmpul acoperit cu iarbă înaltă, mai înaltă decît el, şi se îndreaptă spre rîu.

Se trînteşte în luncă, cu faţa în jos, cu braţele şi picioarele desfăcute. Aude glasuri complice de greieri şi de broaşte. „Nu sînt un obiect. Povestea mea nu e povestea unui obiect." Sărută pămîntul, îl muşcă. „Am scos piciorul din capcană. Nu sînt un obiect." Îşi lipeşte trupul gol de pămîntul reavăn şi ascultă zgomotul plantelor care străpung pămîntul, doritoare să se nască. E nebun de foame, dar pentru prima dată foamea îl face fericit. Trupul îi e brăzdat de tăieturi, dar nu le simte. Se întoarce spre cer, de parcă ar vrea să-l îmbrăţişeze. Răsare luna. Lumina lunii pline îl biciuieşte, strălucirea palidă a lunii şi licăritul stelelor îl lovesc violent, îl umplu de vînătăi, iar el se ridică şi porneşte la drum.

Acum, spre pădure. Acum, spre marile evantaie verzi.

— Şi tu mergi la Palmares ? o întreabă fugarul pe furnică, iar furnica umblă pe mîna lui.

— Atunci, călăuzeşte-mă ! *(43)*

Cîntec din Palmares

Odihneşte-te, negrule.
Omul alb nu vine aici.
Dacă vine,
dracul o să-l ia.
Odihneşte-te, negrule.
Omul alb nu vine aici.
Dacă vine,
Ciomăgit va pleca. (69)

Scanned with OKEN Scanner

Palmares

Uneori, noaptea, la lumina fulgerelor, de pe țărmul din Alagoas se zăresc crestele învăpăiate ale sierrei. În contraforturile acestor munți, portughezii i-au exterminat pe indienii caetés, pe care Papa i-a excomunicat pe vecie pentru că l-au păpat pe primul episcop brazilian ; și tot aici, în cătunele ascunse din Palmares, își găsesc de mai mulți ani adăpost negrii fugari.

Fiecare așezare e o fortăreață. Dincolo de îngrăditurile înalte de lemn și de capcanele cu țepușe se întind semănăturile. Plugarii muncesc cu armele alături ; iar seara, cînd se întorc de la cîmp, se numără, să vadă dacă nu lipsește cineva.

Aici se strîng două recolte pe an : porumb și fasole, manioc, trestie de zahăr, cartofi, tutun, legume, fructe ; în plus, se cresc porci și găini. Negrii din Palmares mănîncă mai mult și mai bine decît locuitorii de pe coastă, unde devoratoarea trestie de zahăr, produsă pentru Europa, le fură tuturor timpul și pămînturile.

La fel ca în Angola, în comunitățile negre domnește palmierul : din fibră de palmier se țese îmbrăcămintea, se fac coșuri și evantaie ; frunzele slujesc drept acoperiș și așternut ; din fruct se mănîncă pulpa, se face vin și se scoate ulei pentru iluminat ; iar din cocean, ulei pentru prăjit, dar și pipe pentru fumat. La fel ca în Angola, șefii exercită nobila meserie de fierar, iar forja stă la loc de cinste în piața unde se întrunesc locuitorii.

Dar Angola are mai multe fețe ; iar Africa, și mai multe. Palmarinii vin din mii de regiuni și vorbesc mii de limbi. Singura lor limbă comună e aceea pe care au învățat-o de la stăpîni, cînd îi loveau cu biciul sau le dădeau ordine pe plantații și pe vasele care făceau comerț cu negri. Împănată cu cuvinte africane și guaraní, limba portugheză îi unește și acum îi ajută să se înțeleagă pe cei pe care înainte i-a umilit.

Folga nêgo,
Branco não vem cá.

De la expulzarea olandezilor din Pernambuco, portughezii au lansat peste douăzeci de expediții militare împotriva ținutului acestuia locuit de oameni liberi. Un informator brazilian scrie la Lisabona : *Armata noastră, care a putut îngenunchea orgoliul Olandei, nu a reușit nimic împotriva acestor barbari de-a lungul mai multor expediții pe care le-a făcut în Palmares...*

Nici olandezii nu fuseseră mai norocoși. Și expedițiile lor se întorseseră lipsite de glorie. Olandezi și portughezi au dat foc satelor goale și s-au rătăcit prin hățișuri, învîrtindu-se ca nebunii, biciuiți de ploi violente. Și unii și ceilalți s-au luptat cu umbre, cu umbre care mușcă și fug ; și, de fiecare dată, și-au trîmbițat victoria. Nici unii, nici ceilalți n-au reușit să îngenuncheze ținutul Palmares, nici n-au putut stăvili fuga sclavilor care îl lasă fără mînă de lucru pe regele Zahăr și întreaga lui curte, cu toate că olandezii îi crucificau pe negrii răzvrătiți, iar portughezii îi bat cu biciul și îi mutilează, ca să îi înspăimînte pe ceilalți și să le slujească de exemplu.

Scanned with OKEN Scanner

Una dintre expediţiile portugheze împotriva ţinutului Palmares tocmai se întoarce, cu mîinile goale, în Recife. A condus-o un căpitan negru, Gonçalo Rebelo, sub ordinele căruia se aflau două sute de soldaţi negri. I-au scurtat de cap pe cei cîţiva prizonieri negri pe care i-au putut prinde. Atîta tot. *(69)*

1665 / Madrid

Carol al II-lea

Noul monarh se bălăbăne şi plînge. E susţinut de la spate cu hamuri legate la subsuori şi de mijloc. Are patru ani, nu ştie să meargă, nici să vorbească, şi a fost smuls de la sînul celor paisprezece doici ale sale ca să fie aşezat pe tronul Spaniei.

Plînge pentru că îl stînjeneşte coroana, înfundată pînă peste ochi, şi pentru că vrea să se întoarcă să se joace cu spiriduşii şi să bea laptele călduţ al zînelor.

Plăpîndul copilaş mai trăieşte doar printr-o minune ; sau poate pentru că n-a fost niciodată îmbăiat, cu toate că are capul şi trupul pline de eoji purulente. (Nimeni nu se îmbăiază la curte, de cînd Domingc Centurión a murit de guturai, cu nouă ani în urmă.)

— *Arrorró* — scînceşte regele şi îşi duce piciorul la ureche. *(201)*

1666 / Noul Amsterdam

New York

Cu cîteva salve de tun, englezii doboară steagul care flutură deasupra fortăreţei şi smulg insula Manhattan din mîinile olandezilor, care o cumpăraseră de la indienii delaware cu şaizeci de florini.

Amintindu-şi de sosirea olandezilor, cu o jumătate de veac în urmă, indienii delaware povestesc : *Bărbatul cel mare voia doar o bucăţică mică, mică de pămînt, cît să-şi semene verdeţurile pentru supă, doar atîta pămînt cît ar fi putut cuprinde o piele de taur. Ar fi trebuit să ne dăm seama încă de pe atunci de spiritul lui hoţesc.*

Noul Amsterdam, cea mai importantă piaţă de sclavi din America de Nord, se va numi de acum înainte Noul York ; Wall Street este numele străzii pe care s-a înălţat un zid pentru a împiedica fuga negrilor. *(136)*

1666 / Londra

Slugile albe

Trei vase pline cu slugi albe plutesc pe Tamisa, îndreptîndu-se spre mare. Cînd se vor desfereca uşile, în îndepărtata insulă Barbados, supravieţuitorii vor lua drumul plantaţiilor de trestie de zahăr, bumbac şi tutun, iar morţii vor fi aruncaţi în apele golfului.

Scanned with OKEN Scanner

Duhuri, aşa au fost porecliţi traficanţii de servitori albi, magicieni ai artei de a evapora oameni : trimit în Antile prostituate şi vagabonzi capturaţi în cartierele mărginaşe ale Londrei, tineri catolici căsătoriţi în Irlanda şi Scoţia şi deţinuţi din Bristol condamnaţi la spînzurătoare pentru vina de a fi vînat iepuri pe un domeniu particular. Tot închişi cu cheia în magaziile corăbiilor se trezesc şi beţivii culeşi de pe cheiuri ; alături de ei călătoresc spre Americi cîţiva copii ademeniţi cu dulciuri şi o mulţime de aventurieri atraşi de mirajul unor averi uşor de cîştigat. Acolo, pe plantaţiile din Barbados, din Virginia ori din Jamaica, vor fi storşi ca nişte lămîi ca să-şi scoată preţul, plus preţul călătoriei.

Servitorii albi visează să devină stăpîni de pămînturi şi de negri. Cînd îşi redobîndesc libertatea, după mulţi ani de chinuri şi de muncă neplătită, primul lucru pe care îl fac e să-şi cumpere un negru care să le facă vînt cu evantaiul în timpul siestei.

În Barbados sînt o mie de sclavi africani. Naşterile sînt trecute în registrele de contabilitate ale plantaţiilor. La naştere, un negrişor valorează o jumătate de liră. *(11 şi 224)*

1666 / Insula Tortuga

Portret de piraţi

Jean David Nau, zis El Olonés, tocmai a jefuit oraşele Remedios şi Maracaibo. Iataganul lui a crestat o mulţime de spanioli. Fregatele se întorc abia tîrîndu-se sub apăsarea bogăţiilor furate.

El Olonés debarcă. Printre picioarele lui dă din coadă şi hămăie de zor singurul său prieten şi confident, tovarăş de aventuri şi de zile grele; iar în urma lui vine o haită de bărbaţi desprinşi din păienjenişul velaturii, dornici de băutură, de femei şi de pămînt sub picioare.

Pe nisipurile fierbinţi, unde ouăle de broască ţestoasă se prăjesc singure, piraţii suportă tăcuţi o liturghie care nu se mai termină. Trupuri peticite, tunici întărite de slin, bărbi încîlcite de profet, figuri brăzdate de trecerea anilor ; cine îndrăzneşte să tuşească sau să rîdă în timpul liturghiei e doborît cu un foc de armă şi binecuvîntat. Fiecare pirat e un adevărat arsenal : la brîu, în teci de piele de caiman, îi atîrnă patru cuţite şi o baionetă, la cingătoare are înfipte două pistoale, sabia de abordaj îi loveşte genunchii, iar muscheta se odihneşte de-a curmezişul pieptului.

După liturghie, se împarte prada. Mai întîi mutilaţilor. Pentru braţul drept se primesc şase sute de pesos sau şase sclavi negri. Braţul stîng valorează cinci sute de pesos sau cinci sclavi, şi tot atîta un picior. Cine şi-a lăsat un ochi sau un deget pe coastele Cubei sau Venezuelei are dreptul la o sută de pesos sau la un sclav.

Ziua se scurge în lungi înghiţituri de rom cu piper şi se termină apoteotic cu mîncarea de broască ţestoasă, pregătită piratereşte. Sub nisip, acoperite cu jar, s-au copt pe îndelete, în carapace, tocătura de carne de ţestoasă, gălbenuşurile de ou şi mirodeniile, deliciul suprem al acestor insule. Piraţii fumează pipă, întinşi pe nisip, şi se lasă purtaţi de fum şi de melancolie.

Scanned with OKEN Scanner

La căderea nopţii, acoperă cu perle trupul unei mulatre şi îi susură la ureche lucruri minunate şi înspăimîntătoare, poveşti cu spînzurători, cu abordaje şi comori, şi îi şoptesc că nu se anunţă nici o călătorie. Beau şi iubesc fără să-şi scoată cizmele, cizmele care a doua zi vor lustrui pietrele din port în căutarea unei corăbii care îşi ridică ancora. *(61 şi 65)*

1667 / Ciudad de México

Juana la şaisprezece ani

Pe corăbii, bătăile de clopot marchează scurgerea orelor de cart. În galerii şi pe plantaţiile de trestie de zahăr, îi urnesc la lucru pe supuşii indieni şi pe sclavii negri. În biserici, vestesc ora şi liturghia, moartea sau sărbătoarea.

În turnul cu ceas al palatului viceregal din Mexic, clopotul este însă mut. Se spune că inchizitorii l-au izgonit din clopotniţa unui vechi sat spaniol, i-au scos limba şi l-au exilat în Indii, cu nu se ştie cîţi ani în urmă. De cînd a fost construit, în 1530, de meşterul Rodrigo, clopotul acesta a fost totdeauna ascultător şi cu sunet limpede. Cînta, se spune, pe trei sute de glasuri, după cum îi comanda clopotarul, şi tot satul se fălea cu el. Pînă într-o noapte, cînd dangătul lui violent şi prelungit a scos toată suflarea satului din aşternuturi. Dădea alarma, dezlănţuit de spaimă sau de veselie ori de cine ştie ce altceva, şi pentru prima dată nimeni nu l-a înţeles. Mulţimea s-a adunat în tinda bisericii, iar clopotul vuia fără încetare, înnebunit ; primarul şi preotul s-au suit în turn şi au constatat, cu sîngele îngheţîndu-le în vine, că nimeni nu trăgea de funii. Nici o mînă omenească nu punea clopotul în mişcare. Autorităţile s-au adresat Inchiziţiei. Sfînta Inchiziţie a declarat nule şi lipsite de valoare bătăile clopotului, care a fost redus pentru totdeauna la tăcere şi exilat în Mexic.

Juana Inés de Asbaje părăseşte palatul protectorului ei, viceregele Mancera, şi traversează piaţa mare urmată de doi indieni care îi cară cuferele. Înainte de a da colţul, se opreşte o clipă şi îşi întoarce privirile spre turn, atrasă parcă de clopotul fără glas. Îi cunoaşte povestea. Ştie că a fost pedepsit pentru că a cîntat nu cum voiau alţii, ci cum a vrut el.

Juana se îndreaptă spre mănăstirea Santa Teresa la Antigua. De acum înainte nu va mai fi curteană. În lumina senină a mănăstirii şi în singurătatea chiliei va căuta ceea ce nu poate găsi afară. Ar fi vrut să înveţe la Universitate tainele lumii, dar femeile se nasc condamnate să se aplece deasupra gherghefului şi să se supună bărbaţilor care le-au ales. Juana Inés de Asbaje va fi carmelită desculţă şi se va numi sor Juana Inés de la Cruz. *(58 şi 213)*

1668 / Insula Tortuga

Ciinii

În insuliţa aceasta de la nord de Haiti n-a mai rămas picior de indian. Au rămas însă ciinii aduşi de spanioli ca să-i urmărească şi să-i pedepsească. Zăvozii, care s-au înmulţit şi umblă în haite sfîşiind mistreţi,

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

își dispută cu filibusterii * francezi stăpînirea acestor pămînturi. Urletele lor sfîșie tăcera nopții. La adăpostul zidurilor, piraţii dorm tremurînd.

Insula Tortuga aparţine întreprinderii create de ministrul Colbert în scopul traficului cu sclavi și pirateriei. Întreprinderea l-a numit guvernator pe Bertrand d'Ogeron, gentilom care se bucură de un strălucitor prestigiu printre bucanieri și filibusteri.

Din Franţa, guvernatorul aduce un transport de otravă. Va ucide cîţiva cai și îi va risipi pe insulă, cu pîntecele pline de venin. În felul acesta, se gîndește să pună capăt pericolului reprezentat de cîinii sălbăticiţi. *(65)*

1669 / Villa de Gibraltar

Toate bogăţiile lumii

Oamenii lui Henry Morgan scormonesc malurile lacului Maracaibo. Caută comorile îngropate pe care el Olonés nu le-a putut lua cu el. Oricît de dimineaţă s-ar scula piraţii și oricît s-ar speti muncind, timpul nu le ajunge, iar cîrciumile dau pe afară.

După salvele de tun, debarcarea. Piraţii sar din schifuri și intră cu sabia în mînă în oraşul fumegînd.

Nu e nimeni, nu e nimic.

În mijlocul pieţei, un băietan, numai zdrenţe, îi primește rîzînd. Pălăria enormă, cu borurile sfîșiate atîrnîndu-i pe umeri, îi cade peste ochi.

— Secret ! Secret ! — strigă el. Dă din mîini de parcă ar avea aripi de moară, speriind muște închipuite, și rîde tot timpul.

Cînd vîrful unei săbii îi gîdilă beregata, șoptește : „Să nu dormi cu picioarele goale, că ţi le mănîncă liliecii".

Aerul frige, plin de abur, de fum și de praf. Morgan fierbe de căldură și de nerăbdare. Leagă băiatul. „Unde au ascuns giuvaerele ?". Îl lovesc. „Unde e aurul ?" Îi brăzdează faţa și pieptul.

— Eu sînt Sebastián Sánchez ! — strigă el. Eu sînt fratele guvernatorului din Maracaibo ! Domn mare și puternic !

Îi taie o jumătate de ureche.

Îl duc tîrîș. Prin pădure, băietanul îi conduce pe piraţi spre o peșteră și le arată comoara. Ascunse sub crengi, două străchini de lut, un vîrf de ancoră mîncat de rugină, un melc gol, cîteva pene și pietricele colorate, o cheie și trei bănuţi.

— Eu sînt Sebastián Sánchez — spune și tot repetă stăpînul comorii în timp ce este ucis. *(65 și 117)*

* Nume dat corsarilor din mările americane în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea.

1669 / Maracaibo

Spargerea blocadei

În zori, Morgan descoperă că navele spaniole, răsărite din noapte, închid gura lacului.

Hotărăşte să atace. În fruntea flotei sale, trimite un iaht cu pînzele umflate de vînt, cu prova îndreptată spre nava amiral a spaniolilor. Pe catarg flutură sfidător steagul de luptă, iar iahtul e încărcat cu tot catranul, smoala şi pucioasa pe care Morgan le-a găsit în Maracaibo, plus cîteva butoiaşe de pulbere ascunse cu dibăcie. Echipajul e format din păpuşi de lemn, îmbrăcate cu cămăşi şi cu pălării pe cap. Amiralul spaniol, don Alonso del Campo y Espinoza, sare în aer fără să-şi dea seama că tunurile lui au tras într-un butoi cu pulbere.

În spate, dă năvală flota piraţilor. Fregatele lui Morgan sparg lacătul spaniol cu salve de tun şi ies pe mare. Plutesc încărcate cu aur, bijuterii şi sclavi.

În umbra velaturii, nemişcat, stă Henry Morgan, îmbrăcat din cap pînă în picioare cu prada din Maracaibo. Are ochean de aur şi cizme galbene de cordovan ; nasturii tunicii sale sînt smaralde montate de bijutierii din Amsterdam. Vîntul flutră spuma dantelei care îi împodobeşte cămaşa de mătase albă şi poartă ecoul îndepărtat al unei voci de femeie. Mulatra plină de foc care îl aşteaptă în Jamaica l-a avertizat pe Morgan la plecare, cînd l-a condus pînă pe cheu :

— Dacă dai ortu' popii, te omor. *(65 şi 117)*

1670 / Lima

„Fie-ţi milă de noi",

i-au spus, fără vorbe, indienii din minele din Potosí. Iar anul trecut, contele de Lemos, viceregе al Perului, i-a scris regelui Spaniei : *Nu există pe lume popor mai obosit. Îmi descarc conştiinţa informîndu-vă pe Majestatea Voastră despre acest adevăr : nu argint ajunge în Spania, ci sînge şi sudoare de indieni.*

Viceregele a văzut dealul care înghite oameni. Din comunităţi, indienii sînt aduşi legaţi cu funii şi cu lanţuri de fier şi cu cît înghite mai mulţi indieni, cu atît mai mare e foamea dealului. Satele se golesc de locuitori.

După raportul către rege, contele de Lemos a interzis ziua de lucru de o săptămînă în galeriile asfixiante. Duruit de tobă şi strigăte de pristav negru : de acum înainte, hotărăşte viceregele, indienii vor munci doar de la răsăritul pînă la apusul soarelui, pentru că *nu sînt sclavi ca să înnopteze în galerii.*

Nimeni nu i-a dat ascultare.

Iar acum în austerul său palat din Lima, primeşte de la Madrid răspunsul Consiliului Indiilor. Consiliul refuză să suprime munca forţată în minele de argint şi de mercur. *(121)*

Scanned with OKEN Scanner

1670 / San Juan Atitlán

Un intrus în altar

Pe la prînzişor, părintele Marcos Ruiz se lasă purtat de măgăruş spre satul San Juan Atitlán. Dulcea muzică de ape şi de clopote purtată de adierea vîntului vine din sat sau din vis ? Cine ştie ! Preotul nu grăbeşte pasul. Cască, toropit de mersul legănat al măgăruşului.

E mult de umblat şi de ocolit pînă la San Juan Atitlán, sat lipit de relieful aspru ; e lucru ştiut că indienii îşi aleg cotloanele cele mai inaccesibile ale muntelui pentru ca, în ascunzătorile acestea, să-şi omagieze zeii păgîni.

Cînd ajunge la primele case, fray Marcos începe să se trezească. Satul e gol ; nimeni nu-i iese în întîmpinare. Se apropie de biserică şi nu-i vine să-şi creadă ochilor : casa Domnului e plină de lume. Cu greu reuşeşte să-şi facă loc prin mulţime. În timp ce priveşte, la început cu neîncredere, preotul simte că-i trece un fier roşu prin inimă : în biserica mai împodobită şi mai parfumată ca niciodată, indienii îl adoră pe prostul satului. Aşezat pe altar, acoperit din cap pînă în picioare cu odoarele sfinte, cu gura plină de bale şi cu ochii lui tîmpi şi saşii, idiotul primeşte ofrandele de tămîie, fructe şi mîncăruri aburinde în mijlocul unui talmeş-balmeş de scîncete, rugi şi cîntece de slavă. Nimeni nu ascultă la strigătele indignate ale lui fray Marcos, care pleacă în fugă să cheme soldaţii.

Spectacolul l-a umplut de mînie pe cuviosul părinte, dar supriza nu-l ţine mult. La urma urmelor, la ce te poţi aştepta de la idolatrii aceştia care cer iertare copacului înainte de a-l doborî şi care nu se apucă să sape o groapă pînă nu dau explicaţii pămîntului ? Oare nu-l confundă ei pe Dumnezeu cu orice pietricică, murmur de izvor sau bură ? Şi nu numesc ei *joc* păcatul carnal ? *(71)*

1670 / Masaya

„El Güegüence"

Soarele se arată de după nori, dar se întoarce imediat în ascunzătoare, ruşinat sau speriat de multa strălucire a oamenilor de jos. A luat foc pămîntul de atîta veselie : dansuri şi schimburi de cuvinte, teatru dansat, vorbe de duh, muzică, dans şi răspunsuri în doi peri. Turuind de zor, Güegüence * porneşte petrecerea. Personajele, mascate, vorbesc o limbă nouă, nici náhuatl, nici spaniolă, limbă metisă născută în Nicaragua. Se hrăneşte din cele o mie de chipuri populare de a rosti provocînd şi de a născoci vorbind, ardei picant al imaginaţiei poporului care îşi zeflemiseşte stăpînii.

Un bătrîn indian, păcălici cu limba slobodă, e personajul principal. El Güegüence sau Masculul-Şoarece, Macho-Ratón, îşi bate joc de oprelişti, nu spune niciodată ceea ce rosteşte, nici nu aude ceea ce-i trece pe

* *Güegüence* sau *Güegüenche* : nume dat celui care conduce dansul indienilor la anumite sărbători.

Scanned with OKEN Scanner

la urechi, și în felul acesta reușește să nu fie zdrobit de cei puternici : dacă nu-i rost să cîștige, măcar să nu se lase mai prejos ; și dacă nu reușește să fie mai presus, măcar încurcă lucrurile. *(9)*

1670 / Cuzco

Aluniță

Pereții catedralei, placați cu aur, o copleșesc pe Fecioară. Umilită pare imaginea simplă a acestei Fecioare oacheșe, cu pletele negre răsărindu-i de sub pălăria de paie și cu un pui de lamă în brațe, înconjurată cum e de oceanul de aur revărsat în nesfîșite filigrane. Catedrala din Cuzco ar vrea să o scuipe din măruntaiele ei bogate pe această Fecioară indiană, Fecioară a neajutoraților, așa cum portarii au alungat-o, cu puțin timp în urmă, pe bătrîna desculță care voia să intre :

— Lăsați-o să intre ! a strigat preotul din amvon. Indianca asta e maica mea !

Preotul se numește Juan de Espinosa Medrano, dar toată lumea îl știe de Aluniță, fiindcă Domnul i-a umplut fața cu alunițe.

Cînd predică Aluniță, catedrala se umple de lume. Nu există în bisericile din Peru alt orator mai iscusit. În plus, Aluniță predă teologia la seminarul Sfîntul Anton și scrie piese de teatru. *Să-ți iubești propria moarte*, piesă scrisă în spaniolă, limba tatălui său, se aseamănă cu amvonul de unde își rostește predicile : versuri pompoase răsucite în mii de arabescuri, somptuoase ca bisericile coloniale. În quechua, limba mamei sale, a scris în schimb, pe tema fiului risipitor, un *auto sacramental* * simplu ca structură și cu un limbaj eliberat de zorzoane. Diavolul e aici un latifundiar peruan, vinul, rachiu de porumb, iar juncanul biblic, un porc gras. *(18)*

1671 / Ciudad de Panamá

Despre punctualitate la întîlniri

Sînt mai bine de doi ani de cînd Henry Morgan a sosit în Panamá într-o canoe și, cu cuțitul în dinți, a sărit peste zidurile din Portobelo. Fără culevrine și fără tunuri, doar cu o mînă de oameni, a reușit să cucerească acest bastion invulnerabil ; nu i-a dat foc, dar a cerut drept răscumpărare un munte de aur și de argint. Guvernatorul din Panamá, înfrînt și năucit de atîta îndrăzneală, a trimis după unul din pistoalele folosite de Morgan în timpul asaltului.

— Să-l păstreze pentru un an — a spus piratul. O să mă întorc după el.

Acum intră în orașul Panamá, înaintînd prin flăcări și fum, cu steagul englez fluturînd într-o mînă și cu sabia în cealaltă. Îl urmează două

* Operă dramatică de mici dimensiuni, cu caracter alegoric, înfloritoare în secolul al XVII-lea, cînd a fost cultivată cu neasemuită măiestrie de Calderón de la Barca.

Scanned with OKEN Scanner

mii de oameni şi cîteva tunuri. În miez de noapte, incendiul luminează ca ziua, vară copleşind vara eternă a acestor locuri : focul înghite case şi mănăstiri, biserici şi spitale, iar corsarului îi ies flăcări pe gură :

— *Am venit după bani, nu ca să mă rog !*

După ce arde şi ucide tot ce putea fi ars şi ucis, porneşte îndărăt, urmat de o nesfîrşită caravană de măgăruşi încărcaţi cu aur, argint şi pietre preţioase.

Morgan îi trimite guvernatorului scuze pentru întîrziere *(61 şi 65)*

1672 / Londra

Marfa omului alb

Ducele de York, fratele regelui Angliei, a fondat, cu nouă ani în urmă, Compania Aventurierilor Regali. Cultivatorii englezi din Antile cumpărau sclavi negri de la traficanţii olandezi ; dar Coroana nu putea permite ca articole atît de importante să fie cumpărate de la străini. Noua întreprindere, creată pentru comerţul cu Africa, avea acţionari prestigioşi: regele Carol al II-lea, trei duci, opt conţi, şapte lorzi, o contesă şi douăzeci şi şapte de cavaleri. Ca omagiu adus ducelui de York, căpitanii însemnau cu fierul roşu literele DY pe pieptul celor trei mii de sclavi pe care îi duceau anual în Barbados şi Jamaica.

Acum, întreprinderea se numeşte Compania Regală Africană. Regele englez, care deţine majoritatea acţiunilor, încurajează în colonii cumpărarea de sclavi, de şase ori mai scumpi decît preţul plătit în Africa.

Rechinii însoţesc corăbiile pînă în insule, aşteptînd cadavrele aruncate peste bord. Se moare de sete, pentru că apa nu ajunge pentru toţi, iar cei puternici beau puţinul care se găseşte, sau din cauza dizenteriei ori a variolei, dar se moare şi de melancolie : mulţi refuză să mănînce şi nu e chip să-i faci să-şi descleştеze fălcile.

Zac în şiruri, înghesuiţi unii în alţii, cu nasul strivit de tavan. Au cătuşe la mîini, iar fiarele le rod carnea de la picioare. Cînd marea agitată sau ploaia obligă la închiderea tambuchiurilor, puţinul aer e o febră, dar şi cu tambuchiul deschis cala miroase a ură, a ură fermentată, mai rea decît cea mai rea duhoare din abatoare, iar podeaua e tot timpul alunecoasă de atîta sînge, scursori şi excremente.

Marinarii, care dorm pe covertă, aud toată noaptea gemetele neîntrerupte care vin de jos, iar în zori, ţipetele celor care au visat că sînt în ţara lor. *(127, 160 şi 224)*

Cîntecul neamului mandinga despre pasărea dragostei

Oh, lasă-mă, Dyamberé !
Tu, care porţi cingătoarea cu lungi franjuri,
lasă-mă să cînt păsările,
păsările care o ascultă pe prinţesa care pleacă

şi îi aud ultimele destăinuiri.
Iar voi, fetelor, cîntaţi, cîntaţi
dulce
„la, la" — pasărea cea frumoasă.
Iar tu, Stăpîne-cu-puşca-tunătoare,
lasă-mă să admir pasărea dragostei,
pasărea pe care eu şi prietenul meu o iubim.
Lasă-mă, stăpîne-cu-mîndre-haine,
stăpîn al îmbrăcăminţii mai strălucitoare
decît lumina zilei.
Lasă-mă să iubesc pasărea dragostei ! (134)

1674 / Port Royal

Morgan

Era aproape un copil cînd l-au vîndut, în Bristol, unui traficant. Căpitanul care l-a adus în Antile l-a vîndut în Barbados pe cîteva monede.

În insulele acestea a învăţat să doboare cu o singură lovitură de secure crengile care te lovesc peste faţă ; şi a mai aflat că nu există avere nenăscută din crimă şi nelegiuire. Şi-a petrecut anii jefuind galioane şi lăsînd văduve o mulţime de femei. Tăia cu o singură lovitură de sabie degetele care purtau inele de aur. A devenit căpetenia piraţilor. *A corsarilor,* corectează el. *Amiral al corsarilor.* La gîtul lui de broască rîioasă atîrnă tot timpul patenta de cursă, care îi legalizează faptele şi îl fereşte de spînzurătoare.

Cu trei ani în urmă, după ce a jefuit oraşul Panamá, a fost legat fedeleş şi dus la Londra. Regele i-a scos lanţurile, l-a uns cavaler al curţii şi l-a desemnat locotenent general în Jamaica.

Filosoful John Locke a redactat instrucţiunile de bună guvernare a insulei care este cartierul general al filibusterilor englezi. Morgan va veghea ca niciodată să nu lipsească Biblia şi cîinii care vînează negri fugari şi îi va atîrna în streang pe fraţii săi piraţi ori de cîte ori regele va hotărî că trebuie să se aibă bine cu Spania.

Debarcat de curînd în Port Royal, Henry Morgan îşi scoate pălăria împodobită cu pene, trage un gît de rom şi, în chip de toast, varsă strachina de lut pe peruca lui plină de bucle. Filibusterii urlă şi cîntă, fluturîndu-şi săbiile.

Calul care îl poartă pe Morgan spre palatul din care va guverna insula are potcoave de aur. *(11 şi 169)*

1674 / Potosí

Claudia, vrăjitoarea

Cu un simplu gest punea norii în mişcare şi dezlănţuia sau gonea furtuna. Cît ai bate din palme, întorcea oameni din ţinuturi îndepărtate şi chiar din moarte. Pe un *corregidor* * din minele din Porco l-a făcut

* Magistrat din vechea Spanie.

Scanned with OKEN Scanner

să-şi vadă patria, Madridul, într-o oglindă ; iar lui don Pedro de Ayamonte i-a servit la masă turte proaspăt scoase dintr-un cuptor din Utrera, ţinutul lui de baştină. Putea face să răsară grădini în deşert şi le înapoia fecioria celor mai pricepute curtezane. Pe cei care căutau adăpost în casa ei îi salva de urmăritori transformîndu-i în cîini sau pisici. Să rîzi de necazuri, spunea ea, şi să-ţi amăgeşti foamea cu sunete de ghitară : zdrăngănea la ghitară şi bătea tamburina, înviind morţii şi trezindu-le pofta de viaţă celor abătuţi. La reda muţilor glasul şi îl putea lua şarlatanilor. Făcea dragoste sub cerul liber, pe cîmp, cu un diavol tuciuriu. După miezul nopţii, zbura.

S-a născut în Tucumán, iar astăzi de dimineaţă a murit în Potosí. În agonie, l-a chemat pe un părinte iezuit şi i-a cerut să scoată boldurile înfipte în nişte forme de ceară pe care le ascunsese într-un sertăraş, îmbolnăvind preoţii.

Preotul s-a oferit să o împărtăşească şi să-i ofere mila şi iertarea cerească, dar ea a izbucnit în rîs şi a murit chicotind. *(21)*

1674 / Yorktown

Armăsarii Olimpului

James Bullocke, croitor din Yorktown, l-a provocat la o cursă de cai pe Mathew Slader. Tribunalul comitatului îi aplică o amendă, fiindcă e înfumurat, şi îl avertizează că *este contrar legii ca un muncitor să ia parte la curse, care sînt un sport de cavaleri.* Bullocke va trebui să plătească două sute de livre de tutun.

Poporul umblă pe jos, nobilimea, călare : aura aristocratică este un nor de praf ridicat de copitele cailor. Picioarele cailor fac şi desfac averi. Ca să alerge la curse în după-amiezele de sîmbătă sau ca să vorbească despre cai în timpul nopţii, cavalerii tutunului îşi părăsesc singurătatea latifundiilor, îmbrăcaţi în haine de mătase şi purtînd pe cap primele peruci cîrlionţate ; la o cană de cidru sau de brandy, stau de vorbă şi fac pariuri în zuruitul zarurilor care se rostogolesc pe mese. Pun în joc bani, tutun sau sclavi negri ori servitori albi dintre aceia care plătesc cu ani de muncă datoria drumului din Anglia ; şi doar în nopţile de glorie sau dacă sînt în pragul ruinei îşi pun caii la bătaie. Un cal bun dă măsura valorii stăpînului său, fumocrat din Virginia care trăieşte călare, comandă călare şi tot călare va intra în moarte, zburînd ca vîntul către porţile cerului.

În Virginia nu mai e timp pentru nimic altceva. Cu trei ani în urmă, guvernatorul William Berkeley a putut spune, plin de mîndrie : *Îi mulţumesc cerului că nu există şcoli gratuite, nici tiparniţe, şi sper ca o sută de ani de acum încolo nici să nu existe, fiindcă educaţia a adus pe lume nesupunerea, erezia şi sectele, iar tiparniţele le-au făcut cunoscute. (35)*

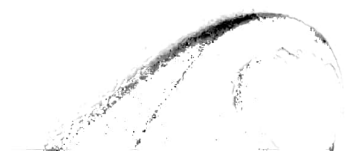

Scanned with OKEN Scanner

1676 / Valea Connecticut

Securea de război

O dată cu prima zăpadă, se răscoală indienii wampanoag. S-au săturat să tot vadă graniţele mişcătoare ale Noii Anglii alunecînd spre Sud şi spre Vest ; la sfîrşitul iernii, indienii au curăţat deja valea Connecticutului şi se luptă la mai puţin de douăzeci de mile de Boston.

Calul tîrîie după el, prins de scări, un călăreţ străpuns de o săgeată. Deposedaţii, războinici iuţi ca fulgerul, lovesc şi dispar ; şi astfel, reuşesc să-i împingă, încet-încet, pe invadatori spre ţărmul pe care au debarcat cu ani în urmă. *(153 şi 204)*

1676 / Plymouth

Metacom

Jumătate din populaţia indiană a pierit în război. Douăsprezece aşezări engleze zac sub cenuşă.

La sfîrşitul verii, englezii aduc în Plymouth capul lui Metacom, căpetenia indienilor wampanoag : Metacom, Satana, cel care a vrut să le fure coloniştilor puritani pămînturile dăruite de Dumnezeu.

Curtea Supremă din Plymouth dezbate : *Ce facem cu fiul lui Metacom ? Îl spînzurăm sau îl vindem ca sclav ?* Avînd în vedere Deuteronomul (24.16), Cartea Întîi a Regilor (11,17), Cartea a Doua a Cronicilor (25.4) şi Psalmii (137.8.9), judecătorii hotărăsc să-l vîndă pe fiul lui Metacom, în vîrstă de nouă ani, pe piaţa de sclavi din Antile.

Dînd încă o dată dovadă de generozitate, învingătorii le oferă indienilor o ciozvîrtă din ceea ce au avut : de acum înainte, comunităţile indiene din regiune, fie că au luptat sau nu alături de Metacom, vor trăi izolate în patru rezervaţii din golful Massachusetts. *(153 şi 204)*

1677 / Old Road Town

Mor aici, învie acolo

Nu ştie trupul, care ştie prea puţin, nu ştie nici sufletul, care respiră, dar ştie sufletul care visează, fiindcă el ştie cel mai bine : negrul care îşi ia viaţa în America învie în Africa. O mulţime de sclavi din insula Saint Kitts îşi caută moartea refuzînd să mănînce sau mîncînd doar pămînt, cenuşă şi var ; alţii îşi leagă o funie de gît. În păduri, printre lianele aninate de impunătorii copaci plîngători, atîrnă sclavi care, punîndu-şi capăt zilelor, nu au pus capăt doar amintirii durerilor : omorîndu-se, ei încep, într-o canoe albă, călătoria de întoarcere spre pămînturile natale.

Un anume Bouriau, stăpîn de plantaţii, umblă prin selvă, cu un machete în mînă, decapitînd spînzuraţii :

Scanned with OKEN Scanner

— Spînzurați-vă, dacă vreți ! îi avertizează el pe cei care încă nu și-au luat viața. Acolo, în țările voastre, n-o să aveți cap și n-o să puteți nici să vedeți, nici să auziți, nici să vorbiți, nici să mîncați.

Iar alt proprietar, maiorul Crips, cel mai dur pedepsitor de oameni, intră în pădure cu o teleguță încărcată cu tingiri pentru zahăr și cu o presă de strivit trestia. Își caută sclavii fugari. Iată-i : adunați laolaltă, fac nod funiilor și caută crengi potrivite, iar maiorul le spune : ,

— Dați-i zor, dați-i zor. O să mă spînzur și eu cu voi. Am cumpărat în Africa o mare fabrică de zahăr ; și acolo tot pentru mine o să trudiți.

Maiorul Crips alege cel mai mare copac, o ceiba imensă ; își leagă funia de gît și face nodul. Negrii îl privesc, năuciți, dar figura lui nu e decît o umbră sub borurile pălăriei de paie, iar umbra aceasta spune :

— Haideți, cu toții ! Grăbiți-vă ! Am mare nevoie de brațe de muncă în Guineea ! *(101)*

1677 / Pôrto Calvo

Căpitanul promite pămînturi, sclavi și onoruri

În faptul dimineții, armata iese din Pôrto Calvo. Soldații, voluntari sau prinși cu arcanul, pornesc împotriva negrilor liberi din Palmares, care dau foc plantațiilor de trestie de zahăr în întreaga regiune de la sud de Pernambuco. După liturghie, Fernão Carrilho, căpitan al războiului din Palmares, rostește o cuvîntare în fața trupei :

— *Oricît de mulți ar fi dușmanii, ei sînt doar o adunătură de sclavi. Natura i-a creat mai degrabă ca să se supună decît ca să reziste. Dacă îi distrugem, vom avea pămînturi pentru plantațiile noastre, negri ca să ne slujească și ne vom acoperi numele de glorie. Negrii se luptă ca fugari. Noi îi vom urmări ca stăpîni ! (69)*

1678 / Recife

Ganga Zumba

Slujbă de mulțumire în biserica cea mai importantă din oraș : guvernatorul din Pernambuco, Aires de Sousa de Castro, își strînge pulpanele hainei brodate în relief și îngenunchează în fața tronului Preasfîntului. Alături de el, înfășurat într-o mantie bogată de mătase roșie, îngenunchează Ganga Zumba, șeful suprem al federației din Palmares.

Dangăt de clopote, bubuit de tunuri și răpăit de tobe : guvernatorul îi oferă lui Ganga Zumba titlul de ofițer, iar drept dovadă de prietenie, adoptă doi dintre fiii săi cei mai mici, care de acum înainte se vor numi Sousa de Castro. La capătul convorbirilor de pace care au avut loc în Recife între delegații regelui Portugaliei și reprezentanții din Palmares, se ajunge la un acord : sanctuarele din Palmares vor fi părăsite. Toți cei născuți acolo vor fi declarați liberi, iar cei însemnați cu fierul roșu vor fi înapoiați vechilor stăpîni.

— Eu nu mă predau — spune Zumbí, nepot al lui Ganga Zumba.

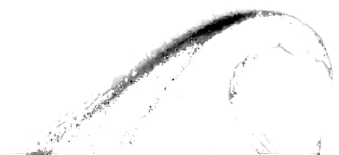

Scanned with OKEN Scanner

Zumbí rămîne în Macacos, capitala regiunii Palmares, surd la toate edictele care îi oferă iertarea.

Din cei treizeci de mii de palmarini, doar cinci mii îl însoţesc pe Ganga Zumba. Pentru ceilalţi, el e un trădător care merită moartea şi uitarea.

— Nu cred în cuvîntul duşmanilor mei — spune Zumbí. Nici duşmanii mei n-au încredere unii în alţii. *(43 şi 69)*

Farmece yoruba împotriva duşmanului

Cînd vrei să prinzi cameleonul
sub o rogojină,
cameleonul ia culoarea rogojinii
şi se confundă cu ea.
Cînd vrei să prinzi un crocodil
în albia unui rîu,
crocodilul ia culoarea apei
şi se confundă cu ea.
Cînd va încerca să mă prindă Vrăjitorul,
să capăt iuţimea vîntului
şi să scap pe dată ! (134)

1680 / Santa Fe de Nuevo México

Crucea roşie şi crucea albă

Nodurile unei funii de sisal anunţă revoluţia şi arată cîte zile au mai rămas pînă atunci. Cei mai rapizi mesageri poartă funia din sat în sat, prin întreg Noul Mexic, pînă în duminica mîniei.

Se răscoală indienii din douăzeci şi patru de comunităţi. Atîtea au mai rămas, din şaizeci şi şase, cîte au găsit conchistadorii pe pămînturile din nord. Spaniolii reuşesc să-i înfrîngă pe răzvrătiţi într-un sat ori două :

— Predă-te !
— Prefer moartea !
— O să ajungi în iad !
— Prefer iadul !

Răzbunătorii durerii înaintează ştergînd de pe faţa pămîntului biserici şi forturi, şi după cîteva zile sînt stăpîni pe regiune. Pentru a şterge uleiul botezului şi a scăpa de numele creştine, indienii se vîră în apa rîului şi îşi freacă trupul cu gresie. Mascaţi în preoţi, beau şi se bucură de recuperarea pămînturilor şi a zeilor lor. Anunţă că niciodată nu vor mai munci pentru alţii, că peste tot vor răsări bostani, iar lumea va fi acoperită de o nea de bumbac.

Se strînge cercul în jurul oraşului Santa Fe, ultima redută a Spaniei din ţinuturile acestea îndepărtate. Căpetenia indienilor vine în galop pînă la poalele zidului. Poartă archebuză, stilet şi spadă şi un brîu de tafta

Scanned with OKEN Scanner

găsit într-o mănăstire. Aruncă la picioarele zidului două cruci, una albă şi una roşie.

— Crucea roşie înseamnă rezistenţă. Cea albă, că vă predaţi. Hotărîţi-vă pe care o ridicaţi !

Se întoarce cu spatele la oraşul asediat şi se depărtează într-un nor de praf.

Spaniolii rezistă. Dar după cîteva zile se văd nevoiţi să ridice crucea albă. Sosiseră cu mult timp în urmă, căutînd legendarele oraşe de aur din Cíbola. Acum, încep să se retragă spre sud. *(88)*

1681 / Ciudad de México

Juana la treizeci de ani

După ce se roagă la utrenii şi la vecernie, învîrte un titirez în făină şi studiază cercurile desenate de el. Cercetează apa şi lumina, aerul şi lucrurile. De ce se strînge oul în ulei încins şi se împrăştie în sirop ? În triunghiuri făcute din ace cu gămălie caută inelul lui Solomon. Cu un ochi lipit de telescop vînează stelele.

Au ameninţat-o cu Inchiziţia şi i-au interzis să mai deschidă cărţile, dar sor Juana Inés de la Cruz studiază *lucrurile create de Dumnezeu, servindu-mi ele drept litere, iar drept carte, toată această maşinărie universală.*

Sor Juana se zbate între dragostea divină şi dragostea omenească, între cele cincisprezece taine ale şiragului de mătănii care îi atîrnă la gît şi enigmele lumii ; şi cînd în ea reîncepe războiul neîncetat dintre pasiune şi raţiune, petrece multe nopţi trează, rugîndu-se şi scriind. La capătul fiecărei bătălii, primele raze ale dimineţii intră în chilia ei din mănăstirea San Jerónimo şi o ajută pe sor Juana să-şi amintească spusele lui Lupercio Leonardo, cum că se poate foarte bine să filosofezi şi să pui sare în bucate. La masa de lucru Juana creează poeme, iar în bucătărie, plăcinţele ; scrieri şi delicatese numai bune de dăruit, muzică a harpei lui David însănătoşindu-l pe Saul, dar însănătoşindu-l şi pe David, bucurii ale sufletului şi ale gurii condamnate de avocaţii durerii.

— Singură suferinţa te va face demnă de Domnul — îi spune confesorul şi îi ordonă să ardă ceea ce scrie, să ignore ceea ce ştie şi să nu se mai uite la ceea ce îi atrage privirea. *(55, 58 şi 190)*

1681 / Ciudad de México

Sigüenza y Góngora

De la sfîrşitul anului trecut, o cometă însîngerează cerul Mexicului. Ce nenorociri vesteşte profetul mîniat ? Ce dureri va aduce ? Se va prăvăli oare soarele pe pămînt ? Va izbi oare soarele asemenea furiei Domnului ? Va seca marea şi nu va mai rămîne nici un strop de apă în albia rîurilor ?

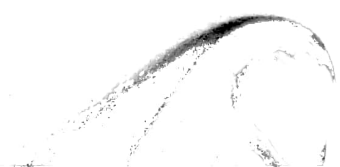

Scanned with OKEN Scanner

— Cometele nu anunţă în nici un caz nenorociri — îi linişteşte înţeleptul pe locuitorii înspăimîntaţi.

Carlos de Sigüenza y Góngora îşi publică *Manifestul philosofic împotriva cometelor lipsite de puterea pe care o exercita asupra celor temători*, formidabilă pledoarie împotriva superstiţiilor şi a spaimei. Se dezlănţuie polemica între astronomie şi astrologie, între curiozitatea omenească şi revelaţia divină. Iezuitul Eusebio Francisco Kino, un neamţ care se preumblă prin ţinuturile acestea, se bazează pe şase raţiuni biblice pentru a afirma că aproape toate cometele *premerg sinistre, triste şi funeste întîmplări*. Dispreţuitor, Kino pretinde să amendeze paginile scrise de Sigüenza de Góngora, fiu al lui Copernic şi al lui Galilei şi al altor eretici ; iar învăţatul creol îi răspunde :

— *Aţi putea recunoaşte, cel puţin, că matematicile există şi în afara Germaniei, chiar dacă se ascund în rogozul şi papura lagunei mexicane.*

Cosmograf principal al Academiei, Sigüenza y Góngora a intuit legea gravitaţiei şi crede că şi alte stele trebuie să aibă, asemenea soarelui, planete care se învîrtesc în jurul lor. Slujindu-se de calcularea eclipselor şi a cometelor, a reuşit să dateze istoria indigenă a Mexicului ; şi pentru că meseria lui e să studieze şi cerul şi pămîntul, a fixat cu exactitate longitudinea acestui oraş (283°23' la Vest de Santa Cruz de Tenerife), a desenat prima hartă completă a acestei regiuni, povestindu-i întîmplările, în versuri şi proză, în opere cu titluri extravagante, după gustul vremii. *(83)*

1682 / Accra

Toată Europa vinde carne omenească

Nu departe de fortuleţele Angliei şi Danemarcei, la o bătaie de puşcă, se înalţă strălucitoarea agenţie comercială prusacă. Un nou steag fîlfîie pe ţărmul acesta, deasupra acoperişului de lemn al magaziei de sclavi şi pe catargele navelor care pleacă pline pînă la refuz. Prin Compania Africii, germanii au intrat şi ei în negoţul cel mai profitabil al epocii.

Portughezii vînează şi vînd sclavi prin intermediul Companiei Guineei. Compania Regală Africană operează în folosul coroanei engleze. Pavilionul francez flutură pe corăbiile Companiei Senegalului. Compania Olandeză a Indiilor Occidentale prosperă. Întreprinderea daneză specializată în traficul cu sclavi se numeşte tot Compania Indiilor Occidentale ; iar Compania Mării Sudului le aduce cîştig suedezilor.

Spania nu are nici o întreprindere specializată în comerţul cu negri. Dar cu un secol în urmă, Camera de Comerţ din Sevilla i-a trimis regelui un documentat raport în care se explica faptul că sclavii erau cele mai bănoase mărfuri din cîte intrau în America ; şi tot aşa e şi acum. Pentru dreptul de a vinde sclavi în coloniile spaniole, întreprinderile străine varsă adevărate averi în sipetul regal. Din fondurile acestea s-au construit, printre alte lucruri, alcazarurile din Madrid şi din Toledo. Junta Comerţului cu Negri se întruneşte în sala cea mare a Consiliului Indiilor. *(127, 129, 160 şi 224)*

Scanned with OKEN Scanner

1682 / Remedios

Din ordinul Diavolului

Tremură, se zvîrcolește, urlă, îi curg balele. Face să vibreze pietrele bisericii. În jur, pămîntul roșu-aprins al Cubei scoate aburi de căldură.

— Satana, căţea ! Căţea nenorocită ! Vorbește sau te distrug ! — amenință inchizitorul José Gonzáles de la Cruz, paroh al localității Remedios, în timp ce o trîntește pe negresa Leonarda în fața altarului principal și o lovește cu piciorul. Bartolomé del Castillo, notar public, așteaptă fără să respire : cu o mînă apasă un teanc gros de hîrtii, iar cu cealaltă ține, în așteptare pana de scris.

În trupul fermecător al negresei Leonarda, diavolul se zbenguie fericit.

Inchizitorul o doboară pe sclavă cu un brînci, iar ea cade de-a bușilea și mușcă pămîntul, se ridică dintr-un salt, se răsucește și strălucește, frumoasă, plină de sînge, pe șahul lespezilor.

— Satana ! Lucifer ! Mandinga ! Vorbește odată, gunoi împuțit !

Din gura Leonardei ies flăcări și spume însîngerate. Mai ies strigăte neînțelese de nimeni, în afară de părintele José, care traduce și îi dictează notarului :

— Spune că e Lucifer ! Spune că în Remedios sînt opt sute de mii de diavoli !

Bubuituri de tun par vorbele negresei.

— Și mai ce ? Și mai ce, căţea ? — cere preotul și o ridică pe Leonarda de ciuf.

— Vorbește, gunoiule !

Nu o înjură de mamă, pentru că Diavolul nu are mamă.

Înainte ca sclava să leșine, preotul strigă, iar notarul consemnează :

— Spune că Remedios se va scufunda ! Gata ! Mărturisește totul ! Am pus gheara pe el ! Spune că o să ne înghită pămîntul !

Și urlă :

— O gură a infernului ! Spune că Remedios e o gură a infernului !

Toată lumea țipă. Toți locuitorii din Remedios bat din picioare și țipă. Cîteva femei leșină.

Preotul, lac de apă, cu pielea transparentă și buzele tremurînde, slăbește degetele care strîng gîtul Leonardei. Negresa se prăbușește.

Nu sare nimeni să-i facă vînt cu evantaiul. *(161)*

1682 / Remedios

Dar nimeni nu pleacă

Opt sute de mii de diavoli. Prin urmare, în Remedios sînt mai mulți diavoli decît țînțari : o mie trei sute cinci diavoli îl chinuiesc pe fiecare locuitor.

Diavolii sînt șchiopi, de la căderea aceea pe care toată lumea o știe. Au barbă și coarne de țap, aripi de liliac, coadă de șobolan și pielea neagră. Și fiindcă sînt negri se simt de minune în trupul Leonardei.

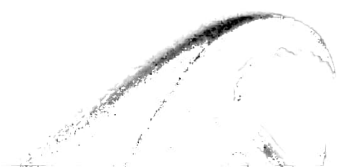

Scanned with OKEN Scanner

Leonarda plînge şi refuză să mănînce.

— Dacă Dumnezeu vrea să te cureţe — îi spune părintele José, o să-ţi albească pielea.

Din sufletele chinuite iese cîntecul plîngăreţ al greierilor. Racii sînt păcătoşi condamnaţi să umble sucit. În mlaştini şi în rîuri sălăşluiesc spiriduşii care fură copii. Cînd plouă, în peşteri şi în crăpături răsună sfada diavolilor, furioşi că li se înmoaie fulgerele şi scînteile pe care le-au aprins ca să dea foc cerului. Cu glas răguşit, fonfăit, broaştele rîioase orăcăie în Peştera Mare. Prevestesc ploaia sau blestemă ? De la licurici vine lumina care străluceşte în întuneric ? Ochii aceştia or fi ai bufniţei ? Împotriva cui şuieră vipera *majá* ? Noapte de noapte, orb, ţiuie liliacul : dacă te atinge cu aripa, ajungi în iad, care e acolo, jos, sub Remedios : acolo, flăcările ard, dar nu dau lumină, iar gerul veşnic îi face să tremure pe cei care au păcătuit încălzindu-se prea mult aici, pe pămînt.

— Piei !

La cea mai mică alarmă, preotul se vîră dintr-un salt în cazanul cu apă sfinţită.

— Piei, Satană !

Cu apă sfinţită se spală lăptucile. Iar lumea cască fără să-şi deschidă gura.

— Doamne, Dumnezeule — îşi fac locuitorii semnul crucii.

Nu e casă neîmpodobită cu funii de usturoi, nici aer care să nu miroasă a busuioc.

— *Picioare de are să nu mă ajungă, fier dacă poartă să nu mă străpungă, noduri de face să mă pot desface...*

Dar nimeni nu pleacă. Toată lumea rămîne pe loc. Nimeni nu părăseşte tîrguşorul Remedios. *(161)*

1682 / Remedios

Din ordinul Domnului

Clopotele bisericii, decupate pe cer, bat chemînd enoriaşii.

Toată suflarea din Remedios vine în grabă.

Notarul îşi ocupă locul în dreapta altarului. Mulţimea se înghesuie pînă departe de uşile deschise.

Umblă zvonul că părintele José îi va cere mărturie Domnului. Se aşteaptă ca Iisus să-şi desprindă din cui mîna dreaptă şi să jure că va spune adevărul, tot adevărul şi numai adevărul.

Părintele José înaintează spre tabernacolul altarului principal şi deschide chivotul. Înalţă potirul şi ostia ; şi, în genunchi, în faţa cărnii şi sîngelui Domnului, îşi formulează rugămintea. Notarul pune totul pe hîrtie. Dumnezeu va indica ţinutul unde trebúie să se mute locuitorii din Remedios.

Dacă Diavolul a vorbit prin gura Leonardei, Leonardo va fi interpretul duşmanului său de neînvins.

Preotul acoperă cu o pînză ochii lui Leonardo, un copil care nu-i ajunge nici pînă la brîu, iar Leonardo îşi afundă mîna în artoforul de argint în care zac, amestecate, cîteva hîrtiuţe cu nume de locuri.

Scanned with OKEN Scanner

Copilul alege una. Preotul o despătureşte şi citeşte cu glas puternic :

— Santa María de Guadalupe ! Notarul să consemneze !

Şi adaugă, triumfător :

— Domnul a fost îndurător cu noi ! El, în nemărginita Sa milă, ne oferă ocrotire ! Sus, remedieni ! A sosit ceasul mutării !

Şi se mută.

Priveşte înapoi. Prea puţini îl urmează.

Părintele José ia cu el totul : potirul şi ostiile, candelabrul şi sfeşnicele de argint, icoanele şi sculpturile de lemn. Dar numai o mînă de cucernice şi cîţiva enoriaşi înspăimîntaţi îl însoţesc spre pămîntul făgăduinţei.

Îşi cară lucrurile pe spinările sclavilor şi în căruţe trase de cai. Duc cu ei mobile şi haine, orez şi fasole, sare, ulei, zahăr, carne uscată, tutun şi chiar cărţi de la Paris, bumbacuri de Rouen şi dantele de Anvers intrate în Cuba prin contrabandă.

Lung e drumul pînă la Santa María de Guadalupe. Acolo, în Hato del Cupey, sînt şi pămînturile părintelui José. De cîţiva ani buni preotul vrea să le vîndă şi nu găseşte cumpărător. *(161)*

1688 / Havana

Din ordinul regelui

În toată Cuba nu se vorbeşte de altceva. În locurile de bîrfă din Capitală se fac chiar pariuri.

Se vor supune locuitorii din Remedios ?

Părintele José, părăsit de enoriaşi, a rămas singur-singurel şi a trebuit să se întoarcă în Remedios. Dar nu se dă bătut şi poartă cu înverşunare războiul sfînt care a trezit ecou pînă şi în palatul regal. De la Madrid, Carol al II-lea a poruncit ca toată populaţia din Remedios să se mute pe pămînturile Hato del Cupey, în Santa María de Guadalupe.

Căpitanul general al treburilor dinăuntru şi episcopul din Havana anunţă că porunca regelui trebuie dusă la îndeplinire.

Are şi răbdarea marginile ei.

Dar locuitorii din Remedios continuă să facă pe surzii. *(161)*

1691 / Remedios

Şi totuşi, nimeni nu se mişcă de aici

În zori, de la Havana soseşte căpitanul Pérez de Morales, cu patruzeci de oameni înarmaţi pînă în dinţi.

Se opresc la biserică. Soldaţii se împărtăşesc pe rînd. Părintele José binecuvîntează muschetele şi securile.

Pregătesc torţele.

La amiază, oraşul Remedios e un rug imens. În drum spre pămînturile sale din Hato del Cupey, părintele José priveşte de departe fumul albăstrui care se înalţă din dărîmăturile arzînd mocnit.

Scanned with OKEN Scanner

La căderea serii, apar lîngă ruine locuitorii, ascunşi pînă atunci în pădure.

Aşezaţi roată, cu privirile aţintite asupra fumăraiei care nu se mai sfîrşeşte, blestemă şi se lasă purtaţi de amintiri. De cîte ori au jefuit piraţii tîrgul acesta ! Cu ani în urmă, au furat pînă şi chivotul de la Santísimo Sacramento şi de silă, se spune, a murit un episcop — noroc că avea scapularul la piept. Dar niciodată, nici un pirat nu a dat foc tîrguşorului Remedios.

La lumina lunii, sub o ceiba, remedienii ascunşi întrunesc consiliul municipal. Ei, care aparţin glodăraiei roşiatice apărute în mijlocul verdeţii, hotărăsc că oraşul Remedios va fi reconstruit.

Femeile îşi strîng la piept odraslele şi privesc cu ochi de fiară.

Aerul miroase a ars. Nu a sulf, nici a scîrnăvie de diavol.

Se aud glasurile celor care stau de vorbă şi scîncetul unui nou-născut, care cere lapte şi un nume. *(161)*

1691 / Ciudad de México

Juana la patruzeci de ani

Un şuvoi de lumină albă, lumină de var, o ţintuieşte pe sor Juana Inés de la Cruz, îngenuncheată în mijlocul scenei. E aşezată cu spatele şi priveşte în sus, spre un Iisus enorm care sîngerează, cu braţele deschise, pe o estradă acoperită cu catifea neagră, ticsită de cruci, spade şi steaguri. De pe podium, doi procurori îşi rostesc acuzaţiile.

Totul e negru, inclusiv capişoanele care ascund figurile procurorilor. Totuşi, unul dintre ei are haine de călugăriţă şi de sub capişon se iţesc buclele roşcate ale perucii : este episcopul din Puebla, Manuel Fernández de Santa Cruz, care joacă rolul surorii Filotea. Celălalt, Antonio Núñez de Miranda, confesor al Juanei, îşi joacă propriul său rol. Nasul său acvilin, care umflă capişonul, se mişcă de parcă ar vrea să scape din strînsoare şi să se dezlipească de stăpîn.

SOR FILOTEA *(Brodînd la gherghef)* — Tainice sînt căile Domnului. Mă tot întreb : de ce o fi pus un cap de bărbat pe umerii Juanei ? Ca să se arate interesată de tot ce se tîrăşte pe pămînt ? De Cărţile Sfinte, nici că-i pasă.

CONFESORUL *(Arătînd spre Juana cu o cruce de lemn)* — Nerecunoscătoareo !

SOR JUANA *(Cu ochii aţintiţi asupra lui Iisus, peste capetele procurorilor)* — Nu răsplătesc cum se cuvine generozitatea Domnului, e adevărat. Învăţ doar ca să văd dacă, învăţînd, nu voi mai fi atît de neştiutoare şi îmi îndrept paşii spre piscurile Sfintei Teologii ; am învăţat multe lucruri şi cu toate acestea nu ştiu nimic, sau aproape nimic. Departe sînt de mine adevărurile Domnului, tot mai departe... Uneori le simt atît de aproape, chiar dacă ştiu cît sînt de departe ! De cînd eram o copiliţă... La cinci sau şase anişori căutam în cărţile bunicului cheile, dezlegările acestea... Citeam, citeam. Mă pedepseau şi citeam, pe ascuns, căutînd...

Scanned with OKEN Scanner

CONFESORUL *(Către sor Filotea)* — Niciodată n-a acceptat voința Domnului. Acum, pînă și scrisul îi e de bărbat. I-am văzut versurile, pe care cu mîna ei le-a așternut pe hîrtie !

SOR JUANA — Căutînd... Nu mi-a trebuit mult ca să pricep că universitățile nu sînt pentru femei și că dacă știi mai mult decît Tatăl Nostru ești luată drept necuviincioasă. Profesori mi-au fost niște cărți mute, iar coleg de școală, călimara. Cînd mi-au interzis cărțile, cum s-a întîmplat nu o dată în mănăstirea aceasta, am început să studiez lucrurile lumești. Chiar atunci cînd gătești, poți descoperi taine ale naturii.

SOR FILOTEA — Universitatea Regală și Pontificală a Poloniculi ! Cu sediul într-o tigaie !

SOR JUANA — Ce altceva decît filosofia bucătăriei putem învăța noi, femeile ? Dar dacă Aristotel ar fi gătit, ar fi scris mult mai mult. Vă pufnește rîsul, nu-i așa ? Ei bine, rîdeți. Și pe Iisus l-au încoronat cu spini pentru că era regele poznașilor.

CONFESORUL *(I se șterge surîsul de pe față ; lovește cu pumnul în masă)* — Ia te uită ! Încrezută călugăriță ! Pentru că a știut să scrie cîteva colinde, se compară cu Mesia.

SOR JUANA — Și Iisus a suferit tot de pe urma nerecunoștinței. Dusu-i-s-a vestea ? Să moară ! Fost-a însemnat ? Atunci să sufere !

CONFESORUL — Halal umilință !

SOR FILOTEA — Ușurel, fiica mea, că-l supără pe Domnul limbuta ta mîndrie...

SOR JUANA — Mîndria mea ? *(Zîmbește, tristă)* — S-a stins de multă vreme.

CONFESORUL — Pentru că versurile-i sînt pe placul vulgului, se cred o ființă aleasă. Versuri care fac de rușine sălașul acesta al Domnului, exaltare a cărnii... *(Tușește.)* Vorbe nevrednice chiar de un bărbat...

SOR JUANA — Sărmanele mele versuri ! Pulbere, umbră, nimicnicie. Gloria deșartă, aplauzele... Cerutu-le-am oare ? Ce revelație divină le interzice femeilor să scrie ? Binecuvîntîndu-mă sau blestemîndu-mă, Cerul a fost cel care m-a făcut poetă.

CONFESORUL *(Privește spre tavan și înalță brațele, rugător)* — Întinează credința preacurată și vina e a Cerului !

SOR FILOTEA *(Pune deoparte ghergheful și își împreunează degetele pe pîntece).* — Sor Juana preamărește omenescul, dar prea puțin, mult prea puțin divinitatea.

SOR JUANA — Oare nu ne învață Sfintele Scripturi că în lucrurile pămîntești se arată cele cerești ? O forță mai presus de voința mea îmi conduce mîna...

CONFESORUL *(Agitînd crucea de lemn, de parcă ar vrea să o lovească pe sor Juana de departe)* — Forța Domnului sau forța regelui trufașilor ?

SOR JUANA — ...și voi continua să scriu, mi-e teamă, atîta vreme cît voi mai face umbră pămîntului. Fugeam de mine cînd am îmbrăcat rasa călugărească, dar, nevolnica de mine, m-am regăsit pe mine însămi cu ajutorul meu.

SOR FILOTEA — Se scaldă goală. Avem dovezi.

SOR JUANA — Stinge-mi, Doamne, lumina înțelegerii ! Lasă-mi doar cele trebuincioase pentru a-Ți urma Legea. Restul nu-i oare de prisos la o femeie ?

Scanned with OKEN Scanner

CONFESORUL *(Strigînd răguşit, cu glas de corb)* — Căieşte-te ! Frînge-ţi cerbicia, nerecunoscătoareo !

SOR JUANA — Stinge-mi lumina, Doamne, Dumnezeul meu !

Piesa continuă, cu dialoguri asemănătoare, pînă în 1693. (55 şi 75)

1691 / Placentia

Adario, căpetenie a indienilor huroni, îi vorbeşte baronului de Lahontan, colonizator francez al Terranovei

Ei bine, nu, sînteţi deja destul de mizerabili : nu-mi pot închipui cum aţi putea fi mai răi. Cărei specii de fiinţe îi aparţin europenii, ce fel de oameni sînt ei ? Europenii, care fac bine numai din obligaţie şi ocolesc răul doar de teamă că vor fi pedepsiţi...

Cine v-a dat ţările în care locuiţi acum ? Cu ce drept le stăpîniţi ? Dintotdeauna, pămînturile acestea au aparţinut algonquinilor. Serios, iubite frate al meu, sufăr pentru tine din străfundul inimii. Urmează-mi sfatul şi fă-te huron. Văd cît se poate de clar diferenţa care separă condiţia mea de a ta. Eu sînt propriul meu stăpîn şi stăpînul condiţiei mele. Sînt stăpînul propriului meu trup, dispun de mine, fac ce-mi place, sînt primul şi ultimul în neamul meu, nu mi-e frică de nimeni şi depind doar de Marele Spirit. În schimb, sufletul şi trupul tău sînt condamnate, depind de marele căpitan, viceregele dispune de tine, nu eşti liber să faci ce-ţi trece prin minte ; trăieşti înfricoşat : de hoţi, de martorii falşi, de ucigaşi ; şi trebuie să te supui unui şir nesfîrşit de persoane care sînt deasupra ta. Este sau nu adevărat ? (136)

1692 / Salem Village

Vrăjitoarele din Salem

— Numai Iisus ştie cîţi diavoli se ascund aici ! — răcneşte reverendul Samuel Parris, pastor în Salem, şi vorbeşte despre Iuda, diavolul aşezat la masa Domnului, care s-a vîndut pentru treizeci de monezi, 3,15 în lire englezeşti, de-abia preţul unei sclave.

În războiul mieilor împotriva dragonilor, strigă pastorul, nu este posibilă neutralitatea, nici nu există scăpare. Diavolii au intrat în propria lui casă : una dintre fiicele şi una dintre nepoatele reverendului Parris au fost primele fiinţe muncite de armata de diavoli care a luat cu asalt oraşul acesta puritan. Copilele au mîngîiat o bilă de sticlă, dorind să-şi vadă soarta, şi au văzut moartea. De cînd s-a întîmplat aceasta, multe tinere din Salem simt infernul în trupul lor : febra cea rea le arde pe dinăuntru, iar ele se răsucesc şi se zvîrcolesc, se tăvălesc pe jos în spume strigînd blasfemii şi obscenităţi dictate de Diavol.

Scanned with OKEN Scanner

Medicul, William Griggs, pune diagnosticul : vrăjitorie. Unui cîine i se oferă o turtă de făină de secară amestecată cu urina posedatelor, dar cîinele mănîncă, dă din coadă mulţumit şi se duce să se întindă la umbră. Diavolul preferă trupul omenesc drept sălaş.

Între două zvîrcoliri, victimele acuză.

Femeile, femei sărace, două albe şi o negresă, sînt primele condamnate la spînzurătoare : Sarah Osborne, o bătrînă neputincioasă care cu ani în urmă şi-a strigat servitorul irlandez, care dormea în grajd, şi i-a făcut un locşor în patul ei ; Sarah Good, o cerşetoare turbulentă, care fumează pipă şi primeşte de pomană bombănind ; şi Tituba, sclavă neagră din Antile, îndrăgostită de un demon păros şi năsos. Fiica Sarei Good, o micuţă vrăjitoare în vîrstă de numai patru ani, zace în închisoarea din Boston, cu lanţuri la picioare.

Dar strigătele agonice ale tinerelor din Salem nu mai contenesc, iar acuzaţiile şi condamnările se înmulţesc. Vînătoarea de vrăjitoare urcă din mărginaşul Salem Village în centralul Salem Town, din oraş în port, de la nefericiţi la cei puternici : pînă şi nevasta guvernatorului e indicată de degetul care arată spre cei vinovaţi. În streang atîrnă fermieri prosperi şi negustori, stăpîni de corăbii care fac comerţ cu Londra, membri privilegiaţi ai Bisericii care se bucurau de dreptul la împărtăşanie.

Se anunţă o ploaie de pucioasă peste Salem Town, cel de-al doilea port din Massachusetts, unde Diavolul, mai activ ca niciodată, umblă promiţîndu-le puritanilor oraşe de aur şi pantofi franţuzeşti. *(34)*

1692 / Guápulo

Naţionalizarea artei coloniale

În sanctuarul din Guápulo, aşezare întinsă la umbra oraşului Quito, se expun pentru prima dată pînzele lui Miguel de Santiago.

Drept omagiu adus Fecioarei de aici, care e mare făcătoare de minuni, Miguel de Santiago a pictat aceşti munţi şi aceste cîmpii, acest podiş şi acest cer, peisaje care nu ar fi de tot vii dacă nu le-ar anima oamenii care le străbat : oameni de pe aici, care umblă prin locuri de pe aici, singuri sau laolaltă. Artistul nu mai copiază desenele venite de la Madrid sau din Roma, cu scene din viaţa sfîntului Augustin. Acum, pictează luminosul oraş Quito, înconjurat de vulcani, turlele bisericilor acestora, indienii din Pujilí şi tunul din Machángara, colina Bellavista şi valea Guápulo ; tot de pe aici sînt sorii care se ridică dintre munţi, norii fumurii şi apele neguroase care cîntă neîncetat.

Dar Miguel de Santiago nu e singurul. Mîini anonime de artişti indigeni sau metişi strecoară prin contrabandă lame în loc de cămile în scenele reprezentînd naşterea Domnului şi ananaşi, palmieri, ştiuleţi verzi de porumb şi avocatieri în zorzoanele care împodobesc faţada bisericilor ; şi chiar sori cu vincha, cordonul care încinge fruntea indienilor, lîngă altare. Peste tot sînt Fecioare însărcinate şi Iisuşi care suferă omeneşte, ca oamenii de pe aici, de nenorocul acestor pămînturi. *(215)*

Scanned with OKEN Scanner

1693 / Ciudad de México

Juana la patruzeci şi doi de ani

Lacrimile întregii vieţi, ţîşnind din timp şi din durere, îi scaldă faţa. Din adîncul sufletului copleşit de tristeţe vede lumea ca prin ceaţă : învinsă, se desparte de ea.

Cîteva zile i-a luat mărturisirea păcatelor întregii ei existenţe în faţa impasibilului, implacabilului părinte Antonio Núñez de Miranda ; restul vieţii îi va fi doar penitenţă. Cu cerneală din sîngele ei aşterne pe hîrtie o scrisoare adresată Tribunalului Divin, cerînd îndurare.

Pînzele uşoare şi chila cea gravă nu-i vor mai pluti pe marea poeziei. Sor Juana Inés de la Cruz părăseşte studiile umaniste şi renunţă la litere. Îi cere Domnului să-i dăruiască uitarea şi alege tăcerea sau o acceptă şi, astfel, America îl pierde pe cel mai bun poet al ei.

Trupul nu va mai supravieţui multă vreme sinuciderii sufletului. *Se ruşinează viaţa-mi că dăinuie atîta... (16, 55 şi 58)*

1693 / Santa Fe de Nuevo México

Treisprezece ani a durat independenţa

Au trecut treisprezece ani de cînd au înnebunit clopotele din Santa Fe de Nuevo México vestind moartea Dumnezeului creştin şi a Mariei, mama sa.

Treisprezece ani le-au trebuit spaniolilor ca să recucerească pămînturile acestea sălbatice din Nord. În răgazul acesta de independenţă indienii şi-au recîştigat libertatea şi vechile nume, religia şi obiceiurile, dar, în plus de aceasta, în comunităţile lor şi-au făcut apariţia plugul, roata şi alte instrumente aduse de spanioli.

Pentru trupele coloniale, recucerirea nu a fost deloc uşoară. Fiecare sat din Noul Mexic e o uriaşă fortăreaţă închisă cu şapte lacăte, cu ziduri înalte de piatră şi chirpici, pe mai multe etaje. În regiunea Río Grande trăiesc oameni neobişnuiţi cu supunerea şi cu munca înrobită. *(88)*

Cîntec al indienilor din Noul Mexic despre chipul care se şterge pe nisip

Ca să mă vindec,
vrăjitorul a desenat,
în deşert, chipul tău :
ochii tăi sînt de nisip auriu,
de nisip roşu e gura ta acum,
de nisip albastru îţi e părul,
iar lacrimile mele sînt de nisip alb.
Toată ziua a desenat.
Creşteai ca o zeiţă

Scanned with OKEN Scanner

pe nemărginirea pînzei îngălbenite.
Vîntul nopții va împrăștia umbra
și culorile umbrei tale.
După legea străveche, nimic nu-mi va rămîne.
Nimic, în afara urmei lacrimilor mele,
nisipurile de argint. (63)

1694 / Macacos

Ultima expediție în Palmares

Vînătorul de indieni, ucigaș al multor leghe de indieni, s-a născut din mamă indiană. Vorbește guaraní, iar portugheză, aproape deloc. Domingos Jorge Velho e căpitan de *mameluci* din São Paulo, metișii care au semănat teroarea în jumătate din Brazilia în numele stăpînilor coloniali și ca să-și exorcizeze în mod barbar jumătate din sînge.

În ultimii șase ani, căpitanul Domingos și-a oferit serviciile coroanei portugheze împotriva indienilor janduim, răzvrătiți în serton-ul* Pernambuco și în Río Grande do Norte. După lungi măceluri, sosește victorios în Recife, și e angajat ca să radă Palmares de pe fața pămîntului. I se oferă o pradă bună de război în pămînt și negri, ca să-i vîndă în Rio de Janeiro și în Buenos Aires, și i se promit nenumărate amnistii, patru rase de ordine religioase și treizeci de grade militare, ca să le împartă oamenilor săi.

Cu ocheanul atîrnîndu-i de-a curmezișul pieptului gol, cu haina soioasă descheiată, căpitanul Domingos defilează călare pe străzile din Recife, în fruntea ofițerilor metiși și a soldaților indieni decapitatori de indieni. Călărește prin norii de praf și în miros de praf de pușcă și de rachiu, în mijlocul ovațiilor și al fîlfîitului de batiste albe : acest mesia ne va salva de negrii răsculați, crede sau dorește lumea, convinsă că negrii fugari poartă vina pentru lipsa brațelor de muncă pe plantațiile de trestie de zahăr și pentru molimele și seceta care devastează nord-estul Braziliei, pentru că Dumnezeu nu va trimite sănătate și ploi atîta vreme cît va dura scandalul din Palmares.

Se organizează marea cruciadă. De peste tot apar voluntari mînați de foame, atrași de siguranța rației soldățești. Se golesc închisorile ; pînă și deținuții se alătură celei mai mari armate adunate vreodată în Brazilia.

Cercetașii indieni merg înainte, iar hamalii negri, în urmă. Nouă mii de oameni străbat selva, ajung în munți și urcă spre piscurile unde se înalță fortificațiile din Macacos. De data aceasta aduc și tunuri.

Asediul durează cîteva zile. Tunurile anihilează triplul zid de lemn și piatră. Se duc lupte corp la corp, pe marginea prăpastiei. Sînt atîția morți, că nu mai ai unde să cazi, iar măcelul continuă în rîpele acoperite de mărăciniș. Mulți negri vor să fugă, dar alunecă în gol ; alții se aruncă, alegînd prăpastia.

Capitala regiunii Palmares e mistuită de flăcări. Pînă în îndepărtatul oraș Pôrto Calvo se zăresc strălucirile imensului rug care luminează

* *Sertão* (port.) sau *sertón* (sp.) — zonă semiaridă din nord-estul Braziliei, puțin locuită, în care se practică extensiv creșterea animalelor.

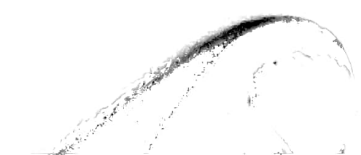

noaptea. *Să le ardă pînă şi amnitirea.* Cornurile de vînătoare vestesc neîncetat victoria.

Şeful Zumbí, rănit, a reuşit să scape. Din piscurile înalte ajunge în selvă. Rătăceşte prin tunelurile verzi, prin hăţişuri, în căutarea alor săi. *(38, 43 şi 69)*

Bocet al poporului azande

Copilul a murit ;
să ne acoperim feţele
cu pămînt alb.
Patru fii am născut
în coliba soţului meu.
Doar al patrulea mai trăieşte.
Aş vrea să plîng,
dar în satul acesta
tristeţea e interzisă. (134)

1695 / Serra Dois Irmãos

Zumbí

Adîncimi ale peisajului, străfunduri ale sufletului. Zumbí fumează pipă, privind cu ochi pierduţi pietrele roşii din înălţimi şi peşterile deschise ca nişte răni, dar nu vede că se naşte ziua, cu lumina ei potrivnică, nici zborul păsărilor înspăimîntate.

Nu vede că vine trădătorul. Îşi vede venind tovarăşul, pe Antonio Soares. Se ridică şi îl îmbrăţişează. Antonio Soares îi împlîntă pumnalul în spate.

Soldaţii îi înfig căpăţîna în vîrful unei suliţe şi o poartă spre Recife, ca să putrezească în piaţă, iar sclavii să afle că Zumbí nu era nemuritor.

Palmares nu mai respiră. Durase un secol şi făcuse faţă la peste patruzeci de invazii ; fusese o importantă breşă a libertăţii deschisă în America colonială. Vîntul a împrăştiat cenuşa bastioanelor negre Macacos şi Subupira, Dambrabanga şi Obenga, Tabocas şi Arotirene. Pentru învingători, secularul Palmares se reduce la cele cîteva clipe în care loviturile de cuţit i-au luat viaţa lui Zumbí. Va cădea noaptea, iar sub stelele reci nu va mai rămîne nimic. Dar ce ştie mintea în comparaţie cu ceea ce ştie visul ?

Învinşii îl visează pe Zumbí ; iar visul ştie că atîta vreme cît pe pămînturile acestea un om va mai fi stăpînul altui om, fantoma lui Zumbí nu-şi va găsi odihna. Va umbla şchiopătînd, fiindcă Zumbí era beteag de un picior de pe urma unei împuşcături ; va umbla prin timp, în sus şi în jos, şi şchiopătînd se va lupta în pădurile de palmieri din toată Brazilia. Căpeteniile nenumăratelor răscoale ale negrilor se vor numi Zumbí. *(69)*

Scanned with OKEN Scanner

1695 / São Salvador de Bahia

Capitala Braziliei

În oraşul acesta fastuos există cîte o biserică şi o sărbătoare pentru fiecare zi a anului. Sclipiri de turle şi de clopote şi de palmieri maiestuoşi, străluciri de trupuri, aer impregnat de mirosul uleiului de *dendê* : în Bahia de Todos los Santos, Golful Tuturor Sfinţilor şi al celor nu tocmai sfinţi, azi e sărbătorit un sfînt, iar mîine o curtezană. São Salvador de Bahia, sălaş al viceregelui şi al arhiepiscopului, este oraşul portughez cu cei mai mulţi locuitori, după Lisabona, iar Lisabona îi invidiază mănăstirile monumentale şi bisericile de aur, femeile incendiare, sărbătorile, carnavalurile şi procesiunile. Aici, prostituatele mulatre umblă gătite ca nişte regine, iar sclavii îşi poartă stăpînii în litieră pe sub copacii frunzoşi, printre palate demne de tărîmul nebuniei. Gregório de Matos, născut în Bahia, îi zugrăveşte în felul următor pe stăpînii plantaţiilor de zahăr :

În Brazilia, hidalgo
nu eşti pentru sînge
sau pentru purtare.
Atunci, pentru ce ?
Doar pentru avere...

Sclavii negri stau la temelia acestor castele. De la amvonul catedralei, părintele Antonio Vieira cere recunoştinţă faţă de regele Angolei, căci fără Angola nu ar exista Brazilia, iar fără Brazilia nu ar exista Portugalia, *putîndu-se spune, pe bună dreptate, că Brazilia îşi are trupul în America şi sufletul în Africa :* Angola, care vinde sclavi bantu şi colţi de elefant ; Angola, proclamă predica părintelui Vieira, *cu al cărei trist sînge şi cu ale cărei negre, dar fericite suflete, Brazilia este hrănită, înviorată, susţinută, slujită şi apărată.*

În pragul celor nouăzeci de ani ai săi, acest părinte iezuit continuă să fie cel mai înverşunat duşman al Inchiziţiei, avocatul indienilor înrobiţi şi al evreilor şi cel mai îndărătnic acuzator al stăpînilor coloniali, care cred că munca e pentru animale şi scuipă mîna care îi hrăneşte. *(33 şi 226)*

1696 / Regla

Fecioară neagră, zeiţă neagră

Pe cheiurile din Regla, rudă săracă a Havanei, soseşte Fecioara. Soseşte ca să rămînă. Cioplită în lemn de cedru, a venit de la Madrid, înfăşurată în sac şi purtată în braţe de preacucernicul Pedro Aranda. Astăzi, 8 septembrie, sătucul de marinari şi meşteşugari, impregnat de mirosul de scoici şi de catran, e în sărbătoare : toată lumea se ghiftuieşte cu carne, cu porumb, cu fasole, cu manioc şi mîncăruri cubaneze, cu mîncăruri africane, ecó, olelé, ecrú, quimbombó, fufú, iar rîuri de rom şi bubuit de tobe îi urează bun-venit Fecioarei negre, *negrişoara,* patroana protectoare a golfului Havana.

Scanned with OKEN Scanner

Marea se acoperă de coji de nucă de cocos şi de flori de busuioc, iar briza de seară poartă cu ea adierea glasurilor care fredonează :

Opa ule, opa ule,
opa é, opa é,
opa, opa, Yemayá.

Fecioara neagră din Regla este totodată africana Yemayá, zeiţa argintată a mărilor, mamă a peştilor şi mamă şi iubită a lui Shangó, zeul războinic, muieratic şi certăreţ. *(68 şi 82)*

1697 / Cap Français

Ducasse

Scuzi de aur sunători, dubloni, dubloni dubli, aur al celor puternici şi al celor nu tocmai puternici, giuvaere şi vase de aur, aur din potire, din coroane de fecioare şi de sfinţi : pline de aur au sosit galioanele lui Jean-Baptiste Ducasse, guvernator în Haiti şi căpetenie a filibusterilor francezi din Antile. Cu salve de tun Ducasse a umilit Cartagena de Indias ; a făcut praf zidurile fortăreţei ridicate pe malul stîncos, colosali lei de piatră dominînd marea, a lăsat biserica fără clopotniţă, iar pe guvernator, fără inele.

Aurul prădat în colonia spaniolă se îndreaptă către Franţa. De la Versailles, Ducasse primeşte titlul de amiral şi o perucă bogată plină de bucle, albă ca neaua, demnă de un rege.

Înainte de a fi guvernator în Haiti şi amiral al marinei regale, Ducasse opera pe cont propriu, furînd sclavii transportaţi de vasele olandeze şi jefuind comorile galioanelor spaniole. Din 1691, lucrează pentru Ludovic al XIV-lea. *(11 şi 61)*

1699 / Madrid

I s-au făcut farmece

Cu toate că nu a fost vestită de heraldul trompet, ştirea tot zboară pe străzile Madridului. Inchizitorii au descoperit-o pe cea care i-a făcut farmece regelui Carol. Vrăjitoarea Isabel va fi arsă de vie în Piaţa Mare.

Întreaga Spanie se ruga pentru Carol al II-lea. La sculare, monarhul înghiţea infailibila poţiune de praf de viperă care dă vîrtute, dar în zadar : tot neputincios era, nu făcea copii, iar pe gură continuau să-i curgă bale, avea răsuflarea urît mirositoare şi nu era în stare să lege două vorbe mai acătării.

Farmecul nu venea de la o anumită ceşcuţă de ciocolată cu praf obţinut din testicole de spînzurat, cum spuseseră vrăjitoarele din Cangas,

Scanned with OKEN Scanner

nici de la talismanul pe care regele îl purta atîrnat de gît, cum crezuse fray Mauro exorcistul. Unii au susţinut chiar că monarhul fusese fermecat de mamă-sa, cu tutun din America sau cu grăunciori de smirnă ; s-a zvonit chiar că majordomul, ducele de Castellflorit, servise la masa regală un jambon împănat cu unghii de femeie maură sau evreică arsă de Inchiziţie.

Inchizitorii au găsit, în sfîrşit, talmeş-balmeşul de ace, spelci, sîmburi de cireaşă şi fire de păr blond din capul Maiestăţii Sale, pe care vrăjitoarea Isabel le ascunsese în apropierea alcovului regal.

Căzut îi e nasul, căzute buzele, căzută bărbia ; dar acum, că a fost lecuit de farmece, regelui parcă i s-au mai aprins olecuţă ochii. Un pitic înalţă lumînarea ca monarhul să contemple portretul pe care cu ani în urmă i l-a făcut Carreño.

În timpul acesta, dincolo de zidurile palatului, lipsesc pîinea şi carnea, peştele şi vinul, de parcă Madridul ar fi un oraş asediat. *(64 şi 201)*

1699 / Macouba

O demonstraţie practică

Pentru ca sclavii să trudească plini de elan în ţinuturile acestea toropite, părintele Jean-Baptiste Labat le povesteşte că el era negru înainte de a veni în Martinica şi că Dumnezeu l-a albit drept răsplată pentru înflăcărarea şi supunerea cu care şi-a slujit stăpînii în Franţa.

Dulgherul negru al bisericii se chinuieşte să îmbine două grinzi, dar nu nimereşte înclinaţia. Părintele Labat trasează cîteva linii cu rigla şi compasul şi îi ordonă ;

— Taie aici.

Tăietura e tocmai potrivită.

— Acum vă cred — îi spune sclavul, privindu-l în ochi. Nici un alb n-ar putea face asta. *(101)*

1700 / Ouro Preto

Toată Brazilia spre sud

În vremuri trecute, hărţile semnalau Bahia în apropierea proaspăt descoperitelor mine din Potosí, iar guvernatorul general informa la Lisabona că *aceste ţinuturi ale Braziliei şi cel din Peru sînt unul singur*. Pentru a transforma munţii Paranapiacaba în cordilieră andină, portughezii au adus la São Paulo două sute de lame şi s-au pus pe aşteptat, sperînd că va izvorî aur şi argint.

Un secol şi jumătate mai tîrziu, a sosit şi aurul. Pe versanţii sierrei Do Espinhaço albiile rîurilor şi pîraielor sînt pline de pietre strălucitoare. Pe cînd umblau după indieni cataguazes, *mamelucii* din São Paulo au dat de aur.

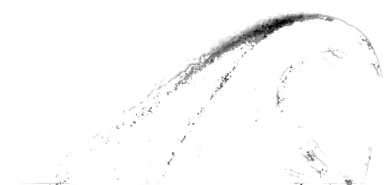

Scanned with OKEN Scanner

Vîntul a purtat vestea prin toată Brazilia : ca să aduni aur în regiunea Minas Gerais, e de ajuns să strîngi o mînă de nisip sau să smulgi cîteva fire de iarbă şi să le scuturi.

O dată cu aurul, a venit şi foametea. Pentru o pisică sau un cîine, în tabere se plătesc 115 grame de aur, echivalentul a ceea ce un sclav adună în două zile de muncă. *(33 şi 38)*

1700 / Insula Santo Tomás

Cel care face lucrurile să vorbească

În insuliţa aceasta din Antilele olandeze, centru al contrabandei şi al pirateriei, dangăte lugubre de clopot şi melancolice lovituri de tobă îl însoţesc spre rug pe negrul pe care Vanbel, cel care are pîinea şi cuţitul pe insulă, l-a condamnat pentru că dezlănţuie ploaia cînd i se năzare, îngenunchind în faţa a trei portocale, şi pentru că are un idol de lut care îi răspunde la întrebări şi îl salvează de îndoieli.

Rizînd cu gura pînă la urechi, condamnatul merge cu ochii aţintiţi asupra stîlpului înconjurat de lemne de foc. Vanbel îi iese înainte :

— De-acum n-o să-ţi mai faci maimuţoiul de lut să vorbească, vrăjitorule tuciuriu !

Fără să se uite la el, sclavul îi răspunde liniştit :

— Pot să-ţi fac toiagul să vorbească.

— Opriţi-vă ! le strigă Vanbel soldaţilor. Dezlegaţi-l !

Şi sub privirile mulţimii, care e numai ochi, îi aruncă toiagul.

— Fie !

Negrul îngenunchează, îşi flutură mîinile în jurul toiagului înfipt în pămînt, îl înconjoară de cîteva ori, îngenunchează din nou şi îl mîngîie.

— Vreau să ştiu — spune stăpînul — dacă a plecat galionul care trebuie să vină. Cînd o să ajungă, cine călătoreşte cu el, ce s-a întîmplat?...

Sclavul se dă cîţiva paşi înapoi.

— Apropie-te, stăpîne — îi spune. O să vorbească.

Cu urechea lipită de toiag, Vanbel aude că nava a plecat din portul Helsingør, din Danemarca, dar că ajungînd la tropice, o furtună i-a rupt gabia mică şi i-a lăsat fără velă catargul de mizenă. Guşa lui Vanbel tremură ca la broaşte. Mulţimea îl vede pălind.

— N-aud nimic — spune Vanbel, în timp ce toiagul îi şopteşte numele căpitanului şi al marinarilor.

— Nimic ! — strigă.

Toiagul îi susură la ureche : *Corabia soseşte peste trei zile. Încărcătura ei o să te bucure,* iar Vanbel sare în sus, îşi smulge peruca şi strigă cît îl ţin plămînii :

— Ardeţi-l pe negrul ăsta !

Urlă :

— Să fie ars !

Răcneşte :

— Ardeţi-l pe vrăjitorul ăsta. *(101)*

Scanned with OKEN Scanner

Cîntecul neamului bantu despre foc

Foc pe care îl privesc oamenii noaptea,
în noaptea adîncă.
Foc care arzi fără să frigi, care străluceşti
fără să arzi.
Foc care zbori fără trup.
Foc fără inimă, lipsit de vatră
şi de colibă.
Foc străveziu de palmieri :
un bărbat te invocă fără teamă.
Foc al vrăjitorilor, tatăl tău, unde e ?
Mama ta, unde e ?
Cine te-a hrănit ?
Îţi eşti tată, îţi eşti mamă.
Treci şi nu laşi urme.
Lemnul uscat nu te zămisleşte,
nici cenuşa nu-ţi e fiică.
Mori şi nu mori.
Sufletul rătăcitor se transformă în tine, dar nimeni
nu ştie asta.
Foc al vrăjitorilor, Duh
al apelor de jos şi al aerului de sus.
Foc care străluceşti, licurici care luminezi
mlaştina.
Pasăre fără aripi, lucru fără trup, Duh
al Puterii Focului.
Ascultă-mi glasul :
un bărbat te invocă
fără teamă. (134)

1700 / Madrid

Penumbră de toamnă

Nieiodată nu s-a putut îmbrăca singur, n-a putut citi curgător şi nu s-a putut ridica în picioare nesprijinit. La patruzeci de ani, e un bătrîn fără urmaşi care agonizează înconjurat de confesori, exorcişti, curteni şi ambasadori care îşi dispută tronul.

Medicii, înfrînţi, au renunţat să-i mai acopere trupul cu porumbei morţi de curînd şi cu măruntaie de miel. I-au scos şi lipitorile. Nu-i mai dau să bea rachiu, nici apa vieţii adusă din Málaga, pentru că singurul lucru pe care îl mai aşteaptă de la el e convulsia care îl va smulge din lume. La căpătîiul patului, în lumina torţelor, un Hristos însîngerat veghează ceremonia finală. Cardinalul picură cu sfeştocul apă sfinţită. Patul miroase a ceară, a tămîie, a jeg. Vîntul loveşte obloanele palatului, prost legate cu sfori.

Îl vor duce în sala de putreziciune a Escorialului, unde îl aşteaptă, de ani de zile, urna cu numele lui săpat în marmură. Drumul acesta îi plăcea

Scanned with OKEN Scanner

cel mai mult, dar a trecut multă vreme de cînd nu-şi mai vizitează mormîntul, căci nici măcar nu-şi mai scoate nasul din palat. Madridul e plin de hîrtoape, de gunoaie şi de vagabonzi înarmaţi ; iar soldaţii, care trăiesc din supa searbădă a mănăstirilor, nu se mai obosesc să-l apere pe rege. Ultima oară cînd a avut curajul să iasă, spălătoresele din Manzanares şi ştrengarii de pe străzi s-au ţinut după trăsură, l-au umplut de insulte şi au zvîrlit cu pietre în el.

Carol al II-lea, monarhul cu ochi bulbucaţi şi sîngerii, tremură şi delirează. E un boţ de carne galbenă care se duce. O dată cu el, se duce secolul şi se stinge dinastia care a cucerit America. *(201 şi 211)*

Scanned with OKEN Scanner

Sursele

1. Abbad y Lasierra, Agustín Iñigo, *Historia geográfica civil y natural de la isla de San Juan Bautista de Puerto Rico*, Río Piedras, Universidad, 1979.
2. Acosta Saignes, Miguel, *Vida de los esclavos negros en Venezuela*, Havana, Casa de las Américas, 1978.
3. Acuña, René, *Introducción al estudio del Rabinal Achí*, México, UNAM, 1975.
4. Aguirre Beltrán, Gonzalo, *Medicina y magia. El proceso de aculturación en la estructura colonial*, México, Instituto Nacional Indigenista, 1980.
5. Alegría, Fernando, *Lautaro, tînărul eliberator al Araucanilor*, Bucureşti, Albatros, 1970.
6. Alemán, Mateo, *Viaţa şi isprăvile iscusitului Guzmán de Alfarache*, Bucureşti, Univers, 1984.
7. Alonso, Dámaso. *Cancionero y romancero español*, Estella, Salvat, 1970.
8. Alvarado, Pedro de, *Cartas de relación*, BAE, vol. XXII, Madrid, M. Rivadeneyra, 1863.
9. Álvarez Lejarza, Emilio (traducere), *El Güegüence*, Managua, Distribuidora cultural, 1977.
10. Amaral, Álvaro do, *O Padre José de Anchieta e a fundação de São Paulo*, São Paulo, Secretaría de Cultura, 1971.
11. Arciniegas, Germán, *Biografia Caraibelor*, Bucureşti, Minerva, 1978.
12. — *Amerigo y el Nuevo Mundo*, México, Hermes, 1955.
13. — *Cavalerul din Eldorado*, Bucureşti, Univers, 1987.
14. Arguedas, José María (Traducerea. Cuprinde un text de Pierre Duviols), *Dioses y hombres de Huarochirí*, México, Siglo XXI, 1975.
15. — (cu F. Izquierdo), *Mitos, leyendas y cuentos peruanos*, Lima, Casa de la Cultura, 1970.
16. Arias de la Canal, Fredo, *Intento de psicoanálisis de Juana Inés*, México, Frente de Afirmación Hispanista, 1972.
17. Armellada, Cesáreo de, şi Carmela Bentivenga de Napolitano, *Literaturas indígenas venezolanas*, Caracas, Monte Ávila, 1975.
18. Arrom, José Juan, *El teatro hispanoamericano en la época colonial*, Havana, Anuario Bibliográfico Cubano, 1956.
19. — *Certidumbre de América*, Havana, Anuario Bibliográfico Cubano, 1959.
20. Arteche, José de, *Elcano*, Madrid, Espasa-Calpe, 1972.

Scanned with OKEN Scanner

21. Arzáns de Orsúa y Vela, Bartolomé, *Historia de la Villa Imperial de Potosí* (Ed. Lewis Hanke şi Gunnar Mendoza), Providence, Brown University, 1965.
22. Asturias, Miguel Angel, *Leyendas de Guatemala*, Madrid, Salvat, 1970.
23. Balboa, Silvestre de, *Espejo de paciencia* (cuvînt înainte de Cintio Vitier), Havana, Arte y Literatura, 1975.
24. Ballesteros Gaibrois, Manuel, *Vida y obra de fray Bernardino de Sahagún*, León, Inst. Sahagún, 1973.
25. Barrera Vásquez, Alfredo, şi Silvia Rendón (traducere şi introducere), *El Libro de los Libros de Chilam Balam*, México Fondo de Cultura Económica, 1978.
26. Bascuñán, Francisco Núñez de Pineda y, *Cautiverio feliz*, Santiago de Chile, Editorial Universitaria, 1973.
27. Bataillon, Marcel, şi André Saint-Lu, *El Padre Las Casas y la defensa de los indios*, Barcelona, Ariel, 1976.
28. Benítez, Fernando, *Los primeros mexicanos. La vida criolla en el siglo XVI*, México, Era, 1962.
29. — *La ruta de Hernán Cortés*, México, FCE, 1974.
30. — *Los indios de México*, (vol. V), México, Era, 1980.
31. Bowser, Frederick P., *El esclavo africano en el Perú colonial (1524/1650)*, México, Siglo XXI, 1977.
32. Boxer, C. R., *Race relations in the Portuguese colonial empire (1415/1825)*, Oxford, Clarendon, 1963.
33. — *The golden age of Brazil (1695/1750)*, Berkeley, University of California, 1969.
34. Boyer, Paul, şi Stephen Nissenbaum, *Salem possessed. The social origins of witchcraft*, Cambridge, Harvard University, 1978.
35. Breen, T. H., *Puritans and adventurers. Change and persistence in early America*, New York/Oxford, Oxford University, 1980.
36. Bridenbaugh, Carl, *Jamestown 1544/1699*, New York/Oxford, Oxford University, 1980.
37. Bruchac, Joseph, *Stone giants and flying heads*, New York, The Crossing, 1979.
38. Buarque de Holanda, Sérgio, „A época colonial", in *História Geral da Civilização Brasileira (I)*, Rio de Janeiro/São Paulo, Difel, 1977.
39. Cabeza de Vaca, Álvar Núñez, *Naufragios y comentarios*, Madrid, Espasa-Calpe, 1971.
40. Cadogan, León (traducere), *La literatura de los guaraníes*, México, Joaquín Mortiz, 1965.
41. Carande, Ramón, *Carlos V y sus banqueros*, Barcelona, Crítica, 1977.
42. Cardenal, Ernesto, *Antología de poesía primitiva*, Madrid, Alianza, 1979.
43. Carneiro, Edison, *O quilombo dos Palmares*, Rio de Janeiro, Civilização Brasileira, 1966.
44. Carpentier, Alejo, *El arpa y la sombra*, Madrid, Siglo XXI, 1979.
45. Carvajal, Gaspar de, *Relación del nuevo descubrimiento del famoso río Grande de las Amazonas*, México, FCE, 1955.
46. Cervantes Saavedra, Miguel de, *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969.
47. Cieza de León, Pedro de, *La crónica del Perú*, BAE, vol. XXVI, Madrid, M. Rivadeneyra, 1879.
48. Civrieux, Marc de, *Watunna. Mitología makiritare*, Caracas, Monte Ávila, 1970.
49. Colón, Cristóbal, *Diario del descubrimiento* (Adnotat de Manuel Alvar), Las Palmas, Cabildo de Gran Canaria, 1976.
50. — *Los cuatro viajes del Almirante y su testamento*, Madrid, Espasa-Calpe, 1977.
51. Cora, María Manuela de, *Kuai-Mare. Mitos aborígenes de Venezuela*, Caracas, Monte Avila, 1972.
52. Corona Núñez, José, *Mitología tarasca*, México, FCE, 1957.
53. Cossío del Pomar, Felipe, *El Mundo de los incas*, México, FCE, 1975.
54. Cortés, Hernán, *Cartas de relación*, BAE, vol. XXII, Madrid, M. Rivadeneyra, 1863.
55. Cruz, Juana Inés de la, *Páginas escogidas* (selecţie de Fina García Marruz), Havana, Casa de las Américas, 1978.
56. Chacón Torres, Mario, *Arte virreinal en Potosí*, Sevilla, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1973.

Scanned with OKEN Scanner

57. Chang-Rodríguez, Raquel, *Prosa hispanoamericana virreinal* (Cuprinde un text de Mogrovejo de la Cerda), Barcelona, Hispam, 1978.
58. Chávez, Ezequiel A., *Ensayo de psicología de Sor Juana Inés de la Cruz*, Barcelona, Araluce, 1931.
59. D'Ans, André Marcel, *La verdadera Biblia de los cashinahua*, Lima, Mosca Azul, 1975.
60. Davies, Nigel, *Los aztecas*, Barcelona, Destino, 1977.
61. Deschamps, Hubert, *Piratas y filibusteros*, Barcelona, Salvat, 1956.
62. Díaz del Castillo, Bernal, *Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii*, Bucureşti, Meridiane, 1986.
63. Di Nola, Alfonso M., *Canti erotici dei primitivi*, Roma, Lato Side, 1980.
64. Elliott, J. H., *La España imperial*, Barcelona, V. Vices, 1978.
65. Exquemelin, Alexandre O., *Piratas de América*, Barcelona, Barral, f.a.
66. Eyzaguirre, Jaime *Historia de Chile*, Santiago, Zig-Zag, 1977.
67. — *Ventura de Pedro de Valdivia*, Madrid, Espasa-Calpe, 1967.
68. Franco, José Luciano, *La diáspora africana en el Nuevo Mundo*, Havana, Ciencias Sociales, 1975.
69. Freitas, Decio, *Palmares, la guerrilla negra*, Montevideo, Nuestra América, 1971.
70. Friede, Juan, *Bartolomé de las Casas : precursor del anticolonialismo*, México, Siglo XXI, 1976.
71. Fuentes y Guzmán, Francisco Antonio de, *Obras históricas*, Madrid, BAE, 1969 şi 1972.
72. Gage, Thomas, *Viajes en la Nueva España*, Havana, Casa de las Américas, 1980.
73. Gandía, Enrique de, *Indios y conquistadores en el Paraguay*, Buenos Aires, García Santos, 1932.
74. — *Historia de la conquista del río de la Plata y del Paraguay (1535/1556)*, Buenos Aires, García Santos, 1932.
75. Garcés, Jesús Juan, *Vida y poesía de Sor Juana Inés de la Cruz*, Madrid, Cultura Hispánica, 1953.
76. Garcilaso de la Vega, Inca, *Comentarios reales de los incas*, Madrid, BAE, 1960.
77. Garibay K., Ángel María (selecţie şi traducere), *Poesía indígena de la altiplanicie*, México, UNAM, 1972.
78. Gerbi, Antonello, *La naturaleza de las Indias Nuevas*, México, FCE, 1978.
79. Gibson, Charles, *Los aztecas bajo el dominio español (1519/1810)*, México, Siglo XXI, 1977.
80. Godoy, Diego, *Relación a Hernán Cortés*, BAE, vol. XXII, Madrid, M. Rivadeneyra, 1863.
81. Gómara, Francisco López de, *Primera y segunda parte de la Historia General de las Indias*, BAE, vol. XXII, Madrid, M. Rivadaneyra, 1863.
82. Gómez Luaces, Eduardo, *Historia de Nuestra Señora de Regla* (broşură), Havana, Valcayo, 1945.
83. Gortari, Eli de, *La ciencia en la historia de México*, México, FCE, 1963.
84. Gow, Rosalind, şi Bernabé Condori, *Kay Pacha*, Cuzco, Centro de Estudios Rurales Andinos, 1976.
85. Graham, R. B. Cunningham, *Pedro de Valdivia*, Buenos Aires, Inter-Americana, 1943.
86. Granada, Daniel, *Supersticiones del río de la Plata*, Buenos Aires, Guillermo Kraft, 1947.
87. Gridley, Marion *E., The story of the Haida*, New York, Putnam's, 1972.
88. Hackett, Charles Wilson, „The revolt of the Pueblo Indians of New Mexico in 1680", în *The Quarterly of the Texas State Historical Association*, vol. XV, n. 2, octombrie 1911.
89. Hammond, George P., şi Agapito Rey, *The rediscovery of New Mexico (1580/1594)*, Alburquerque, University of New Mexico, 1966.
90. Hanke, Lewis, *Bartolomé de Las Casas*, Buenos Aires, EUDEBA, 1968.
91. Harris, Olivia, şi Kate Young (antologie), *Antropología y feminismo*, Barcelona, Anagrama, 1979.
92. Henestrosa, Andrés, *Los hombres que dispersó la danza*, Havana, Casa de las Américas, 1980.
93. Hernández Sánchez-Barba, M., *Historia de América*, Madrid, Alhambra, 1981.
94. Jara, Álvaro, *Guerra y sociedad en Chile*, Santiago de Chile, Editorial Universitaria, 1961.

Scanned with OKEN Scanner

95. — „Estructuras coloniales y subdesarrollo en Hispanoamérica" în *Journal de la Société des Américanistes*, tom LXV, Paris, 1978.
96. Jerez, Francisco de, *Verdadera relación de la conquista del Perú y provincia del Cuzco*, BAE, vol. XXVI, Madrid, M. Rivadeneyra, 1879.
97. Kirkpatrick, F. A., *Los conquistadores españoles*, Madrid, Espasa-Calpe, 1970.
98. Konetzke, Richard, *América Latina (II). La época colonial*, Madrid, Siglo XXI, 1978.
99. — *Descubridores y conquistadores de América*, Madrid, Gredos, 1968.
100. Krickeberg, Walter, *Mitos y leyendas de los aztecas, incas, mayas y muiscas*, México, FCE, 1971.
101. Labat, Jean-Baptiste, *Viajes a las islas de América* (selecție de Francisco de Oraá), Havana, Casa de las Américas, 1979.
102. Las Casas, Bartolomé de, *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*, Barcelona, Fontamara, 1979.
103. — *Historia de las Indias*, México, FCE, 1951.
104. — *Apologética historia de las Indias*, México, UNAM, 1967.
105. Lafone Quevedo, Samuel A., „El culto de Tonapa", în *Tres relaciones de antigüedades peruanas*, de Santillán, Valera și Santacruz Pachacuti, Asunción, Guarania, 1950.
106. Leal, Rine, *La selva oscura*, Havana, Arte y Literatura, 1975.
107. León-Portilla, Miguel, *El reverso de la Conquista. Relaciones aztecas, mayas e incas*, México, Joaquín Mortiz, 1964.
108. — *Los antiguos mexicanos*, México, FCE, 1977.
109. — *Culturas en peligro*, México, Alianza Editorial Mexicana, 1976.
110. — *La filosofía náhuatl*, México, UNAM, 1958.
111. Lévi-Strauss, Claude, *Lo crudo y lo cocido (Mitológicas, I)*, México, FCE, 1978.
112. — *De la miel a las cenizas (Mitológicas, II)*, Mexico, FCE, 1978.
113. — *El origen de las maneras de mesa (Mitológicas, III)*, México, Siglo XXI, 1976.
114. *El hombre desnudo (Mitológicas, IV)*, México, Siglo XXI, 1976.
115. Lewin, Boleslao, *La Inquisición en Hispanoamérica*, Buenos Aires, Proyección, 1962.
116. Lewis, D. B. Wyndhan, *Carlos de Europa, emperador de Occidente*, Madrid, Espasa-Calpe, 1962.
117. Leydi, Roberto, Arrigo Polillo și Tommaso Giglio, *Piratas, corsarios y filibusteros*, Barcelona, Maucci, 1961.
118. Lipschutz, Alejandro, *El problema racial en la conquista de América*, México, Siglo XXI, 1975.
119. — *Perfil de Indoamérica de nuestro tiempo*, Santiago de Chile, Andrés Bello, 1968.
120. Lockhart, James, și Enrique Otte, *Letters and people of the Spanish Indies. The sixteenth century*, Cambridge, Cambridge University, 1976.
121. Lohmann Villena, Guillermo, *El conde de Lemos, virrey del Perú*, Madrid, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1946.
122. — *El arte dramático en Lima durante el Virreinato*, Madrid, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1945.
123. López, Casto Fulgencio, *Lope de Aguirre, el Peregrino*, Barcelona, Plon, 1977.
124. López-Baralt, Mercedes, „Guamán Poma de Ayala y el arte de la memoria en una crónica ilustrada del siglo XVII", în *Cuadernos Americanos*, México, mai/iunie 1979.
125. — *La crónica de Indias como texto cultural: policulturalidad y articulación de códigos semióticos múltiples en el arte de reinar de Guamán Poma de Ayala* (inedit).
126. — *El mito taíno: Raíz y proyecciones en la Amazonia continental*, Río Piedras, Huracán, 1976.
127. Mannix, Daniel P., și Cowley, Malcolm, *Corăbiile negre. O istorie a negoțului cu sclavi din Atlantic. 1518—1865*, București, Editura științifică, 1968.
128. Marañón, Gregorio, *El conde-duque de Olivares (La pasión de mandar)*. Madrid, Espasa-Calpe, 1936.
129. Marchant, Alexander, *From barter to slavery*, Baltimore, Johns Hopkins, 1942.

Scanned with OKEN Scanner

130. Mariño de Lobera, Pedro, *Crónica del Reino de Chile*, Santiago de Chile, Editorial Universitaria, 1979.
131. Marmolejo, Lucio, *Efemérides guanajuatenses* (t. I), Guanajuato, Universidad, 1967.
132. Mariott, Alice, şi Carol K. Rachlin, *American Indian Mithology*, New York, Apollo, 1968.
133. Martínez, José Luis, *El mundo antiguo, VI. América antigua*, México, Secretaría de Educación, 1976.
134. Martínez Fivee, Rogelio (selecţie), *Poesía anónima africana*, Madrid, Miguel Castellote, f.a.
135. Martínez Peláez, Severo, *La patria del criollo*, San José de Costa Rica, EDUCA, 1973.
136. McLuhan, T. C. (antologator), *Touch the Earth (A self-portrait of Indian existence)*, New York, Simon and Schuster, 1971.
137. Medina, José Toribio, *Historia del Tribunal de la Inquisición de Lima (1569—1820)*, Santiago de Chile, Fondo Histórico y Bibliográfico J. T. Medina, 1956.
138. — *Historia del Tribunal del Santo Oficio de la Inquisición en Chile*, Santiago, Fondo J.T. Medina, 1952.
139. — *Historia del Tribunal del Santo Oficio de la Inquisición en México*, Santiago, Elzeviriana, 1905.
140. — *El Tribunal del Santo Oficio de la Inquisición en las provincias del Plata*, Santiago, Elzeviriana, 1900.
141. Mendoza, Diego de, *Chronica de la Provincia de S. Antonio de los Charcas...*, Madrid, f.e., 1664.
142. Méndez Pereira, Octavio, *Núñez de Balboa*, Madrid, Espasa-Calpe, 1975.
143. Montoya, Antonio Ruiz de, *Conquista espiritual hecha por los religiosos de la Compañía de Jesús en las provincias del Paraguay, Paraná, Uruguay y Tape*, Bilbao, El Mensajero, 1892.
144. Morales, Ernesto, *Leyendas guaraníes*, Buenos Aires, El Ateneo, 1929.
145. Morales Padrón, Francisco, *Jamaica española*, Sevilla, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1952.
146. Morus, Thomas, *Utopia*, Barcelona, Bosch, 1977.
147. Mörner, Magnus, *Historia social latinoamericana (Nuevos enfoques)*, Caracas, Universidad Católica Andrés Bello, 1979.
148. — *La Corona española y los foráneos en los pueblos de indios de América*, Stockholm, Instituto de Estudios Ibero-Americanos, 1970.
149. Mousnier, Roland, *Historia general de las civilizaciones. Los siglos XVI y XVII*, Barcelona, Destino, 1974.
150. Murra, John V., *La organización económica del Estado inca*, México, Siglo XXI, 1978.
151. — *Formaciones económicas y políticas del mundo andino*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 1975.
152. Nabokov, Peter (selecţie), *Native American Testimony*, New York, Harper and Row, 1978.
153. Nash, Gary B., *Red, white and black. The peoples of early America*, New Jersey, Prentice-Hall, 1974.
154. Nebrija, Elio Antonio de, *Vocabulario español-latino* (ediţie facsimilă), Madrid, Real Academia Española, 1951.
155. Oberem, Udo, „Notas y documentos sobre miembros de la familia del Inca Atahualpa en el siglo XVI", în *Estudios etno-históricos del Ecuador*, Casa de la Cultura Ecuatoriana, Núcleo del Guayas, 1976.
156. — *Los quijos*, Otavalo, Instituto Otavaleño de Antropología, 1980.
157. Ocaña, Diego de, *Un viaje fascinante por la América hispana del siglo XVI* (adnotată de fray Arturo Alvarez), Madrid, Stvdivm, 1969.
158. Oliva de Coll, Josefina, *La resistencia indígena ante la conquista*, México, Siglo XXI, 1974.
159. Ortiz, Fernando, *Contrapunteo cubano del tabaco y el azúcar*, Havana, Consejo Nacional de Cultura, 1963.
160. — *Los negros esclavos*, Havana, Ciencias Sociales, 1975.
161. — *Historia de una pelea cubana contra los demonios*, Havana, Ciencias Sociales, 1975.
162. Ortiz Rescaniere, Alejandro, *De Adaneva a Inkarri*, Lima, Retablo de Papel, 1973.
163. Otero, Gustavo Adolfo, *La vida social del coloniaje*, La Paz, La Paz, 1942.
164. Otero Silva, Miguel, *Lope de*

Scanned with OKEN Scanner

Aguirre, príncipe de la libertad, Barcelona, Seix Barral, 1979.
165. Oviedo y Baños, José de, *Los Bélzares. El tirano Aguirre. Diego de Losada*, Caracas, Monte Ávila, 1972.
166. Oviedo y Valdés, Gonzalo Fernández de, *Historia general y natural de las Indias*, Madrid, Real Academia de la Historia, 1851.
167. Ricardo Palma, *Tradiții peruane*, București, Minerva, 1979.
168. Pané, Ramón, *Relación acerca de las antiguedades de los indios* (ed. José Juan Arrom), México, Siglo XXI, 1974.
169. Parry, J. H., și Philip Sherlock, *Historia de las Antillas*, Buenos Aires, Kapelusz, 1976.
170. Paz, Ramón, *Mitos, leyendas y cuentos guajiros*, Caracas, Instituto Agrario Nacional, 1972.
171. Peixoto, Afranio. *Breviario da Bahia*, Rio de Janeiro, Agir, 1945.
172. Pereira Salas, Eugenio, *Apuntes para la historia de la cocina chilena*, Santiago de Chile, Editorial Universitaria, 1977.
173. — *Juegos y alegrías coloniales en Chile*, Santiago, Zig-Zag, 1947.
174. Péret, Benjamin, *Anthologie des mythes, légendes et contes populaires d'Amérique*, Paris, Albin Michel, 1960.
175. Pérez Embid, Florentino, *Diego de Ordás, compañero de Cortés y explorador del Orinoco*, Sevilla, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1950.
176. Phelan, John Leddy, *The Kingdom of Quito in the seventeenth century*, Madison, University of Wisconsin, 1967.
177. — *The millennial kingdom of the Franciscans in the New World*, Berkeley, University of California, 1970.
178. Plath, Oreste, *Geografía del mito y la leyenda chilenos*, Santiago de Chile, Nascimento, 1973.
179. Poma de Ayala, Felipe Guamán, *Nueva crónica y buen gobierno* (ed. facsimilară), Paris, Institut d'Ethnologie, 1936.
180. Portigliotti, Giuseppe, *Los Borgia*, Madrid, J. Gil, 1936.
181. Portuondo, Fernando, *El segundo viaje del descubrimiento* (scrisori ale lui Michele de Cúneo și Alvarez Chanca), Havana, Ciencias Sociales, 1977.
182. Prado, Juan José, *Leyendas y tradiciones guanajuatenses*, Guanajuato, Prado Hnos., 1953.
183. Quevedo y Villegas, Francisco Gómez de, *Don Pablos Buscón, și alte povestiri ; Poezii*, București, Univers, 1970.
184. Quintana, Manuel J., *Los conquistadores*, Buenos Aires, Suma, 1945.
185. — *Vida de Francisco Pizarro*, Madrid, Espasa-Calpe, 1959.
186. Ramos Smith, Maya, *La danza en México durante la época colonial*, Havana, Casa de las Américas, 1979.
187. Real, Cristóbal, *El corsario Drake y el imperio español*, Madrid, Editora Nacional, f.a.
188. Recinos, Adrián (traducere), *Popol Vuh. Las antiguas historias del Quiché*, México, FCE, 1976.
189. Reichel-Dolmatoff, Gerardo y Alicia, *Estudios antropológicos*, Bogotá, Instituto Colombiano de Cultura, 1977.
190. Reyes, Alfonso, *Medallones*, Buenos Aires, Espasa-Calpe, 1952.
191. Rivet, Paul, *Etnographie ancienne de l'Équateur*, Paris, Gauthier-Villars, 1912.
192. Roa Bastos, Augusto (antol.), *Las culturas condenadas*, México, Siglo XXI, 1978.
193. Rodrigues, Nina, *Os africanos no Brasil*, São Paulo, Cía. Editora Nacional, 1977.
194. Rodríquez Fresle, Juan, *El carnero de Bogotá*, Bogotá, Ed. Colombia, 1926.
195. Rodríguez Marín, Francisco, *El Quijote. Don Quijote en América*, Madrid, Hernando, 1911.
196. — *Cantos populares españoles*, Sevilla, Alvarez, 1882/3.
197. Rothenberg, Jerome, *Shaking the Pumpkin. Traditional Poetry of the Indian North Americas*, New York, Doubleday, 1972.
198. Rowse, A. L., *The England of Elizabeth*, Londra, Cardinal, 1973.
199. Rubio Mañé, J. Ignacio, *Introducción al estudio de los virreyes de Nueva España (1535/1746)*, México, UNAM, 1959.
200. Sahagún, Bernardino de, *Historia general de las cosas de la Nueva España* (adnotat de Ángel M.ª Garibay K.), México, Porrúa, 1969.
201. Salas, Horacio, *La España barroca*, Madrid, Altalena, 1978.

Scanned with OKEN Scanner

202. Salazar Bondy, Sebastián (selecţie), *Poesia quechua*, Montevideo, Arca, 1978.
203. Sapper, Karl, „El infierno de Masaya" în *Nicaragua en los cronistas de Indias*, diferiţi autori, Managua, Banco de América, 1975.
204. Segal, Charles M., şi David C. Stineback, *Puritans, Indians and manifest destiny*, New York, Putnam's, 1977.
205. Sejourné, Laurette, *América Latina, I. Antiguas culturas precolombinas*, Madrid, Siglo XXI, 1978.
206. — *Pensamiento y religión en el México antiguo*, México, FCE, 1957.
207. Sheehan, Bernard, *Savagism and Civility*, Cambridge, Cambridge University, 1980.
208. Sodi, Demetrio, *La literatura de los mayas*, México, Mortiz, 1964.
209. Teitelboim, Volodia, *El amanecer del capitalismo y la conquista de América*, Havana, Casa de las Americas, 1979.
210. Tibón, Gutierre, *Historia del nombre y de la fundación de México*, México, FCE, 1975.
211. Tizón, Héctor, *La España borbónica*, Madrid, Altalena, 1978.
212. Toscano, Salvador, *Cuauhtémoc*, México, FCE, 1975.
213. Valle-Arizpe, Artemio de, *Historia de la ciudad de México según los relatos de sus cronistas*, México, Jus, 1977.
214. Vargas, José María, *Historia del Ecuador, Siglo XVI*, Quito, Universidad Católica, 1977.
215. — (coordonator) *Arte colonial del Ecuador*, Quito, Salvat Ecuatoriana, 1977.
216. Velasco, Salvador, *San Martin de Porres*, Villava, Ope, 1962.
217. Vianna, Helio, *História do Brasil*, São Paulo, Melhoramentos, 1980.
218. Vicens Vives, J. (director), *Historia de España y América*, Barcelona, Vicens Vives, 1977.
219. Von Hagen, Víctor W., *El mundo de los mayas*, México, Diana, 1968.
220. — *Culturas preincaicas*, Madrid, Guadarrama, 1976.
221. Wachtel, Nathan, *Los vencidos. Los indios del Perú frente a la conquista española (1530/1570)*, Madrid, Alianza, 1976.
222. Wallace, Anthony F. C., „Dreams and the wishes of the soul : a type of psychoanalytic theory among the seventeenth century Iroquois", în *The American Anthropologist*, 60 (2), 1958.
223. Watt, Montgomery, *Historia de la España islámica*, Madrid, Alianza, 1970.
224. Williams, Eric, *Capitalismo y esclavitud*, Buenos Aires, Siglo XX, 1973.
225. Wolf, Eric, *Pueblos y culturas de Mesoamérica*, México, Era, 1975.
226. Zavala, Silvio, *El mundo americano en la época colonial*, México, Porrúa, 1967.
227. — *Ideario de Vasco de Quiroga*, México, El Colegio de México, 1941.

Scanned with OKEN Scanner

II

CHIPURI ȘI MĂȘTI

Nu știu unde m-am născut,
nici măcar nu știu ce sînt.
Nu știu nici de unde vin,
și-ncotro merg, nici atît.

Sînt un ram căzut din pom,
dar nu știu unde-am căzut.
Rădăcina-mi, unde-o fi ?
Și din ce copac m-am rupt ?

(Versuri populare din Boyacá, Columbia)

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Mulţumiri

În afara prietenilor care figurează în *Obîrşiile,* şi care au continuat să colaboreze de-a lungul acestui al doilea volum, mulţi alţii au uşurat accesul autorului la bibliografia necesară. Printre ei, Mariano Baptista Gumucio, Olga Behar, Claudia Canales, Hugo Chumbita, Galeno de Freitas, Horacio de Marsilio, Bud Flakoll, Piruncha şi Jorge Galeano, Javier Lentini, Alejandro Losada, Paco Moncloa, Lucho Nieto, Rigoberto Paredes, Rius, Lincoln Silva, Cintio Vitier şi René Zavaleta Mercado.

De data aceasta au suportat lectura ciornelor Jorge Enrique Adoum, Mario Benedetti, Edgardo Carvalho, Antonio Doñate, Juan Gelman, María Elena Martínez, Ramírez Contreras, Lina Rodríguez, Miguel Rojas-Mix, Nicole Rouan, Pilar Royo, César Salsamendi, José María Valverde şi Federico Vogelius. Au sugerat diferite schimbări şi au evitat nerozii şi bazaconii.

Din nou, Helena Villagra a însoţit această lucrare pas cu pas, participînd la zbor şi la poticneli, cu o misterioasă răbdare, pînă la ultimul rînd.

Cartea aceasta
este închinată lui Tomás Borge, Nicaraguei.

Promisiunea Americii

Tigrul albastru va sfîşia lumea.

Un alt pămînt, care nu va cunoaşte răutatea, nici moartea, nici durerea, se va naşte din anihilarea acestui pămînt. Aşa o cere el. Pămîntul acesta bătrîn şi ofensat cere să moară, cere să se nască. E obosit acum şi i s-au uscat ochii de cît a plîns pe dinăuntru. Ca un muribund îşi petrece zilele, gunoi al timpului, iar noaptea, stelelor li se face milă de el. În curînd, Primul Părinte va asculta rugăminţile lumii, pămînt care vrea să fie altul, şi atunci va da drumul tigrului albastru care doarme întins sub hamacul lui.

În aşteptarea acelei clipe, indienii guaraní hoinăresc pe pămîntul osîndit.

— *Ai ceva să ne spui, pasăre colibri ?*

Dansează fără oprire, tot mai uşori, parcă luîndu-şi zborul, şi intonează cîntecele sacre care preamăresc apropiata naştere a celuilalt pămînt.

— *Scînteiază, scînteiază, pasăre colibri !*

În căutarea paradisului, au ajuns pînă la ţărmul mării şi pînă în centrul Americii. Au străbătut păduri adînci şi lanţuri de munţi şi au trecut rîuri prin vad, căutînd pămîntul cel nou, care nu va cunoaşte nici bătrîneţea, nici boala, pentru ca nimic să nu mai întrerupă nesfîrşita sărbătoare a vieţii. Cîntecele spun că porumbul va creşte singur, iar săgeţile îşi vor lua zborul fără ca o mînă omenească să încordeze arcul ; şi nu va mai fi nevoie de pedeapsă, nici de iertare, pentru că nu vor mai exista oprelişti, nici învinuiri. *(72 şi 232)* *

* Cifrele indică sursele consultate de autor şi trimit la lista de la pag. 440.

1701 / Valea rîului Salinas

Pielea Domnului

Indienii chiriguanos, din neamul guaraní, au plutit pe rîul Pilcomayo, cu ani sau cu secole în urmă, şi au ajuns pînă la graniţele imperiului incaş. Acolo s-au oprit. În faţa primelor înălţimi ale Anzilor, aşteptînd pămîntul care nu cunoaşte suferinţa, nici moartea, căutătorii paradisului cîntă şi dansează.

Indienii chiriguanos nu cunoşteau hîrtia. Descoperă hîrtia, cuvîntul scris, cuvîntul tipărit, o dată cu apariţia în ţinuturile acestea a călugărilor franciscani din Chuquisaca*, care au străbătut cale lungă şi poartă cu ei, în desagi, cărţile sfinte.

Pentru că nu cunoşteau hîrtia şi nu ştiau că au nevoie de ea, indienii nu aveau nici un cuvînt ca să o numească. Astăzi o botează *pielea Domnului*, pentru că hîrtia serveşte ca să trimiţi mesaje prietenilor de departe. *(233 şi 252)*

1701 / São Salvador de Bahía

Cuvîntul Americii

Părintele Antonio Vieira a murit la cumpăna veacurilor, dar nu şi glasul său, care continuă să-i apere pe oropsiţi. Pe pămînturile Braziliei răsună mereu vii, de parcă acum ar fi fost rostite, cuvintele apostolului celor nefericiţi şi prigoniţi.

Într-o seară, părintele Vieira a vorbit despre profeţii din vechime. Ei nu se înşelau, a spus, cînd citeau destinul în măruntaiele animalelor sacrificate. În măruntaie, aşa a spus. În măruntaie, şi nu în cap, pentru că mai bun profet e cine poate să iubească decît acela care poate judeca. *(351)*

1701 / Paris

Tentaţia Americii

În cabinetul său din Paris, un înţelept geograf stă pe gînduri. Guillame Deslile desenează hărţi precise ale cerului şi pămîntului. Să includă El Dorado pe harta Americii ? Să deseneze, după tradiţie, lacul misterios, undeva spre izvoarele fluviului Orinoco ? Deslile se întreabă dacă vor fi existînd într-adevăr apele de aur despre care Walter Raleigh a spus că sînt tot atît de întinse ca Marea Caspică. Există sau au existat în carne şi oase principii care se scufundă şi înoată, peşti unduitori de aur, la lumina torţelor ?

Lacul figurează pe toate hărţile desenate pînă acum. Uneori se numeşte El Dorado ; alteori, Parima. Dar Deslile cunoaşte, din auzite sau

* Chuquisaca — vechiul nume al oraşului bolivian Sucre.

Scanned with OKEN Scanner

din ce a citit, mărturii care-l fac să se îndoiască. Căutînd El Dorado, mulţi soldaţi şi-au încercat norocul şi au pătruns adînc în îndepărtata Lume Nouă, ajungînd în locurile unde se încrucişează cele patru vînturi şi se amestecă toate culorile şi durerile, dar nu l-au găsit. Spanioli, portughezi, englezi, francezi şi germani au traversat abisuri săpate de zeii americani cu unghiile şi cu dinţii, au violat selve încinse de fumul de tutun suflat de zei, au plutit pe rîuri izvorîte din copaci uriaşi pe care zeii i-au smuls din rădăcină şi au schingiuit sau au ucis indieni pe care zeii i-au creat din saliva, răsuflarea sau visul lor. Dar în tării a dispărut şi în tării dispare, mereu, aurul fugar, iar lacul se risipeşte înainte ca vreun european să ajungă la el. El Dorado pare a fi numele unui mormînt fără coşciug şi fără giulgiu.

Sînt două secole de cînd lumea s-a mărit şi a devenit rotundă. În răstimpul acesta urmăritorii himerelor au pornit, din toate porturile, spre pămînturile Americii. Sub oblăduirea unui zeu navigator şi cuceritor, traversează, înghesuiţi pe corăbii, marea cea mare. Alături de preoţii şi plugarii pe care Europa nu i-a ucis în război, în timpul molimelor sau al foametei, călătoresc negustori, soldaţi, vîntură-lume, mistici şi aventurieri. Toţi caută minunea. Pe celălalt ţărm al mării, magica mare care spală crimele şi transformă destinele, îi aşteaptă, cu braţele larg deschise, promisiunea promisiunilor tuturor timpurilor. Acolo, cerşetorii se vor răzbuna. Acolo, orice coate-goale va deveni marchiz, orice pungaş va intra în rîndul sfinţilor, iar condamnaţii la spînzurătoare vor întemeia oraşe. Fete de măritat, domnişoare cu zestre bogată vor deveni femeile pierdute care trăiesc vînzîndu-şi trupul. *(326)*

Păzitorul Americii

În noaptea cea mai neagră trăiau locuitorii din vechime ai cordilierei andine. Condorul le-a adus soarele. Condorul, cea mai bătrînă dintre zburătoare, a lăsat să cadă în munţi o picătură de aur. Indienii au adunat-o şi au suflat cît îi ţineau plămînii, şi suflînd aurul pe cer, l-au lăsat acolo, atîrnat pe vecie. Soarele transpira aur, iar cu aurul razelor lui indienii au modelat animalele şi plantele care populează pămîntul.

Într-o noapte, luna a strălucit deasupra piscurilor, învăluită în trei nimburi : unul de sînge, prevestind războiul ; altul de foc, prevestind incendii ; şi un nimb negru, prevestind ruina. Atunci, indienii au fugit spre platourile înalte. Cu aurul sfînt la spinare, şi-au dat drumul în fundul lagunelor şi al vulcanilor.

Condorul, cel care le-a adus locuitorilor din Anzi soarele, este păzitorul acestor comori. Cu largi aripi nemişcate zboară pe deasupra piscurilor înzăpezite, pe deasupra apelor şi a craterelor fumegînde. Aurul îl înştiinţează cînd vede apropiindu-se lăcomia : aurul ţipă, şuieră şi strigă. Condorul se năpusteşte în picaj : cu ciocul le smulge hoţilor ochii, iar cu ghearele le sfîşie carnea.

Doar soarele poate vedea spinarea condorului, capul lui pleşuv, gîtul lui zbîrcit. Numai soarele îi cunoaşte singurătatea. Văzut de pe pămînt, condorul e un zbor invulnerabil. *(246)*

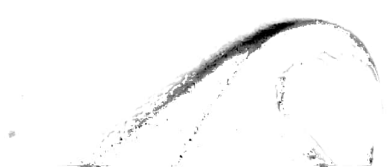

Scanned with OKEN Scanner

1701 / Ouro Preto

Arte hoţeşti

Muntele de argint din Potosi nu e o himeră, nici galeriile adînci de pe cuprinsul Mexicului nu conţin doar nebunie şi întuneric, iar rîurile din centrul Braziliei dorm în albii de aur adevărat.

Aurul din Brazilia se adjudecă prin şiretlicuri sau în toiul încăierărilor, dacă ai noroc sau ştii să fugi de moarte. Cine scapă cu viaţă rămîne cu averi imense, chiar dacă trebuie să-i predea regelui portughez a cincea parte din tot. A cincea parte, dacă judecăm drept, e ceva. Mult, mult aur iese prin contrabandă, şi nu se poate pune capăt acestei situaţii nici aşezînd mai mulţi paznici decît copacii pădurilor dese din regiune. Traficul cu aur le ia preoţilor din minele Braziliei mai mult timp decît mîntuirea sufletelor. Sfinţii de lemn, goi pe dinăuntru, sînt tocmai potriviţi pentru asemenea îndeletniciri. Departe, pe ţărm, călugărul Roberto falsifică ştanţe de marcat cu uşurinţa cu care s-ar ruga sau ar bate mătăniile : în felul acesta, sigiliul coroanei licăre pe drugii de aur dobîndiţi pe căi nu tocmai cinstite. Roberto, călugăr benedictin al mănăstirii din Sorocaba, a mai fabricat şi o cheie miraculoasă care dă gata orice lacăt. *(11)*

1703 / Lisabona

Aurul, călător în tranzit

Cu cîţiva ani în urmă, guvernatorul general al Braziliei a făcut unele profeţii, pe cît de nimerite, tot pe atît de inutile. Din Bahía, João de Lencastre l-a avertizat pe regele Portugaliei că hoardele de aventurieri vor transforma regiunea minieră într-un sanctuar al criminalilor şi al vagabonzilor, dar, mai ales, i-a anunţat alt pericol, cu mult mai grav : Portugaliei putea să i se întîmple, cu aurul, ceea ce i se întîmplase Spaniei cu argintul, pe care nici nu-l primeşte bine din America şi trebuie să se şi despartă de el, cu ochii în lacrimi. Aurul brazilian s-ar putea să intre prin golful Lisabonei şi, fără să se oprească pe pămîntul portughez, să-şi continue pe rîul Tajo călătoria spre Anglia, Franţa, Olanda, Germania...

Venind parcă să întărească profeţiile guvernatorului, se semnează tratatul de la Methuen. Portugalia va plăti cu aur brazilian stofele englezeşti. Cu aur din Brazilia, o colonie care nu-i aparţine, Anglia va da un nemaipomenit impuls dezvoltării sale industriale. *(11, 48 şi 226)*

1709 / Insulele Juan Fernández

Robinson Crusoe

Marinarul de cart zăreşte focuri îndepărtate. Ca să ajungă la ele, filibusterii de pe *Duke* schimbă direcţia şi îndreaptă prova spre coastele chiliene.

Scanned with OKEN Scanner

Corabia se apropie de insulele Juan Fernández. O canoe purtată de valuri îi iese în întîmpinare. Pe covertă urcă un ghem de cîlți și de jeg, scuturat de febră și scoțînd pe gură sunete neinteligibile.

După cîteva zile, căpitanul Rogers începe să înțeleagă. Naufragiatul se numește Alexander Selkirk și e un coleg scoțian, priceput într-ale corăbiilor, navigației și jafului. A sosit pe coastele din Valparaíso cu expediția piratului William Dampier. Mulțumită Bibliei, cuțitului și puștii, Selkirk a supraviețuit mai bine de patru ani, singur-singurel, pe una dintre insule. Din mațe de ied și-a făcut unelte de pescuit ; gătea cu sarea cristalizată pe stînci și se lumina cu grăsime de focă. Și-a ridicat o colibă pe o înălțime și, lîngă ea, un țarc pentru capre. Pe un trunchi de copac nota scurgerea timpului. Furtuna i-a adus resturile unui naufragiu și un indian pe jumătate înecat. Indianului i-a pus numele Vineri, pentru că în ziua aceea era vineri. De la el a învățat secretele plantelor. Cînd a apărut corabia, Vineri a preferat să rămînă pe loc. Selkirk i-a jurat că se va întoarce, iar Vineri l-a crezut.

Peste zece ani, Daniel Defoe va publica la Londra aventurile unui naufragiat. În romanul acesta, Selkirk va fi Robinson Crusoe, născut în York. Expediția piratului britanic Dampier, care jefuise coastele peruane și chiliene, va deveni o respectabilă întreprindere de comerț. Insulița golașă și lipsită de istorie va sări din Oceanul Pacific la gurile fluviului Orinoco, iar naufragiatul va trăi pe ea douăzeci și opt de ani. Și Robinson va salva viața unui sălbatic mîncător de oameni : *master*, „stăpîne", va fi primul cuvînt pe care acesta va învăța să-l rostească în engleză. Selkirk însemna cu vîrful cuțitului urechile fiecărei capre pe care o prindea. Robinson va proiecta fracționarea insulei, regatul său, pentru a o vinde în loturi ; va prețălui fiecare obiect adunat de pe corabia naufragiată, va ține contabilitatea a tot ce va produce pe insulă și va face bilanțul fiecărei situații, *debitul* întîmplărilor nefericite și *creditul* celor norocoase. Robinson va trece, asemenea lui Selkirk, prin grelele încercări ale singurătății, spaimei și nebuniei ; dar în ceasul salvării, Alexander Selkirk e o momîie care tremură din toate mădularele, nu mai știe să vorbească și se sperie de orice. Robinson Crusoe, în schimb, îmblînzitor victorios al naturii, se va întoarce în Anglia, însoțit de credinciosul său Vineri, făcînd socoteli și punînd la cale noi aventuri. *(92, 149 și 259)*

1711 / Paramaribo

Ele au tăcut

Sclavului care fuge pentru prima oară, olandezii îi taie tendonul lui Ahile, iar celui care se încăpățînează să o facă și a doua oară, îi amputează piciorul drept ; cu toate acestea, molima libertății, care se întinde în întreg Surinamul, nu poate fi oprită.

Căpitanul Molinay coboară pe rîu pînă la Paramaribo. Expediția se întoarce cu două căpățîni. Au trebuit să decapiteze prizonierele, pen-

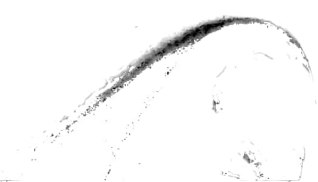

tru că nu se mai puteau mişca întregi prin selvă. Pe una o chema Flora, pe cealaltă, Sery. Încă mai au privirea aţintită spre cer. N-au deschis gura, în ciuda loviturilor de bici, a focului şi a cleştilor încinşi la flacără, tăcînd cu încăpăţînare, de parcă n-ar mai fi rostit o vorbă din ziua îndepărtată cînd au fost îngrăşate, mîzgălite cu ulei, rase în cap şi cînd li s-au desenat stele şi semiluni pe creştet, ca să fie bine vîndute pe piaţa din Paramaribo. Flora şi Sery n-au mai ieşit din muţenie. Soldaţii le întrebau unde se ascund negrii fugari, iar ele se uitau la cer, fără să clipească, urmărind cu privirea norii ca niste munţi care pluteau, acolo sus, în derivă. *(173)*

Elc poartă viaţa în păr

Oricît de mulţi negri ar fi crucificaţi sau atîrnaţi într-un cîrlig de fier care le străpunge pieptul, tot nu se poate pune capăt fugii de pe cele patru sute de plantaţii, cîte sînt pe coastele Surinamului. În adîncul selvei, un leu negru flutură pe steagul galben al cimarronilor. Lipsind gloanţele, armele trag cu pietricele sau cu nasturi de os ; dar cel mai bun aliat împotriva coloniştilor olandezi este selva de nepătruns.

Înainte de a fugi, sclavele fură seminţe de orez şi de porumb, boabe de grîu şi de fasole şi sîmburi de dovleac. Părul lor enorm slujeşte drept hambar. Cînd ajung la adăposturile din inima selvei, femeile îşi scutură capul, fecundînd, în felul acesta, pămîntul liber. *(173)*

Cimarrón

Caimanul, deghizat în trunchi de copac, se bucură de soare. Doar ochii i se mişcă melcului, în vîrful coarnelor. Cu volute de acrobat, păsările îşi fac curte. Păianjenul mascul se caţără pe pînza periculoasă ţesută de femelă, aşternut şi giulgiu în care va îmbrăţişa şi va fi înghiţit. O liotă de maimuţe se lansează la asalt, în coroanele copacilor, pentru a captura fructele sălbatice ; ţipetele maimuţelor asurzesc pădurea şi acoperă litaniile greierilor şi întrebările păsărilor. Dar se aud paşi de vată pe covorul de frunze şi, deodată, selva amuţeşte şi paralizează, se ghemuieşte şi aşteaptă. Cînd răsună primul bubuit de puşcă, selva întreagă o rupe speriată la fugă.

Împuşcătura e semnul unei vînători de negri fugari. *Cimarrón*, cuvînt antilez, înseamnă „săgeată care caută libertatea". Aşa numeau spaniolii taurul care fugea în munţi, apoi cuvîntul a intrat şi în alte limbi, *chimarrão, maroon, marron*, pentru a desemna sclavul care în întreaga Americă se adăposteşte în pădure sau în mlaştini ori în fundul trecătorilor şi, departe de stăpîn, îşi ridică o casă liberă şi o apără deschizînd drumuri false şi întinzînd capcane aducătoare de moarte.

Cimarrón-ul gangrenează societatea colonială. *(264)*

Scanned with OKEN Scanner

1711 / Murrí

Nu sînt niciodată singuri

Există şi indieni *cimarrones*. Pentru a-i închide sub controlul preoţilor şi al căpitanilor, se înfiinţează temniţe precum nou-născutul sat Murrí, din regiunea Chocó.

Aici au sosit cu cîtva timp în urmă canoele imense cu aripi albe, căutînd rîurile de aur care coboară din cordilieră ; şi de atunci indienii fug întruna. În peregrinările prin selvă şi pe malul rîurilor îi însoţesc nenumărate duhuri.

Vrăjitorul cunoaşte glasurile care cheamă duhurile. Pentru a-i înzdrăveni pe bolnavi, suflă într-o cochilie de melc spre frunzişurile locuite de pecari, pasărea paradisului şi peştele cîntător. Pentru a-i îmbolnăvi pe cei sănătoşi, le vîră în bojoci fluturele morţii. Vrăjitorul ştie că în ţinutul Chocó pe pămînt, în aer şi în apă mişună duhurile. *(121)*

1711 / Palenque de San Basilio

Regele cel negru, sfîntul cel alb şi sfînta lui femeie

Cu mai bine de un secol în urmă, negrul Domingo Bioho a fugit de pe galerele din Cartagena de Indias şi a devenit rege războinic al mlaştinii. Armate întregi de cîini şi de archebuzieri l-au urmărit şi l-au vînat, iar Domingo a fost de mai multe ori spînzurat. În mai multe zile de adevărată sărbătoare, Domingo a fost tîrît pe străzile Cartagenei, legat de coada unui măgar, şi de mai multe ori i s-a tăiat mădularul şi a fost înfipt în vîrful unei suliţe. Vînătorii săi au fost răsplătiţi cu nenumărate favoruri şi cu pămînturi, şi nu o dată li s-a conferit titlul de marchiz ; dar în aşezările negrilor fugari de pe canalul Dique şi de la gurile rîului Cauca, Domingo Bioho domneşte mai departe, iar inconfundabilul lui chip vopsit e numai zîmbet.

Negrii liberi trăiesc în stare de alertă, antrenîndu-se pentru luptă imediat după naştere, apăraţi din toate părţile de rîpe, de prăpăstii şi de şanţuri adînci cu spini veninoşi. Cea mai importantă aşezare din regiune, care există şi rezistă de mai bine de un secol, va purta nume de sfînt. Se va numi San Basilio, pentru că efigia acestuia va sosi curînd de pe rîul Magdalena. San Basilio va fi primul alb autorizat să intre. Va veni cu o mitră şi un toiag de conducător şi va aduce cu el o bisericuţă de lemn cu multe minuni înăuntru. Nu-l va speria scandalul goliciunii, nici nu va vorbi vreodată pe ton de stăpîn. *Cimarrones* îi vor oferi o casă şi o femeie. Îi vor face rost de o sfîntă, Catalina, pentru ca pe lumea cealaltă Domnul să nu-i dea de nevastă o măgăriţă şi ca împreună, cît vor dăinui, să se bucure de lumea aceasta. *(108 şi 120)*

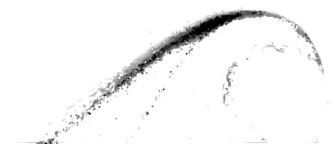

Scanned with OKEN Scanner

Maríapalito

În ţinuturile unde domneşte Domingo Bioho trăiesc o mulţime de vietăţi. Cele mai de temut sînt tigrul, şarpele boa şi şarpele care se confundă cu lianele şi se strecoară în colibe. Cele mai fascinante sînt peştele *mayupa*, care se baligă prin cap, şi maríapalito.

Ca şi păianjenul, maríapalito îşi devorează amanţii. Cînd masculul o îmbrăţişează pe la spate, întoarce spre el faţa ei fără bărbie, îl măsoară cu ochi mari, bulbucaţi, îşi înfige dinţii în el şi îl înghite pe îndelete, pînă nu mai rămîne nimic.

Maríapalito e foarte cucernică. Tot timpul ţine braţele de parcă s-ar ruga, şi aşa, rugîndu-se, mănîncă. *(108)*

1712 / Santa Marta

De la piraterie la contrabandă

Între pulpele verzi ale Sierrei Nevada, care îşi înmoaie picioarele în mare, se ridică o clopotniţă înconjurată de case de lemn şi paie. În ele trăiesc cele treizeci de familii albe din portul Santa Marta. De jur împrejur, în colibe de trestie şi lut acoperite cu frunze de palmier, trăiesc indienii, negrii şi corciturile pe care nimeni n-a avut curiozitatea să le numere.

Piraţii au fost dintotdeauna coşmarul ţărmurilor acestora. Cu cincisprezece ani în urmă, episcopul din Santa Marta a trebuit să demonteze orga şi să improvizeze din ea muniţii. Cu o săptămînă în urmă, corăbiile engleze au răzbătut prin focul tunurilor din forturile care apără golful, iar dimineaţa le-a găsit aşteptînd liniştite lîngă ţărm.

Toată lumea a fugit în munţi.

Piraţii nu s-au grăbit. N-au furat nici o batistă, n-au dat foc nici unei case.

Locuitorii, temători, s-au apropiat puţin cîte puţin ; şi Santa Marta a devenit acum o piaţă plină de veselie. Piraţii, înarmaţi pînă în dinţi, au venit să vîndă şi să cumpere. Se tocmesc, dar plătesc cinstit.

Dincolo de mare, atelierele britanice cresc şi au nevoie de pieţe. Numeroşi piraţi devin contrabandişti, cu toate că nici unul dintre ei habar nu are ce dracu' o fi vrînd să însemne *acumularea de capital. (36)*

1714 / Ouro Preto

Medicul din mine

Medicul acesta nu crede în doctorii, nici în prafurile grozav de scumpe venite din Portugalia. N-are încredere în lăsările de sînge şi în purgative şi nu-l prea ia în seamă pe patriarhul Galenus şi tabla legilor lăsată de el. Luis Gomes Ferreira îşi sfătuieşte pacienţii să facă o baie pe zi, lucru care în Europa ar fi semn sigur de erezie sau de nebunie, şi le prescrie ierburi şi rădăcini de prin partea locului. Multe vieţi a salvat

Scanned with OKEN Scanner

doctorul Ferreira mulţumită bunului simţ şi îndelungatei experienţe a indienilor sau cu *moza blanca,* rachiul din trestie, care te scoală din morţi.

Totuşi, prea puţin sau chiar nimic nu poate face medicul împotriva obiceiului minerilor de a se distra sfîrtecîndu-se reciproc cu lovituri de cuţit sau cu focuri de puşcă. Aici, o avere ţine doar cît ai clipi din ochi, iar viclenia e mai preţioasă decît vitejia. Toate ştiinţele se dovedesc neputincioase în războiul necruţător pentru cucerirea pămîntului negru care ascunde soarele în el. Căpitanul Tomás de Souza, vistiernic regal, umbla căutînd aur şi a găsit plumb. Medicului nu i-a mai rămas de făcut decît semnul crucii. Căpitanul trebuie să fi avut, credea lumea, pe puţin o tonă de aur pusă deoparte, dar creditorii n-au găsit decît o mînă de sclavi ca să şi-i împartă între ei.

Rareori medicul se ocupă de un bolnav negru. În minele braziliene, sclavul e folosit şi aruncat. Zadarnic le recomandă doctorul Ferreira stăpînilor un tratament mai grijuliu, fiindcă procedînd aşa cum procedează păcătuiesc împotriva Domnului şi a propriilor lor interese. În spălătoriile de aur şi în galeriile subterane, negrii trăiesc mai puţin de zece ani. Cu un pumn de aur se cumpără un copil nou, care costă cît o mînă de sare sau cît un porc. *(48)*

1714 / Vila Nova do Príncipe

Jacinta

Ea sfinţeşte pămîntul pe care calcă. Jacinta de Siqueira, africană din Brazilia, este întemeietoarea acestei aşezări a Principelui şi a minelor de aur din rîpele Quatro Vintens. Femeie neagră, femeie verde, Jacinta se deschide şi se închide, ca o plantă carnivoră, înghiţind bărbaţi şi aducînd pe lume copii de toate culorile pe pămînturile acestea netrecute încă pe hartă. Jacinta înaintează, desţelenind selva, în fruntea bandiţilor care o urmează călare pe măgari, desculţi, înarmaţi cu puşcoace vechi, şi care la intrarea în mină îşi lasă conştiinţa atîrnată de o creangă sau o îngroapă în mocirlă : Jacinta, născută în Angola, sclavă din Bahía, maică a aurului din Minas Gerais. *(89)*

1716 / Potosí

Holguín

Viceregele din Lima, don Diego Rubio Morcillo de Auñón, intră în Potosí pe sub o sută douăzeci de arcuri triumfale de argint lucrat în relief, de-a lungul unui tunel de tablouri înfăţişîndu-i pe Icar şi pe Eros, pe Mercur, pe Endimion, Colosul din Rodos şi pe Enea părăsind Troia.

Potosí, vai, nu mai e ce a fost. Populaţia i s-a redus la jumătate. Oraşul îl primeşte pe vicerege pe străzi de lemn, nu de argint. Dar, ca în vremurile bune, răsună tobe şi trîmbiţe : paji în livrele elegante luminează, cu sfeşnice de ceară, drumul căpitanilor călări, al guvernatorilor şi judecătorilor, al corregidorilor, amabasadorilor... O dată cu noap-

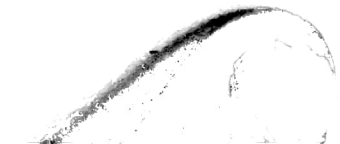

Scanned with OKEN Scanner

tea soseşte, strălucitoare, mascarada : oraşul îi oferă vizitatorului prăfuit omagiul celor doisprezece eroi ai Spaniei, celor doisprezece pairi ai Franţei şi celor douăsprezece sibile. În veşmintele lor strălucitoare, îl salută Cidul Campeador şi împăratul Carol, toate nimfele, toţi prinţii arabi şi toţi regii etiopieni cîţi au existat aievea sau doar în vis.

Melchor Pérez Holguín face portretul zilei acesteia minunate. Pictează cele o mie de personaje, unul după altul, şi pictează oraşul Potosí, şi dealul cel mai generos din univers, culori ale ţărînei, sînge, fum, străluciri de argint, şi îşi pictează propria imagine, undeva, în josul pînzei cu ample desfăşurări : Holguín, metisul de vreo cincizeci de ani, cu nas acvilin, cu părul lung revărsîndu-se de sub pălăria moale cu boruri late şi cu paleta într-o mînă. Mai pictează doi bătrînei sprijiniţi în baston şi scrie cuvintele care le ies din gură :

— *Fată scofîlcită ai mai văzut atîta minunăţie la un loc ?*

— *Bisez în o sută şi atîţia ani nici cam văzut mai grozavă măreţie.*

Poate că Holguín nu ştie că minunăţia o creează el, crezînd că se mărgineşte să copieze ; nu ştie nici că opera sa va continua să trăiască după ce splendorile oraşului Potosí se vor fi stins de mult şi nimănui nu-i va mai păsa de viceregi. *(16 şi 215)*

1716 / Cuzco

Zugravii de icoane

Diego Quispe Tito, maestrul lui Holguín, a murit puţin după ce i-au murit ochii. Învăluit în primele falduri ale nevederii, a reuşit totuşi să-şi picteze propria imagine, în drum spre paradis, cu canaful imperial al incaşilor atîrnîndu-i pe frunte. Quispe a fost cel mai talentat artist indian din Cuzco. În operele sale, papagalii îşi întreţes zborul cu cel al îngerilor şi coboară să se odihnească pe umerii sfîntului Sebastián ciuruit de săgeţi. Figuri, păsări şi fructe de prin partea locului se strecoară prin contrabandă în peisaje europene sau cereşti.

În timp ce spaniolii ard în Piaţa Mare flautele *quena* şi ponchourile, zugravii de icoane din Cuzco aranjează lucrurile în aşa fel încît să picteze castroane cu *aguacate*, ardei iuţi, *chirimoyas*, căpşuni şi gutui pe masa Cinei cea de Taină, şi îl pictează pe pruncul Iisus ieşind din pîntecele Fecioarei, iar pe Fecioară dormind într-un pat de aur îmbrăţişată cu sfîntul Iosif.

Poporul înalţă cruci de porumb sau le împodobeşte cu ghirlande de flori de cartof ; iar la picioarele altarelor aşază drept ofrandă dovleci şi lubeniţe. *(138 şi 300)*

Maria, Maica Ţărînă

În bisericile de aici, Fecioara apare de obicei încoronată cu pene sau apărată de umbrele, ca o prinţesă incaşă, iar Dumnezeu Tatăl în chip de soare, între maimuţe care susţin coloane şi rame cu fructe, păsări şi peşti de la tropice.

Scanned with OKEN Scanner

O pînză nesemnată o arată pe Fecioara Maria pe dealul de argint din Potosí, între soare şi lună. De-o parte îl are pe Papa de la Roma, iar de cealaltă, pe regele Spaniei. Dar Maria nu este pe deal, ci *în* el, *este* dealul, un deal cu figură de femeie şi mîini care fac danii, Maria-deal, Maria-piatră, fecundată de Dumnezeu aşa cum soarele fecundează pămîntul. *(137)*

Pachamama

Pe platourile înalte din Anzi, *mama* este Fecioara, şi tot *mama* sînt pămîntul şi timpul.

Se supără pămîntul, maica ţărînă, Pachamama, dacă cineva bea fără să o poftească şi pe ea. Dacă îi e foarte sete, sparge vasul şi împrăştie cioburile.

Ei i se oferă placenta noului născut, îngropînd-o printre flori, ca să trăiască pruncul ; şi ca să trăiască dragostea, îndrăgostiţii îngroapă cosiţe îngemănate.

Cu braţele ei, zeiţa pămîntului îi opleşte pe cei obosiţi şi pe cei sărmani, care din ea au ieşit, şi se deschide să-i adăpostească la sfîrşitul călătoriei. De sub pămînt, morţii o fac să înflorească. *(247)*

Sirenele

În porticul principal al catedralei din Puno, Simón de Asto va ciopli în piatră două sirene.

Cu toate că sirenele simbolizează păcatul, artistul nu va sculpta monştri. Artistul va crea două frumoase indiene, care vor cînta pline de veselie la ghitară şi vor iubi fără umbră de păcat. Ele vor fi sirenele andine, Quesintuu şi Umantuu, care în timpuri străvechi s-au ivit din apele lacului Titicaca pentru a face dragoste cu zeul Tunupa, zeu aymara al focului şi al fulgerului, care a lăsat în urma lui, ca semn că a trecut pe aici, un lanţ de vulcani. *(137)*

1717 / Québec

Bărbatul care nu credea în iarnă

După cum a povestit Rabelais şi a repetat Voltaire, în Canada frigul e atît de mare, încît cuvintele îngheaţă cînd ies pe gură şi rămîn atîrnate în aer. În ultimele zile ale lui aprilie, primele raze ale soarelui sparg gheţurile rîului, iar primăvara năvăleşte cu trosnete de înviere. Atunci, abia atunci se aud frazele rostite în timpul iernii.

Coloniştii francezi se tem de iarnă mai mult decît de indieni şi invidiază animalele care o petrec dormind. Nici ursul, nici marmota nu cunosc ororile frigului : părăsesc lumea pentru cîteva luni, lăsînd iarna să crape copacii cu bubuituri de puşcă şi să transforme oamenii în statui cu sîngele îngheţat şi carnea de marmură.

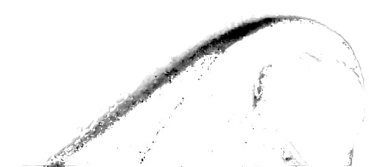

Scanned with OKEN Scanner

Portughezul Pedro da Silva își petrecea iernile într-o sanie trasă de cîini, împărțind scrisori pe ghețurile fluviului Sfîntul Laurențiu. Vara călătorea în canoe și uneori, din cauza vîntului, drumul între Québec și Montréal îi lua o lună încheiată. Pedro aducea decrete ale guvernatorului, rapoarte ale preoților și funcționarilor, oferte ale vînzătorilor de blănuri, promisiuni ale prietenilor, secrete ale amanților.

Primul poștaș din Canada a muncit timp de un sfert de veac fără să ceară permisiunea iernii. Acum, a murit. *(96)*

1717 / Insula Dupas

Întemeietorii

Harta Canadei ocupă un perete întreg. Între coasta de est și marile lacuri, cîteva orașe, cîteva forturi. În rest, un imens spațiu plin de mister. Pe celălalt perete, sub țevile încrucișate ale muschetelor, atîrnă scalpuri de indieni dușmani, înnegrite de fumul de tutun.

Legănîndu-se în balansoar, Pierre de la Vérendrye strînge pipa în dinți. La Vérendrye nu aude scîncetele fiului său nou-născut. Cu ochii mijiți se uită la hartă și se lasă purtat de rîurile năvalnice pe care nici un european nu a mai navigat pînă acum.

A scăpat cu viață de pe cîmpurile de bătaie din Franța, unde fusese dat drept mort din cauza unei împușcături în piept și a tăieturilor de sabie. În Canada, slavă Domnului, are ce mînca, mulțumită grîului pe care îl culege de pe propriile pămînturi și pensiei lui de sublocotenent invalid de război ; dar se plictisește și delirează.

Picioarele sale rănite l-au purtat mai departe decît visurile lui cele mai nebunești. Explorările lui La Vérendrye vor face ca această hartă să pară ridicolă. Mergînd spre vest, în căutarea mării care se întinde pînă pe coastele Chinei, va ajunge, în nord, în locuri unde e așa de frig, că țeava muschetei explodează dacă vrei să tragi un foc, iar în sud va ajunge la rîul Missouri, necunoscut pînă atunci. Copilul care plînge alături de el, în leagănul de lemn, va fi descoperitorul zidului de netrecut al Munților Stîncoși.

Misionari și negustori de blănuri vor merge pe urmele exploratorului. Așa a fost mereu. Așa s-a întîmplat și cu Cartier, și cu Champlain, și cu La Salle.

Europa plătește bine blănurile de castor, nutrie, jder, cerb, vulpe și urs. În schimbul blănurilor, indienii primesc arme, ca să se omoare între ei sau ca să moară în războaiele dintre englezii și francezii care își dispută pămînturile lor. Indienii mai primesc și rachiu, care-l transformă într-un boț de carne pe războinicul cel mai zdravăn, și molime mai cumplite decît cele mai grozave furtuni de zăpadă. *(176 și 330)*

Portret de indieni

Printre indienii din Canada n-o să găsești nici pîntecoși, nici cocoșați, spun călugării și exploratorii francezi. Șchiopi, orbi și chiori, dacă vor fi existînd, sînt doar cei răniți în război.

Scanned with OKEN Scanner

Nu cunosc proprietatea, nici invidia, povestește Pouchot, și numesc banii *șarpele francezilor.*

Consideră că e ridicol să te supui semenului tău, spune Lafitau. Șefii lor sînt aleși și nu se bucură de nici un privilegiu ; iar cel căruia începe să-i placă să comande e destituit. Femeile își spun părerea și hotărăsc alături de bărbați. Sfaturile bătrînilor și adunările publice au ultimul cuvînt ; dar nici un glas omenesc nu e mai puternic decît limbajul viselor.

Se supun viselor așa cum creștinii se supun voinței Domnului, observă Brébeuf. Li se supun zi de zi, pentru că, noapte de noapte, sufletul vorbește în vis ; iar la sfîrșitul iernii, cînd se sparg ghețurile care acoperă lumea, închină visurilor o mare sărbătoare. Atunci, indienii se deghizează și orice nebunie e permisă.

Mănîncă atunci cînd le e foame, notează Cartier. Singurul lor orologiu e foamea.

Sînt libertini, avertizează Le Jeune. Atît femeia cît și bărbatul pot desface cînd vor căsătoria. Fecioria nu înseamnă mare lucru pentru ei. Champlain a descoperit bătrîne care se căsătoriseră și de douăzeci de ori.

După Le Jeune, munca nu le place deloc, în schimb, îi încîntă să născocească minciuni. Nu cunosc arta, în afara celei de a jupui căpățînile dușmanilor. Sînt răzbunători : din răzbunare mănîncă păduchi și viermi sau orice gînganie care se înfruptă cu carne de om. Nu sînt în stare, constată Biard, să pătrundă o idee abstractă.

După Brébeuf, indienii nu pot pricepe ideea de infern. Nu auziseră niciodată vorbindu-se de pedeapsa veșnică. Dacă un creștin îi amenință cu infernul, sălbaticii întreabă : *Acolo, în iad, or să fie și prietenii mei ? (97)*

Cîntece ale indienilor chippewa, din regiunea Marilor Lacuri

Adesea
mi-e milă de mine
și vîntul mă poartă
prin ceruri.

Tufa
s-a așezat sub copac
și cîntă.
(38 și 340)

1718 / São José del Rei

Stîlpul infamiei

Hoarda de aventurieri culcă la pămînt pădurea, despică munții, deviază rîurile ; și în timp ce focul scoate sclipiri din pietrele ruginoase, căutătorii de aur se hrănesc cu broaște rîioase și cu rădăcini, întemeind orașe sub dublul semn al foamei și al pedepsei.

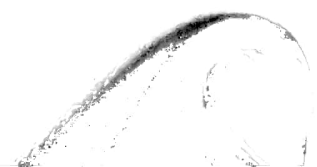

Scanned with OKEN Scanner

Instalarea stîlpului infamiei marchează naşterea oraşelor în regiunea braziliană a aurului : stîlpul infamiei este centrul a tot şi a toate ; în jurul lui se vor rîndui casele, iar în vîrful dealurilor se vor înălţa bisericile ; stîlpul infamiei are o coroană în vîrful lui înalt şi o pereche de lanţuri pentru a lega sclavii nesupuşi, care merită biciul.

Ridicînd spada în faţa stîlpului infamiei, contele de Assumar consfinţeşte naşterea localităţii São José del Rei. Patru luni a durat călătoria de la Rio de Janeiro pînă aici ; pe drum a trebuit să mănînce carne de maimuţă şi furnici prăjite.

Pămîntul acesta îl umple de spaimă şi de scîrbă. Contele de Assumar, guvernator în Minas Gerais, crede că spiritul de nesupunere este a doua natură a acestor oameni arţăgoşi, care nici măcar nu au un acoperiş deasupra capului ; aici, spune el, aştrii îndeamnă la dezordine, apa exhală răzmeriţe, iar din pămînt ies aburii răzvrătirii : norii sînt obraznici, aerul n-are astîmpăr, iar aurul e lipsit de ruşine.

Contele ordonă să se taie capul oricărui sclav fugar şi organizează miliţii pentru urmărirea negrilor răsculaţi. Cei *fără de rasă,* nici albi, nici negri, fii mizerabili ai stăpînului şi ai sclavei, sau mulţimea corciturilor cu sînge amestecat, vor fi vînătorii sclavilor fugari. Născuţi ca să trăiască în afara legii, sînt destul de buni ca să moară omorînd. De mulatri şi de metişi nu se poate plînge nimeni că ar fi prea puţini ; lipsind pe aici femeile albe, nu e chip să duci la îndeplinire voinţa regelui, care a poruncit de la Lisabona să se evite *descendenţa nesănătoasă şi impură. (122 şi 209)*

1719 / Potosí

Ciuma

Cu trei ani în urmă, cerul a trimis un avertisment, *foc înspăimîntător, prevestire a calamităţii :* cometa, soare slobozit, soare smintit, arăta spre dealul din Potosí cu coada ei acuzatoare.

La începutul acestui an, în cartierul San Pedro s-a născut un copil cu două capete, iar preotul nu ştia dacă să facă un botez sau două.

Dar, în pofida cometei şi a monstrului, Potosí n-a vrut să renunţe la moda franceză, veşminte şi obiceiuri *neplăcute Domnului, ruşinoase pentru sex, jignind natura şi scandalizînd decenţa civilă şi politică.* Oraşul a sărbătorit cîşlegii ca întotdeauna, cu chiolhanuri şi tămbălău, *atentînd la buna-cuviinţă ;* şi cînd şase frumoase domnişoare s-au pornit să danseze goale, pe dată le-a lovit ciuma.

Potosí pătimeşte, zbătîndu-se în chinurile morţii. Dumnezeu s-a înverşunat împotriva indienilor, care plătesc păcatele oraşului vărsînd rîuri de sînge.

Dacă ar fi să-i dăm crezare lui don Matías Ciriaco y Selda, *medic ştiinţific şi cu mare vază,* Dumnezeu s-a folosit, pentru a se răzbuna, de influenţa nefastă a lui Saturn, care strică sîngele si îl preface în urină şi în fiere. *(16)*

Scanned with OKEN Scanner

Ca să-l mănînce pe Dumnezeu

Bat clopote vestind evenimentul. Centrul minier Zacatecas a semnat un tratat de pace cu indienii huicholes. Ascunşi în munţii Nayarit, huicholes îşi apăraseră independenţa timp de două secole, invulnerabili la hăituiala continuă ; acum se supun coroanei spaniole. Tratatul le garantează că nu vor fi obligaţi să slujească în mine.

În peregrinările lor spre pămînturile sfinte, huicholes nu pot să nu treacă prin regiunea minieră, însetată de mînă de lucru. Bunicul Foc îi apără de scorpion şi de şarpe, dar e neputincios în faţa vînătorilor de indieni.

Lungul drum către podişul Viricota, printre dealurile pleşuvite şi nesfîrşitele ţinuturi pietroase, e o călătorie la origini, pe calea zeilor. În Viricota, indienii huicholes retrăiesc prima vînătoare a cerbilor. Acolo se întorc la clipa eternă cînd Stăpînul Cerbilor a ridicat în coarne soarele nou-născut, a acceptat să se sacrifice pentru ca viaţa omului să fie cu putinţă, iar cu sîngele său a fecundat porumbul.

Cerbul, zeu al zeilor, locuieşte într-un cactus, peyote *, rar întîlnit. Cactusul peyote, mic şi urît, se ascunde printre stînci. Cînd îl descoperă, indienii huicholes trag în el cu săgeţi, iar cînd îl prind, cactusul plînge. Îi scot sîngele şi îl jupoaie, apoi îi taie carnea fîşii-fîşii. În jurul focului, indienii huicholes mănîncă peyote, cactus sfînt, şi intră în transă. Cît ţine împărtăşania, aflaţi în pragul nebuniei, cuprinşi de extazul care îngemănează clipa cu veşnicia, huicholes sînt zei. *(31)*

Dacă-ţi pierzi sufletul din nebăgare de seamă

Ce face această indiancă huichola care stă să nască ? Îşi aminteşte. Îşi aminteşte intens noaptea de dragoste din care vine copilul pe care îl va aduce pe lume. Se gîndeşte la asta cu toată puterea memoriei şi a bucuriei ei. În felul acesta trupul se deschide, fericit de fericirea pe care a cunoscut-o, şi atunci se naşte un bun huichol demn de bucuria care l-a zămislit.

Un bun huichol se îngrijeşte de sufletul lui, luminoasă forţă a vieţii, dar e lucru ştiut că sufletul e mai mic decît o furnică şi mai gingaş ca un freamăt, ceva neînsemnat, ca o adiere, şi o clipă de neatenţie e de ajuns ca să-l pierzi.

Un copil se împiedică pe coasta muntelui, iar sufletul se desprinde şi cade în rostogolire, fiindcă nu era legat decît cu un fir de pînză de păianjen. Atunci micuţul huichol ameţeşte şi se îmbolnăveşte. Bîlbîindu-se, îl chemă pe păzitorul cîntecelor sacre, preotul vrăjitor.

Ce caută indianul acesta bătrîn care scormoneşte muntele ? Umblă pe urmele bolnavului. Urcă, tăcut, printre stîncile ascuţite, scotocind printre crengile copacilor, frunză cu frunză, şi pe sub pietricele. *Unde a căzut*

* *Peyote* — plantă cactee din Mexic, din care se extrage un drog toxic.

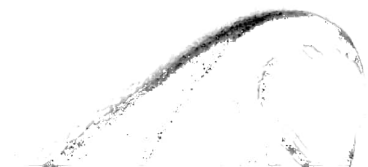

Scanned with OKEN Scanner

viaţa ? Unde s-a ascuns, speriată ? Umblă încet şi cu urechile ciulite, pentru că sufletele pierdute plîng, iar uneori şuieră ca o boare.

Cînd dă peste sufletul rătăcit, preotul vrăjitor îl ridică în vîrful unei pene, îl înfăşoară într-un fuior minuscul de bumbac şi, într-o trestie goală, îl duce înapoi stăpînului, slavîndu-l de la moarte. *(124)*

1726 / Golful Montevideo

Montevideo

În arcul desenat de fluviul Uruguay, păşunile unduitoare nasc mai multe vaci decît frunze de trifoi. *Bandeirantes* brazilieni, înghiţitori de graniţe, rîvnesc la această mină nesecată de carne şi de piei ; iar steagul Portugaliei flutură deja pe malurile fluviului La Plata, deasupra fortăreţei Colonia del Sacramento. Pentru a preveni atacul, regele Spaniei porunceşte să se întemeieze o aşezare pe ţărmul golfului Montevideo.

Noul oraş se naşte sub oblăduirea tunului şi a crucii. Răsare pe o limbă de pămînt şi de stîncă, bătută de vînt şi ameninţată de indieni. Din Buenos Aires vin primii locuitori, cincisprezece tineri, nouăsprezece copii şi cîţiva sclavi care nu figurează pe listă — braţe negre care vor ţine toporul şi sapa şi vor ridica spînzurătoarea, piepturi care vor da să sugă, plus o voce de pristav.

Întemeietorii, aproape toţi analfabeţi, primesc de la rege privilegii de hidalgos. Fac safteaua dreptului de a se numi *don* bînd ceai mate şi rachiu de ienupăr şi scoţînd fum pe nări :

— *În sănătatea dumitale, don !*

— *Şi într-a dumitale !*

Băcănia miroase a iarbă mate şi a tutun. E prima casă cu uşi de lemn şi pereţi de chirpici între colibele din piei de animale, risipite între zidurile fortului. În băcănie se serveşte băutură, se stă la taifas şi se cîntă la ghitară ; în plus, se vînd nasturi şi crătiţi, cărbune, mai mult praf decît cărbune, şi tot felul de alte lucruri.

Din băcănie se va naşte cafeneaua. Montevideo va fi oraşul cafenelelor. Nici un colţ de stradă nu va fi un adevărat colţ de stradă fără o cafenea, bună şi pentru a face destăinuiri, şi pentru a face scandal, templu în care se refugiază singurătatea şi se sărbătoresc întîlnirile şi unde fumul de ţigară ţine locul celui de tămîie. *(278 şi 315)*

1733 / Ouro Preto

Serbări

Arcade de flori se ridică deasupra străzilor din Ouro Preto, iar la umbra lor defilează Sfînta Împărtăşanie, printre pereţi de mătase şi damasc. Cele Patru Zări şi cele Şapte Planete cutreieră pe cai acoperiţi cu giuvaiere, iar pe jilţuri înalte strălucesc Luna, Nimfele şi Luceafărul de Ziuă, cu alaiurile lor de îngeri. La capătul unei săptămîni de focuri de

Scanned with OKEN Scanner

artificii şi serbări care se ţin lanţ, procesiunea înalţă cîntece de recunoştinţă Aurului, de laudă Diamantului şi de evlavie Domnului.

Diamantele sînt o noutate în regiune. Pînă nu demult, se foloseau pentru a marca punctele la jocul de cărţi. Cînd s-a aflat că biluţele acelea erau diamante, monarhul portughez le-a dăruit pe primele Domnului şi Papei, apoi a cumpărat piperatul titlu de Rege Dreptcredincios, pus în vînzare de Vatican.

Străzile din Ouro Preto urcă şi coboară brusc, aidoma cărăruilor de munte, iar locuitorii trăiesc pe ţancuri sau în genuni. Serbările celor de sus sînt ocazii obligatorii de fală, dar serbărilor celor de jos provoacă suspiciune şi atrag pedepse. Pielea închisă la culoare ascunde ameninţări cu vrăjitoria şi pericole de răzvrătire. Pentru sărac, vioara şi cîntecul sînt păcate, mulatra care rîde riscă să fie aruncată în închisoare sau surghiunită, iar în duminicile cu tămbălău capul sclavilor negri e în mare primejdie. *(209)*

1736 / Saint John's

Vîlvătăile

Şi-au pecetluit jurămîntul bînd din acelaşi vas de lut un amestec de rom, slin de mormînt şi sînge de cocoş, şi s-a dezlănţuit un bubuit de tobe. Aveau pregătit praful de puşcă pentru a-i arunca în aer pe guvernator şi pe toţi domnii mai importanţi din insula britanică Antigua. Aşa a povestit procurorul. Iar judecătorii i-au dat crezare.

Şase sclavi negri mor de foame, legaţi în lanţuri, iar alţi cinci sînt sfîrtecaţi. Şaptezeci şi şapte sînt arşi de vii. Doi se salvează scornind minciuni şi condamnîndu-şi părinţii să se perpelească pe rug.

Conspiratorii sînt acum cenuşă sau carne putrezită, dar în zori bîntuie pe plajă. La ceasul refluxului, cînd apa mării scoate din nisip tot felul de minunăţii, paşii pescarilor se încrucişează cu cei ai morţilor, care umblă căutînd apă şi de-ale gurii pentru a-şi putea continua călătoria spre lumea de dincolo. *(78)*

1738 / Trelawny Town

Cudjoe

În munţii stufoşi din vestul Jamaicăi, plantele, ca şi oamenii, asudă din belşug. Cînd vaietul prelung al cornului dă de veste că şeful duşmanilor a ajuns la trecătoare, soarele se grăbeşte să se ascundă.

De data aceasta, colonelul Guthrie n-a venit să se lupte. Stăpînii englezi de sclavi le propun negrilor fugari să facă pace. Promit că le vor respecta libertatea cucerită în lungi ani de război şi le recunosc proprietatea asupra pămînturilor pe care trăiesc. În schimb, cimarrones vor deveni jandarmi pentru fraţii lor prizonieri : de acum înainte, vor ajuta la pedepsirea sclavilor răsculaţi pe plantaţiile de zahăr şi vor înapoia fugarii veniţi aici să ceară adăpost.

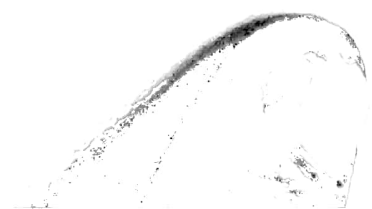

Scanned with OKEN Scanner

Căpetenia Cudjoe iese în întîmpinarea colonelului Guthrie. Cudjoe poartă o pălărie fără boruri şi un veston care a fost odată albastru şi a avut mîneci. Praful roşu al Jamaicăi înfrăţeşte culoarea pielii şi a hainelor, doar că jiletca pe care o poartă colonelul nu are nici un nasture lipsă, iar peruca lui plină de bucle încă mai lasă să i se ghicească albeaţa orbitoare. Cudjoe se trînteşte la pămînt şi îi sărută încălţările. *(78, 86 şi 264)*

1739 / New Nanny Town

Nanny

După ce a pactizat cu Cudjoe, căpetenie a negrilor fugari din Sotavento, colonelul Guthrie se îndreaptă spre ţărmul de est al insulei. O mînă ucigaşă picură în rom o otravă fulgerătoare, iar Guthrie cade ca un sac de pe cal.

Cîteva luni mai tîrziu, la poalele unui munte înalt, căpitanul Adair obţine pacea în răsărit. Quao, căpetenie a negrilor cimarrones din Barlovento, acceptă condiţiile, împopoţonat cu o sabie de ceremonie şi o pălărie de culoarea argintului.

Dar pe povîrnişurile din răsărit, mai puternică decît Quao e Nanny. Bandele dispersate din Barlovento ascultă de Nanny, după cum i se supun şi escadroanele de ţînţari. Nanny, femeia de lut aprins, iubită a zeilor, poartă drept unic veşmînt un colier din dinţi de soldaţi englezi.

Nimeni nu o vede, toată lumea o vede. Se spune că a murit, dar se năpusteşte, goală, vijelie neagră, unde e lupta mai crîncenă. Cu spatele la duşman, se apleacă şi, cu fundul ei falnic, atrage gloanţele şi le înghite. Uneori le întoarce, înmulţite, alteori le transformă în fuioare de bumbac. *(78 şi 264)*

Pelerinaj în Jamaica

Ies din scorburile copacilor, din bortele pămîntului, din crăpăturile stîncilor.

Nu-i opresc nici ploile, nici rîurile. Traversează mlaştini, prăpăstii, păduri. Nici ceaţa nu-i abate din drum, nici soarele nemilos nu-i sperie. Coboară din munţi, implacabili, fără să se grăbească. Merg într-o parte, în linie dreaptă, fără ocolişuri. Platoşele le strălucesc în soare. Batalioanele de războinici masculi deschid pelerinajul. În faţa pericolului îşi ridică singurele lor arme, cleştii. Mulţi mor sau pierd un braţ deschizînd drumul. Pămîntul Jamaicăi duduie, năpădit de imensa armată a crabilor.

Lung e drumul către mare. După două sau trei luni, cei care ajung ajung extenuaţi. Atunci, femelele ies în faţă şi se lasă acoperite de valuri, iar marea le înghite ouăle.

Puţini se întorc. Din milioanele care au pornit în călătorie, puţini se mai întorc. Dar marea clocește, sub nisip, un nou popor de crabi. Nici nu se îndepărtează bine părinţii, că noul popor porneşte în călătorie spre munţi şi nimeni nu-l poate opri.

Scanned with OKEN Scanner

Crabii nu au cap. Au sosit tîrziu la împărţirea capetelor pe care acolo, în Africa, a făcut-o zeul rege, în palatul lui de bumbac şi aramă. Crabii nu au cap, dar visează şi ştiu. *(86)*

1742 / Insulele Juan Fernández

Anson

Chilienii cred că valurile acestei mări sînt cai cu gura în spume, călăriţi de vrăjitoare care îi strunesc cu frîie de sargase. Valurile se năpustesc împotriva stîncilor, care nu cred în vrăjitoare, iar castelele de piatră, dispreţuitoare, se lasă izbite. Sus, în vîrf, un ţap cu barbă venerabilă contemplă, demn ca un rege, zbuciumul valurilor înspumate.

Puţine capre au mai rămas în insulele Juan Fernández. Cu ani în urmă, spaniolii au adus din Chile o haită de cîini, ca să-i lipsească pe piraţi de mîncarea aceasta uşor de dobîndit. În zadar urmăresc oamenii comandantului Anson, pe stînci şi în prăpăstii, umbre de coarne ; şi cînd reuşesc să pună mîna pe o capră, li se pare că recunosc în urechile ei semnul lui Alexander Selkirk.

Steagul englez flutură nevătămat pe catarge. Flota lordului George Anson va reveni la Londra decimată de foame şi de scorbut, dar prada va fi atît de bogată, că patruzeci de care trase de boi nu vor fi de ajuns pentru a o scoate din port. În numele perfecţionării Cartografiei, Geografiei, Astronomiei, Geometriei şi Artei Navigaţiei, omul de ştiinţă Anson a studiat efectul loviturilor de tun asupra cîtorva corăbii spaniole şi a dat foc mai multor aşezări luînd cu sine pînă şi perucile şi nădragii brodaţi.

Imperiul britanic ia naştere în trecerea de la piraterie la contrabandă ; dar Anson e un corsar de modă veche. *(10)*

1753 / Rîul Sierra Leona

Să înălţăm imnuri de slavă Domnului

Domnul i s-a arătat la lumina fulgerelor. Căpitanul John Newton a trecut la creştinism într-o noapte de beţie şi vorbe deşucheate, cînd o furtună neaşteptată era cît pe-aci să-i aşeze corabia pe fundul oceanului.

De atunci, e un ales al Domnului. Nu trece o zi fără să rostească, pe înserat, o rugăciune. Se roagă înaintea fiecărei mese şi îşi începe ziua intonînd psalmi pe care membrii echipajului îi repetă în cor, cu glas răguşit. La sfîrşitul fiecărei călătorii, plăteşte în Liverpool o slujbă pentru a-i mulţumi Preaînaltului.

La gurile rîului Sierra Leona, în aşteptarea unei încărcături, căpitanul Newton goneşte temerile şi ţînţarii şi se roagă Domnului să păzească nava *African* cu tot echipajul ei, şi ca marfa pe care o aşteaptă să ajungă nevătămată în Jamaica.

Căpitanul Newton şi numeroşii săi tovarăşi practică un comerţ triunghiular între Anglia, Africa şi Antile. În Liverpool, încarcă stofe, ra-

Scanned with OKEN Scanner

chiu, puşti şi cuţite în schimbul cărora, pe coastele africane, primesc bărbaţi, femei şi copii. Corăbiile iau apoi drumul insulelor Caraibe, unde schimbă sclavii pe zahăr, melasă, bumbac şi tutun pe care le transportă la Liverpool, reînnoind astfel ciclul.

În clipele de zăbavă, căpitanul compune imnuri, contribuind la îmbogăţirea sfintei liturghii. În seara aceasta, închis în cabina lui, scrie un nou imn, aşteptînd sosirea caravanei de sclavi, întîrziate pentru că pe drum cîţiva negri au vrut să-şi pună capăt zilelor mîncînd pămînt. A găsit titlul. Imnul se va numi *Cît de dulce sună numele lui Iisus.* Se nasc primele versuri, iar căpitanul fredonează posibile melodii la lumina tremurătoare şi complice a felinarului. *(193)*

1758 / Cap Français

Macandal

În faţa unei mari adunări a cimarronilor, François Macandal a scos o batistă galbenă dintr-un vas de apă :

— *Mai întîi, au fost indienii.*

Apoi, o batistă albă :

— *Acum, albii sînt stăpîni.*

A fluturat o batistă neagră în faţa cimarronilor şi a anunţat că sosise ceasul celor veniţi din Africa. A fluturat batista cu singura lui mînă, pentru că cealaltă îi rămăsese între dinţii de fier ai teascului care mărunţeşte trestia de zahăr.

Ştia să se prefacă în iguană, furnică sau muscă, acoperit de solzi, antene sau aripi ; şi, totuşi, l-au prins. Şi l-au condamnat. Şi acum îl ard de viu.

Mulţimea zăreşte, în pălălaie, trupul zvîrcolindu-se şi scuturîndu-se, dar deodată un urlet sfîşie pămîntul, urlet sălbatic, de durere şi de bucurie, iar Macandal se desprinde de stîlp şi se dezleagă de moarte : urlînd, scoţînd scîntei, trece prin fum şi se pierde în văzduh.

Sclavii nu se miră. Ştiau că hoinarul nopţilor avea să rămînă în Haiti, în culoarea fiecărei umbre *(63 şi 115)*

1761 / Cisteil

Canek

Indienii maya au proclamat independenţa Yucatanului şi vestesc apropiata independenţă a Americii.

— *Numai durere ne-a adus puterea Spaniei. Numai durere.*

Jacinto Uc, cel care mîngîind frunzele copacilor scoate din ele sunet de trompete, devine rege. Canek, *şarpele negru,* e numele pe care şi l-a ales. Regele Yucatanului se înfăşoară cu mantia Fecioarei Preacurate şi rosteşte o cuvîntare în faţa indienilor. Boabele de porumb s-au rostogolit

Scanned with OKEN Scanner

pe pămînt, vestind războiul. Profeţii, bărbaţi plini de curaj, luminaţi de zei, spuseseră că cel ce moare luptînd se va trezi. Canek spune că el nu e rege pentru că i-ar plăcea puterea, căci puterea vrea putere, tot mai multă putere, iar apa se varsă cînd se umple cana. Spune că e rege împotriva puterii celor puternici şi anunţă sfîrşitul servituţii, al stîlpilor infamiei şi al şirurilor de indieni care se perindă prin faţa stăpînilor ca să le sărute mîinile. *N-or să reuşească să ne lege : n-or să aibă atîtea funii.*

Ecoul se răspîndeşte în Cisteil şi în alte sate, cuvintele devin strigăte, iar călugării şi căpitanii se rostogolesc în sînge. *(67 şi 144)*

1761 / Mérida

Bucăţi-bucăţele

După multă vărsare de sînge, a fost, în sfîrşit, prins. Sfîntul Iosif a fost patronul victoriei coloniale.

Canek e acuzat că l-a biciuit pe Iisus şi că i-a umplut gura cu pămînt.

E condamnat. Va fi sfîşiat de viu, în piaţa mare din Mérida.

Canek intră în piaţă pe spinarea unui măgar. Pe o enormă coroană, coroană de hîrtie care îi acoperă chipul aproape cu totul, i se poate citi vina : *Răzvrătit împotriva Domnului şi a Regelui.*

E sfîrtecat pe îndelete, fără a i se dărui măcar uşurarea morţii, mai rău ca un animal la abator ; iar ciozvîrtele rupte din el sînt aruncate în foc. Strigăte prelungi însoţesc ceremonia. Dar între două strigăte, se răspîndeşte zvonul că slugile vor pune sticlă pisată în pîinea stăpînilor. *(67 şi 144)*

1761 / Cisteil

Porumbul sfînt

Călăii împrăştie cenuşa în aer, pentru ca în ziua Judecăţii de Apoi Canek să nu mai poată învia. Opt dintre căpeteniile lui Canek mor gîtuite, iar două sute de indieni nu mai au decît o ureche. Şi pentru a face şi mai cumplită pedeapsa, lovind unde doare mai tare, soldaţii dau foc porumbiştilor din satele răsculate.

Porumbul e viu. Suferă cînd e ars, se supără cînd e călcat în picioare. Poate că şi porumbul îi visează pe indieni, aşa cum îl visează ei. El organizează spaţiul, timpul şi istoria oamenilor făcuţi din carne de porumb.

La naştere, lui Canek i s-a tăiat buricul deasupra unui ştiulete. În numele noului-născut, boabele mînjite cu sînge au fost semănate, iar cu porumbul astfel răsărit a fost hrănit Canek ; i s-a dat să bea apă limpede, care închide în ea lumină de luceafăr ; aşa a crescut. *(1, 67, 144 şi 228)*

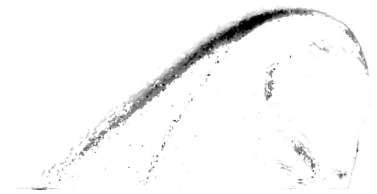

Scanned with OKEN Scanner

Fiindcă trufaşii erau un exemplu rău

Călăuzele, care văd în nopţile fără lună ca în miez de ziuă, au ocolit capcanele. Mulţumită lor, soldaţii s-au putut strecura prin labirintul de ţăruşi cu vîrful ascuţit, care trădează pînă şi cel mai mic pas, iar în zori au dat năvală asupra aşezării negrilor liberi.

Un fum gros şi acru, de praf de puşcă şi de foc mocnit, se revarsă peste plaja din Itapoã : pînă la amiază n-a mai rămas nimic din Buraco de Tatú, adăpost de cimarroni care, de douăzeci de ani încoace, pricinuiau continue neplăceri oraşului São Salvador de Bahía, înălţat în apropiere.

Viceregele a jurat că va curăţa Brazilia de negri fugari, dar de peste tot apar mereu alţii şi alţii. Degeaba a smuls căpitanul Bartolomeu Bueno patru mii de perechi de urechi în Minas Gerais.

Cu lovituri de pat de puşcă, negrii care nu au căzut apărînd Buraco de Tatú sînt aşezaţi în rînd, însemnaţi pe piept cu litera *F*, de la *Fugido*, şi înapoiaţi vechilor stăpîni. Căpitanul Joaquim de Casta Cardoso, care e cam strîmtorat cu banii, vinde copii pe preţ de nimic, un adevărat chilipir. *(264 şi 284)*

Comuniune

Multe lucruri va trebui să ascundă Istoria, doamnă înfăşurată în văluri trandafirii, întreţinută a învingătorilor. Va face pe distrata sau va fi cuprinsă de ciudate amnezii ; va minţi că sclavii negri din Brazilia au fost blînzi şi resemnaţi, poate chiar fericiţi.

Şi totuşi, stăpînii plantaţiilor îşi obligă bucătarii să guste sub ochii lor fiecare fel de mîncare. Otrăvuri care ucid în chinuri groaznice se strecoară printre bunătăţile de pe masă. Sclavii omoară, îşi pun capăt zilelor sau fug, lipsindu-şi astfel stăpînii de principala bogăţie. Sau se răzvrătesc crezînd, dansînd şi cîntînd că numai aşa se mîntuiesc şi pot reînvia.

Mirosul de trestie tăiată îmbată aerul plantaţiilor, iar pămîntul şi piepturile ard ca jarul ; jarul căleşte pieile de vită, tobele asurzesc văzduhul. Tobele îi invocă pe zeii cei vechi, care zboară pînă pe aceste pămînturi de exil răspunzînd chemării fiilor lor rătăciţi, intră în ei şi îi drăgostesc şi, smulgîndu-le muzica şi urletele, le înapoiază, întregi, vieţile distruse.

În Nigeria sau în Dahomey, tobele cer fecunditate pentru pămînturi şi pentru femei. Aici, nu. Aici, femeile nasc sclavi, iar pămîntul îi distruge. Aici, zeilor agrari le iau locul zeii războinici. Tobele nu cer fecunditate, ci răzbunare ; iar Ogum, zeul fierului, nu ascute sape, ci pumnale. *(27)*

Scanned with OKEN Scanner

Tablou al orașului Bahía

Cei care poruncesc în Bahía spun că *negrul nu va ajunge în Cer, oricît s-ar ruga, pentru că are părul sîrmos și îl înțeapă pe Domnul.* Spun că nu doarme : sforăie. Că nu mănîncă : înghite. Că nu stă de vorbă : bodogăne. Că nu moare : se isprăvește. Spun că pe alb Dumnezeu l-a făcut, iar pe mulatru l-a vopsit. Pe negru, spun, l-a făcut Diavolul, din excremente.

Orice sărbătoare a negrilor e bănuită că aduce omagii lui Satana, negrul atroce, cu coadă, copite și trident, dar cei care poruncesc mai știu că dacă se distrează din cînd în cînd, sclavii muncesc mai bine, trăiesc mai mult și fac mai mulți copii. Astfel, *capoeira,* modalitate rituală și mortală de luptă corp la corp, trece drept joc plin de culoare, iar *candomblé* e luat drept un dans puțin cam zgomotos. În plus, niciodată nu lipsesc Fecioarele și sfinții, care servesc drept paravan ; nimeni nu-l poate interzice pe Ogum dacă se preface în sfîntul Gheorghe, călărețul bălai, iar viclenii zei negri se ascund pînă și în rănile lui Iisus.

În Săptămîna Mare a sclavilor, un justițiar negru îl face să pocnească pe trădător, Iuda cel alb, păpușă vopsită cu var ; și cînd sclavii o scot în procesiune pe Fecioară, cel venerat cu adevărat e Benedict, sfîntul cu pielea neagră. Biserica nu cunoaște un asemenea sfînt. După părerea sclavilor, sfîntul Benedict a fost sclav ca și ei, bucătar al unei mănăstiri, iar îngerii aveau grijă să amestece mîncarea în crătiți cît timp el își rostea rugăciunile.

Preferatul stăpînilor e sfîntul Anton. Sfîntul Anton poartă galoane militare, primește soldă și e specializat în supravegherea negrilor. Cînd se întîmplă să fugă vreun sclav, stăpînul îl aruncă pe sfînt într-un colț, printre gunoaie. Sfîntul Anton rămîne acolo în penitență, mușcînd pămîntul, pînă cînd fugarul e prins de cîini. *(27 și 65)*

Celălalt cap, cealaltă memorie

De pe ceasul solar al mănăstirii călugărilor franciscani, o inscripție lugubră îi amintește trecătorului fugacitatea vieții : *Fiecare oră care trece nu face decît să te rănească, iar ultima te va răpune.*

Cuvintele sînt scrise în latină. Sclavii negri din Bahía nu înțeleg latina, nici nu știu să citească. Din Africa, au adus cu ei zei veseli și puși pe hartă care le stau alături și către care se îndreaptă. Cine moare intră. Bat tobele, pentru ca mortul să nu se rătăcească și să ajungă pe tărîmul lui Oxalá. Acolo, în casa creatorului creatorilor, îl așteaptă celălalt cap, capul nemuritor. Toți avem cîte două capete și cîte două memorii. Un cap de lut, care va fi pulbere, și altul veșnic, pe care nu-l rănesc nici mușcăturile timpului, nici patimile. O memorie pe care o ucide moartea, busolă care își termină misiunea la capătul călătoriei, și altă memorie, memoria colectivă, care va trăi atîta timp cît va dura aventura umană.

Cînd aerul universului a fremătat și a respirat pentru prima oară, și s-a născut zeul zeilor, pămîntul și cerul nu erau despărțite. Acum par a fi divorțat ; dar cerul și pămîntul se reîntîlnesc ori de cîte ori moare cineva, ori de cîte ori se naște cineva și ori de cîte ori cineva îi primește pe zei în trupul lui care palpită. *(361)*

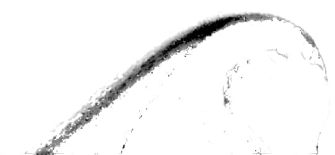

Scanned with OKEN Scanner

1763 / Rio de Janeiro

Aici

Cu un sfert de veac în urmă, Luis da Cunha i-a propus regelui Portugaliei să mute curtea de la Lisabona la Rio de Janeiro şi să se proclame în oraşul acesta Împărat al Occidentului. Capitala Imperiului trebuia să fie aici, în centrul bogăţiei, pentru că Portugalia nu mai putea trăi fără bogăţiile Braziliei, dar Brazilia, avertiza Luis da Cunha, avea să se descurce foarte bine şi fără Portugalia.

Deocamdată, tronul continuă să se afle la Lisabona. Dar centrul coloniei se deplasează din nord spre sud. Bahia, portul zahărului, e detronat de Rio de Janeiro, portul aurului şi al diamantelor. Brazilia creşte spre sud şi spre vest, luînd cu asalt graniţele spaniole.

Noua capitală ocupă locul cel mai frumos din lume. Aici, dealurile parcă ar fi perechi de îndrăgostiţi, în aer plutesc arome care stîrnesc rîsul, iar briza călduţă stimulează păsările. Lucrurile şi oamenii sînt făcuţi din muzică, iar în faţa ochilor se întinde, strălucitoare, marea, atît de frumoasă, că ar fi o plăcere să te îneci în ea. *(48)*

1763 / Tijuco

Lumea într-un diamant

Printre stîncile înalte de culoare roşie, care par mai degrabă nişte dragoni, unduieşte pămîntul roşu vătămat de mîna omului : regiunea diamantelor exală un praf de foc care înroşeşte zidurile oraşului Tijuco. În margine curge un pîrîu, iar în depărtare se întind munţii de culoarea mării sau a cenuşii. Din albia şi din coturile pîrîului ies diamantele care traversează munţii, călătoresc de la Rio de Janeiro la Lisabona şi de la Lisabona la Londra, unde sînt şlefuite, iar preţul le creşte de şase ori, pentru a da apoi strălucire lumii întregi.

Multe diamante ies prin contrabandă. Minerii clandestini care au fost prinşi, chiar dacă obiectul delict nu e mai mare ca un ochi de purice, zac neîngropaţi, carne pentru corbi ; iar sclavului suspect că a înghiţit ce nu-i aparţine i se provoacă o violentă purgaţie cu ardei iute.

Toate diamantele aparţin regelui Portugaliei şi lui João Fernandes de Oliveira, care e aici regele desemnat de rege. Alături de el stă Chica da Silva ; i se mai spune şi Chica cea care Porunceşte. Cu toate că e mulatră, merge la liturghie într-o falnică litieră, însoţită de un alai de sclave gătite ca nişte prinţese, iar în biserică ocupă locul principal. Toţi nobilii de prin partea locului se pleacă din şale ca să-i sărute mîna plină de inele de aur şi nimeni nu îndrăzneşte să nu dea curs invitaţiilor la reşedinţa ei de la munte. Acolo, Chica da Silva oferă banchete şi spectacole de teatru, premiere cu *Farmecele Medeei* şi cu alte piese la modă, apoi îşi conduce invitaţii să plutească pe lacul săpat din porunca lui Oliveira special pentru ea, pentru că ea voia marea, iar marea era atît de departe... La chei se ajunge pe scări aurite, iar nava are un echipaj format din zece marinari.

Scanned with OKEN Scanner

Chica da Silva poartă o perucă ninsă plină de zulufi. Zulufii îi acoperă fruntea și semnul făcut cu fierul roșu, pe vremea cînd era sclavă. *(307)*

1763 / Havana

Progresul

Cu un an în urmă, englezii au intrat cu salve de tun pe plaja din Cojímar.

În timp ce Havana semna capitularea, după un lung asediu, corăbiile înțesate cu sclavi negri așteptau în apropierea portului. Cînd au aruncat ancora în golf, cumpărătorii au și însfăcat marfa. Negustorii, ca de obicei, veneau în urma războinicilor. Un singur traficant, John Kennion, a vîndut o mie șapte sute de sclavi în timpul ocupației britanice. El și colegii lui au dublat forța de muncă pe plantațiile înapoiate, care încă mai cultivau tot felul de alimente, iar drept unică mașină cunoșteau concasorul care se rotește, mărunțind trestia, în ritmul pașilor de bou.

Doar zece luni a durat dominația engleză în Cuba, dar spaniolilor nu le vine să creadă că ceea ce recuperează acum e fosta lor colonie, atît e de schimbată. Scuturătura englezilor a deșteptat Cuba din prelungita ei siestă agrară. Insula aceasta se va transforma, în vremurile ce stau să vină, într-o imensă fabrică de zahăr, care trece sclavii prin concasor și devastează totul. Vor dispărea plantațiile de tutun, porumbiștile și grădinile de verdețuri. Vor fi culcate la pămînt pădurile și vor seca rîurile. Fiecare sclav negru va fi stors de vlagă în numai șapte ani. *(222)*

Cred sclavii :

Zeii pun în mișcare sîngele și seva. În fiecare fir de iarbă din Cuba respiră un zeu. De aceea e viu muntele, aidoma oamenilor. Muntele, templu al zeilor africani, sălaș al străbunilor africani, e sfînt și închide în el secrete. Dacă cineva nu-l salută, se înfurie și refuză sănătatea și norocul. Ca să ofere frunze tămăduitoare și să alunge nenorocul, trebuie să i se facă daruri și să fie salutat. Muntele trebuie salutat cu cuvinte rituale sau cu orice altfel de cuvinte. Fiecare vorbește cu zeii cum simte și cum poate.

Nici un zeu nu e întrutotul bun, nici întrutotul rău. Salvează și ucide în aceeași măsură. Briza răcorește, iar ciclonul distruge, dar amîndouă sînt aer. *(56)*

Ceiba

— *Bună ziua, maică Ceiba. Binecuvîntează !*

Impunătoarea ceiba e un copac tainic. E preferata strămoșilor și a zeilor. Diluviul a respectat-o. N-o ating nici fulgerul, nici uraganul.

Scanned with OKEN Scanner

Nu te poţi întoarce cu spatele la ea, nici nu-i poţi călca umbra fără să-i ceri voie. Cine loveşte cu toporul în trunchiul ei sfînt simte lovitura în propriul său trup. Se spune că adesea acceptă să moară arsă, pentru că focul e fiul ei preferat.

Se deschide cînd i se cere adăpost şi, ca să-i apere pe fugari, se acoperă cu spini. *(56)*

Palmierul regal

În mîndrul palmier îşi are sălaşul Shangó, zeul negru care ia numele sfintei Varvara şi se deghizează în femeie creştină. Frunzele penate sînt braţele lui : de acolo, din vîrf, îşi trage salvele acest tunar al cerului. Shangó mănîncă foc, se îmbracă în fulgere, rosteşte tunete şi trăsneşte pămîntul cu razele lui. Duşmanii, şi-i preface în cenuşă.

Războinic şi petrecăreţ, pus pe harţă şi iubăreţ, Shangó nu se mai satură tot gîlcevindu-se şi drăgostindu-se. Zeii îl urăsc ; zeiţele sînt nebune după el. A furat-o pe femeia fratelui său, Ogum : Oyá, deghizată în Maria Candelaria, se luptă alături de Shangó, mînuind două spade. Cu altă femeie de-a lui, cu Oshún, se iubeşte prin rîuri şi împreună se ospătează cu bunătăţi din zahăr şi scorţişoară. *(28 şi 56)*

1766 / Cîmpurile din Areco

Caii cimarrones

Corul misiunii iezuite din San Javier a cîntat la Buenos Aires în biserici înţesate de lume. Cei douăzeci de copii indieni au cîntat în catedrală şi în alte cîteva lăcaşe, iar publicul a ştiut să preţuiască aşa cum se cuvine vocile acestea coborîte parcă din cer. A făcut furori şi orchestra guaraní de viori şi corni.

Cîntăreţii conduşi de călugărul Hermann Paucke pornesc acum pe drumul de întoarcere. Două săptămîni de mers îi despart de casele lor. În timpul popasurilor, Paucke culege şi desenează tot ce vede : plante, păsări, obiceiuri.

Pe cîmpurile din Areco, Paucke şi cîntăreţii lui guaraní asistă la sacrificarea cailor cimarrones. Peonii împing spre ţarcuri caii sălbatici amestecaţi printre cei domesticiţi ; acolo îi prind cu lasoul şi îi scot, unul cîte unul, în cîmp deschis, unde îi răstoarnă şi le deschid burta cu o spintecătură. Caii cimarrones mai au putere să se ridice şi să galopeze, călcîndu-şi măruntaiele în picioare, dar se prăvălesc curînd ; a doua zi, din ei n-au mai rămas decît oasele, albite de cîini.

Caii sălbatici gonesc prin pampa în herghelii mici, care par mai degrabă bancuri de peşti, peşti zburători unduind între cer şi păşune, şi contagiază caii îmblînziţi cu apucăturile lor deprinse în libertate. *(55)*

Scanned with OKEN Scanner

1767 / Misiones

Povestea celor şapte sate

Regele Spaniei i-a dăruit socrului său, regele Portugaliei, şapte sate. Le-a oferit goale, dar erau locuite. Satele erau şapte misiuni întemeiate de părinţii iezuiţi printre indienii guaraní, la răsărit de cursul superior al fluviului Uruguay. Ca multe alte misiuni din regiunea guaraní, serviseră drept bastioane ale greu încercatei graniţe.

Indienii guaraní au refuzat să plece. Să se mute de colo-colo, ca o turmă de oi, doar pentru că stăpînul hotăra astfel ? Iezuiţii îi învăţaseră să meşterească ceasuri, pluguri, clopote, clarinete şi să tipărească o mulţime de cărţi în limba guaraní ; şi îi mai învăţaseră să fabrice tunuri, ca să se apere de vînătorii de sclavi.

Soldaţi portughezi şi spanioli i-au mînat de la spate, ca pe nişte vite, dar la adăpostul întunericului, indienii s-au furişat înapoi spre casele lor. Din nou au fost goniţi şi din nou s-au întors, dar de data aceasta s-au întors ca vijelia, fulgere care au dat foc forturilor ; şi lumea întreagă a aflat că părinţii iezuiţi erau de partea lor. *Voinţa regelui e voinţa Domnului,* spuneau superiorii Ordinului întemeiat de Ignaţiu de Loyola, *voinţă de nepătruns care ne pune la încercare : Cînd Abraham a ascultat de glasul divin şi a ridicat spada asupra capului propriului său fiu Isaac, Domnul a ştiut să trimită un înger ca să oprească lovitura la momentul potrivit.* Dar călugării iezuiţi au refuzat să-i sacrifice pe indieni, în ciuda ameninţărilor arhiepiscopului din Buenos Aires, care a anunţat excomunicarea indienilor şi a călugărilor. Zadarnic au poruncit înaltele feţe bisericeşti arderea prafului de puşcă şi distrugerea tunurilor şi a lăncilor care de mii de ori opriseră la porţile misiunilor atacurile portugheze îndreptate împotriva graniţei spaniole.

Lung a fost războiul celor şapte sate împotriva celor două coroane. În bătălia de pe dealul Caybaté au căzut o mie cinci sute de indieni.

Cele şapte misiuni au fost rase de pe faţa pămîntului, dar regele Portugaliei n-a putut niciodată să se bucure de darul pe care i-l făcuse regele Spaniei.

Regii n-au iertat ofensa. La trei ani de la bătălia de la Caybaté, regele Portugaliei i-a expulzat pe iezuiţi de pe toate domeniile sale, iar acum şi regele Spaniei îi urmează exemplul. *(76 şi 189)*

1767 / Misiones

Expulzarea iezuiţilor

De la Madrid, în plicuri pecetluite cu ceară roşie, sosesc instrucţiunile. Viceregii şi guvernatorii le pun imediat în aplicare în întreaga Americă. Noaptea, prin surprindere, îi ridică pe părinţii iezuiţi şi îi îmbarcă în grabă cu destinaţia Italia. Peste două mii de călugări pleacă în surghiun.

Regele Spaniei îi pedepseşte pe fiii lui Loyola, care au devenit fii atît de buni ai Americii, pentru vina de a fi dat repetate dovezi de nesupunere şi pentru că îi socoteşte suspecţi de a fi proiectat un regat indian independent.

Scanned with OKEN Scanner

Nimeni nu-i jelește mai mult decît indienii guaraní. Numeroasele misiuni ale iezuiților din regiunea guaraní vesteau făgăduitul tărîm al vieții fără de moarte și fără de durere ; iar indienii le spuneau călugărilor *karaí*, nume rezervat profeților.

Din devastata misiune San Luis Gonzaga, indienii îi trimit o scrisoare guvernatorului din Buenos Aires. *Nu sîntem sclavi*, spun ei. *Nu ne e deloc pe plac obiceiul dumneavoastră ca fiecare să aibă grijă doar de el, în loc să ne ajutăm unii pe alții.*

Curînd se instaurează haosul. Dispar bunurile comune și sistemul comunitar de muncă și de viață. Cui oferă mai mult i se vînd cele mai bune proprietăți ale misiunilor. Se prăbușesc bisericile, casele și școlile ; buruienile invadează plantațiile de mate și cîmpurile cultivate cu grîu. Paginile cărților sînt folosite drept cartușe pentru praful de pușcă. Indienii fug în selvă, devin vagabonzi sau prostituate ori cad în darul beției. Faptul de a te fi născut indian va fi de acum înainte un delict sau o insultă. *(189)*

1767 / Misiones

Nu vor să li se smulgă limba

În tiparnițele misiunilor paraguayene se născuseră unele dintre cărțile cele mai bine editate din America colonială. Erau cărți religioase, publicate în limba guaraní, cu litere și desene pe care indienii le modelau în lemn.

În misiuni se vorbea și se citea în limba guaraní. După expulzarea iezuiților, indienilor li se impune spaniola ca limbă unică și obligatorie.

Nimeni nu se resemnează să rămînă mut și fără memorie. Nimeni nu ia în seamă ordinele și interdicțiile. *(117)*

1769 / Londra

Primul roman scris în America

Cu zece ani în urmă, clopotele Londrei s-au tocit de cît au bătut slăvind victoriile imperiului britanic în lume. Orașul Québec căzuse, la capătul unui intens bombardament, iar Franța își pierduse domeniile din Canada. Tînărul general James Wolfe, care comanda armata engleză, anunțase că va strivi *pacostea canadiană* ; dar a murit fără să-și țină promisiunea. Gurile rele spun că în fiecare dimineață, la sculare, Wolfe obișnuia să se măsoare și că se găsea tot mai înalt, pînă cînd, într-o zi, un glonte i-a întrerupt creșterea.

Acum, Frances Brooke publică la Londra un roman, *Istoria lui Emily Montague*, care îi arată pe ofițerii lui Wolfe cucerind inimi pe pămînturile cucerite cu tunul. Autoarea, o englezoaică plinuță și simpatică, trăiește și scrie în Canada. În două sute douăzeci și opt de scrisori, își povestește impresiile și experiențele din noua colonie britanică și țese cîteva

Scanned with OKEN Scanner

poveşti de dragoste între amorezi îmbrăcaţi în uniformă şi tinere sensibiloase din înalta societate quebecană. Pasiunile binecrescute duc, evident, la căsătorie, după ce ne poartă pe la magazinul de mode, prin saloanele de dans şi la pic-nicurile organizate pe insule. Grandioasele căderi de apă şi lacurile sublime oferă scenografia adecvată. *(50, 52 şi 176)*

Indienii şi viscle în romanul lui Frances Brooke

Indienii îşi păstrează cea mai mare parte a vechilor lor superstiţii. Aş sublinia credinţa lor în vise, nebunie de care nu se pot vindeca, în ciuda repetatelor decepţii... Un sălbatic ne povestea un vis profetic, care după părerea lui vestea moartea unui ofiţer englez, iar eu nu mi-am putut stăpîni un zîmbet. „Dumneavoastră, europenii, mi-a spus el, sînteţi oamenii cei mai puţin rezonabili din lume. Luaţi în rîs credinţa noastră în vise şi, totuşi, doriţi ca noi să credem lucruri de mii de ori mai de necrezut.“ (50)

1769 / Lima

Viceregele Amat

La ceasul cînd familiile îngenunchează pentru mulţimea actelor de devoţiune care trebuie îndeplinite zilnic (mătănii, imnuri întru slăvirea Sfintei Treimi, rugăciuni rostite nouă zile la rînd, rugi pentru morţi), se aude tropotul cailor. În caleaşcă, viceregele se îndreaptă spre teatru, lăsînd în urmă un ecou de glasuri scandalizate care răzbat în stradă prin jaluzelele pe jumătate trase. Rugăciunile încetează şi se porneşte bîrfa : asprului vicerege al Limei, plin de gînduri rele, nerecunoscător şi antipatic, i-a sucit minţile o comediană de mahala.

Seară de seară, don Manuel de Amat y Junyent asistă la toate operetele, farsele, piesele cu subiect religios sau comediile într-un act în care Micaela Villegas îşi mişcă fundul sau se fîţîie, ţanţoşă, pe scenă. De subiect, nici că-i pasă. Cînd Micaela, scorţişoară, scorţişoară fină, plină de vino-ncoace, începe să fredoneze cîntece deocheate, viceregelui îi sare peruca din cap, aplaudă pînă i se înroşesc mîinile şi face gaură în podea tot lovind cu bastonul. Ea îi răspunde dîndu-şi ochii peste cap, surîzînd de sub nelipsita aluniţă şi plecîndu-se în adînci reverenţe care îi dezvelesc sînii şi fac paietele să sclipească.

Viceregele fusese un bărbat care se simţea mai în largul lui la cazarmă decît la serate. Holtei cu priviri severe, cu cinci cicatrice cîştigate în războaiele din Nordul Africii, sosise la Lima pentru a curăţa drumurile de hoţi şi oraşul de trîntori. Sub cerul acesta de plumb, mai degrabă acoperiş decît cer, i-a venit să se sinucidă ; dar spînzurîndu-i pe alţii, i-a pierit cheful.

La opt ani de la sosire, viceregele a învăţat să fure, să mănînce ardeiat şi piperat şi să se zgîiască la decoltee folosind lornionul. Mascaro-

Scanned with OKEN Scanner

nul de la prora corăbiei care l-a adus din Valparaiso reprezenta o femeie goală. *(26 şi 245)*

1769 / Lima

Perricholi

Ca toate femeile din Lima, Micaela Villegas nu se sfieşte să poarte decolteu, dar îşi ascunde cu grijă picioarele, apărate de pantofi minusculi de satin alb. Asemenea tuturor femeilor din Lima, îi place să poarte rubinuri şi safire pînă şi pe pîntece, chiar dacă sînt, cum şi erau de fapt, false.

Fiică de metis sărac din provincie, Micaela cutreieră prin magazinele oraşului din simpla plăcere de a privi şi pipăi mătăsurile de Lyon şi stofele de Flandra şi îşi muşcă buzele cînd descoperă un colier de aur şi briliante la gîtul pisicii unei doamne de neam mare.

Micaela şi-a croit drum în teatru şi, pe durata fiecărei reprezentaţii, a fost regină, nimfă, doamnă plină de eleganţă sau zeiţă. Iar acum, cît e ziua şi cît e noaptea de lungă a mai devenit şi Prima Curtezană. O înconjoară roiuri de sclavi negri, bijuteriile ei sînt autentice, iar conţii îi sărută mîna.

Doamnele din Lima se răzbună numind-o Perricholi. Aşa a botezat-o viceregele, cu gura lui fără dinţi, cînd i-a spus *perra chola,* căţea metisă. Se povesteşte că aşa a ponegrit-o, în chip de caldă rugăminte, pe cînd o ducea pe scări în sus, spre patul lui cu baldachin, fiindcă trezise în el fierbinţeli şi spaime periculoase, făcîndu-l să-l treacă toate sudorile şi să se simtă ca o cîrpă, deşteptîndu-i pasiuni demult uitate. *(93, 245 şi 304)*

Orarul mirosurilor îmbietoare

La şapte, cînd trece lăptăreasa, se trezeşte întreaga Limă şi începe vînzoleala. În urma lăptăresei, înconjurată de aburi de sfinţenie, vine vînzătoarea de tizană.

La opt, apare iaurgiul.

La nouă, un alt glas oferă dulciuri cu scorţişoară.

La zece, tamalul, deliciosul pateu din mălai învelit în frunze de palmier şi foarte condimentat, caută guri pe care să le bucure.

Unsprezece e ora porumbului copt, a pepenilor galbeni şi a prăjiturilor din nucă de cocos.

La amiază, pe străzi umblă bananele şi pasiflora, ananasul şi lăptoasele *chirimayas* de catifea verde, iar fructele de *agwacate* îmbie cu miezul lor gingaş.

La unu, sosesc prăjiturile calde cu miere.

La două, glasuri de femei laudă gogoşile, din care ai mînca pînă ţi se apleacă, iar în urma lor vin turtele de porumb presărate cu scorţişoară, atît de gustoase că îţi lasă gura apă.

La trei, îşi fac apariţia frigăruile, inimi sfîşiate, iar vînzătorii de zahăr şi miere îşi laudă marfa.

Scanned with OKEN Scanner

La patru, o femeie oferă mirodenii și condimente care umplu gura de foc.

Cînd bate de cinci, nu te poți abține să nu guști puțin *cebiche*, pește crud înotînd în lămîie și mujdei.

Șase e ora nucilor.

La șapte, o dată cu ploaia care biciuie acoperișurile, sosesc, la țanc, și colărezii.

La opt, înghețate cu cele mai neașteptate arome și culori deschid larg, ca o rafală răcoroasă, porțile nopții. *(93 și 245)*

1771 / Madrid

Întîlnire la nivel înalt

Din incandescentele deșerturi peruviene sosesc la palat cîteva lăzi burduhănoase. Monarhul spaniol citește raportul funcționarului care le-a trimis : în ele e mormîntul complet al unui rege mochica, cu mult anterior incașilor ; urmașii indienilor mochica și chimú trăiesc acum în lipsuri groaznice și sînt tot mai puțini ; văile lor au căzut pe mîinile *unui pumn de spanioli haini.*

Se deschid lăzile. Un rege de acum o mie șapte sute de ani apare la picioarele lui Carol al III-lea. Are dinții, unghiile și părul intacte, carnea ca pergamentul lipită de oase, iar maiestuoasa lui îmbrăcăminte strălucește de aur și de pene. Sceptrul, un zeu al porumbului cu ghirlande de plante, îl însoțește pe îndepărtatul vizitator ; au mai călătorit pînă la Madrid și vasele îngropate alături de el.

Regele Spaniei contemplă, uluit, ceramica monarhului defunct. Înconjurat de plăcere zăcea regele mochica : ceramica reprezintă perechi de îndrăgostiți îmbrățișați în cele mai neașteptate poziții, ignorînd păcatul originar, bucurîndu-se fără să știe că din vina acestui act de nesupunere am fost condamnați să trăim pe pămînt. *(355)*

1771 / Paris

Secolul Luminilor

În Europa, venerabilele ziduri ale catedralelor și palatelor se umplu de crăpături. Înarmată cu mașini cu abur, cu volume ale *Enciclopediei* și cu alți berbeci imparabili ai revoluției industriale, burghezia a pornit la atac.

Din Paris izvorăsc ideile sfidătoare care, propagîndu-se în rîndurile *vulgului nerod,* își pun pecetea asupra secolului. Vremuri ale *furiei învățării* și ale *febrei înțelegerii :* Secolul Luminilor ridică rațiunea umană, rațiune a minorității gînditoare, împotriva dogmelor Bisericii și a privilegiilor nobilimii. Condamnările, persecuțiile și surghiunul nu reușesc decît să-i stimuleze și mai mult pe înțelepții fii ai filosofilor englezi și ai fecundului Descartes, *cel care a început prin a se îndoi de toate.*

Nici o temă nu-i e străină filosofiei Luminilor, de la legea gravitației

Scanned with OKEN Scanner

pînă la celibatul ecleziastic. Instituția sclaviei își atrage atacuri neîncetate. Sclavia vine în contradicție cu natura, susține Denis Diderot, director al *Enciclopediei. Dicționar rațional al Științelor, Artelor și Meșteșugurilor* : nici un om nu poate fi proprietatea stăpînului său pentru simplul motiv că nici un copil nu poate fi proprietatea părintelui său, nici o femeie a soțului ei, nici un servitor al patronului său, nici un supus al regelui său, iar cine crede contrariul nu face decît să confunde ființele cu lucrurile. Helvetius a spus că *nu ajunge în Europa butoiaș de zahăr care să nu fie mînjit cu sînge omenesc* ; iar Candide, personajul lui Voltaire, a întîlnit în Surinam un sclav fără o mînă, pe care i-o înghițise concasorul de trestie, și fără un picior, care îi fusese tăiat pentru că fugise :

— *Acesta e prețul cu care dumneavoastră mîncați zahăr în Europa.*

Dacă admitem că negrii sînt ființe omenești, să admitem și cît de puțin creștini sîntem, spune Montesquieu. Orice religie care binecuvîntează sclavia merită să fie interzisă, afirmă abatele Raynal. Din cauza sclaviei, lui Jean Jacques Rousseau îi e rușine că e om. *(95 și 98)*

1771 / Paris

Fiziocrații

Mai mult decît o crimă, sclavia este o greșeală economică, spun fiziocrații.

În ultima fasciculă a *Efemeridelor despre Cetățean,* Pierre Dupont de Nemours susține că sclavia perpetuează metodele arhaice de cultivare a solului și frînează dezvoltarea coloniilor franceze din Antile și de pe continentul american. În pofida neîncetatei înlocuiri a mîinii de lucru vlăguite, sclavia implică o irosire și o deteriorare a capitalului investit. Dupont de Nemours propune să se recunoască drept elemente ale calculului pierderile ocazionate de moartea timpurie a sclavilor, incendiile provocate de cimarroni și cheltuielile prilejuite de războiul continuu împotriva lor, foarte slaba întreținere a recoltelor și uneltele distruse din neștiință sau din rea-voință. Reaua-voință și lenea, spune el, sînt armele folosite de sclav pentru a-și recupera o parte din persoana jefuită de stăpîn ; iar nerozia răspunde absolutei lipse a stimulentelor pentru dezvoltarea inteligenței. Sclavia, și nu natura, îl face sclav pe sclav.

Doar mîna de lucru liberă se dovedește a fi eficient productivă, spun filosofii economiști ai școlii fiziocratice. Aceștia cred că proprietatea e sfîntă, dar numai în libertate se poate realiza întrutotul producția de valori. *(98)*

1771 / Paris

Ministrul francez al Coloniilor explică de ce nu trebuie eliberați mulatrii din congenitala lor „stare de înjosire"

Majestatea Voastră a luat în considerație faptul că o asemenea favoare ar tinde să șteargă diferența pe care natura a interpus-o între albi și

Scanned with OKEN Scanner

negri și pe care prejudecata politică a avut grijă să o mențină ca o distanță pe care oamenii de culoare și urmașii lor nu o vor putea depăși niciodată ; în sfîrșit, este în interesul ordinii să nu slăbim starea de înjosire congenitală speciei, în orice grad s-ar perpetua aceasta ; o prejudecată cu atît mai utilă cu cît este înrădăcinată în inima sclavilor și contribuie într-o măsură inestimabilă la însăși liniștea coloniilor... (139)

1772 / Cap Français

Cea mai bogată colonie a Franței

Preoții i-au refuzat slujba de îngropăciune divei teatrului local, mademoiselle Morange, a cărei ireparabilă pierdere este resimțită și deplînsă în șase teatre și peste șase alcovuri din Haiti. Nici un comediant nu merită slujba de îngropăciune, pentru că teatrul e o îndeletnicire infamă, care trebuie condamnată pe vecie ; dar un actor, cu clopotul în mînă și cu crucifix atîrnîndu-i pe piept, îmbrăcat în sutană și cu tonsură strălucitoare, intonează psalmii latinești deschizînd cortegiul virtuoasei defuncte.

Înainte de a ajunge la cimitir, poliția a și luat urma baritonului și a complicilor săi, care se răspîndesc care încotro, cît ți-ai face semnul crucii. Lumea îi adăpostește și îi ascunde. Cui nu-i sînt simpatici actorașii aceștia care cu adieri culte de nebunie pun în mișcare aerul fierbinte și apăsător al insulei Haiti ?

Pe scenele din colonia aceasta, cea mai bogată colonie a Franței, se aplaudă piese de curînd prezentate la Paris, iar teatrele sînt aidoma celor de acolo, sau cel puțin se străduiesc să le semene. Aici, publicul se așază după culoarea pielii ; în centru, fildeșul ; la dreapta, cuprul ; iar abanosul, puținii negri liberi, la stînga.

Lumea cu bani asistă la spectacole plutind în adierea evantaielor, dar căldura dezlănțuie adevărate inundații sub perucile pudrate. Fiecare doamnă albă e un adevărat magazin de bijuterii : aur, perle și diamante încadrează cu străluciri de vis piepturile umede, tresărind de dorință sub mătăsurile care impun supunere.

Atotputernicii coloniști haitieni trăiesc păzindu-se de soare și de coarne. Nu ies din casă înainte de asfințit, cînd soarele e mai iertător, dar și atunci își fac apariția numai purtați în lectici sau preumblîndu-se în trăsuri cu mulți cai ; iar femeilor le-a mers vestea că sînt iubărețe și rămîn repede văduve. *(115 și 136)*

1772 / Léogane

Zabeth

De cînd a învățat să meargă, fuge. A fost legată în lanțuri și așa înlănțuită a crescut ; de mii de ori a sărit gardul și tot de mii de ori cîinii i-au dat de urmă în munții din Haiti.

Scanned with OKEN Scanner

Cu fierul încins i-au însemnat pe obraz floarea de crin. Au încins-o cu un colier de fier şi cu cătuşe de fier şi au închis-o în fabrica de zahăr, dar ea şi-a vîrît degetele între cilindrii care mărunţesc trestia şi apoi, cu dinţii, şi-a smuls bandajele. Ca să moară de fier, au legat-o din nou, iar acum agonizează cîntînd blesteme.

Zabeth, femeia de fier, aparţine doamnei Galbaud du Fort. care trăieşte în Nantes. *(90)*

1773 / San Mateo Huitzilopochco

Forţa lucrurilor

Biserica satului arată jalnic. Preotul, sosit de curînd din Spania, hotărăşte că Dumnezeu nu poate continua să trăiască într-o casă atît de lugubră şi de dărăpănată şi se pune pe treabă ; pentru a ridica pereţi solizi, le ordonă indienilor să aducă pietre din ruinele unor temple idolatre.

Nici ameninţările, nici pedepsele nu-i pot face să se supună. Indienii refuză să mişte pietrele din locurile unde bunicii bunicilor lor îşi adorau zeii. Pietrele acelea nu promit nimic, dar salvează de la uitare. *(135 şi 322)*

1774 / San Andrés Itzapan

Dominus Vobiscum

Indienii sînt obligaţi să scuipe ori de cîte ori rostesc numele unuia dintre zeii lor.

Sînt obligaţi să danseze dansuri noi, Dansul Conchistei sau Dansul Maurilor şi al Creştinilor, care celebrează invadarea Americii şi înrobirea necredincioşilor.

Sînt obligaţi să-şi acopere trupurile, pentru că lupta împotriva idolatriei este şi o luptă împotriva goliciunii, periculoasa goliciune care, după părerea arhiepiscopului Guatemalei, îi produce celui care o contemplă *multe leziuni pe creier.*

Sînt obligaţi să spună pe de rost Crezul, Avemaría şi Tatăl Nostru.

Au devenit creştini indienii din Guatemala ?

Preotul paroh din San Andrés Itzapan nu e prea sigur. Povesteşte că a explicat misterul Sfintei Treimi împăturind o cîrpă şi arătînd-o indienilor : *Priviţi : o singură pînză şi trei împăturiri. Tot astfel, Dumnezeu e unul în trei.* Şi spune că indienii au rămas convinşi că Dumnezeu e de cîrpă.

Indienii o plimbă pe Fecioară pe tărgi împodobite cu pene şi, numind-o Bunica Luminii, îi cer în fiecare seară ca a doua zi să fie soare ; dar cu şi mai mare devoţiune îl adoră pe şarpele pe care ea îl striveşte sub călcîi. Îi oferă tămîie şarpelui, vechi zeu care dă porumb bun şi cerbi buni şi ajută să omori duşmanii. Mai mult decît pe sfîntul Gheorghe, îl venerează pe balaur, acoperindu-l cu flori ; iar florile de la picioarele călăreţului Santiago omagiază calul, şi nu pe apostol. Se recunosc în Iisus,

Scanned with OKEN Scanner

care a fost condamnat fără dovezi, ca și ei ; dar adoră crucea nu pentru că ar fi simbolul pătimirii, ci pentru că are forma fecundei întîlniri a ploii cu pămîntul. *(322)*

1775 / Ciudad de Guatemala

Împărtășanii

Indienii nu îndeplinesc ritualurile de paști dacă nu coincid cu zile de ploaie, cules sau semănat. Arhiepiscopul Guatemalei, Pedro Cortés Larraz, dictează un nou decret amenințîndu-i pe cei care uită astfel de mîntuirea sufletelor.

Dar nici acum indienii nu vin la liturghie. Nu răspund nici la chemarea pristavului, nici la bătaia clopotelor ; trebuie să-i cauți călare prin sate și prin porumbiști și să-i aduci cu forța. Cine lipsește va fi pedepsit cu opt lovituri de bici, dar liturghia îi supără pe zeii maiași și asta atîrnă mai greu decît frica de bici. De cincizeci de ori pe an, liturghia întrerupe muncile cîmpului, ceremonii cotidiene de comuniune cu pămîntul. Să însoțești pas cu pas ciclurile morții și ale nașterii porumbului este, pentru indieni, un fel de a se ruga ; iar pămîntul, templu imens, le oferă zi de zi mărturii despre miracolul vieții care renaște. Pentru ei, orice pămînt e o biserică și orice pădure, un sanctuar.

Ca să scape de pedeapsa cu biciuirea în piața publică, unii indieni merg la confesional, unde învață să păcătuiască, și îngenunchează în fața altarului, unde se împărtășesc mîncîndu-l pe zeul porumb. Dar nu-și duc copiii la botez decît după ce i-au oferit, sus în munte, vechilor zei. În fața lor sărbătoresc veseli reînvierea. Cine se naște renaște. *(322)*

1775 / Huehuetenango

Copaci care știu, sîngerează, vorbesc

Preotul intră în Huehuetenango prin neguri de tămîie. El crede că necredincioșii îl omagiază, în felul acesta, pe Dumnezeul cel adevărat. Dar mamele își acoperă pruncii, ca să nu-i îmbolnăvească preotul cu privirea. Norii de tămîie nu se ridică în semn de mulțumire sau de bunvenit, ci ca exorcism. Rășina de copal arde împrăștiind nori de fum, rugîndu-i pe vechii zei maiași să pună capăt molimelor aduse de creștini.

Copalul, care sîngerează tămîie, e copac sfînt. Sfîntă e și ceiba, care noaptea se preface în femeie, și cedrul și toți copacii care știu să asculte durerile omenești. *(322)*

1775 / Gado-Saby

Bonny

Trăgînd de zor, cei opt sute de soldați veniți din Olanda dau năvală. Satul cimarrón Gado-Saby trosnește și cade. În spatele perdelei de fum și foc, urmele de sînge se pierd la marginea selvei.

Scanned with OKEN Scanner

Colonelul elveţian Fourgeaud, veteran al războaielor din Europa, hotărăşte aşezarea taberei între ruine. În întunericul care se lasă, dinspre hăţişuri se aud glasuri misterioase, iar şuieratul împuşcăturilor obligă soldaţii să se arunce la pămînt.

Trupa petrece noaptea hărţuită de detunături, înjurături şi cîntece provocatoare sau victorioase. Cimarronii, nevăzuţi, rîd în hohote atunci cînd colonelul Fourgeaud, întins cît e de lung, le promite libertatea şi de mîncare, dacă se predau.

— *De foame să mori !* — îi strigă mii de glasuri din pădure. *Momîio !*

Glasurile îi numesc *sclavi albi* pe soldaţii olandezi şi vestesc că nu peste multă vreme căpetenia Bonny va comanda în tot Surinamul.

Cînd se crapă de ziuă şi încercuirea se sfîrşeşte, colonelul Fourgeaud descoperă că oamenii lui nu au fost răniţi de gloanţe, ci de pietre, nasturi şi monede. Mai descoperă că cimarrones şi-au petrecut noaptea cărînd în selvă saci de orez, manioc şi *ñame,* în timp ce sunetul proiectilelor şi al glasurilor îi imobiliza pe olandezi.

Bonny a fost autorul manevrei. Bonny, căpetenie a cimarronilor, nu are trupul însemnat cu fierul roşu. Mama lui, sclavă, a fugit din patul stăpînului şi l-a născut liber în pădure. *(264)*

1776 / Cape Coast Castle

Minuni ale alchimiştilor în negoţul african

Căpitanul Peleg Clarke face de multă vreme negoţ pe coastele Africii.

Corabia pute. Căpitanul le ordonă marinarilor să scoată pe covertă sclavii cumpăraţi de curînd şi să-i spele ; dar nici nu le scot bine lanţurile, că negrii se şi aruncă în mare. Pe cînd înoată înapoi, spre pămînturile lor, îi înghite curentul.

Pierderea mărfii răneşte onoarea căpitanului Clarke, pastor veteran al acestor turme, şi ştirbeşte prestigiul traficanţilor cu negri din Rhode Island. Şantierele navale nord-americane se mîndresc cu faptul că vasele construite de ele sînt cele mai sigure pentru comerţul cu Guineea. Aceste închisori plutitoare sînt atît de bine, dar atît de bine făcute, că nu se înregistrează răzvrătiri ale sclavilor decît o dată la patru ani şi jumătate, medie de patru ori mai redusă decît cea a francezilor şi de două ori mai mică decît cea a întreprinderilor specializate din Anglia.

Foarte îndatorate trebuie să le rămînă traficanţilor lor cu negri cele treisprezece colonii care vor deveni în curînd Statele Unite ale Americii. Romul, medicament cît se poate de nimerit pentru trup şi suflet, se preface în sclavi pe coastele africane. Apoi, negrii se transformă în melasă pe insulele antileze Jamaica şi Barbados. De acolo, melasa călătoreşte spre nord şi devine rom în distileriile din Massachusetts. Şi atunci, încă o dată, romul traversează marea pînă în Africa. Fiecare călătorie se completează cu vînzări de tutun, cherestea, fierăraie, făină şi carne sărată şi cu mirodenii cumpărate în insule. Negrii care prisosesc vor ajunge pe plantaţiile din Carolina de Sud, Georgia şi Virginia.

Scanned with OKEN Scanner

În felul acesta, comerțul cu sclavi le dă de cîștigat navigatorilor, negustorilor, bancherilor și proprietarilor de șantiere navale, distileriilor, fabricilor de cherestea, celor care sărează carnea, morarilor, proprietarilor de plantații și întreprinderilor de asigurări. *(77 și 193)*

1776 / Pennsylvania

Paine

Se numește *Bunul-simț*. Pamfletul a apărut la începutul anului și a circulat prin coloniile nord-americane ca pîinea caldă. Autorul, Tom Paine, un englez sosit pe pămînturile acestea cu cîțiva ani în urmă, îndeamnă la declararea independenței o dată pentru totdeauna : *Dreptul la propria guvernare este dreptul nostru natural. De ce ne îndoim de asta ?*

Monarhia, spune, Paine, *e o formă ridicolă de guvernămînt.* În cel mai bun caz, Paine consideră guvernarea un rău necesar ; în cel mai rău, unul intolerabil. Iar monarhia este cel mai rău caz. Orice om cinstit, spune Paine, *valorează mai mult decît toți ticăloșii încoronați care au existat pînă acum*, iar pe George al III-lea îl numește Bestia Regală a Marii Britanii.

În toată lumea, mai afirmă Paine, libertatea este obiectul unei prigoane înverșunate. În Europa e considerată străină, Asia și Africa au expulzat-o de mult, iar englezii au avertizat-o că trebuie să-și ia tălpășița. Paine îi îndeamnă pe coloniștii din America să facă din pămîntul acesta un liman al oamenilor liberi : *Primiți-i pe fugari și pregătiți un refugiu pentru condiția umană ! (243)*

1776 / Philadelphia

Statele Unite

Anglia nu a acordat niciodată prea multă atenție celor treisprezece colonii ale ei de pe țărmul atlantic nord-american. Nu au nici aur, nici argint, nici zahăr ; niciodată nu i-au fost absolut trebuincioase, niciodată nu le-a împiedicat să crească. Au umblat singure : așa a fost din timpurile îndepărtate cînd pelerinii au pus pentru prima dată piciorul pe pămînturile pietroase pe care le-au botezat Noua Anglie, și se spune că pămîntul era așa de tare, că au trebuit să-l însămînțeze trăgînd semințele cu pușca. Acum, în plină dezvoltare, cele treisprezece colonii engleze vor să alerge.

Celor treisprezece colonii le e foame de Vest. Mulți pionieri visează să se lanseze dincolo de munți, avînd drept singur bagaj o pușcă, un topor și un pumn de mălai ; dar coroana britanică a indicat drept frontieră crestele Munților Apalași, rezervînd indienilor teritoriile de dincolo. Celor treisprezece colonii le e foame de lume. Corăbiile lor străbat deja mările ; dar coroana britanică le obligă să cumpere doar ce vrea ea și să vîndă doar unde hotărăște ea.

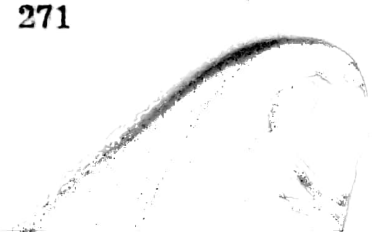

Scanned with OKEN Scanner

Dintr-o smucitură, rup hățurile. Cele treisprezece colonii refuză să mai plătească tribut și să mai asculte de regele unei insule atît de îndepărtate. Înalță propriul lor steag, hotărăsc să se numească Statele Unite ale Americii, renegă ceaiul și declară că romul, produs național, e o băutură patriotică.

Toți oamenii se nasc egali, se spune în declarația de independență. Sclavii, o jumătate de milion de sclavi negri, habar nu au de asta. *(130 și 224)*

1776 / Monticello

Jefferson

Cel care a redactat declarația de independență, certificatul de naștere al Statelor Unite, e un bărbat plin de talent și de o nepotolită curiozitate.

Cititor neostoit de termometre, barometre și cărți, urmărind revelațiile naturii și dorind să cuprindă toate dimensiunile gîndirii omenești, Thomas Jefferson pune întrebări și oferă răspunsuri. A strîns o bibliotecă fabuloasă și un întreg univers de pietre, fosile și plante ; știe tot ce se poate ști despre filosofia neoplatonică, gramatica latină, structura limbii grecești și organizarea societății de-a lungul istoriei. Își cunoaște temeinic pămînturile din Virginia și îl știe pe fiecare copil și pe fiecare bunic din fiecare familie, recunoaște fiecare firicel de iarbă și e la curent cu noutățile din tehnica mondială. Se distrează probînd mașini cu aburi, noi modele de pluguri și metode originale de producere a untului și brînzei. El însuși și-a conceput locuința din Monticello, pe care a desenat-o și a construit-o fără cusur.

Puritanii numărau populația în *suflete*. Jefferson o numără în *indivizi ai speciei umane*. În cadrul speciei, negrii sînt aproape egali. Negrii au o memorie acceptabilă și nici un pic de imaginație, iar sărmana lor inteligență nu i-ar putea ridica niciodată la înțelegerea lui Euclid. Aristocrat din Virginia, Jefferson predică democrația, o democrație a proprietarilor, și libertatea gîndirii și a credinței ; apără însă ierarhia sexelor și a culorilor. Planurile lui de educație nu cuprind femeile, nici indienii, nici negrii. Jefferson condamnă sclavia, dar este și va continua să fie stăpîn de sclavi. Se simte mai atras de mulatre decît de albe, dar e cuprins de panică în fața pierderii purității rasiale și consideră că amestecul sîngelui este cea mai rea dintre ispitele care îl pîndesc pe colonistul alb. *(41 și 161)*

1777 / Paris

Franklin

Nord-americanul cel mai celebru sosește la Paris într-o misiune desperată. Benjamin Franklin vine să ceară ajutor împotriva trupelor coloniale engleze, care au ocupat Philadelphia și alte redute patriotice. Folo-

Scanned with OKEN Scanner

sindu-se de greutatea prestigiului său personal, ambasadorul își propune să gîdile orgoliul și să stîrnească mînia francezilor.

Nu e pe lume rege sau plebeu care să nu-l cunoască pe Franklin, de cînd a ridicat un zmeu în zbor și a descoperit că focurile și tunetele cerului nu exprimă mînia Domnului, ci electricitatea atmosferică. Descoperirile lui științifice își au obîrșia în viața cotidiană. Lucrurile cele mai simple și mai neînsemnate ascund în ele nebănuite complicații : aurora și desenele ei niciodată repetate, uleiul turnat în apă care netezește valurile, musca înecată în vin care renaște la soare. Observînd că transpirația menține trupul răcoros în zilele caniculare, Franklin imaginează un sistem de producere a frigului prin evaporare. A mai inventat și fabricat sobe și ceasuri și chiar și un instrument muzical, armonica de cristal, care l-a inspirat pe Mozart ; și pentru că îl sîcîia grozav să-și tot schimbe ochelarii atunci cînd citea sau se uita în depărtare, a tăiat sticlele și le-a unit în una și aceeași ramă, și astfel au luat naștere lentilele bifocale.

Franklin și-a dobîndit însă adevărata popularitate avertizînd că electricitatea caută vîrfurile ţuguiate. În felul acesta, cu o vergea de fier ascuțită așezată în vîrful unui turn, a putut învinge fulgerele. Pentru că Franklin e purtătorul de cuvînt al răzvrătiților din America, regele Angliei a poruncit ca paratrăsnetele britanice să se termine cu o bilă. *(79)*

Dacă el s-ar fi născut femeie

Dintre cei șaisprezece frați ai lui Benjamin Franklin, Jane e cea care îi seamănă cel mai mult ca talent și tărie a voinței.

Numai că la vîrsta la care Benjamin a plecat de acasă ca să-și croiască drum în viață, Jane s-a căsătorit cu un curelar sărman care a acceptat-o fără zestre și zece luni mai tîrziu a venit pe lume primul lor fiu. De atunci, timp de un sfert de veac, tot la doi ani, Jane a adus pe lume cîte un copil. Cîțiva copii i-au murit și fiecare moarte i-a deschis o rană în piept. Cei care au trăit îi cereau de mîncare, îngrijire, educație și mîngîiere. Jane a petrecut trează nopți nenumărate, legănîndu-i pe cei care plîngeau, a spălat munți de rufe, a scăldat regimente întregi de copii, a alergat între piață și bucătărie, a frecat munți de vase, a învățat abecedare și meserii, a lucrat cot la cot cu soțul ei și i-a slugărit pe oaspeții a căror chirie ajuta la umplerea crătiții. Jane a fost o soție devotată și o văduvă exemplară ; și cînd i-au crescut copiii, a avut grijă de propriii ei părinți, bătrîni și bolnavi, și de fetele ei nemăritate și de nepoții ei neajutorați.

Jane n-a cunoscut niciodată plăcerea de a pluti în derivă pe un lac, ținînd în mîini sfoara unui zmeu, cum face Benjamin, cu toate că nu mai e tînăr. Jane n-a avut niciodată timp să se gîndească, nici nu și-a permis să aibă îndoieli. Benjamin continuă să fie un amant înfocat, dar Jane nu știe că sexul poate produce și altceva decît copii.

Benjamin, fondator al unei națiuni de inventatori, e un mare bărbat al tuturor timpurilor. Jane e o femeie a timpului ei, asemănătoare aproape tuturor femeilor din toate timpurile, care și-a îndeplinit datoria pe pămîntul acesta și și-a ispășit partea ei de vină din blestemul biblic. A făcut tot ce-a putut ca să nu înnebunească și a căutat, în zadar, un pic de liniște.

Cazul ei va fi lipsit de interes pentru istorici. *(313)*

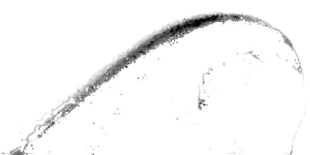

Scanned with OKEN Scanner

1778 / Philadelphia

Washington

Primul între soldaţi este şi cel mai prestigios fermier, cel mai iute călăreţ, cel mai bun vînător. Nu întinde nimănui mîna, nici nu permite să fie privit în ochi. Nimeni nu i se adresează cu George. Din gura lui nu ies niciodată laude, dar nici plîngeri ; şi întotdeauna e un exemplu de stăpînire de sine şi de curaj, oricît ar suferi de pe urma ulcerului, a cariilor şi a febrei.

Cu ajutorul bărbaţilor şi al armelor venite din Franţa, armata lui George Washington smulge din mîinile englezilor oraşul Philadelphia. Războiul de independenţă al Statelor Unite, război al vestoanelor negre împotriva vestoanelor roşii, se prelungeşte şi e tot mai obositor. *(224 şi 305)*

1780 / Bologna

Clavijero apără pămînturile blestemate

Unul dintre iezuiţii expulzaţi din America, Francisco Javier Clavijero, scrie în Italia o *Istorie veche a Mexicului.* În patru volume, preotul povesteşte *viaţa unui popor de eroi,* act de conştientizare, conştientizare naţională şi istorică, a creolilor care încep să numească Mexicul : Noua Spanie şi rostesc deja plini de mîndrie cuvîntul *patrie.* Opera vine în apărarea Americii, atît de atacate în anii aceştia la Paris, Berlin sau Edinburgh : *Dacă America nu avea grîu, ei bine, nici Europa nu avea porumb... Dacă America nu avea rodii şi lămîi, acum le are ; dar Europa nu a avut, nu are şi nici nu poate avea chirimoyas, aguacates, banane, chicozapotes...*

Cu inocenţă şi pasiune, Clavijero îi atacă pe enciclopediştii care descriu Lumea Nouă ca pe un renumit tărîm al abjecţiei. Contele de Buffon afirmă că în America cerul e calic, iar pămîntul a putrezit de atîta ploaie ; că leii sînt cheli, mici şi laşi, iar tapirul e un elefant de buzunar ; acolo, mai spune el, caii, porcii şi cîinii devin pitici, iar indienii, reci ca şerpii, nu au suflet, nici nu se înfierbîntă în faţa femeilor. Şi Voltaire vorbeşte de lei şi de oameni spîni, iar baronul de Montesquieu afirmă că popoarele rele se nasc pe pămînturile calde. Abatele Guillaume Raynal se arată indignat de faptul că în America lanţurile de munţi se întind de la nord spre sud, în loc să o facă de la est la vest, cum ar trebui, iar colegul său prusac Corneille de Pauw îl descrie pe indianul american ca pe un animal degenerat şi slab. După de Pauw, clima de acolo lasă animalele berce şi le face plăpînde ; femeile sînt atît de urîte, că se confundă cu bărbaţii, iar zahărul nu are gust, nici cafeaua aromă. *(73 şi 134)*

1780 / Sangarara

De la cordilieră la mare, America e în flăcări

Au trecut două secole de cînd capul ultimului Inca, Túpac Amaru, a căzut în Piaţa Mare din Cuzco sub sabia călăului. Mitul, născut atunci

Scanned with OKEN Scanner

prin moartea lui, se împlinește acum. Se realizează profeția : capul se unește cu trupul, iar Túpac Amaru, renăscut, lovește.

José Gabriel Condorcanqui, Túpac Amaru II, intră în satul Sangarara, în sunetul melcilor de mare, *pentru a sfărîma strîmba guvernare a atîtor trîntori și hoți care fură mierea din fagurii noștri.* În urma calului său alb crește o armată de desperați. Soldații aceștia desculți se luptă cu praștii, pari și cuțite. În majoritate, sînt indieni care *își dau sufletul scuipînd sînge* în galeriile din Potosí sau sînt secătuiți de puteri în ateliere și pe moșii.

Bubuit de tobe, nori de steaguri, cincizeci de mii de oameni încoronînd munții : Túpac Amaru, eliberator al indienilor și al negrilor, pedepsitor al *celor care ne-au adus în starea aceasta vrednică de plîns vecină cu moartea*, înaintează și rade totul în calea sa. Vestitorii galopează ridicînd satele din valea Cuzco pînă pe țărm, la Arica, și pînă la granițele Tucumanului, pentru că *cine va cădea în războiul acesta poate fi sigur că va învia după aceea.*

Numeroși metiși se alătură răzmeriței. De asemenea, cîțiva creoli, europeni prin sînge, dar americani prin naștere. *(183 și 344)*

1780 / Tungasuca

Túpac Amaru II

Antonio Oblitas, sclav al corregidorului Arriaga, a agățat în piața satului Tungasuca o funie puternică, funie de spînzurătoare, funie de legat catîrii, iar vîntul a legănat timp de o săptămînă trupul lui Arriaga, stăpîn de negri, stăpîn de indieni, stăpînul lui Antonio.

Mîna care pictează e mîna care a spînzurat. Antonio Oblitas pictează portretul bărbatului care a hotărît că toți sclavii din Peru sînt liberi. În lipsa șevaletului, scîndura sa odihnește sprijinită de cîțiva saci de porumb. Pe lemnul aspru, pensulele lui Antonio, călăul stăpînului său, care nu va mai fi niciodată sclav, așternstraturi de culoare. Túpac Amaru pozează călare, în aer liber. Nu poartă obișnuita lui vestă de catifea neagră, nici tricornul. Urmașul marilor Inca poartă haine de fiu al soarelui, însemne regale : pe cap, aidoma strămoșilor săi, poartă coiful cu pene și coroana triplă, cu canaful atîrnînd, pe piept îi strălucește soarele, iar în pumn ține, poruncitor, sceptrul plin de ghinturi. În jurul călărețului nemișcat se văd scene din recenta victorie împotriva trupelor coloniale. Din mîna lui Antonio ies soldăței și nori de fum, indieni în luptă, flăcări înghițind biserica din Sangarara și prizonieri fugind din închisoare.

Tabloul se naște între două bătălii, în clipele de răgaz și de veghe. E așa de multă vreme de cînd Túpac și calul lui pozează nemișcați, împietriți, încît Antonio se întreabă dacă nu cumva și-au pierdut suflarea. Culorile vii acoperă, zăbavnic, lemnul. Pictorul nu se grăbește. Cît durează portretul, artistul și modelul său evadează din timp, învingînd înfrîngerile și îngenunchind moartea. *(137, 183 și 344)*

Scanned with OKEN Scanner

1780 / Pomacanchi

Atelierul e o navă imensă

care plutește pe pămînturile Americii, galeră care nu se oprește niciodată, împinsă înainte, zi și noapte, de indienii care vîslesc spre un port tot mai îndepărtat ; oricît ar vîsli, nu vor ajunge la liman ; iar cînd îi răpune somnul, biciul are grijă să-i trezească.

În ateliere, bărbați, femei, copii și bătrîni cos, țes și prelucrează bumbacul și lîna. Legile promit salarii și orare, dar indienii ies din șoproanele sau închisorile în care au fost aruncați doar cînd le vine ceasul îngropăciunii.

La sud de Cuzco, Túpac Amaru umblă eliberînd indienii legați de războaiele de țesut. Vînturile marii răscoale strică somnul viceregilor din Lima, Buenos Aires și Bogotá. *(170 și 320)*

Un poem colonial : Dacă ar învinge indienii...

ne-ar pune să muncim
așa cum ei muncesc,
și cum acum se înjosesc,
ne-ar face să ne înjosim.
N-ar mai avea nimeni speranță
de casă, de moșie sau de măreție,
nimeni n-ar mai trăi în bogăție
și toți ar fi plebei :
am fi noi indieni ca ei,
iar ei ne-ar fi stăpîni. (183)

1781 / Bogotá

Comuneros

Arhiepiscopul din Bogotá tremură de mînie, iar jilțul de piele geme sub greutatea lui. Mîinile, mîini ca un cozonac, împodobite cu rubine și smaralde, mototolesc pulpana viorie. Preafericitul don Antonio Caballero y Góngora blestemă cu gura plină, cu toate că nu mănîncă, dar limba îi e la fel de grasă ca și el.

Din Socorro au sosit vești revoltătoare. Comuneros, oameni din popor, s-au răzvrătit împotriva noilor impozite și i-au numit căpitani pe creolii bogați. Impozitele, care nu iartă nimic, de la lumînările de seu pînă la miere, îi deranjează și pe bogați și pe săraci ; nici vîntul nu scapă de ele : *alcabala del viento*, birul pe vînt, se numește impozitul plătit de negustorul aflat în trecere.

În Socorro, oraș pietros, a izbucnit răscoala pe care viceregele din Bogotá o vedea de mult apropiindu-se. S-a întîmplat într-o zi de tîrg, în

Scanned with OKEN Scanner

plină piață. O plebeiană, Manuela Beltrán, a smuls edictul de pe ușile Consiliului Comunal, l-a rupt în bucățele și l-a călcat în picioare ; iar poporul a luat cu asalt magaziile și a dat foc închisorii. Acum, mii de comuneros, înarmați cu bîte și sape, se îndreaptă spre Bogotá, în bubuit de tobe. Armele spaniole au căzut, neputincioase, în prima bătălie.

Arhiepiscopul, care are un cuvînt mai greu decît viceregele, hotărăște să iasă în întîmpinarea răzvrătiților. În fruntea unei ambasade a curții, va merge să-i îmbete cu promisiuni. Catîrca se uită la el speriată. *(13 și 185)*

1781 / Támara

Cîmpiile întinse

Strigînd numele lui Túpac Amaru, o mie cinci sute de indieni vin în galop dinspre cîmpiile care se întind la răsărit de lanțul andin. Vor să ajungă la cordilieră și să se alăture valurilor de comuneros care se îndreaptă spre Bogotá. Guvernatorul își ia tălpășița și își salvează scăfîrlia.

Răzvrătiții sînt indieni din savanele scăldate de afluenții fluviului Orinoco. Pe plajele fluviului, unde își depun ouăle broaștele țestoase, obișnuiau înainte vreme să țină tîrg. Spre ținuturile acestea se îndreptau, din timpuri străvechi, alți indieni, din Guyana și din Amazonia. Schimbau între ei sare, aur, vase de lut, coșuri, plase, pește uscat, ulei de broască țestoasă, venin pentru săgeți și vopsele roșii care apără trupurile goale împotriva țînțarilor. Cochiliile de melc erau moneda curentă, dar au venit europenii nesățioși în căutare de sclavi și au oferit securi, foarfece, oglinjoare și rachiu, cerînd în schimb oameni. Atunci, indienii au început să se înrobească unii pe alții și să-și vîndă frații : fiecare urmăritor a devenit un fugar, iar mulți au murit de pojar și de vărsat. *(121 și 185)*

1781 / Zipaquirá

Galán

În satul Zipaquirá se semnează tratatul de pace. Arhiepiscopul l-a redactat, a jurat pe sfintele scripturi că va fi respectat și l-a sfințit cu o liturghie.

Acordul le dă dreptate răzvrătiților. În curînd, peticul acesta de hîrtie se va preface în scrum. Căpitanii comuneros o știu prea bine, dar și ei, creoli bogați, vor să se limpezească cerul, să se pună cît mai curînd capăt îngrozitoarei furtuni, *deșrăbălare nemaivăzută a plebeilor*, care crește, amenințătoare, deasupra orașului Bogotá, primejduindu-i în aceeași măsură pe americanii bogați și coroana spaniolă.

Unul dintre căpitanii răsculați refuză să intre în larț. José Antonio Galán, care își începuse cariera de militar în batalionul de mulatri din Cartagena, continuă lupta. Umblă din sat în sat, din moșie în moșie, eli-

berînd sclavi, abolind tributuri şi împărţind pămînturi. *Unirea oprimaţilor împotriva opresorilor*, aşa stă scris pe steagul lui. Prietenii şi duşmanii îl numesc *Túpac Amaru de aici. (13 şi 185)*

Romanţă populară cîntată de comuneros

Ciuliţi urechea,
tobele să tacă
şi-am să vă spun doar două vorbe
rostite de un comunero :
Capra trage către munte
şi muntele către văzduh ;
dar încotro trage văzduhul,
nu ştie nimeni să mi-o spuie.
Bogatul trage de sărac.
De indian, că-i mai sărman,
trag şi bogaţii şi săracii,
să şi-l împartă jumătate... (13)

1781 / Cuzco

Centrul pămîntului, casa zeilor

Cuzco, oraşul sfînt, vrea să redevină ce-a fost. Pietrele vechi, înnegrite de trecerea vremii, strîns înlănţuite, iubindu-se unele pe altele, învingătoare ale mîniei pămîntului şi ale furiei oamenilor, vor să se scuture de bisericile şi palatele crescute pe ele.

Micaela Bastidas contemplă oraşul Cuzco şi îşi muşcă buzele. Din vîrful unui munte, femeia lui Túpac Amaru priveşte centrul pămîntului, locul ales de zei. Oraşul de culoarea pămîntului şi a fumului, care a fost capitala incaşilor, aşteaptă acolo, atît de aproape, că l-ai putea atinge cu mîna.

De mii de ori a insistat Micaela, dar în zadar. Noul Inca nu se hotărăşte să atace. Túpac Amaru, fiul Soarelui, nu vrea să ucidă indieni. Túpac Amaru, încarnare a fondatorului vieţii, vie promisiune a învierii, nu poate omorî indieni. Căci cei care apără acest bastion spaniol, sub comanda lui cacique Pumacahua, sînt indieni.

De mii de ori a insistat şi de mii de ori insistă Micaela, dar Túpac tace. Ea ştie că în Piaţa Plîngerii o să se întîmple o nenorocire, dar mai ştie că, orice s-ar întîmpla, va merge pînă la capăt. *(183 şi 344)*

1781 / Cuzco

Pline de praf şi suferinţă sînt drumurile din Peru

Ciuruiţi de gloanţe, unii aşezaţi, alţii întinşi, încă se mai apărau şi ne supărau izbindu-ne cu pietre... Povîrnişurile munţilor sînt cîmpuri pline

Scanned with OKEN Scanner

de cadavre : printre morți și sulițe și drapele sfîșiate, învingătorii adună, de ici, de colo, cîte o carabină.

Túpac Amaru nu intră ca învingător în orașul sacru, în fruntea trupelor lui năvalnice. Intră în Cuzco pe spinarea unui catîr, legat în lanțuri care atîrnă pînă la pămînt. Merge la închisoare, între două șiruri de soldați. Clopotele bisericilor bat înnebunite.

Túpac Amaru scăpase trecînd înot rîul Combapata, dar ambuscada l-a surprins în satul Langui. L-a vîndut unul dintre căpitanii săi, Francisco Santa Cruz, care îi era și cumătru.

Trădătorul nu caută o funie ca să se spînzure. Încasează două mii de pesos și primește titlul nobiliar. *(183 și 344)*

1781 / Cuzco

Auto sacramental în camera de tortură

Gol, scăldat în sînge, Túpac Amaru zace legat pe roată. Camera de tortură a închisorii din Cuzco e scundă și întunecoasă. Un șuvoi de lumină, lumină violentă, care rănește, cade peste căpetenia răzvrătiților. José Antonio de Areche poartă o perucă plină de bucle și uniformă militară de gală. Areche, reprezentant al regelui Spaniei, comandant general al armatei și judecător suprem, stă lîngă manivelă. Cînd o învîrte, fiecare nouă răsucire a roții chinuie brațele și picioarele lui Túpac Amaru și se aud gemete înfundate.

ARECHE : Ah, rege al regilor, regișor vîndut pe preț de nimic ! Don José I, agent plătit de coroana britanică ! Banul se însoțește cu ambiția de putere. Mai miră pe cineva împerecherea aceasta ? A intrat în obicei... Arme englezești, bani englezești. De ce nu negi, mh ? Sărmane diavol ! *(Se ridică și îl mîngîie pe creștet pe Túpac Amaru.)* Ereticii luterani ți-au aruncat praf în ochi și ți-au întunecat putința de înțelegere. Sărmane diavol ! José Gabriel Túpac Amaru, stăpîn absolut și natural al acestor domenii... Don José I, monarh al Lumii Noi ! *(Desfășoară un pergament și citește cu voce tare.)* „Don José I, prin voia Domnului, Inca, Rege în Peru, Santa Fe, Quito, Chile, Buenos Aires și continentele mărilor sudului, duce al Superlativei, Domn al Cezarilor și al Amazoanelor, cu putere în Marele Paititi *, Comisar distribuitor al milei cerești..." *(Se întoarce, brusc, spre Túpac Amaru.)* Spune că nu ! Am găsit proclamația aceasta în buzunarele tale... Promiteai libertatea... Ereticii te-au învățat dezgustătoarea îndeletnicire a contrabandei. Înfășurată în drapelul libertății, aduceai cea mai crudă tiranie ! *(Se plimbă în jurul trupului întins pe roată.)* „Ne tratează ca pe niște cîini", spuneai. „Ne iau și pielea de pe noi", spuneai. Dar ați plătit oare tribut, tu și ai tăi ? Te bucurai de privilegiul de a purta arme și de a umbla călare. Întotdeauna ai fost tratat ca un creștin cu sînge curat ! Ți-am oferit o viață de alb și ai predicat ura de rasă. Noi, spaniolii pe care îi urăști atîta, te-am învățat să vorbești. Și ce ai spus ? „Revoluție !". Te-am învățat să scrii, și ce ai scris ? „Război !" *(Se întoarce cu spatele la Túpac Amaru și se așază, picior peste picior.)* Ai

* *Gran Paitit*, nume dat unuia dintre ținuturile fabuloase din America, după care jindulau conchistadorii.

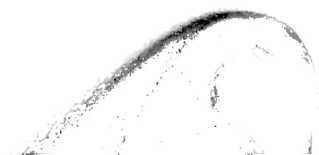

Scanned with OKEN Scanner

devastat pămînturile peruviene. Crime, incendii, jafuri, sacrilegii... Tu şi prozeliţii tăi terorişti aţi instaurat infernul în provinciile acestea. Spaniolii îi lasă pe indieni lipiţi pămîntului ? Am ordonat să înceteze vînzările obligatorii, să se deschidă atelierele şi să se plătească cele cuvenite. Am suprimat zeciuiala şi vămile... De ce ai continuat războiul, dacă s-au restabilit bunele obiceiuri ? Cîte mii de morţi ai pe conştiinţă, împărat de operetă ? Cîtă durere ai adus pe pămînturile invadate ? *(Se ridică şi se apleacă asupra lui Túpac Amaru, care nu deschide ochii.)* Munca forţată e o crimă şi din o sută de indieni care intră în mine nu mai ies decît douăzeci ? Am dispus să se pună capăt muncii forţate. Dar munca forţată n-a fost oare inventată de strămoşii tăi incaşi ? Incaşii. ...Nimeni nu s-a purtat mai rău cu indienii... Îţi renegi sîngele european care îţi curge prin vine, José Gabriel Condorcanqui Noguera... *(Face o pauză şi apoi vorbeşte iar, în timp ce se învîrteşte în jurul trupului celui învins.)* Condamnarea ta e pregătită. Eu am ticluit-o, eu am scris-o, eu am semnat-o. *(Mîna taie aerul deasupra gurii lui Túpac.)* Vei fi dus la eşafod şi călăul îţi va tăia limba. Vei fi legat de patru cai, de mîini şi de picioare. Vei fi sfîrtecat. *(Îşi trece mîna peste torsul gol.)* Ţi se va arunca trunchiul pe rug, pe dealul Picchu, iar cenuşa ta va fi împrăştiată în aer. *(Îi atinge faţa.)* Capul îţi va atîrna trei zile în spînzurătoare, în satul Tinta, şi apoi va fi înfipt într-un par, la intrarea în sat, cu o coroană cu unsprezece coarne de fier, pentru cele unsprezece titluri de împărat ale tale. *(Îi mîngîie braţele.)* Vom trimite un braţ la Tungasuca şi altul va fi expus în capitala Carabayei. *(Şi picioarele.)* Un picior în satul Livitaca, şi altul în Santa Rosa de Lampa. Vom dărîma casele în care ai locuit. Vom presăra sare pe pămînturile tale. Neamul îţi va fi blestemat pe vecie. *(Aprinde o lumînare şi o ţine deasupra chipului lui Túpac Amaru.)* Încă mai ai timp. Spune-mi : Cine duce mai departe răscoala pe care ai început-o ? Care îţi sînt complicii ? *(Linguşitor.)* Încă mai ai timp. Îţi ofer spînzurătoarea. Încă mai ai timp să eviţi atîta înjosire şi atîtea suferinţe. Dă-mi nume ! Spune ! *(Îşi apropie urechea.)* Îţi eşti propriul tău călău, indianule măcelar ! *(Îşi îndulceşte din nou glasul.)* O să-i tăiem limba fiului tău Hipólito. Îi vom tăia limba Micaelei, femeia ta, şi o s-o gîtuim... Nu te căi, dar salveaz-o. Pe ea. Salvează-ţi femeia de la o moarte ruşinoasă. *(Se apropie. Aşteaptă.)* Numai Dumnezeu ştie cîte crime ai pe suflet ! *(Învîrte violent roata şi se aude un geamăt cumplit.)* Nu cu tăcerea o să te aperi în faţa tribunalului Preaînaltului, indian trufaş ! *(Cu milă.)* Ah ! Mă întristează să ştiu că un suflet vrea să meargă în felul acesta la condamnarea eternă... *(Furios.)* Pentru ultima oară ! Care îţi sînt complicii ?

TÚPAC AMARU *(Ridicînd cu greu capul, deschide ochii şi, în sfîrşit, vorbeşte)* : Aici, în afară de mine şi de tine, nu mai sînt alţi complici. Tu, opresorul, şi eu, eliberatorul, meritäm amîndoi moartea. *(183 şi 344)*

1781 / Cuzco

Ordinul lui Areche care interzice îmbrăcămintea incaşă şi îi obligă pe indieni să vorbească spaniola

Se interzice ca indienii să folosească hainele păgînimii şi mai ales ale nobilimii ei, care slujesc numai ca să le amintească de cele purtate de

Scanned with OKEN Scanner

strămoșii lor Inca, amintire care nu face altceva decît să le insufle tot mai multă ură față de națiunea dominantă ; în afară de faptul că aspectul lor e ridicol și prea puțin în acord cu puritatea religiei noastre, căci așază în diferite părți ale lor soarele, care a fost prima lor zeitate ; extinzîndu-se această hotărîre asupra tuturor provinciilor Americii Meridionale, asemenea haine sînt cu totul interzise... ca și toate picturile sau portretele de Inca...

Ca acești indieni să se despartă de ura pe care au zămislit-o împotriva spaniolilor, ca ei să poarte veșmintele pe care le indică legile, să se îmbrace după obiceiurile spaniole și să vorbească limba castiliană, se va introduce cu mai multă putere decît pînă acum folosirea ei în școli sub amenințarea pedepselor celor mai necruțătoare și mai drepte împotriva celor care nu o vor folosi, după ce a trecut oarecare timp în care să o poată învăța... (345)

1781 / Cuzco

Micaela

În războiul acesta care a făcut să se cutremure pămîntul ca în durerile facerii, Micaela Bastidas nu a cunoscut odihnă, nici mîngîiere. Femeia aceasta cu gît de pasăre străbătea provinciile *adunînd oameni* și trimitea pe front noi oști și puține puști, ocheanul pierdut de cineva, frunze de coca și stiuleți de porumb copt. Caii galopau neîncetat, ducînd și aducînd prin munți ordinele, salvconductele, rapoartele și scrisorile ei. I-a trimis o mulțime de mesaje lui Túpac Amaru, îndemnîndu-l să-și arunce trupele asupra orașului Cuzco, înainte ca spaniolii să întărească apărarea, iar răsculații să se împrăștie, descurajați. *Chepe*, îi scria ea, *Chepe, iubitul meu : de cîte ori te-am prevenit...*

Legată de coada unui cal, Micaela intră în Piața Mare a orașului Cuzco, pe care indienii o numesc Piața Plîngerii. Vine într-un sac de piele, dintr-aceia în care se cară frunzele de mate. Caii îi mai tîrăsc spre eșafod pe Túpac Amaru și pe Hipólito, fiul lor. Celălalt fiu, Fernando, privește. *(159 și 183)*

1781 / Cuzco

Ploaia sfîntă

Copilul vrea să-și întoarcă privirea, dar soldații îl obligă să se uite. Fernando îl vede pe călău smulgîndu-i limba fratelui său Hipólito și împingîndu-l pe scara spînzurătorii. Călăul îi mai atîrnă în streang pe doi dintre unchii lui Fernando, apoi pe sclavul Antonio Oblitas, cel care pictase portretul lui Túpac Amaru, și îl hăcuiește cu lovituri de secure ; iar Fernando vede totul. Cu cătușe la mîini și lanțuri la picioare, între doi soldați care îl obligă să privească, Fernando îl vede pe călău sugrumînd-o cu lațul pe Tomasa Condemaita, căpetenie indiană din Acos, al cărei batalion de femei a tras o chelfăneală grozavă armatei spaniole. Atunci urcă pe eșafod

Scanned with OKEN Scanner

Micaela Bastidas, iar Fernando începe să nu mai vadă. Ochii i se împăienjenesc în timp ce călăul caută limba Micaelei ; o perdea de lacrimi acoperă privirea copilului cînd mama-sa este așezată pentru desăvîrșirea supliciului : cercul de fier nu reușește să sugrume gîtul fin ; *înconjurîndu-i gîtlejul cu lațuri, trăgînd de o parte și de cealaltă și lovind-o cu piciorul în stomac și în piept, călăii își duc crima pînă la capăt.*

Fernando, zămislit cu nouă ani în urmă în pîntecele Micaelei, nu mai vede nimic, nu mai aude nimic. Nu vede cînd îi aduc tatăl, pe Túpac Amaru, și îl leagă de șeile a patru cai, de mîini și de picioare, cu fața în sus. Călăreții dau pinteni cailor spre cele patru zări, dar Túpac Amaru nu se rupe. *Îl țin în aer, pare un păianjen ;* pintenii sfîșie pîntecele cailor, care se ridică în două picioare și se năpustesc cu toată puterea, dar Túpac Amaru nu se rupe.

Valea orașului Cuzco e de multă vreme lovită de secetă. Fix la amiază, pe cînd caii se opintesc, iar Túpac Amaru nu se rupe, o cascadă violentă se prăbușește deodată din cer : ploaia cade cu lovituri de bîtă, de parcă Dumnezeu sau Soarele sau altcineva ar fi hotărît că momentul acesta merită din plin o ploaie dintr-acelea care înecă lumea. *(183 și 344)*

Cred indienii :

Iisus s-a îmbrăcat în alb ca să vină în Cuzco. Un ciobănaș îl vede, se joacă cu el, îl urmărește. Iar Iisus e copil și aleargă între pămînt și cer : trece rîul fără să se ude la picioare și alunecă încetișor deasupra văii sfinte a incașilor, cu grijă, să nu zgîrie pămîntul rănit cu puțin timp în urmă. De la poalele vîrfului Ausangate, a cărui răsuflare înghețată iradiază energia vieții, se îndreaptă spre muntele Coylloriti. La picioarele acestui munte, sălaș al unor vechi zeități, Iisus lasă să-i cadă tunica de culoare albă. Se urcă pe stînci și se oprește. Atunci, intră în stîncă.

Iisus a vrut să se ofere celor învinși ; pentru ei se preface în piatră, asemenea vechilor zei din partea locului, piatră care spune și va spune : *Eu sînt Dumnezeu, eu sînt voi, eu sînt cei căzuți.*

De acum înainte, indienii din valea orașului Cuzco vor urca mereu în procesiune ca să-l salute. Se vor curăța în apele pîrîului și cu torțe în mîini vor dansa pentru el, vor dansa ca să-l înveselească : acolo, înăuntru, Iisus e atît de trist, atît de sfîșiat. *(301)*

Indienii dansează ca să înveselească Paradisul

Foarte departe de Cuzco, tristețea lui Iisus îi preocupa și pe indienii tepehuas. De la sosirea noului zeu în Mexic, indienii tepehuas se duceau cu fanfara la biserică și îi închinau dansuri și jocuri cu măști și vase cu tamal și băutură ; dar nu era chip să-l înveselească. Iisus continua să fie îndurerat, cu barba culcată pe piept, și așa a fost pînă cînd indienii tepehuas au inventat Dansul Bătrînilor.

Scanned with OKEN Scanner

Îl dansează doi bărbaţi mascaţi. Unul este Bătrîna, celălalt, Bătrînul. Bătrînii vin dinspre mare cu ofrande de creveţi şi străbat satul San Pedro sprijinindu-şi în bastoane de lemn împodobite cu pene trupurile schilodite de multele beteşuguri. Se opresc şi dansează în faţa altarelor improvizate pe străzi, iar muzicanţii cîntă şi bat în carapace de broască ţestoasă. Bătrîna, vicleană, se fîţîie de colo-colo, stîrneşte apoi se face că fuge ; Bătrînul o urmăreşte, o prinde şi o ridică. Ea bate aerul cu picioarele, strîmbîndu-se de rîs, prefăcîndu-se că se apără cu lovituri de baston, dar lipindu-se, bucuroasă, de trupul Bătrînului, care atacă, se poticneşte şi se veseleşte, în timp ce lumea se prăpădeşte de rîs.

Cînd Iisus i-a văzut pe Bătrîni făcînd dragoste, şi-a ridicat capul şi a zîmbit pentru prima oară. De atunci rîde ori de cîte ori indienii tepehuas dansează pentru el dansul acesta ireverenţios.

Indienii tepehuas, care l-au scos pe Iisus din tristeţe, se născuseră, în timpuri străvechi, în contraforturile Sierrei Veracruz, din fuioare de bumbac. Pentru a spune „se luminează de ziuă", ei spun : *Se face Dumnezeu. (359)*

1781 / Chincheros

Pumacahua

În mijloc, străluceşte Fecioara din Montserrat. În genunchi, mulţumindu-i Domnului, se roagă Mateo García Pumacahua. Soţia sa şi un alai de rude şi de căpitani se înşiruiesc în spatele lui. Pumacahua e îmbrăcat cu hane spanioleşti, cu jiletcă şi veston, iar în picioare are pantofi cu catarame. Ceva mai încolo se desfăşoară bătălia, soldăţei şi tunuri care par de jucărie : puma Pumacahua îl învinge pe balaurul Túpac Amaru. *Vini, vidi, vinci,* se citeşte sus.

După cîteva luni de muncă, un artist fără nume şi-a terminat lucrarea. Biserica din satul Chincheros se făleşte cu imaginile care îi împodobesc porticul, perpetuînd gloria şi credinţa căpeteniei Pumacahua în războiul împotriva lui Túpac Amaru.

Pumacahua, urmaş al incaşilor, a primit de la regele Spaniei o medalie, iar de la episcopul din Cuzco, o indulgenţă plenară. *(137 şi 183)*

1781 / La Paz

Túpac Catari

Nu vorbea decît aymara, limba alor săi. S-a proclamat viceregе al pămînturilor acestora care nu se numesc încă Bolivia, şi şi-a numit nevasta vicereginâ. Şi-a aşezat curtea pe înălţimile care domină oraşul La Paz, ascuns într-o groapă, şi l-a asediat.

Umbla crăcănat şi o strălucire ciudată îi lumina ochii, înfundaţi în faţa lui tînără, brăzdată deja de zbîrcituri. Se îmbrăca în catifea neagră, purta toiag şi se lupta cu lancea. Îi scurta de cap pe preoţii suspecţi că ţin slujbe de blestem şi le tăia mîinile spionilor şi trădătorilor.

Scanned with OKEN Scanner

Julián Apaza fusese paracliser şi brutar înainte de a deveni Túpac Catari. Împreună cu soţia lui, Bartolina Sisa, a organizat o armată de patruzeci de mii de indieni, cu care a ţinut în şah trupele trimise de vicerege le din Buenos Aires.

În pofida înfrîngerilor şi a măcelurilor pe care le-a suferit, nu era chip să fie prins. Furişîndu-se noaptea, ieşea din toate încercuirile, pînă cînd spaniolii i-au oferit celui mai bun prieten al lui, Tomás Inca Lipe, numit *cel bun*, postul de guvernator al ţinutului Achacachi, pe malurile lacului Titicaca. *(183)*

1782 / La Paz

Eliberatoarele

Oraşele spaniole din Lumea Nouă, închinate lui Dumnezeu şi regelui, au în mijloc o mare inimă de pămînt bătătorit. În Piaţa Mare se înalţă eşafodul şi casa cîrmuirii, catedrala şi închisoarea, tribunalul şi tîrgul. Lumea se plimbă în jurul spînzurătorii şi al fîntînii ; în Piaţa Mare, adevărată cetate, piaţă a armelor, se întîlnesc cerşetorul şi cavalerul, călăreţul cu pinteni de argint şi indianul desculţ, preacucernicele care îşi plimbă sufletul spre liturghie şi indienii care poartă în spinare vase burduhănoase cu bere de porumb.

Azi e mare spectacol în piaţa din La Paz. Două femei, căpetenii ale răscoalei indigenilor, vor fi sacrificate. Bartolina Sisa, nevasta lui Túpac Catari, vine dinspre cazarmă cu o funie de gît, legată de coada unui cal. Pe Gregoria Apaza, sora lui Túpac Catari, o aduc pe spinarea unui măgăruş. Fiecare duce cîte două beţe încrucişate, în chip de sceptru, în mîna dreaptă, iar fruntea le este încununată cu o coroană de spini. Deţinuţii le deschid calea, măturînd drumul cu crengi. Pînă la ceasul spînzurătorii, Bartolina şi Gregoria dau cîteva roate pieţei, suferind în tăcere loviturile cu pietre şi rîsetele mulţimii, care le batjocoreşte numindu-le regine de indieni. Capetele şi mîinile lor, sună sentinţa, vor fi plimbate prin satele din regiune.

Soarele, bătrînul soare, asistă şi el la ceremonie. *(183 şi 288)*

1782 / Guaduas

Cu ochi de sticlă,

dintr-o colivie de lemn, capul lui José Antonio Galán priveşte spre satul Charalá. În Charalá, unde s-a născut, i-a fost expus piciorul drept. O mînă de-a lui e ţintuită în piaţa din Socorro.

Crema societăţii coloniale şi-a recunoscut păcatul insolenţei şi s-a căit. Creolii bogaţi preferă să plătească în continuare impozite şi să se supună monarhului spaniol, numai să evite *molima contagioasă* pe care Galán, asemenea lui Túpac Amaru, asemenea lui Túpac Catari, a încarnat-o şi a răspîndit-o în zile de mînie. Galán, cel mai cel dintre comuneros,

Scanned with OKEN Scanner

a fost trădat, urmărit şi prins de cei care îi stătuseră alături în fruntea insurecţiei. După multă hărţuială, a căzut într-o colibă, alături de ultimii doispreze oameni ai săi.

Sabia care l-a decapitat pe Galán a fost ascuţită de Don Antonio Caballero y Góngora, arhiepiscopul plin de emfază. În timp ce aruncă pe foc tratatul de pace, plin de amăgitoare făgăduinţe, preafericitul îl acoperea cu vorbe mîrşave pe *gîlcevitorul plebeu :* Galán nu a fost sfîrtecat numai pentru că era un răzvrătit, ci şi pentru că fusese *bărbat de obîrşie mai mult decît obscură şi amant al propriei sale fiice.*

Arhiepiscopul stă acum cu fundul în două jilţuri. În afara jilţului apostolic, îl mai ocupă şi pe cel viceregal din Bogotá. *(13 şi 185)*

1782 / Sicuani

Numele blestemat

Diego Cristóbal, văr bun cu Túpac Amaru şi continuator al războiului acestuia în Peru, a semnat pacea. Autorităţile coloniale au promis iertarea şi graţierea generală.

Întins la pămînt, Diego Cristóbal jură că-i va rămîne fidel regelui. Mulţimi de indieni coboară de pe înălţimi şi predau armele. Mareşalul oferă un banchet în timpul căruia se rostesc vesele toasturi, iar episcopul ţine o liturghie de mulţumire. De la Lima, viceregele porunceşte ca timp de trei nopţi toate casele să fie luminate.

Nu va trece un an şi jumătate şi în Cuzco, în Piaţa Veseliei, călăul va smulge, cu cleşti înroşiţi în foc, bucăţi-bucăţele din carnea acestui văr al lui Túpac Amaru, înainte de a-l atîrna în ştreang. Şi mama lui va fi sfîrtecată şi spînzurată. Judecătorul, Francisco Díez de Medina, pronunţase osînda : *Nici Regelui, nici Statului nu le convine să rămînă sămînţă din neamul acestuia şi a oricărui Túpac Amaru, din cauza multei zarve şi a impresiei pe care numele acesta blestemat a produs-o printre indigeni. (183)*

1783 / Ciudad de Panamá

De dragul morţii

De cînd se crapă de ziuă, pămîntul începe să asude, cerînd de băut, iar viii se dau după umbră şi îşi fac vînt cu evantaiul. Dacă zăpuşeala îi ofileşte pe cei vii, ce-or fi pătimind morţii, pe care nu-i mai poate răcori nimeni ?

Morţii mai importanţi zac în biserică. Aşa cere obiceiul din uscatul podiş castilian, prin urmare aşa trebuie să fie şi în cazanul acesta numit Panamá. Credincioşii calcă lespezile în picioare sau le tocesc cu genunchii, iar de dedesubt, moartea le şopteşte : *O să vin şi după tine ;* dar mai multe lacrimi stoarce duhoarea de putreziciune decît spaima morţii sau amintirea pierderii ireparabile.

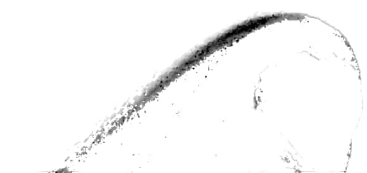

Scanned with OKEN Scanner

Sebastián López Ruiz, înțelept cercetător al naturii, pune pe hîrtie un raport în care demonstrează că obiceiul acesta de acolo este, aici, potrivnic higienei și nefast pentru sănătatea publică și că mai sănătos ar fi ca hidalgii din Panamá să fie îngropați în vreun cimitir îndepărtat. I se răspunde că morții stau foarte bine în biserică; și cum a fost și este, așa va fi și de acum înainte. *(323)*

1783 / Madrid

Revendicarea mîinilor

Trompeții vestesc spre cele patru zări că regele Spaniei a hotărît să izbăvească mîna omenească. De acum înainte, nici un hidalgo nu-și va mai pierde condiția nobilă dacă va depune o muncă manuală. Regele spune că meșteșugul nu-i dezonorează nici pe cel care îl exercită, nici pe familia lui și că nici o meserie artizanală nu este nedemnă de spanioli.

Carol al III-lea vrea să-și aducă regatul la zi. Ministrul Campomanes visează la dezvoltarea industriei, la educația poporului și la reforma agrară. De pe urma uimitoarelor izbînzi imperiale din America, Spania se alege doar cu onorurile, în timp ce alte regate încasează beneficiile. Pînă cînd va mai plăti argintul din colonii mărfuri pe care Spania nu le produce ? Ce înseamnă monopolul spaniol dacă produsele care ies din portul Cádiz sînt englezești, franțuzești olandeze sau nemțești ?

Hidalgii, care sînt în Spania la fel de numeroși ca și călugării, au mîini bune și ca să moară pentru Spania, și ca să o omoare. Chiar dacă nu sînt prea înalți în solemnități, mîinile lor nu se coboară să producă altceva decît glorie. E multă vreme de cînd mîinile acestea au uitat să muncească, așa cum aripile găinii au uitat să zboare. *(175)*

1785 / Ciudad de México

Licențiatul Villarroel împotriva cîrciumilor

Fiecare cîrciumă în care se vinde pulque este locul unde se pun la cale adultere, concubinaje, siluiri, hoții, furturi, omucideri, scandaluri, vătămări și toate celelalte delicte... Ele sînt teatrele unde bărbații și femeile devin cele mai îngrozitoare furii infernale, ieșindu-le pe gură cele mai rafinate obscenități, cele mai scîrboase cuvinte și producțiile cele mai desfrînate, mîrșave, picante și provocatoare, pe care nu le-ar fi rostit nici cei mai libertini dintre libertini dacă n-ar fi fost perturbați de fumurile unei băuturi atît de fetide și de scîrboase... Acestea sînt efectele neglijenței, trecerii cu vederea și toleranței judecătorilor, cărora nu li se face scîrbă cînd văd trîntiți pe străzi femei și bărbați, de parcă ar fi cîini, întinși astfel încît un bețiv ca ei să-i calce cu căruța, cum se și întîmplă, expediindu-i în eternitate într-o situație atît de nefericită cum e aceea în care se găsesc. *(352)*

Scanned with OKEN Scanner

Cîrciuma

Cînd viceregele a expulzat din orașul México rachiul numit pulque, surghiunitul și-a găsit refugiu în suburbii.

Licoare a lujerelor verzi... În cîrciumile de pe coaste, cîrciumarul se plimbă printre urcioarele generoase și stacanele însetate, *tu mă trîntești, tu mă ucizi, tu mă faci să merg pe brînci,* în țipetele sfîșietoare ale unui sugar și în horcăielile unui bătrîn beat criță.

Cai, măgari și cocoși de luptă, legați de belciugele de fier, îmbătrînesc așteptînd afară. Înăuntru, urcioare pîntecoase de toate culorile își etalează numele provocatoare : „Nu te lungi cu mine", „Pentru cei puternici", „Pentru curajoși"... Înăuntru nu răzbat nici legile, nici timpul de afară. Pe pămînt se rostogolesc babaroasele, iar pe un butoi se împart și se taie cărți colorate. Un descreierat cîntă cu foc, iar perechile de dansatori ridică nori de praf în ritmul muzicii. Un preot stă de vorbă cu un soldat, iar soldatul îi promite o chelfăneală unui catîrgiu, *că sînt bărbat, fătat, nu ouat, și sînt dat dracului,* iar cîrciumarul pîntecos ispitește: *Mai merge încă unu' ? (153 și 266)*

Pulque

Poate că rachiul pulque le înapoiază indienilor vechii lor zei. Lor li-l închină, picurînd cîțiva stropi pe pămînt, sau în foc, sau ridicînd stacana spre stele. Poate că zeilor le mai e încă sete de rachiul pulque pe care îl sugeau din cele patru sute de țîțe ale mamei Mayahuel.

Poate că beau și ca să prindă putere și să se răzbune ; și cu siguranță beau ca să uite și să fie uitați.

După părerea episcopilor, pulque poartă vina pentru lene și pentru sărăcie și tot el duce la idolatrie și la răzvrătire. *Viciu barbar al unui popor barbar,* spune un ofițer al regelui ; sub efectul vinului gros de agavă, *fiul își reneagă tatăl, iar supușii, stăpînul. (153 și 331)*

Agava

Înarmată cu săbii verzi, agava rezistă neînvinsă la secetă și la grindină, la nopțile înghețate și la soarele nemilos al deșerturilor mexicane.

Agava, *copacul care alăptează,* dă pulque și hrană pentru animale, grinzi, țigle pentru acoperiș, bulumaci pentru garduri și lemne de ars în vetre. Frunzele ei cărnoase sînt bune pentru legături, coșuri, rogojini, săpun și hîrtie, hîrtia vechilor codice, iar țepii ei slujesc drept ace și bolduri.

Agava nu înflorește decît înainte de moarte. Se deschide și înflorește de parcă și-ar lua rămas-bun. O tulpină înaltă, înaltă, poate catarg, poate phallus, își deschide drum spre nori din inima agavei, într-o explozie de flori galbene. Atunci tulpina cade și o dată cu ea și agava, smulsă din rădăcină.

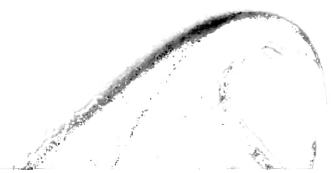

Scanned with OKEN Scanner

Rar poate fi întîlnită o agavă înflorită în arida vale a rîului San Pedro Mezquital. Nici nu începe bine să dea tulpina, că mîna indianului o castrează şi scormoneşte rana, pentru ca agava să verse pulque, băutura care taie setea, hrăneşte şi consolează. *(32 şi 153)*

Urciorul

Olarul mexican are o istorie lungă. Cu trei mii de ani înainte de Hernán Cortés, mîinile lui prefăceau lutul în vase sau în figuri omeneşti pe care focul le întărea ca să înfrunte timpul. Mult după aceea, aztecii explicau că un bun olar *însufleţeşte lutul şi face lucrurile să trăiască.*

Tradiţia îndepărtată se multiplică zilnic în damigene, chiupuri pîntecoase, vase şi, mai ales, în frumoasele urcioare : urcioare fildeşii de Tonalá, urcioare ordinare de Metepec, urcioare pîntecoase şi lucioase de Oaxaca, umile urcioare de Chililico ; urcioare roşcate de Toluca, şiroind de argilă neagră... Urciorul de lut ars e regele serbărilor şi al bucătăriilor şi îi însoţeşte pe întemniţat şi pe cerşetor. Adună în el pulque, dispreţuit de paharul de cleştar, şi e zălogul îndrăgostiţilor ;

Cînd oi muri, din lutul meu
să-ţi faci, cumătră, un urcior.
De mine dacă ţi-o fi sete,
să bei din el, pe îndelete.
De s-a lipi gura de el,
să ştii că e sărutul meu. (18, 153 şi 294)

1785 / Ciudad de México

Despre ficţiune în perioada colonială

Viceregele Mexicului, Matías de Gálvez, semnează un nou decret în favoarea muncitorilor indieni. Indienii trebuie să primească salariul cuvenit, mîncăruri consistente şi asistenţă medicală, iar la amiază vor avea două ore de odihnă şi îşi vor putea schimba stăpînul cînd vor voi. *(146)*

1785 / Guanajuato

Vîntul suflă unde vrea şi unde poate

O crăpătură de lumină se deschide în aerul transparent, iar printre zidurile negre ale sierrei străluceşte deşertul. În deşert se înalţă, în sclipiri de cupole şi turnuri, oraşele miniere ale Mexicului. Guanajuato, la fel de locuit ca şi capitala viceregatului, e cel mai cel. În jilţuri, purtaţi pe umeri de sclavi, umblă stăpînii, urmăriţi de liote de cerşetori, străbătînd un labirint de uliţe şi ulicioare, uliţa Sărutului, cea a Pasului Greşit, cea a celor

Scanned with OKEN Scanner

Patru Vînturi, iar printre pietrele lustruite de picioarele timpului se ivesc smocuri de iarbă și năluci.

În Guanajuato, viața e organizată de clopotele bisericilor și condusă de noroc. Cîte un cartofor, numai înșelăciune și mister, împarte cărțile. Se spune că aici, oriunde te-ai duce, nu calci decît pe aur și argint, dar totul depinde de filoanele care șerpuiesc pe sub pămînt, oferindu-se sau dispărînd, după cum le e cheful. Ieri, un norocos cavaler a dat lovitura cea mare la jocul de cărți și le-a oferit tuturor cel mai bun vin ; a plătit serenade interpretate la flaut și la ghitară, și-a cumpărat dantele fine de Cambrai, pantaloni de catifea, jiletcă de brocart și camizol de olandă ; iar azi, filonul de argint pur care l-a făcut rege pentru o zi a fugit fără urmă.

Viața indienilor, în schimb, nu depinde de noroc. Pentru că respiră mercur, nu mai au dinți în gură și sînt cuprinși de tremurici în uzinele de amalgamare ; pentru că respiră praful ucigător și vapori de ciumă, își scuipă plămînii în galerii. Adesea îi sfîrtecă explozia prafului de pușcă ; de nenumărate ori alunecă în gol, purtînd în spate pietre sau ducîndu-i în circă pe vătafi, care îi numesc pe indieni *căluți. (6, 261 și 349)*

1785 / Guanajuato

Portret al argintului

În grădinile umbroase, doamnele discută în limba evantaielor. Cineva își face nevoile lîngă zidul unei biserici, iar la marginea unei piețe, doi cerșetori, întinși la soare, se despăduchează reciproc. Sub o arcadă de piatră, un ilustru doctor înfășurat în togă vorbește despre Drepturile Omului, iar un călugăr umblă pe ulicioară murmurînd blesteme la adresa beților, curvelor și haimanalelor care-i ies în cale. Nu departe de oraș, *recogedores* vînează indieni cu arcanul.

De multă vreme, Potosí a fost detronat de Guanajuato. Reginei argintului lumii îi e foame de mînă de lucru.

Muncitorii, *salariați liberi,* nu văd o para în viața lor, și cu toate acestea sînt înglodați în datorii. Fiii lor vor moșteni datoriile și, o dată cu ele, frica de durere, de închisoare, de foame, de zeii cei vechi și de zeul cel nou. *(261 și 349)*

1785 / Lisabona

Funcția colonială

Coroana portugheză poruncește să fie lichidate atelierele textile din Brazilia, care de acum înainte nu vor mai putea produce decît îmbrăcăminte țărănească pentru sclavi. În numele reginei, ministrul Melo e Castro trimite instrucțiunile necesare. Ministrul observă că *în cea mai mare parte a căpităniilor Braziliei s-au stabilit și se propagă tot mai mult diverse fabrici și manufacturi de țesături de diferite calități, chiar și de galoane de aur și de argint.* Acestea sînt, spune ministrul, *vătămătoare încălcări ale legii :* dacă mai continuă, *consecința va fi că toate foloasele și bogățiile*

Scanned with OKEN Scanner

acestor importante colonii vor sfîrşi prin a fi patrimoniul locuitorilor lor. Şi pentru că Brazilia este o ţară atît de mănoasă şi de bogată în fructe, *vor rămîne numiţii locuitori total independenţi de capitala lor stăpinitoare : este, de aceea, absolut necesar ca aceste fabrici şi manufacturi să fie abolite. (205)*

1785 / Versailles

Cartoful devine mare domn

Cu două secole şi jumătate în urmă, conchistadorii spanioli l-au adus din Peru. Venea recomandat călduros de indieni şi de aceea Europa l-a destinat porcilor, puşcăriaşilor şi muribunzilor. Cartoful a fost luat în rîs şi pedepsit ori de cîte ori a vrut să evadeze din cocine, închisori şi spitale. În diferite regiuni a fost interzis ; iar în Besançon a fost acuzat că provoacă lepra.

Antoine Parmentier a cunoscut cartoful în închisoare. Parmentier şi-a petrecut un timp într-o închisoare prusacă, unde n-a mîncat altceva. La început i s-a părut că n-are nici un Dumnezeu, dar mai apoi a învăţat să-l iubească şi i-a descoperit deliciile şi aromele.

Liber acum, Parmentier a organizat un banchet la Paris. Asistă D'Alembert, Lavoisier, ambasadorul nord-american Benjamin Franklin şi alte figuri celebre. Parmentier le-a oferit un meniu format numai din cartofi : pîine de cartofi, supă de cartofi, piure, salată de cartofi înveselită cu sosuri după gust, cartofi prăjiţi, gogoşi şi prăjitură de cartofi. La desert, tort de cartofi. Ca băutură, rachiu de cartofi. Parmentier a rostit o pledoarie în favoarea lui. I-a exaltat virtuţile nutritive, l-a proclamat ca absolut necesar pentru cerul gurii şi pentru sînge şi a declarat că va învinge foametea din Europa, pentru că rezistă la grindină şi e uşor de cultivat. Invitaţii, ghiftuiţi cu cartofi, l-au aplaudat cu emoţie şi convingere.

Apoi, Parmentier l-a convins şi pe rege. Ludovic al XVI-lea a poruncit ca pămînturile sale din Sablons, în apropierea Parisului, să fie cultivate cu cartofi şi a mai ordonat ca soldaţii să stea permanent de strajă pe terenurile acelea. În felul acesta, a reuşit să stîrnească atenţia şi dorinţa pentru fructul oprit.

La Versailles are loc consacrarea definitivă. Regina Maria Antoaneta, devenită o adevărată grădină de flori de cartof, aplică un sărut suveran pe obrazul lui Antoine Parmentier. Regele Ludovic încă nu şi-a pierdut capul: se mărgineşte să-l îmbrăţişeze. Întreaga nobilime a Franţei asistă la apoteoza cartofului, în regatul acesta în care arta culinară este singura religie fără atei. *(156 şi 250)*

Cartoful s-a născut din dragoste şi din pedeapsă, se povesteşte în Anzi

Se povesteşte că Inca i-a pedepsit pe îndrăgostiţii care încălcaseră legile sfinte. Să fie îngropaţi de vii, împreună, a poruncit el.

Scanned with OKEN Scanner

Ea fusese o fecioară închinată zeului Soare. Fugise din templu pentru a se oferi unui șerb plugar.

Vii și împreună, așa a hotărît Inca. Au fost coborîți într-o groapă adîncă, legați unul de celălalt, cu fața în jos ; și nu s-a auzit nici o tînguire cînd au fost acoperiți cu pămînt.

S-a lăsat noaptea, iar stelele au pornit-o pe căi ciudate. Puțin după aceea, a dispărut aurul din albia rîurilor, iar cîmpiile regatului au devenit sterpe, numai praf și piatră. Singur pămîntul care îi acoperea pe îndrăgostiți era ferit de secetă.

Înalții preoți l-au sfătuit pe Inca să-i dezgroape pe îndrăgostiți, să-i ardă și să le împrăștie cenușa în aer. Așa să fie, a hotărît Inca.

Dar nu i-au găsit. Au săpat mult și adînc și n-au găsit decît o rădăcină. Rădăcina aceasta s-a tot înmulțit, iar de atunci cartoful a fost mîncarea de căpătîi a locuitorilor din Anzi. *(248)*

1790 / Paris

Humboldt

La douăzeci de ani, Alexander von Humboldt descoperă marea și revoluția.

În Dunkerque, marea l-a lăsat fără glas, iar la Calais, priveliștea lunii pline răsărind din valuri i-a smuls un strigăt de uimire. Uimire în fața mării, revelație a revoluției : la Paris, la un an de la neuitatul paisprezece iulie, Humboldt se lasă purtat de dulcea învălmășeală a străzilor în sărbătoare, pierdut în mulțimea care dansează și cîntă libertatea de curînd născută.

A trăit căutînd răspunsuri și găsind întrebări. Fără să-și acorde un moment de răgaz, s-a adresat cărților, cerului și pămîntului, urmărind să descifreze enigmele sufletului, tainele cosmosului și secretele scarabeilor și ale pietrelor, mereu îndrăgostit de lume, de bărbați și de femei, care l-au amețit și l-au umplut de spaimă. *Alexander n-o să fie niciodată fericit*, spunea fratele său, Wilhelm, preferatul mamei.

La douăzeci de ani, cuprins de febra vieții și de febra plecării, Humboldt jură credință eternă drapelelor revoluției franceze și mai jură că va traversa marea, aidoma lui Balboa și lui Robinson Crusoe, spre pămînturile unde e tot timpul amiază. *(30 și 46)*

1790 / Petit Goâve

Chiar dacă au pămînturi și sclavi

Grosimea pungii poate adesea mai mult decît culoarea pielii. În Haiti, mulatrii săraci sînt negri, iar negrii liberi care au reușit să strîngă destui bani sînt mulatri. Mulatrii bogați plătesc averi imense ca să devină albi, dar prea puțini dobîndesc magica țidulă care îi dă dezlegare fiului stăpînu-

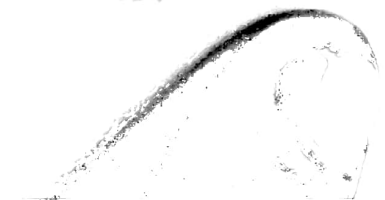

Scanned with OKEN Scanner

lui şi al sclavei să devină licenţiat, să fie numit domnule, să folosească spada şi să se poată atinge de o femeie albă fără să-şi piardă mîna.

Mulatrul care a revendicat drepturile cetăţeanului, proclamate de curînd la Paris, atîrnă în streang, iar în vîrful unei sulițe se plimbă prin Petit Goâve căpăţîna altui mulatru, care a vrut să fie deputat. *(115)*

1791 / Bois Caiman

Conjuraţii din Haiti

Bătrîna sclavă, prietenă intimă a zeilor, împlîntă machetele în gîtlejul unui mistreţ negru. Pămîntul haitian bea sînge. Sub oblăduirea zeilor războiului şi ai focului, două sute de negri cîntă şi dansează jurămîntul libertăţii. În cadrul interzisei ceremonii vudú, luminată de fulgere, cei două sute de sclavi hotărăsc ca pămîntul acesta al osîndei să fie patrie.

Haiti ia fiinţă în limba *créole*. Ca şi toba, *créole* este limba comună vorbită în diferite insule antileze de dezrădăcinaţii africani. A apărut în inima plantaţiilor, atunci cînd condamnaţii au trebuit să se recunoască şi să reziste. Provine din limbile africane, cu muzicalitate africană, şi se hrăneşte cu spusele normanzilor şi bretonilor. A adunat cuvinte de la indienii caraibieni şi de la piraţii englezi şi chiar de la coloniştii spanioli din răsăritul insulei Haiti. Mulţumită creolei, haitienii simt că se ating atunci cînd îşi vorbesc.

Créole adună cuvinte, iar vudú, zei. Zeii aceştia nu sînt stăpîni, ci iubiţi, puşi pe joc, transformînd orice trup în care intră în muzică şi lumină, lumină pură în mişcare, şerpuitoare şi sfîntă. *(115 şi 265)*

Cîntec haitian de dragoste

Ard ca tăciunele.
Picioarele-mi sînt moi ca trestia.
Nici o mîncare nu mă mai atrage.
E apă chioară băutura cea mai tare.
Cînd mă gîndesc la tine,
ochii mi se umezesc
şi judecata mi se frînge,
răpusă de durere.

Nu e aşa, frumoaso,
că ai să vii curînd ?
Întoarce-te la mine, veşnic credincioaso !
Credinţa nu-i la fel de dulce ca simţirea !
Nu zăbovi.
Mă sfîşie durerea.
Vino, să scoţi din colivie
pasărea flămîndă.
(265)

Scanned with OKEN Scanner

1792 / Rio de Janeiro

Conjurații din Brazilia

Cu numai o jumătate de secol în urmă, se credea că minele din Brazilia vor ține cît lumea, dar aurul e tot mai puțin, iar diamantele la fel ; în schimb, crește neîncetat povara birurilor care trebuie plătite reginei Portugaliei și curții ei de trîntori.

De acolo sînt trimiși cu nemiluita birocrați nesățioși, dar nici măcar un specialist în minerit. De acolo se interzice ca războaiele să țeasă altceva decît haine pentru sclavi și, tot de acolo, se interzice exploatarea fierului, care zace la îndemînă, sau fabricarea prafului de pușcă.

Ca să o rupă cu Europa, *care ne suge ca un burete*, o mînă de seniori a pus la cale o conspirație. Proprietari de mine și de moșii, fețe bisericești, poeți, învățați, contrabandiști cu lungă experiență au organizat cu trei ani în urmă o răscoală care își propunea să transforme colonia aceasta într-o republică independentă în care negrii și mulatrii născuți aici să fie liberi și toată lumea să poarte veșminte naționale.

Nici n-a răsunat prima împușcătură de muschetă, că delatorii își făcuseră datoria. Guvernatorul i-a arestat pe conjurații din Ouro Preto. Sub tortură, au mărturisit ; și s-au acuzat unii pe alții, neomițînd nici un fir de păr, cît de neînsemnat, și nici un semn particular. Basílio de Britto Malheiro s-a dezvinovățit spunînd că nefericitul născut în Brazilia copiază relele obiceiuri ale negrilor, mulatrilor, indienilor și ale altor lifte. Cláudio Manuel da Costa, cel mai ilustru prizonier, s-a spînzurat în celulă, sau a fost spînzurat, pentru că nu a vrut să mărturisească sau pentru că a destăinuit prea multe lucruri.

Un singur bărbat și-a ținut gura. Sublocotenentul Joaquim José da Silva Xavier, zis *Tiradentes*, Scoatedinți, n-a spus decît :

— *Singurul răspunzător sînt eu. (205 și 209)*

1792 / Rio de Janeiro

Scoatedinți

În lumina puțină și tremurătoare a opaițelor par niște cadavre. Legați cu lanțuri de drugii ferestrelor, acuzații îl ascultă pe judecător de optsprezece ore în șir, fără să piardă o vorbă.

Șase luni i-au trebuit judecătorului ca să redacteze sentința. Spre dimineață, se știe : vor fi șase condamnați. Cei șase vor fi spînzurați, decapitați și sfîrtecați.

Atunci judecătorul tace, iar bărbații care voiau independența Braziliei schimbă între ei reproșuri și scuze, insulte și lacrimi, strigăte sugrumate de pocăință sau protest.

Și, o dată cu zorii, sosește iertarea reginei. Cinci dintre condamnați nu vor fi uciși, ci surghiuniți. Unul însă, singurul care n-a turnat pe nimeni și a fost turnat de toți, se va îndrepta la asfințit spre spînzurătoare. Pentru el vor bate tobele și va răsuna pe străzi glasul lugubru al pristavului anunțînd sacrificiul.

Scanned with OKEN Scanner

Scoatedinți nu e chiar alb de tot. A intrat în armată ca sublocotenent și sublocotenent a rămas, scoțînd măsele ca să-și mai rotunjească solda. El a vrut într-adevăr ca brazilienii să fie brazilieni. O știu bine păsările care dispar, în timp ce soarele răsare de după munți. *(205)*

1794 / Paris

„Mîntuitorul omului e omul"

spun înțelepții negri, iar zeii știu foarte bine asta. Sclavii din Haiti nu mai sînt sclavi.

Timp de cinci ani, revoluția franceză s-a făcut că n-aude. În zadar protestau Marat și Robespierre. Sclavia dăinuia în colonii ; oamenii care erau proprietatea altor oameni pe îndepărtatele plantații din Antile nu se nășteau liberi și egali, în pofida Declarației Drepturilor Omului. La urma urmelor, vînzarea de negri din Guineea era afacerea cea mai bănoasă a revoluționarilor negustori din Nantes, Bordeaux și Marsilia ; iar de pe urma zahărului antilez trăiau rafinăriile franceze.

Încolțit de insurecția neagră avîndu-l în frunte pe Toussaint Louverture, guvernul de la Paris decretează, în sfîrșit, abolirea sclaviei. *(71)*

1794 / Munții din Haiti

Toussaint

A intrat pe scenă cu cîțiva ani în urmă. La Paris i se spune *Spartacus cel negru.*

Toussaint Louverture are trup de mormoloc, iar buzele îi ocupă aproape toate figura. Era vizitiu pe o plantație. Un negru bătrîn l-a învățat să scrie și să citească, să aibă grijă de cai și să le vorbească oamenilor ; dar singur-singurel a învățat ca la privit să nu-și folosească numai ochii și să ghicească zborul în fiecare pasăre adormită. *(71)*

1795 / Santo Domingo

Insula arsă din temelii

Înspăimîntat de eliberarea sclavilor în Haiti, regele Spaniei îi cedează Franței colonia Santo Domingo. Dintr-o trăsătură de condei se șterge granița care tăia insula în două, împărțind-o în cea mai săracă dintre coloniile spaniole și cea mai bogată colonie franceză. Don Manuel Godoy, personajul cel mai influent la curte, spune la Madrid că răscoala din Haiti a transformat întreaga insulă într-un *pămînt blestemat.*

Aceasta fusese prima colonie spaniolă din America. Aici își avusese imperiul prima sa audiență, prima catedrală, prima universitate, de aici porniseră trupele conchistei spre Cuba și Puerto Rico. O asemenea naștere

Scanned with OKEN Scanner

vestea un destin glorios, dar Santo Domingo a fost devastată cu două secole în urmă. Guvernatorul Antonio de Osorio prefăcuse colonia în fum.

Zi și noapte a muncit Osorio pîrjolind pămîntul păcătos, și palmă cu palmă a trecut prin foc case, fortărețe și ambarcațiuni, mori de zahăr și cocine, poiate și cîmpuri însămînțate, și peste toate a presărat sare și cu mîinile lui i-a spînzurat pe cei care îndrăzneau să i se împotrivească. În trosnetul flăcărilor răsunau trîmbițele Judecății de Apoi. La capătul unui an și jumătate de foc neîncetat, incendiatorul s-a ridicat deasupra insulei de el devastate și a primit de la regele Spaniei două mii de ducați drept răsplată pentru munca lui de mîntuire prin foc.

Guvernatorul Osorio, veteran al războaielor din Flandra, purificase pămînturile acestea. Începuse trecînd prin foc orașele din nord, pentru că pe aici intrau piratii englezi și olandezi aducînd cu ei *Biblii ale sectei lui Luther* și răspîndind obiceiul eretic de a mînca în Vinerea Mare carne. Începuse din nord ; apoi nu s-a mai putut opri. *(216)*

1795 / Quito

Espejo

A trecut prin istorie tăind și creînd.

A pus pe hîrtie cele mai usturătoare cuvinte împotriva regimului colonial și a metodelor lui de educație, *educație pentru sclavi*, și și-a bătut joc de stilul pompos al retorilor din Quito. Și-a atîrnat diatribele pe ușile bisericilor și în colțurile de stradă cele mai frecventate, ca să se răspîndească apoi, din gură în gură, căci *scriind anonim puteam să-i demasc pe falșii eruditi și să-i fac să apară în hainele adevăratei și neprefăcutei lor neștiințe.*

A predicat guvernarea Americii de către fiii ei. A propus ca strigătul de independență să răsune, în același timp, în toate viceregatele și audiențele și ca toate coloniile să se unească pentru a deveni patrii, sub guverne democratice și republicane.

Era fiu de indian. La naștere, a primit numele de Chusig, ceea ce înseamnă *cucuvea*. Ca să poată purta titlul de doctor, a hotărît să se numească Francisco Javier Eugenio de Santa Cruz y Espejo, nume evocator al unui neam de viță veche, și în felul acesta și-a putut face și pune în practică descoperirile împotriva vărsatului și altor molime.

A întemeiat, a condus și a scris în întregime *Primicias de la Cultura* („Vlăstarele Culturii"), primul periodic din Quito. A fost director al Bibliotecii Publice. Niciodată nu și-a primit salariul.

Acuzat de crime împotriva Regelui și împotriva lui Dumnezeu, Espejo a fost închis într-o celulă imundă. Acolo a murit, de dor de libertate ; și cu ultima suflare și-a rugat creditorii să-l ierte.

În cartea oamenilor de seamă, orașul Quito nu înregistrează sfîrșitul acestui precursor al independenței hispanoamericane, care a fost cel mai strălucit fiu al său. *(17 și 249)*

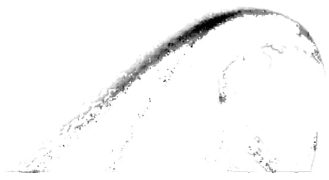

Scanned with OKEN Scanner

Aşa îşi bătea joc Espejo de oratoria din vremea sa

Îmi iau rămas bun de la adierile volatile ale răsuflării ; îmi pierd oscilaţiile pulsatile ale vieţii, cînd aud aceste strălucitoare şi incomprehensibile subtilităţi retorice. Ce delicioasă desfătare să nu mai auzi lebedele cîntătoare ale oratoricului şi melodiosului cuvînt, gîlgîind cu sonorităţi guturale, triluind jalea în dulcile sale silabe. Cîte intervaluri sipide de măreaţă bucurie nu percepe sufletul la ecourile armonioase ale fatidicelor lor descrieri ! (17)

1795 / Montego Bay

Instrumente de război

Cîinii cubanezi se bucură de un binemeritat renume. Cu ei, francezii au vînat o mulţime de negri fugari în munţii din Haiti, iar cîţiva cîini cubanezi au fost de ajuns pentru a-i înfrînge pe indienii misquitos, care anihilaseră trei regimente spaniole pe coastele din Nicaragua.

Moşierii englezi din Jamaica îl trimit în Cuba pe colonelul William Dawes Quarrell, în căutare de cîini. O cere, se spune în timpul întrunirii, securitatea insulei şi a vieţii locuitorilor ei. Cîinii sînt instrumente de război. Oare asiaticii nu folosesc elefanţi în timpul bătăliilor ? Cele mai civilizate şi mai cizelate naţiuni europene, gîndesc plantatorii englezi, urmăresc de pe cal infanteria inamică. De ce să nu adulmece cîinii ascunzătorile sclavilor cimarrones, din moment ce negrii sînt mai sălbatici decît cîinii ?

În Cuba, colonelul Quarrell găseşte ceea ce căuta mulţumită bunelor oficii ale doñei María Ignacia de Contreras y Jústiz, marchiză de San Felipe y Santiago, contesă del Castillo, doamnă şi stăpînă peste Bejucal. Oameni şi cîini se urcă la bordul goeletei *Mercury*.

Asfinţit ceţos în golful Montego. Fiarele ajung în Jamaica. Cît ai clipi din ochi, străzile se golesc, iar uşile sînt închise cu şapte lacăte. Patruzeci de *rancheadores*, cubanezi dintr-aceia care îi vînează cu cîini pe negrii fugari, se aliniază la lumina torţelor. Fiecare duce trei zăvozi enormi, care trag furioşi de lanţurile legate la brîu. *(86 şi 240)*

1795 / Havana

Şi-a închipuit răzvrătitul din Galileea că va fi vătaf de sclavi ?

Pe plantaţiile cubaneze de zahăr, sclavii nu sînt lăsaţi chiar de izbelişte. Stăpînul îi mîntuieşte prin muncă şi le scurtează trecerea prin această vale a plîngerii ; iar preoţii îi salvează de la infern. Biserica primeşte cinci la sută din producţia de zahăr pentru că îi învaţă pe sclavi că Dumnezeu i-a făcut sclavi, că sclav e numai trupul, dar sufletul e liber, că sufletul curat e ca zahărul bine rafinat, răzuit de rele în purgatoriu,

Scanned with OKEN Scanner

și că Iisus Hristos e marele vătaf care veghează, trece totul la catastif, pedepsește și răsplătește.

Adesea, Iisus nu e doar vătaful, ci chiar stăpînul în persoană. Contele de Casa Bayona a spălat picioarele a doisprezece negri, într-o noapte de Joia Mare, i-a așezat la masă și a împărțit cu ei bucatele. Sclavii și-au exprimat recunoștința incendiindu-i plantația ; pe pămînturile contelui, douăsprezece sulițe așezate în rînd poartă înfipte în vîrf scăfîrlii de sclavi. *(222)*

1796 / Ouro Preto

Aleijadinho

Aleijadinho, *Damblagiul*, creator de plenitudini, ciopleşte cu ciotul. Sculptorul celor mai înalte frumuseți din regiunea minieră a Braziliei e de o urîțenie înspăimîntătoare. Unul dintre sclavii pe care i-a cumpărat a vrut să se sinucidă, numai să nu slujească un stăpîn atît de hidos. Boala, lepră sau sifilis ori vreun tainic blestem, îl devorează cu mursecături. Pentru fiecare bucată de carne pe care i-o smulge boala, el oferă lumii, în piatră sau în lemn, noi minunății.

E așteptat în Congonhas do Campo. Va mai ajunge oare ? Va mai avea oare destulă vlagă în el ca să-i cioplească pe cei doisprezece profeți și să-i înalțe spre cerul siniliu ? Își vor dansa chinuitul lor dans de animale rănite profeții vestitori ai dragostei și ai mîniei Domnului ?

Nimeni nu crede că mai are destulă viață în el. Sclavii îl poartă pe străzile din Ouro Preto, ascuns sub nelipsitul capișon, și îi leagă dalta de ceea ce i-a mai rămas din mînă. Doar ei îi văd rămășițele figurii și ale trupului. Doar ei se apropie de pocitania aceasta. Antonio Francisco Lisboa, Aleijadinho, se fărîmițează încet-încet ; și nici un copil nu visează să-l lipească cu scuipat. *(29 și 118)*

1796 / Mariana

Ataíde

Manuel da Costa Ataíde aplică aur și culori pe figurile cioplite în lemn de Aleijadinho. Cu toate astea, e un pictor care și-a cîștigat renume propriu. În biserici, Ataíde creează ceruri ale pămîntului acestuia : folosind culori de flori și plante, o pictează pe Fecioară cu figura Mariei do Carmo, femeie născută aici, madonă oacheșă din care răsar soarele și stelele, și pictează îngerași muzicanți, și cîntăreți cu pleoape și buze cărnoase, păr cîrlionțat și ochi uimiți și vicleni ; îngerii mulatri sînt fiii lui, iar Fecioara, mama fiilor săi.

În biserica Sfîntul Francisc din Mariana, sfîntul din Asisi care prefăcea lupii în miei are trăsături africane. Alături de el, trăiesc sfintele cele albe, cu păr adevărat și figuri de nebune. *(123)*

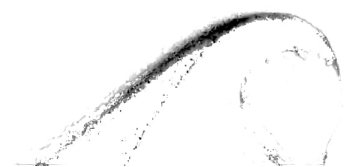

Scanned with OKEN Scanner

1796 / São Salvador de Bahia

Noapte şi zăpadă

Amanta mulatră oferă sărbători ale simţurilor, iar soţia albă, prestigiu social. Pentru a ajunge la o soţie albă, mulatrul trebuie să se albească. Dacă are bani, mulţi bani, cumpără un document care şterge stigmatul bunicii sclave şi îi permite să poarte spadă şi pălărie, încălţăminte de piele şi umbrelă de mătase. Mai poate comanda un portret pe care nepoţii îl vor expune în salon fără să roşească. În Brazilia au sosit artişti în stare să europenizeze orice chip de la tropice. Rame aurite de formă ovoidală înconjoară figura patriarhului, bărbat cu pielea trandafirie, părul lins şi privirea gravă şi vigilentă. *(65 şi 119)*

1796 / Caracas

Se cumpără piele albă

Coroana spaniolă nu mai consideră înjositoare genealogia indiană ; sîngele negru, în schimb, *întunecă naşterile* pe mai multe generaţii. Mulatrii bogaţi pot cumpăra certificate de albeaţă plătind cinci sute de monede de argint.

Pentru a-i scoate pata care îl mîhneşte din cale-afară, regele îl declară *alb* pe Diego Mejías Bejarano, mulatru din Caracas, *pentru ca situaţia lui tristă şi inferioară să nu-i fie piedică în calea drepturilor, tratamentului, opţiunilor şi îmbrăcăminţii comune celorlalţi indivizi.*

În Caracas, numai albii pot asculta liturghia în catedrală şi pot îngenunchea pe covoare în biserică. *Mantuanos* se numesc cei care poruncesc, pentru că mantila este privilegiul doamnelor albe. Nici un mulatru nu poate fi preot, nici doctor.

Mejías Bejarano a plătit cele cinci sute de monede, dar autorităţile locale refuză să se supună. Un unchi al lui Simón Bolívar şi ceilalţi *mantuanos* din consiliul municipal declară că înscrisul regal *este îngrozitor pentru cei ce locuiesc sau sînt născuţi în America.* Consiliul municipal îl întreabă pe rege : *Cum este posibil ca locuitorii albi din această provincie şi cei născuţi aici să-l admită alături de ei pe un mulatru, urmaş al propriilor lor sclavi sau al sclavilor părinţilor lor ? (174 şi 225)*

1796 / San Mateo

Simón Rodríguez

Urechi de guzgan, nas de burbon, gură ca deschizătura unei cutii de scrisori. Un ciucure roşu atîrnă, destrămat, de boneta care-i ascunde chelia timpurie. Ochelarii, aşezaţi deasupra sprîncenelor, rareori ajută ochii albaştri, lacomi şi zglobii. Simón Carreño, Rodríguez după numele ales, hoinăreşte predicînd ciudăţenii.

Scanned with OKEN Scanner

Cititorul acesta al lui Rousseau susține că școlile ar trebui să fie deschise poporului, oamenilor cu sînge amestecat ; că fetele și băieții ar trebui să împartă aceleași săli de clasă și că ar fi mai folositor pentru țară să creeze zidari, fierari și tîmplari, decît cavaleri și călugări.

Simón profesorul și Simón elevul. Douăzeci și cinci de ani are Simón Rodríguez, iar Simón Bolívar, orfanul cel mai bogat din Venezuela, moștenitor de conacuri și plantații, stăpîn a mii de sclavi negri, numai treisprezece.

Departe de Caracas, preceptorul îl inițiază pe băiat în tainele universului și îi vorbește despre libertate, egalitate, fraternitate ; îi dezvăluie viața grea a sclavilor care muncesc pentru el și îi povestește că floarea de nu-mă-uita se mai numește și *myosotis palustris.* Îi arată cum se naște mînzul din pîntecele iepei și cum își împlinesc ciclurile cacaoa și cafeaua. Bolívar devine înotător, adept al mersului pe jos și călăreț ; învață să semene pămîntul, să meșterească un scaun și să numească stelele de pe cerul din Aragua. Profesorul și elevul străbat Venezuela, oprindu-se la voia întîmplării, și cunosc împreună pămîntul care i-a născut. La lumina unui felinar, citesc și discută *Robinson Crusoe* și *Viețile* lui Plutarh. *(64, 116 și 298)*

1797 / La Guaira

Compasul și echerul

Din cauza fugii profesorului, educația lui Bolívar se întrerupe. Simón Rodríguez, suspect de conspirație împotriva regelui, își schimbă numele în Simón Robinsón. Din portul La Guaira, navighează către Jamaica, în exil.

Conjurații doreau o Americă independentă și republicană, fără tribut indigen și sclavie neagră, nesupusă nici regelui, nici papei, în care oamenii de toate rasele să fie frați întru rațiune și întru Hristos.

Masoni creoli, din loja pe care Francisco de Miranda a înființat-o la Londra, conduceau mișcarea. Sînt acuzați de asemenea trei masoni spanioli, surghiuniți în Caracas, și se spune că în conspirație erau amestecați francezi pricepuți la revoluții și la ghilotine. Perchezițiile au descoperit mai multe cărți interzise decît arme periculoase.

În piața mare din Caracas este sfîrtecat España. José María de España, șeful conjurației. *(191 și 298)*

1799 / Londra

Miranda

Sînt aproape treizeci de ani de cînd Francisco de Miranda a părăsit Venezuela. În Spania a fost un războinic victorios. În Cádiz a devenit mason și a pornit să cutreiere Europa în căutare de arme și de bani pentru independența Americii. Pe un covor fermecat a călătorit între o curte

Scanned with OKEN Scanner

și alta, ducînd cu el drept unic bagaj un flaut, un titlu fals de conte și multe scrisori de recomandare. A stat la masă cu regii și în pat cu reginele. În Franța, revoluția l-a făcut general. Poporul din Paris l-a aclamat ca pe un erou, dar Robespierre l-a condamnat ca pe un trădător ; și ca să-și salveze pielea, Miranda s-a întors la Londra. A traversat Canalul Mînecii cu pașaport fals, perucă și ochelari fumurii.

Șeful guvernului englez, William Pitt, îl primește în biroul său. Trimite după generalul Abercromby și tustrei stau de vorbă, cercetînd în patru labe hărțile imense, desfășurate pe jos :

MIRANDA *(vorbind în engleză)* : Să fie clar că toate astea se fac pentru independența și libertatea acelor provincii, fără de care... *(Privind spre tavan, își termină fraza în spaniolă)*... ar fi o infamie.

ABERCROMBY *(dînd din cap)* : Independență și libertate.

MIRANDA : Am nevoie de patru mii de oameni și șase nave de război. *(Arată spre hartă cu degetul.)* Vom începe atacînd Caracasul și...

PITT : Nu vă fie cu supărare, dar o să vă vorbesc deschis. Prefer guvernarea opresivă a Spaniei îngrozitorului sistem al Franței.

MIRANDA *(închide ochii și murmură în spaniolă)* : Dușmanul dușmanului meu e prietenul meu. Dușmanul dușmanului meu e prietenul meu. Dușmanul...

PITT : N-aș vrea să-i împing pe americani spre grozăviile unei asemenea revoluții.

MIRANDA : Înțeleg și împărtășesc neliniștea dumneavoastră, excelență. Tocmai de aceea solicit alianța, ca să luptăm în comun împotriva principiilor monstruoase ale libertății franceze. *(Se întoarce spre hartă.)* Caracasul va cădea fără probleme...

ABERCROMBY : Și dacă locuitorii de culoare vor pune mîna pe arme ? Dacă vor prelua puterea, ca în Haiti ?

MIRANDA : În țara mea, drapelul libertății se află în mîinile unor cetățeni iluștri, cu obiceiuri atît de civilizate, că pînă și Platon i-ar fi dorit pentru republica sa. *(Mîna îi alunecă spre provincia Santa Fe. Tustrei își opresc privirile asupra portului Cartagena.)*

ABERCROMBY : Pare dificil.

MIRANDA : Pare invulnerabil. Dar eu știu un punct care face ca fortăreața aceasta să fie foarte slabă. În flancul stîng al zidului... ***(150 și 191)***

Miranda o visează pe Ecaterina a Rusiei

Adesea, tîrziu în noapte, Miranda se întoarce la Sankt Petersburg și o reînvie pe Ecaterina cea Mare în odăile ei intime din Palatul de Iarnă. Nesfîrșita coadă a mantiei împărătești, pe care mii de paji o susțin în aer, e un tunel de mătase brodată în relief prin care Miranda aleargă pînă se cufundă într-o mare de dantele. Căutînd trupul care arde și așteaptă, Miranda desface copci de aur și ghirlande de perle și își deschide drum printre pînzeturile foșnitoare, dar dincolo de fusta largă înfoiată îl zgîrie sîrmele crinolinei. Reușește să depășească și armura aceasta și ajunge la primul jupon, pe care îl sfîșie dintr-o singură smucitură. Dedesubt dă de altul, apoi de altul, și de altul, multe jupoane de atlaz sidefiu, foi de

Scanned with OKEN Scanner

ceapă pe care mîinile sale le smulg din ce în ce mai anevoie, şi cînd cu greu rupe ultimul jupon, apare corsetul, bastion invulnerabil apărat de o armată de chingi, copci, funduliţe şi năsturaşi, în timp ce augusta doamnă, carne niciodată obosită, geme şi imploră.

1799 / Cumaná

O pereche de învăţaţi călare pe catîri

Cei doi europeni de curînd debarcaţi în Cumaná nu au destui ochi ca să cuprindă cu ei Lumea Nouă. Portul luceşte pe rîu, în lumina orbitoare a soarelui : case de lemn alb sau de bambus lîngă fortuleţul de piatră, iar mai departe, mare verde, pămînt verde, străluceşte golful. Totul e cu adevărat nou, niciodată folosit, niciodată văzut : penajul flamingilor şi ciocul pelicanilor, cocotierii de douăzeci de metri şi florile enorme de catifea, trunchiurile năpădite de liane şi de frunziş, siesta eternă a crocodililor, crabii de culoarea cerului, şi galbeni, şi roşii... Pe nisipul fierbinte, indienii dorm goi, iar mulatrele îmbrăcate în museline brodate mîngîie cu picioarele lor goale pămîntul pe care calcă. Aici, orice copac te ispiteşte cu fructul oprit din mijlocul grădinii pierdute.

Alexander von Humboldt şi Aimé Bonpland închiriază o casă cu vedere spre piaţa mare, cu o terasă tocmai potrivită pentru instalarea telescopului. De pe terasă urmăresc, privind în sus, o eclipsă de soare şi o ploaie de meteoriţi, cerul mîniat scuipînd foc o noapte întreagă ; şi privind în jos, îi văd pe cumpărătorii de sclavi deschizînd gurile negrilor de curînd aduşi în piaţa din Cumaná. În casa aceasta îi surprinde primul cutremur din viaţa lor şi de aici pleacă să exploreze regiunea : clasifică ferigi şi păsări rare şi îl caută pe Francisco Loyano, care şi-a alăptat fiul timp de cinci luni şi a avut ţîţe şi lapte bun şi dulce cît timp a durat boala nevestei lui.

Humboldt şi Bonpland pornesc apoi în călătorie spre înălţimile din sud. Îşi cară cu ei instrumentele : sextantul, busola, termometrul, higrometrul, magnetometrul. Mai duc cu ei hîrtie ca să usuce florile, bisturie pentru disecţia păsărilor, peştilor şi racilor ; cerneală şi pene ca să-şi deseneze uimirea. Pe spinarea catîrilor, striviţi sub bagaje, neamţul cu joben negru şi ochi albaştri şi francezul care nu se mai satură privind în jur prin lentilele ochelarilor merg tot mai departe.

Selvele şi munţii Americii le deschid, cu uimire, cale celor doi nebuni. *(30 şi 46)*

1799 / Montevideo

Tatăl săracilor

Francisco Antonio Maciel a înfiinţat primul abator pe malul acesta al fluviului La Plata. Tot a lui e şi fabrica de săpun şi lumînări de seu. Fanaragiul, care după căderea serii străbate străzile din Montevideo cu o făclie în mînă şi o scară pe umăr, aprinde lumînări de-ale lui Maciel.

Scanned with OKEN Scanner

Cînd nu-şi inspectează pămînturile, Maciel controlează în fabrica de sărat carne fîşiile de pastramă pe care le va vinde în Cuba sau în Brazilia sau aruncă de pe chei o privire la încărcarea pieilor pe vase. Obişnuieşte să-şi însoţească pînă dincolo de golf brigantinele cu nume de sfinţi. Locuitorii din Montevideo îi spun *Tatăl săracilor,* pentru că întotdeauna, şi e de mirare cum de reuşeşte, îşi face timp să le vină în ajutor betegilor lăsaţi de Dumnezeu ; la orice oră şi oriunde s-ar afla, cucernicul Maciel întinde mîna cerînd de pomană pentru Spitalul de Caritate creat de el. Nu uită să-i viziteze nici pe negrii aflaţi în carantină în barăcile de la gurile rîului Miguelete. El personal fixează preţul minim al fiecărui sclav adus de corăbiile sale de la Rio de Janeiro sau Havana. Sclavii cu dantura completă costă două sute de pesos de argint, cei care cunosc meşteşugul zidăriei sau al tîmplăriei, patru sute.

Maciel e cel mai important dintre comercianţii din Montevideo specializaţi în schimbarea cărnii de vacă pe carne de om. *(195 şi 251)*

1799 / Guanajuato

Viaţa, pasiunea şi negoţul clasei dominante

De-a lungul secolului care stă să moară, proprietarii de mine din Guanajuato şi Zacatecas au cumpărat şaisprezece înalte titluri de noblețe : zece mineri au devenit conţi, iar şase, marchizi. În timp ce îşi sărbătoreau genealogia dobîndită şi încercau peruci, un nou cod al muncii le transforma lucrătorii în sclavi, din pricina datoriilor. În secolul al XVIII-lea, Guanajuato şi-a mărit de opt ori producţia de argint şi aur.

Beţişorul magic al banului i-a mai atins pe şapte negustori din oraşul México, plugari veniţi din munţii care se întind în nordul Spaniei, şi i-a făcut marchizi şi conţi.

Cîţiva negustori şi proprietari de mine, dornici de prestigiu aristocratic, cumpără pămînturi o dată cu titlurile. În tot Mexicul, nesfîrşitele moşii înaintează înghiţind spaţiul tradiţional al comunităţilor indiene.

Alţii preferă să investească în cămătărie. José Antonio del Mazo, de exemplu, dă bani cu împrumut, neriscînd aproape nimic şi cîştigînd cu nemiluita. *Prietenul Mazo,* scrie Francisco Alonso Terán, *este unul dintre cei care fac cele mai multe afaceri în Guanajuato. Dacă Dumnezeu îi mai dă multe zile, o să înghită tot oraşul în burdihanul lui. (49 şi 223)*

1799 / Ciudad Real de Chiapas

Tamemes

Don Agustín de las Quentas Zayas, guvernator în Chiapas, proiectează un nou drum de la rîul Tulijá pînă la Comitán, spre Guatemala. O mie două sute de *tamemes* vor transporta materialele necesare.

Tamemes, catîri cu două picioare, sînt indienii în stare să suporte pînă la şapte arrobas *. Cu funii petrecute peste frunte, duc în spinare

* *Arroba* — unitate de măsurare a greutăţii, echivalînd cu 11,5 kg.

Scanned with OKEN Scanner

greutăți enorme sau oameni așezați pe scaun. În felul acesta traversează munții și fac echilibristică pe marginea prăpăstiilor, cu un picior în viață și cu celălalt în afara ei. *(146 și 321)*

1799 / Madrid

Fernando Túpac Amaru

Pe stradă, cineva stoarce gemete dintr-o ghitară.

Înăuntru, Fernando Túpac Amaru tremură cuprins de friguri și se stinge visînd că scoate zăpadă pe gură.

Fiul marelui șef din Peru n-a împlinit încă treizeci de ani. Sărac lipit pămîntului, își încheie la Madrid socotelile cu scurta lui viață de exil și închisoare.

Cu douăzeci de ani în urmă, o ploaie violentă a scăldat Piața Mare din Cuzco și de atunci a plouat neîncetat peste lume.

Medicul spune că Fernando a murit de melancolie. *(344)*

1800 / Rîul Apure

Spre Orinoco

Arsă și ametită de soare, America frige și se învîrtejește ; copacii uriași își îmbrățișează coroanele pe deasupra rîurilor, iar la umbra lor plutește canoa învățaților.

Canoa înaintează, urmărită de păsări și de hoardele înfometate de țînțari. Humboldt și Bonpland se plesnesc apărîndu-se de șarjele continue ale lăncierilor, care trec prin haine și prin piele și ajung pînă la oase, în timp ce neamțul studiază anatomia lamantinei, peștele gras cu mîini, electricitatea anghilei ori dantura *pirañei*, iar francezul adună și clasifică plante sau măsoară un crocodil calculîndu-i vîrsta. Împreună, desenează hărți, înregistrează temperatura apei și presiunea aerului, analizează plăcile de mică din nisip, cochiliile melcilor sau hoinăreala celor trei stele din centrul constelației Orion. Ar vrea ca America să le povestească tot ce știe, iar în împărățiile acestea nu există frunze sau pietre mute.

Au tras într-un golfuleț și au cărat pe mal incomodele instrumente. Au aprins focul ca să sperie țînțarii și să pună de mîncare. Deodată, cîinele începe să latre, de parcă ar avertiza că vine jaguarul, și fuge să se ghemuiască la picioarele lui Bonpland. Tucanul pe care Humboldt îl duce pe umăr îi pigulește, nervos, jobenul. Frunzișul trosnește și dintre copaci apare un bărbat gol, cu pielea arămie, chip de indian și păr de african :

— Bine ați venit pe pămînturile mele, domnilor.

Și face o reverență :

— Don Ignacio, la dispoziția dumneavoastră,

În fața focului de tabără, don Ignacio strîmbă din nas. Învățații prăjesc o capibară, animal rozător cu carnea gustoasă.

Scanned with OKEN Scanner

— Asta e mîncare de indieni — le spune dispreţuitor şi îi invită acasă la el să cineze un cerb vînat cu arcul.

Casa lui Don Ignacio constă din trei plase întinse între copaci, nu departe de rîu. Acolo le-o prezintă pe nevasta lui, doña Isabela, şi pe fiica lor, doña Manuela, ceva mai îmbrăcate decît el. Îi ispiteşte pe călători cu ţigări de foi şi, în timp ce vînatul se rumeneşte la foc, îi bombardează cu întrebări. Don Ignacio e dornic să afle noutăţi de la curtea din Madrid şi ultimele veşti din nesfîrşitele războaie care sfîşie Europa. *(338)*

1800 / Esmeralda pe Orinoco

Stăpînul veninului

Navighează pe rîu în jos.

La picioarele unui munte de piatră, în îndepărtata misiune creştină din Esmeralda, îl întîlnesc pe stăpînul veninului. Laboratorul lui e coliba cea mai curată şi mai ordonată din sat. Bătrînul indian, înconjurat de oale aburinde şi vase de lut, varsă un suc gălbui în cornete de frunză de bananier şi pîlnii de palmier : îngrozitorul *curare* curge încetişor, picătură cu picătură, şi bolboroseşte. Săgeata înmuiată în *curare* se va înfige şi va ucide mai repede decît dinţii şarpelui.

— Mai bun decît orice — spune bătrînul, în timp ce pisează o pastă de liane şi scoarţă. Mai bun decît orice faceţi dumneavoastră.

Iar Humboldt se gîndeşte : *Are acelaşi ton pedant şi acelaşi aer scorţos ca farmaciştii noştri.*

— Dumneavoastră aţi inventat praful negru — continuă bătrînul, şi toarnă încet, cu gesturi minuţioase, apă peste pastă.

— Îl ştiu — spune după o clipă. Praful ăla nu face doi bani. E zgomotos. E necinstit. Praful nu poate omorî în tăcere şi ucide chiar dacă ai greşit ţinta.

Înteţeşte focul sub oale şi vase. Învăluit în fum, întreabă :

— Ştiţi să faceţi săpun ?

— Ştie el — spune Bonpland.

Bătrînul se uită la Humboldt plin de respect :

— După *curare* — afirmă fără să clipească —, săpunul e lucrul cel mai grozav. *(338)*

Curare

Guam, zeul copil al indienilor tukano, a reuşit să ajungă în împărăţia veninului. Acolo a prins-o pe fiica lui Curare şi a iubit-o. Ea ascundea păianjeni, scorpioni şi şerpi între picioare. De cîte ori intra în trupul ei, Guam murea ; iar cînd învia, vedea culori care nu erau ale lumii acesteia.

Ea l-a condus acasă la tatăl ei. Bătrînul Curare, care mînca oameni, s-a lins pe buze. Dar Guam s-a prefăcut în purice, a intrat pe gura bătrînului, i-a căutat ficatul şi l-a muşcat. Curare şi-a astupat gura, nasul, ochii, urechile, buricul şi cele două găuri pe unde îşi făcea nevoile, pentru

Scanned with OKEN Scanner

ca puricele să nu aibă pe unde scăpa. Guam l-a gîndilat pe dinăuntru şi a fugit cînd bătrînul a strănutat.

S-a întors în zbor în ţara sa, iar în ciocul lui de pasăre ducea o bucăţică din ficatul lui Curare.

Aşa au obţinut indienii tukano veninul, după cum povestesc bătrînii, păstrătorii memoriei. *(164)*

1800 / Uruana

Pămînt şi veşnicie

În faţa insulei Uruana, Humboldt îi cunoaşte pe indienii care mănîncă pămînt.

În fiecare an, fluviul Orinoco, *Părintele rîurilor,* se umflă şi timp de două sau trei luni inundă malurile. Cît timp durează revărsarea, otomacii mănîncă argilă moale, abia călită la foc, şi cu asta trăiesc. E pămînt gol, constată Humboldt, neamestecat nici cu făină de porumb, nici cu ulei de ţestoasă, nici cu grăsime de crocodil.

Aşa călătoresc prin viaţă, îndreptîndu-se spre moarte, aceşti *indieni rătăcitori,* lut care merge spre lut, lut care s-a ridicat în picioare, mîncînd pămîntul care îi va înghiţi. *(338)*

1801 / Laguna Guatavita

Zeiţa din străfundul apelor

Pe hărţile Americii, El Dorado continuă să ocupe o bună parte a Guyanei. Laguna de aur fuge cînd se apropie urmăritorii, îi blestemă şi îi ucide ; pe hărţi însă e o liniştită pată albastră care se uneşte cu fluviul Orinoco, pe cursul lui superior.

Humboldt şi Bonpland descifrează misterul lagunei înşelătoare. În sclipirile de mică ale unui munte, pe care indienii îl numesc Muntele de Aur, descoperă o parte a halucinaţiei ; iar cealaltă, în apele unui lăculeţ care în anotimpul ploilor invadează întinsa cîmpie vecină cu izvoarele fluviului Orinoco şi apoi, cînd ploile au trecut, se evaporă.

În Guyana se află laguna fantomă, cea mai atrăgătoare nebunie a Americii. Departe, pe platoul pe care s-a ridicat oraşul Bogotá, se găseşte adevăratul El Dorado. Humboldt şi Bonpland îl descoperă, după multe leghe străbătute cu piroga sau pe spinarea catîrilor, în laguna sfîntă Guatavita. Oglinda apei repetă întocmai imaginea celei mai neînsemnate frunzuliţe din pădurea care o înconjoară. Pe fund zac comorile indienilor muiscas.

La sanctuarul acesta veneau principii, cu trupurile goale sclipind de praf de aur, iar în mijlocul lagunei lăsau să cadă cele mai frumoase opere ale orfevrilor. După ele se cufundau şi înotau. Dacă reapăreau curaţi, fără nici un firicel de aur lipit pe piele, însemna că zeiţa Furatena le acceptase ofrandele. În vremurile acelea, zeiţa şerpoaică Furatena conducea lumea vieţuind în străfunduri. *(326 şi 338)*

Scanned with OKEN Scanner

1801 / Bogotá

Mutis

Bătrînul călugăr povestește, în timp ce curăță portocalele de coajă și o nesfîrșită spirală de aur alunecă în cazanul de aramă de la picioarele lui.

Ca să-l vadă, ca să-l audă, Humboldt și Bonpland au făcut un ocol de la drumul lor spre sud și au urcat pe rîu timp de patruzeci de zile. José Celestino Mutis, patriarh al botaniștilor din America, moțăie în timpul discursurilor, dar se bucură ca un copil în timpul flecărelii complice.

Cei trei bărbați, cărturari mereu uimiți în fața minunilor și tainelor universului, schimbă idei, plante, îndoieli, descoperiri. Mutis se entuziasmează cînd îi aude vorbind despre laguna Guatavita, salinele din Zipaquirá și cascada de la Tequendama. Laudă harta rîului Magdalena, desenată de Humboldt, și sugerează cu discreție cîteva retușuri, cu blîndețea celui care a umblat mult, a învățat mult și se știe continuat cu folos pe lume.

Le arată și le povestește totul. Vorbind și ispitind cu portocale, Mutis povestește despre scrisorile lui Linné și cît de mult a învățat din ele și despre problemele pe care le-a avut cu Inchiziția. Își deapănă amintirile și își împărtășește descoperirile în legătură cu puterile curative ale scoarței de chinchină, influența lunii asupra barometrului sau ciclurile de veghe și somn ale florilor, care dorm ca și noi, și tot ca și noi se întind și se trezesc încetul cu încetul, desfășurîndu-și petalele. *(148)*

1802 / Marea Antilelor

Napoleon restabilește sclavia

Escadroane de rațe sălbatice escortează armata franceză. Peștii fug din calea ei. Pe marea de peruzea, zbîrlită de corali, corăbiile se îndreaptă spre munții albaștri din Haiti. În curînd va apărea la orizont pămîntul sclavilor victorioși. Generalul Leclerc se află în fruntea flotei. Umbra lui, care ține locul mascaronului de la prova, sparge prima valurile. Rămîn în urmă insule, castele de piatră, străluciri verzi, santinele ale lumii noi descoperite cu trei secole în urmă de cine n-o căuta.

— *Care a fost regimul cel mai prosper pentru colonii ?*

— *Cel dinainte.*

— *Atunci, să fie restabilit* — a hotărît Napoleon.

Nici un om, fie el născut roșu, negru sau alb, nu poate fi proprietatea semenului său, spusese Toussaint Louverture. Acum, flota franceză aduce sclavia în Antile. Peste cincizeci de corăbii, peste douăzeci de mii de soldați vin din Franța să reinstaureze trecutul cu salve de tun.

În cabina navei comandant, o sclavă îi face Paulinei Bonaparte vînt cu eventaiul, iar alta o scarpină încetișor în creștet. *(71)*

Scanned with OKEN Scanner

1802 / Pointe-à-Pitre

Indignații

În insula Guadelupa, la fel ca în toate celelalte colonii franceze, negrii liberi redevin sclavi. Cetățenii negri reintră în inventarele și în testamentele stăpînilor, în calitate de bunuri mobile sechestrabile ; și fac din nou parte din uneltele plantațiilor, accesoriile corăbiilor și arsenalul armatei. Guvernul colonial îi convoacă pe albii care au părăsit insula și le garantează restituirea proprietăților. Negrii nereclamați de stăpînii lor vor fi vînduți în profitul tezaurului public.

Vînătoarea devine măcel. Autoritățile din Guadelupa plătesc patruzeci și patru de franci pentru fiecare cap de răsculat. Spînzuraților putrezesc pe vecie în vîrful dealului Constantin. În piața Victoriei din Pointe-à-Pitre, rugul pe care ard negrii nu se mai stinge, iar flăcările lui sînt mai înalte decît casele.

Trei albi protestează. Pentru că sînt demni, pentru că sînt indignați, sînt condamnați. Millet de La Girardière, vechi ofițer în armata franceză, de mai multe ori decorat, e condamnat să moară într-o colivie de fier, expus privirilor, așezat gol pe satîr. Celorlalți doi, Barse și Barbet, li se vor rupe oasele înainte de a fi arși de vii. *(180)*

1802 / Vulcanul Chimborazo

Pe culmile lumii

Se cațără pe nori, printre abisuri de zăpadă, lipiți de trupul aspru al vulcanului Chimborazo, zdrelindu-și mîinile de stînca goală.

Au lăsat catîrii la jumătatea drumului. Humboldt duce în spate un coș plin cu pietre care vorbesc despre originea cordilierei andine, născută din măruntaiele incandescente ale pămîntului în timpul unei grozave vomitări. La cinci mii de metri, Bonpland a prins un fluture, iar mai sus, de necrezut, o muscă, și au continuat să se cațere, în ciuda gerului tăios, a amețelii, a alunecușului și a sîngelui care le iese din ochi, din gingii și din buzele crăpate. Îi învăluie ceața, dar merg mai departe, orbește, pe vulcan în sus, pînă cînd o rază de lumină sparge ceața și le dezvăluie călătorilor uluiți culmea golașă, înalt turn alb. O fi, n-o fi ? Nimeni n-a mai urcat atît de aproape de cer și se spune că pe acoperișul lumii se văd cai zburînd spre nori și stele colorate în miezul zilei. Să fie simplă halucinație catedrala aceasta de zăpadă care se înalță între cerul din nord și cerul din sud ? Oare nu-i înșală ochii răniți ?

Humboldt simte o plenitudine a lumii mai intensă decît orice delir : sîntem făcuți din lumină, simte Humboldt, din lumină sîntem noi, din lumină e pămîntul, și timpul e tot lumină, și simte o poftă nebună să-i povestească toate astea, chiar acum, fratelui Goethe, acolo, în casa lui din Weimar. *(338)*

Scanned with OKEN Scanner

1803 / Fort Dauphin

Insula pîrjolită încă o dată

Toussaint Louverture, căpetenia negrilor liberi, a murit prizonier într-un castel din Franța. Cînd a deschis lacătul, în zori, și a tras zăvorul, temnicerul l-a găsit pe Toussaint înghețat în scaun.

Dar Haiti nu mai e ce-a fost, iar armata neagră l-a învins pe Napoleon Bonaparte și fără Toussaint. Douăzeci de mii de soldați francezi au murit descăpățînați sau loviți de friguri. Scuipînd sînge negru, sînge mort, s-a prăbușit generalul Leclerc, și giulgiu i-a fost pămîntul pe care voise să-l supună.

Haiti și-a pierdut jumătate din populație. Pe vasta întindere de cenușă presărată cu cadavre, la care nu se mai uită nici vulturii, încă se mai aud împușcături, bubuitul funebru al tobelor și lovituri de ciocan care bat cosciugele în cuie. Insula trecută prin foc, cu două secole în urmă, de un înger exterminator a fost din nou pîrjolită de război.

Pe pămîntul fumegînd, foștii sclavi proclamă independența. Franța nu va ierta umilința.

Pe țărm, palmierii aplecați de vînt formează șiruri-șiruri de lăncii. *(71)*

1804 / Ciudad de México

Cea mai bogată colonie a Spaniei

Profesorii de teologie continuă să cîștige de cinci ori mai mult decît colegii lor de chirurgie sau de astronomie, dar Humboldt întîlnește, în Ciudad de México, o uimitoare pepinieră de oameni de știință. Aceasta este moștenirea cîtorva călugări iezuiți, prieteni ai fizicii experimentale, ai noii chimii și ai teoriilor lui Descartes, pe care le-au predat și le-au răspîndit aici, în pofida Inchiziției ; și mai este opera viceregelui Revillagigedo, om deschis spre adierile timpului său, care a condus cu cîțiva ani în urmă pămînturile acestea profund îngrijorat de lipsa mașinilor, a laboratoarelor și a lecturilor moderne.

Humboldt descoperă și laudă Școala de Mine și pe învățații ei profesori, într-o vreme în care Mexicul produce mai mult argint decît restul lumii la un loc, un rîu de argint tot mai vijelios, care se scurge spre Europa prin portul Veracruz. Dar Humboldt mai observă că pămîntul se muncește puțin și rău și că monopolul colonial asupra comerțului și mizeria poporului blochează dezvoltarea manufacturilor. *Mexicul este țara inegalităților,* scrie el : sare în ochi *inegalitatea monstruoasă a drepturilor și averilor.* Conții și marchizii își vopsesc pe portierele caleștilor blazoanele de curînd cumpărate, în timp ce poporul se tîrăște de azi pe mîine, într-o mizerie cruntă, dușmană a oricărei industrii. Indienii îndură lipsuri groaznice. Ca în toată America, și aici *pielea mai mult sau mai puțin albă hotărăște clasa căreia omul îi va aparține în societate. (163 și 217)*

Scanned with OKEN Scanner

1804 / Madrid

Procurorul Consiliului Indiilor sfătuieşte să nu se exagereze cu vinderea adeverinţelor de albeaţă

pentru ca mulatrii să nu încerce să generalizeze aceste favoruri şi la umbra lor, crezîndu-se prin aceasta egali cu albii, fără vreo altă deosebire decît cea accidentală a culorii lor, să se socotească în stare să obţină toate funcţiile şi posturile şi să se înrudească cu orice familie legitimă şi cu sîngele curat..., consecinţe care trebuie evitate într-o monarhie, unde stratificarea claselor contribuie la mai buna ei ordine, securitate şi cîrmuire...

Mulatrii şi oacheşii provenind dintr-un amestec infect constituie o specie cît se poate de josnică, şi datorită naturii lor viciate, orgoliului şi înclinaţiei lor spre libertate, au fost şi sînt puţin ataşaţi cîrmuirii şi naţiunii noastre... (174)

1804 / Catamarca

Păcatul lui Ambrosio

Legat de stîlp în Piaţa Mare din Catamarca, Ambrosio Millicay primeşte douăzeci şi cinci de lovituri de bici.

Mulatrul Ambrosio, care aparţine ofiţerului Nieva y Castillo, a fost denunţat autorităţilor pentru delictul de a fi învăţat să scrie şi să citească. I-au brăzdat spinarea cu lovituri de bici, *ca să le fie învăţătură de minte indienilor şi mulatrilor conţopişti care fac pe spaniolii.*

Cu faţa în jos, întins pe pietrele din curte, Ambrosio geme, deliriază şi visează răzbunări :

— *Daţi voie* — cere în vis, şi înfige cuţitul. *(272)*

1804 / Paris

Napoleon

Acordurile grave ale orgii îi convoacă pe cei şaizeci de regi ai Franţei, şi poate şi pe îngeri, în timp ce papa de la Roma îi oferă coroana lui Napoleon Bonaparte.

Napoleon îşi încinge propria frunte cu laurii cezarilor. Apoi coboară încet, plin de măreţie, înveşmîntat în hermină şi purpură, şi aşază diadema care o consacră pe Josefina ca prima împărăteasă din istoria Franţei. Străinul mărunţel, mare războinic, ivit din asprii munţi ai Corsicii, şi soţia lui Josefina, născută în Martinica, antileză despre care se spune că, îmbrăţişînd, carbonizează, au venit spre tronul naţiunii într-o caleaşcă de aur şi cristal. Napoleon, locotenentul de artilerie care îi ura pe francezi, devine Napoleon I.

Întemeietorul dinastiei care se naşte azi a repetat de mii de ori ceremonia încoronării. Fiecare personaj din alai, fiecare actor s-a îmbrăcat

Scanned with OKEN Scanner

cum a vrut el, s-a aşezat unde a poruncit el, s-a mişcat cum a cerut el.

— *Oh, Joseph, dacă ne-ar vedea tata...*

Rubedeniile lacome, prinţii şi prinţesele noii nobilimi a Franţei şi-au îndeplinit datoria. E adevărat că Letizia, mama sa, bombăne înciudată în palat şi a refuzat să vină, dar Napoleon îi va porunci lui David, artistul oficial, să-i acorde Letiziei un loc de vază în tabloul care va povesti pentru posteritate fastul acestei zile.

Invitaţii nu mai au loc în catedrala Nôtre-Dame. Printre ei, un tînăr venezuelean îşi întinde gîtul ca să nu piardă nici un amănunt. La douăzeci de ani, Simón Bolívar asistă, fermecat, la naşterea monarhiei napoleoniene : *Nu sînt decît un briliant la mînerul spadei lui Bonaparte...*

Zilele acestea, într-un salon aurit din Paris, Bolívar l-a cunoscut pe Alexander von Humboldt. Cărturarul aventurier, sosit de curînd din America, i-a spus :

— *Cred că ţara dumitale e coaptă pentru independenţă, dar nu văd bărbatul care ar putea... (20 şi 116)*

1804 / Sevilla

Fray Servando

Pentru că a dorit independenţa Mexicului şi a crezut că zeul păgîn Quetzalcóatl era apostolul Toma în persoană, fray Servando a fost condamnat la exil în Spania.

Din închisoare în închisoare şi din evadare în evadare, ereticul mexican a fost găzduit în cele mai diferite temniţe spaniole. Dar artistul acesta al pilei, tunelului şi săriturii de la înălţime a reuşit să străbată o bună parte din Europa.

Vîntură-lume, pasăre cu zborul iute şi cioc de oţel, fray Servando se apără de fascinaţia Europei blestemînd tot ce vede. *Sînt mexican*, spune şi îşi spune la tot pasul, şi e de părere că franţuzoaicele au figură de broască, aşa, cîrne cum sînt şi cu gura mare, că în Franţa bărbaţii sînt ca femeile, iar femeile ca nişte copii, că limba italiană e făcută ca să minţi, iar Italia e patria superlativelor şi a fraudei, cu toate că există acolo un oraş care merită să fie văzut, Florenţa, pentru că seamănă destul de bine cu oraşele din Mexic. Împotriva Spaniei, călugărul acesta impertinent proferează o mulţime de insulte : spune că spaniolii îi imită ca maimuţele pe francezi, că, auzi dumneata, Curtea e un lupanar, iar Escorialul o simplă îngrămădire de pietre, că bascii bat cuie cu capul, iar aragonezii la fel, doar că nu lovesc floarea, ci vîrful, catalanii, cică, n-ar fi făcînd un pas fără felinar şi nu primesc în vizită nici o rudă care nu-şi aduce mîncare de acasă, iar madrilenii sînt pitici inventatori de rugăciuni şi moştenitori de temniţe, condamnaţi la o climă cu opt luni de iarnă şi patru de infern.

Acum, într-o închisoare din Sevilla, fray Servando îşi smulge din piept pumni întregi de păduchi, în timp ce armate de ploşniţe înaintează valuri-valuri pe pled, puricii îşi bat joc de plesniturile lui, iar şobolanii se feresc de loviturile de băţ cu care vrea să se apere. Toţi vor să-l mănînce pe fray Servando, iar el cere, vă rog, un moment de răgaz. Are nevoie doar de cîteva clipe de linişte, ca să pună la punct ultimele detalii ale viitoarei evadări, pe care a plănuit-o în linii mari. *(318 şi 346)*

Scanned with OKEN Scanner

1806 / Insula Trinidad

Aventuri şi nenoroc

După mulţi ani de aşteptare inutilă, Francisco de Miranda părăseşte Londra. Englezii i-au oferit o soldă din care poate trăi îndestulat, cîteva promisiuni şi zîmbete binevoitoare, dar nici un glonte pentru expediţia sa eliberatoare. Miranda fuge de pe eşichierul diplomaţiei britanice şi îşi încearcă norocul în Statele Unite.

La New York obţine o corabie. Îl însoţesc două sute de voluntari. Debarcă pe coastele venezuelane ale golfului Coro, după treizeci şi şase de ani de exil.

Le promisese soldaţilor o primire glorioasă, cu muzică şi flori, onoruri şi averi, dar găsesc numai tăcere. Nimeni nu răspunde la proclamaţiile care vestesc libertatea. Miranda ocupă cîteva localităţi, le acoperă cu steaguri şi cu vorbe şi părăseşte Venezuela înainte de a fi anihilat de cei cinci mii de soldaţi care se îndreaptă spre el dinspre Caracas.

În insula Trinidad află veşti care îl umplu de indignare. Englezii au pus stăpînire pe portul Buenos Aires şi plănuiesc să cucerească Montevideo, Valparaiso şi Veracruz. De la Londra, ministrul de război a dat instrucţiuni clare : *Noutatea va consta doar în înlocuirea dominaţiei regelui spaniol cu dominaţia Majestării Sale britanice.*

Miranda se va întoarce la Londra, în casa lui de pe strada Grafton, şi îşi va rosti cu glas răspicat protestul. Pensia anuală îi va fi ridicată de la trei sute, la şapte sute de lire sterline. *(150)*

1808 / Rio de Janeiro

Se interzice arderea Iudei

Din voinţa principelui portughez, sosit de curînd în Brazilia, în colonia aceasta se interzice tradiţionala ardere a Iudei în Săptămîna Mare. Pentru a-l răzbuna pe Iisus şi a se răzbuna, poporul îi arunca pe foc, o noapte pe an, pe mareşal şi pe arhiepiscop, pe negustorul bogat, pe marele moşier şi pe comandantul poliţiei ; şi ce se mai bucurau desculţii cînd vedeau păpuşile de cîrpă, gătite luxos şi umplute cu rachete, răsucindu-se de durere şi explodînd în flăcări.

De acum înainte, cei puternici nu vor mai suferi nici măcar în Săptămîna Mare. Familia regală, care tocmai a sosit de la Lisabona, cere linişte şi respect. O corabie engleză l-a răscumpărat pe principele portughez, cu toată curtea şi bijuteriile lui, şi l-a adus pe aceste pămînturi îndepărtate.

Eficienta manevră pune dinastia portugheză la adăpost de atacurile lui Napoleon Bonaparte, care a invadat Spania şi Portugalia, şi oferă Angliei un eficient centru de operaţii în America. Englezii au suferit o înfrîngere îngrozitoare pe fluviul La Plata. Expulzaţi din Buenos Aires şi din Montevideo, pătrund acum, mulţumită aliatului lor necondiţionat, prin Rio de Janeiro. *(65 şi 171)*

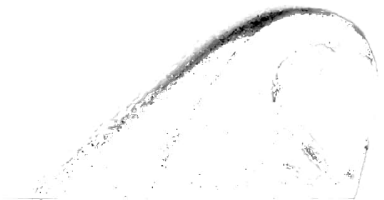

Scanned with OKEN Scanner

1809 / Chuquisaca

Strigătul

Strigătul Americii răsună pentru prima dată în Chuquisaca. Spania fierbe, răsculîndu-se împotriva invadatorilor francezi, iar America se răzvrătește. Creolii nu recunosc tronul pe care Joseph Bonaparte, fratele lui Napoleon, l-a ocupat la Madrid.

Chuquisaca e prima. Răscoala Salamancăi americane vestește că Spania își va pierde dominația în Indii.

Chuquisaca, care s-a numit La Plata și Charcas și se va numi Sucre, zace la poalele a două dealuri îmbrățișate. Din curțile și grădinile ei răzbate un miros de flori de portocal ; iar pe străzile ei circulă mai mulți hidalgi decît mujici. Nimic nu e aici mai frecvent ca toga și tonsura. Proprii Chuquisacăi îi sînt doctorii, țepeni ca bastoanele lor cu mîner aurit, și călugării, care umblă stropind casele cu sfeștocul.

Aici lumea părea ferită și de neschimbat. E uimitor, dar strigătul răgușit al libertății a ieșit mai întîi din gura aceasta obișnuită cu latina și a sunat ca un falset. Imediat îi vor răspunde La Paz, Quito și Buenos Aires. În Nord, în Mexic... *(5)*

1810 / Atotonilco

Fecioara din Guadalupe împotriva Fecioarei Tămăduirii

Deschizîndu-și drum prin perdeaua de fum, mulțimea străbate satul Atotonilco.

— *Trăiască America și piară reaua cîrmuire !*

Părintele Miguel Hidalgo smulge din biserică imaginea Fecioarei din Guadalupe și leagă pînza de o lance. Stindardul flutură deasupra mulțimii.

— *Trăiască Fecioara Noastră din Guadalupe ! Moarte veneticilor !*

Fervoare a revoluției, pasiune a religiei ; clopotele au bătut în biserica din Dolores, preotul Hidalgo cheamă la luptă, iar Fecioara mexicană din Guadalupe îi declară război Fecioarei spaniole a Tămăduirii. Fecioara indiană o provoacă pe Fecioara albă ; cea care l-a ales pe un indian sărac pe colina Tepeyac se ridică împotriva celei care l-a salvat pe Hernán Cortés în timpul retragerii din Tenochtitlán. Din ordinul viceregelui, Fecioara Tămăduirii va fi îmbrăcată ca o generăleasă, iar plutonul de execuție va ciurui stindardul Fecioarei din Guadalupe.

Mamă, regină și zeiță a mexicanilor, Fecioara din Guadalupe se numea la azteci Tonantzin, înainte ca arhanghelul Gabriel să-i picteze icoana în sanctuarul din Tepeyac. An de an, poporul se îndreaptă în procesiune spre Tepeyac, *Ave Fecioară însărcinată, Ave domnișoară lehuză*, suie în genunchi pînă la stînca pe care ea a apărut și la crăpătura unde au înmugurit trandafirii, *Ave de Dumnezeu pătrunsa, Ave de Domnul mult iubita*, bea apă din izvoarele ei, *Pasăre care Domnului îi faci cuib*, și cere dragoste și minuni, apărare, mîngîiere, *Ave Maria, Ave Pasăre*.

Acum, Fecioara din Guadalupe înaintează ucigînd pentru independența Mexicului. *(178)*

Scanned with OKEN Scanner

1810 / Guanajuato

Pípila

Trupele lui Hidalgo îşi deschid drum, în trombă, de pe rîpele acoperite de mărăciniş ale dealurilor, şi se năpustesc ca o furtună asupra oraşului Guanajuato. Oraşul minier se alătură avalanşei insurgente. În pofida pierderilor produse de trupele de puşcaşi ale regelui, mulţimea inundă străzile, valul îi înghite pe soldaţi şi dă năvală asupra bastionului puterii spaniole : în Piaţa de grîne Granaditas, sub bolţile celor treizeci de săli, zac cinci mii de fanegas * de porumb şi o avere nemăsurată în lingouri de argint, aur şi giuvaieruri. Stăpînii coloniali, cuprinşi de groază, s-au închis acolo cu averi cu tot.

În zadar cer îndurare maimuţoii. Se dezlănţuie măcelul, jaful şi beţiile, iar indienii îi dezbracă pe morţi să vadă dacă au coadă.

Pípila — Curcă în dialectul mexican — e muncitor în mină şi eroul zilei. Se spune că şi-a aruncat la spinare o lespede imensă, a trecut ca o testoasă prin ploaia de gloanţe şi cu o făclie aprinsă şi mult catran a dat foc porţii Pieţei de grîne. Se spune că pe Curcă îl cheamă Juan José Martínez şi că mai are şi alte nume, toate numele indienilor care se spetesc ori s-au spetit muncind în galeriile subterane din Guanajuato. *(197)*

1810 / Guadalajara

Hidalgo

Toată lumea din Dolores ştia că preotul Hidalgo avea prostul obicei de a citi în timp ce se plimba pe străzi, cu borurile largi ale pălăriei umbrind filele cărţii, şi că doar printr-o minune nu l-au strivit caii sau Inchiziţia, pentru că mai periculos decît faptul că citea era ceea ce citea. Fără grabă, preotul străbătea norii de praf din Dolores, întotdeauna cu nasul cufundat într-o carte franţuzească, una dintre cărţile acelea care vorbesc despre contract social, drepturile omului şi libertăţile cetăţeanului ; şi dacă nu saluta, nu era din proastă creştere, ci din dorinţa de a se instrui.

Preotul Hidalgo s-a răzvrătit, împreună cu douăzeci de indieni care făceau împreună cu el strachini şi vase de lut, iar la capătul unei săptămîni erau cinci mii. Atunci l-a atacat Inchiziţia. Sfînta Inchiziţie din Mexic l-a declarat *eretic, apostat al religiei, tăgăduitor al virginităţii Mariei, materialist, libertin, predicator al păcatului carnal, răzvrătit, schismatic şi sectar al libertăţii franceze.*

Fecioara din Guadalupe năvăleşte în Guadalajara în fruntea armatei insurgente. Miguel Hidalgo ordonă să se smulgă de pe pereţi portretele regelui Ferdinand şi răspunde Inchiziţiei decretînd abolirea sclaviei, confiscarea bunurilor europenilor, sfîrşitul tributurilor plătite de indieni şi restituirea pămînturilor agricole care le-au fost uzurpate. *(127, 203 şi 321)*

* Unitate de măsură pentru capacităţi, echivalentă cu 55 de litri şi jumătate.

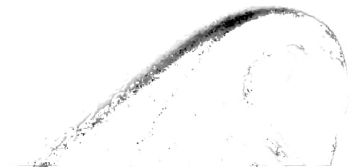

Scanned with OKEN Scanner

1810 / Pie de la Cuesta

Morelos

E preot de țară, ca și Hidalgo. Și tot ca și Hidalgo, s-a născut pe pămînturile acestea, în munții Michoacán, unde episcopul Vasco de Quiroga crease, cu două secole și jumătate în urmă, utopia lui comunistă — tărîmuri ale izbăvirii pustiite mai apoi de molime și de munca forțată a mii de indieni aruncați în minele din Guanajato.

— *Ca o furtună voi străbate pămînturile fierbinți din Sud.*

José María Morelos, pastor și cărăuș, preot în Carácuaro, se alătură revoluției. Pornește la drum cu douăzeci și cinci de lăncii și cîteva pușcoace. În urma batistei albe de mătase care îi încinge fruntea, trupa crește neîncetat.

În căutarea indienilor din Atoyac, ascunși pe plantațiile de palmieri, Morelos trece prin sătucul Pie de la Cuesta.

— *Care-i parola ?*

— *Dumnezeu cel sfînt* — spun indienii.

Morelos le vorbește. De acum înainte, parola lor va fi : *America. (332 și 348)*

1811 / Buenos Aires

Moreno

Averile numeroase, credea Mariano Moreno, strînse în puține mîini sînt ca apele stătute, care nu udă pămîntul. *Ca să nu schimbăm doar tiranii, fără să scăpăm de tiranie,* trebuiau expropriate capitalurile parazitare masate în comerțul colonial. De ce să cauți în Europa, cu dobînzi ruinătoare, banii care existau din belșug înăuntru ? Din străinătate trebuiau aduse mașini și semințe, în loc de piane Stoddard și porțelanuri chinezești. Statul, credea Moreno, trebuia să devină marele administrator al noii națiuni independente. Revoluția, credea el, trebuia să fie teribilă și vicleană, neiertătoare cu dușmanii și să nu-i scape din ochi pe nehotărîți.

Puțină vreme a deținut puterea sau a crezut că a deținut-o.

— *Mulțumim lui Dumnezeu* — suspină negustorii din Buenos Aires. Mariano Moreno, *demonul infernului,* a murit pe mare. Prietenii săi French și Beruti pleacă în exil. Se eliberează un ordin de detenție împotriva lui Castelli.

Cornelio Saavedra ordonă să fie strînse exemplarele *Contractului social* al lui Rousseau, pe care Moreno le editase și le răspîndise ; și atrage atenția că pe fluviul La Plata nu e loc pentru nici un Robespierre. *(2 și 267)*

1811 / Buenos Aires

Castelli

Erau doi : o pană și un glas. Un Robespierre care scria, Mariano Moreno, și altul care vorbea. *Toți sînt perverși,* spunea un comandant

Scanned with OKEN Scanner

spaniol, *dar Castelli şi Moreno sînt cei mai perverşi.* Juan José Castelli, marele orator, e închis în Buenos Aires.

Uzurpată de conservatori, revoluţia îi sacrifică pe revoluţionari. Plouă cu acuzaţii : Castelli e mulieratic, beţiv, cartofor şi profanator de biserici. Prizonierul, agitator al indienilor, justiţiar al săracilor, purtător de cuvînt al cauzei americane, nu se poate apăra. Un cancer i-a atacat gura. Trebuie să i se amputeze limba.

Revoluţia rămîne mută în Buenos Aires. *(84)*

1811 / Bogotá

Nariño

Ne-am schimbat stăpînii, scrie Antonio Nariño în Columbia.

„La Bagatela", periodic fondat, condus şi redactat de la un capăt la altul de Nariño, nu iartă pe nimeni şi nimic. Nariño avertizează că răscoala patriotică a columbienilor se transformă într-o mascaradă şi cere declararea independenţei. Mai cere, glas răsunînd în deşert, să li se recunoască celor umili dreptul la vot şi ca voinţa plebeului gol şi desculţ să atîrne tot atît cît aceea a stăpînului îmbrăcat în catifele.

Ne-am schimbat stăpînii, scrie el. Cu cîteva luni în urmă, poporul a umplut Piaţa Mare din Bogotá, bărbaţii l-au făcut prizonier pe vicerege, iar femeile au aruncat-o pe vicereginâ în închisoarea tîrfelor. Fantoma lui José Antonio Galán, căpitan de comuneros, ataca în fruntea mulţimii înfuriate. Speriaţi de moarte, doctorii, episcopii, negustorii, stăpînii de pămînturi şi de sclavi au jurat să evite cu orice preţ *greşelile libertinilor din Franţa* şi au uşurat în secret fuga perechii viceregale.

Ne-am schimbat stăpînii. În Columbia conduc cavalerii îmbrăcaţi în cămăşi scrobite. *Şi în Cer există ierarhii,* spune canonicul catedralei, *şi nici degetele de la mînă nu sînt egale.* Doamnele îşi fac semnul crucii în foşnetul buclelor, floricelelor şi fundelor care se iţesc de sub mantila neagră. Adunarea Notabililor emite primele ei decrete. Printre alte măsuri patriotice, hotărăşte să-i jupoaie pe jefuiţii indieni de singurul lucru care le-a mai rămas. Sub pretextul că îi eliberează de tributuri, Adunarea le smulge indienilor pămînturile comunale, obligîndu-i să muncească pe marile moşii, în al căror centru se ridică butucul de tortură. *(185 şi 235)*

Cîntec popular despre lumea pe dos, pentru ghitară acompaniată de cîntăreţ

Să zugrăveşti lumea pe dos,
cusurul ăsta a mai fost :
vulpoiul fugărind dulăul
şi hoţii toţi, judecătorul.
Cu picioarele în sus,
călca apăsat cu gura ;

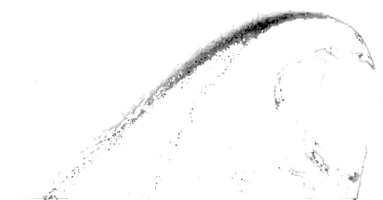

focul apa o stingea,
să scrii orbul te-nvăţa ;
boii sus în car urcaţi
şi căruţaşii înjugaţi.

Sta pe malul omului
aşezată apa :
calul roib şi-l ascuţea
şi cuţitu-l adăpa. (179)

1811 / Chilapa

Pîntecosul

În Mexic, ordinea militară stinge încet-încet tumultul popular. Hidalgo a fost împuşcat în Chihuahua. Se spune că, la capătul a patru luni de lanţuri şi tortură, şi-a renegat ideile. Independenţa depinde, acum, de forţele care îl urmează pe Morelos.

Ignacio López Rayón îi trimite lui Morelos un mesaj urgent, avertizîndu-l : *Ştiu din sursă sigură că viceregele a plătit un asasin ca să vă omoare. Nu pot să vă spun altceva despre omul acesta decît că e pîntecos...*

În zori, deşelînd caii, mesagerul soseşte în tabăra din Chilapa.

La amiază, asasinul vine să-şi ofere serviciile în slujba cauzei naţionale. Cu braţele încrucişate, Morelos ascultă salva de discursuri patriotarde. Fără să scoată o vorbă, îl aşază pe asasin la dreapta lui şi îl invită să împartă împreună prînzul. Morelos mestecă pe îndelete fiecare înghiţitură, iar clipele par o veşnicie. Se uită cum mănîncă asasinul, care se uită în farfurie.

Seara, cinează împreună. Asasinul mănîncă, turuie întruna şi se îneacă. Morelos, statuie curtenitoare, îi caută privirea.

— Am o presimţire rea — spune deodată şi aşteaptă crisparea, scîrţîitul scaunului, dar dăruieşte uşurarea :

— Iar reumatismul. Plouă.

Ochii lui severi taie cheful de rîs.

Aprinde o ţigară. Studiază fumul.

Asasinul nu îndrăzneşte să se ridice. Bălmăjeşte mulţumiri. Morelos îşi apropie faţa de a lui :

— Aş vrea să ştiu — spune el.

Observă zvîcnitura asasinului şi numără picăturile de transpiraţie care îi udă fruntea. Întîrzie întrebarea :

— Vă e somn ?

Şi apoi :

— Mi-aţi face onoarea de a dormi lîngă mine ?

Se întind, despărţiţi de o lumînare care agonizează, fără să se hotărască să moară. Morelos se întoarce cu spatele. Respiră adînc, poate sforăie. Înainte de răsărit, aude tropotul calului care se depărtează.

La jumătatea dimineţii, îi cere ordonanţei trusa de birou.

Scrisoare către Ignacio López Rayón : *Mulţumesc pentru înştiinţare. În tabăra asta, singurul pîntecos sînt eu. (348)*

Scanned with OKEN Scanner

1811 / Cîmpiile Bandei Orientale *

„Nimeni e mai mult ca nimeni",

spun călăreţii văcari. Pămîntul nu poate avea stăpîn, după cum nu poate avea aerul. Nu există acoperiş mai bun decît stelele, nici fericire comparabilă cu libertatea de a hoinări fără ţintă, pe spinarea calului prieten, pe întinderile verzi şi unduitoare ca marea.

Dacă ai animale de doborît în cîmp deschis ai aproape totul. Gauchos mănîncă doar carne, pentru că verdeţurile sînt de păscut, iar de păscut, pasc numai vacile. Tutunul, trestia de zahăr şi ghitara care cîntă întîmplări şi minuni completează carnea friptă.

Gauchos, *bărbaţi liberi* pe care latifundiul îi foloseşte şi îi expulzează, îşi adună lăncile în jurul lui José Artigas. La răsărit de fluviul Uruguay, cîmpiile se aprind. *(277 şi 278)*

1811 / Malurile fluviului Uruguay

Exodul

Oraşul Buenos Aires pactizează cu viceregele şi retrage trupele care asediau oraşul Montevideo. José Artigas refuză să dea urmare armistiţiului prin care pămînturile sînt repuse în mîna spaniolilor şi jură că va continua războiul *chiar şi cu dinţii, chiar şi cu unghiile.*

Căpetenia emigrează spre Nord, să organizeze armata independenţei, iar în urma sa un popor risipit se uneşte şi se naşte. Oastea pribeagă reuneşte gauchos sălbatici, peoni, plugari şi fermieri patrioţi. Femei care ştiu să îngrijească rănile, dar şi să pună mîna pe lance, călugări care botează în timpul bejeniei soldaţii nou-născuţi, cu toţii se îndreaptă spre Nord. Cei aflaţi la adăpost aleg ploaia şi vînturile, iar cei liniştiţi se expun pericolelor. Maeştri ai literelor şi maeştri ai cuţitului, doctori cu gura slobodă şi fugari neîncrezători cu conştiinţa încărcată, cu toţii se îndreaptă spre Nord. Dentişti şi pungaşi, dezertori de pe corăbii şi din forturi, sclavi fugari, cu toţii se îndreaptă spre Nord. Indienii dau foc taberelor în care locuiau pînă mai ieri şi se alătură şuvoiului cu săgeţile şi praştiile lor.

Nesfîrşita caravană de căruţe, călăreţi şi pedestraşi se îndreaptă spre Nord. La trecerea ei, doritor de patrie, pămîntul care se va numi Uruguay se goleşte de oameni. Pămîntul însuşi îşi însoţeşte fiii, merge alături de ei, iar în urmă nu mai rămîne nimic. Nici măcar cenuşă, nici măcar tăcere. *(277)*

1812 / Cochabamba

Femeile

În Cochabamba, mulţi bărbaţi au dat bir cu fugiţii. Dintre femei, n-a fugit nici una. Dealul răsună de strigăte. Încolţite, plebeiencle din

* **Banda Oriental** — numele posesiunilor spaniole de la est de fluviul Uruguay, cuprinzînd actuala Republică Uruguay, ca şi privinciile braziliene São Pedro, Rio Grande do Sul şi Santa Catarina.

Cochabamba luptă în centrul unui cerc de foc. Înconjurate de cinci mii de spanioli, rezistă trăgînd cu tunuri prăpădite de cositor şi cu cîteva puşcoace. Şi se luptă pînă la ultimul ţipăt.

Lungul război al independenţei le va auzi ecoul. Cînd trupa se înmoaie, generalul Manuel Belgrano va striga cele cîteva cuvinte care merg drept la ţintă, redînd curajul şi încrederea. Generalul îi va întreba pe soldaţii care stau în cumpănă : *Unde sînt femeile din Cochabamba ?* *(5)*

1812 / Caracas

Bolívar

Un cutremur de pămînt devastează oraşele Caracas, La Guaira, San Felipe, Barquisimeto şi Mérida. Tocmai oraşele venezuelane care şi-au proclamat independenţa. În Caracas, centrul insurecţiei creole, zece mii de morţi zac sub dărămături. Nu se aud decît bocete şi blesteme, iar mulţimea caută trupuri printre pietre.

Să fie oare Dumnezeu spaniol ? Cutremurul a înghiţit spînzurătoarea ridicată de patrioţi şi nu a lăsat în picioare nici una dintre bisericile în care intonaseră Tedeum-ul în onoarea republicii născînde. Din biserica din Las Mercedes, culcată la pămînt, n-a mai rămas întreagă decît coloana în vîrful căreia străluceşte blazonul imperial al Spaniei. Coro, Maracaibo, Valencia şi Angostura, oraşe credincioase regelui, n-au suferit nici o zgîrietură.

În Caracas, aerul arde. Din ruine se ridică un praf gros, care te împiedică să vezi la doi paşi. Un călugăr asmute lumea, spunînd că Dumnezeu nu mai rabdă să fie luat peste picior.

— *Răzbunare !*

Mulţimea se înghesuie în jurul lui, pe locul unde se ridica înainte mănăstirea San Jacinto. Cocoţat pe resturile altarului, călugărul cere pedepsirea celor vinovaţi că l-au mîniat pe Domnul.

— *Răzbunare !* — rage biciul lui Iisus, şi degetul lui acuzator arată spre un ofiţer patriot care, cu braţele încrucişate, priveşte scena. Mulţimea se întoarce spre ofiţerul scund, osos, cu uniforma strălucitoare, şi înaintează ameninţătoare, cu gîndul să-l strivească.

Simón Bolívar nu se roagă, nici nu dă înapoi : atacă. Cu sabia în mînă trece prin mulţimea înfuriată, se caţără pe altar şi îl doboară cu o lovitură pe apocalipticul călugăr.

Poporul, mut, se împrăştie. *(116)*

1813 / Chilpancingo

Independenţa este sau revoluţie sau minciună

În trei campanii militare, Morelos a cucerit o bună parte a teritoriului mexican. Congresul viitoarei republici, congres rătăcitor, peregrinează în urma căpeteniei. Deputaţii dorm pe jos şi mănîncă raţii de soldat.

Scanned with OKEN Scanner

La lumina unei lumînări de seu, Morelos redactează bazele Constituției naționale. Propune o Americă liberă, independentă și catolică ; tributurilor plătite de indieni le substituie impozitul pe venituri ; ridică plata zilei de muncă ; confiscă bunurile dușmanului ; stabilește libertatea comerțului, dar prevede bariere vamale ; suprimă sclavia și tortura și lichidează sistemul castelor, care întemeiază diferențele sociale pe culoarea pielii, astfel încît *un american se va deosebi de altul doar prin viciu sau virtute.*

Pe creolii bogați îi trec toate răcorile. Trupele lui Morelos înaintează expropriind averi și împărțind moșii. Război împotriva Spaniei sau răscoală a săracilor ? Independența aceasta nu le e deloc pe plac. Vor face ei alta. *(348)*

1814 / San Mateo

Boves

În Venezuela, cuvîntul *independență* nu înseamnă, deocamdată, decît *libertatea comerțului* pentru creolii bogați.

Șeful spaniolilor, un Hercule cu barbă roșie și ochii verzi, e căpetenie de negri și mulatri. Pe José Tomás Rodríguez Boves, *Taita* Boves, îl caută sclavii fugari. Zece mii de călăreți din cîmpie dau foc plantațiilor și îi decapitează pe stăpîni în numele Domnului și al regelui. Drapelul lui Boves, o hîrcă pe fond negru, promite jaf și răzbunare, război pe viață și pe moarte împotriva oligarhiei arborelui de cacao, care vrea să se despartă de Spania. Pe cîmpurile din San Mateo, Boves intră călare în locuința familiei Bolívar și, cu vîrful cuțitului, își scrijelește numele pe ușa vestibulului principal.

Lancea n-are mustrări de cuget, glontele n-are mustrări de cuget. Înainte de a omorî cu plumbii, Boves trage cîteva salve de praf de pușcă, din plăcerea de a vedea ce figură fac victimele. Celor mai viteji soldați ai săi le oferă domnișoare din cele mai bune familii. Se distrează urmărindu-i călare pe patrioții furioși, cărora le înfige în ceafă banderile, ca la luptele cu tauri. Și taie capete în glumă.

Nu va trece multă vreme și va muri străpuns de suliță. Va fi înmormîntat cu picioarele legate. *(160)*

1815 / San Cristóbal Ecatepec

Lacul vine să-l caute

Pe colnicele spinoase din Tezmalaca, spaniolii îl prind pe José María Morelos. După multe greșeli și înfrîngeri, îl hăituiesc prin mărăcinișuri, cu hainele sfîșiate, fără arme și fără pinteni. Morelos e singur.

Îl leagă. Îl dojenesc. Locotenent-colonelul Eugenio Villasana îl întreabă :

Scanned with OKEN Scanner

— Ce-ai face dacă dumneata ai fi învingătorul, iar eu învinsul ?

— *Ţi-aş da două ore ca să te spovedeşti* — răspunde preotul Morelos —, *apoi te-aş împuşca.*

Îl duc în celulele secrete ale Inchiziţiei.

Îl îngenunchează şi îl scot din cinul bisericesc. Îl execută pe la spate.

Viceregele spune că răzvrătitul a murit căindu-se. Poporul mexican spune că lacul a auzit împuşcăturile, s-a umflat, a ieşit din matcă şi a venit să ia trupul lui Morelos. *(178 şi 332)*

1815 / Paris

Navigînd pe mări şi în biblioteci

Julien Mellet, scriitor şi călător, povesteşte pentru publicul european aventurile sale în America meridională. Printre alte lucruri, descrie *un dans extrem de viu şi lasciv,* frecvent în Quillota, Chile, *adus de negrii din Guineea.* Mellet copiază, făcîndu-se că nu observă, descrierea unui dans al negrilor din Montevideo, aşa cum a publicat-o, la Londra, cu opt ani în urmă, călătorul Anthony Helms. La rîndul său, Helms furase textul, cuvînt cu cuvînt, din cartea publicată la Paris, în 1770, de Dom Pernetty. În ceea ce-l priveşte, Pernetty descrisese dansul sclavilor din Montevideo în termeni uimitor de asemănători celor pe care părintele Jean Baptiste Labat îi consacrase negrilor din Haiti, într-o carte editată la Haga, cu o jumătate de secol mai înainte.

Din Caraibe pînă în oraşul chilian Quillota, trecînd prin Montevideo, şi de la Haga la Paris, trecînd prin Londra, cuvintele părintelui Labat au călătorit mult mai mult decît autorul lor. Fără paşaport şi fără să se deghizeze. *(19)*

1815 / Mérida de Yucatán

Ferdinand al VII-lea

Domnii din Yucatán traversează, în hainele lor scrobite, Piaţa Armelor din Mérida, albă de praf şi de soare, şi intră în catedrală, într-o procesiune solemnă. Din umbra portalelor, indienii care vînd tamal şi mărgele nu înţeleg de ce bat clopotele cu atîta veselie, nici nu ştiu a cui e figura asta încoronată pe care domnii o poartă ca pe un drapel.

Aristocraţia colonială sărbătoreşte veştile sosite de la Madrid. Cu întîrziere, dar s-a aflat totuşi că francezii au fost expulzaţi şi că Ferdinand al VII-lea e noul rege al Spaniei. Mesagerii povestesc că în jurul monarhului se strigă : *Trăiască lanţurile !* În timp ce bufonii fac tumbe nebuneşti în clinchet de clopoţei, regele Ferdinand porunceşte ca războinicii care l-au urcat pe tron să fie închişi sau împuşcaţi, restaurează Inchiziţia şi redă clerului şi nobilimii privilegiile de care se bucurau înainte. *(339)*

Scanned with OKEN Scanner

1815 / Curuzú-Cuatiá

Ciclurile picilor în bazinul fluviului La Plata

În vîrful unei prăjini, semiluna tăioasă caută picioarele animalului care fuge. O singură crestătură : călăreţul galopează, sigur pe el, iar tăurașul schiopătează, puterile îl părăsesc şi se prăbuşeşte. Călăreţul descalecă, decapitează şi jupoaie.

Dar nu omoară întotdeauna în felul acesta. Mai uşor e să goneşti cu chiuituri animalele sălbăticite şi să le măcelăreşti în ţarcuri, mii şi mii de vaci sau de cai sălbatici mînaţi de la spate, cu zarvă mare, spre moarte ; şi încă şi mai uşor e să surprinzi animalele noaptea, la munte, în timpul somnului.

Gaucho jupoaie pielea şi o întinde pe doi pari, la soare. Restul, cît nu poate înghiţi el însuşi, le rămîne corbilor.

Fraţii Robertson, John şi William, negustori scoţieni, străbat pampa purtînd la spinare traiste umflate ca nişte caltaboşi, pline cu monede de aur. De pe o moşie din Curuzú-Cuatiá trimit spre Goya zece mii de piei în şaizeci de căruţe.

Roţile enorme de lemn se învîrtesc tînguindu-se, iar boii sînt mînaţi înainte. Carele taie drumul drept ; se caţără pe colnice, trec prin mlaştini şi pîraie înfuriate. La asfinţit, se adună roată în jurul focurilor. Gauchos fumează şi beau ceai mate, iar aerul se umple de mirosul cărnii rumenite pe jar. După carnea friptă, vin poveştile şi ghitarele.

Din Goya, pieile se vor îndrepta spre portul Buenos Aires şi vor traversa marea ca să ajungă în tăbăcăriile din Liverpool. Cînd pieile se vor întoarce în ţinutul La Plata, sub formă de ghete, pantofi şi cravaşe prelucrate în manufacturile britanice, preţul lor va fi de cîteva ori mai mare. *(283)*

1815 / Buenos Aires

Bărbaţii de vază ai neamului caută un rege în Europa

Pana de gîscă scrie : *José Artigas, trădător de patrie.*

În zadar i-au propus aur şi galoane. Patricienii din Buenos Aires, prăvăliaşi pricepuţi în măsurători şi cîntăriri, calculează preţul lui Artigas, viu sau mort. Sînt dispuşi să plătească şase mii de duros pentru capul căpeteniei răzvrătiţilor din cîmpie.

Pentru a exorciza aceste pămînturi de demonul gauchesc, Carlos de Alvear le oferă englezilor : *Provinciile acestea,* îi scrie Alvear lordului Castlereagh, *doresc să aparţină necondiţionat Marii Britanii.* Iar pe lordul Strangford îl roagă insistent : *Naţiunea Britanică nu-i poate părăsi pe locuitorii de pe fluviul La Plata, lăsîndu-i în voia sorţii, tocmai în momentul în care se aruncă în braţele ei generoase...*

Manuel de Sarratea călătoreşte la Londra în căutarea unui monarh care să fie încoronat în Buenos Aires. Interiorul ţării, republican şi federal, ameninţă privilegiile portului, iar panica o ia înaintea jurămintelor. La Madrid, Manuel Belgrano şi Bernardino Rivadavia, care fuseseră

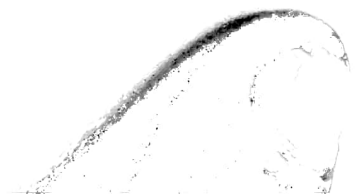

Scanned with OKEN Scanner

republicani înfocaţi, îi propun tronul infantelui Francisco de Paula, fratele lui Ferdinand al VII-lea. Emisarii Buenos Airesului promit o putere ereditară, care s-ar exercita în întreaga regiune a fluviului La Plata, Chile şi Peru. Noul regat independent ar avea drapel albastru şi alb ; libertatea şi proprietatea ar fi sfinte, iar curtea ar fi formată din creoli de vază ridicaţi la rangul de duci, conţi şi marchizi.

Nimeni nu acceptă. *(2 şi 278)*

1815 / Tabăra din Purificación

Artigas

Aici, unde rîul se burzuluieşte, spumegă şi se învîrtejeşte, pe podişul roşiatic înconjurat de tranşee şi de tunuri cîrmuieşte generalul Artigas. Miile de vetre ale creolilor sărmani, colibele de chirpici cu ferestre de piele formează capitala confederaţiei din interiorul bazinului La Plata. În faţa colibei cîrmuirii, caii aşteaptă mesagerii, care vin şi pleacă în galop, aducînd nedumeriri şi ducînd decrete. Uniforma căpeteniei din Sud nu e împodobită nici cu fireturi, nici cu decoraţii.

Artigas, fiu al cîmpiei, a fost contrabandist şi vînător de contrabandişti. Cunoaşte vadurile fiecărui rîu, tainele fiecărui munte, aroma ierbii din fiecare provincie ; dar, mai presus de orice, cunoaşte adîncimile sufletului acestor călăreţi sălbatici şi neprietenoşi care nu au nimic altceva de oferit în afara vieţii pe care şi-o dau mînuind lancea în vîltoarea halucinantă a luptei.

Steagurile lui Artigas flutură deasupra regiunii udate de fluviile Uruguay şi Paraná, pînă în munţii Córdoba. În acest spaţiu imens sînt cuprinse provinciile care după ce s-au eliberat de Spania refuză să fie colonii ale Buenos Airesului.

Portul Buenos Aires trăieşte întors cu spatele la pămîntul pe care îl disprețuieşte şi de care se teme. Nescăpînd marea din ochi, negustorii aşteaptă corăbiile, care nu le aduc un rege, ci noutăţi de îmbrăcat, de povestit şi de reflectat.

În faţa avalanşei mărfurilor europene, Artigas vrea să ridice diguri ca să apere *meşteşugurile şi fabricile noastre,* asigurînd însă accesul liber al maşinilor, cărţilor şi doctoriilor, şi deviază spre portul Montevideo comerţul provincial pe care Buenos Aires vrea să-l monopolizeze. Liga federală artiguistă nu doreşte un rege, ci adunări şi congrese ale locuitorilor ; şi, culme a scandalului, Artigas decretează reforma agrară. *(277 şi 278)*

1816 / Cîmpiile Bandei Orientale

Reforma agrară

În Buenos Aires, cerul e sfîşiat de ţipete. La răsărit de fluviul Uruguay, Artigas expropriază pămînturile familiei Belgrano şi ale familiei Mitre, ale socrului lui San Martín, ale lui Bernardino Rivadavia, ale lui

Scanned with OKEN Scanner

Azcuénaga, ale lui Almagro şi ale lui Díaz Vélez. În Montevideo, reforma agrară e numită *proiect criminal.* Artigas i-a făcut prizonieri, cu lanţuri la picioare, pe Lucas Obes, pe Juan Maria Pérez şi pe alţi artişti ai menuetului şi ai înşelăciunii.

Pentru cei care prin fraudă, jaf sau hatîrul regelui au devenit stăpîni de pămînturi, mulţimea de gauchos nu e decît carne de tun sau turmă de slugi pe întinsele moşii, iar cine se opune trebuie legat la butuc ori împuşcat. Artigas vrea ca fiecare gaucho să devină stăpînul unui petic de pămînt.

Sărăcimea dă năvală pe moşii. Pe cîmpurile orientale, devastate de război, răsar crescătorii de vite, semănături şi ogrăzi. Sălbaticii încep să-şi ia nasul la purtare. Bărbaţii aceştia care au format grosul morţilor în războiul pentru independenţă nu mai vor să fie lăsaţi de izbeliţte. Consiliul municipal din Montevideo îl numeşte *tîlhar la drumul mare, pervers, pribeag şi turbulent* pe Encarnación Benítez, soldat al lui Artigas, care galopează împărţind pămînturi şi vite în fruntea unei *adunături de ticăloşi.* La umbra lăncii sale îşi găsesc refugiul cei umiliţi şi obidiţi, dar acestui mulatru analfabet, curajos, poate crud, nu i se va ridica niciodată nici o statuie, iar numele său nu va fi purtat de nici un bulevard, de nici o stradă, nici măcar de vreun drumeag de ţară. *(335)*

1816 / Dealul Chicote

Arta războiului

Pe dealul Chicote, infanteria regalistă a înconjurat o mînă de patrioţi din Peru de Sus *.

— *Nu vreau să cad în mîna duşmanului !* — strigă soldatul Pedro Loayaza şi se aruncă în prăpastie.

— *O să murim pentru patrie !* — proclamă comandantul Eusebio Lira şi îşi ia avînt ca să se arunce şi el.

— *Să murim dacă sîntem nerozi !* — îl întrerupe José Santos Vargas, care e şi conducătorul fanfarei.

— *Să dăm foc mirişlei !* — propune sergentul Julián Reinaga.

Paiele înalte ard cu vîlvătăi, iar vîntul împinge flăcările spre rîndurile duşmanului. Focul atacă impetuos. Asediatorii o rup la fugă în dezordine, aruncînd cît colo puştile şi cartuşierele şi cerîndu-i îndurare Preaputernicului. *(347)*

1816 / Tarabuco

Juana Azurduy,

pricepută într-ale catehismului, născută să fie călugăriţă într-o mănăstire din Chuquisaca, e locotenent colonel în armatele independenţei. Din patru fii, cîţi a avut, nu-i mai trăieşte decît cel venit pe lume în plină

* *Peru de Sus* (în sp. *Alto Peru*), vechiul nume al actualei Bolivii.

Scanned with OKEN Scanner

bătălie, în nechezatul cailor şi bubuitul tunurilor ; iar capul bărbatului ei e pironit în vîrful unei lăncii spaniole.

Juana călăreşte în munţi, în fruntea bărbaţilor. Şalul ei de culoarea cerului flutură în vînt. Cu o mînă ţine strîns frîiele calului, iar cu cealaltă taie capete cu spada.

Tot ce atinge ea se preface în vitejie. Indienii nu-i spun Juana. Îi spun Pachamama, Maica Ţărînă. *(126)*

1816 / Port-au-Prince

Pétion

Blocată de francezi şi izolată de ceilalţi, insula Haiti zace în ruine. Nici o ţară n-a recunoscut independenţa sclavilor care l-au învins pe Napoleon.

Insula e împărţită în două.

În nord, Henri Christophe s-a proclamat împărat. În castelul Sans-Souci, noua nobilime neagră, ducele de Marmeladă, contele de Limonadă, dansează menuet în reverenţele lacheilor negri cu peruci ninse, iar husari negri îşi plimbă bonetele împodobite cu pene prin grădini care le copiază pe cele de la Versailles.

În sud, Alexandre Pétion prezidează republica. Împărţind pămînturi foştilor sclavi, Pétion încearcă să creeze o naţiune de ţărani, foarte săraci, dar liberi şi înarmaţi, pe cenuşa plantaţiilor devastate de război.

Pe coastele din sud debarcă Simón Bolivar, în căutare de adăpost şi de ajutor. Vine din Jamaica, unde şi-a vîndut pînă şi ceasul. Nimeni nu crede în cauza lui. Strălucitele campanii militare n-au fost decît o iluzie. Francisco de Miranda agonizează în lanţuri în arsenalul din Cádiz, iar spaniolii au recucerit Venezuela şi Columbia, care preferă trecutul sau nu cred încă în viitorul promis de patrioţi.

Pétion îl primeşte pe Bolívar imediat după sosire, în ziua de Anul Nou. Îi oferă şapte corăbii, două sute cincizeci de oameni, muschete, praf de puşcă, hrană şi bani. Pune o singură condiţie. Pétion, care s-a născut sclav, fiu al unui francez şi al unei negrese, îi cere lui Bolívar libertatea sclavilor pe pămînturile pe care le va elibera.

Bolívar îi strînge mîna. Soarta războiului se va schimba. Şi, poate, şi a Americii. *(115, 116 şi 202)*

1816 / Ciudad de México

„Căţelușul rîios“

Primul roman latinoamerican se naşte într-o tiparniţă de pe strada Zuleta. În trei caiete, José Joaquín Fernández de Lizardi povesteşte nenorocul *Căţelușului rîios ;* iar publicul citeşte cu sufletul la gură şi se distrează. Viceregele interzice al patrulea caiet tocmai cînd e pe punctul să iasă, dar nu mai e chip să pui mîna pe personaj.

Scanned with OKEN Scanner

Căţelușul, fiu american al romanului picaresc spaniol, a cucerit străzile Mexicului. Umblă peste tot, despuind obiceiuri ; sare de pe masa cartoforului în biroul notarului și din jilțul bărbierului pe podelele închisorii. Dar nu i-a fost dat să se bucure prea mult de năzbîtiile lui. Una-două, tată-său îl bombardează cu predici plicticoase. Lizardi, moralist cult, preface jocul în morală. *(9, 111 și 303)*

1817 / Santiago de Chile

Drăcovenia

Tinerii eleganți țin țigara cu un cleștișor de aur, ca să nu-și murdărească degetele, dar Santiago de Chile e înconjurat de gunoaie din toate patru părțile. În nord, casele se opresc pe marginea gropilor de gunoaie dinspre rîul Mapocho. În sud, se întind mizeriile Cañadei. Pe dealul Santa Lucía, soarele răsare printre grămezi de gunoaie, iar ultimele sale raze luminează haznalele mahalalelor San Miguel și San Pablo.

Dintr-unul din locurile acestea pline de gunoaie a ieșit vizitatorul de azi-noapte, care a străbătut orașul ca o rafală de pucioasă, făcînd să tremure lumînările de seu ale felinarelor, uitîndu-se curios în stînga și-n dreapta, sau poate amenințînd, pînă cînd, în apropierea bisericii iezuiților, glasul paznicului de noapte a vestit ora unsprezece :

— *Ave Maria Purísiimaaaa...*

Diavolul a luat-o la sănătoasa.

Pantoful pierdut de el umblă acum prin Santiago, din casă în casă. Un călugăr îl poartă, acoperit cu un șervet, pe o tavă de argint. Cucernicele își fac semnul crucii. *(256)*

1817 / Santiago de Chile

Manuel Rodríguez

Cine vorbește de emanciparea americană și-a semnat sentința. Cine primește scrisori din Mendoza ajunge la spînzurătoare sau la zid. În Santiago de Chile, Tribunalul Vigilenței dă curs delațiunilor.

Din Mendoza și spre Mendoza, patrioții reorganizează armata împrăștiată de spanioli. Vîntul rezistenței bate de-o parte și de cealaltă a cordilierei, în strălucirea zăpezii, fără să lase urme.

Mesagerul strecoară un ordin în Santiago, în timpul unei lupte de cocoși, iar altul profită de o strălucită chermeză, timp în care primește un raport, între două curse de cai, în suburbiile orașului. Mesagerul se anunță într-o casă simandicoasă, trei lovituri de ciocan în ușă, și în același timp răsare în munți, pe spinarea unui catîr, sau galopează prin cîmpie. Războinicul pornește la atac în Melipilla, dar în același timp trece prin satul San Fernando. Lovind în Rancagua, descalecă în Pomaire să bea un pahar de vin.

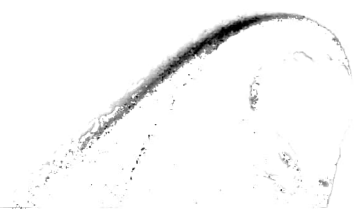

Scanned with OKEN Scanner

Guvernatorul spaniol a pus preţ bun pe capul lui Manuel Rodríguez, mesagerul, războinicul, dar capul său umblă ascuns sub capişonul de călugăr, sub pălăria catîrgiului, sub coşul purtat pe creştet de vînzătorul ambulant sau în trăsura de pluş a unui mare senior. Nu e chip să-l prinzi, pentru că zboară fără să se mişte din loc, iese înăuntru şi intră în afară. *(106)*

1817 / Montevideo

Imagini pentru o epopee

O armată enormă vine dinspre Rio de Janeiro, pe uscat şi pe mare, pentru a-l aniñila pe José Artigas şi a şterge pînă şi umbra amintirii acestui exemplu contagios. Trupele braziliene trec ţara prin foc şi sabie, anunţînd că vor curăţa cîmpia de bandiţi : generalul Lecor promite să restabilească vătămatele drepturi de proprietate şi de moştenire.

Lecor intră în Montevideo sub polog. Părintele Larrañga şi Francisco Javier de Viana le oferă mîntuitorilor latifundiului cheile oraşului, iar doamnele aruncă flori şi funduliţe azurii la trecerea nemaivăzutei defilări de trese, decoraţii şi panaşe. Clopotele catedralei, sătule să tot bată a doliu, răsună pline de veselie. Cădelniţele se leagănă, iar oamenii de afaceri se pleacă în interminabile reverenţe şi sărutări de mîini. *(195, 278 şi 335)*

1817 / Quito

Manuela Sáenz

Oraşul Quito s-a născut între vulcani, sus, departe de mare ; iar între catedrală şi palat, în Piaţa Mare, s-a născut Manuela. A venit în Quito într-un pat de atlaz, în aşternuturi de Bruxelles, fruct al iubirilor secrete ale lui don Simón Sáenz, ucigaşul creolilor răzvrătiţi în oraş.

La cincisprezece ani, Manuela se îmbrăca băieţeşte, fuma şi îmblînzea cai. Nu călărea pe-o parte, ca femeile, ci cu picioarele desfăcute şi fără şa. Cea mai bună prietenă a ei era o sclavă neagră, Jonatás, care mieuna ca pisicile, cînta ca păsările, iar mersul îi era unduios ca al şerpilor. Şaisprezece ani avea Manuela cînd au închis-o într-una din multele mănăstiri ale acestui oraş păcătos şi cucernic, unde călugării le ajută pe călugăriţele bătrîne să moară cum se cuvine, iar pe cele tinere să trăiască aşa cum se cuvine. În mănăstirea Santa Catalina, Manuela a învăţat să brodeze, să cînte la clavecin, să simuleze virtuţi şi să leşine dîndu-şi ochii peste cap. La şaptesprezece ani, nebună după uniforme, a fugit cu Fausto D'Elhuyar, ofiţer al regelui.

La douăzeci, e orbitoare. Toţi bărbaţii vor să fie stridia acestei perle. O căsătoresc cu James Thorne, respectabil medic englez. Nunta durează o săptămînă încheiată. *(295)*

Scanned with OKEN Scanner

Guvernatorul spaniol a pus preț bun pe capul lui Manuel Rodríguez, mesagerul, războinicul, dar capul său umblă ascuns sub capișonul de călugăr, sub pălăria catîrgiului, sub coșul purtat pe creștet de vînzătorul ambulant sau în trăsura de pluș a unui mare senior. Nu e chip să-l prinzi, pentru că zboară fără să se mişte din loc, iese înăuntru şi intră în afară. *(106)*

1817 / Montevideo

Imagini pentru o epopee

O armată enormă vine dinspre Rio de Janeiro, pe uscat şi pe mare, pentru a-l anihila pe José Artigas şi a şterge pînă şi umbra amintirii acestui exemplu contagios. Trupele braziliene trec țara prin foc şi sabie, anunțînd că vor curăța cîmpia de bandiți : generalul Lecor promite să restabilească vătămatele drepturi de proprietate şi de moştenire.

Lecor intră în Montevideo sub polog. Părintele Larrañga şi Francisco Javier de Viana le oferă mîntuitorilor latifundiului cheile oraşului, iar doamnele aruncă flori şi funduliţe azurii la trecerea nemaivăzutei defilări de trese, decoraţii şi panaşe. Clopotele catedralei, sătule să tot bată a doliu, răsună pline de veselie. Cădelniţele se leagănă, iar oamenii de afaceri se pleacă în interminabile reverenţe şi sărutări de mîini. *(195, 278 şi 335)*

1817 / Quito

Manuela Sáenz

Oraşul Quito s-a născut între vulcani, sus, departe de mare ; iar între catedrală şi palat, în Piaţa Mare, s-a născut Manuela. A venit în Quito într-un pat de atlaz, în aşternuturi de Bruxelles, fruct al iubirilor secrete ale lui don Simón Sáenz, ucigaşul creolilor răzvrătiţi în oraş.

La cincisprezece ani, Manuela se îmbrăca băieţeşte, fuma şi îmblînzea cai. Nu călărea pe-o parte, ca femeile, ci cu picioarele desfăcute şi fără şa. Cea mai bună prietenă a ei era o sclavă neagră, Jonatás, care mieuna ca pisicile, cînta ca păsările, iar mersul îi era unduios ca al şerpilor. Şaisprezece ani avea Manuela cînd au închis-o într-una din multele mănăstiri ale acestui oraş păcătos şi cucernic, unde călugării le ajută pe călugăriţele bătrîne să moară cum se cuvine, iar pe cele tinere să trăiască aşa cum se cuvine. În mănăstirea Santa Catalina, Manuela a învăţat să brodeze, să cînte la clavecin, să simuleze virtuţi şi să leşine dîndu-şi ochii peste cap. La şaptesprezece ani, nebună după uniforme, a fugit cu Fausto D'Elhuyar, ofiţer al regelui.

La douăzeci, e orbitoare. Toţi bărbaţii vor să fie stridia acestei perle. O căsătoresc cu James Thorne, respectabil medic englez. Nunta durează o săptămînă încheiată. *(295)*

Scanned with OKEN Scanner

1818 / Tabăra din Colonia

Războiul celor de jos

Trupele lui Artigas sînt formate acum numai din golani. Cei a căror unică proprietate e calul, ca şi negrii, ca şi indienii ştiu că în războiul acesta e în joc soarta lor. Pe cîmpiile întinse şi pe malurile rîurilor atacă, doar cu lancea şi cuţitul, după o tehnică de luptă care se va numi de partizani, bine dotata şi numeroasa armată a Braziliei ; şi se împrăştie imediat, ca un stol de vrăbii.

Trîmbiţele vestesc noi şi noi execuţii pe pămînturile invadate, iar guvernul de la Buenos Aires îşi îndreaptă propaganda spre *cei care au bunuri de pierdut.* O broşură semnată de „Prietenul Ordinii" îl numeşte pe Artigas *geniu malefic, apostol al minciunii, lup lacom, bici al patriei sale,* noul *Atila, oprobiul secolului şi insultă la adresa speciei umane.*

Cineva aduce un exemplar în tabără. Artigas nici măcar nu-şi ridică privirea de la flăcări :

— *Oamenii mei nu ştiu să citească* — spune el. *(277)*

1818 / Corrientes

Andresito

Ei sînt cei mai îndreptăţiţi — a spus Artigas despre indieni, iar dintre aceştia mulţi au căzut răpuşi pentru că i-au fost credincioşi.

Andrés Guacurarí, Andresito, indian guaraní, fiu adoptiv al lui Artigas, e căpetenia lor. Cu cîteva luni în urmă s-a abătut ca o furtună asupra oraşului Corrientes, şi în înfruntarea săgeţilor cu puştile i-a pulverizat pe aliaţii Buenos Airesului.

Acoperiţi doar de colbul drumului şi de cîte o zdreanţă, indienii lui Andresito au intrat în oraş. Aduceau cu ei cîţiva copii indieni pe care locuitorii din Corrientes îi avuseseră drept sclavi. N-au găsit decît tăcere şi obloane trase. Comandantul garnizoanei şi-a îngropat averea în grădină, iar notarul a murit de spaimă.

Indienii nu mîncaseră de multă vreme, dar n-au luat nimic cu japca, nici n-au cerut. De cum au sosit, au oferit un spectacol de teatru în onoarea familiilor de vază. Aripi imense din foiţă de argint, desfăşurate pe un schelet de trestie, i-au transformat pe indieni în îngeri păzitori. Pentru nimeni, pentru că nimeni n-a venit la spectacol, au reprezentat „Ispita sfîntului Ignaţiu", veche pantomimă pe care o învăţaseră de la iezuiţi.

— *Prin urmare nu vreţi să veniţi la serbarea indienilor ?*

Andresito şi-a aprins un trabuc enorm, iar urechile şi ochii îi scoteau fum.

În zori, tobele au chemat la ordine. Cu suliţa în coaste, cei mai respectabili cavaleri din Corrientes au fost obligaţi să taie iarba din piaţă şi să măture străzile pînă le-au lăsat lună. Toată ziua au trebăluit, ducînd la îndeplinire nobila sarcină, iar seara, la teatru, i-au asurzit pe indieni cu aplauzele.

Scanned with OKEN Scanner

Andresito conduce oraşul Corrientes pînă cînd Artigas trimite după el.

Acum, indienii se depărtează pe drum, purtînd enormele lor aripi de argint. Îngerii călăresc spre zare, iar soarele scoate din ei scînteieri şi umbre de vulturi în zbor. *(283)*

1818 / Fluviul Paraná

Corsarii patrioţi

Trupa lui Andresito coboară pe malul fluviului, spre Santa Fe. Pe apă, îi însoţeşte flotila corsarilor patrioţi.

Canoele, bărcile şi cele cîteva brigantine bine dotate cu piese de artilerie le fac zile fripte vaselor comerciale ale Braziliei. Pavilionul tricolor al lui Artigas navighează şi se luptă pe rîuri şi pe mare. Corsarii prăduiesc vasele inamice în fulgerătoare abordaje şi duc fructele jafului pînă în îndepărtatele Antile.

Căpitanul acestei escadrile de vase şi bărci este Pedro Campbell.

Campbell a sosit aici cu cîţiva ani în urmă, o dată cu invadatorii englezi. A dezertat şi a pornit-o la galop prin cîmpia fără sfîrşit. N-a trecut multă vreme şi acestui gaucho irlandez cu cercei în urechi şi privirea crîncenă pîndind de sub hăţişul părului colorat îi mersese vestea. Cînd Artigas l-a făcut căpetenie a corsarilor, Campbell dobîndise deja cîteva crestături în timpul unor dueluri creole şi avea cîteva suflete pe conştiinţă, dar nu trădase niciodată. Toată lumea ştie că pumnalul lui de argint e un şarpe care nu muşcă niciodată pe la spate. *(277 şi 283)*

1818 / San Fernando de Apure

Război pe viaţă şi pe moarte

Bolívar călăreşte în fruntea unei armate decimate şi înfrînte. Gluga pelerinei îi umbreşte faţa ; în umbră îi strălucesc ochii, privind devoratori, şi zîmbetul melancolic.

Bolívar călăreşte calul răposatului Rafael López. Pe şa strălucesc iniţialele de argint ale mortului, un ofiţer spaniol care a tras în Bolívar, în timp ce căpetenia patrioţilor dormea în hamac.

Ofensiva din nord a eşuat.

În San Francisco de Apure, Bolívar trece în revistă ceea ce a mai rămas din armata sa.

— *E nebun* — gîndesc sau mormăie soldaţii desculţi, extenuaţi, răniţi, în timp ce el îi anunţă că războiul, război sfînt, război pe viaţă şi pe moarte, se va purta în curînd în Columbia, şi în Peru, şi pe vîrful muntelui Potosí. *(53 şi 116)*

Scanned with OKEN Scanner

1819 / Angostura *

Material didactic : Adunarea Constituantă

Sub coviltir, plutind într-o barcă pe apele fluviului Orinoco, Bolívar le dictează secretarilor proiectul său de Constituţie. Ascultă, corectează şi dictează din nou în campament, în timp ce fumul focului de tabără îl apără de ţînţari. Alte bărci aduc deputaţii din Caracas, Barcelona, Cumaná, Barinas, Guyana şi insula Margarita. Pe neprevăzute, cursul războiului s-a schimbat, poate ca un omagiu adus încăpăţînării lui Bolívar, şi dintr-o rafală, jumătate din Venezuela a reintrat pe mîinile patrioţilor.

Delegaţii la congres debarcă în portul Angostura, oraş cu case desprinse dintr-un desen de copil. La o tiparniţă de jucărie, săptămînă de săptămînă, aici se imprimă *El Correo del Orinoco,* „Curierul de Orinoco". Din selvă, purtătorul de cuvînt al gîndirii republicane difuzează articole semnate de doctori creoli şi ştiri care anunţă că de la Londra vor sosi butoaie de bere, bricege, hamuri şi soldaţi voluntari.

Trei salve de tun îl salută pe Bolivar şi statul său major. Păsările îşi iau speriate zborul ; doar un papagal *ara* îşi continuă nestingherit mersul lui de pistolar.

Deputaţii urcă treptele de piatră.

Francisco Antonio Zea, primar în Angostura, deschide şedinţa. Discursul său compară oraşul acesta patriotic cu Memphis, Teba, Alexandria şi Roma. Congresul îl confirmă pe Bolívar ca şef al armatei şi preşedinte cu puteri depline. Se desemnează un cabinet.

Apoi, urcă la tribună Bolívar. *Ignoranţii,* avertizează el, *confundă realitatea cu imaginaţia şi dreptatea cu răzbunarea...* Îşi expune ideile în legătură cu necesitatea creării Marii Columbii şi explică proiectul său de Constituţie, elaborat pe baza Cartei Magna britanice. *(202)*

1820 / Paso del Boquerón

Sfîrşitul

Cele trei mari porturi din sud, Rio de Janeiro, Buenos Aires şi Montevideo, nu putuseră să le vină de hac armatelor de partizani ale lui José Artigas, căpetenia ţinuturilor dinăuntru.

Dar moartea i-a răpus majoritatea oamenilor. În pîntecele păsărilor de pradă zac jumătate dintre oamenii campaniei orientale. Andresito agonizează în închisoare. Lavalleja, Campbell şi alţi ofiţeri credincioşi sînt şi ei închişi ; iar cîţiva au trădat. Fructuoso Rivera îl numeşte pe Artigas *criminal* şi îl acuză că a pus *proprietatea la cheremul despotismului şi anarhiei.* Francisco Ramírez, din Entre Ríos, proclamă că *Artigas e cauza şi izvorul tuturor relelor din America de Sud,* şi tot aşa gîndeşte, în Santa Fe, Estanislao López.

Proprietarii de pămînturi fac cauză comună cu negustorii din porturi, iar şefului revoluţiei îi merge tot mai rău. Nu-l mai urmează decît

* Vechiul nume al oraşului Ciudad Bolívar.

Scanned with OKEN Scanner

oştile de indieni şi negri şi o mînă de gauchos zdrenţăroşi, sub conducerea lui Andrés Latorre, ultimul său ofiţer.

Pe malurile fluviului Paraná, Artigas îl alege pe cel mai bun călăreţ. Îi înmînează patru mii de monezi de argint, tot ce i-a mai rămas, să le ducă celor închişi în Brazilia.

Apoi, înfige lancea în pămînt şi, cu inima îndurerată, trece apa spre Paraguay, spre exil. Bărbatul acesta nu voia ca independenţa Americii să fie o cursă în care să cadă fiii ei cei mai sărmani. *(277)*

Dumneata

Fără să întorci capul, te afunzi în exil. Te văd, te văd ; apele fluviului Paraná se scurg cu lenevia unei sopîrle, iar în depărtare, tot mai mic, fluturînd în vînt, îţi zăresc ponchoul zdrenţuit. Te pierzi în verdeaţă, purtat de tropotul calului.

Nu-ţi iei adio de la pămîntul acesta, care e al dumitale. El nu te-ar crede în stare de aşa ceva. Sau poate că nu ştii, poate că încă nu ştii că pleci pentru totdeauna.

Peisajul se întunecă. Pleci învins, iar pămîntul dumitale rămîne fără suflare. Îi vor reda oare respiraţia fiii care i se vor naşte sau cei care venind aici se vor îndrăgosti de el ? Cei care vor ieşi din acest pămînt, cei care vor intra în el vor fi oare demni de o tristeţe atît de adîncă ?

Pămîntul dumitale. Pămîntul nostru din sud. O să-i lipseşti mult, don José. Ori de cîte ori lăcomia o să-l rănească şi o să-l umilească, ori de cîte ori prostia oamenilor o să-l creadă mut şi sterp, dumneata o să-i lipseşti. Pentru că dumneata, don José Artigas, general al celor simpli, eşti cel mai grozav cuvînt rostit de el.

1821 / Tabăra Laurelty

Sfîntul Baltazar, regele negru, marele vrăjitor

Din satele învecinate şi din ţinuturi îndepărtate, paraguyenii vin să vadă fiinţele ciudate cu pielea ca noaptea. În Paraguay nu existau negri. Sclavii eliberaţi de Artigas, urmîndu-şi căpetenia în exil, ridică o aşezare în Laurelty.

Îi însoţeşte Baltazar, regele negru ales ca să-i spună Domnului bunvenit pe pămînt. Invocîndu-l pe sfîntul Baltazar lucrează grădinile ; şi tot pentru el răsună tobele şi cîntecele de război venite din Africa şi ajunse pe cîmpiile fluviului La Plata. Cînd vine ziua de 6 ianuarie, tovarăşii lui Artigas, *Artigas-cué*, îşi pun mantii de mătase roşie şi cunune de flori. Dansînd, îi cer regelui vrăjitor să nu se mai întoarcă niciodată sclavia, să-i păzească de duhurile rele care te lasă cu capul moale şi de găinile care cîntă aidoma cocoşilor. *(66)*

Scanned with OKEN Scanner

1821 / Carabobo

Páez

La cincisprezece ani s-a născut omorînd. A ucis ca să se apere ; a trebuit să fugă din munţi şi a devenit călăreţ nomad pe cîmpiile nesfîrşite ale Venezuelei. Călăreţ, căpetenie de călăreţi : José Antonio Páez, omul cîmpiei, zboară în fruntea văcarilor artişti ai lăncii şi ai lasoului, care călăresc pe deşelate şi se năpustesc asupra duşmanului ca o avalanşă, umplîndu-l de groază. Călăreşte un cal alb ; caii albi aleargă mai bine. Cînd nu e în campanie, învaţă să citească şi să cînte la violoncel.

Zdrenţăroşii din cîmpie, care pe vremea lui Boves slujiseră Spania, înfrîng Spania în bătălia de la Carabobo. Cu lovituri de machete îşi deschid drum prin jungla de nepătruns din vest, numai mocirle şi hăţişuri, surprînd duşmanul şi îl distrug.

Bolívar îl numeşte pe Páez comandant suprem al forţelor armate venezuelane. Bărbatul din cîmpie intră în Caracas alături de Bolívar şi, ca şi el, are în jurul gîtului ghirlande de flori.

În Venezuela, soarta a fost pecetluită. *(202)*

1822 / Guayaquil

San Martín

Întîlnire în Guayaquil. Între marea Caraibelor şi Oceanul Pacific se deschide un drum străjuit de arcuri de triumf: generalul Bolívar vine din nord. Din sud vine José de San Martín, generalul care a traversat cordiliera andină în căutarea libertăţii chiliene şi peruviene.

Bolívar vorbeşte, oferă.

— *Sînt obosit* — îl întrerupe, laconic, San Martín. Bolívar nu-l crede; sau poate că e bănuitor, pentru că încă n-a aflat că şi gloria e obositoare.

San Martín are în spate treizeci de ani de bătălii, de la Orán pînă în Maipú. Pentru Spania a luptat soldatul San Martin, iar pentru America generalul încercat. Pentru America, niciodată împotriva ei : cînd guvernul din Buenos Aires i-a cerut să strivească trupele federale ale lui Artigas, San Martín n-a dat curs ordinului, ci s-a lansat cu armata lui în munţi, ca să-şi continue campania şi să dobîndească independenţa chiliană. Buenos Aires, care nu iartă, îi refuză acum pîinea şi sarea. Nici în Lima nu e iubit. I se spune *regele José*.

În Guayaquil, cei doi generali nu reuşesc să se găsească. San Martín, mare jucător de şah, evită partida.

— *M-am săturat să tot comand* — spune el, dar Bolívar aude alte cuvinte : *Dumneata sau eu. Nu e loc pentru amîndoi.*

Apoi, urmează banchetul şi dansul. Disputat de doamne, Bolívar dansează în mijlocul salonului. Pe San Martín zarva îl sîcîie. După miezul nopţii, fără să-şi ia rămas bun, se îndreaptă spre chei. Echipajul îl aşteaptă pe brigantină.

Scanned with OKEN Scanner

Ordonă ridicarea ancorei. Însoţit de cîinele lui şi urmărit de ţînţari, se plimbă pe covertă, cu pas domol. Corabia părăseşte ţărmul, iar San Martín se întoarce să contemple pămîntul Americii care e tot mai departe, tot mai departe. *(53 şi 54)*

1822 / Buenos Aires

Pasărea cîntătoare

La marginea cătunului Morón, groapa comună înghite oasele unui poet care pînă ieri avea chitară şi nume.

Mai bine să fii sfrijit,
să fii şoim lipsit de griji...

Bartolomé Hidalgo, trubadurul taberelor lui Artigas, a trăit doar o clipă în vîrtejul luptei şi al poeziei, şi a murit în exil. Dulăii înfometaţi i-au ros plămînii. Hoinărea pe străzile şi prin pieţele din Buenos Aires şi îşi vindea versurile în care îi proslăvea pe cei liberi şi îşi bătea joc de duşmani. De mîncare, ce-i drept, nu prea i-au dat versurile acestea, dar de umplut viaţa, i-au umplut-o ; în timp ce trupul lui neacoperit de giulgiu se întoarce în pămînt, versurile sale, golaşe ca şi el, plebee ca şi el, se ridică în văzduh. *(125)*

1822 / Rio de Janeiro

Trafic nebunesc

„Diario do Rio de Janeiro“ anunţă noutăţile de curînd sosite de la Londra : maşini de reparat drumurile, de însănătoşit plămînii sau de stors maniocul ; menghine, alambicuri şi plite cu aburi ; ochelari, binocluri, briciuri, piepteni. De asemenea, şei tapisate, scări de argint, harnaşamente care strălucesc de-ţi iau ochii şi felinare pentru trăsuri.

Pe străzi încă se mai văd călăreţi solitari şi cîteva vechi palanchine aurite, întîrziate şi caraghioase, dar moda cere să scoţi scîntei din pavaj cu roţile unei trăsuri englezeşti de ultimul tip, adevărat pericol pentru străzile oraşului Rio de Janeiro. Accidentele datorate vitezei excesive se înmulţesc neîncetat, iar puterea surugiilor e în creştere.

De la înălţimea caprei, cu mănuşi albe şi joben, vizitiii aruncă priviri dispreţuitoare spre ceilalţi sclavi negri şi se distrează înspăimîntînd mulţimea pedestră. Le-a mers vestea că sînt beţivi, codoşi şi buni ghitarişti, dar viaţa modernă ar fi de neconceput fără ei. O trăsură cu armăsari focoşi şi un negru priceput pe capră costă o avere. *(119)*

Scanned with OKEN Scanner

1822 / Quito

Douăsprezece nimfe îl întîmpină în Piaţa Mare

şi fiecare ţine în mîini o coroană de flori. Izbucnesc muzici şi focuri de artificii, iar tropotul cailor pe lunga stradă pietruită pare răpăitul ploii. Gladiator plăpînd, numai nerv, cu spada de aur mai lungă decît trupul, Bolívar intră în Quito în fruntea armatei sale. Din balcoane plouă cu flori şi cu batiste brodate. Balcoanele sînt altare în care frumoasele doamne ale oraşului, învăluite în dantele şi mantile, îşi expun spre adorare farmecul sînilor aproape goi. Manuela Sáenz se ridică, iar statura ei orbitoare e demnă de un mascaron de prova : lasă o mînă în jos, iar din mînă îi alunecă o cunună de lauri. Bolívar înalţă capul şi o ţintuieşte cu privirea, de parcă ar vrea să o rănească.

Seara, dansează. Dansează valsuri ameţitoare, se învîrtesc, lumea se roteşte o dată cu ei în foşnetul miilor de jupoane, iar părul lung şi negru al femeii fără egal învăluieşte lumea. *(202, 249 şi 295)*

1823 / Lima

Li se înroşesc mîinile de atîta aplaudat

Călăreşte dinspre Callao, între două şiruri de soldaţi, pe un drum presărat cu flori. Lima îl primeşte pe generalul Bolívar cu o sută de salve, o sută de steaguri, o sută de discursuri şi banchete cu o sută de tacîmuri.

Congresul îi conferă puteri depline ca să-i izgonească pe spanioli care au recucerit jumătate din Peru. Marchizul de Torre Tagle îi dăruieşte o biografie a lui Napoleon, un set de brice de Toledo şi un buchet de fraze înflorite : *Victoria te aşteaptă pe piscurile îngheţate ale Anzilor ca să-ţi încoronezi fruntea cu laurii ei, iar nimfele Rímacului intonează deja imnurile care îţi vor slăvi triumful !* Ministrul de război îi ordonă zeiţei Fortuna : *Porneşte în zborul tău maiestuos de la poalele vulcanului Chimborazo spre piscurile Anzilor noştri şi aşteaptă-l acolo pe nemuritorul Bolívar pentru a-i încinge fruntea cu laurii peruvieni !*

Rímacul, *rîul care vorbeşte,* e singurul care tace. *(53 şi 202)*

1824 / Lima

Şi totuşi...

Călăreşte dinspre Callao, între două şiruri de soldaţi, pe un drum presărat cu flori. Lima îl întîmpină cu aclamaţii pe generalul Monte, căpetenia spaniolilor, şi înalţă steagul regelui. Steagul flutură, discursurile zboară purtate de vînt. Marchizul de Torre Tagle rosteşte cuvinte înflăcărate de mulţumire şi imploră Spania să salveze Perul de ameninţarea blestematului de Bolívar, *monstrul columbian.*

Lima preferă să-şi continue somnul, moţăiala arcadiei coloniale între blazoane mototolite. Viceregi, sfinţi şi cavaleri, vîntură-lume şi curtezane

Scanned with OKEN Scanner

oftează şi îşi fac reverenţe pe pămînturile nisipoase şi neprimitoare ale Americii, sub un cer care refuză soarele şi ploaia, dar trimite îngeri care vor apăra zidurile oraşului. Înăuntru se respiră miresme de iasomie ; afară pîndesc singurătatea şi pericolul. Înăuntru, sărutări de mîini, procesiuni, alaiuri ; orice funcţionar îl imită pe rege şi orice preot pe papa. În palate, stucul imită marmura ; în cele şaptezeci de biserici de aur şi argint, ritualul imită credinţa.

Departe de Lima, pe ţărmul mării, Bolívar zace bolnav în satul Pativilca. *De peste tot*, scrie cuprins de febră, *aud zgomotul dezastrului... Totul se trezeşte la viaţă şi moare sub privirile mele, ca lovit de trăsnet... Pulbere, cenuşă, nimicnicie.* Întregul Peru, cu excepţia cîtorva văi, a căzut din nou în mîinile Spaniei. Guvernele independente din Buenos Aires şi Chile au părăsit cauza libertăţii ; nici măcar peruanii nu mai par foarte interesaţi.

— Şi acum, ce te gîndeşti să faci ? — îl întreabă cineva pe bărbatul înfrînt şi singur.

— *Să izbîndesc!* — răspunde Bolívar. *(53, 202 şi 302)*

1824 / Montevideo

Cronica oraşului din scaunul bărbierului

Nici o adiere nu tulbură aerul nemişcat. Ligheanul de alamă atîrnă legat de o sîrmă în golul uşii, semn că aici se rade barba, se scot dinţii şi se pun ventuze.

Din obişnuinţă sau poate ca să alunge toropeala verii, bărbierul andaluz turuie întruna şi fredonează, în timp ce termină de săpunit faţa unui client. Printre vorbele murmurate sau răstite, se aude fîşîitul briciului. Un ochi al bărbierului urmăreşte briciul, care-şi croieşte drum prin spuma ca un albuş, iar celălalt îi urmăreşte pe locuitorii oraşului care îşi croiesc drum pe strada înecată în praf. Limba e mai ascuţită decît briciul şi nimeni nu scapă fără să fie luat în răspăr. Clientul, prizonier al bărbierului cît timp durează ceremonia rasului, ascultă mut, nemişcat, cronica obiceiurilor şi întîmplărilor din oraş ; din cînd în cînd încearcă să privească, cu coada ochiului, spre victimele în mişcare.

Trece o pereche de boi, purtînd o moartă spre locul de veci. În urma cotigii, un călugăr freacă în mîini şiragul de mătănii. În prăvălie ajung sunetele stinse ale unui clopot care vesteşte fără chef despărţirea de defuncta din clasa de jos. Briciul se opreşte în aer. Bărbierul îşi face semnul crucii, iar comentariul lui e lipsit de cea mai mică umbră de ironie :

— Sărmana ! Niciodată n-a fost fericită.

Cadavrul Rosalíei Villagrán străbate oraşul ocupat de duşmanii lui Artigas. De multă vreme se credea alta, credea că trăieşte în alt timp şi în altă parte, iar în spitalul Caridad săruta pereţii şi stătea de vorbă cu porumbeii. Rosalía Villagrán, soţia lui Artigas, a intrat în moarte fără un bănuţ cu care să-şi plătească sicriul. *(315)*

Scanned with OKEN Scanner

1824 / Cîmpia Junín

Bătălia tăcută

Bolívar își reface armata, minune a curajului și încăpățînării sale, și triumfă la Junín, în cîmpia peruviană. Cei mai grozavi călăreți din lume dau năvală, cu sabia și lancea în mînă, iar iureșul nimicește dușmanul. În toată bătălia, nu se aude nici măcar o împușcătură.

Armata americană e un amestec de gauchos de pe malurile fluviului La Plata, țărani chilieni, locuitori din cîmpia Marii Columbii, care se luptă cu frîiele legate de genunchi ; patrioți peruani și ecuadorieni, eroi de la San Lorenzo și Maipú, Carabobo și Pichincha. Bărbații poartă lăncii de la Guayaquil și ponchouri de la Cajamarca, iar caii hamuri de la Lambayeque și potcoave de la Trujillo. Englezi, germani, francezi și chiar spanioli cuceriți de Lumea Nouă, europeni veterani ai războaielor îndepărtate de pe Guadiana, de pe Rin sau de pe Sena îl urmează și ei pe Bolívar.

La apusul soarelui, se stinge și viața răniților. În cortul lui Bolívar agonizează locotenent-colonelul Sowersby, un englez care îl însoțise pe Napoleon la Borodino ; și nu departe de acolo un cîine urlă lîngă trupul unui ofițer spaniol. Cît a durat bătălia de la Junín, cîinele a alergat lipit de calul prietenului său. Acum, generalul Miller vrea să-l prindă sau să-l alunge și nu reușește. *(202)*

1825 / La Paz

Bolivia

Steagul imperial cade la picioarele lui Antonio José de Sucre, general la douăzeci și trei de ani, mareșal la treizeci, ofițerul preferat al lui Bolívar. Bătălia fulgerătoare de la Ayacucho lichidează puterea spaniolă în Peru și în tot continentul.

Cînd ajunge vestea la Lima, Bolívar sare pe masa din sufragerie și dansează călcînd în picioare farfuriile și spărgînd paharele și sticlele.

Bolívar și Sucre călăresc împreună pe sub arcurile triumfale din orașul La Paz. Se naște o țară. Peru de Sus, care făcuse parte din viceregatul Limei și al Buenos Airesului, se numește acum Republica Bolívar, dar se va numi Bolivia, pentru ca fiii săi să perpetueze numele eliberatorului.

José Mariano Ruyloba, călugăr plin de talente oratorice, gură de aur, pregătise o nemaiauzită alocuțiune de bun-venit. Destinul a vrut ca Ruyloba să moară înainte ca Bolívar să poată asculta alocuțiunea, redactată în limba greacă. *(202)*

1825 / Potosí

Material didactic. Eroul pe culme

În Potosí, Bolívar urcă pe culmea dealului de argint. Vorbește Bolívar, va vorbi Istoria : *Muntele acesta ale cărui măruntaie sînt uimirea*

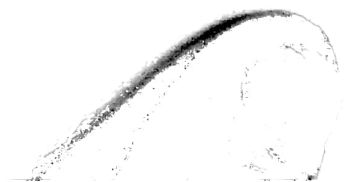

Scanned with OKEN Scanner

şi invidia Universului... Drapelele noilor patrii flutură în vînt, clopotele bisericilor bat la unison. *Eu consider că opulenţa aceasta nu înseamnă nimic în comparaţie cu...* Braţele întinse ale lui Bolívar cuprind mii de leghe. Văile multiplică salvele tunurilor şi ecoul cuvintelor : *...gloria de a fi adus victorios stindardul libertăţii de pe fierbinţile şi îndepărtatele plaje...* Istoria va vorbi despre marele bărbat pe înălţimi. Nu va spune însă nimic despre miile de zbîrcituri de pe faţa lui încă nemarcată de trecerea anilor, dar brăzdată adînc de iubire şi de durere. Istoria nu se va ocupa de mînjii durerii care-i galopează în piept în timp ce îmbrăţişează pămîntul de pe culmile Potosíului, de parcă ar fi o femeie, *acea* femeie : cea care îi ascute spadele şi dintr-o privire îl dezbracă şi îl iartă. Ea ştie să-l audă, în pofida bubuiturilor de tun, a discursurilor şi a ovaţiilor, iar el o vesteşte : *Vei fi singură, Manuela. Şi eu voi fi singur, în mijlocul lumii. Şi nu va exista altă mîngîiere decît gloria de a ne fi înfrînat. (53, 202 şi 238)*

1825 / Potosí

Datoria engleză face cît un Potosí

Coloniile spaniole care se trezesc la viaţa independentă umblă cocîrjate. Din prima zi trag după ele un pietroi legat de gît, un pietroi care creşte şi le istoveşte de puteri : *datoria engleză,* născută din ajutorul britanic în arme şi în soldaţi, se măreşte prin grija cămătarilor şi a negustorilor. Ofertanţii de împrumuturi şi intermediarii lor, foarte pricepuţi în arta alchimiei, prefac în aur orice pietricică ; iar negustorii britanici găsesc în ţinuturile acestea pieţele lor cele mai lucrative. Noile ţări, temîndu-se de recucerirea spaniolă, au nevoie de recunoaşterea oficială a Angliei. Dar Anglia nu recunoaşte pe nimeni dacă nu a semnat în prealabil un Tratat de Prietenie şi Comerţ, care asigură libertatea mărfurilor ei industriale de a invada pieţele.

Mai mult decît pe spanioli urăsc datoriile, îi scrie Bolívar generalului columbian Santander şi îi povesteşte că, pentru a le plăti, le-a vîndut englezilor minele din Potosí cu două milioane şi jumătate de pesos. În plus, scrie Bolívar, *am indicat guvernului din Peru să vîndă Angliei toate minele sale, toate pămînturile şi proprietăţile sale şi toate celelalte expediente ale guvernului, în contul datoriei naţionale, care nu coboară sub douăzeci de milioane.*

Bogatul Deal din Potosí, ruinat, aparţine acum unei întreprinderi din Londra, fantomatica *Potosi, La Paz and Peruvian Mining Association.* Cum se întîmplă cu toate delirele în plină febră a speculaţiei, numele e mai lung decît capitalul : întreprinderea anunţă un milion de lire, dar nu dispune decît de cincizeci de mii. *(40, 172 şi 234)*

Blestemul dealului de argint

Dealul din Potosi, care a dat atîta argint, nu mai vrea să dea decît cu ţîrîita.

Scanned with OKEN Scanner

Timp de peste două secole, dealul i-a auzit pe indieni gemînd în măruntaiele lui. Indienii, condamnaţii din galerii, îl implorau să-şi secătuiască filoanele. Şi, în sfîrşit, dealul a blestemat lăcomia.

De atunci, misterioase caravane de catîri soseau noaptea, intrau în deal şi cărau, pe ascuns, poverile de argint. Nimeni nu le putea vedea, nimeni nu le putea prinde ; şi, noapte de noapte, dealul s-a golit.

Cînd vreun catîr îşi rupea un picior din cauza greutăţii minereului, un scarabeu şchiopăta dimineaţa pe drum. *(247)*

1826 / Chuquisaca

Bolívar şi indienii

În coloniile spaniole din America legile n-au fost respectate niciodată. Bune sau rele, legile n-au fost niciodată puse în aplicare — nici numeroasele ţidule regale care îi apărau pe indieni şi a căror repetare le dovedea neputinţa, nici ordonanţele care interziceau circulaţia evreilor sau a romanelor. Tradiţia aceasta nu-i împiedică totuşi pe creolii luminaţi, generali sau doctori, să creadă despre Constituţie că este poţiunea infailibilă care va asigura fericirea obştească.

Bolívar brodează cu fervoare constituţii. Acum, înaintează Congresului un proiect de Constituţie pentru republica cea nouă care îi poartă numele. În conformitate cu noul text, în Bolivia vor exista un preşedinte pe viaţă şi trei camere legislative : a tribunilor, a senatorilor şi a cenzorilor, *care se aseamănă, într-un anume fel,* spune Bolívar, *cu aceea a areopagului atenian şi cu aceea a cenzorilor romani.*

Neştiutorii de carte nu vor avea drept de vot. Cu alte cuvinte : doar o mînă de bărbaţi aleşi va avea drept de vot. Aproape toţi bolivienii vorbesc quechua şi aymara, nu cunosc limba spaniolă şi nu ştiu să citească.

La fel ca în Columbia şi în Peru, Bolívar a decretat în noua ţară abolirea tributului plătit de indigeni şi a muncii forţate a indienilor ; şi a dispus ca pămîntul comunităţilor să fie împărţit în loturi private. Şi pentru ca indienii, imensa majoritate a ţării, să poată primi luminile europene ale Civilizaţiei, Bolívar l-a adus la Chuquisaca pe vechiul său prieten, Simón Rodríguez, cu ordinul să înfiinţeze şcoli. *(42 şi 172)*

1826 / Chuquisaca

Blestemată să fie imaginaţia creatoare

Simón Rodríguez, profesorul lui Bolívar, s-a întors în America. Timp de un sfert de veac, don Simón a hălăduit pe celălalt ţărm al mării : a fost prieten cu socialiştii din Paris, Londra şi Geneva ; a lucrat cu tipografii din Roma, cu chimiştii din Viena şi a ajuns chiar să predea alfabetul într-un cătun din stepa rusească.

După lunga îmbrăţişare a revederii, Bolívar îl numeşte director al educaţiei în ţara proaspăt întemeiată.

Scanned with OKEN Scanner

Cu o școală model în Chuquisaca, Simón Rodríguez se apucă de treabă propunîndu-și să pună capăt minciunilor și spaimelor consacrate de tradiție. Preacucernicele țipă, doctorii croncăne, cîinii urlă, asmuțiți de scandal. Oroare : nebunul de Rodríguez își propune să amestece vlăstarele familiilor bune cu corciturile care pînă mai deunăzi dormeau sub cerul liber. Ce urmărește ? Vrea ca orfanii să-l poarte spre cer ? Sau îi corupe ca să-l însoțească în iad ? În sălile de clasă nu se aud nici catehismul, nici expresiile latinești ale liturghiei, nici regulile de gramatică, ci un zgomot de ferăstraie și ciocane care zgîrie auzul călugărilor și al avocățeilor crescuți în scîrbă față de lucrul manual. *O școală de tîrfe și de borfași !* Cei care cred că trupul e o vină, iar femeia o podoabă, țipă de vuiește pămîntul : la școala lui don Simón, băieți și fete se așază împreună, înghesuiți unii într-alții ; și ca să pună capac la toate, învață jucîndu-se.

Prefectul din Chuquisaca e în fruntea campaniei îndreptate împotriva *satirului care a venit să corupă morala tineretului.* Nu trece multă vreme și mareșalul Sucre, președinte al Boliviei, îi cere lui Simón Rodríguez să-și dea demisia, pentru ca nu și-a prezentat socotelile cu prolixitatea cuvenită. *(296 și 298)*

Ideile lui Simón Rodríguez : „Ca să învețe să gîndească"

Autorul trece drept nebun. Lăsați-l să le transmită nebunia părinților care se vor naște.

Toată lumea, fără deosebire de rasă și culoare, trebuie să fie supusă educației. Să nu ne amăgim : fără educație populară nu va exista o societate adevărată.

A instrui nu înseamnă a educa. Învățați-i și veți avea oameni care știu ; educați-i și veți avea oameni care acționează.

Să pui pe cineva să recite pe dinafară ceva ce nu înțelege înseamnă să crești papagali. În nici un caz copilul nu trebuie pus să facă ceva ce nu-și are „de ce"-ul său. Copilul obișnuit să vadă întotdeauna rațiunea care susține ordinele primite îi va sesiza lipsa cînd nu o va vedea și va întreba de ea spunînd : „De ce ?". Învățați-i pe copii să fie curioși, pentru ca, dorind să afle cauza a ceea ce sînt puși să facă, să se obișnuiască să asculte de rațiune : nu de autoritate, ca mărginiții, nici de obișnuință, ca proștii.

În școli băieții și fetele trebuie să studieze împreună. În primul rînd, pentru că în felul acesta, de copii, bărbații învață să respecte femeile ; și în al doilea rînd, pentru că femeile învață să nu le fie frică de bărbați.

Băieții trebuie să învețe cele trei meserii principale : zidăria, dulgheria și fierăria, pentru că din pămînt, lemn și metal se fac lucrurile cele mai necesare. Femeilor trebuie să li se asigure instruirea și o meserie, ca să nu se prostitueze de nevoie și să nu facă din căsătorie o speculație ca să-și asigure subzistența.

Pe neștiutor îl păcălește oricine. Pe nevoiaș îl cumpără oricine. *(297)*

Scanned with OKEN Scanner

1826 / Buenos Aires

Rivadavia

Pe malurile înalte şi noroioase ale fluviului La Plata se înalţă portul care uzurpă bogăţia întregii ţări.

În Coliseul din Buenos Aires, consulul britanic ocupă loja viceregelui Spaniei. Patricienii creoli folosesc cuvinte franţuzeşti şi mănuşi englezeşti ; şi aşa se strecoară prin viaţa independentă.

De pe Tamisa se scurge un torent de mărfuri fabricate, după modele argentiniene, în Yorkshire sau Lancashire. În Birmingham se imită în cele mai mici detalii tradiţionalul samovar de cupru pentru încălzitul apei şi prepararea ceaiului de mate, se produc scări de şa din lemn, boleadoras * şi lasouri care vor fi folosite în ţară. Atelierele şi războaiele de ţesut din provincii rezistă cu greu atacului. O singură corabie aduce douăzeci de mii de ghete la preţ de nimic, iar un poncho ţesut la Liverpool costă de cinci ori mai puţin decît unul din Catamarca.

Bancnotele argentiniene se imprimă la Londra, iar Banca Naţională, ai cărei acţionari sînt în majoritate britanici, monopolizează emisiunea. Prin intermediul acestei bănci acţionează River Plate Mining Association, care îi plăteşte lui Bernardino Rivadavia un salariu anual de o mie două sute de lire.

Dintr-un jilţ care va fi sacru, Rivadavia măreşte datoria publică şi numărul bibliotecilor publice. Luminatul jurist din Buenos Aires umblă într-o caleaşcă trasă de patru cai şi spune că e preşedintele unei ţări pe care nu o cunoaşte şi o disprețuieşte. Dincolo de zidurile oraşului Buenos Aires, ţara îl urăşte. *(55, 271 şi 342)*

1826 / Panamá

Patrii care sînt singurătăţi

Copilul a rostit primele vorbe, care au fost şi ultimele. Dintre toţi invitaţii la botez, numai patru au venit în Panamá, şi în loc de botez a fost maslu. Durerea, durere de tată, zgîrceşte faţa lui Bolívar. Condoleanţele sună în gol.

Clopotele cheamă la unitatea Americii de limbă spaniolă.

Bolívar invitase noile patrii să se unească, sub oblăduirea englezilor, într-o singură patrie. N-a invitat Statele Unite, nici Haiti, *pentru că sînt străine de rînduielile noastre americane ;* a vrut însă ca Marea Britanie să facă parte din liga hispanoamericană, ca să o apere de recucerirea spaniolă.

Londra nu e deloc interesată de unitatea noilor ei domenii. Congresul din Panamá nu s-a soldat decît cu declaraţii încurajatoare. Vechile viceregate au dat naştere unor ţări legate de noul imperiu de peste mare, dar divorţate între ele. Economia colonială, mine şi plantaţii care produc pentru exterior, oraşe care preferă bazarul fabricii, nu e propice unei mari naţiuni, ci unui mare arhipelag. Ţările independente se dezin-

* Armă de aruncat, formată din două sau trei bile unite printr-o sfoară.

Scanned with OKEN Scanner

tegrează încet-încet, în timp ce Bolívar visează patria cea mare. N-au semnat un singur acord comercial între ele, dar sînt inundate de mărfuri europene şi aproape toate au cumpărat doctrina liberului schimb, care este principalul produs britanic de export.

La Londra, primul ministru George Canning îşi expune trofeele în faţa Camerei Comunelor. *(202 şi 207)*

1826 / Londra

Canning

Vorbeşte perla coroanei. Plebeul George Canning, şef al diplomaţiei britanice, îşi consacră opera în faţa Camerei Comunelor. Canning îşi desface braţele, asemenea unui şoim aripile :

— *Am chemat la viaţă Lumea Nouă* — proclamă arhitectul imperiului — *pentru a îndrepta balanţa celei Vechi.*

Dintr-un colţ, răsună un chicot zeflemitor. Urmează o lungă tăcere. Canning îşi înalţă în întuneric profilul ascuţit de fantomă şi atunci izbucneşte cea mai puternică ovaţie auzită vreodată în această sală.

Anglia e axul planetei. Lordul Castlereagh făcuse multe pentru proiectul imperial, dar într-o seară, plictisit, şi-a deschis gîtlejul cu un brici. De cum a venit la putere, Canning, moştenitorul lui Castlereagh, a anunţat că era cavalerilor trecuse. Gloria militară trebuia să cedeze locul vicleniei diplomatice. Contrabandiştii făcuseră pentru Anglia mai mult decît generalii ; sosise vremea ca negustorii şi bancherii să cîştige adevăratele bătălii pentru dominarea lumii.

Răbdarea pisicii e mai eficientă decît furia tigrului. *(171 şi 280)*

1828 / Bogotá

Aici lumea o urăşte

În gura mare i se spune *Venetica* sau *Mesalina,* dar în secret i se aplică nume şi mai urîte. Se spune că din cauza ei umblă Bolívar bîntuit de umbre şi plin de zbîrcituri şi că în aşternut îşi desfăşoară ea talentele pustiitoare.

Manuela Sáenz s-a luptat cu lancea la Ayacucho. Mustăţile pe care le-a smuls unui duşman au fost talismanul armatei de patrioţi. Cînd Lima s-a răzvrătit împotriva lui Bolívar, Manuela s-a deghizat în bărbat şi a început să colinde cazărmile înarmată cu un pistol şi o pungă de bani. Aici, în Bogotá, se preumblă pe sub cireşi, în uniformă de căpitan, escortată de două negrese travestite în husari. Cu cîteva seri în urmă, în timpul unei serbări, şi-a descărcat pistolul într-o păpuşă de cîrpă deasupra căreia stătea scris : *Francisco de Paula Santander moare ca un trădător.*

Santander a crescut în umbra lui Bolívar, în anii de război. Bolívar l-a numit vicepreşedinte. Acum, în timpul unui bal mascat sau printr-un asalt mîrşav, Santander ar vrea să-l asasineze pe *monarhul neîncoronat.*

Scanned with OKEN Scanner

Paznicul de noapte umblă pe străzi, cu felinarul în mînă, vestind orele. Îi răspund clopotele bisericilor din Bogotá, speriind Diavolul şi chemînd la reculegere.

Deodată, se aud cîteva împuşcături. Garda a căzut. Asasinii se năpustesc pe scări în sus. Mulţumită Manuelei, care-i ţine de vorbă, Bolívar reuşeşte să se salveze sărind pe fereastră. *(53, 202 şi 295)*

1828 / Bogotá

Din scrisoarea Manuelei Sáenz către soţul ei, James Thorne

Nu, nu şi iar nu, pentru numele lui Dumnezeu ! De ce mă obligi iarăşi să scriu şi să-mi încalc hotărîrea ? Să vedem, ce altceva cîştigi în felul acesta decît că mă faci să-ţi spun, cu sufletul îndurerat, de mii de ori : nu ? Domnule : dumneata eşti un om deosebit, eşti fără egal ; niciodată nu voi spune altceva despre dumneata. Dar, prietene, să te las pe dumneata pentru generalul Bolívar, e ceva ; să las alt bărbat, fără calităţile dumitale, n-ar fi mare lucru.

...Ştiu foarte bine că nimic nu mă poate uni cu el sub semnul a ceea ce dumneata numeşti onoare. Mă crezi oare mai puţin cinstită doar pentru că el îmi e amant şi nu soţ ? Oh ! Puţin îmi pasă de grijile sociale inventate doar ca să ne chinuim unii pe alţii !

Ia-ţi gîndul de la mine, iubitul meu englez. Uite cum o să facem : în cer o să ne recăsătorim, dar pe pămînt, niciodată... Acolo totul o să se întîmple englezeşte, fiindcă viaţa monotonă e rezervată naţiunii dumitale (mă refer la dragoste, fiindcă, în rest, nimeni nu e mai priceput decît voi într-ale comerţului şi marinăriei). Vă împăcaţi cu dragostea, fără să găsiţi în ea plăcere ; discuţiile voastre sînt lipsite de haz ; iar mersul vă e tărăgănat ; salutul, plin de reverenţe ; vă ridicaţi şi vă aşezaţi cu atenţie ; glumele voastre nu fac pe nimeni să rîdă. Toate acestea denotă o seriozitate divină, dar mie, sărmană muritoare, care mă iau în rîs pe mine însămi, pe dumneata şi toată seriozitatea aceasta englezească, bine mi-ar merge în cer ?... (238)

1829 / Corrientes

Bonpland

A descoperit America de-a lungul a nouă mii de leghe şi cu ajutorul a şaizeci de mii de plante. Cînd s-a întors la Paris, îi era dor de America, iar nostalgia aceasta l-a făcut să-şi dea seama că aparţinea aceluiaşi pămînt din care crescuseră rădăcinile şi florile pe care le adunase. Pămîntul acela îl chema aşa cum Europa nu-l chemase niciodată ; şi de aceea a traversat iarăşi oceanul.

A fost profesor în Buenos Aires şi pălmaş pe plantaţiile de mate, pe cursul superior al fluviului Paraná. Acolo l-au surprins soldaţii lui Gaspar Rodríguez de Francia, Dictator Suprem şi Perpetuu al Para-

Scanned with OKEN Scanner

guayului. I-au înmuiat oasele cu lovituri de bîtă şi l-au purtat într-o canoe pe rîu în sus.

Nouă ani a petrecut, ca prizonier, în Paraguay. Fiindcă era spion, se spune că ar fi zis Francia, care domneşte prin teroare, învăluit în mister. Regi, împăraţi şi preşedinţi au intervenit pentru eliberarea celebrului prizonier ; dar nici demersurile, nici misiunile, nici rugăminţile, nici ameninţările n-au fost de vreun folos.

Dictatorul îl condamnase într-o zi cu vînt de la miazănoapte, care îi cîinoşeşte sufletul. Într-o zi cu vînt de la miazăzi, se hotărăşte să-l elibereze. Şi pentru că Bonpland nu vrea să plece, dictatorul îl expulzează.

Bonpland nu stătuse prizonier în celulă. Muncea pămîntul care îi dădea bumbac, trestie de zahăr şi portocale şi crease o distilerie de rachiu, un atelier de tîmplărie şi un spital ; asista la naşterile şi fătările din întreg ţinutul şi dăruia siropuri infailibile împotriva reumatismului şi a frigurilor. Paraguayul l-a iubit pe prizonierul desculţ cu cămaşa fluturîndă, căutător de plante rare, bărbat lipsit de noroc care împrăştie norocul în jurul său ; iar acum, el se vede nevoit să plece pentru că soldaţii îl saltă cu forţa.

Nici nu trece bine graniţa, păşind pe pămîntul argentinian, că i se fură caii. *(255)*

1829 / Asunción del Paraguay

Francia, Supremul

În Paraguay nu sînt hoţi decît sub pămînt, nici bogaţi, nici cerşetori. Copiii se îndreaptă spre şcoală în răpăitul tobelor, nu în sunet de clopot. Toată lumea ştie să citească, dar nu există nici o tiparniţă, nici o bibliotecă, din afară nu pătrunde nici o carte, nici un ziar, nici un buletin, iar poşta s-a stins de nefolosire.

Înghesuită în susul rîului de natură şi de vecini, ţara trăieşte pregătită să facă faţă atacului argentinian sau brazilian. Ca paraguayenilor să le pară rău pentru independenţă, Buenos Airesul le-a tăiat ieşirea la mare ; vasele putrezesc legate la chei, sărace, dar demne. Demnitate, singurătate naţională : înălţat deasupra întinselor ţinuturi semiaride, Gaspar Rodríguez de Francia porunceşte şi veghează. Dictatorul trăieşte singur şi tot singur mănîncă pîinea şi sarea pămînturilor sale, în farfurii din care gustă mai întîi cîinii.

Toţi paraguayenii sînt spioni sau spionaţi. Dis-de-dimineaţă, pe cînd îşi ascute briciul, bărbierul Alejandro îi dă Supremului primul raport al zilei despre nemulţumiri şi conspiraţii. Tîrziu, în noapte, dictatorul vînează stele cu telescopul ; stelele îi povestesc şi ele ce mai pun la cale duşmanii. *(82 şi 281)*

1829 / Rio de Janeiro

Bulgărele de zăpadă al datoriei externe

Sînt şase ani de cînd prinţul Petru s-a proclamat împărat al Braziliei. Ţara s-a trezit la viaţa independentă bătînd la porţile bancherilor englezi:

Scanned with OKEN Scanner

regele Ioan, tatăl lui Petru, jefuise banca şi luase cu el, la Lisabona, pînă şi ultimul gram de aur şi argint. Curînd după aceea au sosit, de la Londra, primele milioane de lire sterline. Veniturile vămii au fost ipotecate drept garanţie, iar intermediarii localnici au primit cîte două procente din fiecare împrumut.

Acum, Brazilia datorează dublul a ceea ce a primit, iar datoria se rostogoleşte şi creşte ca un bulgăre de zăpadă. Creditorii comandă şi fiecare brazilian se naşte dator.

Într-un discurs solemn, împăratul Petru arată că tezaurul public este secătuit, *în stare mizerabilă,* şi că ţara e ameninţată cu ruina totală. Anunţă, totuşi, salvarea : împăratul a hotărît să ia *măsuri care vor lichida imediat cauza calamităţii existente.* Şi explică în ce constau aceste măsuri radicale : noi împrumuturi, pe care Brazilia speră să le primească de la casele Rothschild şi Wilson din Londra, cu dobînzi ridicate, dar onorabile.

În timpul acesta, ziarele informează despre sumedenia de serbări puse la cale pentru a sărbători căsătoria împăratului cu prinţesa Amelia. Anunţurile din ziare oferă sclavi negri spre vînzare sau cu împrumut, brînzeturi şi piane de curînd sosite din Europa, haine englezeşti din stofă fină şi vinuri de Bordeaux. Hotel do Globo, de pe strada Quitanda, caută *bucătar alb şi străin, care să nu tragă la măsea şi să nu bea tutun,* iar pe strada Ouvidor 76 se caută *o doamnă vorbitoare de franceză, pentru îngrijirea unui orb. (186 şi 275)*

1830 / Rîul Magdalena

Barca îl poartă către mare

Pămînt verde, pămînt negru. În depărtare, ceaţa risipeşte munţii. Şimón Bolívar pluteşte pe rîul Magdalena în jos.

— *Nu.*

Pe străzile Limei, cei care îi dăruiseră o spadă cu diamante îi ard Constituţia. Cei care îl numeau „Părinte al Patriei" îi ard acum efigia pe străzile din Bogotá. În Caracas l-au declarat oficial „duşman al Venezuelei". La Paris se înteţesc articolele care îl împroaşcă cu noroi. Iar prietenii care ştiu să-l elogieze nu ştiu să-i ia apărarea.

— *Nu pot.*

Aceasta este istoria oamenilor ? Labirintul acesta, jocul acesta zadarnic de umbre ? Poporul venezuelan blestemă războaiele care i-au luat cu japca jumătate din fii pentru a-i duce în ţinuturi îndepărtate, fără a-i da nimic în schimb. Venezuela se desprinde de Marea Columbie, Ecuadorul se îndepărtează şi el, iar Bolívar zace în barcă sub o foaie murdară de cort şi pluteşte, pe rîul Magdalena, către mare.

— *Nu mai pot.*

În Venezuela, în pofida legilor, negrii continuă să fie sclavi. În Columbia şi în Peru, legile emise pentru a-i *civiliza* pe indieni sînt folosite ca să-i jefuiască. Tributul, impozit colonial pe care indienii îl plătesc pentru că sînt indieni, a fost reinstaurat în Bolivia.

Aceasta este oare istoria ? Orice măreţie devine meschină. În spatele fiecărei promisiuni pîndeşte trădarea. Eroii independenţei devin latifun-

Scanned with OKEN Scanner

diari hrăpăreți. Fiii Americii se sfîșie între ei. Sucre, preferatul, moștenitorul, cel care scăpase de otravă și de pumnal, cade într-o pădure, în drum spre Quito, răsturnat de o împușcătură.

— *Nu mai pot. Haidem.*

Pe apele rîului plutesc caimani și butuci. Bolívar, cu pielea gălbejită, cu ochii stinși, tremurînd, delirînd, coboară pe rîul Magdalena către mare, către moarte. *(53 și 202)*

1830 / Maracaibo

Guvernatorul proclamă :

...Bolívar, geniul răului, făclia anarhiei, opresorul patriei sale, a încetat din viață. (202)

1830 / La Guaira

Divide et impera

Consulul american din La Guaira, J.G. Williamson, profet și protagonist al dezintegrării Marii Columbii, a trimis la Departamentul de Stat un raport bine documentat. Anticipînd cu o lună evenimentele, a anunțat separarea Venezuelei și sistarea taxelor vamale care nu sînt deloc pe placul Statelor Unite.

Simón Bolívar a murit la 17 decembrie. Într-un alt 17 decembrie, cu unsprezece ani în urmă, crease Marea Columbie, născută din fuzionarea Columbiei și Venezuelei, cărora li s-au alăturat mai apoi Ecuadorul și Panamá. Marea Columbie a murit o dată cu el.

Alt consul american, William Tudor, a contribuit și el, din Lima, la urzirea conspirației împotriva proiectului american al lui Bolívar, *nebunul periculos al Columbiei.* Pe Tudor nu-l îngrijora numai lupta lui Bolívar împotriva sclaviei, exemplu dăunător care ar fi putut fi urmat în Sudul Statelor Unite, ci și, mai ales, *creșterea excesivă* a Americii eliberate de sub spanioli. Consulul a spus pe bună dreptate că *Anglia și Statele Unite au rațiuni de stat comune și puternice* ca să împiedice dezvoltarea unei noi puteri. În timpul acesta, amiralul britanic Fleming făcea drumuri între Valencia și Cartagena, încurajînd divizarea. *(207 și 280)*

1830 / Montevideo

Material didactic. Consacrarea Constituției

Guvernul englez — spusese lordul John Ponsonby — *nu va fi niciodată de acord ca numai două state, Brazilia și Argentina, să fie stăpînii exclusivi ai coastelor orientale ale Americii de Sud.*

Scanned with OKEN Scanner

La sugestia şi sub oblăduirea Londrei, Uruguayul devine ţară independentă. Cea mai rebelă provincie din bazinul fluviului La Plata, care i-a expulzat pe brazilieni de pe pămînturile ei, se smulge din vechiul trup şi capătă viaţă proprie. Portul Buenos Aires se vede, în sfîrşit, uşurat de coşmarul păşunii arţăgoase din care s-a ridicat Artigas.

În biserica mare din Montevideo, părintele Larrañaga înalţă cîntece de mulţumire Domnului. Fervoarea iluminează faţa preotului, la fel ca în timpul celuilalt Tedeum, de acum cîţiva ani, intonat de la acelaşi amvon pentru a-i omagia pe invadatorii brazilieni.

De la balcoanele Consiliului Municipal, se dă citire textului Constituţiei. Doamnele, care nu există în legi, asistă la consacrarea juridică a noii ţări de parcă ar fi o chestiune care le-ar privi direct : cu o mînă îşi aranjează pieptenii imenşi de prins părul, periculoşi în zilele cu vînt, iar în mîna cealaltă ţin, desfăşurate pe piept, evantaiele pictate cu teme patriotice. Din cauza gulerelor înalte şi scrobite, domnii privesc ţintă înainte. Textul Cartei Magna răsună în piaţă, articol cu articol, rostogolindu-se peste o mare de jobene. După Constituţia noii republici, nu vor fi cetăţeni bărbaţii care şi-au oferit pieptul gloanţelor spaniole, argentiniene şi braziliene. Uruguayul nu se naşte pentru gauchos săraci, nici pentru indieni, care sînt exterminaţi puţin cîte puţin, nici pentru negri, care încă n-au aflat că o lege i-a eliberat. Nu vor putea vota, nici nu vor îndeplini funcţii publice, spune Constituţia, servitorii, peonii, soldaţii, pribegii, beţivii şi analfabeţii.

După apusul soarelui, Coliseul se umple de lume. Are loc premiera cu *Înşelăciunea fericită sau triumful inocenţei* de Rossini, prima operă cîntată integral în acest oraş. *(278)*

1830 / Montevideo

Patria sau mormîntul

Primul poet din Parnasul uruguayan, Francisco Acuña de Figueroa, şi-a început cariera compunînd octosilabi în care preamărea gloria militară a Spaniei. Cînd armata de gauchos a lui Artigas a pus stăpînire pe Montevideo, a fugit la Rio de Janeiro. Acolo şi-a oferit rimele encomiastice principelui portughez şi curţii sale. Purtîndu-şi lira la spinare, don Francisco s-a întors în Montevideo, în urma invadatorilor brazilieni, şi a devenit rapsodul trupelor de ocupaţie. Cîţiva ani mai tîrziu, în ziua care a urmat retragerii trupelor braziliene, muzele au suflat în urechea lui don Francisco un florilegiu de decasilabi patriotici, lauri de cuvinte pentru fruntile eroilor independenţei ; iar acum, cameleonicul poet scrie imnul naţional al ţării nou-născute. Uruguayenii vom fi veşnic obligaţi să-i ascultăm versurile stînd în picioare. *(3)*

1832 / Santiago de Chile

Industria naţională

Şi în Chile cavalerii se îmbracă după moda franţuzească, îl imită pe Byron în felul de a-şi înnoda cravata, iar la masă se supun bucătarului

Scanned with OKEN Scanner

francez ; înghit cești de ceai după obiceiul englezesc și trag la măsea după cel francez.

Vicente Pérez Rosales a deschis o fabrică de rachiu. A cumpărat de la Paris cele mai bune alambicuri și o mare cantitate de etichete cu arabescuri aurite și litere fine care desenau marca : *Old Champagne Cognac*. La ușa biroului a pus să i se atîrne un ditamai afișul :

IMPORT
DIRECT

Aroma nu era chiar foarte-foarte, dar ceva-ceva tot era ; în orice caz, nimeni n-a rămas cu stomacul în pioneze. Afacerea mergea de minune, iar fabrica abia mai făcea față comenzilor, cînd don Vicente a suferit un atac de patriotism și a hotărît că nu mai putea trăi ca un trădător :

— *Un atît de bun renume nu l-ar merita decît Chile, țărișoara mea.*

A aruncat pe foc etichetele europene și a pus să i se deseneze la intrare alt afiș, încă și mai mare :

FABRICĂ
NAȚIONALĂ

Sticlele au acum haine noi : etichete tipărite aici, pe care stă scris : *Coniac chilian.*

Nu se mai vinde nici una. *(256)*

O piață din Santiago de Chile

— *Garoafe și busuioc pentru fete cu noroc !*
— IA BULINE DE LIPIT !
— Hai la nasturi colorați, un real șiragu' !
— C h i b r i i i t e !
— Curele, curele de chingă, moi ca pielea de mănușă !
— *Un bănuț, fie-vă milă, Dumnezeu să vă răsplătească...*
— C a r n e, c a r n e d e v a c ă !
— *Un bănuț pentru un orb sărman...*
— MĂĂĂTURI ! IUTE, CĂ SE TERMINĂ !
— Smochine, smochine ?
— I a c h i p u' F e c i o a r e i, f a c e m i n u n i. C î t e u n u' s a u c u g r ă m a d a !
— Hai să vezi carne afumată !
— *Ia satîru, ia satîru să te aperi !*
— CUȚIIITU, CUȚITU ASCUȚITU !
— Cui îi vînd lasou' ăsta ?
— *Hai la pîine proaspătă !*
— I a t a l a n g a, i a - o c ă - i u l t i m a !
— LUBENIȚE DULCI CA SUFLETU' CUI LE CUMPĂRĂ !

Scanned with OKEN Scanner

— *Hai la pîine proaspătă, frămîntată de muiere curată !*
— LUBENIȚE !
— *Hai la pîine proaspătă ! Caaaldă-călduțăăă ! (288)*

1833 / Arequipa

Lamele

— *Fericite făpturi* — spune Flora Tristán.

Flora călătorește prin Peru, țara tatălui ei, și în munți descoperă *singurul animal pe care omul n-a putut să-l înjosească.*

Lamele sînt mai sprintene decît catîrii și urcă mai sus. Rezistă la frig, la oboseală și la greutatea poverilor. Indienii le hrănesc cu te miri ce, iar ele le asigură transportul, laptele, carnea și stofele curate și strălucitoare care le acoperă trupurile. Dar nu se lasă legate, nu suportă să te porți urît cu ele sau să le dai ordine. Cînd își întrerup mersul de regine, indianul le imploră să pornească din nou la drum. Dacă le lovești, le insulți sau le amenințI, lamele se lasă la pămînt : întinzîndu-și gîtul lung, întorc spre cer ochii cei mai frumoși ai Creației și se lasă cuprinse de moarte.

— *Fericite făpturi* — spune Flora Tristán. *(337)*

1833 / San Vicente

Aquino

Capul lui Anastasio Aquino se prăvălește în coșul călăului.

Odihnească-se în război ! Căpetenia indienilor din El Salvador ridicase trei mii de lăncii împotriva hoților de pămînturi. A învins sînețele aprinse la jarul țigării și l-a dezbrăcat pe sfîntul Iosif în altarul unei biserici. Înfășurat în mantia părintelui lui Hristos, a dictat legi pentru ca indienii să nu mai fie niciodată sclavi și să nu se mai îmbete. Dar au venit întărituri și a trebuit să fugă în munți.

Locotenentul lui, pe nume Clopoțel, l-a predat dușmanului.

— *Sînt un tigru fără colți și fără gheare* — a spus Aquino cînd s-a văzut legat în lanțuri, de mîini și de picioare, și i-a mărturisit preotului Navarro că în toată viața nu-i fusese frică decît de mînia și de lacrimile femeii lui.

— *Ne jucăm de-a baba oarba ?* — a spus cînd l-au legat la ochi. *(87)*

1834 / Paris

Tacuabé

La izvoarele rîului Queguay, cavaleria generalului Rivera a desăvîrșit, cu salve bine ochite, opera civilizatoare. În Uruguay n-a mai rămas nici măcar un indian în viață.

Scanned with OKEN Scanner

Guvernul îi donează pe ultimii patru charrúas Academiei de Ştiinţe Naturale din Paris. Îi expediază în cala unei corăbii, ca pe un bagaj oarecare, printre cufere şi boccele.

Publicul francez plăteşte ca să-i vadă pe sălbatici, ultimele vlăstare ale unei rase care stă să se stingă. Oamenii de ştiinţă le consemnează gesturile, obiceiurile şi pun pe hîrtie rezultatele măsurătorilor antropometrice ; după forma craniului, le deduc inteligenţa scăzută şi caracterul violent.

După cîteva luni, indienii se lasă cuprinşi de moarte. Academicienii îşi dispută cadavrele.

Nu rămîne în viaţă decît războinicul Tacuabé, care fuge cu fata lui nou-născută, ajunge nu se ştie cum în oraşul Lyon şi acolo se evaporă.

Tacuabé era cel cu muzica. În muzeu, după plecarea publicului, cînta. Freca arcuşul cu o nuieluşă înmuiată în salivă şi scotea dulci vibraţii din strunele de păr de cal. Francezii care l-au spionat de după perdele povestesc că sunetele create de el erau suave, stinse, aproape neauzite, de parcă Tacuabé ar fi vorbit în taină cu cineva. *(19)*

1834 / Ciudad de México

Cine iubeşte dăruieşte

O tigvă umplută cu oţet veghează în spatele fiecărei uşi. În fiecare altar pîlpîie mii de lumînări. Medicii prescriu lăsări de sînge şi fumigaţii cu clorură. Steaguri colorate semnalează casele lovite de ciumă. Bocete lugubre şi ţipete sfîşietoare însoţesc pe străzile pustii trecerea carelor înţesate cu leşuri.

Guvernatorul interzice printr-un edict anumite mîncăruri. Dacă ar fi să-i dai crezare, ardeii iuţi umpluţi şi fructele au adus ciuma în Mexic.

Pe strada Sfîntul Duh, un surugiu despică un fruct enorm de *chirimoya.* Se întinde pe capră ca să-l savureze în tihnă, dar un trecător îi vîră un ghimpe în inimă.

— *Sălbaticule ! Nu vezi că-ţi pui singur capăt zilelor ! N-ai aflat că fructul ăsta te duce drept în mormînt ?*

Surugiul stă în cumpănă. Se uită cu jind la fructul cărnos, fără să se hotărască dacă să guste sau nu. În sfîrşit, se ridică, face cîţiva paşi şi îi oferă fructul nevestei sale, care stă la colţul străzii :

— *Ia de-l mănîncă tu, sufleţel. (266)*

1835 / Insulele Galapagos

Darwin

Colnice negre se ridică din mare şi din ceaţă. Pe stînci, cu încetineală de vis, se mişcă broaştele ţestoase, mari cît nişte vaci. Pe la colţuri se furişează iguanele, balauri fără aripi :

— *Capitala infernului* — comentează căpitanul de pe „Beagle".

Scanned with OKEN Scanner

— *Pînă şi copacii se simt rău* — confirmă Charles Darwin, în timp ce marinarii aruncă ancora.

În insulele acestea, insulele Galapagos, lui Darwin i se dezvăluie *taina tainelor ;* aici intuieşte el cheia neîncetatului proces de transformare a vieţii pe pămînt. Descoperă aici că piţigoii şi-au specializat ciocurile, că pliscul care sfărîmă seminţe mari cu coaja tare a căpătat forma unui spărgător de nuci, iar cel care caută nectarul cactuşilor seamănă cu un cleşte cu buze late. Darwin mai descoperă că la fel s-a întîmplat cu carapacea şi gîtul broaştelor ţestoase, după cum preferă să pască iarbă la nivelul pămîntului sau să smulgă fructele atîrnate la înălţime.

În Galapagos trebuie căutat începutul tuturor ideilor mele, va scrie Darwin. *Nu încetez să mă minunez,* scrie acum în jurnalul său de călătorie.

În urmă cu patru ani, cînd „Beagle" ridica ancora dintr-un port englez, Darwin încă mai credea orbeşte în cuvintele Sfintelor Scripturi. Credea că Dumnezeu făcuse lumea aşa cum e acum, în şase zile, şi că îşi terminase opera, după cum asigură arhiepiscopul Usher, la ora nouă dimineaţa, într-o zi de sîmbătă, 12 octombrie 4004 înainte de Hristos. *(4 şi 88)*

1835 / Columbia

Texas

Cu cincisprezece ani în urmă, o caravană de căruţe a străbătut cu trosnete şi scrîşnete păşunile pustii din Texas, iar ţipetele lugubre ale bufniţelor şi coioţilor i-au urat rău sosit. Mexicul le-a cedat o bucată de pămînt celor trei sute de familii venite din Louisiana cu sclavi şi cu pluguri. Cu cinci ani în urmă, numărul coloniştilor nord-americani din Texas se ridica la douăzeci de mii, fără a mai pune la socoteală numeroşii sclavi cumpăraţi din Cuba sau din îngrăşătoriile de negri ale cavalerilor din Virginia şi din Kentucky. Coloniştii îşi au acum propriul lor steag, fluturînd în vînt imaginea unui urs ; refuză să mai plătească impozit guvernului mexican şi să se mai supună legii mexicane care a abolit sclavia pe tot teritoriul naţional.

Vicepreşedintele Statelor Unite, John Calhoun, crede că Dumnezeu i-a creat pe negri ca să taie lemne, să strîngă bumbacul şi să care apă pentru poporul ales. Fabricile textile cer tot mai mult bumbac, iar bumbacul cere tot mai mult pămînt şi tot mai mulţi negri. *Există motive puternice,* a spus Calhoun anul trecut, *pentru ca Texasul să facă parte din Statele Unite.* În timp ce vicepreşedintele rostea aceste vorbe, preşedintele Jackson, care suflă graniţele cu plămînii lui de atlet, îl trimisese deja în Texas pe prietenul său Sam Houston.

Asprul Houston îşi deschide drum cu pumnii, devine general în armată şi proclamă independenţa Texasului. Noul stat, care va fi în curînd o nouă stea pe drapelul Statelor Unite, are mai mult pămînt decît Franţa.

Şi atunci izbucneşte războiul împotriva Mexicului. *(128 şi 207)*

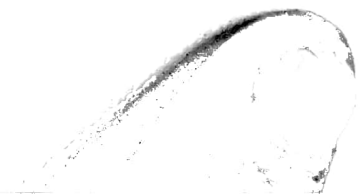

Scanned with OKEN Scanner

1836 / San Jacinto

Creşte Lumea Liberă

Sam Houston oferă pămînt cu patru cenţi acrul. Pe toate drumurile mărşăluiesc batalioane de voluntari nord-americani, iar din New York şi New Orleans sosesc vase încărcate cu arme.

Cerul Mexicului a fost străbătut de o cometă care vestea nenorocirea. N-a fost o noutate pentru nimeni, pentru că Mexicul trăieşte într-o continuă stare de nenorocire de cînd ucigaşii lui Hidalgo şi ai lui Morelos au declarat independenţa şi au păstrat-o pentru ei.

Războiul nu durează mult. Generalul mexican Santa Anna soseşte ameninţînd că vor cădea capete, şi chiar taie capete şi împuşcă pe rupte în El Alamo, dar la San Jacinto pierde patru sute de oameni într-un sfert de ceas. Santa Anna predă Texasul în schimbul vieţii sale şi se întoarce în Mexic însoţit de armata lui învinsă, de bucătarul lui privat, de sabia lui de şapte mii de dolari, de nenumăratele decoraţii şi de vagonul cu cocoşi de luptă.

Generalul Houston sărbătoreşte victoria declarîndu-se preşedinte al Texasului.

Constituţia Texasului le garantează stăpînilor dreptul perpetuu asupra sclavilor, care sînt proprietăţi dobîndite în mod legitim. *Să lărgim aria libertăţii,* aşa suna lozinca trupelor victorioase. *(128)*

1836 / El Alamo

Portrete de eroi de la frontieră

La puţină vreme după ce a izbucnit războiul pentru Texas, pe cînd norocul încă le mai surîdea trupelor mexicane, colonelul Davy Crockett a căzut străpuns de baionete. A căzut în fortul El Alamo, alături de banda lui de tîlhari, şi povestea lui s-a terminat în burţile zopiloţilor.

Statele Unite, care se îngraşă mîncînd pămînt de indieni şi de mexicani, au pierdut în el pe unul dintre eroii Vestului. Davy Crockett avea o puşcă botezată Betsy care omora cinci urşi dintr-un foc.

Crockett ar fi putut foarte bine să fie fiul lui Daniel Boone, pionierul legendar din secolul trecut, ucigaş singuratic, om dintr-o bucată, care ura civilizaţia, dar îşi cîştiga pîinea vîrînd colonişti pe pămînturile furate de la prietenii săi indieni. Şi ar fi putut foarte bine să fie tatăl lui Natty Bumppo, personaj de roman atît de celebru, că pare a fi existat în carne şi oase.

De cînd Fenimore Cooper a publicat *Ultimul mohican,* Natty Bumppo, nobilul şi necioplitul vînător, face parte din viaţa de zi cu zi a Statelor Unite. Natura l-a învăţat tot ce ştie în materie de morală, iar energia îi vine din munţi şi din păduri. E urît foc, nu mai are decît un singur dinte în gura enormă, dar fără să ceară nimic în schimb le apără pe frumoasele fecioare albe, care mulţumită lui pot străbate în siguranţă pădurea şi dorinţa. Natty Bumppo laudă tăcerea cu un torent de vorbe şi nu minte deloc atunci cînd spune că nu-i e frică de moarte, nici atunci cînd îi admiră pe indieni în timp ce-i ucide cuprins de melancolie. *(149 şi 218)*

Scanned with OKEN Scanner

1836 / Hartford

Coltul

Samuel Colt, inginer, înregistrează în Hartford, Connecticut, patentul unui *revolving pistol* inventat de el. E vorba de un pistol cu tambur giratoriu, cu cinci gloanțe, care ucide de cinci ori în douăzeci de secunde. Din Texas vine prima comandă. *(305)*

1837 / Ciudad de Guatemala

Morazán

Se dezlănțuie un vîrtej de sutane. Rafael Carrera e fulgerul care înspăimîntă, iar în toată Guatemala răsună tunetele :

— *Trăiască religia ! Moarte străinilor ! Moarte lui Morazán !*

Nici o lumînare n-a rămas neaprinsă. Călugărițele se roagă cu asemenea repeziciune, că în nouă secunde turuie nouă novene. Corurile intonează rugi fierbinți adresate Sfintei Fecioare și cu egală fervoare îl blestemă pe Morazán.

Francisco Morazán, președintele Americii Centrale, este *străinul eretic* care a dezlănțuit furiile mistice. Morazán, născut în Honduras, nu s-a mărginit să unifice provinciile centroamericane într-o singură națiune. I-a coborît la rangul de simpli cetățeni pe conți și pe marchizi și a creat școli publice în care se învață lucruri pămîntești și nu se spune nimic despre Cer. După lege, nu mai e nevoie de cruce la mormînt, nici de preot la nuntă ; și nimic nu-l mai deosebește pe copilul zămislit în patul conjugal de cel făcut, fără contract prealabil, pe paiele din grajd, căci atît unul cît și celălalt au aceleași drepturi la moștenire. Și, lucru încă și mai grav, Morazán a despărțit Biserica de Stat, a decretat libertatea credinței sau a necredinței, a suprimat zeciuiala și favorurile de care se bucurau funcționarii Domnului și le-a scos pămînturile la mezat.

Fețele bisericești îl acuză pe Morazán de ciuma care devastează Guatemala. Holera înghite vieți după vieți, iar de la amvon plouă cu acuzații fulminante : Morazán a otrăvit apele, Antihristul a pactizat cu Diavolul ca să-i vîndă sufletele morților.

Satele de la munte se răzvrătesc împotriva otrăvitorului. Rafael Carrera, porcarul care conduce insurecția, are puțin peste douăzeci de ani și trei gloanțe înfipte în trup. Umblă acoperit de scapularii și medalioane și o crenguță verde i se ițește din pălărie. *(220 și 253)*

1838 / Buenos Aires

Rosas

Mare îmblînzitor de noateni și de oameni, Juan Manuel de Rosas e mai-marele cîmpurilor din bazinul La Plata. Ghitarist și dansator, știe să povestească istoriile cele mai îngrozitoare și cele mai hazlii, înveselind

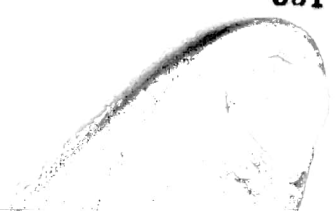

Scanned with OKEN Scanner

clipele petrecute în jurul focului ; dar e cioplit în marmură şi pînă şi copiii lui i se adresează cu *patroane*. O azvîrle în închisoare pe bucătăreasă pentru că i-a greşit puiul ; pune să fie biciuit el însuşi cînd, din neatenţie, încalcă vreuna dintre regulile tot de el dictate.

Moşiile lui sînt cele mai prospere ; fabricile lui de sărat carnea sînt cel mai bine organizate. Rosas e proprietarul celei mai bune porţiuni din marea de iarbă care se întinde între portul Buenos Aires şi taberele indienilor.

Rosas guvernează. A promulgat o lege vamală care apără producţia argentiniană de ponchouri şi mindire, ghete, căruţe, bărci, vinuri şi mobilă şi a închis rîurile interioare în faţa negustorilor străini.

„Revue des Deux Mondes" cere ca Franţa să le dea o lecţie de civilizaţie şi de disciplină *fiilor degeneraţi ai conchistei spaniole*. Escadra franceză, sub comanda amiralului Leblanc, iniţiază blocada Buenos Airesului, singurul port argentinian împuternicit să facă comerţ cu ţinuturile de dincolo de mare. *(166, 271 şi 336)*

1838 / Buenos Aires

„Abatorul"

Esteban Echeverría scrie prima povestire din literatura argentiniană. În „Abatorul", dictatura lui Rosas este hăituiala unei gloate de cuţitari împotriva unui doctor din Buenos Aires, lipsit de apărare.

Născut la marginea oraşului şi crescut în gîlceavă, dar şlefuit la Paris, Echeverría dispreţuieşte *gloata*. Un abator din sudul oraşului oferă cel mai adecvat decor pentru ca autorul să descrie cîinii disputîndu-şi măruntaiele cu maţe negre şi să pună pe hîrtie vorbele deşucheate care ies bolborosind din gura vulgului, la fel cum sîngele gîlgîie din gîtul animalelor. Parlagiul din povestire poartă peste pantaloni un şorţ de gaucho, are faţa mînjită de sînge şi înfige pumnalul pînă la plăsele în gîtul vitelor ; apoi îl hăituieşte pe luminatul cavaler în frac care a refuzat să-l trateze cu deferenţă. *(104)*

Din nou despre canibalism în America

În ultima lui şarjă de cavalerie, colonelul Juan Ramón Estomba îşi năpusteşte călăreţii împotriva nimănui. Războiul împotriva Spaniei s-a terminat, dar mult mai îngrozitor e războiul argentinienilor împotriva argentinienilor ; colonelul Estomba ridică sabia şi strigă : *La atac !*, iar caii pornesc în trombă, în urlete şi zăngănit de săbii, spre zarea pustie.

Patria sfîşiată e înnebunită de furie. Eroii independenţei se devorează unii pe alţii. Estanislao López a primit capul lui Pancho Ramírez,

Scanned with OKEN Scanner

învelit în piele de berbec, l-a vîrît într-o colivie de fier şi toată noaptea s-a distrat privindu-l. Gregorio Lamadrid a legat-o în lanţuri şi a tîrît-o pe străzi pe mama lui Facundo Quiroga, înainte ca Facundo să se prăbuşească într-o ambuscadă, cu un glonte în ochi. Într-o curte, pe bălegar de vite, Juan Lavalle l-a împuşcat pe Manuel Dorrego ; de atunci, umbra lui Dorrego îl urmăreşte îndeaproape pe Lavalle, îl prinde la înghesuială şi îl coase cu împuşcături de trupul gol al amantei, pentru ca Lavalle să aibă norocul să moară într-o femeie. *(55, 103 şi 110)*

1838 / Tegucigalpa

America Centrală se destramă...

...în timp ce Morazán se luptă în Guatemala cu mulţimea aţîţată de călugări.

Saielele care uniseră pentru o vreme provinciile acestei patrii se desfac una după alta. Costa Rica şi Nicaragua rup pactul federal, iar Hondurasul se declară şi el independent. Oraşul Tegucigalpa sărbătoreşte, cu surle şi trîmbiţe şi cu discursuri gîlgîitoare, înfrîngerea fiului său care, cu zece ani în urmă, a lansat de aici marea campanie unificatoare. Pizmele provinciale, invidiile şi poftele, vechile otrăvuri atîrnă mai greu decît pasiunea lui Morazán. Republica Federală a Americii Centrale zace sfîşiată în patru bucăţi. În curînd vor fi cinci, apoi şase. Sărmane bucăţi ! Se privesc unele pe altele mai mult cu mînie decît cu milă. *(220)*

1839 / Copán

Cu cincizeci de dolari se vinde un oraş sfînt

Cel care îl cumpără este John Lloyd Stephens, ambasadorul Statelor Unite în America Centrală. E vorba de oraşul maiaş Copán, din Honduras, năpădit de selvă pe malul unui rîu.

În Copán zeii s-au prefăcut în piatră, şi tot în piatră au fost prefăcuţi şi oamenii aleşi sau pedepsiţi de zei. În Copán trăiseră, cu mai bine de o mie de ani în urmă, înţelepţii astronomi care au descoperit secretele luceafărului de ziuă şi au măsurat anul solar cu o precizie niciodată atinsă.

Timpul a mutilat, dar nu a putut învinge templele cu frize pline de frumuseţi şi cu scări sculptate. Zeităţile se mai văd încă în altare, jucîndu-se de-a v-aţi-ascunselea printre panaşe şi măşti. Jaguarul şi şarpele încă îşi mai deschid gîtlejurile pe stelele ridicate printre gunoaie, iar oamenii şi zeii respiră în pietrele acestea tăcute, niciodată mute. *(133)*

Scanned with OKEN Scanner

1839 / Havana

Tobele vorbesc, trupurile povestesc

Căpitanul general al Cubei hotărăşte să autorizeze dansurile cu tobe pe plantaţii, dar numai în zilele de sărbătoare şi sub supravegherea vătafilor.

Vătafii vor veghea ca tobele să nu transmită mesaje de răzvrătire. Toba neagră, tobă vie, nu bate singură. Toba stă de vorbă cu alte tobe, toba bărbat cheamă, toba femeie iubeşte şi comunică periculos cu oamenii şi cu zeii. Cînd îi cheamă toba, zeii vin degrabă, intră în trupuri şi îşi iau zborul din ele.

În timpuri de demult, scorpionul Akeké a ucis plictisul înţepînd o pereche omenească. De atunci, negrii ies dansînd din pîntecele mamei, dansînd îşi cîntă dragostea şi durerea şi tot dansînd trec prin viaţa plină de cruzime. *(22, 222 şi 241)*

1839 / Havana

Anunţuri din presă

PARTE ECONOMICA.

Ventas de animales.

Se vende una negra criolla, jóven sana y sin tachas, muy humilde y fiel, buena cocinera, con alguna intelijencia en lavado y plancha, y escelente para manejar niños, en la cantidad de 500 pesos. En la calle de Daoiz, número 150, impondran de lo demas. 3|11

Se vende un hermoso caballo de bonita estampa, de seis cuartas tres pulgadas de alzada, de-

SE ALQUILAN POSESIONES para viviendas. Negras para el servicio de casa. Negros para peones y para todo trabajo, y se dan negritos para jugar con niños. De todo darán razon en la calle de Daoiz número 11.
mzo. 21

SANGUIJUELAS superiores acabadas de llegar de la peninsula, se hallan de venta en la

RUBRICA ECONOMICA
Vînzări de animale

Se vinde o negresă creolă, tînără, sănătoasă şi fără beteşuguri, cît se poate de supusă şi de credincioasă, pricepută la bucătărie, cu oarecare pricepere la spălat şi călcat, excelentă pentru a însoţi copiii, la preţul de 500 de pesos. Pe strada Daoiz numărul 150, informaţii suplimentare.

Se vinde un cal frumos cu călcătură elegantă, înalt de trei cravaşe şi trei degete...

SE ÎNCHIRIAZĂ TERENURI pentru locuinţe. Femei negre pentru îngrijirea casei. Bărbaţi negri buni ca peoni şi la orice altă muncă şi se dau negrişori ca să se joace cu copiii. Despre toate acestea puteţi afla pe strada Daoiz numărul 11

LIPITORI superioare tocmai sosite din penisulă se găsesc de vînzare la...

Scanned with OKEN Scanner

1839 / Valparaíso

Iluminatorul

Pe uliță în sus, în cartierul La Rinconada din portul chilian Valparaíso, în fața unei case oarecare atîrnă un afiș :

> LUMINI ȘI VIRTUȚI AMERICANE
>
> Adică lumînări de seu, răbdare, săpun, resemnare, clei tare, dragoste de muncă

Înăuntru, aburi de mîncare și zarvă de copii. Aici locuiește Simón Rodríguez. Profesorul lui Bolívar și-a transformat casa în școală și fabricuță. Îi învață pe copii bucuria creației. Făcînd lumînări și săpun acoperă cheltuielile. *(298)*

1839 / Veracruz

„Dă-mi, Doamne, un bărbățel, cum o fi, ciung, prost sau chel"

Ambasadorul Spaniei pune pentru prima dată piciorul pe pămîntul mexican. În Veracruz nu găsește alte păsări în afara zopiloților care pîndesc morții. Iese la plimbare pe străzile inundate de tristețe, la braț cu soața lui, ca să cunoască obiceiurile țării.

Într-o biserică, ambasadorul dă peste un sfînt ciomăgit. Aruncînd cu pietre în el, femeile nemăritate îi cer să facă minuni. Cele tinere îl lovesc în speranța că o piatră bine țintită le va aduce un bărbat bun ; cele tomnatice și veștejite o fac din răzbunare, fiindcă nu mai așteaptă de la sfîntul Anton de Padova nici bărbat, nici mîngîiere ; de aceea îl izbesc și îl acoperă cu insulte. Sărmanul sfînt Anton e plesnit tot, cu fața desfigurată, cu cioturi în loc de brațe și cu pieptul ciuruit. La picioare, însă, i se depun flori. *(57)*

1840 / Ciudad de México

Bal mascat

Croitorii și coaforii francezi din Ciudad de México nu mai prididesc alergînd din casă în casă, de la o doamnă la alta. La marele bal în folosul săracilor, cine va fi cea mai elegantă ? Care frumusețe va fi mai strălucitoare ?

Scanned with OKEN Scanner

Madame Calderón de la Barca, soția ambasadorului Spaniei, probează costumul național mexican, haine tipice din regiunea orașului Puebla. Oglinda care îi întoarce imaginea e numai bucurie : bluză albă de dantelă, fustă roșie, sclipiri de paiete pe jupoanele brodate. Madame Calderón își strînge mijlocul, în mii de răsuciri, cu brîul colorat, se piaptănă cu cărare la mijloc și își strînge cozile cu un inel.

Tot orașul vuiește. Consiliul de Miniștri se întrunește ca să evite pericolul. Trei miniștri — al relațiilor externe, al afacerilor interne și de război — se prezintă acasă la ambasador și îl avertizează în mod oficial. Doamnelor simandicoase nu le vine să-și creadă auzului ; leșinuri, săruri, vînt cu evantaiul. O doamnă atît de demnă îmbrăcată atît de necuviincios ! Și încă în public ! Prietenii dau sfaturi, corpul diplomatic face presiuni : atenție, evitați scandalul, hainele acestea sînt purtate de femeile cu reputație îndoielnică.

Madame Calderón de la Barca renunță la costumul național. Nu va mai merge la bal îmbrăcată în mexicancă. Va purta veșminte de țărăncuță italiancă din Lazio. Una dintre organizatoarele balului va veni gătită ca o regină scoțiană. Alte doamne vor fi curtence franțuzoaice sau țărăncuțe elveției, englezoaice sau aragoneze, ori se vor învălui în extravagante zăbranice turcești.

Muzica va pluti pe o mare de perle și briliante. Se va dansa fără eleganță : nu din vina picioarelor, ci a încălțărilor, atît de strîmte și de chinuitoare. *(57)*

Înalta societate mexicană : Așa începe o vizită

— *Ce mai faceți ? Cum o duceți cu sănătatea ?*
— *Mulțumesc de întrebare. Dar dumneavoastră ?*
— *Tot așa, mulțumesc de întrebare.*
— *Cum ați petrecut noaptea ?*
— *Mulțumesc de întrebare.*
— *Ah, cît mă bucur ! Și ce mai faceți, doamnă ?*
— *La dispoziția dumneavoastră. Dar dvs. ?*
— *Mulțumesc, bine. Și domnul ?*
— *Mulțumesc de întrebare, tot cum știți.*
— *Hai să ne așezăm.*
— *Întîi dvs., domnișoară.*
— *Nu, doamnă, întîi dvs., vă rog.*
— *Fie, fie, dar numai ca să vă fac pe plac ; vă rog, fără politețuri ; nimic nu-mi place mai puțin decît formalitățile și ceremoniile. (57)*

Strigăte în Ciudad de México, de-a lungul unei zile

— Ia cărbunii !
— *Hai la unt ! Hai la unt cu un real jumate !*
— P a s t r a m ă g u s t o a s ă !
— Să vă dau seu ? Să vă dau seu ?

Scanned with OKEN Scanner

— NAASTUURI !
— *Hai la prune şi ardei !*
— Banane, portocale, rodii !
— OGLINJOAAARE !
— Plăcinţele, plăcinţele acu' scoase din cuptor !
— *Care iei rogojini, rogojini de Puebla, de cinci coţi lungimea ?*
—Prăjituri cu miere ! Brînză şi miere, brînză de vaci şi suc de trestie !
— *Caramele ! Dulceţuri cu nuci de cocos ! Bezeele !*
— Ultimu' bilet, dai o juma' de real şi e al tău !
— TURTIIIŢE ! TURTIŢE DE MĂLAI !
— Nuci, hai la nuci !
— PAPANAŞI ! PAPANAŞI DIN BRÎNZĂ DE VACI !
— Raţe! Care cumperi raţe ! Hai la mama să-ţi dau o raţă !
— *Ia tamalu, ia tamalu, hai că n-o să-ţi pară rău !*
— Castane, castanecoapteee ! *(57)*

Înalta societate mexicană : Aşa îşi ia medicul rămas-bun

Lîngă pat :
— *Doamnă, la ordinele dvs. !*
— *Mulţumesc, domnule.*
La picioarele patului :
— *Doamnă, aveţi în mine cel mai umil servitor !*
— *Bună ziua, domnule !*
Oprindu-se lîngă masă :
— *Doamnă, vă sărut picioarele !*
— *Iar eu mîinile, domnule !*
De lîngă uşă :
— *Doamnă, sărmana mea casă, cu tot ce e în ea, şi eu însumi, aşa nefolositor cum sînt, cu tot ce am, sîntem la picioarele dumitale !*
— *Foarte mulţumesc, domnule !*
Se întoarce cu spatele ca să deschidă uşa, dar după ce o deschide se întoarce din nou :
— *Adio, doamnă, rămîn servitorul dvs. !*
— *Adio, domnule !*
În sfîrşit, iese, dar prin uşa întredeschisă îşi vîră din nou capul :
— *Bună ziua, doamnă ! (57)*

1840 / Ciudad de México

Aşa intră o călugăriţă în viaţa monahală şi în claustrare

Ai ales drumul cel bun
nimeni nu te va putea întoarce
aleaso

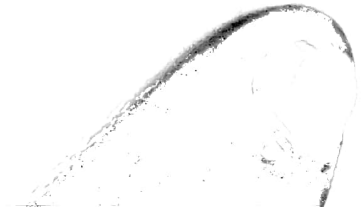

Scanned with OKEN Scanner

La şaisprezece ani, îşi ia adio de la lume. S-a plimbat cu trăsura pe străzile pe care nu le va mai vedea niciodată. Rude şi prieteni care nu o vor mai vedea niciodată asistă la ceremonie în mănăstirea Sfînta Tereza.

nimeni nimic niciodată
nu te va putea întoarce

Va mînca alături de celelalte neveste ale lui Iisus dintr-o strachină de lut, cu o hîrcă tronînd în mijlocul mesei. Se va pocăi pentru păcate pe care nu le-a comis, tainice delicte de care se bucură alţii şi pe care ea le va răscumpăra chinuindu-şi carnea cu un brîu de spini şi o coroană de spini. Va dormi pe vecie singură, într-un pat de tortură ; va purta veşminte care tăbăcesc pielea.

departe de luptele marelui Babilon
corupţie tentaţii pericole
departe

E acoperită cu flori, cu perle şi cu diamante. E despuiată de orice podoabă, apoi dezbrăcată.

niciodată

În sunet de orgă, episcopul o încurajează şi o binecuvîntează. Inelul pastoral, un ametist enorm, desenează semnul crucii pe creştetul fetei îngenuncheate. Călugăriţele cîntă :

Ancilla Christi sum...

E îmbrăcată în negru. Călugăriţele, îngenuncheate, ating podeaua cu fruntea, aripi negre desfăşurate în jurul cercului de lumînări.
Se lasă o cortină, aidoma unui capac de coşciug. (57)

1842 / San José de Costa Rica

Timpul te poate uita, dar pămîntul, nu

În oraşul Guatemala, doamnele şi călugării îl pregătesc pe Rafael Carrera, căpetenia din munţi, pentru o lungă dictatură. Îi probează tricornul, vestonul şi sabia de ceremonie ; îl învaţă să umble cu ghete de lac, să-şi deseneze numele şi să citească orele pe un ceas de aur. Carrera, crescător de porci, va continua să-şi exercite meseria cu alte mijloace.

În San José de Costa Rica, Francisco Morazán se pregăteşte de moarte. Cam greu, dar se îmbărbătează. Lui Morazán, atît de mare iubitor al vieţii, bărbat care a trăit intens, nu-i e uşor să se smulgă. Îşi petrece noaptea străpungînd cu privirea tavanul celulei, luîndu-şi adio. Lumea e atît de ispititoare ! Tot nu-i vine să-şi ia rămas-bun. Ar fi vrut să guverneze mai mult şi să se lupte mai puţin. Şi-a pierdut o mulţime

Scanned with OKEN Scanner

de ani războindu-se, doar cu un machete în mînă, pentru marea patrie centro-americană, dar ea se încăpățîna să se destrame.

Înaintea trîmbițelor militare, răsună trîmbițatul păsărilor. Cîntecul păsărilor vine din înălțimile cerului și din străfundurile copilăriei, ca înainte, ca mereu, alungînd bezna. De data aceasta, vestește ultimul răsărit de soare.

Morazán înfruntă plutonul de execuție. Își descoperă capul și cu gura lui ordonă încărcarea armelor. Le ordonă soldaților să ochească, le corectează tirul și apoi strigă : „Foc !"

Salva îl înapoiază pămîntului. *(220)*

1844 / Ciudad de México

Cocoșcii războinici

Biserica, moșierească și cămătărească, are în stăpînire jumătate din pămînturile Mexicului. Cealaltă jumătate aparține unui pumn de seniori și indienilor închiși în comunități asemenea vitelor în țarc. Proprietarul președinției este generalul López de Santa Anna, care veghează la pacea publică și la sănătatea cocoșilor săi de luptă.

Santa Anna conduce țara cu un cocoș în brațe. Așa îi primește pe episcopi și pe ambasadori. Ca să îngrijească un cocoș rănit, părăsește ședințele cabinetului. Întemeiază mai multe arene pentru luptele de cocoși decît spitale și dictează mai multe reguli de luptă decît decrete referitoare la educație. Crescătorii de cocoși fac parte din alaiul lui privat, împreună cu trișorii și văduvele de colonei inexistenți.

Îi place nespus un cocoș pestriț care face pe găina, cochetează cu dușmanul pînă îl ametește și deodată îl lovește năprasnic ; dar dintre toți cocoșii, cel mai mult îl iubește pe crudul Pedrito. Pe Pedrito l-a adus de la Veracruz, cu pămînt de acolo, ca să se poată tăvăli în praf fără să-l apuce nostalgia. Santa Anna însuși îi prinde lama de cuțit înainte de luptă. Pariază cu vagabonzii și catîrgiii și mestecă pene ale dușmanului, ca să-i aducă ghinion. Cînd nu mai are bani, azvîrle în arenă decorații :

— *Opt pe cinci, merge ?*

— *Pe patru, dacă vrei...*

Un fulger străbate vîrtejul de pene, iar lovitura de pinten a lui Pedrito smulge ochii sau deschide gîtul oricărui campion. Santa Anna dansează într-un picior, iar ucigașul își înalță creasta, bate din aripi și cîntă. *(227 și 309)*

1844 / Ciudad de México

Santa Anna

Se încruntă, privirea i se pierde în gol : se gîndește la vreun cocoș căzut în luptă sau la propriul său picior, la cel pierdut, venerată chezășie a gloriei militare.

Scanned with OKEN Scanner

Cu şase ani în urmă, în timpul unui războiaş purtat împotriva regelui Franţei, o lovitură de tun i-a smuls piciorul. De pe patul de moarte, mutilatul preşedinte le-a dictat secretarilor săi un laconic mesaj de cincisprezece pagini în care îşi lua adio de la patrie ; dar s-a trezit din nou la viaţă şi la putere, într-un cuvînt, la vechile-i obiceiuri.

Un cortegiu imens i-a însoţit piciorul din Veracruz pînă în capitală. Piciorul i-a fost purtat sub polog, escortat de Santa Anna însuşi, a cărui pălărie împodobită cu pene albe se zărea la fereastra caleştii ; iar în urmă, în uniforme de gală, veneau episcopii şi miniştrii, ambasadorii şi o armată de husari, dragoni şi cuirasieri. Piciorul a trecut pe sub arcuri de triumf, din sat în sat, printre şiruri de drapele, şi peste tot era primit cu liturghii, discursuri, ode, imnuri, salve de tun şi dangăt de clopote. Ajunşi la cimitir, preşedintele a rostit, în faţa panteonului, cîteva cuvinte drept ultim omagiu adus acestei bucăţi din el pe care moartea i-o luase ca arvună.

De atunci, piciorul lipsă îl doare tot timpul. Azi îl doare mai tare ca oricînd, îl doare insuportabil pentru că poporul răsculat a deschis monumentul în care fusese depus şi tîrîie piciorul pe străzile din Mexic. *(227)*

1845 / Vuelta de Obligado

Invazia negustorilor

Cu trei ani în urmă, flota britanică a umilit Imperiul de la Soare-Răsare. La capătul blocadei Cantonului şi a întregului litoral, invazia engleză le-a impus chinezilor, în numele libertăţii comerţului şi al civilizaţiei occidentale, consumul de opiu.

După China, îi vine rîndul Argentinei. Deloc sau prea puţin au folosit anii în care portul Buenos Aires a fost supus blocadei. Juan Manuel de Rosas, care impune să i se adore portretele şi guvernează înconjurat de bufoni înveşmîntaţi ca nişte regi, tot mai refuză să deschidă rîurile argentiniene. Bancherii şi negustorii englezi şi francezi cer de ani de zile ca o asemenea insolenţă să nu rămînă nepedepsită.

Nenumăraţi argentinieni cad în luptele de apărare, dar navele de război ale celor două ţări, cele mai puternice din lume, rup în sfîrşit, cu salve de tun, lanţurile întinse pe fluviul Paraná. *(271 şi 336)*

1847 / Ciudad de México

Cucerirea

— *Mexicul scînteiază sub privirile noastre* — rostise, plin de încîntare, preşedintele Adams la începutul secolului.

De pe urma primei muşcături, Mexicul a rămas fără Texas.

Acum, Statele Unite au tot Mexicul pe farfurie.

Scanned with OKEN Scanner

Generalul Santa Anna, priceput în retrageri, fuge spre sud, lăsînd în urmă o dîră de spade şi cadavre prăbuşite în şanţuri. Din înfrîngere în înfrîngere, armata lui de soldaţi plini de răni, nemîncaţi, neplătiţi dă înapoi, tîrînd după ea tunurile bătrîne trase de catîri. O urmează liota de femei care poartă în spinare, în coşuri încăpătoare, turtiţe de mălai, zdrenţe şi copii dezbrăcaţi. Armata generalului Santa Anna, cu ofiţerii ei mai numeroşi decît soldaţii, e bună doar să ucidă compatrioţi săraci.

În castelul Chapultepec, cadeţii mexicani, aproape nişte copii, nu se predau. Rezistă sub loviturile de tun cu o încăpăţînare care nu vine din speranţă. Peste trupurile lor se prăbuşesc pietrele. Printre pietre, învingătorii înfig drapelul cu dungi şi stele, care se ridică prin fum deasupra văii.

Cuceritorii intră în capitală. Ciudad de México : opt ingineri, două mii de preoţi, două mii cinci sute de avocaţi, douăzeci de mii de cerşetori.

Poporul, ghemuit, mîrîie. De pe terasele caselor plouă cu pietre. *(7, 127, 128 şi 187)*

1848 / Guadalupe Hidalgo *

Cuceritorii

La Washington, preşedintele Polk proclamă că naţiunea sa e deja mai întinsă decît Europa. Nimeni nu se poate opune asaltului acestei tinere şi devoratoare ţări. Statele Unite cresc neîncetat spre Sud şi spre Vest, ucigînd indieni, călcîndu-şi vecinii în picioare sau plătind. Au cumpărat Louisiana de la Napoleon şi îi oferă Spaniei o sută de milioane de dolari pentru insula Cuba.

Dar dreptul de cucerire este şi mai glorios, şi mai ieftin. Tratatul cu Mexicul se semnează în orăşelul Guadalupe Hidalgo. Cu pistolul în piept, Mexicul le cedează Statelor Unite jumătate din teritoriu. *(128)*

1848 / Ciudad de México

Irlandezii

În Piaţa Mare din Ciudad de México, învingătorii împart pedepse. Îi biciuiesc pe mexicanii răzvrătiţi. Dezertorilor irlandezi le însemnează faţa cu fierul roşu şi apoi îi atîrnă în streang.

Batalionul irlandez Saint Patrick a sosit alături de cotropitori, dar a luptat alături de cotropiţi. Din Nord pînă la Molino del Rey, irlandezii au împărtăşit soarta nenorocită a mexicanilor. Mulţi au căzut apărînd, fără muniţii, mănăstirea din Churubusco. Însemnaţi cu fierul roşu, prizonierii se leagănă în spînzurători. *(128)*

---

* ***Guadalupe Hidalgo*** (astăzi Gustavo A. Madero) — oraş în Mexic, la nord de Capitală.

Scanned with OKEN Scanner

1848 / Ibiray

Un bătrîn cu poncho alb într-o casă de piatră roşie

Niciodată nu i-au plăcut oraşele. Iubirea lui se răsfrînge asupra unei grădini de zarzavat din Paraguay şi a unei căruţe, o tărăboanţă încărcată cu buruieni de leac. Un băţ îl ajută la mers, iar negrul Ansina, un gaucho care improvizează versuri cu incredibilă uşurinţă, îl ajută să-şi muncească pămîntul şi să întîmpine cu bucurie lumina cea de toate zilele.

— *José Artigas, la dispoziţia dumneavoastră.*

Pe puţinii vizitatori care vin din Uruguay îi primeşte cu mate, cu respect şi cu puţine cuvinte :

— *Aşadar, numele meu încă mai răsună pe acolo.*

Are mai bine de optzeci de ani, dintre care douăzeci i-a petrecut în exil, şi refuză să se întoarcă. Nici ideile în care a crezut, nici oamenii pe care i-a iubit n-au avut parte de izbîndă. Artigas ştie foarte bine cît de tare dor lumea şi amintirile ; de aceea preferă să tacă. Nici o buruiană din lume nu poate închide rănile sufletului. *(277)*

José Artigas văzut de Domingo Faustino Sarmiento

Era un tîlhar la drumul mare, nici mai mult, nici mai puţin. Treizeci de ani de practică într-ale asasinatului sau hoţiei oferă, fără putinţă de tăgadă, dreptul de a comanda ţărănimea indiană aţîţată de o revoluţie politică, numele îngrozitor al lui Artigas rămînînd pe vecie săpat în amintirea ei ca şef de bandiţi... Cine îi dădea ascultare ? Rasele de indieni, înapoiate sau sălbatice pe care le conducea datorită dreptului celui mai sălbatic, celui mai crud, celui mai înverşunat duşman al albilor... Necivilizat, pentru că niciodată nu a frecventat oraşele, străin de orice tradiţie omenească de guvernare liberă ; şi, cu toate că era alb, a fost conducător al indigenilor mai neciopliţi chiar decît el... Judecînd antecedentele şi actele lui Artigas, simţim un fel de răzvrătire a raţiunii, a instinctelor omului de rasă albă, cînd aflăm că cineva ar dori să-i atribuie vreo gîndire politică sau vreun sentiment omenesc. (311)

1848 / Buenos Aires

Îndrăgostiţii (I)

Dramatis personae :

CAMILA O'GORMAN. Născută în Buenos Aires, într-o casă cu multe încăperi, cu douăzeci de ani în urmă. Educată într-o atmosferă monahală pentru a deveni rînd pe rînd fecioară, soţie şi mamă, urmînd drumul drept care conduce spre pacea conjugală, cusutul la gherghef, se-

Scanned with OKEN Scanner

ratele muzicale și rugăciunile rostite cu un șal negru pe cap. A fugit cu preotul paroh al bisericii Ajutorul. Ideea a fost a ei.

LADISLAO GUTIÉRREZ. Ministru al lui Dumnezeu. Douăzeci și cinci de ani. Nepot al guvernatorului din Tucumán. Și-a pierdut somnul din ziua cînd a pus ostia pe limba femeii acesteia îngenuncheate la lumina lumînărilor. A sfîrșit prin a azvîrli cît colo cartea de rugăciuni și sutana și a dezlănțuit un fîlfîit de aripi de îngeri și de porumbei.

ADOLFO O'GORMAN. Înaintea fiecărei mese, tronînd în mijlocul unei sufragerii de mahon, recită cele zece porunci. Casta lui soție i-a dăruit un fiu preot, un alt fiu polițist și o fiică fugară. Părinte exemplar, e primul care cere o pedeapsă exemplară pentru *scandalul îngrozitor* care-i face familia de rușine. Într-o scrisoare adresată lui Juan Manuel de Rosas cere măsuri dure *împotriva actului celui mai atroce, nemaiauzit pînă acum în țară.*

FELIPE ELORTONDO Y PALACIO. Secretar al Curiei. Și el îi scrie lui Rosas, cerînd prinderea îndrăgostiților și pedepsirea lor nemiloasă, pentru ca în viitor asemenea crime să nu se mai repete. În scrisoare are grijă să precizeze că el personal n-a avut nici un amestec în numirea preotului Gutiérrez, numire care s-a datorat în exclusivitate episcopului.

JUAN MANUEL DE ROSAS : Ordonă urmărirea îndrăgostiților. Din Buenos Aires, mesagerii își iau zborul. Poartă cu ei un petic de hîrtie conținînd descrierea fugarilor. Camila : *albă, cu ochi negri plăcuți la vedere ; înaltă, subțirică, bine proporționată.* Ladislao : *brunet, subțirel, cu barbă stufoasă și păr cîrlionțat.* Se va face dreptate, promite Rosas, *pentru a da satisfacție religiei și legilor și a împiedica stricarea moravurilor, libertinajul și încălcarea ordinii.* Toată țara stă la pîndă.

Mai participă :

PRESA DE OPOZIȚIE. Din Montevideo, Valparaíso și La Paz, dușmanii lui Rosas invocă morala publică. „El Mercurio Chileno" scrie : *Îngrozitoarea corupție a moravurilor a atins sub tirania înspăimîntătoare a lui „Caligula din La Plata" asemenea extreme, încît necuvioșii și sacrilegii preoți din Buenos Aires fug cu fetele din înalta societate fără ca infamul satrap să adopte vreo măsură împotriva unor imoralități atît de monstruoase.*

CAII. Îi poartă pe îndrăgostiți spre nord, peste cîmpuri, ocolind orașele. Cel al lui Ladislao are părul auriu și picioarele înalte. Cel al Camilei e cenușiu, gras și berc. Dorm, alături de călărețiii lor, sub cerul liber. Sînt neobosiți.

BAGAJELE. Al lui : un poncho de lînă, cîteva haine, o pereche de cuțite și două pistoale, un amnar, o cravată de mătase și o călimară de sticlă. Al ei : un șal de mătase, cîteva rochii, patru jupoane de sfoară, un evantai, o pereche de mănuși, un pieptene și un cerceluș de aur, rupt. *(166 și 219)*

Îndrăgostiții (II)

Eroarea de a fi doi se corectează în timpul nopții.

Scanned with OKEN Scanner

1848 / Santos Lugares

Îndrăgostiții (III)

Au fugit vara. Petrec toamna în portul Goya, pe malurile fluviului Paraná. Acolo își schimbă numele. Iarna sînt descoperiți și prinși.

Sînt duși spre Sud, în trăsuri separate. Roțile lasă în urmă răni.

În închisoarea Santos Lugares, adică Locurile Sfinte, sînt închiși în celule separate.

Dacă își vor cere iertare, vor fi iertați. Camila, însărcinată, n-are remușcări. Ladislao, nici atît. Li se leagă picioarele în lanțuri. Un preot unge fiarele cu apă sfințită.

Sînt împușcați în curte, legați la ochi. *(219)*

1848 / Bacalar

Cecilio Chi

Știuleții au vorbit, vestind foametea. În regiunea mexicană a Yucatanului, plantațiile nesfîrșite de trestie de zahăr înghit culturile de porumb. La fel ca în Africa, oamenii sînt cumpărați cu butoiașe de rachiu. Biciul spune că *indienii aud cu spinarea.*

Și izbucnește războiul. Sătui să tot moară în războaie care nu sînt ale lor, indienii răspund chemării tobelor scobite în trunchiuri de copac. Răsar din hățișuri, din noapte, din neant, cu un machete într-o mînă și o făclie în cealaltă. O dată cu plantațiile ard stăpînii și fiii stăpînilor lor ; și mai ard hîrțoagele în care sînt înscrise datoriile, datorii atît de mari, că îi prefac în sclavi și pe indieni și pe urmașii lor.

Vîrtejul maiaș rade totul în calea lui. Cecilio Chi pornește la atac în fruntea celor cincisprezece mii de indieni ai săi, înfruntînd tunurile care trag fără să mai fie nevoie să ochească. Unul după altul, cad trufașul Valladolid de Yucatán, orașul care se credea nobil, închipuindu-și că se ridică în buricul Castiliei, și Bacalarul și multe alte sate și garnizoane.

Cecilio Chi extermină dușmanii invocîndu-l pe răzvrătitul de odinioară, Jacinto Canek, și pe vechiul profet Chilam Balam. Dă de știre că sîngele va scălda piața din Mérida, ajungînd pînă la gleznele locuitorilor. Le oferă rachiu și focuri de artificii sfinților din toate localitățile ocupate. Și dacă sfințișorii refuză să treacă de partea lui, încăpățînîndu-se să rămînă în slujba stăpînilor, Cecilio Chi îi scurtează de cap cu lovituri de machete și îi aruncă pe foc. *(144 și 273)*

1849 / Malurile rîului Platte

Un călăreț numit Vărsat

Unul din patru indieni pawnees a murit anul acesta de vărsat sau de holeră. Kiowas, dușmanii lor dintotdeauna, au scăpat mulțumită Unchiașului Saynday.

Scanned with OKEN Scanner

Bătrînul cel viclean străbătea îndurerat păşunile. *Lumea mea nu mai e*, spunea el, căutînd în zadar cerbi şi bizoni, iar rîul Washita îi dădea lut roşu în loc de apă limpede. *În curînd, neamul meu kiowa va fi îngrădit ca vacile.* Gîndurile cele negre nu-i mai dădeau pace, cînd, deodată, Unchiaşul Saynday a văzut că dinspre răsărit se ridica o imensă pată neagră. Pata creştea neîncetat, acoperind soarele şi nemărginirea cîmpiei. Cînd s-a apropiat, şi-a dat seama că pata era un călăreţ învesmîntat în negru, cu o pălărie neagră pe cap şi călare pe un cal negru. Faţa îi era brăzdată de cicatrice îngrozitoare.

— Numele meu e Vărsat — s-a prezentat călăreţul.

— N-am auzit de tine — i-a răspuns Saynday.

— Vin de departe, de pe celălalt ţărm al mării — i-a explicat necunoscutul. Şi aduc cu mine moartea.

Şi a întrebat de indienii kiowas. Unchiaşul Saynday a reuşit să-l abată din drum. I-a explicat că indienii kiowas nu meritau osteneala să se ocupe de ei, fiindcă erau un neam sărman şi pricăjit, dar i-a recomandat pe indienii pawnees, care sînt mulţi la număr, frumoşi şi puternici, şi i-a arătat rîurile unde îi poate găsi. *(198)*

1849 / San Francisco

Aurul Californiei

Din Valparaíso, chilienii vin în masă. Aduc cu ei o pereche de ghete şi un cuţit, un felinar şi o lopată.

Poarta aurului, aşa se numeşte acum intrarea în portul San Francisco. Pînă mai ieri, San Francisco era sătucul mexican Yerbas Buenas. În ţinuturile acestea, smulse cu japca din trupul Mexicului, s-au găsit pepite de aur curat cîntărind trei kilograme.

Golful a devenit neîncăpător. Corăbiile aruncă ancora, iar aventurierii îşi iau zborul dincolo de dealuri. Nimeni nu-şi pierde vremea salutînd sau admirînd peisajul. Cartoforul îşi afundă în noroi ghetele de lac :

— *Trăiască zarurile măsluite, trăiască asul de treflă !*

De cum a pus piciorul pe pămîntul acesta, orice coate-goale se preface în rege, iar frumoasa care îl dispreţuia plesneşte acum de ciudă. Vicente Pérez Rosales, de curînd sosit, ascultă gîndurile compatrioţilor săi : „Acum chiar că am talent. Cine a mai pomenit în Chile netot cu bani ?“ *Aici, cine pierde vremea pierde aur.* Mulţimea e în fierbere : loviturile de ciocan sfîşie aerul, pămîntul se cutremură ca în durerile facerii. Ca din senin apar corturile în care se vînd unelte, băutură şi carne uscată, în schimbul pungilor de piele burduşite cu praf de aur. Croncăne corbii şi croncăne oamenii, haite de bărbaţi de toate naţiile. Zi şi noapte, se vînzolesc redingotele şi vestoanele marinăreşti, blănurile de Oregon şi bonetele din regiunea chiliană Maule, pumnalele franţuzeşti, pălăriile chinezeşti, cizmele ruseşti şi cartuşele lucitoare de la cingătoarea văcarilor.

O chiliancă plăcută la vedere zîmbeşte şi ea cum poate sub umbreluţa dantelată, strînsă în corset şi încolţită de mulţimea care o poartă

Scanned with OKEN Scanner

pe braţe prin glodul pietruit cu sticle sparte. În portul acesta, numele ei e Rosarito Améstica. Cu un număr tainic de ani în urmă, cînd s-a născut în Quilicura, o chema Rosarito Izquierdo ; apoi, în Talcahuano a fost Rosarito Villaseca, în Talca — Rosarito Toro, iar în Valparaíso — Rosarito Montalva.

De la pupa unei corăbii se conduce licitaţia. Mulţimea are de ales. Una după alta, apar şi dispar frumuseţile, expuse privirilor şi lăudate cu vorbe gîlgîitoare : *uitaţi-vă domnilor ce siluetă cîtă tinereţe cîtă frumuseţe cîtă...*

— Cine oferă mai mult ? — grăbeşte vînzătorul. Cine oferă mai mult pentru această floare rară ? *(256)*

1849 / El Molino

Erau deja aici

Omul jinduieşte, iar aurul străluceşte în nisip şi printre pietre. Scînteieri de aur înveselesc aerul ; aurul, ascultător, vine în mîinile omului din fundul rîurilor şi al ponoarelor californiene.

El Molino e una dintre multele tabere ridicate pe malul aurului. Într-o zi, minerii din El Molino zăresc nişte firişoare încăpăţînate de fum înălţîndu-se dinspre munţii îndepărtaţi acoperiţi cu chiparoşi. În întunericul nopţii, un şir de focuri îşi bate joc de adierea vîntului. Cineva recunoaşte semnalele : telegraful indienilor cheamă la război împotriva intruşilor.

Fără să pregete, minerii formează un detaşament de o sută şaptezeci de carabine şi atacă prin surprindere. Aduc cu ei peste o sută de prizonieri şi împuşcă cincisprezece drept învăţare de minte. *(256)*

Cenuşă

De cînd avusese visul cu Iepurele Alb, bătrînul n-a mai vorbit de altceva. Îi venea greu să vorbească, dar de ani de zile nu se mai putea opri. Trecerea vremii îi stinsese privirea şi îl cocîrjase fără leac. Trăia într-un coş, cu faţa ascunsă între genunchii sfrijiţi, pregătindu-se să se întoarcă în pîntecele pămîntului. Vîrît în coş, călătorea purtat pe spinarea vreunui fiu sau vreunui nepot de-al său, povestindu-le tuturor visul : *Iepurele Alb o să ne înghită,* se bîlbîia el. *Ne va înghiţi seminţele, iarba, viaţa.* Spunea că Iepurele Alb avea să vină călare pe un animal mai mare decît cerbul, un animal cu picioarele rotunde şi cu păr pe gît.

Bătrînul n-a mai apucat să vadă febra aurului pe pămînturile Californiei. Înainte ca minerii să vină călare, a dat de ştire :

— *Bătrîna rădăcină e pregătită să crească.*

L-au ars în coş, pe un morman de lemne alese chiar de el. *(229)*

Scanned with OKEN Scanner

1849 / Baltimore

Poe

În faţa unei taverne din Baltimore, muribundul zace cu faţa în jos, răscrăcărat, înecîndu-se în propria lui vomitătură. În zori, o mînă miloasă îl tîrăşte la spital ; şi doar atît ; şi pe vecie.

Edgar Allan Poe, fiul unor zdrenţăroşi comedianţi rătăcitori, poet vagabond, vinovat dovedit şi mărturisit de nesupunere şi delir, fusese condamnat de tribunale nevăzute şi sfîrtecat de cleşti invizibili.

S-a pierdut căutîndu-se. Nu căutînd aurul Californiei, nu : căutîndu-se. *(99 şi 260)*

1849 / San Francisco

Pantalonii lui Levi

Strălucirile violenţei şi ale minunilor nu-l orbesc pe Levi Strauss, sosit din îndepărtata Bavarie. Cît ai clipi din ochi, Levi îşi dă seama că aici cerşetorul devine milionar, iar milionarul cerşetor sau stîrv cît ai amesteca pachetul de cărţi de joc sau cît ai trage cocoşul armei. Şi clipind din ochi, Levi descoperă că pantalonii se sfîşie repede în minele acestea californiene şi hotărăşte să dea o mai bună întrebuinţare ţesăturilor pe care le-a adus cu el. De acum înainte nu va mai vinde pînză de cort sau corturi de campanie. Va vinde pantaloni, pantaloni aspri pentru bărbaţii aspri care trudesc în aspra muncă de excavare pe rîuri şi în galerii. Ca să nu plesnească cusăturile, le întăreşte cu ţinte de cupru. În spate, sub centură, Levi îşi ştanţează numele pe o etichetă de piele.

În curînd, văcarii din întregul Vest vor adopta pantalonii aceştia de serj albastru de Nîmes pe care nici trecerea anilor, nici soarele nu lasă urme. *(113)*

1850 / San Francisco

Calea dezvoltării

Chilianul Pérez Rosales îşi caută norocul prin minele californiene. Aflînd că la cîteva mile de San Francisco mîncarea, orice mîncare, se vinde la preţuri fabuloase, face rost de cîţiva saci de pastramă plină de viermi şi de cîteva borcane de dulceaţă zaharisită şi cumpără o şalupă. Şi tocmai se desprinde de cheu, cînd un vameş îl întoarce din drum, ameninţîndu-l cu carabina :

— *Stai !*

Şalupa nu poate naviga pe nici un rîu din Statele Unite, *pentru că a fost construită în străinătate şi nu are chila din lemn nord-american.*

Statele Unite îşi apără piaţa naţională din timpurile primului preşedinte. Livrează bumbac Angliei, dar taxele vamale taie calea stofelor englezeşti şi oricărui alt produs care i-ar putea ameninţa industria. Plan-

tatorii din Sud vor haine englezești, mult mai bune și mai ieftine, și se plîng tot timpul că țesătoriile din Nord le vîră pe gît, de la scutecele noilor născuți pînă la giulgiul morților, pînzeturi urîte și scumpe. *(162 și 256)*

1850 / Buenos Aires

Calea subdezvoltării : Gîndirea lui Domingo Faustino Sarmiento

Noi nu sîntem nici industriași, nici navigatori, iar Europa ne va pune la dispoziție, multe secole de acum înainte, produsele ei în schimbul materiilor noastre prime. (310)

1850 / Fluviul La Plata

Buenos Aires și Montevideo la mijlocul veacului

Din jilțul lui de la Academia Franceză, poetul Xavier Marmier navighează pînă pe cheiurile de pe fluviul La Plata.

Marile puteri europene au ajuns la un acord cu Rosas. Blocada portului Buenos Aires a fost ridicată. Cînd străbate strada Peru, Marmier se crede pe rue Vivienne. În vitrine, zărește mătăsuri de Lyon și ultimele numere din „Journal de Modes", romane de Dumas și Sandeau și poezii de Musset ; dar la umbra colonadelor care împodobesc clădirea Consiliului Municipal se odihnesc negri desculți în uniforme soldățești, iar caldarîmul răsună de pașii apăsați ai cîte unui gaucho.

Cineva îi explică lui Marmier că nici un gaucho nu nenorocește pe nimeni înainte de a săruta lama cuțitului și a jura pe Preacurata ; iar dacă defunctul era o ființă dragă, spintecătorul îl suie pe cal și îl leagă de șa, ca să intre în cimitir călare. Mai departe, în piețele de la periferie, Marmier descoperă căruțele, corăbii ale pampasului care aduc din interiorul țării piei și grîne, iar la întoarcere gem sub greutatea pînzeturilor și a băuturilor fine sosite din Le Havre sau din Liverpool.

Poetul trece rîul. Sînt șapte ani de cînd Montevideo e asediat din spate, hărțuit de armata de gauchos a generalului Oribe, dar orașul supraviețuiește, întors cu fața spre fluviul-mare, mulțumită vaselor franceze care scaldă cheiurile în mărfuri și în bani. Unul dintre ziarele din Montevideo se numește „Le Patriote Français", iar majoritatea populației e franceză. În refugiul dușmanilor lui Rosas, notează Marmier, *bogații au sărăcit și cu toții au înnebunit.* Cu o uncie de aur, un cavaler cumpără o camelie care va împodobi părul logodnicei, iar amfitrioana îi oferă oaspetelui un buchețel de caprifoi într-o ramă de argint, rubine și smaralde. Pentru doamnele din Montevideo, războiul dintre avangardiste și conservatoare pare mai important decît războiul împotriva țăranilor uruguayeni, război adevărat, cu morți adevărați. Avangardistele poartă părul scurt, iar conservatoarele se mîndresc cu pieptănăturile lor bogate. *(196)*

Scanned with OKEN Scanner

1850 / Paris

Dumas

Alexandre Dumas îşi suflecă mînecile de batist fin şi, dintr-o suflare, aşterne pe hîrtie epopeea intitulată *Montevideo sau noua Troie.*

Romancierul, bărbat plin de fantezie şi ros de lăcomie, a fixat la cinci mii de franci preţul acestei isprăvi a imaginaţiei sale profesionale. Numeşte *munte* dealul amărît de lîngă Montevideo şi transformă în epopee grecească războiul negustorilor străini împotriva călăreţilor gauchos. Oştile lui Giuseppe Garibaldi, care se luptă pentru Montevideo, nu înalţă drapelul Uruguayului, ci clasica hîrcă a piraţilor, cu două oase încrucişate pe un fond negru ; în romanul acesta pe care Dumas l-a scris la comandă nu apar decît martiri şi titani apărători ai oraşului aproape francez. *(101)*

1850 / Montevideo

Lautréamont la patru ani

În portul Montevideo s-a născut Isidore Ducasse. Un dublu zid fortificat desparte oraşul asediat de cîmpurile dimprejur. Isidore creşte năucit de bubuitul tunurilor şi vede muribunzii trecînd atîrnaţi de cai.

Paşii îl poartă către mare. Pe ţărm, cu faţa în vînt, întreabă marea încotro se îndreaptă muzica după ce iese din vioară, unde se duce soarele cînd se lasă seara şi spre ce tărîm pleacă morţii. Isidore întreabă marea unde i-a plecat mama, femeia aceea pe care el nu reuşeşte să şi-o amintească, nici nu trebuie s-o pomenească, nici nu şi-o poate închipui. Cineva i-a spus că ceilalţi morţi au alungat-o din cimitir. Marea, care nu tace niciodată, nu-i răspunde ; iar copilul o rupe la fugă, pe mal în sus, şi plîngînd îmbrăţişează cu toate puterile un copac enorm, ca să nu se prăbuşească. *(181)*

1850 / Chan Santa Cruz

Crucea care vorbeşte

De trei ani şi mai bine durează războiul indian din Yucatán. Rezultatul : peste o sută cincizeci de mii de morţi şi o sută de mii de fugari. Populaţia s-a redus la jumătate.

Una dintre căpeteniile răzmeriţei, metisul José María Barrera, îi conduce pe indieni spre o peşteră din inima selvei. Acolo, la umbra unui mahon înalt, curge un izvor cu apă limpede. Din mahon s-a născut cruciuliţa care vorbeşte.

Scanned with OKEN Scanner

Crucea spune în limba maya :

— *A sosit timpul ca Yucatánul să se răzvrătească. Eu cad în fiecare clipă, hărțuită, găurită cu cuțitul, ciomăgită. Eu umblu prin Yucatán ca să-i mîntuiesc pe indienii mei iubiți...*

Crucea nu e mai mare ca degetul. Indienii o înveșmîntează. Îi pun cămașă fără mîneci și fustă ; o împodobesc cu ațe colorate. Ea îi va aduna pe cei împrăștiați. *(273)*

1851 / Latacunga

„Umblu rătăcitor și gol..."

— *În loc să ne gîndim la mezi, la perși și la egipteni, să ne gîndim la indieni. Mai de folos ne este să-l înțelegem pe indian decît pe Ovidiu. Începeți cursurile despre indieni, domnule rector.*

Simón Rodríguez își oferă sfaturile colegiului din Latacunga, Ecuador : ca o catedră de limba quechua să ia locul celei de latină, iar fizica să fie predată în locul teologiei. Ca distinsul colegiu să înalțe o fabrică de dale de piatră și alta de sticlă. Să fie predate meșteșugurile zidăriei, dulgheriei și fierăriei.

Pe țărmurile Pacificului și prin Munții Anzi, don Simón umblă din sat în sat. Niciodată n-a vrut să fie copac, ci vînt. De un sfert de veac stîrnește praful pe drumurile Americii. De cînd Sucre l-a alungat din Chuquisaca, a întemeiat o mulțime de școli și de fabrici de lumînări și a publicat cîteva cărți necitite de nimeni. El cu mîinile lui și-a cules cărțile, literă cu literă, pentru că toți tipografii își declară neputința în fața atîtor chei și tabele sinoptice. Bătrînul vagabond, chel, urît și pîntecos, tăbăcit de soare și de vînt, duce la spinare un cufăr înțesat cu manuscrise condamnate de absoluta lipsă a banilor și a cititorilor. Haine, în afară de ce-i pe el, n-are altele.

Bolívar îl numea *profesore al meu, Socrate al meu.* Îi spunea : *Dumneata mi-ai modelat sufletul în măreție și frumusețe.* Lumea își mușcă buzele, ca să nu pufnească în rîs, cînd nebunul Rodríguez se lansează în obișnuitele-i perorații despre destinul tragic al pămînturilor hispanoamericane.

— *Orbi sîntem ! Orbi !*

Nu-l ascultă aproape nimeni și nimeni nu-l crede. Se zvonește despre el că ar fi evreu, pentru că pe unde trece seamănă copii pe care nu-i botează cu nume de sfinți, ci le spune Choclo (Știulete), Zapallo (Dovleac), Zanahoria (Morcov) și alte asemenea erezii. Și-a schimbat de trei ori numele ; afirmă că s-a născut în Caracas, dar tot el povestește că s-a născut în Philadelphia sau în Sanlúcar de Barrameda. Se mai zvonește că una dintre școlile lui, cea din Concepción, în Chile, a fost rasă de pe fața pămîntului în urma unui cutremur trimis de Dumnezeu, care tare s-a mai mîniat cînd a aflat că don Simón preda anatomia plimbîndu-se gol prin fața elevilor.

Pe zi ce trece, don Simón e tot mai singur. Cel mai îndrăzneț, cel mai vrednic să fie iubit dintre gînditorii Americii e tot mai singur.

La optzeci de ani, scrie :

Scanned with OKEN Scanner

— Am vrut să prefac pămîntul într-un paradis al tuturor. Dar l-am transformat într-un iad pentru mine. (298)

Ideile lui Simón Rodriguez : „Sau inventăm sau sîntem pierduţi“

Priviţi cum inventează Europa şi priviţi cum imită America !

Unii iau drept prosperitate priveliştea porturilor pline de nave... străine şi a caselor lor transformate în depozite de mărfuri... străine. Zilnic soseşte cîte un colet de haine gata confecţionate şi chiar şi de bonete pentru indieni. În curînd vor apărea pachetele aurii, cu însemnele coroanei, conţinînd argilă pregătită „printr-o nouă metodă“, pentru copiii obişnuiţi să mănînce pămînt.

Femeile îşi mărturisesc păcatele în franceză ! Iar misionarii iartă de păcate în spaniolă !

America nu trebuie să imite cu slugărnicie, ci să fie originală.

Înţelepciunea Europei şi prosperitatea Statelor Unite sînt, în America, doi duşmani ai libertăţii de gîndire. Noile republici nu vor să admită ceea ce nu are paşaport... Oamenii de stat ai acelor naţiuni n-au consultat pentru instituţiile lor decît raţiunea ; iar raţiunea au găsit-o pe pămînt. Imitaţi originalitatea, dacă tot sînteţi puşi pe imitat !

Unde să ne căuăm modelele ? Sîntem independenţi, dar nu sîntem liberi ; stăpîni ai pămîntului, dar nu şi propriii noştri stăpîni.

Să deschidem istoria : şi pentru ceea ce e încă nescris, să citim fiecare în memorie. (285)

1851 / La Serena

Precursorii

Mizeria înseamnă să nu ştii să gîndeşti şi să nu-ţi umpli memoria cu alte amintiri decît cele ale durerii, spune Francisco Bilbao, şi mai spune că exploatarea omului de către om nu-i lasă omului timp să fie om. Societatea e împărţită între cei care pot totul şi cei care fac totul. Pentru ca Chile, *uriaşul înmormîntat sub un munte,* să renască, trebuie să se pună capăt sistemului care-i neagă adăpostul celui care construieşte palate şi îl îmbracă în zdrenţe pe cel care ţese cele mai bune veşminte.

Precursorii socialismului din Chile încă nu au împlinit treizeci de ani. Francisco Bilbao şi Santiago Arcos, tineri în frac, educaţi la Paris, şi-au trădat clasa. În căutarea unei *societăţi solidare,* au dezlănţuit anul acesta, în întreaga ţară, cîteva insurecţii militare şi răscoale populare împotriva personajelor sus-puse, a clerului şi a proprietăţii private.

În ultima zi a anului, în oraşul La Serena se prăbuşeşte ultimul bastion revoluţionar. Numeroşi roşii cad în faţa plutoanelor de execuţie. Bilbao, care cu alt prilej a scăpat deghizat în femeie, de data aceasta fuge pe acoperişuri şi pleacă în exil în sutană şi cu o carte de rugăciuni sub braţ. (39)

Scanned with OKEN Scanner

1852 / Santiago de Chile

„Ce a însemnat independența pentru cei săraci ?“ se întreabă, din închisoare, chilianul Santiago Arcos

De la independență încoace, cîrmuirea a fost și este în mîinile celor bogați. Săracii au fost soldați, au format milițiile naționale, au votat cum le-au poruncit patronii, au lucrat pămîntul, au săpat canale, au muncit în mine, au purtat poveri, au cultivat pămîntul, s-au spetit muncind pentru un real și jumătate, au fost biciuiți, legați la butuc... Săracii s-au bucurat de pe urma glorioasei independențe tot atît cît s-au bucurat și caii care în Chacabuco și la Maipú au dat năvală asupra trupelor regelui. (306)

Poporul din Chile cîntă întru gloria Paradisului

Sfîntul Petru, ca patron,
a adus bere și vin
și o tablă de slănină,
plus puțină tocătură,
băutură de te fură
și un coș plin cu turtițe
și cu neamul lui ceresc
s-au pus toți pe-un chefuleț,
colo, pînă obosesc.

Și era de-acum tîrziu
Cînd și-a spus sfîntul Anton :
„Fiu al dracu' dacă mint,
da' de-abia de-acu' mă-ncing !
O s-o fac lată și eu,
cum fac toți în jurul meu.
Și cu multă prevedere,
fără să mă știe nimeni,
îi trag una sfintei Clara
să-i ajungă toată vara“. (182)

1852 / Mendoza

Liniile din palmă

În Argentina, pînă și îngerii din altare poartă funde colorate. Cine nu face așa riscă să stîrnească mînia dictatorului. Ca mulți alți dușmani ai lui Rosas, doctorul Federico Mayer Arnold a cunoscut exilul și închisoarea.

Cu puțină vreme în urmă, tînărul profesor din Buenos Aires a publicat o carte la Santiago de Chile. Cartea, pigmentată cu citate în franceză, engleză și latină, începea așa : *Doar douăzeci și doi de ani ! Trei orașe m-au gonit de la sînul lor și patru închisori m-au primit cu brațele*

Scanned with OKEN Scanner

deschise. Dar eu i-am aruncat despotului în față gîndirea mea liberă ! Îmi lansez din nou ideile în lume și aștept, fără teamă, ce mi-e sortit.

Două luni mai tîrziu, pe cînd dădea colțul unei străzi, doctorul Federico Mayer Arnold s-a prăbușit într-o baltă de sînge. Dar nu din ordinul tiranului : soacra lui Federico, doña María, născută în Mendoza, femeie cu suflet cîinos, e cea care a plătit cuțitarii. A poruncit să i se facă de petrecanie ginerelui ei, fiindcă nu-i era pe plac. *(14)*

1853 / La Cruz

Comoara iezuiților

Ea știe. De aceea o urmărește corbul : zboară după ea în fiecare dimineață, în drum spre liturghie, și o așteaptă la ușa bisericii pînă iese.

A împlinit o sută de ani. Va dezvălui taina pe patul de moarte. Dacă nu, Providența Divină o s-o pedepsească.

— *Peste trei zile* — promite ea.

Și după trei zile :

— *Luna viitoare !*

Și după ce s-a scurs și luna asta :

— *Să trăim pînă mîine și-om vedea.*

Cînd o strîng cu ușa, cască ochii mari și face pe mirata sau o pufnește rîsul și începe să bată din picioare, de parcă faptul că a ajuns pînă la vîrsta pe care o are ar fi cine știe ce dovadă de viclenie.

În La Cruz, toată lumea știe că ea știe. Era o copilă cînd i-a ajutat pe iezuiți să îngroape comoara în pădurile din Misiones, dar n-a uitat.

Odată, profitînd de absența ei, vecinii au deschis vechiul scrin pe care stătea așezată cît e ziulica de mare. Înăuntru n-au dat peste nici un săculeț doldora de aur. Au găsit doar buricele uscate ale celor unsprezece copii ai ei.

Dar vine și agonia. Tot satul s-a adunat la picioarele patului. Ea deschide și închide gura ca un pește pe uscat, vrînd parcă să spună ceva.

Moare ca o sfîntă. Taina era singurul lucru pe care-l avusese în viață și se stinge fără să-l dea. *(147)*

1853 / Paita

Tustrei

Nu mai e îmbrăcată în uniformă de căpitan, nu mai trage cu pistolul, nici nu mai umblă călare. N-o mai țin picioarele, iar trupul îi dă pe dinafară de grăsime ; stă însă în scaunul ei de invalidă de parcă ar fi așezată pe tron și curăță portocale și goiave cu mîinile cele mai frumoase din lume.

Înconjurată de urcioare de lut, Manuela Sáenz tronează în umbra portalului. Ceva mai încolo, printre dealuri de culoarea morții, se deschide golful Paita. Surghiunită în portul acesta peruvian, Manuela trăiește de pe urma dulciurilor și a conservelor de fructe. Vasele se opresc să-i cum-

Scanned with OKEN Scanner

pere marfa. Bunătăţilor pregătite de ea le-a mers vestea. Vînătorilor de balene le lasă gura apă numai cînd se gîndesc la ele.

După căderea nopţii, Manuela se distrează aruncînd resturi de mîncare cîinilor vagabonzi, pe care i-a botezat cu nume ale generalilor care i-au fost necredincioşi lui Bolívar. În timp ce Santander, Páez, Córdoba, Lamar şi Santa Cruz se sfîşie pentru un ciolan, faţa ei ca o lună plină se destinde într-un surîs ; îşi acoperă cu evantaiul gura ştirbă şi chicoteşte pe înfundate. Rîde cu tot trupul, scuturînd dantelele fluturate de adierea serii.

Din satul Amotape vine uneori s-o viziteze un vechi prieten. Rătăcitorul Simón Rodríguez se aşază într-un balansoar, lîngă Manuela, şi împreună fumează, tăifăsuiesc şi tac. Fiinţele cele mai dragi inimii lui Bolívar, profesorul şi iubita sa, schimbă brusc vorba dacă din întîmplare numele eroului se strecoară în discuţie.

După plecarea lui don Simón, Manuela cere să i se aducă sipetul de argint. Îl deschide cu o cheiţă ascunsă în sîn şi mîngîie scrisorile pe care Bolívar le trimisese *singurei femei,* hîrtii îngălbenite de vreme care mai păstrează vorbele lui : *Vreau să te văd şi să te revăd, să te ating, să te simt şi să mă îmbăt de mirosul tău...* Apoi cere oglinda şi se piaptănă îndelung, pentru ca el să n-o găsească ciufulită dacă o s-o caute în vis. *(295, 298 şi 343)*

1854 / Amotape

Un martor povesteşte cum s-a despărţit de lume Simón Rodríguez

De cum l-a văzut intrînd pe preotul din Amotape, don Simón s-a ridicat, s-a aşezat pe marginea patului, l-a poftit pe preot să ia loc pe singurul scaun şi a început să-i vorbească, rostind ceva asemănător unei dizertaţii materialiste. Preotul a rămas cu gura căscată şi abia dacă mai îndrăznea să scoată cîte un sunet încercînd să-l întrerupă... (298)

1855 / New York

Whitman

În lipsa unui editor, poetul plăteşte din buzunar ediţia *Firelor de iarbă.*

Waldo Emerson, teolog al Democraţiei, binecuvîntează cartea, dar critica o atacă pentru caracterul ei prozaic şi obscen.

În grandioasa elegie a lui Walt Whitman urlă mulţimile şi maşinile. Poetul îi îmbrăţişează pe Dumnezeu şi pe păcătoşi, pe indieni şi pe pionierii care îi anihilează, pe sclav şi pe stăpîn, victima şi călăul. Orice crimă se răscumpără în extazul lumii noi, America musculoasă şi înrobitoare, fără nici o datorie faţă de trecut, suflu al progresului care face din om tovarăşul omului şi îi dezlănţuie virilitatea şi frumuseţea. (358)

Scanned with OKEN Scanner

1855 / New York

Melville

Bărbosul navigator e un scriitor fără cititori. Cu patru ani în urmă a publicat povestea unui căpitan care urmărește balena albă pe mările și oceanele lumii, harpon de sînge în căutarea Răului, dar nimeni nu l-a băgat în seamă.

În vremurile acestea de euforie, pe pămînturile acestea nord-americane aflate în plină expansiune, glasul lui Herman Melville face notă discordantă. Cărțile lui denotă neîncredere în Civilizație, care îi rezervă sălbaticului rolul Diavolului și apoi îl obligă să-l joace, așa cum face căpitanul Ahab cu Moby Dick în nemărginirea oceanului. Cărțile sale resping Adevărul unic și obligatoriu pe care cîțiva oameni, crezîndu-se aleși, îl impun celorlalți. Cărțile sale nu cred în Viciu, nici în Virtute, umbre ale aceleiași nimicnicii, și ne învață că soarele e singura lampă demnă de încredere. *(211 și 328)*

1855 / Teritoriul Washington

„O să muriți sufocați de propriile voastre gunoaie", avertizează Seattle, șef indian

Pămîntul nu e frate cu omul alb, ci îi e dușman. După ce l-a cucerit, omul alb pleacă mai departe. Dar toate lucrurile sînt legate între ele. Ceea ce i se întîmplă pămîntului li se întîmplă și fiilor pămîntului...

Vacarmul orașelor îmi zgîrie auzul...

Pentru omul cu piele roșie aerul e ceva de preț. Aceasta pentru că toți împărțim aceeași răsuflare : animalele, copacii, oamenii. După cîteva zile, muribundul nu mai simte duhoarea propriului său trup...

N-are prea mare importanță unde ne vom petrece restul zilelor. Nu sînt multe. Cîteva ore, cîteva ierni. Și albii se vor duce. Poate chiar mai iute decît alte triburi. Dați-i înainte, murdăriți-vă paturile și într-o noapte o să muriți sufocați de propriile voastre gunoaie. (229)

Far West

Îl ascultă oare cineva pe bătrînul șef Seattle ? Indienii sînt condamnați, asemenea bizonilor și elanilor. Cine nu moare împușcat moare de foame sau de suferință. Din rezervația unde lîncezește, bătrînul șef Seattle vorbește în pustiu despre uzurpări și exterminări și spune vrute și nevrute despre memoria poporului său, care circulă prin seva copacilor.

Șuieră Coltul. Ca și Soarele, pionierii albi se îndreaptă spre Apus. O lumină de diamant îi călăuzește dinspre munți. Pămîntul făgăduinței îi va întineri pe cei care îl vor fecunda brăzdîndu-l cu plugul. Cît ai clipi din ochi, în singurătatea locuită de cactuși, indieni și șerpi răsar case și

Scanned with OKEN Scanner

străzi. Clima, se spune, este atît, dar atît de sănătoasă, că pentru a inaugura cimitirele singura soluţie e să dobori pe cineva cu un foc de armă.

Capitalismul adolescent, asaltator şi nesăţios, transformă tot ce atinge. Pădurea există pentru ca securea să o doboare, iar deşertul, ca să-l străbată linia ferată ; rîul valorează doar dacă ascunde în albia lui aur, iar munţii, dacă au măruntaie de cărbune sau de fier. Nimeni nu umblă. Toată lumea aleargă, zorită, mînată de la spate după umbra rătăcitoare a bogăţiei şi a puterii. Spaţiul există ca să fie învins de timp, iar timpul, ca să fie sacrificat pe altarul progresului. *(218)*

1856 / Granada

Walker

Fiul din Tennessee ucide dintr-un foc şi îngroapă fără epitaf. Are ochi de cenuşă. Nu rîde, nu bea. Mănîncă doar fiindcă trebuie. Nu i se ştie nici o femeie, de cînd i-a murit logodnica surdo-mută, iar Dumnezeu e singurul lui prieten de încredere. Îi place să i se spună Predestinatul. Se îmbracă în negru. Nu suportă să fie atins.

William Walker, cavaler din Sud, se proclamă preşedinte al Nicaraguei. Acoperă Piaţa Mare din Granada sub covoare roşii. Goarnele strălucesc în soare. Fanfara intonează marşuri militare nord-americane, în timp ce Walker îngenunchează şi depune jurămîntul cu o mînă pe Biblie. Îl salută douăzeci şi una de salve de tun. Îşi rosteşte discursul în engleză şi apoi ridică paharul cu apă şi toastează pentru preşedintele Statelor Unite, compatriotul şi stimatul lui coleg. Ambasadorul nord-american, John Wheeler, îl compară pe Walker cu Cristofor Columb.

Walker a venit în Nicaragua anul trecut, în fruntea Falangei Nemuritorilor. *Voi osîndi la moarte pe oricine se va opune marşului imperial al forţelor mele.* Ca un cuţit în carne au intrat filibusterii recrutaţi pe cheiurile din San Francisco şi New Orleans.

Noul preşedinte al Nicaraguei restabileşte sclavia, abolită în America Centrală cu mai bine de treizeci de ani în urmă, şi reînnoadă comerţul cu negri, regimul de robie şi munca silnică. Decretează că în Nicaragua engleza e limbă oficială şi le oferă pămînturi şi braţe de muncă nord-americanilor dornici să se stabilească aici. *(154, 253 şi 314)*

1856 / Granada

A fost

Five or none. Nicaragua era prea puţin. William Walker voia să cucerească toată America Centrală.

Cele cinci fişii ale patriei lui Morazán, unite împotriva piratului, îi spulberă trupele. Războiul popular ucide o mulţime de nord-americani ; dar şi mai mulţi ucide holera, care zbîrceşte, înnegreşte şi doboară.

Mesia sclaviei bate în retragere. Pe lacul Nicaragua îl urmăresc stoluri de raţe şi roiuri de muşte purtătoare al holerei.

Scanned with OKEN Scanner

Înainte de a se întoarce în Statele Unite, Walker hotărăşte să pedepsească oraşul Granada. Nici un locuitor nu trebuie să scape cu viaţă. Nici oamenii, nici casele acoperite cu olane, nici străzile mărginite de portocali.

Vîlvătaia se înalţă spre cer.

La picioarele cheiurilor dărăpănate, de catargul unei şalupe atîrnă, trist pavilion, un petic de piele. Pe el, cu fierul încins, au fost săpate, în engleză, cuvintele : *Aici a fost Granada. (154 şi 314)*

Walker : „În apărarea sclaviei"

Duşmanii civilizaţiei americane — pentru că duşmani ai civilizaţiei americane sînt duşmanii sclaviei — par a fi mai dibaci decît prietenii ei.

Sudul trebuie să facă ceva pentru a-i pomeni pe vitejii care se odihnesc pe pămîntul Nicaraguei. În apărarea sclaviei, bărbaţii şi-au părăsit căminele, au înfruntat cu calm şi hotărîre pericolele climei tropicale şi au sfîrşit prin a-şi da viaţa... Dacă în Sud mai există încă puterea — şi cine se îndoieşte de asta ? — de a continua lupta împotriva soldaţilor anti-sclavagişti, să ne trezim din somnolenţa care ne toropeşte şi să ne pregătim din nou de război.

Adevăratul cîmp de exercitare a sclaviei e America tropicală ; acolo se află domeniul natural al domniei ei ; acolo poate fi ea desfăşurată, cu condiţia să facem efortul necesar... (356)

1858 / Izvoarele rîului Gila

Pămînturile sfinte ale apaşilor

Aici, în valea unde izvorăşte rîul, printre stîncile înalte ale Arizonei, se află copacul care l-a adăpostit pe Gerónimo cu treizeci de ani în urmă. Tocmai ieşise din pîntecele mamei şi a fost înfăşurat în pătură. Au atîrnat pătura de o creangă. Vîntul îl legăna pe prunc, în timp ce un glas bătrîn implora copacul :

— *Să trăiască şi să crească şi să te vadă de multe ori rodind !*

Copacul acesta se află în centrul lumii. La umbra lui, Gerónimo nu va confunda niciodată Nordul cu Sudul, nici binele cu răul.

De jur împrejur se întinde ţara apaşilor, care trăiesc pe pămînturile acestea ursuze de cînd primul dintre ei, fiul furtunii, s-a îmbrăcat cu penele vulturului care îi învinsese pe duşmanii luminii. Pe aici n-au lipsit niciodată animalele de vînat, ierburile de tămăduit, nici peşterile săpate în stîncă în care se odihnesc morţii.

Cîţiva bărbaţi ciudaţi au venit călări, purtînd în mîini lungi sfori şi multe bete. Au pielea gălbejită şi vorbesc într-o limbă necunoscută. Înfig în pămînt semne colorate şi întreabă tot timpul o medalie albă care le răspunde mişcînd un ac.

Gerónimo nu are de unde să ştie că bărbaţii aceştia au venit să măsoare pămînturile apaşe ca să le pună în vînzare. *(24 şi 91)*

Scanned with OKEN Scanner

1858 / Kaskiyeh

Gerónimo

Apașii plecaseră neînarmați spre piața din Kaskiyeh, pe pămînturile din Sud, între Sonora și Casas Grandes, să schimbe pe mîncare pieile de bizon și de cerb. Soldații mexicani le-au dărîmat tabăra și le-au luat caii. Printre morți zac mama, nevasta și cei trei copii ai lui Gerónimo.

Gerónimo nu scoate o vorbă cînd tovarășii lui se întrunesc și votează plini de tristețe : sînt încercuiți, dezarmați, nu le rămîne altceva de făcut decît să plece.

Așezat pe malul rîului, nemișcat, îi vede pe ai săi îndepărtîndu-se pe urmele șefului Mîneci Colorate. Aici rămîn morții. Într-un tîrziu, pleacă și Gerónimo, privind înapoi. Îi urmează pe ai săi la *distanța cuvenită ca să audă fîșîitul ușor al picioarelor de apași în retragere.*

Cît timp durează lungul drum spre Nord, nu deschide gura. Cînd ajunge pe pămînturile lui, dă foc casei sale de piei și casei mamei sale și tuturor lucrurilor sale, lucrurilor mamei și nevestei sale și jucăriilor copiilor săi. Apoi, cu spatele la foc, dă capul pe spate și cîntă un cîntec de război. *(24)*

1858 / San Borja

Să moară moartea

Trupul lui îndurerat voia să se amestece cu pămîntul american. Din ziua îndepărtată cînd a debarcat împreună cu Humboldt pe coastele caraibiene, Aimé Bonpland a știut că pe pămîntul acesta se va stinge, ca să rămînă în el.

Bonpland moare de moarte bună, într-o colibă de chirpici ; moare senin, fiindcă știe că stelele nu mor și că vor continua să se nască oameni și furnici, că trifoiul va răsări din nou și că pe crengile portocalilor vor crește noi sori ; că viețelușii, abia ridicați pe picioarele lor subțiri și tremurătoare, vor întinde gîtul căutînd țîța. Bătrînul își ia adio de la lume așa cum un copil se desparte de ziuă la ceasul înserării.

Apoi, un bețiv îi înjunghie cadavrul ; dar sinistra prostie omenească e un amănunt lipsit de importanță.

1860 / Chan Santa Cruz

Centrul ceremonial al răsculaților din Yucatán

— *Maica mea nu m-a făcut pentru bogați, nu m-a făcut pentru generali, nici pentru cei cu bani, nici pentru cei care spun că au bani !* vestise în Yucatán Mama Crucilor, cea răsărită dintr-un abanos, lîngă izvor ; iar cînd soldații au doborît abanosul cu lovituri de securе și au ars cruciulița îmbrăcată de indieni, ea avea deja copii. Din cruce în cruce a supraviețuit cuvîntul :

Scanned with OKEN Scanner

— *Pentru cei sărmani m-a făcut maica mea, pentru că eu sînt sărmană.*

În jurul crucii, al crucilor, a crescut Chan Santa Cruz, marele sanctuar al maiaşilor răsculaţi din selva Yucatánului.

Soldaţii din expediţia colonelului Acereto intră fără să întîmpine rezistenţă. Nu întîlnesc nici un indian şi rămîn cu gurile căscate : maiaşii au înălţat o biserică uriaşă cu ziduri groase şi bolţi înalte, Casa Domnului, Casa Zeului Tigru, iar în turn se leagănă clopotele smulse din Bacalar.

În oraşul sfînt, golit de lume, totul înspăimîntă. Pe fundul bidoanelor n-a mai rămas decît un strop de apă, dar colonelul Acereto le interzice soldaţilor să bea din puţuri. În urmă cu şase ani, alţi soldaţi au băut, au vomitat şi au murit, în timp ce indienii întrebau, din hăţişuri, dacă apa era proaspătă.

Soldaţii aşteaptă şi se aşteaptă la orice, îşi pierd răbdarea şi astfel se scurg zilele. În timpul acesta, din o sută de sate şi din mii de porumbişti sosesc indienii. Aduc cu ei cîte o puşcă sau un machete şi un săculeţ cu mălai. Îşi unesc forţele în selvă, iar cînd colonelul Acereto ordonă retragerea, îi mătură trupele dintr-o suflare.

Fanfara, capturată intactă, îi va învăţa muzica pe copii şi va interpreta polci în biserică, unde trăieşte şi vorbeşte crucea, înconjurată de zeii maiaşi. Acolo, în biserică, poporul se împărtăşeşte cu turtiţe de mălai şi miere şi o dată pe an îi alege pe interpreţii crucii şi pe şefii războinici, care poartă cercei de aur, dar cultivă porumbul ca toţi ceilalţi. *(273 şi 274)*

1860 / Havana

Poetul în criză

Cu treisprezece morţi pe kilometru, aşa s-a construit în Cuba calea ferată pe care zahărul din Güines ajunge în portul Havana, morţi africani, irlandezi, canarieni şi chinezi din Macao, sclavi sau mizerabili lucrători cu ziua aduşi de departe de traficanţi. Iar zahărul cere tot mai mulţi morţi.

Cu zece ani în urmă, în Cuba a sosit prima încărcătură de sclavi maiaşi din Yucatán. O sută patruzeci de indieni, prizonieri de război, au fost vînduţi cu douăzeci şi cinci de pesos bucata ; copiii erau gratis. Apoi, preşedintele mexican Santa Anna i-a concesionat colonelului Manuel María Jiménez monopolul traficului, iar preţul a crescut la o sută şaptezeci de pesos bărbaţii, o sută douăzeci femeile şi optzeci copiii. Războiul maiaş a continuat, şi o dată cu el împrumuturile cubaneze în bani şi în puşti : guvernul din Yucatán percepe un impozit pe fiecare sclav vîndut şi în felul acesta plăteşte cu indieni războiul împotriva indienilor.

Poetul spaniol José Zorilla a cumpărat, în portul Campeche, un lot de indieni ca să-i vîndă în Cuba. Totul era pregătit pentru îmbarcare, dar frigurile galbene i-au ucis în Havana partenerul de afaceri, pe Cipriano de las Cagigas, iar acum autorul lui *Don Juan Tenorio* se consolează scriind versuri pe o plantaţie de cafea. *(222 şi 273)*

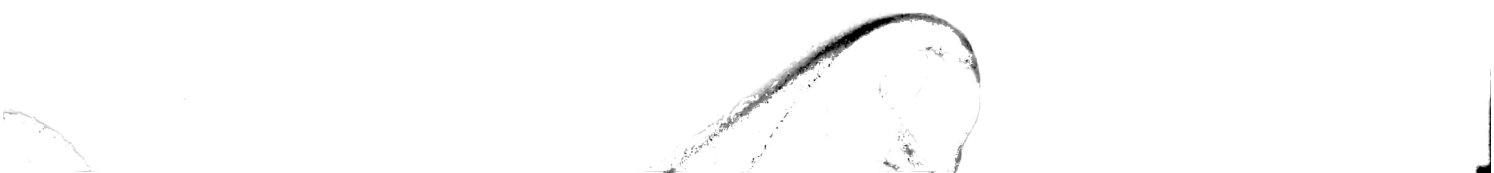

Scanned with OKEN Scanner

1861 / Havana

Braţe de zahăr

În curînd, oraşul Havana îşi va sărbători jocurile florale. Intelectualii din Ateneu propun o mare temă centrală : cererea adresată Spaniei de a trimite şaptezeci de mii de sclavi negri va constitui obiectul întrecerii literare. Poeţii vor sprijini în felul acesta proiectul de import de negri, care se bucură deja de concursul acordat de „Diario de la Marina" şi de binecuvîntarea legală a procurorului Audienţei.

Zahărul are nevoie de braţe de muncă. Negrii introduşi prin contrabandă, pe plajele din Mariel, Cojímar şi Batabanó, sînt puţini şi scumpi. Trei proprietari de fabrici de zahăr au redactat proiectul, pentru că *istovită şi pustiită zace Cuba*, şi imploră autorităţile *să le asculte plîngerile şi să le livreze negri*, sclavi blînzi şi credincioşi cărora *Cuba le datorează prosperitatea ei economică*. Nu va fi lucru greu, asigură ei, aducerea lor din Africa : *Vor alerga bucuroşi către vasele spaniole, cînd le vor vedea venind. (222 şi 240)*

Cuvinte de zahăr

În Havana, ferestrele sînt împodobite cu volute de fier, iar coloanele, cu spirale de ipsos ; geamlîcurile, cu broderii în lemn ; vitraliile, cu cozi înfoiate de păun. Limbajul licenţiaţilor şi al feţelor bisericeşti e împodobit cu arabescuri. Poeţii sînt obsedaţi de găsirea unor rime insolite, iar prozatorii, de adjectivele pompoase. Oratorii urmăresc punctul, punctul săltăreţ şi fugar : punctul se iveşte îndărătul adverbului sau al parantezei, iar oratorul aruncă în el cu un noian de cuvinte ; discursul se lungeşte vrînd să-l ajungă, dar punctul se tot depărtează şi astfel urmărirea se prelungeşte la nesfîrşit.

Registrele de contabilitate vorbesc, în schimb, în limbajul aspru al realităţii. Pe plantaţiile de trestie şi în fabricile de zahăr din Cuba, naşterea sau cumpărarea unui sclav negru sînt înregistrate aidoma achiziţionării unui obiect de preţ, al cărui ritm de depreciere e calculat la trei la sută pe an. Îmbolnăvirea unui sclav echivalează cu defectarea unei valve, iar moartea lui cu pieirea unei vite : *Astăzi am tăiat cîţiva tauri. Ciurda de la ceiba a rămas fără scroafă. A murit negrul Domingo Mondongo. (222)*

1861 / Bull Run

Cenuşiii împotriva albaştrilor

În apropierea oraşului Washington are loc prima bătălie din războiul civil. Un numeros public se grăbise, în căruţe sau călare, să asiste la spectacol. Dar cînd începe să curgă sînge, mulţimea se împrăştie ca fulgerată, urlînd de groază, deşelînd caii ; curînd, străzile capitalei se vor umple de răniţi şi de muribunzi.

Scanned with OKEN Scanner

Două țări opuse împărțiseră pînă acum harta, drapelul și numele Statelor Unite. Un ziar din Sud își informa cititorii, prin intermediul rubricii *Știri externe*, că Abraham Lincoln cîștigase alegerile. O lună mai tîrziu, statele din Sud formau o țară separată și izbucnea războiul.

Lincoln, noul președinte, încarnează idealurile Nordului. În timpul campaniei sale a anunțat că nu se putea merge mai departe cu o jumătate din locuitori liberi, iar cealaltă jumătate sclavi ; a promis ferme în locul latifundiilor și tarife mai înalte pentru a curma concurența industriei europene.

Nord și Sud : două spații, două timpuri. În Nord, fabrici care produc deja mai mult decît cîmpurile, nenumărați inventatori care creează telegraful electric, mașina de cusut și de secerat, noi orașe izvorînd peste tot, un milion de locuitori în New York și cheiurile care nu mai pot primi toate vasele înțesate cu europeni disperați, veniți în căutarea unei noi patrii. În Sud, melancolii și genealogii, cîmpurile de tutun, întinsele plantații de bumbac : patru milioane de sclavi negri care produc materie primă pentru țesătoriile engleze din Lancashire și Manchester, cavaleri care se provoacă la duel pentru onoarea pătată a surorii sau pentru bunul nume al familiei și domnișoare care se plimbă în caleașcă pe cîmpurile înflorite și leșină pe verandele palatelor la ceasul asfințitului. *(70)*

1862 / Fredericksburg

Creionul de război

Sprijinit de un zid, stînd în fund picior peste picior, un tînăr soldat privește fără să vadă. Barba, nerasă de cîteva luni, acoperă gulerul desfăcut al tunicii. O mînă de soldat mîngîie capul cîinelui care-i doarme pe genunchi.

John Geyser, recrut din Pennsylvania, se desenează pe el și își desenează tovarășii, în timp ce războiul ucide nemilos. Pentru o clipă, creionul oprește din drum soldații care se îndreaptă spre groapa săpată între două atacuri de artilerie : soldații își încarcă armele, le curăță, înghit rația de pesmeți cu slănină sau, pur și simplu, privesc triști : privesc cu ochi triști, fără să vadă sau, poate, văzînd dincolo de ceea ce privesc. *(69)*

1863 / Ciudad de México

„Algeria americană“

este noul nume al Mexicului. Naș i-a fost presa pariziană. Armata lui Napoleon al III-lea atacă și cucerește capitala și principalele orașe.

La Roma, Papa sare în sus de bucurie. Guvernul lui Benito Juárez, răsturnat de năvălitori, se făcuse vinovat de hulă împotriva lui Dumnezeu și a proprietăților Sale din Mexic. Juárez sărăcise Biserica, lipsind-o de dijmele sfinte, de latifundiile întinse cît regatul ceresc și de sprijinul drăgăstos al statului.

Scanned with OKEN Scanner

Conservatorii se alătură cuceritorilor. Douăzeci de mii de soldaţi mexicani îi ajută pe cei treizeci de mii de soldaţi ai Franţei, care tocmai au asaltat Crimeea, Algeria şi Senegalul. Napoleon al III-lea pune stăpînire pe Mexic invocînd spiritul latin, cultura latină şi rasa latină şi cerînd în treacăt achitarea unui imens împrumut, niciodată acordat.

În fruntea noii colonii va fi aşezat Maximilian de Austria, unul dintre numeroşii principi rămaşi fără lucru în Europa, însoţit de uluitoarea lui soţie. *(15)*

1863 / Londra

Marx

Napoleon al III-lea o să-şi rupă gîtul în Mexic, dacă nu cumva o să fie spînzurat mai înainte — vesteşte un profet înţelept şi sărman, care trăieşte la Londra din împrumuturi.

În timp ce corectează şi şlefuieşte ciornele unei opere care va schimba lumea, Karl Marx e numai ochi şi urechi la tot ce se întîmplă în lume. În scrisori şi articole îl numeşte pe cel de-al treilea Napoleon un *Lazarillo de Tormes imperial,* iar invadarea Mexicului o califică drept *faptă mîrşavă.* Denunţă de asemenea Anglia şi Spania, care ar vrea să-şi împartă, împreună cu Franţa, teritoriul mexican drept pradă de război, şi toate naţiunile care jefuiescc alte naţiuni, obişnuind să trimită la moarte mii şi mii de oameni pentru ca negustorii şi cămătarii să-şi lărgească sfera afacerilor.

Marx nu mai crede că expansiunea imperială a ţărilor mai dezvoltate e o victorie a progresului împotriva înapoierii. În urmă cu cincisprezece ani, fusese însă de acord cu Engels atunci cînd acesta aplauda invadarea Mexicului de către Statele Unite, crezînd că astfel ţăranii mexicani vor deveni proletari, iar episcopii şi seniorii feudali se vor prăbuşi de pe piedestal. *(129 şi 201)*

1865 / La Paz

Belzu

O mare de indieni răsculaţi l-a readus la putere pe Belzu. Manuel Isidoro Belzu, *tata Belzu,* răzbunător al săracilor, călău al licenţiaţilor, se întoarce în La Paz în fruntea mulţimilor.

Cît timp a guvernat, cu cîţiva ani în urmă, capitala Boliviei a stat unde stătea şi el : pe crupa calului ; iar stăpînii ţării n-au reuşit să-l doboare, în ciuda celor peste patruzeci de lovituri militare dezlănţuite împotriva lui. Negustorii străini îl urau, pentru că Belzu le-a interzis intrarea şi i-a apărat pe meşteşugarii din Cochabamba în faţa invaziei ponchourilor de fabricaţie engleză. I-a îngrozit pe avocăţeii din Chuquisaca, prin vinele cărora curge cerneală sau apă ; împotriva lui au mai conspirat stăpînii minelor, care n-au reuşit niciodată să-i dicteze măcar un decret.

Belzu, uscăţiv şi frumos, s-a întors. Intră în palat călare, cu pas uşor, parcă plutind. *(172)*

Scanned with OKEN Scanner

Dintr-o cuvîntare a lui Belzu adresată poporului bolivian

A sosit vremea să-i cerem aristocraţiei titlurile ei, iar proprietăţii private, bazele ei... Proprietatea privată este principalul izvor al majorităţii delictelor şi crimelor din Bolivia ; ea este cauza luptei permanente dintre bolivieni, ea este principiul dominant al egoismului mereu condamnat de morala universală. Nu, proprietăţii, nu, proprietarilor, nu, moştenirilor ! Jos cu aristocraţii ! Pămîntul să fie al tuturor ! De-ajuns cu exploatarea omului de către om ! (213)

1865 / La Paz

Melgarejo

Mariano Melgarejo, cel mai înverşunat duşman al lui Belzu, e un Hercule în stare să poarte un cal la spinare. S-a născut în Tarata, ţinut înalt cu ierburi înalte, din tată care iubeşte şi fuge. S-a născut într-o duminică de Paşti !

— *Domnul m-a ales să mă nasc în timp ce El învia din morţi.*

Înainte de a învăţa să meargă, ştia să străbată la galop, cocoţat pe un cal, cîmpiile nesfîrşite. Şi înainte de a gusta din ţîţa mamei, a gustat din rachiul care te prăbuşeşte şi te înalţă, cel mai bun rachiu din Bolivia, lapte de Tarata, porumb molfăit şi scuipat de bătrînele cu saliva cea mai ticăloasă. Nu ştia încă să se semneze cînd rămăsese fără rival în atacurile războinice pe viaţă şi pe moarte, corp la corp, cu vestonul ferfeniţit, înălţînd şi fulgerînd oameni cu lovituri de pumn, de suliţă sau de sabie.

Pe mulţi i-a nenorocit. A ucis ziua în amiaza mare sau în nopţile fără lună, veşnic răzvrătit, pus pe harţă, şi de două ori a fost condamnat la moarte. Între chiolhanuri şi scandaluri, a cunoscut surghiunul şi puterea. Alaltăieri dormea pe tron, iar ieri sub cerul liber. Ieri a intrat în oraşul La Paz în fruntea armatei sale, călare pe un tun uriaş, cu poncholul fluturînd în chip de drapel ; iar astăzi traversează piaţa, singur şi mohorît. *(85)*

1865 / La Paz

Lovitura de stat cea mai scurtă din istorie

E vremea lui Belzu. Melgarajo, învinsul, vine să se predea. Melgarajo traversează piaţa, traversează uralele :

— *Trăiască Belzu !*

În marele salon de la primul etaj, Belzu aşteaptă. Melgarejo intră în palat. Fără să-şi ridice privirea, cu barba neagră acoperindu-i pieptul de taur, urcă treptele. Mulţimea strigă în piaţă :

— *Trăiască Belzu ! Tata Belzu !*

Scanned with OKEN Scanner

Melgarejo se îndreaptă către Belzu. Preşedintele se ridică, deschide braţele :

— Te iert.

Prin ferestrele deschise, mulţimea tună :

— *Tata Belzu !*

Melgarejo se lasă îmbrăţişat şi trage. Răsună împuşcătura, răsună bufnitura trupului prăvălit pe podea.

Învingătorul iese în balcon. Arată cadavrul, îl sucește :

— *Belzu a murit ! Cine trăieşte ? (85)*

1865 / Appomattox

Generalul Lee vine să predea sabia lui împodobită cu rubine

Nordiştii, aflaţi în plină înaintare victorioasă, aşteaptă ordinul pentru atacul final. Dar deodată, dinspre liniile inamice se ridică un norişor de praf, care creşte neîncetat. Din armata flămîndă şi decimată a vestoanelor cenuşii se desprinde un călăreţ. În vîrful unui băţ flutură o cîrpă albă.

În ultimele bătălii, soldaţii sudişti îşi aveau numele scrise pe spate, ca să fie recunoscuţi cu uşurinţă printre morţi. Sudul, ajuns la capătul puterilor, pierduse războiul, dar continua să se lupte dintr-un încăpăţînat simţ al onoarei.

Acum, generalul învins, Robert Lee, vine să predea, cu mîini înmănuşate, spada lui împodobită cu rubine. Generalul învingător, Ulysses Grant, fără sabie şi fără insigne, cu vestonul descheiat, pufăie tutun sau molfăie o ţigară de foi.

Războiul s-a terminat, sclavia a luat sfîrşit. O dată cu sclavia, s-au prăbuşit şi zidurile care împiedicau dezvoltarea deplină a industriei şi expansiunea pieţei naţionale în Statele Unite. Şase sute de mii de tineri au căzut în luptă. Şi printre ei, jumătate dintre negrii care îmbrăcaseră uniforma albastră a batalioanelor nordiste. *(70)*

1865 / Washington

Lincoln

Abe vine din Kentucky. Acolo tatăl său a ridicat securea şi a lovit cu ciocanul, iar turmele de vite au avut pereţi, un acoperiş şi un aşternut de frunze uscate. În fiecare zi, securea tăia lemn de foc, dar într-o zi i-a smuls pădurii lemnul trebuincios pentru ca mama lui Abe să fie înmormîntată sub zăpadă. Abe era un ţînc pe vremea cînd ciocanul bătea cuiele acelea de lemn. Mama nu avea să mai coacă niciodată pîine albă în zilele de sîmbătă, iar ochii ei mereu miraţi nu aveau să mai clipească niciodată, aşa că securea a cioplit lemnul şi a construit o plută cu care tatăl şi-a coborît fiii pe rîu, pînă în Indiana

Scanned with OKEN Scanner

Vine din Indiana. Acolo, Abe a desenat cu un tăciune primele lui litere și a fost cel mai bun tăietor de lemne din district.

Vine din Illinois. În Illinois a iubit o femeie, pe nume Ann, și s-a căsătorit cu alta, pe nume Mary, care vorbea franțuzește și lansase moda crinolinei în orașul Springfield. Mary a hotărît că Abe trebuie să fie președinte al Statelor Unite. În timp ce ea aducea pe lume copii, numai băieți, el scria discursuri și cîte un poem dedicat amintirii, insulă tristă, insulă magică scăldată într-o lumină fluidă.

Vine din Capitoliu, de la Washington. De la fereastră vedea piața de sclavi, un fel de grajd în care negrii erau închiși aidoma cailor.

Vine de la Casa Albă. A ajuns la Casa Albă promițînd reforma agrară și protejarea industriei și proclamînd că cine îi lipsea pe alții de libertate nu era demn să se bucure de ea. A intrat în Casa Albă jurînd că va conduce în așa fel încît în ceasul cînd nu va mai avea prieteni să aibă un prieten în el însuși. A condus pe timp de război și în război și-a îndeplinit toate promisiunile. În zori, putea fi văzut în papuci, în fața Casei Albe, așteptînd ziarul.

Vine fără grabă. Abraham Lincoln nu s-a grăbit niciodată. Umblă ca o rață, călcînd apăsat cu labele lui enorme, și răsare ca un turn în mijlocul mulțimii care îl ovaționează. Intră în teatru și urcă scările, fără grabă, spre loja prezidențială. În lojă, printre flori și drapele, se detașează în întuneric chipul lui osos, cu gîtul gros, iar în întuneric sclipesc ochii cei mai dulci și zîmbetul cel mai melancolic din America.

Vine din victorie și din vis. Astăzi e Vinerea Mare, a cincea zi de cînd s-a predat generalul Lee. Noaptea trecută, Lincoln a visat o mare misterioasă și o corabie ciudată navigînd spre țărmuri cețoase.

Lincoln vine din toată viața lui, îndreptîndu-se fără grabă spre întîlnirea din loja unui teatru de comedie din orașul Washington.

În curînd va veni și glontele care îi va sfărîma țeasta. *(81 și 188)*

1865 / Washington

Omagiu

Cîți negri au fost atîrnați în știreang pentru că furaseră un pantalon sau priviseră în ochi o femeie albă ? Cum se numeau sclavii care cu un veac în urmă au dat foc New Yorkului ? Cîți albi au luat-o pe urmele lui Elijah Lovejoy, a cărui tipariță a fost de două ori aruncată în rîu și care a murit asasinat în Illinois, fără ca asasinul să fie urmărit sau pedepsit ? Istoria abolirii sclaviei în Statele Unite și-a avut nenumărații ei protagoniști, negri și albi. Dintre ei, să-i menționăm pe :

- John Russwurm și Samuel Cornish, care au scos prima publicație a negrilor, și pe Theodore Weld, care a întemeiat primul centru de învățămînt superior în care erau admiși femeile și negrii.
- Pe Daniel Payne, care a reușit să-și țină deschisă, timp de șase ani, școala pentru negri din Charleston, și pe Prudence Crandall, învățătoare quaker din Connecticut, care și-a pierdut elevii albi, a fost insultată, lovită cu pietre și închisă pentru simplul fapt că primise în școala ei o fetiță neagră ; iar pe locul unde fusese ridicată școala a rămas numai cenușă.

Scanned with OKEN Scanner

• Pe Gabriel Prosser, care a căutat în Virginia libertatea pentru fraţii săi, dar n-a găsit decît spînzurătoarea pentru el, şi pe David Walker, pe capul căruia autorităţile din Georgia au pus un premiu de zece mii de dolari şi care străbătea drumurile şi vestea că ucigîndu-l pe cel care îţi ia viaţa e ca şi cum ai bea apă cînd ţi-e sete, şi a tot spus asta pînă cînd a dispărut sau a fost ajutat să dispară.

• Pe Nat Turner, care într-o eclipsă de soare a văzut semnul că ultimii vor fi cei dintîi şi s-a întors înnebunit de o furie asasină, şi pe John Brown, cu barba lui de vînător şi ochi scăpărători, care a luat cu asalt un magazin de arme din Virginia, iar dintr-un depou de locomotive s-a războit cu infanteriştii marini şi apoi a refuzat ca avocatul lui să-l declare nebun, îndreptîndu-se plin de demnitate spre spînzurătoare.

• Pe William Lloyd Garrison, duşman înverşunat al hoţilor de oameni, care a fost plimbat pe străzile din Boston cu o frînghie de gît, şi pe Henry Garnet, care în timpul unei predici a afirmat că sclavii resemnaţi păcătuiesc împotriva lui Dumnezeu, şi pe Henry Ward Beecher, preot din Brooklyn, care a spus că în anumite împrejurări o carabină poate fi mai folositoare decît Biblia, motiv pentru care armele trimise sclavilor din Sud au fost numite *bibliile lui Beecher.*

• Pe Harriet Beecker Stowe, în a cărei colibă a unchiului Tom mulţi albi s-au raliat cauzei, şi pe Frances Harper, poet, care a găsit cuvintele potrivite pentru a blestema puterea şi banul, şi pe Solomon Northup, sclav din Louisiana care a ştiut să răspîndească pe plantaţiile de bumbac mărturia vieţii de cînd sună cornul, înainte de a miji zorii.

• Pe Frederick Douglass, sclav fugar din Meryland, care la New York a făcut din jurămîntul rostit în Ziua Independenţei un act de acuzare şi a spus că libertatea şi egalitatea erau cuvinte găunoase care-l făceau să rîdă.

• Pe Harriet Tubman, ţărancă analfabetă, care a organizat fuga a mai bine de trei sute de sclavi pe drumul stelei polare, către Canada. *(12 şi 210)*

1865 / Buenos Aires

Tripla Infamie

În timp ce în America de Nord istoria cîştigă un război, în America de Sud izbucneşte un alt război, pe care istoria îl va pierde. Buenos Aires, Rio de Janeiro şi Montevideo, cele trei porturi care cu o jumătate de veac în urmă l-au anihilat pe José Artigas, se pregătesc să treacă prin foc şi sabie Paraguayul.

Sub dictaturile succesive ale lui Gaspar Rodríguez de Francia, Carlos Antonio López şi a fiului acestuia, Francisco Solano, conducători cu puteri absolute, Paraguayul a devenit un exemplu periculos. Vecinii sînt în mare pericol de contagiere : în Paraguay latifundiarii nu comandă, negustorii nu speculează, iar cămătarii nu asfixiază. Supusă blocadei externe, ţara a crescut înăuntru şi continuă să crească, fără să-i pese de piaţa mondială şi de capitalul străin. În timp ce ceilalţi se zbat sufocaţi de datorii, Paraguayul nu datorează nimănui nici măcar un bănuţ şi umblă pe propriile lui picioare.

Scanned with OKEN Scanner

Ambasadorul britanic din Buenos Aires, Edward Thornton, este preotul suprem al crudei ceremonii de exorcizare. Argentina, Brazilia şi Uruguayul vor distruge demonul, înfingîndu-şi baionetele în pieptul trufaşilor. *(47, 60 şi 83)*

1865 / Buenos Aires

Cu pînză de păianjen a fost ţesută Alianţa

Ca o coroană grotescă de pomişor, căpăţîna lui Chacho Peñaloza, împodobită cu o coamă de leu şi cu fruntea strînsă în *vincha,* bentiţa purtată de indieni, tronează în mijlocul pieţei, înfiptă într-un vîrf de suliţă. El Chacho şi calul lui fuseseră o singură fiinţă : fără cal l-au prins şi prin trădare l-au decapitat. *Ca să potolească turma,* au expus privirilor căpăţîna războinicului gaucho din La Rioja. Domingo Faustino Sarmiento i-a felicitat pe călăi.

Războiul împotriva Paraguayului e prelungirea altui război, care are în spate o jumătate de veac : războiul purtat de Buenos Aires, portul vampir, împotriva provinciilor din interior. Venancio Flores, uruguayan, a colaborat cu Mitre şi cu Sarmiento la exterminarea răzvrătiţilor gauchos. Drept recompensă a obţinut preşedinţia Uruguayului. Navele braziliene şi armele argentiniene l-au impus pe Flores în fruntea guvernului. Cotropirea Uruguayului a început cu bombardarea oraşului Paysandú, lipsit de apărare. Paysandú a rezistat timp de un an, pînă cînd şeful apărării, Leandro Gómez, s-a prăbuşit împuşcat pe dărămăturile fumegînde.

În felul acesta, alianţa celor doi a devenit Triplă Alianţă. Cu binecuvîntare engleză şi cu împrumuturi englezeşti, guvernele Argentinei, Braziliei şi Uruguayului pornesc să mîntuiască Paraguayul. Semnează un tratat. În tratat se spune că cei trei pornesc la război în numele păcii. Paraguayul va trebui să-şi plătească propria exterminare, iar învingătorii îi vor dărui un guvern potrivit. În numele integrităţii teritoriale a Paraguayului, tratatul îi garantează Braziliei o treime din teritoriul lui şi adjudecă Argentinei provinciile Misiones şi Chaco. Dar războiul mai e purtat şi în numele libertăţii. Brazilia, care are două milioane de sclavi, îi promite libertatea Paraguayului, care nu are nici unul. *(47, 244 şi 291)*

1865 / San José

Urquiza

Sărută mîna unei femei — e lucru ştiut — şi o lasă însărcinată. Colecţionează copii şi pămînturi. Are vreo sută cincizeci de copii, fără a-i mai socoti şi pe cei îndoielnici ; cît despre pămînturi, nu li se mai ştie numărul. Adoră oglinzile de preţ, decoraţiile braziliene, porţelanurile franţuzeşti şi zornăitul monezilor de argint.

Justo José de Urquiza, veche căpetenie a litoralului argentinian, bărbatul care cu cîţiva ani în urmă l-a răsturnat pe Juan Manuel de

Scanned with OKEN Scanner

Rosas, are îndoielile lui în legătură cu războiul din Paraguay. Le rezolvă vînzînd armatei braziliene, cu un preţ excelent, treizeci de mii de cai crescuţi pe moşiile sale şi obligîndu-se să livreze carne sărată armatelor aliate. Scăpat de îndoieli, porunceşte împuşcarea tuturor acelora care refuză să ucidă paraguayeni. *(271 şi 291)*

1866 / Curupaytí

Mitre

Aşchii care au fost nave plutesc pe apă, purtate de curent. Flota paraguayană a murit. Cu toate acestea, flota aliată nu-şi poate continua drumul pe rîu în sus. O opresc tunurile din Curupaytí şi Humaitá şi un şir de butoaie, poate mine, întinse de la un mal la altul, între cele două fortăreţe.

Sub conducerea lui Bartolomé Mitre, preşedintele argentinian şi generalisimul Triplei Alianţe, soldaţii atacă la baionetă zidurile fortăreţei Curupaytí. La chemarea gornistului, valuri-valuri de soldaţi dau năvală. Puţini dintre ei ajung la şanţul împrejmuitor şi nici unul la picioarele zidurilor. Paraguayenii trag, fără a se mai obosi să ochească, împotriva unui duşman care se încăpăţînează să atace în cîmp deschis şi la lumina zilei. Bubuitului tunurilor şi răpăitului tobelor îi urmează ţăcănitul focurilor de puşcă. Fortăreaţa paraguayană scuipă limbi de foc ; şi cînd fumul se împrăştie ca o ceaţă deasă, mii de morţi, vînaţi ca iepurii, apar împrăştiaţi prin smîrcuri. La o distanţă prudentă, cu ocheanul în mînă, îmbrăcat într-o redingotă de culoare neagră şi purtînd pe cap o pălărie moale cu boruri late, Bartolomé Mitre contemplă rezultatele geniului său militar.

Minţind cu o uimitoare sinceritate, Mitre le promisese trupelor cotropitoare că în trei zile vor ajunge la Asunción. *(61 şi 272)*

1866 / Curupaytí

Penelul de război

Cándido López, soldat al lui Mitre, va picta dezastrul de la Curupaytí şi bătăliile anterioare la care a luat parte, ca şi viaţa de zi cu zi a taberelor pe timp de război. Va picta cu mîna stîngă, pentru că în Curupaytí o grenadă i-a smuls-o pe cea dreaptă.

Va picta fără să imite pe nimeni şi nimeni nu-l va imita. Toată săptămîna va vinde pantofi într-un magazin din Buenos Aires, iar în zilele de duminică va face tablouri care vor spune : *Aşa a fost războiul.* Nătînga mînă stîngă va deveni înţeleaptă, de dragul memoriei, dar nici un artist nu-l va băga în seamă, nici un critic nu-l va lua în serios ; nimeni nu se va arăta interesat să cumpere amintirile soldatului ciung.

— *Eu sînt un cronicar care mînuieşte penelul.*

Solitarul Cándido López va picta mulţimi. În tablourile lui nu vor apărea prim-planuri cu săbii scînteind în soare şi cai cabraţi, nici eroi în

Scanned with OKEN Scanner

agonie rostindu-şi ultimul discurs cu mîna pe pieptul sîngerînd, nici alegorii ale Gloriei cu ţiţele în vînt. Prin faţa ochilor lui de copil vor defila nenumăraţi soldăţei de plumb şi cai înhămaţi la trăsurici, jucînd în formaţie ordonată jocul îngrozitor al războiului. *(100)*

1867 / Cîmpurile din Catamarca

Felipe Varela

Călăreţii se răscoală în cinci provincii argentiniene. Foarfecele de tuns oile, legat în vîrful suliţei, desfide tunul regimentelor regulate, căutînd lupta corp la corp ; iar în praful stîrnit de vălmăşag se strigă : *Trăiască Paraguayul !*

Din Anzi pînă în cîmpii, Felipe Varela ridică sărăcimea la luptă împotriva portului Buenos Aires, uzurpator al Argentinei şi tăgăduitor al Americii. Căpetenia din Catamarca denunţă falimentul naţiunii, înglodată în datorii. La ce au folosit milioanele împrumutate ? Pentru a distruge o altă naţiune, cu care cea argentiniană era înfrăţită. Călăreţii se conduc după o deviză : *unitatea americană,* şi poartă în suflet o veche mînie : *Să fii provincial înseamnă să fii cerşetor fără patrie.* Gaucho uscăţiv, numai barbă şi oase, născut şi crescut pe spinarea unui cal, Varela este vocea răguşită a sărăcimii împinse în ţarcuri. Cu picioarele împiedicate, ca vitele, *voluntarii* din provincii sosesc în ţinuturile mlăştinoase paraguayene, sînt închişi în ţarcuri şi împuşcaţi dacă se răzvrătesc sau dezertează. *(239)*

1867 / Cîmpiile din La Rioja

Tortura

Colonelul Pablo Irrazábal le ia declaraţii răzvrătiţilor din La Rioja. Le ia declaraţii, adică îi leagă la butuc sau îi pune să umble cu picioarele jupuite sau îi scurtează de cap, pe îndelete, cu un cuţit bont.

Portul Buenos Aires foloseşte împotriva provinciilor răsculate diferite instrumente de convingere. Unul dintre cele mai eficiente este aşanumita *tortură columbiană.* Tortura constă în a-l încovoia pe condamnat şi a-l lega arcuit, cu cureluşe umede, între două puşti, astfel încît, cînd cureluşele se usucă, şira spinării trosneşte şi se rupe în bucăţi. *(214)*

1867 / La Paz

Despre Diplomaţie, ştiinţa relaţiilor internaţionale

Călare pe Holofern, calul său de război şi de defilare, preşedintele Melgarejo soseşte la catedrala din La Paz. Aşezat sub polog, pe un jilţ de catifea, ascultă slujba solemnă. Poartă uniformă de general din armata

Scanned with OKEN Scanner

chiliană, iar pe piept îi strălucesc găitanele Ordinului Imperial al Braziliei.

După cît i-a fost dat să umble și să ucidă, Melgarejo a învățat să nu aibă încredere nici în cămașa de pe el. Se povestește că uneori și-o scoate și o ciuruie cu împușcături :

— *Cine poruncește poruncește cu degetul pe trăgaci.*

Doar la două ființe, două și atît, nu se uită chiorîș generalul acesta de fier : la calul Holofern și la frumoasa Juana Sánchez. Ambasadorul chilian ridică paharul și ciocnește cu Holofern sau în sănătatea lui Holofern atunci cînd calul cel negru apare la masa prezidențială ca să bea bere alături de miniștri, episcopi și generali. Ambasadorul Braziliei acoperă trupul Juanei Sánchez cu coliere, diademe și brățări cum ibovnica lui Melgarejo n-a mai văzut nici măcar în vis.

Cu pieptul plin de decorații braziliene, Melgarejo cedează Braziliei șaptezeci și cinci de mii de kilometri pătrați de selvă boliviană din Amazonia.

Devenit general al armatei din Chile, Melgarejo dăruiește acestei țări jumătate din deșertul Atacama, pe țărmul oceanului, bogat în salpetru. Capitaluri chiliene și britanice exploatează acolo îngrășămîntul cel mai jinduit de obositele ogoare europene. Prin amputarea deșertului Atacama, Bolivia începe să-și piardă ieșirea la mare. *(85, 107 și 172)*

Inscripții pe o stîncă din deșertul Atacama

Antonia, mor după tine.
Știi tu cine.
JUDECĂTORUL DIN CHAÑARCILLO FURĂ PE RUPTE.
Plătește-mi cele trei uncii, Ramón.
Intendentul e o brută.
Don T.P. cică nu-i mulatru. (256)

1867 / Bogotá

Se publică un roman intitulat „María"

Doamnele se leagănă în hamace, cu zulufii acoperindu-le gîturile fildeșii, asistate de cavaleri cu fețe de găini opărite, înveșmîntați ca niște morți. O caravană de negri, purtînd coșuri pe creștet, trece în depărtare și în tăcere, cerîndu-și parcă iertare că există și că deranjează. În grădina plantației, în miros de cafea și în parfum de gardenii, Jorge Isaacs își înmoaie pana în lacrimi.

Toată Columbia se smiorcăie. Efraín n-a ajuns la timp. Pe cînd el plutea pe mare, verișoara María, victimă a unei boli ereditare și incurabile, scotea ultimul suspin și se înălța, neprihănită, la Cer. În fața mormîntului, Efraín strînge la piept moștenirea iubirii ei. María i-a lăsat o batistă, de ea brodată și tot de ea udată cu lacrimi, cîteva petale de crin asemănătoare ei și la fel de veștejite ca și ea, un inel alunecat din

Scanned with OKEN Scanner

mîna ţeapănă care a fost un elegant trandafir de Castilia şi un cîrlionţ din pletele ei în medalionul pe care buzele ca nişte irişi au apucat să-l sărute în timp ce le răcea moartea. *(167 şi 208)*

1867 / Querétaro

Maximilian

Armata lui Juárez şi miile de gherile ale poporului mexican i-au pus pe fugă pe francezi. Maximilian, împăratul, se prăbuşeşte în noroi strigînd *trăiască Mexicul.*

Napoleon al III-lea a sfîrşit prin a-i retrage armata ; papa îl ura, iar conservatorii nu-l mai numeau *Emperador,* adică împărat, ci *Empeorador,* adică „înrăutăţitor". Napoleon îi poruncise să administreze noua colonie franceză, dar Maximilian nu voia să asculte. Papa aştepta să-i fie înapoiate bunurile pămînteşti, iar conservatorii credeau că avea să exorcizeze Mexicul de demonul liberal. În plin război împotriva lui Juárez, Maximilian dicta însă legi asemănătoare celor ale lui Juárez.

O trăsură neagră ajunge, prin ploaie, la Querétaro. Preşedintele Juárez, cel care i-a învins pe intruşi, se apleacă deasupra coşciugului fără capac şi fără flori ; aici zace principele cu priviri languroase, căruia îi plăcea să se plimbe pe aleile umbroase înveşmîntat în costum de călăreţ mexican cu paiete sclipitoare şi o ditamai pălăria pe cap. *(94 şi 143)*

1867 / Paris

A fi sau a copia, aceasta e problema

La Expoziţia Universală de la Paris sosesc uleiurile pe pînză trimise de Ecuador. Toate tablourile sînt cópii exacte ale celor mai renumite opere ale picturii europene. Catalogul îi înalţă în slăvi pe artiştii ecuadorieni, care *dacă nu sînt foarte valoroşi prin originalitate, au cel puţin meritul de a reproduce, cu remarcabilă fidelitate, capodoperele şcolii italiene, spaniole, franceze şi flamande.*

Dar, în timpul acesta, o altă artă înfloreşte în pieţele indiene şi în mahalalele populare din Ecuador. Este dispreţuita operă a mîinilor care prefac în frumuseţe lutul, lemnul şi paiele, penele de pasăre, scoicile de mare şi firimiturile de pîine. Arta aceasta se numeşte, de parcă ar vrea să-şi ceară iertare, artizanat. Nu o fac iluştrii academicieni, ci săracii care mănîncă inimi de purice sau măruntaie de ţînţar. *(37)*

Cînt al săracului din Ecuador

— *Ţi-e foame ?*
— *Da.*
— *Mănîncă poame.*

Scanned with OKEN Scanner

Ia un ţînţar
armăsar,
scoate-i maţele
şi suge-i sîngele,
da' nu te lăcomi,
că şi mîine-i zi. (65)

1869 / Ciudad de México

Juárez

Faţa acestui indian mexican care i-a învins pe Papa de la Roma şi pe cel de-al treilea Napoleon pare cioplită în piatră de Oaxaca. Fără să zîmbească şi fără să scoată o vorbă, mereu în frac şi cu guler înalt, mereu înveşmîntat în negru, Benito Juárez e o stîncă înconjurată de un alai de licenţiaţi care se învîrtesc în jurul lui ţinînd discursuri, declamînd şi recitînd, oameni de litere iluminaţi, guri de aur şi pene aurite.

Cînd Juárez a ajuns la putere, Mexicul avea mai mulţi preoţi decît profesori, iar Biserica stăpînea jumătate din tot ce se putea stăpîni. Liberalii au prescris ţării bolnave de neştiinţă şi de înapoiere poţiunea lor civilizatoare. Terapia modernizării impune pacea şi ordinea. Trebuie să se pună capăt războaielor care ucid mai mulţi oameni decît paludismul şi pneumonia ; dar molima războiului îl hăituieşte fără cruţare pe Juárez. Mai întîi a fost războiul împotriva preoţilor şi a conservatorilor, apoi războiul împotriva cotropitorilor francezi ; iar de atunci, războiul împotriva căpeteniilor militare, eroi care refuză să iasă la pensie, şi împotriva indienilor, care refuză să-şi piardă pămînturile comunitare.

Liberalii mexicani au o încredere oarbă în votul universal şi în libertatea de exprimare, chiar dacă votul este un privilegiu al celor puţini şi puţini sînt cei care se exprimă. Cred în salvarea prin educaţie, cu toate că puţinele şcoli existente se găsesc, toate, la oraş ; la urma urmelor, liberalii se înţeleg mai bine cu muzele decît cu indienii. În timp ce latifundiile cresc, liberalii visează la fermieri întreprinzători fecundînd pîrloagele şi mai visează miraculoase căi ferate, fum de locomotive, fum de coşuri, idei, oameni şi capitaluri care vor aduce progresul din Europa.

Juárez, fiu de indieni zapotecas, e convins că dacă Mexicul copiază legile nord-americane va creşte aidoma Statelor Unite, iar dacă va consuma produse englezeşti va deveni o naţiune industrială, asemenea Angliei. Învingătorul Franţei crede că importînd idei franceze, Mexicul va fi o naţiune luminată. *(142, 143 şi 316)*

1869 / San Cristóbal Las Casas

Nici pămîntul, nici timpul nu sînt mute

Se cutremură pămîntul de zarva morţilor de dedesubt. Groapa pare a fi o piaţă în zi de tîrg. Maiaşii căzuţi în vechile răscoale din Chiapas se veselesc aflînd noutăţile. Aici, din ziua îndepărtată în care primul uzur-

Scanned with OKEN Scanner

pator, fiu al unei femei şi al unui cîine, s-a năpustit asupra pămînturilor comunitare, s-au dus lupte cu lancea şi cu securea. Morţii vorbesc între ei, spunîndu-şi lucruri vesele, şi în vis îi felicită pe cei vii şi le spun adevăruri pe care auzul nu le află.

Indienii de aici s-au răsculat încă o dată. Indienii, înrobiţi pentru datorii, distrug moşiile, ard închisorile şi apără ultimele pămînturi pe care le deţin şi le muncesc în comun, în pofida guvernării lui Juárez.

Şi zeii muntelui se bucură. Ei sînt cei care deviază vîntoasele aducători de boli şi de pofte. *(155 şi 274)*

1869 / Ciudad de México

Juárez şi indienii

Julio López, *răzvrătit, bandit şi socialist turbat,* a fost împuşcat cu un an în urmă. În fruntea indienilor din ţinutul Chalco, Julio López jurase *război împotriva celor bogaţi* şi se răsculase cerînd pămînturile uzurpate.

Indienilor prizonieri din Chalco li s-au împărţit uniforme soldăţeşti şi au fost obligaţi să lupte împotriva indienilor răsculaţi din Yucatán. *Pacificaţii* fiecărui război devin *pacificatorii* următorului, răsculaţi înfrînţi şi împinşi să ucidă răsculaţi ; în felul acesta, guvernul prezidat de Juárez a trimis trupe împotriva maiaşilor din Yucatán şi a maiaşilor din Chiapas, a indienilor coras din Nayarit şi a neamurilor tarascos din Michoacán, a triburilor yaquis din Sonora şi a apaşilor din Nord.

Pentru a redobîndi pămînturile comunitare, indienii şterg hotarele moşiilor : cad primii morţi, iar aerul devine irespirabil din cauza prafului de puşcă. Constituţia lui Juárez vrea să transforme indienii în mici proprietari şi în lucrători liberi. Legile lui Juárez interzic tortura şi lanţurile, înrobirea din cauza datoriilor şi salariile de mizerie. Realitatea, însă, le smulge indienilor pămînturile pe care le mai deţineau în comun şi îi preface în sclavi pe latifundii sau cerşetori în oraşe.

Benito Juárez s-a născut la munte, printre stîncile care îi seamănă, pe malul lacului Guelatao. A învăţat să numească lumea în una din cele o sută de limbi indiene din Mexic. Apoi, sub oblăduirea unui bărbat milos, a devenit licenţiat. *(142 şi 274)*

1869 / Londra

Lafargue

Cînd Paul Lafargue a pornit la asalt împotriva Laurei Marx, întemeietorul socialismului ştiinţific îşi termina de corectat primul volum al *Capitalului.* Lui Marx nu i-au căzut deloc bine atacurile înfocate ale cubanezului, din partea căruia a cerut *maniere englezeşti mai potolite,* dacă voia să o curteze pe fiica lui cu ochii verzi. I-a cerut de asemenea garanţii economice. Expulzat din Germania, Franţa şi Belgia, Marx trăise vremuri

Scanned with OKEN Scanner

de mizerie la Londra, încolțit de datorii, adesea fără un bănuț ca să-și cumpere măcar ziarul, iar mizeriile exilului îi uciseseră trei copii.

N-a reușit să-l sperie pe Lafargue. A știut întotdeauna că n-o să reușească. Lafargue era foarte tînăr pe vremea cînd Marx și el au început să se războiască și să se iubească. Iar acum, din metisul cubanez se naște primul nepot al lui Marx, strănepot al unei mulatre din Haiti și al unei indience din Jamaica. *(177 și 279)*

1869 / Acosta Ñú

Paraguayul cade strivit sub copitele cailor

și așa căzut continuă lupta. Din clopotele bisericilor se fac ultimele tunuri, care trag cu pietre și cu nisip, în timp ce armatele Triplei Alianțe atacă spre nord. Răniții își smulg bandajele, pentru că mai bine să mori pierzîndu-ți tot sîngele decît să slujești armata dușmană sau să iei drumul plantațiilor braziliene de cafea, după ce ți s-a aplicat cu fierul încins însemnul sclaviei.

În Asunción, nici măcar mormintele nu scapă de jaf. În Piribebuy, cotropitorii iau cu asalt tranșeele apărate de femei, de mutilați și de bătrîni și dau foc spitalului plin de răniți. În Acosta Ñú, batalioane de copii care și-au făcut mustăți din lînă sau din iarbă rezistă ofensivei.

Iar măcelul continuă. Cine nu moare de glonte moare de ciumă. Și fiecare moarte doare. Fiecare mort pare a fi ultimul, dar nu e decît primul. *(61 și 254)*

1870 / Cerro Corá

Solano López

Aceasta este o caravană de morți care încă mai respiră. Ultimii soldați din Paraguay îl urmează pe mareșalul Francisco Solano López. Nu mai au ghete, nici harnașamente, fiindcă le-au mîncat, dar nu au nici răni, nici zdrențe : din lut și oase sînt soldații aceștia care hoinăresc prin păduri, măști de lut, platoșe de lut, carne de olărit pe care soarele a copt-o în noroiul mlaștinilor și în praful roșu al deșerturilor.

Mareșalul López nu se predă. Ca un drogat, cu spada ridicată, conduce acest ultim marș către nicăieri. Descoperă conspirații sau le delirează, și pentru vina de a fi trădat sau de a se fi arătat slabi poruncește să-i fie uciși fratele și toți cumnații, episcopul, un ministru și un general... Lipsind praful de pușcă, execuțiile se duc la îndeplinire cu sulița. Mulți cad osîndiți de López, dar mult mai mulți cad extenuați și rămîn pe drum. Pămîntul primește înapoi ceea ce îi aparține, iar oasele trădează urmele.

Nenumăratele oști dușmane strîng cercul în Cerro Corá. Îl doboară pe López pe malurile rîului Aquidabán, îl rănesc cu sulița și îl ucid cu sabia. Și îl isprăvesc cu o împușcătură, pentru că tot mai urla. *(291)*

Scanned with OKEN Scanner

1870 / Cerro Corá

Elisa Lynch

Înconjurată de învingători, Elisa sapă cu unghiile o groapă pentru Solano López.

Nu se mai aud goarnele, nici şuieratul gloanţelor, nici bubuitul grenadelor. Muştele ciupesc faţa mareşalului şi îi iau cu asalt trupul deschis, dar Elisa nu mai vede decît o ceaţă roşie. În timp ce sapă groapa cu mîinile, blestemă această zi nenorocită ; iar soarele pregetă la orizont, pentru că ziua nu îndrăzneşte să se retragă înainte ca ea să-şi sfîrşească blestemele.

Irlandeza cu părul bălai care a luptat în fruntea coloanelor de femei înarmate cu sape şi cu pari a fost sfătuitoarea neiertătoare a lui López. Azi-noapte, după şaisprezece ani şi patru copii, el i-a spus pentru prima dată că o iubeşte. *(25)*

Limba guaraní

Din Paraguayul distrus supravieţuieşte limba.

Guaraní, limba indienilor, limbă a celor cuceriţi pe care au învăţat-o cuceritorii, are puteri tainice. În ciuda interdicţiilor şi a dispreţului, guaraní este limba naţională a acestei patrii ruinate şi va continua să fie aşa chiar dacă legea se va opune. Aici, ţînţarul se va numi în continuare *unghia lui Dumnezeu,* iar libelula *căluţul Diavolului.* Stelele vor fi în continuare *focuri ale lunii,* iar asfinţitul, *gura nopţii.*

În guaraní şi-au rostit soldaţii paraguayeni rugăciunile, parolele şi discursurile, cît a durat războiul, şi tot în guaraní au cîntat. Acum, morţii tac şi ei tot în guaraní. *(152)*

1870 / Buenos Aires

Sarmiento

Preşedintele argentinian, Domingo Faustino Sarmiento, primeşte raportul militar despre victoria din Paraguay. Ordonă fanfarei să cînte serenade şi scrie : *E providenţial faptul că un tiran a putut face ca tot acest popor guaraní să moară. Era necesar să curăţăm pămîntul de toată această excrescenţă omenească.*

Sarmiento, întemeietor al Societăţii pentru Protecţia Animalelor, predică rasismul fără sfială şi îl practică fără remuşcări. Îi admiră pe nord-americani, *lipsiţi de orice amestec de rase inferioare,* dar de la Mexic în sud nu vede decît barbarie, jeg, superstiţie, haos şi nebunie. Negurile acestea îl îngrozesc şi îl fascinează : porneşte la atac cu sabia într-o mînă şi o torţă în cealaltă. În calitate de guvernator şi preşedinte, înmulţeşte numărul cimitirelor şi al şcolilor şi încurajează nobilele virtuţi ale descăpăţînării, economisirii şi cititului. Ca scriitor, publică proze pline de

Scanned with OKEN Scanner

talent în favoarea exterminării sălbaticilor gauchos, a indienilor şi a negrilor, a înlocuirii lor prin fermieri albi din nordul Europei, şi în apărarea dreptului de a folosi fracul şi frizura englezească *(310 şi 311)*

1870 / Rio de Janeiro

Mii de candelabre îşi multiplică luminile în oglinzi,

iar pantofii de mătase desenează cercuri de vals pe podeaua lustruită a palatului baronului de Itamaraty. Din salon în salon, perechea imperială străbate norii de invitaţi, în nesfîrşite sărutări de mîini şi clinchet de cristaluri, iar la trecerea ei sunetele marţiale şi uralele bubuitoare întrerup dansul. Cavalerii seamănă cu nişte pinguini, iar doamnele cu nişte fluturi, strînse cum sînt în crinoline, desfăşurîndu-şi dantelele ; şi nu puţine sînt doamnele cu sîni europeni, importaţi de mademoiselle Arthémise, care însoţesc perfect mişcarea ondulatorie a respiraţiei. Cu şampanie franţuzească şi muzică la modă, Brazilia sărbătoreşte distrugerea Paraguayului.

Caleştile care se grăbesc spre sărbătoare taie drumul caravanelor de negri încărcaţi cu pestilente oale şi butoiaşe. Roiuri de muşte urmăresc procesiunea pînă pe plajă. În fiecare seară, sclavii aruncă fecalele stăpînilor în apele frumosului golf Rio de Janeiro. *(204)*

1870 / Rio de Janeiro

Mauá

În timp ce sărbătoresc distrugerea Paraguayului, ţările învingătoare îşi dispută harta învinsului, trăgînd de ea cu colţii.

În Rio de Janeiro, cineva asistă încruntat la serbările scînteietoare şi ridică din umeri cînd aude vorbindu-se de noile graniţe. Irineo Evangelista de Souza, baron de Mauá prin graţia împăratului Petru al II-lea, n-a dorit niciodată războiul acesta. A presimţit de la început că va fi lung şi sîngeros şi că-l va pierde cine îl cîştigă. Lauri pentru imperiul Braziliei ? Pacea iluminată de glorie ? Imperiul prosperînd de parcă războiul nu ar fi avut loc niciodată ? Baronul de Mauá, asociat brazilian al casei Rothschild din Londra, ştie acum că exterminatorii datorează băncii britanice dublul a ceea ce datorau. Stăpîn de întinse plantaţii, Mauá ştie că arborele de cafea a pierdut pe cîmpurile de bătaie multe mii de sclavi negri. Obişnuit să finanţeze bugetele şi să emită moneda ţărilor învingătoare, Mauá mai ştie că ele au pus mîna pe o poliţă fără nici o acoperire. Şi poate că mai ştie că războiul de curînd terminat e începutul ruinei lui personale, că numeroşii creditori vor sfîrşi prin a-i smulge pînă şi ochelarii de aur de pe nas şi că în ultimii ani de viaţă va redeveni copilul pierdut pe care un navigator îl părăsise pe cheiurile din Rio. *(109)*

Scanned with OKEN Scanner

1870 / Vassouras

Baronii cafelei

Valea fluviului Paraíba do Sul produce cea mai mare parte a cafelei consumate în lume, dar mai produce de asemenea cea mai mare cantitate de viconţi, baroni şi marchizi pe metrul pătrat.

De la înălţimea tronului Braziliei, împăratul Petru al II-lea îi recompensează cu noi titluri nobiliare pe sclavagiştii cafelei, care au pus o grămadă de bani în războiul Paraguayului.

Nu există plantaţie cu mai puţin de o sută de sclavi. Încă nu se luminează de ziuă, cînd, în sunet de clopot, sclavii se spală în rezervoarele cu apă, îi mulţumesc cu glas tare lui Iisus şi pornesc la muncă, pe deal în sus, grăbiţi de harapnicul cu cinci şfichiuri.

Copiii stăpînilor vin pe lume direct în mîinile moaşelor negre, iar doicile negre le dau să sugă. Slujnice negre îi învaţă cîntece, legende şi mîncăruri. Cu băieţi negri învaţă să se joace şi cu fete negre descoperă iubirea. Dar de mici află cine e stăpîn şi cine slugă. Căsătoria cu verişoara sau cu nepotul va întări unitatea familiei şi va duce mai departe strălucirea numelui. *(327)*

1870 / São Paulo

Nabuco

Din sclavul negru se înfruptă toţi. Nu numai baronii cafelei şi seniorii zahărului : orice brazilian liber, cît ar fi de sărac, are cel puţin un sclav care să-l slujească.

Joaquim Nabuco denunţă, în discursuri înfierbîntate, infecţia profundă. Născut din moşieri şi politicieni de profesie, Nabuco proclamă că Brazilia nu va intra în lumea modernă atîta timp cît pămîntul şi politica vor aparţine unui pumn de familii şi cîtă vreme ţara întreagă va apăsa pe umerii sclavilor.

Poetul José Bonifácio, de la Universitatea din São Paulo, e în fruntea grupului abolţionişti1or. În afara lui Nabuco, mai sînt de partea lui şi alţi intelectuali cu verb scînteietor, cum ar fi Castro Alves, Rui Barbosa şi Luis Gama, care a fost vîndut în Bahia de propriul său tată, dar a reuşit să scape de sclavie ca să o denunţe. *(74)*

1870 / Buenos Aires

Barrio Norte

Un călăreţ cu cămaşă verde suflă în goarnă vestind pericolul. Tropot de copite, dangăt de clopote, zarvă a trecătorilor : tramcarul cel nou zboară pe şine cu viteza nebunească de zece kilometri pe oră. Un ziar din Buenos Aires promite să dedice zilnic o coloană listei victimelor.

Scanned with OKEN Scanner

Tramcarul omoară o persoană-două, mai mult ca să nu dezamăgească aşteptările, dar după cîtăva vreme nimeni nu mai vorbeşte de patima lui asasină. Frigurile galbene au luat cu asalt Buenos Airesul şi omoară cîte trei sute de suflete pe zi.

În urma molimei ia naştere cimitirul La Chacarita, fiindcă mulţimea sărmanilor nu mai are loc în vechile ţintirime, şi se mai naşte Cartierul din Nord, Barrio Norte, fiindcă bogătanii au fugit din bastionul lor tradiţional. Cele zece cvartale de la sud de Plaza de Mayo au hotărît dintotdeauna soarta întregii Argentine şi întotdeauna au prosperat de pe urma ei. Aici au trăit, pînă de curînd, domnii care fac politică şi afaceri la Cafeneaua Parizianâ şi doamnele care fac cumpărături la Magazinul Londonez. Acum îi mînă din urmă frigurile galbene, care se înverşunează împotriva zonei de jos, înconjurată de mlaştini şi de gunoaie, leagăn al ţînţarilor, pepinieră a bolilor ; iar în căsoaiele rămase fără stăpîni mişună acum chiriaşii. Pînă mai ieri, în ele se lăfăia o familie, dar acum două sute de oameni se înghesuie cum pot.

Oraşul acesta lăbărţat pe malurile fluviului a crescut peste măsură. Cu cîteva secole în urmă, Buenos Aires era un sătuc trist şi uitat de lume. Acum, are o sută optzeci de mii de locuitori, dintre care jumătate sînt străini : zidari, spălătorese, pantofari, cărăuşi, bucătărese, paznici de noapte, dulgheri şi alţi venetici aduşi de vînturile alizee de pe ţărmurile Mediteranei. *(312)*

1870 / Paris

Lautréamont la douăzeci şi patru de ani

Avea vorba repezită şi obosea din te miri ce. Îşi petrecea nopţile în faţa pianului, scoţînd din corzi acorduri şi cuvinte, iar în zori ochii lui înfierbîntaţi provocau milă.

Isidore Ducasse, imaginarul conte de Lautréamont, a murit. Copilul născut şi crescut în timpul războiului împotriva oraşului Montevideo, copilul care punea întrebări mării-fluviu, a murit într-un hotel din Paris. Editorul nu îndrăznise să-i trimită „Cîntecele" în librării.

Lautréamont închinase imnuri păduchelui şi pederastiei. Cîntase felinarul roşu al caselor cu fete şi gîngăniile care preferă sîngele vinului. Îl dojenise pe Dumnezeul beţiv care ne-a creat şi proclamase că e de preferat să te naşti din pîntecele unei femele de rechin. Boţul acesta de carne omenească, în stare de atîta frumuseţe şi de atîta nebunie, se aruncase în hău, iar în cădere descoperise imagini crude şi cuvinte uimitoare. Fiecare pagină a lui ţipă cînd e ruptă în bucăţele. *(181)*

1871 / Lima

Juana Sánchez

Devastatorul Melgarejo a căzut. A fugit din Bolivia, alungat cu pietre de indieni, iar acum îşi trăieşte surghiunul într-o cămăruţă din

Scanned with OKEN Scanner

mahalalele Limei. Din toată puterea, nu i-a mai rămas decît un poncho de culoarea sîngelui. Indienii i-au omorît calul, pe Holofern, şi i-au tăiat urechile.

Îşi petrece nopţile urlînd în faţa casei Sánchez. Vocea groasă şi puternică a lui Melgarejo face să zuruie geamurile Limei. Dar Juana nu-i deschide uşa.

Cînd a sosit la palat, Juana avea optsprezece ani. Melgarejo s-a încuiat cu ea trei zile şi trei nopţi. Paznicii din escortă au auzit ţipete, bufnituri, gîfîieli, gemete şi nici o vorbă. În a patra zi, Melgarejo şi-a făcut apariţia :

— *O iubesc la fel ca pe armata mea !*

Masa de ospeţe s-a transformat în altar. În mijloc, între lumînări, Juana domnea goală. Miniştrii, episcopii şi generalii îi prezentau preafrumoasei omagiile lor şi cădeau în genunchi atunci cînd Melgarejo înălţa un pahar rubiniu de coniac şi cînta versuri de devoţiune. Ea, în picioare, marmoreană, fără alt veşmînt decît lungile-i plete, întorcea capul.

Şi tăcea. Juana tăcea. Cînd Melgarejo pleca în vreo campanie militară, o lăsa încuiată într-o mănăstire din La Paz. Se întorcea la palat purtînd-o în braţe, iar ea tăcea, femeie fecioară în fiecare noapte, în fiecare noapte născută pentru el. Juana n-a spus nimic atunci cînd Melgarejo le-a smuls indienilor pămînturile comunitare şi i-a dăruit optzeci de proprietăţi şi i-a înzestrat familia cu o provincie întreagă.

Juana tace şi acum. Închisă cu şapte lacăte în casa ei din Lima, nu se arată, nici nu răspunde la urletele desperate ale lui Melgarejo. Nu-i spune măcar :

— *N-am fost niciodată a ta. Nu eu eram acolo.*

Melgarejo plînge şi rage, izbind cu pumnii în uşă şi deşteptînd vuiete în încăperi. În faţa uşii, urlînd numele femeii, cade doborît de două gloanţe. *(85)*

1873 / Tabăra Tempú

Mambises

Strălucind la lumnia torţelor şi a altor flăcări, negrii se unduiesc, sar, se învîrtesc şi vorbesc cu zeii, urlînd de durere şi de plăcere. Pentru corespondentul ziarului „New York Herald", zăpăceala aceasta e de neînţeles, la fel ca anotimpurile Cubei, care se îngemănează pe insulă într-o vară continuă : ziaristul clipeşte des cînd descoperă că acelaşi copac oferă privirii, în acelaşi timp, o creangă înverzită plesnind de sevă şi alta agonizînd ruginie.

În partea de răsărit a Cubei, pămînturile acestea din selvă sînt pămînturi locuite de *mambí*. Departe, în Congo, *mambí* înseamnă *bandit, răsculat,* dar pe insula aceasta mambí e sclavul care, luptînd, devine om.

Înainte de a se alătura armatei de patrioţi, negrii mambises fuseseră cimarrones în munţi. Corespondentul de la „Herald" calculează că războiul colonial a înghiţit, în cinci ani, optzeci de mii de vieţi spaniole. Mulţi soldaţi au căzut de glonte sau de boală ; dar mult mai mulţi au

Scanned with OKEN Scanner

căzut secerați de mambises cu machetele. Războiul a prefăcut plantațiile de trestie în fortărețe înarmate împotriva atacurilor negrilor din afară și a dezertărilor negrilor dinăuntru.

În tabăra de mambises zdrențăroși, aproape goi, totul se împarte. Ziaristul bea apă cu melasă, în lipsa cafelei, și după cîteva zile jură că va urî cîte zile va mai avea patatele și *jutía* — un animăluț care umple burta cui îl prinde într-o scorbură sau în golul dintre două stînci. Războiul acesta s-ar putea lungi la nesfîrșit, scrie ziaristul : aici lianele dăruiesc apă de băut cînd prin apropiere nu curge vreun rîu, iar copacii oferă fructe, hamace, încălțări și o umbră deasă, unde te poți întinde să spui glume și să depeni povești pînă ți se vindecă rănile. *(237)*

1875 / Ciudad de México

Martí

Nu-i mijise bine mustața cînd a întemeiat în Havana două publicații efemere, „Diavolul șchiop" și „Patria liberă" ; și pentru că dorea independența Cubei, colonie a Spaniei, a fost condamnat la închisoare și la muncă silnică. Înainte, pe cînd mai era încă un copil, dorise să-l traducă pe Shakespeare ; scrisese cuvinte înflăcărate și jurase răzbunare în fața unui sclav negru atîrnat în ștreang. Ghicise, în primele lui versuri, că va muri în Cuba și pentru Cuba.

Din închisoare a fost împins spre exil. Nu i s-au șters urmele lanțurilor la picioare. Nu există patriot mai mare decît acest fiu al unui sergent spaniol din colonii. Nu există cineva mai copilăros decît exilatul acesta curios, care se minunează și se indignează neîncetat în fața spectacolului lumii.

Cînd asistă, în Mexic, la prima manifestație comună a studenților și lucrătorilor, José Martí are douăzeci și doi de ani. Pălărierii au declarat grevă. Pot conta pe solidaritatea Societății Fraternitate și Constanță a Frizerilor, a Societății Frățești a Legătorilor, a Tipografilor, a croitorilor și a intelectualilor, *muncitorii Ideii*. Totodată, se declanșează prima grevă universitară, în semn de protest față de expulzarea a trei studenți mediciniști.

Martí organizează recitaluri în beneficiul pălărierilor și îi descrie în articolele sale pe studenți, care merg alături de muncitori pe străzile orașului. Cu toții se țin de braț și poartă haine de duminică : *Tinerii aceștia entuziaști*, scrie el, *au dreptate. Dar chiar dacă s-ar înșela, tot i-am iubi. (129, 200 și 354).*

1875 / Fort Sill

Ultimii bizoni din Sud

Cîmpiile din Sud erau pline de bizoni, care se înmulțeau asemenea firelor de iarbă, dar din Kansas a venit omul alb. Acum, vîntul aduce miros de putreziciune. Bizonii zac răpuși pe întinsele pășuni. Milioane

Scanned with OKEN Scanner

de piei au călătorit spre Vestul Europei. Exterminarea bizonilor nu aduce numai bani : în afară de asta, explică generalul Sheridan, *e singura modalitate de a obține o pace trainică și de a asigura înaintarea civilizației.*

Indienii kiowas și comanși nu mai găsesc nici urmă de bizoni pe teritoriul rezervației Fort Sill. În zadar îl invocă în dansurile lor pe zeul soare cel aducător de vînători bogate. Rațiile guvernului federal, rații de mizerie, nu sînt îndestulătoare.

Indienii fug în îndepărtatul canion Palo Duro, ultimul colț cu bizoni de pe cîmpiile sudice. Acolo găsesc de mîncare și tot ce le mai trebuie : transformă pieile în locuințe, pături și veșminte ; coarnele și oasele devin linguri, cuțite și vîrfuri de săgeți ; nervii și tendoanele se prefac în corzi și plase, iar bășicile, în vase de cărat apa.

Curînd vin soldații, în nori de praf și în bubuit de pușcă. Dau foc locuințelor și alimentelor, omoară o mie de cai și îi gonesc din nou pe indieni în țarcul care le-a fost rezervat.

Cîțiva indieni kiowas reușesc să scape. Bîntuie pe cîmpii pînă cînd îi răpune foamea. Se predau în Fort Sill. Acolo soldații îi vîră într-un loc împrejmuit și în fiecare zi le aruncă peste gard ciozvîrte de carne crudă. *(51 și 229)*

Tărîmul de dincolo, tărîmul dinăuntru

Bizonii ultimei turme din Sud se adună laolaltă. N-au prea multe de discutat. Ce trebuia spus a fost spus, iar noaptea își vede de drumul ei. Bizonii știu că nu-i mai pot apăra pe indieni.

Cînd zorii se ridică din rîu, o femeie kiowa vede trecînd prin pîclă ultima turmă din Sud. Șeful merge cu pas încet, urmat de femele, de pui și de puținii masculi rămași în viață. Cînd ajung la poalele muntelui Scott, rămîn în așteptare, nemișcați, cu capetele plecate. Atunci muntele deschide gura, iar bizonii intră. Acolo, înăuntru, totul e verde și proaspăt.

După ce au trecut toți bizonii, muntele se închide. *(198)*

1876 / Little Big Horn

Taur liniștit

Cînd vorbește el, nici un cuvînt nu plictisește, nici nu cade în gol.

Gata cu minciunile, spune. Cu opt ani în urmă, guvernul Statelor Unite le-a garantat indienilor sioux, printr-un tratat solemn, că vor stăpîni veșnic Munții Negri, centrul lumii lor, locul unde războinicii vorbesc cu zeii. Cu doi ani în urmă, pe aceste pămînturi s-a descoperit aur. Anul trecut, guvernul le-a poruncit indienilor sioux să părăsească locurile de vînătoare, pe unde minerii căutau aur în stînci și în izvoare.

Am vorbit destul. Gata cu minciunile. Taur Liniștit, șef al șefilor, a adunat mii de războinici din cîmpie, sioux, cheyennes, arapahos. A dansat trei zile și trei nopți. Și-a ațintit ochii în soare. Acum știe.

Scanned with OKEN Scanner

Se trezește înaintea zorilor. Picioarele lui desculțe se scaldă în rouă și primesc freamătul pămîntului.

Cînd se luminează, ridică privirea dincolo de coline. Îl zărește venind pe generalul Custer și al Șaptelea Batalion de Cavalerie. *(51 și 206)*

1876 / Little Big Horn

Elan Negru

La nouă ani, a auzit glasurile. A aflat că toate ființele cu picioare, cu aripi sau cu rădăcini sîntem fiii aceluiași tată soare și ai aceleiași maici țărîne, la al cărei sîn sugem. Glasurile l-au vestit că el va face să înflorească bastonul sfînt, copacul vieții înfipt în mijlocul pămînturilor locuite de indienii sioux, și că va ucide seceta călare pe nori de furtună. I-au mai vestit războaie și suferințe.

La zece ani, a întîlnit pentru prima dată un om alb. A crezut că e bolnav.

La treisprezece, Elan Negru se scaldă în rîul Little Big Horn cînd țipetele îi vestesc venirea soldaților. Se cațără pe o colină și din vîrful ei zărește un nor imens de praf plin de zgomote și de țipete, iar din nor fug mulți cai cu șeile goale. *(51 și 230)*

1876 / Little Big Horn

Custer

Urcior Negru, căpetenia indienilor cheyenne, l-a avertizat cînd au fumat împreună pipa păcii : Custer avea să moară dacă nu-și ținea promisiunile și nici un indian nu avea să-și mînjească mîinile scalpîndu-l. Apoi, Custer a dat foc taberei, iar șeful Urcior Negru a fost ciuruit de gloanțe în mijlocul flăcărilor.

Acum, generalul George Armstrong Custer este unul dintre morții Batalionului Șapte Cavalerie pe care indienii l-au distrus pe malurile rîului Little Big Horn. Cu o seară înainte, Custer poruncise să fie ras în cap. Craniul lucios, văduvit de frizura aurie, îi e neatins, iar Custer mai are încă aerul cam tîmp al bărbaților neobișnuiți să piardă. *(51, 91 și 198)*

1876 / War Bonnet Creek

Buffalo Bill

Puțin după înfrîngerea de la Little Big Horn, cîțiva soldați se năpustesc asupra indienilor cheyennes care au făcut tabără pe malul unui pîrîu, iar sub focul puștilor cade șeful Mînă Galbenă.

Buffalo Bill sosește primul. Cu o tăietură măiestrită de cuțit smulge mîndreța de scalp a șefului cheyenne și o zbughește în galop spre sce-

Scanned with OKEN Scanner

nele unor oraşe îndepărtate. Pe măsură ce se desfăşoară, istoria Vestului se preface în spectacol. Nici nu s-a terminat bine bătălia, că deţinătorul scalpului îşi vinde isprăvile epice prin teatrele din Philadelphia, Baltimore, Washington şi New York. În amintirea şi spre răzbunarea generalului Custer, Buffalo Bill ridică braţele în faţa lojilor înţesate : într-o mînă ţine un cuţit, iar în cealaltă, strîngînd o bucată de piele mînjită de sînge, îi atîrnă o cascadă de pene multicolore. Eroul poartă costum mexican plin de zorzoane, la brîu are două revolvere, iar în bandulieră carabina Winchester cu cincisprezece focuri. În curînd, scena va ilustra coperţile romanelor cu *cowboys* care circulă prin toată ţara.

Buffalo Bill, cel mai celebru văcar, n-a mînat o vacă în viaţa lui. Simbolul viu al cuceririi Vestului, supraomul nemuritor şi-a cucerit faima exterminînd bizoni şi indieni şi turuind despre curajul lui nemăsurat şi despre cît de bun ţintaş este. A fost botezat Buffalo Bill pe cînd lucra la calea ferată construită de Kansas Pacific : el se laudă că într-un an şi jumătate a tras 4 280 de focuri şi a doborît 4 280 de bizoni, cu toate că femeile îl împiedicau să lucreze la randamentul maxim. *(157)*

1876 / Ciudad de México

Ultimul drum

Generalul Santa Anna fusese de unsprezece ori preşedinte al Mexicului. Cumpăra loialitatea generalilor vînzînd bucăţi din ţară şi aplicînd impozite imense pe cîini, pe cai şi pe ferestre ; totuşi, de cîteva ori a trebuit să fugă din palat deghizat în cerşetor. Cu toate că a fost un specialist în pierderea războaielor, a poruncit să se ridice o mulţime de statui reprezentîndu-l chiar pe el, galopînd în bronz, cu spada în aer, şi, prin decret, şi-a declarat ziua de naştere sărbătoare naţională.

Cînd s-a întors din exil, îi muriseră şi duşmanii şi prietenii. Înfundat într-un jilţ, cu un cocoş în braţe, Santa Anna zornăia vechi medalii sau îşi scărpina piciorul de plută. Era orb, dar i se părea că vede trăsuri de principi şi de preşedinţi oprindu-se în faţa porţii lui. Era surd, dar i se părea că aude bocetele mulţimii cerîndu-i audienţe, îndurare sau de lucru.

— *S-aştepte !* — ţipa Santa Anna. *Să facă linişte !* — se burzuluia el, în timp ce ultimul său lacheu îl schimba, pentru că se scăpase în pantaloni.

Din casa lui de pe strada Vergara, ipotecată, mereu pustie, e scos acum cu picioarele înainte. Cocoşii merg în faţa sicriului, înfoindu-se la lume şi provocînd la luptă. *(227 şi 266)*

1877 / Ciudad de Guatemala

Civilizatorul

Justo Rufino Barrios, preşedinte al Guatemalei, închide ochii şi visează larme de trenuri şi maşini cu abur violînd liniştea mănăstirilor.

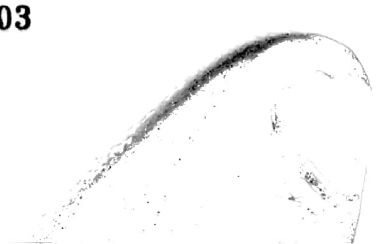

Scanned with OKEN Scanner

Nu există forță capabilă să se opună coloranților sintetici pe piețele mondiale, nici cumpărători pentru cîrmîzul, indigoul și coșenila oferite spre vînzare de Guatemala. E ora cafelei. Piețele cer cafea, iar cafeaua cere pămînt și brațe, trenuri și porturi. *Pentru a moderniza țara,* Barrios îi expulzează pe călugării parazitari, smulge Bisericii imensele ei pămînturi și le dăruiește prietenilor săi intimi. Expropriază de asemenea pămînturile comunităților indigene. Se decretează abolirea proprietății colective și se impune salahoria obligatorie. *Pentru a-l integra pe indian în națiune,* guvernul liberal îl transformă în șerb pe noile plantații de cafea. Reînvie sistemul colonial al muncii silnice.

Soldații umblă din fermă în fermă împărțind indieni. *(59)*

1879 / Ciudad de México

Socialiștii și indienii

Ne doare s-o spunem, dar trebuie s-o facem. Colonelul Alberto Santa Fe denunță din închisoarea din Tlatelolco : indienii erau mai fericiți sub stăpînirea spaniolilor. *Acum li se spune în mod pompos că sînt liberi, dar nu sînt decît sclavi.*

După părerea socialistului Santa Fe, care a dezlănțuit insurecția indienilor din valea Texmelucan, relele Mexicului vin din mizeria poporului, care la rîndul ei vine din concentrarea pămîntului în cîteva mîini și din lipsa unei industrii naționale, *pentru că totul ne vine din străinătate, deși am putea produce noi înșine.* Și se întreabă : *Trebuie să preferăm să ne pierdem independența și să fim o colonie nord-americană, sau să schimbăm organizarea socială care ne-a ruinat ?*

Din coloanele publicației „El Socialista", Juan de Mata Rivera proclamă și el că indienii o duceau mai bine în timpul coloniei și cere să li se înapoieze pămînturile : nu există pe lume lege care să le dea hoților dreptul asupra roadelor violenței și mișeliei.

În același timp, țăranii din Sierra Gorda își fac cunoscut *planul socialist.* Acuză latifundiul prădător, rădăcină a tuturor nenorocirilor, și guvernele care i-au aservit pe indieni latifundiarilor. Propun ca moșiile să fie declarate *sate,* reinstaurînd proprietatea comunitară asupra pămînturilor arabile, apelor, munților și pășunilor. *(129 și 274)*

1879 / Insula Choele-Choel

Cu focuri de Remington,

soldații argentinieni cuceresc douăzeci de mii de leghe de pămînturi indiene.

Piața londoneză cere înmulțirea vacilor ; iar granița sare în aer. Pentru ca latifundiile din pampas să se mărească spre Sud și spre Vest, puștile cu repetiție golesc *spațiile pustii.* Curățind Patagonia de sălbatici, dînd foc taberelor de indieni, trăgînd în indieni și în struți, generalul Julio Argentino Roca își încheie strălucitoarea carieră militară care în-

Scanned with OKEN Scanner

cepuse pe vremea războaielor împotriva încăpățînaților gauchos și a paraguayenilor.

Pe insula Choele-Choel de pe Río Negro, patru mii de soldați plini de praf asistă la liturghie. Victoria îi e închinată lui Dumnezeu. Campania din deșert a luat sfîrșit.

Supraviețuitorii, indieni, indience, pradă capturată la graniță, sînt împărțiți pe la moșii, forturi, grajduri, bucătării și prin paturi. Mai bine de zece mii, calculează locotenent-colonelul Federico Barbará. Mulțumită altruismului doamnelor argentiniene, spune Barbará, copilașii sălbatici schimbă șorțul de gaucho cu pantaloni și capătă un aspect omenesc. *(353)*

1879 / Buenos Aires

Martín Fierro și apusul gaucho-ului

José Hernández publică la Buenos Aires ultima parte din *Martin Fierro*, cîntec agonic al gaucho-ului care a făcut patria și a rămas fără patrie. De cîtva timp, pe cîmpiile din bazinul fluviului La Plata circulă cealaltă parte a splendidului poem, iar versurile lui sînt la fel de trebuincioase precum carnea, ceaiul de mate sau tutunul.

Doinind în jurul focului, servitorii de pe moșii și cătanele din forturi evocă peregrinările fratelui lor neîmblînzit, om fără stăpîn și fără lege, și în felul acesta își reamintesc libertatea pierdută. *(158)*

1879 / Port-au-Prince

Maceo

Exilatul Antonio Maceo ajunge pe colina Belle Air, în drum spre Santo Domingo : deodată cinci asasini se năpustesc asupra lui. E o noapte cu lună plină, dar Maceo scapă de împușcături și se afundă în galop în desiș. Consulul spaniol din Haiti le promisese călăilor douăzeci de mii de pesos în aur. Maceo e cel mai popular și cel mai periculos dintre luptătorii pentru independența Cubei.

Și-a pierdut în război tatăl și paisprezece frați ; și totuși se va întoarce la război. În vuietul cavaleriei, cînd zăngănitul machetelor înfruntă gurile de tun, Maceo călărește în frunte. Toate gradele și le-a cîștigat în luptă, iar unii comandanți albi nu se împacă deloc cu gîndul că un bărbat aproape negru a ajuns general maior.

Maceo se luptă pentru o revoluție adevărată. *Nu e vorba,* spune el, *de a-i înlocui pe spanioli.* Independența nu e scopul ultim, ci primul. Pornind de la ea, Cuba va trebui să se schimbe, dar atîta timp cît poporul nu va porunci, colonia nu va deveni patrie. Marii moșieri creoli au toate motivele să-l privească plini de suspiciune pe bărbatul acesta care afirmă că dreptul de proprietate n-are în el nimic sfînt. *(262)*

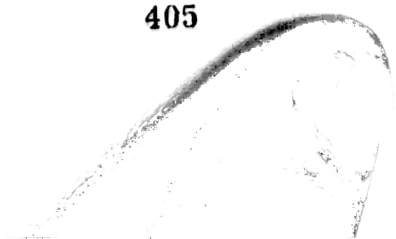

Scanned with OKEN Scanner

1879 / Insulele Chinchas

Guano

Dealurile care se înălţau pe insule erau din găinaţ curat. Timp de milenii, milioane de păsări îşi terminaseră digestia pe ţărmurile sudice ale Perului.

Incaşii ştiau că acest guano putea trezi la viaţă orice pămînt, cît ar fi fost de secătuit ; dar Europa n-a cunoscut puterile miraculoase ale îngrăşămîntului peruan pînă cînd Humboldt n-a adus cu el primele mostre.

Perul, care îşi cîştigase renumele mondial datorită argintului şi aurului, şi-a putut perpetua gloria mulţumită bunăvoinţei păsărilor. Vasele pluteau spre Europa încărcate cu urît mirositorul guano şi se întorceau aducînd în cale statui de marmură de Carrara destinate decorării aleilor din Lima. Mai aduceau veşminte englezeşti, care au ruinat ţesătoriile din Sud, şi vinuri de Bordeaux, care au lichidat viile naţionale din Moquegua. În cartierul El Callao, au sosit de la Londra case întregi. De la Paris s-au importat hoteluri complete de lux, cu bucătari şi tot ce mai trebuie.

După patruzeci de ani, insulele sînt goale. Perul a vîndut douăsprezece milioane de tone de guano, a cheltuit dublu şi acum e dator vîndut. *(43, 44 şi 289)*

1879 / Deşerturile Atacama şi Tarapacá

Salpetrul

Războiul nu izbucneşte pentru guano, din care a rămas prea puţin. Pentru salpetru năvăleşte armata chiliană în cucerirea deşerturilor, împotriva armatelor aliate ale Perului şi Boliviei.

Din sterilele deşerturi Atacama şi Tarapacá izvorăşte verdeaţa văilor europene. În pustietăţile acestea nu se văd decît şopîrle care se ascund pe sub pietre şi şiruri de catîri care duc spre porturile de la Pacific sarcinile de salpetru, zăpada plină de cocoloase care va reda entuziasmul obositelor pămînturi europene. Nimic nu face umbră pămîntului fără să primească ceva, cu excepţia munţilor sclipitori de salpetru care se usucă singuri la soare şi a muncitorilor mizeri, războinici ai deşertului care poartă o traistă prăpădită de făină în chip de zale, tîrnăcoape drept lăncii şi lopeţi în loc de săbii.

Salpetrul sau nitratul e de neînlocuit în comerţul vieţii şi al morţii. Nu e numai îngrăşămîntul cel mai jinduit. În afară de aceasta, amestecat cu cărbune şi cu sulf devine praf de puşcă. Prin urmare, au nevoie de el agricultura şi prospera industrie de război. *(35 şi 268)*

1880 / Lima

Chinezii

Chile cotropeşte şi devastează. Cu uniforme englezeşti şi cu arme englezeşti, armata chiliană face una cu pămîntul aşezările Chorrillos, Ba-

Scanned with OKEN Scanner

rranco și Miraflores, plaje ale Limei, fără a lăsa piatră pe piatră. Ofițerii peruani trimit indienii la moarte și o rup la fugă strigînd : *Trăiască patria !*

O mulțime de chinezi, chinezi din Peru, luptă de partea chiliană. Sînt chinezi fugiți de pe plantații care intră în Lima cîntînd și mulțumindu-i generalului cotropitor, Patricio Lynch, Prințul Roșu, Salvatorul.

Chinezii aceștia fuseseră îmbarcați, cu cîțiva ani în urmă, de traficanții englezi, portughezi și francezi în porturile Macao și Canton. Numai doi din trei au ajuns vii în Peru. În portul El Callao au fost scoși la mezat : ziarele din Lima îi ofereau *proaspăt sosiți.* Mulți dintre ei au fost însemnați cu fierul roșu. Calea ferată, bumbacul, zahărul, guano și cafeaua aveau nevoie de brațe de sclavi. În insulele cu guano, paznicii nu-i slăbeau din ochi, pentru că un moment de neatenție era deajuns : chinezii își luau viața aruncîndu-se în mare.

Căderea Limei instaurează haosul în întregul Peru. În valea Cañete, negrii se răscoală. La sfîrșitul carnavalului, într-o miercuri de cenușă, izbucnește ura seculară. Ritual al umilințelor : negrii, sclavi pînă de curînd și tratați în continuare ca sclavi, își potolesc vechile pizme ucigînd, cu lovituri de bîtă și de machete, sclavi chinezi. *(45 și 329)*

1880 / Londra

Revendicarea trîndăviei

Fugărit de poliția franceză și pedepsit de iarna engleză, care îngheață scuipatul în aer, Paul Lafargue scrie la Londra un nou rechizitoriu împotriva *sistemului criminal care face din om sluga mizerabilă a mașinii.*

Morala capitalistă e o jalnică parodie a moralei divine, scrie ginerele cubanez al lui Marx. Ca și preoții, capitalismul îi învață pe muncitori că s-au născut în această vale a plîngerii ca să trudească și să sufere ; și îi îndeamnă să-și predea femeile și copiii, ca să fie măcinați douăsprezece ore pe zi în fabrici. Lafargue refuză să se alăture *cîntecelor amețitoare în onoarea zeului Progres, fiul mai mare al Muncii.* Trîndăvia e un dar al zeilor. Pînă și Iisus i-a făcut apologia în predica de pe munte. Odată și odată, vestește Lafargue, se va termina cu chinurile pricinuite de foame și de munca silnică, chinuri mai numeroase decît langustele Bibliei, iar atunci pămîntul se va cutremura de veselie. *(177)*

1881 / Lincoln City

Billy the Kid

— *O să-ți dau un sfat, doc.*

Pînă acum un minut, Billy the Kid aștepta spînzurătoarea într-o celulă. Acum, din vîrful scărilor, îndreaptă țeava pistolului spre șerif.

Scanned with OKEN Scanner

— *Încep să mă plictisesc, doc.*

Şeriful îi azvîrle cheia de la cătuşe, iar cînd Billy se apleacă, se dezlănţuie o salvă de împuşcături. Şeriful se prăbuşeşte cu un glonte în ochi şi cu steaua de argint ciuruită.

Billy are douăzeci şi unu de ani şi douăzeci şi unu de crestături pe mînerul Coltului, fără a-i mai pune la socoteală pe mexicanii şi pe apaşii pe care i-a ucis fără să-i numere.

— *Eu în locul tău n-aş face asta, străinule.*

Şi-a început cariera la doisprezece ani, cînd un trîntor i-a insultat mama, iar el a fugit la galop ţinînd în mînă un brici din care picura sînge. *(131 şi 292)*

1882 / Saint Joseph

Jesse James

Jesse şi băieţii ei, *Jesse boys,* au luptat alături de armata sclavagistă din sud şi mai apoi au fost îngerii răzbunători ai pămîntului învins. Din pur simţ al onoarei au jefuit unsprezece bănci, şapte trenuri poştale şi trei diligenţe. Scuipînd printre dinţi, scîrbit, fără să se obosească măcar să scoată arma din toc, Jesse şi-a trimis pe lumea cealaltă şaptesprezece semeni.

Într-o seară de sîmbătă, în Saint Joseph, Missouri, cel mai bun prieten îi înfige un glonte în spinare.

— *Tu, mititico, şterge-ţi lacrimile şi toarnă de băut pentru toată lumea. Şi să vedem cine ridică de pe jos gunoiul ăsta. Să vă spun cum era. Ştiţi cum era ? Era mai încăpăţînat decît toţi catîrii din Arizona. (292)*

1882 / Păşunile din Oklahoma

Apusul cowboy-ului

Cu o jumătate de veac în urmă, legendarul cal sălbatic din Oklahoma l-a încîntat pe Washington Irving şi i-a inspirat pana. Regele neîmblînzit al păşunilor, săgeata albă cu coamă a devenit astăzi animal de povară sau cal blînd de călărie.

Cowboy-ul, campionul cuceririi Vestului, îngerul dreptăţii sau tîlharul răzbunător, a devenit şi el soldat sau pălmaş ascultător, plătit cu ziua. Sîrma ghimpată înaintează cu o viteză de o mie de kilometri pe zi, iar trenurile frigorifice străbat întinsele cîmpii ale Statelor Unite. Baladele şi romanele evocă vîrsta de aur a caravanelor de căruţe, osiile scîrţîitoare de lemn unse cu slănină, urletul coioţilor şi ţipetele indienilor, iar Buffalo Bill demonstrează că nostalgia poate deveni o industrie cît se poate de bănoasă. Dar *cowboy-ul* nu e decît o maşină între maşinile care egrenează bumbacul, seceră grîul, stivuiesc orezul sau cosesc fînul. *(224 şi 292)*

Scanned with OKEN Scanner

1882 / New York

Şi dumneata poţi izbîndi în viaţă

Calea fericirii nu mai conduce doar spre cîmpiile din Vest. Acesta este totodată timpul marilor oraşe. Şuieratul trenului, flaut fermecat, îi trezeşte din amorţeală pe tinerii care moţăie în mediul provincial şi îi invită să se integreze în noile paradisuri de beton şi oţel. Orice orfan zdrenţăros, promit glasurile de sirene, va deveni un industriaş bogat dacă va munci cu fervoare şi va trăi virtuos în birourile sau în fabricile care ocupă clădirile uriaşe.

Un scriitor, Horatio Alger, vinde asemenea iluzii în mii de exemplare. Alger e mai celebru decît Shakespeare, iar romanele lui circulă mai ceva ca Biblia. Cititorii săi, asemenea personajelor sale, blînzi salariaţi, nu s-au mai oprit din goană de cînd au coborît din trenuri sau de pe vasele transatlantice. În realitate, pista e rezervată cîtorva atleţi ai afacerilor, dar societatea nord-americană consumă în masă fantezia liberei concurenţe şi pînă şi şchiopii visează să iasă cîştigători la alergări. *(282)*

1882 / New York

Creaţia după John D. Rockefeller

La început am făcut lumină cu un felinar cu kerosen. Iar întunericul, care-şi rîdea de lumînările de seu şi de spermanţet, a dat înapoi. Şi s-a luminat şi s-a întunecat în prima zi. Şi în a doua zi Domnul m-a pus la încercare şi i-a permis Diavolului să mă ispitească, oferindu-mi prieteni, ibovnice şi alte cheltuieli. Şi am spus : „Lăsaţi petrolul să vină către mine". Şi am fundat Standard Oil. Şi am văzut că e bine ; şi s-a luminat şi s-a întunecat în ziua a treia. Şi în a patra zi am urmat exemplul Domnului. Ca şi El, m-am trezit şi i-am blestemat pe cei ce nu aveau să-mi dea ascultare ; şi tot ca şi El, am aplicat extorsiunea şi pedeapsa. După cum Domnul şi-a strivit concurenţii, la fel i-am pulverziat şi eu, fără milă, pe rivalii mei din Pittsburgh şi din Philadelphia. Iar celor care s-au căit le-am promis iertare şi pace veşnică. Şi am pus capăt dezordinii din univers. Şi unde era haos, am introdus organizarea. Şi la o scară niciodată cunoscută, am calculat costuri, am impus preţuri şi am cucerit pieţe. Şi am distribuit forţa a milioane de braţe, pentru ca niciodată să nu se mai irosească timp, nici energie, nici materiale. Şi în spaţiul creat de mine nu era loc pentru cei slabi, nici pentru cei ineficienţi. Şi s-a luminat şi s-a întunecat în a cincea zi. Şi pentru a da un nume operei mele, am imaginat cuvîntul trust. Şi am văzut că e bine. Şi am mai văzut cum se roteşte lumea în jurul ochilor mei vigilenţi, în timp ce se lumina şi se întuneca în a şasea zi. Iar în ziua a şaptea am făcut operă de caritate. Mi-am adunat banii pe care mi-i dăduse Domnul pentru că îi continuasem opera perfectă şi am dăruit celor săraci douăzeci şi cinci de cenţi. Şi atunci m-am odihnit. *(231 şi 282)*

Scanned with OKEN Scanner

1883 / Bismarck City

Ultimii bizoni din Nord

Bizonul e deja o raritate în Montana, iar indienii blackfeet rod oase vechi sau scoarță de copac.

Taur Liniștit conduce ultima vînătoare a indienilor sioux pe cîmpiile din Nord. După multă cale, dau în sfîrșit peste cîteva animale. Pentru fiecare bizon ucis, indienii sioux îi cer iertare Marelui Bizon Nevăzut, după obicei, și îi promit că nu vor risipi nici un fir de păr.

Puțin după aceea, Calea Ferată a Pacificului de Nord sărbătorește terminarea drumului de fier, care unește cele două coaste. Aceasta e a patra linie care traversează teritoriul nord-american. Locomotivele cu cărbuni, cu frîne pneumatice și cu vagoane Pullman înaintează în fruntea coloniștilor spre cîmpiile care au fost ale indienilor. Încotro îți întorci privirea, zărești apărînd noi orașe. Uriașa piață națională crește și se articulează.

Oficialitățile Căii Ferate a Pacificului de Nord îl poftesc pe șeful Taur Liniștit să rostească un discurs la marea sărbătoare prilejuită de inaugurare. Taur Liniștit vine din rezervația în care indienii sioux supraviețuiesc din milă. Se urcă în balconul înconjurat de flori și de drapele și se adresează președintelui Statelor Unite, miniștrilor, personalităților prezente și publicului în general :

— *Îi urăsc pe albi* — spune el. *Sînteți niște hoți și niște mincinoși...*

Interpretul, un tînăr ofițer, traduce :

— Inima mea roșie și dulce vă spune : fiți bineveniți...

Taur Liniștit întrerupe aplauzele furtunoase ale publicului :

— *Ne-ați furat pămînturile și ați făcut din noi niște sărăntoci...*

Publicul îl ovaționează, în picioare, pe războinicul împodobit cu pene, iar pe interpret îl trec sudori reci. *(224)*

1884 / Santiago de Chile

Vrăjitorul finanțelor se hrănește cu carne de soldat

Drepturile noastre se nasc din victorie, legea supremă a națiunilor, spune guvernul învingător.

Războiul Pacificului, război al salpetrului, a luat sfîrșit. Pe mare și pe uscat, Chile și-a pulverziat dușmanii. De acum înainte, imensele deșerturi Atacama și Tarapacá vor figura pe harta chiliană. Peru pierde salpetrul și insulele secătuite de guano. Bolivia își pierde ieșirea la mare și rămîne înghesuită în mijlocul Americii de Sud.

La Santiago de Chile se sărbătorește victoria. La Londra se încasează notele de plată. Fără să tragă un foc și fără să cheltuiască un singur bănuț, John Thomas North a devenit regele salpetrului. Cu banii împrumutați de la băncile chiliene, North a cumpărat la preț de nimic bonurile pe care statul peruan le înmînase vechilor proprietari ai zăcămintelor. North le-a cumpărat de cum a izbucnit războiul ; și înainte ca războiul să se termine, statul chilian a avut amabilitatea de a recunoaște bonurile drept titluri de proprietate legitime. *(268 și 269)*

Scanned with OKEN Scanner

1884 / Huancayo

Patria plăteşte

Alături de războinicii lui indieni, mareşalul Andrés Avelino Cáceres a străbătut munţii Perului, luptîndu-se neîncetat, timp de trei ani şi cale de două sute de leghe, împotriva cotropitorilor chilieni.

Taita, aşa îi spun indienii din comunităţi mareşalului, bărbat cu favoriţi marţiali ; mulţi au murit, urmîndu-l, şi şi-au dat viaţa pentru o patrie care îi dispreţuieşte. Şi în Lima indienii au fost carne de tun, iar cronicarul social Ricardo Palma a aruncat vina înfrîngerii pe seama *rasei acesteia abjecte şi degradate.*

În schimb, mareşalul Cáceres afirma pînă nu demult că ţara a fost înfrîntă de propriii ei negustori şi birocraţi. Tot pînă nu demult denunţa tratatul de pace care amputează o bună bucată din Peru. Acum, Cáceres şi-a schimbat părerea. Vrea să devină preşedinte. Trebuie să dea dovezi concrete. Se impune să-i demobilizeze pe indienii înarmaţi care au luptat împotriva chilienilor, dar au năvălit pe moşii şi ameninţă sfînta rînduială latifundiară.

Mareşalul îl convoacă pe Tomás Laimes, şef al gherilei din Colca. Laimes soseşte la Huancayo cu o mie cinci sute de indieni. Vine şi spune:

— *Ordonaţi, Taita.*

Dar nici nu soseşte bine Laimes, că trupa îi şi este dezarmată. Nici nu trece bine pragul, că o lovitură de pat de puşcă îl şi doboară la pămînt. Apoi e legat la ochi şi împuşcat. *(194)*

1885 / Lima

„Răul vine de sus", afirmă Manuel Gonzáles Prada

Peru geme sub dominaţia cîtorva fiinţe privilegiate... Oamenii aceştia ne-ar strivi între cilindrii unei fabrici de zahăr, ne-ar distila în cazanul unui alambic, ne-ar carboniza într-un cuptor de topit metale dacă din rămăşiţele noastre ar putea stoarce măcar un gram de aur... Asemenea pămîntului blestemat, ei primesc sămînţa şi sorb apa, fără să dea vreodată roade...

În războiul cu Chile şi-au dovedit laşitatea, neavînd măcar curajul să ne apere împotriva prădării guano-ului şi a salpetrului... Am fost ultragiaţi, călcaţi în picioare şi însîngeraţi cum n-a mai fost nici o altă naţie; dar războiul cu Chile nu ne-a învăţat nimic, nici nu ne-a vindecat de vreun viciu... (145)

1885 / Ciudad de México

„Totul este al tuturor",

spune Teodoro Flores, indian mixteco, erou în trei războaie.

— *Repetaţi !*

Iar copiii repetă : *Totul este al tuturor.*

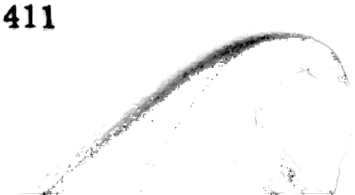

Scanned with OKEN Scanner

Teodoro Flores a apărat Mexicul împotriva nord-americanilor, a conservatorilor şi a francezilor. Preşedintele Juárez i-a dăruit ca premiu trei moşii cu pămînt bun. Dar el n-a acceptat.

— *Pămîntul, apa, pădurile, casele, boii, recoltele sînt ale tuturor. Repetaţi !*

Iar copiii repetă.

Deschisă spre cer, terasa e aproape ferită de duhoarea de scîrnăvie şi de prăjelniţă şi e aproape liniştită. Aici se poate respira o gură de aer curat şi se poate tăifăsui, în timp ce în curtea de dedesubt bărbaţii se taie cu cuţitele pentru o femeiuşcă, cineva urlă invocînd numele Fecioarei, iar cîinii scheaună prevestind moartea.

— *Povesteşte-ne de munte* — cere băiatul cel mai mic.

Iar tatăl povesteşte cum se trăieşte în Teotitlán del Camino. Acolo munceşte cine poate şi fiecare primeşte cît are nevoie. Nimeni nu are voie să ceară mai mult decît îi e de trebuinţă. Altfel, comite un delict grav. La munte, delictele se pedepsesc cu tăcerea, dispreţul sau expulzarea. Cel care a adus acolo închisoarea, necunoscută pînă atunci, a fost preşedintele Juárez. Juárez a adus judecători şi titluri de proprietate şi a poruncit ca pămîntul stăpînit în comun să fie împărţit :

— *Dar noi n-am luat în seamă hîrtiile pe care ni le-a dat.*

Cînd a învăţat limba spaniolă, Teodoro Flores avea cincisprezece ani. Acum vrea ca băieţii lui să se facă avocaţi, ca să-i apere pe indieni de şiretlicurile licenţiaţilor în drept. De asta i-a adus în capitală, în cocina asta zgomotoasă, să-şi tîrască zilele înghesuiţi printre borfaşi şi cerşetori.

— *Ce a creat Dumnezeu şi ce au creat oamenii. Totul este al tuturor. Repetaţi !*

Noapte de noapte, copiii îl ascultă pînă îi doboară somnul.

— *Toţi ne naştem egali, în pielea goală. Toţi sîntem fraţi. Repetaţi!* (287)

1886 / Colón

Prestán

Oraşul Colón s-a născut cu treizeci de ani în urmă, pentru că trenul care traversează istmul Panamá de la o mare la alta avea nevoie de o staţie terminus. Oraşul s-a născut în mlaştinile mării Caraibelor şi le-a oferit friguri şi ţînţari, hoteluri prăpădite, tripouri şi bordeluri aventurierilor care roiau pe aici în căutarea aurului Californiei, şi colibe mizere muncitorilor chinezi care au întins drumul de fier şi au murit de ciumă sau de tristeţe.

Anul acesta, oraşul Colón a ars din temelii. Focul a mistuit uliţele de lemn, casele şi pieţele, iar Pedro Prestán a purtat întreaga vină. Prestán, învăţător şi doctor, aproape negru, purtînd tot timpul gambetă şi lavalieră, plimbîndu-se în veşminte impecabile pe străzile de lut, se aflase în fruntea unei insurecţii populare. O mie de *marines* s-au năpustit asupra pămînturilor panameze, spunînd că apără calea ferată şi alte bunuri aflate în proprietate nord-americană. Prestán, cel care i-a apărat pe umiliţi cu sufletul, cu viaţa şi cu pălăria, atîrnă acum în ştreang.

Scanned with OKEN Scanner

Blestemul cade asupra oraşului. Ca să-şi ispăşească vina crimei, Colón va arde de acum înainte, pe vecie, tot la douăzeci de ani. *(102, 151 şi 324)*

1886 / Chivilcoy

Circul

În zori, carul cu două roţi al circului se iveşte din întuneric printre copacii care umbresc străzile din Chivilcoy.

După-amiază, steguleţe colorate flutură în vînt deasupra cortului.

Marş triumfal prin oraş. *Compania Ecvestră, Gimnastică, Acrobatică şi de Drame Creole* a fraţilor Podestá aduce în oraş un scamator japonez şi un cîine vorbitor, porumbei dresaţi, un copil minune şi patru măscărici. Programul asigură că arlechinul Pepino al 88-lea şi echipa de zburători au stîrnit *admiraţia publicului din Londra, Paris, Viena, Philadelphia şi Roma.*

Dar punctul de atracţie oferit de circ este *Juan Moreira,* prima dramă creolă din istoria Argentinei, pantomimă cu dueluri în versuri şi cuţite care povesteşte neplăcerile unui gaucho hăituit de poliţist, de judecător, de primar şi de băcan. *(34)*

1886 / Atlanta

Coca-Cola

John Pemberton, spiţer, se bucură de oarecare renume datorită poţiunilor pentru dragoste şi loţiunilor împotriva căderii părului.

Acum inventează un medicament care alină durerile de cap şi înlătură ameţelile. Noul produs are la bază frunze de coca, aduse din Anzi, şi nuci de cola, seminţe stimulatoare care provin din Africa. Apa, zahărul, caramelul şi cîteva secrete completează formula.

Curînd, Pemberton îşi va vinde invenţia pentru două mii trei sute de dolari. E convins că e vorba de un bun medicament ; şi s-ar prăpădi de rîs, nu de mîndrie, dacă un ghicitor i-ar spune că tocmai a creat simbolul secolului care stă să vină. *(184)*

1887 / Chicago

La fiecare întîi de mai vor învia din morţi

Îi aşteaptă spînzurătoarea. Erau cinci, dar Lingg a luat-o înaintea morţii spărgînd între dinţi o capsulă de dinamită. Fischer se îmbracă fără grabă, fredonînd „Marseilleza". Parsons, agitatorul care folosea cuvîntul ca pe bici sau ca pe cuţit, le strînge mîna tovarăşilor săi înainte ca paznicii

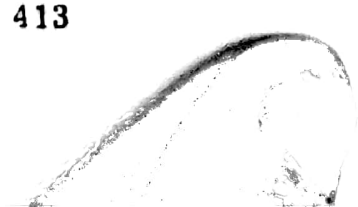

Scanned with OKEN Scanner

să i le lege pe ale lui la spate. Engel, țintaș iscusit, cere vin de Porto și îi face pe toți să rîdă cu o glumă. Spies, care a umplut mii de pagini *descriind anarhia ca pe trezirea la viață*, se pregătește, în liniște, să intre în moarte.

Spectatorii, așezați pe scaune, ca la teatru, își ațintesc privirile asupra eșafodului. *Un semn, un zgomot, chepengul cedează... Gata, într-un dans îngrozitor au murit zbătîndu-se în aer.*

José Martí scrie cronica executării anarhiștilor din Chicago. Clasa muncitoare din toată lumea îi va învia din morți la fiecare întîi de mai. Lucrul acesta încă nu se știe, dar Martí scrie de zor, de parcă ar auzi unde te aștepți mai puțin scîncetul unui nou-născut *(199)*

1889 / Londra

North

Sînt douăzeci de ani de cînd a pus piciorul pe cheiurile din Valparaíso, cu ochii lui de piatră albastră și favoriții creți de culoarea focului : avea zece lire sterline în buzunar și o boccea cu haine la spinare. În prima lui slujbă a cunoscut salpetrul și a suferit de pe urma lui în craterele unui mic zăcămînt din Tarapacá, apoi a fost negustor în portul Iquique. În timpul războiului Pacificului, pe cînd chilienii, peruanii și bolivienii se sfîșiau cu baionetele, John Thomas North a făcut scamatorii care l-au transformat în stăpînul cîmpurilor de bătaie.

Acum, North, rege al salpetrului, fabrică bere în Franța și ciment în Belgia, are tramvaie în Egipt și fabrici de cherestea în Africa neagră și exploatează aur în Australia și diamante în Brazilia. În Anglia, acest Midas de origine plebeiană și iute de mînă a cumpărat gradul de colonel în armata Majestății Sale, conduce loja masonică din comitatul Kent și e unul dintre fruntașii Partidului Conservator ; duci, lorzi și miniștri se așază la masa lui. Trăiește într-un palat ale cărui porți masive de fier se spune că au fost smulse catedralei din Lima de către soldații chilieni.

În ajunul unei călătorii în Chile, North oferă un bal de despărțire în hotelul Metropole. Sosesc o mie de oaspeți. Saloanele strălucesc mai ceva ca soarele, iar mîncărurile și băuturile curg rîuri-rîuri. Imense steme de crizanteme poartă în centru litera N. Atotputernicul, mascat în Henric al VIII-lea, coboară scările în mijlocul ovațiilor. Îl însoțește, ținîndu-l de braț, consoarta lui, îmbrăcată ca o ducesă ; îi urmează fiica, în costum de prințesă persană, și fiul, ale cărui haine evocă figura cardinalului Richelieu.

Corespondentul de război al ziarului *Times* face parte din cohorta care îl va însoți pe North în călătoria spre regatul său chilian. Se anunță zile tulburi. Acolo, în deșerturile cucerite cu focuri de armă, North este stăpînul salpetrului și al cărbunelui, al apei și al băncilor, al ziarelor și al căii ferate ; în orașul Santiago există însă un președinte care are prostul obicei de a-i refuza darurile. Îl cheamă José Manuel Balmaceda. North pleacă în călătorie ca să-l răstoarne. *(269 și 270)*

Scanned with OKEN Scanner

1889 / Montevideo

Fotbalul

La Londra, regina Victoria împlineşte şaptezeci de ani. În bazinul fluviului La Plata evenimentul e sărbătorit cu lovituri de picior.

Selecţionatele oraşelor Buenos Aires şi Montevideo aleargă după minge, pe terenul La Blanqueada, sub privirea dispreţuitoare a reginei. În mijlocul tribunei, printre steaguri, tronează portretul stăpînei mărilor şi a unei bune părţi a uscatului.

Buenos Aires cîştigă cu 3 la 0. Întîlnirea se termină fără nici un mort, cu toate că încă nu s-a inventat lovitura de pedeapsă, iar cel care se apropie de careul advers îşi pune viaţa în mare pericol. Ca să marchezi un gol din apropiere trebuie să scapi de o avalanşă de picioare care te culcă la pămînt cu lovituri fulgerătoare, ca de secure ; fiecare partidă e o bătălie pentru care e nevoie de oase de oţel.

Fotbalul e un joc englezesc. Îl practică funcţionarii de la calea ferată, de la gaze şi de la Banca Londrei, ca şi marinarii în trecere; dar cîţiva creoli, infiltraţi printre tunarii cu mustăţi blonde, demonstrează deja că viclenia poate fi o armă eficientă pentru a învinge portarii. *(221)*

1890 / Río de la Plata

Tovarăşii

Peste cincizeci de mii de lucrători sosesc anual pe fluviul La Plata, europeni mînaţi pînă aici de desperare : steaguri italiene salută trecerea lui Edmondo de Amicis prin coloniile piemonteze de pe litoralul argentinian, iar la acţiunile muncitoreşti din Buenos Aires sau Montevideo se aud discursuri în spaniolă, italiană, franceză sau germană.

Din zece muncitori sau meseriaşi, opt sînt străini, iar printre ei se află socialişti şi anarhişti italieni, comunarzi francezi, spanioli republicani şi revoluţionari germani sau din Europa centrală.

Pe ambele maluri ale fluviului izbucnesc greve. În Montevideo vatmanii de la tramvaie lucrează optsprezece ore pe zi, iar muncitorii din mori şi fabricile de fidea cîte cincisprezece. Nu există duminici, iar un membru al guvernului din Buenos Aires şi-a făcut publică descoperirea că trîndăvia e mama tuturor viciilor.

În Buenos Aires se sărbătoreşte primul Întîi de Mai din America Latină. Principalul vorbitor, José Winiger, îi salută în limba germană pe martirii din Chicago şi anunţă că se apropie ceasul socialismului în lume; în vremea aceasta, purtătorii togei şi ai sutanei, mînuitorii penei şi ai săbiei cer în gura mare expulzarea străinilor, stricători ai ordinii. Inspiratul scriitor Miguel Cané redactează un proiect de lege care prevede alungarea din Argentina a agitatorilor străini. *(140 şi 290)*

Scanned with OKEN Scanner

1890 / Buenos Aires

Casele colcăind de chiriaşi

Săraci sau bogaţi, tot atîta plătesc ca să intre la teatrul Columb în timpul carnavalului ; dar după ce au trecut de uşă, braţele merg într-o parte, iar minţile într-alta şi nimeni nu comite sacrilegiul de a se înşela în privinţa locului care i se cuvine. Pe pistă dansează cei de jos, iar în balcoane şi în saloane se distrează cei de sus.

Buenos Airesul e aidoma teatrului său. Lumea cu bani doarme în palate franţuzeşti cu două şi trei etaje, în cartierul din nord, iar fetele bătrîne dorm singure, preferînd să moară fecioare decît să-şi amestece sîngele cu vreun străin din mica burghezie. Preaputernicii zilei îşi decorează genealogia, sau şi-o inventează, cu ajutorul perlelor şi al însemnelor heraldice care le împodobesc vesela de argint şi se fălesc cu porţelanurile de Saxa, de Sèvre ori de Limoges, cristalurile de Waterford, covoarele de Lyon sau feţele de masă de Bruxelles. De la viaţa retrasă a Marelui Sat au trecut la exhibiţionismul frenetic al Parisului Americii.

În sud, se înghesuie cei loviţi de soartă. În părăsitele căsoaie coloniale cu trei curţi interioare sau în casele cu chirie special construite dorm, cu rîndul, muncitorii veniţi din Neapole, din Vigo ori din Basarabia. Paturile, puţine şi înconjurate de vase cu jăratic, ligheane şi lădoaie care servesc drept culcuş, nu se răcesc niciodată. Nu lipsesc păruielile la lungile cozi formate la uşa singurei latrine, iar liniştea e un lux de neatins. Cu toate acestea, adeseori, în nopţile de sărbătoare, acordeonul, mandolina sau cimpoiul aduc vorbe demult uitate la urechile femeilor, spălătorese şi croitorese, slujnice la patron sau la bărbat, şi uşurează singurătatea bărbaţilor care, de la răsărit pînă la asfinţit, argăsesc piei, conservă carne, taie lemne cu ferăstrăul, mătură străzile, cară greutăţi cu spinarea, ridică şi zugrăvesc pereţi, înfăşoară ţigări, macină grîu şi coc pîinea, în timp ce copiii lor lustruiesc ghete şi umplu strada de zarvă anunţînd crimele zilei. *(236 şi 312)*

Singuraticul

Un foc mai puţin, se spune acolo, în satele din Galicia, cînd cineva emigrează.

Acolo, acest cineva era exces de populaţie, iar aici ar vrea să nu fie de prisos. Ca o vită trudeşte, rabdă şi tace, om scump la vorbă, iar în oraşul străin ocupă mai puţin loc decît un cîine.

Aici e luat în batjocură şi tratat cu dispreţ, pentru că nu ştie nici măcar să se semneze, iar munca manuală e înjositoare. În schimb, aici e venerat cel care dă dovadă de îngîmfare şi e aplaudat şmecherul care îl jecmăneşte cu o lovitură dibace, vicleană şi norocoasă chiar şi pe cel mai afurisit bărbat.

Prea puţin doarme singuraticul, imigrantul ; dar nici nu închide bine ochii, că zînele şi vrăjitoarele vin să-l iubească în munţi înverziţi şi pe ţărmuri învăluite în ceaţă. Uneori, visează urît. Atunci se îneacă în rîu. Nu în orice rîu, ci într-un anume rîu. Cine îl trece, se ştie, îşi pierde memoria.

Scanned with OKEN Scanner

1890 / Buenos Aires

Casele colcăind de chiriaşi

Săraci sau bogaţi, tot atîta plătesc ca să intre la teatrul Columb în timpul carnavalului ; dar după ce au trecut de uşă, braţele merg într-o parte, iar minţile într-alta şi nimeni nu comite sacrilegiul de a se înşela în privinţa locului care i se cuvine. Pe pistă dansează cei de jos, iar în balcoane şi în saloane se distrează cei de sus.

Buenos Airesul e aidoma teatrului său. Lumea cu bani doarme în palate franţuzeşti cu două şi trei etaje, în cartierul din nord, iar fetele bătrîne dorm singure, preferînd să moară fecioare decît să-şi amestece sîngele cu vreun străin din mica burghezie. Preaputernicii zilei îşi decorează genealogia, sau şi-o inventează, cu ajutorul perlelor şi al însemnelor heraldice care le împodobesc vesela de argint şi se fălesc cu porţelanurile de Saxa, de Sèvre ori de Limoges, cristalurile de Waterford, covoarele de Lyon sau feţele de masă de Bruxelles. De la viaţa retrasă a Marelui Sat au trecut la exhibiţionismul frenetic al Parisului Americii.

În sud, se înghesuie cei loviţi de soartă. În părăsitele căsoaie coloniale cu trei curţi interioare sau în casele cu chirie special construite dorm, cu rîndul, muncitorii veniţi din Neapole, din Vigo ori din Basarabia. Paturile, puţine şi înconjurate de vase cu jăratic, ligheane şi lădoaie care servesc drept culcuş, nu se răcesc niciodată. Nu lipsesc păruielile la lungile cozi formate la uşa singurei latrine, iar liniştea e un lux de neatins. Cu toate acestea, adeseori, în nopţile de sărbătoare, acordeonul, mandolina sau cimpoiul aduc vorbe demult uitate la urechile femeilor, spălătorese şi croitorese, slujnice la patron sau la bărbat, şi uşurează singurătatea bărbaţilor care, de la răsărit pînă la asfinţit, argăsesc piei, conservă carne, taie lemne cu ferăstrăul, mătură străzile, cară greutăţi cu spinarea, ridică şi zugrăvesc pereţi, înfăşoară ţigări, macină grîu şi coc pîinea, în timp ce copiii lor lustruiesc ghete şi umplu strada de zarvă anunţînd crimele zilei. *(236 şi 312)*

Singuraticul

Un foc mai puţin, se spune acolo, în satele din Galicia, cînd cineva emigrează.

Acolo, acest cineva era exces de populaţie, iar aici ar vrea să nu fie de prisos. Ca o vită trudeşte, rabdă şi tace, om scump la vorbă, iar în oraşul străin ocupă mai puţin loc decît un cîine.

Aici e luat în batjocură şi tratat cu dispreţ, pentru că nu ştie nici măcar să se semneze, iar munca manuală e înjositoare. În schimb, aici e venerat cel care dă dovadă de îngîmfare şi e aplaudat şmecherul care îl jecmăneşte cu o lovitură dibace, vicleană şi norocoasă chiar şi pe cel mai afurisit bărbat.

Prea puţin doarme singuraticul, imigrantul ; dar nici nu închide bine ochii, că zînele şi vrăjitoarele vin să-l iubească în munţi înverziţi şi pe ţărmuri învăluite în ceaţă. Uneori, visează urît. Atunci se îneacă în rîu. Nu în orice rîu, ci într-un anume rîu. Cine îl trece, se ştie, îşi pierde memoria.

Scanned with OKEN Scanner

În ritm de tango

Tangoul, copil trist al veselei milonga*, s-a născut în curţile de mahala şi în faţa caselor în care colcăie chiriaşii.

Pe cele două maluri ale fluviului La Plata, muzica lui e rău famată. O dansează, pe pămîntul bătătorit, muncitorii şi răufăcătorii, mînuitori ai ciocanului sau ai cuţitului, bărbat cu bărbat dacă femeia nu e în stare să ţină pasul insinuant şi frînt sau dacă i se pare că înlănţuirea trupurilor ar fi semn de curvie : perechea alunecă, se leagănă, se întinde şi se înfoaie în ritmul frînt şi plin de gingăşie.

Tangoul vine din cîntecele fredonate de gauchos pe cîmpiile din interior şi vine de pe mare, din cîntecele marinarilor. Vine de la sclavii din Africa şi de la ţiganii din Andaluzia. Din Spania a adus ghitara, din Germania acordeonul, iar din Italia mandolina. Vatmanul de la tramcare i-a dăruit trompeta, iar muncitorul imigrant muzicuţa, tovarăşa singurătăţii. Cu pas zăbavnic, tangoul a străbătut curţile caselor şi birturile prăpădite, manejurile circurilor ambulante şi saloanele de dans ale bordelurilor de mahala. Acum, flaşnetele îl poartă pe străzile mărginaşe ale capitalelor Buenos Aires şi Montevideo, ducîndu-l spre centru, iar navele îl vor trece oceanul ca să înnebunească Parisul. *(257, 293 şi 350)*

1890 /Hartford

Mark Twain

Mîinile romancierului îl aruncă pe Hank Morgan, funcţionar la fabrica de arme Colt, în îndepărtata curte a regelui Arthur. Telefonul, bicicleta şi dinamita călătoresc pînă în vremurile vrăjitorului Merlin şi ale lui sir Galaad, în valea Camelot; acolo Hank Morgan editează şi vinde un ziar la preţul modic de doi cenţi, întemeiază o academie militară ca la West Point şi dezvăluie faptul că lumea nu e o farfurie sprijinită pe coloane. Cu toate că provine dintr-o societate care cunoaşte deja monopolurile, Hank duce la castele vestea cea nouă a liberei concurenţe, a comerţului liber şi a alegerilor libere. În zadar încearcă să înlocuiască duelurile călare cu beisballul, monarhia ereditară cu democraţia şi codul onoarei cu calcularea costurilor; în final, frige treizeci de mii de călăreţi englezi, cu armuri şi lăncii, opunîndu-le sîrme electrice încercate deja împotriva indienilor din Statele Unite. Aventura culminează cu un munte de morţi, iar Hank se prăbuşeşte asfixiat de duhoarea de hoit pe care o împrăştie victimele sale.

Mark Twain termină de scris *Un yankeu la curtea regelui Arthur* în casa lui din Hartford. „E cîntecul meu de lebădă", anunţă el. Toată viaţa a trăit pe fugă, urmărind un fugar milion de dolari. A fost ziarist şi explorator, agent de publicitate, căutător de aur, pilot de nave, speculant, inventator de maşinării, director al unei companii de asigurări şi industriaş lipsit de noroc ; dar între un faliment şi altul a aranjat lucrurile în aşa fel încît a avut timp să-i inventeze sau să-i amintească pe Tom Sawyer şi

* Cîntec popular din regiunea fluviului La Plata şi dansul executat pe muzica lui monotonă.

Scanned with OKEN Scanner

pe Huck Finn şi ne-a invitat pe toţi să alunecăm pe o plută, alături de aceşti doi băieţandri, pe apele fluviului Mississippi. Şi a făcut-o din simpla plăcere a plutirii, nu grăbindu-se să ajungă undeva. *(149 şi 341)*

1890 / Wounded Knee

Vînt de zăpadă

Creatorul nu i-a făcut pe indieni : i-a cîntat, i-a dansat.

Prin cîntec şi dans, Creatorul vesteşte acum că pămîntul acesta bătrîn şi muribund va fi în curînd pustiit de vîrtejul verde al pămîntului cel nou. Profetul Wovoka a adus cuvîntul lui de pe lumea cealaltă: pe pămîntul cel nou vor învia bizonii şi vor renaşte indienii morţi, iar o viitură grozavă îi va îneca pe albi. Nici un uzurpator nu va mai rămîne în viaţă.

Dansurile şi cîntecele profetului Wovoka vin din Vest, trec Munţii Stîncoşi şi se răspîndesc pe cîmpii. Indienii sioux, care au fost cei mai numeroşi şi mai puternici din ţinuturile acestea, sărbătoresc vestirea paradisului, sfîrşitul foametei şi al exilului : dansează şi cîntă din zori pînă noaptea tîrziu.

La patru zile după Crăciun, împuşcăturile întrerup sărbătoarea aşezării sioux din Wounded Knee. Soldaţii ciuruie femeile, copiii şi puţinii bărbaţi ca pe nişte bivoli. Vîntul îi biciuieşte pe cei morţi şi îi acoperă cu un strat de gheaţă. *(51, 91 şi 230)*

Cîntec profetic al indienilor sioux

Din tunet e neamul meu, am spus.
Din tunet e neamul meu, am spus.
Vei trăi.
Vei trăi.
Vei trăi.
Vei trăi. (38)

1891 / Santiago de Chile

Balmaceda

Presimţind că epoca salpetrului va trece, lăsînd în Chile numai remuşcări, José Manuel Balmaceda a vrut să încurajeze industria naţională : *să trăim şi să ne îmbrăcăm cu forţele noastre.* A vrut să aplice stimulente şi mijloace de apărare asemănătoare acelora pe care le practicaseră, în copilăria lor industrială, Statele Unite, Anglia, Franţa şi Germania. A mărit salariile muncitorilor, a semănat ţara cu şcoli publice şi i-a înzestrat trupul alungit cu o coloană vertebrală de drumuri. În anii preşedinţiei sale, sacrul capital britanic a fost în mare pericol: Balmaceda a vrut

Scanned with OKEN Scanner

să naţionalizeze căile ferate şi a dorit să pună capăt cametei băncilor şi voracităţii întreprinderilor de salpetru.

Multe a vrut să facă Balmaceda şi a izbutit destule ; dar şi mai mult a izbutit bugetul enorm pe care John Thomas North îl consacră cumpărării conştiinţelor şi coruperii justiţiei. Presa a dezlănţuit tunete şi fulgere împotriva *Cezarului beat de putere, despot duşman al libertăţii şi ostil întreprinderilor străine ;* ţipetele episcopilor şi ale parlamentarilor au răsunat şi ele, şi nu în surdină. Revolta militară a izbucnit ca un ecou şi atunci a curs sîngele poporului.

„The South American Journal" vesteşte triumful loviturii de stat : *Chile va reveni la vremurile bune de dinainte.* Bancherul Eduardo Matte se bucură şi el : *Stăpîni în Chile sîntem noi, proprietarii de capital şi de pămînturi. Ceilalţi sînt o masă care poate fi influenţată şi cumpărată.*

Cu un glonte, Balmaceda îşi pune capăt zilelor. *(270)*

1891 / Washington

Cealaltă Americă

De zece ani, José Martí locuieşte în Statele Unite. Admiră nespus ţara aceasta deosebită şi puternică în care noul nu înspăimîntă ; dar în articolele sale denunţă totodată ambiţiile imperiale ale tinerei naţiuni, ridicarea poftei de cîştig la rangul de drept divin şi rasismul atroce care extermină indienii, umileşte negrii şi îi dispreţuieşte pe latinoamericani.

La sud de Río Bravo, spune Martí, se întinde *altă* Americă, *America noastră, pămînt care gîngureşte,* care nu-şi recunoaşte întru totul înfăţişarea nici în oglinda europeană, nici în cea nord-americană. Este patria hispanoamericană, spune Martí, care cheamă Cuba să i se alăture, în timp ce Nordul o ispiteşte ca să o înghită. Interesele celor două Americi nu coincid. *Îi foloseşte Americii* — se întreabă Martí — *unirea politică şi economică cu Statele Unite ?* Şi răspunde : *Doi condori sau doi mieluşei se unesc cu mai puţin pericol decît un condor şi un mieluşel.* Anul trecut, la Washington, a avut loc prima conferinţă panamericană, iar acum, Martí asistă, ca delegat al Uruguayului, la continuarea dialogului. *Cine spune unire economică spune unire politică. Poporul care cumpără porunceşte. Poporul care vinde slujeşte... Poporul care vrea să moară vinde unui singur popor, iar cel care vrea să se salveze vinde mai multora... Poporul care vrea să fie liber n-are decît să-şi împartă afacerile între ţări la fel de puternice. Şi dacă trebuie să prefere vreuna, să o prefere pe aceea care are cea mai puţină nevoie de el, pe aceea care îl dispreţuieşte cel mai puţin...*

Martí şi-a închinat viaţa acestei *alte* Americi : vrea să o trezească la viaţă în tot ceea ce i-a fost ucis de la cucerire încoace ; şi mai vrea să o dezvăluie şi să o ridice la răscoale, pentru că identitatea ei, trădată şi ascunsă, nu se va dezvălui cîtă vreme America nu se va descătuşa.

— *Ce vină îmi va găsi marea mea maică America ?*

Fiu de europeni, dar fiu al Americii, cubanez patriot al patriei mari, Martí simte că prin vene îi curge sîngele popoarelor obidite născute din seminţe de palmier sau de porumb şi care numeau Calea Lactee *drumul*

sufletelor, iar luna, *soarele nopții* sau *soarele adormit.* De aceea scrie, răspunzîndu-i lui Sarmiento, cel atît de îndrăgostit de tot ce e străin : *Lupta nu se duce între civilizație și barbarie, ci între falsa erudiție și natură. (112 și 354)*

1891 / New York

Începem să gîndim cu propriile noastre capete, crede José Martí

A cunoaște înseamnă a rezolva. A cunoaște țara și a o cîrmui potrivit cunoașterii este singurul mijloc de a o elibera de tiranii. Universitatea europeană trebuie să cedeze în fața universității americane. Istoria Americii, începînd cu incașii, trebuie să fie învățată la perfecție, chiar dacă nu se va învăța cea a arhonților Greciei. Grecia noastră este de preferat Greciei care nu este a noastră, căci ne este mai necesară. Oamenii politici naționali trebuie să le ia locul celor străini. Lumea n-are decît să se altoiască pe republicile noastre ; dar trunchiul trebuie să fie al republicilor noastre. Și să tacă pedantul învins, căci nu există vreo altă patrie în care omul să poată fi mai mîndru decît în îndureratele noastre republici americane...

Eram o mască : purtam pantaloni englezești, jiletcă pariziană, scurtă nord-americană și beretă spaniolă... Eram epoleți și toge, în țări care veneau pe lume cu opinci în picioare și cu basma pe cap... Nici cărțile europene, nici cele yankee nu ofereau cheia enigmei hispanoamericane...

Popoarele se ridică în picioare și se salută. „Cum sîntem ?", se întreabă ele ; și își răspund unele altora cum sînt. Cînd la Cojímar apare o problemă, nu se duc să-i caute rezolvarea la Danzig. Redingotele mai sînt încă din Franța, dar gîndirea începe să fie a Americii... (199)

1891 / Guanajuato

Cantarranas 34. Fotografie la minut

Cu capul ascuns sub o pînză neagră, artileristul se apleacă și ochește. Victima, un domn cu bani din Guanajuato, nu zîmbește, nu clipește, nu respiră. N-are scăpare : în spate s-a lăsat cortina, un peisaj luxuriant din ipsos vopsit, iar dincolo de podium se deschide hăul. Între florile de hîrtie, înconjurat de coloane și balustrade de carton, eroul plin de gravitate își reazemă mîinile pe spătarul unui scaun și înfruntă cu demnitate gura de tun a aparatului fotografic cu burduf.

Întregul Guanajuato se lasă împușcat în studioul de pe strada Cantarranas nr. 34. Romualdo García îi fotografiază pe domnii cu titluri, le fotografiază nevestele și progeniturile, băieți care seamănă cu niște pitici, înfășați cum sînt în jiletcile uriașe, purtînd ceas de buzunar, și fetițe severe ca niște bunicuțe, strivite sub pălării cît toate zilele, pierdute între atîtea mătăsuri și fundulițe. Îi fotografiază pe preoții rotofei

Scanned with OKEN Scanner

şi pe militarii în uniformă de gală, pe proaspeţii împărtăşiţi şi pe tinerii căsătoriţi, îi fotografiază şi pe săraci, care vin de departe, pieptănaţi, ferchezuiţi, cu hainele cele bune, şi dau şi ce nu au doar să se lase traşi în poză de artistul mexican premiat la Paris.

Vrăjitorul Romualdo García preface oamenii în statui şi le vinde muritorilor nemurire. *(58)*

1891 / Purísima del Rincón

Vieţi

N-a învăţat de la nimeni ; pictează de plăcere. Pentru un portret, Hermenegildo Bustos cere patru reali sau plata în natură. Poporul din Purísima del Rincón nu are fotograf, dar are un pictor.

Cu patruzeci de ani în urmă, Hermenegildo a desenat-o pe Leocadia López, frumuseţea locală, şi portretul i-a ieşit aidoma. De atunci, în Purísima au avut loc reuşite înmormîntări şi căsătorii, s-au cîntat serenade sub ferestre şi cîţiva flăcăi au căzut spintecaţi prin cîrciumi, o bezmetică a fugit cu clovnul unui circ ambulant, pămîntul s-a cutremurat de mai multe ori şi tot de mai multe ori de la Ciudad de México a fost trimis un fruntaş politic ; şi, în timp ce zilele se scurgeau fără grabă, iar soarele pîrjolea pămîntul sau se rupeau norii, Hermenegildo Bustos îi picta pe cei vii aşa cum îi vedea şi pe cei morţi cum şi-i aducea aminte.

Hermenegildo se mai ocupă şi cu grădinăritul, cu fabricarea înghe-ţatei şi cu încă vreo şapte meserii. Seamănă porumb şi fasole, pe pămîntul lui sau la comandă, şi se pricepe la stîrpirea viermilor de pe plantaţii. Face înghe-ţată cu promoroaca strînsă de pe frunzele de agavă, iar cînd vine frigul, face conserve de portocală. În plus, brodează drapele naţionale, drege acoperişurile găurite, conduce bătăile de tobă în Săptămîna Mare, decorează paravane, paturi şi cosciuge şi cu mîinile lui delicate o pictează pe doña Pomposa López mulţumindu-i Sfintei Fecioare pentru că a smuls-o de pe patul de moarte şi pe doña Refugio Segovia într-un tablou care-i pune în evidenţă darurile, fără a uita nici un fir de păr din zulufii care îi acoperă fruntea şi copiindu-i bijuteria de la gît, pe care stă scris : *Refugito.*

Pictează şi se pictează : proaspăt ras, tuns, cu pometii ieşiţi şi fruntea încruntată, în costum militar. Iar pe dos aşterne cuvintele : *Hermenegildo Bustos, indian din satul Purísima del Rincón, m-am născut la 15 aprilie 1832 şi mi-am făcut portretul, să văd dacă reuşesc, la 19 iunie 1891. (333)*

1892 / Paris

Scandalul Canalului

Un tribunal francez a decretat falimentul Companiei Canalului Panamá. Se suspendă lucrările şi izbucneşte scandalul. Cît ai clipi din ochi, economiile a mii de ţărani şi mic-burghezi din Franţa se duc pe apa sîm-

Scanned with OKEN Scanner

betei. Întreprinderea care trebuia să taie o cale între oceane, trecătoarea pe care au căutat-o și la care au visat conchistadorii, a comis o nemaipomenită înșelăciune. Se dau la iveală cifrele : milioane de franci risipite cu mituirea oamenilor politici și cu reducerea la tăcere a ziariștilor. Din Londra, Friedrich Engels scrie : *În scandalul canalului de Panamá s-ar putea face bucățele toată porcăria burgheză. S-a produs o minune : un canal nesăpat s-a transformat într-un hău de nepătruns...*

Nimeni nu-i menționează pe muncitorii antilezi, chinezi sau hinduși, pe care frigurile galbene și malaria i-au exterminat cu o viteză de șapte sute de morți pe kilometrul de canal. *(102, 201 și 324)*

1892 / San José de Costa Rica

Profeția unui tînăr poet din Nicaragua, pe nume Rubén Darío

Secolul următor va cunoaște cea mai mare dintre revoluțiile care au însîngerat pămîntul. Peștele mare îl înghite pe cel mic ? Fie ; dar va veni în curînd și răzbunarea. Sărăcia domnește, iar muncitorul suportă pe umerii săi muntele unui blestem. Nimic nu mai are astăzi preț, în afara aurului cel mizerabil. Mulțimea dezmoșteniților e eterna turmă mînată spre eternul abator.

Nu va exista pe lume forță în stare să se opună iureșului răzbunării fatale. Se va cînta o nouă Marseilleză care, asemenea trîmbițelor Ierihonului, va distruge sălașul infamiei... Cerul va vedea cu temătoare bucurie, prin vacarmul catastrofei mîntuitoare, cum sînt pedepsiți trufașii răufăcători, răzbunare supremă și teribilă a mizeriei bete. (308)

1893 / Canudos

Antonio Conselheiro

De multă vreme, profeții străbat în lung și în lat ținuturile fierbinți din nord-estul Braziliei. Vestesc că regele Sebastian se va întoarce din insula Negurei și îi va pedepsi pe bogați, îi va albi pe negri și îi va întineri pe cei îmbătrîniți. Cînd se va sfîrși secolul, mai vestesc ei, unde e deșert va fi mare și unde e mare va domni deșertul ; focul va mistui orașele de pe litoral, adoratoare deșănțate ale banului și ale păcatului. Din cenușa orașelor Recife, Bahia, Rio și São Paulo se va înălța un nou Ierusalim în care Iisus va domni pentru o mie de ani. Se apropie ora săracilor, vestesc profeții ; nu mai sînt decît șapte ani pînă cînd cerul va coborî pe pămînt. Atunci nu va mai fi nici boală, nici moarte ; iar în noua împărție pămînteană și cerească nedreptatea nu va mai fi posibilă.

Preacucernicul Antonio Conselheiro, Sfătuitorul, slăbănog și plin de praf, bîntuie ca o fantomă din sat în sat, urmat de un cor de litanii. Are pielea bătucită ca o platoșă, barba încîlcită și drept unic veșmînt poartă un giulgiu zdrănțăros. Nu mănîncă, nu doarme. Le împarte săr-

Scanned with OKEN Scanner

manilor pomenile pe care le primește. Femeilor le vorbește întors cu spatele. Refuză să se supună republicii păgîne, iar în piața din Bom Conselho aruncă pe foc edictele de impozite.

Urmărit de poliție, fuge în deșert. Împreună cu două sute de pelerini, întemeiază comunitatea Canudos, pe malul unui rîu secat. Acolo, pămîntul scoate flăcări. Căldura împiedică ploaia să atingă pămîntul. Din lutul acesta fierbinte amestecat cu paie se ridică primele colibe. În mijlocul pămîntului neprimitor, pămîntul făgăduinței, prima treaptă spre cer, Antonio Conselheiro înalță, triumfător, chipul lui Iisus, vestind sfîrșitul lumii : *Vor dispărea bogații, necredincioșii și ușuraticele. Apele vor avea culoarea sîngelui. Nu va mai fi decît un păstor și o singură turmă. Multe pălării și puține capete... (80 și 252)*

1895 / Cayo Hueso

Libertatea călătorește într-o țigară

Doarme puțin, nu mănîncă aproape deloc. José Martí adună oameni și bani, scrie articole și depeșe, ține discursuri și conferințe, citește poeme ; discută, organizează, cumpără arme. Cei peste douăzeci de ani de exil n-au reușit să-i stingă ardoarea.

A știut dintotdeauna că fără revoluție Cuba nu mai putea ființa. Cu trei ani în urmă, a înființat, pe coastele Floridei, Partidul Revoluționar Cubanez. Partidul s-a născut în atelierele de prelucrat tutunul din Tampa și Cayo Hueso, sub oblăduirea muncitorilor cubanezi exilați care l-au ascultat pe Martí pe viu sau prin intermediul hîrtiei tipărite.

Atelierele seamănă cu niște universități muncitorești. După tradiție, cineva citește cărți sau articole, în timp ce ceilalți lucrează în liniște. În felul acesta, lucrătorii din industria tutunului află zilnic idei și știri, călătorind prin lume, prin istorie sau prin ținuturile uimitoare ale imaginației. Din gura *cititorului,* cuvîntul omenesc țîșnește și pătrunde în conștiința femeilor care scot nervurile frunzelor de tutun și a bărbaților care, pe mese sau pe șolduri, răsucesc țigările de foi.

În acord cu generalii Máximo Gómez și Antonio Maceo, Martí lansează ordinul răzvrătirii. Ordinul pornește din atelierele din Florida și călătorește pînă în Cuba, ascuns într-o havană. *(165, 200 și 242)*

1895 / Playitas

Debarcarea

După patruzeci de ani, Marcos del Rosario își va aminti :

— *Generalului Gómez nu i-am plăcut la prima vedere. Îmi zicea : „Ce să cauți în Cuba ? Ai uitat ceva pe-acolo ?“*

Marcos va aplauda, scuturîndu-și mîinile de țărînă :

— *Generalul Gómez era un bătrînel grozav, puternic, puternic și foarte iute, și vorbea tare și cîteodată i se suia sîngele la cap, de ziceai că o să te-nghită...*

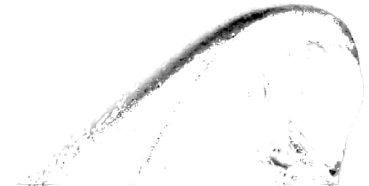

Scanned with OKEN Scanner

Va traversa grădina, căutînd umbra :

— *Într-un tîrziu am găsit un vas care ne-a lăsat aproape de coastele Cubei.*

Va arăta spre inelele de fier ale hamacului :

— *Astea sînt de pe vasul ăla.*

Întins în hamac, va aprinde o ţigară de foi :

— *Vasul ne-a lăsat în larg, şi marea era grozav de înfuriată...*

Doi dominicani şi patru cubanezi într-o barcă. Furtuna se joacă cu ei. Ei au jurat că insula Cuba va fi liberă.

— *O noapte întunecoasă, nu se vedea nimic...*

Printre nori, parcă luptîndu-se cu ei, se iveşte o lună însîngerată. Barca se luptă din răsputeri cu marea nesăţioasă.

— *Bătrînelul stătea la prova. El ţinea cîrma, iar Martí busola. Un val l-a izbit pe general şi i-a smuls arma... Ne luptam cu marea care voia să ne înghită şi nu voia să ne lase să ajungem pe pămîntul Cubei...*

Doar printr-o minune barca nu se sfărîmă de stînci. Barca zboară, se scufundă şi apare din nou, coteşte brusc, valurile se deschid şi o mică potcoavă de nisip, o plajă minusculă se arată privirii.

— *Iar generalul Gómez a sărit pe plajă şi cînd a văzut uscatul, odată a sărutat pămîntul şi a cîntat ca un cocoş. (258 şi 286)*

1895 / Arroyo Hondo

Adînc, în munţi

Nu cu tristeţe, ci cu veselie, bucurîndu-se, va vorbi Marcos del Rosario despre Martí :

— *Cînd l-am văzut, am crezut că era prea slab. Dar mai apoi am văzut că era un bărbat vioi, care sărea aici şi cădea tocmai dincolo...*

Martí îl învaţă să scrie. Martí conduce mîna lui Marcos, care desenează litera A.

— *El era crescut în şcoli şi era un bărbat pe cinste.*

Marcos îl îngrijeşte pe Martí. Îi întinde saltele din frunze uscate, îi aduce de băut suc de cocos. Cei şase bărbaţi debarcaţi în Playitas devin o sută, apoi o mie... Martí, cu raniţa la spinare şi puşca în bandulieră, străbate munţii şi ridică oamenii.

— *Cînd ne căţăram pe înălţimi, încovoiaţi sub greutăţi, uneori cădea. Şi eu voiam să-l ridic, dar el îmi spunea : „Nu, mulţumesc, nu". Avea un inel făcut din cătuşele pe care spaniolii i le puseseră pe cînd era încă un copil. (286)*

1895 / Tabăra Dos Ríos

Testamentul lui Martí

În tabără, doar în cămaşă, Martí îi scrie o scrisoare mexicanului Manuel Mercado, prietenul său drag. Îi povesteşte că în fiecare clipă viaţa îi e în primejdie, dar că merită să şi-o dea pentru ţară. *îndeplinindu-mi*

Scanned with OKEN Scanner

datoria de a împiedica la vreme, prin independența Cubei, ca Statele Unite să se întindă în Antile și, cu această forță în plus, să se năpustească asupra pămînturilor noastre americane. Tot ce-am făcut pînă acum și tot ce voi mai face, pentru asta a fost. În tăcere a trebuit s-o fac... Vărsîndu-și sîngele, scrie Martí, cubanezii *împiedică anexarea popoarelor și a Americii noastre de către Nordul neastîmpărat și brutal care le disprețuiește... Am trăit în monstru și îi cunosc măruntaiele — iar praștia mea e cea a lui David.* Și mai departe : *Lupta e pe viață și pe moarte și nu putem greși.*

Apoi schimbă tonul. Mai are și alte lucruri de povestit : *Iar acum, îți voi vorbi despre mine.* Dar cînd să-și deschidă baierele inimii, noaptea sau poate pudoarea îl împiedică să o facă. *Sînt sentimente de o atît de delicată onestitate...* scrie el, și acestea sînt ultimele cuvinte pe care le pune pe hîrtie.

A doua zi la amiază, un glonte îl doboară de pe cal. *(199)*

1895 / Niquinohomo

Se va numi Sandino

Lumea se adună la ușa casei de chirpici, atrasă de scîncet.

Noul născut dă din mîini și din picioare ca un păianjen. În depărtare, nici o stea nu-i vestește nașterea călăuzindu-i pe regii magi ; doar un plugar, un dulgher și o vivandieră aflată în drum spre piață îi dăruiesc cîte ceva.

Moașa îi oferă mamei apșoară de levănțică, iar copilului un strop de miere, ca să-i îndulcească venirea pe lume.

Apoi moașa îngroapă placenta, atît de asemănătoare cu o rădăcină, într-un colț al grădinii. O îngroapă într-un loc bun, cu mult soare, ca să se facă pămînt aici, în Niquinohomo.

Peste cîțiva ani, copilul ieșit din această placentă va fi tot pămînt, pămînt răzvrătit al întregii țări Nicaragua. *(8 și 317)*

1896 / Port-au-Prince

Măști

Constituția republicii negre din Haiti prevede franceza ca limbă oficială și credința catolică drept religie de stat. Dar spre rușinea cărturarilor și în pofida tuturor legilor și a pedepselor, *le créole* continuă să fie limba majorității haitienilor ; majoritatea cred în continuare în zeii *vudú*, care umblă nestingheriți prin păduri și în trupuri.

Guvernul le cere locuitorilor de la sate să jure în mod public :

— *Jur să distrug toate fetișurile și obiectele de superstiție dacă am așa ceva asupra mea sau în casa mea sau pe pămîntul meu. Jur să nu cad niciodată în nici o practică superstițioasă... (68)*

Scanned with OKEN Scanner

1896 / Boca de Dos Ríos

Recviem

— *Aici s-a întîmplat ?*

A trecut un an, iar Máximo Gómez îi povesteşte lui Calixto García. Vechii luptători pentru independenţa Cubei îşi deschid drum dinspre rîul Contramaestre. În urma lor vin armatele. Generalul Gómez povesteşte că în ziua aceea Martí mîncase cu poftă şi apoi recitase versuri, cum îi era obiceiul, şi că atunci s-au auzit focuri de armă, un răpăit des. Toată lumea a fugit după cai.

— *Aici s-a întîmplat ?*

Ajung la un loc năpădit de tufişuri, la intrarea pe drumul spre Palo Picado.

— *Aici* — arată cineva.

Mica bucată de pămînt e curăţată cu lovituri de machete.

— *Niciodată nu l-am auzit să se plîngă, nici nu l-am văzut dîndu-se bătut* — spune Gómez.

Ursuz, supărat, adaugă :

— *Şi doar i-am ordonat... l-am sfătuit să stea pe loc.*

Un petic de pămînt, nu mai mare decît trupul lui.

Generalul Máximo Gómez lasă să cadă o piatră. Generalul Calixto García aruncă altă piatră. Ofiţeri şi soldaţi trec cu toţii şi fiecare aruncă o piatră, piatră adăugîndu-se altor pietre, iar tumulul lui Martí creşte tot mai înalt. În tăcerea adîncă a Cubei nu se aude decît zgomotul pietrelor în cădere. *(105)*

1896 / Papeete

Flora Tristán

Pînza, goală, imensă, se oferă sfidătoare privirilor. Paul Gauguin pictează, urmăreşte, întinde culoarea de parcă şi-ar lua adio de la lume ; iar mîna lui scrie cu desperare : *De unde venim, cine sîntem, încotro ne îndreptăm ?*

Cu mai bine de o jumătate de veac în urmă, bunica lui Gauguin a întrebat acelaşi lucru într-una dintre cărţile ei, şi căutînd răspunsul a murit. Familia peruană a Florei Tristán nu-i pomenea niciodată numele, de parcă ar fi fost aducător de nenoroc sau l-ar fi purtat o nebună sau o arătare. Cînd Paul întreba de bunica, în anii îndepărtaţi ai copilăriei petrecute în Lima, i se răspundea :

— La culcare, că e tîrziu.

Flora Tristán fusese o văpaie şi în tot timpul scurtei ei vieţi predicase revoluţia, revoluţia proletară şi revoluţia femeii aservite tatălui, patronului şi bărbatului. Boala şi poliţia i-au venit de hac. A murit în Franţa. Muncitorii din Bordeaux i-au plătit coşciugul şi au purtat-o în triumf pînă la cimitir. *(21)*

Scanned with OKEN Scanner

1896 / Bogotá

José Asunción Silva

O iubeşte pe sora lui, Elvira, miros de levănţică, tămîie de smirnă, sărutări fugare ale celei mai palide silfide din Bogotá, şi ei îi dedică cele mai reuşite versuri ale sale. Noapte de noapte, merge s-o viziteze la cimitir. La picioarele mormîntului ei se simte mai bine decît la cenaclurile literare.

José Asunción Silva se născuse îmbrăcat în negru, cu o floare la butonieră. Aşa şi-a petrecut cei treizeci de ani ai vieţii, între o lovitură şi alta, lîncedul întemeietor al modernismului în Columbia. Falimentul tatălui, negustor de mătăsuri şi parfumuri, i-a luat pîinea de la gură : iar într-un naufragiu i s-au dus la fund operele complete.

Pînă tîrziu în noapte discută, pentru ultima oară, cadenţa unui vers alexandrin. În faţa porţii, cu un felinar în mînă, se desparte de prieteni. Apoi îşi fumează ultima ţigară turcească şi pentru ultima dată se compătimeşte în faţa oglinzii. De la Paris nu soseşte nici o scrisoare salvatoare. Hăituit de creditori şi de răuvoitorii care l-au poreclit Casta Susana, poetul îşi deschide nasturii de la cămaşă şi lipeşte ţeava revolverului de crucea pe care un prieten doctor i-a desenat-o cu cerneală în dreptul inimii. *(319)*

1896 / Manaos

Copacul care plînge lapte

Indienii îi spun *cauciuc*. Îl crestezi şi din el curge lapte. În frunze de bananier înfăşurate ca un cornet, laptele strîns se întăreşte la căldura soarelui sau a fumului, în timp ce mîna omenească îl modelează. Din cele mai îndepărtate timpuri, din laptele acesta pădureţ indienii fac torţe a căror flacără durează incredibil de mult, vase care nu se sparg, acoperişuri prin care nu trece ploaia şi mingi care sar şi zboară.

Cu ceva mai bine de un secol în urmă, regele Portugaliei a primit din Brazilia seringi fără piston şi haine impermeabile ; mai înainte, încă, învăţatul francez La Condamine studiase virtuţile gumei scandaloase care nu ascultă de legile gravitaţiei.

Mii şi mii de încălţări au călătorit din selva amazoniană pînă în portul Boston, pînă într-o zi, de acum o jumătate de veac, cînd Charles Goodyear şi Thomas Hancock au descoperit o metodă prin care guma nu se mai spărgea, nici nu se mai înmuia. Atunci, Statele Unite au început să producă cinci milioane de încălţări pe an, încălţări invulnerabile la frig, la umezeală şi la zăpadă, iar în Anglia, Germania şi Franţa au început să apară mari fabrici.

Dar nu numai încălţări. Cauciucul înmulţeşte produsele şi creează nevoi. Viaţa modernă se învîrteşte vertiginos în jurul copacului imens care cînd e rănit plînge lapte. Cu opt ani în urmă, în Belfast, fiul lui John Dunlop a cîştigat o cursă de tricicluri cu cauciucuri, pe care tatăl lui le inventase pentru a înlocui roţile masive ; iar anul trecut, Michelin a creat

Scanned with OKEN Scanner

cauciucuri demontabile pentru automobilele care au alergat între Paris şi Bordeaux.

Amazonia, selva uimitoare care părea rezervată maimuţelor, indienilor şi nebunilor, e acum un teren de vînătoare pentru United State Rubber Company, Amazon Rubber Company şi alte întreprinderi îndepărtate care îi sug laptele. *(334)*

1896 / Manaos

Epoca de aur a cauciucului

Cortina se ridică fără grabă în primele acorduri ale operei *Gioconda* de Ponchielli. În Manaos e o seară de neuitat, cu mult fast şi mulţi ţînţari. Artiştii lirici italieni inaugurează noul *Teatro Amazonas,* imensă corabie de marmură venită, ca şi ei, din Europa pînă în inima selvei.

Manaos şi Belem do Pará sînt capitalele cauciucului din Brazilia, iar Iquitos în hăţişurile peruane. Cele trei oraşe amazoniene şi-au pietruit străzile cu dale europene şi îşi înveselesc nopţile cu orizontale femeiuşti venite de la Paris, Budapesta, Bagdad sau din selva locală. Orchestrele sînt dirijate cu baghete de aur, iar lingourile servesc la presarea hîrtiilor ; un ou de găină costă greutatea lui în aur. Oamenii importanţi beau băuturi importate, îşi îngrijesc sănătatea în apele termale de la Vichy şi îşi trimit odraslele să studieze la Lisabona sau la Geneva, folosind navele Liniei Booth, care străbat în sus şi în jos apele nămoloase ale fluviului Amazon.

Cine munceşte în pădurile de cauciuc ? În Brazilia, locuitorii din nord-estul ţării, loviţi de secetă. Din deşerturile de acolo, valuri-valuri de ţărani vin aici, în mlaştinile unde trebuie să fii peşte ca să poţi rezista. Prin contract, sînt închişi în temniţa verde; şi în curînd soseşte moartea, salvîndu-i de sclavie şi de singurătatea înspăimîntătoare. În Peru, braţele de muncă sînt asigurate de indieni. Multe triburi dispar în această epocă a cauciucului care pare eternă. *(299, 325 şi 334)*

1897 / Canudos

Euclides da Cunha

În timpul zilei, pămîntul scoate fum şi flăcări şi se dilată. După căderea nopţii, secure de gheaţă, pămîntul tremură şi se strînge : zorii îl găsesc fărămiţat.

Dărîmături ca după cutremur, notează Euclides da Cunha în caiet. *Peisaj făcut parcă pentru a te pune pe fugă,* mai consemnează el. Străbate zbîrciturile pămîntului şi coturile rîului, drumul sinuos de lut pietrificat pe care indienii îl numeau *Miere Roşie,* şi caută în zadar puţină umbră printre arbuştii rahitici. Aici, aerul preface în piatră tot ce atinge. Un soldat se odihneşte cu faţa în jos şi cu braţele desfăcute. O crustă neagră îi brăzdează fruntea. A fost ucis cu trei luni în urmă, într-o luptă corp la corp, iar acum îşi e propria lui statuie.

Scanned with OKEN Scanner

Din depărtare, din satul sfînt Canudos, se aud împuşcături. Răpăielile monotone nu mai încetează de zile, de luni întregi, alternînd uneori cu bubuitul tunurilor şi cu rafalele mitralierelor. Euclides ar vrea să priceapă de unde vine forţa acestor ţărani mistici care ţin piept, neînfricaţi, asaltului a treizeci de batalioane. Multe mii de ţărani se lasă omorîţi din devoţiune faţă de noul Mesia : Antonio Conselheiro. Cronicarul acestui război se întreabă cum e posibil ca ei să confunde cerul cu ţinuturile acestea secetoase şi pe Iisus cu un nebun care a scăpat de balamuc doar pentru că nu mai erau locuri libere.

Plin de uimire, oscilînd între silă şi admiraţie, Euclides da Cunha descrie tot ce vede pentru cititorii unui ziar din São Paulo. Socialist de factură europeană, metis care îi dispreţuieşte pe metişi, brazilian căruia îi e ruşine pentru Brazilia, Euclides e unul dintre cei mai strălucitori intelectuali ai republicii care şi-a împodobit proaspăt născutul drapel cu lozinca : *Ordine şi Progres*. Măcelul continuă, iar el încearcă să pătrundă taina sertón-ului din nord-est, ţinut al fanaticilor unde se moştenesc pizme şi devoţiuni, unde vacile costelive sînt înzdrăvenite cu rugăciuni de *boala tristă*, iar moartea copiilor e sărbătorită în sunet de ghitare. *(80)*

1897 / Canudos

În fiecare mort sînt mai multe gloanţe decît oase,

dar ultimii apărători din Canudos cîntă în urma unei enorme cruci de lemn, continuînd să aştepte sosirea arhanghelilor.

Comandantul primei coloane ordonă să fie fotografiat cadavrul înspăimîntător al lui Antonio Conselheiro, *ca să existe siguranţa morţii lui*. Comandantul însuşi are nevoie de ea : aşezat în jilţ, spionează cu coada ochiului grămăjoara de zdrenţe şi de oase.

Ţărani nefericiţi de toate vîrstele şi de toate culorile ridicaseră cu trupurile lor un zid în jurul acestui bărbat matusalemic, plin de răni, duşman al republicii şi al oraşelor păcătoase. A fost nevoie de cinci expediţii militare : cinci mii de soldaţi au înconjurat Canudos şi douăzeci de tunuri au bombardat de pe coline în acest incredibil război purtat de sîneţe împotriva mitralierei Nordenfeldt.

Tranşeele au devenit morminte de praf, dar Canudos, utopie care nu cunoştea proprietatea, nici legea, unde mizerabilii îşi împărţeau pămîntul hain, puţinele bucate şi credinţa în cerul nesfîrşit, tot nu vrea să se predea.

Se duc lupte pentru fiecare casă, pentru fiecare petec de pămînt.

Cad, în sfîrşit, şi ultimii patru : trei bărbaţi şi un copil. *(80)*

1897 / Rio de Janeiro

Machado de Assís

Împărţiţi în secte care se urăsc reciproc, scriitorii brazilieni se închină şi se împărtăşesc în Colombo şi în alte cofetării şi librării ale oraşu-

Scanned with OKEN Scanner

lui. Acolo se despart, plini de cucernicie, de colegii lor care pleacă în călătorie la Paris, ca să depună flori pe mormîntul lui Maupassant ; tot în aceste temple, în clinchet de cristaluri, binecuvîntată cu lichioruri sfinte, se naşte Academia Braziliană de Litere. Primul ei preşedinte se numeşte Machado de Assís.

El e marele romancier latinoamerican al veacului. Cu dragoste şi cu ironie, cărţile lui demască înalta societate de trîntori pe care el, fiu al unui mulatru, a cucerit-o şi o cunoaşte mai bine ca oricine. Machado de Assís smulge decorul de carton, ramele false ale tablourilor false care reprezintă peisaje europene, şi îi face cu ochiul cititorului, în timp ce dezgoleşte peretele de lut. *(62 şi 190)*

1898 / Coastele Cubei

Fructul acesta stă să cadă

Cele o sută patruzeci şi cinci de kilograme ale generalului William Shafter debarcă pe coastele orientale ale Cubei. Vin din nordul friguros, pe unde generalul a mărşăluit omorînd indieni, iar aici se topesc în uniforma împovărătoare de lînă. Shafter îşi trimite trupul pe scări în sus, spre spinarea unui cal, şi de acolo scrutează zarea printr-un binoclu.

A venit aici ca să conducă. După cum spune unul dintre ofiţerii săi, generalul Young, cubanezii răzvrătiţi sînt o adunătură de degeneraţi, *la fel de incapabili să se autoguverneze ca şi sălbaticii din Africa.* Cînd armata spaniolă începe să se clatine în faţa asediului neiertător al patrioţilor, Statele Unite hotărăsc să se însărcineze cu libertatea Cubei. Dacă intră în joc, nimeni n-o să-i mai poată scoate, avertizează Martí şi Maceo. Iar ei intră.

Spania refuzase să vîndă insula *pentru un preţ rezonabil,* aşa că intervenţia nord-americană şi-a găsit pretextul în explozia oportună a cuirasatului „Maine", scufundat în faţa Havanei, o dată cu multele-i tunuri şi cu numerosul lui echipaj.

Armata cotropitoare invocă apărarea cetăţenilor nord-americani şi a intereselor lor ameninţate de războiul nimicitor şi de marasmul economic. Dar, în discuţii private, ofiţerii le explică prietenilor că nu vor permite ca în faţa coastelor Floridei să răsară o republică neagră. *(114)*

1898 / Washington

Zece mii de linşaje

În numele negrilor din Statele Unite, Ida Wells îi aduce la cunoştinţă preşedintelui McKinley că în ultimii douăzeci de ani au avut loc zece mii de linşaje. Dacă guvernul nu-i apără pe cetăţenii nord-americani din interiorul graniţelor, întreabă Ida Wells, cu ce drept invocă el această protecţie invadînd alte ţări ? Oare negrii nu sînt cetăţeni ? Sau Constituţia le garantează numai dreptul de a muri arşi ?

Scanned with OKEN Scanner

Nenumăraţi energumeni, aţîţaţi din paginile ziarelor şi de la amvon, îi răpesc pe negri din închisori, îi leagă de copaci şi îi ard de vii. Apoi călăii îşi sărbătoresc isprava prin baruri şi se laudă în gura mare pe străzi.

Într-o ţară în care violarea unei negrese de către un alb e considerată normală, vînătoarea de negri se foloseşte de pretextul ultragierii femeilor albe. Dar în majoritatea cazurilor negrii incendiaţi nu se fac vinovaţi decît de proastă reputaţie, bănuială de furt sau insolenţă.

Preşedintele McKinley promite să se ocupe de problemă. *(12)*

1898 / Colina San Juan

Teddy Roosevelt

Fluturîndu-şi pălăria, Teddy Roosevelt galopează în fruntea *asprilor săi călăreţi ;* şi cînd coboară de pe colina San Juan, aduce în mîini, mototolit, un steag al Spaniei. Lui îi va reveni gloria întreagă a bătăliei care deschide calea spre Santiago de Cuba. Despre cubanezi, care au luptat şi ei, nu va vorbi nici un ziar.

Teddy crede în măreţia destinului imperial şi în forţa pumnilor săi. A învăţat să boxeze la New York, ca să scape de bătăile şi umilinţele la care era supus de mic copil, pentru că era slăbănog, asmatic şi foarte miop; iar ca adult îşi încrucişează mănuşile cu campionii, vînează lei, prinde tauri cu arcanul, scrie cărţi şi urlă discursuri. În scrierile sale şi de la tribună exaltă virtuţile raselor puternice, născute ca să domine, rase de războinici cum e rasa lui, şi proclamă că în nouă din zece cazuri nu există un indian mai bun decît indianul mort (iar cel de-al zecelea, adaugă, trebuie privit mai de aproape). Voluntar în toate războaiele, adoră calităţile supreme ale soldatului care în euforia luptei simte un lup în inimă şi îi disprețuieşte pe generalii sentimentali, pe care pierderea cîtorva mii de oameni îi umple de mîhnire.

Pentru a lichida într-o clipită războiul Cubei, Teddy a propus ca o escadră nord-americană să nimicească Barcelona şi Cádizul cu salve de tun, dar Spania, extenuată de războiul împotriva cubanezilor, se predă în mai puţin de patru luni. De pe colina San Juan, victoriosul Teddy Roosevelt galopează în graba mare spre guvernarea New York-ului şi spre preşedinţia Statelor Unite. Acest fanatic, devotat cu trup şi suflet unui Dumnezeu care preferă praful de puşcă tămîiei, face o pauză şi scrie : *„Nici un triumf paşnic nu e la fel de grandios ca triumful suprem în război“.*

Peste cîţiva ani, va primi Premiul Nobel pentru Pace. *(114 şi 161)*

1898 / Coastele din Puerto Rico

Fructul acesta a căzut deja

Ramón Emeterio Betances, cu barba lui lungă şi albă, cu privirea lui melancolică, agonizează în exil, la Paris.

— *Nu vreau colonia,* spune el. *Nici sub Spania. nici sub Statele Unite.*

Scanned with OKEN Scanner

În timp ce patriarhul independenței din Puerto Rico e cu un picior în groapă, soldații generalului Miles intră cîntînd pe țărmurile din Guánica. Cu pușca în bandulieră și periuța de dinți înfiptă în panglica pălăriei, soldații mărșăluiesc sub privirile impasibile ale pălmașilor de pe plantațiile de cafea și trestie de zahăr.

Iar Eugenio María de Hostos, care și-a iubit și el patria, contemplă colinele din Puerto Rico de pe coverta unui vas și se simte trist și rușinat cînd le vede trecînd din mîinile unui stăpîn într-ale altuia. *(141 și 192)*

1898 / Washington

Președintele McKinley afirmă că, din ordinul direct al lui Dumnezeu, Insulele Filipine trebuie să le rămînă Statelor Unite

Mă plimbam prin Casa Albă, seară de seară, pînă spre miezul nopții ; și nu mi-e rușine să recunosc că nu o dată am căzut în genunchi și l-am rugat pe Dumnezeu cel atotputernic să mă lumineze și să-mi arate calea cea dreaptă. Și într-o noapte, tîrziu, I-am primit orientarea — nu știu cum, dar am primit-o : în primul rînd, că nu trebuie să înapoiem Filipinele Spaniei, pentru că aceasta ar fi o dovadă de lașitate și de necinste ; în al doilea rînd, că nu trebuie să le predăm Franței, nici Germaniei, rivalii noștri comerciali din Răsărit, pentru că aceasta ar fi nedemn și, în plus, o afacere cît se poate de proastă ; în al treilea rînd, că nu trebuie să le lăsăm pe mîinile filipinezilor, care nu sînt pregătiți să se autoguverneze, astfel încît nu peste mult timp ar domni o dezordine și o anarhie mai rele decît în vremea Spaniei ; și în al patrulea rînd, că nu ne rămîne altceva de făcut decît să-i adunăm pe toți filipinezii, să-i educăm, să-i creștem, să-i civilizăm și să-i creștinăm și, din mila Domnului, să facem tot ce putem pentru ei, fiindcă și ei sînt semenii noștri, iar Iisus a murit și pentru ei. Și atunci m-am întors în pat și am adormit adînc. (168)

1899 / New York

Mark Twain propune schimbarea drapelului

Îmi înalț torța în fața porților de aur. Statuia Libertății le urează bun-venit nenumăraților pelerini, valuri-valuri de europeni care vin în căutarea Pămîntului Făgăduinței. Totodată, vestește că centrului pămîntului i-au trebuit milenii ca să se deplaseze de pe Eufrat pe Tamisa, dar că acum se găsește pe rîul Hudson.

În plină euforie imperială, Statele Unite sărbătoresc cucerirea insulelor Hawaii, Samoa și Filipine, Cuba, Puerto Rico și a unei insulițe care se numește, cît se poate de grăitor, a Hoților. Oceanul Pacific și Marea Antilelor sînt lacuri nord-americane, și tot acum se naște United Fruit Company. Romancierul Mark Twain, scandalagiu renumit, propune schim-

Scanned with OKEN Scanner

barea drapelului național : fîșiile albe, spune el, ar trebui să fie negre, iar în locul stelelor ar trebui să figureze cranii cu oase încrucișate.

Șeful sindicatelor muncitorești, Samuel Gompers, cere să se recunoască independența Cubei și îi denunță pe cei care aruncă libertatea la cîini în clipa cînd trebuie să aleagă între libertate și cîștig. Pentru marile ziare, în schimb, cubanezii care doresc independența nu sînt decît niște nerecunoscători. Cuba e un pămînt ocupat. Drapelul Statelor Unite, fără fîșii negre și fără cranii, flutură în locul steagului Spaniei. Într-un singur an, forțele cotropitoare s-au dublat. În școli se învață englezește, iar noile manuale de istorie vorbesc despre Washington și Jefferson, fără să-i menționeze pe Maceo sau pe Martí. Sclavia a fost desființată, dar pe pereții cafenelelor din Havana apar afișe care avertizează : *Doar pentru albi.* Piața își deschide larg porțile în fața capitalurilor doritoare de zahăr și de tutun. *(114 și 224)*

1899 / Roma

Calamity Jane

Se spune că doarme cu revolverele atîrnate la capul patului și că încă îi mai întrece pe bărbați la pocher, la băutură și la înjurături. Pe mulți i-a lungit pe jos, se spune, cu un upercut bine plasat, încă din timpurile cînd se spune că ar fi luptat alături de generalul Custer în Wyoming și omorînd indieni i-ar fi apărat pe minerii din Munții Negri împotriva triburilor sioux. Se zice că se spune că a călărit un taur pe strada mare din Rapid City și că a jefuit trenuri, că în Fort Laramie frumosul *sheriff* Wild Bill Hickok s-a îndrăgostit de ea și i-a dăruit o fiică și un cal, Satan, care îngenunchea ca să o ajute să descalece. Se spune că întotdeauna a purtat pantaloni și că adesea și i-a dat jos, că în *saloons* n-a existat o altă femeie mai generoasă, nici mai nerușinată în dragoste și în minciună.

Așa se spune. Dar poate că niciodată n-a fost așa. Poate că nici nu e ea cea care, în seara aceasta, se află în arena Circului Vestului Sălbatic ; bătrînul Buffalo Bill ne duce de nas cu unul dintre obișnuitele-i trucuri. Dacă n-ar fi aplauzele publicului, nici măcar Calamity Jane n-ar fi sigură că ea e femeia aceasta de patruzeci și patru de ani, durdulie și lipsită de grație, care aruncă în aer o pălărie Stetson și o preface în strecurătoare. *(169)*

1899 / Roma

Imperiul născînd își arată mușchii

În cadrul unei ceremonii pline de fast, Buffalo Bill primește din mîinile regelui Italiei un ceas de aur bătut cu diamante.

Circul Vestului Sălbatic străbate Europa. Cucerirea Vestului s-a terminat, dar cucerirea lumii abia începe. Buffalo Bill are la ordinele sale o armată multinațională de cinci sute de soldați. În circul lui nu lucrează numai văcari, ci și lăncieri ai prințului de Wells, vînători din gărzile

Scanned with OKEN Scanner

republicane franceze, cuirasieri ai împăratului Germaniei, cazaci ruşi, călăreţi arabi şi mexicani şi gauchos din bazinul fluviului La Plata. Soldaţi din Regimentul Cinci Cavalerie îşi joacă rolul de învingători, iar indienii învinşi, smulşi din rezervaţii, fac figuraţie repetîndu-şi înfrîngerile pe nisipul arenei. O turmă de bizoni, piese rare de muzeu, adaugă un strop de realism uniformelor albastre şi căştilor cu pene. *Asprii călăreţi* ai lui Teddy Roosevelt dramatizează pentru public recenta cucerire a Cubei, iar plutoane de cubanezi, hawaieni şi filipinezi aduc umilul lor omagiu drapelului victorios.

În programul spectacolului, cucerirea Vestului e explicată în termeni darwinieni : *Este legea inevitabilă a supravieţuirii celui mai înzestrat.* În termeni de epopee, Buffalo Bill exaltă virtuţile civice şi militare ale naţiunii sale, care a digerat jumătate din Mexic plus cîteva insule, iar acum intră în secolul al douăzecilea călcînd ca o mare putere. *(157)*

1899 / Saint Louis

Departe

Gurile suflă foc, din jobene ies iepuri, iar din cornul fermecat se nasc căluţi de cristal. Un car trece peste o femeie întinsă pe jos, care se ridică dintr-un salt ; alta dansează cu un cuţit înfipt în pîntece. Un urs enorm urmează ordinele complicate care i se dau în engleză.

Gerónimo e invitat să intre într-o căsuţă cu patru ferestre. Deodată, căsuţa se pune în mişcare şi se ridică în aer. Speriat, Géronimo se apleacă pe una dintre ferestre ; acolo, jos, oamenii nu sînt mai mari ca nişte furnici. Paznicii izbucnesc în rîs. Îi dau nişte sticle de privit, ca acelea pe care el le smulgea ofiţerilor căzuţi în bătălie. Prin sticle, depărtarea se apropie. Gerónimo se uită la soare, iar lumina violentă îi răneşte ochii. Paznicii rîd ; şi pentru că ei rîd, rîde şi el.

Gerónimo, prizonier de război al Statelor Unite, este una dintre atracţiile tîrgului din Saint Louis. Mulţimile se grăbesc să contemple fiara îmblînzită. Căpetenia apaşilor din Arizona vinde arcuri şi săgeţi ; pentru cîţiva cenţi acceptă să fie fotografiat sau îşi desenează cu stîngăcie literele numelui. *(24)*

1899 / Rio de Janeiro

Arta de a vindeca prin moarte

Mîini vrăjite se joacă cu preţul cafelei, iar Brazilia nu are cu ce-şi plăti datoriile către River Plate Bank şi mulţi alţi creditori zoriţi.

E ceasul sacrificiului, anunţă ministrul de finanţe, Joaquim Murtinho. Ministrul crede în *legile naturale* ale economiei, care prin *selecţie naturală* îi condamnă pe cei slabi, adică pe săraci, adică pe majoritatea. Statul să smulgă afacerea cafelei din mîinile speculanţilor ? Aceasta ar echivala, se indignează Murtinho, cu o încălcare a *legilor naturale* şi cu

Scanned with OKEN Scanner

un pas periculos spre socialism, molima îngrozitoare adusă în Brazilia de muncitorii europeni : socialismul, spune el, neagă libertatea şi transformă omul în furnică.

Industria naţională, crede Murtinho, nu e *naturală*. Oricît ar fi de firavă, industria naţională lipseşte plantaţiile de mînă de lucru şi ridică preţul braţelor. Murtinho, înger păzitor al ordinii latifundiare, va avea grijă ca preţul crizei să nu fie plătit de stăpînii de oameni şi de pămînturi, care au ieşit nevătămaţi din abolirea sclaviei şi din proclamarea republicii. Pentru a-şi achita datoria faţă de băncile engleze şi a echilibra finanţele, ministrul arde într-un cuptor cîte poliţe găseşte, suprimă toate serviciile publice care-i ies în cale şi dezlănţuie o ploaie de impozite asupra săracilor.

Economist prin vocaţie şi medic de profesie, Murtinho realizează, de asemenea, experienţe interesante în domeniul fiziologiei. În laboratorul său extrage măduva encefalică a şoarecilor şi a iepurilor şi decapitează broaşte ca să studieze convulsiile corpului, care continuă să se mişte de parcă ar avea cap. *(75)*

1900 / Huanuni

Patiño

Călăreţul vine din sălbăticie şi prin sălbăticie călăreşte, înfruntînd vînturile tăioase, străbătînd în tropot molcom goliciunea planetei. Îl urmează un catîr încărcat de pietre.

Călăreţul şi-a petrecut o groază de vreme perforînd stînci şi deschizînd peşteri cu explozii de dinamită. N-a văzut niciodată marea, n-a cunoscut nici măcar oraşul La Paz, dar bănuieşte că lumea trăieşte în plină epocă industrială şi că industria înghite minereuri pînă atunci disprețuite. N-a hălăduit prin munţi în căutare de argint, cum au făcut alţii. Căutînd cositor, ca nimeni altul, a intrat pînă în străfundul muntelui, pînă în inima lui, şi a găsit.

Simón Patiño, călăreţul biciuit de frig, minerul pedepsit la singurătate şi la datorii, soseşte în Huanuni. În desagii unui catîr aduce bucăţi din vîna de cositor, cea mai bogată din lume. Pietrele acestea vor face din el regele Boliviei. *(132)*

1900 / Ciudad de México

Posada

Ilustrează versuri populare şi ştiri. Hîrtiile lui se vînd în pieţe şi la uşa bisericilor şi oriunde un cîntăreţ relatează profeţiile lui Nostradamus, detaliile infiorătoare ale deraierii trenului de Temamatla, ultima apariţie a Fecioarei din Guadalupe sau tragedia femeii care, într-o mahala a oraşului, a adus pe lume patru şopîrle.

Prin opera mîinii vrăjite a lui José Guadalupe Posada, snoavele vor circula mereu, iar întîmplările îşi vor păstra farmecul. În desenele sale,

Scanned with OKEN Scanner

limbile cumetrelor şi colţii sălbaticilor vor fi mereu ascuţiţi. Diavolul îşi va continua dansul şi va scoate flăcări pe gură. Moartea îşi va arăta dinţii, mustăţile se vor scălda în pulque, iar *nefericitul Eleuterio Mirafuentes* va zdrobi în continuare *cu ditamai pietroiul craniul bătrînului autor al zilelor sale*. Un desen al lui Posada a sărbătorit anul acesta apariţia primului tramvai electric pe străzile oraşului. Alt desen povesteşte, acum, că tramvaiul s-a ciocnit cu un alai funebru în faţa cimitirului şi că a avut loc o grozavă împrăştiere de schelete. Copiile se vînd cu un bănuţ, tipărite pe hîrtie de ambalaj, cu versuri pentru cine ştie să citească şi să plîngă.

Atelierul lui e un talmeş-balmeş de cilindri, recipiente, plăci de zinc şi cepuri de lemn, totul îngrămădit în jurul presei şi sub o ploaie de hîrtii de curînd tipărite întinse la uscat. Posada lucrează din zori pînă în noapte, desenînd minunăţii : *mici desene,* le spune el. Din cînd în cînd iese în stradă să fumeze o ţigară şi să-şi tragă sufletul, nu însă înainte de a-şi pune pe cap gambeta şi de a-şi acoperi pîntecele proeminent cu o jiletcă de postav cenuşiu.

Prin faţa atelierului lui Posada trec în fiecare zi profesorii de la Academia de Belle Arte din vecinătate. Niciodată nu-l bagă în seamă. *(263 şi 357)*

1900 / Ciudad de México

Porfirio Díaz

A crescut la umbra lui Juárez. *Bărbatul care ucide plîngînd,* aşa îi spunea Juárez :

— *Plîngînd, plîngînd, mă împuşcă de cum am luat ochii de pe el.*

Se împlineşte un sfert de veac de cînd Porfirio Díaz porunceşte în Mexic. Biografii oficiali îi înregistrează pentru posteritate căscatul şi apoftegmele. Se fac însă că nu aud atunci cînd spune :

— *Cel mai bun indian e la patru metri sub pămînt.*

— *Omoară-i pe loc.*

— *Nu-mi tulburaţi herghelia.*

Herghelia, adică legislatorii lui, care votează moţăind şi îi spun lui don Porfirio *Unicul, Indispensabilul, Insubstituibilul.* Poporul îi spune *don Perfidio* şi îi ia în rîs curtenii :

— *Cît e ceasul ?*

— *Cît ordonaţi dv., d-le preşedinte.*

Ridică degetul mic şi spune : *Mă doare Tlaxcala.* Arată spre inimă şi spune : *Mă doare Oaxaca.* Cu mîna la ficat, spune : *Mă doare Michoacán.* Cît ai bate din palme, trei guvernatori se prezintă tremurînd.

Împotriva răzvrătiţilor şi a curioşilor se aplică legea evaporării. În plină eră de *pace porfiriană,* Mexicul progresează. Mesajele care înainte mergeau pe catîr, pe cal sau cu porumbeii, zboară acum pe cele şaptezeci de mii de kilometri de telegraf. Pe unde treceau diligenţele, se întind acum cincisprezece mii de kilometri de cale ferată. Naţiunea îşi plăteşte datoriile cu punctualitate şi oferă pe piaţa mondială minereuri şi alimente. Pe fiecare latifundiu se ridică o fortăreaţă : din foişoare, paznicii îi veghează

Scanned with OKEN Scanner

pe indieni, care nu pot nici măcar să-şi schimbe stăpînul. Nu există şcoli de economie, dar don Porfirio guvernează înconjurat de *oameni de ştiinţă* specializaţi în cumpărarea de pămînturi exact în locul prin care va trece viitoarea cale ferată. Capitalurile vin din Statele Unite, iar ideile şi moda se cumpără, uzate, din Franţa. Capitalei îi place să i se spună *Parisul Americilor*, cu toate că pe străzile ei izmenele albe sînt mai numeroase decît pantalonii ; iar minorităţile în redingotă locuiesc în palate stil Second Empire. Poeţii au botezat asfinţitul *ceasul verde*, nu din cauza luminii cernute prin frunziş, ci în amintirea absintului lui Musset. *(33 şi 142)*

1900 / Ciudad de México

Fraţii Flores Magón

Poporul pluteşte pe rîuri de pulque, în dangăt de clopote, bubuit de tiribombe şi sclipiri de cuţit la lumina focurilor bengale. Purtînd Fecioara în triumf, mulţimea dă năvală pe La Alameda şi pe alte străzi interzise, zonă sacră a doamnelor încorsetate şi a domnilor cu jachetă. Din înălţime, aripile strălucitoare ale Fecioarei protejează şi călăuzesc.

Azi e ziua Sfintei Fecioare a Îngerilor, care în Mexic durează o săptămînă plină de veselie dezlănţuită şi tot astăzi, vrînd parcă să fie la înălţimea zilei, se naşte o nouă publicaţie. Se numeşte *Regeneración* şi moşteneşte fervoarea şi datoriile lăsate de *El Demócrata*, închis de dictatură. Este scrisă, editată şi vîndută de Jesús, Ricardo şi Enrique Flores Magón.

Fraţii Flores Magón cresc în pedeapsă. De cînd le-a murit tatăl, alternează închisoarea cu studiile de drept, slujbele ocazionale, ziaristica militantă şi manifestaţiile de stradă, în care se schimbă lovituri de pietre şi împuşcături.

— *Totul este al tuturor,* le spusese tatăl lor, indianul Teodoro Flores, figură osoasă înălţată printre stele, şi de mii de ori le spusese : *Repetaţi ! (287)*

1900 / Mérida de Yucatán

Fibra de agavă

Din trei maiaşi din Yucatán unul e sclav, prizonier al fibrei de agavă, şi sclavi îi vor fi şi copiii, care îi vor moşteni datoriile. Pămîntul se vinde cu indieni cu tot, dar întinsele plantaţii de agavă folosesc metode ştiinţifice şi utilaje moderne, primesc ordine telegrafice şi sînt finanţate de băncile din New York. Maşinile de răzuit, acţionate de aburi, desprind fibrele ; iar trenurile liniei International Harvester le transportă pînă în portul numit Progreso. În timpul acesta, gardienii îi închid pe indieni în barăci, pe timpul nopţii, iar în zori îi mînă de la spate, călări, spre şirurile de plante ţepoase.

Cu sfoară de sisal, fibră de agavă, se leagă tot ce există pe lume, iar vasele care străbat marea folosesc odgoane de sisal. Yucatanul, una dintre

Scanned with OKEN Scanner

regiunile cele mai bogate ale Mexicului, prosperă de pe urma fibrei de agavă : în capitala Mérida zăbrele aurite stăvilesc catîrii şi indienii care ar voi să intre în grădinile prost copiate după cele de la Versailles. Trăsura episcopului e aproape la fel ca cea folosită de papa de la Roma, iar de la Paris vin arhitecţi pricepuţi în arta imitării castelelor franceze din Evul Mediu, cu toate că eroii de acum nu umblă după prinţese prizoniere, ci după indieni liberi.

Generalul Ignacio Bravo, cu privirile lui tăioase, cu mustaţa ca neaua şi cu gura mută, a sosit în Mérida ca să-i extermine pe maiaşii care încă mai bat tobele chemînd la război. Tunurile de la San Benito îl salută pe mîntuitorul fibrei de agavă. În Piaţa Armelor, sub ghirlande de flori, stăpînii Yucatanului îi oferă generalului Bravo spada de argint care-l aşteaptă pe cuceritorul oraşului sfînt al răsculaţilor din selvă, Chan Santa Cruz.

Şi apoi, ca o pleoapă, se lasă noaptea. *(273)*

Dintr-un corrido mexican al Batalionului Douăzeci şi Opt

Am plecat acum, mă duc,
plin de bucurie,
fiindcă indianul maya
de frică îmi ştie.

Am plecat acum, mă duc,
pe mare o să plutesc,
fiindcă indienii maya
drept lemne de foc slujesc.

Am plecat acum, mă duc,
cu bine rămîi, fătucă,
fiindcă indienii maya
sînt cu toţi pe ducă.

Am plecat acum, mă duc,
o iau către iarnă,
fiindcă indianul maya
merge-n iad să doarmă. (212)

1900 / Tabi

Şarpele de fier

În frunte vin tunurile, aruncînd în aer baricadele şi sfîrtecînd muribunzii. În urma tunurilor, soldaţii, aproape toţi indieni, dau foc cîmpurilor de porumb ale comunităţilor şi descarcă Mauserul cu repetiţie împo-

Scanned with OKEN Scanner

triva puşcoacelor care se încarcă pe ţeavă. În urma soldaţilor, peonii, aproape toţi indieni, întind calea ferată şi ridică stîlpi de telegraf şi de spînzurătoare.

Calea ferată, şarpele fără solzi, are coada în Mérida, iar corpul îi creşte spre Chan Santa Cruz. Capul ajunge la Santa María şi sare la Hobompich, iar din Hobompich la Tabi, dublă limbă de fier, iute, vorace ; străpungînd selva, tăind pămîntul, urmăreşte, atacă şi muşcă : în mersul ei, scoate sclipiri în soare, înghite indieni şi scuipă sclavi.

Sanctuarul din Chan Santa Cruz e condamnat. Se născuse cu o jumătate de secol în urmă, creat de cruciuliţa de abanos care a apărut în selvă şi a spus :

— *Tatăl meu m-a trimis să vorbesc cu voi, care sînteţi pămînt. (273)*

Profetul

Aici s-a întîmplat, cu peste patru veacuri în urmă.

Întins pe rogojină, cu faţa în sus, preotul jaguar din Yucatán a ascultat mesajul zeilor. I-au vorbit prin acoperiş, într-o limbă de nimeni altcineva înţeleasă.

Chilam Balam, care era glasul zeilor, şi-a amintit ceea ce încă nu avusese loc şi a vestit ceea ce avea să se întîmple :

— *Se vor ridica la luptă băţul şi piatra... Cîinii îşi vor muşca stăpînii... Cei care au luat tronul cu împrumut trebuie să arunce tot ce au înghiţit. Dulce, gustos a fost tot ce au înghiţit, dar vor vomita totul. Uzurpatorii vor pleca la marginile apei... Nu vor mai exista devoratori de oameni... Cînd se va sfîrşi lăcomia, se va destinde faţa, se vor dezlega mîinile, se vor dezlega picioarele lumii. (23)*

Scanned with OKEN Scanner

Sursele

1. Abreu y Gómez, Ermilo, *Canek. Historia y leyenda de un héroe maya*, México, Oasis, 1982.
2. Acevedo, Edberto Oscar, *El ciclo histórico de la revolución de mayo*, Sevilla, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1957.
3. Acuña de Figueroa, Francisco, *Nuevo mosaico poético*, cuvînt înainte de Gustavo Gallinal, Montevideo, Claudio García, 1944.
4. Adoum, Jorge Enrique, „Las Galápagos : el origen de *El origen...*“, şi articole de Asimov, Pyke şi alţii în *Darwin*, „El Correo de la Unesco“, Paris, mai 1982.
5. Aguirre, Nataniel, *Juan de la Rosa*, La Paz, Gisbert, 1973.
6. Ajofrín, Francisco de, *Diario de viaje*, Madrid, Real Academia de la Historia, 1958.
7. Alcáraz, Ramón, şi alţii, *Apuntes para la historia de la guerra entre México y los Estados Unidos*, México, Siglo XXI, 1970.
8. Alemán Bolaños, Gustavo, *Sandino, el libertador*, México / Guatemala, Ed. del Caribe, 1951.
9. Anderson Imbert, Enrique, *Historia de la literatura hispanoamericana*, México, FCE, 1974.
10. Anson, George, *Voyage autour du monde*, Amsterdam / Leipzig, Arkstée et Merkus, 1751.
11. Antonil, André João, *Cultura e opulencia do Brasil por suas drogas e minas*, comentat de A. Mansuy, Paris, Université, 1968.
12. Aptheker, Herbert (Ed.), *A documentary history of the negro people in the United States*, New York, Citadel, 1969.
13. Arciniegas, Germán, *Los comuneros*, México, Guarania, 1951.
14. Arnold, Mayer, *Del Plata a los Andes. Viaje por las provincias en la época de Rosas*, Buenos Aires, Huarpes, 1944.
15. Arriaga, Antonio, *La patria recobrada*, México, FCE, 1967.
16. Arzáns de Orsúa y Vela, Bartolomé, *Historia de la Villa Imperial de Potosí* (Ed. de Lewis Hanke şi Gunnar Mendoza), Providence, Brown University, 1965.
17. Astuto, Philip Louis, *Eugenio Espejo, reformador ecuatoriano de la Ilustración*, México, FCE, 1969.
18. Atl, Dr., *Las artes populares en México*, México, Instituto Nal. Indigenista, 1980.
19. Aubry, Octave, *Vie privée de Napoléon*, Paris, Tallandier, 1977.
20. Ayestarán, Lauro, *La música en el Uruguay*, Montevideo, SODRE, 1953.

Scanned with OKEN Scanner

21. Baelen, Jean, *Flora Tristán: Feminismo y socialismo en el siglo XIX*, Madrid, Taurus, 1974.
22. Barnet, Miguel, *Akeké y la jutía*, Havana, Unión, 1978.
23. Barrera Vásquez, Alfredo, şi Silvia Rendón (traducere şi introducere), *El Libro de los libros de Chilam Balam*, México, FCE, 1978.
24. Barrett, S. M. (Ed.), *Gerónimo, historia de su vida* (Note de Manuel Sacristán), Barcelona, Grijalbo, 1975.
25. Barrett, William E., *La amazona*, Barcelona, Grijalbo, 1982.
26. Basadre, Jorge, *La multitud, la ciudad y el campo en la historia del Perú*, Lima, Treintaitrés y Mosca Azul, 1980.
27. Bastide, Roger, *Les religions africaines au Brésil*, Paris, Presses Universitaires, 1960.
28. — *Les Amériques noires*, Paris, Payot, 1967.
29. Bazin, Germain, *Aleijadinho et la sculpture baroque au Brésil*, Paris, Du Temps, 1963.
30. Beck, Hanno, *Alexander von Humboldt*, México, FCE, 1971.
31. Benítez, Fernando, *Los indios de México* (vol. II), México, Era, 1968.
32. — *Los indios de México* (vol. IV), México, Era, 1972.
33. — *El porfirismo. Lázaro Cárdenas y la revolución mexicana*, México. FCE, 1977.
34. Benítez, Rubén A., *Una histórica función de circo*, Buenos Aires, Universidad, 1956.
35. Bermúdez, Oscar, *Historia del salitre, desde sus orígenes hasta la guerra del Pacífico*, Santiago de Chile, Universidad, 1963.
36. Bermúdez Bermúdez, Arturo, *Materiales para la historia de Santa Marta*, Bogotá, Banco Central Hipotecario, 1981.
37. Beyhaut, Gustavo, *America centrale e meridionale. Dall'indipendenza alla crisi attuale*, Roma, Feltrinelli, 1968.
38. Bierhost, John, *In the trail of the wind. American indian poems and ritual orations*, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1973.
39. Bilbao, Francisco, *La revolución en Chile y los mensajes del proscripto*, Lima, Imprenta del Comercio, 1853.
40. Bolívar, Simón, *Documentos* (Selecţie de Manuel Galich), Havana, Casa de las Américas, 1975
41. Boorstin, Daniel J., *The lost world of Thomas Jefferson*, Chicago. University of Chicago, 1981.
42. Bonilla, Heraclio, *La independencia del Perú* (împreună cu alţi autori), Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 1981.
43. — *Nueva historia general del Perú* (împreună cu alţi autori), Lima, Mosca Azul 1980.
44. — *Guano y burguesía en el Perú*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 1974.
45. — *Un siglo a la deriva. Ensayos sobre el Perú, Bolivia y la guerra*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 1980.
46. Botting, Douglas, *Humboldt and the Cosmos*, Londra, Sphere, 1973.
47. Box, Pelham Horton, *Los orígenes de la guerra de la Triple Alianza*, Buenos Aires/Asunción,Nizza, 1958.
48. Boxer, C. R., *The golden age of Brazil (1695/1750)*, Berkeley, University of California, 1969.
49. Brading, D. A., *Mineros y comerciantes en el México borbónico (1763/1810)*, México, FCE, 1975.
50. Brooke, Frances. *The history of Emily Montague*, Toronto, McClelland and Stewart, 1961.
51. Brown, Dee, *Bury my heart at Wounded Knee. An indian history of the american West*, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1971.
52. Brunet, Michel, *Les canadiens après la conquête (1759/1775)*, Montréal, Fides, 1980.
53. Busaniche, José Luis, *Bolívar visto por sus contemporáneos*, México, FCE, 1981.
54. — *San Martín vivo*, Buenos Aires, Emecé, 1950.
55. — *Historia argentina*, Buenos Aires, Solar/Hachette, 1973.
56. Cabrera, Lydia, *El monte*, Havana, CR, 1954.
57. Calderón de la Barca, Frances Erskine de, *La vida en México durante una residencia de dos años en ese país*, México, Porrúa, 1959.
58. Canales, Claudia, *Romualdo García. Un fotógrafo, una ciudad, una*

Scanned with OKEN Scanner

época, Guanajuato, Gobierno del Estado, 1980.

59. Cardoza y Aragón, Luis, *Guatemala : las líneas de su mano,* México, FCE, 1965.
60. Cardozo, Efraím, *Breve historia del Paraguay,* Buenos Aires, EUDEBA, 1965.
61. — *Hace cien años. Crónicas de la guerra de 1864/1870,* Asunción, Emasa, 1967/1976.
62. Carlos, Lasinha Luis, *A Colombo na vida do* Rio, Rio de Janeiro, f.e., 1970.
63. Carpentier, Alejo, *Împărăția lumii acesteia,* București, Editura pentru literatură universală, 1963.
64. Carrera Damas, Germán, *Bolívar,* Montevideo, Marcha, 1974.
65. Carvalho-Neto, Paulo de, *El folklore de las luchas sociales,* México, Siglo XXI, 1973.
66. — „Contribución al estudio de los negros paraguayos de Acampamento Loma", în revista *América Latina,* Rio de Janeiro, Centro Latinoamericano de Pesquisas em Ciencias Sociais, ianuarie/iunie 1962.
67. Casarrubias, Vicente, *Rebeliones indígenas en la Nueva España,* México, Secretaría de Educación Pública, 1945.
68. Casimir, Jean, *La cultura oprimida,* México, Nueva Imagen, 1980.
69. Catton, Bruce, *Reflections on the Civil War,* New York/Berkeley, 1982.
70. — *Short history of the Civil War,* New York, Dell, 1976.
71. Césaire, Aimé, *Toussaint Louverture,* Havana, Instituto del Libro, 1967.
72. Clastres, Hélène, *La terre sans mal. Le prophétisme tupi-guarani,* Paris, Seuil, 1975.
73. Clavijero, Francisco Javier, *Historia antigua de México,* México, Editora México, 1958.
74. Conrad, Robert, *Os últimos anos da escravatura no Brasil,* Rio de Janeiro, Civilização Brasileira, 1975.
75. Corrêa Filho, Virgilio, *Joaquim Murtinho,* Rio de Janeiro, Imprensa Nacional, 1951.
76. Cortesão, Jaime, *Do Tratado de Madri à conquista dos Sete Povos,* Rio de Janeiro, Biblioteca Nacional, 1969.
77. Coughtry, Jay, *The notorious triangle. Rhode Island and the african slave trade, 1700/1807,* Philadelphia, Temple, 1981.
78. Craton, Michael, *Testing the chains. Resistance to slavery in the British West Indies,* Ithaca, Cornell University, 1982.
79. Crowther, J.G., *Benjamin Franklin y J. Willard Gibbs,* Buenos Aires, Espasa-Calpe, 1946.
80. Cunha, Euclides da, *Os sertões,* São Paolo, Alves, 1936.
81. Current, Richard N., *The Lincoln nobody knows,* New York, Hill and Wang, 1981.
82. Cháves, Julio César, *El Supremo Dictador,* Buenos Aires, Difusam, 1942.
83. — *El presidente López. Vida y gobierno de don Carlos,* Buenos Aires, Ayacucho, 1955.
84. — *Castelli, el adalid de Mayo,* Buenos Aires, Ayacucho, 1944.
85. Daireaux, Max, *Melgarejo,* Buenos Aires, Andina, 1966.
86. Dallas, Robert Charles, *Historia de los cimarrones,* Havana, Casa de las Américas, 1980.
87. Dalton, Roque, *Las historias prohibidas del Pulgarcito,* México, Siglo XXI, 1974.
88. Darwin, Charles, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle,* București, Editura tineretului, 1958.
89. Davidson, Basil, *Mama neagră.* Africa : anii încercărilor, București, Editura politică, 1967.
90. Debien, Gabriel, „Le marronage aux Antilles Françaises au XVIIIe siècle", în *Caribbean Studies,* vol. 6, nr. 3, Río Piedras, Institute of Caribbean Studies, octombrie 1966.
91. Debo, Angie, *A history of the indians of the United States,* Oklahoma, University of Oklahoma, 1979.
92. Defoe, Daniel, *Robinson Crusoe,* București, BPT, 1964.
93. Descola, Jean, *La vida cotidiana en el Perú en tiempos de los españoles (1710/1820),* Buenos Aires, Hachette, 1962.
94. Díaz, Lilia, „El liberalismo militante", în *Historia general de México,* diferiți autori, México, El Colegio de México, 1977.

Scanned with OKEN Scanner

95. Doucet, Louis, *Quand les français cherchaient fortune aux Caraïbes*, Paris, Fayard, 1981.
96. Douville, Raymond, și Jacques-Donat Casanova, *La vie quotidienne en Nouvelle-France. Le Canada, de Champlain à Montcalm*, Paris, Hachette, 1964.
97. — *Des indiens du Canada à l'époque de la colonisation française*, Paris, Hachette, 1967.
98. Duchet, Michèle, *Antropología e historia en el Siglo de las Luces*, México, Siglo XXI, 1975.
99. Dugran, J. H., *Edgar A. Poe*, Buenos Aires, Lautaro, 1944.
100. Dujovne, Marta, împreună cu Augusto Roa Bastos și alții, *Cándido López*, Parma, Ricci, 1976.
101. Dumas, Alexandre, *Montevideo o una nueva Troya*, Montevideo, Claudio García, 1941.
102. Duval Jr., Miles P., *De Cádiz a Catay*, Panamá, Editorial Universitaria, 1973.
103. Echagüe, J. P., *Tradiciones, leyendas y cuentos argentinos*, Buenos Aires, Espasa-Calpe, 1960.
104. Echeverría, Esteban, *La cautiva/El matedero* (Cuvînt înainte de Juan Carlos Pellegrini), Buenos Aires, Huemul, 1964.
105. Escalante Beatón, Aníbal, *Calixto García. Su campaña en el 95*, Havana, Ciencias Sociales, 1978.
106. Eyzaguirre, Jaime, *Historia de Chile*, Santiago de Chile, Zig-Zag, 1977.
107. — *Chile y Bolivia. Esquema de un proceso diplomático*, Santiago de Chile, Zig-Zag, 1963.
108. Fals Borda, Orlando, *Historia doble de la costa*, Bogotá, Carlos Valencia, 1980/1981.
109. Faria, Alberto de, *Irenéo Evangelista de Souza, barão e visconde de Mauá, 1813/1889*, São Paulo, Editora Nacional, 1946.
110. Felce, Emma, si León Benarós (selecție), *Los caudillos del año 20*, Buenos Aires, Nova, 1944.
111. Fernández de Lizardi, José Joaquín, *El Periquillo Sarniento*, Buenos Aires, Maucci, f.a.
112. Fernández Retamar, Roberto, *Introducción a José Martí*, Havana, Casa de las Américas, 1978.
113. Fohlen, Claude, *La vie quotidienne au Far West*, Paris, Hachette, 1974.
114. Foner, Philip S., *La guerra hispano-cubano-norteamericana y el surgimiento del imperialismo yanqui*, Havana, Ciencias Sociales, 1978.
115. Escalante Beatón, Anibal, *Calixto García. Su campaña en el 95*, Havana, Academia de Ciencias, 1966.
116. Frank, Waldo, *Nacimiento de un mundo. Bolívar dentro del marco de sus propios pueblos*, Havana, Instituto del Libro, 1967.
117. Freitas, Décio, *O socialismo missioneiro*, Porto Alegre, Movimento, 1982.
118. Freitas, Newton, *El Aleijadinho*, Buenos Aires, Nova, 1944.
119. Freyre, Gilberto, *Sobrados e mucambos*, Rio de Janeiro, José Olympio, 1951.
120. Friedemann, Nina S. de (cu Richard Cross), *Ma Ngombe : Guerreros y ganaderos en Palenque*, Bogotá, Carlos Valencia, 1979.
121. — (cu Jaime Arocha), *Herederos del jaguar y la anaconda*, Bogotá, Carlos Valencia, 1982.
122. Frieiro, Eduardo, *Feijão, agua e couve*, Belo Horizonte, Itatiaia, 1982.
123. Fronta, Lélia Coelho, *Ataíde*, Rio de Janeiro, Nova Fronteira, 1982.
124. Furst, Peter T., și Salomón Nahmad, *Mitos y arte huicholes*, México, Sep/Setentas, 1972.
125. Fusco Sansone, Nicolás, *Vida y obras de Bartolomé Hidalgo*, Buenos Aires, f.e., 1952.
126. Gantier, Joaquín, *Doña Juana Azurduy de Padilla*, La Paz, Icthus, 1973.
127. García Cantú, Gastón, *Utopías mexicanas*, México, FCE, 1978.
128. — *Las invasiones norteamericanas en México*, México, Era, 1974.
129. — *El socialismo en México, siglo XIX*, México, Era, 1974.
130. Garraty, John A., și Peter Gay, *Columbia history of the world*, New York, Harper and Row, 1972.
131. Garrett, Pat, *La verdadera historia de Billy the Kid*, México, Premiá, 1981.
132. Geddes, Charles F., *Patiño, the tin king*, Londra, Hale, 1972.
133. Gendrop, Paul, „La escultura clásica maya", în *Artes de México*, nr. 167, México.

Scanned with OKEN Scanner

236. Oddone, Juan Antonio, *La formación del Uruguay moderno. La inmigración y el desarrollo económico-social*, Buenos Aires, EUDEBA, 1966.
237. O'Kelly, James J., *La tierra del mambí*, Havana, Instituto del Libro, 1968.
238. O'Leary, Daniel Florencio, *Memorias*, Madrid, América, 1919.
239. Ortega Peña, Rodolfo, şi Eduardo Duhalde, *Felipe Varela contra el Imperio británico*, Buenos Aires, Peña Lillo, 1966.
240. Ortiz, Fernando, *Los negros esclavos*, Havana, Ciencias Sociales, 1975.
241. — *Los bailes y el teatro de los negros en el folklore de Cuba*, Havana, Letras Cubanas, 1981.
242. — *Contrapunteo cubano del tabaco y el azúcar, Havana*, Consejo Nacional de Cultura, 1963.
243. Paine, Thomas, *Complete writings*, New York, Citadel, 1945.
244. Palacio, Ernesto, *Historia de la Argentina (1515/1943)*, Buenos Aires, Peña, Lillo, 1975.
245. Palma, Ricardo, *Tradiţii peruane*, Bucureşti, Minerva (BPT), 1979.
246. Palma de Feuillet, Milagros, *El cóndor : dimensión mítica del ave sagrada*, Bogotá, Caja Agraria, 1982.
247. Paredes, M. Rigoberto, *Mitos, supersticiones y supervivencias populares de Bolivia*, La Paz, Burgos, 1973.
248. Paredes-Candia, Antonio, *Leyendas de Bolivia*, La Paz/Cochabamba, Amigos del Libro, 1975.
249. Pareja Diezcanseco, Alfredo, *Historia del Ecuador*, Quito, Casa de la Cultura Ecuatoriana, 1958.
250. Parienté, Henriette, şi Geneviève de Ternant, *La fabuleuse histoire de la cuisine française*, Paris, Odil, 1981.
251. Pareda Valdés, Ildefonso, *El negro en el Uruguay. Pasado y presente*, Montevideo, Instituto Histórico y Geográfico, 1965.
252. Pereira de Queiroz, María Isaura, *Historia y etnología de los movimientos mesiánicos*, México, Siglo XXI, 1978.
253. Pereyra, Carlos, *Historia de América española*, Madrid, Calleja, 1924.
254. — *Solano López y su drama*, Buenos Aires, Patria Grande, 1962.
255. Pérez Acosta, Juan F., *Francia y Bonpland*, Buenos Aires, Peuser, 1942.
256. Pérez Rosales, Vicente, *Recuerdos del pasado*, Havana, Casa de las Américas, 1972.
257. Petit de Murat, Ulyses, *Presencia viva del tango*, Buenos Aires, Reader's Digest, 1968.
258. Pichardo, Hortensia, *Documentos para la historia de Cuba*, Havana, Ciencias Sociales, 1973.
259. Plath, Oreste, *Geografía del mito y la leyenda chilenos*, Santiago de Chile, Nascimento, 1973.
260. Poe, Edgar Allan, *Scrieri alese*, Bucureşti, Univers, 1979.
261. Ponce de León, Salvador, *Guanajuato en el arte, en la historia y en la leyenda*, Guanajuato, Universidad, 1973.
262. Portuondo, José A. (selecţie şi cuvînt înainte), *El pensamiento vivo de Maceo*, Havana, Ciencias Sociales, 1971.
263. Posada, José Guadalupe, *La vida mexicana, México*, Fondo Editorial de la Plástica Mexicana, 1963.
264. Price, Richard (selecţie), *Sociedades cimarronas*, México, Siglo XXI, 1981.
265. Price-Mars, Jean, *Así habló el Tío*, Havana, Casa de las Américas, 1968.
266. Prieto, Guillermo, *Memorias de mis tiempos*, México, Patria, 1964.
267. Puiggrós, Rodolfo, *La época de Mariano Moreno*, Buenos Aires, Partenón, 1949.
268. Querejazu Calvo, Roberto, *Guano, salitre, sangre. Historia de la guerra del Pacífico*, La Paz/Cochabamba, Amigos del Libro, 1979.
269. Ramírez Necochea, Hernán, *Historia del imperialismo en Chile*, Havana, Revolucionaria, 1966.
270. — *Balmaceda y la contrarrevolución de 1891*, Santiago de Chile, Universitaria, 1958.
271. Ramos, Jorge Abelardo, *Revolución y contrarrevolución en la Argentina*, Buenos Aires, Plus Ultra, 1965.
272. Ramos, Juan P., *Historia de la instrucción primaria en la Argentina*, Buenos Aires, Peuser, 1910.
273. Reed, Nelson, *La Guerra de Castas de Yucatán*, México, Era, 1971.

Scanned with OKEN Scanner

III

—SECOLUL VÎNTULUI—

și prinzîndu-ne de vînt cu unghiile

Juan Rulfo

Scanned with OKEN Scanner

Mulțumiri

Helenei Villagra, care a fost de un deosebit ajutor în fiecare etapă a lucrării. Fără ea, *Memoria focului* n-ar fi existat ;

prietenilor cărora le-am mulțumit în volumele anterioare și care au colaborat și acum oferindu-ne surse, piste și sugestii ;

lui Alfredo Ahuerma, Susan Bergholz, Leonardo Cáceres, Rafael Cartay, Alfredo Cedeño, Rosa del Olmo, Enrique Fierro, César Galeano, Horacio García, Sergius Gonzaga, Berta și Fernanda Navarro, Eric Nepomuceno, David Sánchez-Juliao, Andrés Soliz Rada și Julio Valle-Castillo, care au ușurat accesul la bibliografia necesară ;

lui Jorge Enrique Adoum, Pepe Barrientos, Álvaro Barros-Lémez, Jean-Paul Borel, Rogelio García Lupo, Mauricio Gatti, Juan Gelman, Santiago Kovadloff, Ole Ostergaard, Rami Rodríguez, Miguel Rojas-Mix, Nicole Rouan, Pilar Royo, José María Valverde și Daniel Vidart, care au citit ciornele cu o răbdare de chinez.

Cartea aceasta
este dedicată Marianei, „Degețica".

Scanned with OKEN Scanner

1900 / San José de Gracia

Lumea merge înainte

Unii au cheltuit economiile făcute de generaţii întregi într-un singur chef zdravăn. Mulţi au insultat pe cine nu puteau şi au sărutat pe cine nu trebuia, dar nimeni n-a vrut să sfîrşească nespovedit. Preotul din sat le-a dat întîietate femeilor însărcinate şi lăuzelor. Dovedind o deosebită abnegaţie, preotul a petrecut trei zile şi trei nopţi fără să se dezlipească de confesional, după care a leşinat : i se aplecase de atîtea păcate.

Cînd a sosit miezul ultimei nopţi a secolului, toţi locuitorii din San José de Gracia s-au pregătit să moară cum se cuvine. Dumnezeu acumulase multă, multă mînie de la facerea lumii şi nimeni nu se îndoia că venise ceasul trăsnetului final. Fără să respire, cu ochii închişi, cu dinţii strînşi, mulţimea a ascultat, una după alta, cele douăsprezece bătăi de clopot, încredinţată că nu va mai exista un apoi.

Dar a existat. S-au scurs cîteva clipe de cînd secolul douăzeci a pornit la drum şi merge înainte de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Locuitorii din San José de Gracia îşi văd de treburi în aceleaşi case, vieţuind sau supravieţuind între aceiaşi munţi din centrul Mexicului, spre deziluzia preacucernicelor, care aşteptau Paradisul, şi spre uşurarea păcătoşilor, care găsesc că, la urma urmei, dacă stai să te gîndeşti, viaţa în sătucul ăsta nu e chiar atît de rea. *(200)* *

1900 / Orange, New Jersey

Edison

Datorită invenţiilor lui, secolul care se naşte primeşte lumină electrică şi muzică.

* Cifra indică sursa consultată de autor şi trimite la lista de la p. 669. Lipsa cifrei denotă că, în acel caz, autorul nu a consultat nici un izvor scris sau că şi-a obţinut materia primă din informaţiile generale oferite de ziare sau din gura protagoniştilor sau a martorilor.

Scanned with OKEN Scanner

Viaţa cotidiană poartă amprenta lui Thomas Alva Edison. Lampa lui electrică luminează nopţile, iar fonograful lui păstrează şi difuzează vocile lumii, care nu se vor mai pierde niciodată. Se vorbeşte la telefon mulţumită microfonului pe care Edison l-a adăugat aparatului lui Graham Bell şi se văd filme graţie proiectorului cu care tot Edison a completat invenţia fraţilor Lumière.

Cei de la biroul de invenţii se iau cu mîinile de cap de cîte ori îl văd apărînd. Nu trece un minut fără ca Edison să nu creeze ceva. Aşa i se întîmplă din copilărie, cînd vindea ziare prin trenuri, iar într-o bună zi a hotărît că ar fi putut foarte bine să le şi facă, nu numai să le vîndă, aşa că s-a pus pe treabă. *(99 şi 148)*

1900 / Montevideo

Rodó

Maestrul, statuie vorbitoare, predică pentru tinerimea din America.

José Enrique Rodó îl revendică pe etericul Ariel, spirit pur, împotriva sălbaticului Caliban, bruta care vrea de mîncare. Secolul care se naşte este secolul vulgului. Poporul vrea democraţie şi sindicate ; iar Rodó avertizează că mulţimea barbară poate călca în picioare culmile regatului spiritului, unde îşi au sălaşul fiinţele superioare. Intelectualul ales de zei, marele bărbat nemuritor se luptă în apărarea proprietăţii private a culturii.

Rodó atacă de asemenea civilizaţia nord-americană, întemeiată pe vulgaritate şi pe utilitarism. Îi opune tradiţia aristocratică spaniolă, dispreţuitoare a simţului practic, a muncii manuale, a tehnicii şi a altor mediocrităţi. *(273, 360 şi 386)*

1901 / New York

Aceasta este America, iar în sud, neantul

Andrew Carnegie vinde, cu 250 de milioane de dolari, monopolul oţelului. I-l cumpără bancherul John Pierpont Morgan, stăpîn peste General Electric, şi astfel ia fiinţă United States Steel Corporation. Febră a consumului, nebunie a banilor curgînd în cascadă din înălţimea zgîrienorilor : Statele Unite aparţin monopolurilor, iar monopolurile unei mîini de oameni, dar mulţimi de muncitori vin an de an din Europa, chemaţi de sirenele fabricilor, şi dormind pe covertă visează că vor deveni milionari de cum vor pune piciorul pe cheiurile din New York. În era industrială, Eldorado se găseşte în Statele Unite ; iar Statele Unite sînt America.

În sud, cealaltă Americă nu reuşeşte nici măcar să-şi bîlbîie propriul nume. Un raport publicat de curînd arată că *toate* ţările din sub-America au tratate comerciale cu Statele Unite, Anglia, Franţa şi Ger-

Scanned with OKEN Scanner

mania, dar *nici una* cu vecinii ei. America Latină e un arhipelag de patrii tîmpe, organizate pentru a trăi despărţite şi antrenate pentru a-şi purta vrajbă. *(113 şi 289)*

1901 / În toată America Latină

Procesiunile salută secolul care se naşte

În satele şi oraşele de la sud de Río Bravo umblă împleticindu-se Iisus Hristos, vită muribundă şiroind de sînge, iar în urma lui înalţă făclii şi cînturi mulţimea buboasă, zdrenţăroasă, poporul ros de mii de boli pe care nici un doctor şi nici o forţă făcătoare de minuni nu le-ar putea vindeca, dar meritînd norodce pe care nici un profet şi nici un vînzător de iluzii nu le-ar putea prooroci.

1901 / Amiens

Verne

Cu douăzeci de ani în urmă, Alberto Santos Dumont îl citise pe Jules Verne. Citindu-l, fugise de acasă, din Brazilia şi din lume şi călătorind prin ceruri, din nor în nor, hotărîse să trăiască în aer.

Acum, Santos Dumont învinge vîntul şi legea gravitaţiei. Aeronautul brazilian inventează un balon dirijabil, stăpîn pe direcţie, care nu mai pluteşte în derivă şi nu se va mai pierde în largul mării, nici în stepa rusească, nici la Polul Nord. Prevăzut cu motor, elice şi cîrmă, Santos Dumont se ridică în aer, dă un ocol turnului Eiffel şi, cu vîntul în faţă, în aclamaţiile mulţimii, aterizează într-un loc dinainte stabilit.

Porneşte de îndată spre Amiens, ca să strîngă mîna bărbatului care l-a învăţat să zboare.

Legănîndu-se în balansoarul lui, Jules Verne îşi netezeşte barba albă şi stufoasă. Îi place copilul acesta stîngaci deghizat în om mare, care îl numeşte *Căpitane* şi se uită în ochii lui fără să clipească. *(144 şi 424)*

1902 / Quezaltenango

Guvernul hotărăşte că realitatea nu există

Tobe şi trîmbiţe convoacă mulţimea în piaţa mare din Quezaltenango, dar locuitorii nu aud nimic altceva decît bubuitul îngrozitor al vulcanului Santa María, aflat în plină erupţie.

Pristavul citeşte urlînd ordinul venit de la cîrmuire. Peste o sută de sate din această provincie a Guatemalei sînt devastate de avalanşa de lavă şi noroi şi de ploaia neîncetată cu cenuşă, dar pristavul îşi face da-

Scanned with OKEN Scanner

toria, ferindu-se cum poate. Vulcanul Santa María face ca pămîntul să-i tremure sub picioare şi îl izbeşte cu pietre căzute din cer. În miezul zilei e un întuneric de noapte fără lună, iar în bezna dimprejur nu se vede decît gura vulcanului scuipînd foc. La lumina felinarului care nu vrea să stea locului, pristavul urlă deznădăjduit, citind cu chiu cu vai, neauzit de nimeni, cuvintele edictului.

Edictul, semnat de preşedintele Manuel Estrada Cabrera, informează populaţia că vulcanul Santa María e liniştit şi că tot liniştiţi sînt şi ceilalţi vulcani din Guatemala, că seismul are loc departe de aici, într-o regiune oarecare a Mexicului şi că, situaţia fiind normală, nimic nu se opune ca astăzi să se ţină sărbătoarea zeiţei Minerva, care va avea loc în Capitală, în ciuda zvonurilor răuvoitoare răspîndite de duşmanii ordinii. *(28)*

1902 / Ciudad de Guatemala

Estrada Cabrera

În oraşul Quezaltenango, Manuel Estrada Cabrera exercitase, timp de mai mulţi ani, *augustul sacerdoţiu al Legii în maiestuosul templu al Justiţiei, pe stînca de neclintit a Adevărului.* Cînd a terminat de jumulit provincia, licenţiatul a venit în Capitală, unde şi-a desăvîrşit în mod fericit cariera politică asaltînd, cu pistolul în mînă, preşedinţia Guatemalei.

De atunci a reinstaurat în întreaga ţară tortura, biciul şi spînzurătoarea. Şi uite-aşa, pe plantaţii, indienii recoltează gratuit cafeaua, iar zidarii ridică, tot gratuit, închisori şi cazărmi.

O zi da şi alta de asemenea, în cadru solemn, preşedintele Estrada Cabrera aşază piatra de temelie a unei noi şcoli care nu va fi construită niciodată. Şi-a acordat titlul de Educator al Popoarelor şi Protector al Tineretului Studios, iar spre propria sa omagiere a instituit colosala sărbătoare a zeiţei Minerva. În Partenonul de aici, care reproduce în mărime naturală Partenonul elen, poeţii cîntă pe strune de liră Atena Lumii Noi, Ciudad de Guatemala, care îşi are noul ei Pericle. *(28)*

1902 / Saint Pierre

Nu scapă decît osînditul

Şi în insula Martinica erupe un vulcan. Într-un vuiet ca de sfîrşit de lume, muntele Pelée scuipă un uriaş nor roşu care acoperă cerul şi se scurge, incandescent, pe pămînt. Cît ai bate din palme, oraşul Saint Pierre dispare sub lavă. Din cei treizeci şi patru de mii de locuitori ai lui nu scapă cu viaţă decît unul.

Supravieţuitorul se numeşte Ludger Sylbaris şi e singurul deţinut din oraş. Pereţii închisorii fuseseră construiţi trainic, pentru a preîntîmpina evadările. *(188)*

Scanned with OKEN Scanner

1903 / Ciudad de Panamá

Canalul Panamá

Trecătoarea dintre oceane îi obsedase pe conchistadorii spanioli. Au căutat-o cu furie şi au găsit-o mult, mult în sud, în îndepărtata şi îngheţata Ţară de Foc. Cînd cineva a avut ideea de a săpa o trecere prin limba de pămînt a Americii Centrale, regele Filip al II-lea a ordonat încetarea lucrărilor : a interzis excavarea canalului, sub pedeapsa cu moartea, *pentru că omul nu trebuie să despartă ceea ce a fost unit de Dumnezeu.*

Trei secole mai tîrziu, o întreprindere franceză, Campania Universală a Canalului Interoceanic, a început lucrările în Panamá. Întreprinderea a înaintat treizeci şi trei de kilometri, dar s-a prăbuşit, falimentară, declanşînd un imens scandal.

De atunci, Statele Unite au luat hotărîrea să termine canalul şi să-l păstreze pentru sine. Există însă un inconvenient : Columbia nu e de acord, iar Panamá e o provincie a Columbiei. La Washington, senatorul Hanna sfătuieşte să se mai aştepte, *datorită naturii animalelor cu care avem de-a face,* dar preşedintele Teddy Roosevelt nu crede în răbdare. Roosevelt trimite cîţiva puşcaşi marini ca să declare independenţa. Şi uite-aşa, prin opera şi bunăvoinţa Statelor Unite şi a flotei lor de război, provincia Panamá devine ţară aparte. *(240 şi 423)*

1903 / Ciudad de Panamá

În războiul acesta mor un chinez şi un măgar,

victime ale salvelor de bord trase de pe o canonieră columbiană, şi, slavă Domnului, pierderile se opresc aici. Aşezat în jilţ, purtat în triumf de mulţime, Manuel Amador, noul preşedinte al statului Panamá, defilează înconjurat de steaguri ale Statelor Unite. Amador ovaţionează pentru colegul său Roosevelt.

Două săptămîni mai tîrziu, la Washington, în Salonul Albastru din Casa Albă, se semnează tratatul prin care Statelor Unite li se cedează pe vecie canalul pe jumătate construit şi peste o mie patru sute de kilometri pătraţi de teritoriu panamez. Ca reprezentant al republicii nou-născute apare cu această ocazie Philippe Bunau-Varilla, magician al afacerilor, acrobat al politicii, cetăţean francez. *(240 şi 423)*

1903 / La Paz

Huilka

Liberalii bolivieni au cîştigat războiul împotriva conservatorilor. Mai bine zis, l-a cîştigat pentru ei armata indiană a lui Pablo Zárate Huilka. Isprăvile atribuite militarilor mustăcioşi au fost de fapt opera indienilor.

Colonelul José Manuel Pando, fruntaş liberal, le promisese soldaţilor lui Huilka emanciparea de orice servitute şi înapoierea pămînturilor.

Scanned with OKEN Scanner

Din bătălie în bătălie, Huilka instaura puterea indiană: trecînd prin sate, reda comunităţilor pămînturile uzurpate şi-i scurta de cap pe toţi cîţi purtau pantaloni.

După înfrîngerea conservatorilor, colonelul Pando devine general şi preşedinte. Şi atunci declară sus şi tare :

— *Indienii sînt fiinţe inferioare. Eliminarea lor nu constituie un delict.*

Şi trece la treabă. Pe mulţi îi împuşcă. Pe Huilka, aliatul nepreţuit de mai deunăzi, îl ucide de mai multe ori, de glonte, de cuţit şi în ştreang. În nopţile ploioase, Huilka îl aşteaptă însă pe preşedintele Pando la ieşirea din palatul guvernului şi îl ţintuieşte cu privirea, fără să scoată o vorbă, pînă cînd Pando îşi pleacă ochii sau se uită în altă parte. *(110 şi 475)*

1904 / Rio de Janeiro

Vaccinul

Omorînd şobolani şi ţînţari, a învins ciuma bubonică şi frigurile galbene. Acum, Oswaldo Cruz declară război variolei.

Brazilienii mor cu miile de variolă. Mor tot mai mulţi, cu toate că medicii le iau muribunzilor sînge, iar vracii sperie molima cu fum de baligă de vacă. Oswaldo Cruz, însărcinat cu higiena publică, introduce vaccinarea obligatorie.

Senatorul Rui Barbosa, orator cu pieptul bombat, doct şi plin de vervă, atacă vaccinul cu arme juridice, în discursuri presărate cu adjective înflorate. În numele libertăţii, Rui Barbosa apără dreptul individului de a se lăsa contaminat, dacă aşa îi e vrerea. Aplauze torenţiale şi urale asurzitoare îi întrerup fiecare frază.

Politicienii se opun vaccinului. Medicii, de asemenea. Ziariştii, şi ei ; nu există ziar care să nu publice editoriale mînioase şi caricaturi necruţătoare la adresa lui Oswaldo Cruz. Bietul om nu mai poate ieşi pe stradă fără să fie insultat sau lovit cu pietre.

Împotriva vaccinului, ţara întreagă strînge rîndurile. Din toate părţile răsună blesteme la adresa vaccinului. Şi tot împotriva vaccinului se ridică la arme elevii Şcolii Militare, care mai-mai să-l răstoarne pe preşedinte. *(158, 272, 378 şi 425)*

1905 / Montevideo

Automobilul,

bestie mugitoare, face prima victimă în Montevideo. Pe cînd traversa o uliţă din centru, un trecător lipsit de apărare se prăbuşeşte strivit sub roţile lui.

Puţine automobile au sosit pe străzile oraşului, dar la trecerea lor bătrînele îşi fac semnul crucii, iar mulţimea o rupe la fugă, înspăimîntată, adăpostindu-se în dosul uşilor.

Pînă nu demult, prin oraşul acesta lipsit de motoare tropăia omul care se credea tramvai. La deal, pocnea din biciul invizibil, iar la vale,

Scanned with OKEN Scanner

trăgea de hăţurile inexistente. La răspîntii sufla într-o goarnă de aer ; de aer, ca şi caii, ca şi pasagerii care urcau în staţii, ca şi biletele pe care le vindea şi banii pe care îi primea. Cînd Omul-tramvai a încetat să mai treacă pe străzi, şi de atunci n-a mai trecut niciodată, oraşul Montevideo a descoperit că nebunul acesta inofensiv îi lipsea. *(413)*

1905 / Montevideo

Poeţi decadenţi

Roberto de las Carreras sare pe balcon. Strînge la piept un buchet de trandafiri şi un sonet incandescent. Dar în locul frumoasei odalişte îl aşteaptă un domn plin de intenţii rele care îl salută cu cinci focuri de pistol. Două ating ţinta. Roberto închide ochii şi şopteşte :

— *În seara asta voi cina cu zeii.*

Nu cinează cu zeii, ci cu infirmierii, la spital. Iar după cîteva zile, frumosul Satan care a jurat să corupă toate femeile măritate sau de măritat din Montevideo îşi plimbă iarăşi, mîndru, imaginea extravagantă pe strada Sarandí, în jiletca de culoare roşie decorată cu două găuri. Pe coperta noii sale cărţi, *Diadema funebră*, străluceşte o pată de sînge.

Alt fiu al lui Byron şi al Afroditei e Julio Herrera y Reissig, care numeşte Turn al Panoramelor mansarda infectă unde îşi petrece vremea scriind şi recitînd. Julio şi Roberto s-au răcit unul de altul, din cauza unei metafore furate. Dar amîndoi duc mai departe războiul comun împotriva şatrei bigote Tontovideo, care în materie de afrodisiace n-a depăşit gălbenuşul de ou cu vin roşu, iar în materie de litere, ce să mai vorbim... *(284 şi 389)*

1905 / Ilopango

Miguel la o săptămînă

Domnişoara Santos Mármol, care a călcat strîmb şi a rămas însărcinată, refuză să spună numele necinstitorului ei. Mamă-sa, doña Tomasa, o fugăreşte cu un băţ în mînă. Doña Tomasa, văduvă de bărbat sărac, dar alb, se gîndeşte la ce-i mai rău.

Cînd se naşte copilul, repudiata domnişoară Santos îl aduce în braţe :

— *Ăsta ţi-e nepotul, mamă !*

Cînd îl vede pe noul-născut, păianjen albastru, indian năsos, aşa de urît că te înfurie în loc să-ţi provoace milă, doña Tomasa scoate un ţipăt de spaimă şi tronc !, îi trîntește fiică-sii uşa în nas.

În faţa uşii izbite cu atîta furie, domnişoara Santos se prăbuşeşte lată la pămînt. Sub mama leşinată, nou-născutul pare mort. Dar cînd vecinii îl scot de sub greutatea care îl strivea, se pune pe urlat.

Şi aşa are loc a doua naştere a lui Miguel Mármol, pe cînd de-abia venise pe lume. *(126)*

Scanned with OKEN Scanner

1906 / Paris

Santos Dumont

La cinci ani după ce a inventat balonul dirijabil, brazilianul Santos Dumont inventează avionul.

Santos Dumont şi-a petrecut aceşti cinci ani închis în hangare, montînd şi demontînd gîngănii enorme de fier şi de bambus care se năşteau şi mureau cu viteza fulgerului : seara adormeau prevăzute cu aripi de pescăruş şi cu aripioare de peşte, iar în zori se prefăceau în libelule sau în raţe sălbatice. Cu gîngăniile acestea Santos Dumont a vrut să se desprindă de pămînt, dar a fost reţinut ; s-a izbit şi s-a prăbuşit ; a suferit incendii, răsturnări şi naufragii; şi a supravieţuit numai datorită încăpăţînării. Şi aşa s-a luptat şi s-a tot luptat, pînă cînd, în sfîrşit, una dintre gîngănii a reuşit să devină avion sau covor fermecat şi să plutească în aer.

Toată lumea vrea să-l cunoască pe eroul fără egal, regele aerului, stăpînul vînturilor, înalt de un metru şi jumătate, cu glas şoptit şi uşor ca un fulg. *(144 şi 424)*

1907 / Sagua La Grande

Lam

În prima arşiţă a acestei dimineţe toride, copilul se trezeşte şi priveşte. Lumea e cu picioarele în sus şi se învîrteşte ; iar în rotirea lumii un liliac desperat zboară în cerc, urmărindu-şi propria umbră. Umbra neagră fuge pe perete, iar liliacul, dorind să o vîneze, nu reuşeşte decît să o biciuie cu aripa.

Copilul se ridică dintr-un salt, acoperindu-şi capul cu mîinile, şi, poc ! se loveşte de o oglindă. În oglindă nu vede pe nimeni, sau vede pe altcineva. Iar cînd se întoarce vede, în şifonierul deschis, hainele decapitate ale tatălui său chinez şi ale bunicului său negru.

Într-un loc oarecare al dimineţii, îl aşteaptă o hîrtie albă. Dar copilul acesta cubanez, spaima aceasta numită Wilfredo Lam, nu poate încă să deseneze umbra pierdută care se învîrte nebuneşte prin lumea ameţitoare, pentru că încă nu a descoperit maniera lui uimitoare de a alunga frica. *(319)*

1907 / Iquique

Steaguri ale mai multor ţări

deschid marşul muncitorilor din carierele de salpetru, prin deşertul pietros din nordul statului Chile. Mii de muncitori grevişti, mii de femei şi copii se îndreaptă spre portul Iquique, scandînd lozinci şi cîntînd.

Scanned with OKEN Scanner

Cînd Iquique e ocupat de muncitori, ministrul de interne dă ordin să fie uciși. Muncitorii, nedezlipiți unii de alții, hotărăsc să rămînă pe loc, fără să arunce o piatră măcar.

José Briggs, șeful grevei, e fiul unui nord-american, dar refuză să ceară protecția consulului Statelor Unite. Consulul peruan încearcă să-i scoată pe muncitorii peruani. Muncitorii peruani nu-i părăsesc pe tovarășii lor chilieni. Consulul bolivian vrea să-i salveze pe muncitorii bolivieni. Muncitorii bolivieni spun :

— *Alături de chilieni trăim, alături de chilieni o să murim !*

Mitralierele și puștile generalului Roberto Silva Renard îi doboară pe greviștii dezarmați și umplu locul de cadavre.

Ministrul Rafael Sotomayor justifică masacrul în numele *lucrurilor sfinte* care sînt, în ordinea importanței : *proprietatea, ordinea publică și viața. (64 și 326)*

1907 / Rîul Batalha

Nimuendajú

Curt Unkel nu s-a născut indian, dar a devenit sau a descoperit că de fapt asta era. Cu ani în urmă, a venit din Germania în Brazilia și în Brazilia, în inima Braziliei, i-a recunoscut pe ai lui. De atunci, îi însoțește pe indienii guaraní care hoinăresc prin selvă în căutarea paradisului. Împarte cu ei mîncarea și bucuria de a împărți mîncarea.

Cîntecele se înalță spre cer. În miez de noapte are loc un ceremonial sacru. Indienii îi perforează buza de jos lui Curt Unkel, care de acum înainte se va numi Nimuendajú, adică : *Cel care își creează casa. (316, 374 și 411)*

1908 / Asunción

Barrett

Poate că trăise în Paraguay înainte, cu secole sau cu milenii în urmă, cine știe cînd, și uitase. Sigur este că acum patru ani, cînd din întîmplare sau din curiozitate a debarcat în țara aceasta, Rafael Barrett a simțit că sosise într-un loc unde era așteptat, pentru că locul acesta lovit de soartă era locul lui în lume.

De atunci, rostește discursuri la colț de stradă, cocoțat pe o ladă, iar în ziare și în broșuri face dezvăluiri și denunțuri pline de furie. Barrett se implică în realitatea aceasta, delirează o dată cu ea și arde în mijlocul ei.

Guvernul îl izgonește. Baionetele îl împing spre graniță pe tînărul anarhist, deportat pe motiv că ar fi *agitator străin.*

Cel mai paraguayan dintre paraguayeni, planta cea mai adînc în-

Scanned with OKEN Scanner

fiptă în pămîntul acesta, torentul izvorît din pămînturile acestea s-a născut în Asturias, din mamă spaniolă şi tată englez, şi a studiat la Paris. *(37)*

1908 / Cursul superior al fluviului Paraná

Plantaţiile de mate

Unul dintre păcatele comise de Barrett, încălcare de neiertat a unui tabu, este denunţarea sclaviei pe plantaţiile de mate.

Cu patruzeci de ani în urmă, cînd a luat sfîrşit războiul de exterminare purtat împotriva Paraguayului, ţările învingătoare au legalizat, în numele Civilizaţiei şi al Libertăţii, sclavia supravieţuitorilor şi a urmaşilor supravieţuitorilor. De atunci, latifundiarii argentinieni şi brazilieni ţin socoteala „capetelor" de peoni paraguayeni, de parcă ar fi vorba de vite. *(37)*

1908 / San Andrés de Sotavento

Guvernul hotărăşte că indienii nu există

Guvernatorul, generalul Miguel Marino Torralvo, eliberează certificatul solicitat de întreprinderile petroliere care operează pe coastele Columbiei. În faţa notarului şi în prezenţa martorilor, guvernatorul adevereşte că *indienii nu există*. Sînt trei ani de cînd legea numărul 1905/55, adoptată la Bogotá de Congresul Naţional, a stabilit că nu existau indieni în San Andrés de Sotavento, nici în alte comunităţi indiene unde ţîşniseră neaşteptate şuvoaie de petrol. Acum, guvernatorul nu face decît să confirme legea. Dacă există totuşi indieni, ei sînt în afara legii. De aceea au fost trimişi în mormînt sau în exil. *(160)*

1908 / San Andrés de Sotavento

Portretul unui stăpîn de vieţi şi de moşii

Generalul Miguel Marino Torralvo, călcător de indieni şi de femei, flămînd de pămînturi, domneşte peste ţinuturile de pe coasta columbiană fără să coboare de pe cal. Cu biciuşca îşi loveşte supuşii peste faţă, cu mînerul biciuştii bate la uşi, indică şi hotărăşte destine. Cine îl întîlneşte în cale îi sărută mîna. Străbate drumurile călare, în veşmintele lui de un alb imaculat, urmat tot timpul de un paj cocoţat pe spinarea unui măgar. Pajul îi poartă sticla cu brandy, apa fiartă, trusa de bărbierit şi carneţelul în care generalul notează numele femeilor care i-au căzut în laţ.

Proprietăţile îi cresc pe măsură ce le străbate. A început cu o fermă de vite, iar acum are şase. Adept al progresului, fără a nesocoti însă tradiţia, se foloseşte de sîrma ghimpată ca să-şi delimiteze pămînturile şi de tortură ca să-şi ţină în frîu oamenii. *(160)*

Scanned with OKEN Scanner

1908 / Guanape

Portret al altui stăpîn de vieţi şi de pămînturi

Porunceşte :

— *Spuneţi-i să nu uite să-şi ia cu el şi giulgiul.*

Pentru că nu s-a achitat de obligaţii, îl mustră cu cinci gloanţe pe şerbul care întîrzie cu plata baniţei de porumb împrumutate sau pe cel care se codeşte să-i cedeze fata ori o bucată de pămînt :

— *Pe îndelete* — porunceşte el. *Şi doar ultimul glonte să-i aducă alinarea morţii.*

Nici propria-i familie nu e ferită de izbucnirile de mînie ale lui Deogracias Itriago, bărbatul care taie şi spînzură în valea venezueleană a rîului Guanape. Într-o seară, o rudă i-a încălecat cel mai bun cal, ca să se fălească la un bal : în dimineaţa următoare, don Deogracias a poruncit ca nelegiuitul să fie legat între patru pari, cu faţa în jos, şi cu răzătoarea de manioc i-a jupuit pielea de pe tălpi şi de pe şezut, ca să-i piară cheful să mai danseze şi să se mai împăuneze cu un cal străin.

Cînd, în sfîrşit, e omorît într-un moment de neatenţie de cîţiva peoni pe care tot el îi condamnase, nouă zile la rînd familia lui rosteşte rugăciunea pentru morţi, iar locuitorii din Guanape joacă nouă nopţi la rînd. Nimeni nu oboseşte de atîta veselie şi nici un lăutar nu cere plată pentru atîta cîntat fără oprire. *(410)*

1908 / Mérida de Yucatán

Punct şi de la capăt

Trenul a plecat şi o dată cu el şi preşedintele Mexicului. Porfirio Díaz a inspectat plantaţiile de agavă din Yucatán, care i-au produs numai impresii bune :

— *Frumos spectacol* — le-a spus don Porfirio, în timpul cinei, episcopului şi stăpînilor peste milioanele de hectare şi miile de indieni care produc fibră ieftină pentru International Harvester Company. *Aici se respiră o atmosferă de fericire generală.*

Fumul locomotivei se pierde în zare. Şi atunci se prăbuşesc, rostogolite cu un brînci, casele de carton vopsit, cu ferestrele lor graţioase ; ghirlandele şi steguleţele sînt aruncate la gunoi, măturate sau arse, iar vîntul smulge cu o rafală arcurile florale care acopereau drumurile. Scurta vizită a luat sfîrşit, aşa că negustorii din Mérida îşi pot recăpăta maşinile de cusut, mobilierul nord-american şi hainele strălucitoare pe care sclavii le-au îmbrăcat în timpul reprezentaţiei.

Sclavii sînt indieni maya, din cei care pînă nu demult trăiau liberi în regatul cruciuliţei care a vorbit, dar şi indieni yaqui de pe cîmpiile din nord, cumpăraţi cu patru sute de pesos exemplarul. Dorm claie peste grămadă în fortăreţe de piatră şi muncesc în ritmul biciului ud. Cînd vreunul dintre ei devine prea îndrăzneţ, e îngropat pînă la urechi şi se dă drumul cailor să zburde în jurului lui. *(40, 44, 245 şi 451)*

Scanned with OKEN Scanner

1908 / Ciudad Juárez

Sînt căutaţi

Cu cîţiva ani în urmă, *rangerii* nord-americani au trecut graniţa în Mexic, la cererea lui Porfirio Díaz, ca să înăbuşe greva minerilor care extrag cupru în Sonora. Cu arestări şi împuşcături s-a pus mai apoi capăt grevei în atelierele textile din Veracruz. Anul acesta, au izbucnit greve în Coahuila, Chihuahua şi Yucatán.

Greva, care tulbură ordinea, e o crimă. Cine comite aşa ceva e un criminal. Fraţii Flores Magón, agitatori ai clasei muncitoare, sînt criminalii cei mai periculoşi. Portretele lor atîrnă pe pereţii staţiilor de cale ferată, în Ciudad Juárez şi în toate staţiile de pe ambele laturi ale frontierei. Pentru fiecare dintre fraţi, agenţia de detectivi Furlong oferă drept recompensă patruzeci de mii de dolari.

De cîţiva ani de zile, fraţii Flores Magón îşi bat joc de eternul Porfirio Díaz. Ziarele şi pamfletele lor au învăţat poporul să se obrăznicească. Şi cînd începe să se obrăznicească, poporul începe să nu se mai teamă. *(40, 44 şi 245)*

1908 / Caracas

Castro

Salută întinzînd degetul arătător, pentru că nimeni nu e demn de celelalte patru. Cipriano Castro domneşte în Venezuela, iar în chip de coroană poartă o scufie cu ciucure. Trecerea lui e marcată de sunetul metalic al trompetelor, de tunetele aplauzelor şi de scîrţîitul spinărilor care se îndoaie. Îl urmează o caravană de lingăi şi de paiaţe de curte. Castro e bondoc, iute la mînie, vioi şi muieratic, asemenea lui Bolívar, iar atunci cînd pozează pentru nemurire ia figură de Bolívar ; dar Bolívar a pierdut cîteva bătălii, pe cînd Castro, Veşnic Neînvinsul, nici una.

A umplut temniţele de lume. N-are încredere în nimeni, în afară de Juan Vicente Gómez, mîna lui dreaptă în război şi în cîrmuire, care îl numeşte Cel Mai Mare Bărbat al Timpurilor Moderne. Mai puţin decît în orice altcineva se încrede Castro în medicii locali, care vindecă lepra şi nebunia cu supă de vultur fiert, aşa că hotărăşte să-şi pună beteşugurile în mîinile unor înţelepţi din Germania.

În portul La Guaira, se îmbarcă pentru Europa. Dar nici nu se depărtează bine de chei şi Gómez îl şi văduveşte de putere. *(193 şi 344)*

1908 / Caracas

Păpuşi

În Venezuela, orice bărbat e un Cipriano Castro pentru femeile cu care are de-a face.

O domnişoară cuviincioasă îşi serveşte tatăl şi fraţii la fel cum îşi va servi soţul, şi nu face nici nu spune ceva fără să ceară încuviinţare. Dacă are bani sau e dintr-o familie nobilă, merge la şapte dimineaţa la

Scanned with OKEN Scanner

liturghie şi îşi petrece restul zilei învăţînd să dea ordine servitorimii de culoare, bucătăreselor, slujnicelor, doicilor, dădacelor, spălătoreselor sau cosînd cu acul şi croşetînd dantele. Uneori primeşte prietene, cărora îndrăzneşte să le recomande, în şoaptă, vreun roman de dragoste :

— Ah, dac-ai şti cît am plîns cînd l-am citit...

De două ori pe săptămînă, pe înserat, petrece cîteva ore ascultînd flecăreala logodnicului, pe care nu-l priveşte în ochi, nici nu-i permite să se apropie, aşezaţi amîndoi pe sofa sub privirea vigilentă a mătuşii. În fiecare seară, înainte de culcare, bate mătăniile şi îşi aplică pe piele o infuzie de petale de iasomie macerate în apă de ploaie sub clar de lună.

Dacă o părăseşte logodnicul, devine pe dată mătuşă, condamnată pentru tot restul vieţii să toarne ulei în candele, să îmbrace decedaţi şi nou-născuţi, să păzească logodnicele, să îngrijească bolnavi, să predea catehismul şi să suspine noaptea, în singurătatea patului, contemplînd portretul trădătorului. *(117)*

1909 / Paris

Teoria neputinţei naţionale

Bolivianul Alcides Arguedas, căruia Simón Patiño i-a plătit o bursă la Paris, publică o nouă carte, intitulată *Popor bolnav*. Regele cositorului îi dă de mîncare pentru ca Arguedas să susţină că poporul bolivian n-a căzut bolnav ; *este* bolnav de la natură.

Cu cîtva timp în urmă, alt gînditor bolivian, Gabriel René Moreno, a făcut o interesantă descoperire : creierul indigen şi cel metis sînt *celular neputincioase* şi cîntăresc cu cinci, şapte sau zece uncii mai puţin decît creierul rasei albe. Acum, Arguedas îşi exprimă părerea că metişii moştenesc cele mai rele tare ale raselor din care se trag şi că de aceea poporul bolivian nu vrea să se spele, nici să se lumineze, nu ştie să citească, dar ştie să se îmbete, are două feţe şi e egoist, trîndav şi trist. Cele o mie şi una de mizerii ale poporului bolivian provin, deci, din propria lui natură. Nu au nimic a face cu voracitatea stăpînilor. Un popor întreg, condamnat de biologie, a fost redus la zoologie. Fatalitatea animalică a boului : incapabil să-şi construiască istoria, nu poate decît să-şi împlinească destinul. Iar destinul acesta, acest iremediabil eşec, nu e scris în stele, ci în sînge. *(29 şi 473)*

1909 / New York

Charlotte

Ce s-ar întîmpla dacă o femeie s-ar trezi într-o dimineaţă bărbat ? Dar dacă familia n-ar mai fi cîmpul de antrenament unde băiatul învaţă să poruncească, iar fata să se supună ? Dar dacă ar exista grădiniţe de copii ? Dar dacă bărbatul ar lua şi el parte la curăţenie şi la pregătitul mesei ? Dar dacă inocenţa ar deveni demnitate ? Dar dacă raţiunea şi

Scanned with OKEN Scanner

emoţia ar merge la braţ ? Dar dacă predicatorii şi ziarele ar spune adevărul ? Dar dacă nimeni n-ar mai aparţine nimănui ?

Charlotte Gilman delirează. Presa nord-americană o atacă numind-o *mamă denaturată* ; dar încă şi mai înverşunat o atacă fantasmele care îi bîntuie sufletul şi o rod pe dinăuntru. Ei, duşmanii aceştia de temut pe care Charlotte însăşi îi adăposteşte, sînt cei care reuşesc uneori să o doboare. Dar ea cade şi se ridică, iar cade şi iar se ridică şi porneşte din nou la drum. Drumeaţa aceasta încăpăţînată călătoreşte fără odihnă prin Statele Unite şi vesteşte, în scris sau oral, o lume întoarsă pe dos. *(195 şi 196)*

1909 / Managua

Relaţiile interamericane şi metodele lor cele mai obişnuite

Philander Knox a fost avocat şi e acţionar al întreprinderii The Rosario and Light Mines. În plus, e secretar de stat al guvernului Statelor Unite. Preşedintele Nicaraguei, José Santos Zelaya, nu arată respectul cuvenit întreprinderii The Rosario and Light Mines. Zelaya pretinde ca întreprinderea să plătească impozitele pe care nu le-a plătit niciodată. Nici faţă de Biserică nu arată preşedintele respectul cuvenit. Sfînta Mamă i-a jurat răzbunare din ziua în care Zelaya i-a expropriat pămînturile, i-a suprimat zeciuielile şi favorurile şi i-a profanat taina căsătoriei printr-o lege a divorţului. Aşadar, Biserica nu poate decît să aplaude atunci cînd Statele Unite rup relaţiile cu Nicaragua, iar secretarul de stat Philander Knox trimite cîţiva puşcaşi marini care îl răstoarnă pe preşedintele Zelaya şi îl pun în locul lui pe contabilul întreprinderii The Rosario and Light Mines. *(10 şi 56)*

1910 / Selva amazoniană

Mîncătorii de oameni

Peste noapte, preţul cauciucului scade la o treime, iar visul de prosperitate al oraşelor amazoniene se transformă în coşmar. Piaţa mondială le scoală cu un ghiont pe frumoasele adormite întinse în selvă la umbra arborilor de cauciuc : Belem do Pará, Manaos, Iquitos... De seara pînă dimineaţa, Tărîmul Viitorului devine Tărîmul Care Nu Va Mai Fi sau, în cel mai bun caz, Tărîmul Trecutului, părăsit de negustorii care i-au supt seva. Bănetul adus de cauciuc fuge din selva amazoniană spre noile plantaţii asiatice, care produc mai bine şi mai ieftin.

Aceasta a fost o afacere canibală. *Mîncători de oameni*, aşa le spuneau indienii vînătorilor de sclavi, care umblau pe malul rîurilor în căutare de mînă de lucru. În urma festinului nu mai rămîn decît firimituri. Mîncătorii de oameni îi expediau pe indieni, legaţi, întreprinderilor de

Scanned with OKEN Scanner

cauciuc. Îi remiteau în calele vapoarelor, ca pe orice altă marfă, împreună cu factura pentru comisionul de vînzare şi cheltuielile de transport. *(92, 119, 252 şi 462)*

1910 / Rio de Janeiro

Amiralul Negru

La bord se aşterne tăcerea. Un ofiţer citeşte condamnarea. Se aud bătăi furioase de tobă, în timp ce un marinar e biciuit pentru un act oarecare de indisciplină. Îngenuncheat, legat de balustrada de pe covertă, condamnatul îşi primeşte pedeapsa sub privirile întregului echipaj. Ultimele lovituri de bici, două sute patruzeci şi opt, două sute patruzeci şi nouă, două sute cincizeci, cad pe trupul scăldat în sînge, leşinat sau mort.

Şi izbucneşte răscoala. Pe apele golfului Guanabara, marinarii s-au răsculat. Trei ofiţeri cad străpunşi cu cuţitul. Vasele de război înalţă un pavilion roşu. Un marinar simplu e noul comandant al escadrei. João Cándido, Amiralul Negru, se ridică în vînt, pe puntea de comandă a navei amiral, iar răsculaţii paria îi prezintă armele.

În zori, două salve de tun scoală din somn oraşul Rio de Janeiro. Amiralul Negru avertizează : oraşul e la cheremul lui şi dacă în Flota de Război braziliană nu se interzice obiceiul biciuirii, va rade Rio de pe faţa pămîntului. Cere de asemenea o amnistie. Gurile tunurilor de pe crucişătoare sînt îndreptate spre clădirile cele mai importante :

— *Vrem răspunsul acum. Şi să fie da.*

Oraşul, înspăimîntat, se supune. Guvernul aboleşte pedepsele corporale în Flota de Război şi declară amnistierea răsculaţilor. João Cándido îşi scoate batista roşie de la gît şi predă spada. Amiralul redevine marinar. *(303)*

1910 / Rio de Janeiro

Portretul celui mai scump avocat din Brazilia

Cu şase ani în urmă, în numele Libertăţii, s-a opus vaccinului antivariolic. Epiderma individului e inviolabilă, asemenea conştiinţei sale, spunea Rui Barbosa : statul nu are dreptul să violeze gîndirea, nici trupul, nici măcar în numele higienei publice. Acum, condamnă *cu toată asprimea violenţa şi barbaria* răscoalei marinarilor. Luminatul jurist şi strălucitul legislator se opune biciuirii, dar dezaprobă metodele celor biciuiţi. Marinarii, spune el, nu şi-au prezentat cererea — legitimă — în mod corespunzător, civilizat. *pe căi constituţionale, folosind canalele competente oferite de normele juridice în vigoare.*

Rui Barbosa crede în Lege şi îşi întemeiază credinţa pe citate erudite din romanii imperiali şi liberalii englezi. În realitate nu crede. Doctorul dă dovadă de oarecare realism numai la sfîrşitul lunii, cînd îşi încasează salariul de avocat al întreprinderii străine Light and Power, care în Brazilia e mai puternică decît Dumnezeu. *(272 şi 303)*

Scanned with OKEN Scanner

1910 / Rio de Janeiro

Realitatea şi legea nu se întîlnesc decît rareori

în ţara aceasta de sclavi, liberi doar din punctul de vedere al legii, iar atunci cînd se întîlnesc, nu se salută. Încă nu s-a uscat cerneala pe legile care au pus capăt revoltei marinarilor, cînd, cu perfidie, ofiţerii reinstaurează biciuirea şi îi ucid pe răzvrătiţii de curînd amnistiaţi. Mulţi marinari mor împuşcaţi în largul mării. Şi mai mulţi mor îngropaţi de vii în catacombele de pe Insula Cobrelor, numită şi Insula Desperării, unde li se aruncă apă cu var atunci cînd se plîng de sete.

Amiralul Negru va ajunge într-un ospiciu. *(303)*

1910 / Colonia Mauricio

Tolstoi

Exilat din cauză că e sărac şi evreu, Isaac Zimerman a ajuns în Argentina. Cînd a văzut prima dată un vas din care se bea mate a crezut că e călimară, iar condeiul i-a ars degetele. În pampa şi-a ridicat propria lui fermă, nu departe de fermele altor pelerini veniţi de pe malurile Nistrului ; şi aici a făcut copii şi a cules recolte.

Isaac şi femeia lui au puţine lucruri, mai nimic, dar ceea ce au e plin de farmec. Cîteva lăzi ţin loc de masă, dar faţa de masă e mereu apretată, tot timpul de un alb strălucitor, iar în mijloc, florile dau culoare şi merele, mireasmă.

Într-o seară, copiii îl găsesc pe Isaac aşezat la masa aceasta, cu capul în mîini, dărîmat. La lumina lumînării îi văd faţa scăldată în lacrimi. Iar el le povesteşte. Le spune că din întîmplare tocmai a aflat că acolo, departe, în celălalt capăt al lumii, a murit Lev Tolstoi. Şi le explică cine era acest vechi prieten al ţăranilor, care a ştiut să descrie, în pagini pline de grandoare, timpul în care a trăit, vestind un altul. *(155)*

1910 / Havana

Cinematograful

Un bărbat umblă pe străzile Havanei cu o scară la spinare.

Folosind o prăjină lungă, aprinde felinarele pentru ca lumea să nu se împiedice în întunericul nopţii.

Mesagerul merge pe bicicletă. Sub braţ duce role de film de la un cinematograf la altul, pentru ca lumea să poată umbla fără să se împiedice prin alte lumi şi prin alte timpuri sau să plutească în cer alături de fata aşezată pe o stea.

Oraşul acesta a consacrat două săli celei mai mari minuni a vieţii moderne. La amîndouă rulează aceleaşi filme. Cînd mesagerul întîrzie cu rolele, pianistul îi întreţine pe spectatori cu valsuri, iar plasatorul recită fragmente alese din *Don Juan Tenorio*. Dar publicul îşi roade unghiile

Scanned with OKEN Scanner

așteptînd ca în întuneric să strălucească din nou femeia fatală cu ochii încercănați de atîta stat în dormitor, sau să pornească iarăși la galop, cu pași de epileptici, cavalerii îmbrăcați în zale, îndreptîndu-se spre castelul învăluit în ceață.

Cinematograful îi răpește circului toți spectatorii. Mulțimea nu mai stă la coadă să-i vadă pe mustăciosul îmblînzitor de lei sau pe Frumoasa Geraldine înveșmîntată într-un costum sclipitor de paiete, stînd în picioare pe spinarea unui cal cu coapse enorme. Și păpușarii părăsesc Havana, bîntuind pe plaje și prin sate ; fug și țiganii care citesc norocul, ursul melancolic care joacă în sunet de dairea, capra care se învîrtește pe un taburet, și saltimbancii palizi și slăbănogi îmbrăcați în costume ca tabla de șah. Toți pleacă din Havana, pentru că lumea nu le mai aruncă monede din admirație, ci de milă.

Nimic nu-i stă în cale cinematografului. Cinematograful are puteri mai miraculoase decît apa de Lourdes. Cu scorțișoară de Ceilon se vindecă răceala la stomac, cu pătrunjel reumatismul, iar cu cinematograf toate celelalte beteșuguri. *(292)*

1910 / Ciudad de México

Centenarul și amorul

Pentru că se împlinesc o sută de ani de la independența Mexicului, toate bordelurile din Capitală afișează portretul președintelui Porfirio Díaz.

În Ciudad de México, două din zece femei tinere practică prostituția. Pace și Ordine, Ordine și Progres : legea reglementează meseria aceasta atît de răspîndită. Legea bordelurilor, promulgată de don Porfirio, interzice practicarea comerțului carnal fără cuvenita fereală sau în apropierea școlilor și a bisericilor. Mai interzice de asemenea amestecul claselor sociale — *în bordeluri vor fi numai femei din clasa căreia îi aparțin clienții* —, impunînd totodată controluri sanitare și anumite obligații, printre care aceea a matroanelor de *a nu permite ca pupilele lor să iasă pe stradă în grupuri care atrag atenția.* Dacă nu sînt în grup, pot să iasă : condamnate să-și tîrască zilele între pat, spital și închisoare, prostituatele au cel puțin dreptul la cîte o plimbărică prin oraș. Din punctul acesta de vedere, sînt mai norocoase decît indienii. Din ordinul președintelui, indian mixteco aproape pur, indienii nu pot umbla pe bulevardele principale, nici nu se pot așeza în piețele publice. *(300).*

1910 / Ciudad de México

Centenarul și alimentația

În saloanele Palatului Național, centenarul este deschis cu un mare banchet la care se servesc alese bucate franțuzești. Trei sute cincizeci de chelneri servesc mîncărurile pregătite de cei patruzeci de bucătari și șaptezeci de ajutoare aflate la ordinele ilustrului Sylvain Daumont.

Scanned with OKEN Scanner

Mexicanii eleganţi mănîncă în franceză. *Crêpe* e mai distinsă decît turtiţa de mălai, rudă săracă născută aici, iar *oeufs cocotte* sună altfel decît scrob. Sosul *béchamel* e mult mai demn decît *guacamole*, fiindcă oricît ar fi de delicioasă, guacamole nu e decît un amestec indigen de *aguacate*, roşii şi ardei iute. Puşi să aleagă între piperul străin sau ardeiul mexican, domnişorii refuză ardeiul, chiar dacă după aceea se furişează în bucătăria de acasă pentru a mînca pe ascuns măcar unul, pisat sau nu, ca atare sau în chip de garnitură, umplut sau nu, jupuit sau nu de pieliţă. *(318)*

1910 / Ciudad de México

Centenarul şi artele

Mexicul nu-şi întîmpină sărbătoarea naţională cu o expoziţie de artă plastică indigenă, ci cu o mare expoziţie de artă spaniolă, adusă de la Madrid. Pentru ca artiştii spanioli să strălucească după merit, don Porfirio le-a construit un pavilion special în plin centru.

În Mexic, pînă şi pietrele clădirii Poştei au venit din Europa, asemenea tuturor lucrurilor care se consideră că sînt demne de a fi privite. Din Italia, Franţa, Spania sau Anglia sosesc materialele de construcţie şi arhitecţii, iar în cazul în care banii nu ajung şi pentru importul de arhitecţi, arhitecţi locali se angajează să ridice case aidoma celor din Roma, Paris, Madrid sau Londra. Între timp, pictorii mexicani pictează Fecioare în extaz, cupidoni rotofei şi doamne din înalta societate după moda europeană de la mijlocul secolului trecut, iar sculptorii dau nume franţuzeşti, *Malgré Tout, Désespoir, Après l'Orgie*, marmurelor şi bronzurilor monumentale.

La periferia artei oficiale şi departe de caraghioslîcurile ei, gravorul José Guadalupe Posada e genialul dezvăluitor al ţării şi al timpului său. Nici un critic nu-l ia în serios. Nu are nici un elev, cu toate că o mînă de tineri artişti mexicani îl urmează de pe cînd erau nişte copii. José Clemente Orozco şi Diego Rivera vin la micul atelier al lui Posada şi îl privesc plini de devoţiune în timp ce lucrează de parcă ar oficia şi văd cum sar aşchiile de metal în urma dălţii. *(44 şi 47)*

1910 / Ciudad de México

Centenarul şi dictatorul

În punctul culminant al sărbătoririi Centenarului, don Porfirio inaugurează un ospiciu. Puţin după aceea, aşază piatra de temelie a unei noi închisori.

Decorat pînă şi pe pîntece, capul lui împodobit cu pene domneşte acolo sus, într-un nor de jobenuri şi căşti imperiale. Curtenii lui, bătrîni reumatici în redingote, cu jambiere şi cu flori la butonieră, dansează în ritmul valsului la modă, *Trăiască nefericirea-mi*. O orchestră de o sută

Scanned with OKEN Scanner

cincizeci de muzicanţi cîntă sub cele treizeci de mii de stele electrice din marele salon al Palatului Naţional.

Sărbătorile ţin o lună încheiată. Don Porfirio, de opt ori reales de el însuşi, se foloseşte de unul dintre aceste baluri istorice pentru a anunţa că i se apropie cel de-al nouălea mandat prezidenţial. Totodată, confirmă concesionarea cuprului, petrolului şi pămîntului către Morgan, Guggenheim, Rockefeller şi Hearst pentru nouăzeci şi nouă de ani. De treizeci de ani, neclintit, surd, dictatorul administrează cel mai vast teritoriu tropical al Statelor Unite.

Într-una din nopţile acestea, în plin chef patriotic, cometa Halley apare pe cer. Se instaurează panica. Presa anunţă incendiul general : coada cometei va atinge Mexicul. *(40, 44 şi 391)*

1911 / Anenecuilco

Zapata

S-a născut călăreţ, cărăuş şi îmblînzitor. Călăreşte alunecînd, plutind pe cîmpii urcat în şa, atent să nu trezească pămîntul din somnul lui adînc. Emiliano Zapata e om al tăcerii. Spune fără să vorbească.

Locuitorii din Anenecuilco, satul lui cu căsuţe de lut şi frunze de palmier înşirate pe o coamă de deal, l-au făcut şef pe Zapata şi i-au încredinţat hîrtiile din timpul viceregilor, ca să le păstreze şi să le apere. Teancul de documente dovedeşte că această comunitate, înrădăcinată aici dintotdeauna, nu e o intrusă.

Comunitatea din Anenecuilco e gîituită, asemenea tuturor celorlalte comunităţi din regiunea mexicană Morelos. Insulele de porumb sînt tot mai rare în oceanul de trestie de zahăr. Din sătucul Tequesquitengo, condamnat la moarte pentru că indienii liberi care locuiau aici n-au acceptat să se transforme în peoni, n-a mai rămas decît crucea din turla bisericii. Plantaţiile nesfîrşite se extind necontenit, înghiţind pămînturi, ape şi păduri. Nu mai rămîne loc nici cît să îngropi morţii :

— *Dacă vor să însămînţeze, să însămînţeze în ghivece.*

Ucigaşi şi avocăţei se ocupă cu jaful, în timp ce devoratorii de comunităţi ascultă muzică în răcoarea grădinilor, cresc cai de polo şi cîini de expoziţie.

Zapata, căpetenie a localnicilor subjugaţi, îngroapă titlurile viceregale sub podeaua bisericii din Anenecuilco şi porneşte la luptă. Armata lui de indieni, bine înfiptă în pămînt, bine înfiptă în şa, prost înarmată, creşte pe măsură ce înaintează. *(468)*

1911 / Ciudad de México

Madero

În timp ce Zapata dezlănţuie insurecţia în sud, nordul Mexicului se ridică în jurul lui Francisco Madero. După treizeci de ani de domnie neîntreruptă, Porfirio Díaz se prăbuşeşte în numai cîteva luni.

Scanned with OKEN Scanner

Madero, noul președinte, e fiul virtuos al Constituției liberale. Vrea să salveze Mexicul pe calea reformei juridice. Zapata cere reforma agrară. În urletele țăranilor, noii deputați promit că le vor cerceta mizeria. *(44 și 194)*

1911 / Cîmpiile din Chihuahua

Pancho Villa

Dintre toate căpeteniile din nord care l-au purtat pe Madero la președinția Mexicului, Pancho Villa e cel mai iubit și cel mai iubăreț.

Îi place să se însoare și o face la tot pasul. Cu un pistol în piept, nici un preot nu se lasă rugat și nici o fată nu face nazuri. Îi place de asemenea să danseze pe muzică din Guadalajara, în sunet de marimba, și să intre în vîltoarea luptei. Gloanțele ricoșează de pălăria lui largă de parcă ar fi stropi de ploaie.

A plecat în lume de foarte devreme :

— *Pentru mine, războiul a început în ziua cînd m-am născut.*

Era aproape un copil cînd și-a răzbunat sora. Dintre multele morți pe care le are pe suflet, prima a fost a unui stăpîn ; și a trebuit să se facă tîlhar.

Numele lui de naștere era Doroteo Arango. Pancho Villa era altcineva, un tovarăș de bandă, un prieten, cel mai iubit : cînd gardienii publici l-au ucis pe Pancho Villa, Doroteo Arango i-a luat numele și l-a păstrat pentru tot restul vieții. De atunci îl cheamă Pancho Villa împotriva morții și a uitării, pentru ca prietenul său să continue să existe. *(206)*

1911 / Machu Picchu

Ultimul sanctuar al incașilor

nu murise, era doar adormit. Rîul Urubamba vuia de secole, umplînd de spumă pietrele sacre, iar aburii îl acoperiseră cu o mantie deasă de selvă care îi apăra somnul. Așa rămăsese neștiut ultimul bastion al incașilor, sălașul ultim al regilor indieni din Peru.

În munți de zăpadă care nu figurează pe hărți, un arheolog nord-american, Hiram Bingham, găsește Machu Picchu. Un copil din partea locului îl duce de mînă, pe marginea prăpăstiilor, pînă la tronul înalt, ascuns în nori și în vegetație. Bingham descoperă sub verdeață pietrele albe și vii, le trezește din somn și le arată lumii. *(53 și 453)*

1912 / Quito

Alfaro

O femeie înaltă, îmbrăcată în haine cernite, îl blestemă pe președintele Alfaro, în timp ce înfige pumnalul în cadavrul lui. Apoi ridică în vîrful unui băț, steag fîlfîitor, o fîșie însîngerată smulsă din cămașa lui.

Scanned with OKEN Scanner

În urma femeii cernite vin răzbunătorii Sfintei Maici Biserici. Cu frînghii, îl tîrăsc de picioare pe mortul dezbrăcat. De la ferestre plouă cu flori. Bătrînele bisericoase şi cîrtitoare ţipă ascuţit, preamărind sfînta religie. Străzile pietruite sînt mînjite de sînge, un sînge pe care nici cîinii, nici ploile nu-l vor putea spăla vreodată. Măcelul sfîrşeşte în foc. Se aprinde un rug uriaş în care sînt aruncate resturile bătrînului Alfaro. Apoi, cenuşa lui e călcată în picioare de haimanalele şi ucigaşii plătiţi.

Eloy Alfaro îndrăznise să exproprieze pămînturile Bisericii, stăpînă peste o mare parte a Ecuadorului, iar cu banii ei înfiinţase şcoli şi spitale. Prieten al lui Dumnezeu, dar nu şi al Papei, introdusese divorţul şi îi eliberase pe indienii închişi pentru datorii. Nimeni nu era mai urît de sutane şi mai temut de redingote.

Se lasă noaptea. Aerul din Quito miroase a carne arsă. Ca în toate duminicile, la lumina stelelor, fanfara militară interpretează valsuri în Piaţa Mare. *(12, 24, 265 şi 332)*

Versuri ecuadoriene pline de tristeţe

Să nu v-apropiaţi,
ţineţi-vă deoparte,
căci boala mea se ia :
nefericirea doare.

Singur sînt, singur am fost,
singur am venit pe lume,
singur-singurel trăiesc,
ca un lemn purtat de ape.

De ce-o vrea orbul
casă colorată
şi balcon ce dă spre stradă
cînd nu poate să vadă ? (294)

1912 / Cantonul Santa Ana

Cronica moravurilor din Manabí

Eloy Alfaro se născuse în provincia Manabí, pe coastele Ecuadorului. În ţinuturile acestea fierbinţi, pămînt al insolenţei şi al violenţei, nimeni n-a luat în seamă legea divorţului pe care Alfaro a promulgat-o înfruntînd o mulţime de piedici : aici e mai uşor să rămîi văduv decît să te vîri în hăţişul avocăţesc. Locuitoarelor din Manabí le-a mers vestea că n-au păduchi, n-au bani, dar au inima largă.

În Manabí, Martín Vera e o figură ieşită din comun. Cuţitul i-a ruginit de cît a zăcut în teacă. Atunci cînd un porc al vecinilor a intrat pe pămînturile lui şi i-a dat iama prin manioc, Martín s-a dus să stea de

Scanned with OKEN Scanner

vorbă cu alde Rosado şi le-a cerut cu frumosul să-şi lege animalul. A doua oară, Martín s-a oferit să repare, gratis, pereţii dărăpănaţi ai cocinei. Dar a treia oară, cînd porcul scurma şi se zbenguia prin grădina lui, Martín n-a mai răbdat şi a tras cu puşca în el. Iar rîmătorul a căzut cît era de gras. Alde Rosado l-au tîrît pe pămînturile lor, ca să-l îngroape porceşte.

Alde Vera şi alde Rosado nu s-au mai salutat. Cîteva zile mai tîrziu, călăul purcelului umbla prin trecătoarea El Calvo ţinîndu-se de coama măgarului, cînd un foc de armă l-a lăsat atîrnat de scări. Catîrul l-a adus tîrîş pe Martín Vera şi nimeni nu i-a mai putut ţine lumînarea ca să moară cum se cuvine.

Alde Rosado şi-au luat tălpăşiţa. Fiii lui Martín i-au încolţit într-o mănăstire pustie, aproape de Colimas, şi au aprins un foc mare de jur împrejur. Alde Rosado, treizeci în total, n-au avut altceva de ales decît moartea. Cîţiva şi-au sfîrşit zilele în foc, transformaţi în cîrnaţi, iar alţii, prefăcuţi în strecurătoare, au căzut ciuruiţi de gloanţe.

Asta s-a întîmplat acum un an. Astăzi, selva a înghiţit plantaţiile celor două familii, pămînturi fără stăpîn. *(226)*

1912 / Pajeú de Flores

Războaie de familie

În deşerturile din nord-estul Braziliei, cei care poruncesc moştenesc pămînturi şi ură : pămînt trist, pămînt mort de sete, şi o ură pe care rudele o perpetuează din generaţie în generaţie, din răzbunare în răzbunare, pe vecie. În Ceará, familiile Cuhna şi Pataca poartă un război etern, iar familiile Montes şi Feitosas se extermină reciproc. În Paraíba, Dantas şi Nóbregas se omoară între ei. În Pernambuco, în ţinutul rîului Pajeú, fiecare Pereira care vine pe lume primeşte de la părinţi şi de la naşi ordinul să omoare un Carvalho ; iar un Carvalho nu se naşte decît pentru a lichida un Pereira.

De partea familiei Pereira, împotriva familiei Carvalho, trage primele lui focuri de armă Virgulino da Silva Ferreira, numit Lampião. E aproape un copil, dar se face *cangaceiro*. Viaţa nu valorează mare lucru în ţinuturile acestea unde singurul spital e cimitirul. Dacă Lampião ar fi un copil bogat, n-ar mai omorî tocmit de alţii : ar tocmi el ucigaşi. *(343)*

1912 / Daiquirí

Viaţa de toate zilele în Marea Caraibelor : o invazie

Amendamentul Platt, opera senatorului Platt din Connecticut, este cheia de care se folosesc Statele Unite pentru a intra în Cuba cînd le vine cheful. Amendamentul, care face parte din Constituţia cubaneză, autorizează Statele Unite să cotropească ţara şi să rămînă în ea ; în plus, le mai atribuie puterea de a hotărî care e preşedintele cel mai potrivit pentru Cuba.

Scanned with OKEN Scanner

Președintele potrivit pentru Cuba, Mario García Menocal, care e președinte și peste Cuban American Sugar Company, aplică amendamentul Platt convocînd pușcașii marini, ca să pună capăt răzmeriței : negrii s-au răsculat și nu arată respectul cuvenit proprietății private. Așa că două vase de război vin degrabă, iar pușcașii marini debarcă pe plajele din Daiquirí și se grăbesc să apere minele de fier și de cupru ale întreprinderilor Spanish American și Cuban Copper, amenințate de furia neagră, și fabricile de zahăr înșirate de-a lungul drumurilor de fier, proprietate a companiei Guantánamo and Western Railroad. *(208 și 241)*

1912 / Niquinohomo

Viața de toate zilele în America Centrală : altă invazie

Nicaragua plătește Statelor Unite o indemnizație colosală pentru *daune morale*. Daunele au fost provocate de fostul președinte Zelaya, care a ofensat grav întreprinderile nord-americane cerîndu-le să plătească impozite.

Și pentru că Nicaragua nu dispune de fonduri, bancherii nord-americani îi împrumută banii necesari ca să plătească indemnizația. Și pentru că Nicaragua, pe lîngă faptul că nu dispune de fonduri, nu prezintă nici garanții, secretarul de stat al Statelor Unite, Philander Knox, trimite din nou pușcașii marini, care pun stăpînire pe vamă, pe banca națională și pe calea ferată.

Benjamín Zeledón e în fruntea rezistenței. Căpetenia patrioților are o figură de nou-născut și ochi în care se citește uimirea. Invadatorii nu reușesc să-l doboare prin mită, pentru că Zeledón scuipă pe bani, dar îl doboară prin trădare.

Augusto César Sandino, un peon oarecare dintr-un sătuc oarecare, vede cadavrul lui Zeledón tîrît prin praf, legat de mîini și de picioare de șaua unui invadator beat. *(10 și 56)*

1912 / Ciudad de México

Huerta

are figură de mort pus pe rele. Lentilele fumurii, sclipind în soare, sînt singurul lucru viu de pe fața lui.

Fostă gorilă a lui Porfirio Díaz, Victoriano Huerta a trecut subit la Democrație în ziua în care s-a prăbușit dictatura. Acum e mîna dreaptă a președintelui Madero și s-a lansat în vînătoarea de revoluționari. În Nord îl prinde pe Pancho Villa, iar în Sud pe Gildardo Magaña, locotenentul lui Zapata. Vrea să-i împuște, plutonul pune degetul pe trăgaci, dar iertarea președintelui întrerupe ceremonia :

— *A venit moartea să mă caute* — suspină Villa —, *dar a greșit momentul.*

Cei doi înviați din morți împart acum aceeași celulă în închisoarea din Tlatelolco. Stînd de vorbă își petrec zilele și lunile. Magaña vorbește

Scanned with OKEN Scanner

de Zapata şi de planul lui de reformă agrară, şi de preşedintele Madero, care se face că n-aude, fiindcă vrea să se aibă bine şi cu ţăranii şi cu moşierii, *cu fundul în două luntri.*

În celulă sînt introduse o bucată de cretă şi cîteva cărţi. Pancho Villa ştie să citească oamenii, dar nu şi literele. Magaña îl învaţă ; şi împreună intră, cuvînt cu cuvînt, duel după duel, în castelele celor trei muşchetari, apoi străbat alături de Don Quijote de la Mancha drumurile nebuneşti din vechea Spanie ; iar Pancho Villa, războinicul crud din deşert, mîngîie paginile cu mîini de îndrăgostit. Magaña îi povesteşte :

— *Cartea asta... Ştii ? A scris-o un puşcăriaş. Unul ca noi. (194 şi 206)*

1913 / Ciudad de México

O funie de optsprezece cenţi

Preşedintele Madero aplică un impozit, un impozit mic de tot, întreprinderilor petroliere, de care nimeni n-a avut curaj să se atingă, iar ambasadorul nord-american, Henry Lane Wilson, ameninţă cu invazia. Ambasadorul vesteşte că vasele de război se îndreaptă spre porturile mexicane, iar generalul Huerta se răscoală şi atacă Palatul Naţional cu salve de tun.

Soarta lui Madero se discută în Salonul Fumătorilor din ambasada Statelor Unite. Se hotărăşte să i se aplice legea fugarilor. E urcat într-un automobil, după cîteva clipe i se ordonă să coboare şi e împuşcat în plină stradă.

Generalul Huerta, noul preşedinte, onorează cu prezenţa lui un banchet la Jockey Club. Acolo anunţă că are un bun remediu, o funie de optsprezece cenţi, ca să termine cu Emiliano Zapata, cu Pancho Villa şi cu ceilalţi duşmani ai ordinii. *(194 şi 246)*

1913 / Jonacatepec

Sudul Mexicului îşi trage seva din pedeapsă

Ofiţerii lui Huerta, veterani în masacrarea indienilor răzvrătiţi, îşi propun să cureţe Sudul dînd foc satelor şi omorînd locuitorii. Cade ucis sau prizonier oricine le iese în cale, pentru că, în Sud, cine nu e de-al lui Zapata ?

Armata lui Zapata umblă flămîndă şi bolnavă, îmbrăcată în zdrenţe, dar căpetenia celor văduviţi de pămînt ştie ce vrea, iar oamenii cred în el ; şi împotriva acestui lucru se dovedesc neputincioase şi flăcările şi militarii. În timp ce ziarele din Capitală anunţă că *hoardele lui Zapata au fost complet distruse,* Zapata aruncă trenuri în aer, ia prin surprindere şi anihilează garnizoane, ocupă sate, ia cu asalt oraşe şi umblă după cum îi e voia, prin munţi şi pe marginea prăpăstiilor, luptîndu-se şi iubind de parcă nu i-ar sta nimic în cale.

Scanned with OKEN Scanner

Zapata doarme unde vrea și cu cine vrea, dar dintre toate femeile îi plac două, care sînt una singură. *(468)*

Zapata și ele

Eram gemene. Ne-au spus la amîndouă Luz, după ziua în care ne-au botezat, și la amîndouă Gregoria, după ziua în care ne-am născut. Ei îi spuneau Luz, iar mie Gregoria, și uite-așa ne petreceam amîndouă zilele, domnișoare acasă la noi, cînd a venit zapatismul. Și atunci căpetenia Zapata a început s-o convingă pe sora mea să plece cu el :

— Hai, vino cu mine.

Și într-un 15 septembrie, a trecut pur și simplu pe acolo și a luat-o. Și apoi, tot umblînd de colo-colo, sora mea a murit în Huautla, de o boală de-i spune, cum îi spune ? San Vito, boala lui San Vito. Trei zile și trei nopți a stat acolo căpetenia Zapata, fără să bea și fără să mănînce.

Tocmai se stingeau lumînările surioarei mele, cînd, vai, vai, vai, m-a luat cu forța. A spus că sînt a lui, pentru că eu și sora mea sîntem una singură... (244)

1913 / Cîmpiile din Chihuahua

Nordul Mexicului e în război și-n sărbătoare

Cocoșii cîntă cînd li se năzare. Pămîntul ăsta a înnebunit și s-a înfierbîntat ; și toată lumea se răscoală.

— Hai, femeie, hai, că mergem la război.

— Bine, da' eu de ce ?

— Vrei să mor de foame la război ? Cine să-mi facă turtițele ?

Stoluri-stoluri de zopiloți zboară, pe cîmpii și în munți, în urma peonilor înarmați. Dacă viața nu face doi bani, de ce-ar avea vreun preț moartea ? Ca zarurile se rostogolesc oamenii, că a început răzmerița, și rostogolindu-se în timpul schimbului de focuri găsesc răzbunare și găsesc uitare, pămînt care-i hrănește sau care-i adăpostește.

— Vine Pancho Villa ! — se bucură peonii.

— Vine Pancho Villa ! — își fac vătafii semnul crucii.

— Unde, unde e ? — întreabă generalul Huerta, Huerta uzurpatorul.

— În nord, în sud, în est și în vest ; și nicăieri, constată comandantul garnizoanei din Chihuahua.

În fața dușmanului, Pancho Villa e mereu primul care pornește la atac, galopînd pînă se vîră în gurile fumegînde ale tunurilor. În plină bătălie, rîde cu nechezat de cal. Ca un pește pe uscat, așa i se zbate inima.

— *Generalul nu e rău. E doar puțintel emoționat* — explică ofițerii lui.

Fiindcă e doar puțintel emoționat și doar de bucurie, Pancho Villa îl doboară uneori cu un glonte pe mesagerul care, în goana calului, aduce vești bune de pe front. *(206 și 260)*

Scanned with OKEN Scanner

1913 / Culiacán

Gloanţele

Martín Luis Guzmán descoperă că există gloanţe cu imaginaţie, care se distrează chinuind carnea. El nu cunoştea decît gloanţele serioase, cele care slujesc mînia omenească, dar nu ştia că există şi gloanţe şugubeţe, care pun la încercare durerea omenească.

Pentru că era prost ochitor dar bine intenţionat, tînărul romancier Guzmán devine directorul unuia dintre spitalele lui Pancho Villa. Răniţii stau claie peste grămadă în încăperile mizere şi nu le rămîne altceva de făcut decît să strîngă din dinţi — dacă mai au şi dinţi.

Străbătînd saloanele arhipline, Guzmán constată incredibila traiectorie a gloanţelor pline de fantezie, în stare să scoată un ochi lăsînd trupul în viaţă sau să vîre o bucată de ureche în ceafă şi o ciozvîrtă de ceafă în picior şi asistă la glumele sinistre ale gloanţelor care, primind ordin să omoare un soldat, îl condamnă să nu mai doarmă sau să nu se mai poată aşeza ori să nu se mai poată hrăni pe gură. *(216)*

1913 / Cîmpiile din Chihuahua

Într-una din dimineţile astea mi-am luat viaţa,

pe un drum prăfos din Mexic, iar faptul acesta m-a impresionat adînc.

N-a fost prima crimă pe care am comis-o. În cei şaptezeci şi unu de ani de cînd m-am născut în Ohio şi am primit numele de Ambrose Bierce, mi-am spintecat părinţii, cîteva rude, plus cîţiva prieteni şi colegi. Aceste episoade emoţionante mi-au scăldat în sînge zilele sau povestirile, ceea ce e cam acelaşi lucru : de diferenţa dintre viaţa trăită şi viaţa pe care am pus-o pe hîrtie se ocupă farsorii a căror singură grijă pe lume e aplicarea legilor omeneşti, a voinţei Domnului şi a principiilor de critică literară.

Pentru a-mi pune capăt zilelor, m-am alăturat trupelor lui Pancho Villa şi am ales unul dintre numeroasele gloanţe rătăcite care în vremurile acestea străbat şuierînd pămînturile mexicane. Metoda s-a dovedit mai practică decît spînzurătoarea, mai ieftină decît otrava, mai comodă decît să-mi zbor singur creierii şi mai demnă decît să aştept ca boala sau bătrîneţea să-mi vină de hac.

1914 / Montevideo

Batlle

În articole calomniază sfinţii, iar în discursuri atacă negustoria vînzării de terenuri pe Lumea Cealaltă. Cînd a preluat preşedinţia Uruguayului, n-a avut încotro şi a trebuit să jure pe Dumnezeu şi pe Sfintele Scripturi, dar s-a grăbit să precizeze că nu credea în nimic din toate astea.

Scanned with OKEN Scanner

José Batlle y Ordóñez guvernează sfidîndu-i pe preaputernicii cerului şi ai pămîntului. Biserica i-a promis un loc bun în iad : întreprinderile pe care le-a naţionalizat sau le-a obligat să respecte sindicatele muncitoreşti şi ziua de muncă de opt ore vor aţîţa focul, iar Diavolul va fi masculul răzbunător al ofenselor aduse breslei bărbăteşti.

— *Legalizează libertinajul* — spun duşmanii atunci cînd Batlle aprobă o lege care le permite femeilor să divorţeze dacă aşa le e vrerea.

— *Dizolvă familia* — se spune atunci cînd Batlle extinde dreptul de moştenire şi asupra fiilor naturali.

— *Creierul femeii e inferior* — se spune, atunci cînd Batlle creează universitatea feminină şi anunţă că în curînd femeile vor avea drept de vot, pentru ca democraţia uruguayană să nu mai umble într-un picior, iar femeile să nu mai fie etern minore, trecînd din grija tatălui în a soţului. *(35 şi 271)*

1914 / San Ignacio

Quiroga

Din selva fluviului Paraná, unde şi-a impus singur exilul, Horacio Quiroga aplaudă reformele lui Batlle şi *această credinţă fierbinte în lucrurile frumoase.*

Dar Quiroga s-a îndepărtat pe vecie de Uruguay. A părăsit ţara cu cîţiva ani în urmă, fugind de umbra morţii. Un blestem i-a închis porţile cerului din ziua cînd şi-a ucis cel mai bun prieten, dorind să-l apere ; sau poate mai dinainte, poate dintotdeauna.

În selvă, la o aruncătură de băţ de ruinele misiunilor iezuite, Quiroga trăieşte înconjurat de jivine şi de palmieri. Scrie povestiri fără să şovăie, de parcă şi-ar deschide drum prin hăţiş, cu lovituri de machete, şi lucrează cuvîntul cu aceeaşi dragoste aspră cu care lucrează pămîntul, lemnul şi fierul.

Ceea ce caută Quiroga nu poate fi găsit decît aici. Da, aici, dar şi aici numai arareori. În casa aceasta pe care a înălţat-o cu mîinile lui pe malul rîului, Quiroga cunoaşte adesea fericirea de a auzi glasuri mai puternice decît chemarea morţii : rare şi trecătoare certitudini ale vieţii, care atunci cînd apar sînt de netăgăduit, asemenea luminii soarelui. *(20, 357, 358 şi 390)*

1914 / Montevideo

Delmira

Bărbatul care îi fusese soţ i-a dat întîlnire într-o cameră de închiriat şi dorind să o aibă şi să o păstreze a iubit-o şi a omorît-o, apoi şi-a luat zilele.

Ziarele uruguayene publică fotografia trupului prăbuşit lîngă pat, Delmira doborîtă cu două focuri de revolver, goală asemenea poemelor ei, cu ciorapii căzuţi, dezbrăcată de veşmintele-i roşii :

Scanned with OKEN Scanner

— *Să mergem mai departe-n noapte, să mergem...*

Delmira Agustini scria în transă. Cîntase febra dragostei fără blînde fereli și fusese condamnată de cei care pedepsesc la femeie ceea ce aplaudă la bărbat : castitatea e o datorie feminină, iar dorința, ca și rațiunea, un privilegiu masculin. În Uruguay, legile au luat-o înaintea oamenilor, care încă mai despart sufletul de trup, de parcă ar fi Frumoasa și Bestia. În fața cadavrului Delmirei se varsă lacrimi și cuvinte de circumstanță, deplîngînd o atîta de mare sensibilitate de care se văd văduvite literele naționale, dar, în fond, îndurerații suspină ușurați : moarta moartă rămîne, și mai bine e așa.

Dar e moartă oare ? Nu sînt oare o umbră a vocii ei și un ecou al trupului ei toți îndrăgostiții care învăpăiază nopțile lumii ? Nu-i fac ei oare loc în nopțile lumii pentru ca gura ei descătușată să înceapă să cînte, iar picioarele ei strălucitoare să înceapă să danseze ? *(49 și 426)*

1914 / Ciudad Jiménez

Cronicarul satelor mîniate

Din spaimă în spaimă, din uimire în uimire, John Reed străbate drumurile din nordul Mexicului. Îl caută pe Pancho Villa și îl găsește : în alții, în toți, la fiecare pas.

Reed, cronicar al revoluției, doarme unde îl prinde noaptea. Nu i se fură nimic, nici nu-i lăsat să plătească altceva decît muzica de dans; și întotdeauna apare cineva care îi oferă o turtiță sau un loc pe cal.

— *De unde vii ?*

— *Din New York.*

— *Nu știu New York-ul. Da' fac prinsoare că pe-acolo vacile nu-s așa de bune ca alea de se plimbă pe străzile din Ciudad Jiménez.*

O femeie poartă un urcior pe cap. Alta, stînd pe vine, îi dă copilului să sugă. Alta, în genunchi, macină porumb. Înfășurați în sarapes * decolorate, bărbații stau roată, beau și fumează.

— *Ascultă, Juanito. De ce ai tăi nu ne iubesc pe noi, mexicanii ? De ce ne spun jegoși ?*

Toată lumea vrea să-l întrebe cîte ceva pe blondul acesta slăbănog, cu ochelari și cu figură de om venit din greșeală :

— *Ascultă, Juanito. Cum se spune catîrcă în engleză ?*

— *În engleză, catîrcă se spune : încăpățînată, tare de cap, fiică de cap pătrat. (368)*

1914 / Salt Lake City

Cîntărețul satelor mîniate

E condamnat pentru că interpretează balade roșii care îl iau pe Dumnezeu în răspăr, îl scot pe muncitor din amorțeală și blestemă banii.

* ***Sarape*** **(Mex.) Un fel de pelerină din lînă sau bumbac, cu dungi viu colorate.**

Scanned with OKEN Scanner

Sentința nu spune că Joe Hill e un trubadur proletar și pe deasupra străin, care atentează la buna rînduială a afacerilor. Sentința vorbește de atacuri și de crime. Probele lipsesc, martorii schimbă versiunea ori de cîte ori li se iau declarații, iar avocații se poartă de parcă ar fi procurori, dar amănuntele acestea sînt lipsite de importanță pentru judecători și pentru cei care hotărăsc în Salt Lake City. Joe Hill va fi legat de un scaun și i se va lipi un cerc de carton deasupra inimii, pentru ca plutonul de execuție să poată trage la țintă.

Joe Hill vine din Suedia. În Statele Unite a bătut drumurile. În orașe a curățat scuipătoarele și a înălțat ziduri, la țară a treierat grîu și a cules fructe, a săpat galerii căutînd cupru, a cărat saci cu spinarea în porturi, a dormit pe sub poduri și în hambare și a cîntat mereu și în tot locul și nu s-a oprit o clipă din cîntat. Cîntînd se desparte de tovarășii săi și le spune că pleacă pe Marte, să tulbure pacea socială. *(167)*

1914 / Torreón

Pe drum de fier se duc la luptă

Într-un vagon roșu pe care numele îi e scris cu litere aurii, generalul Pancho Villa îl primește pe John Reed. Îl primește în izmene, îl ispitește cu cafea și îl studiază cîteva clipe. Cînd hotărăște că străinul acesta, *gringo,* cum le spun mexicanii americanilor, merită să afle adevărul, începe să vorbească :

— *Politicienii de ciocolată vor să biruie fără să-și mînjească mîinile. Domnii ăștia parfumați...*

Apoi îl duce să viziteze un spital de campanie, un tren cu sală de operații unde sînt îngrijiți oamenii lui, dar și alți oameni ; îi arată apoi vagoanele care transportă spre front porumbul, zahărul, cafeaua și tutunul. Îi arată de asemenea peronul unde sînt împușcați trădătorii.

Căile ferate fuseseră opera lui Porfirio Díaz, cheie a păcii și a ordinii, cheie măiastră care deschidea porțile progresului unei țări lipsite de rîuri și de drumuri : nu se născuseră ca să transporte poporul înarmat, ci materii prime ieftine, muncitori docili și sugrumători ai răzmeriților. Dar generalul Villa se războiește din tren. Din Camargo a lansat cu toată viteza o locomotivă care a aruncat în aer o linie plină de soldați. În Ciudad Juárez, oamenii lui Villa au intrat pitiți în vagoane nevinovate de cărbune și au ocupat orașul trăgînd doar cîteva focuri, mai mult de bucurie decît de nevoie. Cu trenul se îndreaptă trupele lui Villa spre punctele fierbinți ale luptei. Locomotiva gîfîie cățărîndu-se cu greu pe colinele golașe din Nord, dar în urma valului de fum negru vin, zdrăngănind și clătinîndu-se, vagoane înțesate de soldați și de cai. Platformele trenurilor sînt acoperite cu pușți, cu pălării largi și cu focuri. Acolo, sus, printre soldații care cîntă *mañanitas* * și trag în aer, copiii zbiară, iar femeile gătesc : femeile, soldățoaicele, poartă rochii de mireasă și pantofi de mătase din ultima captură. *(246 și 368)*

* *Mañanitas* (Mex.) — compoziții muzicale scurte în care se preamăresc fapte sau personaje celebre.

Scanned with OKEN Scanner

1914 / Cîmpiile din Morelos

Sînt vremuri de umblat şi de luptat,

iar ecoul bubuiturilor şi al împuşcăturilor răsună de parcă s-ar prăbuşi munţii. Armata lui Zapata, *jos moşiile, sus satele,* îşi deschide cale spre Ciudad de México.

Alături de căpetenia Zapata, generalul Genovevo de la O, cu faţa lui ca o lună plină împodobită cu mustăţi, stă pe gînduri şi îşi curăţă puşca ; Otilio Montaño, anarhist, discută despre un manifest cu socialistul Antonio Díaz Soto y Gama.

Printre ofiţerii şi sfătuitorii lui Zapata există şi o femeie. Coloneleasa Rosa Bobadilla, care şi-a cucerit gradul în bătălie, comandă o trupă de cavalerişti, bărbaţi cărora le-a interzis să pună strop de tequila în gură. Deşi e greu de crezut, ei îi dau ascultare, dar continuă să considere că femeile nu sînt bune decît ca să înfrumuseţeze lumea, să nască prunci şi să gătească porumbul, ardeii iuţi, fasolea şi tot ce ne mai dă Dumnezeu în marea-i bunătate. *(296 şi 468)*

1914 / Ciudad de México

Huerta fuge din Mexic

pe acelaşi vapor cu care plecase şi Porfirio Díaz.

Zdrenţele cîştigă războiul împotriva dantelelor. Mareea ţărănească se abate asupra Capitalei din Nord şi din Sud. Zapata, *Atila din Morelos,* şi Pancho Villa, *Urangutanul, mîncătorul de carne crudă, roade-oase,* atacă răzbunînd ofense. În ajunul Crăciunului, ziarele din Ciudad de México au prima pagină îndoliată. Chenarele negre anunţă sosirea tîlharilor, barbarii violatori de domnişoare şi de lacăte.

Ani tulburi. Nimeni nu-şi mai ştie lungul nasului. Oraşul tremură de spaimă şi suspină cu nostalgie. Nu mai departe decît ieri, stăpînii erau axa lumii, stînd liniştiţi în căsoaiele lor cu treizeci de lachei, cu piane, candelabre şi băi din marmură de Carrara ; în jurul lor roiau slugile şi sărăntocii din mahalale, ameţiţi de pulque, înecaţi în gunoaie, condamnaţi la salariul sau la bacşişul care de-abia dacă le ajunge să mănînce, rar, rar de tot, puţintel lapte îndoit cu apă sau o cafea de fasole ori o ciozvîrtă de carne de măgar. *(194 şi 246)*

1915 / Ciudad de México

Aproape puterea

Un ciocănit sfios şi o uşă care se întredeschide : cineva se descoperă şi strîngînd între mîini o pălărie cît roata carului cere, faceţi-vă pomană, puţină apă sau o turtiţă de mălai. Oamenii lui Zapata, indieni în pantaloni albi cu cartuşierele încrucişate pe piept, hoinăresc pe străzile oraşului care îi disprețuieşte, dar le ştie de frică. Nicăieri, în nici o casă nu sînt

Scanned with OKEN Scanner

invitaţi să intre. La tot pasul se întîlnesc cu oamenii lui Villa, străini şi ei, rătăciţi şi orbi.

Fîşîit uşor de opinci, pîş-pîş, pîş-pîş, pe scările de marmură ; picioare care se înfioară de plăcere la atingerea covoarelor ; chipuri care se privesc uimite în oglinzile cît tot peretele ; oamenii lui Zapata şi ai lui Villa intră în Palatul Naţional şi îl străbat, salon cu salon, de parcă şi-ar cere iertare. Pancho Villa se aşază în jilţul aurit care a fost tronul lui Porfirio Díaz, *să văd ce simt*, iar alături de el, Zapata, cu hainele lui brodate, cu figura lui nehotărîtă, răspunde în şoaptă la întrebările ziariştilor.

Generalii ţărani au triumfat, dar nu ştiu ce să facă cu victoria :

— *Tabăra asta e prea mare pentru noi.*

Puterea e treabă de oameni cu carte, o taină ameninţătoare pe care n-o pot dezlega decît cei citiţi, pricepuţi în politica mare, *cei care dorm pe perne moi.*

La căderea serii, Zapata se îndreaptă spre un hotel de mîna a doua, la o azvîrlitură de băţ de calea ferată care duce acasă, iar Villa, spre trenul lui militar. După cîteva zile, îşi iau rămas bun de la Ciudad de México.

Peonii de pe moşii, indienii din comunităţi, toţi aceşti paria au descoperit centrul puterii şi l-au ocupat pentru cîteva clipe, în vîrful picioarelor, ca într-o vizită, nerăbdători să se termine cît mai curînd excursia asta pe Lună. Străini de gloria victoriei, se întorc, în sfîrşit, pe pămînturile unde ştiu să se mişte fără să se simtă pierduţi.

Nici n-ar putea ajunge o mai bună veste la urechile moştenitorului lui Huerta, generalul Venustiano Carranza, ale cărui trupe înfrînte se refac cu ajutorul Statelor Unite. *(47, 194, 246 şi 260)*

1915 / Tlaltizapán

Reforma agrară

Într-o fostă moară din Tlaltizapán, Zapata îşi instalează cartierul general. Baricadat în ţinutul lui, departe de domnii cu favoriţi şi de doamnele înzorzonate, departe de marele oraş atrăgător şi înşelător, căpetenia din Morelos lichidează latifundiile. Naţionalizează fabricile de zahăr şi distileriile, fără să plătească un sfanţ, şi înapoiază comunităţilor pămînturile de care au fost jefuite de-a lungul secolelor. Reînvie satele libere, conştiinţă şi memorie a tradiţiilor indiene, şi o dată cu ele reînvie democraţia locală. Aici nu mai hotărăsc birocraţii, nici generalii : cea care hotărăşte e comunitatea, în timpul adunărilor. Vînzarea şi închirierea pămîntului sînt interzise. Tot interzisă e şi lăcomia.

La umbra dafinilor, în piaţa satului, nu se discută doar despre cocoşi, cai şi ploi. Armata lui Zapata, ligă a comunităţilor înarmate, păzeşte pămîntul recîştigat, îşi unge armele şi încarcă vechi cartuşiere de Mauser şi de treizeci şi trei.

În Morelos sosesc tineri tehnicieni cu trepiede şi cu alte instrumente ciudate, ca să ajute la înfăptuirea reformei agrare. Ţăranii îi primesc cu o ploaie de flori pe ingineraşii veniţi din Cuernavaca ; iar cîinii îi latră pe mesagerii care vin în galop din Nord, aducînd vestea teribilă că armata lui Pancho Villa a fost anihilată. *(468)*

Scanned with OKEN Scanner

1915 / El Paso

Azuela

În Texas, în exil, un medic din armata lui Pancho Villa povesteşte revoluţia mexicană cu o furie neputincioasă. Dacă ar fi să te iei după romanul lui Mariano Azuela, *Cei din vale*, aceasta nu e decît povestea unor orbi beţi, care trag cu arma fără să ştie de ce şi în cine şi cotrobăie animalic căutînd tot timpul ceva de furat sau femei de pipăit, într-o ţară care miroase a praf de puşcă şi a prăjelniţă de birt prost. *(33)*

1916 / Tlaltizapán

Carranza

Cîţiva călăreţi ai lui Villa îşi mai zăngăne încă pintenii prin munţi, dar nu mai formează o armată. Au fost înfrînţi în patru bătălii. Din tranşeele apărate cu sîrmă ghimpată mitralierele au măturat cavaleria înfocată a lui Villa, de care s-a ales praful în şarjele sinucigaşe repetate cu o încăpăţînare oarbă.

Venustiano Carranza, preşedinte în ciuda lui Villa şi a lui Zapata, pune stăpînire pe Ciudad de México şi iniţiază războiul împotriva Sudului :

— *Ideea asta cu împărţitul pămînturilor e o nesăbuinţă* — spune el. Printr-un decret se anunţă că vechilor stăpîni li se vor restitui pămînturile împărţite de Zapata ; alt decret promite împuşcarea oricui e sau pare a fi zapatist.

Împuşcînd şi incendiind, purtînd în mîini torţe şi carabine, oamenii guvernului se năpustesc asupra cîmpurilor înflorite din Morelos. Cinci sute de oameni sînt ucişi în Tlaltizapán şi mult mai mulţi în alte părţi. Prizonierii sînt vînduţi în Yucatán, mînă de lucru sclavă pentru plantaţiile de agavă, ca în timpurile lui Porfirio Díaz ; iar recoltele şi turmele de vite, pradă de război, sînt vîndute în pieţele Capitalei.

În munţi, demnul Zapata încă mai rezistă. Cînd vin ploile, revoluţia se întrerupe din cauza semănatului, dar apoi, de necrezut, renaşte cu încăpăţînare. *(246, 260 şi 468)*

1916 / Buenos Aires

Isadora

Desculţă, goală, înfăşurată doar în drapelul argentinian, Isadora Duncan dansează imnul naţional.

Seara comite fapta aceasta îndrăzneaţă, într-o cafenea studenţească din Buenos Aires, iar în dimineaţa următoare vestea ajunge la urechile tuturor : impresarul rupe contractul, familiile onorabile înapoiază biletele de intrare la Teatro Colón, iar presa cere expulzarea imediată a

Scanned with OKEN Scanner

acestei păcătoase nord-americane care a venit în Argentina să profaneze simbolurile naţionale.

Isadora nu înţelege nimic. Nici un francez n-a protestat atunci cînd ea a dansat Marseilleza cu un şal roşu drept unic veşmînt. Dacă se poate dansa o emoţie, dacă se poate dansa o idee, de ce să nu poţi dansa pe muzica unui imn ?

Libertatea ofensează. Femeie cu ochi scînteietori, Isadora e duşmana declarată a şcolii, a căsătoriei, a dansului clasic şi a oricărui alt lucru care frînge aripile. Ea dansează pentru că dansul îi produce bucurie şi dansează ce vrea, cînd vrea şi cum vrea, iar orchestrele amuţesc în faţa muzicii născute din trupul ei. *(145)*

1916 / New Orleans

Jazzul

Cea mai liberă muzică vine de la sclavi. Jazzul zboară fără să ceară voie. Bunici îi sînt negrii care munceau cîntînd pe plantaţiile stăpînilor, în sudul Statelor Unite, iar părinţi, muzicanţii din bordelurile negre ale New Orleansului. Orchestrele din bordeluri cîntă toată noaptea, fără oprire, în balcoane care le pun la adăpost de izbituri şi de loviturile de cuţit din timpul încăierărilor. Din improvizaţiile lor se naşte noua muzică nebună.

Cu cei zece dolari pe care i-a strîns vînzînd ziare, lapte şi cărbuni, un băieţandru bondoc şi timid îşi cumpără o trompetă. Suflă în ea, iar muzica se trezeşte încet-încet, salutînd zorii. Louis Armstrong e nepot de sclavi, ca şi jazzul, şi a crescut, ca şi jazzul, în casele de fete. *(105)*

1916 / Columbus

America Latină invadează Statele Unite

Plouă în sus. Găina muşcă vulpea, iar iepurele împuşcă vînătorul. Pentru prima şi singura dată în istorie, soldaţi mexicani invadează Statele Unite.

Cu trupa deşelată care i-a mai rămas, cinci sute de bărbaţi din miile pe care le-a avut, Pancho Villa trece graniţa şi, strigînd *¡ Viva México !*, asaltează cu focuri de armă oraşul Columbus. *(206 şi 260)*

1916 / León

Darío

În Nicaragua, pămînt cotropit, pămînt umilit, moare Rubén Darío.

Îl omoară medicul, cu o înţepătură sigură în ficat. Îmbălsămătorul, frizerul, machiorul şi croitorul îi schingiuiesc rămăşiţele.

Scanned with OKEN Scanner

I se impun funeralii somptuoase. În orașul León, aerul fierbinte de februarie miroase a tămîie și a smirnă. Distinse domnișoare, înveșmîntate în crini și pene de bîtlan, Canefore și Fecioare ale Minervei, udă florile pe aleea ce duce spre capela învăpăiată.

Înconjurat de lumînări și de admiratori, cadavrul lui Darío poartă în timpul zilei tunică grecească, cu o coroană de lauri încingîndu-i fruntea, iar noaptea, costum negru de gală, cu redingotă și mănușile de rigoare. O săptămînă încheiată, zi și noapte, noapte și zi, e biciuit cu versuri banale în interminabile recitaluri și i se dedică discursuri care îl proclamă Lebăda Nemuritoare, Mesia al Liricii Spaniole și Samson al Metaforei.

Bubuie tunurile : guvernul contribuie la martiriu oferind onoruri de ministru de război poetului care predica pacea. Episcopii înalță cruci, clopotele scot dangăte sfîșietoare : în momentul culminant al flagelării, poetul care credea în divorț și în învățămîntul laic e coborît în groapă ca Prinț al Bisericii. *(129, 229 și 454)*

1917 / Cîmpiile din Chihuahua și Durango

Acul în carul cu fîn

O expediție punitivă, zece mii de soldați și multă artilerie, intră în Mexic pentru a-i plăti lui Pancho Villa insolentul atac împotriva orașului nord-american Columbus.

— *Într-o cușcă de fier o să-l vîrîm pe asasin !* — proclamă generalul John Pershing, iar salvele înfundate de tun se fac ecoul vorbelor lui.

În ținuturile uscate din Nord, generalul Pershing dă peste cîteva morminte — *Aici zace Pancho Villa* — fără Villa înăuntru. Dă peste șerpi și șopîrle, peste pietre mute și peste țărani care indică piste false atunci cînd sînt loviți, amenințați sau ispitiți cu tot aurul din lume.

După cîteva luni, aproape un an, Pershing se întoarce în Statele Unite. Ia cu el și trupele, nesfîrșita caravană de soldați sătui să tot respire praf și să fie hărțuiți și mințiți în fiecare cătun din deșertul pietros. Doi tineri locotenenți merg în fruntea procesiunii umiliților. Amîndoi și-au făcut în Mexic botezul focului. Dwight Eisenhower, de curînd ieșit din West Point, a pășit cu stîngul în cariera militară. George Patton scuipă la ieșirea din *țara asta ignorantă și pe jumătate sălbatică.*

De pe vîrful unui delușor, Pancho Villa privește și comentează :

— *Au venit ca niște șoimi și uite-i cum pleacă : parcă ar fi niște găini plouate. (206 și 260)*

1918 / Córdoba

Docta Córdobă și ruginiții ei doctori

Celor care nu-și pot dovedi stirpea albă, universitatea argentiniană din Córdoba nu le mai refuză diploma, cum se întîmpla pînă nu demult,

Scanned with OKEN Scanner

dar la Filosofia Dreptului încă se mai învaţă despre *Îndatoririle faţă de slujitori*, iar studenţii de la medicină îşi iau doctoratul fără să fi văzut vreodată un bolnav.

Profesorii, stafii venerabile, copiază Europa cu o întîrziere de cîteva secole, lumea de mult apusă a cavalerilor şi a preacuvioaselor, frumuseţea sinistră a trecutului colonial, şi recompensează cu diplome şi cu ciucuri meritele papagalului şi virtuţile maimuţei.

Studenţii din Córdoba, sătui, izbucnesc. Declară grevă împotriva închisorii spiritului şi îi cheamă pe studenţii şi pe muncitorii din toată America Latină să lupte împreună pentru o cultură proprie. Ecouri puternice le răspund din Mexic pînă în Chile. *(164)*

1918 / Córdoba

„Durerile care rămîn sînt libertăţile care lipsesc", proclamă manifestul studenţilor

...Ne-am hotărît să spunem tuturor lucrurilor pe nume. Córdoba se predă. De astăzi, ţara numără o ruşine mai puţin şi o libertate mai mult. Durerile care rămîn sînt libertăţile care lipsesc. Credem că nu ne înşelăm, bătăile inimii ne avertizează asupra acestui lucru : păşim în revoluţie, trăim o oră americană...

Universităţile au fost pînă acum refugiul secular al mediocrităţii, renta ignoranţilor, spitalul sigur al invalizilor şi — încă şi mai rău — locul unde toate formele de tiranizare şi de insensibilizare şi-au găsit o catedră potrivită. Universităţile au devenit astfel reflectarea fidelă a societăţilor decadente care se încăpăţînează să ofere tristul spectacol al unei imobilităţi senile. De aceea, ştiinţa trece tăcută prin faţa acestor case mute şi închise sau intră mutilată şi ridicolă în slujba birocraţiei... (164)

1918 / Ilopango

Miguel la treisprezece ani

A ajuns la cazarma din Ilopango împins de foame, cu ochii adînciţi în fundul capului.

În cazarmă, în schimbul mîncării, a început prin a face pe comisionarul şi a lustrui cizmele locotenenţilor. A învăţat curînd să spargă nucile de cocos dintr-o singură lovitură de machete, de parcă ar fi fost gîtlejuri, şi să tragă cu puşca fără să risipească muniţia. Aşa a devenit soldat.

După un an de viaţă cazonă, sărmanul copil nu mai poate. După ce-a răbdat cît a răbdat ca ofiţerii beţi să-l lovească fără motiv, Miguel fuge. Iar noaptea, în noaptea fugii lui, în Ilopango izbucneşte cutremurul. Miguel îl ascultă de departe.

În El Salvador, ţărişoară cu oameni calzi, pămîntul tremură în fiecare zi, iar între un tremurat şi altul mai are loc şi cîte un cutremur adevărat, un pui de cutremur ca ăsta, care izbucneşte şi dărîmă totul. În

Scanned with OKEN Scanner

noaptea asta, cutremurul rade de pe fața pămîntului cazarma, fără Miguel; toți ofițerii și toți soldații mor striviți sub ruine.

Și astfel are loc a treia naștere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea treisprezece ani. *(126)*

1918 / Munții din Morelos

Pămînt răvășit, pămînt viu

Porcii, vacile, găinile, sînt oare zapatiști ? Dar urcioarele, oalele și cratițele ? În anii aceștia de încăpățînat război țărănesc trupele cîrmuirii au exterminat jumătate din populația provinciei Morelos și au luat cu ele totul. Pe cîmpuri nu se mai văd decît pietre și coceni carbonizați ; cîte un rest de casă, cîte o femeie înhămată la plug. Dintre bărbați, cine n-a murit sau n-a plecat în băjenie e în afara legii.

Dar războiul continuă. Războiul va continua cît timp va mai crește porumbul în colțișoarele tainice din munți și cîtă vreme vor mai sclipi ochii căpeteniei Zapata. *(468)*

1918 / Ciudad de México

Noua burghezie se naște mințind

— *Luptăm pentru pămînt* — spune Zapata —, *nu pentru iluzii care nu țin de foame... Cu sau fără alegeri, poporul tot necaz mestecă.*

În timp ce smulge pămînturile țăranilor din Morelos și le devastează satele, președintele Carranza vorbește despre reforma agrară. În timp ce aplică teroarea de stat împotriva săracilor, le acordă dreptul de a-i vota pe bogați și le oferă analfabeților libertatea presei.

Noua burghezie mexicană, fiică vorace a războiului și a jafului, ridică imnuri de slavă Revoluției, în timp ce o dumică la prînz, cu cuțitul și furculița, pe o față de masă brodată. *(468)*

1919 / Cuautla

Bărbatul acesta i-a învățat că viața nu înseamnă numai frică, suferință și așteptare a morții

Doar prin trădare se putea. Amăgindu-l cu prietenia, un ofițer al cîrmuirii îl poartă spre capcană. O mie de soldați îl așteaptă, o mie de pușți îl doboară de pe cal.

Apoi îl duc la Cuautla. Îl expun privirilor.

Din toate ținuturile vin țăranii. Cîteva zile ține defilarea tăcută. Sosind în fața trupului, se opresc, își scot pălăria, privesc cu atenție și dau din cap neîncrezători. Nu pot fi convinși : ba îi lipsește un neg, ba

Scanned with OKEN Scanner

îi prisoseşte o cicatrice, hainele astea nu sînt ale lui, faţa asta umflată de atîtea gloanţe poate fi a oricui.

Ţăranii şuşotesc, dezghiocînd cuvintele ca pe ştiuleţii de porumb :

— *Cică a plecat cu un cumătru în Arabia.*

— *Da de unde, căpetenia Zapata nu e un laş.*

— *A fost văzut pe ţancurile din Quilamula.*

— *Eu am aflat că doarme într-o peşteră din Cerro Prieto.*

— *Azi-noapte, calul lui bea apă la rîu.*

Ţăranii din Morelos nu cred, nu vor crede niciodată că Emiliano Zapata a putut comite mîrşăvia de a muri şi a-i lăsa de izbeliște. *(468)*

Corrido despre moartea lui Zapata

Steluţe ce-n toiul nopţii
de piscuri vă agăţaţi,
spuneţi-mi, unde-i Zapata
de vîra groaza-n bogaţi ?

Panseluţă de cîmpie
din Morelos de prin lunci,
cui te-ntreabă de Zapata,
că e-n cer să îi răspunzi.

Pîrîiaş ce curgi la vale,
ce ţi-a spus oare garoafa ?
— Mi-a spus că nu-i mort Zapata.
Că se-ntoarce, aşa mi-a zis. (293)

1919 / Hollywood

Chaplin

La început au fost zdrenţele.

Dintre boarfele date la casat de studiourile Keystone, Charles Chaplin a ales hainele cele mai nefolositoare : prea mici, prea mari sau prea urîte şi a pus deoparte, aidoma acelora care scormonesc prin gunoaie, un pantalon de grăsan, o jiletcă de pitic, un melon şi niște ghete de mai mare mila. Cînd a avut toate acestea, a mai adăugat o mustaţă de recuzită şi un baston. Şi atunci, mormanul de zdrenţe dispreţuite s-a ridicat, l-a salutat pe autor cu o reverenţă ridicolă şi a pornit-o la drum cu mers legănat. După cîţiva paşi, s-a lovit de un copac şi i-a cerut iertare scoţîndu-şi pălăria.

Aşa a intrat în viaţă Charlot Vagabondul, paria şi poet. *(121 şi 383)*

Scanned with OKEN Scanner

1919 / Hollywood

Buster Keaton

Bărbatul care nu rîde niciodată stîrneşte hohote de rîs.

Ca şi Chaplin, Buster Keaton e un magician al Hollywoodului. Şi el a creat un erou lipsit de ocrotire. Personajul lui Keaton, cu pălăria lui de paie, cu faţa împietrită şi trup de pisică, nu seamănă deloc cu Charlot Vagabondul, dar poartă acelaşi război hazliu împotriva poliţiştilor, a ucigaşilor plătiţi şi a maşinilor. Mereu impasibil, îngheţat pe dinafară, dar arzînd pe dinăuntru, umblă cu demnitate pe ziduri, prin aer sau pe fundul mării.

Keaton nu se bucură de popularitatea lui Chaplin. Filmele lui distrează, dar sînt prea misterioase şi melancolice. *(128 şi 382)*

1919 / Memphis

Mii de persoane asistă la spectacol

Multe femei au ţinut să-şi aducă şi copiii. Sănătoasa veselie atinge punctul culminant în momentul cînd Ell Persons, legat de un stîlp, e botezat cu benzină, iar flăcările îi smulg primele urlete.

Puţin după aceea, publicul se retrage în ordine, plîngîndu-se că lucrurile de felul acesta se sfîrşesc prea repede. Cîţiva scormonesc prin cenuşă, căutînd vreun oscior pe care să-l păstreze ca amintire.

Ell Persons este unul dintre cei şaptezeci şi şapte de negri vinovaţi de crime sau violuri pe care mulţimea albă i-a ars anul acesta de vii sau i-a spînzurat în statele nord-americane din Sud. Crime sau violuri, adică : vina de a se fi uitat la o femeie albă cu o posibilă scînteiere lascivă în priviri sau de a-i fi spus *da* în loc de *da, stăpînă,* sau de a i se fi adresat cu pălăria pe cap.

Unii dintre negrii linşaţi purtau uniforma militară a Statelor Unite, îl urmăriseră pe Pancho Villa prin deşerturile din nordul Mexicului sau sosiseră de curînd de pe fronturile primului război mondial. *(51, 113 şi 242)*

1921 / Rio de Janeiro

Praf de orez

Preşedintele Epitácio Pessoa le face o recomandare conducătorilor fotbalului brazilian. Din motive de prestigiu al patriei, le sugerează să nu trimită la apropiatul Campionat Sud-american nici un jucător cu pielea tuciurie.

Şi totuşi, Brazilia a cîştigat ultimul campionat sud-american datorită mulatrului Artur Friedenreich, care a marcat golul victoriei ; ghetele lui, murdare de noroi, atîrnă de atunci în vitrina unui magazin de bijuterii. Friedenreich, fiu al unui neamţ şi al unei negrese, e cel mai bun

Scanned with OKEN Scanner

jucător brazilian. Întotdeauna sosește pe teren în ultima clipă. Îi trebuie cel puțin o jumătate de oră ca să-și întindă cîrlionții la vestiar ; dar apoi, în timpul jocului, nu i se mișcă un fir de păr, nici măcar atunci cînd trage cu capul.

Fotbalul, distracție elegantă cu care îți omori timpul după liturghie, e un sport pentru albi.

— *Praf de orez ! Praf de orez !* — îl strigă microbiștii pe Carlos Alberto, alt jucător mulatru, singurul mulatru din echipa Fluminense, care își albește fața cu făină de orez. *(279)*

1921 / Rio de Janeiro

Pixinguinha

Se anunță că ansamblul *Los batutas* va da spectacole la Paris, iar presa braziliană e cuprinsă de indignare. Ce vor crede europenii despre Brazilia ? Că țara aceasta e o colonie africană ! În repertoriul ansamblului nu figurează nici arii din opere, nici valsuri, ci *maxixes, lundús, cortajacas, batuques, cateretês, modinhas* și de curînd născutele sambe. *Los batutas* e o orchestră de negri care interpretează muzică de negri : ziarele îndeamnă guvernul să împiedice o asemenea rușine. Ministerul Afacerilor Externe se grăbește să precizeze că misiunea ansamblului *Los batutas* nu e nici oficială, nici oficioasă.

Pixinguinha este unul dintre negrii ansamblului, cel mai bun muzicant din Brazilia. El nici că are habar și nici că-l interesează. Cu o bucurie nebună, caută să smulgă flautului sunete furate de la păsări. *(75)*

1921 / Rio de Janeiro

Scriitorul brazilian la modă

inaugurează piscina unui club sportiv. Discursul lui Coelho Neto, care preamărește virtuțile piscinei, stoarce lacrimi și aplauze. Coelho Neto convoacă puterile Mării, Cerului și Pămîntului *la solemnitatea aceasta, a cărei măreție n-o putem sesiza decît urmărindu-i, prin Umbrele Timpului, proiecția spre Viitor.*

— *Dulcegării pentru bogați* — strîmbă din nas Lima Barreto. El nu e un scriitor la modă, ci un scriitor blestemat, din cauza culorii închise a pielii și a apucăturilor lui de răzvrătit, și agonizînd blestemă într-un spital prăpădit.

Lima Barreto își bate joc de scriitorii care imită ca niște papagali scrierile culturii ornamentale. Ei preamăresc gloria unei Brazilii fericite, fără negri, fără muncitori și fără săraci, dar cu economiști înțelepți, inventatori ai unei formule cît se poate de originale, care constă în a împovăra poporul cu cît mai multe impozite și cu două sute șaptezeci și doi de generali, a căror unică menire este aceea de a imagina noi uniforme pentru defilarea din anul următor. *(36)*

Scanned with OKEN Scanner

1922 / Toronto

Graţierea aceasta

salvează milioane de oameni condamnaţi la moarte prematură. Nu e o graţiere regală, nici măcar prezidenţială. O acordă un medic canadian care săptămîna trecută umbla în căutare de lucru, cu şapte bănuţi în buzunar.

O presimţire i-a alungat somnul ; după multe eşecuri şi descurajări, Fred Banting descoperă că insulina, secretată de pancreas, micşorează zahărul în sînge ; şi în felul acesta lasă fără efect numeroasele condamnări la moarte decretate de diabet. *(54)*

1922 / Leavenworth

Pentru că încă mai credea că totul este al tuturor,

Ricardo, cel mai talentat şi mai periculos dintre fraţii Flores Magón, a lipsit de la revoluţia pe care a ajutat-o să izbucnească. În timp ce soarta Mexicului se hotăra pe cîmpurile de bătaie, el, legat în lanţuri, spărgea piatră cu tîrnăcopul într-o închisoare nord-americană.

Un tribunal din Statele Unite l-a condamnat la douăzeci de ani de muncă silnică pentru că semnase un manifest anarhist împotriva proprietăţii private. De mai multe ori i s-a oferit iertarea, cu condiţia să o ceară. N-a cerut-o niciodată.

— *Cînd am să mor, poate că prietenii vor scrie pe mormîntul meu : „Aici se odihneşte un visător", iar duşmanii : „Aici zace un nebun". Dar nimeni nu va îndrăzni să sape în piatră cuvintele : „Aici zace un laş şi un trădător al ideilor sale".*

E strangulat în celulă, departe de pămîntul lui. Raportul medical decretează : *stop cardiac. (44 şi 391)*

1922 / Cîmpiile din Patagonia

Trăgînd la ţintă în muncitori

Cu trei ani în urmă, tinerii aristocraţi din Liga Patriotică Argentiniană au ieşit la vînătoare prin mahalalele Buenos Airesului. Safariul a fost încununat de succes. Timp de o săptămînă, flăcăiandrii au ucis glorios o mulţime de muncitori şi de evrei, dar nici unul n-a sfîrşit în închisoare pentru că a vînat fără permis.

Acum, cea care trage la ţintă împotriva muncitorilor, pe pămînturile îngheţate din Sud, e armata. Soldaţii batalionului Zece Cavalerie, sub conducerea locotenent-colonelului Héctor Benigno Varela, străbat latifundiile din Patagonia împuşcînd peonii aflaţi în grevă. Îi însoţesc voluntari înflăcăraţi din Liga Patriotică Argentiniană. Nimeni nu e executat fără judecată. Judecata durează mai puţin decît ai fuma o ţigară. Moşierii şi

Scanned with OKEN Scanner

ofiţerii fac pe judecătorii. Condamnaţii sînt îngropaţi claie peste grămadă, în gropi comune săpate de ei înşişi.

Preşedintelui Hipólito Yrigoyen nu-i place deloc modalitatea aceasta de a scăpa de anarhişti şi de roşii, în general, dar nu mişcă un deget împotriva asasinilor. *(38 şi 365)*

1923 / Rîul Guayas

Pe rîu plutesc sute de cruci,

cruci împodobite cu flori, flori culese de pe deal, o escadră înflorată de minuscule nave, purtate de valuri şi de memorie : fiecare cruce aminteşte de un muncitor asasinat. Poporul a aruncat în apă crucile acestea plutitoare ca să aibă parte de odihnă creştinească cei care zac pe fundul rîului.

S-a întîmplat cu un an în urmă, în portul Guayaquil. De cîteva ore, Guayaquilul era în mîinile muncitorilor. Nici membrii guvernului nu puteau circula fără permise eliberate de sindicate. Muncitorii, sătui de atîtea răbdări prăjite, declaraseră prima grevă generală din istoria Ecuadorului. Femeile, spălătorese, bucătărese, vînzătoare ambulante sau salariate în industria tutunului, formaseră comitetul Rosa Luxemburg ; şi erau cele mai ţanţoşe.

— *Astăzi plebea se răscoală rîzînd. Mîine îşi va linge rănile plîngînd* — a anunţat Carlos Arroyo, preşedintele Camerei Deputaţilor. Iar preşedintele republicii, José Luis Tamayo, i-a ordonat generalului Enrique Barriga :

— *Cu orice preţ !*

Greviştii se adunaseră la un loc, într-o imensă manifestaţie, cînd pe străzile din împrejurimi a răsunat zgomotul sacadat al bocancilor militari. La primele împuşcături, mulţi muncitori au vrut s-o rupă la fugă, asemenea furnicilor dintr-un muşuroi, dar ei au fost primii căzuţi.

Cine ştie cîţi au fost aruncaţi în fundul rîului Guayas, cu burţile spintecate de baionete. *(192, 332 şi 472)*

1923 / Acapulco

Funcţia forţelor de ordine în procesul democratic

După filmul lui Tom Mix a urmat discursul. Proţăpit în faţa ecranului singurului cinematograf din Acapulco, Juan Escudero a surprins publicul cu o cuvîntare înflăcărată în care îi denunţa pe negustorii vampiri. Cînd purtătorii uniformei s-au năpustit asupra lui, Partidul Muncitoresc din Acapulco se născuse deja, botezat cu ovaţii.

În scurt timp, Partidul Muncitoresc a crescut, a cîştigat alegerile şi şi-a înălţat steagul roş-negru în vîrful palatului municipal. Juan Escudero, cu faţa lui alungită, cu favoriţi şi cu mustaţă în furculiţă, e noul primar, primarul socialist : cît ai bate din palme, transformă palatul în sediu al cooperativelor şi al sindicatelor, porneşte campania de alfabeti-

Scanned with OKEN Scanner

zare şi sfidează puterea celor care stăpînesc totul : cele trei întreprinderi care posedă apa, aerul, pămîntul şi jegul acestui mizerabil port mexican, uitat şi de Dumnezeu şi de guvernul federal. Cei care stăpînesc totul organizează noi alegeri, pentru ca poporul să-şi îndrepte greşeala, dar Partidul Muncitoresc din Acapulco iese din nou cîştigător. Aşa că nu mai e nimic de făcut : trebuie chemată armata, care trece pe dată la normalizarea situaţiei. Victoriosul Juan Escudero primeşte două gloanţe, unul în braţ şi altul în frunte, tras de aproape, ca să-i vină de petrecanie. Între timp, soldaţii dau foc palatului municipal. *(441)*

1923 / Acapulco

Escudero

învie din morţi şi continuă să cîştige alegerile. Într-un scaun pe rotile, mutilat, aproape mut, îşi poartă în triumf campania de deputat dictînd discursuri la urechea unui copilandru care îi înţelege şoaptele şi le repetă cu voce tare de la tribune.

Stăpînii din Acapulco hotărăsc să plătească patrulei militare treizeci de mii de pesos pentru ca de data aceasta să nu mai dea greş. În registrele de contabilitate ale întreprinderilor figurează eliberarea fondurilor, dar nu şi destinaţia lor. Şi, în sfîrşit, Juan Escudero cade împuşcat, împuşcat de tot, secerat pe vecie, ca să nu se mai spună că aşa şi pe dincolo. *(441)*

1923 / Azángaro

Urviola

Familia îl voia om cu carte, iar el, în loc să-şi vadă de şcoală, s-a făcut indian, de parcă nu i-ar fi fost de ajuns blestemul cocoaşei duble şi al staturii lui de pitic. Ezequiel Urviola a renunţat la cariera de jurist în Puno şi a jurat să o ia pe urmele lui Túpac Amaru. De atunci vorbeşte în quechua, se încalţă în papuci, mestecă frunze de coca şi suflă în quena, flautul indian. Zi şi noapte, umblă de colo-colo răsculînd satele din munţii peruani, unde indienii au stăpîni, de parcă ar fi catîri sau copaci.

Poliţiştii visează să-l prindă pe slutul de Urviola, moşierii i-au jurat răzbunare, dar stîrpitura se preface în vultur şi se înalţă în zbor deasupra cordilierei. *(370)*

1923 / El Callao

Mariátegui

Se întoarce în Peru cu vaporul, după ce a trăit cîţiva ani în Europa. Cînd a plecat, José Carlos Mariátegui era un boem al nopţilor Limei

Scanned with OKEN Scanner

cronicar al curselor de cai, poet mistic plin de simțire dar lipsit de înțelegere. Acolo, în Europa, a descoperit America : Mariátegui s-a întîlnit cu marxismul și s-a întîlnit cu Mariátegui ; iar în felul acesta a învățat să vadă de departe, de la distanță, adevăratul chip al țării pe care nu știuse s-o vadă pe cînd era aproape.

Mariátegui crede că marxismul face parte din progresul omenesc la fel ca vaccinul antivariolic sau teoria relativității, dar pentru a peruaniza Perul trebuie peruanizat mai întîi marxismul, care nu e catehism, nici copie la indigou, ci o cheie care te ajută să pătrunzi în țara din adînc. Iar cheile țării din adînc trebuie căutate în comunitățile indiene, jefuite de latifundiul steril, dar neînvinse în tradițiile lor socialiste de muncă și de viață. *(32, 277 și 355)*

1923 / Buenos Aires

Portretul unui vînător de muncitori

Contemplă cu priviri lascive cataloagele cu arme de foc, de parcă ar fi colecții de fotografii pornografice. Uniforma armatei argentiniene e pentru el cea mai frumoasă piele omenească. Îi place să jupoaie de vii vulpile care îi cad în capcană și să-și exerseze tirul asupra muncitorilor puși pe fugă, cu atît mai mult dacă sînt roșii, și încă și mai mult dacă sînt roșii și străini.

Jorge Ernesto Pérez Millán Témperley s-a înrolat voluntar în trupele locotenent-colonelului Varela, iar anul trecut a mers în Patagonia să lichideze plin de veselie toți peonii greviști care i-ar fi intrat în bătaia puștii. Apoi, cînd anarhistul german Kurt Wilckens, justițiar al săracilor, a aruncat bomba care l-a spulberat pe locotenent-colonelul Varela, vînătorul nostru de muncitori a jurat cu voce tare că-și va răzbura superiorul.

Și îl răzbună. În numele Ligii Patriotice Argentiniene, Jorge Ernesto Pérez Millán Témperley înfige un glonte de mauser în pieptul lui Wilckens, pe cînd acesta dormea în celula lui. Imediat după aceea se fotografiază pentru posteritate, cu arma în mînă, în atitudinea marțială a celui care și-a îndeplinit datoria. *(38)*

1923 / Tampico

Traven

Un vas fantomă, bătrînă navă sortită naufragiului, sosește pe coastele Mexicului. Printre marinarii lui, vagabonzi fără nume și fără țară, vine și un supraviețuitor al revoluției înăbușite din Germania.

Tovarășul acesta al Rosei Luxemburg, care a fugit de foame și de poliție, își scrie în Tampico primul roman. Îl semnează Bruno Traven. Sub numele acesta va deveni celebru, dar nimeni nu-i va cunoaște vreodată chipul, nici glasul, nici nu-i va afla urma. Traven hotărăște să rămînă învăluit de mister, pentru ca birocrația să nu-i poată pune nici o etichetă,

Scanned with OKEN Scanner

iar el să-şi poată bate joc în voie de o lume în care contractul de căsătorie şi testamentul sînt mai presus ca dragostea şi moartea. *(398)*

1923 / Cîmpiile din Durango

Pancho Villa citeşte „O mie şi una de nopţi",

silabisind cu voce tare la lumina opaiţului, pentru că aceasta este cartea care îl face să doarmă cel mai bine ; iar apoi se trezeşte dis-de-dimineaţă ca să-şi pască vitele împreună cu vechii lui tovarăşi de luptă.

Villa continuă să fie bărbatul cel mai popular al cîmpiilor din nordul Mexicului, cu toate că stăpînirii îi stă ca un spin în ochi. Astăzi se împlinesc trei ani de cînd Villa a transformat moşia din Canutillo în cooperativă, care se mîndreşte cu o şcoală şi un spital, şi o mulţime de lume a venit să sărbătorească aniversarea.

Villa îşi ascultă melodiile preferate, iar don Fernando, pelerin din Granada, povesteşte că John Reed a murit la Moscova.

Pancho Villa dă poruncă să se întrerupă petrecerea. Nu se mai aude nici musca.

— Zici c-a murit Juanito ? Frati-miu Juanito ?

— Chiar aşa.

Villa nu ştie dacă să creadă sau nu.

— L-am văzut cu ochii mei — parcă şi-ar cere iertare don Fernando. E îngropat cu eroii revoluţiei de-acolo.

Lumea nu mai îndrăzneşte nici să respire. Nimeni nu tulbură tăcerea. Don Fernando şopteşte :

— A murit de tifos, nu de glonte.

Iar Villa clatină din cap :

— Şi zii aşa, a murit Juanito.

Şi repetă :

— Şi zii aşa, a murit Juanito.

Şi tace. Şi privind în depărtare, spune :

— Eu n-auzisem niciodată cuvîntul *socialism*. El mi l-a explicat.

Deodată se ridică şi, deschizînd larg braţele, îi dojeneşte pe chitariştii amuţiţi :

— Şi muzica ? Ce-i cu muzica ? Daţi-i drumul ! *(206)*

1923 / Ciudad de México

Cu un milion de morţi a contribuit poporul la revoluţia mexicană,

în zece ani de război, dar şefii militari au sfîrşit prin a pune stăpînire pe cele mai bune pămînturi şi pe cele mai bune afaceri. Ofiţerii revoluţiei împart puterea şi gloria cu licenţiaţii jefuitori de indieni şi cu politicienii de închiriat, străluciţi oratori de cafenea, care îl numesc pe Obregón *Lenin al Mexicului*.

Scanned with OKEN Scanner

Pe calea reconcilierii naţionale, toate discrepanţele se rezolvă prin contracte de lucrări publice, concesiuni de terenuri sau favoruri bănoase. Álvaro Obregón, preşedintele, îşi defineşte stilul de guvernare cu o frază care va face şcoală în Mexic :

— *Nici un general nu rezistă unei salve de cincizeci de mii de pesos. (246 şi 260)*

1923 / Parral

Niciodată nu i-au putut îmblînzi orgoliul

În privinţa generalului Villa, Obregón se înşală însă.

Cu Pancho Villa, singura soluţie e moartea prin împuşcare.

Soseşte la Parral cu maşina, dis-de-dimineaţă. Cînd îl zăreşte, cineva îşi şterge faţa cu o batistă roşie. Doisprezece oameni primesc semnalul şi apasă pe trăgaci.

Parral era oraşul lui preferat : *Îmi place aşa de mult Parral...* În ziua cînd femeile şi copiii din Parral i-au fugărit cu pietre pe invadatorii *gringos*, lui Pancho Villa i-a tresărit inima de bucurie, caii dinăuntrul lui au rupt frîiele şi atunci a scos un strigăt grozav de bucurie :

— *Parral îmi place aşa de mult, c-aş vrea să mor aici ! (206 şi 260)*

1924 / Mérida de Yucatán

Încă ceva despre funcţia forţelor de ordine în procesul democratic

Felipe Carrillo Puerto, invulnerabil şi el la salvele de pesos ale lui Obregón, înfruntă plutonul de execuţie într-o dimineaţă umedă de ianuarie.

— *Vrei un confesor ?*

— *Nu sînt catolic.*

— *Dar un notar ?*

— *N-am nimic de lăsat.*

Înainte de a înfiinţa în Yucatán Partidul Socialist Muncitoresc, fusese, în Morelos, colonel în armata lui Zapata. Pe pămînturile peninsulei Yucatán, Carrillo Puerto îşi rostea discursurile în limba maya. În limba maya le explica ascultătorilor că Marx e frate cu Jacinto Canek şi cu Cecilio Chi şi că socialismul, moştenitor al tradiţiei comunitare, dă dimensiuni viitoare trecutului glorios al indienilor.

Pînă mai ieri, Carrillo Puerto se afla în fruntea guvernului socialist din Yucatán. Nesfîrşitele fraude şi samavolnicii nu putuseră împiedica victoria socialiştilor, care cîştigaseră detaşat alegerile ; apoi, nimic nu i-a putut împiedica să-şi ţină promisiunile. Sacrilegiile la adresa sfîntului latifundiu, a ordinii sclavagiste şi a monopolului imperial au dezlănţuit mînia stăpînilor plantaţiilor de agavă şi a companiei International Harvester. Pe de altă parte, arhiepiscopul era cuprins de violente crize de furie în faţa învăţămîntului laic, a dragostei libere şi a botezurilor roşii,

Scanned with OKEN Scanner

astfel intitulate pentru că micuții își primeau numele pe un așternut de flori roșii și o dată cu numele primeau și urările pentru o îndelungată luptă socialistă. Așa că, pentru a pune capăt scandalului, a trebuit să fie chemată armata.

Împușcarea lui Felipe Carrillo Puerto repetă istoria lui Juan Escudero din Acapulco. Puterea umiliților din Yucatán a durat cîțiva ani. Umiliții aveau conducerea și armele dreptății. Umilitorii nu aveau conducerea, dar aveau dreptatea armelor. Și, ca peste tot în Mexic, cine vrea să-și schimbe soarta își pune în joc viața. *(330)*

1924 / Ciudad de México

Naționalizarea zidurilor

Arta de șevalet invită la claustrare. Cea murală, în schimb, se oferă mulțimii de pe stradă. Poporul e analfabet, ce-i drept e drept, dar nu și orb : Rivera, Orozco și Siqueiros iau cu asalt zidurile Mexicului. Pictează într-o manieră nemaivăzută : pe tencuiala umedă se naște o artă cu adevărat națională, fiică a revoluției mexicane și a vremurilor acestora de botezuri și de praznice.

Muralismul mexican spulberă arta pitică, scopită, lașă a unei țări îndelung antrenate ca să-și înfrîneze pornirile. Deodată, naturile moarte și peisajele neînsufletite devin realități nebunesc de vii, iar nevolnicii pămîntului se transformă în subiecte de artă și de istorie, încetînd să mai fie obiecte de folosință disprețuite sau compătimite.

Peste muraliști plouă cu insulte. De elogii, nici vorbă. Dar ei, cățărați pe schele, își văd în continuare de treabă. Rivera, cu ochii și gușa lui de broască, cu dinții lui de pește, lucrează cîte șaisprezece ore pe zi, fără întrerupere. La brîu are un pistol :

— *Ca să orientez critica* — spune el. *(80 și 387)*

1924 / Ciudad de México

Diego Rivera

îl pictează pe Felipe Carrillo Puerto, mîntuitorul Yucatánului, cu un glonte în piept, înălțîndu-se drept în fața lumii, înviind sau neaflînd încă de propria sa moarte, îl pictează pe Emiliano Zapata răsculînd poporul și pictează poporul, toate popoarele Mexicului, reunite în epopeea muncii, a războiului și a sărbătorii, pe cei o mie șase sute de metri pătrați de perete ai Ministerului Educației. În timp ce acoperă lumea de culoare, Diego se distrează mințind. Celor care vor să-l asculte le povestește minciuni colosale, pe măsura burdihanului său, a pasiunii creatoare și a voracității lui de femelofag insațiabil.

Cu numai trei ani în urmă s-a întors din Europa. Acolo, la Paris, Diego a fost pictor de avangardă și s-a săturat de isme ; pe cînd se stingea deja, pictînd doar de plictiseală, a venit în Mexic, iar luminile țării lui i-au incendiat privirea. *(82)*

Scanned with OKEN Scanner

1924 / Ciudad de México

Orozco

Diego Rivera rotunjește, José Clemente Orozco ascute. Rivera pictează senzualități, trupuri din carne de porumb, fructe voluptuoase ; Orozco pictează desperări, trupuri osoase și jupuite, o agavă mutilată care sîngerează. Ceea ce la Rivera e bucurie la Orozco e tragedie. Rivera e blînd, senin și radios ; Orozco, sever și crispat. Revoluția mexicană a lui Orozco e plină de grandoare, ca și aceea a lui Rivera ; dar acolo unde Rivera ne vorbește de speranță, Orozco pare a ne spune că oricine ar fi cel care va fura focul sacru al zeilor, el îl va refuza oamenilor. *(83 și 323)*

1924 / Ciudad de México

Siqueiros

Orozco e sălbatic, ascuns, turbulent spre interior. David Alfaro Siqueiros e spectaculos, emfatic, turbulent spre exterior. Orozco practică pictura ca pe o ceremonie în singurătate. Siqueiros pictează dintr-un activism al solidarității. *Singura cale e calea noastră,* spune Siquieros. Culturii europene, pe care o consideră rahitică, îi opune propria lui forță musculară. Orozco se îndoiește, nu e încrezător în ce face. Siqueiros atacă, încredințat că aroganța lui patriotică îi va prinde bine unei țări bolnave de complexul inferiorității. *(27)*

„Poporul este eroul picturii murale mexicane", spune Diego Rivera

Adevărata noutate a picturii mexicane, în sensul pe care l-am inițiat împreună cu Orozco și Siqueiros, a constat în faptul că am făcut din popor eroul picturii murale. Pînă atunci, eroii picturii murale fuseseră zeii, îngerii, arhanghelii, sfinții, eroii bătăliilor, regii, împărații și prelații, marile căpetenii militare și politice, poporul apărînd ca un cor împrejurul personajelor stelare ale tragediei... (79)

1924 / Regla

Lenin

Primarul satului cubanez Regla îi convoacă pe locuitori. Din apropiatul oraș Havana a sosit știrea morții lui Lenin în Uniunea Sovietică, iar primarul emite un decret de doliu. Decretul spune că *numitul Lenin și-a cîștigat o binemeritată simpatie printre elementele proletare și intelectuale din acest district municipal. Pentru acest motiv, la orele cinci*

Scanned with OKEN Scanner

după-amiaza, în duminica ce vine, locuitorii vor păstra două minute de tăcere şi meditaţie, timp în care oamenii şi vehiculele vor rămîne în stare de nemişcare absolută.

Duminică, la orele cinci fix, primarul din Regla urcă pe colina Fortín. În pofida ploii furioase, îl însoţesc peste o mie de persoane. În bătaia ploii, se păstrează cele două minute de tăcere şi meditaţie. Apoi, primarul plantează un măslin în vîrful colinei, pentru a-l omagia pe bărbatul care a înfipt steagul roşu acolo, în mijlocul zăpezii. *(215)*

1926 / San Albino

Sandino

Scunduţ şi slab ca un ţîr, l-ar lua vîntul dacă n-ar avea picioarele bine înfipte în pămîntul Nicaraguei.

Pe pămîntul acesta, pămîntul lui, Sandino se ridică şi vorbeşte. Povesteşte ce i-a spus pămîntul lui. Cînd se întinde pe pămîntul lui să tragă un pui de somn, acesta îi destăinuie dureri adînci şi îi şopteşte vorbe pline de blîndeţe.

Sandino se ridică şi povesteşte confesiunile pămîntului său cotropit şi umilit şi întreabă : *cîţi dintre voi îl iubiţi la fel ca mine ?*

Douăzeci şi nouă de mineri din San Albino fac un pas în faţă.

Aceştia sînt primii soldaţi ai armatei de eliberare a Nicaraguei. Muncitori analfabeţi, ei trudesc timp de cincisprezece ore pe zi scoţînd aur pentru o întreprindere nord-americană şi dorm înghesuiţi într-un şopron. Cu dinamită, aruncă mina în aer ; apoi îl urmează pe Sandino în munţi.

Sandino merge călare pe un măgăruş alb. *(118 şi 361)*

1926 / Puerto Cabezas

Femeile cele mai demne din lume

sînt prostituatele din Puerto Cabezas. Din confidenţe făcute în pat, ele cunosc locul exact unde puşcaşii marini nord-americani au scufundat patruzeci de carabine şi şapte mii de cartuşe. Mulţumită lor, care punîndu-şi viaţa în pericol sfidează trupele străine de ocupaţie, Sandino şi oamenii lui scot din apă, la lumina torţelor, primele arme şi primele muniţii. *(361)*

1926 / Juazeiro do Norte

Părintele Cícero

Juazeiro părea un cătun prăpădit, patru colibe scuipate în nemărginire, pînă cînd, într-o bună zi, Dumnezeu a arătat cu degetul spre grămada asta de gunoi şi a hotărît că aici va fi Oraşul Sfînt. De atunci, în-

Scanned with OKEN Scanner

durerații vin aici cu miile. Încoace conduc toate drumurile martiriului și ale miracolelor. Lungile șiruri de zdrențăroși și de betegi, pelerini supți de oboseală și de nemîncare sosiți din întreaga Brazilie, au transformat Juazeiro în orașul cel mai bogat al sertonurilor nord-estice. În noul Ierusalim reinstaurator al credinței, memorie a celor uitați, busolă a celor rătăciți, modestul pîrîu Salgadinho se numește acum rîul Iordan. Înconjurat de preacucernice care înalță crucifixe sîngerînde de bronz, părintele Cícero anunță că Iisus stă să vină.

Părintele Cícero Romão Batista e stăpînul pămînturilor și al sufletelor. Acest salvator al naufragiaților din deșert, îmblînzitor de nebuni și de criminali, oferă copii femeilor sterpe, ploaie pămîntului însetat, lumină orbului, iar săracilor le dăruiește cîteva firimituri de pîine rămase de la masa lui. *(133)*

1926 / Juazeiro do Norte

Printr-o minune cerească, un bandit se transformă în căpitan

Cu focuri de armă și chiuituri, războinicii lui Lampião își vestesc sosirea. Dangăt de clopote și rachete colorate le urează bun-venit în Juazeiro. Peste platoșele de piele, cangaceiros poartă un arsenal complet și o pădure de medalii.

La picioarele statuii părintelui Cícero, părintele Cícero îl binecuvîntează pe șeful bandei. E lucru știut că banditul Lampião nu atacă niciodată casele care au atîrnat pe perete chipul părintelui Cícero, nici nu ucide pe nimeni dintre cei care se închină acestui sfînt făcător de atîtea și atîtea minuni.

În numele guvernului Braziliei, părintele Cícero îi acordă lui Lampião gradul de căpitan în armată, trei trese azurii pe fiecare umăr, și îi schimbă vechile puștoace Winchester cu impecabile carabine Mauser. Căpitanul Lampião promite că-i va distruge pe răzvrătiții locotenentului Luis Carlos Prestes, care cutreieră Brazilia predicînd democrația și alte asemenea idei diavolești; dar de cum iese din oraș, Lampião a și uitat de Coloana Prestes și se întoarce la obiceiurile lui dintotdeauna. *(120, 133 și 263)*

1926 / New York

Valentino

Aseară, într-o cîrciumă italienească, Rodolfo Valentino a căzut trăsnit în timpul unui banchet cu paste făinoase.

Pe toate cele cinci continente, milioane de femei au rămas văduve. Pe ecranele-altare ale cinematografelor-temple din toate satele și orașele lumii, ele îl adorau pe acest fin felin latin. Galopau o dată cu el spre oază, împinse de vîntul deșertului, intrau o dată cu el în tragice lupte cu tauri

Scanned with OKEN Scanner

sau în palate pline de mister, dansau pe podele ca oglinda şi se dezbrăcau în iatacurile prinţului hindus sau ale fiului şeicului ; privirea lui languroasă le străpungea ca un sfredel, iar ele se lăsau strivite în braţele lui, prăvălite în adînci culcuşuri de mătase.

El nici că avea habar. Valentino, zeul hollywoodian cu priviri ucigătoare, cel care fuma sărutînd şi primea o mie de scrisori de dragoste pe zi, era în realitate un bărbat care dormea singur şi o visa pe mama. *(443)*

1927 / Chicago

Louie

Locuia pe Perdido Street, în New Orleans, în adîncul celui mai adînc străfund, acolo unde morţii erau privegheaţi cu o farfurioară pe piept, pentru ca vecinii să arunce în ea cîţiva bănuţi şi să se poată plăti înmormîntarea. Acum însă moare ea, iar fiul ei Louie e bucuros să-i ofere frumoase funeralii, funeraliile de lux pe care ea le-ar fi visat la sfîrşitul unui vis în care Dumnezeu o făcea albă şi milionară.

Louis Armstrong a crescut hrănindu-se cu resturi şi cu muzică, pînă în ziua cînd a reuşit să fugă din New Orleans la Chicago. Singurul lui tovarăş de drum era o trompetă, iar singurul bagaj, un sandviş cu peşte. Au trecut cîţiva ani de atunci ; el s-a îngrăşat binişor, pentru că mănîncă în duşmănie, şi dacă acum s-ar întoarce în Sud poate că i s-ar permite să intre în cîteva dintre locurile interzise negrilor şi inaccesibile săracilor, putînd chiar să se plimbe pe aproape toate străzile, fără să rişte să fie expulzat. Louie e regele jazzului, iar lucrul acesta nu poate fi pus la îndoială de nimeni : trompeta lui şopteşte, bodogăne, geme, urlă ca un animal rănit şi rîde în hohote, bucurîndu-se nebuneşte de viaţa asta lipsită de noimă. *(105)*

1927 / New York

Bessie

Nimeni nu poate rămîne surd sau insensibil cînd femeia aceasta, cu vocea ei îngerească, începe să-şi cînte durerile. Plămîni ai nopţii adînci: Bessie Smith, imens de grasă, imens de neagră, îi blestemă pe banditii Creaţiei. Bluesurile ei sînt imnurile religioase ale femeilor negre, sărace şi beţive din mahalale şi vestesc detronarea albilor, a bărbaţilor şi a bogaţilor care umilesc lumea. *(165)*

1927 / Rapallo

Pound

Sînt douăzeci de ani de cînd Ezra Pound a plecat din America. Fiu de poeţi, părinte de poeţi, Pound caută sub soarele Italiei imagini noi,

Scanned with OKEN Scanner

demne să însoţească bizonii din Altamira, şi cuvinte necunoscute care să le vorbească zeilor mai bătrîni decît peştii.

Pe drum, se înşală în privinţa duşmanilor. *(261, 349 şi 437)*

1927 / Charlestown

„Frumoasă zi“,

spune guvernatorul statului Massachusetts.

La miezul nopţii, într-o luni din luna august, doi muncitori italieni se vor aşeza pe scaunul electric în Casa Morţii de la închisoarea oraşului Charlestown. Nicola Sacco, pantofar, şi Bartolomeo Vanzetti, vînzător de peşte, vor fi executaţi pentru crime pe care nu le-au comis.

Vieţile lui Sacco şi Vanzetti sînt în mîinile unui negustor care a cîştigat patruzeci de milioane de dolari vînzînd automobile Packard. Alvan Tufts Fuller, guvernator al statului Massachusetts, e un bărbat pricăjit aşezat în spatele unui birou masiv de lemn sculptat. El refuză să cedeze în faţa strigătelor de protest care se aud din cele patru puncte cardinale ale planetei. Crede cu onestitate în corectitudinea procesului şi în validitatea probelor ; în plus, crede că îşi merită moartea toţi blestemaţii de anarhişti şi străinii jegoşi care vin să-i distrugă ţara. *(162 şi 445)*

1927 / Araraquara

Mário de Andrade

dispreţuieşte servila, dulceaga şi grandilocventa cultură oficială, creează cuvinte invidioase pe farmecul muzicii, dar capabile să surprindă şi să redea Brazilia aşa cum e ea şi chiar să o mestece, fiindcă Brazilia e o gustoasă alună fierbinte.

În clipele de răgaz şi doar ca să se distreze, Mário de Andrade pune pe hîrtie vorbele şi faptele lui Macunaíma, erou fără nici un Dumnezeu, aşa cum le-a auzit din rostul auriu al unui papagal. După spusele papagalului, Macunaíma, negru şi urît, s-a născut în adîncul selvei. Pînă la şase ani n-a scos o vorbă, aşa era de leneş, interesîndu-l doar să decapiteze furnici, să-şi scuipe fraţii în faţă şi să-şi vîre mîna între picioarele cumnatelor. Aventurile pline de haz ale lui Macunaíma străbat toate timpurile şi spaţiile Braziliei, într-o imensă batjocură de care nu scapă nimeni şi nimic.

Macunaíma e mai adevărat decît autorul lui. Ca orice brazilian în carne şi oase, Mário de Andrade e plăsmuirea unei imaginaţii frenetice. *(23)*

1927 / Paris

Villa-Lobos

În urma trabucului enorm vine un nor de fum. Învăluit în el, vesel şi îndrăgostit, Heitor Villa-Lobos fluieră un cîntec hoinar.

Scanned with OKEN Scanner

În Brazilia, criticii din opoziţie spun că muzica lui trebuie interpretată de epileptici şi ascultată de paranoici, dar în Franţa e primit cu ovaţii. Presa pariziană îi aplaudă din toată inima armoniile curajoase şi viguroşul simţ naţional. Se publică articole despre viaţa maestrului. Un ziar povesteşte că într-o zi, pe cînd se plimba prin selva amazoniană cu o victrolă în braţe, ascultînd muzică de Bach, Villa-Lobos a fost prins de indienii antropofagi şi legat pe un grătar, unde mai-mai că l-au prăjit.

La una dintre petrecerile pe care Parisul i le oferă între un concert şi altul, o doamnă îl întreabă dacă a mîncat cumva carne crudă de om şi dacă i-a plăcut. *(280)*

1927 / Cîmpiile din Jalisco

În urma unei imense cruci de lemn

dau năvală călăreţii. În Jalisco şi în alte state mexicane, noii cruciaţi se ridică la luptă căutînd martiriul şi împărăţia cerului. Îl ovaţionează pe un Hristos Rege care, în locul cununei de spini, poartă pe cap o coroană împodobită cu nestemate, şi îl ovaţionează pe Papa, care nu vrea să renunţe la puţinele privilegii clericale care mai rămăseseră neştirbite în Mexic.

Ţăranii săraci au murit pe capete pentru o revoluţie care le promisese pămînt. Condamnaţi să trăiască murind, acum îşi pun moartea în slujba unei Biserici care le promite Cerul. *(297)*

1927 / San Gabriel de Jalisco

Un copil priveşte

Mamă-sa i-a acoperit ochii, ca să nu-şi vadă bunicul spînzurat de picioare. Mai apoi, mîinile mamei nu l-au lăsat să-şi vadă tatăl ciuruit de gloanţele tîlharilor şi unchii legănaţi de vînt, atîrnînd în vîrful stîlpilor de telegraf.

Acum, şi mamă-sa a murit sau poate că a obosit tot apărîndu-i ochii. Aşezat pe îngrăditura de piatră care şerpuieşte pe coline, Juan Rulfo contemplă cu ochi goi pămîntul lui aspru. Vede călăreţii, federali sau din Hristos Rege, totuna, apărînd din fum, iar în urma lor, în depărtare, un incendiu. Vede şirul de spînzuraţi, zdrenţe ciugulite de vulturi, şi mai vede un şir de femei în haine cernite.

Juan Rulfo e un copil de nouă ani înconjurat de năluci asemănătoare lui.

Aici n-a mai rămas nimic viu. Nu se mai aud alte glasuri decît urletele coioţilor, nici nu se mai poate respira alt aer decît vîntul negru care se ridică în vîrtejuri. Pe cîmpiile din Jalisco, viii sînt morţi care disimulează. *(48 şi 400)*

Scanned with OKEN Scanner

1927 / El Chipote

Războiul tigrilor şi al păsărilor

Cu cincisprezece ani în urmă, puşcaşii marini au debarcat pentru cîteva clipe în Nicaragua, *ca să apere vieţile şi proprietăţile cetăţenilor Statelor Unite,* şi au uitat să mai plece. Împotriva lor se ridică acum munţii din Nord. Pe aici, satele sînt rare ; dar cine nu devine soldat al lui Sandino se face spion sau mesager al lui. De la explozia care a aruncat în aer mina din San Albino şi de la prima bătălie, purtată în ţinutul Muy Muy, trupele eliberatoare cresc neîncetat.

Întreaga armată a Hondurasului stă la graniţă, pentru ca Sandino să nu primească arme pe rîu, dar gherilierii smulg puştile duşmanilor căzuţi şi gloanţele înfipte în copaci. Nu lipsesc nici machetele, bune pentru decapitat ; iar grenadele din cutii de conserve umplute cu cioburi, cuie, piuliţe şi dinamită provoacă o harababură de nedescris.

Avioanele nord-americane bombardează la nimereală, spulberînd cătune, iar puşcaşii marini bîntuie prin selvă, între prăpăstii şi ţancuri, arşi de soare, înecaţi de ploi, sufocaţi de praf, incendiind şi ucigînd tot ce le iese în cale. Pînă şi maimuţele aruncă în ei cu proiectile.

Lui Sandino i se oferă iertarea şi cîte zece dolari pentru fiecare zi scursă de cînd s-a răsculat. Căpitanul Hatfield îl îndeamnă să se predea. Din fortăreaţa El Chipote, pisc tainic învăluit în ceaţă, soseşte răspunsul : *Eu nu mă vînd, nici nu mă predau.* Şi salutul de rigoare : *Preaplecata dvs. slugă, care doreşte să vă aşeze într-un coşciug de toată frumuseţea împodobit cu mîndre buchete de flori.* Şi semnătura lui Sandino.

Soldaţii patrioţi muşcă asemenea tigrilor şi zboară aidoma păsărilor. Unde te-aştepţi mai puţin lovesc cu ghearele, salt de tigru năpustindu-se asupra duşmanului uriaş, şi înainte ca acesta să apuce măcar să reacţioneze lovesc pe la spate sau în flancuri şi cu un fîlfîit de aripi îşi iau zborul şi dispar. *(118 şi 361)*

1928 / San Rafael del Norte

Micuţa armată nebună

Patru avioane *Corsair* bombardează fortăreaţa lui Sandino de pe muntele El Chipote, asediată de puşcaşii marini. Zile şi nopţi la rînd, întreaga regiune se cutremură din temelii, gemînd sub bubuituri ; într-un tîrziu, invadatorii scot baionetele şi pornesc la atac împotriva tranşeelor de piatră din care ţevile puştilor se iţesc asemenea ţepilor unui arici zbîrlit. Eroica acţiune se termină fără morţi şi răniţi, pentru că atacanţii dau peste soldaţi de paie şi puşti de lemn.

Ziarele nord-americane se grăbesc să-şi informeze cititorii despre bătălia de la El Chipote. Nu suflă o vorbă despre faptul că puşcaşii marini au nimicit o legiune de momîi cu pălării cu boruri largi şi cu batiste roşnegre. În schimb, dau asigurări că Sandino însuşi figurează printre victime.

În îndepărtatul sătuc San Rafael del Norte, Sandino îşi ascultă oamenii cîntînd la lumina focurilor. Acolo află vestea propriei sale morţi:

Scanned with OKEN Scanner

— *Dumnezeu şi munţii aceştia sînt alături de noi. Şi, la urma urmelor, moartea nu e decît o clipă de durere.*

În lunile din urmă, în Nicaragua au sosit forţe proaspete : treizeci şi şase de vase de război şi şase mii de puşcaşi marini. Din cele şaptezeci şi cinci de bătălii, mai mari sau mai mici, cîte au avut loc, le-au pierdut aproape pe toate. De mai multe ori, naiba ştie cum, prada le-a scăpat din mîini.

Micuţa armată nebună, aşa numeşte poeta chiliană Gabriela Mistral oastea lui Sandino, pe războinicii zdrenţăroşi, îndrăzneţi şi poznaşi ca nimeni alţii. *(118, 361 şi 419)*

„Totul se împărţea frăţeşte"

Juan Pablo Ramírez : *Am făcut nişte păpuşi de paie şi le-am pus acolo. Am lăsat şi nişte crengi de copac cu pălării. Şi ne-a plăcut cum a ieşit... Şapte zile au tot zburat pe-acolo, trăgînd şi aruncînd cu bombe, şi eu credeam că o să fac pe mine de atîta rîs...*

Alfonso Alexander : *Cotropitorii erau elefantul, iar noi, şarpele. Ei erau nemişcarea, noi, mişcarea.*

Pedro Antonio Aráuz : *Yancheii mureau de mai mare mila, nesuferiţii. Asta fiindcă nu ştiau cum venea treaba cu munţii din ţara noastră.*

Sinforoso González Zeledón : *Pe noi ne ajutau ţăranii, munceau alături de noi, sufereau alături de noi.*

Cosme Castro Andino : *Noi eram fără soldă. Cînd ajungeam într-un sat şi ne dădeau de mîncare, o împărţeam între ei. Totul se împărţea frăţeşte. (236)*

1928 / Washington

Buletin de ştiri

În cadrul unei emoţionante ceremonii, zece ofiţeri de marină primesc la Washington Crucea de Merit *pentru servicii deosebite şi eroism extraordinar* în războiul purtat împotriva lui Sandino.

„The Washington Herald" şi alte ziare denunţă pe o întreagă pagină crimele *bandei de tîlhari*, ucigaşi de puşcaşi marini, şi publică documente de curînd sosite din Mexic. Documentele, impresionante prin greşelile de ortografie, ar dovedi că preşedintele mexican Calles îi trimite lui Sandino, prin intermediul diplomaţilor sovietici, arme şi propagandă bolşevică. Surse oficioase ale Departamentului de Stat sînt de părere că preşedintele Calles a început să-şi dea arama pe faţă, dovedindu-şi ideologia comunistă, în momentul cînd a mărit impozitele întreprinderilor nord-americane care operează în Mexic ; confirmarea deplină a venit în ziua în care guvernul lui a stabilit relaţii diplomatice cu Uniunea Sovietică.

Scanned with OKEN Scanner

Guvernul Statelor Unite avertizează că *nu va permite ca soldaţi ruşi şi mexicani să introducă sovietul în Nicaragua.* Purtătorii oficiali de cuvînt ai Departamentului de Stat declară că Mexicul *exportă bolşevismul.* După Nicaragua, următorul obiectiv al expansiunii sovietice în America Centrală ar fi Canalul Panamá.

Senatorul Shortdridge afirmă că cetăţenii Statelor Unite *merită tot atîta protecţie cît cei ai Romei antice,* iar senatorul Bingham declară : *Sîntem nevoiţi să acceptăm funcţia de poliţişti internaţionali.* Senatorul Bingham, arheolog renumit care în urmă cu şaisprezece ani a descoperit ruinele de la Machu Picchu din Peru, nu şi-a ascuns niciodată admiraţia faţă de opera indienilor morţi.

Din opoziţie, senatorul Borah neagă dreptul ţării sale de a acţiona ca cenzor în America Centrală, iar senatorul Wheeler sugerează guvernului să-i trimită pe puşcaşii marini la Chicago, şi nu în Nicaragua, dacă vrea într-adevăr să vîneze bandiţi. În ceea ce-l priveşte, periodicul „The Nation" e de părere că preşedintele Statelor Unite îl numeşte *bandit* pe Sandino judecînd aidoma regelui George al III-lea al Angliei, care îl considera *tîlhar* pe George Washington. *(39 şi 419)*

1928 / Managua

Portret al puterii coloniale

Pe hărţile după care copiii nord-americani învaţă geografie, Nicaragua figurează ca o pată colorată pe care stă scris : *Protectorat al Statelor Unite ale Americii.*

Atunci cînd Statele Unite au hotărît că Nicaragua nu se putea guverna singură, în regiunea ţărmului atlantic existau patruzeci de şcoli publice. Acum nu mai sînt decît şase. Puterea tutelară n-a construit nici un drum, nici o cale ferată, nici n-a fondat vreo universitate. În schimb, Nicaragua datorează acum mult mai mult decît datora înainte. Ţara ocupată suportă cheltuielile propriei sale ocupaţii; iar ocupanţii îşi continuă ocupaţia sub pretextul că asigură plata cheltuielilor pe care tot ei le generează.

Vămile Nicaraguei au încăput pe mîna băncilor nord-americane creditoare. Bancherii l-au desemnat pe nord-americanul Clifford D. Ham drept controlor al vămilor şi perceptor general. În plus, Clifford D. Ham mai este şi corespondent al agenţiei de ştiri United Press. Controlorul adjunct al vămilor şi perceptorul general adjunct, nord-americanul Irving Lindbergh, e corespondent al agenţiei de ştiri Associated Press. În felul acesta, Ham şi Lindbergh nu uzurpă doar taxele vamale ale Nicaraguei, ci şi informaţia. Ei şi nimeni alţii informează opinia publică internaţională despre nelegiuirile lui Sandino, *bandit criminal şi agent bolşevic.*

Un colonel nord-american conduce armata Nicaraguei, National Guard sau Garda Naţională, iar un căpitan, tot nord-american, se află în fruntea poliţiei nicaraguane.

Generalul nord-american Frank McCoy prezidează Junta Naţională a Alegerilor. Patru sute treizeci şi doi de puşcaşi marini prezidează urnele de vot, păzite de douăsprezece avioane ale Statelor Unite. Nicaraguanii

Scanned with OKEN Scanner

votează, nord-americanii aleg. Abia ales, noul președinte anunță că pușcașii marini vor rămîne în continuare în Nicaragua. Sărbătoarea civică de neuitat a fost organizată de generalul Logan Feland, comandantul forțelor de ocupație.

Generalul Feland, numai mușchi, numai sprîncene, își încrucișează picioarele pe birou. În legătură cu Sandino spune, nu înainte de a căsca plictisit :

— *O să cadă într-o zi și haimanaua asta. (39 și 419)*

1928 / Ciudad de México

Obregón

La ferma din Náinari, pe valea mexicană a rîului Yaqui, cîinii urlau ca scoși din minți.

— *Să tacă !* — a ordonat generalul Álvaro Obregón.

Dar cîinii au lătrat și mai tare.

— *Dați-le de mîncare !* — a ordonat generalul.

Dar cîinii nici nu s-au uitat la mîncare, continuînd zarva.

— *Aruncați-le carne proaspătă !*

Dar nici carnea proaspătă nu i-a putut face pe cîini să tacă. I-au bătut, dar nici așa n-au încetat urletele haitei.

— *Știu eu ce vor* — a spus atunci Obregón, resemnat.

Asta s-a întîmplat pe 17 mai. Pe 9 iulie, în Culiacán, Obregón stătea la umbra unor portocali și bea o răcoritoare de tamarind ; cînd au început să bată clopotele Catedralei, Chuy Andrade, poet și pe deasupra și beat, i-a spus :

— *Ciungule, pentru tine bat !*

A doua zi, în Escuinapa, după un festin cu tamales și creveți, Obregón se urca în tren, cînd Elisa Beaven, o bună prietenă de-a lui, l-a strîns în brațe și i-a cerut, cu vocea ei șăgalnică :

— *Nu te duce. Or să te omoare.*

Dar Obregón s-a urcat în tren și a venit în capitală. Obregón știuse să-și deschidă drum, cu împușcături și plecăciuni, pe vremea cînd gloanțele zumzăiau ca viespile, și fusese ucigaș de ucigași și învingător de învingători, cucerise putere, glorie și bani, fără să piardă decît mîna de care l-a văduvit Pancho Villa, așa că n-avea să se codească tocmai acum, cînd zilele îi erau numărate. Și-a văzut liniștit de drum, dar s-a întristat. Își pierduse, la urma urmelor, singura inocență : fericirea de a nu-și cunoaște propria moarte.

Astăzi, 17 iulie 1928, la două luni de cînd au urlat cîinii în Náinari, un fanatic din Hristos Rege îl ucide pe realesul președinte Álvaro Obregón într-un restaurant din Ciudad de México. *(4)*

1928 / Villahermosa

Spaima-preoților

De cum află de moartea lui Obregón, ciuruit de gloanțele unui ultracatolic, guvernatorul statului mexican Tabasco, Manuel Garrido, decre-

Scanned with OKEN Scanner

tează răzbunarea : ordonă demolarea catedralei pînă la ultima piatră, iar cu bronzul clopotelor ridică o statuie a defunctului.

Garrido consideră că religia catolică îi strînge pe muncitori în chingile fricii, terorizîndu-i cu pedeapsa focului veşnic : pentru ca libertatea să intre în Tabasco, spune Garrido, religia trebuie să iasă. Şi o scoate cu lovituri de picior : decapitează sfinţi, dărîmă biserici, smulge crucile din cimitire, îi obligă pe preoţi să se căsătorească şi dă nume noi tuturor locurilor cu nume din Scripturi. Capitala statului, San Juan Bautista, se va numi de acum Villahermosa. În cadrul unei ceremonii solemne, Garrido hotărăşte ca un taur de prăsilă să răspundă la numele de Episcop, iar pe un catîr să-l cheme Papa. *(283)*

1928 / La sud de Santa Marta

Bananizarea

Nu erau decît nişte cătune pierdute pe coastele Columbiei, un drum prăfos între rîu şi cimitir, un căscat între două aţipeli, cînd deodată dinspre mare a sosit trenul galben al companiei United Fruit. Tuşind şi fumegînd, trenul a străbătut mlaştinile şi şi-a deschis drum prin selvă, iar cînd a ieşit în lumina strălucitoare a anunţat cu un şuierat că epoca bananei se născuse.

Şi tot ţinutul s-a trezit transformat într-o imensă plantaţie. Ciénaga, Aracataca şi Fundación au căpătat telegraf, poştă şi străzi noi, cu săli de biliard şi cu bordeluri, iar ţăranii veneau cu miile, îşi lăsau catîrii legaţi de un stîlp şi se făceau muncitori.

Ani de zile, muncitorii aceştia au fost supuşi şi ieftini şi au retezat cu lovituri de machete buruieni şi ciorchini pentru mai puţin de un dolar pe zi şi au acceptat să trăiască în şoproane mizere şi să moară de paludism sau de tuberculoză. Apoi, au întemeiat un sindicat. *(186 şi 464)*

1928 / Aracataca

Blestem

Zăduf, toropeală şi năduf. Bananele putrezesc pe crengi. Boii dorm înjugaţi la carele goale. Trenurile, moarte pe ace, nu primesc nici un ciorchine. Şapte vase aşteaptă, ancorate la chei, în Santa Marta : în calele lor fără nici o fructă, ventilatoarele şi-au oprit zumzăitul.

Patru sute de grevişti au fost aruncaţi după gratii, dar greva continuă.

În Aracataca, United Fruit oferă un dineu în onoarea Şefului Civil şi Militar al regiunii. La desert, generalul Carlos Cortés Vargas îi blestemă pe muncitori, *răufăcători înarmaţi*, şi pe *agitatorii lor bolşevici* şi anunţă că a doua zi va pleca spre Ciénaga, în fruntea forţelor de ordine, ca să ia măsuri. *(93 şi 464)*

Scanned with OKEN Scanner

1928 / Ciénaga

Sacrificarea vitelor

În Ciénaga, marea își unduie valurile, iar vîntul flutură steagurile. Bărbați cu machete la brîu și femei încărcate de crătiți și de copii au venit aici de peste tot ; acum s-au așezat în jurul focurilor și așteaptă. Li s-a promis că în seara asta întreprinderea va semna acordul care va pune capăt grevei.

În locul reprezentantului companiei United Fruit sosește generalul Cortés Vargas. Și în locul acordului, le citește un ultimatum.

Mulțimea nu se mișcă din loc. De trei ori se aude goarna, în semn de avertisment.

Și deodată, o bubuitură grozavă despică lumea în două, iar mitralierele și carabinele încep să scuipe foc.

Un covor de morți acoperă piața. Soldații o mătură și o spală toată noaptea, în timp ce vasele aruncă hoiturile în largul mării ; în zori nu se mai întîmplă nimic.

— *În Macondo nu s-a întîmplat nimic, nici nu se întîmplă, nici nu se va întîmpla vreodată. (93 și 464)*

1928 / Aracataca

García Márquez

Se dezlănțuie urmărirea greviștilor răniți și ascunși. Sînt vînați ca iepurii, cu focuri de armă trase la grămadă din mersul trenului ; iar în gări sînt pescuiți cei căzuți în plasă. În Aracataca, într-o singură noapte, sînt capturați o sută douăzeci. Soldații îl trezesc pe preot și îi smulg cheia cimitirului. În izmene, tremurînd, preotul ascultă împușcăturile.

Nu departe de cimitir, un copil orăcăie în leagăn.

Vor trece anii, iar copilul acesta va dezvălui lumii tainele ținutului care a fost atacat de molima uitării și a pierdut numele lucrurilor. Va descoperi pergamentele care povestesc că muncitorii au fost uciși în piață și că aici Mamá Grande e stăpîna vieților și a moșiilor, a ploilor care au căzut și a celor care vor mai cădea, și că între o ploaie și alta. Frumoasa Remedios se urcă la cer, iar în aer se întîlnește cu un înger bătrîn și jumulit care se prăbușește în cotețul găinilor. *(187 și 464)*

1928 / Bogotá

Buletin de știri

Presa informează despre evenimentele recente din zona bananieră. După sursele oficiale, nelegiuirile greviștilor s-au soldat cu patruzeci de plantații incendiate, treizeci și cinci de mii de metri de fir telegrafic distruși și opt muncitori uciși pe cînd încercau să atace armata.

Scanned with OKEN Scanner

Președintele republicii îi acuză pe greviști de trădare și de perfidie. *Cu pumnalul lor înveninat, au străpuns inima iubitoare a Patriei,* declară el. Prin decret, președintele îl desemnează drept director al Poliției Naționale pe generalul Cortés Vargas și anunță avansări în grad și recompense pentru ceilalți ofițeri participanți la evenimentele notorii.

Într-un spectaculos discurs, tînărul legislator liberal Jorge Eliécer Gaitán contrazice versiunea oficială și condamnă purtarea armatei columbiene, care a comis un măcel îndeplinind ordinele unei ambasade străine. United Fruit Company, care, după părerea lui Gaitán, a condus masacrarea muncitorilor, a redus plata zilei de muncă după înăbușirea grevei. United Fruit plătește zilele de muncă nu în bani, ci în cupoane. Legislatorul mai subliniază că întreprinderea exploatează pămînturi dăruite de statul columbian și e scutită de impozite. *(174 și 464)*

1929 / Ciudad de México

Mella

Dictatorul din Cuba, Gerardo Machado, ordonă uciderea lui. Julio Antonio Mella e un simplu student exilat în Mexic, care își consumă ardoarea trăgînd mîța de coadă și publicînd, pentru cîțiva cititori, articole îndreptate împotriva rasismului și a colonialismului mascat ; dar dictatorul nu greșește cînd îl consideră cel mai periculos dușman al său. Machado l-a luat în vizor de pe vremea cînd discursurile scînteietoare ale lui Mella înfiorau studențimea din Havana. Mella se înfierbînta denunțînd dictatura și bătîndu-și joc de decrepitudinea universității cubaneze, care e o fabrică de profesioniști cu mentalitate de mănăstire spaniolă din vremurile coloniale.

Într-o seară, în timp ce se plimbă la braț cu tovarășa lui, Tina Modotti, asasinii îl lichidează pe Mella cu focuri de armă.

Tina țipă, dar nu varsă o lacrimă în fața trupului prăbușit.

Tina plînge mai tîrziu, cînd ajunge acasă, în zori, și vede papucii lui Mella, goi, așteptîndu-l, parcă, sub pat.

Pînă în urmă cu cîteva ore, femeia aceasta era atît de fericită, că se simțea invidioasă pe sine însăși. *(290)*

1929 / Ciudad de México

Tina Modotti

Guvernul cubanez n-are nici un amestec, afirmă ziarele mexicane de dreapta. Mella a fost victima unei crime pasionale, *spună ce-o spune jidovimea bolșevismului moscovit.* Presa mai dezvăluie faptul că Tina Modotti, *femeie a cărei decență trebuie pusă la îndoială,* a reacționat cu răceală în fața tragicului episod și că mai apoi, în declarațiile făcute poliției, s-a încurcat în contradicții suspecte.

Tina, fotografă italiană, a știut să pătrundă adînc în inima Mexicului în puținii ani de cînd trăiește aici. Fotografiile ei sînt o oglindire gran-

Scanned with OKEN Scanner

dioasă a lucrurilor simple din viaţa de zi cu zi şi a oamenilor simpli care muncesc aici cu braţele.

Adevărata ei vină e libertatea. Trăia singură cînd l-a descoperit pe Mella, amestecat în mulţimea care manifesta pentru Sacco şi Vanzetti şi pentru Sandino, şi s-a unit cu el fără cununii. Înainte, fusese actriţă la Hollywood, model şi amantă a artiştilor ; şi nu e bărbat pe lume care să nu fie cuprins de neastîmpăr la simpla ei vedere. E vorba prin urmare de o femeie pierdută — şi colac peste pupăză, străină şi comunistă. Poliţia distribuie fotografii care îi arată frumuseţea de neiertat, în timp ce se pornesc formalităţile pentru a o expulza din Mexic. *(112)*

1929 / Ciudad de México

Frida

Tina Modotti nu e singură în faţa inchizitorilor. O însoţesc, de-o parte şi de alta, tovarăşii ei Diego Rivera şi Frida Kahlo : imensul Budha pictor şi micuţa lui Frida, pictoriţă şi ea, cea mai bună prietenă a Tinei, care seamănă cu o misterioasă prinţesă orientală, dar e mai spurcată la gură şi dă pe gît mai multă tequila decît un cîntăreţ din Jalisco.

Frida rîde în hohote şi pictează splendide uleiuri pe pînză din ziua cînd a fost condamnată la veşnice dureri.

Prima durere coboară adînc, în copilărie, cînd părinţii ei au îmbrăcat-o în îngeraş, iar ea a vrut să-şi ia zborul cu aripi de paie ; dar netămăduita rană a căpătat-o într-un accident de stradă, cînd un fier de la tramvai i-a străpuns trupul, dintr-o parte într-alta, ca o lance, şi i-a zdrobit oasele. De atunci, Frida e o durere care supravieţuieşte. A fost operată, în zadar, de mai multe ori, iar în patul de spital a început să-şi picteze autoportretele, omagii desperate aduse vieţii care i-a mai rămas. *(224 şi 444)*

1929 / Capela

Lampião

Banda cea mai celebră din nord-estul Braziliei ia cu asalt orăşelul Capela. Căpetenia Lampião, bărbatul care nu zîmbeşte niciodată, fixează un preţ rezonabil de răscumpărare. Face o reducere, fiindcă regiunea e lovită de secetă. În timp ce notabilităţile locale strîng banii, el se plimbă pe străzi. Toată lumea îl urmează. Crimele lui îngrozitoare i-au atras admiraţia generală.

Lampião, regele chior, stăpîn peste bărăganuri, străluceşte în soare. Îi sclipesc ochelarii cu rame de aur, care îi dau un aer de profesor distrat, şi îi sclipeşte pumnalul lung cît o spadă. În fiecare deget îi luceşte un inel cu diamante, iar pe frunte, lire sterline cusute de basma.

Lampião intră la cinematograf, unde rulează un film al lui Janet Gaynor. Seara cinează la hotel. Telegrafistul oraşului, aşezat lîngă el, gustă din fiecare fel de mîncare. Apoi, în timp ce citeşte *Viaţa lui Iisus,*

Scanned with OKEN Scanner

de Ellen G. White, Lampião trage o dușcă. Își termină ziua la bordel. O alege pe cea mai grasă, o anume Enedina. Cu ea își petrece toată noaptea. În zori, Enedina e deja faimoasă. Ani de zile de-acum înainte bărbații vor face coadă în fața ușii ei. *(120 și 348)*

1929 / Atlantic City

Trustul crimei

Drojdia societății nord-americane, organizată acum, își ține primul congres național în saloanele hotelului President. La eveniment asistă reprezentanți calificați ai bandelor de gangsteri din principalele orașe.

Ramuri de măslin, un drapel alb : congresul hotărăște ca bandele rivale să nu se mai omoare între ele și decretează amnistia generală. Pentru a garanta pacea, fruntașii industriei crimei urmează bunul exemplu al industriei petroliere. Procedînd asemenea companiilor Standard Oil și Shell, gangsterii preaputernici își împart piețele, fixează prețuri și se pun de acord pentru a elimina concurența bandelor mici și mijlocii.

În anii din urmă, industriașii crimei și-au diversificat activitățile și au modernizat metodele de organizare a muncii. Acum nu mai practică doar extorsiunea, asasinatul, proxenetismul și contrabanda : s-au îmbogățit cu mari distilerii, hoteluri, cazinouri, bănci și supermagazine. Utilizează ultimele modele de mitraliere și de mașini de calculat. Ingineri, economiști și experți în publicitate conduc echipele tehnice, care evită risipirea resurselor și asigură creșterea continuă a cîștigurilor.

Al Capone prezidează consiliul de conducere al celei mai lucrative societăți anonime din cîte acționează în branșă. Cîștigul lui se ridică la o sută de milioane de dolari pe an. *(335)*

1929 / Chicago

Al Capone

Zece mii de studenți scandează numele lui Al Capone pe terenul de sport al Universității Northwestern. Popularul Capone salută mulțimea cu ambele mîini. Douăsprezece gorile îi asigură securitatea. La ieșire îl așteaptă un Cadillac blindat. Capone are un trandafir la butonieră și cravata prinsă cu un diamant, dar pe dedesubt poartă vestă de oțel, iar inima îi bate lipită de un pistol 45.

E un idol. Nimeni nu le asigură atîtea cîștiguri pompelor funebre, florăriilor și croitoreselor care stopează cu fire invizibile hainele ciuruite de gloanțe ; în plus, îi plătește cu generozitate pe polițiștii, judecătorii, legislatorii și primarii care lucrează pentru el. Exemplar tată de familie, Capone detestă fusta scurtă și machiajul și consideră că locul femeii e la bucătărie. Patriot înflăcărat, și-a împodobit biroul cu portretele lui George Washington și Abraham Lincoln. Profesionist cu renume, oferă cele mai

Scanned with OKEN Scanner

bune servicii de spargere a grevelor, ciomăgire a muncitorilor şi trimitere a răzvrătiţilor pe lumea cealaltă. E în permanenţă pregătit să facă faţă pericolului roşu. *(335)*

Al Capone cheamă la defensivă în faţa pericolului comunist

Bolşevismul bate la uşile noastre. Nu trebuie să-l lăsăm să intre. Trebuie să rămînem uniţi şi să ne apărăm cu hotărîre. America trebuie să rămînă teafără şi nepervertită. Trebuie să-i apărăm pe muncitori de presa roşie şi de perfidia roşie şi să ne îngrijim ca minţile lor să rămînă sănătoase... (153)

1929 / New York

Euforia

Bărbatul pe care nu-l cunoaşte nimeni, cartea lui Bruce Barton care situează Cerul pe Wall Street, are milioane de cititori. După părerea autorului, Iisus din Nazaret a întemeiat lumea modernă a afacerilor. Iisus a fost un industriaş cuceritor de pieţe, dotat cu un genial simţ al publicităţii, bine secondat de doisprezece vînzători după chipul şi asemănarea lui.

Capitalismul crede cu habotnicie în propria-i nemurire. Care cetăţean nord-american nu se simte un ales ? Bursa e un cazinou la care joacă toată lumea şi nu pierde nimeni. Prosperitatea vine de la Dumnezeu. Industriaşul Henry Ford ar vrea să nu doarmă niciodată, ca să cîştige şi mai mulţi bani. *(2 şi 304)*

Din Manifestul Capitalist al lui Henry Ford, fabricant de automobile

Bolşevismul a eşuat pentru că este şi împotriva naturii şi a moralei. Sistemul nostru rămîne în picioare...

Nu poate exista o idee mai absurdă, nici vreun mai rău serviciu făcut omenirii în general decît insistenţa asupra faptului că toţi oamenii sînt egali...

Banul se prezintă ca un rezultat firesc al serviciului. Şi e absolut necesar să ai bani. Dar noi nu trebuie să uităm că scopul banilor nu este leneveala, ci prilejul de a realiza mai multe servicii. În mintea mea nimic nu este mai demn de dispreţ decît o viaţă de leneveală. Nimeni dintre noi nu are dreptul să lenevească. În civilizaţie nu e loc pentru trîndavi...

În prima noastră reclamă arătam utilitatea automobilului. Am spus : „Auzim adesea vechiul proverb — timp înseamnă bani — şi totuşi puţini sînt oamenii de afaceri şi profesioniştii care dovedesc prin acţiunile lor că sînt într-adevăr convinşi de acest adevăr..." (168)

Scanned with OKEN Scanner

1929 / New York

Criza

Speculaţiile o iau înaintea producţiei, producţia înaintea consumului şi totul creşte în ritm ameţitor pînă cînd, deodată, izbucneşte criza. Prăbuşirea Bursei din New York reduce la cenuşă, într-o singură zi, cîştiguri de ani de zile. Cît ai bate din palme, acţiunile cele mai bine cotate se prefac în hîrtii cu care nu merită nici măcar să ambalezi peştele.

Cotele cad în picaj şi tot în picaj scad preţurile şi salariile. Tot în picaj se aruncă de pe acoperişuri şi oamenii de afaceri. Fabricile şi băncile îşi închid porţile ; fermierii se ruinează. Muncitorii fără lucru îşi dezmorţesc mîinile în faţa focurilor de gunoaie şi mestecă bucăţi de cauciuc pentru a-şi amăgi, dacă nu burta, măcar gura. Cele mai mari întreprinderi se năruie ; pînă şi Al Capone se prăbuşeşte, fără să se mai ridice. *(2 şi 304)*

1930 / La Paz

Emoţionanta aventură a Prinţului de Wells printre sălbatici

Prăbuşirea Bursei din New York trage după ea cîteva guverne. Preţurile internaţionale sînt la pămînt şi o dată cu ele se prăbuşesc, unul după altul, diferiţi preşedinţi civili din America Latină, pene desprinse din aripile acvilei ; şi se nasc noi dictaturi, pentru a înfometa foamea.

În Bolivia, preţul de batjocură al cositorului îl doboară pe preşedintele Hernando Siles şi îl aşază în locul lui pe un general uns de Patiño, regele minelor. Gloata însoţeşte răzmeriţa militarilor. Tîlharii iau cu asalt palatul cîrmuirii, cu permis de jaf. În harababura creată dispar fără urmă mobile, covoare, tablouri, totul : pînă şi sălile de baie, cu latrine, căzi şi robinete.

Zilele acestea, Bolivia e vizitată de Prinţul de Wells. Poporul aşteaptă un prinţ ca-n poveşti, călare pe un cal alb, încins cu sabie şi cu plete aurii fluturînd în vînt, dar e cuprins de decepţie cînd îl vede pe domnul cu joben şi cu baston coborînd scările vagonului cu un aer obosit.

Seara, noul preşedinte oferă un banchet în palatul devastat. La desert, tocmai cînd să înceapă discursurile, Alteţa Sa şopteşte cîteva cuvinte dramatice la urechea interpretului, care le transmite aghiotantului, care le transmite preşedintelui. Preşedintele se schimbă la faţă. Piciorul prinţului loveşte nervos podeaua. Dorinţele lui sînt ordin ; dar în palat n-are nici unde, nici cum. Fără să-şi piardă cumpătul, preşedintele desemnează un alai, în frunte cu ministrul afacerilor externe şi cu comandantul suprem al forţelor armate.

Mîndrul alai, împodobit cu jobene şi panaşe, îl însoţeşte pe prinţ, cu paşi demni, dar grăbiţi, aproape fugind, prin Piaţa Armelor. Cînd ajung la colţ, intră cu toţii în hotelul Paris. Ministrul afacerilor externe deschide uşa de la Bărbaţi, poftindu-l pe moştenitorul coroanei imperiale britanice. *(34)*

Scanned with OKEN Scanner

1930 / Buenos Aires

Yrigoyen

În prăpastia crizei mondiale se prăbuşeşte şi preşedintele argentinian Hipólito Yrigoyen. A fost condamnat de scăderea vertiginoasă a preţului cărnii şi grîului.

Tăcut şi singur, Yrigoyen asistă la sfîrşitul puterii sale. Din alt timp, de pe altă lume : moşneagul ăsta încăpăţînat refuză să folosească telefonul, n-a intrat niciodată într-un cinematograf, n-are încredere în automobile şi nu dă doi bani pe avioane. A cucerit poporul fără discursuri, stînd de vorbă în tihnă şi convingîndu-l pe fiecare în parte. Acum îl blestemă tocmai cei care ieri îi scoteau caii de la trăsură în dorinţa de a-l trage cu forţa muşchilor lor. Mulţimea îi aruncă mobila în stradă.

Lovitura militară care-l doboară pe Yrigoyen a fost pregătită, la focul crizei subite, în saloanele de la Jockey Club şi de la Cercul Militar. Plăpîndul patriarh, scîrţîind din toate încheieturile lui reumatice, şi-a pecetluit singur soarta refuzînd să predea petrolul argentinian companiilor Standard Oil şi Shell ; şi, colac peste pupăză, a vrut să înfrunte catastrofa preţurilor făcînd comerţ cu Uniunea Sovietică.

— *A venit încă o dată, spre binele lumii, vremea spadei* — proclamase poetul Leopoldo Lugones, vestind era militară în Argentina.

În plină rebeliune militară, tînărul căpitan Juan Domingo Perón vede ieşind în fuga mare din palatul guvernului un entuziast care strigă :

— *Trăiască patria ! Trăiască revoluţia !*

Entuziastul are un drapel argentinian înfăşurat sub braţ. Învelită în steag, duce maşina de scris pe care tocmai a furat-o. *(178, 341 şi 365)*

1930 / Paris

Ortiz Echagüe, ziarist, comentează prăbuşirea preţului cărnii

Ori de cîte ori mă întorc de la Buenos Aires, argentinienii din Paris mă întreabă :

— *Ce mai fac vacile ?*

Ca să-ţi dai seama de importanţa vacilor argentiniene trebuie să vii la Paris.

Azi-noapte, la „Pintenul" — un cabaret din Montmartre unde tineretul argentinian îşi face dura ucenicie a vieţii — cîţiva vecini de masă m-au întrebat cu familiaritate, pe cînd mijea de ziuă :

— *Ei, ia spune, pe-acolo cum le mai merge vacilor ?*

— *Sînt la pămînt — le-am răspuns eu.*

— *Şi n-or să se mai ridice ?*

— *Cam greu.*

— *Dumneata n-ai vaci ?*

Eu mi-am pipăit maşinal buzunarele şi am răspuns că nu.

— *Nici nu ştii, prietene, cît eşti de norocos !*

Scanned with OKEN Scanner

În momentul acela, trei concertine au început să-şi plîngă melancolia şi ne-au întrerupt dialogul.

— Ce mai fac vacile ? — m-au întrebat maîtres d'hôtel şi muzicanţi, florărese şi chelneri, balerine palide, portari plini de fireturi, harnici chasseurs şi, mai ales, femei boite, sărmanele femei încercănate şi anemice... (325)

1930 / Avellaneda

Vaca, spada şi crucea

formează sfînta treime a puterii în Argentina. Ucigaşii năimiţi de Partidul Conservator ocrotesc altarul.

În plin centru al Buenos Airesului, pistolarii cu mănuşi albe se folosesc de legi şi decrete, în loc de mitraliere, pentru a-şi duce la bun sfîrşit asalturile. Experţii în dubla contabilitate şi în morala dublă nu jefuiesc folosindu-se de şperacle ; nu degeaba şi-au luat ei licenţele : cunosc la perfecţie combinaţiile secrete, aşa că pot deschide fără probleme toate seifurile ţării. Dar pe celălalt mal al rîului Riachuelo, în Avellaneda, Partidul Conservator practică politica şi afacerile cu pistolul în mînă.

Don Alberto Barceló, senator al naţiunii, taie şi spînzură de pe tronul lui din Avellaneda. Şiruri-şiruri de paria vin să primească de la don Alberto un bănuţ, un sfat părintesc şi o îmbrăţişare dătătoare de speranţe. Fratele său, Enrique Ciungul, se ocupă de bordeluri. Don Alberto răspunde de tripouri şi de pacea socială. Fumează cu jarul în gură şi spionează lumea printre pleoapele umflate. Băieţii lui sparg greve, dau foc bibliotecilor, distrug tipografiile şi îi trimit pe lumea cealaltă pe sindicalişti, pe evrei şi pe toţi cei care uită să plătească şi să se supună în vremurile acestea de criză, atît de propice dezordinii. Apoi, drăguţul de don Alberto le dăruieşte orfanilor o sută de pesos. *(166 şi 176)*

1930 / Castex

Ultimul gaucho răzvrătit

din nemărginirea pampei argentiniene se numeşte Bairoletto şi e fiul unor plugari veniţi din Italia. Tîlharul s-a nenorocit de foarte tînăr, cînd i-a înfipt un glonte în frunte unui poliţist care îl umilise, aşa că nu i-a rămas altceva de făcut decît să-şi petreacă nopţile sub cerul liber. În pustietăţile bătute de vînt apare şi dispare, ca un fulger sau ca o piază rea, călare pe murgul lui care sare gardurile din şapte rînduri de sîrmă ghimpată de parcă nici n-ar exista. Săracii îl ocrotesc, iar el are grijă să-i răzbune, pedepsindu-i pe cei puternici, care îi supără şi le înghit pămînturile. La fiecare asalt, Bairoletto desenează cu focuri de armă un B pe aripile morilor de pe moşii şi împrăştie pamflete anarhiste care vestesc revoluţia. *(123)*

Scanned with OKEN Scanner

1930 / Santo Domingo

Uraganul

lovește mugind, zdrobește navele de chei, ia podurile pe sus, smulge copacii din rădăcină și îi ridică în aer ; ca niște securi nebune, prin văzduh zboară acoperișuri de tablă, decapitînd oamenii. Insula aceasta e devastată de vînturi, împușcată de fulgere, înecată de puhoaiele ploii și ale mării. Uraganul se năpustește, răzbunîndu-se sau împlinind un blestem grozav, căci Republica Dominicană pare a fi fost condamnată să plătească, ea singură, toate datoriile planetei.

Apoi, cînd trece uraganul, se înteţesc focurile. O mulţime de cadavre și de ruine trebuie arse înainte ca molimele să lichideze și puţinul care a mai rămas în viaţă sau în picioare. Timp de o săptămînă, un nor imens de fum negru plutește deasupra oraşului Santo Domingo.

Așa se scurg primele zile ale guvernării generalului Rafael Leónidas Trujillo, care a venit la putere în ajunul ciclonului, adus de nu mai puţin catastrofala prăbușire a preţului internaţional al zahărului. *(60 și 101)*

1930 / Ilopango

Miguel la douăzeci și cinci de ani

Tot criza doboară la pămînt și preţul cafelei. Boabele putrezesc pe crengi ; un miros dulceag, de cafea putrezită, stăruie în aer. În toată America Centrală, moșierii aruncă peonii pe drumuri. Puţinii peoni care mai au de lucru primesc raţii de porci.

În plină criză se naște Partidul Comunist din El Salvador. Miguel e unul dintre întemeietorii lui. Maistru pantofar, Miguel lucrează pe sărite : azi aici, mîine dincolo. Poliţia e pe urmele lui. El agită lumea, recrutează oameni, se ascunde și fuge.

Într-o dimineaţă se apropie, deghizat, de propria sa casă. O vede nepăzită. Își aude copilul plîngînd și intră. Copilul e singur și ţipă cît îl ţin plămînii. Miguel începe să-i schimbe scutecele, dar cînd ridică privirea descoperă pe fereastră că agenţii îi înconjoară casa :

— *Scuzaţ'* — îi spune răhăţitului și-l lasă schimbat doar pe jumătate. Sare ca o pisică și reușește să se strecoare printr-o spărtură a acoperișului prăpădit, chiar în momentul cînd se aud primele împușcături.

Și astfel are loc a patra naștere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea douăzeci și cinci de ani. *(126 și 404)*

1930 / New York

Viaţa de toate zilele în timpul crizei

Criza îi trezește cu ghionturi pe nord-americani. Catastrofa de la Bursa de Valori new-yorkeză a întrerupt Visul Măreţ care promitea să

Scanned with OKEN Scanner

umple toate buzunarele cu bani, toate cerurile cu avioane, toate drumurile cu automobile şi toate oraşele cu zgîrie-nori.

Pe piaţă, nimeni nu mai vinde optimism. Moda se întristează. Feţe lungi, rochii lungi, păr lung : a trecut nebunul deceniu trei şi o dată cu el s-a terminat cu picioarele expuse vederii şi cu pieptănătura scurtă a femeilor.

Consumul de toate cele scade vertical. Nu cresc decît vînzările de ţigări, horoscoape şi becuri de douăzeci şi cinci de waţi, care dau o lumină firavă, dar consumă puţin.

Hollywoodul pregăteşte filme despre monştri dezlănţuiţi, King Kong, Frankenstein, la fel de inexplicabili ca şi economia, la fel de inevitabili ca şi criza, care seamănă groaza pe străzile oraşelor. *(15 şi 331)*

1930 / Achuapa

Steagul roş-negru flutură pe înălţimi

Nicaragua, ţară condamnată să producă deserturi ieftine, banane, cafea şi zahăr, continuă să strice digestia clienţilor ei.

Căpetenia sandinistă Miguel Ángel Ortez sărbătoreşte sfîrşitul de an anihilînd o patrulă de puşcaşi marini în rîpele noroioase din Achuapa. În aceeaşi zi, altă patrulă e încolţită pe marginea unei prăpăstii şi cade în apropiere de Ocotal.

În zadar încearcă invadatorii să învingă prin înfometare, dînd foc fermelor şi culturilor. Multe familii iau drumul munţilor, rătăcind lipsite de apărare ; în urmă lasă nori de fum şi animale spintecate cu baioneta.

Ţăranii cred că Sandino ştie să cheme curcubeul. Curcubeul vine spre el şi se face mic, mic de tot, pentru ca Sandino să-l poată lua în palmă. *(118 şi 361)*

1931 / Bocay

Ce speră speranţa

La lumina aşchiilor de *ocote* * plăcut mirositoare, Sandino pune pe hîrtie ordine şi scrisori. Scrie de asemenea informări, care vor fi citite cu voce tare în tabere, despre situaţia politică şi militară din Nicaragua *(Ca o rachetă o să plece în curînd duşmanul...)*, manifeste în care îi condamnă pe trădători *(Singurul locşor unde vor reuşi să se aciueze va fi la şapte coţi sub pămînt...)* şi profeţii care anunţă că în curînd vor răsuna peste tot sunete de trîmbiţe chemînd la război împotriva opresorilor şi că mai curînd sau mai tîrziu Judecata Finală va pune capăt nedreptăţii, pentru ca lumea să fie, în sfîrşit, ceea ce a vrut să fie pe cînd încă nu era. *(237)*

* *Ocote* (Mex.) O specie de pin.

Scanned with OKEN Scanner

Sandino îi scrie unuia dintre ofiţerii lui : „Nici n-o să putem umbla de atîtea flori“

Dacă ţi-e somn, foame sau teamă, cere-i Domnului să te întărească... Dumnezeu ne va dărui şi această nouă victorie, care va fi definitivă, pentru că sînt sigur că după această luptă nu va mai fi ce-a fost, iar dumneavoastră veţi rămîne acoperiţi de glorie ! Cînd vom intra în Managua, nici n-o să putem umbla de atîtea flori... (361)

1931 / Bocay

Santos López

Cine intră în armata de eliberare capătă dreptul de a i se spune *frate*. Bani, nu capătă. Nici un ban, niciodată. Trebuie să-şi cîştige singur puşca, în luptă, şi poate o uniformă a vreunui puşcaş marin ucis, după ce-şi scurtează mult pantalonii, sumeţindu-i.

Santos López e alături de Sandino din prima zi. De la opt ani munceşte ca peon pe moşii. Cînd cu răscoala de la mina San Albino, avea doisprezece ani. În trupele patriotice a fost sacagiu, mesager şi spion printre duşmanii beţi sau distraţi şi împreună cu alţi băieţandri de vîrsta lui s-a specializat în ambuscade şi în hărmălaia produsă de conserve şi petarde, pentru ca o mînă de oameni să pară o armată.

În ziua în care Sandino îl face colonel, Santos López împlineşte şaptesprezece ani. *(236, 267 şi 361)*

1931 / Bocay

Tranquilino

În arsenalul rahitic al lui Sandino n-o să găseşti armă mai bună decît mitraliera Browning de ultimul tip, pescuită dintr-un avion nord-american doborît cu focuri de puşcă.

În mîinile lui Tranquilino Jarquín, Browningul trage şi cîntă.

Tranquilino e bucătar şi artilerist cîntăreţ. Cînd rîde, îşi dezveleşte un dinte, iar pălăria îi e împodobită cu o orhidee ; în timp ce amestecă în oloiul aburind, sărac în carne, dar nu şi în arome, dă pe gîtlej cîte o duşcă zdravănă de rom.

În armata lui Sandino băutura e interzisă, dar Tranquilino are voie. Mult i-a mai trebuit pînă să dobîndească privilegiul acesta, pînă să-l convingă pe general. Fără cîteva înghiţituri, artistul acesta al polonicului şi al trăgaciului nu e în apele lui. Cînd îl supun la dietă cu apă, mîncărurile îi ies fără gust, iar împuşcăturile îşi greşesc ţinta şi nu mai vor să cînte. *(236 şi 393)*

Scanned with OKEN Scanner

1931 / Bocay

Cabrerita

Tranquilino face mitraliera să cînte, iar Pedro Cabrerita, goarna. Browningul lui Tranquilino cîntă cu rafale tangouri, marşuri şi *corridos* ; goarna lui Cabrerita şopteşte mîngîieri drăgăstoase şi proclamă fapte de vitejie.

Cabrerita se preface în statuie şi închide ochii sărutîndu-şi trompeta îngerească. În zori el îi trezeşte pe soldaţi, iar seara îi adoarme, suflînd încetişor şi lungind notele.

Muzicant şi poet, îndrăgostit şi dansator, Cabrerita e asistentul lui Sandino de cînd a început războiul. Natura i-a dăruit un metru şi jumătate în înălţime şi şapte neveste. *(393)*

1931 / Hanwell

Cîştigătorul

Charlot Vagabondul vizitează şcoala Hanwell. Umblă într-un picior, de parcă ar patina ; se trage de ureche, iar din ureche îi ţîşneşte o şuviţă de apă. Sute de copii, orfani, săraci sau abandonaţi, rîd în hohote.

Cu treizeci şi cinci de ani în urmă, Charles Chaplin era unul dintre copiii aceştia. Acum recunoaşte scaunul pe care se aşeza şi colţul lugubrului gimnaziu unde a fost pedepsit cu o nuia de mesteacăn. Pe vremea aceea, cînd fugea la Londra, în vitrine abureau antricoatele de porc şi cartofii aurii fierţi în zeamă de carne : nările lui Chaplin încă mai păstrează aromele acelea care treceau prin sticlă, bătîndu-şi joc de el. În memorie i-au mai rămas gravate şi preţurile altor mîncăruri imposibile : o ceaşcă de ceai, o jumătate de penny ; o porţie de scrumbie, un penny ; o prăjitură, doi penny.

Cu douăzeci de ani în urmă, a plecat din Anglia pe un vas de vite, iar acum s-a întors transformat în bărbatul cel mai celebru din lume. Un roi de ziarişti îl urmăreşte ca o umbră şi oriunde s-ar duce întîlneşte oameni dornici să-l vadă şi să-l atingă. Poate face tot ce-i pofteşte inima. În plină euforie a cinematografului sonor, filmele lui mute au un succes nimicitor. Acum poate cheltui cît pofteşte, cu toate că nu pofteşte niciodată. În filme, Charlot Vagabondul, sărmană frunză în vînt, ignoră banii ; dar în realitate, Charles Chaplin, care transpiră milioane, se îngrijeşte de fiecare cent şi nu se poate uita la un tablou fără să-i calculeze preţul. Niciodată nu i se va întîmpla ceea ce i se întîmplă lui Buster Keaton, care are buzunarele sparte şi risipeşte tot ce cîştigă. *(121 şi 383)*

1932 / Hollywood

Perdantul

Buster Keaton soseşte la studiourile întreprinderii Metro cu ore întregi întîrziere, tîrîndu-şi mahmureala după beţia din noaptea prece-

Scanned with OKEN Scanner

dentă, cu ochii înfierbîntaţi, cu limba ca plumbul, cu muşchi de cîrpă, şi doar Dumnezeu ştie cum de mai reuşeşte să execute piruetele de paiaţă şi să recite glumele idioate prevăzute în scenariu.

Acum, filmele sînt sonore, iar Keaton nu mai are voie să improvizeze. Nu mai poate nici să repete filmările, căutînd clipa fugară în care poezia întîlneşte rîsul captiv şi îl eliberează. Keaton, geniu al libertăţii şi al tăcerii, e obligat acum să respecte întocmai limbutele scenarii scrise de alţii. În felul acesta, chiar dacă talentul se reduce la zero, costurile se reduc la jumătate, după cum cer normele de producţie ale fabricilor de iluzii din epoca filmului sonor, industrie înaltă, afacere bănoasă ; vremurile cînd Hollywoodul era o aventură nebună au rămas pentru totdeauna în urmă.

Pe zi ce trece, Buster Keaton se înţelege tot mai bine cu cîinii şi cu vacile. În fiecare seară desfundă o sticlă de *bourbon* şi îşi roagă memoria să bea şi să tacă. *(128 şi 382)*

1932 / Ciudad de México

Eisenstein

În Mexic e acuzat că ar fi *bolşevic, pederast şi libertin,* iar la Hollywood e tratat drept *cîine roşu şi prieten al asasinilor.*

Serghei Eisenstein a venit în Mexic să filmeze o epopee indigenă. La jumătatea lucrului, este întrerupt. Cenzura mexicană îi interzice unele scene, fiindcă e bine să spui adevărul, dar nici chiar aşa, iar producătorul nord-american îi uzurpă materialul filmat şi îl predă celor care ar voi să-l distrugă.

Filmul lui Eisenstein, *¡Que viva México!,* nu mai e decît o adunătură de crîmpeie grandioase, imagini fără legătură sau îmbinate incoerent, abătîndu-se de la spiritul care le-a animat, orbitoare litere separate ale unui cuvînt niciodată rostit despre ţara aceasta, delirul apărut din locul unde fundul mării se atinge cu centrul pămîntului : piramide care sînt vulcani pe punctul de a erupe, liane întreţesute ca nişte trupuri nesăţioase, pietre care respiră... *(151 şi 305)*

1932 / Drumurile din Santa Fe

Păpuşarul

nu ştia că e păpuşar pînă cînd, într-o după-amiază, stînd cu un prieten într-un balcon din Buenos Aires, a văzut trecînd pe stradă un car cu fîn. În fîn, întins cu faţa în sus, cu mîinile la ceafă, picior peste picior, fumînd, stătea un băiat. Şi el şi prietenul au simţit, amîndoi, nevoia irezistibilă de a pleca. Prietenul lui a plecat în zbor, agăţat de pletele unei femei, spre misterioasele ţinuturi îndepărtate din sudul Sudului ; iar păpuşarul a descoperit că e păpuşar, meserie de oameni liberi, şi a început să bată drumurile într-o căruţă trasă de doi cai.

Scanned with OKEN Scanner

Pe malurile fluviului Paraná, roţile de lemn ale căruţei lasă în urmă, din sat în sat, lungi dîre ca nişte cicatrice. Păpuşarul, vrăjitor care stîrneşte veselia, se numeşte Javier Villafañe. Javier călătoreşte împreună cu copiii lui, care au carne de hîrtie şi de clei. Cel mai drag îi e Meşterul Vîntură-Lume, un năsos trist, cu pelerină neagră şi fular de gaucho fluturînd în vînt : cît durează spectacolele, e o prelungire a mîinii lui Javier. Apoi doarme şi visează la picioarele lui, într-o cutie de pantofi.

1932 / Izalco

Folosirea dreptului de vot şi neplăcutele lui consecinţe

Generalul Maximiliano Hernández Martínez, ajuns preşedinte printr-o lovitură de stat, convoacă poporul din El Salvador ca să aleagă deputaţi şi primari. În pofida miilor de curse care i se întind, minusculul Partid Comunist cîştigă alegerile. Generalul, cuprins de indignare, exclamă că aşa nu se mai poate. Şi scrutinul e suspendat pe vecie.

Comuniştii, traşi pe sfoară, se răzvrătesc. Poporul se răscoală în aceeaşi zi în care erupe şi vulcanul Izalco. În timp ce lava fierbinte se scurge pe povîrnişuri, iar norii de cenuşă acoperă cerul, ţăranii roşii, înarmaţi doar cu machete, iau cu asalt cazărmile din Izalco, Nahuizalco, Tacuba, Juayúa şi din alte localităţi. Pentru trei zile, primele soviete din America ajung la putere.

Pentru trei zile. Trei luni durează, în schimb, măcelul. Farabundo Martí şi alţi fruntaşi comunişti se prăbuşesc în faţa plutoanelor de execuţie. Soldaţii îl ucid în bătăi pe şeful indian José Feliciano Ama, căpetenia răsculaţilor din Izalco ; apoi spînzură cadavrul lui Ama în piaţa mare şi îi obligă pe copiii de şcoală să asiste la spectacol. Treizeci de mii de ţărani, condamnaţi de denunţul patronilor, simplă bănuială sau cleveteală de muieri, îşi sapă cu mîinile propriile gropi. Mor şi copii, pentru că pe comunişti, ca pe vipere, trebuie să-i stîrpeşti de mici. Pe unde scurmă porcii şi adulmecă potăile apar şi rămăşiţe de om. Unul dintre cei împuşcaţi e şi muncitorul pantofar Miguel Mármol. *(9, 21 şi 404)*

1932 / Soyapango

Miguel la douăzeci şi şase de ani

Îi duc într-un camion, legaţi cu nădejde. Miguel recunoaşte locurile copilăriei sale :

— *Ce noroc !* — se gîndeşte el. *O să mor aproape de locul unde mi-au îngropat buricul.*

Îi coboară cu lovituri de pat de puşcă. Îi împuşcă doi cîte doi. Farurile camionului şi luna dau destulă lumină.

După cîteva salve, le vine rîndul lui Miguel şi unui vînzător de tipărituri, condamnat pe motiv că e rus. Rusul şi Miguel îşi strîng mîinile, legate la spate, şi înfruntă plutonul. Pe Miguel îl mănîncă tot corpul, ar

Scanned with OKEN Scanner

vrea să se scarpine cu desperare şi în timp ce se gîndeşte la asta aude comenzile : *Pregătiţi arm' ! La ochi arm' ! Foc !*

Cînd se trezeşte, Miguel descoperă că deasupra lui se înalţă un munte de trupuri sîngerînde. Îşi simte capul zvîcnind şi şiroind sînge, iar în trup, în suflet şi în haine simte durerea împuşcăturilor. Aude zăngănit de arme. O împuşcătură de graţie. Şi alta. Şi alta. Cu ochii împăienjeniţi de sînge, Miguel aşteaptă glontele final, dar în locul glontelui final vin cîteva lovituri de machete.

Cu izbituri de picior, soldaţii aruncă trupurile în groapă şi le acoperă cu pămînt. După plecarea camionului, ciuruit de gloanţe şi plin de tăieturi, Miguel începe să se mişte. Îi trebuie secole întregi ca să-şi facă loc printre atîţia morţi şi cu atîta pămînt deasupra. În sfîrşit, reuşeşte să umble, dar fiecare pas îl doare ; prăbuşindu-se tot timpul, se îndepărtează încet-încet. Ia cu el pălăria unui tovarăş, pe nume Serafín.

Şi astfel are loc a cincea naştere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea douăzeci şi şase de ani. *(126)*

1932 / Managua

Sandino vine triumfător,

înaintînd ca un tăvălug, şi ajunge pe malurile lacului Managua ; trupele de ocupaţie se repliază în dezordine. În timpul acesta, presa din întreaga lume publică două fotografii. Una îl arată pe locotenentul Pensington, din Marina de Război a Statelor Unite, ridicînd ca pe un trofeu căpăţîna unui ţăran nicaraguan. În cealaltă fotografie zîmbeşte în plen statul major al Gărzii Naţionale din Nicaragua, ofiţeri cu cizme înalte şi cu pălării de safari. În mijloc, aşezat, poate fi admirat directorul corpului, colonelul Calvin B. Mathews. În spate, apare jungla. La picioarele grupului, întins la pămînt, un cîine. Jungla şi cîinele sînt singurii nicaraguani. *(118 şi 361)*

1932 / San Salvador

Miguel la douăzeci şi şapte de ani

Din cei care l-au salvat pe Miguel n-a mai rămas nimeni în viaţă. Soldaţii i-au împuşcat tovarăşii care l-au cules dintr-un şanţ, şi pe cei care l-au trecut rîul purtîndu-l pe braţe, şi pe cei care l-au ascuns într-o peşteră, şi pe cei care au izbutit să-l aducă pînă aici, în San Salvador, în casa sorei lui. Cînd a văzut stafia lui Miguel cusută cu împuşcături şi cu lovituri de machete, soră-sa a leşinat. Tocmai se ruga pentru odihna lui veşnică.

Prohodul continuă. Ascuns în spatele altarului ridicat spre pomenirea lui, Miguel se întremează, nici el nu ştie cum, fără alte leacuri decît zeama de cocean de *chichipince* cu care soră-sa îi unge, cu o răbdare dumnezeiască, rănile purulente. Cuprins de febră, Miguel zace în spatele perdelei ; aşa îşi petrece ziua de naştere, ascultînd vorbele de bine pe care

Scanned with OKEN Scanner

le rostesc, amintindu-şi de el, rudele şi vecinii îndureraţi, care-l jeluiesc şi se roagă fără încetare pentru odihna lui veşnică.

Într-o noapte, o patrulă militară se opreşte în faţa porţii :

— Pentru cine vă rugaţi ?

— Pentru sufletul sărmanului meu frate.

Soldaţii intră, se apropie de altar, strîmbă din nas.

Sora lui Miguel strînge în mîini mătăniile. Lumînările pîlpîie în faţa icoanei lui Iisus. Lui Miguel îi vine deodată să tuşească. Dar soldaţii îşi fac semnul crucii :

— Odihnească-se în pace — spun ei şi îşi văd de drum.

Şi astfel are loc a şasea naştere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea douăzeci şi şapte de ani. *(126)*

1933 / Managua

Prima înfrîngere militară a Statelor Unite în America Latină

În prima zi a anului, puşcaşii marini părăsesc Nicaragua, cu toate vasele şi avioanele lor. Generalul pipernicit al patrioţilor, bărbatul care seamănă cu un T din cauza pălăriei cu boruri largi, a umilit un imperiu.

Presa nord-americană deplînge numeroşii morţi căzuţi în atîţia ani de ocupaţie, dar subliniază valoarea antrenamentului la care au fost supuşi aviatorii. Mulţumită războiului împotriva lui Sandino, Statele Unite au putut experimenta pentru prima dată bombardamentul în picaj cu avioane Fokker şi Curtiss, special concepute pentru a lupta în Nicaragua.

La plecare, colonelul Mathews lasă în locul său un ofiţer din partea locului, simpatic şi fidel. Anastasio *Tacho* Somoza e noul director al Gărzii Naţionale, care de acum înainte nu se va mai numi National Guard, ci Guardia Nacional.

De cum ajunge în Managua, triumfătorul Sandino declară :

— *Acum sîntem liberi. N-o să mai trag nici un foc.*

Preşedintele Nicaraguei, Juan Bautista Sacasa, îl îmbrăţişează. Îl îmbrăţişează şi Somoza. *(118 şi 361)*

1933 / Campo Jordán

Războiul pentru Chaco

Bolivia şi Paraguayul sînt în război. Popoarele cele mai sărace din America Latină, amîndouă fără ieşire la mare, ţările cele mai înrobite şi mai jefuite, se distrug reciproc pentru o bucăţică de hartă. Ascunse sub faldurile celor două drapele, Standard Oil Company şi Royal Dutch Shell îşi dispută posibilul petrol din Chaco.

Împinşi la război, paraguayenii şi bolivienii sînt obligaţi să se urască reciproc în numele unui pămînt pe care nu-l iubesc, pe care nu-l iubeşte nimeni ; Chaco e un deşert cenuşiu, locuit doar de ciulini şi de şerpi, fără

Scanned with OKEN Scanner

o pasăre cîntătoare şi fără picior de om. În ţinutul acesta al groazei totul moare de sete. Fluturii se înghesuie desperaţi pe rarele picături de apă. Bolivienii vin din gheţărie în cuptor : smulşi de pe culmile Anzilor, au fost aruncaţi în hăţişurile arse de văpaia soarelui. Aici se moare de gloanţe, dar mai ales de sete.

Nori de muşte şi de ţînţari îi urmăresc pe soldaţii care, cu capul plecat, tropotesc în marş forţat prin hăţişuri spre liniile duşmane. De o parte şi de cealaltă, poporul desculţ e carnea de tun care plăteşte greşelile ofiţerilor. Sclavii patronului feudal şi ai preotului de ţară mor în uniformă, în slujba lăcomiei imperiale.

Vorbeşte unul dintre soldaţii bolivieni care se îndreaptă spre moarte. Nu spune nimic despre glorie, nici despre patrie. Oftînd, spune doar atît :

— *Blestemat să fie ceasul cînd m-am născut bărbat. (354 şi 402)*

Céspedes

Din tabăra boliviană, Augusto Céspedes va povesti patetica epopee. Un pluton de soldaţi începe să sape un puţ, cu tîrnăcopul şi lopata, căutînd apă. Puţina apă a ultimei ploi s-a evaporat şi oriunde te uiţi sau te duci nu mai găseşti nici un strop. La doisprezece metri, căutătorii de apă dau peste noroi lichid. Dar apoi, la treizeci de metri, la patruzeci şi cinci, scripeţii scot afară găleţi de nisip tot mai uscat. Soldaţii continuă să sape, încă o zi şi încă o zi, legaţi de puţ, vîrîţi în puţ, iar gaura din nisip coboară tot mai adînc, tot mai tăcută ; iar cînd paraguayenii, înnebuniţi şi ei de sete, pornesc la atac, bolivienii mor apărînd puţul de parcă ar avea apă. *(96)*

Roa Bastos

Din tabăra paraguayană, Augusto Roa Bastos va povesti patetica epopee. Şi el va vorbi despre puţurile prefăcute în morminte şi despre mulţimea morţilor, despre viii care nu se deosebesc de morţi decît prin faptul că se mişcă, dar se mişcă asemenea beţivilor care au uitat drumul spre casă. El îi va însoţi pe soldaţii rătăciţi, cărora nu le-a mai rămas nici măcar o picătură de apă ca s-o risipească într-o lacrimă. *(380)*

1934 / Managua

Film de groază : scenariu pentru doi actori şi cîţiva figuranţi

Somoza iese din casa lui Arthur Bliss Lane, ambasadorul Statelor Unite.

Sandino soseşte acasă la Sacasa, preşedintele Nicaraguei.

Scanned with OKEN Scanner

În timp ce Somoza se așază să lucreze cu ofițerii lui, Sandino se așază să cineze cu președintele.

Somoza le povestește ofițerilor săi că ambasadorul tocmai l-a asigurat în privința ajutorului necondiționat ca să-l omoare pe Sandino.

Sandino îi povestește președintelui problemele cooperativei din Wiwilí, unde el și soldații lui lucrează pămîntul de mai bine de un an.

Somoza le explică ofițerilor lui că Sandino e un comunist dușman al ordinii, care ține ascunse mult mai multe arme decît a predat.

Sandino îi explică președintelui că Somoza nu-l lasă să lucreze în pace.

Somoza discută cu ofițerii lui dacă Sandino trebuie să moară otrăvit, împușcat, bombardat din avion sau surprins în munți într-o ambuscadă.

Sandino discută cu președintele despre puterea tot mai mare a Gărzii Naționale, conduse de Somoza, și îl avertizează că în curînd Somoza îl va doborî dintr-o suflare și se va așeza în locul lui pe scaunul prezidențial.

Somoza termină de rezolvat cîteva detalii practice și se desparte de ofițerii lui.

Sandino își termină de băut cafeaua și se desparte de președinte.

Somoza se duce la recitalul unei poetese, iar Sandino se duce la moarte.

În timp ce Somoza ascultă sonetele Zoilei Rosa Cárdenas, tînără valoare a literelor peruane, care onorează țara cu vizita ei, Sandino cade ciuruit de gloanțe într-un loc numit La Calavera, adică Hîrca, pe Camino Solo, Drumul Singuratic. *(339 și 405)*

1934 / Managua

Guvernul hotărăște că nu s-a comis nici o crimă

În noaptea aceasta, colonelul Santos López scapă din cursa întinsă la Managua. Cu un picior sîngerînd, de pe urma celui de al șaptelea glonte primit în anii lui de război, se cațără pe acoperișuri, își dă drumul jos, sare garduri, se pitulează și în sfîrșit pornește în călătoria groazei, pe drumul de fier care duce spre Nord.

A doua zi, în timp ce Santos López își tîrăște pe malul lacului piciorul rănit, în munți se ucide pe capete. Somoza ordonă distrugerea cooperativei din Wiwilí. Garda Națională atacă prin surprindere și îi exterminã pe țăranii care fuseseră soldații lui Sandino și care acum semănau tutun și banane și ridicaseră pe jumătate un spital. Scapă catîrii, dar nu și copiii.

Puțin după aceea, la ambasada Statelor Unite din Managua și în cluburile înaltei societăți din León și din Granada se oferă banchete în onoarea lui Somoza.

Guvernul ordonă amnezia. O amnistie șterge cu buretele toate crimele comise din ajunul asasinării lui Sandino. *(267 și 405)*

Scanned with OKEN Scanner

1934 / San Salvador

Miguel la douăzeci şi nouă de ani

Urmărit tot timpul de poliţia salvadoriană, Miguel găseşte refugiu în casa amantei consulului spaniol.

Într-o noapte se dezlănţuie o furtună. De la fereastră, Miguel vede rîul umflîndu-se şi mai vede cum în depărtare, la un cot, puhoiul e pe cale să ia cu el coliba de pămînt şi trestie în care locuiesc soţia şi copiii lui. Sfidînd vîntul puternic şi patrulele nocturne, Miguel îşi părăseşte trainica ascunzătoare şi pleacă glonţ spre ai săi.

Petrec noaptea înghesuiţi unii într-alţii, sprijinindu-se de pereţii prăpădiţi şi ascultînd mugetul vîntului şi al rîului. În zori, cînd apa şi aerul se liniştesc în sfîrşit, coliba lor e puţin strîmbă şi muiată de ploaie, dar e la locul ei. Miguel se desparte de familie şi se întoarce la adăpost.

Dar nu-l mai găseşte. Din casa aceea solidă n-a mai rămas nici măcar o cărămidă ca amintire. Furia rîului a ros malul înalt, a smuls temelia şi a aruncat la dracu' şi casa, şi pe amanta consulului, şi pe servitoare, care au murit înecate.

Şi astfel are loc a şaptea naştere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea douăzeci şi nouă de ani. *(126)*

1935 / Drumul dintre Villamontes şi Boyuibe

După nouăzeci de mii de morţi,

se termină şi războiul pentru Chaco. Trei ani a ţinut războiul, din ziua cînd paraguayenii şi bolivienii au schimbat primele focuri într-un cătun numit Masamaclay — care în limba indienilor înseamnă *locul unde s-au luptat doi fraţi.*

La amiază, ştirea ajunge şi pe front. Soldaţii se ridică în picioare, încetişor, şi ies pe rînd din tranşee. Stafiile flenduroase se rostogolesc orbite de soare pe cîmpurile nimănui, pînă cînd regimentul Santa Cruz al Boliviei şi regimentul Toledo al Paraguayului, resturile celor două regimente, numai zdrenţe, ajung faţă în faţă. Ordine recent primite interzic discuţiile cu cei care pînă nu demult erau duşmani. Nu e permis decît salutul militar. Aşa se şi salută cele două regimente. Dar cineva scoate primul ţipăt şi nimeni nu mai poate opri hărmălaia. Soldaţii rup rîndurile, aruncă bonetele şi puştile cît colo şi fug unii spre alţii, paraguayeni către bolivieni, bolivieni către paraguayeni, cu braţele larg deschise, strigînd, cîntînd, plîngînd, şi îmbrăţişaţi se rostogolesc pe nisipul fierbinte. *(354 şi 402)*

1935 / Maracay

Gómez

Dictatorul Venezuelei, Juan Vicente Gómez, a murit şi tot mai dă ordine. Douăzeci şi şapte de ani a deţinut puterea, fără ca cineva să-l

Scanned with OKEN Scanner

mişte din loc sau să reuşească să-i facă de petrecanie ; nici acum nu îndrăzneşte să crîcnească nimeni. După ce coşciugul cumplitului moşneag a fost în sfîrşit acoperit cu munţi de pămînt, deţinuţii dărîmă porţile închisorilor, iar poporul se dezlănţuie, urlînd şi jefuind.

Gómez moare holtei. A presărat ţara de copii, iubind neostoit, dar niciodată n-a petrecut o noapte întreagă în braţele unei femei. Zorii l-au găsit mereu singur, în patul lui de fier, sub icoana Fecioarei Maria şi alături de cuferele burduşite cu bani.

Niciodată n-a cheltuit nici măcar un şfanţ. Plătea totul cu petrol. A împărţit oceane de petrol între Standard Oil, Gulf, Texas şi Shell. Cu puţuri de petrol a plătit cecurile medicului care îi aplica sonde la băşică, sonetele poeţilor care scriau întru gloria lui şi isprăvile secrete ale călăilor, care aveau grijă ca ordinea instaurată de el să nu fie tulburată. *(144, 333 şi 366)*

1935 / Buenos Aires

Borges

Îl îngrozeşte tot ceea ce adună oamenii la un loc, de exemplu fotbalul şi politica, şi tot ceea ce multiplică, de exemplu oglinzile şi actul dragostei. Nu recunoaşte altă realitate decît cea existentă în trecut, în trecutul strămoşilor lui, şi în cărţile scrise de cei care au ştiut să o numească. Restul e fum.

Cu înaltă fineţe şi geniu pătrunzător, Jorge Luis Borges povesteşte *Istoria universală a infamiei.* De infamia naţională, cea care îl înconjoară, habar nu are. *(25 şi 59)*

1935 / Buenos Aires

Anii aceştia infami

La Londra, guvernul argentinian vinde ţara pe cîţiva bănuţi. În vilele opulente din nordul Buenos Airesului, bovinocraţia valsează sub umbrare ; dar dacă ţara valorează cîţiva bănuţi, cît valorează fiii ei cei mai săraci ? Braţele de muncă se vînd la preţuri de nimic şi nu e greu să găseşti o fată care să se dezbrace pentru o cafea cu lapte. Apar noi fabrici şi, o dată cu ele, cartierele de tinichea şi carton, încolţite de poliţie şi de tuberculoză, unde iarba mate fiartă ieri e uscată la soare pentru a amăgi şi astăzi foamea. Poliţia argentiniană inventează strămurariţa electrică, cu care îi convinge pe cei care mai stau în cumpănă şi îi îndreaptă pe cei care s-au abătut de la drumul drept.

În noaptea Buenos Airesului, codoşul caută prostituata, iar tîrfa clientul, turnătorul caută date, escrocul vreun nătăfleaţă pe care să-l tragă pe sfoară, iar şomerul caută de lucru în primele ziare de dimineaţă. Pe străzi se vîntură boemii, descreieraţii, cartoforii şi celelalte păsări de noapte, toţi singuri în deplină singurătate, în timp ce ultimul tangou al lui Discepolín cîntă că lumea a fost şi va fi o porcărie. *(176, 365 şi 412)*

Scanned with OKEN Scanner

1935 / Buenos Aires

Discepolín

Numai oase şi nas, atît de slab că injecţiile i se fac în pardesiu, aşa arată poetul trist al Buenos Airesului anilor infami.

Enrique Santos Discépolo şi-a scris primele tangouri, *gînduri triste care se pot dansa*, pe cînd era un comediant rătăcitor prin provincii. În cabinele dărăpănate se împrietenea cu puricii, enormi, aproape de mărimea unui om, şi pentru ei fredona tangouri despre oameni sărmani şi deznădăjduiţi. *(379)*

1935 / Buenos Aires

Evita

Pare o slăbănoagă oarecare, gălbejită, ştearsă, nici frumoasă, nici urîtă, îmbrăcată în haine cumpărate la mîna a doua şi repetînd fără să crîcnească gesturile de rutină ale sărăciei. Asemenea tuturor, trăieşte legată de romanele în foileton transmise la radio, duminica merge la cinematograf şi visează că e Norma Shearer, iar pe înserat, în gara din oraşelul ei, se uită cum trece trenul spre Buenos Aires. Dar Eva Duarte s-a săturat. A împlinit cincisprezece ani şi s-a săturat : se urcă în tren şi pe-aci ţi-e drumul.

Fetişcana asta n-are nimic. N-are nici tată, nici bani ; n-are nici măcar o memorie care s-o ajute. De cînd s-a născut în Los Toldos, din mamă văduvă, a fost condamnată la umilinţe ; acum nu e decît o fiinţă neînsemnată printre miile de fiinţe neînsemnate pe care trenurile le poartă zilnic spre Buenos Aires, mulţimea de provinciali cu părul sîrmos şi pielea oacheşă, muncitori şi slujnicuţe care intră în gura oraşului şi se lasă înghiţiţi de el ; toată săptămîna, Buenos Airesul îi mestecă, iar duminica scuipă resturile.

La picioarele uriaşului arogant, piscuri de beton care zgîrie cerul, Evita se simte paralizată. De spaimă, nu mai reuşeşte decît să-şi frîngă mîinile înroşite de frig şi să plîngă. Dar îşi înghite lacrimile, strînge din dinţi, ridică hotărîtă valiza de carton şi se afundă în oraş. *(311 şi 417)*

1935 / Buenos Aires

Alfonsina

Femeii care gîndeşte i se usucă ovarele. Femeia se naşte ca să producă lapte şi lacrimi, nu idei ; nu ca să-şi trăiască viaţa, ci ca să o spioneze din spatele perdelelor trase pe jumătate. De mii de ori i s-a explicat asta, dar Alfonsina Storni n-a vrut să creadă. Versurile ei cele mai cunoscute protestează împotriva bărbatului subjugator.

Cînd, cu ani în urmă, a sosit în Buenos Aires venind din provincie, Alfonsina aducea cu ea o pereche de pantofi vechi cu tocurile scîlciate,

Scanned with OKEN Scanner

iar în pîntece purta un copil fără tată legal. În orașul acesta a muncit după cum s-a nimerit, furînd formulare de la poștă ca să-și scrie tristețile. În timp ce șlefuia cuvintele, vers cu vers, noapte de noapte, își încrucișa degetele și săruta cărțile de joc care-i vesteau călătorii, moșteniri și iubiri.

A trecut timpul, aproape un sfert de veac, dar soarta nu i-a dăruit nimic. Luptîndu-se cu îndîrjire, Alfonsina a reușit în schimb să-și facă loc în lumea masculină. Fața ei de șoarece neastîmpărat nu lipsește niciodată dintre fotografiile consacrate scriitorilor argentinieni cei mai iluștri.

Anul acesta, în vară, a aflat că are cancer. De atunci, poemele ei vorbesc despre îmbrățișarea mării și despre casa care o așteaptă acolo, în adînc, pe ulița madreporilor. *(310)*

1935 / Medellín

Gardel

De cîte ori cîntă, cîntă ca niciodată. Are voce colorată. Face să strălucească notele cenușii și literele opace. E Magicianul, Tăcutul, Carlos Gardel.

Neînvinsă îi rămîne imaginea victorioasă, cu pălăria umbrindu-i ochii, cu zîmbetul veșnic și fără cusur, mereu tînăr. Originea lui Gardel e o taină ; viața lui, o enigmă. Tragedia trebuia să-l salveze de orice explicație și decadență. Adoratorii lui nu i-ar fi iertat bătrînețea. Pe aeroportul din Medellín, Gardel explodează pe cînd se ridica în zbor.

1936 / Buenos Aires

Patoruzú

De zece ani încheiați, ziarele din Buenos Aires publică povestioarele cu Patoruzú, opera lui Dante Quinterno. Acum apare o revistă lunară consacrată în întregime personajului : Patoruzú e un mare latifundiar, stăpîn peste jumătate din Patagonia, care trăiește în hotelurile de cinci stele din Buenos Aires risipind milioanele cu amîndouă mîinile și crede cu fervoare în proprietatea privată și în civilizația de consum. Dante Quinterno afirmă că Patoruzú e indianul argentinian tipic. *(446 și 456)*

1936 / Rio de Janeiro

Olga și el

În fruntea armatei lui răzvrătite, Luis Carlos Prestes traversase pe jos, de la un capăt la altul, dus-întors, colosul numit Brazilia, din pășunile din sud pînă în deșerturile din nord-est, trecînd prin jungla ama-

Scanned with OKEN Scanner

zoniană. În trei ani de marşuri, Coloana Prestes luptase împotriva stăpînilor cafelei şi ai zahărului fără să sufere nici măcar o înfrîngere. De aceea, Olga Benário şi-l închipuia uriaş şi pustiitor. Nu mică i-a fost surprinderea cînd l-a cunoscut pe marele căpitan. Prestes s-a dovedit a fi un bărbăţel fragil, care se înroşea tot cînd Olga îl privea în ochi. Ea, călită în bătăliile revoluţionare din Germania, luptătoare pe deasupra graniţelor, a venit în Brazilia. Iar el, care nu cunoscuse niciodată femeia, a fost iubit şi sprijinit de ea.

După un timp, sînt prinşi amîndoi. Sînt duşi în închisori diferite. Din Germania, Hitler o reclamă pe Olga, evreică şi comunistă, cu sîngele spurcat şi cu idei spurcate, iar preşedintele brazilian, Getulio Vargas, i-o predă. Cînd soldaţii vin s-o caute în închisoare, deţinuţii se răzvrătesc. Olga pune capăt răzmeriţei, ca să evite un măcel inutil, şi se lasă luată. De după gratiile celulei sale, romancierul Graciliano Ramos o vede trecînd, încătuşată şi cu burta umflată de pruncul dinăuntru.

La chei o aşteaptă un vas pe care flutură steagul cu zvastică. Căpitanul a primit ordin să nu oprească pînă la Hamburg. Acolo, Olga va fi internată într-un lagăr de concentrare, asfixiată într-o cameră de gazare şi carbonizată într-un cuptor. *(263, 302 şi 364)*

1936 / Madrid

Războiul din Spania

Răscoala împotriva republicii spaniole a fost urzită în cazărmi, sacristii şi palate. Generalii, feţele bisericeşti, lacheii regelui şi domnii feudali care taie şi spînzură sînt tenebroşii ei protagonişti. Poetul chilian Pablo Neruda îi blestemă invocînd gloanţele care le vor găsi într-o bună zi locaşul inimii. În Granada a căzut Federico García Lorca, fratele lui cel mai drag. Poetul andaluz, *fulger veşnic liber*, a fost împuşcat de fascişti pentru că era sau părea homosexual şi roşu.

Neruda hoinăreşte pe pămîntul spaniol mustind de sînge. Văzînd ceea ce-i e dat să vadă, se transformă. El, care se gîndea la orice altceva, numai la politică nu, îi cere poeziei să fie folositoare ca metalul sau făina, să-şi mînjească fruntea cu cărbune şi să se lupte corp la corp. *(313 şi 314)*

1936 / San Salvador

Martínez

În fruntea răscoalei, Francisco Franco se proclamă Generalisim şi Şef al Statului spaniol. Prima recunoaştere diplomatică soseşte în Burgos din îndepărtata Mare a Caraibelor. Generalul Maximiliano Hernández Martínez, dictatorul salvadorian, e primul care felicită nou-născuta dictatură a colegului său Franco.

Martínez, moşneguţul sfătos care a asasinat treizeci de mii de salvadorieni, crede că cine omoară furnici e mai criminal decît ucigaşul de oameni, pentru că furnicile nu se reîncarnează În fiecare duminică, În-

Scanned with OKEN Scanner

vățătorul Martínez vorbește la postul de radio despre situația politică internațională și paraziții intestinali, despre reîncarnarea sufletelor și pericolul comunist. De obicei, își vindecă miniștrii și funcționarii bolnavi cu lichide colorate păstrate în clondire în curtea interioară a palatului prezidențial ; dar cînd s-a dezlănțuit epidemia de variolă a reușit să sperie molima învelind în celofan roșu felinarele de pe străzi.

Pentru a descoperi conspirațiile, balansează un pendul deasupra supei aburinde. Cînd e confruntat cu dificultăți grave, recurge la președintele Roosevelt ; prin telepatie, comunică direct cu Casa Albă. *(250)*

1936 / San Salvador

Miguel la treizeci și unu de ani

După ce i s-a prăbușit în rîpă ascunzătoarea, Miguel a fost prins. Aproape doi ani a zăcut legat într-o celulă solitară.

Ieșit de curînd din închisoare, umblă pe drumuri, paria zdrențăros, rămas fără nimic. Nu mai are partid, pentru că tovarășii lui din Partidul Comunist bănuiesc că dictatorul Martínez i-a oferit libertatea în schimbul trădării. Nu are de lucru, pentru că dictatorul Martínez a interzis să i se dea. Nu are nevastă, pentru că nevasta l-a părăsit luînd cu ea și copiii, nu are casă, nici de mîncare, nici încălțări ; nici măcar un nume nu mai are : e dovedit că Miguel Mármol nu mai există de cînd a fost executat, în 1932.

Hotărăște să termine odată cu toate. S-a săturat să-și tot rumege necazul. Cu o lovitură de machete își va deschide venele. Tocmai ridică machetele, cînd pe drum apare un copil călare pe un măgar. Copilul îl salută, scoțîndu-și pălăria enormă de pai, și îi cere machetele ca să spargă o nucă de cocos. Apoi îi oferă jumătate din nucă, apă de băut, miez de mîncat, iar Miguel mănîncă și bea de parcă acest copil necunoscut l-ar fi invitat la o splendidă serbare ; apoi se ridică și, pornind la drum, se îndepărtează de moarte.

Și astfel are loc cea de-a opta naștere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea treizeci și unu de ani. *(126)*

1936 / Ciudad de Guatemala

Ubico

L-a întrecut Martínez cu cîteva ore, dar Ubico e al doilea care îl recunoaște pe Franco. Cu zece zile înaintea lui Hitler și a lui Mussolini, Ubico legitimează răscoala împotriva democrației spaniole.

Generalul Jorge Ubico, șeful statului guatemalez, guvernează înconjurat de efigii ale lui Napoleon Bonaparte. Îi seamănă, spune el, ca un frate geamăn. Doar că Ubico merge călare pe motocicletă, iar războiul pe care îl poartă el nu urmărește cucerirea Europei. Războiul lui e purtat împotriva gîndurilor rele.

Scanned with OKEN Scanner

Împotriva gîndurilor rele, disciplina militară. Ubico militarizează poşta, orchestra simfonică şi şcolile. Şi pentru că burta plină e mama gîndurilor rele, ordonă reducerea la jumătate a salariilor pe plantaţiile companiei United Fruit. Pedepseşte răgazul, tată al gîndurilor rele, obligîndu-i pe peoni să-i muncească pe gratis pămînturile. Pentru a le smulge revoluţionarilor gîndurile rele, inventează o coroană de oţel care le strînge căpăţînile în beciurile poliţiei.

Ubico le-a impus indienilor o contribuţie forţată de cinci bănuţi pe lună pentru a înălţa un mare monument în cinstea lui Ubico. Cu mîna la piept, Ubico pozează în faţa sculptorului. *(250)*

1936 / Ciudad Trujillo

În al şaselea an al domniei lui Trujillo,

se schimbă numele capitalei Republicii Dominicane. Santo Domingo, oraş botezat astfel de întemeietorii lui, se va numi de acum înainte Ciudad Trujillo. Şi portul tot Trujillo se numeşte, după numele multor cătune, pieţe, tîrguri şi bulevarde. Din Ciudad Trujillo, generalisimul Rafael Leónidas Trujillo îi trimite generalisimului Francisco Franco expresia fierbinţii lui adeziuni.

Trujillo, bici care-i loveşte neobosit pe roşii şi pe eretici s-a născut, asemenea lui Anastasio Somoza, din ocupaţia militară nord-americană. Modestia lui naturală nu-l împiedică să accepte ca numele să-i figureze pe plăcile tuturor automobilelor, iar efigia pe toate mărcile poştale. Nu s-a opus atunci cînd fiului său Ramfis, în vîrstă de trei ani, i s-a acordat gradul de colonel, căci era vorba de un act strict justificat. Simţul lui de răspundere îl obligă să desemneze personal miniştri şi portari, episcopi şi regine ale frumuseţii. Pentru a stimula spiritul întreprinzător, Trujillo îi acordă lui Trujillo monopolul sării, al tutunului, al uleiului, al cimentului, al făinei şi al chibriturilor. În apărarea sănătăţii publice, Trujillo închide prăvăliile care nu vînd carne din abatoarele lui Trujillo sau lapte de pe fermele lui, iar din raţiuni de securitate publică, poliţele vîndute de Trujillo sînt obligatorii. Ţinînd în mîini, plin de siguranţă, cîrma progresului, Trujillo exonerează de impozite întreprinderile lui Trujillo ; îşi irigă pămînturile şi le asigură căi de acces, dăruind clienţi fabricilor sale. Din ordinul lui Trujillo, stăpîn al fabricii de pantofi, vor fi închişi toţi cei care îndrăznesc să umble desculţi pe străzi sau pe uliţe, la oraş sau la sat.

Atotputernicul are glas tunător, dar nu discută niciodată. În timpul cinei ridică paharul şi ciocneşte cu guvernatorul sau cu deputatul care după cafea va ajunge la cimitir. Cînd îl interesează un teren, nu-l cumpără : îl ocupă. Dacă îi place o femeie, n-o seduce ; o arată cu degetul. *(89, 101 şi 177)*

Procedeu împotriva ploii

În Republica Dominicană, cînd ploile torenţiale îneacă semănăturile, e nevoie de serviciile cuiva care ştie să se roage, în stare să umble prin ploaie fără să se ude, ca să se închine fierbinte Domnului şi Sfintei Var-

Scanned with OKEN Scanner

vara Binecuvîntata. În general, gemenii sînt foarte eficienţi în stăvilirea apei şi alungarea tunetelor.

În regiunea dominicană Salcedo se foloseşte altă tehnică. Se caută două pietre mari, în formă de ou, dintr-acelea pe care le lustruieşte rîul ; se leagă bine de o sfoară, cîte una la fiecare capăt, şi se atîrnă de creanga unui copac. Strîngînd tare ouăle de piatră şi smucindu-le brusc, Preaînaltul nu se mai lasă rugat a doua oară, scoate un urlet şi pleacă în altă parte cu norii lui negri. *(251)*

Procedeu împotriva nesupuşeniei

Femeie bisericoasă şi dreptcredincioasă, mama Mariei la O îşi bătucea genunchii rugîndu-l pe Dumnezeu ca printr-o minune să-i facă fata bună şi ascultătoare şi îl mai implora să-i ierte nerușinatei obrăzniciile.

Într-o Vinere Mare, Maria la O a plecat noaptea la rîu. Mamă-sa a încercat, zadarnic, s-o oprească ;

— *Gîndeşte-te că-l omoară pe Iisus...*

Mînia Domnului îi trăsneşte pe loc pe cei care se drăgostesc în Vinerea Mare. Maria la O nu se ducea la întîlnire cu vreun iubit, dar tot a comis un păcat : a înotat goală în rîu, iar apa îi gîdila trupul şi intra în locurile ascunse, iar ea se înfiora de plăcere.

Apoi a vrut să iasă din rîu, dar n-a reuşit. A vrut să-şi desfacă picioarele şi n-a reuşit. Era acoperită toată de solzi şi avea o coadă de peşte în loc de picioare.

În apa rîurilor dominicane, Maria la O, care n-a fost nici pînă acum iertată, mai înoată şi astăzi. *(251)*

1937 / Dajabón

Procedeu împotriva ameninţării negre

Condamnaţii sînt negri din Haiti care lucrează în Republica Dominicană. O zi şi jumătate durează operaţia militară de exorcizare, planificată de generalul Trujillo pînă la ultimul detaliu. În regiunea dominicană a zahărului, soldaţii îi închid pe zilierii haitieni în ţarcuri, ca pe nişte ciurde de bărbaţi, femei şi copii, şi îi lichidează sfîrtecîndu-i cu machetele ; sau îi leagă de mîini şi de picioare şi cu vîrful baionetei îi împing în mare.

Trujillo, care îşi pudrează faţa de cîteva ori pe zi, vrea ca Republica Dominicană să fie albă. *(101, 177 şi 286)*

1937 / Washington

Buletin de ştiri

Două săptămîni mai tîrziu, guvernul haitian trimite guvernului din Republica Dominicană expresia *preocupării sale pentru recentele incidente*

Scanned with OKEN Scanner

vara Binecuvîntata. În general, gemenii sînt foarte eficienţi în stăvilirea apei şi alungarea tunetelor.

În regiunea dominicană Salcedo se foloseşte altă tehnică. Se caută două pietre mari, în formă de ou, dintr-acelea pe care le lustruieşte rîul ; se leagă bine de o sfoară, cîte una la fiecare capăt, şi se atîrnă de creanga unui copac. Strîngînd tare ouăle de piatră şi smucindu-le brusc, Preaînaltul nu se mai lasă rugat a doua oară, scoate un urlet şi pleacă în altă parte cu norii lui negri. *(251)*

Procedeu împotriva nesupuşeniei

Femeie bisericoasă şi dreptcredincioasă, mama Mariei la O îşi bătucea genunchii rugîndu-l pe Dumnezeu ca printr-o minune să-i facă fata bună şi ascultătoare şi îl mai implora să-i ierte nerușinatei obrăzniciile.

Într-o Vinere Mare, Maria la O a plecat noaptea la rîu. Mamă-sa a încercat, zadarnic, s-o oprească ;

— *Gîndeşte-te că-l omoară pe Iisus...*

Mînia Domnului îi trăsneşte pe loc pe cei care se drăgostesc în Vinerea Mare. Maria la O nu se ducea la întîlnire cu vreun iubit, dar tot a comis un păcat : a înotat goală în rîu, iar apa îi gîdila trupul şi intra în locurile ascunse, iar ea se înfiora de plăcere.

Apoi a vrut să iasă din rîu, dar n-a reuşit. A vrut să-şi desfacă picioarele şi n-a reuşit. Era acoperită toată de solzi şi avea o coadă de peşte în loc de picioare.

În apa rîurilor dominicane, Maria la O, care n-a fost nici pînă acum iertată, mai înoată şi astăzi. *(251)*

1937 / Dajabón

Procedeu împotriva ameninţării negre

Condamnaţii sînt negri din Haiti care lucrează în Republica Dominicană. O zi şi jumătate durează operaţia militară de exorcizare, planificată de generalul Trujillo pînă la ultimul detaliu. În regiunea dominicană a zahărului, soldaţii îi închid pe zilierii haitieni în ţarcuri, ca pe nişte ciurde de bărbaţi, femei şi copii, şi îi lichidează sfîrtecîndu-i cu machetele ; sau îi leagă de mîini şi de picioare şi cu vîrful baionetei îi împing în mare.

Trujillo, care îşi pudrează faţa de cîteva ori pe zi, vrea ca Republica Dominicană să fie albă. *(101, 177 şi 286)*

1937 / Washington

Buletin de ştiri

Două săptămîni mai tîrziu, guvernul haitian trimite guvernului din Republica Dominicană expresia *preocupării sale pentru recentele incidente*

Scanned with OKEN Scanner

de la graniță. Guvernul Republicii Dominicane promite să realizeze *o cercetare amănunțită*.

În numele imperativului securității continentale, guvernul Statelor Unite îi propune președintelui Trujillo plata unei indemnizații, pentru a evita posibile fricțiuni în zonă. La capătul unei prelungite negocieri, Trujillo recunoaște moartea a optsprezece mii de haitieni pe teritoriul dominican. După părerea conducătorului, cifra de douăzeci și cinci de mii de victime, menționată de unele surse, ar reflecta intenția manipulării necinstite a evenimentelor. Trujillo e de acord să plătească guvernului haitian, în chip de indemnizație, douăzeci și nouă de dolari pentru fiecare mort recunoscut oficial, ceea ce conduce la un total de 522 000 de dolari.

Casa Albă se felicită pentru *că s-a ajuns la un acord în cadrul tratatelor și procedeelor interamericane stabilite*. Secretarul de Stat, Cordell Hull, declară la Washington că *președintele Trujillo este unul dintre cei mai mari bărbați ai Americii Centrale și a celei mai mari părți a Americii de Sud*.

Odată plătită indemnizația, în numerar, președinții Republicii Dominicane și Haitiului se îmbrățișează la graniță. *(101)*

1937 / Rio de Janeiro

Procedeu împotriva amenințării roșii

Președintelui Braziliei, Getulio Vargas, nu-i mai rămîne decît să instaureze dictatura. Ziarele și posturile de radio difuzează cu surle și trîmbițe conținutul *Planului Cohen,* care îl obligă pe Vargas să suprime Parlamentul și alegerile. Patria va sucomba dacă nu se apără în fața înaintării „hoardelor trimise din Răsărit". Planul Cohen, pe care guvernul l-a descoperit într-un beci, dezvăluie cu lux de amănunte tactica și strategia conspirației îndreptate împotriva Braziliei.

Planul se numește Cohen dintr-o eroare a dactilografei, care n-a auzit bine ceea ce i se dicta. În manuscrisul original, căpitanul de armată Olympio Mourão Filho îl botezase Planul Kun, pentru că îl inventase bazîndu-se pe documentele meteoricei revoluții ungare conduse de Bela Kun.

Dar numele n-are nici o importanță. Căpitanul Mourão Filho își merită cu prisosință avansarea la gradul de maior. *(43)*

1937 / Valea rîului Cariri

Delictul de comunitate

Din avioane îi bombardează și îi mitraliază. Cu salve de tun îi atacă la sol. Îi decapitează, îi ard de vii, îi crucifică. La patruzeci de ani de la exterminarea comunității din Canudos, armata braziliană devastează comunitatea din Caldeirão, o oază de verdeață din nord-estul țării, vinovată de același delict de negare a proprietății private.

În Caldeirão nimic nu era al cuiva anume : nici războaiele de țesut, nici cuptoarele de ars cărămidă, nici oceanul de porumb din jurul caselor,

Scanned with OKEN Scanner

nici plantaţiile ninse de bumbac. Stăpînii lor erau toţi şi nimeni şi nu existau oameni dezbrăcaţi, nici flămînzi. Nevolnicii intraseră în comunitate la chemarea Sfintei Cruci din Deşert, pe care preacucernicul José Lourenço, pelerin prin sertón, o adusese pînă aici. Fecioara Maria alesese locul unde trebuia să ajungă crucea şi alesese umerii preacucernicului care să o aducă. Acolo unde preacucernicul a înfipt crucea a ţîşnit apă.

Dar preacucernicul acesta pricăjit era un sultan prosper, domnind peste un harem de unsprezece mii de fecioare, după cum l-au zugrăvit ziarele din oraşe îndepărtate ; şi, de parcă asta n-ar fi fost de ajuns, mai era şi agent al Moscovei, iar în hambarele lui ascundea un întreg arsenal.

Din comunitatea Caldeirão n-a mai rămas nimic, n-a mai rămas nimeni. Noatenul Trancelim, pe care nu-l încăleca decît Preacucernicul, galopează prin munţii pietroşi. În zadar caută un tufiş la a cărui umbră să se aciuieze, adăpostindu-se de soarele infernal. *(3)*

1937 / Rio de Janeiro

Monteiro Lobato

Cenzura interzice *Scandalul petrolului* al lui Monteiro Lobato. Cartea ofensează trustul petrolier internaţional şi pe tehnicienii, împrumutaţi sau cumpăraţi, care mint că Brazilia n-are petrol.

Autorul s-a ruinat încercînd să creeze o întreprindere petrolieră braziliană. Înainte de aceasta, eşuase în activitatea editorială, cînd îi venise ideea nebunească de a vinde cărţi nu numai în librării, ci şi în farmacii, bazaruri şi chioşcuri de ziare.

Monteiro Lobato nu s-a născut ca să vîndă cărţi, ci ca să le scrie. Adevăratul lui talent e acela de a le povesti copiilor basme, de a învăţa o dată cu ei, de a zbura o dată cu ei. Pe Moşia lui Benteveo Auriul, un porc scurt la minte e Marchiz de Coadă Îmbîrligată, iar un ştiulete de porumb devine viconte cu multă ştiinţă de carte, care poate citi Biblia în latină şi se poate adresa în engleză puilor Leghorn. Marchizul de Coadă Îmbîrligată s-a îndrăgostit de Emilia, păpuşa de cîrpă, căreia îi turuie gura fără încetare, pentru că a intrat tîrziu în viaţă şi a strîns în ea o mulţime de lucruri pe care le avea de spus. *(252)*

1937 / Madrid

Hemingway

Cronicile lui Ernest Hemingway povestesc războiul care se poartă la cîţiva paşi de hotelul lui, în capitala asediată de soldaţii lui Franco şi de avioanele lui Hitler.

De ce-a venit Hemingway în singurătatea Spaniei ? El nu e propriu-zis un luptător, unul dintre numeroşii luptători sosiţi din toate zările pentru a forma brigăzile internaţionale. Dar Hemingway scrie dezvăluind căutarea desperată a demnităţii umane : iar demnitatea e singurul lucru neraţionalizat în tranşeele republicii spaniole. *(220 şi 312)*

Scanned with OKEN Scanner

1937 / Ciudad de México

Boleroul

Secretariatul Educaţiei Publice din Mexic interzice în şcoli bolerourile lui Agustín Lara, pentru că *textele lor obscene, imorale şi degenerate* i-ar putea corupe pe copii.

Lara o preamăreşte pe Rătăcita, în ale cărei cearcăne se văd palmierii beţi de soare, şi îi cerşeşte dragoste Pervertitei, visează la culcuşul somptuos al Curtezanei cu piele ca mătasea şi o acoperă cu tămîie şi giuvaeruri pe Tîrfa Ordinară, cerîndu-i în schimb dulceaţa gurii. *(299)*

1937 / Ciudad de México

Cantinflas

Poporul vine să se distreze. În corturile de la periferia oraşului México, teatre prăpădite care se tot mută dintr-un loc într-altul, toate luminile rampei îl urmăresc pe Cantinflas.

— *Sînt în viaţă anumite momente într-adevăr momentane* — îşi începe sporovăiala Cantinflas, bărbatul cu mustaţă jumulită şi pantaloni căzuţi, care rosteşte discursuri neroade cu viteza unui cal în galop. Vorbăria lui fără nici o noimă imită retorica falşilor intelectuali şi a politicienilor de duzină, pricepuţi în mitralierea vorbelor care sună din coadă dar nu spun nimic, căutători ai punctului tot mai îndepărtat care ar trebui să pună capăt nesfîrşitelor fraze. În ţara aceasta economia suferă de pe urma inflaţiei monetare, iar politica şi cultura sînt bolnave de inflaţie cuvîntătoare. *(205)*

1937 / Ciudad de México

Cárdenas

Mexicul nu se spală pe mîini în privinţa războiului din Spania. Lázaro Cárdenas, preşedinte dintr-o specie rară, prieten al tăcerii şi duşman al lăudăroşeniei, îşi proclamă solidaritatea, dar mai ales o dovedeşte în practică : trimite arme pe frontul republican şi primeşte copiii orfani pe care vasele nu mai pridídesc să-i care de peste ocean.

Cárdenas guvernează ascultînd. Îi place să se plimbe şi să asculte : umblă din sat în sat, ascultînd plîngerile şi plecînd urechea la nevoi şi niciodată nu promite mai mult decît ceea ce face. Pentru că e om de cuvînt, vorbeşte foarte puţin. Pînă la Cárdenas, arta guvernării se limitase în Mexic la mişcarea limbii ; dar el nu spune decît *da* sau *nu* şi toată lumea îl crede. Vara trecută a anunţat reforma agrară şi de atunci comunităţile indigene au primit neîncetat pămînt.

Cei care au transformat revoluţia într-o afacere personală îl urăsc cordial. Spun despre Cárdenas că a uitat limba spaniolă de atîta umblat printre indieni şi că în curînd o să apară îmbrăcat ca indienii. *(45, 78 şi 201)*

Scanned with OKEN Scanner

1938 / Anenecuilco

Nicolás, fiul lui Zapata

Înaintea tuturor, mai aprig decît toţi s-au luptat pentru pămînt ţăranii din Anenecuilco ; după multă luptă şi după ce a vărsat mult sînge, pentru comunitatea în sînul căreia s-a născut şi s-a ridicat Emiliano Zapata lucrurile nu s-au prea schimbat.

Lupta ţăranilor se dă pentru un pumn de hîrtii, roase de molii şi de trecerea timpului. Documentele dovedesc, cu sigiliul viceregelui, că această comunitate e stăpîna ţinutului ei. Emiliano Zapata i le încredinţase unuia dintre soldaţii săi, lui Pancho Franco :

— *Dacă le pierzi, cumetre, o să te usuci atîrnat de o creangă.*

De mai multe ori, ca prin minune, Pancho Franco a salvat hîrtiile şi a reuşit să scape cu viaţă. De mai multe ori, atacat de militari şi de politicieni, a trebuit să se adăpostească în munţi.

Cel mai bun prieten al comunităţii este preşedintele Lázaro Cárdenas, care a venit în Anenecuilco, i-a ascultat pe ţărani şi le-a recunoscut şi extins drepturile. Cel mai mare duşman al comunităţii este voracele deputat Nicolás Zapata, fiul mai mare al lui Emiliano, care a pus stăpînire pe cele mai bune pămînturi, iar acum jinduieşte şi la cele mai puţin bune. *(468)*

1938 / Ciudad de México

Naţionalizarea petrolului

La nord de Tampico, petrolul mexican aparţine companiei Standard Oil. La sud, companiei Shell. Mexicul plăteşte scump propriul lui petrol, pe care Europa şi Statele Unite îl cumpără ieftin. Întreprinderile jefuiesc de treizeci de ani subsolul şi fură la impozite şi la salarii, dar într-o bună zi Cárdenas hotărăşte că Mexicul e stăpînul petrolului mexican.

Din ziua aceea, nimeni nu mai reuşeşte să închidă ochii. Provocarea trezeşte ţara. Mulţimea năpădeşte străzile într-o procesiune fără sfîrşit, purtînd pe umeri coşciugele companiilor Standard Oil şi Shell, iar în sunete de *marimba* şi în dangăt de clopote muncitorii ocupă puţurile şi rafinăriile. Întreprinderile îşi retrag, însă, tehnicienii, stăpîni ai tainelor, şi nu mai are cine mînui indescifrabilele tablouri de comandă. Drapelul naţional flutură în vîrful sondelor tăcute. Se opresc sfredelele, se goleşte ţevăraia, se sting coşurile. A început războiul. Războiul împotriva celor două întreprinderi, cele mai puternice de pe planetă, şi mai ales războiul împotriva tradiţiei latinoamericane a neputinţei, împotriva tradiţiei coloniale a lui *nu ştiu, nu pot. (45, 201, 234 şi 321)*

1938 / Ciudad de México

Înţărcarea

Standard Oil cere invadarea neîntîrziată a Mexicului. Cárdenas avertizează că va da foc puţurilor dacă un singur soldat trece graniţa.

Scanned with OKEN Scanner

Preşedintele Roosevelt scapă un fluierat şi se uită în altă parte, dar coroana engleză îşi însuşeşte mînia companiei Shell şi anunţă că nu va cumpăra nici un strop de petrol mexican. Franţa spune că nici ea. Alte ţări se alătură blocadei. Nimeni nu mai vinde Mexicului piese de schimb ; vasele îi părăsesc porturile.

Dar Cárdenas nu se dă bătut. Caută clienţi în zonele interzise, Rusia, Germania, Italia, iar instalaţiile părăsite se trezesc, încet-încet, la viaţă ; muncitorii mexicani cîrpesc, improvizează, se descurcă cum pot, mînaţi doar de entuziasm, şi astfel magia creaţiei face posibilă demnitatea. *(45, 201, 234 şi 321)*

1938 / Coyoacán

Troţki

În fiecare dimineaţă nu încetează să se mire că mai e încă în viaţă. Cu toate că locuinţa îi e păzită de gardieni cocoţaţi în turnuri şi înconjurată de garduri de sîrmă conectate la reţeaua de înaltă tensiune, Lev Troţki ştie că e o fortăreaţă inutilă. Creatorul armatei roşii îi mulţumeşte Mexicului, care i-a oferit refugiu, dar şi mai mult îi mulţumeşte sorţii :

— *Vezi, Nataşa ?* — îi spune el în fiecare dimineaţă soţiei. *Nici azinoapte nu ne-au ucis, şi tu tot te plîngi.*

De cînd Lenin a murit de moarte bună, Stalin i-a lichidat, unul cîte unul, pe toţi conducătorii revoluţiei ruse. Ca să o salveze, spune Stalin. Ca să pună mîna pe putere, spune Troţki, al cărui nume figurează pe lista celor ce trebuie să moară.

Troţki continuă să creadă cu încăpăţînare în socialism, chiar dacă e mînjit cu noroi omenesc. În fond şi la urma urmelor, şi creştinismul înseamnă mult mai mult decît Inchiziţia, nu-i aşa ? *(132)*

1938 / Sertonurile din nord-estul Braziliei

Cangaceiros

operează întotdeauna la scară redusă şi numai dacă au motive : nu jefuiesc aşezări cu mai mult de două biserici şi ucid doar la comandă sau după ce au jurat răzbunare, sărutînd pumnalul. Acţionează în ţinuturile pîrjolite din deşert, departe de mare şi de răsuflarea sărată a monştrilor ei. Călare şi pe jos, cu pălăriile lor înzorzonate, străbat în lung şi-n lat pustietăţile din nord-estul Braziliei. Nu se opresc locului decît rareori. Nu-şi cresc copiii, nici nu-şi îngroapă părinţii. Pactizînd cu Cerul şi cu Iadul şi-au ferecat trupurile, pe care nu le mai străpunge nici plumbul, nici oţelul. Cangaceiros vor să moară de moartea lor, nu omorîţi de alţii, dar mai devreme sau mai tîrziu tot urît îşi sfîrşesc vieţile puse la bătaie, preamărite în versuri de cîntăreţii orbi, Domnul dă şi Domnul ia, ce-am avut şi ce-am pierdut, epopee a tîlharilor rătăcitori care între o luptă şi alta nu lasă timp transpiraţiei să se usuce pe ei. *(136, 348, 352 şi 353)*

Scanned with OKEN Scanner

1938 / Angico

Vînătorii de cangaceiros

Ca să deruteze, cangaceiros imită zgomote şi urme de jivine şi folosesc încălţări false, cu vîrful la călcîi. Dar cine ştie pricepe ; un bun cititor de urme recunoaşte direcţia în care s-au îndreptat paşii omeneşti chiar şi prin vegetaţia muribundă, luîndu-se după ce se vede, o crenguţă ruptă sau o pietricică mutată din loc, sau după miros. Cangaceiros sînt nebuni după parfum. Toarnă pe ei litri de parfum, iar slăbiciunea asta îi dă de gol.

Ţinîndu-se după urme şi după mirosuri, urmăritorii ajung la bîrlogul căpeteniei Lampião ; în spatele lor se înşiruie trupa. Atît de mult se apropie soldaţii, că-l aud pe Lampião vorbind cu nevastă-sa. Maria Bonita îl blesteamă, în timp ce fumează ţigară de la ţigară, aşezată pe o piatră de la intrarea peşterii, iar el răspunde trist dinăuntru. Soldaţii montează mitralierele şi aşteaptă ordin să deschidă focul.

O burniţă cade, uşoară. *(52, 348, 352 şi 353)*

1939 / São Salvador de Bahia

Femeile zeilor

Ruth Landes, antropologă nord-americană, soseşte în Brazilia. Vrea să cunoască viaţa negrilor într-o ţară lipsită de rasism. În Rio de Janeiro o întîmpină ministrul Osvaldo Aranha. Ministrul îi aduce la cunoştinţă că guvernul îşi propune să cureţe rasa braziliană, mînjită cu sînge negru, fiindcă sîngele negru poartă toată vina pentru înapoierea naţională.

Din Rio, Ruth călătoreşte spre Bahia. În oraşul acesta, unde în alte timpuri îşi aveau tronul viceregii bogaţi în zahăr şi în sclavi, negrii formează marea majoritate ; tot negre sînt lucrurile de valoare de aici, de la religie pînă la mîncare, trecînd prin muzică. Şi totuşi, toată lumea din Bahia, inclusiv negrii, crede că pielea deschisă la culoare e o dovadă de noblețe. Chiar toată lumea, nu : Ruth descoperă mîndria negritudinii la femeile din templele africane.

În aceste temple, femeile, preotese negrese, sînt mai mereu cele care îi primesc în trupurile lor pe zeii veniţi din Africa. Strălucitoare şi rotofeie ca nişte obuze, ele îşi oferă zeilor trupurile pline, case în care e o adevărată plăcere să intri şi să nu mai ieşi. În ele intră zeii şi tot în ele dansează. Din mîinile preoteselor posedate primeşte poporul alinare şi încurajare ; iar din gura lor ascultă glasul destinului.

Preotesele negre din Bahia acceptă amanţi, dar nu şi soţi. Căsătoria asigură prestigiu, dar lipseşte de libertate şi de veselie. Pe nici una dintre ele n-o interesează ca preotul sau judecătorul să le binecuvînteze căsătoria : nici una dintre ele nu vrea să fie soţie încătuşată, „nevasta lui cutare". Cu capul sus, într-o legănare languroasă, preotesele se mişcă de parcă ar fi regine ale Creaţiei, condamnîndu-i pe bărbaţi la chinul fără seamăn de a se simţi geloşi pe zei. *(253)*

Scanned with OKEN Scanner

Exú

Bubuitul tobelor strică somnul orașului Rio de Janeiro. Din bălării, la lumina focurilor, Exú își bate joc de bogătani și împotriva lor își îndreaptă farmecele aducătoare de moarte. Răzbunător perfid al celor goi, Exú luminează nopțile și întunecă zilele. Dacă aruncă o piatră în selvă, selva sîngerează.

Zeul sărăcanilor e și diavol. Are două capete : unul al lui Iisus din Nazaret și altul al Satanei din Infern. În Bahia e considerat mesagerul împielițat al lumii de dincolo, zeișor de mîna a doua, dar în favelele din Rio e stăpînul atotputernic al miezului de noapte. Exú, capabil de mîngîiere și de crimă, poate salva și poate ucide.

Vine din străfundul pămîntului. Intră, violent, sfărîmător, prin tălpile picioarelor desculțe. Îi împrumută trup și glas bărbații și femeile care locuiesc în tovărășia șobolanilor, între patru pereți de tablă bătută în patru pari și care în Exú se mîntuie și se distrează pînă ajung să se tăvălească pe jos de rîs. *(255)*

María Padilha

Ea e Exú, dar și una dintre femeile lui, oglindă și amantă : María Padilha, cea mai mare tîrfă dintre drăcoaicele cu care îi place lui Exú să se tăvălească în văpaia focurilor.

Nu-i greu s-o recunoști cînd intră într-un trup. María Padilha țipă, urlă, înjură și rîde cu nerușinare, iar la sfîrșitul transei cere băuturi scumpe și țigări de import. Ca să binevoiască să-și exercite recunoscuta-i influență pe lîngă zeii și diavolii cei mai puternici, trebuie s-o tratezi ca pe o mare doamnă și s-o rogi plecat.

María Padilha nu intră în orice trup. Ca să se manifeste în lumea asta, alege femeile care în mahalalele din Rio își cîștigă pîinea dăruindu-se pe bani. Și astfel, disprețuitele devin demne de devoțiune : carnea de împrumut urcă în mijlocul altarului. Gunoiul nopții strălucește mai puternic decît toți sorii la un loc.

1939 / Rio de Janeiro

Samba

Brazilia e braziliană, iar Dumnezeu de asemenea, proclamă Ari Barroso în muzica aceasta cît se poate de patriotică și dănsăreață care se impune încetul cu încetul la carnavalul din Rio de Janeiro.

Dar sambele cele mai delicioase oferite de carnavalul din Rio nu exaltă virtuțile paradisului tropical. Textele lor elogiază cu ticăloșie viața boemă și isprăvile oamenilor liberi, blestemă mizeria și poliția și disprețuiesc munca. Munca e o afacere pentru nerozi, pentru că, e clar ca lu-

Scanned with OKEN Scanner

mina zilei, zidarul nu va putea locui niciodată în casele pe care le înalță cu mîinile lui.

Samba, ritm negru, fiică a imnurilor care convoacă zeii în favele, domină carnavalurile. În căminele respectabile încă mai e privită chiorîș. Inspiră neîncredere pentru că e neagră, pentru că e săracă și pentru că s-a născut în adăposturile celor urmăriți de poliție. Dar samba înveselește picioarele și mîngîie sufletul și nu e chip să n-o iei în seamă cînd începe să răsune. În ritm de samba respiră universul pînă în următoarea miercure de cenușă, pe durata sărbătorii care transformă orice proletar în rege, orice paralitic în atlet și orice plictis în nebunie dezlănțuită. *(74 și 285)*

1939 / Rio de Janeiro

Ticălosul

cel mai temut din Rio se numește Madame Satan.

Pe cînd avea trei ani, maică-sa l-a schimbat pe un cal. De atunci a umblat din mînă în mînă, din stăpîn în stăpîn, pînă s-a aciuat într-un bordel, unde a învățat meseria de bucătar și bucuriile patului. Acolo a devenit ucigaș de profesie, protector al tîrfelor și al sodomiților și al tuturor boemilor fără adăpost. Poliția i-a înmuiat de cîteva ori oasele, destul ca să-l trimită la cimitir, dar negrul ăsta vînjos n-a trecut niciodată dincolo de spital sau de închisoare.

De luni pînă vineri, Madame Satan e el, un diavol cu pălărie panama care domină, cu pumnii și cuțitul, nopțile cartierului Lapa, în timp ce se plimbă fluierînd și marcînd ritmul sambei cu o cutie de chibrituri ; iar la sfîrșit de săptămînă devine ea, diavolița care a cîștigat de curînd concursul de costume de carnaval cu sodomita mantie aurie de liliac, poartă cîte un inel în fiecare deget și își mișcă șoldurile asemenea prietenei lui, Carmen Miranda. *(146)*

1939 / Rio de Janeiro

Cartola

Pe muncelul Mangueira, Cartola e sufletul sambei și al tuturor celorlalte lucruri.

Poate fi văzut adesea fugind cu viteza fulgerului, cu pantalonii în mîini, fluturîndu-i ca pe un steag, urmărit de vreun bărbat intolerant.

Între chefuri și urmăriri de felul acesta, din el țîșnesc melodii și tînguieli de amor pe care le fredonează și le uită într-o clipă.

Cartola își vinde sambele primului venit, oricît de puțin i s-ar plăti. Și tot timpul se minunează că există oameni care dau bani pentru asta. *(428)*

Scanned with OKEN Scanner

1939 / Abaţia din Montserrat

Vallejo

Rănită de moarte, republica spaniolă abia îşi mai tîrăşte picioarele. Nu i-au mai rămas multe zile. Armata lui Franco atacă impetuos.

În abaţia din Montserrat, înaintea despărţirii, brigadierii publică versurile pe care doi poeţi latino-americani le-au scris în semn de omagiu adus Spaniei şi tragediei ei. Poemele chilianului Neruda şi ale peruanului Vallejo se tipăresc pe hîrtie făcută din uniforme zdrenţuite, steaguri duşmane şi bandaje.

César Vallejo a murit cu puţin înainte de căderea Spaniei, îndurerată şi singură ca şi el. A murit la Paris, într-o zi despre care îşi amintea deja, şi Spaniei i-a adresat ultimele lui poeme, scrise în condiţii vitrege, între patru pereţi lugubri. Vallejo a cîntat gesta poporului spaniol ridicat la arme şi toată măreţia lui, soare iubit, umbră iubită ; şi Spania a fost ultimul cuvînt pe care l-a rostit în agonie poetul acesta american, cel mai american dintre poeţi. *(457)*

1939 / Washington

Roosevelt

Cînd Franklin Delano Roosevelt a ajuns preşedinte, în Statele Unite existau cincisprezece milioane de muncitori fără lucru care se uitau în jur ca nişte copii rătăciţi. Mulţi ridicau degetul mare pe marginea şoselelor şi călătoreau dintr-un oraş în altul, desculţi sau cu bucăţi de carton vîrîte în încălţări, ca să le acopere găurile din talpă, dormind în pisoarele publice sau în gări.

Ca să salveze naţiunea, primul lucru pe care l-a făcut Roosevelt a fost să vîre banii în colivie : a închis toate băncile pînă se mai lumina cerul. De atunci, a condus economia fără să se lase condus de ea şi a întărit democraţia ameninţată de criză.

Cu dictatorii latinoamericani, Roosevelt se înţelege totuşi de minune. Îi apără la fel cum apără automobilele Ford, răcitoarele Kelvinator şi toate celelalte produse industriale ale Statelor Unite. *(276 şi 304)*

1939 / Washington

În anul 9 al domniei lui Trujillo,

douăzeci şi una de salve de tun îi urează bun-venit la academia militară din West Point. Trujillo îşi face vînt cu un evantai de fildeş parfumat şi salută în stînga şi-n dreapta, rotindu-şi penele de struţ ale pălăriei. Îl însoţeşte o delegaţie dolofană formată din episcopi, generali şi curteni, un medic şi un vrăjitor priceput în descîntecele de deochi. Îl mai însoţeşte generalul de brigadă Ramfis Trujillo, în vîrstă de nouă ani, care de-abia tîrăşte o spadă mai lungă decît el.

Scanned with OKEN Scanner

La bordul navei Mayflower, generalul George Marshall oferă un banchet în cinstea lui Trujillo, iar președintele Roosevelt îl primește la Casa Albă. Legislatori, guvernatori și ziariști nu mai prididesc lăudîndu-l pe exemplarul om de stat. Trujillo, care-și plătește morții cu bani pești, tot cu bani pești cumpără și elogiile. Sumele destinate acestui scop figurează în bugetul Puterii Executive a Republicii Dominicane sub coloana *Mei pentru cănărași. (60 și 177)*

1939 / Washington

Somoza

Înainte ca pușcașii marini să-l fi făcut general și stăpîn atotputernic peste Nicaragua, Tacho Somoza își petrecea vremea falsificînd monede de aur, trișînd la partidele de poker și amăgind femeile.

De cînd deține toată puterea, ucigașul lui Sandino a transformat bugetul național în cont personal și a pus stăpînire pe cele mai bune pămînturi ale țării. Și-a lichidat dușmanii călduți copleșindu-i cu împrumuturi ale Băncii Naționale. Dușmanii fierbinți și-au terminat zilele în accidente sau în ambuscade.

Vizita lui Somoza în Statele Unite nu e mai puțin triumfală decît aceea a lui Trujillo. Președintele Roosevelt, însoțit de cîțiva miniștri, se grăbește spre Union Station ca să-i ureze bun sosit. O fanfară militară interpretează imnurile celor două țări, pe fundalul salvelor de tun și al discursurilor. Somoza anunță că strada cea mai importantă din Managua, care străbate orașul de la lagună la lac, se va numi de acum înainte bulevardul Roosevelt. *(102)*

1939 / New York

Superman

Revista „Action Comics" publică aventurile lui Superman.

Acest Hercule al vremurilor noastre este apărătorul proprietății private în Univers. Dintr-un loc numit Metropolis călătorește spre alte epoci și spre alte galaxii, zburînd mai repede decît lumina și învingînd barierele timpului. Oriunde s-ar duce, în lumea noastră sau în alte lumi, Superman restabilește ordinea mai iute și mai eficient decît toți pușcașii marini la un loc. Cu o privire topește oțelul, cu o lovitură de picior doboară toți copacii selvei și cu un singur pumn găurește mai mulți munți deodată.

În cealaltă personalitate a lui, Superman nu e altul decît timoratul Clark Kent, un biet om care nu se deosebește prin nimic de cititorii lui. *(147)*

Scanned with OKEN Scanner

1941 / New York

Portretul unui fabricant de opinii

Sălile de cinematograf refuză să proiecteze *Cetățeanul*. Doar cîteva, și încă dintre cele mai prăpădite, au curajul unei asemenea sfidări. În *Cetățeanul*, Orson Welles prezintă un bărbat bolnav de febra puterii, iar bărbatul acesta seamănă leit cu William Randolph Hearst.

Hearst are optsprezece ziare, nouă reviste, șapte castele și e stăpîn peste numeroase destine. Știe cum să întărîte opinia publică. În lunga lui viață a provocat războaie și falimente, a făcut și a desfăcut averi, a creat idoli, a dărîmat renume. El e inventatorul campaniilor de scandal și al coloanelor pline de bîrfe, tocmai potrivite să lovească sub centură, cum îi place lui.

Cel mai puternic fabricant de opinii din Statele Unite consideră că rasa albă e singura într-adevăr umană. Crede în inevitabilitatea victoriei celui mai puternic și îi învinuiește pe comuniști de consumul de alcool în rîndurile tinerilor. E convins de asemenea că japonezii sînt trădători din naștere.

Ziarele lui Hearst avertizează neîncetat, de cincizeci de ani încoace, asupra Pericolului Galben. Acum, Japonia bombardează baza nord-americană de la Pearl Harbour, iar Statele Unite intră în cel de al doilea război mondial. *(130 și 441)*

1942 / Washington

Crucea Roșie nu acceptă sînge de negri

Soldați din Statele Unite pornesc spre front. Mulți dintre ei sînt negri, aflați sub ordinele ofițerilor albi.

Supraviețuitorii se vor întoarce acasă. Negrii vor intra pe ușa din spate ; în statele din Sud vor avea un loc aparte ca să trăiască, să muncească și să moară, iar după moarte vor zăcea chiar în cimitire aparte. Glugile Ku Klux Klanului vor veghea cu negrii să nu intre în lumea albilor, mai ales în dormitoarele femeilor albe.

Războiul acceptă negrii, mii și mii de negri nord-americani. Crucea Roșie, nu. Crucea Roșie din Statele Unite interzice depozitarea sîngelui de negri în băncile de plasmă. În felul acesta se va evita amestecarea sîngelui prin injectare. *(51)*

1942 / New York

Drew

Charles Drew este un inventator al vieții. Cercetările lui au făcut posibilă conservarea sîngelui. Lui i se datorește existența băncilor de plasmă, care învie mii de muribunzi pe cîmpurile de bătaie din Europa.

Scanned with OKEN Scanner

Drew conduce serviciul de plasmă al Crucii Roşii din Statele Unite. Cînd află de hotărîrea Crucii Roşii de a respinge sîngele de negri, îşi dă demisia. Drew e negru. *(218 şi 262)*

1942 / Oxford, Mississippi

Faulkner

Aşezat într-un balansoar, în faţa porticului cu coloane al unui conac dărăpănat, William Faulkner îşi fumează pipa şi ascultă mărturisirile tainice ale unor năluci.

Stăpînii întinselor plantaţii îi povestesc lui Faulkner clipele lor de strălucire şi de spaimă. Nimic nu-i îngrozeşte mai mult ca amestecul raselor. O picătură de sînge negru, o singură picătură condamnă la viaţă blestemată şi la o moarte petrecută printre focurile negre ale infernului. Dinastiile din Sudul Statelor Unite, născute din crimă şi osîndite la crimă, veghează la strălucirea albă a propriului lor apus, lezat de orice negreaţă sau umbră de negreaţă. Cavalerii ar vrea să creadă că puritatea neamului nu va pieri niciodată, chiar dacă va pieri amintirea ei şi se vor risipi ultimele ecouri ale trompeţilor care vesteau atacul final al soldaţilor învinşi de Lincoln. *(163 şi 247)*

1942 / Hollywood

Brecht

Holywoodul produce filme ca să transforme în dulce vis nesomnul omenirii aflate pe moarte. Bertolt Brecht, exilat din Germania lui Hitler, s-a angajat în această industrie a somniferelor. Întemeietorul unui teatru care vrea să deschidă larg ochii lumii îşi cîştigă pîinea în studiourile companiei United Artists. Brecht e unul dintre numeroşii scriitori care lucrează la Hollywood cu program de conţopişti, întrecîndu-se să scrie cît mai multe nerozii într-o zi de muncă.

Zilele astea, într-o prăvălie chinezească, Brecht a cumpărat cu patruzeci de cenţi un mic Zeu al Norocului. L-a aşezat pe birou, la vedere. Lui Brecht i s-a spus că Zeul Norocului îşi linge buzele de fiecare dată cînd e obligat să înghită otravă. *(66)*

1942 / Hollywood

Vecinii înţelegători din Sud

însoţesc Statele Unite în războiul mondial. E vremea *preţurilor democratice :* ţările latinoamericane furnizează materii prime ieftine, alimente ieftine şi cîţiva soldaţi.

Scanned with OKEN Scanner

Cinematograful proslăveşte cauza comună. Rareori lipsesc din filme scenele *southamerican*, cîntate şi dansate în spaniolă sau în portugheză. Răţoiul Donald ni-l prezintă pe noul lui prieten, papagalul José Carioca. Pe insulele din Pacific sau pe cîmpurile de bătaie din Europa, junii-primi ai Hollywoodului lichidează cu nemiluita japonezi şi nemţi : fiecare june-prim e însoţit de un latinoamerican simpatic, indolent, mai degrabă sărac cu duhul, care-l admiră pe fratele blond din Nord şi îi serveşte drept ecou şi umbră, fiindu-i scutier credincios, vesel muzicant, mesager şi bucătar. *(467)*

1942 / Pampasul María Barzola

Metodă latinoamericană de reducere a cheltuielilor de producţie

Bolivia este una dintre ţările care plătesc războiul. Condamnată de cînd se ştie la raţii de înfometare, Bolivia contribuie la cauza aliată vînzîndu-şi cositorul la preţuri de zece ori mai mici decît cele obişnuite.

Cei care finanţează chilipirul sînt muncitorii din mine : de la aproape nimic salariile lor scad la nimic. Iar cînd un decret al guvernului obligă muncitorii la muncă silnică sub ameninţarea armelor, izbucneşte greva. Alt decret interzice greva, dar greva continuă. Atunci, preşedintele Enrique Peñaranda ordonă armatei să acţioneze *sever şi energic*. Patiño, regele minelor, porunceşte să se intervină *fără şovăială*. Viceregii lui, Aramayo şi Hochschild, sînt de acord. Mitralierele scuipă foc ore întregi şi lasă stepa acoperită de cadavre.

Patiño Mines plăteşte cîteva cosciuge, dar economiseşte indemnizaţiile. Moartea prin mitraliere nu e accident de muncă. *(97 şi 474)*

1943 / Sans-Souci

Carpentier

Alejo Carpentier descoperă, năucit, regatul lui Henri Christophe. Scriitorul cubanez cutreieră ruinele trufaşe ale delirului acestui sclav bucătar care a ajuns monarh în Haiti şi şi-a luat zilele cu un glonte de aur pe care îl purta tot timpul atîrnat la gît. Carpentier aude imnurile ceremoniale şi tobele magice invocînd zeii în timp ce vizitează palatul pe care regele Christophe l-a copiat după modelul Versailles-ului ; străbate invulnerabila fortăreaţă, hardughia imensă care a rezistat trăsnetelor şi cutremurelor doar pentru că avea pietrele lipite între ele cu sînge de tauri jertfiţi zeilor.

În Haiti, Carpentier învaţă că nu există magie mai uimitoare şi mai plină de desfătări decît călătoria care te conduce, cufundîndu-te în realitate, cufundîndu-te în trupuri, spre adîncimile Americii. În Europa, magicienii au devenit birocraţi, iar minunile, obosite, se reduc la trucuri de prestidigitaţie. În America, în schimb, suprarealismul este la fel de firesc ca ploaia sau ca nebunia. *(85)*

Scanned with OKEN Scanner

1943 / Port-au-Prince

Mîini care nu mint

Dewitt Peters întemeiază un mare atelier deschis, iar de acolo izbucneşte pe neaşteptate arta haitiană. Toată lumea pictează, pe orice : pe pînză, pe carton, pe tablă, pe lemn, pe ziduri şi pe tot ce-i iese în cale sau îi cade în mînă. Toată lumea pictează cu nesaţ şi cu strălucire, din cele şapte suflete ale curcubeului. Toată lumea : cizmarii cîrpaci şi pescarii, spălătoresele şi precupeţele. În ţara cea mai săracă din America, stoarsă de Europa, cotropită de Statele Unite, devastată de războaie şi de dictaturi, poporul începe să urle culori şi nimeni nu-l mai poate face să tacă. *(122, 142 şi 385)*

1943 / Mont Rouis

Un grăunte de sare

Într-o cîrciumă, înconjurat de copii cu pîntecele umflate şi de cîini scheletici, Hector Hyppolite pictează zei cu un penel făcut din pene de găină. Pe înserat, Sfîntul Ioan Botezătorul vine să-i dea o mînă de ajutor.

Hyppolite îi pictează pe zeii care pictează cu mîna lui. Zeii aceştia, pictori şi pictaţi, zei haitieni, populează pămîntul, cerul şi infernul : pot face bine şi rău şi le oferă fiilor lor mîngîiere şi răzbunare.

Nu toţi au venit din Africa. Unii s-au născut aici, asemenea Baronului Sîmbătă, Baron Şamedi, zeu cu mers solemn, negru cu joben negru şi cu baston negru, stăpîn al otrăvurilor şi al mormintelor. De Baronul Sîmbătă depinde ca otrăvurile să omoare, iar morţii să se odihnească în pace. Pe mulţi morţi îi preface în *zombis* şi îi condamnă să muncească în sclavie.

Zombis, morţi care umblă sau vii care şi-au pierdut sufletul, au un aer de prostie fără leac. Dar una-două se descătuşează şi îşi recuperează viaţa pierdută, sufletul furat : e de ajuns un grăunte de sare ca să-i trezească. Un singur grăuncior de sare. Şi ar putea oare lipsi sarea în sălaşul sclavilor care l-au înfrînt pe Napoleon şi au întemeiat libertatea în America ? *(142, 233 şi 295)*

1944 / New York

Învăţînd să vadă

E miezul zilei, iar James Baldwin se plimbă cu un prieten pe străzile din sudul insulei Manhattan. Lumina roşie îi opreşte la o intersecţie.

— *Priveşte !* — îi spune prietenul, arătînd în jos.

Baldwin priveşte, dar nu vede nimic.

— *Priveşte, priveşte !*

Nimic. Nu-i nimic de privit, nu-i nimic de văzut. Nimic în afara unei băltoace soioase lîngă bordură. Dar prietenul insistă :

— *Nu vezi ?*

Scanned with OKEN Scanner

Şi atunci Balwin priveşte cu atenţie şi vede. Vede o pată de ulei tremurînd în băltoacă. Apoi, în pata de ulei vede curcubeul. Şi privind mai adînc în băltoacă vede strada trecînd şi lumea trecînd pe stradă, naufragiaţi, nebuni şi vrăjitori, şi lumea întreagă trece pe acolo, lume uimitoare plină de lumi care strălucesc de lume ; şi astfel, datorită unui prieten, Baldwin vede pentru prima dată în viaţa lui. *(152)*

1945 / Graniţa dintre Guatemala şi El Salvador

Miguel la patruzeci de ani

Doarme în peşteri şi prin cimitire. De foame ce-i e nu se mai poate opri din sughiţat şi îşi dispută cu ciorile şi guguştiucii firimiturile de ciugulit. Sora lui, care-l vede din cînd în cînd, îi spune :

— *Dumnezeu te-a înzestrat cu o mulţime de daruri, dar te-a pedepsit să fii comunist.*

De cînd a recăpătat încrederea totală a partidului, Miguel a alergat şi a suferit întruna. Acum, partidul a hotărît ca cel mai sacrificat dintre membrii lui să plece din El Salvador, exilîndu-se în Guatemala.

După mii de aventuri şi de pericole, Miguel reuşeşte să treacă graniţa. S-a înnoptat de-a binelea. Se întinde, frînt de oboseală, sub un copac şi adoarme într-o clipită. Cînd se luminează de ziuă, îl trezeşte o enormă vacă bălană, care îi linge picioarele. Miguel o salută :

— *Bună dimineaţa.*

Dar vaca se sperie, o rupe la fugă şi intră în pădure mugind. Din pădure apar îndată cinci tauri răzbunători. Miguel n-are scăpare nici în spate, nici în sus. Stă pe marginea unei prăpăstii, iar copacul sub care s-a întins e firăvuţ. Taurii vin în trombă, dar înaintea atacului final se opresc brusc, îl ţintuiesc cu privirea, sforăie, scot foc pe nări, lovesc aerul cu coarnele şi scurmă pămîntul cu copitele, ridicînd nori de praf.

Pe Miguel îl trec toate apele şi nu se mai poate opri din tremurat. Cuprins de groază, bîlbîie cîteva explicaţii. Taurii se uită la arătarea aceea jumătate foame şi jumătate spaimă, apoi se privesc între ei. Miguel se încredinţează lui Marx şi sfîntului Francesco d'Assisi. Într-un tîrziu, taurii îi întorc spatele şi se îndepărtează încet, cu capetele plecate.

Şi astfel are loc cea de-a noua naştere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea patruzeci de ani. *(126)*

1945 / Hiroshima şi Nagasaki

Un soare de foc,

lumină violentă nemaivăzută încă, se ridică încet, sfîşie cerul şi se prăvăleşte. Trei zile mai tîrziu, alt soare al sorilor se sparge deasupra Japoniei. Dedesubt, rămîne cenuşa celor două oraşe, un deşert de rugină, multe mii de morţi şi mai multe mii de osîndiţi să moară încetul cu încetul în anii ce vor veni.

Scanned with OKEN Scanner

Războiul era pe terminate, Hitler şi Mussolini fuseseră lichidaţi atunci cînd preşedintele Harry Truman a ordonat să se arunce bomba atomică asupra localităţilor civile Hiroshima şi Nagasaki. În Statele Unite, un vuiet cerea anihilarea imediată a Pericolului Galben. Trebuia să se pună capăt, odată pentru totdeauna, fumurilor imperiale ale acestei arogante ţări asiatice pe care nimeni nu reuşise s-o colonizeze vreodată. Maimuţoii ăştia trădători nici măcar morţi nu sînt buni, spunea presa.

Acum nu se mai îndoieşte nimeni. Printre învingători există un mare învingător. Statele Unite ies neatinse din războiul mondial, mai puternice ca întotdeauna, şi se poartă de parcă întreaga planetă ar fi trofeul lor. *(140 şi 276)*

1945 / Princeton

Einstein

Albert Einstein se simte de parcă el însuşi ar fi apăsat pe buton. Nu el a făcut bomba atomică, dar bomba atomică n-ar fi fost posibilă fără descoperirile lui. Acum, Einstein ar vrea să fi fost altceva, să se fi apucat de meserii inofensive, ca de exemplu reparatul ţevilor de apă sau zidăria, în loc să scormonească secretele vieţii pe care alţii le folosesc pentru a o distruge.

Pe cînd era copil, un profesor i-a spus :

— *N-o să fie nimic de capul tău.*

Umblînd cu capul în nori, el se întreba cum ar fi lumina pentru cel care ar călări un fulger. Cînd a crescut, a găsit răspunsul sub numele de teoria relativităţii. A primit un premiu Nobel şi a meritat mai multe datorită răspunsurilor pe care de atunci le-a dat altor întrebări, născute din tainica legătură care uneşte sonatele lui Mozart cu teorema lui Pitagora sau din arabescurile provocatoare pe care le desenează în aer fumul pipei lui.

Einstein credea că ştiinţa e o modalitate de dezvăluire a frumuseţilor universului. Omul de ştiinţă cel mai celebru are ochii cei mai trişti din istoria omenirii. *(150 şi 228)*

1945 / Buenos Aires

Perón

Generalul MacArthur îi preia pe japonezi, iar Spruille Braden se ocupă de argentinieni. Pentru a-i conduce pe argentinieni pe calea cea dreaptă a Democraţiei, ambasadorul nord-american Braden reuneşte toate partidele, de la cel conservator pînă la cel comunist, într-un front unic împotriva lui Juan Domingo Perón. În conformitate cu declaraţiile Departamentului de Stat, colonelul Perón, ministrul muncii, e şeful unei bande de nazişti. Revista „Look" afirmă că e un pervertit care ascunde în sertarele biroului fotografii de indience goale din Patagonia şi chipurile lui Hitler şi Mussolini.

Scanned with OKEN Scanner

În zbor străbate Perón drumul spre președinție. O duce de braț pe Evita, actrița de teatru radiofonic cu ochi febrili și glas pătrunzător ; iar atunci cînd el obosește sau stă în cumpănă ori se sperie, ea e cea care îl împinge înainte. Perón strînge în jurul lui mai mulți oameni decît toate partidele la un loc. Cînd e acuzat că ar fi agitator, răspunde că e mîndru de asta. Moțații, dichisiți ca niște miri, scandează numele ambasadorului Braden la intersecțiile din centrul Buenos Airesului, agitînd pălării și batiste, dar în cartierele muncitorești mulțimile de coate-goale strigă numele lui Perón. Poporul trudit or, surghiunit pe propriile lui pămînturi, mut de atîta tăcere, își găsește patria și glasul în ministrul acesta dintr-o stirpe rară care îi ia mereu partea.

Prestigiul popular îi crește neîncetat, pe măsură ce Perón scutură de praf uitate legi sociale sau creează legi noi. El a statuat obligația de a respecta drepturile celor care se spetesc muncind pe ferme și plantații. Iar obligația nu rămîne doar pe hîrtie și în felul acesta peonul de la țară, aproape un obiect, devine muncitor agricol, cu sindicat și toate celelalte. *(311 și 327)*

1945 / Cîmpurile din Tucumán

Familiarul

se face foc și pară cînd află veștile acestea care au venit să-i tulbure domeniile. Sindicatele muncitorești îl fac să tresară de spaimă mai ceva decît crucea cuțitului.

Pe plantațiile de trestie de zahăr din nordul Argentinei, Familiarul veghează la supușenia peonilor. Dintr-o îmbucătură, Familiarul îl înghite pe peonul care se obrăznicește și nu-și mai cunoaște lungul nasului. Își zăngăne lanțurile și miroase a pucioasă, dar nu se poate ști dacă e Diavolul în persoană sau un simplu funcționar. Singure victimele lui l-au văzut, dar nici una n-a mai putut povesti ce i s-a întîmplat. Se zice că se spune că în toiul nopții Familiarul bîntuie prin șoproanele unde dorm peonii, prefăcut într-un șarpe uriaș, și că pîndește pitulat la marginea drumurilor, sub chipul unui cîine cu ochi de foc, negru tot, numai colți și gheare. *(103 și 328)*

Privegherea îngerașului

În provinciile din nordul Argentinei, cînd moare un copil nu plînge nimeni. O gură mai puțin pe pămînt, un înger în plus în cer : cînd moare un copil, toată lumea bea și joacă, de la primul cîntat al cocoșilor, dînd pe gît înghițituri zdravene de hidromel și de rachiu de porumb, în sunet de chitare și de tobe. În timp ce dansatorii tropăie și se învîrtesc, copilul trece din brațe în brațe. După ce au legănat și au sărbătorit copilul cum se cuvine, încep cu toții să cînte ca să-i ușureze zborul spre Paradis. Într-acolo se îndreaptă micuțul, îmbrăcat cu hainele lui cele bune, purtat de cîntecul care crește și tot crește. Și se despart de el aprinzînd rachete, dar cu multă atenție, ca să nu-i ardă aripile. *(104)*

Scanned with OKEN Scanner

1945 / Cîmpurile din Tucumán

Yupanqui

Atahualpa Yupanqui, cîntăreţul gaucho al tainelor Nordului argentinian, are chip de indian care se uită la muntele care se uită la el, dar vine din cîmpiile din Sud, din pampa fără ecou care nu ascunde nimic. Vine călare, oprindu-se în tot locul, în faţa fiecăruia, umblînd la voia întîmplării. Ca să-şi continue drumul, cîntă cîntînd drumul străbătut. Dar şi ca să continue povestea : fiindcă povestea săracului sau se cîntă sau se pierde, iar el, care e stîngaci ca să cînte la chitară şi să gîndească lumea, ştie foarte bine asta. *(202, 270 şi 472)*

1946 / La Paz

Spirala

Sus, în vîrful muntelui, sînt doar trei persoane. Jos, la baza lui, trei milioane. Muntele e de cositor şi se numeşte Bolivia.

Cei trei din vîrf formează Spirala minieră. Simón Patiño stă în mijloc. De-o parte şi de alta îi are pe Carlos Aramayo şi pe Mauricio Hochschild. Patiño era un miner prăpădit pînă în urmă cu aproape o jumătate de veac, cînd o zînă l-a atins cu beţişorul ei fermecat şi a făcut din el unul dintre cei mai bogaţi oameni din lume. Acum poartă jiletcă şi ceas de aur, iar la masa lui se aşază regi şi preşedinţi. Aramayo vine din aristocraţia locală. Hochschild a venit cu avionul. Fiecare dintre cei trei are mai mulţi bani decît statul.

Toate profiturile aduse de cositor rămîn afară. Ca să nu plătească impozite, Patiño şi-a stabilit sediul în Statele Unite, Aramayo în Elveţia, iar Hochschild în Chile. Patiño plăteşte anual Boliviei 50 de dolari drept impozit pe cîştig, Aramayo îi plăteşte 22, iar Hochschild nu plăteşte nimic.

Fiecare membru al Spiralei are la dispoziţie un ziar şi mai mulţi miniştri şi legislatori. Prin tradiţie, cancelarul primeşte un salariu lunar de la Patiño Mines. Acum, însă, preşedintele Gualberto Villarroel vrea să oblige Spirala la plata unor impozite şi salarii care să nu mai fie simbolice, aşa că împotriva lui se pune la cale o conspiraţie. *(97)*

1946 / La Paz

Villarroel

Preşedintele Villarroel nu se apără. Se lasă în voia sorţii, de parcă de soartă ar fi vorba.

Împotriva lui tabără ucigaşi plătiţi urmaţi de un ciudat şi numeros cortegiu în care se amestecă preacuvioase şi studenţi. Purtînd în mîini făclii, stindarde negre şi cearşafuri însîngerate, răsculaţii invadează palatul prezidenţial, îl aruncă pe Villarroel de la balcon şi îl atîrnă, despuiat, de un felinar.

Scanned with OKEN Scanner

În afara faptului că a sfidat Spirala, Villarroel mai vrusese să le dea drepturi egale albilor şi indienilor, soţiilor şi ibovnicelor, fiilor legali şi celor naturali.

Toată lumea salută crima. Stăpînii Democraţiei anunţă că l-au lichidat pe tiranul aflat în solda lui Hitler, care cu o obrăznicie de neiertat se străduia să ridice năruitul preţ internaţional al cositorului. Iar în Bolivia, ţară care nu încetează să muncească spre propria-i nefericire, se sărbătoreşte căderea prezentului şi reînscăunarea trecutului. Sînt zile fericite pentru Liga Moralei, pentru Asociaţia Mamelor de Preoţi, pentru Văduvele de Război, pentru ambasada Statelor Unite, pentru totalitatea dreptei, pentru cvasi-totalitatea stîngii, a stîngii din oglindă, şi pentru Spirală. *(97)*

1946 / Hollywood

Carmen Miranda

Strălucind toată de paiete şi de zorzoane, încununată cu un turn de banane, Carmen Miranda unduieşte pe fundalul unui peisaj tropical de carton.

Născută în Portugalia, fiică a unui bărbier sărman venit de peste ocean, Carmen e astăzi principalul produs de export al Braziliei. Cafeaua vine după ea.

Bondoaca asta neruşinată are un fir de voce, iar firul ăsta mai cîntă şi fals pe deasupra, dar cîntă mişcîndu-şi şoldurile, dînd din mîini şi făcînd cu ochiul şi asta e prea de ajuns. E cea mai bine plătită la Hollywood; are zece case şi opt sonde de petrol.

Dar iată că întreprinderea Fox refuză să-i reînnoiască contractul. Senatorul Joseph MacCarthy a denunţat-o pentru obscenitate, fiindcă în timpul unei filmări, în plin dans, un fotograf i-a surprins intolerabile goliciuni sub fusta înfoiată. Iar presa a dezvăluit faptul că, încă din fragedă pruncie, Carmen recitase în faţa regelui Albert al Belgiei însoţindu-şi versurile cu bîţîieli neobrăzate şi dîndu-şi ochii peste cap, fapt care a scandalizat călugăriţele şi i-a luat monarhului somnul. *(401)*

1948 / Bogotá

În ajun

În paşnica Bogotá, sălaş al feţelor bisericeşti şi al călugărilor, generalul Marshall se întîlneşte cu cancelarii ţărilor latino-americane.

Ce ne aduce oare în traistă Moş Crăciun al Occidentului, care stropeşte cu dolari pămîntul european secătuit de război ? Generalul Marshall suportă impasibil, cu căştile la urechi, răpăiala discursurilor. Fără să clipească, ascultă interminabilele profesiuni de credinţă democratică ale multor delegaţi latino-americani dispuşi să se vîndă ieftin, în timp ce John McCloy, administratorul Băncii Mondiale, avertizează :

— *Regret, domnilor, dar n-am adus carnetul de cecuri în servietă.*

Scanned with OKEN Scanner

Dincolo de pereții care adăpostesc cea de-a Noua Conferință Panamericană, de-a lungul și de-a latul țării gazdă plouă de asemenea cu discursuri. Liberalii vestesc că vor instaura pacea în Columbia, *asemenea zeiței Palas Atena care a făcut să încolțească măslinii pe colinele Cetății grecești*, iar conservatorii promit *să smulgă din soare forțe inedite și să aprindă cu focul întunecat din măruntaiele pămîntului timida candelă votivă a sfîntului candelabru care începe să strălucească în ajunul trădării în noaptea întunecată.*

În timp ce limbuții politicieni cheamă, proclamă și declamă, realitatea există. Pe cîmpiile columbiene se duce, cu împușcături, războiul dintre conservatori și liberali ; politicienii pun vorbele, iar țăranii — morții. Iar violența ajunge la Bogotá și bate la porțile capitalei amenințîndu-i rutina perpetuă, mereu aceleași păcate, mereu aceleași metafore : la o corridă, duminica trecută, mulțimea deznădăjduită a năvălit în arenă și a sfîrtecat un biet taur care refuza să lupte. *(7)*

1848 / Bogotá

Gaitán

Țara politică, spune Jorge Eliécer Gaitán, *n-are nici o legătură cu țara națională.* Gaitán e șeful Partidului Liberal, dar și oaia lui neagră. E adorat de săracii de toate culorile. *Ce deosebire este între foamea liberală și foamea conservatoare ? Paludismul nu e nici conservator, nici liberal.*

Glasul lui Gaitán dezlănțuie poporul, care strigă prin gura lui. Bărbatul acesta trîntește cu frica de pămînt. De peste tot, vîslind prin selvă sau dînd pinteni cailor, vin să-l asculte, vin să se asculte zdrențăroșii. Se spune că atunci cînd vorbește Gaitán, în Bogotá se ridică ceața și că pînă și sfîntul Petru ciulește urechea din înaltul cerului și nu permite să cadă un strop de ploaie peste mulțimile uriașe adunate la lumina torțelor.

Mîndrul bărbat cu trăsături de statuie denunță fără ocolișuri oligarhia și pe ventrilocul imperialist care o ține pe genunchi, oligarhie fără viață proprie și fără opinii proprii, și anunță reforma agrară și alte adevăruri care vor pune capăt lungului șir de minciuni.

Dacă n-o să fie ucis, Gaitán o să devină președinte al Columbiei. De cumpărat, nu poate fi cumpărat. Cu ce-ar putea fi momit omul acesta care disprețuiește plăcerea, doarme singur, mănîncă puțin, nu pune gura pe băutură și nu acceptă anestezia nici măcar atunci cînd i se scoate o măsea ? *(7)*

1948 / Bogotá

A înnebunit orașul

Pe nouă aprilie, la ora două, Gaitán avea fixată o întîlnire. Trebuia să-l primească pe un student, unul dintre studenții latino-americani întruniți în Bogotá în afara și împotriva ceremoniei pan-americane a generalului Marshall.

Scanned with OKEN Scanner

La ora unu și jumătate, studentul iese din hotel, cu gînd să se îndrepte, în pas de plimbare, spre biroul lui Gaitán. Dar după cîțiva metri aude un vuiet ca de cutremur și o avalanșă omenească se năspustește asupra lui.

Sărăcimea, izvorîtă din mahalale și prăvălită de pe dealuri, înaintează în trombă, din toate părțile deodată, uragan al durerii și al mîniei care devastează orașul spărgînd vitrinele, răsturnînd tramvaiele și dînd foc clădirilor :

— *L-au ucis ! L-au ucis !*

S-a întîmplat pe stradă, cu trei gloanțe. Ceasul lui Gaitán a rămas înțepenit la unu și cinci.

Studentul, un cubanez trupeș pe nume Fidel Castro, își pune pe cap o șapcă fără cozoroc și se lasă purtat de vîntul poporului. *(7)*

1948 / Bogotá

Flăcări

Centrul orașului Bogotá e invadat de ponchourile indiene și de espadrilele muncitorești, de mîinile bătucite care lucrează pămîntul sau amestecă varul, mîini murdare de vaselină sau de cremă de ghete, iar iureșului i se alătură hamalii, studenții și ospătarii, spălătoresele și precupețele, femeile care-și închiriază trupul și bărbații care-și închiriază brațele, șmecherașii, curioșii și aventurierii ; din iureș se desprinde o femeie cu patru mantouri de blană, îmbrăcate unul peste altul, greoaie și fericită ca o ursoaică în călduri ; un bărbat cu șiraguri de perle atîrnate la gît fuge iepurește, iar altul, cu un frigider la spinare, umblă ca o broască țestoasă.

Țînci zdrențăroși dirijează traficul, deținuții sparg porțile închisorilor, iar cineva taie cu lovituri de machete furtunurile pompierilor. Bogotá e un rug imens, iar cerul o boltă purpurie ; de la balcoanele ministerelor în flăcări plouă cu mașini de scris, iar din clopotnițele incendiate ale bisericilor plouă cu gloanțe. Polițiștii se ascund sau își încrucișează brațele în fața furiei generale.

Spre palatul prezidențial se îndreaptă o mare de oameni. Mitralierele au respins pînă acum două atacuri, dar mulțimea înfuriată a reușit să arunce în fața porților palatului cadavrul spintecat al marionetei care l-a ucis pe Gaitán.

Doña Bertha, prima doamnă a țării, încinge un revolver la brîu și îi telefonează confesorului ei :

— *Părinte, fiți bun și conduceți-l pe fiul meu la Ambasada americană.*

La alt telefon, președintele Mariano Ospina Pérez poruncește să fie apărată casa generalului Marshall și dă ordine împotriva norodului răsculat. Apoi, se așază și așteaptă. Vuietul străzii crește.

Trei tancuri conduc atacul împotriva palatului prezidențial. Cocoțați pe tancuri, ciorchini-ciorchini de oameni flutură steaguri și strigă numele lui Gaitán, iar în urma lor năvălește mulțimea înarmată cu machete, topoare și ciomege. Cînd ajung la palat, tancurile se opresc. Își rotesc încetișor turelele, ochesc poporul și încep să tragă. *(7)*

Scanned with OKEN Scanner

1948 / Bogotá

Cenuşă

Cineva umblă în căutarea unui pantof. O femeie urlă cu un copil mort în braţe. Oraşul fumegă. Trebuie să mergi cu grijă, să nu calci pe cadavre. Un manechin dezarticulat atîrnă de sîrmele de tramvai. De pe treptele unei mănăstiri carbonizate, un Hristos despuiat şi plin de funingine priveşte spre cer cu braţele ţintuite pe cruce. La picioarele scării, un cerşetor bea şi poftеşte trecătorii : cu mitra arhiepiscopului înfundată pe cap şi trupul înfăşurat într-o perdea viorie de catifea, cerşetorul se apără de frig bînd coniac franţuzesc dintr-un potir de aur şi îmbie trecătorii să tragă o duşcă din pocalul de argint. Pe cînd bea şi oferă de băut cade lovit de un glonte al armatei.

Se aud ultimele împuşcături. Oraşul, purificat prin foc, îşi recapătă liniştea. După trei zile de răzbunare şi de nebunie, poporul dezarmat se întoarce la troiţa lui dintotdeauna, să muncească şi să-şi rumege tristeţea.

Generalùl Marshall nu are nici o îndoială. Tulburările din Bogotá au fost „opera Moscovei". Guvernul Columbiei rupe relaţiile cu Uniunea Sovietică. (7)

1948 / Valea Uparului

Vallenato

— *Vreau să scot un strigăt şi nu mă lasă...*

Guvernul Columbiei interzice *Strigăt hoinar*. Cine îl cîntă riscă să fie închis sau împuşcat. Şi totuşi, pe rîul Magdalena lumea continuă să-l cînte.

Poporul de pe ţărmul columbian se apără fredonînd. *Strigăt hoinar* e un ritm *vallenato*, unul dintre cîntecele văcarilor care dau de veste ce s-a mai întîmplat prin ţinutul lor şi, în treacăt, mai descreţesc frunţile.

Cîntăreţii de *vallenatos* călăresc cu acordeonul pe piept. Cu acordeonul sprijinit pe coapsă dau pe gît prima duşcă la chefuri şi îi lansează, cui le iese în cale, provocarea la un duel în rime. Ca nişte săbii se încrucişează versurile *vallenatos*, pe care acordeonul le prinde în zbor şi le duce mai departe, prin pieţe şi în arenele de lupte de cocoşi. Ciondănelile acestea durează zile întregi. Cel mai de temut rival al improvizatorilor e Lucifer, mare iubitor de muzică ; fiindcă se plictiseşte în infern, Lucifer abia aşteaptă să vină în America, deghizat, căutînd prilejuri de distracţie. *(359)*

1948 / Wroclaw

Picasso

Pictorul acesta îi cuprinde în el pe cei mai buni pictori pe care i-a dat lumea. Toţi, de la cei mai vechi pînă la cei mai noi, trăiesc laolaltă în el, chiar dacă nu le prea convine. Nu-i lucru uşor să porţi în tine perso-

Scanned with OKEN Scanner

nalităţi atît de diferite, care se sfădesc tot timpul, aşa că pictorului nu-i prea mai rămîne timp să asculte discursuri şi cu atît mai puţin să le rostească.

Dar de data aceasta, pentru prima şi ultima dată în toată viaţa lui, Pablo Picasso rosteşte un discurs. Insolitul eveniment are loc în oraşul polonez Wroclaw, cu ocazia congresului internaţional al intelectualilor pentru pace :

— *Eu am un prieten care ar trebui să fie aici...*

Picasso îl omagiază *pe cel mai mare poet de limbă spaniolă şi unul dintre cei mai mari poeţi ai lumii, care a fost întotdeauna de partea oamenilor sărmani : Pablo Neruda, urmărit de poliţie în Chile, hăituit ca un cîine... (442)*

1948 / Undeva în Chile

Neruda

În ziarul „El Imparcial" se poate citi, cu litere de-o şchioapă : *Neruda e căutat în toată ţara.* Iar dedesubt : *Salariatul serviciilor secrete care va da de urma fugarului va fi premiat.*

Prin noaptea chiliană, poetul umblă din ascunzătoare în ascunzătoare. Neruda este unul dintre numeroşii persecutaţi pe motiv că sînt roşii, că sînt demni, că sînt pur şi simplu, dar nu se plînge de soarta aceasta, pe care şi-a ales-o singur. Nu se plînge de solidaritatea pe care o practică : îi place şi îl bucură patima luptei, chiar dacă îl vîră în multe încurcături, după cum îi plac şi îl umplu de bucurie clopotele, vinul, ţiparul de mare în sos tomat şi zmeiele de hîrtie cu aripile larg desfăcute. *(313 şi 442)*

1948 / San José de Costa Rica

Figueres

După şase săptămîni de război şi două mii de morţi, în Costa Rica ajunge la putere mica burghezie rurală.

În fruntea noului guvern, José Figueres scoate în afara legii Partidul Comunist şi promite cu voce tare *sprijin necondiţionat luptei pe care lumea liberă o poartă împotriva imperialismului rus.* Dar în şoaptă promite de asemenea că va continua şi va adînci reformele sociale iniţiate de comunişti în anii din urmă. La umbra preşedintelui Rafael Calderón, prieten al comuniştilor, în Costa Rica s-au înmulţit sindicatele şi cooperativele, micii proprietari au mai tăiat din nasul latifundiului, iar sănătatea şi educaţia au luat avînt.

Anticomunistul Figueres nu se atinge de pămînturile companiei United Fruit, stăpînă atotputernică, dar naţionalizează băncile şi desfiinţează armata, pentru a pune capăt speculaţiilor şi conspiraţiilor. Costa Rica vrea să se pună la adăpost de turbulenţa sălbatică a Americii Centrale. *(42, 243, 414 şi 438)*

Scanned with OKEN Scanner

1949 / Washington

Revoluția chineză

Între ieri și azi, o prăpastie : revoluția chineză iese la lumină și își ia zborul. Veștile sosite de la Pekin provoacă la Washington mînie și teamă. În urma lungului marș al umiliților înarmați au ieșit învingători roșii lui Mao. Generalul Cian-Kai-și o rupe la fugă. Statele Unite îi aranjează un nou tron în insula Formosa *.

În parcurile din China era interzis accesul săracilor și al cîinilor, iar în zori cerșetorii mureau de frig, ca în vremurile îndepărtate ale mandarinilor ; dar ordinele nu se dădeau la Pekin. Nu chinezii își desemnau miniștrii și generalii, nu ei își redactau legile și decretele, nu ei fixau prețurile și salariile. China nu se găsea în Marea Caraibelor decît dintr-o eroare a geografiei. *(156 și 291)*

1949 / Havana

Teatru radiofonic

— *Nu mă ucide !* — îi cere actorul autorului.

Onelio Jorge Cardoso plănuise să-l arunce în neființă pe Căpitanul Cîrlig, în episodul următor ; dar dacă personajul moare de sabie la bordul navei piraților, actorul o să moară de foame în stradă. Autorul, prieten bun al actorului, îi promite deci viață veșnică.

Onelio e un bun inventator de aventuri, dintr-acelea care taie răsuflarea. Teatrul lui radiofonic nu se bucură, totuși, de prea mult succes. E avar cu dulcegăriile și nu știe să strivească inimile simțitoare de parcă ar fi rufe stoarse pînă la ultima picătură. José Sánchez Arcilla știe în schimb să atingă cele mai sensibile corzi. În romanul-foileton *Colierul de lacrimi*, personajele se luptă cu verdictul sorții potrivnice de-a lungul a 965 de episoade care scaldă auditoriul în dușuri de bocete.

Dar cel mai mare succes al tuturor timpurilor în materie de teatru radiofonic este *Dreptul la naștere*, al lui Félix B. Caignet. Așa ceva nu s-a mai auzit nici în Cuba, nici în alte părți. Seara, la ora stabilită, nu se mai aude decît liturghia aceasta profană. La cinematografe se întrerup filmele ; străzile se golesc de lume ; îndrăgostiții își amînă iubirile, cocoșii luptele, iar mușteleze zborul.

De șaptezeci și patru de episoade, toată Cuba așteaptă ca don Rafael del Junco să vorbească. Personajul acesta din *Dreptul la naștere* e deținătorul tainei. E complet paralizat și, colac peste pupăză, în episodul 197 a mai rămas și mut. Sîntem la episodul 271, iar gîtlejul lui don Rafael nu emite decît zgomote răgușite. Cînd va reuși oare să-i dezvăluie adevărul bunei sale soții, care o dată, o singură dată, a păcătuit lăsîndu-se ademenită de chemarea unei pasiuni nebunești ? Cînd își va recăpăta oare glasul

* Vechiul nume al Taiwanului.

ca să-i spună că Albertico Limonta, medicul său, e în realitate fructul acelei iubiri ilicite pe care ea l-a abandonat, puţin după naştere, în mîinile unei negrese cu suflet alb ? Cînd, cînd ?

Publicul, care moare de nerăbdare, habar n-are că don Rafael tace fiindcă e în grevă. Tăcerea aceasta crudă va continua pînă cînd actorul care-l întruchipează pe don Rafael del Junco va obţine mărirea salariului, pe care o cere neîncetat de două luni şi jumătate. *(266)*

1950 / Rio de Janeiro

Obdulio

Vine, superbă, egalarea, dar Obdulio trage aer în piept, calcă apăsat şi şutează cu sete. Căpitanul echipei uruguayene, un negru impetuos şi sigur pe picioarele lui, nu se pierde cu firea. Cu cît urlă mai tare mulţimea din tribunele vrăjmaşe, cu atît mai necruţător e Obdulio.

Uimire şi tristeţe pe stadionul Maracaná : Brazilia, nestăvilită, autoare a unor goluri superbe, favorită de la un cap la altul, pierde ultimul meci, în ultimul minut. Uruguayul, jucînd pe viaţă şi pe moarte, cîştigă campionatul mondial de fotbal.

Pe înserat, Obdulio Varela fuge din hotelul asediat de ziarişti, suporteri şi gură-cască. Obdulio preferă să se bucure în singurătate. Se duce să bea ceva, într-o cafenea oarecare : dar peste tot întîlneşte brazilieni înlăcrimaţi.

— *Totul a fost numai din cauza lui Obdulio,* spun plîngînd cei care cu puţin timp în urmă vociferau pe stadion. *Obdulio ne-a cîştigat meciul.*

Acum, cînd îi vede unul cîte unul, Obdulio regretă gluma de prost gust pe care le-a făcut-o. Victoria începe să-l apese. Le-a stricat sărbătoarea oamenilor acestora cumsecade şi îi vine să le ceară iertare pentru că a comis groaznica răutate de a cîştiga. Nu-i rămîne decît să hoinărească pe străzile din Rio, din bar în bar. Şi aşa îl prind zorii, bînd şi îmbrăţişîndu-i pe învinşi. *(131 şi 191)*

1950 / Hollywood

Rita

A cucerit Hollywoodul schimbîndu-şi numele, greutatea, vîrsta, glasul, buzele şi sprîncenele. Din negru opac, părul ei a devenit roşu strălucitor. Ca să-i lărgească fruntea, i-au smuls părul fir cu fir, supunînd-o unor dureroase descărcări electrice. Pe pleoape i-au lipit nişte gene ca nişte petale.

Rita Hayworth s-a deghizat în zeiţă şi poate că aşa a şi fost, prin anii patruzeci. Anii cincizeci cer însă o zeiţă nouă. *(249)*

Scanned with OKEN Scanner

1950 / Hollywood

Marilyn

Asemenea Ritei, fetişcana aceasta a fost corectată. Avea pleoapele umflate şi puţină guşă, nasul cu vîrful rotunjit şi era dinţoasă : Hollywoodul i-a topit grăsimea, i-a suprimat cartilagiile, i-a pilit dinţii şi i-a prefăcut părul castaniu şi tern într-o tălăzuire de aur strălucitor. Apoi, tehnicienii au botezat-o Marilyn Monroe şi i-au inventat o copilărie patetică pe care s-o povestească ziariştilor.

Noua Venus fabricată la Hollywood nu mai trebuie să se vîre în paturi străine ca să obţină rolişoare de mîna a doua în filmuleţe de mîna a treia. Nu mai trăieşte doar cu cîrnaţi şi cafea, nici nu mai tremură de frig în toiul iernii. Acum e o stea, adică un personaj mascat care se străduieşte zadarnic să-şi amintească de vremurile cînd nu dorea altceva decît să scape de singurătate. *(214 şi 274)*

1951 / Ciudad de México

Buñuel

Peste Luis Buñuel plouă cu pietre. Mai multe ziare şi sindicate cer ca Mexicul să-l expulzeze pe spaniolul acesta nerecunoscător care răsplăteşte cu infamii favorurile de care s-a bucurat. Filmul care provoacă indignarea naţională, *Neglijaţii,* descrie mahalalele oraşului México. În nelumea aceasta înspăimîntătoare, cîţiva adolescenţi care trăiesc fugind şi ascunzîndu-se, mîncînd ce găsesc şi mîncîndu-se între ei, zboară printre gunoaie. Băieţandrii aceştia sau puii aceştia de vulturi se devorează sfîşiindu-se cu pliscurile, bucată cu bucată, împlinind astfel destinul obscur pe care li l-a rezervat oraşul.

Un tunet misterios, o forţă misterioasă străbate filmele lui Buñuel. E un lung şi profund bubuit de tobe, tobele copilăriei din Calanda care fac să tremure pămîntul sub picioare, cu toate că banda sonoră nu înregistrează nici un zgomot, iar lumea se preface că tace şi iartă. *(70 şi 71)*

1952 / Colina San Fernando

Bolnavă de febra morţii

a căzut Columbia de cînd Gaitán s-a prăbuşit asasinat pe o stradă din Bogotá. În munţi şi pe cîmpii, în ţinuturile îngheţate şi în văile fierbinţi, ţăranii se omoară între ei, săraci pe săraci, toţi împotriva tuturor : în iureşul pedepselor şi al răzbunărilor se disting Sîngenegru, Gheară, Tarzan, Nenoroc, Libarcă şi alţi artişti spintecători, dar cele mai îngrozitoare crime le comit forţele de ordine. O mie cinci sute de oameni a ucis batalionul Tolima, fără a-i mai socoti pe mutilaţi şi violaţi, în recenta lui de-

Scanned with OKEN Scanner

plasare de la Pantanillo la colina San Fernando. Ca să distrugă şi sămînţa, soldaţii aruncă pruncii în aer şi îi ciopîrţesc cu machetele sau cu baioneta.

— *Mie să nu-mi veniţi cu poveşti* — poruncesc cei care poruncesc. *Să-mi aduceţi urechi.*

Ţăranii care reuşesc să fugă în adîncul muntelui, căutînd adăpost, lasă în urmă colibe fumegînde, reduse la cenuşă. Înainte de a intra în munte, într-o dureroasă ceremonie îşi ucid cîinii, fiindcă fac zgomot. *(217, 227 şi 408)*

1952 / La Paz

Illimani

Chiar dacă nu-l priveşti, el tot te vede. Oriunde te-ai vîrî, el tot te veghează. Nu-i scapă nici un colţişor. Lui îi aparţine capitala Boliviei, chiar dacă cei patru domni care pînă aseară se considerau stăpînii caselor şi ai oamenilor de pe-aici cred altfel.

Illimani, regele măreţ, se curăţă de ceaţă. La picioarele lui, oraşul se trezeşte. Se sting rugurile, se aud ultimele rafale de mitralieră. Căştile galbene ale minerilor se impun în faţa chipielor militare. Se prăbuşeşte o armată care n-a cîştigat niciodată împotriva celor dinafară şi tot niciodată n-a pierdut împotriva celor dinăuntru. Poporul dansează în pieţe. În ritm de *cueca* * flutură în vînt eşarfele, se înfoaie fustele şi strălucesc privirile.

În albastrul nesfîrşit al cerului străluceşte coroana cu trei vîrfuri : de pe piscurile acoperite de zăpadă ale muntelui Illimani, zeii privesc la bucuria fiilor lor care au biruit cu arma în mînă după o lungă luptă purtată pentru fiecare colţişor de stradă. *(17, 172 şi 473)*

1952 / La Paz

Tobă a poporului

care bate, bate şi iar bate, răzbunare a indianului care doarme în tindă ca un cîine şi îşi salută stăpînul îngenunchind : armata celor de jos s-a luptat cu bombe artizanale şi cu cartuşe de dinamită pînă cînd, în sfîrşit, a pus mîna pe arsenalul militarilor.

Víctor Paz Estenssoro promite că de azi înainte Bolivia va aparţine tuturor bolivienilor. În mine, muncitorii pun steagul naţional în bernă; îl vor ţine astfel pînă cînd noul preşedinte îşi va îndeplini promisiunea de a naţionaliza cositorul. La Londra se iau măsuri de precauţie : ca printr-o minune, preţul cositorului scade cu o treime.

La ferma din Pairumani, indienii frig pe grătar taurii de expoziţie pe care Patiño îi importase din Olanda.

Ţarcuri pentru catîri devin terenurile de tenis ale lui Aramayo, presărate cu praf de cărămidă adus din Anglia. *(17, 172 şi 473)*

* ***Cueca*** **— dans popular din Bolivia, Peru şi Chile.**

Scanned with OKEN Scanner

O femeie din minele boliviene povesteşte cum se face o bombă artizanală

Caţi o cutie de lapte. Pui dinamita în mijloc şi o capsă. După aia, fierăraie măruntă, şpanuri, pietricele. Poţi să pui şi cioburi, şi cuie. Atunci o închizi, binişor. Uite-aşa, vezi ? Acum o aprinzi şi... zvîrr! o arunci. Dacă ai o praştie, arunci mai departe. Bărbati-miu poate s-o arunce ca de-aici peste şase case. Atunci trebuie să-i pui fitil mai lung. (268)

1952 / Cochabamba

Strigăt de batjocură şi de durere

Totul se schimbă pe toate cîmpiile boliviene, într-o largă insurgenţă împotriva latifundiului şi a fricii, iar în valea Cochabamba pînă şi femeile îşi aruncă, dansînd şi cîntînd, provocarea.

În timpul sărbătorilor închinate Hristosului Sfintei Cruci Adevărate, ţărăncuţele quechua de pe toată valea aprind lumînări, beau rachiu de porumb şi ţopăie, în sunet de acordeon şi de chitară, în jurul crucificatului.

Fetele de măritat încep prin a-i cere lui Iisus un bărbat care să nu le facă să plîngă, un catîr încărcat cu porumb, o oaie albă şi o oaie neagră, o maşină de cusut sau atîtea inele cîte degete au la mîini. Apoi îşi cîntă cu glas ascuţit, totdeauna în limba indiană, mîndra provocare : la adresa lui Iisus, a tatălui, a logodnicului, a bărbatului : promit să-l iubească şi să-l slujească aşa cum se cuvine la masă şi la aşternut, dar nu vor să fie nişte animale de povară ciomăgite. Cîntecul e modalitatea lor de a-l batjocori pe masculul despuiat, ros de ani şi de gîngănii, care doarme pe cruce sau face pe adormitul. *(5)*

Versuri nerușinate pe care indiencele din Cochabamba i le cîntă lui Iisus

Santa Vera Cruz, Tătică,
ce-i tot dai cu „Fata mea" ?
Cum să-mi fii tu mie tată
cînd văd că n-ai păsărică ?

„Las-o moale", îmi tot spui,
Santa Vera Cruz, Tătică.
Dacă vrei să ştii, tu eşti
moale, atîrnat în cui.

Eşti vulpoi bătrîn, Tătică,
tot cu ochii la femei.

Scanned with OKEN Scanner

Ai o față de pungaș
și nas ca o pătlăgică.

Nu vrei slobodă să fiu.
Mă condamni să fac copii,
să-i îmbrac cît sînt în viață
și-n mormînt apoi să-i știu.

Vrei să-mi dai un bărbățel
de mă bate și mă-njură ?
Și-apoi, cînd m-oi ofili,
să mă uite cătinel ? (5)

1952 / Buenos Aires

Poporul argentinian gol de ea

Cancerul să trăiască ! a scris o mînă dușmană pe un zid din Buenos Aires. Ce-o mai urau, ce-o mai urăsc ghiftuiții : fiindcă era săracă, fiindcă era femeie, fiindcă era necuviincioasă. Ea îi sfida vorbind și îi ofensa trăind. Născută să devină servitoare sau în cel mai bun caz actriță de melodrame ieftine, Evita nu-și mai știa lungul nasului.

Ce-o mai iubeau, ce-o mai iubesc nevoiașii : prin gura ei vorbeau și blestemau. În plus, Evita era zîna blondă care îi îmbrățișa pe lepros și pe zdrențăros, îl liniștea pe desperat, era izvorul nesecat care dăruia cu mărinimie slujbe și saltele, încălțări și mașini de cusut, danturi false, zestre pentru fetele de măritat. Săracii primeau toate pomenile astea ca de la unul de-al lor, cu toate că Evita se scălda în bijuterii orbitoare și în plină vară purta mantouri de vizon. Nu că-i iertau luxul : se bucurau cînd o vedeau așa. Nu umilit, ci răzbunat se simțea poporul cînd ea apărea gătită ca o regină.

Prin fața trupului Evitei, înconjurat de garoafe albe, poporul defilează plîngînd. Zi de zi, noapte de noapte, o caravană de torțe lungă de două săptămîni.

Cămătarii, negustorii, stăpînii pămîntului răsuflă ușurați. Fără Evita, președintele Perón e un cuțit fără tăiș. *(311 și 417)*

1952 / În largul mării

Charlot Vagabondul urmărit de poliție

Charles Chaplin călătorește spre Londra. În ziua a doua petrecută pe mare, pe vapor sosește vestea că nu va mai putea reveni în Statele Unite. Guvernul aplică împotriva lui legea străinilor suspecți de comunism, depravare sau nebunie.

În Statele Unite, Chaplin fusese interogat cu cîtăva vreme în urmă de ofițeri de la FBI, Biroul Federal de Investigații, și de la Serviciul de Imigrație și Naturalizare :

Scanned with OKEN Scanner

— *Sînteţi evreu ?*
— *Sînteţi comunist ?*
— *Aţi comis vreodată un adulter ?*

Senatorul Richard Nixon şi bîrfitoarea Hedda Hopper afirmă că *Chaplin reprezintă o ameninţare pentru instituţii.* La intrarea cinematografelor unde-i rulează filmele, pichete ale Legiunii Decenţei şi ale Legiunii Americane înalţă pancarte pe care stă scris : *Chaplin, în Rusia.*

De treizeci de ani, FBI-ul caută neîncetat probe că Chaplin este în realitate un evreu pe nume Israel Thonstein care lucrează ca spion al Moscovei. FBI-ul a început să-l suspecteze încă din 1923, cînd ziarul „Pravda" a publicat un articol în care se spunea : *Chaplin e un actor al cărui talent nu poate fi pus la îndoială. (121 şi 383)*

1952 / Londra

O stafie demnă,

pe nume Buster Keaton, a revenit pe ecran, după mulţi ani de uitare, ţinîndu-l de mînă pe Chaplin. La Londra are loc premiera *Luminilor rampei*, în care Keaton apare alături de Chaplin într-un duet muzical aiurit, de numai cîteva minute, care trece neobservat în film.

E pentru prima dată cînd Buster Keaton şi Charles Chaplin lucrează împreună. Acum sînt plini de zbîrcituri şi cu părul alb, dar au acelaşi farmec al anilor de tinereţe, de pe vremea filmului mut, cînd tăcerea lor spunea mai mult decît toate cuvintele.

Chaplin şi Keaton continuă să fie cei mai buni, încă neegalaţi. Doar ei cunosc secretul. Ei ştiu că nimic nu e mai serios decît rîsul, artă care cere multă, multă muncă şi că lucrul cel mai frumos care se va putea face atîta timp cît pămîntul se va învîrti în univers va fi să stîrneşti rîsul oamenilor. *(382 şi 383)*

1953 / Washington

Buletin de ştiri

Statele Unite detonează prima bombă cu hidrogen în Eniwetok.

Preşedintele Eisenhower îl desemnează ministru al apărării pe Charles Wilson. Wilson, personaj de frunte al companiei General Motors, declarase cu puţin timp în urmă : *Ceea ce este bun pentru General Motors este bun şi pentru America.*

La capătul unui lung proces, sînt executaţi pe scaunul electric Ethel şi Julius Rosenberg. Soţii Rosenberg, acuzaţi de spionaj în slujba ruşilor, mor fără să-şi recunoască vina.

Oraşul nord-american Moscova îl îndeamnă pe omonimul său rus să-şi schimbe numele. Autorităţile acestui mic orăşel din statul Idaho revendică dreptul exclusiv de a se numi Moscova şi pretind ca Moscova sovietică să fie rebotezată, *pentru a evita asocierile supărătoare.*

Scanned with OKEN Scanner

După cum dovedesc sondajele de opinie, jumătate din cetăţenii Statelor Unite sprijină cu hotărîre campania senatorului MacCarthy împotriva infiltrărilor comuniste în Democraţie.

Unul dintre suspecţii pe care MacCarthy îşi propusese să-i interogheze peste puţin timp, inginerul Raymond Kaplan, se sinucide aruncîndu-se în faţa unui camion.

Savantul Albert Einstein îi îndeamnă pe intelectuali să refuze să compară în faţa Comitetului pentru Activităţi Antiamericane şi *să se pregătească pentru închisoare sau pentru ruina economică.* Dacă nu vor acţiona în felul acesta, crede Einstein, *intelectualii îşi vor merita cu prisosinţă sclavia în care se plănuieşte să fie aruncaţi. (41)*

1953 / Washington

Vînătoarea

Incorigibilul Albert Einstein e principalul *tovarăş de drum* al comunismului, se spune în lista senatorului MacCarthy. Ca să ajungi pe listă e de ajuns să ai prieteni negri şi să te opui trimiterii de trupe nord-americane în Coreea ; cazul lui Einstein e însă mult mai supărător, iar MacCarthy a adunat destule dovezi că evreul ăsta nerecunoscător are sîngele roşu şi inima la stînga.

Sala de audienţe, în care ard focurile Inchiziţiei, a devenit un adevărat circ. Numele lui Einstein nu este singurul nume celebru care răsună acolo. De o vreme încoace, Hollywoodul a intrat în vizorul Comitetului pentru Activităţi Antiamericane. Comitetul cere nume ; iar numele de la Hollywood stîrnesc vîlvă. Cine tace îşi pierde slujba sau îşi distruge cariera ori merge la închisoare, asemenea lui Dashiell Hammett, sau rămîne fără paşaport, ca Lillian Hellman sau Paul Robeson, ori e expulzat din ţară, cum i s-a întîmplat lui Cedric Belfrage. Ronald Reagan, juneprim de mîna a doua, îi arată cu degetul pe toţi roşii şi roşcaţii care nu merită să scape de mînia Armaghedonului. Alt june-prim, Robert Taylor, îşi exprimă public regretul pentru că a jucat într-un film în care ruşii zîmbeau. Dramaturgul Clifford Odets îşi renegă ideile şi îi pîrăşte pe vechii lui tovarăşi. Actorul José Ferrer şi regizorul Elia Kazan îşi arată colegii cu degetul. Ca să fie limpede pentru toată lumea că n-are nici în clin nici în mînecă cu comuniştii, Kazan toarnă un film despre Emiliano Zapata ; în filmul lui Kazan, căpetenia mexicană nu mai e ţăranul tăcut care a făcut reforma agrară, ci un şarlatan care împarte împuşcături în stînga şi-n dreapta şi căruia îi turuie gura de parcă l-ar fi lovit pîntecarea verbală. *(41, 219 şi 467)*

1953 / Washington

Portretul unui vînător de vrăjitoare

Materia lui primă e teama colectivă. Îşi suflecă mînecile şi se pune pe treabă. Modelînd cu măiestrie lutul acesta, Joseph MacCarthy preface frica în groază şi groaza în isterie.

Scanned with OKEN Scanner

Urlînd, cere mărturisiri. Vocea lui tunătoare va continua să răsune atîta timp cît patria îi va fi infestată de molima marxistă. În ochii lui, îndoiala e semn de lașitate. Întîi acuză și apoi cercetează. Le vinde certitudini celor care mai stau în cumpănă și e hotărît să-i doboare cu un picior în burtă sau cu un pumn fulgerător pe toți aceia care nu cred în dreptul de proprietate sau se opun războiului și afacerilor. *(395)*

1953 / Seattle

Robeson

I se interzice să călătorească în Canada și în orice altă țară. Cînd primește invitația muncitorilor canadieni, Paul Robeson cîntă pentru ei la telefon, de la Seattle, și tot la telefon le jură că va rămîne neclintit cît va mai avea viață în trup.

Robeson, nepot de sclavi, consideră că Africa e un motiv de mîndrie și nu o grădină zoologică pe care a cumpărat-o Tarzan. Negru cu idei roșii, prieten al galbenilor care se opun invaziei albe în Coreea, Robeson cîntă în numele poporului său insultat și al tuturor popoarelor insultate, care cîntînd își înalță fruntea și își usucă lacrimile ; și cîntă cu glas de tunet și de cutremur. *(381)*

1953 / Santiago de Cuba

Fidel

În zorii zilei de 26 iulie, o mînă de tineri ia cu asalt cazarma Moncada. Înarmați cu demnitate, cu patriotism și cu niște pușcoace de vînat vrăbii, se luptă împotriva dictaturii lui Fulgencio Batista și împotriva unei jumătăți de secol de colonie deghizată în republică.

Cîțiva, puțini, mor în luptă, iar peste șaptezeci își sfîrșesc zilele în chinuri groaznice, după ce armata i-a torturat o săptămînă încheiată. Călăii îi scot ochii lui Abel Santamaría și altor prizonieri.

Șeful rebelilor, prizonier, rostește o pledoarie în apărarea sa. Fidel Castro are chipul celui care oferă totul, care se oferă cu totul, fără să ceară nimic în schimb. Judecătorii îl ascultă, năuciți, fără să piardă o vorbă, dar cuvintele lui nu se adresează celor iubiți de zei : el le vorbește celor scuipați de diavoli ; pentru ei, în numele lor, explică tot ce a făcut.

Fidel revendică vechiul drept de răzvrătire împotriva despotismului:

— *Mai degrabă se va scufunda insula aceasta în mare decît să consimțim să fim sclavii cuiva...*

Maiestuos, își scutură coama ca un copac în furtună. Îi acuză pe Batista și pe ofițerii lui, care au schimbat uniforma cu șorțul de măcelar. Și expune programul revoluției. În Cuba ar putea mînca și ar putea munci toată lumea, și încă pe alese :

— *Nu, asta nu e de neconceput... (90, 392 și 422)*

Scanned with OKEN Scanner

1953 / Santiago de Cuba

Acuzatul se preface în procuror şi anunţă : „Istoria mă va achita"

...De neconceput e faptul ca oamenii să se culce flămînzi atîta vreme cît încă mai rămîne un petic de pămînt necultivat ; de neconceput e faptul că încă mai mor copii fără îngrijire medicală ; de neconceput e faptul ca treizeci la sută din ţăranii noştri să nu ştie să se semneze, iar nouăzeci şi nouă la sută să nu cunoască istoria Cubei ; de neconceput e faptul ca majoritatea familiilor de la ţară să trăiască în condiţii mai rele decît indienii pe care i-a găsit Columb cînd a descoperit pămîntul acesta, cel mai frumos din cîte au văzut ochii omeneşti...

De atîta mizerie nu putem scăpa decît prin moarte ; la asta statul chiar că ne ajută : să murim. Nouăzeci la sută dintre copiii de la ţară sînt devoraţi de paraziţi care intră în ei din pămînt, pe sub unghiile picioarelor goale...

Peste jumătate din cele mai bune pămînturi cultivate se găsesc în mîini străine. În Oriente, care e provincia cea mai întinsă, pămînturile companiilor United Fruit şi West Indian unesc ţărmul nordic cu cel sudic...

Cuba continuă să fie o uzină producătoare de materii prime. Exportă zahăr ca să importe caramele, exportă piei ca să importe încălţăminte, exportă fier ca să importe pluguri... (90)

1953 / Boston

United Fruit

Tron de banane, coroană de banane, o banană în chip de sceptru : Sam Zemurray, stăpîn al pămînturilor şi al mărilor din regatul bananei, nu credea că vasalii lui din Guatemala i-ar fi putut da dureri de cap :

— *Indienii sînt prea ignoranţi ca să se apuce de marxism* — obişnuia el să spună şi era aplaudat de birocraţii curţii regale la palatul său din Boston, Massachusetts.

Prin opera şi bunăvoinţa nenumăratelor decrete ale lui Manuel Estrada Cabrera, care a guvernat înconjurat de lingăi şi de spioni într-un lac de bale şi o pădure de urechi, şi ale lui Jorge Ubico, cel care se credea Napoleon, dar nu era, de o jumătate de secol încoace Guatemala face parte din întinsele domenii ale companiei United Fruit. United Fruit stăpîneşte în Guatemala pămînturile care îi convin, imense cîmpuri necultivate, şi mai dispune de calea ferată, telefonul, telegraful, porturile, vasele şi o mare parte din militarii, politicienii şi ziariştii ţării.

Necazurile lui Sam Zemurray au început în ziua cînd preşedintele Juan José Arévalo a obligat întreprinderea să respecte sindicatele şi dreptul la grevă. Acum însă e şi mai rău : noul preşedinte, Jacobo Arbenz, pune în aplicare reforma agrară, smulge companiei United Fruit terenurile necultivate, începe să le împartă între o sută de mii de familii şi se poartă de parcă în Guatemala ar porunci cei fără pămînt, cei fără carte, cei fără haine, cei fără de-ale gurii, cei fără nimic. *(50 şi 288)*

Scanned with OKEN Scanner

1953 / Ciudad de Guatemala

Arbenz

Atunci cînd muncitorii au început să fie oameni pe plantaţiile bananiere din Guatemala, preşedintele Truman a sărit ca muşcat de şarpe. Acum, preşedintele Eisenhower tună şi fulgeră împotriva exproprierii companiei United Fruit.

Guvernul Statelor Unite consideră ilegală intenţia guvernului guatemalez de a lua în serios registrele de contabilitate ale companiei United Fruit. Arbenz pretinde să se plătească drept indemnizaţie valoarea pe care, ca să scape de impozite, întreprinderea însăşi a atribuit-o pămînturilor ei. John Foster Dulles, secretar de stat, cere de douăzeci şi cinci de ori mai mult.

Jacobo Arbenz, acuzat de conspiraţie comunistă, nu se inspiră din Lenin, ci din Abraham Lincoln. Reforma lui agrară, care îşi propune să modernizeze capitalismul în Guatemala, e mai moderată decît legile rurale nord-americane promulgate cu aproape un secol în urmă. *(81 şi 416)*

1953 / San Salvador

Se caută un dictator

Generalul guatemalez Miguel Ydígoras Fuentes, distins ucigaş de indieni, trăieşte în exil de la căderea dictatorului Ubico. Walter Turnbull vine la San Salvador să-i propună o afacere. Turnbull, reprezentant al companiei United Fruit şi al CIA, îi propune să preia Guatemala. I se vor împrumuta banii necesari ca să pună mîna pe putere, cu condiţia să se angajeze că va distruge sindicatele, îi va reda companiei United Fruit pămînturile şi privilegiile şi va restitui într-un termen rezonabil împrumutul, pînă la ultimul cent. Ydígoras cere timp de gîndire, dar condiţiile i se par încă de pe acum abuzive.

Cît ai bate din palme, vestea începe să circule. Cîţiva guatemalezi exilaţi, militari şi civili, zboară la Washington să-şi ofere serviciile, iar alţii dau fuga să bată la porţile ambasadelor nord-americane. José Luis Arenas, presupus prieten al vice-preşedintelui Nixon, oferă asigurări că îl va doborî pe preşedintele Arbenz pentru două sute de mii de dolari. Generalul Federico Ponce afirmă că dispune de o armată de zece mii de oameni gata să ia cu asalt Palatul Naţional : precizează că preţul lui e modic, deşi pentru moment încă nu vrea să vorbească de cifre. Singurul lucru pe care îl cere e un mic avans...

Un cancer la gît îl suprimă pe candidatul preferat al companiei United Fruit, Juan Córdova Cerna. Pe patul de moarte, licenţiatul Córdova reuşeşte să bolboroseaască numele colonelului Carlos Castillo Armas, format în Fort Leavenworth, Kansas, bărbat de ispravă, ieftin şi ascultător. *(416 şi 471)*

Scanned with OKEN Scanner

1954 / Washington

Maşina de luat hotărîri, piesă cu piesă

Dwight Einsenhower : Preşedintele Statelor Unite. A răsturnat guvernul lui Mohammed Mossadegh, în Iran, pentru că naţionalizase petrolul. A ordonat de asemenea răsturnarea guvernului lui Jacobo Arbenz, în Guatemala.

Sam Zemurray : Principal acţionar al companiei United Fruit. Toate neliniştile lui devin automat declaraţii ale guvernului Statelor Unite şi se prefac în puşti, mortiere, mitraliere şi avioane ale CIA.

John Foster Dulles : Secretar de stat al Statelor Unite. Fost avocat al companiei United Fruit.

Allen Dulles : Director al CIA. Fratele lui John Foster Dulles. Ca şi acesta, a făcut diferite servicii juridice companiei United Fruit. Împreună organizează Operaţiunea Guatemala.

John Moors Cabot : Secretar de stat pentru afacerile interamericane. Fratele lui Thomas Cabot, ex-preşedinte al companiei United Fruit.

Bedell Smith : Subsecretar de stat. Serveşte ca mijlocitor în Operaţia Guatemala. Viitor membru al consiliului de conducere al companiei United Fruit.

Henry Cabot Lodge : Senator. Reprezentant al Statelor Unite la Naţiunile Unite. Acţionar al United Fruit. În mai multe rînduri a primit bani de la întreprindere în schimbul unor discursuri în Senat.

Anne Whitman : Secretară personală a preşedintelui Eisenhower. Căsătorită cu şeful relaţiilor publice de la United Fruit.

Spruille Braden : Fost ambasador al Statelor Unite în mai multe ţări latinoamericane. Primeşte salariu de la United Fruit din 1948. Îl îndeamnă pe Eisenhower, iar vorbele lui stîrnesc un larg ecou în presă, *să suprime cu forţa comunismul în Guatemala.*

Robert Hill : Ambasadorul Statelor Unite în Costa Rica. Colaborează la Operaţiunea Guatemala. Viitor membru al consiliului de conducere al companiei United Fruit.

John Peurifoy : Ambasador al Statelor Unite în Guatemala. Numit *măcelarul Greciei* datorită activităţii diplomatice pe care a desfăşurat-o la Atena. Nu ştie o boabă de spaniolă. S-a format politic în Senat, la Washington, unde a lucrat ca liftier. *(416, 420 şi 465)*

1954 / Boston

Maşina de fabricat minciuni, piesă cu piesă

Motorul : Se transformă călăul în victimă şi victima în călău. Cei care pregătesc invadarea Guatemalei din Honduras atribuie Guatemalei intenţia de a invada Hondurasul şi toată America Centrală. *Sînt mai mult decît evidente tentaculele Kremlinului,* strigă John Moors Cabot la Casa Albă. Ambasadorul Peurifoy avertizează din Guatemala : *Nu putem permite stabilirea unei republici sovietice din Texas pînă la Canalul Panamá.*

Scanned with OKEN Scanner

Sămînța scandalului e o încărcătură de arme provenind din Cehoslovacia. Statele Unite au interzis vînzarea de arme către Guatemala.

Primul angrenaj : se bombardează opinia publică cu articole, ştiri, declaraţii, pamflete, fotografii, filme şi benzi desenate despre atrocităţile comuniste din Guatemala. Materialul pedagogic, care nu-şi mărturiseşte niciodată originea, provine din birourile din Boston ale companiei United Fruit şi din birourile guvernamentale de la Washington

Al doilea angrenaj : Arhiepiscopul de Guatemala, Mariano Rossell Arellano, îndeamnă populaţia să se răscoale *împotriva comunismului duşman al Domnului şi al Patriei.* Trei avioane ale CIA îi împrăştie în întreaga ţară scrisoarea pastorală. Arhiepiscopul trimite în Capitală icoana popularului Hristos din Esquipulas, care va fi numit Căpitan General al Cruciadei Eliberatoare.

Al treilea angrenaj : La Conferinţa Panamericană, John Foster Dulles bate cu pumnul în masă şi smulge binecuvîntarea OSA pentru invazia plănuită. La Naţiunile Unite, Henry Cabot Lodge blochează cererile de ajutor ale lui Jacobo Arbenz. Diplomaţia nord-americană se mobilizează în toată lumea. Se obţine complicitatea Angliei şi a Franţei, promiţîndu-se în schimb că Statele Unite vor păstra tăcerea în legătură cu delicatele probleme din zona Canalului Suez, Cipru şi Indochina.

Al patrulea angrenaj : Dictatorii din Nicaragua, Honduras, Venezuela şi Republica Dominicană nu numai că oferă terenuri de antrenament, posturi de radio şi aeroporturi pentru Operaţiunea Guatemala : îşi mai aduc aportul şi la campania de propagandă. Somoza convoacă la Managua presa internaţională şi arată cîteva pistoale gravate cu secera şi ciocanul. Somoza afirmă că provin de pe un submarin rusesc şi că au fost interceptate în drum spre Guatemala. *(416, 420 şi 447)*

1954 / Ciudad de Guatemala

Recucerirea Guatemalei

Guatemala n-are avioane, nici baterii antiaeriene, aşa că piloţii nord-americani pot bombarda ţara, din avioanele lor nord-americane, cît se poate de comod.

Un puternic emiţător radio, instalat de CIA pe terasa ambasadei Statelor Unite, instaurează confuzia şi panica în toată ţara : Maşina de fabricat minciuni informează lumea că este Vocea Eliberării, post de radio al rebelilor, care transmite din jungla Guatemalei marşul triumfal al colonelului Castillo Armas. În timpul acesta, Castillo Armas, încartiruit cu toate trupele lui în Honduras, pe o plantaţie a companiei United Fruit, aşteaptă indicaţii de la Maşina de dat ordine.

Guvernul lui Arbenz asistă, paralizat, la propria-i prăbuşire. Bombardamentele aeriene ating capitala şi aruncă în aer depozitele de combustibil. Guvernul se limitează să îngroape morţii. Armata mercenară, *Dumnezeu, Patria, Libertate,* trece graniţa. Nu i se opune rezistenţă. Din lăcomie sau de frică, ofiţerii îşi predau trupele fără să tragă un foc. Un medic argentinian de douăzeci şi ceva de ani, Ernesto Guevara, încearcă zadarnic să organizeze apărarea populară în capitală : nu ştie cum, nici nu

Scanned with OKEN Scanner

are cu ce. Miliţii improvizate umblă dezarmate pe străzi. Iar cînd Arbenz ordonă, în sfîrşit, deschiderea arsenalelor, ofiţerii refuză să se supună. Într-una din zilele acestea sumbre şi lipsite de măreţie, Guevara suferă un atac de astm şi de indignare ; şi într-un miez de noapte, după două săptămîni de bombardamente, preşedintele Arbenz coboară încet scările Palatului Naţional, trece strada şi cere azil la ambasada Mexicului. *(81, 416, 420 şi 447)*

1954 / Mazatenango

Miguel la patruzeci şi nouă de ani

La cîntatul cocoşilor, înainte de revărsarea zorilor, îşi ascut machetele. Sosesc în galop în Mazatenango, în căutarea lui Miguel. În timp ce armata lui Castillo Armas pune stăpînire pe Guatemala, călăii trag cîte o cruce în dreptul numelor de pe lunga listă a celor care trebuie să moară. Miguel figurează pe locul cinci, printre cei mai periculoşi, condamnat pentru că e roşu şi străin turbulent. De cînd a venit din El Salvador, n-a încetat o clipă să agite muncitorii.

Pun cîinii pe urmele lui. Vor să-l lege de un cal şi să-l tîrască pe drumuri, deschizîndu-i gîtlejul cu o lovitură de machete. Dar Miguel e vulpoi bătrîn, nu poate fi prins cu una cu două şi se pierde printre grădini.

Aşa are loc cea de-a zecea naştere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea patruzeci şi nouă de ani. *(222)*

1954 / Ciudad de Guatemala

Buletin de ştiri

Arhiepiscopul de Guatemala declară : *Admir patriotismul sincer şi fierbinte al preşedintelui Castillo Armas.* Cu mare tămbălău, Castillo Armas primeşte binecuvîntarea nunţiului papal, monseniorul Genaro Verrolino.

La Casa Albă, preşedintele Eisenhower îi felicită pe conducătorii CIA, spunîndu-le : *Vă mulţumesc pentru că aţi eliminat un cap de pod sovietic în emisfera noastră.*

Şeful CIA, Allen Dulles, însărcinează un ziarist de la revista „Time" să redacteze o nouă Constituţie pentru Guatemala.

Revista „Time" publică un poem al soţiei ambasadorului Statelor Unite în Guatemala. În poem se spune că domnul şi doamna Peurifoy sînt *optimistic* pentru că Guatemala nu mai este *comunistic.*

După triumf, la prima întîlnire cu ambasadorul, preşedintele Castillo Armas îşi exprimă preocuparea pentru insuficienţa închisorilor locale, care nu dispun de numărul de celule necesar pentru a-i închide pe comunişti. În conformitate cu listele primite de la Washington, de la Departamentul de Stat, numărul comuniştilor guatemalezi se ridică la 72 000.

Scanned with OKEN Scanner

La ambasadă se organizează o petrecere. Cei patru sute de guatemalezi invitaţi intonează în cor imnul Statelor Unite ale Americii. *(416 şi 420)*

1954 / Rio de Janeiro

Getulio

Vrea să şteargă amintirea propriei sale dictaturi, vremuri sinistre şi poliţieneşti, aşa că în aceşti ultimi ani conduce Brazilia cum n-a mai făcut-o nimeni, niciodată.

Ia partea salariilor, nu a cîştigurilor. Imediat, industriaşii îi declară război.

Pentru ca Brazilia să nu mai fie o strecurătoare, pune cap scurgerii bogăţiilor. Imediat, capitalurile străine pornesc sabotajul.

Recuperează petrolul şi energia, care sînt atribute ale suveranităţii naţionale în aceeaşi măsură sau poate chiar mai mult decît imnul şi drapelul. Imediat, monopolurile, lezate, îi răspund cu o sălbatică ofensivă.

Apără preţul cafelei fără să arunce pe foc, cum se făcea de obicei, jumătate din recoltă. Imediat, Statele Unite îşi reduc la jumătate achiziţiile.

În Brazilia, ziarişti şi politicieni de toate culorile îşi exprimă în cor scandalizarea.

Getulio Vargas a guvernat în picioare. Cînd e obligat să se plece, alege demnitatea morţii. Ridică revolverul, îl lipeşte de inimă şi trage. *(427, 429 şi 432)*

1955 / Medellín

Nostalgii

S-au scurs deja douăzeci de ani de cînd a ars Gardel. Oraşul columbian Medellín, unde s-a petrecut tragedia, a devenit loc de pelerinaj şi de cult.

Devotaţii lui Gardel pot fi recunoscuţi după pălăria înclinată, pantalonii în dungi şi mersul legănat. Îşi dau cu fixativ pe păr, privesc cu coada ochiului şi zîmbesc strîmb. Cînd îşi dau mîna, îşi aprind ţigara sau se apleacă asupra mesei de biliard o fac cu gesturi frînte, ca într-un dans perpetuu. Îşi petrec nopţile rezemaţi de un felinar de mahala, fluierînd sau fredonînd tangouri care spun că femeile sînt toate nişte tîrfe, mai puţin mama, care e o sfîntă, Dumnezeu să o odihnească.

Unii devotaţi, localnici sau veniţi din Buenos Aires, vînd relicve ale idolului. Unul oferă dinţi. Explicînd că tocmai trecea pe-aici cînd a explodat avionul, a reuşit să vîndă pînă acum peste o mie trei sute de dinţi autentici ai lui Gardel, în medie cu zece dolari bucata. S-au scurs deja cîţiva ani de cînd a plasat primul dinte. I l-a cumpărat un turist din New York, membru al Gardel Fans Club. La vederea suvenirului, clientul nu şi-a putut stăpîni o lacrimă. *(184)*

Scanned with OKEN Scanner

1955 / Asunción

Melancolii

Cînd scoate legea de neiertat a divorţului, Biserica îi pune crucea care îi mai lipsea. Militarii conspiră pe faţă, la lumina crudă a zilei, pînă reuşesc să-l răstoarne. Vestea e sărbătorită în saloane şi deplînsă în bucătării : a căzut Perón.

Fără să opună rezistenţă, Perón părăseşte Argentina. Pleacă în Paraguay, în exil.

În Asunción trăieşte zile triste. Se simte învins, bătrîn şi singur. Afirmă că prin gestul lui de renunţare a evitat milioane de morţi, dar mai spune că poporul n-a ştiut să apere ceea ce el i-a dat şi că pentru nerecunoştinţă îşi merită din plin nenorocirile care-l vor lovi : că poporul judecă cu burta, nu cu mintea, nici cu inima.

Într-o dimineaţă, pe cînd îşi mărturiseşte amărăciunile în casa gazdei sale, Ricardo Gayol, Perón face deodată ochii mici şi spune :

— *Zîmbetul meu îi scotea din minţi. Zîmbetul meu...*

Atunci ridică mîinile şi zîmbeşte, de parcă s-ar afla în balcon, în faţa pieţei înţesate de mulţimea care îl ovaţionează.

— *Vrei zîmbetul meu ?*

Gazda îl priveşte, fără să ştie ce să creadă :

— *Ia-l, ţi-l dăruiesc* — spune Perón. Duce două degete la gură şi îi pune în palmă o placă dentară. *(327)*

1955 / Ciudad de Guatemala

La un an de la recucerirea Guatemalei,

Richard Nixon vizitează pămîntul ocupat. Sindicatul muncitorilor de la United Fruit şi alte cinci sute treizeci şi două de sindicate au fost interzise de noul guvern. Acum, Codul Penal îi condamnă la moarte pe autorii de greve. Partidele politice sînt în afara legii. Se aruncă pe foc cărţile lui Dostoievski şi ale altor autori sovietici.

Regatul bananei a fost salvat de la reforma agrară. Vice-preşedintele Statelor Unite îl felicită pe preşedintele Castillo Armas. Pentru prima dată în istorie, spune Nixon, un guvern comunist a fost înlocuit cu un guvern liber. *(416 şi 420)*

1956 / Buenos Aires

Guvernul hotărăşte că peronismul nu există

În timp ce împuşcă muncitori în cartiere, dictatura militară argentiniană decretează inexistenţa lui Perón, a Evitei şi a peronismului. Menţionarea numelor şi a datelor lor e interzisă. Se ordonă demolarea reşedinţei prezidenţiale, pînă la ultima piatră, de parcă ar fi ciumată.

Scanned with OKEN Scanner

Dar ce te faci cu cadavrul îmbălsămat al Evitei ? Ea e simbolul cel mai periculos al mîndriei turmei, stindardul plebei răsculate care timp de zece ani s-a perindat la putere ca don Gunoi prin casa lui. Generalii azvîrl trupul într-o ladă, o etichetează *Echipament radio* și o trimit în exil. Unde, e secret. Se spune că se zvonește că în Europa, sau pe o insulă din largul mării. Evita devine un mort rătăcitor, care călătorește în secret prin cimitire îndepărtate, expulzată din țară de generalii care nu știu sau nu vor să știe că de fapt ea zace în poporul ei. *(311 și 327)*

1956 / León

Fiul lui Somoza

Santa Marta, Santa Marta are tren, cîntă cîntăreții, dansează dansatorii, *Santa Marta are tren, dar n-are tramvai ;* și în plină sărbătoare, Rigoberto López Pérez, poet, stăpîn peste nimic, îl doboară cu patru împușcături pe stăpînul peste totul.

Un avion nord-american îl transportă pe muribund la un spital nord-american, în zona nord-americană a canalului Panamá, iar acolo Tacho Somoza moare într-un pat nord-american. Apoi e îngropat în Nicaragua, cu onoruri de Prinț al Bisericii.

Somoza deținea puterea de douăzeci de ani. Tot la șase ani ridica pentru o zi starea de asediu și sărbătorea alegerile care îl reconfirmau pe tron. Luis, fiul lui mai mare, moștenitorul, e acum bărbatul cel mai bogat și mai puternic din America Centrală. Președintele Eisenhower îl felicită de la Washington.

Luis Somoza se înclină în fața statuii tatălui său, erou turnat în bronz care galopează nemișcat în centrul Managuei. La umbra picioarelor calului, îi cere sfatul întemeietorului dinastiei, priceput în arta bunei guvernări, multiplicator al temnițelor și al afacerilor ; apoi acoperă cu flori mormîntul lui monumental.

Păcălind vigilența gardei de onoare, mîna cuiva, mîna tuturor, a mîzgălit în grabă pe marmura mormîntului următorul epitaf : *Aici zace Somoza, doar cu puțin mai putred decît în timpul vieții. (10, 102 și 460)*

1956 / Santo Domingo

În anul 26 al domniei lui Trujillo

chipul acestuia se vinde în piețe alături de icoanele Fecioarei Maria, sfîntului Gheorghe și ale altor făcători de minuni :

— *Sfinți, ia la sfinți ieftini !*

Nimic din ce-i dominican nu-i e străin. Totul îi aparține : prima noapte a fecioarelor și ultima dorință a muribunzilor, oamenii și vacile, flota de avioane și lanțul de bordeluri, plantațiile de trestie de zahăr și morile de grîu, fabrica de bere și întreprinderea de îmbuteliat poțiuni pentru virilitate.

Scanned with OKEN Scanner

După douăzeci și șase de ani, Trujillo exercită vice-președinția lui Dumnezeu în Republica Dominicană. Din patru în patru ani, formula aceasta e binecuvîntată cu ocazia alegerilor democratice : *Dumnezeu și Trujillo* proclamă afișele lipite pe toate zidurile și pe toate ușile.

În opera *Meditații morale*, care i-a adus titlul de Prima Doamnă a Literelor Antileze, doña María de Trujillo și-a comparat soțul cu Cidul Campeador și cu Napoleon Bonaparte. Dolofana doña María, care în timpul săptămînii se ocupă cu cămătăria, iar duminicile cu mistica, a fost la rîndul ei comparată de critica locală cu sfînta Teresa de Jesús.

Cu sabia Cidului sau cu tricornul lui Napoleon, Trujillo pozează pentru statui. Statuile îl multiplică în bronz sau în marmură, cu bărbia pe care n-o are și fără gușa pe care o are. Mii de statui : de la înălțimea piedestalelor, Trujillo gonește călare și veghează pînă și cel mai neînsemnat colțișor din orașe și cătune. În țara asta nici orătăniile nu se găinățează fără permisiunea lui. *(63 și 101)*

1956 / Havana

Buletin de știri

Armata cubaneză a zădărnicit o expediție armată provenind din Mexic. Armata a înconjurat invadatorii, i-a mitraliat și i-a bombardat, din aer și de pe uscat, într-un loc numit Alegría de Pío, în provincia Oriente. Printre numeroșii morți figurează Fidel Castro, căpetenia bandei, și agitatorul comunist argentinian Ernesto Guevara.

După o lungă ședere în orașul New York, licențiatul Ernesto Sarrá, însoțit de grațioasa și eleganta lui soție Loló, figuri de cel mai înalt rang în cercurile sociale din această capitală, s-au întors la Havana.

Tot de la New York a sosit Bing Crosby. Fără să-și scoată pardesiul și pălăria de castor, popularul cîntăreț a declarat la aeroport : *Am venit în Cuba să joc golf.*

O tînără havaneză a fost cît pe-aci să cîștige premiul cel mare la concursul „Școala la TV", dar s-a retras după ce a răspuns la penultima întrebare. Ultima întrebare, care a rămas fără răspuns, era : *Cum se numește fluviul care străbate Parisul ?*

Un extraordinar program se anunță mîine pe hipodromul Marianao. *(98)*

1956 / La poalele Sierrei Maestra

Cei doisprezece nebuni

Petrec o săptămînă încheiată înghesuiți ca niște sardele, fără să doarmă, vomitînd, în timp ce vîntul din nord se distrează jucîndu-se cu vasul *Granma*. După ce se hîțînă bine prin apele golfului Mexic, debarcă greșit. Nu fac bine cîțiva pași, că încep să-i mănînce mitralierele sau să-i ardă de vii bombele incendiare.

Scanned with OKEN Scanner

Aproape toţi cad în măcel. Supravieţuitorii umblă orientîndu-se după cer, dar confundă stelele. Smîrcurile le înghit raniţele şi armele. N-au de mîncare decît trestie de zahăr, lăsînd în urma lor boştina care îi dă de gol. Pierd cutiile cu lapte condensat, pentru că le-au cărat cu gura în jos. Din neatenţie, amestecă puţina apă dulce care le-a mai rămas cu apă de mare. Se pierd, se caută. În sfîrşit, din greşeală, un grupuleţ descoperă pe ţărmul abrupt alt grupuleţ şi astfel se adună la un loc cei doisprezece salvaţi de la anihilare.

Bărbaţii aceştia sau umbrele acestea au în total şapte puşti, o mînă de muniţii ude şi multe răni. De cînd a început invazia au călcat cu stîngul. Dar în noaptea asta cerul e alb de stele şi se respiră un aer mai curat şi mai proaspăt ca niciodată, aşa că Fidel Castro spune, la poalele Sierrei Maestra :

— *Am cîştigat războiul. S-a zis cu Batista ! (98 şi 209)*

1957 / Benidorm

Cărţi de joc măsluite

Acord conjugal între conservatori şi liberali. Pe o plajă la Mediterana, politicienii columbieni semnează înţelegerea care pune capăt celor zece ani de exterminare reciprocă. Cele două mari partide se amnistiază reciproc. De acum înainte se vor succeda la preşedinţie şi îşi vor împărţi posturile. Columbia va putea vota, dar nu va avea de ales. Liberalii şi conservatorii vor împărţi puterea pentru a garanta împreună dreptul de proprietate şi de moştenire asupra ţării pe care familiile lor au cumpărat-o sau au primit-o în dar.

Pactul acesta al bogătanilor e o veste proastă pentru sărăcani. *(8, 217 şi 408)*

1957 / Majagual

Sfîntul Ou din Columbia

Dînd foc satelor şi ucigînd indieni, distrugînd pădurile şi ridicînd garduri de sîrmă ghimpată în regiunea coastei columbiene, stăpînii pămîntului i-au împins încet-încet pe ţărani spre malul rîurilor. Mulţi ţărani au refuzat să devină peoni, slujind ca nişte sclavi pe moşii, şi s-au făcut pescari şi artişti ai răbdării şi ai traiului din resturi. De atîta mîncat ţestoase, au învăţat ceva de la ele : ţestoasele nu dau drumul la ce-au apucat cu gura şi se îngroapă în nisip cît timp durează vremea secetoasă şi le ameninţă ereţii. În felul acesta şi cu ajutorul Domnului, reuşesc să rămînă în viaţă.

În ţinuturile acestea fierbinţi n-au mai rămas decît puţini preoţi. Aici, pe coastă, nimeni nu ia în serios liturghia. De nuntă şi de muncă fug toţi cîţi pot fugi, iar ca să se bucure în tihnă de cele şapte păcate, lumea petrece lungi sieste în hamace. Aici, Dumnezeu e un prieten iubit, şi nu şeful de poliţie care ştie doar să tune şi să fulgere şi să împartă pedepse.

Iisus cel plicticos din satul Jegua, muţunache jerpelit care nu năduşeşte, nu sîngerează, nici nu face minuni a murit de tot. De cînd preotul

Scanned with OKEN Scanner

a fugit luînd cu el pînă şi argintăria nu mai are cine să-l cureţe de găinaţul de liliac. Viu, viu de tot, năduşind, sîngerînd şi făcînd minuni e în schimb Domnul Nostru Negrişor, Hristosul tuciuriu din satul San Benito Abad, care ştie să-i consoleze pe cei care îl dezmiardă plini de bucurie. Şi tot vii şi zbînţuiţi sînt sfinţii cheflii care una-două apar pe coasta columbiană şi nici că mai pleacă de aici.

Într-o noapte cu furtună, pescarii au descoperit faţa lui Dumnezeu strălucind la lumina fulgerelor, într-o piatră în formă de ou. De atunci se bucură de miracolele sfîntului Ou dansînd *cumbias* şi bînd în cinstea lui.

Preotul paroh din Majagual dă de ştire că va urca pe rîu, în fruntea unui batalion de cruciaţi, va arunca piatra sacrilegă în fundul apelor şi va da foc capelei din frunze de palmier.

În capelă, unde se ţin liturghii în ritmul muzicii săltăreţe, pescarii stau de gardă în jurul sfîntului Ou. Cu securea în mînă, nu se mişcă de acolo nici ziua, nici noaptea. *(159)*

1957 / Sucre

Sfîntul Lucian

În timp ce preotul din Majagual declară război sfîntului Ou, preotul din Sucre o dă afară din biserică pe sfînta Lucia, fiindcă sfîntă cu penis nu s-a mai văzut.

La început semăna cu un ganglion, o gîlmă pe gît, dar apoi a coborît şi a tot coborît, a crescut şi a tot crescut sub tunica sfîntă mereu mai scurtă. Toată lumea se făcea că nu vede, pînă cînd, într-o zi, un copil a spus în gura mare ceea ce era evident pentru toţi :

— *Sfînta Lucia are cocoş !*

Condamnat la exil, sfîntul Lucian găseşte adăpost într-un cătun, nu departe de locul unde se înalţă templul sfîntului Ou. În vremea asta, pescarii îi înalţă un altar, fiindcă sfîntul Lucian e petrecăreţ şi demn de încredere, ia parte la zaiafeturile credincioşilor, le ascultă secretele şi se bucură cu ei cînd vine vara şi urcă peştii.

El, care a ştiut să fie ea, nu figurează printre sfinţii consemnaţi în almanahul Bristol. Nici sfîntul Ou n-a fost canonizat de Papa de la Roma. Nici sfînta Scîndură, desprinsă din lada cu săpun în care o spălătoreasă a dat peste Fecioara Maria, nici sfîntul Rinichi, sărman rinichi de vacă în care un măcelar a văzut coroana de spini a lui Iisus. Nici sfîntul Domingo Vidal. *(159)*

1957 / Pe malurile rîului Sinú

Sfîntul Domingo Vidal

Era pitic şi paralitic. Poporul l-a numit sfînt, sfîntul Domingo Vidal, pentru că vorbele lui bine gîndite ghiceau locul de pe coasta columbiană unde putea fi găsit calul pierdut şi cocoşul care avea să cîştige următoarea luptă. Niciodată n-a primit nimic pentru că-i învăţa pe ţărani să citească şi să se apere de lăcuste şi de latifundiarii hrăpăreţi.

Scanned with OKEN Scanner

Biserica a spus că e fiul lui Lucifer. Un preot l-a smuls din mormînt, din capela ridicată în satul Chimá, şi cu lovituri de secure şi de ciocan i-a sfărîmat oasele. Rămăşiţele lui sfărîmate au ajuns într-un colţ al pieţei, iar alt preot a vrut să le arunce la gunoi. Primul preot a murit zvîrcolindu-se, cu mîinile prefăcute în gheare, iar celălalt s-a sfîrşit fără aer, prăbuşit în propria lui scîrnăvie.

Asemenea sfîntului Ou sau sfîntului Lucian ori atîtor altor colegi de prin partea locului, sfîntul Domingo Vidal a rămas viu şi vesel în fervoarea tuturor celor care iubesc şi în vălmăşagul zgomotos al oamenilor simpli care împart lupta feroce pentru pămînt, dar şi sărbătoarea roadelor lui.

Sfîntul Domingo Vidal protejează vechiul obicei al cătunelor de pe rîul Sinú, care se vizitează oferindu-şi de-ale gurii. Locuitorii unui sat duc în spate, pînă în piaţa din satul învecinat, mese lungi încărcate cu flori şi cu bunătăţi ale rîului şi ale malurilor lui, peşte, felii de somn, ouă de iguana, orez de cocotier, terci de brînză, prăjituri de *mongomongo* ; şi în timp ce locuitorii din cătunul vizitat stau la masă şi se înfruptă, vizitatorii cîntă şi dansează în jurul lor. *(160)*

1957 / Pino del Agua

Crucito

Batista oferă trei sute de pesos şi o vacă cu viţel celui care i-l va aduce pe Fidel Castro viu sau mort.

Pe înălţimile din Sierra Maestra, luptătorii de gherilă se tot înmulţesc. Învaţă iute regulile războiului în junglă. Învaţă să fie neîncrezători, să umble noaptea şi să nu doarmă niciodată de două ori în acelaşi loc, dar mai ales învaţă să se înţeleagă cu oamenii din partea locului.

Cînd au ajuns în munţi, cei doisprezece supravieţuitori sleiţi de puteri nu cunoşteau nici un ţăran, iar despre rîul Yara nu ştiau decît un cîntec în care i se pomeneşte numele. Cîteva luni mai tîrziu, în rîndurile rebelilor sînt cîţiva ţărani, oameni care taie trestia în timpul zafrei şi apoi sînt aruncaţi să rabde de foame pe pămînt străin ; iar luptătorii cunosc şi recunosc ţinutul acesta de parcă s-ar fi născut aici. Ştiu numele locurilor ; şi dacă nu le ştiu, le pun ei nume. Pîrîului Morţii i-au spus aşa pentru că în pîrîul acesta a dezertat un luptător care jurase în gura mare că se va război pînă la moarte.

Alţii mor luptînd, chiar dacă n-au jurat nimic.

În timp ce-şi fuma pipa în clipele de răgaz, José de la Cruz, Crucito, trubadur al sierrei, a pus în vers popular toată povestea revoluţiei cubaneze. Lipsindu-i hîrtia, păstra versurile în minte. I le-a luat glontele care l-a ucis în încăierarea de la Pino del Agua, în timpul atacului împotriva camioanelor militare. *(209)*

1957 / El Uvero

Almeida

Juan Almeida spune că simte în el o veselie care-l gîdilă şi îl obligă să rîdă şi să se zbenguie tot timpul, îndărătnică veselie, dacă stai să te gîn-

Scanned with OKEN Scanner

deşti că Almeida s-a născut sărac şi negru pe insula aceasta cu plaje private interzise săracilor fiindcă sînt săraci şi negrilor fiindcă murdăresc apa şi că, de parcă nu i-ar fi de ajuns blestemul, s-a hotărît să se facă zidar şi poet şi, de parcă nu i-ar fi ajuns complicaţiile, şi-a pus viaţa în joc intrînd în revoluţia cubaneză şi a fost unul dintre cuceritorii Moncadei, condamnat la închisoare şi la surghiun, a călătorit pe *Granma* înainte de a fi luptătorul de acum, care tocmai a primit două gloanţe, nu mortale, dar urîte, unul în piciorul stîng şi altul în umăr, în timpul bătăliei de trei ore împotriva cazărmii din El Uvero, de pe malul mării. *(209)*

1957 / Santiago de Cuba

Portretul unui ambasador imperial

Earl Smith, ambasadorul Statelor Unite, primeşte cheia oraşului Santiago de Cuba. Festivitatea e în toi, discursurile curg gîrlă, dar de partea cealaltă a perdelelor creşte vacarmul. Ambasadorul se apleacă discret spre fereastră şi vede cîteva femei îmbrăcate în negru care înaintează cîntînd imnul naţional şi strigînd *libertate*. Poliţiştii le doboară cu lovituri de bîtă.

A doua zi, ambasadorul vizitează baza militară nord-americană din Guantánamo. Apoi trece pe la minele de fier şi nichel ale companiei Freeport Sulphur care, mulţumită demersurilor sale, au fost scutite de impozite.

Ambasadorul îşi exprimă public regretele pentru obiceiul poliţiei de a ciomăgi populaţia, dar recunoaşte dreptul guvernului de a se apăra în faţa agresiunii comuniste. Asesorii i-au explicat ambasadorului că Fidel e anormal din copilărie, cînd a căzut de pe o motocicletă în mers.

Ambasadorul, care în vremea studenţiei a fost campion de box, consideră că generalul Batista trebuie susţinut cu orice preţ. Batista nu va refuza niciodată să apere ceva sau pe cineva din Statele Unite. Cu Batista la putere, turiştii îşi pot alege după fotografii, din avion, o mulatră atrăgătoare pentru sfîrşitul de săptămînă. Havana e un oraş nord-american plin de jocuri automate din Nevada, de mafioţi din Chicago şi cu multe telefoane la care poţi comanda să fii aşteptat cu o cină caldă la următorul zbor de la Miami. *(431)*

1957 / El Hombrito

Che

În valea El Hombrito poruncesc rebelii. Au instalat acolo un cuptor de pîine, o tiparniţă, de fapt un vechi mimeograf, şi un cabinet medical care funcţionează într-o colibă cu o singură încăpere. Medic e Ernesto Guevara, poreclit El Che, argentinian care, în afara poreclei, mai are şi anumite obiceiuri proprii locuitorilor pampei, cum ar fi ingurgitatea ceaiului de mate şi ironia. Pelerin prin America, a intrat în trupele lui Fidel pe cînd se afla în Mexic. Ajunsese acolo după căderea Guatemalei şi îşi cîştiga

Scanned with OKEN Scanner

pîinea ca fotograf, un peso fotografia, și vînzînd iconițe ale Fecioarei din Guadalupe.

În cabinetul din El Hombrito, Che îngrijește un șir lung de copilandri burtoși, aproape pitici, și multe bătrîne, ruinate în cîțiva ani de nașteri cu nemiluita și mîncare pe sponci, și bărbați care seamănă cu niște pergamente uscate, căci mizeria îi transformă pe oameni în propriile lor mumii.

Anul trecut, cînd mitraliile au făcut ravagii printre rebelii de curînd debarcați, Che a avut de ales între o ladă cu cartușe și o ladă cu medicamente. Nu putea să le ia pe amîndouă, așa că a preferat-o pe cea cu cartușe. Acum își mîngîie bătrîna pușcă Thompson, singurul instrument chirurgical în care crede cu adevărat. *(209)*

Bătrîna Chana, țărancă din Sierra Maestra, și-l va aminti astfel :

Sărăcuțul de Che ! Mereu îl vedeam cum îl supără astma și spuneam : „Oh, Iisuse !". Cînd îl apuca astma, stătea cuminței și respira încet. Unii cînd îi apucă astma parcă înnebunesc, tușesc, le ies ochii din cap și deschid gura mare. Da' Che voia să îmblînzească astma. Se așeza într-un colț să-i treacă.

Nu-i plăcea să vadă că ți-e milă de el. Dacă-i spuneai : „Sărăcuțul", odată se uita la tine cu niște ochi care nu voiau să spună nimic, da' spuneau multe.

Eu îi pregăteam ceva călduț să-i treacă prin piept și să-l ușureze. El îmi spunea lingușitor : „Oh, mireasa mea". Mare strengar mai era ! (338)

1958 / Stockholm

Pelé

Strălucește fotbalul brazilian, dansînd și poftind la dans. La Campionatul Mondial din Suedia se consacră Pelé și Garrincha, ca să dezmintă afirmația că negrii nu fac două parale pe vreme rece.

Pelé, slăbuț, aproape un copil, își umflă pieptul, ca să facă impresie, și ridică bărbia. El joacă fotbal așa cum ar juca Dumnezeu, dacă Dumnezeu s-ar hotărî să se apuce serios de treaba asta. Pelé își dă întîlnire cu mingea oriunde, oricînd și oricum, iar ea nu-l face niciodată să aștepte. O trimite sus, sus de tot : ea descrie o boltă largă și se întoarce la picioarele lui ascultătoare, recunoscătoare sau poate legată cu un elastic invizibil. Pelé o ridică, o joacă pe piept, o lasă să-i lunece de-a lungul trupului : înainte de a atinge pămîntul, o schimbă de pe un picior pe altul și o zbughește, ca scăpat din pușcă, spre poarta adversă. Nimeni nu-l poate opri, nici cu forța, nici cu șiretlicuri, pînă nu înfige mingea albă, strălucitoare, în fundul plasei.

Și pe teren și în afara lui, Pelé se îngrijește. Nu pierde nici un minut din timpul lui prețios, și nu lasă nici o monedă să-i cadă din buzunar. Pînă nu demult lustruia pantofi pe cheiuri. Pelé s-a născut ca să urce, iar el e conștient de asta. *(279)*

Scanned with OKEN Scanner

1958 / Stockholm

Garrincha

Garrincha e un spiriduș care înșiră adversarii în drum spre poarta adversă. Se întoarce pe jumătate, se întoarce cu totul. Se face că o ia la stînga, dar o ia la dreapta. Se face că o ia la dreapta, dar o ia la stînga. Rivalii cad în fund, unul după altul, cu picioarele în aer, de parcă ar călca pe coji de banană. După ce i-a driblat pe toți, inclusiv portarul, Garrincha se așază pe minge, pe linia porții. Atunci se întoarce și o ia de la capăt. Suporterilor le plac la nebunie năzbîtiile lui, dar conducătorii își smulg părul din cap : Garrincha, pasăre veselă cu picioarele strîmbe, nu joacă fotbal ca să cîștige, ci ca să se distreze și uită de rezultat. El încă mai crede că fotbalul e o sărbătoare, nu o ocupație, nici o afacere. Îi place să joace pe nimic sau pe bere, pe plaje și pe maidane.

Are o mulțime de copii, ai lui sau pripășiți. Bea și mănîncă de parcă ar face-o pentru ultima oară. Mînă spartă, dăruiește totul, pierde totul. Garrincha s-a născut ca să se năruie ; iar el nu e conștient de asta. *(22)*

1958 / Sierra Maestra

Revoluția e un miriapod pe care nimic nu-l oprește din drum

În plin război, în șuieratul gloanțelor, Fidel face reforma agrară în Sierra Maestra. Țăranii primesc pentru prima oară pămînt, primind totodată primul lor învățător, chiar și primul lor judecător, despre care spun că e mai bun decît un machete ca să rezolvi o pricină.

Mai bine de zece mii de soldați din armata lui Batista suferă înfrîngere după înfrîngere. Armata rebelă e de mii de ori mai mică și mai prost înarmată, dar are poporul dedesubt și deasupra, înăuntru, în față și în spate.

Viitorul acum se decide. Fidel pornește în ofensiva finală, invazia insulei de la un capăt la celălalt. În două coloane, una sub conducerea lui Che Guevara, cealaltă sub conducerea lui Camilo Cienfuegos, o sută șaizeci de luptători părăsesc munții pornind în cucerirea cîmpiilor. *(98 și 209)*

1958 / Yaguajay

Camilo

Scăpînd ca prin minune din bombardamente și din ambuscade, coloanele invadatoare ajung în mijlocul insulei. Camilo Cienfuegos pune stăpînire pe cazarma din Yaguajay, după unsprezece zile de luptă, Che Guevara intră în orașul Santa Clara, iar Cuba rămîne ruptă în două. Fulminanta ofensivă îi smulge lui Batista jumătate din țară.

Scanned with OKEN Scanner

Camilo Cienfuegos e curajos și mîncău. Se luptă atît de aproape, încît atunci cînd ucide pescuiește în aer, fără să atingă pămîntul, pușca inamicului. De mai multe ori era gata-gata să moară de glonte, iar o dată era să moară de țap, fiindcă a înghițit un țap întreg după ce multă vreme umblase mîncînd o zi nu și alta nici atîta.

Camilo are barbă și chică de profet biblic, dar nu stă niciodată încruntat, ci rîde cu gura pînă la urechi. Isprava care-l face să se umfle în pene a comis-o păcălind o avionetă militară, în munți, trîntindu-se la pămînt, nemișcat, cu o sticlă de iod pe piept și cu brațele încrucișate. *(179 și 210)*

1959 / Havana

Cuba se trezește din somn fără Batista

în prima zi a anului. În timp ce dictatorul aterizează în Santo Domingo cerîndu-i refugiu colegului său Trujillo, călăii fug în dezordine din Havana, care încotro, doar-doar și-or salva pielea.

Earl Smith, ambasadorul nord-american, constată îngrozit că străzile au fost invadate de gloată și de cîțiva luptători de gherilă murdari, pletoși, desculți, asemănători șlehtei lui Dillinger, care dansează *guaguancó* marcînd ritmul cu focuri de armă. *(98 și 431)*

Rumba

Guaguancó e o variantă a rumbei, iar orice cubanez care se respectă e un vajnic dansator de rumba : pe timp de pace, pe timp de război și în restul timpului. Chiar și atunci cînd se luptă, cubanezul încinge o rumbă și intră în dansul gloanțelor asemenea mulțimii care răspunde la chemarea tobelor :

— *Mă bucur. Și dacă mă doboară, cu atît mai rău. Dar eu mă bucur.*

Pe toate străzile și în toate cătunele se dezlănțuie muzica. Rumba răsună în tobe și în cutii, și dacă nu există nici tobe, nici cutii, răsună în trupuri, răsună în aer ; și pînă și urechile dansează. *(86, 198 și 324)*

1959 / Havana

Portretul unui Casanova din Caraibe

Porfirio Rubirosa, ambasadorul dominican, asistă și el îngrozit la înspăimîntătorul spectacol. Dimineața, în afara cafelei, nu-i mai intră nimic pe gît. Veștile i-au tăiat pofta de mîncare. În timp ce armata lui de servitori bate lădoaiele în cuie și se chinuie să închidă cuferele și valizele burdușite, Rubirosa își aprinde nervos o țigară și pune la patefon melodia sa preferată, intitulată *Mirosul meu.*

Scanned with OKEN Scanner

În patul lui, se spune, soarele nu apune niciodată. Omul lui Trujillo în Cuba e un celebru seducător de prinţese, moştenitoare şi stele de cinema. Rubirosa le acoperă cu rubine şi cu vorbe dulci şi le cîntă un *ukelele* înainte de a le iubi sau a le snopi în bătaie.

Unii spun că straşnica lui energie îi vine din anii copilăriei, de pe vremea cînd sugea lapte la pieptul sirenelor. Patrioţii dau asigurări că secretul stă în *pega-palo*, o plantă sălbatică dominicană, un elixir al virilităţii pe care Trujillo îl elaborează şi îl exportă în Statele Unite.

Cariera lui Rubirosa a început în ziua cînd Trujillo şi l-a făcut ginere. A continuat la Paris, unde în calitatea lui de ambasador le vindea vize evreilor urmăriţi de Hitler. A atins perfecţiunea prin cele două căsătorii cu multimilionarele Doris Duke şi Bárbara Hutton. După cum rechinii sînt aţîţaţi de mirosul sîngelui, ceea ce îl excită pe acest Casanova de la tropice e mirosul banilor. *(100)*

1959 / Havana

„N-am cucerit decît dreptul de a începe",

spune Fidel, care soseşte din Sierra Maestra pe turela unui tanc. În faţa mulţimii înfierbîntate explică faptul că toate aceste lucruri, care par un sfîrşit, sînt doar începutul. În timp ce vorbeşte, porumbeii se odihnesc pe umerii lui.

Jumătate din pămînt e necultivat. Statisticile spun că anul trecut a fost cel mai bogat din istoria Cubei ; dar ţăranii, care nu ştiu să citească lucruri mai simple, darămite statisticile, nu şi-au dat seama de asta. De-acum înainte, s-a schimbat calimera : şi ca să se schimbe, reforma agrară şi alfabetizarea sînt, la fel ca în munţi, sarcinile cele mai urgente. Încă şi mai urgentă e lichidarea armatei de măcelari. Cei mai cruzi ajung în faţa plutonului de execuţie. Călăul poreclit Rupeoase leşină ori de cîte ori soldaţii ridică armele şi ochesc. Ca să fie executat, trebuie legat de un stîlp. *(91)*

1960 / Brasilia

Un oraş sau un delir în mijlocul deşertului

Brazilia îşi inaugurează noua capitală. Brasilia se naşte pe neaşteptate în mijlocul unei cruci trase pe nisipul roşu al deşertului, departe de mare, departe de orice.

A fost construită într-un ritm ameţitor. Timp de trei ani, aici a fost un furnicar în care muncitorii şi tehnicienii au trudit umăr la umăr, zi şi noapte, împărţind munca, mîncarea şi acoperişul. Dar cînd Brasilia se termină de construit, se sfîrşeşte şi iluzia trecătoare a fraternităţii. Tronc ! se închid toate uşile : oraşul nu-i pentru slugi. Brasilia îi lasă pe dinafară pe cei care au ridicat-o cu braţele lor. Ei vor trăi claie peste grămadă în cocioabele apărute, Dumnezeu ştie cum, în împrejurimile oraşului.

Scanned with OKEN Scanner

Acesta e oraşul cîrmuirii, lăcaşul puterii, fără prostime în pieţe, fără alei de plimbare. Brasilia e pe lună : albă, luminoasă, pluteşte sus, departe, deasupra Braziliei şi ferită de gunoaiele şi de nebuniile ei.

Nu aşa o visase Oscar Niemeyer, arhitectul palatelor ei. La marea ceremonie inaugurală, Niemeyer nu apare în lojă. *(69 şi 315)*

1960 / Rio de Janeiro

Niemeyer

Urăşte unghiul drept şi capitalismul. Împotriva capitalismului nu poate face prea multe ; dar împotriva unghiului drept, opresor al spaţiului, face să triumfe arhitectura lui liberă şi senzuală, uşoară ca norii.

Niemeyer concepe sălaşul omenesc sub forma unui trup de femeie, a unei plaje sinuoase sau a unui fruct tropical. Dar şi sub forma unui munte, dacă muntele sfîrşeşte în curbe dulci profilate pe cer, aşa cum e cazul munţilor din Rio de Janeiro, desenaţi de Dumnezeu în ziua în care s-a crezut Niemeyer. *(315)*

1960 / Rio de Janeiro

Guimaraes Rosa

Şi limbajul lui Guimaraes Rosa, care construieşte case de cuvinte, e tot îndrăzneţ şi unduitor.

Domnul acesta politicos, care nu întîrzie niciodată la program şi nu traversează strada pe roşu, creează opere în care fierbe pasiunea. În povestirile şi nuvelele zîmbitorului diplomat de carieră suflă un sălbatic aer tragic. Burghezul acesta conservator care visează să intre în Academie încalcă în scris toate regulile.

1960 / Artemisa

Mii şi mii de machete

se agită în aer, se ascut atingîndu-se unele de altele, frecîndu-se, lovindu-se, călindu-se şi devenind mai tăioase, iar zăngănitul acesta al machetelor e o muzică războinică de fond pentru cîntecul sau discursul pe care Fidel îl rosteşte de la tribună. În răsăritul insulei, în faţa muncitorilor din industria zahărului, Fidel explică de ce-a expropiat guvernul lui întreprinderea petrolieră Texaco.

La fiecare nouă lovitură, Cuba răspunde nici căzînd, nici tăcînd. Departamentul de Stat nu acceptă reforma agrară : Cuba le împarte ţăranilor latifundiile nord-americane. Eisenhower trimite avioane să dea foc plantaţiilor de trestie şi ameninţă că nu va mai cumpăra zahăr cubanez : Cuba sparge monopolul comercial schimbînd zahărul pe ţiţei sosit din

Scanned with OKEN Scanner

Uniunea Sovietică. Întreprinderile petroliere nord-americane refuză să rafineze petrol sovietic. Cuba le naţionalizează.

Fiecare discurs e un curs. Ore întregi, Fidel raţionează, întreabă, învaţă şi îi învaţă pe alţii, apără şi acuză, în timp ce Cuba îşi face drum, încă pe bîjbîite, dar fiecare pas înainte deschide noi şi noi drumuri. *(91)*

1961 / Santo Domingo

În anul 31 al domniei lui Trujillo

Presse-papier-ul e o mănuşă de base-ball din porţelan, printre cupidoni auriţi şi balerine. Înconjurat de busturi ale lui Trujillo şi de fotografii ale lui Trujillo, Trujillo consultă ultimele liste de conspiratori trimise de spionii lui. Cu gesturi dispreţuitoare, radiază cîteva nume de bărbaţi şi de femei care nu vor mai apuca zorii, în timp ce călăii smulg noi şi noi nume de la deţinuţii care urlă în fortăreaţa Ozama.

Listele îi inspiră lui Trujillo o mulţime de reflecţii triste. În fruntea conspiratorilor figurează ambasadorul Statelor Unite şi arhiepiscopul primat al Indiilor, care pînă mai ieri împărţiseră cu el puterea. Imperiul şi Biserica îl renegă acum pe fiul atît de credincios, devenit indezirabil în ochii lumii, şi scuipă mîna lui risipitoare. Mult îl mai doare o atît de mare nerecunoştinţă pe autorul dezvoltării capitaliste a Republicii Dominicane! Şi totuşi, dintre toate decoraţiile care-i atîrnă pe piept, pe pîntece şi pe pereţi, Trujillo preferă Marea Cruce a Ordinului Sfîntul Grigore cel Mare, pe care i-a acordat-o Vaticanul, şi micuţa medalie care i-a recompensat, cu mulţi ani în urmă, serviciile aduse Infanteriei Marine a Statelor Unite.

Pînă la moarte va fi Santinela Occidentului, în pofida tuturor vicisitudinilor ; bărbatul acesta a fost numit oficial Binefăcător al Patriei, Salvator al Patriei, Părinte al Patriei, Restaurator al Independenţei Financiare, Campion al Păcii Mondiale, Protector al Culturii, Primul Anticomunist al Americii, Lider Ilustru, Ilustrisim şi Generalism. *(60, 63 şi 101)*

1961 / Santo Domingo

Defunctul

lasă moştenire o ţară întreagă, fără a mai pune la socoteală cele nouă mii şase sute de cravate, două mii de costume, trei sute cincizeci de uniforme şi şase sute de perechi de pantofi din şifonierele sale din Santo Domingo şi cele cinci sute treizeci de milioane de dolari din conturile private din Elveţia.

Rafael Leónidas Trujillo a căzut într-o ambuscadă, ciuruit în propriul său automobil. Fiul său, Ramfis, vine în zbor de la Paris ca să preia moştenirea, să se ocupe de înmormîntare şi să pună la cale răzbunarea.

Ramfis Trujillo, coleg şi prieten cu Porfirio Rubirosa, a dobîndit oarecare notorietate în timpul recentei sale misiuni culturale la Hollywood.

Scanned with OKEN Scanner

Acolo, în numele înfometatului, dar generosului popor dominican, le-a dăruit automobile Mercedes Benz şi blănuri de vizon şi de şinşilă lui Kim Novak şi lui Zsa Zsa Gabor. *(60, 63 şi 101)*

1961 / Bahía de Cochinos

Înfruntînd piedicile.

înfruntînd moartea, înaintînd fără să dea o clipă înapoi, revoluţia cubaneză continuă să fie scandalos de vie la numai opt minute de zbor de Miami.

Pentru a pune capăt insolenţei, C.I.A. porneşte o invazie din Statele Unite, Guatemala şi Nicaragua. Somoza II se desparte pe chei de membrii expediţiei. Armata Cubaneză de Eliberare, fabricată şi pusă în funcţiune de către C.I.A., e formată din militari şi poliţişti ai dictaturii lui Batista şi din dezmoşteniţii plantaţiilor de zahăr, ai băncilor, ai ziarelor, ai cazinourilor, ai bordelurilor şi ai partidelor politice.

— *Să-mi aduceţi un smoc din barba lui Castro !* — le spune Somoza la despărţire.

Avioane ale Statelor Unite intră pe cerul Cubei. Sînt însă camuflate. Pe fuselajele lor a fost desenată stema Forţelor Aeriene Cubaneze. Zburînd la mică înălţime, avioanele mitraliază poporul care le salută şi aruncă bombe deasupra oraşelor. După bombardament, care pregăteşte terenul, invadatorii debarcă în mlaştinile din Bahía de Cochinos, Golful Porcilor. În vremea aceasta, preşedintele Kennedy joacă golf în Virginia.

Kennedy a dat ordinul, dar cel care a pus la cale planul invaziei a fost Eisenhower. Eisenhower aprobase invazia Cubei de la acelaşi birou de la care aprobase mai înainte invadarea Guatemalei. Şeful C.I.A., Allen Dulles, îl asigurase că avea să-i vină de hac lui Fidel aşa cum o făcuse şi cu Arbenz. Totul avea să dureze cîteva săptămîni, iar de afacere urma să se ocupe aceeaşi echipă a C.I.A. : aceiaşi oameni, de la aceleaşi baze. Debarcarea eliberatorilor avea să declanşeze insurecţia populară în insula supusă tiraniei roşii. Spionii nord-americani aflaseră că poporul Cubei, sătul de cozi, nu aştepta decît un semn ca să se răscoale. *(415 şi 469)*

1961 / Playa Girón

Cea de-a doua înfrîngere militară a Statelor Unite în America Latină

În trei zile, Cuba termină cu invadatorii. Printre morţi sînt şi patru piloţi nord-americani. Cele şapte vase, escortate de Marina de Război a Statelor Unite, fug sau se scufundă în Golful Porcilor.

Preşedintele Kennedy îşi asumă întreaga răspundere pentru acest fiasco al C.I.A.

C.I.A. a crezut, ca întotdeauna, în rapoartele viclenilor ei spioni locali, care primesc bani spunînd ceea ce ştiu că va produce plăcere ; şi,

Scanned with OKEN Scanner

ca întotdeauna, a confundat geografia cu o hartă militară străină de oameni şi de istorie. Mlaştinile alese de C.I.A. pentru debarcare fuseseră, pînă la venirea revoluţiei, locul cel mai mizerabil din toată Cuba, un rai al crocodililor şi al ţînţarilor. Dar entuziasmul popular a transformat smîrcurile, întemeind pe ele şcoli, spitale şi drumuri. Oamenii de aici au fost primii care au ţinut piept gloanţelor, invadatorilor care veneau să-i salveze. *(88, 435 şi 469)*

1961 / Havana

Tabloul trecutului

Invadatorii, paraziţi şi călăi, tineri milionari, veterani ai multor mii de crime, răspund la întrebările ziariştilor. Nimeni nu se simte răspunzător pentru Playa Girón, nici pentru altceva ; în cadrul expediţiei, toată lumea a lucrat la bucătărie.

Ramón Calviño, celebru călău din timpurile lui Batista, suferă de amnezie totală în faţa femeilor pe care le-a lovit cu pumnii şi cu picioarele sau le-a violat, şi care acum îl recunosc şi îl dojonesc aspru. Părintele Ismael de Lugo, capelan al brigăzii de asalt, caută scăpare sub mantia Fecioarei. Sfătuit de Fecioară luptase în războiul spaniol de partea lui Franco, iar acum invadase Cuba pentru ca Fecioara să nu mai sufere văzînd atîta comunism. Părintele Lugo invocă o Fecioară industriaşă, stăpînă a vreunei bănci sau a vreunei plantaţii naţionalizate, care simte şi gîndeşte asemenea celor o mie două sute de prizonieri ; dreptul este drept de proprietate şi de moştenire ; libertatea, libertatea firmei ; societatea model, o societate anonimă ; democraţia exemplară, o adunare de acţionari.

Toţi invadatorii au fost crescuţi în etica impunităţii. Nimeni nu recunoaşte nici o crimă. La urma urmelor, nici mizeria nu-şi semnează crimele. Cîţiva ziarişti îi întreabă despre nedreptăţile sociale, dar ei se spală pe mîini, sistemul se spală pe mîini : copiii care mor în Cuba şi în toată America Latină la cîteva zile după naştere nu mor de capitalism, ci de gastroenterită. *(397)*

1961 / Washington

Cine a invadat Cuba ? O discuţie în Senatul Statelor Unite

Senatorul Capehart : *Cîte avioane aveam ?*
Allen Dulles (director al C.I.A.) : *Cîte aveau cubanezii ?*
Senatorul Sparkman : *Nu, americanii. Cîte ?*
Dulles : *Păi, e vorba de cubanezi.*
Sparkman : *Răzvrătiţii.*
Dulles : *Noi nu le spunem răzvrătiţi.*
Capehart : *Adică forţele revoluţionare.*

Scanned with OKEN Scanner

Sparkman : *Cînd a întrebat cîte avioane aveam, la asta s-a referit, la forţele anti-Castro.*

Richard M. Bissell (director adjunct al C.I.A.) : *Domnilor, să începem cu cele şaisprezece B-26... (108)*

1961 / Havana

María de la Cruz

La puţin timp după invazie, poporul se adună în piaţă. Fidel anunţă că prizonierii vor fi schimbaţi pe medicamente pentru copii. Apoi înmînează diplome celor patruzeci de mii de ţărani alfabetizaţi.

O bătrînă insistă să urce la tribună şi atîta insistă, că pînă la urmă e lăsată să urce. Dă în zadar din mîini, căutînd microfonul prea înalt, pînă cînd i-l potriveşte Fidel :

— *Voiam să te cunosc, Fidel. Voiam să-ţi spun...*

— *Ia te uită, mă faci să roşesc...*

Dar bătrîna, numai zbîrcituri, numai oase, îl acoperă de elogii şi de mulţumiri. Ea a învăţat să scrie şi să citească la o sută şase ani. Şi se prezintă. Numele ei mic e María de la Cruz, pentru că s-a născut în ziua înălţării Sfintei Cruci, iar numele de familie îi e Semanat, pentru că aşa se numea plantaţia de trestie unde s-a născut, sclavă, fiică de sclavi, nepoată de sclavi. Pe vremea aceea stăpînii îi biciuiau pe negrii care voiau să înveţe carte, explică María de la Cruz, pentru că negrii erau maşini care funcţionau la bătăile clopotului şi în ritmul biciului şi de aceea a întîrziat ea aşa de mult cu învăţatul.

María de la Cruz pune stăpînire pe tribună. După ce vorbeşte, cîntă. După ce cîntă, dansează. De mai bine de un secol dansează María de la Cruz. Dansînd a ieşit din pîntecele mamei şi dansînd a îndurat dureri şi mizerii pînă să ajungă aici, unde trebuia să ajungă, aşa că nimeni n-o mai poate opri. *(298)*

1961 / Punta del Este

Latrinocraţia

După eşecul debarcării de soldaţi în Cuba, Statele Unite anunţă o mare debarcare de dolari în America Latină.

Ca să-i izoleze pe bărboşi, preşedintele Kennedy le oferă latino-americanilor puhoaie de donaţii, împrumuturi, investiţii :

— *Cuba e găina cu ouă de aur* — constată Che Guevara la conferinţa pan-americană de la Punta del Este.

Che denunţă proiectul de mituire, pe care-l consideră o bătaie de joc. Pentru ca nimic să nu se schimbe, se declanşează retorica schimbării. Rapoartele oficiale ale conferinţei însumează o jumătate de milion de pagini şi aproape că nu e pagină în care să nu se vorbească de revoluţie, re-

Scanned with OKEN Scanner

formă agrară şi dezvoltare. În timp ce doboară preţurile produselor latino-americane, Statele Unite le promit săracilor, indienilor şi negrilor latrine : nu maşini, nici utilaje, ci latrine :

— *Pentru domnii tehnicieni* — acuză Che —, *a planifica înseamnă a planifica latrine. Dacă ar fi să ne luăm după ei, Cuba ar putea fi... un paradis al latrinelor. (213)*

1961 / Escuinapa

Turnătorul de gogoşi

Odată a înşeuat şi a călărit un tigru, crezînd că e măgar, iar altă dată şi-a legat pantalonii cu un şarpe viu — şi a văzut că nu era curea cînd a vrut să închidă catarama. Toată lumea îl crede atunci cînd dă asigurări că nici un avion nu aterizează dacă nu-i pui cîteva boabe de porumb pe pistă sau atunci cînd povesteşte ce ravagii a făcut trenul în ziua în care a înnebunit şi, în loc să meargă înainte, a început să umble într-o parte.

— *Io nu mint niciodat'* — minte Güilo Minciună.

Güilo, pescar de creveţi în estuarele din Escuinapa, e un flecar bun de închiriat la petreceri. Face parte din splendida stirpe latino-americană a turnătorilor de gogoşi, vrăjitori ai taifasului în faţa focului sau a unui pahar, care trăncănesc vrute şi nevrute, dar habar n-au să scrie.

La şaptezeci de ani, îi joacă ochii în cap. Îşi bate joc de moarte, care cică a venit într-o noapte să-l caute :

— *Toc, toc, toc* — a bătut moartea la uşă.

— *Intră* — a poftit-o Güilo, linguşitor, din vîrful patului. *De cînd te aşteptam.*

Dar cînd a vrut să-i dea chiloţii jos, moartea a rupt-o la fugă îngrozită. *(309)*

1961 / São Salvador de Bahia

Amado

În timp ce Güilo Minciună sperie moartea în Mexic, în Brazilia romancierul Jorge Amado inventează un căpitan care sperie singurătatea. Căpitanul, povesteşte Amado, dă piept cu uraganele şi vîlvătăile şi pluteşte printre valuri uriaşe şi hăuri negre în timp ce-şi ispiteşte vecinii din cartier cu o băutură preparată după reţetele unui bătrîn lup de mare din Hong Kong.

Cînd marinarul nostru naufragiază pe coastele peruane, vecinii naufragiază o dată cu el. Vecinilor, funcţionari umili, pensionari bolnavi de plictiseală şi de reumatism, le stă inima în loc atunci cînd văd venind un munte de gheaţă care înaintează spre vapor la babord, în ceţoasa Mare a

Scanned with OKEN Scanner

Nordului, sau cînd musonul suflă înfuriat în Golful Bengal. Tremură cu toţii de plăcere ori de cîte ori căpitanul o evocă pe dansatoarea arabă care mușca din ciorchini zemoși de struguri în timp ce-şi unduia şoldurile pe nisipul Alexandriei, fără alte veşminte decît o floare albă care-i acoperea partea ruşinoasă.

Căpitanul n-a părăsit niciodată Brazilia. În viaţa lui n-a pus piciorul pe un vapor, nici măcar pe o barcă, pentru că are rău de mare, dar se aşază în camera lui de acasă, iar casa începe să plutească şi ajunge mai departe decît Marco Polo sau decît Columb ori decît astronauţii. *(19)*

1962 / Cosalá

Una şi cu unul sînt unu

Legaţi de acelaşi zăplaz, încărcaţi de vreascuri, se privesc. El, cu jind ; ea, tehuie. În timp ce măgarul şi măgăriţa se privesc şi se contemplă, preacucernicele străbat piaţa grăbindu-se spre biserică. Pentru că azi e Vinerea Mare, preacucernicele şoptesc rugăciuni şi poartă haine cernite, mantii negre, ciorapi negri, mănuşi negre, după Domnul Nostru Iisus Hristos. Şi ce mai spaimă trag preacucernicele cînd măgarul şi măgăriţa rup legăturile şi, zbenguindu-se, încep să se bucure unul de altul în mijlocul pieţei, cu faţa spre biserică şi cu spatele la primărie !

Strigătele se aud în tot Mexicul. Primarul din Cosalá, José Antonio Ochoa, iese pe balcon, scoate un ţipăt şi duce mîinile la ochi. Porunceşte imediat ca neastîmpăraţii măgăruşi, uniţi în dragoste, să fie mustraţi cu puşca. Iar dobitoacele se prăbuşesc fără să se desprindă unul de celălalt. *(308 şi 329)*

1962 / Villa de Jesús María

Una şi cu unul sînt toţi

În alt sat din munţi, nu departe de satul în care sînt împuşcaţi măgarii, indienii coras se maschează şi îşi vopsesc trupurile goale. Ca în toate Vinerile Mari, lucrurile primesc nume noi în timp ce se dezlănţuie sărbătoarea, patimi ale lui Iisus sau vînătoare magică a Cerbului sau asasinare a zeului Soare, crimă care întemeiază viaţa omenească pe pămînt :

— *Să moară, să ucidă, să dea viaţă !*

La picioarele crucii, iubiţii-dansatori se oferă, se îmbrăţişează, se străpung, în timp ce dansatorii paiaţe îi imită făcînd piruete. Iubind, dansează cu toţii în mîngîieri, gîdilături, bufonerii şi cu toţii mănîncă dansînd, căci fructele devin proiectile, iar ouăle, bombe ; marele banchet se termină cu un război de turte şi o ploaie de miere. Indienii se distrează ca nişte nebuni, dansînd, iubind, mîncînd, omagiindu-l astfel pe muribundul Iisus şi omagiindu-şi propria lor agonie. De pe cruce, Iisus zîmbeşte mulţumit. *(46)*

Scanned with OKEN Scanner

1963 / Bayamo

Ciclonul Flora

izbeşte Cuba, plin de năduf, mai bine de o săptămînă. Ciclonul cel mai înverşunat din istoria naţională atacă, pleacă şi se întoarce, de parcă ar fi uitat să rupă ceva : totul se învîrteşte, volbură înfuriată, în jurul acestui uriaş şarpe de vînt care se zvîrcoleşte şi loveşte unde te aştepţi mai puţin.

Nu mai e de nici un folos să baţi uşile şi ferestrele în cuie. Ciclonul smulge totul din rădăcini şi se joacă aruncînd în aer casele şi copacii. Păsările îngrozite părăsesc cerul, iar marea inundă toată partea de răsărit a insulei. Din baza de la Bayamo, brigăzile pornesc în şalupe şi helicoptere. Voluntarii umblă de colo-colo salvînd oameni şi animale, vaccinîndu-i pe cei găsiţi în viaţă şi îngropînd sau arzînd numeroşii morţi. *(18)*

1963 / Havana

Toată lumea are mai multe meserii

În insula devastată de ciclon, încolţită şi blocată de Statele Unite, viaţa de zi cu zi e o adevărată minune. În vitrine, în locul pantofilor şi al cămăşilor tronează afişe de solidaritate cu Vietnamul, iar pentru fiecare cumpărătură trebuie să stai ore întregi la coadă ; puţinele automobile care au mai rămas merg cu bucşe din corn de bou, iar în şcolile de artă se răzuie grafitul creioanelor pentru a improviza vopsele. În fabrici, peste cîteva utilaje noi şi-au ţesut plasa păienjenii, pentru că o anumită piesă de schimb n-a terminat de străbătut drumul ei de zece mii de kilometri. Din porturile îndepărtate de la Marea Baltică soseşte petrolul şi tot ce mai trebuie, iar o scrisoare trimisă din Cuba spre Venezuela face ocolul lumii ca să ajungă la adresa altfel apropiată.

Dar nu lipsesc numai lucrurile. Mulţi oameni pricepuţi au plecat la Miami pe urmele celor care stăpîneau totul.

Şi acum ?

— *Acum, trebuie să inventăm.*

La optsprezece ani, Ricardo Gutiérrez a defilat prin Havana cu puşca ridicată deasupra capului, în mijlocul mării de puşti, machete şi pălării de *yarey* * care a sărbătorit sfîrşitul dictaturii lui Batista. A doua zi a trebuit să se ocupe de cîteva întreprinderi părăsite de patroni. Printre altele, a trebuit să se ocupe de o fabrică de lenjerie femeiască. Imediat s-a izbit de problema materiilor prime. Nu exista spumă de latex pentru a umple sutienele. Muncitorii au discutat problema şi au hotărît să sfîşie pernele. A fost un dezastru. Umplutura pernelor nu se putea spăla, fiindcă nu se usca niciodată.

Ricardo avea douăzeci de ani cînd i-au vîrît doi pesos în buzunar şi l-au trimis ca administrator al unei fabrici de zahăr. Nu mai văzuse în viaţa lui o fabrică de zahăr, nici măcar de departe ; acolo a descoperit că siropul de trestie e închis la culoare. Vechiul administrator, servitor

* *Yarey* — specie de palmier antilez.

Scanned with OKEN Scanner

credincios cu o experienţă de cincizeci de ani în spate, se pierduse în zare luînd sub braţ portretul în ulei al patronului, Julio Lobo, stăpîn peste plantaţiile de trestie expropriate de revoluţie.

Acum a trimis după el ministrul afacerilor externe. Raúl Roa se aşază pe jos, în faţa unei hărţi a Spaniei, desfăşurată pe covor, şi începe să deseneze cruciuliţe. În felul acesta Ricardo află, la douăzeci şi doi de ani, că a fost numit consul.

— *Bine, dar eu scriu la maşină cu două degete* — se bîlbîie el, apărîndu-se.

— *Eu scriu doar cu unul şi uite că sînt ministru* — îi răspunde Roa.

1963 / Havana

Portretul unui birocrat

Vremuri negre care nasc vremuri roşii ce vor face posibile vremurile verzi : solidaritatea ia locul lăcomiei şi al fricii. Pentru că e în stare să inventeze, pentru că e capabilă de creaţie şi de nebunie, revoluţia cubaneză merge înainte. De duşmani, nu se poate plînge : are din belşug. Iar printre duşmanii ei cei mai de temut se află birocratul, mai devastator decît ciclonul, mai asfixiant decît imperialismul : nu există revoluţie care să nu-l poarte în ea.

Birocratul e un om de lemn, născut dintr-o greşeală a zeilor, care l-au făcut fără sînge, fără curaj şi fără păreri proprii. Are ecou, dar nu are glas. Ştie să transmită ordine, nu idei. Consideră orice îndoială o erezie şi orice contrazicere o trădare. Confundă unitatea cu unanimitatea şi crede că poporul, condamnat să rămînă minor, trebuie tras de urechi.

E improbabil ca birocratul să-şi rişte viaţa. E cu neputinţă să-şi rişte postul.

1963 / Havana

Bulgăre de zăpadă

— *Asta e yoruba*-marxism-leninismul* — spune Bola de Nieve, Bulgăre de Zăpadă, cîntăreţ din Guanabacoa, fiu al bucătarului Domingo şi al tuşii Inés, şi o spune într-un fel de şoaptă cu enormul lui glas pricăjit, răguşit, cărnos. *Yoruba-marxism-leninismul* e numele pe care Bulgăre de Zăpadă l-a dat patimei şi veseliei acestui popor care dansează internaţionala unduindu-şi şoldurile, revoluţiei cubaneze născute din îmbrăţişarea sălbatică a Europei şi Africii pe nisipurile Americii. Pe pămînturile acestea se încrucişează zeii pe care oamenii îi fac cu oamenii făcuţi de zei, unii coborînd pe pămînt, alţii porniţi în cucerirea cerului, iar toate acestea Bulgăre de Zăpadă le cîntă într-un fel cît se poate de hazliu.

* *Yoruba* — populaţie nigeriană.

Scanned with OKEN Scanner

1963 / Rîul Coco

Pe umeri poartă îmbrăţişarea lui Sandino,

pe care timpul nu a şters-o. Treizeci de ani mai tîrziu, colonelul Santos López se întoarce la război, în selva din nord, pentru ca Nicaragua să fie ea însăşi.

Cu cîţiva ani în urmă s-a născut Frontul Sandinist. L-au adus pe lume, alături de Santos López, Carlos Fonseca Amador şi Tomás Borge, împreună cu alţi băieţi care nu l-au cunoscut pe Sandino, dar vor să-i ducă opera mai departe. Vor plăti poate cu sînge, dar ei o ştiu foarte bine :

— *Atîta necurăţenie nu se poate spăla cu apă, cît ar fi de sfinţită* — spune Carlos Fonseca.

Pierduţi, fără arme, uzi pînă în măduva oaselor din cauza ploilor nesfîrşite, nemîncaţi, supţi de oboseală şi de ţînţari, murdari, storşi de vlagă, luptătorii bîntuie prin selvă. Cel mai greu le e la apusul soarelui. Ziua e zi, iar noaptea — noapte, dar înserarea e ceasul agoniei şi al singurătăţii înspăimîntătoare ; iar sandiniştii nu sînt deocamdată nimic sau aproape nimic. *(58 şi 267)*

1963 / San Salvador

Miguel la cincizeci şi opt de ani

Ca de obicei, Miguel umblă de colo-colo comiţînd sindicate ale ţăranilor şi alte drăcovenii, dar poliţiştii pun mîna pe el într-un sătuc oarecare şi îl aduc, legat de mîini şi de picioare, în oraşul San Salvador.

Acolo îl ciomăgesc bine. Timp de opt zile îl lovesc legat fedeleş, iar timp de opt nopţi îl izbesc prăbuşit. Oasele îi pîrîie şi carnea îi urlă de durere, dar el nu spune nici pis atunci cînd i se cere să destăinuie secrete. În schimb, atunci cînd căpitanul călău îl înjură de poporul pe care Miguel îl iubeşte atîta, bătrînul obraznic se ridică din balta de sînge, cocoşelul jumulit îşi înalţă creasta, se înfoaie şi strigă cucurigu ordonîndu-i căpitanului să-şi închidă rîtul. Căpitanul îi înfige în gît ţeava pistolului, iar Miguel îl îndeamnă să apese pe trăgaci. Se uită unul în ochii celuilalt, gîfîind, scoţînd jăratic pe nări : soldatul cu degetul pe trăgaci şi cu pistolul împungîndu-i gîtlejul, iar Miguel ţintuindu-l cu privirea, fără să clipească, numărînd scurgerea secundelor şi a veacurilor şi simţind în tîmple bubuitul inimii. Şi cînd Miguel se credea deja mort, o umbră trece peste mînia din ochii căpitanului, o oboseală sau altceva îl cuprinde şi îl face să clipească : surprins de ceea ce face şi de faptul că se află acolo unde se află, căpitanul coboară încetişor pistolul şi privirea.

Şi astfel are loc cea de-a unsprezecea naştere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea cincizeci şi opt de ani. *(222)*

1963 / Dallas

Guvernul hotărăşte că adevărul nu există

Într-o zi, la amiază, pe o stradă din Dallas, preşedintele Statelor Unite se prăbuşeşte asasinat. Imediat după moartea lui se face cunoscută ver-

Scanned with OKEN Scanner

siunea oficială. Versiunea oficială, care va fi definitivă, afirmă că Lee Harvey Oswald l-a asasinat pe Kennedy.

Arma nu coincide cu glontele, nici glontele cu găurile. Vinovatul nu coincide cu vina. Oswald e un bărbat pricăjit şi prost ţintaş, dar în conformitate cu versiunea oficială a acţionat ca un campion olimpic la tir şi la cursele de viteză. A tras cu o carabină bătrînă cu o cadenţă imposibilă, iar glontele lui vrăjit a făcut acrobaţii străpungîndu-i pe Kennedy şi pe guvernatorul Texasului, Connally, rămînînd, ca prin minune, intact.

Oswald neagă totul ţipînd. Dar nimeni nu ştie, nici nu va şti vreodată ce declară el de fapt. Două zile mai tîrziu, Oswald se prăbuşeşte în faţa camerelor de luat vederi. Lumea întreagă asistă la spectacol. Cel care-i închide gura e Jack Ruby, o haimana care se ocupă cu traficul de femei şi de droguri. Ruby afirmă că l-a răzbunat pe Kennedy din patriotism şi de mila sărmanei văduve. *(232)*

1963 / Santo Domingo

Cronica moravurilor Americii Latine

De pe nisipurile din Sosúa, pornea înot spre larg. În faţa lui, într-o barcă, fanfara punea rechinii pe fugă.

Acum, generalul Toni Imbert e burtos şi trîndav şi doar arareori mai intră în apă ; dar tot se mai întoarce pe plaja copilăriei lui. Îi place să se aşeze pe un dig şi să tragă la ţintă împuşcînd rechini. În Sosúa, rechinii îşi dispută cu săracii resturile de la abator. Generalul Imbert simpatizează cu săracii. Aşezat pe dig, le azvîrle bilete de zece dolari.

Generalul Imbert seamănă mult cu prietenul lui de suflet, generalul Wessin y Wessin. Chiar cu nasul înfundat, amîndoi pot recunoaşte de departe mirosul de comunist ; şi amîndoi au căpătat multe medalii sculîndu-se de dimineaţă şi ucigînd oameni legaţi. Cînd spun *preşedintele*, amîndoi se referă, întotdeauna, la preşedintele Statelor Unite.

Generalii Imbert şi Wessin y Wessin, fii dominicani ai Şcolii Americilor din Panamá, s-au îngrăşat, amîndoi, la umbra lui Trujillo. Apoi, amîndoi l-au trădat. După moartea lui Trujillo au avut loc alegeri, iar poporul a votat în masă pentru Juan Bosch. Ei nu puteau rămîne cu braţele încrucişate. Bosch a refuzat să cumpere avioane de război, a anunţat reforma agrară şi legea divorţului şi a mărit salariile muncitorilor. Şapte luni şi-a făcut de cap roşul ăsta. Într-o dimineaţă, generalii Imbert şi Wessin y Wessin, împreună cu alţi generali ai naţiunii au pus din nou mîna pe putere, fagure plin de miere, printr-o lovitură de stat care nu le-a dat dureri de cap.

Statele Unite se grăbesc să recunoască noul guvern. *(61 şi 281)*

1964 / Panamá

Douăzeci şi trei de flăcăi cad ciuruiţi de gloanţe

cînd încearcă să înalţe drapelul panamez pe pămîntul panamez.

— *Nu s-au folosit decît alice de împuşcat raţe* — se scuză comandantul trupelor nord-americane de ocupaţie.

Scanned with OKEN Scanner

Alt drapel flutură de-a lungul canalului care străbate istmul Panamá de la un ocean la altul. Altă lege domneşte, altă poliţie veghează, altă limbă se vorbeşte. Panamezii nu pot intra fără permis în zona canalului, nici măcar ca să culeagă fructele căzute dintr-un manglier, iar dacă lucrează acolo primesc salarii de categoria a doua, asemenea negrilor şi femeilor.

Canalul, colonie nord-americană, e o afacere şi o bază militară. Cu banii plătiţi de vapoare se finanţează cursurile Şcolii Americilor. În cazărmile din zona canalului, ofiţeri ai Pentagonului le predau chirurgia anticomunistă militarilor latino-americani care în curînd vor exercita, în ţările lor, preşedinţia, ministeriatul, comanda militară şi diplomaţia.

— *Sînt liderii viitorului* — explică Robert McNamara, ministrul apărării al Statelor Unite.

Vigilenţi, nescăpînd o clipă din ochi cancerul care atîta aşteaptă ca să se răspîndească, militarii aceştia vor tăia mîinile celor care vor îndrăzni să iniţieze reforma agrară sau naţionalizarea şi vor smulge limba celor prea curioşi sau prea obraznici. *(248)*

1964 / Rio de Janeiro

„Se strîng nori întunecaţi",

spune Lincoln Gordon :

— *Nori întunecaţi plutesc în Brazilia deasupra intereselor noastre economice...*

Preşedintele João Goulart tocmai a anunţat reforma agrară, naţionalizarea rafinăriilor de petrol şi sfîrşitul scurgerii capitalurilor ; iar ambasadorul Statelor Unite, mînios, îl atacă în gura mare. Din ambasadă, lopeţi-lopeţi de dolari foşnitori cad peste otrăvitorii opiniei publice şi peste militarii care pregătesc lovitura de stat. Toate mijloacele de informare difuzează un manifest care cere cu insistenţă lovitura de stat. Pînă şi Clubul Leilor îl semnează.

La zece ani de la sinuciderea lui Vargas se aud, multiplicate, aceleaşi ţipete. Politicienii şi ziariştii invocă un Mesia în uniformă care ar putea pune ordine în haosul creat. Televiziunea difuzează filme care arată ziduri berlineze împărţind în două oraşele braziliene. Ziarele şi radioul ridică în slăvi virtuţile capitalului privat, care transformă deşerturile în oaze, şi meritele forţelor armate, care veghează ca nu cumva comuniştii să fure apa. Pe străzile oraşelor mai importante, Marşul Familiei cu Dumnezeu pentru Libertate îi cere îndurare Cerului.

Ambasadorul Lincoln Gordon denunţă conspiraţia comunistă : moşierul Goulart îşi trădează clasa în ceasul cînd trebuie să aleagă între devoratori şi devoraţi, între cei care emit păreri şi cei despre care se emit păreri, între libertatea banului şi libertatea poporului. *(115 şi 141)*

Scanned with OKEN Scanner

1964 / Juiz de Fora

Recucerirea Braziliei

Cu treizeci de ani în urmă, din ordinul președintelui Vargas, căpitanul Olympio Mourão Filho a fabricat o conspirație comunistă, Planul Cohen. Acum, generalul Mourão Filho cumpără conspirația fabricată de ambasadorul Gordon. Generalul mărturisește că în materie de politică el e un bou în uniformă, dar că la conspirații comuniste, ei da, la asta se pricepe.

În cazarma din Juiz de Fora ridică spada :

— *Voi smulge Brazilia din prăpastie* — proclamă el.

Mourão Filho se trezește înainte de a se lumina de ziuă. Se bărbierește în timp ce citește cu voce tare psalmul lui David care vestește că orice verdeață va pieri. Apoi ia micul dejun și își felicită nevasta, pentru că e soția unui erou ; și, în fruntea trupelor, pornește în marș către Rio de Janeiro.

Ceilalți generali i se alătură unul după altul. În vremea aceasta, din Statele Unite se îndreaptă spre Brazilia un portavion, numeroase avioane, cîteva nave de război și patru vase petroliere ; Operațiunea Brother Sam va ajuta răscoala.

João Goulart, perplex, lasă lucrurile să-și urmeze cursul. Colegul său, Lyndon Johnson, trimite de la Washington cea mai caldă recunoaștere a autorilor loviturii militare de stat, cu toate că Goulart încă mai ocupă președinția, iar Departamentul de Stat anunță că va acorda împrumuturi generoase noului guvern. Din sud, Leonel Brizola încearcă să opună rezistență, dar nu-l urmează nimeni. În sfîrșit, Goulart pleacă în exil.

Cineva din popor a scris pe un perete din Rio de Janeiro :

— *Gata cu intermediarii ! Lyndon Johnson președinte !*

Dar militarii învingători îl aleg pe mareșalul Castelo Branco, militar de carieră plin de solemnitate, fără simțul umorului și fără gît. *(115, 141 și 307)*

1964 / La Paz

Fără păreri de rău și lipsit de glorie,

președintele Boliviei, Víctor Paz Estenssoro, se urcă și el în avion, asemenea președintelui Braziliei, și pleacă în exil.

Aviatorul René Barrientos, dictator vorbăreț, stăpînește Bolivia. Acum, ambasadorul Statelor Unite participă la ședințele cabinetului așezat între miniștri, iar administratorul companiei Gulf Oil redactează decretele cu caracter economic.

Paz Estenssoro rămăsese singur-singurel. O dată cu el a căzut, după doisprezece ani în care deținuse puterea, revoluția naționalistă. Revoluția se rotise puțin cîte puțin, pînă a ajuns să stea cu spatele la muncitori,

Scanned with OKEN Scanner

ca să-i hrănească mai bine pe noii îmbogăţiţi şi pe birocraţii care au stors-o ca pe o lămîie ; iar acum a fost de-ajuns un brînci ca să o dărîme.

Între timp, muncitorii, divizaţi, se luptă între ei. Se poartă de parcă ar fi cu toţii laimes şi jucumanis. *(16, 17, 26 şi 473)*

1964 / La nord de Potosí

Cu înverşunare

se luptă indienii laimes împotriva indienilor jucumanis. Cei mai săraci dintre săracii Boliviei, paria între paria, nu au altă treabă decît să se omoare între ei în stepa îngheţată de la nord de Potosí. În ultimii zece ani, de ambele părţi au căzut cinci sute, iar nenumărate cătune au fost incendiate. Bătăliile ţin săptămîni întregi, fără pauză şi fără milă. Indienii se spintecă unii pe alţii răzbunînd ofense sau disputîndu-şi petice din pămîntul acesta sterp de pe înălţimile singuratice unde au fost alungaţi cu secole în urmă.

Laimes şi jucumanis se hrănesc cu orz şi cartofi, singurele lucruri pe care stepa se milostiveşte să le dea. Dorm întinşi pe blănuri de oi, în compania păduchilor care se bucură de căldura trupurilor lor.

Pentru ceremoniile de exterminare reciprocă îşi pun pe cap nişte pălării din piele neargăsită care amintesc de coifurile purtate de conchistadori. *(180)*

Pălăriile

de acum au venit în Bolivia din Europa, aduse de conchistadori sau de negustori ; cu toate acestea, au devenit atît de specifice acestor pămînturi şi acestor oameni... S-au născut ca însemne ale vitelor, obligatorii elemente distinctive aduse din Spania pentru ca fiecare stăpîn să-şi recunoască indienii pe care-i avea în proprietate. Cu trecerea timpului, comunităţile le-au împodobit cu propriile lor peceţi de mîndrie, însemne ale bucuriei : steluţe şi luni de argint, pene colorate, mărgele de sticlă, flori de hîrtie, cununi de porumb... Apoi, englezii au inundat Bolivia cu gambete şi jobene, jobenul negru al indiencelor din Potosí, jobenul alb al indiencelor din Cochabamba ; din greşeală a venit şi pălăria borsalină, pornită din Italia, şi s-a oprit pe capetele indiencelor din La Paz.

Indienii bolivieni, bărbaţi sau femei, băieţi şi fete, pot umbla desculţi, dar fără pălărie, niciodată. Pălăria e o prelungire a capului pe care îl apără ; iar atunci cînd sufletul cade, pălăria îl adună de pe jos. *(161)*

1965 / San Juan de Puerto Rico

Bosch

Lumea iese pe străzile din Santo Domingo, înarmată cu ce avea prin casă sau cu ce i-a căzut în mînă, şi atacă tancurile. Să-şi ia tălpăşiţa

Scanned with OKEN Scanner

uzurpatorii, asta vrea lumea. Şi să se întoarcă Juan Bosch, preşedintele legal.

Statele Unite îl ţin pe Bosch prizonier în Puerto Rico şi nu-i dau voie să se întoarcă în ţara lui aflată în flăcări. Bărbat vînjos, numai muşchi, numai încordare, Bosch îşi muşcă pumnii, singur în încăperea care îl scoate din minţi, iar ochii lui de culoarea cerului găuresc pereţii.

Un ziarist l-a întrebat la telefon dacă nu cumva e duşman al Statelor Unite. Nu : el e duşmanul imperialismului Statelor Unite.

— *Cine l-a citit pe Mark Twain* — spune, constată Bosch — *nu poate fi duşman al Statelor Unite.* (62 şi 269)

1965 / Santo Domingo

Caamaño

Ca vijelia dau năvală studenţii, soldaţii şi femeile înarmate cu făcăleţe : baricade de butoaie şi camioane răsturnate se ridică în faţa tancurilor. Plouă cu pietre şi cu sticle. De sub aripile avioanelor care coboară în picaj mitralierele scuipă foc peste podul de pe rîul Ozama şi peste străzile pline de lume. Mareea populară creşte şi crescînd îi împarte în două pe militarii care îl slujiseră pe Trujillo : de o parte îi lasă pe cei care împuşcă poporul, sub conducerea lui Imbert şi Wessin y Wessin, iar de cealaltă pe cei aflaţi sub comanda lui Francisco Caamaño, care deschid arsenalele şi împart arme.

Colonelul Caamaño, care a dezlănţuit dimineaţă răscoala pentru întoarcerea preşedintelui Juan Bosch. crezuse că avea să fie o chestiune de minute. La amiază a înţeles că avea să dureze şi că trebuia să-i înfrunte pe colegii lui de arme. A văzut sîngele curgînd şi a presimţit, înspăimîntat, o tragedie naţională. La căderea nopţii, a cerut azil în ambasada El Salvadorului.

Trîntit într-un fotoliu în ambasadă, Caamaño vrea să doarmă. Ia sedative, pilulele pe care le ia de obicei şi chiar mai multe decît de obicei, dar nu e chip să adoarmă. Nesomnul, scrîşnitul dinţilor şi foamea cu dinţi îi vin de pe vremea lui Trujillo, cînd era ofiţer în armata dictaturii şi îndeplinea sau vedea îndeplinindu-se sarcini sumbre, adesea atroce. Dar în noaptea asta e mai rău ca oricînd. Aţipeşte, dar nu închide bine ochii că începe să viseze. Cînd visează, e sincer : se trezeşte tremurînd, plîngînd, înfuriat pe ruşinea pe care i-o produce propria lui frică.

Se termină noaptea şi se termină exilul, care nu a durat decît o noapte. Colonelul Caamaño se spală pe faţă şi iese din ambasadă. Merge cu capul în jos. Trece prin fumul incendiilor, fum gros, care face umbră, şi intră în aerul vesel al dimineţii şi îşi preia postul în fruntea răscoalei. (223)

Scanned with OKEN Scanner

1965 / Santo Domingo

Invazia

Nici în aer, nici pe uscat, nici pe mare. Nici avioanele generalului Wessin y Wessin, nici tancurile generalului Imbert nu pot pune capăt glumei de prost gust a poporului înflăcărat. Şi nici vapoarele, care trag cu tunul împotriva Palatului Guvernului, ocupat de Caamaño, dar omoară gospodine.

Ambasada Statelor Unite, care-i numeşte pe răsculaţi *scursură comunistă şi bandă de tîlhari*, raportează că nu e chip să se pună capăt răzmeriţei şi cere la Washington ajutoare urgente. Atunci, debarcă puşcaşii marini.

A doua zi moare primul invadator. E un flăcău din munţii de la nord de New York. Se prăbuşeşte pe o ulicioară a oraşului acestuia despre care nu auzise în viaţa lui, împuşcat de pe o terasă. Prima victimă dominicană e un băieţel de cinci ani. Moare sfîrtecat de o grenadă, într-un balcon. Invadatorii l-au confundat cu un franctiror.

Preşedintele Lyndon Johnson avertizează că nu va tolera o altă Cubă în Caraibe. Şi debarcă alţi soldaţi. Şi alţii. Douăzeci de mii, treizeci şi cinci de mii, patruzeci şi două de mii. În timp ce soldaţii nord-americani spintecă dominicani, voluntarii nord-americani îi bandajează în spitale. Johnson îşi îndeamnă aliaţii să ia parte la Cruciada Occidentului. Dictatura militară din Brazilia, dictatura militară din Paraguay, dictatura militară din Honduras şi dictatura militară din Nicaragua trimit trupe în Republica Dominicană ca să salveze Democraţia ameninţată de popor.

Încolţit între rîu şi mare, în cartierul vechi al capitalei Santo Domingo, poporul rezistă.

José Mora Otero, Secretar General al OSA, se întîlneşte, în particular, cu colonelul Caamaño. Îi oferă şase milioane de dolari dacă părăseşte ţara. E trimis la dracu'. *(62, 269 şi 421)*

1965 / Santo Domingo

132 de nopţi

a durat războiul acesta al bîtelor, cuţitelor şi carabinelor împotriva mortierelor şi mitralierelor. Oraşul miroase a praf de puşcă, a gunoi şi a stîrv.

Neputincioşi să obţină supunerea, invadatorii, atotputernicii nu mai au de ales şi trebuie să accepte un acord. Cei fără nume, cei cărora le-a fost smuls pînă şi numele, nu s-au lăsat striviţi. N-au acceptat trădarea, nici consolarea: S-au luptat noaptea, toată noaptea, noapte de noapte, crîncene bătălii purtate corp la corp, pentru fiecare casă, pentru fiecare metru de pămînt, pînă cînd din fundul mării soarele îşi înălţa steagurile scînteietoare, iar ei se ascundeau pînă în noaptea următoare. Iar după

Scanned with OKEN Scanner

atîtea nopţi de groază şi de glorie, trupele invadatoare nu reuşesc să-l instaleze la putere nici pe generalul Imbert, nici pe generalul Wessin y Wessin, nici vreun alt general. *(269 şi 421)*

1965 / Havana

Multiplicatorul de revoluţii,

spartanul luptător de gherilă pleacă pe alte meleaguri. Fidel dezvăluie scrisoarea de despărţire a lui Che Guevara : *Nimic legal nu mă mai leagă de Cuba*, spune Che, *doar legături care nu se pot rupe.*

Che le scrie de asemenea părinţilor şi copiilor săi. Copiilor le scrie să fie în stare să simtă în adîncul sufletului lor orice nedreptate comisă împotriva oricui, în oricare parte a lumii.

Aici, în Cuba, cu astma lui şi cu toate celelalte, Che a fost întotdeauna primul la venire şi ultimul la plecare, pe timp de război şi pe timp de pace, fără să se înmoaie nici o clipă.

De el s-au îndrăgostit femeile, bărbaţii, copiii, cîinii şi plantele. *(213)*

Che Guevara îşi ia rămas-bun de la părinţii lui

Încă o dată simt sub pulpe coastele Rocinantei ; pornesc din nou la drum cu scutul pe braţ...

Mulţi vor spune că sînt un aventurier, şi chiar aşa şi sînt ; doar că dintr-un soi deosebit şi dintre aceia care-şi pun pielea la bătaie ca să-şi demonstreze adevărurile. Poate că acesta va fi ultimul. Nu doresc lucrul acesta, dar intră în calculul logic al probabilităţilor. Şi dacă e aşa, trebuie să vă îmbrăţişez pentru ultima oară.

V-am iubit mult, doar că n-am ştiut să-mi exprim afecţiunea ; sînt extrem de rigid în acţiunile mele şi cred că uneori nu m-aţi înţeles. Nu era uşor să mă înţelegeţi, de altfel ; dar credeţi-mă măcar azi.

Acum, o voinţă pe care am şlefuit-o cu desfătare de artist va susţine nişte picioare slăbănoage şi nişte plămîni obosiţi. Am s-o fac. Amintiţi-vă din cînd în cînd de acest micuţ condotier din secolul XX... (213)

1966 / Patiocemento

„Ştim că foamea e mortală",

spunea preotul Camilo Torres. *Şi dacă ştim asta*, spunea, *mai are oare sens să ne pierdem timpul discutînd dacă sufletul e nemuritor ?*

Camilo credea în creştinism ca practică a dragostei faţă de aproape nostru şi dorea ca dragostea aceasta să fie eficientă. Avea obsesia dragostei eficiente. Obsesia asta l-a făcut să pună mîna pe armă şi tot ea l-a făcut să se prăbuşească, într-un colţişor necunoscut din Columbia, ca luptător de gherilă. *(448)*

Scanned with OKEN Scanner

1967 / Llallagua

De sfîntul Ion

Minerii bolivieni sînt fiii Fecioarei și nepoții Diavolului, dar nimeni nu-i salvează de la moartea timpurie. Vîrîți în măruntaiele pămîntului, îi distruge ploaia nemiloasă de praf din galerii : într-o clipită, doar în cîțiva anișori, plămînii se pietrifică, iar drumul aerului se închide. Înainte ca plămînii să uite să mai respire, nasul uită mirosurile, iar limba gusturile, picioarele atîrnă ca plumbul, gura nu mai știe decît să suduie și să jure răzbunare.

Cînd ies din galerii, minerii caută veselia. Atîta timp cît mai ești în viața asta scurtă, iar picioarele mai vor să se miște, trebuie să mănînci bucate picante, să dai pe gît băuturi tari, să cînți și să dansezi la lumina focurilor de tabără care încălzesc ținutul friguros și pustiu.

În noaptea de Sfîntul Ion, cea mai cea dintre sărbători, armata se pitulează în munți. Pe-aici nu se știe aproape nimic despre luptătorii de gherilă de pe îndepărtatul rîu Ñancahuazú, cu toate că se spune despre ei că se luptă pentru o revoluție frumoasă și nemaivăzută, ca marea ; generalul Barrientos știe însă că în fiecare miner se ascunde un terorist viclean.

Înainte de ridicarea zorilor, la sfîrșitul sărbătorii de Sfîntul Ion, un uragan de gloanțe se abate peste localitatea Llallagua. *(16, 17 și 458)*

1967 / Catavi

A doua zi

Lumina noii zile are străluciri de oase. Apoi soarele se ascunde după nori, în timp ce necăjiții pămîntului își numără morții și îi urcă în căruțe. Minerii merg pe o uliță de glod din Llallagua. Procesiunea traversează rîul, albia de salivă murdară care se scurge printre pietre de cenușă, iar prin pampasul fără sfîrșit ajunge la cimitirul din Catavi.

Cerul, acoperiș imens de cositor, e lipsit de soare, iar pămîntul nu are focuri care să-l încălzească. Stepa aceasta n-a fost niciodată atît de înghețată și de pustie.

Trebuie săpate multe gropi. Trupuri de toate mărimile zac în șir, întinse, așteptînd.

De pe zidul cimitirului, o femeie țipă *(458)*

1967 / Catavi

Domitila

strigă împotriva asasinilor din înaltul zidului.

Domitila trăiește în două încăperi fără latrină și fără apă, împreună cu bărbatul ei miner și cu cei șapte copii ai lor. Al optulea copil vrea să-i iasă și el din burtă. În fiecare zi, Domitila gătește, spală, mătură,

Scanned with OKEN Scanner

coase, îi învață pe copii tot ce știe și vindecă ce poate vindeca ; în plus, pregătește o sută de plăcinte cu carne și străbate ulițele căutînd cumpărători.

Pentru că a insultat armata boliviană, e arestată.

Un militar o scuipă în față. *(458)*

Interogatoriul Domitilei

M-a scuipat în față. Apoi m-a lovit cu piciorul. Eu n-am mai răbdat și i-am dat una sub bărbie. El mi-a dat atunci un pumn. Eu l-am zgîriat pe față. Și el mă tot lovea, mă tot lovea... Mi-a pus genunchiul aici, pe pîntece. M-a strîns de gît și era să mă sufoc. Parcă ar fi vrut să mă facă să-mi plesnească burta. Mă strîngea tot mai tare... Atunci, cu amîndouă mîinile, cu toată puterea mea i-am desprins mîinile. Și nu-mi aduc aminte cum, dar îl prinsesem de pumn și-l mușcam, și-l mușcam... Mi s-a făcut greață cînd am simțit în gură sîngele lui... Atunci, cu toată mînia mea, ptiu, i-am scuipat sîngele în față. Un urlet îngrozitor a început atunci. Mă lovea cu picioarele, țipa... A chemat soldații și acum mă loveau patru cu picioarele...

Cînd m-am trezit ca din somn, îmi înghițisem o bucată de dinte. Am simțit-o aici în gît. Atunci mi-am dat seama că individul îmi spărsese șase dinți. Sîngele îmi curgea șiroaie și nu mai puteam să deschid nici ochii, nici nările...

Și, colac peste pupăză, au început și muncile nașterii. Am început să am dureri și uneori copilașul care voia să se nască mă dădea gata... N-am mai putut răbda. Și m-am dus și am îngenuncheat la un colț de stradă. M-am sprijinit și mi-am acoperit fața, fiindcă nu puteam să fac nici un pic de efort. Fața mă durea de ziceam c-o să plesnească. Și în clipa aia, m-a învins. Simțeam că pruncul scoate capul... și atunci am leșinat.

După nu știu cîtă vreme :

— Unde sînt ? Unde sînt ?

Eram udă toată. Sîngele și lichidul de la naștere mă udaseră toată. Atunci am făcut un efort și am găsit cordonul pruncului. Și de-a lungul cordonului, trăgînd de cordon, mi-am găsit copilașul, rece-rece de tot, înghețat, întins pe pămînt. (458)

1967 / Catavi

Piatra locuită

După **furtuna de gloanțe**, o furtună de vînt mătură așezarea minieră Llallagua **și smulge acoperișurile**. În parohia apropiată din Catavi, rafalele dărîmă **și sparg Fecioara.** Piatra piedestalului, în schimb, rămîne intactă. Preotul se grăbește să adune de pe jos cioburile Neprihănitei.

— *Vezi, părinte* — îi spun muncitorii și îi arată cum s-a scuturat piatra de Fecioara nedorită.

Scanned with OKEN Scanner

Înăuntrul pietrei acesteia zeii învinși dorm, visează, respiră, îi ascultă pe cei care le cer și le plătesc promisiuni și le vestesc muncitorilor din mine că va sosi ziua cea mare :

— *Ziua noastră, ziua cea mult așteptată.*

Preotul condamnase piatra miraculoasă din ziua în care a fost găsită și venerată de muncitori. Preotul o închisese într-o colivie de ciment, pentru ca muncitorii să n-o scoată în procesiune, și instalase Fecioara deasupra ei. Din ziua aceea nefericită, zidarul care a închis piatra cu lovituri de tîrnăcop și de ciocan tremură încontinuu și se uită cruciș. *(268)*

1967 / Pe malurile rîului Ñancahuazú

Șaptesprezece bărbați se îndreaptă spre anihilare

Cardinalul Maurer sosește în Bolivia de la Roma. Aduce cu el binecuvîntarea Papei și vestea că Dumnezeu îl sprijină cu hotărîre pe generalul Barrientos împotriva luptătorilor de gherilă.

Între timp, încolțiți de foame, copleșiți de geografie, luptătorii se învîrtesc prin hățișurile de pe malurile rîului Ñancahuazú. În pustietățile acestea nesfîrșite sînt puțini țărani ; dar nici unul, nici unul măcar n-a intrat în mica trupă a lui Che Guevara. Forțele i se micșorează de la o ambuscadă la alta. Che nu se înmoaie, nu se lasă înmuiat, chiar dacă simte că propriul său trup e o piatră între pietre, o piatră grea pe care el o tîrăște înaintînd în fruntea tuturor ; nu-l atrage nici ideea de a salva trupa părăsindu-i pe răniți. Din ordinul lui Che, toată lumea merge în ritmul celor mai înceți : împreună se vor salva sau vor pieri împreună.

Dar sînt pierduți. O mie opt sute de soldați, conduși de *rangers* americani, sînt pe urmele lor. Cercul se strînge tot mai mult. În sfîrșit, locul exact unde se află e deconspirat de o pereche de țărani turnători și de radarele electronice ale National Security Agency a Statelor Unite. *(212 și 455)*

1967 / Quebrada del Yuro

Căderea lui Che

Mitraliile îi zdrobesc picioarele. Se așază și continuă să lupte, pînă cînd îi zboară pușca din mînă.

Soldații își dispută ceasul, bidonul de apă, centura, pipa. Mai mulți ofițeri îl interoghează, unul după altul. Che tace, iar din trupul lui șiroiește sînge. Contraamiralul Ugarteche, îndrăzneț lup de uscat, comandant al Marinei unei țări fără ieșire la mare, îl înjură și îl amenință. Che îl scuipă în față.

Din La Paz sosește ordinul lichidării prizonierului. O rafală îl ciuruie. Che moare de glonte, moare trădat, puțin înainte de a împlini patruzeci de ani, exact la aceeași vîrstă la care au murit, tot de glonte, tot trădați, Zapata și Sandino.

Scanned with OKEN Scanner

În sătucul Higueras, generalul Barrientos le arată ziariștilor trofeul. Che zace pe o copaie de spălat rufe. După gloanțe, îl ciuruie flashurile. Ultima lui imagine are ochi acuzatori și un zîmbet melancolic. *(212 și 455)*

1967 / Higueras

Pentru el bat clopotele

A murit oare în 1967, în Bolivia, pentru că s-a înșelat în privința momentului și a locului, a ritmului și a manierei de a proceda ? Sau n-a murit niciodată, nicăieri, pentru că nu s-a înșelat în privința lucrurilor care sînt într-adevăr valabile oricînd, oriunde, oricum și în orice ritm ?

Credea că trebuie să te aperi de capcanele întinse de lăcomie, fără să slăbești o clipă garda. Pe cînd era președinte al Băncii Naționale a Cubei, semna bancnotele *Che,* ca să-și bată joc de bani. De dragul oamenilor, disprețuia lucrurile. Lumea în care „a avea" și „a fi" înseamnă același lucru e o lume bolnavă, credea el. N-a păstrat niciodată nimic pentru el, n-a cerut nimic, niciodată.

Să trăiești înseamnă să dăruiești, credea el ; și s-a dăruit.

1967 / La Paz

Portretul unui supraom

Pe umerii lui Nene, uriașul care îl urmează ca o umbră, generalul René Barrientos trece prin orașul La Paz. Călare pe Nene îi salută pe cei care îl aplaudă. Intră în palatul cîrmuirii. Așezat la birou, cu Nene în spate, semnează decrete care vînd la preț de licitație cerul, pămîntul și subsolul Boliviei.

Cu zece ani în urmă, Barrientos își petrecea vremea într-un ospiciu din Washington, D.C., cînd, deodată, i-a venit ideea de a fi președintele Boliviei. A făcut carieră într-o manieră atletică. Deghizat în aviator nord-american, a luat cu asalt puterea ; iar acum o exercită mitraliind muncitorii, demolînd bibliotecile și micșorînd salariile.

Ucigașul lui Che e un cocoș care se umflă în pene și cotcodăcește, bărbat cu trei ouă, o sută de femei și o mie de copii. Nici un alt bolivian n-a zburat cît a zburat el, n-a rostit atîtea discursuri cîte a rostit el și n-a furat cît a furat el.

În Miami, exilații cubanezi îl aleg Om al Anului. *(16, 17, 337 și 474)*

1967 / Estoril

Cronică socială

Prinse în părul stăpînei casei strălucesc cîteva dintre cele mai mari diamante din lume. Nepoata poartă, bătută pe cruciulița atîrnată de gît, unul dintre cele mai mari smaralde din lume. Alde Patiño, moștenitorii

Scanned with OKEN Scanner

uneia dintre cele mai mari averi din lume, oferă una dintre cele mai mari petreceri din lume.

Ca să-i înveselească timp de opt nopți, cu zilele aferente, pe cei o mie de invitați, alde Patiño cumpără *toate* florile elegante și băuturile fine existente în Portugalia. Invitațiile au fost făcute din vreme, astfel încît croitorii și cronicarii mondeni au avut timp să lucreze cum se cuvine. De cîteva ori pe zi doamnele își schimbă toaletele, toate exclusive, iar dacă în vreun salon se întîmplă să se întîlnească două rochii la fel, cineva mormăie că o să-l prăjească în ulei pe Yves Saint-Laurent. Orchestrele au venit de la New York. Invitații vin în iahturi sau în avioane personale.

Nobilimea europeană e prezentă în plen. Defunctul Simón Patiño, bolivian antropofag, devorator de mineri, cumpărase numai căsătorii una și una. Își măritase fiicele cu un conte și un marchiz, iar fiul și-l însurase cu o verișoară de rege. *(34)*

1967 / Houston

Ali

I-au pus numele de Cassius Clay : acum se numește Muhammad Ali, după numele pe care și l-a ales singur.

L-au făcut creștin : se face musulman, credință pe care și-a ales-o singur.

L-au obligat să se apere : lovește ca nimeni altul, iute și cu sete, tanc agil, pană demolatoare, deținător neînvins al coroanei mondiale.

I-au spus că un bun boxer renunță la gîlceavă cînd iese de pe ring : el răspunde că adevăratul ring e celălalt, unde un negru triumfător se luptă pentru negrii învinși, pentru cei care mănîncă resturi la bucătărie.

L-au sfătuit să fie discret : de atunci țipă întruna.

I-au supravegheat telefonul : de atunci țipă și la telefon.

L-au îmbrăcat în uniformă ca să-l trimită în Vietnam : își scoate uniforma și țipă că nu vrea să meargă, fiindcă vietnamezii nu i-au făcut nimic, nici lui, nici vreunui alt negru din Statele Unite.

I-au luat titlul mondial, i-au interzis să mai boxeze, l-au condamnat la închisoare și la amendă : țipînd, mulțumește pentru aceste elogii aduse demnității lui umane. *(14 și 149)*

1968 / Memphis

Portretul unui om periculos

Pastorul Martin Luther King predică împotriva războiului din Vietnam. Denunță faptul că acolo negrii mor în număr mult mai mare, dublu, decît albii, slujind drept carne de tun într-o aventură imperială comparabilă cu crimele naziste. Otrăvirea apei și a pămîntului și distrugerea oamenilor și a recoltelor fac parte dintr-un plan de exterminare. Din cei un milion de vietnamezi morți, arată predicatorul, copiii formează majo-

Scanned with OKEN Scanner

ritatea. Statele Unite, spune el, suferă de o infecție la suflet ; iar infecția aceasta se numește Vietnam, lucru pe care l-ar dovedi orice autopsie.

Cu șase ani în urmă, în secția A a Indicelui Rezervat, FBI-ul l-a clasificat pe bărbatul acesta drept persoană periculoasă care trebuie supravegheată și aruncată în închisoare în caz de nevoie. De atunci, poliția e pe urmele lui, îl spionează zi și noapte, îl amenință, îl provoacă.

Martin Luther King se prăbușește în balconul unui hotel din Memphis. Un glonte în plină figură pune capăt unei vieți prea supărătoare *(254)*

1968 / San José de California

Chicanos

Judecătorul Gerald Chargin pronunță sentința împotriva unui băiat acuzat de incest și, în trecere, îl sfătuiește să se sinucidă și îi spune că *dumneavoastră, chicanos, sînteți mai răi ca animalele, un popor putred, mizerabil, păduchios...*

Chicanos vin din Mexic, pe rîul de la graniță, să culeagă pe un preț de nimic bumbacul, portocalele, roșiile și cartofii. Aproape toți rămîn să trăiască în sudul Statelor Unite, care cu un secol și ceva în urmă era nordul Mexicului. Pe pămînturile acestea care nu le mai aparțin sînt folosiți și disprețuiți.

Din zece nord-americani morți în Vietnam, șase sînt negri sau *chicanos.*

— *Dumneavoastră, chicanos, atît de bărbați și atît de puternici, o să plecați primii de front* — așa li se spune. *(182, 282, 369 și 403)*

1968 / San José de Puerto Rico

Albizu

Și portoricanii sînt buni să moară în Vietnam în numele celor care le-au uzurpat patria.

Insula Puerto Rico, colonie nord-americană, consumă ce nu produce și produce ce nu consumă. Pe pămînturile ei părăsite nu se cultivă nici măcar orezul și fasolea cu care se gătește mîncarea națională. Metropola învață colonia să respire aer condiționat, să mănînce conserve, să se deplaseze în automobile rușinos de mari, să se afunde în datorii pînă la gît și să-și șteargă sufletul privind la televizor.

Pedro Albizu Campos a murit cu puțin timp în urmă. Petrecuse aproape douăzeci de ani în închisorile din Statele Unite pentru că era un agitator nepotolit. Pentru a recupera patria, credea el, trebuie să o iubești cu trupul și cu sufletul, ca pe o femeie ; și ca să-i redai sufletul, trebuie să o răscumperi cu gloanțe.

Albizu purta cravată neagră după patria pierdută. Era tot mai singur. *(87, 116, 199 și 275)*

Scanned with OKEN Scanner

1968 / Ciudad de México

Studenţii

pun stăpînire pe străzi. Manifestaţii ca aceasta, uriaşe şi vesele, nu s-au mai văzut niciodată în Mexic : toţi se ţin de braţ, cîntă şi rîd. Studenţii strigă împotriva preşedintelui Díaz Ordaz şi a miniştrilor lui, adevărate mumii, şi împotriva celorlalţi uzurpatori ai revoluţiei lui Zapata şi a lui Pancho Villa.

În Tlatelolco, locul unde au murit indieni şi conchistadori, are loc împresurarea. În ţarc, pregătiţi pentru sacrificare, se înghesuie studenţii. Cursa e închisă de un zid continuu de puşti cu baioneta pusă.

Artificiile, una verde şi alta roşie, dau semnalul.

Cîteva ore mai tîrziu, o femeie îşi caută copilul. Pantofii lasă urme de sînge pe pămînt. *(299 şi 347)*

„Era mult, mult sînge", povesteşte mama unui student,

aşa de mult, că simţeam în mîini viscozitatea sîngelui. Era sînge pînă şi pe pereţi. Cred că pereţii din Tlatelolco au porii plini de sînge ; întregul Tlatelolco respiră sînge... Cadavrele zăceau într-o baltă de sînge închegat aşteptînd să fie ridicate. Am numărat multe de la fereastră, aproape şaptezeci şi opt. Le puneau unele peste altele, în ploaie. Eu mi-am amintit că fiul meu, Carlitos, purta un suman de pluş şi mi se părea că-l recunosc în fiecare cadavru... (347)

1968 / Ciudad de México

Revueltas

Are mai bine de o jumătate de veac, dar pe zi ce trece e tot mai tînăr, iar asta e un delict. Întotdeauna e în centrul tulburărilor, rostind discursuri şi împărţind manifeste. José Revueltas îi denunţă pe deţinătorii puterii din Mexic, care urăsc de moarte tot ce palpită, creşte şi se schimbă ; tocmai de aceea au ucis de curînd trei sute de studenţi în Tlatelolco :

— *Domnii ocîrmuirii sînt morţi. De-aceea ne şi omoară.*

În Mexic, puterea asimilează sau anihilează, trăsneşte cu o îmbrăţişare sau cu o împuşcătură : pe obraznicii care nu vor să se lase vîrîţi în buget, îi aruncă în mormînt sau în închisoare. Incorigibilul Revueltas trăieşte mai mult în închisoare. Rareori nu doarme în celulă, iar atunci îşi petrece nopţile întins pe vreo bancă din parc sau de la Universitate. Poliţiştii îl urăsc fiindcă e revoluţionar, iar dogmaticii fiindcă e liber ; preacucernicii stîngii nu-i iartă predilecţia pentru cîrciumi. Cu cîtva timp în urmă, tovarăşii lui i-au pus un înger păzitor, ca să-l ferească pe Revueltas de orice ispită, dar îngerul a sfîrşit prin a-şi amaneta aripile ca să aibă cu ce plăti chefurile pe care le trăgeau împreună. *(373)*

Scanned with OKEN Scanner

1968 / Pe malurile rîului Yaqui

Revoluţia mexicană nu mai este

Indienii yaquis, războinici de multe veacuri, îl cheamă pe Lázaro Cárdenas. Îi dau întîlnire pe un islaz luminos din nordul Mexicului, în apropierea rîului de care se leagă toate tradiţiile lor.

La umbra unui frunzos arbore de pîine, căpeteniile celor opt triburi yaquis îi urează bun-venit. Pe cap poartă panaşele rezervate ocaziilor rare.

— *Îţi aminteşti, Tata ?*

Au trecut treizeci de ani, iar asta e o mare ocazie. Vorbeşte cel mai important :

— *Tata Lázaro, îţi aminteşti ? Tu ne-ai înapoiat pămînturile. Ne-ai dat spitale şi şcoli.*

După fiecare propoziţie, căpeteniile lovesc pămîntul cu toiegele lor de conducători, iar ecoul înfundat al izbiturilor răsună pe islaz.

— *Îţi aminteşti ? Vrem să ştii. Bogaţii ne-au luat pămînturile. Spitalele s-au prefăcut în cazărmi. Şcolile sînt acum cîrciumi.*

Cárdenas ascultă şi tace. *(45)*

1968 / Ciudad de México

Rulfo

În tăcere, pulsează alt Mexic. Rulfo, narator al nefericirii celor vii şi celor morţi, păstrează tăcerea. Sînt cincisprezece ani de cînd a spus ce avea de spus, într-o nuvelă şi în cîteva povestiri, iar de atunci tace. Adică: a iubit intens şi apoi a adormit.

1969 / Lima

Arguedas

îşi zboară creierii cu un glonte. Povestea lui e povestea Perului ; îşi ia zilele pentru că îl doare Peru.

Fiu de albi, José María Arguedas fusese crescut de indieni. A vorbit quechua în timpul copilăriei. La şaptesprezece ani a fost smuls din munţi şi aruncat pe coastă ; a părăsit sătucele comunitare ca să intre în oraşele proprietare.

A învăţat limba învingătorilor şi în ea a vorbit şi a scris. Niciodată n-a scris *despre* învinşi, ci *dinspre* ei. Şi a ştiut să o facă ; dar isprava aceasta i-a fost şi blestemul. Simţea că totul la el era trădare sau eşec, sfîşiere inutilă. Nu putea fi indian, nu voia să fie alb, nu suporta să fie în acelaşi timp dispreţul şi dispreţuitul.

Scanned with OKEN Scanner

Solitarul călător a călătorit pe marginea acestei prăpăstii, între două lumi dușmane care-i sfîșiau inima. A fost năpădit de multe avalanșe de zbucim, mai rele decît orice lavine de pămînt și piatră ; și pînă la urmă s-a prăbușit. *(30 și 256)*

1969 / Marea Liniștii

Descoperirea Pămîntului

Nava spațială pleacă din Houston, Texas, și își așază pe lună picioarele înalte de păianjen. Astronauții Armstrong și Aldrin văd Pămîntul cum nimeni nu l-a mai văzut vreodată, iar Pămîntul nu este generosul sîn care ne dă tuturor să sugem lapte și venin, ci o frumoasă piatră înghețată care se rotește în pustietatea Universului. Pămîntul nu pare a avea copii, nu pare a fi locuit sau poate că e doar indiferent, nesimțindu-se nici măcar gîdilat de pasiunile omenești care furnicăie pe suprafața lui.

Astronauții transmit la televiziune și la radio cuvintele programate despre marele pas făcut de omenire, în timp ce înfig drapelul Statelor Unite ale Americii în solul pietros al Mării Liniștii.

1969 / Bogotá

Gamines

Casa lor e strada. Sînt pisici în mișcări și în iuțeala mîinii, vrăbii în rapiditatea cu care își iau zborul, cocoșei în vălmășagul păruielilor. Bîntuie în bande ; dorm ciorchine, strînși unii într-alții în răcoarea dimineții. Mănîncă de furat, de cerșit sau scormonind prin gunoaie ; își amăgesc foamea și frica aspirînd benzină sau lipici. Au dinții cenușii și fețele arse de ger.

Arturo Dueñas, din banda de pe strada Douăzeci și doi, dezertează. S-a săturat ca toți să-și bată joc de el și să-l lovească doar fiindcă e cel mai mic, mucea ; se hotărăște, deci, să se descurce singur.

Într-o seară, o seară ca toate celelalte, Arturo se furișează sub o masă de restaurant, fură un copan de pui și, ridicîndu-l ca pe un steag, o rupe la fugă pe ulițe. Cînd ajunge într-un colțișor liniștit, se așază să cineze. Un cățeluș se uită la el și se linge pe bot. De mai multe ori îl alungă, dar potaia se întoarce. Se privesc : sînt la fel amîndoi, fii ai nimănui, bătuți, jegoși și slăbănogi. Arturo se resemnează și-l invită la cină.

De atunci umblă împreună, țopăind veseli, împărțind pericolele, prada și puricii. Cîinele doarme ghemuit la picioarele lui.

Dar într-o zi, blestemată să fie ziua aia, polițiștii îl prind pe Arturo furînd gogoși, îl tîrăsc pînă la secție și acolo îi trag o mamă de bătaie ca la carte. După o vreme, Arturo se întoarce iar pe stradă, făcut zob. Cîinele nu mai apare. Arturo fuge încoace și încolo, îl caută în dreapta și-n stînga, dar nu-i dă de urmă. Întreabă cunoscuții și necunoscuții, dar degeaba. Îl strigă, dar degeaba. Nimeni nu e mai singur pe lume decît copilașul acesta de șapte ani care se tîrăște singur pe străzile orașului Bogotá, răgușit de atîta strigat. *(68 și 342)*

Scanned with OKEN Scanner

1969/ În orice oraş

Cineva

La un colţ de stradă, în faţa semaforului roşu, cineva cere un foc, cineva spală parbrizul unei maşini, cineva vinde şerveţele de hîrtie, gumă de mestecat, fanioane şi păpuşi care fac pipi. Cineva ascultă horoscopul la radio, bucuros că aştrii se ocupă de el. Umblînd printre clădirile înalte pînă la cer, cineva ar vrea să cumpere linişte sau aer, dar nu-i ajung banii. Într-o mahala murdară, între roiurile de muşte de deasupra şi armatele de şobolani de dedesubt, cineva închiriază o femeie pentru trei minute : într-o cămăruţă de hotel, violatul devine violator. Cineva vorbeşte singur la telefon, după ce a pus receptorul în furcă. Cineva vorbeşte singur în faţa televizorului. Cineva vorbeşte singur în faţa unui joc automat. Cineva udă un ghiveci de flori de plastic. Cineva urcă într-un autobuz gol, în zori, iar autobuzul îşi vede, gol, de drum.

1969 / Rio de Janeiro

Expulzarea favelelor

Nu vor să plece. Au fost cei mai săraci de la ţară, iar acum sînt cei mai săraci din oraş, mereu ultimii la coadă, oameni cu braţe ieftine şi picioare dănsăreţe ; dar cel puţin aici locuiesc în apropierea locurilor unde îşi cîştigă pîinea. Locuitorii din Praia do Pinto şi din celelalte favele care acoperă munţii din jurul oraşului Rio de Janeiro au devenit încăpăţînaţi. Dar comandanţii militari au pus ochii pe terenurile acestea atît de vandabile şi revandabile, numai bune de speculat, aşa că afacerea e rezolvată prin incendii. Pompierii nu vin niciodată. Dimineaţa găseşte o mare de cenuşă şi de lacrimi. După ce focul a mistuit casele ridicate din gunoi, locuitorii sînt măturaţi ca nişte gunoaie şi în maşini de gunoi sînt azvîrliţi departe. *(340)*

1969 / Baixo Grande

Un castel de gunoi

Bătrînul Gabriel dos Santos face doar ce-i poruncesc visele. În Brazilia, el are aceleaşi vise nebune pe care Antoni Gaudí le-a avut cu un secol în urmă în Catalonia, în îndepărtata Barcelonă, cu toate că bătrînul Gabriel n-a auzit niciodată de Gaudí, nici nu i-a văzut vreodată operele.

De cum se trezeşte, bătrînul Gabriel începe să modeleze cu mîinile lui minunile pe care le-a văzut în somn, grăbindu-se ca să nu le piardă. Aşa a ridicat Casa Florii. În ea trăieşte, pe coasta unui deal, cu faţa spre mare. Din vis în vis, de-a lungul anilor, sălaşul bătrînului Gabriel creşte neîncetat, castel sau jivină curioasă cu vesele culori şi forme sinuoase, făcut doar din gunoi.

Scanned with OKEN Scanner

Bătrînul Gabriel, muncitor în saline, n-a fost niciodată la şcoală, n-a văzut în viaţa lui o emisiune la televizor, n-a avut niciodată bani. Nu are reguli, nici modele. Îşi construieşte bazaconiile într-un fel extrem de personal, din resturile aruncate de apropiatul oraş Cabo Frío: aripi de automobil, felinare, cioburi de sticlă, farfurii sparte, fiare ruginite, picioare de scaun, roţi. *(171)*

1969 / Quebrada de Arque

Ultimul looping al aviatorului Barrientos

Cardinalul Maurer spune că preşedintele Barrientos e ca sfîntul Petru, pentru că străbate cîmpiile Boliviei împărţind adevăruri, dar Barrientos mai împarte în plus bani şi mingi de fotbal. Se fîţîie peste tot, împrăştiind bancnote din helicopter. Compania Gulf Oil i-a dăruit lui Barrientos un helicopter pentru cele două miliarde de dolari în gaze şi un miliard de dolari în petrol pe care Barrientos le-a dăruit companiei Gulf Oil.

Cu helicopterul a plimbat Barrientos, pe cerul Boliviei, trupul lui Che Guevara legat de roţi. Cu helicopterul soseşte Barrientos la trecătoarea Arque într-unul din nenumăratele sale turnee, şi ca de obicei le aruncă ţăranilor bancnote ; dar la plecare se împiedică de o sîrmă, se loveşte de stînci şi arde de viu. După ce a incendiat o mulţime de tablouri şi de cărţi, înfocatul Barrientos moare prăjit în helicopterul acesta plin ochi de bancnote care ard o dată cu el. *(16, 17 şi 474)*

1969 / San Salvador şi Tegucigalpa

Două turbulente meciuri

de fotbal au loc între Honduras şi El Salvador. Ambulanţele cară morţi şi răniţi din tribune, iar suporterii continuă pe străzi scandalurile de pe stadion.

Cele două ţări rup imediat relaţiile. În Tegucigalpa, pe parbrizele automobilelor au fost lipite abţibilduri care sfătuiesc : *Hondurieni : puneţi mîna pe buşteni şi omoriţi la salvadorieni.* În El Salvador, ziarele incită armata să invadeze Hondurasul, *ca să le dea o lecţie barbarilor ăstora.* Hondurasul îi expulzează pe ţăranii salvadorieni, cu toate că mulţi dintre ei nici măcar nu ştiu că sînt străini şi n-au văzut în viaţa lor un act de identitate. Guvernul Hondurasului numeşte Reformă Agrară expulzarea salvadorienilor, obligaţi să emigreze doar cu ce au pe ei, şi incendierea fermelor. Guvernul din El Salvador îi consideră spioni pe toţi hondurienii care trăiesc în ţară.

Nu întîrzie declanşarea războiului. Armata salvadoriană pătrunde în Honduras şi înaintează mitraliind satele de la graniţă. *(84, 125 şi 396)*

Scanned with OKEN Scanner

1969 / San Salvador şi Tegucigalpa

Aşa-numitul „război al fotbalului"

opune două fîşii ale Americii Centrale, resturi din ceea ce a fost, cu un secol şi jumătate în urmă, o singură patrie.

Hondurasul, mică ţară agrară, e dominat de latifundiari.

El Salvador, mică ţară agrară, e dominat de latifundiari.

Populaţia ţărănească din Honduras nu are pămînt, nici de lucru.

Populaţia ţărănească din El Salvador nu are pămînt, nici de lucru.

Hondurasul e condus de o dictatură militară ajunsă la putere printr-o lovitură de stat.

El Salvadorul e condus de o dictatură militară ajunsă la putere printr-o lovitură de stat.

Generalul care guvernează Hondurasul s-a format la Şcoala Americilor din Panamá.

Generalul care guvernează El Salvadorul s-a format la Şcoala Americilor din Panamá.

Armele şi consilierii dictatorului din Honduras provin din Statele Unite.

Armele şi consilierii dictatorului din El Salvador provin din Statele Unite.

Dictatorul din Honduras îl acuză pe dictatorul din El Salvador că e un comunist aflat în slujba lui Fidel Castro.

Dictatorul din El Salvador îl acuză pe dictatorul din Honduras că e un comunist aflat în slujba lui Fidel Castro.

Războiul durează o săptămînă. Cît ţine războiul, poporul din Honduras crede că duşmanul lui e poporul din El Salvador, iar poporul din El Salvador crede că duşmanul lui e poporul din Honduras. Ambele popoare lasă patru mii de morţi pe cîmpurile de bătaie. *(84 şi 125)*

1969 / Port-au-Prince

O lege îi condamnă la moarte pe cei care spun sau scriu în Haiti cuvinte roşii

Articolul I — Se declară crime împotriva securităţii statului activităţile comuniste, sub orice formă: orice profesiune de credinţă comunistă, orală sau scrisă, publică sau privată, orice propagandă în favoarea doctrinelor comuniste sau anarhiste prin intermediul conferinţelor, discursurilor, convorbirilor, lecturilor, adunărilor publice sau private, pliantelor, afişelor, ziarelor, revistelor, periodicelor, cărţilor şi imaginilor ; orice corespondenţă orală sau scrisă cu asociaţii locale sau străine sau cu persoane care se dedică difuzării ideilor comuniste sau anarhiste ; de asemenea, primirea, strîngerea sau oferirea de fonduri destinate direct sau indirect propagării acestor idei.

Articolul II — Vor fi condamnaţi la moarte autorii şi complicii acestor crime. Bunurile lor mobile şi imobile vor fi confiscate şi vîndute în beneficiul statului.

Dr. François Duvalier
Preşedinte pe viaţă al Republicii Haiti (351)

Scanned with OKEN Scanner

1970 / Montevideo

Portretul unui maestru torţionar

Luptătorii de gherilă *tupamaros* îl lichidează pe Dan Anthony Mitrione, unul dintre instructorii nord-americani ai poliţiei din Uruguay.

Răposatul le preda ofiţerilor într-un beci izolat fonic. Pentru cursurile practice folosea cerşetori şi prostituate vînaţi pe stradă. Le arăta astfel elevilor efectul diferitelor voltaje electrice asupra celor mai sensibile zone ale corpului omenesc şi îi învăţa cum să aplice în mod eficace vomitivele şi alte substanţe chimice. În lunile din urmă, trei bărbaţi şi o femeie au murit în timpul acestor lecţii de Tehnică a Interogatoriului.

Mitrione detesta dezordinea şi murdăria. O cameră de tortură trebuie să arate ca o sală de operaţii. Şi detesta de asemenea limbajul incorect :

— *Nu ouă, comisare. Testicule.*

Mai detesta şi cheltuielile inutile, mişcarea fără rost, răul care se poate evita :

— *Mai mult decît o tehnică, e o artă,* obişnuia el să spună : *durerea necesară, în locul necesar, în doza necesară. (225)*

1970 / Managua

Rugama

Mîndrul poet, bondocelul în sutană care împărtăşea stînd în picioare, trage ultimul foc şi moare luptîndu-se împotriva unui întreg batalion al dictaturii lui Somoza.

Leonel Rugama avea douăzeci de ani.

Dintre prieteni, îi prefera pe jucătorii de şah.

Dintre jucătorii de şah, pe cei care pierd din cauza unei fete care trece pe stradă.

Dintre cele care trec pe stradă, pe cea care rămîne.

Dintre cele care rămîn, pe cea care n-a venit încă.

Dintre eroi, îi prefera pe cei care nu spun că mor pentru patrie.

Iar dintre patrii, pe cea născută din moartea lui. *(399)*

1970 / Santiago de Chile

Peisaj după alegeri

Într-un inadmisibil act de necuviinţă, poporul chilian îl alege preşedinte pe Salvador Allende. Alt preşedinte, preşedintele întreprinderii ITT, International Telephone and Telegraph Corporation, oferă un milion de dolari celui care va pune capăt unei asemenea nenorociri. Iar preşedintele Statelor Unite consacră aceluiaşi scop zece milioane de dolari : Richard

Scanned with OKEN Scanner

Nixon însărcinează CIA să-l împiedice pe Allende să se aşeze în scaunul prezidenţial sau, dacă totuşi se aşază, să-l răstoarne.

Generalul René Schneider, şef al armatei, refuză să pornească lovitura militară şi cade într-o ambuscadă :

— *Gloanţele astea erau pentru mine* — spune Allende.

Se suspendă împrumuturile Băncii Mondiale şi ale tuturor băncilor oficiale şi private, cu excepţia împrumuturilor pentru cheltuieli militare. Se prăbuşeşte preţul internaţional al cuprului.

De la Washington, cancelarul Henry Kissinger explică :

— *Nu văd de ce ar trebui să stăm cu braţele încrucişate, privind cum o ţară devine comunistă datorită iresponsabilităţii poporului ei. (138, 181 şi 278)*

1971 / Santiago de Chile

Răţoiul Donald

şi nepoţeii lui difuzează valorile civilizaţiei de consum printre sălbatici, într-o ţară subdezvoltată cu peisaje de ilustrată. În schimbul grăuncioarelor de aur pur, nepoţeii lui Donald le oferă prostănacilor indigeni baloane de săpun, în timp ce unchiul Donald se luptă împotriva bandiţilor de revoluţionari care tulbură ordinea.

Din Chile, povestioarele lui Walt Disney se difuzează în America de Sud şi pătrund în sufletele a milioane de copii. Răţoiul Donald nu se pronunţă împotriva lui Allende şi a prietenilor lui roşii, dar nici nu trebuie să o facă. Lumea lui Disney e o simpatică grădină zoologică a capitalismului : răţuşte, şoricei, căţeluşi, lupişori şi purceluşi se ocupă de afaceri, cumpără, vînd, se supun publicităţii, primesc credite, plătesc rate, încasează dividende, visează moşteniri şi se iau la întrecere ca să aibă mai mult şi să cîştige şi mai mult. *(139 şi 287)*

1971 / Santiago de Chile

„Trageţi în Fidel",

le-a ordonat CIA celor doi agenţi ai ei. Camerele de televiziune care se prefac că filmează, pline de conştiinciozitate, vizita lui Fidel Castro la Santiago de Chile servesc doar ca să ascundă pistoalele automate. Agenţii îl prind în cadru pe Fidel, îl ochesc, dar nici unul nu trage.

De mai mulţi ani de zile, specialiştii din Sectorul de Servicii Tehnice al CIA născocesc neîncetate atentate împotriva lui Fidel. Au cheltuit averi. Au încercat cu capsule de cianură în batonul de ciocolată şi cu piluliţe infailibile care se topesc în bere sau în rom şi doboară fără să lase urmă. Au încercat cu bazukas şi cu carabine cu lunetă, cu o bombă de plastic de treizeci de kilograme pe care un agent trebuia să o plaseze în canalul

Scanned with OKEN Scanner

de sub tribună. Au folosit ţigări otrăvite. Au pregătit pentru Fidel o havană specială, care ucide de cum ai dus-o la buze. Pentru că n-a funcţionat, au încercat cu altă havană, care produce ameţeli şi piţigăiază vocea. Şi pentru că nu reuşeau să-l ucidă, au încercat să-i ucidă, cel puţin, prestigiul : au încercat să-i presare pe microfon un praf care în timpul discursului provoacă tendinţa irezistibilă de a spune nerozii şi au pregătit chiar şi o poţiune depilatoare, ca să-i cadă barba şi să rămînă spîn în faţa mulţimii. *(109, 137 şi 350)*

1972 / Managua

Nicaragua, S.A.

Turistul soseşte în ţară cu un avion sau un vapor al lui Somoza şi trage în capitală la unul dintre hotelurile lui Somoza. Turistul e obosit, aşa că se întinde să doarmă pe un pat fabricat de Somoza, a cărui saltea a fost fabricată de Somoza. Cînd se trezeşte, bea o cafea Presto, proprietate a lui Somoza, cu lapte de la vacile lui Somoza şi zahăr din trestia de pe plantaţiile lui Somoza, rafinată într-una din distileriile lui. Aprinde un chibrit al întreprinderii Momotombo, a lui Somoza, şi trage cîteva fumuri dintr-o ţigară produsă de Tabacalera Nicaragüense, pe care Somoza o deţine în asociaţie cu British-American Tobacco Company.

Turistul iese pe stradă, schimbă bani la o bancă a lui Somoza, iar la colţ cumpără ziarul somozist „Novedades". Ca să citeşti „Novedades" trebuie să dai dovadă de o răbdare ieşită din comun, aşa că turistul aruncă ziarul la gunoiul pe care mîine în zori îl va ridica un camion Mercedes importat de Somoza.

Turistul urcă într-un autobuz al întreprinderii Cóndor, a lui Somoza, care îl va duce pînă la gura vulcanului Masaya. În drum spre vulcanul care scuipă foc vede, pe fereastră, cartierele de bidoane înecate în nori de praf unde îşi tîrăşte zilele foarte ieftina mînă de lucru folosită de Somoza.

Turistul se întoarce pe înserat. Bea un rom distilat de Somoza cu gheaţă produsă de compania Polar, tot a lui Somoza, iar apoi mănîncă un biftec de vacă somozistă, tăiată în unul dintre abatoarele lui Somoza, cu orez de pe una din plantaţiile de orez ale lui Somoza şi o salată dreasă cu ulei Corona, care e a lui Somoza şi al companiei United Brands.

La o jumătate de oră după miezul nopţii începe cutremurul. Poate că turistul e unul dintre cei douăsprezece mii de morţi. Dacă nu ajunge în vreo groapă comună, se va odihni în pace într-un coşciug produs de întreprinderea funerară a lui Somoza, înfăşurat într-un giulgiu fabricat de întreprinderea textilă „Viitorul", care îi aparţine tot lui Somoza. *(10 şi 102)*

1972 / Managua

Celălalt fiu al lui Somoza

Orologiul catedralei rămîne înţepenit, pentru totdeauna, la ceasul la care cutremurul a trezit oraşul din somn. Cutremurul zdruncină Managua din temelii şi o culcă la pămînt.

Scanned with OKEN Scanner

În fața catastrofei, Tochito Somoza își dovedește virtuțile de om de stat și industriaș. Decretează că zidarii vor lucra șaptezeci de ore pe săptămînă fără să primească un bănuț în plus și declară :

— *Asta înseamnă revoluție dictată de împrejurări.*

Tachito, fiul lui Tacho Somoza, l-a îndepărtat pe fratele său, Luis, de la tronul Nicaraguei. Format în West Point, el are colții mai puternici. În fruntea unei haite vorace de verișori de mîna a doua și unchi de mîna a treia, se lansează asupra ruinelor : nu el a fabricat cutremurul, dar știe să tragă foloase de pe urma lui.

Tragedia celor cinci sute de mii de oameni rămași fără adăpost e un splendid cadou de Crăciun. Somoza trafichează fără pic de rușine cu dărîmăturile și terenurile ; și de parcă asta nu i-ar fi de ajuns, vinde în Statele Unite sîngele donat victimelor de Crucea Roșie Internațională. Apoi exploatează intens acest filon, descoperit de nefericitele evenimente. Dovedindu-se mai întreprinzător decît Dracula, Tachito Somoza întemeiază o societate anonimă care cumpără sînge ieftin în Nicaragua și îl vinde scump pe piața nord-americană. *(10 și 102)*

Gîndirea vie a lui Tachito Somoza

Nu-mi etalez banii ca simbol al puterii, ci ca simbol al izvorului muncii, ca să le slujească de exemplu nicaraguanilor. (434)

1972 / Santiago de Chile

Chile vrea să se nască

Un milion de oameni defilează pe străzile din Santiago în sprijinul lui Salvador Allende și împotriva momîilor burgheze care vor să pară vii și vor să pară chiliene.

Popor înflăcărat, popor care se rupe de tradiția suferinței : căutîndu-se pe sine însuși, Chile recuperează cuprul, fierul, salpetrul, băncile, comerțul exterior și monopolurile industriale. Se anunță de asemenea apropiata naționalizare a telefoanelor companiei ITT. Se va plăti pentru ele suma derizorie pe care ITT a declarat-o la stabilirea impozitelor. *(278 și 449)*

1972 / Santiago de Chile

Portretul unei întreprinderi transnaționale

ITT a inventat o mașină cu raze infraroșii care detectează în întuneric luptătorii de gherilă, dar nu are nevoie de ea ca să-și descopere dușmanii din guvernul chilian. Mulți bani mai cheltuiește întreprinderea împotriva lui Allende ! Experiența recentă dovedește însă că merită :

Scanned with OKEN Scanner

generalii care conduc acum în Brazilia i-au înapoiat ITT-ului, cu vîrf şi îndesat, dolarii investiţi ca să-l răstoarne pe preşedintele Goulart.

ITT cîştigă mult mai mult decît Chile. Patru sute de mii de muncitori şi funcţionari lucrează pentru întreprindere în şaptezeci de ţări. La conducerea ei se află foşti directori ai CIA şi ai Băncii Mondiale. ITT se ocupă cu numeroase afaceri în toate continentele : produce echipament electronic şi arme sofisticate, organizează sisteme naţionale şi internaţionale de comunicaţii, participă la zborurile spaţiale, dă bani cu împrumut, contractează poliţe de asigurare, exploatează păduri, oferă turismului automobile şi hoteluri şi fabrică telefoane şi dictatori. *(138 şi 407)*

1973 / Santiago de Chile

Capcana

Prin curier diplomatic sosesc bancnotele verzi care vor finanţa grevele, sabotajele şi avalanşa de minciuni. Industriaşii paralizează ţara şi îi refuză alimentele. Nu mai funcţionează decît piaţa neagră. Lumea trebuie să stea la cozi interminabile pentru un pachet de ţigări sau un kilogram de zahăr ; ca să faci rost de carne sau de ulei trebuie să ai trecere pe lîngă Fecioara Maria Făcătoarea de Minuni. Democraţia Creştină şi ziarul „El Mercurio“ tună şi fulgeră împotriva guvernului şi cer cu voce tare lovitura militară purificatoare, căci a venit timpul să se pună capăt odată pentru totdeauna tiraniei roşii ; alte ziare, reviste, posturi de radio şi de televiziune se fac ecoul indignării. Guvernului îi vine greu să se mişte : judecători şi parlamentari îi pun beţe în roate, iar în cazărmi comandanţii militari pe care Allende îi credea loiali urzesc conspiraţii.

În vremurile acestea grele, muncitorii descoperă secretele economiei. Învaţă că nu e cu neputinţă să producă fără patroni, nici să se aprovizioneze fără negustori. Dar mulţimea muncitoare umblă pe noul drum al libertăţii neînarmată, cu mîinile goale.

La orizont apar cîteva nave de război ale Statelor Unite, care patrulează în faţa coastelor chiliene. Iar lovitura militară, vestită cu surle şi trîmbiţe, are în sfîrşit loc. *(181, 278 şi 449)*

1973 / Santiago de Chile

Allende

Îi place traiul bun. De nenumărate ori a spus că nu e făcut să trăiască apostoleşte şi că nu e cazul să fie martir. Dar a mai spus de asemenea că merită să mori pentru lucrurile fără de care viaţa nu are rost.

Generalii răsculaţi îi cer să demisioneze. Îi oferă un avion ca să plece din Chile. Îl avertizează că palatul prezidenţial va fi bombardat din aer şi de la sol.

Alături de o mînă de oameni, Salvador Allende ascultă veştile. Militarii au pus stăpînire pe întreaga ţară. Allende îşi pune casca şi îşi încarcă

Scanned with OKEN Scanner

arma. Se aud exploziile primelor bombe. Preşedintele vorbeşte la radio, pentru ultima oară :

— *N-am să-mi dau demisia... (449 şi 466)*

1973 / Santiago de Chile

„Se vor deschide larg porţile", anunţă Salvador Allende în mesajul lui final

N-am să-mi dau demisia. În acest moment de cumpănă voi plăti cu viaţa mea loialitatea poporului. Şi vă spun că sînt sigur că sămînţa pe care o vom semăna în conştiinţa demnă a mii şi mii de chilieni nu va putea fi secerată definitiv. A lor e forţa. Ne vor putea înrobi, dar proceselor istorice nu le pun capăt nici crima, nici forţa. Istoria e a noastră şi o fac popoarele...

Muncitori din patria mea : am încredere în Chile şi în destinul lui. Alţi oameni vor depăşi acest moment cenuşiu şi amar în care trădarea vrea să se impună. Şi să ştiţi că, mai devreme sau mai tîrziu, dar eu cred că mai devreme, se vor deschide larg, încă o dată, porţile pe care omul liber va intra să construiască o societate mai bună. Trăiască Chile, trăiască poporul, trăiască muncitorii ! Acestea sînt ultimele mele cuvinte. Am convingerea că sacrificiul meu nu va fi zadarnic.

1973 / Santiago de Chile

Recucerirea ţării

Un nor negru de fum se ridică dinspre palatul în flăcări. Preşedintele Allende moare la post. Militarii omoară mii de oameni în întreaga ţară. Starea Civilă nu înregistrează decesele, pentru că nu ar avea loc în registre, dar generalul Tomás Opazo Santander afirmă că victimele nu depăşesc cifra de 0,01 la sută din totalul populaţiei, ceea ce nu constituie un înalt preţ social, iar directorul CIA, William Colby, explică la Washington că, mulţumită execuţiilor, în Chile se evită un război civil. Doamna Pinochet declară că lacrimile mamelor vor mîntui ţara.

Puterea, toată puterea e în mîinile unei Junte Militare formate din patru oameni, formaţi la Şcoala Americilor din Panamá. În fruntea ei se află generalul Augusto Pinochet, profesor de geo-politică. Muzica marţială răsună pe un fond de explozii şi rafale : posturile de radio emit decrete şi proclamaţii care promit şi mai mult sînge, în timp ce preţul cuprului creşte, deodată, de trei ori pe piaţa mondială.

Poetul Pablo Neruda, aflat pe moarte, cere veşti despre teroare. Cîteodată reuşeşte să adoarmă, iar în somn delirează. Trezia şi somnul sînt tot un coşmar. De cînd a auzit la radio cuvintele lui Salvador Allende, demnul lui rămas-bun, poetul a intrat în agonie. *(278, 442 şi 449)*

Scanned with OKEN Scanner

1973 / Santiago de Chile

Acasă la Allende

Înainte de a bombarda palatul prezidenţial, au bombardat casa lui Allende.

Bombelor le-au urmat militarii, care au intrat şi au anihilat tot ce mai rămăsese : cu baioneta au sfîşiat tablourile de Matta, Guayasamín şi Portocarrero şi cu lovituri de secure au despicat mobilele.

A trecut o săptămînă. Casa e acum o ladă de gunoi. Braţe şi picioare de fier ale armurilor care străjuiau scara zac împrăştiate peste tot. În dormitor, un soldat sforăie dormindu-şi beţia între sticle goale.

În living se aud scîncete şi gîfîieli. Acolo a mai rămas în picioare, cu măruntaiele scoase, dar în picioare, un jilţ de culoare galbenă. Pe jilţ, căţeluşa lui Allende e în chinurile facerii. Căţelandrii, încă orbi, caută căldura corpului ei, caută laptele. Căţeluşa îi linge. *(345)*

1973 / Santiago de Chile

Acasă la Neruda

În mijlocul harababurii, în casa lui devastată cu lovituri de secure, zace Neruda, mort de cancer, mort de mîhnire. Moartea lui nu era de ajuns, fiindcă Neruda era un bărbat care putea supravieţui morţii, aşa că militarii i-au asasinat lucrurile : i-au făcut ţăndări patul fericit şi masa fericită, i-au scos măruntaiele saltelei şi au dat foc cărţilor, i-au spart lămpile şi sticlele colorate, vasele, tablourile, melcii. Ceasului de perete i-au smuls pendulul şi acele ; iar portretului soţiei lui i-au înfipt baioneta în ochi.

Din casa lui devastată, inundată de apă şi noroi, poetul pleacă spre cimitir. Îl urmează un cortegiu de prieteni intimi, în frunte cu Matilde Urrutia. (El îi spusese : *A fost aşa de frumoasă viaţa atunci cînd tu trăiai.)*

La fiecare colţ de stradă, cortegiul creşte. De peste tot apar oameni care i se alătură, în ciuda camioanelor militare pe care au fost montate mitraliere şi a carabinierilor şi soldaţilor care circulă peste tot, cu motociclete şi maşini blindate, făcînd zgomot, înspăimîntînd. De la o fereastră o mînă salută. La un balcon flutură o batistă. Sînt douăsprezece zile de la lovitura militară, douăsprezece zile de tăcere şi moarte, iar acum în Chile se aude pentru prima oară Internaţionala, Internaţionala mormăită, gemută, scîncită mai mult decît cîntată, dar cortegiul se transformă în procesiune, iar procesiunea în manifestaţie, iar poporul, care merge împotriva fricii, se porneşte să cînte pe străzile din Santiago din toţi plămînii, cu voce tare, pentru a-l însoţi cum se cuvine pe Neruda, poetul, poetul lui, pe ultimul drum. *(314 şi 442)*

Scanned with OKEN Scanner

1973 / Miami

Sfîntul Consumism împotriva dragonului numit Comunism

Baia de sînge din Chile provoacă indignare şi scîrbă în toată lumea, numai în Miami, nu : o veselă manifestaţie a cubanezilor exilaţi sărbătoreşte asasinarea lui Allende şi a celorlalţi.

Miami a devenit oraşul cubanez cel mai populat după Havana. Strada Opt e Cuba care a fost. În Miami s-au stins iluziile de a-l mai doborî pe Fidel, dar circulînd pe strada Opt oricine se întoarce în bunele vremuri apuse.

Aici poruncesc bancherii şi mafioţii, cine gîndeşte e nebun sau comunist periculos, iar negrii îşi cunosc lungul nasului. Pînă şi tăcerea e stridentă. Se fabrică suflete de plastic şi automobile din carne şi oase. În supermagazine, lucrurile îi cumpără pe oameni. *(207)*

1973 / Recife

Elogiu umilinţei

În capitala din nord-estul Braziliei, Gilberto Freyre asistă la inaugurarea unui restaurant care se numeşte, asemenea celebrei sale cărţi, *Casa grande e senzala.* Aici sărbătoreşte scriitorul cei patruzeci de ani de la prima ediţie a operei.

Chelnerii care servesc la mese sînt deghizaţi în sclavi. Decorul e format din bice, butuci de tortură, stîlpi, lanţuri şi cătuşe de fier care atîrnă pe pereţi. Invitaţii simt că s-au întors în vremurile bune cînd negrul îl servea pe alb fără să crîcnească, aşa cum fiul îşi servea tatăl, femeia îşi servea bărbatul, civilul îl servea pe militar, iar colonia servea metropola.

Dictatura din Brazilia face tot ce poate pentru ca lucrurile să se întîmple chiar aşa. Iar Gilberto Freyre o aplaudă. *(170 şi 306)*

1974 / Brasilia

La zece ani de la recucerirea Braziliei

Economiei îi merge foarte bine. Oamenilor, foarte rău. Statisticile spun că dictatura militară a transformat Brazilia într-o putere economică, cu un înalt ritm de creştere a produsului intern brut. Statisticile mai spun că numărul brazilienilor subnutriţi a crescut de la douăzeci şi şapte de milioane la şaptezeci şi două de milioane, dintre care treisprezece milioane sînt atît de înfometaţi, că nici nu se mai pot ţine pe picioare. *(371, 377 şi 378)*

Scanned with OKEN Scanner

1974 / Rio de Janeiro

Chico

Dictatura asta chinuieşte oamenii şi ofensează muzica. Chico Buarque, numai muzică şi omenie, cîntă împotriva stăpînirii.

Din trei cîntece, cenzura îi interzice sau îi mutilează două. O zi da şi alta de asemenea, poliţia politică îl supuse unor lungi interogatorii. La intrare, îi cercetează hainele. La ieşire, Chico îşi cercetează măruntaiele, să vadă dacă poliţiştii nu i-au vîrît cumva un cenzor în inimă şi dacă nu i-au sechestrat veselia într-o clipă de neatenţie.

1974 / Ciudad de Guatemala

La douăzeci de ani de la recucerirea Guatemalei

În sate şi la oraşe unele uşi au fost însemnate cu cruci de smoală, iar drumurile sînt străjuite de căpăţîni înfipte în pari. Ca învăţare de minte şi avertisment, crima devine un spectacol public. Victimele sînt jefuite de nume şi de istorie : sînt aruncate pe gura unui vulcan sau în fundul mării ori sînt azvîrlite în gropi comune cu inscripţia *NN*, care înseamnă *Non Nato*, adică *Nenăscut*. De cele mai multe ori, terorismul de stat operează fără uniformă. Atunci se numeşte Mîna, Umbra, Fulgerul, Armata Secretă Anticomunistă, Ordinea Morţii, Escadronul Morţii.

Generalul Kjell Laugerud, ajuns de curînd la preşedinţie prin falsificarea voturilor, se angajează să continue în Guatemala aplicarea tehnicilor încercate de Pentagon în Vietnam. Guatemala e primul laborator latino-american al războiului murdar. *(450)*

1974 / Selva din Guatemala

Quetzalul

a înveselit dintotdeauna aerul Guatemalei. Cea mai strălucitoare dintre păsări mai serveşte încă drept simbol al acestei ţări, cu toate că e tot mai rară în selvele unde odată prisosea. Quetzalul s-a stins, iar în locul lui se înmulţesc zopiloţii. Zopilotul, care miroase moartea de la depărtare, completează de minune sarcina armatei : îi urmează pe călăi din sat în sat, zburînd în cercuri jinduitoare.

Va lua oare zopilotul, ruşine a cerului, locul quetzalului pe bancnote, în imnul naţional şi pe drapel ?

1974 / Ixcán

O lecţie de educaţie politică în Guatemala

Plini de limbrici şi de incertitudini, luptătorii de gherilă traversează selva. Umbrele acestea famelice umblă de cîteva zile pe întuneric, sub

Scanned with OKEN Scanner

un acoperiș frunzos pe care lumina soarelui nu-l poate străbate. În loc de ceas se folosesc de glasurile selvei : *atajacaminos* vestesc zorii dinspre rîu ; pe înserat izbucnește scandalul papagalilor ; cînd se lasă noaptea, răsună țipete de *pizotes* și de *micoleones*. De data aceasta, pentru prima oară după luni de zile, luptătorii aud cîntatul unui cocoș. E un sat prin apropiere.

În satul acesta și în munții din jur poruncește un moșier poreclit Tigrul din Ixcán. Ca pe toți proprietarii de pămînt, legea îl absolvă de responsabilitatea crimelor. Pe plantațiile lui domnesc spînzurătoarea, biciul și butucul de tortură. Cînd mîna de lucru locală nu e suficientă, armata îi trimite indieni cu helicopterul, ca să defrișeze selva sau să culeagă pe gratis cafeaua.

Puțini l-au văzut pe Tigrul din Ixcán. Toți se tem de el. Pe mulți i-a ucis chiar el, pe mulți i-a pus pe alții să-i ucidă.

Luptătorii strîng indienii la un loc și li-l arată. Tigrul, mort, seamănă cu o paiață doborîtă de vînt. *(336)*

1974 / Yoro

Ploaie

În Chile a văzut multă moarte. Cei mai mulți tovarăși ai lui au căzut împușcați sau doborîți cu lovituri de pat de pușcă sau de bocanc. Juan Bustos, unul dintre consilierii președintelui Allende, a scăpat ca prin minune.

Exilat în Honduras, Juan își tîrăște zilele ca vai de lume. Din cei care au murit în Chile, cîți or fi murit în locul lui ? În locul cui respiră el aerul acesta ? De luni de zile o duce așa, din durere în durere, rușinîndu-se de propria-i supraviețuire, cînd, într-o după-amiază, picioarele îl poartă pînă într-un sat numit Yoro, în mijlocul și în adîncul Hondurasului.

Sosește în Yoro fără nici un motiv și petrece acolo noaptea sub un acoperiș oarecare. Se scoală dis-de-dimineață și pornește la drum pe ulițele de pămînt bătătorit, fără chef, rumegîndu-și tristețea, privind fără să vadă.

Și deodată îl lovește ploaia. O ploaie violentă, așa că Juan își apără capul. Dar își dă seama îndată că ploaia asta vrăjită nu e nici apă, nici piatră. Lumini nebune de argint sar pe pămînt și strălucesc în aer :

— *Plouă cu pești !* — strigă Juan, prinzînd în palme peștii vii care cad în picaj, din nori, și se zbat și scînteiază în jurul lui, pentru ca Juan să nu mai blesteme niciodată minunea de a fi rămas în viață și să nu uite niciodată că a avut norocul de a se naște în America.

— *Păi, da* — îi spune un vecin, pe tonul cel mai liniștit, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. *Aici, în Yoro, plouă cu pești.*

1975 / San Salvador

Miguel la șaptezeci de ani

Fiecare zi a vieții lui e acordul irepetabil al unei muzici care-și bate joc de moarte. Periculosul Miguel a scăpat cu viață, iar stăpînii El Sal-

Scanned with OKEN Scanner

vadorului hotărăsc să cumpere un asasin pentru ca viaţa lui să plece, cu muzica ei cu tot, pe lumea cealaltă.

Asasinul are un pumnal ascuns sub cămaşă. Miguel stă la o masă, vorbindu-le studenţilor de la Universitate. Le spune că tinerii trebuie să ocupe locul tăticilor şi că trebuie să acţioneze, să rişte, să întreprindă ceva, fără să cotcodăcească ori de cîte ori fac un ou, ca o găină proastă. Asasinul îşi deschide drum printre ascultători şi fuge în spatele lui Miguel. Dar în clipa cînd ridică pumnalul, o femeie scoate un ţipăt grozav, iar Miguel se trînteşte la pămînt şi evită lovitura.

Şi astfel are loc cea de-a douăsprezecea naştere a lui Miguel Mármol, pe cînd avea şaptezeci de ani. *(222)*

1975 / San Salvador

Roque

Roque Dalton, elev al lui Miguel Mármol în arta reînvierii, a scăpat de două ori de la moartea prin împuşcare. O dată a scăpat pentru că a căzut guvernul şi altă dată pentru că a căzut peretele, mulţumită unui cutremur venit la ţanc. S-a salvat de asemenea din mîinile călăilor, care l-au deşelat, dar l-au lăsat în viaţă, şi de poliţiştii care l-au urmărit cu împuşcături. Şi s-a mai salvat de suporterii de fotbal, care l-au fugărit cu pietre, şi s-a mai salvat de furia unei scroafe care tocmai fătase, şi de numeroşi soţi însetaţi de răzbunare.

Poet profund şi iubăreţ, Roque prefera să se ia peste picior decît să se ia în serios şi în felul acesta s-a salvat de grandilocvenţă, de solemnitate şi de celelalte boli care rănesc grav poezia politică latino-americană.

Nu se salvează însă de tovarăşii lui. Propriii lui tovarăşi îl condamnă pe Roque pentru delictul de discrepanţă. Glontele, singurul glonte care-l putea lovi, nu putea să vină decît de alături. *(127)*

1975 / Fluviul Amazon

Peisaj tropical

Pe apele Amazonului vaporul înaintează liniştit, într-o călătorie nesfîrşită de la Belém la Manaos. Din selva mascată de hăţişul lianelor apare din cînd în cînd cîte o colibă sau cîte un copil gol care le face călătorilor cu mîna. Pe puntea plină de lume cineva citeşte cu voce tare Biblia, sonore laude aduse Domnului, dar lumea preferă să rîdă şi să cînte în timp ce sticlele şi ţigările trec din mînă în mînă. O cobră îmblînzită se încolăceşte pe drugii de fier, atingînd pieile colegilor ei decedaţi care se usucă la soare. Stăpînul cobrei, aşezat pe jos, îi provoacă pe ceilalţi pasageri la o partidă de cărţi.

Un ziarist elveţian călătoreşte pe vapor. De ore întregi îl observă pe un bătrîn sărac şi osos care-şi petrece timpul strîngînd în braţe o cutie mare de carton, căreia nu-i dă drumul nici cînd doarme. Mînat de curio-

Scanned with OKEN Scanner

zitate, elveţianul îl ispiteşte cu ţigări, cu biscuiţi şi cu vorbe bine ticluite, dar bărbatul nu e vicios, mănîncă puţin şi nu-i place sporovăiala.

La mijlocul drumului, în inima selvei, bătrînul coboară. Elveţianul îi ajută să coboare cutia mare de carton şi atunci, întredeschizînd capacul, aruncă o privire înăuntru : în cutie, învelit în celofan, vede un palmier de plastic. *(264)*

1975 / Fluviul Amazon

Acesta este părintele mai multor mii de rîuri,

fluviul cu cel mai mare debit din lume, iar selva ivită din răsuflarea lui e ultimul plămîn al lumii. Aventurierii şi pofticioşii au venit în Amazonia din timpurile străvechi, cînd primii europeni care au trecut pe aici au descoperit indieni cu picioarele întoarse care în loc să umble înainte umblau îndărăt pe aceste pămînturi promiţătoare de averi nemăsurate.

De atunci, în Amazonia orice afacere începe cu un masacru de indieni. Într-un birou cu aer condiţionat din São Paolo, din New York sau din altă parte, preşedintele unui consiliu de conducere semnează un cec şi dă ordinul de exterminare. Lucrările încep curăţind selva de indieni şi de alte fiare.

Indienilor li se dăruieşte zahăr sau sare amestecată cu otravă pentru şoareci, sînt bombardaţi din aer, li se scurge sîngele atîrnîndu-i de picioare, fără ca cineva să-şi mai dea osteneala să-i jupoaie, fiindcă nimeni nu le-ar cumpăra pielea.

Opera e desăvîrşită de defoliantele produse de Dow Chemical, care au distrus pădurile în Vietnam, iar acum distrug pădurile în Brazilia. Broaştele ţestoase, oarbe, umblă prin locurile unde înainte erau copaci. *(55, 65, 67 şi 375)*

1975 / Ribeirão Bonito

O zi a dreptăţii

Întreprinderile crescătoare de vite care au pornit în cucerirea Amazoniei sînt mari cît nişte ţări. Generalii brazilieni le iartă de impozite, le deschid drumuri şi le oferă credite şi permise ca să ucidă.

Întreprinderile folosesc ţăranii zdrenţăroşi aduşi de rîu şi de mizerie din nord-est : ţăranii ucid indieni şi sînt ucişi, la rîndul lor ; le fură pămîntul indienilor şi sînt, la rîndul lor, jecmăniţi. Le iau locul vacile, a căror carne nu o vor gusta niciodată.

Cînd şoseaua ajunge în satul Ribeirão Bonito, poliţiştii încep expulzarea. Ţăranii care se încăpăţînează sînt azvîrliţi în închisoare, înmuindu-li-se oasele cu bîta sau înfigîndu-li-se ace sub unghii. Părintele João Bosco Burnier soseşte în sat, intră în închisoare, întreabă de schingiuiţi. Un poliţist îi răspunde trăgîndu-i un glonte în cap.

Scanned with OKEN Scanner

A doua zi, femeile sînt în fruntea gloatei mîniate. Carmesinha, Naide şi Margarida poartă o cruce uriaşă. În urma lor, şase sute de ţărani s-au înarmat cu securi, cu tîrnăcoape, cu beţe, cu ce le-a căzut în mînă. Satul întreg porneşte la atac, cîntînd în cor, grandioasă voce a vocilor ; iar pe locul unde se înălţa închisoarea nu mai rămîne decît o grămadă de gunoi. *(65 şi 375)*

1975 / Huayanay

Altă zi a dreptăţii

Comunitatea din Huayanay, din Anzii peruani, trăia de cîţiva ani în chinuri negre din cauza lui Matías Escobar. Mult rău a mai făcut ticălosul ăsta, hoţ de capre şi de femei, incendiator şi asasin, pînă cînd comunitatea l-a prins, l-a judecat, l-a condamnat şi l-a executat. Matías a murit de două sute treizeci de lovituri, în Piaţa Armelor din centrul satului : fiecare membru al comunităţii i-a administrat cîte o lovitură, iar apoi două sute treizeci de amprente digitale au semnat mărturisirea

Nimeni n-a luat în seamă decretul generalului Velasco Alvarado care recunoştea quechua drept limbă oficială. Quechua nu se predă în şcoli, nici nu e acceptată în tribunale. În neînţeleasa limbă spaniolă, un judecător interoghează cîţiva indieni din Huayanay, închişi la Lima. Îi întreabă cine l-a ucis pe Matías Escobar, de parcă nu s-ar şti. *(203)*

1975 / Cuzco

Condori măsoară timpul în pîini

Munceşte ca un animal de povară. Cînd se crapă de ziuă îi pun în cîrcă prima sarcină, în piaţă sau în gară, şi pînă la căderea nopţii străbate străzile din Cuzco cărînd ce se nimereşte în schimbul cîtorva monede aruncate în scîrbă. Strivit sub greutatea baloturilor şi a anilor, cu hainele sfîşiate, el însuşi sfîşiat, Gregorio Condori trudeşte şi îşi aminteşte în vreme ce spinarea şi memoria lui suportă sarcina blestemată.

De cînd i s-au întărit oasele, a fost pe rînd păstor şi pelerin, plugar şi soldat. În Urcos a stat închis nouă luni pentru că a primit o farfurie de supă din carne de vită furată. În Sicuani a văzut pentru prima dată trenul, şarpe negru care scotea foc din cap, iar cîţiva ani mai tîrziu a căzut în genunchi atunci cînd un avion a străbătut aerul asemenea unui condor vestind cu ţipete răguşite sfîrşitul lumii.

Condori îşi aminteşte în pîini istoria Perului :

— *Cînd cinci pîini mari de grîu curat costau un real, iar trei pîini o jumătate de real, Odría i-a furat preşedinţia lui Bustamante.*

Şi a venit altul care i-a luat puterea lui Odría, şi altul altuia, şi altul, şi în sfîrşit Velasco l-a gonit pe Belaúnde. Iar acum cine îl va goni pe Velasco ? Condori a auzit că Velasco e de partea săracilor. *(111)*

Scanned with OKEN Scanner

1975 / Lima

Velasco

Un cocoş cîntă fals. Păsările înfometate ciugulesc boabe uscate. Păsările negre îşi fîlfîie aripile peste cuiburi străine. N-a fost alungat, dar pleacă : bolnav, mutilat, descurajat, generalul Juan Velasco Alvarado părăseşte preşedinţia Perului.

Peru pe care-l lasă e mai puţin nedrept decît cel pe care l-a găsit. Velasco s-a luptat împotriva monopolurilor imperiale şi a stăpînilor feudali şi a vrut ca indienii să nu mai fie exilaţi pe propriile lor pămînturi.

Indienii, răbdători, aşteaptă să vină şi vremea lor. Printr-un decret al lui Velasco, limba quechua are acum aceleaşi drepturi ca şi limba spaniolă şi e la fel de oficială ca şi ea ; dar nici un funcţionar nu recunoaşte decretul acesta pe care nu-l pune în aplicare nici un judecător, nici un poliţist, nici un profesor. Academia de Limba Quechua primeşte subsidii de la stat. Subsidiile echivalează cu şase dolari şi şaptezeci şi cinci de cenţi *pe an.*

1975 / Lima

Catapetesmele din Huamanga

La Lima, toţi pictorii de şevalet, academişti sau avangardişti, îşi exprimă indignarea. Premiul Naţional pentru Artă a fost acordat lui Joaquín López Antay, pictor de catapetesme din Huamanga, iar faptul acesta e scandalos. Artizanatul nu e un lucru rău, spun artiştii peruani, doar că trebuie să-şi vadă lungul nasului.

Catapetesmele din Huamanga, care au început prin a fi altare portabile, şi-au schimbat cu trecerea timpului personajele. Sfinţii şi apostolii au făcut loc oii care îi dă să sugă mielului, condorului care veghează din înălţimi, plugarului şi păstorului, patronului care împarte pedepse, meşterului pălărier în atelierul lui şi cîntăreţului care-şi mîngîie trist chitara.

López Antay, intrusul în cercurile selecte ale Artei, a învăţat de la bunica lui indiancă meseria de a împodobi catapetesmele. Ea l-a învăţat să modeleze sfinţi, cu mai bine de jumătate de secol în urmă ; iar acum, liniştită, de dincolo de moarte, se uită la el cum lucrează. *(31 şi 258)*

Cămăşile din San Blas

Indiencele cunas fac, în insulele San Blas din Panamá, cămăşi cu piepţii şi spatele împodobite. Cu ac şi aţă, cu talent şi răbdare combină petice de pînză colorată în desene niciodată repetate. Uneori imită realitatea ; alteori o inventează. Iar adeseori se întîmplă că, voind să copieze vreo pasăre pe care au văzut-o, se pun pe tăiat şi pe cusut, împunsătură după împunsătură, şi termină prin a le ieşi ceva mai colorat, mai cîntător şi mai zburător decît toate păsările cerului.

Scanned with OKEN Scanner

Arborii de amate de pe rîul Balsas

Înaintea ploilor, pe timp cu lună blîndă, se smulge coaja copacului de amate. Copacul, dezbrăcat, moare. Pe pielea lui, indienii mexicani de pe rîul Balsas pictează flori și delire, strălucitoare păsări de munte și monștri stînd la pîndă, și mai pictează muncile și zilele comunităților care salută Fecioara în procesiuni pline de devoțiune și cheamă ploaia în ceremonii secrete.

Înainte de cucerirea europeană, alți indieni pictaseră, pe coajă de amate, codicele care povesteau viața oamenilor și a stelelor. Dar conchistadorii și-au impus hîrtia și icoanele lor, iar amates au dispărut. Timp de mai bine de patru secole, pe pămîntul mexican nimeni n-a mai pictat pe hîrtiile acestea interzise. Nu cu mult timp în urmă, la jumătatea secolului nostru, amates au revenit :

— *Tot poporul e pictor. Tot, toți.*

Viața îndepărtată respiră în amates, care vin de departe, de foarte departe ; dar nu vin obosiți. *(57)*

Pînza de sac din Santiago

Copiii, care dorm cîte trei în pat, întind mîinile spre o vacă zburătoare. Moș Crăciun aduce un sac cu pîine, nu cu jucării. La poalele copacului cerșește o femeie. Sub soarele roșu, un schelet conduce o căruță de gunoi. Pe drumurile fără sfîrșit umblă oameni fără chip. Un ochi enorm stă de veghe. În mijlocul tăcerii și al spaimei aburește oala populară.

Chile e lumea de zdrențe colorate cusute pe saci de făină. Cu resturi de lînă și zdrențe vechi, femeile din mahalalele mizere ale orașului Santiago brodează pînza de sac. Pînzele de sac se vînd în biserici. Că se găsesc cumpărători — asta chiar că e de necrezut. Pînă și ele se miră :

— *Noi brodăm problemele noastre, iar problemele noastre sînt urîte.*

Mai întîi au fost nevestele celor închiși. Apoi, au început și altele să brodeze. Pentru bani, care te mai ajută s-o scoți la capăt ; dar nu numai pentru bani. Brodînd pînza de sac, femeile se adună la un loc, întrerup singurătatea și tristețea și pentru cîteva ore rup rutina supunerii față de bărbat, față de tată, față de fiu și față de generalul Pinochet.

Drăcușorii din Ocumicho

Asemenea pînzelor de sac chiliene, tot din mîini de femeie se nasc și drăcușorii de lut din satul mexican Ocumicho. Drăcușorii se drăgostesc, cîte doi sau mai mulți, merg la școală, conduc motociclete sau avioane, se strecoară pe arca lui Noe, se ascund printre razele soarelui îndrăgostit de lună și se vîră, deghizați în nou-născuți, în ieslele de Crăciun. Drăcușorii stau la pîndă sub masa Cinei de Taină, în timp ce Iisus, țintuit pe cruce, mănîncă pește din lacul Pátzcuaro împreună cu apostolii lui indieni. Mîn-

Scanned with OKEN Scanner

cînd, Iisus rîde cu gura pînă la urechi, de parcă ar fi descoperit că lumea asta poate fi mîntuită mai degrabă prin plăcere decît prin durere.

În case întunecoase, fără ferestre, olăresele din Ocumicho modelează figuri luminoase. Femeile acestea legate de nesfîrşitul şir al copiilor, prizoniere ale bărbaţilor care se îmbată şi le lovesc, fac o artă liberă. Condamnate la supunere, menite tristeţii, ele creează în fiecare zi o nouă răzvrătire, o nouă bucurie.

Despre proprietatea privată şi dreptul de creaţie

Cumpărătorii vor ca olăresele din Ocumicho să-şi semneze operele. Ele folosesc o pecete gravîndu-şi numele la picioarele drăcuşorilor. Dar de multe ori uită să semneze sau aplică pecetea vecinei dacă a lor nu le e la îndemînă, aşa că María figurează ca autoare a unei opere a Nicolasei sau invers.

Ele nu pricep chestia asta cu gloria solitară. În cadrul comunităţii lor de indieni tarascos, una este toate. În afara comunităţii, una este nici una, cum se întîmplă cu dintele căzut din gură. *(183)*

1975 / Cabimas

Vargas

Pe malurile lacului Maracaibo a trecut petrolul şi a luat cu el culorile. În gunoiştea asta, străzi sordide, aer murdar, ape uleioase, trăieşte şi pictează Rafael Vargas.

În Cabimas, oraş mort, pămînt secătuit, nu mai creşte iarba, în ape nu mai înoată peştii, în aer nu mai zboară păsările, cocoşii nu mai înveselesc zorii cu cîntecul lor, dar în tablourile lui Vargas lumea e o sărbătoare, pămîntul respiră prin toţi porii, copacii verzi plesnesc de fructe şi flori, iar peştii, păsările şi cocoşii se amestecă printre oameni.

Vargas aproape că nu ştie să scrie şi să citească. Ştie în schimb să-şi cîştige viaţa ca tîmplar, iar ca pictor ştie să-şi cîştige lumina limpede a zilelor : răzbunare şi profeţie a celui care nu pictează realitatea pe care o cunoaşte, ci realitatea de care are nevoie.

1975 / Salta

Culorile vesele ale schimbării

Ca într-un tablou al venezuelanului Vargas, în provincia argentiniană Salta automobilele de patrulă ale poliţiei au fost vopsite în galben şi portocaliu. În loc de sirene aveau muzică şi în loc de arestaţi duceau copii : patrulele aduceau la şcoala din oraş copiii de la fermele îndepăr-

Scanned with OKEN Scanner

tate. Celulele de pedeapsă şi camerele de tortură au fost demolate. Poliţia a dispărut de la meciurile de fotbal şi de la manifestaţiile muncitoreşti. Schingiuiţii au fost eliberaţi, iar schingiuitorii, ofiţeri specializaţi în zdrobirea oaselor cu barosul, închişi. Cîinii poliţişti, care înspăimîntaseră populaţia, au început să ofere spectacole de acrobaţie care înveseleau mahalalele.

Aceasta s-a întîmplat cu cîţiva ani în urmă, cînd Rubén Fortuny a fost şeful poliţiei din Salta. Fortuny n-a rezistat prea mult. În timp ce el făcea ce făcea, alţi oameni asemenea lui făceau nebunii asemănătoare în toată Argentina, iar ţara întreagă jubila şi se îmbrăţişa.

Trist epilog al guvernului peronist ; a murit Perón, care ajunsese încă o dată la putere, iar după moartea lui călăii sînt din nou la putere şi se bucură de libertate deplină.

Fortuny e ucis cu un glonte în inimă. Apoi e sechestrat guvernatorul care îl numise, Miguel Ragone. Din Ragone nu mai rămîne decît o pată de sînge şi un pantof.

1975 / Buenos Aires

Vîntul periculos al schimbării

continuă însă să sufle adînc în popor. Militarii văd cum peste tot încolţeşte, ameninţătoare, revoluţia socială, aşa că se pregătesc să salveze naţiunea. De aproape o jumătate de secol salvează întruna patria ; iar la cursurile din Panamá, Doctrina Securităţii Naţionale le-a confirmat faptul că duşmanul nu trebuie căutat în afară, ci înăuntru şi jos. Se pune la punct apropiata lovitură de stat. Programul de purificare naţională va fi aplicat *prin toate mijloacele :* acesta e un război, războiul împotriva fiilor Evitei şi ai lui Marx, iar în război singurul lucru imoral e ineficienţa. *(106, 107 şi 134)*

1976 / Madrid

Onetti

Nu aşteaptă nici un mesaj vîrît în nici o sticlă lansată pe nici o mare. Dar desperatul Juan Carlos Onetti nu e singur. Ar fi singur, dacă n-ar fi locuitorii din satul Santa María, trişti ca şi el, inventaţi de el ca să-l însoţească.

Onetti trăieşte la Madrid de cînd a ieşit din închisoare. Militarii care poruncesc în Uruguay l-au aruncat în închisoare pentru că nu le-a plăcut o povestire premiată de el la un concurs.

Cu mîinile la ceafă, exilatul contemplă petele de umezeală de pe tavanul cămăruţei lui din Santa María sau din Madrid ori din Montevideo sau cine ştie de unde. Uneori se ridică şi aşterne pe hîrtie urlete care par şoapte.

Scanned with OKEN Scanner

1976 / San José

O țară lipsită de glas

Președintele Aparicio Méndez declară că *Partidul Democrat din Statele Unite și familia Kennedy sînt cei mai buni asociați ai răzvrătiriі din Uruguay.* Un ziarist înregistrează dezvăluirea aceasta senzațională, în prezența episcopului din San José și a altor martori.

Aparicio Méndez e președinte în urma unor alegeri la care au votat, în total, douăzeci și doi de cetățeni : paisprezece generali, cinci generali de brigadă și trei amirali. Militarii îi interziseseră președintelui ales de ei să vorbească cu ziariștii și cu oricine altcineva, în afara soției lui. De aceea pedepsesc ziarul care publică declarațiile, suspendîndu-l pentru două zile ; iar ziaristul e concediat.

Înainte de a-i fi interzis .președintelui să vorbească, militarii le interziseseră să vorbească celorlalți uruguayeni. Orice cuvînt care nu minte e subversiv. Nu poate fi menționat nici unul dintre miile de politicieni, sindicaliști, artiști și oameni de știință scoși în afara legii. Termenul *luptător de gherilă* e oficial interzis, iar în locul lui trebuie să se spună *ticălos, criminal, delincvent sau răufăcător.* Tarafurile de lăutari care cîntă la carnavaluri, prin tradiție obraznice, luînd în răspăr cîrmuirea, nu pot cînta cuvintele *reformă agrară, suveranitate, foame, clandestin, porumbel, verde, vară* sau *contracîntec.* Nu pot cînta nici cuvîntul *popor.*

În regatul tăcerii, principala închisoare politică se numește Libertatea. Deținuții izolați inventează coduri. Vorbesc fără glas, lovind în perete cu degetele, din celulă în celulă, formînd litere, formînd cuvinte, ca să continue să se iubească și să se înjure. *(124 și 235)*

Un deținut politic uruguayan, Mauricio Rosencof, depune mărturie

...E lupta omului care se opune să fie transformat în vacă. Pentru că pe noi ne-au băgat într-o bovinizatoare, cerîndu-ne să mugim în loc să vorbim. Problema asta e : cum reușește un deținut să reziste, într-o asemenea situație, la animalizarea lui. E o luptă pentru demnitate... Un tovarăș a făcut rost de o bucată de trestie, a scobit cu unghiile un orificiu și a creat un flaut. Iar sunetul acesta stîngaci și elementar e o bîlbîială de muzică... (394)

1976 / Libertad

Păsările interzise

Deținuții politici uruguayeni n-au voie să vorbească fără permisiune, să fluiere, să zîmbească, să cînte, să meargă repede sau să salute alt deținut. Nu pot desena sau primi desene de femei însărcinate, perechi, fluturi, stele și păsări.

Scanned with OKEN Scanner

Didaskó Pérez, învăţător, torturat şi închis pentru că *are idei ideologice*, primeşte într-o duminică vizita fiicei lui, Milay, în vîrstă de cinci ani. Fata îi aduce un desen cu păsări. Cenzorii i-l rup la intrarea în închisoare.

Duminica următoare, Milay îi aduce un desen cu copaci. Copacii nu sînt interzişi, aşa că desenul trece. Didaskó îi laudă opera şi o întreabă de cerculeţele colorate care apar în coroana copacilor, multe cerculeţe colorate pe ramuri :

— *Sînt portocale ? Ce fructe sînt ?*

Fata îl face să tacă :

— Pssst !

Şi îi explică în secret :

— *Prostule. Nu vezi că sînt ochi ? Ochii păsărilor pe care ţi le-am adus pe ascuns. (204 şi 459)*

1976 / Montevideo

Şaptezeci şi cinci de metode de tortură,

unele copiate, altele plăsmuite de inventivii militari uruguayeni, pedepsesc solidaritatea. Cine are îndoieli în privinţa dreptului de proprietate şi a obligaţiei la supunere ajunge în închisoare, în groapă sau în exil. Periculozimetrul clasifică cetăţenii în trei categorii, A, B şi C, după cum sînt periculoşi, potenţial periculoşi sau nepericuloşi. Sindicatele se transformă în comisariate, iar salariile se reduc la jumătate. Cine gîndeşte sau a gîndit îşi pierde slujba. În şcoli, în licee, la universitate e interzis să se vorbească despre reforma agrară a lui José Artigas, care a fost prima din America, şi de tot ceea ce contrazice ordinea surdomuţilor. Noi texte obligatorii le impun studenţilor pedagogia militară. *(235)*

1976 / Montevideo

„Trebuie să te supui", îi învaţă pe studenţii uruguayeni noile manuale oficiale

Existenţa partidelor politice nu e esenţială pentru Democraţie. Avem exemplul clar al Vaticanului, unde nu există partide politice şi totuşi domneşte o reală Democraţie...

Egalitatea femeii, prost interpretată, înseamnă să-i stimulezi sexul şi intelectul în detrimentul menirii ei de mamă şi soţie. Chiar dacă din punct de vedere juridic bărbatul şi femeia sînt evident egali, nu la fel se întîmplă din punct de vedere biologic. Femeia ca atare este supusă bărbatului şi de aceea trebuie să-i dea ascultare. În orice societate trebuie să existe un conducător care să servească drept călăuză, iar familia este o societate...

E necesar ca unii să se supună pentru ca alţii să poată exercita conducerea. Dacă nimeni nu s-ar supune, conducerea ar deveni imposibilă... (76)

Scanned with OKEN Scanner

1976 / Montevideo

Descăpățînătorii

Dedicîndu-se interzicerii realității și arderii memoriei, militarii uruguayeni au bătut recordul mondial la închiderea ziarelor.

Săptămînalul „Marcha", care avea în spate o viață lungă, nu mai există. Unul dintre redactorii lui, Julio Castro, a fost ucis în timpul torturii. Apoi, mort fără cadavru, a dispărut. Ceilalți redactori au fost condamnați la închisoare, la exil sau la tăcere.

Hugo Alfaro, critic cinematografic condamnat la tăcere, vede într-o seară un film care îl entuziasmează. Dă fuga acasă, se așază la mașina de scris și țăcăne cîteva sferturi de coală, în grabă, fiindcă s-a înserat, iar mîine de dimineață, în tipografie, paginile culturale ale revistei „Marcha" trebuie să fie gata devreme. Cînd pune punctul final, Alfaro își dă seama, deodată, că „Marcha" nu mai există de doi ani. Rușinat, lasă cronica să cadă într-un sertar al biroului.

Cronica aceasta scrisă pentru nimeni comentează un film al lui Joseph Losey despre vremurile ocupației naziste în Franța, care arată cum reușește mașina represiunii să-i macine și pe cei urmăriți, și pe cei care se cred la adăpost, și pe cei care știu, și pe cei care preferă să nu știe.

În vremea aceasta, pe celălalt mal al fluviului La Plata, militarii argentinieni dau lovitura de stat. Unul dintre conducătorii noii dictaturi, generalul Ibérico Saint-Jean, anunță :

— *Îi vom ucide mai întîi pe toți subversivii. Apoi îi vom ucide pe colaboratori. Apoi, pe simpatizanți. Apoi, pe nehotărîți. Și la sfîrșit, îi vom ucide pe indiferenți. (13 și 106)*

1976 / La Perla

Al treilea război mondial

Din vîrful unei coline, călare pe roibul lui, un gaucho argentinian privește. José Julián Solanille vede venind o nesfîrșită caravană militară. Îl recunoaște pe generalul Menéndez, care coboară dintr-un Ford Falcon. Din camioane ies, împinși cu patul armelor, mulți bărbați și femei. Au fețele acoperite de glugi și mîinile legate la spate. Gaucho vede cum un bărbat o rupe la fugă. Aude împușcăturile. Fugarul cade și se ridică, se ridică de mai multe ori înainte de a cădea de tot. Cînd începe execuția generală, iar bărbații și femeile se prăbușesc de parcă ar fi niște păpuși de cîrpă, gaucho dă pinteni calului și pleacă. În urma lui se ridică un nor negru de fum.

Valea aceasta, una dintre primele ondulații ale munților Córdoba, e una dintre numeroasele gropi în care se aruncă leșurile. Cînd plouă, din puțuri se ridică fum din cauza varului nestins cu care au fost acoperite trupurile.

În acest război sfînt victimele *dispar*. Pe cine nu-l înghite pămîntul îl înghit peștii în fundul rîurilor și al mării. Mulți n-au comis alt delict decît că numele lor figura într-o agendă de telefon. După supliciul preliminar din cazărmi, ei se îndreaptă spre moarte , spre neant, spre ceață. *Nu există*

Scanned with OKEN Scanner

inocenţi, spune monseniorul Plaza, episcop de La Plata, iar generalul Camps e de părere că e drept să ucizi o sută de suspecţi chiar dacă numai cinci dintre ei se dovedesc vinovaţi. Vinovaţi de terorism : *Teroriști,* explică generalul Videla, *nu sînt doar cei care pun bombe, ci şi cei care promovează idei contrare civilizaţiei noastre occidentale şi creştine.* Aceasta este răzbunarea pentru înfrîngerea Occidentului în Vietnam :

— *Cîştigăm al treilea război mondial* — se bucură generalul Menéndez. *(106, 107 şi 134)*

1976 / Buenos Aires

Turma de porci

O prizonieră, însărcinată, e pusă să aleagă între strămurariţa electrică şi viol. Ea alege strămurariţa, dar după o oră nu mai suportă durerea. Atunci o violează cu toţii. În timp ce o violează, răsună Marşul Nupţial.

— *Ce vrei, aşa-i la război* — spune monseniorul Gracelli.

Bărbaţii care în cazărmi ard sînii cu lampa de benzină poartă scapulării şi se împărtăşesc în fiecare duminică.

— *Mai presus de orice e Dumnezeu* — spune generalul Videla.

Monseniorul Tortolo, preşedinte al Episcopatului, îl compară pe generalul Videla cu Iisus, iar dictatura militară cu Paştele. În numele Sfîntului Părinte, nunţiul Pío Laghi vizitează lagărele de exterminare, laudă dragostea militarilor pentru Dumnezeu, pentru Patrie şi Familie şi justifică terorismul de stat, pentru că civilizaţia are dreptul să se apere. *(106, 107 şi 134)*

1976 / La Plata

Îngenuncheată pe ruinele casei ei, o femeie caută

ceva care să fi scăpat de la distrugere. Forţele de ordine au devastat casa Maríei Isabel de Mariani, iar ea scormoneşte prin resturi, dar în zadar. Ce n-a fost furat a fost pulverizat. Doar un disc, *Requiem*-ul lui Verdi, a scăpat neatins.

María Isabel ar vrea să găsească în talmeş-balmeşul acela vreo amintire de la copiii şi de la nepoata ei, o fotografie sau o jucărie, o carte, o scrumieră sau orice altceva. Copiii ei, suspectaţi că ascund o tiparniţă clandestină, au fost asasinaţi cu focuri de armă. Nepoata ei de trei luni, pradă de război, a fost dăruită sau vîndută de ofiţeri.

E vară, iar mirosul de praf de puşcă se amestecă cu parfumul florilor de tei. (Parfumul florilor de tei îi va fi nesuferit pentru tot restul vieţii.) María Isabel nu mai are pe nimeni alături. E mamă de subversivi. Cînd o întîlnesc, prietenii trec pe trotuarul celălalt sau se uită în altă parte. Telefonul a amuţit. Nimeni nu-i mai spune nimic, nici măcar minciuni. Fără ajutorul nimănui, vîră în cutii resturile casei devastate. Noaptea, tîrziu, scoate cutiile pe trotuar.

Scanned with OKEN Scanner

Dimineaţa, devreme, gunoierii adună cutiile, una cîte una, încetişor, fără să le zdruncine. Gunoierii se poartă atent cu cutiile, de parcă ar şti că sînt pline cu frînturi de viaţă distrusă. Ascunsă în spatele unei ferestre, în tăcere, María Isabel le mulţumeşte pentru mîngîierea aceasta, singura pe care a primit-o de cînd a început durerea. *(317)*

1976 / Selva din Zinica

Carlos

Critica pe faţă, elogia pe la spate.

Se uita în jur ca un cocoş supărat, miop şi fanatic, cu ochii lui albaştri cu care vedea dincolo de ceilalţi, om care vrea totul sau nimic ; dar veselia îl făcea să sară în sus ca un copil, iar atunci cînd dădea ordine părea că cere o favoare.

Carlos Fonseca Amador, conducător al revoluţiei din Nicaragua, a căzut luptînd în selvă.

Un colonel aduce vestea în celula unde Tomás Borge zace deşelat de tortură.

Carlos şi Tomás fuseseră alături din vremurile cînd Carlos vindea ziare şi caramele în Matagalpa ; şi tot împreună fondaseră, în Tegucigalpa, Frontul Sandinist.

— *A murit* — spune colonelul.

— *Te înşeli, colonele* — îi răspunde Tomás. *(58)*

1977 / Managua

Tomás

Legat în fiare, tremurînd, mînjit de sînge, de excremente şi de vomă, Tomás Borge e o grămăjoară de oase sfărîmate şi de nervi dezveliţi, un boţ de carne care zace pe jos aşteptînd noua repriză de tortură.

Dar ceea ce a mai rămas din el încă mai poate pluti pe rîuri tainice, care îl poartă dincolo de durere şi de nebunie. Lăsîndu-se în voia apei, ajunge în cealaltă Nicaraguă : şi o vede.

Prin capişonul care-i strînge faţa tumefiată de lovituri, o zăreşte : numără paturile de spital, ferestrele şcolilor, copacii din parcuri şi îi vede clipind, orbiţi de atîta strălucire, pe morţii de foame şi de toate celelalte, treziţi de sorii născuţi din zborul lui. *(58)*

1977 / Arhipelagul Solentiname

Cardenal

Bîtlanii, care se privesc în oglindă, înalţă ciocurile : se întorc bărcile de pescari, iar în urma lor, ţestoasele care vin să depună ouăle pe plajă.

Scanned with OKEN Scanner

Într-o baracă de lemn, Iisus mănîncă alături de pescari. Mănîncă ouă de broască țestoasă, carne de pește *guapote* prins de curînd și manioc. Căutîndu-l, selva își vîră brațele pe fereastră.

Întru slăvirea acestui Iisus scrie Ernesto Cardenal, călugărul poet din Solentiname. Întru slăvirea lui cîntă și păsările *zanate*, care zboară tot timpul printre săraci și își înmoaie aripile în apele lacului. Și tot întru slăvirea lui pictează și pescarii. Pictează tablouri strălucitoare care vestesc Paradisul, cu toții frați, nici un stăpîn, nici o slugă ; pînă cînd, într-o noapte, pescarii care pictează Paradisul hotărăsc să înceapă să-l înfăptuiască, traversează lacul și iau cu asalt cazarma din San Carlos.

— *Blestemații ! Blestemații !*

Mulți sînt uciși de dictatură, în timp ce căutătorii Paradisului umblă prin munții, prin văile și prin insulele Nicaraguei. *Se umflă coca, se umflă pîinea cea mare... (6 și 77)*

Omar Cabezas povestește cum a purtat muntele doliu după un luptător de gherilă din Nicaragua

Eu nu i-am iertat niciodată lui Tello faptul că a fost ucis de un glonte, de un glonte și-atît... Am simțit o frică mare și am simțit cum frica a pus stăpînire și pe munte. Vîntul muntelui a stat, iar copacii nu se mai legănau, nu se mai mișca o frunză, păsările nu mai cîntau. Totul a devenit mohorît, așteptînd clipa cînd aveau să vină să ne ucidă pe toți.

Și am pornit la drum. Cînd am pornit la drum, cu gînduri războinice, pe trecătoare în sus, parcă am fi scuturat tot muntele, a fost de parcă l-am fi înșfăcat și i-am fi spus : hei, împielițatule, ce-i cu tine ?

Tello trăia cu culmile. Sînt sigur că a avut legături cu ele, că i-au făcut și copii lui Tello ; iar cînd moare Tello culmile simt că nu mai sînt logodite, că restul nu mai face doi bani... Dar cînd văd formația de luptă a grupului de bărbați mergînd pe ele, în inima lor, își dau seama că au făcut o gafă, că n-ar fi trebuit să amuțească în după-amiaza aia cînd a murit Tello, simt că Tello nu e sfîrșitul lumii, nici începutul ei, că Tello a fost fiul lor. Că Tello a fost fiul lor, chiar dacă a fost viața lor, chiar dacă a fost iubitul lor tainic, chiar dacă Tello a fost fratele lor, animalul lor, piatra lor, chiar dacă Tello a fost rîul lor... și că după el veneam noi toți, care le puteam pune inima pe jeratic. (73)

1977 / Brasilia

Foarfecele

Peste o mie de intelectuali brazilieni semnează un manifest împotriva cenzurii.

În luna iulie a anului trecut, dictatura militară n-a permis ca săptămînalul „Movimento“ să publice Declarația de Independență a Statelor Unite, din 1776, pentru că în ea se spune că poporul are dreptul și datoria de a aboli guvernele despotice. De atunci, cenzura a mai interzis, printre

Scanned with OKEN Scanner

multe alte lucruri, baletul Bolșoi, fiindcă e rus, desenele erotice ale lui Pablo Picasso, fiindcă sînt erotice, și cartea *Istoria suprarealismului*, pentru că în unul dintre capitolele ei figurează cuvîntul Revoluție *(Revoluția în poezie). (371)*

1977 / Buenos Aires

Walsh

Expediază o scrisoare și cîteva cópii. Scrisoarea originală, Juntei militare care guvernează Argentina. Copiile, agențiilor străine de presă. S-a împlinit un an de la lovitura de stat, iar el trimite un fel de memoriu despre ofense, o trecere în revistă a infamiilor comise de un regim care *nu poate să bîiguie decît discursul morții.* La sfîrșit, își pune semnătura și numărul documentului de identitate (Rodolfo Walsh, B.I. 2845022). Iese din clădirea Poștei, dar la cîțiva metri e doborît cu focuri de armă, ridicat plin de sînge și dus pe o cale fără întoarcere.

Cuvintele lui fără ocolișuri erau scandaloase într-o țară în care domnește teama. Cuvintele lui, care smulgeau măștile, erau periculoase într-o țară în care se dansează la marele bal mascat. *(461)*

1977 / Río Cuarto

Se șterg din inventar cărțile arse ale lui Walsh și ale altor autori

AVÎND ÎN VEDERE măsura dispusă de ex-Inspectoratul Militar din această Universitate Națională spre îndeplinirea unor directive superioare exprese cu privire la retragerea din Sectorul Bibliotecă a întregii bibliografii cu caracter disociativ și care prin conținutul ei propovăduia ideologii străine de Ființa Națională Argentiniană, constituind surse de puternică îndoctrinare marxistă și subversivă și

LUÎND ÎN CONSIDERARE că numita literatură a fost oportun incinerată, fiind necesar să fie ștearsă din inventarul patrimoniului acestei Case de Înalte Studii,

Rectorul Universității Naționale din Río Cuarto

HOTĂRĂȘTE : Să se șteargă din patrimoniul Universității Naționale din Río Cuarto (Sectorul Bibliotecă) întreaga bibliografie enumerată detaliat în cele ce urmează. (Urmează o lungă listă cuprinzînd cărți de Rodolfo Walsh, Bertrand Russell, Wilhelm Dilthey, Maurice Dobb, Karl Marx, Paulo Freire și alții). (452)

1977 / Buenos Aires

Mamele din Plaza de Mayo,

femei născute de fiii lor, sînt corul grecesc al acestei tragedii. Arborînd fotografiile dispăruților lor, dau ocol după ocol piramidei, în fața Casei

Scanned with OKEN Scanner

Roz a guvernului, cu aceeaşi încăpăţînare cu care umblă din cazarmă în cazarmă, din comisariat în comisariat, din sacristie în sacristie, uscate de atîta plîns, desperate de aşteptarea celor care nu mai sînt, sau poate că mai sînt, sau cine ştie :

— *Mă trezesc şi simt că e viu* — spune una dintre ele, spun toate. *În cursul dimineţii mă desumflu. La prînz e mort din nou. Învie după-amiaza. Atunci ajung din nou să cred că o să vină şi îi pun o farfurie pe masă, dar moare din nou, iar seara adorm fără speranţă. Mă trezesc şi simt că e viu...*

Li se spune *nebunele*. În mod normal nu se vorbeşte despre ele. O dată normalizată situaţia, dolarul e ieftin şi tot ieftini sînt şi anumiţi oameni. Poeţii nebuni merg la moarte, iar poeţii normali sărută spada şi rostesc elogii sau se cufundă în tăcere. Cît se poate de normal, ministrul economiei vînează lei şi girafe în selva africană, iar generalii vînează muncitori în cartierele mărginaşe ale Buenos Airesului. Noi norme ale limbajului obligă la folosirea termenului de : Proces de Reorganizare Naţională pentru a desemna dictatura militară. *(106 şi 107)*

1977 / Buenos Aires

Alicia Moreau

Uneori îşi exagerează credinţa şi vesteşte, cît se poate de nerealist, revoluţia socială sau începe să tune şi să fulgere în public împotriva puterii militare şi a Papei de la Roma. Dar ce s-ar face mamele din Plaza de Mayo fără entuziasmul acestei femei ? Ea nu le lasă pe mame să se prăbuşească atunci cînd par istovite de atîta tăcere şi de atîta batjocură :

— *Întotdeauna mai e ceva de făcut* — le spune ea. *Unite. Fiecare pe socoteala ei, aşa nu. Hai să... Trebuie să...*

Şi ia iniţiativa şi e prima care se pune în mişcare.

Alicia Moreau merge pe o sută de ani. E angrenată în luptă din vremurile cînd socialiştii nu beau decît apă şi nu cîntau altceva decît Internaţionala. De atunci au avut loc multe minuni şi multe trădări, multe naşteri şi multe morţi, dar în pofida tuturor greutăţilor ea continuă să creadă că merită să crezi. Alicia Moreau e graţioasă şi curajoasă ca la începutul secolului, cînd ţinea discursuri în cartierele muncitoreşti din Buenos Aires, cocoţată pe o ladă, între steaguri roşii, şi traversa cordiliera andină pe spinarea unui catîr, grăbindu-se să nu întîrzie cumva la congresul feminist. *(221)*

1977 / Buenos Aires

Portretul unui artist al banului

Ministrul economiei al dictaturii argentiniene, José Alfredo Martínez de Hoz, crede cu habotnicie în întreprinderea privată. La ea se gîndeşte

Scanned with OKEN Scanner

duminicile, cînd îngenunchează la biserică, dar şi în timpul săptămînii, cînd ţine cursuri la Şcoala Militară. Cu toate acestea, ministrul se desparte de întreprinderea privată pe care o conduce. O cedează generos statului, care plăteşte pe ea de zece ori mai mult decît valorează.

Generalii transformă ţara într-o cazarmă. Ministrul o transformă într-un cazinou. Peste Argentina curge un diluviu de dolari şi de obiecte. E ceasul călăilor, dar şi al cartoforilor şi al hoţilor dibaci : generalii cer tăcere şi supunere, în timp ce ministrul cere speculă şi consum. Cine munceşte e un gogoman ; cine protestează, un cadavru. Pentru a reduce salariile la jumătate şi muncitorii răzvrătiţi la neant, ministrul mituieşte clasa de mijloc, care călătoreşte la Miami şi se întoarce încărcată de munţi de aparate şi aparataşe, de fleacuri şi flecuşteţe. În faţa măcelului de zi cu zi, uşuraticii ridică din umeri :

— *Ceva or fi făcut ei. Că doar nu degeaba...*

Sau fluieră uitîndu-se în altă parte :

— *Nu te băga. (143)*

1977 / Caracas

Exodul intruşilor

Profetul a vorbit într-o cafenea de pe Calle Real de Sabana Grande din Caracas : un extraterestru cu ochi scînteietori a apărut pentru un moment şi a vestit că într-o anumită duminică din august marea înfuriată va despica munţii şi va înghiţi oraşul.

Episcopii, vrăjitorii, astronomii şi astrologii au spus şi au repetat că nu erau motive de îngrijorare, dar n-au putut împiedica panica să crească asemenea unui bulgăre de zăpadă rostogolit prin cartierele Caracasului.

Ieri a fost duminica desemnată. Preşedintele republicii a ordonat ca poliţia să preia oraşul. Peste un milion de locuitori ai Capitalei au fugit în goana mare, cu boarfele la spinare. În Caracas au rămas mai multe automobile decît oameni.

Iar astăzi, luni, fugarii încep să se întoarcă. Marea e la locul ei, munţii la fel. Iar Caracaş e tot în valea unde era. Capitala petrolului îşi recuperează locuitorii înspăimîntaţi. Iar ei se întorc cerîndu-şi parcă iertare, pentru că ştiu că sînt de prisos. Aceasta e o lume a roţilor, nu a picioarelor. Caracasul aparţine atotputernicelor automobile, şi nu prăpădiţilor care mai îndrăznesc din cînd în cînd să traverseze strada deranjînd maşinile. Ce s-ar întîmpla cu oamenii aceştia, condamnaţi să trăiască într-un oraş străin, dacă nu i-ar apăra María Lionza şi nu i-ar vindeca José Gregorio ? *(135)*

María Lionza

Sînii ei se înalţă în plin centrul Caracasului şi domnesc, goi, peste zăpăceala oraşului. În Caracas şi în toată Venezuela, María Lionza e zeiţă.

Palatul ei, nevăzut, e departe de Capitală, într-un munte din masivul Sorte. Stîncile acestui munte au fost iubiţii Mariei Lionza, bărbaţi care

Scanned with OKEN Scanner

au plătit noaptea de îmbrățișări prefăcîndu-se în pietre care respiră.

Simón Bolívar și Iisus din Nazaret lucrează pentru ea, în sanctuarul ei. O mai ajută trei secretari : unul negru, unul indian și unul alb. Ei îi primesc pe credincioși, care vin încărcați de fructe, flori, parfumuri și rufărie intimă.

María Lionza, femeie strașnică, temută și dorită de Dumnezeu și de Diavol, are puterile cerului și ale infernului : poate provoca fericirea sau nefericirea ; dacă vrea salvează, iar dacă vrea trăsnește. *(190 și 346)*

José Gregorio

Secretarul alb al Mariei Lionza a adunat în el toată castitatea lumii. Doctorul José Gregorio Hernández n-a cedat niciodată ispitei cărnii. Toate femeile care s-au lipit de el cu gesturi insinuante au ajuns la mănăstire, rușinate, scăldate în oceane de lacrimi. Virtuosul Medic al Săracilor, Apostolul Medicinei, și-a sfîrșit zilele neînvins, în 1919, atunci cînd neprihănitul lui trup a fost zdrobit fără cruțare de unul dintre cele două sau trei automobile care în vremurile acelea fericite străbăteau Caracasul cu mers de broască țestoasă. După moarte, mîinile miraculoase ale lui José Gregorio au continuat să prescrie leacuri și să opereze bolnavi.

În sanctuarul Mariei Lionza, José Gregorio se ocupă de problemele sănătății publice. La chemarea suferinzilor, singurul sfînt cu cravată și pălărie din istoria lumii n-a pregetat niciodată să vină din Lumea de Dincolo. *(363)*

1977 / Graceland

Elvis

Felul în care își scutura piciorul stîng smulgea urletele mulțimii. Buzele, ochii și favoriții lui erau organe sexuale.

Elvis Presley, detronatul rege al rok'n roll-ului, e acum un balon moale care zace în pat, cu privirea plutind între șase ecrane de televizor. Televizoarele, agățate de tavan, sînt aprinse toate deodată, pe canale diferite. Între o aţipeală și alta, mai mult adormit decît treaz, Elvis se joacă trăgînd cu pistoale descărcate, țac, țac, în imaginile care nu-i plac. Balonul de grăsime al trupului său acoperă un suflet făcut din codeină, morfină, valium, seconal, placidyl, quaalude, nembutal, valmid, demerol, elavil, eventyl, carbital, sinutab și amytal. *(197 și 409)*

1978 / San Salvador

Romero

Arhiepiscopul îi oferă un scaun. Marianela preferă să vorbească stînd în picioare. Întotdeauna vine pentru alții ; de data aceasta însă Marianela

Scanned with OKEN Scanner

vine pentru ea. Marianela García Vilas, avocată a schingiuiților și a dispăruților din El Salvador, n-a venit astăzi să ceară solidaritatea arhiepiscopului cu una dintre victimele lui D'Aubuisson, ale Căpitanului Torță, care torturează cu lampa de benzină, sau ale altui militar specializat în orori. Marianela nu vine să-i ceară ajutorul pentru nici o cercetare și pentru nici un denunț. De data asta are ceva personal să-i spună. Cu blîndețe, îi povestește că polițiștii au sechestrat-o, au legat-o, au lovit-o, au umilit-o, au dezbrăcat-o și au violat-o. Îi povestește toate acestea fără lacrimi și fără emoție, cu calmul ei dintotdeauna, dar arhiepiscopul Arnulfo Romero n-a auzit niciodată asemenea vibrații de ură în glasul Marianelei, ecouri ale scîrbei, chemări ale răzbunării ; iar cînd Marianela tace, arhiepiscopul, buimac, tace și el.

După lungi clipe de tăcere, el începe să-i spună că Biserica nu urăște, nici nu are dușmani, că orice infamie și orice nelegiuire fac și ele parte din ordinea divină, că și criminalii sînt frații noștri și că trebuie să ne rugăm pentru ei, că trebuie să ne iertăm persecutorii, că trebuie să acceptăm durerea, că trebuie... Și deodată, arhiepiscopul Romero se întrerupe. Coboară privirea, își cufundă capul în mîini. Dă din cap, negînd, și spune :

— *Nu, nu vreau să știu. (259 și 301)*

1978 / San Salvador

Revelația

— *Nu vreau să știu* — spune cu glas pierdut.

Arhiepiscopul Romero, care întotdeauna oferă mîngîiere și consolare, plînge ca un copil fără mamă și fără casă. Arhiepiscopul Romero, cel care întotdeauna insuflă siguranță, liniștitoarea siguranță a unui Dumnezeu neutru care îi înțelege și îi îmbrățișează pe toți, are îndoieli.

Romero plînge cuprins de îndoieli, iar Marianela îl mîngîie pe creștet. *(259 și 301)*

1978 / La Paz

Cinci femei

— *Dușmanul cel mai important, cine e ? Dictatura militară ? Burghezia boliviană ? Imperialismul ? Nu, tovarăși. Eu vreau să vă spun doar atît : dușmanul nostru cel mai important e teama și îl purtăm în noi.*

Așa a spus Domitila în mina de cositor din Catavi, apoi a venit în Capitală împreună cu alte patru femei și vreo douăzeci de copii. La Crăciun au început greva foamei. Nimeni nu le-a crezut. Multora li s-a părut o glumă bună :

— *Și zii așa, cinci femei or să răstoarne dictatura...*

Preotul Luis Espinal e primul care li se alătură. Cît ai bate din palme o mie cinci sute de oameni rabdă de foame în toată Bolivia. Cele cinci femei, obișnuite să rabde de foame de cînd se știu, numesc apa *pui* sau

Scanned with OKEN Scanner

curcan, sării îi spun *cotlet* ; rîsul e cel care le hrănește. Cei care au declarat greva foamei se înmulțesc neîncetat, trei mii, zece mii, pînă cînd bolivienii care au încetat să mănînce și să muncească nu mai pot fi numărați, iar la douăzeci și trei de zile de la declanșarea grevei foamei poporul iese pe străzi și nimeni nu mai poate face nimic.

Cele cinci femei au răsturnat dictatura militară. *(1)*

1978 / Managua

„Cocina",

așa numește poporul nicaraguan Palatul Național. La parterul acestui pretențios partenon cuvîntă senatorii. La etaj, deputații.

Într-o zi de august, la amiază, o mînă de luptători de gherilă aflați sub comanda lui Edén Pastora și a Dorei María Téllez ia cu asalt Cocina și în trei minute pune stăpînire pe toți legislatorii lui Somoza. Ca să-i recupereze, Somoza se vede nevoit să-i elibereze pe sandiniștii închiși. Poporul îi ovaționează pe sandiniști de-a lungul întregului traseu pînă la aeroport.

Anul acesta este un an de război continuu. Somoza l-a inaugurat poruncind să fie ucis ziaristul Pedro Joaquín Chamorro. Atunci, poporul mîniat a dat foc mai multor întreprinderi ale dictatorului. Flăcările au mistuit prospera Plasmaféresis, S.A., care exporta sînge nicaraguan în Statele Unite ; iar poporul a jurat că nu va avea odihnă pînă nu-l va îngropa pe vampir, într-un loc mai negru ca noaptea, cu o țepușă înfiptă în inimă. *(10 și 460)*

Gîndirea vie a lui Tachito Somoza

Sînt industriaș, dar umil. (434)

1978 / Ciudad de Panamá

Torrijos

Generalul Omar Torrijos spune că nu vrea să intre în Istorie. El nu vrea decît să intre în zona canalului, pe care Statele Unite au uzurpat-o la începutul secolului. De aceea străbate lumea în lung și-n lat, din țară în țară, din guvern în guvern, din tribună în tribună. Cînd e acuzat că servește Moscova sau Havana, Torrijos izbucnește în hohote : spune că fiecare popor are propria lui aspirină pentru propria lui durere de cap și că el se înțelege mai bine cu castriștii decît cu castrații.

În sfîrșit, cad gardurile de sîrmă. Statele Unite, încolțite de lumea întreagă, semnează un tratat care restituie statului Panamá, în etape, canalul și zona interzisă.

— *Mai bine așa* — spune Torrijos, ușurat. A scăpat de neplăcuta sarcină de a arunca în aer canalul, cu instalațiile lui cu tot. *(154)*

Scanned with OKEN Scanner

1979 / Madrid

Intrusele perturbă o liniştită digerare a trupului Domnului

Într-o mare biserică din Madrid, o liturghie specială marchează aniversarea independenţei Argentinei. Diplomaţi, oameni de afaceri şi militari au fost invitaţi de generalul Leandro Anaya, ambasadorul dictaturii care acolo, departe, are grijă să asigure moştenirea patriei, a credinţei şi a celorlalte proprietăţi.

Frumoase lumini se cern prin vitralii peste chipurile şi îmbrăcămintea domnilor şi a doamnelor. În duminici ca aceasta, Dumnezeu e demn de încredere. Din cînd în cînd, o tuse uşoară decorează liniştea, în timp ce preotul îndeplineşte ritualul : imperturbabilă tăcere a eternităţii, eternitate a aleşilor Domnului.

Soseşte şi clipa comuniunii. Înconjurat de paznici personali, ambasadorul argentinian se apropie de altar. Îngenunchează, închide ochii, deschide gura. Dar deja se desfăşoară baticurile albe, baticurile acoperă capetele femeilor care înaintează prin naosul central şi prin naosurile laterale : mamele din Plaza de Mayo umblă încetişor, cu paşi de vată, înconjurîndu-i pe paznicii care îl înconjoară pe ambasador. Atunci îl ţintuiesc cu privirea. Atîta tot : îl ţintuiesc cu privirea. Ambasadorul deschide ochii, se uită la toate aceste femei care îl privesc fără să clipească şi înghite în sec, în timp ce mîna preotului, cu ostia între degete, înţepeneşte în aer.

Toată biserica e plină de ele. Deodată, în templu nu mai sînt nici sfinţi, nici negustori, nimic altceva decît o mulţime de femei neinvitate, înveşmîntate în negru, cu baticuri albe pe cap, toate tăcute, toate în picioare. *(173)*

1979 / New York

Bancherul Rockefeller îl felicită pe dictatorul Videla

Excelenţei sale Jorge Rafael Videla,
Preşedinte al Republicii Argentina.
Buenos Aires, Argentina

Dragă domnule Preşedinte,

Vă mulţumesc mult că v-aţi făcut timp să mă primiţi în cursul recentei mele vizite în Argentina. După şapte ani în care nu mai fusesem în ţara dumneavoastră, a fost încurajator să constat ce progrese a făcut guvernul dumneavoastră, în ultimii trei ani, în controlul terorismului şi în întărirea economiei. Vă felicit pentru ceea ce aţi reuşit şi vă doresc numai succese în viitor.

Chase Manhattan Bank e foarte satisfăcută că poate fi prezentă în Argentina, prin intermediul Băncii Argentiniene de Comerţ, şi sperăm ca în anii următori să putem juca un rol sporit sprijinind dezvoltarea ţării dumneavoastră.

Cu cele mai calde urări, al dumneavoastră sincer

David Rockefeller (384)

Scanned with OKEN Scanner

1979 / Siuna

Portretul unui muncitor din Nicaragua

José Villarreina, căsătorit, cu trei copii. Miner la întreprinderea nord-americană Rosario Mines, care cu şaptezeci de ani în urmă l-a răsturnat pe preşedintele Zelaya. Din 1952, Villarreina scormoneşte după aur în galeriile din Siuna ; plămînii încă nu i-au putrezit cu totul.

Pe 3 iulie 1979, la ora unu şi jumătate, Villarreina scoate capul pe unul dintre coşurile galeriei, iar un vagonet cu minereu îl decapitează. Treizeci şi cinci de minute mai tîrziu, întreprinderea îi aduce mortului la cunoştinţă că, în conformitate cu prevederile articolelor 18, 115 şi 119 din Codul Muncii, a fost concediat pentru nerespectarea contractului. *(362)*

1979 / În toată Nicaragua

Se zguduie pămîntul,

ca scuturat de toate cutremurele la un loc. Avioanele zboară deasupra selvei împrăştiind napalm şi bombardează oraşele zburlite de baricade şi tranşee. Sandiniştii pun stăpînire pe León, Masaya, Jinotega, Chinandega, Estelí, Carazo, Jinotepe...

În timp ce Somoza aşteaptă un împrumut de 65 de milioane de dolari, aprobat de Fondul Monetar Internaţional, în toată Nicaragua se duc lupte pentru fiecare copac, pentru fiecare casă. Cu chipurile acoperite de măşti sau de batiste, copiii pornesc la atac cu puşti, cu machete, cu bîte, cu pietre sau cu ce le cade în mînă ; iar dacă puşca nu e adevărată, e bună şi una de jucărie, ca să impresioneze.

În Masaya, care în limba indiană înseamnă *Oraşul care arde*, poporul, priceput într-ale pirotehniei, transformă tuburile de apă în ţevi de mortiere şi inventează bomba de contact, fără fitil, care explodează la impact. În toiul împuşcăturilor, bătrînele cară coşuri umplute cu bombe, pe care le împart ca pe pîine. *(10, 238, 239 şi 320)*

1979 / În toată Nicaragua

Nimeni să nu rămînă singur,

nimeni să nu se piardă, că a început balamucul, s-au umflat tărîţele, acum e acum, care pe care, poporul nerușinat se opune cu pieptul gol tancurilor şi tanchetelor, camioanelor şi avionetelor, carabinelor şi mitralierelor, toată lumea la zaveră, de aici n-o mai şterge nimeni, război sfînt al meu şi al tău, nu războiaş de trei parale, popor mîndru, arsenal primitiv, luptîndu-se doar cu un băţ în mînă, dacă nu mori omorînd o să mori murind, doar umăr la umăr o să izbîndim, toţi cu toţii, să fim un popor. *(10, 238 şi 239)*

Scanned with OKEN Scanner

Din agenda lui Tachito Somoza

1979
July 12, Thursday
Love

1979 / Managua

„Trebuie să stimulăm turismul",

ordonă dictatorul, în timp ce cartierele de est ale Managuei ard incendiate de avioane.

Somoza guvernează din buncăr, un uter de beton şi oţel. Acolo nu se aude bubuitul bombelor, nici urletele mulţimii, nici vreun alt sunet care să perturbe liniştea perfectă ; de acolo nu se vede nimic, acolo nu ajunge nici un miros. De la o vreme, Somoza trăieşte în buncăr, în plin centru al Managuei, dar departe, foarte departe de Nicaragua ; acum, se întîlneşte în buncăr cu Fausto Amador.

Fausto Amador, tatăl lui Carlos Fonseca Amador, e administratorul general al celui mai bogat om din America Centrală. Fiul lui, fondator al Frontului Sandinist, se pricepea la patrie ; tatăl, la patrimoniu.

Înconjuraţi de oglinzi şi de flori de plastic, aşezaţi în faţa unui calculator, Somoza şi Fausto Amador organizează lichidarea afacerilor şi jefuirea totală a Nicaraguei.

Apoi, Somoza declară la telefon :

— *Nici nu plec, nici n-or să mă gonească. (10, 320 şi 460)*

1979 / Managua

Nepotul lui Somoza

Îl gonesc şi pleacă. În zori, Somoza urcă în avion şi se îndreaptă către Miami. În zilele din urmă, Statele Unite l-au părăsit, dar el n-a părăsit Statele Unite :

— *În sufletul meu, voi face întotdeauna parte din această mare naţiune.*

Somoza ia cu el din Nicaragua lingourile de aur ale Băncii Centrale, opt papagali coloraţi şi cosciugele tatălui şi fratelui său. Îl mai ia cu el, viu, pe prinţul moştenitor.

Anastasio Somoza Portocarrero, nepot al fondatorului dinastiei, e un militar corpolent care a deprins arta de a comanda şi a guverna în Statele Unite. În Nicaragua a întemeiat şi a condus, pînă astăzi, Şcoala de Antrenament de Bază pentru Infanterie, un corp de armată juvenil specializat în interogarea prizonierilor, renumit prin dibăcia lui : înarmaţi cu pense şi linguriţe, flăcăii aceştia ştiu să smulgă unghiile fără să distrugă rădăcina şi să scoată ochii fără să vateme pleoapele.

Scanned with OKEN Scanner

Alde Somoza pleacă în exil, în timp ce Augusto César Sandino se plimbă prin Nicaragua, sub ploaia de flori, la o jumătate de veac de la împuşcarea lui. Ţara asta a înnebunit : plumbul rămîne la suprafaţă, pluta se scufundă, morţii fug din cimitire, iar femeile din bucătărie. *(10, 322 şi 460)*

1979 / Granada

Comandantele

În spate, un hău. În faţă şi pe laturi, poporul înarmat care atacă. Cazarma La Pólvora, din oraşul Granada, ultima redută a dictaturii, stă să cadă.

Cînd află de fuga lui Somoza, colonelul dă ordin să tacă mitralierele. Sandiniştii încetează şi ei focul.

Imediat se deschide poarta de fier a cazărmii şi apare colonelul, agitînd o cîrpă albă.

— *Nu trageţi !*

Colonelul trece strada.

— *Vreau să vorbesc cu comandantul.*

Batista care acoperea faţa cade :

— *Eu sînt comandanta* — spune Mónica Baltodano, una dintre femeile sandiniste aflată la comanda trupelor.

— *Ce... cum ?*

Prin gura colonelului, mascul trufaş, vorbeşte instituţia militară, învinsă, dar demnă, mîndria pantalonului, onoarea uniformei.

— *Nu mă predau unei femei !* — urlă colonelul.

Şi se predă.

1979 / În toată Nicaragua

Născîndu-se

Doar cîteva ore are Nicaragua nou-născută de sub dărîmături, verde crud printre ruinele jafului şi ale războiului ; iar lumina melodioasă a primei zile a Facerii înveseleşte aerul mirosind a ars.

1979 / Paris

Darcy

Sorbona îi acordă titlul de doctor honoris causa lui Darcy Ribeiro. El declară că îl acceptă pentru meritul insuccesselor sale.

Darcy a eşuat ca antropolog, pentru că indienii din Brazilia continuă să fie condamnaţi la anihilare. A eşuat ca rector al unei universităţi pe care a dorit-o transformatoare a realităţii. A eşuat ca ministru al

Scanned with OKEN Scanner

educației, într-o țară care multiplică analfabeții. A eșuat ca membru al unui guvern care a încercat să facă reforma agrară și să controleze canibalismul capitalului străin. A eșuat ca scriitor care a visat că va putea evita ca istoria să se repete.

Acestea îi sînt insuccesele. Acestea îi sînt motivele de mîndrie. *(376)*

1979 / Santiago de Chile

Credință îndărătnică

Generalul Pinochet își pune semnătura pe un decret-lege care le impune indienilor mapuches proprietatea privată. Guvernul le oferă bani, garduri de sîrmă și semințe celor care vor fi de acord să-și parceleze comunitățile. Dacă nu acceptă cu binișorul, or să accepte constrînși.

Pinochet nu e primul care crede că lăcomia face parte din natura umană și că asta e vrerea Domnului. Cu mult timp în urmă, conchistadorul Pedro de Valdivia încercase să rupă comunitățile indigene din Chile. De atunci, indienilor li s-a luat totul ; au bubuit armele și a curs sînge și li s-a luat totul : pămîntul, limba, religia, obiceiurile. Dar indienii, hăituiți pînă pe ultimele lor pămînturi, condamnați la mizeria finală, sleiți de puteri după atîtea războaie și atîta batjocură, tot mai cred că lumea e un sălaș împărțit în comun.

1979 / Chajul

Altă lecție de educație politică în Guatemala

Patrocinio Menchú, indian maya-quiché, născut în satul Chimel, apărase alături de părinții lui pămînturile comunității încolțite. De la părinții lui învățase să umble pe înălțimi fără să alunece în prăpăstii, să salute soarele după obiceiul străvechi, să dezbrace și să fecundeze pămîntul și să-l trezească la viață.

Acum, e unul dintre deținuții pe care camioanele militare le aduc în satul Chajul, ca să servească de învățătură de minte poporului. Rigoberta, sora lui, îl recunoaște, cu toate că e umflat de lovituri și îi curge sînge pe ochi, pe gura fără limbă și din degetele fără unghii.

Cinci sute de soldați, indieni și ei, dar din alte provincii, supraveghează ceremonia. Tot poporul din Chajul, așezat în cerc, e obligat să privească. Rigoberta trebuie să privească și ea ; iar în ea crește, ca în toți ceilalți, un tăcut, un grozav blestem. Căpitanul arată spre trupurile dezbrăcate, schingiuite, mutilate, încă vii și spune că aceștia sînt cubanezi care au venit să facă tărăboi în Guatemala. Expunînd cu detalii pedepsele pe care fiecare și le-a meritat, căpitanul urlă :

— *Uitați-vă bine ce-i așteaptă pe luptătorii de gherilă !*

Apoi toarnă benzină peste prizonieri și le dă foc.

Patrocinio Menchú era încă porumb crud. Nu trecuseră decît șaisprezece ani de cînd fusese semănat. *(72)*

Scanned with OKEN Scanner

Maiaşii seamănă fiecare copil care se naşte

În înaltul munţilor, indienii din Guatemala îngroapă buricul şi le prezintă copilul bunicului vulcan, maicii ţărîne, tatălui soare, bunicii luna şi tuturor bunicilor puternici, cerîndu-le să-l apere pe nou-născut de rele şi de greşeală :

— *În faţa ploii care ne udă şi în faţa vîntului care ne e martor, noi, care sîntem o parte din voi, îl semănăm pe fiul acesta cel nou, pe acest nou tovarăş, în locul acesta...*

1980 / La Paz

Cocacraţia

Generalul Luis García Meza, autorul loviturii de stat militare cu numărul 189 într-un veac şi jumătate de istorie a Boliviei, anunţă că va instaura o economie liberă, ca în Chile, şi că va face să dispară extremiştii, ca în Argentina.

Prin García Meza, traficanţii de cocaină au puterea în stat. Flamboiantul ministru de interne, colonelul Luis Arce Gómez, îşi împarte timpul şi energia între contrabanda cu droguri şi conducerea Secţiei Bolivia a Ligii Mondiale Anticomuniste. Nu va avea astîmpăr, spune el, nu-şi va găsi liniştea *pînă cînd nu va extirpa cancerul marxismului.*

Guvernul militar îşi începe activitatea asasinîndu-l pe Marcelo Quiroga Santa Cruz, duşman al companiei Gulf Oil şi al celor patruzeci de hoţi ai ei, nemilos denunţător al mizeriilor care nu trebuie să fie cunoscute. *(157 şi 257)*

1980 / Santa Ana de Yacuma

Portretul unui industriaş modern

Împuşcă şi mituieşte. La brîu poartă un pistol de aur, iar pe buze îi flutură un surîs de aur. Paznicii lui personali folosesc mitraliere cu lunetă. Are douăsprezece avioane de luptă, cu rachete şi tot ce mai trebuie, şi treizeci de avioane de transport care decolează în zori din selva boliviană, încărcate cu pastă de cocaină. Roberto Suárez, verişor şi coleg al noului ministru de interne, exportă lunar o tonă de pastă de bază.

— *Filosofia mea* — spune el — *e să fac binele.*

Mai spune că banii pe care i-a înmînat militarilor din Bolivia ar ajunge ca să plătească datoria externă a ţării.

Ca orice bun industriaş latino-american, Suárez îşi trimite cîştigurile în Elveţia, unde se odihnesc la adăpostul secretului bancar. Dar în Santa Ana de Yacuma, satul unde s-a născut, a pietruit uliţa principală, a restaurat biserica şi le-a dăruit maşini de cusut văduvelor şi orfanelor ; iar cînd ajunge pe acolo joacă mii de dolari la zaruri şi la luptele de cocoşi.

Scanned with OKEN Scanner

Suárez e cel mai important capitalist bolivian al unei imense întreprinderi multinaţionale. În mîinile lui, frunza de coca îşi multiplică de zece ori preţul, transformîndu-se în pastă şi ieşind din ţară. Apoi, pentru că se preface în praf şi ajunge la nasul care o inhalează, preţul îi creşte de două sute de ori. Ca orice materie primă a unei ţări sărace, coca le dă de cîştigat intermediarilor, mai ales intermediarilor din ţara bogată care o consumă transformată în cocaină, zeiţa albă. *(157, 257 şi 439)*

Zeiţa albă

e cea mai scumpă dintre divinităţi. Costă de cinci ori mai mult decît aurul. În Statele Unite, zece milioane de credincioşi, jinduitori, inhalatori, sînt dispuşi să omoare sau să se omoare pentru ea. În fiecare an, ei aruncă treizeci de miliarde de dolari la picioarele strălucitorului altar de zăpadă curată. Pe termen lung, zeiţa îi va distruge ; pentru moment, le fură sufletul ; în schimb, prin opera şi bunăvoinţa ei, îi face să se simtă, pentru o clipă, supraoameni. *(257 şi 372)*

1980 / Santa Marta

Marihuana

Din fiecare dolar de vise cumpărate de fumătorii de marihuana din Statele Unite, doar un cent ajunge în mîinile ţăranilor columbieni care o cultivă. Ceilalţi nouăzeci şi nouă ajung la traficanţi, care posedă în Columbia o mie cinci sute de aeroporturi, cinci sute de avioane şi o sută de nave.

În împrejurimile oraşelor Medellín şi Santa Marta, mafioţii drogurilor locuiesc în edificii impunătoare. În faţa casei lor se odihneşte, pe un piedestal de granit, avioneta primei contrabande. Îşi cresc copiii în paturi de aur, le dăruiesc ibovnicelor unghii de aur, iar pe cravata lor strălucesc diamante discrete ca nişte reflectoare.

Mafioţii au obiceiul de a se fulmina unii pe alţii cu focuri de armă. Cu patru ani în urmă, la un colţ de stradă din oraşul Santa Marta l-au mitraliat pe Lucho Barranquilla, cel mai popular dintre traficanţi. Mafioţii au trimis la înmormîntare o coroană de flori în formă de inimă şi au iniţiat o colectă pentru a-i înălţa o statuie în piaţa mare. *(95 şi 406)*

1980 / Santa Marta

Sfîntul Agatón

Lucho Barranquilla a fost regretat de multă lume. L-au regretat copiii, care se jucau în parcul lui de distracţii, şi văduvele şi orfanii pe care-i proteja, şi poliţiştii care ciuguleau din mîna lui, şi întregul oraş

Scanned with OKEN Scanner

Santa Marta, care trăia datorită împrumuturilor și darurilor sale. Și l-a mai regretat sfîntul Agatón.

Sfîntul Agatón e patronul beţivilor. În duminicile de carnaval, beţivii de pe toată coasta columbiană se grăbesc spre sătucul Mamatoco, din apropiere de Santa Marta ; acolo îl scot pe sfîntul Agatón din biserică și îl poartă în procesiune, cîntîndu-i cîntece porcoase și stropindu-l cu rachiu, fiindcă știu că asta îi face plăcere.

Dar beţivii plimbă un impostor cu barbă albă, venit din Spania. Adevăratul sfînt Agatón, care avea figură de indian și pălărie de paie, a fost sechestrat cu o jumătate de secol în urmă de un preot antialcoolic, care a fugit cu sfîntul sub sutană : Dumnezeu l-a pedepsit pe preot îmbolnăvindu-l de lepră, iar pe ţîrcovnicul care îl însoţea l-a făcut să se uite cruciș ; dar sfîntul Agatón a rămas ascuns în îndepărtatul sat Sucre.

Zilele acestea, un alai s-a îndreptat spre Sucre să-i ceară sfîntului să se întoarcă :

— *De cînd ai plecat* — îi spun membrii alaiului —, *nu mai sînt minuni și nu mai e veselie.*

Sfîntul Agatón refuză. Spune că nu se întoarce la Santa Marta fiindcă acolo a fost ucis prietenul lui, Lucho Barranquilla.

1980 / Ciudad de Guatemala

Buletin de știri

Generalul Romeo Lucas García, președinte al Guatemalei, a dat ordinul de incendiere a ambasadei Spaniei, cu ocupanţii ei înăuntru. Aceasta este una dintre dezvăluirile lui Elías Barahona, purtător de cuvînt al Ministerului de Interne, care a convocat presa după ce a cerut azil în Panamá.

Conform afirmaţiilor lui Barahona, generalul Lucas García e personal răspunzător de moartea a treizeci și nouă de persoane, pîrjolite de bombele aruncate de poliţie în clădirea ambasadei Spaniei. Printre victime se aflau douăzeci și șapte de căpetenii indiene care ocupaseră pașnic ambasada pentru a denunţa măcelurile din regiunea Quiché.

Barahona a mai dezvăluit faptul că generalul Lucas García comandă bandele paramilitare și parapoliţienești, numite Escadroanele Morţii, și că participă la întocmirea listelor cu nume de opozanţi condamnaţi să dispară.

Ex-secretarul de presă al Ministerului de Interne a denunţat faptul că în Guatemala se aplică un Program de Pacificare și Eradicare a Comunismului, de 420 de pagini, elaborat de specialiști din Statele Unite pe baza experienţei căpătate în timpul războiului din Vietnam.

În primul semestru al anului 1980, în Guatemala au fost asasinaţi douăzeci și șapte de profesori universitari, treisprezece ziariști și șaptezeci de fruntași ţărani, în majoritate indigeni. Represiunea s-a răsfrînt mai ales asupra comunităţilor indiene din regiunea Quiché, unde s-au descoperit mari zăcăminte de petrol. *(450)*

Scanned with OKEN Scanner

1980 / Uspantán

Rigoberta

E o indiancă maya-quiché, născută în satul Chimel, care de cînd a învăţat să umble culege cafea şi bumbac pe plantaţiile de pe coastă. Pe plantaţiile de bumbac i-a văzut căzînd pe doi dintre fraţii ei, cei mai mici, Nicolás şi Felipe, şi pe cea mai bună prietenă a ei, o copilă încă fragedă, toţi trei fulminaţi de pesticide.

Anul trecut, în satul Chajul, Rigoberta Menchú a văzut cum armata îl ardea de viu pe fratele ei Patrocinio. Puţin după aceea, în ambasada Spaniei, tatăl ei a fost ars de viu împreună cu alţi reprezentanţi ai comunităţii indiene. Acum, în Uspantán, soldaţii i-au lichidat pe îndelete mama, tăind-o în bucăţele, după ce au îmbrăcat-o în haine de luptător de gherilă.

Din comunitatea din Chimel, unde s-a născut Rigoberta, n-a mai rămas nimeni în viaţă.

Pe Rigoberta, care e creştină, au învăţat-o că un adevărat creştin îşi iartă persecutorii şi se roagă pentru călăii lui. Cînd cineva te loveşte peste obraz, a fost învăţată, dacă eşti cu adevărat creştin trebuie să-i întorci şi obrazul celălalt.

— *Eu nu mai am nici măcar obraz ca să-l întorc* — constată Rigoberta. *(72)*

1980 / San Salvador

Ofranda

Pînă acum cîţiva ani, nu se înţelegea decît cu Dumnezeu. Acum vorbeşte cu toată lumea şi pentru toată lumea. Fiecare fiu al poporului chinuit de preaputernici e fiul Domnului crucificat ; iar Domnul reînvie în popor după fiecare crimă comisă de preaputernici. Monseniorul Romero, arhiepiscopul de El Salvador deschis spre lume, demolator de lumi, nu mai are nimic a face cu acel şovăitor păstor de suflete pe care îl aplaudau atotputernicii. Acum, poporul îi întrerupe cu ovaţii omiliile care acuză terorismul de stat.

Ieri, duminică, arhiepiscopul i-a îndemnat pe poliţişti şi pe soldaţi să nu se supună ordinelor de a-şi ucide fraţii ţărani. În numele lui Iisus, Romero i-a spus poporului salvadorian : *Ridică-te şi umblă.*

Astăzi, luni, asasinul soseşte la biserică, escortat de doi poliţişti. Intră şi aşteaptă, ascuns după o coloană. Romero ţine liturghia. Cînd deschide braţele şi oferă pîinea şi vinul, trupul şi sîngele poporului, asasinul apasă pe trăgaci. *(259 şi 301)*

1980 / Montevideo

Poporul care spune nu

Dictatura din Uruguay convoacă un plebiscit şi pierde.

Poporul acesta obligat la tăcere părea că amuţise ; dar uite că deschide gura şi spune nu. Militarii confundaseră tăcerea din ultimii ani

Scanned with OKEN Scanner

resemnarea. Nu se aşteptau la un asemenea răspuns. În fond şi la urma urmelor, ei întrebaseră doar aşa, ca să se afle în treabă, ca bucătarul care le porunceşte găinilor să-i spună cum vor să fie gătite : cu sos sau fără ?

1980 / În toată Nicaragua

Umblînd

Revoluţia sandinistă nu împuşcă pe nimeni ; dar din armata lui Somoza nu mai rămîne nici măcar fanfara. Puştile trec în mîinile poporului, în timp ce pe cîmpurile devastate se declanşează reforma agrară.

O armată imensă de voluntari, înarmaţi cu creioane şi vaccinuri, îşi invadează propria ţară. Revoluţie, revelaţie a celor care cred şi creează : nu zei infailibili cu mers maiestuos, ci oameni simpli, obligaţi timp de secole să se supună şi să se antreneze în neputinţă. Acum, mai căzînd, mai ridicîndu-se, învaţă să meargă. Umblă în căutarea pîinii şi a cuvîntului : pămîntul acesta a deschis gura şi vrea să mănînce şi să vorbească.

1980 / Asunción del Paraguay

Stroessner

Tachito Somoza, detronat, exilat, zboară pe deasupra unei intersecţii din Asunción.

— *Cine a făcut-o ?* — întreabă ziariştii în Managua.

— *Fuenteovejuna* — răspunde comandantul Tomás Borge.

Tachito găsise refugiu în capitala Paraguayului, singurul oraş din lume unde mai există un bust în bronz al tatălui său, Tacho Somoza, şi unde o stradă încă se mai numeşte Generalisimul Franco.

Paraguayul, sau ceea ce a mai rămas din Paraguay după atîtea războaie şi după atîta jaf, îi aparţine generalului Alfredo Stroessner. Din cinci în cinci ani, acest coleg veteran al lui Somoza şi al lui Franco îşi reconfirmă puterea, prin alegeri : pentru ca poporul să-l poată vota, suspendă, pentru douăzeci şi patru de ore, eterna stare de asediu.

Stoessner se crede invulnerabil pentru că nu iubeşte pe nimeni. Statul e el : în fiecare zi, la şase după-amiază, îl cheamă pe preşedintele Băncii Centrale şi îl întreabă :

— *Azi cît am mai cîştigat ?*

1980 / În toată Nicaragua

Descoperind

Călare, pe apă, pe jos, brigăzile de alfabetizare pătrund în cele mai ascunse colţuri ale Nicaraguei. La lumina opaiţelor, îi învaţă să ţină creionul în mînă pe cei care nu ştiu s-o facă, pentru ca niciodată să nu-i mai poată păcăli cei care se dau isteţi.

Scanned with OKEN Scanner

În timp ce învaţă, membrii brigăzilor împart puţina mîncare, se încălzesc cărînd greutăţi cu spinarea şi plivind semănăturile, fac bătături la mîini tăind lemne cu toporul şi petrec noaptea întinşi pe pămînt, aplaudînd ţînţarii. Descoperă miere sălbatică în scorburile copacilor, iar în oameni legende, versuri şi vorbe înţelepte care stăteau ascunse ; puţin cîte puţin, ajung să cunoască limba florilor care înveselesc mirosul şi vindecă durerea şi muşcăturile de şarpe. Învăţîndu-i pe alţii, membrii brigăzilor învaţă blestemul şi minunăţia acestui pămînt, pămîntul lor, locuit de supravieţuitori : în Nicaragua, cine nu moare de foame, de molime sau de glonte moare de rîs. *(11)*

1980 / New York

Ciupită de vărsat pare Statuia Libertăţii

din cauza gazelor otrăvitoare pe care fabricile le aruncă spre cer iar ninsoarea şi ploile le înapoiază pămîntului. O sută şaptezeci de lacuri au fost asasinate în statul New York de ploaia aceasta acidă, dar directorul Biroului Federal pentru Administraţie şi Buget afirmă că nu trebuie să fim îngrijoraţi, pentru că lacurile acestea nu reprezintă decît patru la sută din total.

Lumea e o pistă de curse. Natura, un obstacol. Răsuflarea ucigătoare a coşurilor a lăsat în provincia Ontario, din Canada, patru mii de lacuri fără peşti şi fără plante.

— *Ar trebui să-i cerem lui Dumnezeu să o ia de la capăt* — spune un pescar.

1980 / New York

Lennon

O cămaşă, întinsă pe o terasă dă din mîneci. Vîntul se văicăreşte. Urletelor şi ţipetelor oraşului li se adaugă stridenţa unei sirene care aleargă pe străzi. În ziua aceasta murdară, pe o stradă din Manhattan a căzut asasinat John Lennon, întemeietor de muzică.

El nu voia nici să cîştige, nici să ucidă. Nu accepta ca lumea să fie nici bursă de valori, nici cazarmă. Lennon stătea pe marginea pistei : cîntînd sau fluierînd cu un aer distrat, se uita cum se învîrtesc roţile celorlalţi în neîncetatul vîrtej care-i poartă de colo-colo, între ospiciu şi abator.

1981 / Surahammar

Exilul

Care este distanţa dintre o tabără de mineri din Bolivia şi un oraş din Suedia ? Cîte leghe, cîte secole, cîte lumi ?

Scanned with OKEN Scanner

Domitila, una dintre cele cinci femei care au răsturnat o dictatură militară, a fost condamnată la exil de o altă dictatură militară și a ajuns, împreună cu soțul ei miner și cu numeroșii lor copii, în ținuturile înghețate din nordul Europei.

De unde lipsește totul a ajuns în locuri unde totul prisosește, din ultima mizerie a ajuns în prima opulență ; ochii de pe chipurile pămîntii se uită în jur cu uimire : aici, în Suedia, se aruncă la gunoi televizoare aproape noi, haine aproape nepurtate, frigidere, mobile de bucătărie și mașini de spălat vesela care funcționează perfect. Automobilele de penultimul tip ajung la cimitir.

Domitila mulțumește pentru solidaritatea suedezilor și le admiră libertatea, dar risipa o doare. Singurătatea, în schimb, o întristează : sărmanii oameni bogați, singuri în fața televizoarelor, bînd singuri, mîncînd singuri, vorbind singuri :

— *Noi* — povestește, recomandă Domitila — *noi, acolo, în Bolivia, chiar dacă e să ne războim, tot uniți o facem. (1)*

1981 / Cantonul Celica

„Ghinion, greșeală umană, timp urît"

Un avion se prăbușește, la sfîrșitul lunii mai, și astfel se sfîrșește Jaime Roldós, președintele Ecuadorului. Cîțiva țărani din partea locului aud avionul căzînd și îl văd cuprins de flăcări înainte de a exploda.

Medicilor nu li se permite să analizeze cadavrul. Nu are loc nici o autopsie. Nu apare cutia neagră : se spune că avionul nu avea. Tractoarele nivelează terenul dezastrului : se șterg înregistrările turnurilor de control din Quito, Guayaquil și Loja. Mai mulți martori mor în accidente succesive. Raportul Forțelor Aeriene elimină de la început posibilitatea oricărui atentat.

Ghinion, greșeală umană, timp urît. Dar președintele Roldós apăra jinduitul petrol al Ecuadorului, restabilise legăturile cu interzisa Cubă și sprijinea blestematele revoluții din Nicaragua, El Salvador și Palestina.

Două luni mai tîrziu, alt avion cade în Panamá. *Ghinion, greșeală umană, timp urît.* Dispar țăranii care au auzit explozia avionului în aer. Omar Torrijos, vinovat de răscumpărarea canalului Panama, știa că n-o să moară de bătrînețe în patul lui.

Și aproape imediat, un helicopter se prăbușește în Peru. *Ghinion, greșeală umană, timp urît.* De data aceasta, victima e comandantul armatei peruane, generalul Rafael Hoyos Rubio, vechi dușman al companiei Standard Oil și al altor societăți internaționale de binefacere. *(154 și 175)*

1982 / Insulele Georgii de Sud

Portretul unui viteaz

Mamele din Plaza de Mayo îi spuneau *Îngerul*, din cauza chipului său blonziu de copil. De cîteva luni lucra alături de mame, mereu gata să

Scanned with OKEN Scanner

pună umărul, pînă cînd, într-o seară, la ieşirea de la o adunare, soldaţii au pus mîna pe cîteva dintre militantele cele mai active ale mişcării. Mamele acelea au dispărut, asemenea fiilor lor, şi niciodată nu s-a mai ştiut nimic de ele.

Mamele sechestrate fuseseră semnalate de *Înger*, adică de locotenentul de fregată Alfredo Astiz, membru al Grupului de Intervenţii 3—3—2 al Şcolii de Mecanică a Flotei de Război, deţinător al unei lungi şi strălucitoare experienţe căpătate în camerele de tortură.

Spionul şi torţionarul Astiz, acum locotenent de navă, e primul care se predă englezilor în războiul Malvinelor. Se predă fără să tragă un foc. *(107, 134, 143 şi 388)*

1982 / Insulele Malvine

Războiul Malvinelor,

război al întregii patrii, care i-a unit pentru o clipă pe argentinienii opresori cu argentinienii oprimaţi, se termină cu victoria armatei colonialiste a Marii Britanii.

Generalii şi coloneii argentinieni, care promiseseră că vor vărsa pînă şi ultima picătură de sînge, n-au căpătat nici măcar o zgîrietură. Cei care au declarat războiul n-au fost văzuţi pe cîmpurile de bătaie nici măcar în vizită. Pentru ca steagul argentinian să fluture în regiunea aceasta îngheţată, război drept pe mîini nedrepte, înalţii comandanţi au trimis la moarte tinerii obligaţi la serviciul militar, ucişi mai degrabă de frig decît de gloanţe.

Nu, nu le tremură mîna : violatorii femeilor legate, călăii muncitorilor dezarmaţi semnează capitularea fără să stea pe gînduri. *(185)*

1982 / Drumurile din La Mancha

Meşterul Vîntură-Lume

împlineşte o jumătate de secol de viaţă, foarte departe de ţara în care s-a născut. Într-un sat din Castilia, în faţa uneia dintre morile care l-au provocat pe Don Quijote, Javier Villafañe, patriarh al păpuşarilor din America, sărbătoreşte ziua de naştere a copilului său preferat. Ca să fie la înălţimea măreţei sărbători, Javier hotărăşte să se însoare cu o frumoasă ţigancă pe care tocmai a cunoscut-o ; iar Meşterul Vîntură-Lume prezidează ceremonia şi banchetul cu melancolica demnitate care îl caracterizează.

Toată viaţa, Meşterul Vîntură-Lume şi pelerinul Javier au umblat împreună, păpuşărind pe drumurile lumii suavităţi şi giumbuşlucuri. Ori de cîte ori Meşterul Vîntură-Lume cade bolnav, atacat de viermi sau de molii, Javier îi îngrijeşte rănile cu o răbdare nesfîrşită, iar apoi îi veghează somnul.

Înaintea fiecărei reprezentaţii, în faţa mulţimii de copilandri care aşteaptă cu sufletul la gură începerea spectacolului, amîndoi tremură ca prima oară.

Scanned with OKEN Scanner

1982 / Stockholm

Romancierul Gabriel García Márquez primește Premiul Nobel și vorbește despre pămînturile noastre condamnate la un veac de singurătate

...Îndrăznesc să cred că realitatea aceasta ieșită din comun și nu numai expresia ei literară a meritat anul acesta atenția Academiei Suedeze de Litere. Este o realitate care nu există doar pe hîrtie, ci trăiește alături de noi și ne determină fiecare clipă a nenumăratelor noastre morți cotidiene, alimentînd un izvor nesecat de creație, plin de nefericire și de frumusețe, din care columbianul acesta rătăcitor și nostalgic nu este decît o cifră ajutată de soartă. Poeți și cerșetori, muzicanți și profeți, luptători și nemernici, toți fiii acestei realități fără pereche a trebuit să-i cerem foarte puțin imaginației, pentru că cea mai mare provocare a fost pentru noi insuficiența resurselor convenționale pentru a ne face credibilă viața. Acesta este, prieteni, miezul singurătății noastre.

...Interpretarea realității noastre cu scheme străine ne face doar să fim încă și mai neînțeleși, tot mai puțin liberi, mereu mai solitari... Nu : violența și durerea nemăsurată a istoriei noastre sînt rezultatul nedreptăților seculare și al amărăciunilor fără sfîrșit, și nu o fabulație urzită la trei mii de leghe de casele noastre. Și totuși mulți conducători și gînditori politici europeni au crezut asta, cu infantilismul bunicilor care au uitat nebuniile rodnice ale tinereții, de parcă n-ar fi cu putință un alt destin decît acela de a trăi la cheremul celor doi mari stăpîni ai lumii. Aceasta este, prieteni, măsura singurătății noastre... (189)

1983 / Saint George's

Recucerirea insulei Granada

Minuscula Granadă, o pată verde abia vizibilă în imensitatea Mării Caraibelor, suferă o spectaculoasă invazie a pușcașilor marini. Președintele Ronald Reagan îi trimite acolo ca să ucidă socialismul. Pușcașii marini omoară un mort. Cîțiva militari de-ai casei, însetați de putere, au avut grijă să asasineze socialismul, în numele socialismului, cu cîteva zile în urmă.

În urma pușcașilor marini debarcă secretarul de stat nord-american, George Schultz. În cadrul unei conferințe de presă, Schultz declară :

— *De la prima vedere mi-am dat seama că insula aceasta ar putea constitui o minunată afacere imobiliară.*

1983 / La Bermuda

Marianela

În fiecare dimineață, în zori, se așezau la coadă. Erau rude, prieteni sau ființe dragi ale dispăruților din El Salvador. Voiau vești sau veneau să le dea. Nu aveau alt loc unde să întrebe sau să ofere mărturie. Ușa Co-

Scanned with OKEN Scanner

misiei Drepturilor Omului era mereu deschisă ; în plus, se putea intra în clădire şi prin gaura deschisă în perete de ultima bombă.

Pentru că numărul luptătorilor de gherilă creştea pe pămînturile salvadoriene, armata nu mai folosea închisorile. Comisia denunţa în faţa lumii : *Iulie : apar decapitaţi cincisprezece copii sub paisprezece ani, închişi sub acuzaţia de terorism. August : treisprezece mii cinci sute de asasinaţi şi dispăruţi de la începutul acestui an...*

Dintre cei care lucrau în cadrul Comisiei, Magdalena Enríquez, cea mai zîmbăreaţă, a fost prima care a căzut. Soldaţii au aruncat-o, hăcuită, pe malul mării. Apoi i-a venit rîndul lui Ramón Valladares, prăbuşit în colbul drumului, ciuruit de gloanţe. Mai rămînea Marianela García Villas :

— *Iarba rea nu piere* — spunea ea.

E lichidată în apropierea sătucului La Bermuda, pe pămînturile pîrjolite ale Cuscatlánului. Umbla pe acolo cu aparatul de fotografiat şi cu magnetofonul, strîngînd probe pentru a denunţa faptul că armata aruncă fosfor alb împotriva ţăranilor răsculaţi. *(259)*

1983 / Santiago de Chile

La zece ani de la recucerirea statului Chile

— *Aveţi dreptul să importaţi o cămilă* — spune ministrul economiei. De pe ecranul televizorului, ministrul îi îndemnă pe chilieni să facă uz de libertatea comerţului. În Chile, oricine îşi poate decora casa cu un crocodil african autentic, iar democraţia constă în a alege între un Chivas Regal şi un Johnnie Walker cu etichetă neagră.

Totul e importat. Din străinătate vin măturile, coliviile pentru canari, galoşii, apa pentru whisky ; pîinea *baguette* soseşte pe calea aerului de la Paris. Politica economică, importată din Statele Unite, îi obligă pe chilieni să se limiteze să scurme în măruntaiele munţilor, în căutare de cupru, şi atît : nici un ac cu gămălie nu poate fi fabricat aici, pentru că cele din Coreea de Sud sînt mai ieftine. Orice act de creaţie atentează împotriva legilor pieţei, care sînt legile destinului.

Din Statele Unite mai vin şi programele de televiziune, automobilele, mitralierele şi florile de plastic. În cartierele înalte ale oraşului Santiago te împiedici de calculatoare japoneze, videocasete nemţeşti, televizoare daneze, costume din Taiwan, parfumuri franţuzeşti, conserve de peşte spanioleşti, uleiuri italiene...

Cine nu consumă nu există. Poporul, folosit şi aruncat, nu există, cu toate că el plăteşte factura acestei sărbători pe veresie.

Muncitorii fără lucru scormonesc prin gunoaie. Peste tot atîrnă afişe : *Nu avem posturi libere. Nu mai insistaţi.*

Datoria externă şi rata sinuciderilor cresc de şase ori. *(169 şi 231)*

Scanned with OKEN Scanner

1983 / Într-un defileu, între Cabildo şi Petorca

Televiziunea

Alde Escárate n-aveau de nici unele, pînă cînd Armando a adus cutia asta pe spinarea măgarului.

Armando Escárate lipsise un an întreg de acasă. Muncise pe mare, gătind pentru pescari, muncise în satul La Ligua, ce se nimerea şi mîncînd resturi, trudind zi şi noapte pînă a adunat teancul de bani trebuitori şi a putut plăti.

Cînd Armando a coborît de pe măgar şi a deschis cutia, toată familia a rămas mută de uimire. Nimeni nu mai văzuse vreodată ceva asemănător prin ţinuturile acestea din cordiliera chiliană. Lumea venea de departe să contemple televizorul color marca Sony, cu ecranul de douăsprezece degete şi funcţionînd conectat la un acumulator de camion.

Alde Escárate n-aveau de nici unele. Acum continuă să doarmă claie peste grămadă, trăind ca vai de lume din brînza pe care reuşesc să o facă, din lîna pe care reuşesc să o toarcă şi de pe urma turmelor de capre pe care le pasc pentru stăpînul moşiei. Dar televizorul se înalţă ca un totem în mijlocul casei, coliba de chirpici cu acoperiş de trestie ; de pe ecran, Coca-Cola le oferă scînteieri de viaţă, iar Spirite, băşicuţe de tinereţe. Ţigaretele Marlboro le dau virilitate. Bomboanele Cadbury, comunicare umană. Cartea de credit Visa, bogăţie. Parfumurile Dior şi cămăşile Cardin, distincţie. Vermutul Cinzano, statut social ; Martini, dragoste fierbinte. Laptele artificial Nestlé le asigură vigoarea eternă, iar automobilul Renault, un nou stil de viaţă. *(230)*

1983 / Buenos Aires

Bunicile detective

În timp ce dictatura militară se dezintegrează în Argentina, bunicile din Plaza de Mayo umblă în căutarea nepoţilor pierduţi. Copiii aceştia, închişi o dată cu părinţii lor sau născuţi în lagărele de concentrare, au fost împărţiţi ca pradă de război ; şi nu sînt rare cazurile cînd noii părinţi sînt chiar asasinii părinţilor. Bunicile fac cercetări pornind de la te miri ce, o fotografie, cîteva date disparate, o dată de naştere, cineva care a văzut ceva şi astfel, înaintînd cu lovituri de înţelepciune şi de umbrelă, au recuperat pînă acum cîţiva copii.

Tamara Arze, care a dispărut pe cînd avea un an şi jumătate, n-a ajuns pe mîini militare. Trăieşte într-un sătuc suburban, în casa unor oameni de bine care au luat-o cu ei cînd au văzut-o părăsită prin partea locului. La cererea mamei, bunicile au început să o caute. N-aveau decît cîteva piste. La capătul unei lungi şi istovitoare cercetări, au găsit-o. În fiecare dimineaţă, Tamara vinde cherosen într-o teleguţă trasă de un cal, dar nu se plînge de soartă ; la început nici nu vrea să audă de adevărata ei mamă. Bunicile îi explică răbdătoare că ea e fiica Rosei, o muncitoare boliviană care n-a părăsit-o niciodată. Că într-o seară, mama ei a fost prinsă pe cînd ieşea de la fabrică, în Buenos Aires... *(317)*

Scanned with OKEN Scanner

1983 / Lima

Tamara zboară de două ori

Rosa a fost torturată, sub supravegherea unui medic care ordona cînd trebuia să se facă pauză, violată şi împuşcată cu gloanţe de fier încins. A petrecut opt ani în închisoare, fără să fie judecată şi fără să i se dea explicaţii, pînă cînd, anul trecut, a fost expulzată din Argentina. Acum, pe aeroportul din Lima, stă şi aşteaptă. Pe deasupra Anzilor, fiica ei Tamara vine în zbor.

Tamara călătoreşte însoţită de două dintre bunicile care au găsit-o. Înghite cu poftă tot ce i se serveşte în avion, fără să lase în farfurie o firimitură de pîine sau un firicel de zahăr.

În Lima, Rosa şi Tamara se descoperă. Se privesc în oglindă, una pe alta, şi sînt identice : aceiaşi ochi, aceeaşi gură, aceleaşi aluniţe în aceleaşi locuri.

Cînd se înnoptează, Rosa îşi îmbăiază fiica. O bagă în pat, dar simte un miros lăptos, dulceag ; şi o îmbăiază din nou. Şi din nou. Dar oricît o freacă, nu e chip să-i îndepărteze mirosul acela. E un miros ciudat... Şi deodată, Rosa îşi aminteşte. Aşa miros bebeluşii cînd termină de supt : Tamara are zece ani, dar în seara asta miroase a nou-născut. *(317)*

1983 / Buenos Aires

Şi dacă deşertul ar fi mare, iar pămîntul cer ?

Inspăimîntătoare sînt mamele şi bunicile din Plaza de Mayo ! Ce s-ar întîmpla dacă într-o zi li s-ar urî să se tot fîţîie prin faţa Casei Roz şi ar începe să semneze decrete în numele cîrmuirii ? Dar dacă cerşetorii de pe scările catedralei i-ar smulge arhiepiscopului tunica şi boneta şi ar începe să-şi lanseze omiliile de la amvon ? Sau dacă sărmanele paiaţe de la circ ar începe să dea ordine în cazărmi sau să ţină cursuri în universităţi ? Şi dacă ? Şi ce dacă ?

1983 / Podişul Pedimento

Teatrul mexican al visurilor

Ca în fiecare an, indienii zapotecas ajung pe podişul Pedimento.

Într-o parte se întinde marea, iar în cealaltă piscurile înalte şi prăpăstiile.

Aici se descătuşează visele. Un bărbat îngenuncheat se ridică şi intră în pădure : de braţ duce o logodnică nevăzută. Un altul se mişcă asemenea unei meduze languroase, plutind într-o barcă de aer. Cineva desenează în vînt, iar altcineva călăreşte maiestuos tîrînd un băţ între picioare. Pietricelele devin boabe de porumb, iar ghindele, ouă de găină. Bătrînii devin copii, iar copiii, uriaşi ; o frunză de copac devine oglinda care-i întoarce privitorului un chip plin de frumuseţe.

Dacă cineva nu ia în serios repetiţia aceasta generală a vieţii vraja se rupe. *(418)*

Scanned with OKEN Scanner

1983 / Rîul Tuma

Realizînd

În Nicaragua, gloanţele şuieră între demnitate şi dispreţ ; iar mulţi îşi pierd viaţa în război.

Acesta este unul dintre batalioanele care luptă împotriva invadatorilor. Voluntarii au venit pe valea rîului Tuma tocmai din cartierele sărace ale Managuei.

Ori de cîte ori încetează bubuiturile, Beto, *proful*, contagiază litere. Contagierea are loc atunci cînd vreun oştean îi cere să-i scrie o scrisoare. Beto se supune, dar avertizează :

— *Asta e ultima pe care ţi-o scriu. Îţi ofer ceva mai bun.*

Sebastián Fuertes, sudor din cartierul El Maldito, Blestematul, bărbat care are ceva ani, ceva experienţă în război şi cîteva neveste, e unul dintre cei care au căzut în capcană şi au fost condamnaţi la alfabetizare. De cîteva zile rupe peniţe şi sfîşie hîrtia în momentele de răgaz dintre atacuri, dar suportă cu străşnicie gluma ; dar vine ziua de Întîi Mai, iar colegii îl desemnează să rostească discursul.

Într-un grajd plin de baligă şi de mîrţoage are loc ceremonia. Sebastián se cocoaţă pe o ladă, scoate din buzunar un petic de hîrtie şi citeşte primele cuvinte născute din mîna lui. Citeşte depărtînd hîrtia, fiindcă nu-l ajută ochii, iar ochelari nu are :

— *Fraţi din batalionul 8221 !...*

1983 / Managua

Sfidînd

Nori negri de fum se ridică din gurile vulcanilor şi din ţevile puştilor. Ţăranii merg la război călare pe măgăruş, cu un papagal pe umăr. Cînd a imaginat pămîntul acesta cu vorbă molcomă, Dumnezeu era pictor naiv.

Statele Unite, care îi antrenează şi îl plătesc pe *contras*, îl condamnă să moară şi să ucidă. Din Honduras îl atacă somoziştii ; din Costa Rica, îl trădează Edén Pastora.

Iar acum vine Papa de la Roma. Papa îşi blestemă preoţii care iubesc Nicaragua mai mult decît cerul şi, într-un fel foarte urît, le ordonă să tacă celor care îi cer să se roage pentru sufletele patrioţilor ucişi. După ce se războieşte cu mulţimea catolică adunată în piaţă, îşi ia tălpăşiţa, furios, de pe pămîntul acesta ajuns pe mîinile diavolului.

1983 / Mérida

Poporul îl aşază pe Domnul în picioare,

iar poporul ştie că Domnul are nevoie de asta ca să rămînă pe lume.

În fiecare an, în Mérida şi în alte locuri din Venezuela se naşte pruncul Iisus. Cîntăreţii cîntă în sunet de mandoline, de viori şi de chitare, în

Scanned with OKEN Scanner

timp ce naşii îl scot pe prunc din iesle, îl înfăşoară într-un scutec, treabă delicată, treabă serioasă, şi îl duc la plimbare.

Naşii plimbă pruncul pe străzi. Îi urmează regii şi păstorii, iar mulţimea îi întîmpină cu flori şi cu sărutări. După ce e bine primit în lume, naşii îl duc pe prunc înapoi în iesle, unde îl aşteaptă Maria şi Iosif, şi îl aşază în picioare.

În numele comunităţii, naşii îl aşează pe Iisus în picioare pentru prima oară, iar Iisus rămîne aşa, în picioare, între părinţii lui. După ce se termină aşezarea în picioare, se intonează cele douăsprezece mătănii şi se oferă celor prezenţi pişcoturi din douăsprezece ouă, cum se făceau înainte vreme, şi must. *(463)*

1983 / Managua

Buletin de ştiri

Într-un cartier din Managua o femeie a născut o găină, după cum informează ziarul nicaraguan „La Prensa". Surse din anturajul ierarhiei ecleziastice confirmă faptul că acest extraordinar eveniment ar putea fi un semn al mîniei Domnului. Atitudinea mulţimii adunate în faţa Papei pare a fi fost picătura care a revărsat paharul răbdării divine, consideră sursele citate.

În 1981, în Nicaragua avuseseră loc alte două minuni cu ample urmări. Fecioara din Cuapa îşi făcuse în anul acela o apariţie spectaculoasă pe cîmpiile din Chontales. Desculţă şi încununată de stele, din mijlocul unei străluciri care i-a orbit pe martori, Fecioara i-a făcut unele declaraţii unui ţîrcovnic pe nume Bernardo. Maica Domnului şi-a exprimat sprijinul faţă de politica preşedintelui Reagan împotriva sandinismului ateu şi comunist.

Puţin după aceea, Fecioara Zămislirii a transpirat şi a plîns din belşug, timp de mai multe zile, într-o casă din Managua. Arhiepiscopul monsenior Obando s-a prezentat în faţa altarului şi i-a îndemnat pe credincioşi să se roage cerîndu-i iertare Preacuratei. Emanaţiile Fecioarei Zămislirii au luat sfîrşit atunci cînd poliţia a descoperit că proprietarii statuii de ipsos o cufundau în apă şi o vîrau noaptea în frigider, pentru ca apoi, expusă căldurii nemiloase din timpul zilei, să transpire şi să plîngă în faţa credincioşilor buluciţi să vadă minunea.

1984 / Vatican

Sfînta Inchiziţie

poartă acum discretul nume de Congregaţia pentru Doctrina Credinţei. Nu mai arde de viu nici un eretic, cu toate că tare ar mai face-o. Cele mai mari bătăi de cap i le dă America. În numele Sfîntului Părinte, inchizitorii îi convoacă la Vatican pe teologii latino-americani Leonardo Boff şi Gustavo Gutiérrez şi îi muştruluiesc fiindcă n-au arătat respectul cuvenit Bisericii Fricii.

Scanned with OKEN Scanner

Biserica Fricii, bogată întreprindere multinaţională, care propovăduieşte credinţa în durere şi în moarte, vrea să ţintuiască pe cruce orice fiu de dulgher care umblă pe coastele Americii răsculînd pescarii şi sfidînd imperiile.

1984 / Londra

Moş Crăciun nu crede în copii

Primii miniştri ai Statelor Unite, Japoniei, Germaniei Federale, Angliei, Franţei, Italiei şi Canadei, întruniţi la Lancaster House, felicită organismul care garantează libertatea banului. Cei şapte mari ai lumii capitaliste aplaudă în unanimitate *activitatea Fondului Monetar Internaţional în ţările în curs de dezvoltare*. Felicitarea nu-i menţionează pe călăii, torţionarii, inchizitorii, gardienii şi informatorii care sînt, în aceste *ţări în curs de dezvoltare*, funcţionari ai Fondului Monetar.

Simfonie circulară pentru ţările sărace, în şase părţi succesive

Pentru ca braţele de muncă să fie tot mai supuse şi mai ieftine, ţările sărace au nevoie de legiuni de călăi, de torţionari, de inchizitori, de gardieni şi de informatori.

Ca să hrănească şi să înarmeze legiunile acestea, ţările sărace au nevoie de împrumuturi acordate de ţările bogate.

Ca să plătească dobînzile acestor împrumuturi, ţările sărace au nevoie de noi împrumuturi.

Ca să plătească dobînzile împrumuturilor adăugate la alte împrumuturi, ţările sărace trebuie să-şi mărească exporturile.

Ca să-şi mărească exporturile de produse blestemate, condamnate la o continuă scădere a preţurilor, ţările sărace trebuie să micşoreze costurile de producţie.

Pentru a micşora costurile de producţie, ţările sărace au nevoie de braţe de muncă mai supuse şi mai ieftine.

Pentru ca braţele de muncă să fie tot mai supuse şi tot mai ieftine, ţările sărace au nevoie de legiuni de călăi, torţionari, inchizitori...

1984 / Washington

„1984“

Departamentul de Stat al Statelor Unite hotărăşte să suprime cuvîntul *asasinat* din rapoartele sale cu privire la încălcarea drepturilor omului în America Latină şi în alte regiuni. În loc de *asasinat*, se va spune : *ilegală sau arbitrară privare de viaţă*.

Scanned with OKEN Scanner

De multă vreme CIA evită cuvîntul *a asasina* în manualele ei de terorism practic. Cînd CIA ucide sau ordonă uciderea unui dușman, nu-l asisinează : *îl neutralizează*.

Departamentul de Stat numește *forțe de pace* forțele de război pe care Statele Unite obișnuiesc să le debarce la sud de granițele lor și îi numește *luptători pentru libertate* pe cei care luptă pentru reinstaurarea afacerilor nord-americane în Nicaragua. *(94)*

1984 / Washington

Toți sîntem ostatici

Nicaragua și alte țări insolente continuă să nu aibă habar de ordinul care poruncește ca istoria să rămînă pe loc, sub pedeapsa exploziei totale a lumii :

— *Nu vom tolera...* — avertizează președintele Reagan.

Pe deasupra norilor stau la pîndă bombardierele nucleare. Mai sus, sateliții militari. Sub pămînt și în străfundul oceanelor, rachetele. Lumea continuă să se învîrtească doar pentru că marile puteri îi dau voie să o facă. O bombă cu plutoniu de mărimea unei portocale ar fi de ajuns ca să arunce în aer planeta întreagă, iar o emisie puternică de radiații nucleare ar transforma-o într-un deșert locuit de libărci.

Președintele Reagan spune că sfîntul Luca (Evanghelia, 14, 31) sfătuiește să se sporească cheltuielile militare pentru a înfrunta hoardele comuniste. Se militarizează economia ; armele trag cu bani pentru a cumpăra arme care trag cu bani ; se fabrică arme, hamburgheri și spaimă. Nici o afacere nu e mai bună decît vînzarea spaimei. Președintele anunță, radios, militarizarea stelelor. *(430)*

1984 / São Paulo

La douăzeci de ani de la recucerirea Braziliei

Ultimul președinte al dictaturii militare, generalul Figueiredo, lasă guvernul pe mîna civililor.

Cînd a fost întrebat ce-ar face el dacă ar fi unul dintre muncitorii care cîștigă salariul minim, generalul Figueiredo a răspuns :

— *Mi-aș trage un glonte în cap.*

Brazilia suferă de prosperitate famelică. Printre țările care exportă alimente ocupă locul al patrulea în lume. Printre țările care suferă de foame ocupă locul șase în lume. Acum, în afară de cafea, Brazilia mai exportă arme și automobile și produce mai mult oțel decît Franța ; dar brazilienii sînt mai scunzi și mai ușori decît cu douăzeci de ani în urmă.

Milioane de copii fără acoperiș bîntuie pe străzile orașului São Paulo și ale celorlalte orașe, vînînd ceva de mîncare. Clădirile se prefac în fortărețe, portarii se prefac în paznici înarmați. Orice cetățean e sau asaltant sau asaltat. *(371)*

Scanned with OKEN Scanner

1984 / Ciudad de Guatemala

La treizeci de ani de la recucerirea Guatemalei,

Banca Armatei e cea mai importantă din țară, după Bank of America. Generalii fac cu schimbul la putere, răsturnîndu-se unii pe alții, din dictatură în dictatură ; toți aplică însă aceeași politică de decimare a indienilor, vinovați că trăiesc pe pămînturi bogate în petrol, nichel sau altceva.

Acestea nu mai sînt vremurile companiei United Fruit, ci ale companiilor Getty Oil, Texaco sau International Nickel. Generalii anihilează multe comunități indiene și expulzează și mai multe. Indienii înfometați, jefuiți de bruma care le mai rămăsese, bîntuie prin munți. Vin din groază, dar nu se îndreaptă spre groază. Merg încetișor, mînați de credința străveche că odată și odată lăcomia și trufia își vor primi pedeapsa. Așa spun poveștile pe care bătrînii de porumb le deapănă copiilor de porumb după lăsarea serii. *(367 și 450)*

1984 / Rio de Janeiro

Nenorocul memoriei colective în America Latină

Contabilul public João David dos Santos a sărit în sus de bucurie cînd și-a primit în sfîrșit salariul pe lunile din urmă. În produse, dar pînă la urmă tot și l-a căpătat. În lipsa banilor, un centru de cercetări în științele sociale i-a plătit cu o bibliotecă întreagă, nouă mii de volume și peste cinci mii de ziare și broșuri. Biblioteca era dedicată istoriei contemporane a Braziliei. Conținea material foarte valoros despre ligile țărănești din nod-est, despre guvernele lui Getúlio Vargas și multe alte subiecte.

Contabilul dos Santos a scos biblioteca la vînzare. A oferit-o organismelor culturale, institutelor de istorie, diferitelor ministere. Nimeni nu avea fonduri. A luat la rînd universitățile oficiale și particulare. Degeaba. La o universitate a lăsat biblioteca cu împrumut, pentru cîteva luni, pînă cînd i s-a cerut să plătească chirie. Apoi a încercat cu particularii. Nimeni nu s-a arătat interesat : istoria națională e o taină, o minciună ori un plictis.

Nenorocosul contabil dos Santos simte o mare ușurare atunci cînd, în sfîrșit, reușește să-și vîndă biblioteca Fabricii de Hîrtie Tijuca, care transformă toate aceste cărți, ziare și broșuri în hîrtie higienică de toate culorile. *(371)*

1984 / Ciudad de México

Împotriva uitării,

singura moarte care omoară cu adevărat, a scris Carlos Quijano tot ce-a scris. Bătrîn morocănos și pus pe harță, se născuse în Montevideo o dată cu veacul, iar acum moare în exil în timp ce în Uruguay se prăbușește

Scanned with OKEN Scanner

dictatura militară. Moare în plină activitate, pregătind o nouă ediţie mexicană a ziarului său „Marcha".

Pe Quijano îl bucurau contradicţiile. Ceea ce pentru alţii era o erezie, pentru el era un semn de viaţă. A denunţat imperialismul, înjositor al naţiunilor şi al mulţimilor, şi a vestit că America Latină e chemată să creeze un socialism demn de speranţa profeţilor ei. *(356)*

1984 / Ciudad de México

Reînvierea celor vii

Poporul mexican are obiceiul de a mînca moartea, schelete de zahăr sau de ciocolată şiroind de caramel colorat ; în plus, o cîntă, o dansează, o bea şi o adoarme. Ca să-şi bată joc de putere şi de bani, poporul îmbracă adesea moartea cu monoclu şi redingotă, cu epoleţi şi cu medalii, dar o preferă mai ales goală, dezbrăcată de orice haină, ademenitoare, uşor ameţită, şi luînd-o de braţ trage cu ea un chef de pomină.

Ziua celor Vii ar trebui să se numească această Zi a Morţilor, cu toate că dacă stai să te gîndeşti bine tot aia e, fiindcă cine vine pleacă şi cine pleacă vine, iar la urma urmei începutul a ceea ce începe e întotdeauna la sfîrşitul a ceea ce se termină.

— *Bunicul meu e aşa de mic fiindcă s-a născut în urma mea* — spune un copil, care ştie ce spune.

1984 / Estelí

Crezînd

Se ocupă cu venirea pe lume. Meseria lor e naşterea. Cu mîini pricepute îndreaptă copilul, cînd nu stă cum trebuie, şi îi insuflă mamei putere şi încredere.

Astăzi, în munţii Estelí din Nicaragua, moaşele din satele ţinutului se veselesc. S-au adunat să sărbătorească ceva de care merită într-adevăr să te bucuri : de un an de zile, în ţinuturile acestea nici un nou-născut n-a mai murit de tetanos. Moaşele nu mai taie buricul cu machetele, nici nu-l mai ard cu seu, nici nu-l mai leagă fără să-l dezinfecteze ; iar gravidele primesc vaccinuri care vaccinează copilul pe care ele îl poartă în pîntece. Pe aici nimeni nu mai crede că vaccinurile sînt poţiuni vrăjitoreşti inventate de ruşi ca să facă din creştini comunişti ; şi nimeni, sau aproape nimeni nu mai crede că nou-născuţii mor fiindcă i-a privit un bărbat beat sau o femeie la menstruaţie.

Ţinuturile acestea, zonă de război, suferă de hăituiala continuă a invadatorilor :

— *Aici sîntem în gura şarpelui.*

Multe mame merg la luptă. Mamele care rămîn alăptează şi pentru ele.

1984 / Havana

Miguel la şaptezeci şi nouă de ani

De-a lungul veacului, bărbatul acesta a trecut prin chinuri negre şi de multe ori a murit de glonte sau de leşin. Acum, din exil, continuă să însoţească, plin de hotărîre, războiul alor săi.

Zorii îl găsesc mereu în picioare, bărbierit şi conspirînd. Ar putea foarte bine să scotocească şi să tot scotocească prin cotloanele memoriei, dar el nu poate rămîne surd cînd aude chemarea unor glasuri din vremuri şi de pe drumuri încă nestrăbătute.

Şi astfel, la şaptezeci şi nouă de ani, în fiecare zi are loc o nouă naştere a lui Miguel Mármol, meşter albit în meseria naşterii neîncetate.

1984 / Paris

Ecouri în căutarea vocii

În timp ce scria cuvinte care iubeau oamenii, Julio Cortázar călătorea, îndărăt, prin tunelul timpului. Mergea de la sfîrşit către început : de la descurajare spre entuziasm, de la indiferenţă spre pasiune, de la singurătate spre solidaritate. La cei aproape şaptezeci de ani ai lui era un copil de toate vîrstele.

Pasăre zburînd spre ou : Cortázar îşi depăna îndărăt firul vieţii, an de an, zi de zi, îndreptîndu-se spre îmbrăţişarea îndrăgostiţilor care fac dragostea care îi face. Iar acum moare, intră în pămînt, de parcă ar intra într-o femeie, întorcîndu-se în locul de unde a plecat.

1984 / Capul Sfînta Elena

Îmbrăţişarea eternă

Au fost descoperiţi cu puţin timp în urmă, pe pămînturile uscate care fuseseră odată plaja Zumpa din Ecuador. Sînt aici, luminaţi de soarele puternic, expuşi privirilor cui vrea să-i vadă : un bărbat şi o femeie zac îmbrăţişaţi, dormindu-şi de o eternitate dragostea.

Pe cînd făcea săpături în cimitirul indienilor, o arheologă a descoperit perechea aceasta de schelete ale iubirii. Au trecut opt mii de ani de cînd îndrăgostiţii din Zumpa au comis ireverenţa de a muri fără să se desprindă unul de celălalt, şi oricine îi priveşte poate constata că moartea nu-i îngrijorează defel.

E uimitoare strălucitoarea lor frumuseţe, fiind vorba de nişte oase urîte în mijlocul unui deşert urît, numai uscăciune şi culori cenuşii ; dar încă şi mai uimitoare le e modestia. Îndrăgostiţii aceştia, dormind înlănţuiţi, par să nu-şi fi dat seama că sînt mai tainici şi mai măreţi decît piramidele din Teotihuacán, decît sanctuarul din Machu Picchu sau decît cascadele rîului Iguazú.

Scanned with OKEN Scanner

1984 / Aşezarea Violeta Parra

Numele furat

Dictatura generalului Pinochet a schimbat numele a douăzeci de aşezări sărmane, doar tinichele şi carton, din împrejurimile oraşului Santiago de Chile. Rebotezată, aşezarea Violeta Parra a primit numele unui militar-erou. Dar locuitorii refuză să poarte numele acesta neales de ei : sau îşi spun Violeta Parra, sau în nici un fel.

Cu cîtăva vreme în urmă, în timpul unei adunări, hotărîseră în unanimitate să poarte numele acelei ţărănci cîntăreţe cu vocea puţin obosită, care în muzica ei angajată a ştiut să cinstească tainele ţării numite Chile.

Violeta era extraordinară şi picantă, prietenă a chitarei, a taifasului şi a dragostei şi ca să danseze şi să se maimuţărească uita mîncarea pe foc. *Viaţă, îţi mulţumesc, căci mi-ai dat atîtea,* a cîntat în ultimul ei cîntec ; şi un acces de dragoste a aruncat-o în moarte. *(334 şi 440)*

1984 / Tepic

Numele găsit

În munţii mexicani Nayarit trăia o comunitate fără nume. De veacuri întregi, comunitatea aceasta de indieni huicholes umbla în căutarea unui nume. L-a găsit Carlos González, din întîmplare.

Indianul acesta huichol venise în oraşul Tepic să cumpere seminţe şi să-şi viziteze rudele. Trecînd pe lîngă un morman de gunoaie, a ridicat, dintre lucrurile acelea aruncate, o carte. De cîţiva ani de zile, Carlos învăţase să citească în limba din Castilia, şi, de bine de rău, se descurca. Aşezat la umbra unei streşini, a început să descifreze paginile. Cartea vorbea despre o ţară cu un nume ciudat, pe care Carlos nu ştia unde să şi-o imagineze, dar care trebuie să fi fost foarte departe de Mexic, şi povestea lucruri întîmplate cu cîţiva ani în urmă.

Pe drumul de întoarcere, urcînd la munte, Carlos a continuat să citească. Nu mai putea lăsa din mînă povestea aceea plină de grozăvii şi de curaj. Personajul principal al cărţii era un bărbat care ştiuse să se ţină de cuvînt. Cînd a ajuns în satul lui, Carlos a anunţat plin de bucurie :

— *Avem, în sfîrşit, un nume !*

Şi a citit cartea, cu voce tare, pentru toată lumea. Lectura împleticită i-a luat aproape o săptămînă. Apoi, cele o sută cincizeci de familii au votat. Toate au fost de acord. Cu dansuri şi cîntece s-a pecetluit botezul.

Acum au un nume. Comunitatea aceasta poartă numele unui bărbat demn, care n-a stat în cumpănă în ceasul cînd a trebuit să aleagă între moarte şi trădare.

— *Merg la Salvador Allende,* spun, acum, călătorii. *(466)*

Scanned with OKEN Scanner

1984 / Bluefields

Zburînd

Rădăcini adînci, trunchi înalt, ramuri încărcate de flori : înfipt în centrul pămîntului se înalţă un copac fără spini, un copac din aceia care ştiu să se dăruiască păsărilor. În jurul copacului se rotesc perechile de dansatori, strîns lipite, unduindu-se în ritmul unei muzici care trezeşte pietrele şi topeşte gheaţa. În timpul dansului, perechile învelesc şi dezvelesc copacul cu benzi lungi de toate culorile. Pe greu încercatele coaste ale Nicaraguei, supuse unei invazii continue, unor bombardamente şi schimburi de focuri continue, se sărbătoreşte ca întotdeauna Palo de Mayo *.

Copacul vieţii ştie că, orice s-ar întîmpla, muzica fierbinte care se roteşte în jurul lui nu va înceta niciodată. Oricît ar fi de nemiloasă moartea, oricît de mult sînge ar curge, bărbaţii şi femeile vor fi dansaţi de muzică atîta vreme cît vor fi respiraţi de aer şi araţi şi iubiţi de pămînt.

1986 / Montevideo

O scrisoare

Lui Arnaldo Orfila Reynal,
Siglo XXI Editores

Dragul meu Arnaldo,

Îţi trimit ultimul volum al „Memoriei focului". După cum vei vedea, se termină în 1984. De ce nu mai înainte sau mai tîrziu, nici eu nu ştiu. Poate pentru că acesta a fost ultimul an al exilului meu, sfîrşitul unui ciclu, sfîrşitul unui veac ; sau poate pentru că aşa a vrut cartea însăşi. În orice caz, cartea şi eu ştim că ultima pagină e totdeauna prima.

Iartă-mă dacă mi-a ieşit prea lungă. Condeiul s-a bucurat scriind-o ; iar acum, mă simt mai mîndru ca niciodată că m-am născut în America, în gunoiul acesta, în minunăţia aceasta, în secolul vîntului.

N-am să-ţi spun mai mult, pentru că ar însemna să pălăvrăgesc despre lucruri sfinte.

Te îmbrăţişez,

Eduardo

* Obicei popular care constă în împodobirea unui copac stilizat în jurul căruia în ultima zi a lui aprilie băieţii dansează în cinstea fetelor.

Scanned with OKEN Scanner

Sursele

1. Acebey, David, *Aquí también Domitila*, La Paz, f.e., 1984.
2. Adams, Willi Paul, *Los Estados Unidos de América*, Madrid, Siglo XXI, 1979.
3. Aguiar, Cláudio, *Caldeirão*, Rio de Janeiro, José Olympio, 1982.
4. Aguilar Camín, Héctor, *Saldos de la revolución. Cultura y política de México, 1910/1980*, México, Nueva Imagen, 1982.
5. Aguiló, Federico, *Significado socio-antropológico de las coplas al Cristo de Santa Vera Cruz*, text prezentat la cea de-a II-a Întîlnire de Studii Boliviene (mimeo), Cochabamba, 1984.
6. Agudelo, William, *El asalto a San Carlos. Testimonio de Solentiname*, Managua, Asociación para el Desarrollo de Solentiname, 1982.
7. Alape, Arturo, *El bogotazo, Memorias del olvido*, Bogotá, Pluma, 1983.
8. — *La paz, la violencia : testigos de excepción*, Bogotá, Planeta, 1985.
9. Alegría, Claribel, şi D.J. Flakoll, *Cenizas de Izalco*, Barcelona, Seix Barral, 1966.
10. — *Nicaragua : la revolución sandinista. Una crónica política, 1855/1979*, México, Era, 1982.
11. Alemán Ocampo, Carlos, *Y también enséñeles a leer*, mărturii, Managua, Nueva Nicaragua, 1984.
12. Alfaro, Eloy, *Narraciones históricas*, cuvînt înainte de Malcolm D. Deas, Quito, Editora Nacional, 1983.
13. Alfaro, Hugo, *Navegar es necesario*, Montevideo, Banda Oriental, 1985.
14. Alí, Muhammad, *The greatest : my own story*, New York, Random, 1975.
15. Allen, Frederick Lewis, *Apenas ayer. Historia informal de la década del 20*, Buenos Aires, EUDEBA, 1964.
16. Almaraz Paz, Sergio, *Réquiem para una república*, La Paz, Universidad, 1969.
17. — *El poder y la caída*, La Paz/Cochabamba, Amigos del Libro, 1969.
18. Almeida Bosque, Juan, *Contra el agua y el viento*, Havana, Casa de las Américas, 1985.
19. Amado, Jorge, *Los viejos marineros*, Barcelona, Seix Barral, 1983.
20. Amorim, Enrique, *El Quiroga que yo conocí*, Montevideo, Arca, 1983.
21. Anderson, Thomas, *El Salvador. Los sucesos políticos de 1932*, San José de Costa Rica, EDUCA, 1982.
22. Andrade, Joaquim Pedro de, *Garrincha, alegria do povo*, film produs de Barreto, Noguieira şi Richers, Rio de Janeiro, 1963.
23. Andrade, Mário de, *Macunaíma, o herói sem nenhum caráter*, Belo Horizonte/Brasilia, Itatiaia, 1984.

Scanned with OKEN Scanner

24. Andrade, Roberto, *Vida y muerte de Eloy Alfaro*, Quito, El Conejo, 1985.
25. Andreu, Jean, *Borges, escritor comprometido*, în revista „Texto crítico", nr. 13, Veracruz, aprilie/iunie 1979.
26. Antezana, Luis E., *Proceso y sentencia de la reforma agraria en Bolivia*, La Paz, Puerta del Sol, 1979.
27. Arenales, Angélica, *Siqueiros*, México, Bellas Artes, 1947.
28. Arévalo Martínez, Rafael, *Ecce Pericles. La tiranía de Manuel Estrada Cabreras en Guatemala*, San José de Costa Rica, EDUCA, 1983.
29. Arguedas, Alcides, *Pueblo enfermo*, La Paz, Juventud, 1985.
30. Arguedas, José María, *El zorro de arriba y el zorro de abajo*, Buenos Aires, Losada, 1971.
31. — *Formación de una cultura nacional indoamericana*, México, Siglo XXI, 1975.
32. Aricó, José (selecţie şi cuvînt înainte), *Mariátegui y los orígenes del marxismo latinoamericano*, México, Pasado y Presente, 1980.
33. Azuela, Mariano, *Cei din vale*, Bucureşti, Editura pentru literatură universală, 1969.
34. Baptista Gumucio, Mariano, *Historia contemporánea de Bolivia, 1930/1978*, La Paz, Gisbert, 1978.
35. Barrán, José P., şi Benjamín Nahum, *Batlle, los estancieros y el Imperio Británico. Las primeras reformas, 1911/1913*, Montevideo, Banda Oriental, 1983.
36. Barreto, Lima, *Os bruzundangas*, São Paulo, Ática, 1985.
37. Barrett, Rafael, *El dolor paraguayo*, cuvînt înainte de Augusto Roa Bastos, Caracas, Ayacucho, 1978.
38. Bayer, Osvaldo, *Los vengadores de la Patagonia trágica*, Buenos Aires, Galerna, 1972/1974, si Wuppertal, Hammer, 1977.
39. Beals, Carleton, *Banana Gold*, Managua, Nueva Nicaragua, 1983.
40. — *Porfirio Díaz*, México, Domés, 1982.
41. Belfrage, Cedric, *The American Inquisition, 1945/1960*, Indianopolis, Bobbs-Merrill, 1973.
42. Bell, John Patrick, *Guerra civil en Costa Rica. Los sucesos políticos de 1948*, San José de Costa Rica, EDUCA, 1981.
43. Beloch, Israel, şi Alzira Alves de Abreu, *Dicionario histórico-biográfico brasileiro, 1930—1983*, Rio de Janeiro, Fundação Getúlio Vargas, 1984.
44. Benítez, Fernando, *Lázaro Cárdenas y la revolución mexicana. El porfirismo*, México, FCE, 1977.
45. — *Lázaro Cárdenas y la revolución mexicana. El cardenismo*, México, FCE, 1980.
46. — *Los indios de México*, vol. III, México, Era, 1979.
47. — *La ciudad de México, 1325/1982*, Barcelona/México, Salvat, 1981/1982.
48. — (cu alţi autori), *Juan Rulfo, homenaje nacional*, México, Bellas Artes/SEP, 1980.
49. Benvenuto, Ofelia Machado de, *Delmira Agustini*, Montevideo, Ministerio de Instrucción Pública, 1944.
50. Bernays, Edward, *Biography of an idea*, New York, Simon and Schuster, 1965.
51. Berry, Mary Frances, şi John W. Blassingame, *Long memory. The black experience in America*, New York/Oxford, Oxford University, 1982.
52. Bezerra, João, *Como dei cabo de Lampeão*, Recife, Massangana, 1983.
53. Bingham, Hiram, *Machu Picchu, la ciudad perdida de los incas*, Madrid, Rodas, 1972.
54. Bliss, Michael, *The discovery of insulin*, Toronto, McClelland and Stewart, 1982.
55. Bodard, Lucien, *Masacrarea indienilor*, Bucureşti, Editura politică, 1976.
56. Bolaños, Pío, *Génesis de la intervención norteamericana en Nicaragua*, Managua, Nueva Nicaragua, 1984.
57. Bonfil Batalla, Guillermo, *El universo del amate*, México, Museo de Culturas Populares, 1982.
58. Borge, Tomás, *Carlos, el amanecer ya no es una tentación*, Havana, Casa de las Américas, 1980.
59. Borges, Jorge Luis, *Obras completas, 1923/1972*, Buenos Aires, Emecé, 1974.
60. Bosch, Juan, *Trujillo : causas de una tiranía sin ejemplo*, Caracas, Las Novedades, 1959.

Scanned with OKEN Scanner

61. — *Crisis de la democracia de América en la República Dominicana*, revista „Panoramas", nr. 14, supliment, México, 1964.
62. — *La revolución de abril*, Santo Domingo, Alfa y Omega, 1981.
63. — *Clases sociales en la República Dominicana*, Santo Domingo, PLD, 1982.
64. Bravo-Elizondo, Pedro, *La gran huelga del salitre en 1907*, în revista „Araucaria", nr. 33, Madrid, primul trimestru 1986.
65. Branford, Sue, şi Oriel Glock, *The last frontier. Fighting over land in the Amazon*, Londra, Zed, 1985.
66. Brecht, Bertolt, *Diario de trabajo*, Buenos Aires, Nueva Visión, 1977.
67. Buarque de Holanda, Sérgio, *Visão do paraíso*, São Paulo, Universidad, 1969.
68. Buitrago, Alejandra, *Conversando con los gamines* (inedit).
69. Bullrich, Francisco, în *América Latina en su arquitectura*, diferiti autori, México, Siglo XXI, 1983.
70. Buñuel, Luis, *Mi último suspiro (memorias)*, Barcelona, Plaza y Janés, 1982.
71. — *Los olvidados*, México, Era, 1980.
72. Burgos, Elisabeth, *Me llamo Rigoberta Menchú y así me nació la conciencia*, Barcelona, Argos-Vergara, 1983.
73. Cabezas, Omar, *La montaña es algo más que una inmensa estepa verde*, Managua, Nueva Nicaragua, 1982.
74. Cabral, Sergio, *As escolas de samba : o quê, quem, como, quando e porquê*, Río de Janeiro, Fontana, 1974.
75. — *Pixinghuinha. Vida e obra*, Río de Janeiro, Lidador, 1980.
76. Caputo, Alfredo, *Educación moral y cívica*, Montevideo, Casa del Estudiante, 1978, şi alte manuale de Dora Noblía şi Graciela Márquez, Sofía Corchs şi Alex Pereyra Formoso.
77. Cardenal, Ernesto, *Antología*, Managua, Nueva Nicaragua, 1984.
78. Cárdenas, Lázaro, *Ideario político*, México, Era, 1976.
79. Cardona Pena, Alfredo, *El monstruo en el laberinto. Conversaciones con Diego Rivera*, México, Diana, 1980.
80. Cardoza y Aragón, Luis, *La nube y el reloj. Pintura mexicana contemporánea*, México, UNAM, 1940.
81. — *La revolución guatemalteca*, México, Cuadernos Americanos, 1955.
82. — *Diego Rivera. Los frescos en la Secretaría de Educación Pública*, México, SEP, 1980.
83. — *Orozco*, México, FCE, 1983.
84. Carías, Marco Virgilio, împreună cu Daniel Slutzky, *La guerra inútil.. Análisis socio-económico del conflicto entre Honduras y El Salvador*, San José de Costa Rica, EDUCA, 1971.
85. Carpentier, Alejo, *Tientos y diferencias*, Montevideo, Arca, 1967.
86. — *Muzică şi ritmuri cubaneze*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1984.
87. Carr, Raymond, *Puerto Rico : a colonial experiment*, New York, Vintage, 1984.
88. Casaus, Víctor, *Girón en la memoria*, Havana, Casa de las Américas, 1970.
89. Cassá, Roberto, *Capitalismo y dictadura*, Santo Domingo, Universidad, 1982.
90. Castro Fidel, *La revolución cubana, 1953/1962*, México, Era, 1972.
91. — *Hoy somos un pueblo entero*, México, Siglo XXI, 1973.
92. Castro, Josué de, *Geografia foamei*, Bucureşti, Editura politică, 1965.
93. Cepeda Samudio, Álvaro, *La casa grande*, Buenos Aires, Jorge Álvarez, 1967.
94. Central Intelligence Agency, *Manuales de sabotaje y guerra psicológica para derrocar al gobierno sandinista*, cuvînt înainte de Philip Agee, Madrid, Fundamentos, 1985.
95. Cervantes Angulo, José, *La noche de las luciérnagas*, Bogotá, Plaza y Janés, 1980.
96. Céspedes, Augusto, *Sangre de mestizos. Relatos de la guerra del Chaco*, La Paz, Juventud, 1983.
97. — *El presidente colgado*, La Paz, Juventud, 1985.
98. *Cien años de lucha*, diferiţi autori, ediţie specială a revistei „Cuba", Havana, octombrie 1968.
99. Clark, Ronald William, *Edison : the man who made the future*, New York, Putnam, 1977.
100. Clase, Pablo, *Rubi. La vida de Porfirio Rubirosa*, Santo Domingo, Cosmos, 1979.
101. Crassweller, Robert D., *Trujillo. La trágica aventura del poder personal*, Barcelona, Bruguera, 1968.

Scanned with OKEN Scanner

214. Guiles, Fred Lawrence, *Norma Jean*, New York, McGraw-Hill, 1969.

215. Guillén, Nicolás, *Un olivo en la colina*, în ziarul „Hoy", Havana, 24 aprilie 1960.

216. Guzmán, Martín Luis, *El águila y la serpiente*, México, Cía. General de Ediciones, 1977.

217. Guzmán Campos, Germán, împreună cu Orlando Fals Borda şi Eduardo Umaña Luna, *La violencia en Colombia*, Bogotá, Valencia, 1980.

218. Hardwick, Richard, *Charles Richard Drew : Pioneer in blood research*, New York, Scribner's, 1967.

219. Hellman, Lillian, *Tiempo de canallas*, México, FCE, 1980.

220. Hemingway, Ernest, *Enviado especial*, Barcelona, Planeta, 1968.

221. Henault, Mirta, *Alicia Moreau de Justo*, Buenos Aires, Centro Editor, 1983.

222. Heras León, Eduardo, interviu cu Miguel Mármol (inedit).

223. Hermann, Hamlet, *Francis Caamaño*, Santo Domingo, Alfa y Omega, 1983.

224. Herrera, Hayden, *Frida. A biography of Frida Kahlo*, New York, Harper and Row, 1983.

225. Hevia Cosculluela, Manuel, *Pasaporte 11.333. Ocho años con la CIA*, Havana, Ciencias Sociales, 1978.

226. Hidrovo Velasquez, Horacio, *Un hombre y un río*, Portoviejo, Gregorio, 1982.

227. Hobsbawn, Eric J., *Rebeldes primitivos*, Barcelona, Ariel, 1974.

228. Hoffmann, Banesh, *Einstein*, Barcelona, Salvat, 1984.

229. Huezo, Francisco, *Ultimos días de Rubén Darío*, Managua, Renacimiento, 1925.

230. Huneeus, Pablo, *La cultura huachaca o el aporte de la televisión*, Santiago de Chile, Nueva Generación, 1981.

231. — *Lo comido y lo bailado...*, Santiago de Chile, Nueva Generación, 1984.

232. Hurt, Henry, *Reasonable doubt. An investigation into the assassination of John F. Kennedy*, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1986.

233. Huxley, Francis, *The invisibles*, Londra, Hart-Davis, 1966.

234. Ianni, Octavio, *El Estado capitalista en la época de Cárdenas*, México, Era, 1985.

235. Rapoarte despre încălcarea drepturilor omului în Uruguay, întocmite de Amnesty International, Comisia Drepturilor Omului şi Comitetul Drepturilor Omului al Naţiunilor Unite şi Comisia Interamericană a Drepturilor Omului a OSA.

236. Instituto de Estudios del Sandinismo, *Ni vamos a poder caminar de tantas flores*, mărturii ale soldaţilor lui Sandino (inedit).

237. — *El sandinismo. Documentos básicos*, Managua, Nueva Nicaragua, 1983.

238. — *La insurrección popular sandinista en Masaya*, Managua, Nueva Nicaragua, 1982.

239. — *¡ Y se armó la runga !...*, mărturii, Managua, Nueva Nicaragua, 1982.

240. Jaramillo-Levi, Enrique, şi alţii, *Una explosión en América : el canal de Panamá*, México, Siglo XXI, 1976.

241. Jenks, Leland H., *Nuestra colonia de Cuba*, Buenos Aires, Palestra, 1961.

242. Johnson, James Weldon, *Along this way*, New York, 1933.

243. Jonas Bodenheimer, Susanne, *La ideología socialdemócrata en Costa Rica*, San José de Costa Rica, EDUCA, 1984.

244. Julião, Francisco, şi Angélica Rodríguez, mărturie a Greogoriei Zúñiga în *Los últimos soldados de Zapata*, revista „Crisis", nr. 21, Buenos Aires, ianuarie 1975.

245. Katz, Friedrich, *La servidumbre agraria en México en la época porfiriana*, México, Era, 1982.

246. — *Lu guerra secreta en México*, México, Era, 1983.

247. Kerr, Elizabeth, *El imperio gótico de William Faulkner*, México, Noema, 1982.

248. Klare, Michael T., şi Nancy Stein, *Armas y poder en América Latina*, México, Era, 1978.

249. Kobal, John, *Rita Hayworth. Portrait of a love goddess*, New York, Berkley, 1983.

250. Krehm, William, *Democracia y tiranías en el Caribe*, Buenos Aires, Palestra, 1959.

Scanned with OKEN Scanner

470. Ycaza, Patricio, *Historia del movimiento obrero ecuatoriano*, Quito, Cedime, 1984.

471. Ydígoras Fuentes, Miguel, cu Mario Rosenthal, *My war with communism*, New Jersey, Prentince-Hall, 1963.

472. Yupanqui, Atahualpa, *Aires indios*, Buenos Aires, Siglo Veinte, 1985.

473. Zavaleta Mercado, René, *El desarrollo de la conciencia nacional*, Montevideo, Diálogo, 1967.

474. — *Consideraciones generales sobre la historia de Bolivia, 1932/1971*, în *América Latina : historia de medio siglo*, diferiţi autori, México, Siglo XXI, 1982.

475. — *El estupor de los siglos*, în revista „Quimera", nr. 1, Cochabamba, septembrie 1985.

Scanned with OKEN Scanner

Cuprins

I

OBÎRŞIILE

Prag 9
Cartea aceasta 10
Autorul 10
Mulţumiri 10
Dedicaţie 11

Primele glasuri 13

Creaţia 13; Timpul 13; Soarele şi luna 14; Norii 15; Vîntul 15; Ploaia 16; Curcubeul 16; Ziua 17; Noaptea 18; Stelele 18; Calea Lactee 18; Luceafărul 19; Limbajul 19; Focul 20; Selva 20; Cedrul 21; Guaiacul 21; Culorile 21; Dragostea 21; Rîurile şi marea 22; Mareele 23; Zăpada 23; Potopul 23; Broasca ţestoasă 24; Papagalul 25; Pasărea colibri 25; Urutaú 26; Cuptorarul 26; Corbul 26; Condorul 27; Jaguarul 27; Ursul 28; Caimanul 28; Tatú-ul 29; Iepurele 29; Şarpele 30; Broasca 31; Liliacul 31; Ţînţarii 32; Mierea 32; Seminţele 32; Porumbul 33; Tutunul 33; Iarba mate 34; Maniocul 34; Cartoful 35; Gătitul mîncării 35; Muzica 36; Moartea 36; Învierea 37; Magia 37; Rîsul 38; Frica 38; Autoritatea 39; Puterea 39; Războiul 39; Petrecerea 40; Conştiinţa 40; Oraşul sacru 41; Rătăcitorii 42; Pămîntul făgăduinţei 42; Primejdiile 43; Pînza de păianjen 43; Profetul 43

Vechea Lume Nouă . . . 44

1492|Marea cea mare Ruta soarelui către Indii 44; *1492|Guanahani* Columb 45; *1493|Barcelona* Ziua gloriei 45; *1493|Roma* Testamentul lui Adam 46; *1493|Huexotzingo* Unde este adevărul, cel care are rădăcini? 46; *1493|Pasto* Toţi sînt contribuabili 47; *1493|Insula Santa Cruz* O experienţă a lui Michele de Cuneo, de fel din Savona 47; *1495|Salamanca* Primul cuvînt venit din America 48; *1495|La Isabela* Caonabó 48; *1496|La Concepción* Sacrilegiul 49; *1498|Santo Domingo* Raiul pe pămînt 49; Limba raiului 50; *1499|Granada* Cine e spaniol? 50; *1500|Florenţa* Leonardo 50; *1506|Valla-*

dolid A cincea călătorie 51; *1506/Tenochtitlán* Zeul tuturor 51; *1511/Rîul Guauravo* Agüeynaba 52; *1511/Aymaco* Becerrillo 52; *1511/Yara* Hatuey 53; *1511/Santo Domingo* Primul protest 54; *1513/Cuareca* Leoncico 54; *1513/Golful San Miguel* Balboa 55; *1514/Rîul Sinú* Somaţia 55; *1514/Santa María del Darién* De dragul fructelor 56; *1515/Anvers* Utopia 56; *1519/Frankfurt* Carol Quintul 57; *1519/Acla* Pedrarias 57; *1519/Tenochtitlán* Prevestiri ale focului, apei, pămîntului şi aerului 58; *1519/Cempoala* Cortés 59; *1519/Tenochtitlán* Moctezuma 60; *1519/Tenochtitlán* Capitala aztecilor 61; Cîntecul aztec al scutului 62; *1520/Teocalhueyacan* „Noaptea cea tristă“ 62; *1520/Segura de la Frontera* Împărţirea prăzii 62; *1520/Bruxelles* Dürer 63; *1520/Tlaxcala* Pentru recucerirea Tenochtitlanului 63; *1521/Tlatelolco* Spada de foc 64; *1521/Tenochtitlán* Se aşterne liniştea şi plouă peste lume 64; *1521/Florida* Ponce de León 65; *1522/Drumurile din Santo Domingo* Picioare 65; *1522/Sevilla* Călătoria cea mai lungă realizată vreodată 65; *1523/Cuzco* Huaina Cápac 67; *1523/Cuauhcapolca* Întrebările unui cacique 67; *1523/Painala* Malinche 68; *1524/Quetzaltenango* Poetul le va povesti copiilor istoria acestei bătălii 68; *1524/Utatlán* Răzbunarea învinsului 69; *1524/Insula Scorpionilor* Împărtăşania 70; *1525/Tuxkahá* Cuauhtémoc 70; *1526/Toledo* Tigrul american 71; *1528/Madrid* Ca să deschidă punga 71; *1528/Tumbes* Ziua uimirilor 72; *1528/Insula Ursitei Potrivnice* „Oameni foarte darnici cu ceea ce au...“ 72; *1531/Fluviul Orinoco* Diego de Ordaz 73; Cîntec al neamului piaroa despre omul alb 73; *1531/Ciudad de México* Fecioara din Guadalupe 74; *1531/Santo Domingo* O scrisoare 74; *1531/Insula Muntoasă* Naufragiatul şi celălalt 75; *1532/Cajamarca* Pizarro 76; *1533/Cajamarca* Răscumpărarea 77; *1533/Cajamarca* Atahualpa 78; *1533/Xaquixaguana* Secretul 78; *1533/Cuzco* Conchistadorii intră în oraşul sacru 79; *1533/Riobamba* Alvarado 79; *1533/Quito* Oraşul acesta se sinucide 80; *1533/Barcelona* Războaiele sfinte 80; *1533/Sevilla* Comoara incaşilor 81; *1534/Riobamba* Inflaţia 81; *1535/Cuzco* Tronul de alamă 82; *1536/Ciudad de México* Motolinía 82; *1536/Machu Picchu* Manco Inca 83; *1536/Valea Ulúa* Gonzalo Guerrero 83; *1536/Culiacán* Cabeza de Vaca 84; *1537/Roma* Papa spune că sînt la fel ca noi 84; *1538/Santo Domingo* Oglinda 85; *1538/Valea Bogotá* Barbăneagră, Barbăroşie, Barbăalbă 85; *1538/Vulcanul Masaya* Vulcan, zeul banului 87; *1541/Santiago de Chile* Inés Suárez 87; *1541/Peñón de Nochistlán* Niciodată 88; *1541/Ciudad Vieja de Guatemala* Beatriz 89; *1541/Cabo Frío* În zori, greierele a cîntat 89; *1542/Quito* El Dorado 90; *1542/Conlapayara* Amazoanele 90; *1542/Rîul Iguazú* Înconjurat de lumină 91; *1543/Cubagua* Pescuitorii de perle 91; *1544/Machu Picchu* Tronul de piatră 91; Cîntec de război al incaşilor 92; *1544/Campeche* Las Casas 92; *1544/Lima* Carvajal 93; *1545/Ciudad Real de Chiapas* Din Valladolid soseşte vestea cea rea 94; *1546/Potosí* Argintul din Potosí 94; *1547/Valparaíso* Despărţirea 94; Cîntec de dor, din cancionero-ul spaniol 95; *1548/Xaquixaguana* Bătălia de la Xaquixaguana a luat sfîrşit 96; *1548/Xaquixaguana* Călăul 96; *1548/Xaquixaguana* Despre canibalism în America 97; *1548/Guanajuato* Se nasc minele din Guanajuato 98; *1549/La Serena* Întoarcerea 98; Ultima oară 98; *1552/Valladolid* Au ajuns să comande slugile 99; *1553/Malurile rîului San Pedro* Miguel 99; Un vis al lui Pedro de Valdivia 100; *1553/Tucapel* Lautaro 100; *1553/*

Scanned with OKEN Scanner

Tucapel Valdivia 101; *1553/Potosí* Primarul și frumoasa 101; În sunet de flașnetă, un orb îi cîntă celei care doarme singură 102; *1553/Potosí* Primarul și amorezul 102; *1554/Cuzco* Primarul și urechile 103; *1554/Lima* Primarul și perceptorul 103; *1554/Ciudad de México* Sepúlveda 104; *1556/Asunción del Paraguay* Conchistadoarele 105; *1556/Asunción del Paraguay* „Raiul lui Mahomed" 105; Versuri ale mujeraticului din cancionero-ul spaniol 106; *1556/La Imperial* Mariño de Lobera 106; *1558/Cañete* Războiul continuă 107; Cîntec araucan al călărețului nălucă 107; *1558/Michmaloyan* Tzitzime 108; *1558/Yuste* Cine sînt, cine am fost oare? 108; *1559/Ciudad de México* Îndurerații 109; Sfaturi ale bătrînilor înțelepți azteci 109; *1560/Huexotzingo* Recompensa 110; *1560/Michoacán* Vasco de Quiroga 111; *1561/Villa de los Bergantines* Prima independență a Americii 111; *1561/Nueva Valencia del Rey* Aguirre 112; *1561/Nueva Valencia del Rey* Din scrisoarea lui Lope de Aguirre către regele Filip al II-lea 113; *1561/Barquisimeto* Se restabilește ordinea 114; *1562/Maní* Se înșală focul 114; *1563/Fortăreața Arauco* Istoria care va fi 115; *1564/Plymouth* Hawkins 115; *1564/Bogotá* Necazurile vieții conjugale 116; *1565/Drumul spre Lima* Iscoada 117; *1565/Yauyos* Piatra aceea sînt eu 117; *Rugăciune a incașilor, în căutarea Domnului* 118; *1565/Ciudad de México* Ceremonia 118; *1566/Madrid* Fanaticul demnității umane 119; *1566/Madrid* Chiar dacă pierzi, tot merită osteneala 119; *1568/Los Teques* Guaicaipuro 120; *1568/Ciudad de México* Fiii lui Cortés 120; *1569/Havana* Sfîntul Simion împotriva furnicilor 121; *1571/Ciudad de México* Îți vei denunța aproapele 121; *1571/Madrid* Vina e a criminalului sau a martorului? 122; *1572/Cuzco* Túpac Amaru I 122; Cred cei învinși 122; *1574/Ciudad de México* Primul autodafe din Mexic 123; *1576/Guanajuato* Spun fețele bisericești 124; *1576/Xochimilco* Apostolul Santiago împotriva ciumei 124; *1577/Xochimilco* Sfîntul Sebastian împotriva ciumei 125; *1579/Quito* Fiul lui Atahualpa 125; *1580/Buenos Aires* Întemeietorii 126; *1580/Londra* Drake 126; *1582/Ciudad de México* De ce culoare e pielea leproșilor? 127; *1583/Copacabana* Maica aymara a Domnului 127; *1583/Santiago de Chile* A fost o clipă liber 128; *1583/Tlatelolco* Sahagún 128; *1583/Ácoma* Pietrosul regat Cíbola 129; Cîntec nocturn al neamului navajo 130; *1586/Cauri* Ciuma 130; *1588/Quito* Nepotul lui Atahualpa 131; *1588/Havana* Sfîntul Marțial împotriva furnicilor 131; *1589/Cuzco* Spune că a avut soarele 132; *1592/Lima* Un autodafe în Lima 132; *1593/Guarapari* Anchieta 133; *1596/Londra* Raleigh 134; *1597/Sevilla* Într-un loc din închisoare 134; *1598/Potosí* Istoria Florianei Rosales, virtuoasă femeie din Potosí (în versiunea abreviată a cronicii lui Bartolomé Arzáns de Orsúa y Vela) 135; Versuri spaniole de cîntat și de dansat 136; *1598/Ciudad de Panamá* Clipe de vis și de noroc 137; *1599/Quito* Corciturile din Esmeraldas 137; *1599/Rîul Chagres* Înțelepții tac 138; *1599/La Imperial* Săgețile de foc 138; *1599/Santa Marta* Războiul iubirii 139; *1600/Santa Marta* Ei aveau o patrie 139; Tehnica vînătorii și a pescuitului 140; *1600/Potosí* A opta minune a lumii 140; Profeții 141; Cîntec din Cuzco 141; *1600/Ciudad de México* Caleștile 142; *1601/Valladolid* Quevedo 142; *1603/Recife* Prima expediție împotriva ținutului Palmares 143; *1603/Roma* Cele patru părți ale lumii 143; *1603/Santiago de Chile* Haita de cîini de vînătoare

Scanned with OKEN Scanner

144; *1605/Lima* Noaptea Judecăţii de Apoi 144; *1607/Sevilla* Fragii 145; *1608/Puerto Príncipe* Silvestre de Balboa 145; *1608/Sevilla* Mateo Alemán 146; *1608/Córdoba* Inca Garcilaso 146; *1609/Santiago de Chile* Regulile mesei 147; *1611/Yarutini* Stîrpitorul de idolatrii 147; *1612/San Pedro de Omapacha* Cel lovit loveşte 148; *1613/Londra* Shakespeare 148; *1614/Lima* Hotărîri ale consiliului municipal din Lima: se naşte cenzura teatrală 149; *1614/Lima* Se interzic dansurile indienilor din Peru 149; *1615/Lima* Guamán Poma 150; *1616/Madrid* Cervantes 151; *1616/Potosí* Tabloul unei procesiuni 152; *1616/Santiago Papasquiare* Dumnezeul stăpînilor este şi Dumnezeul sclavilor? 153; *1617/Londra* Fum de Virginia în ceţurile Londrei 154; *1618/Lima* Lume puţină 156; *1618/Luanda* Îmbarcarea 156; *1618/Lima* Un portar tuciuriu 157; *1620/Madrid* Dansurile Diavolului vin din America 158; *1622/Sevilla* Guzganii 159; *1624/Lima* Se vînd oameni 160; *1624/Lima* Negrul biciuit de negru 161; *1624/Lima* „Sărbătoarea diavolului" 161; *1624/Sevilla* Ultimul capitol al „Vieţii Hoţomanului" 162; *1624/Ciudad de México* Fluviul mîniei 163; *1625/Ciudad de México* Cum vi se pare oraşul acesta? 164; *1625/Samayac* Se interzic dansurile indienilor din Guatemala 165; *1626/Potosí* Un Dumnezeu răzbunător 165; *1628/Chiapas* Episcopul şi ciocolata 166; *1628/Madrid* Se vînd titluri de hidalgo 167; Versuri ale celui care a fost în Indii, cîntate în Spania 168; *1629/Las Cangrejeras* Bascuñán 168; *1629/Malurile rîului Bío-Bío* Putapichun 169; *1629/Malurile rîului Imperial* Maulicán 170; *1629/Ţinutul Repocura* Ca să-şi ia rămas-bun 170; *1630/Motocintle* Nu vor să-şi trădeze morţii 171; *1630/Lima* María, matroana comedianţilor 172; *1631/Guatemala Antigua* O după-amiază muzicală în mănăstirea Concepción 173; Versuri populare ale celui care iubeşte în tăcere 174; *1633/Pinola* Gloria in excelsis Deo 174; *1634/Madrid* Cine se ascundea sub patul nevestei tale? 175; *1636/Quito* Jumătatea a treia 175; *1637/Gurile rîului Sucre* Dieguillo 176; *1637/Golful Massachusetts* „Dumnezeu e englez" 177; *1637/Mystic Fort* Din mărturia lui John Underhill, puritan din Connecticut, despre masacrarea unor indieni pequot 178; *1639/Lima* Martín de Porres 178; *1639/San Miguel de Tucumán* Dintr-un denunţ împotriva episcopului de Tucumán, adresat Tribunalului Inchiziţiei din Lima 179; *1639/Potosí* Testamentul negustorului 180; Spun indienii 180; *1640/São Salvador de Bahia* Vieira 181; *1641/Lima* Ávila 181; *1641/Mbororé* Misiunile 181; *1641/Madrid* Veşnicia împotriva istoriei 182; *1644/Jamestown* Opechancanough 182; *1645/Quito* Mariana de Jesús 183; *1645/Potosí* Povestea Estefaniei, femeie păcătoasă din Potosí (în versiunea abreviată a cronicii lui Bartolomé Arzáns de Orsúa y Vela) 184; *1647/Santiago de Chile* Se interzice jocul indienilor din Chile 185; *1648/Olinda* Merite ale cărnii de tun 186; *1649/Sainte Marie des Hurons* Limbajul viselor 186; O poveste irocheză 187; Cîntarea cîntărilor poporului irochez 188; *1650/Ciudad de México* Învingătorii şi învinşii 188; Din cîntecul náhuatl despre viaţa trecătoare 189; *1645/Oaxaca* Medicină şi vrăjitorie 189; *1655/San Miguel de Nepantla* Juana la patru ani 190; *1656/Santiago de la Vega* Gage 190; *1658/San Miguel de Nepantla* Juana la şapte ani 191; Un vis al Juanei 191; *1663/Guatemala Antigua* Soseşte tiparniţa 191; *1663/Malurile rîului Paraíba* Libertatea 192; Cîntec din Palmares 192; *1663/Serra da Ba-*

Scanned with OKEN Scanner

rriga Palmares 193; *1665/Madrid* Carol al II-lea 194; *1666/Noul Amsterdam* New York 194; *1666/Londra* Slugile albe 194; *1666/Insula Tortuga* Portret de piraţi 195; *1667/Ciudad de México* Juana la şaisprezece ani 196; *1668/Insula Tortuga* Cîinii 196; *1669/Villa de Gibraltar* Toate bogăţiile lumii 197; *1669/Maracaibo* Spargerea blocadei 198; *1670/Lima* „Fie-ţi milă de noi" 198; *1670/San Juan Atitlán* Un intrus în altar 199; *1670/Masaya* „El Güegüence" 199; *1670/Cuzco* Aluniţă 200; *1671/Ciudad de Panamá* Despre punctualitate la întîlniri 200; *1672/Londra* Marfa omului alb 201; Cîntecul neamului mandinga despre pasărea dragostei 201; *1674/Port Royal* Morgan 202; *1674/Potosí* Claudia, vrăjitoarea 202; *1674/Yorktown* Armăsarii Olimpului 203; *1676/Valea Connecticut* Securea de război 304; *1676/Plymouth* Metacom 204; *1677/Old Road Town* Mor aici, învie acolo 204; *1677/Pôrto Calvo* Căpitanul promite pămînturi, sclavi şi onoruri 205; *1678/Recife* Ganga Zumba 205; Farmece yoruba împotriva duşmanului 206; *1680/Santa Fe de Nuevo México* Crucea roşie şi crucea albă 206; *1681/Ciudad de México* Juana la treizeci de ani 207; *1681/Ciudad de México* Sigüenza y Góngora 207; *1682/Accra* Toată Europa vinde carne omenească 208; *1682/Remedios* Din ordinul Diavolului 209; *1682/Remedios* Dar nimeni nu pleacă 209; *1682/Remedios* Din ordinul Domnului 210; *1688/Havana* Din ordinul regelui 211; *1691/Remedios* Şi totuşi, nimeni nu se mişcă de aici 211; *1691/Ciudad de México* Juana la patruzeci de ani 212; *1691/Placentia* Adario, căpetenie a indienilor huroni, îi vorbeşte baronului de Lahontan, colonizator francez al Terranovei 214; *1692/Salem Village* Vrăjitoarele din Salem 214; *1692/Guápulo* Naţionalizarea artei coloniale 215; *1693/Ciudad de México* Juana la patruzeci şi doi de ani 216; *1693/Santa Fe de Nuevo México* Treisprezece ani a durat independenţa 216; Cîntec al indienilor din Noul Mexic despre chipul care se şterge pe nisip 216; *1694/Macacos* Ultima expediţie în Palmares 217; Bocet al poporului azande 218; *1695/Serra Dois Irmãos* Zumbi 218; *1695/São Salvador de Bahia* Capitala Braziliei 219; *1696/Regla* Fecioara neagră, zeiţa neagră 219; *1697/Cap Français* Ducasse 220; *1699/Madrid* I s-au făcut farmece 220; *1699/Macouba* O demonstraţie practică 221; *1700/Ouro Preto* Toată Brazilia spre sud 221; *1700/Insula Santo Tomás* Cel care face lucrurile să vorbească 222; Cîntecul neamului bantu despre foc 223; *1700/Madrid* Penumbră de toamnă 223;

Sursele 225

II

CHIPURI ŞI MĂŞTI

Mulţumiri 234
Dedicaţie 234

Promisiunea Americii 235; *1701/Valea rîului Salinas* Pielea Domnului 236; *1701/São Salvador de Bahia* Cuvîntul Americii 236; *1701/Paris* Tentaţia Americii 236; Păzitorul Americii 237; *1701/Ouro Preto* Arte hoţeşti 238; *1703/Lisabona* Aurul,

Scanned with OKEN Scanner

călător în tranzit 238; *1709/Insulele Juan Fernández* Robinson Crusoe 238; *1711/Paramaribo* Ele au tăcut 239; Ele poartă viața în păr 240; Cimarrón 240; *1711/Murri* Nu sînt niciodată singuri 241; *1711/Palenque de San Basilio* Regele cel negru, sfîntul cel alb și sfînta lui femeie 241; Maríapalito 242; *1712/Santa Marta* De la piraterie la contrabandă 242; *1714/Ouro Preto* Medicul din mine 242; *1714/Vila Nova do Príncipe* Jacinta 243; *1716/Potosí* Holguín 243; *1716/Cuzco* Zugravii de icoane 244; Maria, Maica Țărînă 244; Pachamama 245; Sirenele 245; *1717/Québec* Bărbatul care nu credea în iarnă 245; *1717/Insula Dupas* Întemeietorii 246; Portret de indieni 246; Cîntece ale indienilor chippewa, din regiunea Marilor Lacuri 247; *1718/Sao José del Rei* Stîlpul infamiei 247; *1719/Potosí* Ciuma 248; *1721/Zacatecas* Ca să-l mănînce pe Dumnezeu 249; Dacă-ți pierzi sufletul din nebăgare de seamă 249; *1726/Golful Montevideo* Montevideo 250; *1733/Ouro Preto* Serbări 250; *1736/Saint John's* Vîlvătăile 251; *1738/Trelawny Town* Cudjoe 251; *1739/New Nanny Town* Nanny 252; Pelerinaj în Jamaica 252; *1742/Insulele Juan Fernández* Anson 253; *1753/Rîul Sierra Leona* Să înălțăm imnuri de slavă Domnului 253; *1758/Cap Français* Macandal 254; *1761/Cisteil* Canek 254; *1761/Mérida* Bucăți-bucățele 255; *1761/Cisteil* Porumbul sfînt 255; *1763/Buraco de Tatú* Fiindcă trufașii erau un exemplu rău 256; Comuniune 256; Tablou al orașului Bahía 257; Celălalt cap, cealaltă memorie 257; *1763/Rio de Janeiro* Aici 258; *1763/Tijuco* Lumea într-un diamant 258; *1763/Havana* Progresul 259; Cred sclavii 259; Ceiba 259; Palmierul regal 260; *1766/Cîmpurile din Areco* Caii cimarrones 260; *1767/Misiones* Povestea celor șapte sate 261; *1767/Misiones* Expulzarea iezuiților 261; *1767/Misiones* Nu vor să li se smulgă limba 262; *1769/Londra* Primul roman scris în America 262; Indienii și visele în romanul lui Frances Brooke 263; *1769/Lima* Viceregele Amat 263; *1769/Lima* Perricholi 264; Orarul mirosurilor îmbietoare 264; *1771/Madrid* Întîlnire la nivel înalt 265; *1771/Paris* Secolul Luminilor 265; *1771/Paris* Fiziocrații 266; *1771/Paris* Ministrul francez al Coloniilor explică de ce nu trebuie eliberați mulatrii din congenitala lor „stare de înjosire" 266; *1772/Cap Français* Cea mai bogată colonie a Franței 267; *1772/Léogane* Zabeth 267; *1773/San Mateo Huitzilopochco* Forța lucrurilor 268; *1774/San Andrés Itzapan* Dominus Vobiscum 268; *1775/Ciudad de Guatemala* Împărtășanii 269; *1775/Huehuetenango* Copaci care știu, sîngerează, vorbesc 269; *1775/Godo-Saby* Bonny 269; *1776/Cape Coast Castle* Minuni ale alchimiștilor în comerțul african 270; *1776/Pennsylvania* Paine 271; *1776/Philadelphia* Statele Unite 271; *1776/Monticello* Jefferson 272; *1777/Paris* Franklin 272; Dacă el s-ar fi născut femeie 273; *1778/Philadelphia* Washington 274; *1780/Bologna* Clavijero apără pămînturile blestemate 274; *1780/Sangarara* De la cordilieră la mare, America e în flăcări 274; *1780/Tungasuca* Túpac Amaru II 275; *1780/Pomacanchi* Atelierul e o navă imensă 276; Un poem colonial: Dacă ar învinge indienii... 276; *1781/Bogotá* Comuneros 276; *1781/Támara* Cîmpiile întinse 277; *1781/Zipaquirá* Galán 277; Romanță populară cîntată de comuneros 278; *1781/Cuzco* Centrul pămîntului, casa zeilor 278; *1781/Cuzco* Pline de praf și suferință sînt drumurile din Peru 278; *1781/Cuzco* Auto sacramental în camera de tortură 279; *1781/Cuzco* Ordinul lui Areche care interzice

Scanned with OKEN Scanner

îmbrăcămintea incașă și îi obligă pe indieni să vorbească spaniola 280; *1781/Cuzco* Micaela 281; *1781/Cuzco* Ploaia sfîntă 281; Cred indienii 282; Indienii dansează ca să înveselească Paradisul 282; *1781/Chincheros* Pumacahua 283; *1781/La Paz* Túpac Catari 283; *1782/La Paz* Eliberatoarele 284; *1782/Guaduas* Cu ochi de sticlă 284; *1782/Sicuani* Numele blestemat 285; *1783/Ciudad de Panamá* De dragul morții 285; *1783/Madrid* Revendicarea mîinilor 286; *1785/Ciudad de México* Licențiatul Villarroel împotriva cîrciumilor 286; Cîrciuma 287; Pulque 287; Agava 287; Urciorul 288; *1785/Ciudad de México* Despre ficțiune în perioada colonială 288; *1785/Guanajuato* Vîntul suflă unde vrea și unde poate 288; *1785/Guanajuato* Portret al argintului 289; *1785/Lisabona* Funcția colonială 289; *1785/Versailles* Cartoful devine mare domn 290; Cartoful s-a născut din dragoste și din pedeapsă, se povestește în Anzi 290; *1790/Paris* Humboldt 291; *1790/Petit Goâve* Chiar dacă au pămînturi și sclavi 291; *1791/Bois Caiman* Conjurații din Haiti 292; Cîntec haitian de dragoste 292; *1792/Rio de Janeiro* Conjurații din Brazilia 293; *1792/Rio de Janeiro* Scoate-dinți 293; *1794/Paris* „Mîntuitorul omului e omul“ 294; *1794/Munții din Haiti* Toussaint 294; *1795/Santo Domingo* Insula arsă din temelii 294; *1795/Quito* Espejo 295; Așa își bătea joc Espejo de oratoria din vremea sa 296; *1795/Montego Bay* Instrumente de război 296; *1795/Havana* Și-a închipuit răzvrătitul din Galileea că va fi vătaf de sclavi? 296; *1796/Ouro Preto* Aleijadinho 297; *1796/Mariana* Ataíde 297; *1796/São Salvador de Bahia* Noapte și zăpadă 298; *1796/Caracas* Se cumpără piele albă 298; *1796/San Mateo* Simón Rodríguez 298; *1797/La Guaira* Compasul și echerul 299; *1799/Londra* Miranda 299; Miranda o visează pe Ecaterina a Rusiei 300; *1799/Cumaná* O pereche de învățați călare pe catîri 301; *1799/Montevideo* Tatăl săracilor 301; *1799/Guanajuato* Viața, pasiunea și negoțul clasei dominante 302; *1799/Ciudad Real de Chiapas* Tamemes 302; *1799/Madrid* Fernando Túpac Amaru 303; *1800/Rîul Apure* Spre Orinoco 303; *1800/Esmeralda pe Orinoco* Stăpînul veninului 304; Curare 304; *1800/Uruana* Pămînt și veșnicie 305; *1801/Laguna Guatavita* Zeița din străfundul apelor 305; *1801/Bogotá* Mutis 306; *1802/Marea Antilelor* Napoleon restabilește sclavia 306; *1802/Pointe-à-Pitre* Indignații 307; *1802/Vulcanul Chimborazo* Pe culmile lumii 307; *1803/Fort Dauphin* Insula pîrjolită încă o dată 308; *1804/Ciudad de México* Cea mai bogată colonie a Spaniei 308; *1804/Madrid* Procurorul Consiliului Indiilor sfătuiește să nu se exagereze cu vinderea adeverințelor de albeață 309; *1804/Catamarca* Păcatul lui Ambrosio 309; *1804/Paris* Napoleon 309; *1804/Sevilla* Fray Servando 310; *1806/Insula Trinidad* Aventuri și nenoroc 311; *1808/Rio de Janeiro* Se interzice arderea Iudei 311; *1809/Chuquisaca* Strigătul 312; *1810/Atotonilco* Fecioara din Guadalupe împotriva Fecioarei Tămăduirii 312; *1810/Guanajuato* Pípila 313; *1810/Guadalajara* Hidalgo 313; *1810/Pie de la Cuesta* Morelos 314; *1811/Buenos Aires* Moreno 314; *1811/Buenos Aires* Castelli 314; *1811/Bogotá* Nariño 315; Cîntec popular despre lumea pe dos, pentru ghitară acompaniată de cîntăreț 315; *1811/Chilapa* Pîntecosul 316; *1811/Cîmpiile Bandei Orientale* „Nimeni e mai mult ca nimeni“ 317; *1811/Malurile fluviului Uruguay* Exodul 317; *1812/Cochabamba* Femeile 317;

Scanned with OKEN Scanner

1812/Caracas Bolívar 318; *1813/Chilpancingo* Independența este sau revoluție sau minciună 318; *1814/San Mateo* Boves 319; *1815/San Cristóbal Ecatepec* Lacul vine să-l caute 319; *1815/Paris* Navigînd pe mări și în biblioteci 320; *1815/Mérida de Yucatán* Ferdinand al VII-lea 320; *1815/Curuzú-Cuatiá* Ciclurile pieilor în bazinul fluviului La Plata 321; *1815/Buenos Aires* Bărbații de vază ai neamului caută un rege în Europa 321; *1815/Tabăra din Purificación* Artigas 322; *1816/Cîmpiile Bandei Orientale* Reforma agrară 322; *1816/Dealul Chicote* Arta războiului 323; *1816/Tarabuco* Juana Azurduy 323; *1816/Port-au-Prince* Pétion 324; *1816/Ciudad de México* „Cățelușul rîios" 324; *1817/Santiago de Chile* Drăcovenia 325; *1817/Santiago de Chile* Manuel Rodríguez 325; *1817/Montevideo* Imagini pentru o epopee 326; *1817/Quito* Manuela Sáenz 326; *1818/Tabăra din Colonia* Războiul celor de jos 327; *1818/Corrientes* Andresito 327; *1818/Fluviul Paraná* Corsarii patrioți 328; *1818/San Fernando de Apure* Război pe viață și pe moarte 328; *1819/Angostura* Material didactic: Adunarea Constituantă 329; *1820/Paso del Boquerón* Sfîrșitul 329; Dumneata 330; *1821/Tabăra Laurelty* Sfîntul Baltazar, regele negru, marele vrăjitor 330; *1821/Carabobo* Páez 331; *1822/Guayaquil* San Martín 331; *1822/Buenos Aires* Pasărea cîntătoare 332; *1822/Rio de Janeiro* Trafic nebunesc 332; *1822/Quito* Douăsprezece nimfe îl întîmpină în Piața Mare 333; *1823/Lima* Li se înroșesc mîinile de atîta aplaudat 333; *1824/Lima* Și totuși... 333; *1824/Montevideo* Cronica orașului din scaunul bărbierului 334; *1824/Cîmpia Junín* Bătălia tăcută 335; *1825/La Paz* Bolivia 335; *1825/Potosí* Material didactic: Eroul pe culme 335; *1825/Potosí* Datoria engleză face cît un Potosí 336; Blestemul dealului de argint 336; *1826/Chuquisaca* Bolívar și indienii 337; *1826/Chuquisaca* Blestemată să fie imaginația creatoare 337; Ideile lui Simón Rodríguez: „Ca să învețe să gîndească" 338; *1826/Buenos Aires* Rivadavia 339; *1826/Panamá* Patrii care sînt singurătăți 339; *1826/Londra* Canning 340; *1828/Bogotá* Aici lumea o urăște 340; *1828/Bogotá* Din scrisoarea Manuelei Sáenz către soțul ei, James Thorne 341; *1829/Corrientes* Bonpland 341; *1829/Asunción del Paraguay* Francia, Supremul 342; *1829/Rio de Janeiro* Bulgărele de zăpadă al datoriei externe 342; *1830/Rîul Magdalena* Barca îl poartă către mare 343; *1830/Maracaibo* Guvernatorul proclamă 344; *1830/La Guaira* Divide et impera 344; *1830/Montevideo* Material didactic: Consacrarea Constituției 344; *1830/Montevideo* Patria sau mormîntul 345; *1832/Santiago de Chile* Industria națională 345; O piață din Sanțiago de Chile 346; *1833/Arequipo* Lamele 347; *1833/San Vicente* Aquino 347; *1834/Paris* Tacuabé 347; *1834/Ciudad de México* Cine iubește dăruiește 348; *1835/Insulele Galapagos* Darwin 348; *1835/Columbia* Texas 349; *1836/San Jacinto* Crește Lumea Liberă 350; *1836/El Alamo* Portrete de eroi de la frontieră 350; *1836/Hartford* Coltul 351; *1837/Ciudad de Guatemalu* Morazán 351; *1838/Buenos Aires* Rosas 351; *1838/Buenos Aires* „Abatorul" 352; Din nou despre canibalism în America 352; *1838/Tegucigalpa* America Centrală se destramă 353; *1838/Copán* Cu cincizeci de dolari se vinde un oraș sfînt 353; *1839/Havana* Tobele vorbesc, trupurile povestesc 354; *1839/Havana* Anunțuri în presă 354; *1839/Valparaíso* Iluminatorul 355; *1839/Veracruz* „Dă-mi, Doamne, un bărbățel, cum o fi, ciung, prost sau chel" 355; *1840/Ciudad de Mé-*

Scanned with OKEN Scanner

xico Bal mascat 355; Înalta societate mexicană: Așa începe o vizită 356; Strigăte în Ciudad de México, de-a lungul unei zile 356; Înalta societate mexicană: Așa își ia medicul rămas-bun 357; *1840/Ciudad de México* Așa intră o călugăriță în viața monahală și în claustrare 357; *1842/San José de Costa Rica* Timpul te poate uita, dar pămîntul, nu 358; *1844/Ciudad de México* Cocoșeii războinici 359; *1844/Ciudad de México* Santa Anna 359; *1845/Vuelta de Obligado* Invazia negustorilor 360; *1847/Ciudad de México* Cucerirea 360; *1848/Guadalupe Hidalgo* Cuceritorii 361; *1848/Ciudad de México* Irlandezii 361; *1848/Ibiray* Un bătrîn cu poncho alb într-o casă de piatră roșie 362; José Artigas văzut de Domingo Faustino Sarmiento 362; *1848/Buenos Aires* Îndrăgostiții (I) 362; Îndrăgostiții (II) 363; *1848/Santos Lugares* Îndrăgostiții (III) 364; *1848/Bacalar* Cecilio Chi 364; *1849/Malurile fluviului Platte* Un călăreț numit Vărsat 364; *1849/San Francisco* Aurul Californiei 365; *1849/El Molino* Erau deja aici 366; Cenușă 366; *1849/Baltimore* Poe 367; *1849/San Francisco* Pantalonii lui Levi 367; *1850/San Francisco* Calea dezvoltării 367; *1850/Buenos Aires* Calea subdezvoltării. Gîndirea lui Domingo Faustino Sarmiento 368; *1850/Fluviul La Plata* Buenos Aires și Montevideo la mijlocul veacului 368; *1850/Paris* Dumas 369; *1850/Montevideo* Lautréamont la patru ani 369; *1850/Chan Santa Cruz* Crucea care vorbește 369; *1851/Latacunga* „Umblu rătăcitor și gol...“ 370; Ideile lui Simón Rodríguez: „Sau inventăm sau sîntem pierduți“ 371; *1851/La Serena* Precursorii 371; *1852/Santiago de Chile* „Ce a însemnat independența pentru cei săraci?“ se întreabă, din închisoare, chilianul Santiago Arcos 372; Poporul din Chile cîntă întru gloria Paradisului 372; *1852/Mendoza* Liniile din palmă 372; *1853/La Cruz* Comoara iezuiților 373; *1853/Paita* Tustrei 373; *1854/Amotape* Un martor povestește cum s-a despărțit de lume Simón Rodríguez 374; *1855/New York* Whitman 374; *1855/New York* Melville 375; *1855/Teritoriul Washington* „O să muriți sufocați de propriile voastre gunoaie“, avertizează Seattle, șef indian 375; Far West 375; *1856/Granada* Walker 376; *1856/Granada* A fost 376; Walker: „În apărarea sclaviei“ 377; *1858/Izvoarele rîului Gila* Pămînturile sfinte ale apașilor 377; *1858/Kaskiyeh* Gerónimo 378; *1858/San Borja* Să moară moartea 378; *1860/Chan Santa Cruz* Centrul ceremonial al răsculaților din Yucatán 378; *1860/Havana* Poetul în criză 379; *1861/Havana* Brațe de zahăr 380; Cuvinte de zahăr 380; *1861/Bull Run* Cenușiii împotriva albaștrilor 380; *1862/Fredericksburg* Creionul de război 381; *1863/Ciudad de México* „Algeria americană“ 381; *1863/Londra* Marx 382; *1865/La Paz* Belzu 382; Dintr-o cuvîntare a lui Belzu adresată poporului bolivian 383; *1865/La Paz* Melgarejo 383; *1865/La Paz* Lovitura de stat cea mai scurtă din istorie 383; *1865/Appomattox* Generalul Lee vine să predea sabia lui împodobită cu rubine 384; *1865/Washington* Lincoln 384; *1865/Washington* Omagiu 385; *1865/Buenos Aires* Tripla Infamie 386; *1865/Buenos Aires* Cu pînză de păianjen a fost țesută Alianța 387; *1865/San José* Urquiza 387; *1866/Curupayti* Mitre 388; *1866/Curupayti* Penelul de război 388; *1867/Cîmpurile din Catamarca* Felipe Varela 389; *1867/Cîmpiile din La Rioja* Tortura 389; *1867/La Paz* Despre Diplomație, știința relațiilor internaționale 389; Inscripții pe o stîncă din deșertul Atacama 390; *1867/Bogotá* Se publică un roman intitulat María 390;

Scanned with OKEN Scanner

1867/Querétaro Maximilian 391; *1867/Paris* A fi sau a copia, aceasta e problema 391; Cîntec al săracului din Ecuador 391; *1869/Ciudad de México* Juárez 392; *1869/San Cristóbal Las Casas* Nici pămîntul, nici timpul nu sînt mute 392; *1869/Ciudad de México* Juárez şi indienii 393; *1869/Londra* Lafargue 393; *1869/Acosta Ñú* Paraguayul cade strivit sub copitele cailor 394; *1870/Cerro Corá* Solano López 394; *1870/Cerro Corá* Elisa Lynch 395; Limba guaraní 395; *1870/Buenos Aires* Sarmiento 395; *1870/Rio de Janeiro* Mii de candelabre îşi multiplică luminile în oglinzi 396; *1870/Rio de Janeiro* Mauá 396; *1870/Vassouras* Baronii cafelei 397; *1870/São Paulo* Nabuco 397; *1870/Buenos Aires* Barrio Norte 397; *1870/Paris* Lautréamont la douăzeci şi patru de ani 398; *1871/Lima* Juana Sánchez 398; *1873/Tabăra Tempú* Mambises 399; *1875/Ciudad de México* Martí 400; *1875/Fort Sill* Ultimii bizoni din Sud 400; Tărîmul de dincolo, tărîmul dinăuntru 401; *1876/Little Big Horn* Taur liniştit 401; *1876/Little Big Horn* Elan Negru 402; *1876/Little Big Horn* Custer 402; *1876/War Bonnet Creek* Buffalo Bill 402; *1876/Ciudad de México* Ultimul drum 403; *1877/Ciudad de Guatemala* Civilizatorul 403; *1879/Ciudad de México* Socialiştii şi indienii 404; *1879/Insula Choele-Choel* Cu focuri de Remington 404; *1879/Buenos Aires* Martín Fierro şi apusul gaucho-ului 405; *1879/Port-au-Prince* Maceo 405; *1879/Insulele Chinchas* Guano 406; *1879/Deşerturile Atacama şi Tarapacá* Salpetrul 406; *1880/Lima* Chinezii 406; *1880/Londra* Revendicarea trîndăviei 407; *1881/Lincoln City* Billy the Kid 407; *1882/Saint Joseph* Jesse James 408; *1882/Păşunile din Oklahoma* Apusul cowboy-ului 408; *1882/New York* Şi dumneata poţi izbîndi în viaţă 409; *1882/New York* Creaţia după John D. Rockefeller 409; *1883/Bismarck City* Ultimii bizoni din Nord 410; *1884/Santiago de Chile* Vrăjitorul finanţelor se hrăneşte cu carne de soldat 410; *1884/Huancayo* Patria plăteşte 411; *1885/Lima* „Răul vine de sus“, afirmă Manuel González Prada 411; *1885/Ciudad de México* „Totul este al tuturor“ 411; *1886/Colón* Prestán 412; *1886/Chivilcoy* Circul 413; *1886/Atlanta* Coca-Cola 413; *1887/Chicago* La fiecare întîi de mai vor învia din morţi 413; *1889/Londra* North 414; *1889/Montevideo* Fotbalul 415; *1890/Rio de la Plata* Tovarăşii 415; *1890/Buenos Aires* Casele colcăind de chiriaşi 416; Singuraticul 416; În ritm de tango 417; *1890/Hartford* Mark Twain 417; *1890/Wounded Knee* Vînt de zăpadă 418; Cîntec profetic al indienilor sioux 418; *1891/Santiago de Chile* Balmaceda 418; *1891/Washington* Cealaltă Americă 419; *1891/New York* Începem să gîndim cu propriile noastre capete, crede José Martí 420; *1891/Guanajuato* Cantarranas 34. Fotografie la minut 420; *1891/Purísima del Rincón* Vieţi 421; *1892/Paris* Scandalul Canalului 421; *1892/San José de Costa Rica* Profeţia unui tînăr poet din Nicaragua, pe nume Rubén Darío 422; *1893/Canudos* Antonio Conselheiro 422; *1895/Cayo Hueso* Libertatea călătoreşte într-o ţigară 423; *1895/Playitas* Debarcarea 423; *1895/Arroyo Hondo* Adînc, în munţi 424; *1895/Tabăra Dos Ríos* Testamentul lui Martí 424; *1895/Niquinohomo* Se va numi Sandino 425; *1896/Port-au-Prince* Măşti 425; *1896/Boca de Dos Ríos* Recviem 426; *1896/Papeete* Flora Tristán 426; *1896/Bogotá* José Asunción Silva 427; *1896/Manaos* Copacul care plînge lapte 427; *1896/Manaos* Epoca de aur a cauciucului 428; *1897/Canudos* Euclides da Cunha 428; *1897/Canudos* În fiecare mort sînt mai multe gloanţe decît

Scanned with OKEN Scanner

oase 429; *1897/Rio de Janeiro* Machado de Assís 429; *1898/Coastele Cubei* Fructul acesta stă să cadă 430; *1898/Washington* Zece mii de linșaje 430; *1898/Colina San Juan* Teddy Roosevelt 431; *1898/Coastele din Puerto Rico* Fructul acesta a căzut deja 431; *1898/Washington* Președintele McKinley afirmă că, din ordinul direct al lui Dumnezeu, Insulele Filipine trebuie să le rămînă Statelor Unite 432; *1899/New York* Mark Twain propune schimbarea drapelului 432; *1899/Roma* Calamity Jane 433; *1899/Roma* Imperiul născînd își arată mușchii 433; *1899/Saint Louis* Departe 434; *1899/Rio de Janeiro* Arta de a vindeca prin moarte 434; *1900/Huanuni* Patiño 435; *1900/Ciudad de México* Posada 435; *1900/Ciudad de México* Porfirio Díaz 436; *1900/Ciudad de México* Frații Flores Magón 437; *1900/Mérida de Yucatán* Fibra de agavă 437; Dintr-un corrido mexican al Batalionului Douăzeci și Opt 438; *1900/Tabi* Șarpele de fier 438; Profetul 439

Sursele 440

III

SECOLUL VÎNTULUI

Mulțumiri 452
Dedicație 452

1900/San José de Gracia Lumea merge înainte 453; *1900/Orange, New Jersey* Edison 453; *1900/Montevideo* Rodó 454; *1901/New York* Aceasta este America, iar în sud, neantul 454; *1901/În toată America Latină* Procesiunile salută secolul care se naște 455; *1901/Amiens* Verne 455; *1902/Quezaltenango* Guvernul hotărăște că realitatea nu există 455; *1902/Ciudad de Guatemala* Estrada Cabrera 456; *1902/Saint Pierre* Nu scapă decît osînditul 456; *1903/Ciudad de Panamá* Canalul Panamá 457; *1903/Ciudad de Panamá* În războiul acesta mor un chinez și un măgar 457; *1903/La Paz* Huilka 457; *1904/Rio de Janeiro* Vaccinul 458; *1905/Montevideo* Automobilul 458; *1905/Montevideo* Poeții decadenți 459; *1905/Ilopango* Miguel la o săptămînă 459; *1906/Paris* Santos Dumont 460; *1907/Sagua La Grande* Lam 460; *1907/Iquique* Steaguri ale mai multor țări 460; *1907/Rîul Batalha* Nimuendajú 461; *1908/Asunción* Barrett 461; *1908/Cursul superior al fluviului Paraná* Plantațiile de mate 462; *1908/San Andrés de Sotavento* Guvernul hotărăște că indienii nu există 462; *1908/San Andrés de Sotavento* Portretul unui stăpîn de vieți și de moșii 462; *1908/Guanape* Portret al altui stăpîn de vieți și de pămînturi 463; *1908/Mérida de Yucatán* Punct și de la capăt 463; *1908/Ciudad Juárez* Sînt căutați 464; *1908/Caracas* Castro 464; *1908/Caracas* Păpuși 464; *1909/Paris* Teoria neputinței naționale 465; *1909/New York* Charlotte 465; *1909/Managua* Relațiile interamericane și metodele lor cele mai obișnuite 466; *1910/Selva amazoniană* Mîncătorii de oameni 466; *1910/Rio de Janeiro* Amiralul Negru 467; *1910/Rio de Janeiro* Portretul celui mai scump avocat din Brazilia 467; *1910/Rio de Janeiro* Realitatea și legea nu se întîlnesc decît rareori

Scanned with OKEN Scanner

468; *1910/Colonia Mauricio* Tolstoi 468; *1910/Havana* Cinematograful 468; *1910/Ciudad de México* Centenarul și amorul 469; *1910/Ciudad de México* Centenarul și alimentația 469; *1910/Ciudad de México* Centenarul și artele 470; *1910/Ciudad de México* Centenarul și dictatorul 470; *1911/Anenecuilco* Zapata 471; *1911/Ciudad de México* Madero 471; *1911/Cîmpiile din Chihuahua* Pancho Villa 472; *1911/Machu Picchu* Ultimul sanctuar al incașilor 472; *1911/Quito* Alfaro 472; Versuri ecuatoriene pline de tristețe 473; *1912/Cantonul Santa Ana* Cronica moravurilor din Manabí 473; *1912/Pajeú de Flores* Războaie de familie 474; *1912/Daiquirí* Viața de toate zilele în Marea Caraibelor: o invazie 474; *1912/Niquinohomo* Viața de toate zilele în America Centrală: altă invazie 475; *1912/Ciudad de México* Huerta 475; *1913/Ciudad de México* O funie de optsprezece centi 476; *1913/Jonacatepec* Sudul Mexicului își trage seva din pedeapsă 476; Zapata și ele 477; *1913/Cîmpiile din Chihuahua* Nordul Mexicului e în război și-n sărbătoare 477; *1913/Culiacán* Gloanțele 478; *1913/Cîmpiile din Chihuahua* Într-una din diminețile astea mi-am luat viața 478; *1914/Montevideo* Batlle 478; *1914/San Ignacio* Quiroga 479; *1914/Montevideo* Delmira 479; *1914/Ciudad Jiménez* Cronicarul satelor mîniate 480; *1914/Salt Lake City* Cîntărețul satelor mîniate 480; *1914/Torreón* Pe drum de fier se duc la luptă 481; *1914/Cîmpiile din Morelos* Sînt vremuri de umblat și de luptat 482; *1914/Ciudad de México* Huerta fuge din Mexic 482; *1915/Ciudad de México* Aproape puterea 482; *1915/Tlaltizapán* Reforma agrară 483; *1915/El Paso* Azuela 484; *1916/Tlaltizapán* Carranza 484; *1916/Buenos Aires* Isadora 484; *1916/New Orleans* Jazzul 485; *1916/Columbus* America Latină invadează Statele Unite 485; *1916/León* Darío 485; *1917/Cîmpiile din Chihuahua și Durango* Acul în carul cu fîn 486; *1918/Córdoba* Docta Cordobă și ruginiții ei doctori 486; *1918/Córdoba* „Durerile care rămîn sînt libertățile care lipsesc", proclamă manifestul studenților 487; *1918/Ilopango* Miguel la treisprezece ani 487; *1918/Munții din Morelos* Pămînt răvășit, pămînt viu 488; *1918/Ciudad de México* Noua burghezie se naște minținд 488; *1919/Cuautla* Bărbatul acesta i-a învățat că viața nu înseamnă numai frică, suferință și așteptare a morții 488; Corrido despre moartea lui Zapata 489; *1919/Hollywood* Chaplin 489; *1919/Hollywood* Buster Keaton 490; *1919/Memphis* Mii de persoane asistă la spectacol 490; *1921/Rio de Janeiro* Praf de orez 490; *1921/Rio de Janeiro* Pixinguinha 491; *1921/Rio de Janeiro* Scriitorul brazilian la modă 491; *1922/Toronto* Grațierea aceasta 492; *1922/Leavenworth* Pentru că încă mai credea că totul este al tuturor 492; *1922/Cîmpiile din Patagonia* Trăgînd la țintă în muncitori 492; *1923/Rîul Guayas* Pe rîu plutesc sute de cruci 493; *1923/Acapulco* Funcția forțelor de ordine în procesul democratic 493; *1923/Acapulco* Escudero 494; *1923/Azángaro* Urviola 494; *1923/El Callao* Mariátegui 494; *1923/Buenos Aires* Portretul unui vînător de muncitori 495; *1923/Tampico* Traven 495; *1923/Cîmpiile din Durango* Pancho Villa citește „O mie și una de nopți" 496; *1923/Ciudad de México* Cu un milion de morți a contribuit poporul la revoluția mexicană 496; *1923/Parral* Niciodată nu i-au putut îmblînzi orgoliul 497; *1924/Mérida de Yucatán* Încă ceva despre funcția forțelor de ordine în procesul democratic 497; *1924/Ciudad de México* Naționalizarea zidurilor 498; *1924/Ciudad de México* Diego Rivera 498; *1924/Ciudad de México*

Scanned with OKEN Scanner

Orozco 499; *1924/Ciudad de México* Siqueiros 499; „Poporul este eroul picturii murale mexicane", spune Diego Rivera 499; *1924/Regla* Lenin 499; *1926/San Albino* Sandino 500; *1926/Puerto Cabezas* Femeile cele mai demne din lume 500; *1926/Juazeiro do Norte* Părintele Cícero 500; *1926/Juazeiro do Norte* Printr-o minune cerească, un bandit se transformă în căpitan 501; *1926/New York* Valentino 501; *1927/Chicago* Louie 502; *1927/New York* Bessie 502; *1927/Rapallo* Pound 502; *1927/Charlestown* „Frumoasă zi" 503; *1927/Araraquara* Mário de Andrade 503; *1927/Paris* Villa-Lobos 503; *1927/Cîmpiile din Jalisco* În urma unei imense cruci de lemn 504; *1927/San Gabriel de Jalisco* Un copil privește 504; *1927/El Chipote* Războiul tigrilor și al păsărilor 505; *1928/San Rafael del Norte* Micuța armată nebună 505; „Totul se împărțea frățește" 506; *1928/Washington* Buletin de știri 506; *1928/Managua* Portret al puterii coloniale 507; *1928/Ciudad de México* Obregón 508; *1928/Villahermosa* Spaima preoților 508; *1928/La sud de Santa Marta* Bananizarea 509; *1928/Aracataca* Blestem 509; *1928/Ciénaga* Sacrificarea vitelor 510; *1928/Aracataca* García Márquez 510; *1928/Bogotá* Buletin de știri 510; *1929/Ciudad de México* Mella 511; *1929/Ciudad de México* Tina Modotti 511; *1929/Ciudad de México* Frida 512; *1929/Capela* Lampião 512; *1929/Atlantic City* Trustul crimei 513; *1929/Chicago* Al Capone 513; Al Capone cheamă la defensivă în fața pericolului comunist 514; *1929/New York* Euforia 514; Din Manifestul Capitalist al lui Henry Ford, fabricant de automobile 514; *1929/New York* Criza 515; *1930/La Paz* Emoționanta aventură a Prințului de Wells printre sălbatici 515; *1930/Buenos Aires* Yrigoyen 516; *1930/Paris* Ortiz Echagüe, ziarist, comentează prăbușirea prețului cărnii 516; *1930/Avellaneda* Vaca, spada și crucea 517; *1930/Castex* Ultimul gaucho răzvrătit 517; *1930/Santo Domingo* Uraganul 518; *1930/Ilopango* Miguel la douăzeci și cinci de ani 518; *1930/New York* Viața de toate zilele în timpul crizei 518; *1930/Achuapa* Steagul roș-negru fluturã pe înălțimi 519; *1931/Bocay* Ce speră speranța 519; Sandino îi scrie unuia dintre ofițerii lui: „Nici n-o să putem umbla de atîtea flori" 520; *1931/Bocay* Santos López 520; *1931/Bocay* Tranquilino 520; *1931/Bocay* Cabrerita 521; *1931/Hanwell* Cîștigătorul 521; *1932/Hollywood* Perdantul 521; *1932/Ciudad de México* Eisenstein 522; *1932/Drumurile din Santa Fe* Păpușarul 522; *1932/Izalco* Folosirea dreptului la vot și neplăcutele lui consecințe 523; *1932/Soyapango* Miguel la douăzeci și șase de ani 523; *1932/Managua* Sandino vine triumfător 524; *1932/San Salvador* Miguel la douăzeci și șapte de ani 524; *1933/Managua* Prima înfrîngere militară a Statelor Unite în America Latină 525; *1933/Campo Jordán* Războiul pentru Chaco 525; Céspedes 526; Roa Bastos 526; *1934/Managua* Film de groază: scenariu pentru doi actori și cîțiva figuranți 526; *1934/Managua* Guvernul hotărăște că nu s-a comis nici o crimă 527; *1934/San Salvador* Miguel la douăzeci și nouă de ani 528; *1935/Drumul dintre Villamontes și Boyuibe* După nouăzeci de mii de morți 528; *1935/Maracay* Gómez 528; *1935/Buenos Aires* Borges 529; *1935/Buenos Aires* Anii aceștia infami 529; *1935/Buenos Aires* Discepolín 530; *1935/Buenos Aires* Evita 530; *1935/Buenos Aires* Alfonsina 530; *1935/Medellín* Gardel 531; *1936/Buenos Aires* Patoruzú 531; *1936/Rio de Janeiro* Olga și el 531; *1936/Madrid* Războiul din Spania 532; *1936/San Salvador* Martínez 532; *1936/San Salvador*

Scanned with OKEN Scanner

Miguel la treizeci şi unu de ani 533; *1936/Ciudad de Guatemala* Ubico 533; *1936/Ciudad Trujillo* În al şaselea an al domniei lui Trujillo 534; Procedeu împotriva ploii 534; Procedeu împotriva nesupuşeniei 535; *1937/Dajabón* Procedeu împotriva ameninţării negre 535; *1937/Washington* Buletin de ştiri 535; *1937/Rio de Janeiro* Procedeu împotriva ameninţării roşii 536; *1937/Valea rîului Cariri* Delictul de comunitate 536; *1937/Rio de Janeiro* Monteiro Lobato 537; *1937/Madrid* Hemingway 537; *1937/Ciudad de México* Boleroul 538; *1937/Ciudad de México* Cantinflas 538; *1937/Ciudad de México* Cárdenas 538; *1938/Anenecuilco* Nicolás, fiul lui Zapata 539; *1938/Ciudad de México* Naţionalizarea petrolului 539; *1938/Ciudad de México* Înţărcarea 539; *1938/Coyoacán* Troţki 540; *1938/Sertonurile din nord-estul Braziliei* Cangaceiros 540; *1938/Angico* Vînătorii de cangaceiros 541; *1939/São Salvador de Bahia* Femeile zeilor 541; Exú 542; María Padilha 542; *1939/Rio de Janeiro* Samba 542; *1939/Rio de Janeiro* Ticălosul 543; *1939/Rio de Janeiro* Cartola 543; *1939/Abaţia din Montserrat* Vallejo 544; *1939/Washington* Roosevelt 544; *1939/Washington* În anul 9 al domniei lui Trujillo 544; *1939/Washington* Somoza 545; *1939/New York* Superman 545; *1941/New York* Portretul unui fabricant de opinii 546; *1942/Washington* Crucea Roşie nu acceptă sînge de negri 546; *1942/New York* Drew 546; *1942/Oxford, Mississippi* Faulkner 547; *1942/Hollywood* Brecht 547; *1942/Hollywood* Vecinii înţelegători din Sud 547; *1942/Pampasul María Barzola* Metodă latinoamericană de reducere a cheltuielilor de producţie 548; *1943/Sans-Souci* Carpentier 548; *1943/Port-au-Prince* Mîini care nu mint 549; *1943/Mont Rouis* Un grăunte de sare 549; *1944/New York* Învăţînd să vadă 549; *1945/Graniţa dintre Guatemala şi El Salvador* Miguel la patruzeci de ani 550; *1945/Hiroshima şi Nagasaki* Un soare de foc 550; *1945/Princeton* Einstein 551; *1945/Buenos Aires* Perón 551; *1945/Cîmpurile din Tucumán* Familiarul 552; Privegherea îngeraşului 552; *1945/Cîmpurile din Tucumán* Yupanqui 553; *1946/La Paz* Spirala 553; *1946/La Paz* Villarroel 553; *1946/Hollywood* Carmen Miranda 554; *1948/Bogotá* În ajun 554; *1948/Bogotá* Gaitán 555; *1948/Bogotá* A înnebunit oraşul 555; *1948/Bogotá* Flăcări 556; *1948/Bogotá* Cenuşă 557; *1948/Valea Uparului* Vallenato 557; *1948/Wroclaw* Picasso 557; *1948/Undeva în Chile* Neruda 558; *1984/San José de Costa Rica* Figueres 558; *1949/Washington* Revoluţia chineză 559; *1949/Havana* Teatrul radiofonic 559; *1950/Rio de Janeiro* Obdulio 560; *1950/Hollywood* Rita 560; *1950/Hollywood* Marilyn 561; *1951/Ciudad de México* Buñuel 561; *1952/Colina San Fernando* Bolnavă de febra morţii 561; *1952/La Paz* Illimani 562; *1952/La Paz* Tobă a poporului 562; O femeie din minele boliviene povesteşte cum se face o bombă artizanală 563; *1952/Cochabamba* Strigăt de batjocură şi de durere 563; Versuri neruşinate pe care indiencele din Cochabamba i le cîntă lui Iisus 563; *1952/Buenos Aires* Poporul argentinian gol de ea 564; *1952/În largul mării* Charlot Vagabondul urmărit de poliţie 564; *1952/Londra* O stafie demnă 565; *1953/Washington* Buletin de ştiri 565; *1953/Washington* Vînătoarea 566; *1953/Washington* Portretul unui vînător de vrăjitoare 566; *1953/Seattle* Robeson 567; *1953/Santiago de Cuba* Fidel 567; *1953/Santiago de Cuba* Acuzatul se preface în procuror şi anunţă: „Istoria mă va achita“ 568; *1953/Boston* United Fruit 568; *1953/*

Scanned with OKEN Scanner

Ciudad de Guatemala Arbenz 569; *1953/San Salvador* Se caută un dictator 569; *1954/Washington* Maşina de luat hotărîri, piesă cu piesă 570; *1954/Boston* Maşina de fabricat minciuni, piesă cu piesă 570; *1954/Ciudad de Guatemala* Recucerirea Guatemalei 571; *1954/Mazatenango* Miguel la patruzeci şi nouă de ani 572; *1954/Ciudad de Guatemala* Buletin de ştiri 572; *1954/Rio de Janeiro* Getulio 573; *1955/Medellin* Nostalgii 573; *1955/Asunción* Melancolii 574; *1955/Ciudad de Guatemala* La un an de la recucerirea Guatemalei 574; *1956/Buenos Aires* Guvernul hotărăşte că peronismul nu există 574; *1956/León* Fiul lui Somoza 575; *1956/Santo Domingo* În anul 26 al domniei lui Trujillo 575; *1956/Havana* Buletin de ştiri 576; *1956/La poalele Sierrei Maestra* Cei doisprezece nebuni 576; *1957/Benidorm* Cărţi de joc măsluite 577; *1957/Majaguai* Sfîntul Ou din Columbia 577; *1957/Sucre* Sfîntul Lucian 578; *1957/Pe malurile rîului Sinú* Sfîntul Domingo Vidal 578; *1957/Pino del Agua* Crucito 579; *1957/El Uvero* Almeida 579; *1957/Santiago de Cuba* Portretul unui ambasador imperial 580; *1957/El Hombrito* Che 580; Bătrîna Chana, ţărancă din Sierra Maestra, şi-l va aminti astfel 581; *1958/Stockholm* Pelé 581; *1958/Stockholm* Garrincha 582; *1958/Sierra Maestra* Revoluţia e un miriapod pe care nimic nu-l opreşte din drum 582; *1958/Yaguajay* Camilo 582; *1959/Havana* Cuba se trezeşte din somn fără Batista 583; Rumba 583; *1959/Havana* Portretul unui Casanova din Caraibe 583; *1959/Havana* „N-am cucerit decît dreptul de a începe“ 584; *1960/Brasilia* Un oraş sau un delir în mijlocul deşertului 584; *1960/Rio de Janeiro* Niemeyer 585; *1960/Rio de Janeiro* Guimaraes Rosa 585; *1960/Artemisa* Mii şi mii de machete 585; *1961/Santo Domingo* În anul 31 al domniei lui Trujillo 586; *1961/Santo Domingo* Defunctul 586; *1961/Bahía de Cochinos* Înfruntînd piedicile 587; *1961/Playa Girón* Cea de-a doua înfrîngere militară a Statelor Unite în America Latină 587; *1961/Havana* Tabloul trecutului 588; *1961/Washington* Cine a invadat Cuba? O discuţie în Senatul Statelor Unite 588; *1961/Havana* María de la Cruz 589; *1961/Punta del Este* Latrinocraţia 589; *1961/Escuinapa* Turnătorul de gogoşi 590; *1961/São Salvador de Bahia* Amado 590; *1962/Cosalá* Una şi cu unu sînt unu 591; *1962/Villa de Jesús María* Una şi cu unu sînt toţi 591; *1963/Bayano* Ciclonul Flora 592; *1963/Havana* Toată lumea are mai multe meserii 592; *1963/Havana* Portretul unui birocrat 593; *1963/Havana* Bulgăre de zăpadă 593; *1963/Rîul Coco* Pe umeri poartă îmbrăţişarea lui Sandino 594; *1963/San Salvador* Miguel la cincizeci şi opt de ani 594; *1963/Dallas* Guvernul hotărăşte că adevărul nu există 594; *1963/Santo Domingo* Cronica moravurilor Americii Latine 595; *1964/Panamá* Douăzeci şi trei de flăcăi cad ciuruiţi de gloanţe 595; *1964/Rio de Janeiro* „Se strîng nori întunecaţi“ 596; *1964/Juiz de Flora* Recucerirea Braziliei 597; *1964/La Paz* Fără păreri de rău şi lipsit de glorie 597; *1964/La nord de Potosí* Cu înverşunare 598; Pălăriile 598; *1965/San Juan de Puerto Rico* Bosch 598; *1965/Santo Domingo* Caamaño 599; *1965/Santo Domingo* Invazia 600; *1965/Santo Domingo* 132 de nopţi 600; *1965/Havana* Multiplicatorul de revoluţii 601; Che Guevara îşi ia rămas-bun de la părinţii lui 601; *1966/Patiocemento* „Ştim că foamea e mortală“ 601; *1967/Llallagua* De Sfîntul Ion 602; *1967/Catavi* A doua zi 602; *1967/Catavi* Domitila 602; Interogatoriul Do-

Scanned with OKEN Scanner

mitilei 603; *1967/Catavi* Piatra locuită 603; *1967/Pe malurile rîului Ñancahuazú* Şaptesprezece bărbaţi se îndreaptă spre anihilare 604; *1967/Quebrado del Yuro* Căderea lui Che 604; *1967/Higueras* Pentru el bat clopotele 605; *1967/La Paz* Portretul unui supraom 605; *1967/Estoril* Cronică socială 605; *1967/Houston* Ali 606; *1968/Memphis* Portretul unui om periculos 606; *1968/San José, California* Chicanos 607; *1968/San José de Puerto Rico* Albizu 607; *1968/Ciudad de México* Studenţii 608; „Era mult, mult sînge", povesteşte mama unui student 608; *1968/Ciudad de México* Revueltas 608; *1968/Pe malurile rîului Yaqui* Revoluţia mexicană nu mai este 609; *1968/Ciudad de México* Rulfo 609; *1969/Lima* Arguedas 609; *1969/Marea Liniştii* Descoperirea Pămîntului 610; *1969/Bogotá* Gamines 610; *1969/În orice oraş* Cineva 611; *1969/Rio de Janeiro* Expulzarea favelelor 611; *1969/Baixo Grande* Un castel de gunoi 611; *1969/Quebrada de Arque* Ultimul looping al aviatorului Barrientos 612; *1969/San Salvador şi Tegucigalpa* Două turbulente meciuri 612; *1969/San Salvador şi Tegucigalpa* Aşa-numitul „război al fotbalului" 613; *1969/Port-au-Prince* O lege îi condamnă la moarte pe cei ce spun sau scriu în Haiti cuvinte roşii 613; *1970/Montevideo* Portretul unui maestru torţionar 614; *1970/Managua* Rugama 614; *1970/Santiago de Chile* Peisaj după alegeri 614; *1971/Santiago de Chile* Răţoiul Donald 615; *1971/Santiago de Chile* „Trageţi în Fidel" 615; *1972/Managua* Nicaragua, S.A. 616; *1972/Managua* Celălalt fiu al lui Somoza 616; *1972/Santiago de Chile* Chile vrea să se nască 617; *1972/Santiago de Chile* Portretul unei întreprinderi transnaţionale 617; *1973/Santiago de Chile* Capcana 618; *1973/Santiago de Chile* Allende 618; *1973/Santiago de Chile* „Se vor deschide larg porţile", anunţă Salvador Allende în mesajul lui final 619; *1973/Santiago de Chile* Recucerirea ţării 619; *1973/Santiago de Chile* Acasă la Allende 620; *1973/Santiago de Chile* Acasă la Neruda 620; *1973/Miami* Sfîntul Consumism împotriva dragonului numit Comunism 621; *1973/Recife* Elogiu umilinţei 621; *1974/Brasilia* La zece ani de la recucerirea Braziliei 621; *1974/Rio de Janeiro* Chico 622; *1974/Ciudad de Guatemala* La douăzeci de ani de la recucerirea Guatemalei 622; *1974/Selva din Guatemala* Quetzalul 622; *1974/Ixcán* O lecţie de educaţie politică în Guatemala 622; *1974/Yoro* Ploaia 623; *1975/San Salvador* Miguel la şaptezeci de ani 623; *1975/San Salvador* Roque 624; *1975/Fluviul Amazon* Peisaj tropical 624; *1975/Fluviul Amazon* Acesta este părintele mai multor mii de rîuri 625; *1975/Reibeirão Bonito* O zi a dreptăţii 625; *1975/Huayanay* Altă zi a dreptăţii 626; *1975/Cuzco* Condori măsoară timpul în pîini 626; *1975/Lima* Velasco 627; *1975/Lima* Catapetesmele din Huamanga 627; Cămăşile din San Blas 627; Arborii de amate de pe rîul Balsas 628; Pînza de sac din Santiago 628; Drăcuşorii din Ocumicho 628; Despre proprietatea privată şi dreptul de creaţie 629; *1975/Cabimas* Vargas 629; *1975/Salta* Culorile vesele ale schimbării 629; *1975/Buenos Aires* Vîntul periculos al schimbării 630; *1976/Madrid* Onetti 630; *1976/San José* O ţară lipsită de glas 631; Un deţinut politic uruguayan, Mauricio Rosencof, depune mărturie 631; *1976/Libertad* Păsările interzise 631; *1976/Montevideo* Şaptezeci şi cinci de metode de tortură 632; *1976/Montevideo* „Trebuie să te supui", îi învaţă pe studenţii uruguayeni noile manuale oficiale 632; *1976/Monte-*

Scanned with OKEN Scanner

video Descăpățînătorii 633; *1976/La Perla* Al treilea război mondial 633; *1976/Buenos Aires* Turma de porci 634; *1976/La Plata* Îngenuncheată pe ruinele casei ei, o femeie caută 634; *1976/Selva din Zinica* Carlos 635; *1977/Managua* Tomás 635; *1977/Arhipelagul Solentiname* Cardenal 635; Omar Cabezas povestește cum a purtat muntele doliu după un luptător de gherilă din Nicaragua 636; *1977/Brasilia* Foarfecele 636; *1977/Buenos Aires* Walsh 637; *1977/Rio Cuarto* Se șterg din inventar cărțile arse ale lui Walsh și ale altor autori 637; *1977/Buenos Aires* Mamele din Plaza de Mayo 637; *1977/Buenos Aires* Alicia Moreau 638; *1977/Buenos Aires* Portretul unui artist al banului 638; *1977/Caracas* Exodul intrușilor 639; María Lionza 639; José Gregorio 640; *1977/Graceland* Elvis 640; *1978/San Salvador* Romero 640; *1978/San Salvador* Revelația 641; *1978/La Paz* Cinci femei 641; *1978/Managua* „Cocina" 642; Gîndirea vie a lui Tachito Somoza 642; *1978/Ciudad de Panamá* Torrijos 642; *1979/Madrid* Intrusele perturbă o liniștită digerare a trupului Domnului 643; *1979/New York* Bancherul Rockefeller îl felicită pe dictatorul Videla 643; *1979/Siuna* Portretul unui muncitor din Nicaragua 644; *1979/În toată Nicaragua* Se zguduie pămîntul 644; *1979/În toată Nicaragua* Nimeni să nu rămînă singur 644; Din agenda lui Tachito Somoza 645; *1979/Managua* „Trebuie să stimulăm turismul" 645; *1979/Managua* Nepotul lui Somoza 645; *1979/Granada* Comandantele 646; *1979/În toată Nicaragua* Născîndu-se 646; *1979/Paris* Darcy 646; *1979/Santiago de Chile* Credință îndărătnică 647; *1979/Chajul* Altă lecție de educație politică în Guatemala 647; Maiașii seamănă fiecare copil care se naște 648; *1980/La Paz* Cocacrația 648; *1980/Santa Ana de Yacuma* Portretul unui industriaș modern 648; Zeița albă 649; *1980/Santa Marta* Marihuana 649; *1980/Santa Marta* Sfîntul Agatón 649; *1980/Ciudad de Guatemala* Buletin de știri 650; *1980/Uspantán* Rigoberta 651; *1980/San Salvador* Ofranda 651; *1980/Montevideo* Poporul care spune nu 651; *1980/În toată Nicaragua* Umblînd 652; *1980/Asunción del Paraguay* Stroessner 652; *1980/În toată Nicaragua* Descoperind 652; *1980/New York* Ciupită de vărsat pare Statuia Libertății 653; *1980/New York* Lennon 653; *1981/Surahammar* Exilul 653; *1981/Cantonul Celica* „Ghinion, greșeală umană, timp urît" 654; *1982/Insulele Georgii de Sud* Portretul unui viteaz 654; *1982/Insulele Malvine* Războiul Malvinelor 655; *1982/Drumurile din La Mancha* Meșterul Vîntură-Lume 655; *1982/Stockholm* Romancierul Gabriel García Márquez primește Premiul Nobel și vorbește despre pămînturile noastre condamnate la un veac de singurătate 656; *1983/Saint George's* Recucerirea insulei Granada 656; *1983/La Bermuda* Marianela 656; *1983/Santiago de Chile* La zece ani de la recucerirea statului Chile 657; *1983/Într-un defileu între Cabildo și Petorca* Televiziunea 658; *1983/Buenos Aires* Bunicile detective 658; *1983/Lima* Tamara zboară de două ori 659; *1983/Buenos Aires* Și dacă deșertul ar fi mare, iar pămîntul cer? 659; *1983/Podișul Pedimento* Teatrul mexican al visurilor 659; *1983/Rîul Tuma* Realizînd 660; *1983/Managua* Sfidînd 660; *1983/Mérida* Poporul îl așază pe Domnul în picioare 660; *1983/Managua* Buletin de știri 661; *1984/Vatican* Sfînta Inchiziție 661; *1984/Londra* Moș Crăciun nu crede în copii 662; Simfonie circulară pentru țările sărace, în șase părți

Scanned with OKEN Scanner

succesive 662; *1984/Washington* „1984“ 662; *1984/Washington* Toți sîntem ostatici 663; *1984/São Paulo* La douăzeci de ani de la recucerirea Braziliei 663; *1984/Ciudad de Guatemala* La treizeci de ani de la recucerirea Guatemalei 664; *1984/Rio de Janeiro* Nenorocul memoriei colective în America Latină 664; *1984/Ciudad de México* Împotriva uitării 664; *1984/Ciudad de México* Reînvierea celor vii 665; *1984/Esteli* Crezînd 665; *1984/Havana* Miguel la șaptezeci și nouă de ani 666; *1984/Paris* Ecouri în căutarea vocii 666; *1984/Capul Sfînta Elena* Îmbrățișarea eternă 666; *1984/Așezarea Violeta Parra* Numele furat 667; *1984/Tepic* Numele găsit 667; *1984/Bluefields* Zburînd 668; *1986/Montevideo* O scrisoare 668

Sursele 669

Scanned with OKEN Scanner

Tehnoredactor : FLORIAN SĂPUNĂRESCU

Format 16/65 × 100. Coli tipar 44
Bun de tipar 21 ianuarie 1988. Apărut februarie 1988.

Comanda 636/70 378
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1,
București, Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner

...De-a lungul secolelor, America Latină a fost jefuită nu numai de aurul, argintul, salpetrul, cauciucul, cuprul și petrolul ei, ci i-a fost uzurpată pînă și memoria. De timpuriu a fost condamnată la amnezie de cei care au împiedicat-o să fie ea însăși. Istoria oficială latinoamericană se reduce la o paradă de eroi îmbrăcați în uniforme de curînd scoase de la curățat. Eu nu sînt istoric. Sînt un umil scriitor care ar vrea să contribuie la recuperarea memoriei sechestrate a întregii Americi și mai ales a Americii Latine, pămînt disprețuit și jinduit ; aș vrea să vorbesc cu ea, să-i pătrund secretele, să o întreb din ce lut a fost zămislită, din ce dragoste sau din ce viol s-a născut... Tot ce povestesc aici s-a întîmplat, chiar dacă este povestit într-o manieră personală.

EDITURA POLITICĂ

Lei 49